DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

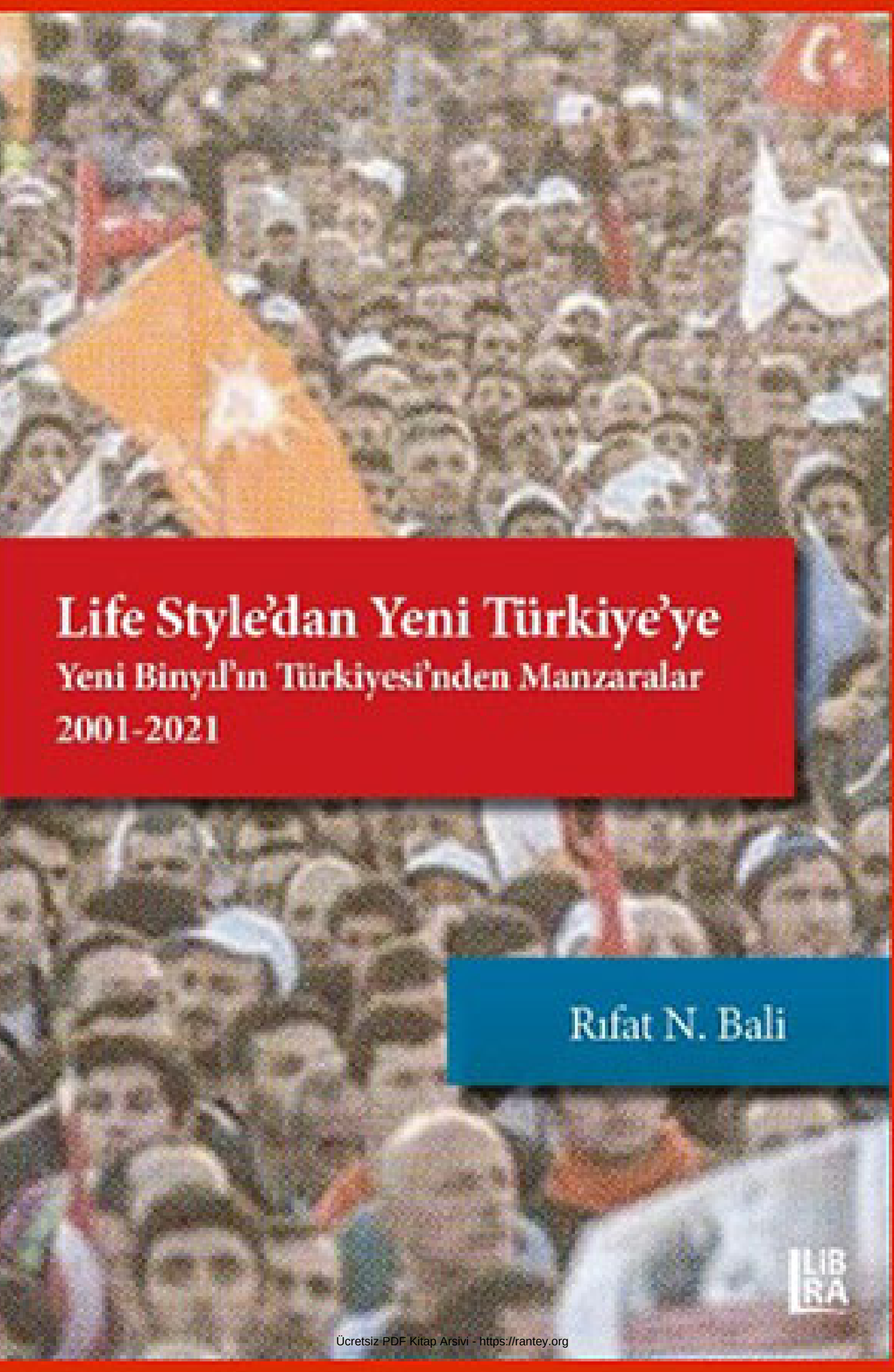

Life Style'dan Yeni Türkiye'ye

Yeni Binyıl'ın Türkiyesi'nden Manzaralar 2001-2021

Rıfat N. Bali

LIBRA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

LİBRA KİTAP: 510

TARİH: 439

© Libra Kitapçılık ve Yayıncılık

Sayfa Tasarım: Güler Kızılelma
Kapak Tasarım: Cevdet Mehmet Kösemen
Ön Kapak Görseli: AKP mitingi.
Kaynak: Cüneyt Özdemir, "AKP mitinginde bir çapulcu",
Radikal, 26 Mart 2014.
Arka Kapak Görselleri: AKP'nin seçimleri kazandığı haberi (*Hürriyet*, 4 Kasım 2002) ve
Cumhuriyet Mitingleri posteri.

Editör, Kaynakça, Dizin: Fatih Demir

1. Basım: 2021

ISBN 978-625-8472-10-3

Baskı ve Cilt:
Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Büro Malzemeleri
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Nispetiye Mah. Birlik Sokak No: 2
Nevin Arıcan Plaza
34340 Levent / İstanbul
Tel: (212) 269 30 00
Sertifika No: 52846

Libra Kitapçılık ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.
Ebe Kızı Sokak Günaydın Apt. No: 9/2
Osmanbey / İstanbul
Sertifika No: 48556
Tel: 212-232 99 04/05
Fax: 212-231 11 29
E-posta: info@librakitap.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rıfat N. Bali

LIFE STYLE'DAN YENİ TÜRKİYE'YE

Yeni Binyıl'ın Türkiyesi'nden Manzaralar

2001-2021

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rıfat N. BALİ,

1948 yılında İstanbul'da doğdu. 2001 yılında Sorbonne Üniversitesi, Ecole Pratique des Hautes Etudes'den mezun oldu. Çok sayıda makale ve kitabın yazarı ve Libra Kitap'ın yayın yönetmenidir. Yayınlarının bilgileri www.rifatbali.com web sitesinde mevcuttur.

HIJ
6A6.A
.A8
B3AA
2014

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 15

ÖNSÖZ 19

GİRİŞ 21

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYAZ TÜRKLER ÂLEMİNDE NELER OLUYOR?

"BEYAZ TÜRKLER" TERİMİNİN ZAMAN İÇİNDE SEYRİ 27

❖ **Terimin Mucidi Kim? İlk Tanımı Ne İdi?** 27

❖ **1990'lı Yıllarda "Beyaz Türkler" Terimi** 30

- **1990'lı Yılların Toplumsal İklimi** 30
- **"Beyaz Türkler" Terimi Hangi Anlamda Kullanılmaktaydı?** 36
- **Beyaz Türklerin Bir Diğer Hali: Azınlıklar** 38
- **Beyaz Türklerdeki Arap Nefreti** 45
- **1990'lı Yılların İkinci Yarısında "Beyaz Türkler" Terimi** 46
- **İsmail Kılıçarslan'ın Tesbitleri** 48
- **"Beyaz Türkler"in "Öteki Türkiye"ye Bakışı** 48
- **"Zenci Türkler" Teriminin Doğuşu** 49

AKP'Lİ YILLARIN BAŞLANGICI: 3 KASIM 2002 SEÇİMLERİ 53

❖ **Seçimlerden Önceki Manzara** 53

- **Serdar Turgut'un Yazıları** 56
- **Necdet Şen'in Yazısı** 57
- **TÜSİAD'ın Tavrı** 58

❖ **Seçimlerden Sonraki Manzara** 59

- **"Anadolu Devrimi" Yahut "Büyük Şok"** 59

❖ **"Zenci Türkler" Teriminin Yaygınlaşması** 65

❖ **Batı Müziği Neyin Referansı? Çağdaşlığın mı? Milletten Kopuk Olmanın mı?** 68

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

❖ Meselenin Özü: Sınıf Farklılığı 70
❖ 2000'li Yıllarda "Beyaz Türk" Terimi 73
❖ Yeni Binyıl'ın Yeni Renkleri 75
• "Yeşil Türkler" 75
• "Esmer Türkler" 76
• "Gri Türkler" 76
• "Bembeyaz Türkler" 77
• "Ak Türkler" 78
❖ "Beyaz Türkler'in "Büyük Sırrı" İfşa Ediliyor! 79
❖ Kavram Kargaşası 84
❖ Yeni Bir Sosyal Sınıflandırma: Konda'nın Hayat Tarzı Kümeleri 85

İKİNCİ BÖLÜM
BEYAZ TÜRKLER'İN
MUHAFAZAKÂR İKTİDAR İLE İMTİHANLARI

"ESKİ TÜRKİYE"DEN "YENİ TÜRKİYE"YE GEÇİŞİN
GERİLİMLİ MERHALELERİ 93
❖ Bir "Köylülük" Simgesi: Kapı Eşiğindeki Ayakkabılar 94
• Nisan 2006 – *Akşam* Gazetesinin Duriye Yılmaz Mülakatı 96
• Açılış Salvoları: Ertuğrul Özkök'ün ve Hadi Uluengin'in Yazıları 98
• Basındaki Diğer Tepkiler 100
• Durmuş Yılmaz'ın Açıklaması 104
• Gecikmiş Mutlu Son: Ertuğrul Özkök Özür Diliyor 104
• Temmuz 2007 – CHP ve "Terlikli Yemek" 105
• ABD Başkan Yardımcısı Joseph R. Biden'in Erdoğan'ı Ziyareti ve
Gene "Terlikler" Konusu – Aralık 2011 106
• Ocak 2021 – Yeniden Ayakkabı Meselesi 107
❖ 11. Cumhurbaşkanlığı Seçimi: Birinci Evre - Nisan 2007 108
• Cumhuriyet Mitingleri 108
❖ 22 Temmuz 2007 Erken Genel Seçimleri 114
• Seçim Öncesi Manzara 114
• "Beyaz İmam Hatipliler" Tartışması 114
• İstanbul'un İş ve Finans Çevrelerinin Tavrı 116
• Bekir Coşkun ve "Göbeğini Kaşıyan Adam" Yazısı 118
• "Siz Kaç Kişisiniz Allah Aşkına?" Meselesi 119
• Seçim Sonrası Manzara 121

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Bekir Coşkun'la Polemik 123
- Beyaz Türklerin Halet-i Ruhiyesi 126

❖ 11. Cumhurbaşkanlığı Seçimi – İkinci Evre: Temmuz-Ağustos 2007 128

❖ Fazıl Say Polemiği 130

- Birinci Evre: Aralık 2007 Beyanatı ve Tepkiler 130
- İkinci Evre – Temmuz 2010 Arabesk Tartışması 133
- Üçüncü Evre – Ocak 2019 Konseri ve Tepkiler 133

❖ "Seçkinler ve Sosyal Mesafe" Araştırması – Temmuz-Aralık 2008 135

❖ AKP'nin Kapatılması Başvurusu – 14 Mart 2008 142

❖ Dünya Ekonomik Forumu – "Monşerler Dönemi Kapanmıştır" – Ocak 2009 143

❖ 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri 146

❖ 12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu 148

- Referandum Sonrası Manzara 153
- Liberallerin AKP'yi Desteklemeleri – Desteğin Nedenleri ve Yanılgılar 157
- Medyanın Liberallere Verdiği Destek 160
- İttifakta Sonun Başlangıcı 162
- İttifakın Sona Erişi 166
- Liberallerin Özeleştirileri 168
- Ertuğrul Özkök'ün Eleştirileri 170
- Süheyl Batum, Nuray Mert ve Nihat Genç'in eleştirileri 171

❖ "Beyaz Türkler"in Yeniden Tanımlanması 172

- Ertuğrul Özkök'ün Tanımı 172
- İlber Ortaylı'nın "Beyaz Türkler" Tanımının Yankıları 183

❖ Referandum Sonuçlarının Tartışılması 185

- Eyüp Can 185
- Nazlı Ilıcak 187
- Reha Muhtar 187
- Mehmet Barlas 188

❖ "Endişeli Modernler" Tartışması 188

❖ 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri 191

❖ Aralık 2011 – Borusan Otomotiv'e Yönelik Ayrımcılık Suçlaması 195

❖ Yeniden "Zenci Türkler" Muhabbeti 199

❖ Alev Alatlı ve Beyaz Türkler 200

❖ Haziran 2013 – Gezi Parkı Olayları 200

- Başbakan Erdoğan'ın Konuşması 201
- Ertuğrul Özkök'ün Yaklaşımı 202

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- AKP Yanlısı Medyanın Tavrı 203
- Olayların Sonucu: Beyaz Türkler ve Liberaller İçin Dönüm Noktası 203
- Olayların Bir Diğer Sonucu: AKP Seçmenini Aşağılayan Söylem 205

❖ 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri 205
- Seçimlerden Önce – Blog Yazarı Tekin Öztop'un Yazısı 205
- Seçimlerden Sonraki Manzara 208

❖ 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi 211

❖ 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri 216

❖ 1 Kasım 2015 – Erken Genel Seçimler 221

❖ 15 Temmuz 2016 Darbe Teşebbüsü 225
- Nora J. Artan'ın "Veda" Yazısı 225
- Darbe Teşebbüsü Sonrası "Beyaz Türkler"e Yönelik Eleştiriler 227
  – Oray Eğin 227
  – Mehmet Barlas 228
  – Can Paker 228
  – Diğer Eleştiriler 229

❖ 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri 230
- "Yenildik" Ruh Hali 234

❖ Ertuğrul Özkök'ün Arzusu: Melezleşerek Birlikte Yaşayabilmek 238

❖ Beyaz Türklerin Tepkisi: Muhafazakârlardan ve Erdoğan'dan Nefret Etme 240

❖ Muhafazakârların Karşı Tepkisi – Beyaz Türklerden Nefret Etme 245
- Ali Nur Kutlu'nun Yazı Dizisi 245
- Nefretin Sebepleri 250
- "CeHaPe Zihniyeti" 251
- Nefretin En Son Tezahür Hali – Boğaziçi Üniversitesi'ne Rektör Ataması 254

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KÜLTÜREL İKTİDAR OLAMAMA MESELESİ

❖ Kültürel İktidar Meselesi Nedir? 259

❖ Muhafazakâr Cenahın Bakışı ve Yakınmaları 261

❖ *Cins* Dergisi ve Misyonu 262

❖ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Konuşmaları 263

❖ Fahrettin Altun'un Tepkisi 267

❖ Kültür Âleminde Kutuplaşma 267

❖ Necip Fazıl Ödülleri 268

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

❖ Osmanlı'yı Yüceltme Çabaları 269
❖ *Sabah* Gazetesi Muhabiri Tuba Kalçık'ın Röportajları 271
❖ Muhalif Kesimi Susturma Çabaları: Osman Kavala Vakası 272
❖ AKP Neden Kültürel ve Sosyal İktidar Olamıyor? 273
• Ruşen Çakır'ın Görüşü 273
• Şair ve Çevirmen Efe Murat Balıkçıoğlu'nun Görüşü 274
• Müfid Yüksel'in Görüşü 275
• Murat Belge'nin Görüşü 277
• Emre Tansu Keten'in Görüşleri 278
• Nuray Mert'in Görüşü 278
• Diğer Görüşler 279

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MEDYA ÂLEMİNDEKİ GELİŞMELER

BASINDA DEĞİŞİM 285
❖ "Her Şey Değişiyor. Kimi Köşe Yazarları Hariç" 286
❖ İsmail Küçükkaya ve Alev Alatlı'nın Eleştirileri 294
❖ Makbul Türk İnsanının Tanımı 295
❖ Köşe Yazarlarının Erişilmez Oluşları 296
❖ "Medyanın Dahi Çocuğu": Ufuk Güldemir 297
❖ Muhafazakâr Basından Ana Mecra Basına Geçen Gazeteciler 298
❖ "Artık Değiştik. Öteki Türkiye'yi Hor Görmek Fevkalâde Ayıp" 300
❖ Temmuz 2005 – Mine G. Kırıkkanat'ın Yazıları 303
❖ Ufuk Güldemir'in Bir Diğer İcadı: "Büfeci İslam'ı" 314
❖ Ertuğrul Özkök'ün Değişen Tarzı 317
❖ Medya, Kültür, Sanat Âlemi'nde İlişkiler Ağı 319
❖ Seçkin Olmanın Diğer Vasıfları: Bol İngilizce Terimli Türkçe Konuşmak ve Ünlülerle Dost Olmak 325
– Yeni Melez Dil 325
• Ertuğrul Özkök 326
• Oray Eğin 327
– "Ünlüler" İle Dostluklar 330
❖ Yeni Bir Özgür İfade Alanı: Sosyal Medya 333
• Sosyal Medya ve Magandalık 333
• Sosyal Medyanın Ortaya Çıkardığı Bir Zaaf: "Akademisyenler" ve Elitizm 334

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BEŞİNCİ BÖLÜM
MUHAFAZAKÂRLARIN DEĞİŞEN HAYAT TARZI

❖ Muhafazakâr İşadamlarının Doğuşu 339
- "Artık Esnaf Değiliz. İşadamıyız, Sanayiciyiz" 339
- MÜSİAD'ın Kuruluşu 343
- ASKON, TÜMSİAD ve TUSKON'un Kurulması 346

❖ Muhafazakâr Burjuvazinin Doğuşu 347
- Uludağ'da Bir İlk: "Başı Örtülüler de Kayak Kayıyorlar" 349
- "Muhafazakârlar da Markaları ve Lüksü Severler" 351

❖ Tesettür Giyiminin "Moda"ya Dönüşmesi 355
- Muhafazakâr Kadınların Estetik, Stil ve Moda Arayışları 358
- "Onlar Müslüman Değil Süslüman" 359
- AKP Karşıtı Kesimin Tavrı 360
- Tesettür Modasına "İçeriden" Tepkiler 369
- İslamî "Yaşam Tarzı" (Life Style) Dergileri 376
- Dergilere "İçeriden" Tepkiler 387

❖ Muhafazakârların Siber Âlem ile İmtihanları 389
- Sosyal Medyanın Muhafazakâr Fenomenleri 393

❖ Yeni Yaşam Alanları ve Mekânları 400
- İslamî Muhafazakâr Yaşam Tarzı: Başakşehir 400
- Muhafazakârlar İçin Korunaklı Siteler 401
- İslamî Tatil Köyleri 407

❖ Yeni Keyif Mekânları 409
- Muhafazakârların Atiye Sokağı: At Pazarı 411
- Muhafazakârların Reina'sı: Huqqa 413
- Cafeler 418
- Muhafazakâr Tarz "Fine Dining" Restoran 418

❖ Alışveriş Merkezleri 419

❖ Değişimin Diğer Yansımaları 419
- Muhafazakâr Genç Kadınların Davetleri ve Tepkiler 420
- VIP Umre Gezileri 425
- Sevgililer Günü Kutlamaları 428

❖ İsmail Kılıçarslan'ın Eleştirisi 428

❖ Değişim Şaşırtmamalı 430

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ALTINCI BÖLÜM
BÜTÜN BUNLAR OLUP BİTERKEN BEYAZ TÜRKLER NE YAPIYORLARDI?

HAYAT KALDIĞI YERDEN DEVAM EDİYOR 433

ELİTLERİN SEMTİ: NİŞANTAŞI – ENTELLEKTÜELLERİN SEMTİ: CİHANGİR 437

❖ **Beyaz Türkler Cumhuriyeti'nin Başkenti: Nişantaşı** 437

❖ **HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ve Nişantaşı** 446

❖ **Beyaz Türklerin Camisi: Teşvikiye Camii** 448

❖ **Sefahat ve Hazcılık Simgesi Olarak Nişantaşı** 450

❖ **Entelektüel "Beyaz Türkler"in Yaşam Alanı: Cihangir** 453

❖ **Bir "Düşman" Simgesi Olarak Nişantaşı ve Cihangir** 456

HAZ VE KEYİF ENDÜSTRİSİ – MEKÂNLAR: RESTORANLAR VE CAFELER 459

❖ **"Sunset, Paper Moon, Frankie. Hangisine Gidelim?"** 459

❖ **Sahneler, Aktörler, Eleştirmenler** 463

- **Sahneler: Restoranlar** 463
- **Sunset Grill & Bar** 465
- **Paper Moon Vakası** 467
- **Diğer Ünlü ve Gözde Mekânlar** 473
- **Aktörler ve Okullar** 475
- **Eleştirmenler: Gastronomi Yazarları** 476

❖ **"Hem Köşe Yazarıyız, Hem Gurmeyiz"** 477

- **Güneri Cıvaoğlu ve Gurme Kültü** 477
- **Oray Eğin ve Haz Yazıları** 482
- **"Medeniyiz ve Batılıyız Çünkü Şaraptan İyi Anlarız"** 485
- **Alkollü İçecek Satışlarına Kısıtlama Getiren Kanunun Kabulü** 492
- **"San Sebastian, İstanbul'a 4 Saat Yakın Geliyor"** 502

❖ **Biraz da Heyecan ve Turizm: Yarışma Programları, Yöresel Festivaller ve Lezzet Turizmi** 505

❖ **Yayınlar** 506

❖ **"Francala Bize Uymaz, Artizan Ekmek İsteriz"** 506

❖ **Serpme Kahvaltı Modası** 507

❖ **Cafe Kültürü** 507

❖ **Yeni Nesil Eğlence Mekânları** 508

– **Soho House İstanbul** 508

– **Rezidans-Kulüpler** 510

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

❖ "Gezelim, Keyfimize Bakalım" 511
❖ Alışveriş Zevki 513

"BAŞARILI OLMAK MI? 'LOSER' OLMAK MI? İŞTE BÜTÜN MESELE BU!" 515
❖ Televizyon Yarışma Programları 516
❖ Startup Kültürü 517
❖ Girişimcilik Kültürü 519
❖ Yeni Bir Meslek: İnfluencer 522

PLAZALARIN İNSANLARI 527
❖ "Koşuşturmaktan Biriyle Tanışmaya Vakit Yok" 528
❖ "Ofis Hayatı Bizi Tüketti" 529
❖ "Plazada Çalışmaktan Sıkıldık" 530
❖ "Şehirden Yorulduk, Çekip Gitme Zamanı Geldi" 530
❖ Doğaseverliğin Bir Diğer Tezahürü: Hayvanseverlik 536

2000'Lİ YILLARIN FELSEFESİ: "SAĞLIKLI VE İYİ YAŞAM" 539
❖ İlk Adımlar 539
❖ Canan Karatay Fenomeni 540
❖ Kişisel Gelişim ve Yaşam Koçları 542

SON SÖZ 545

ÖNEMLİ OLAYLAR ZAMAN DİZİNİ 561

KAYNAKÇA 571

DİZİN 619

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eskiden onlar ırgattılar; pamuk toplar, kapıcılık yaparlardı. Sirkeci'de semerle yük taşırlardı. En dibe itilmişlerdi. Hiç sesiniz çıkmaz, tabii görürdünüz... Şimdi onlardan kimisi "Anadolu kaplanı" oldu, fabrikalar işletiyor. Çoğunun çocukları okudu, mühendis oldu, "para uzmanı" oldu piyasada yarışıyor. Bazıları da devlette görev alıyor. Eskiden Boğaz'ı seyretmek "Beyaz Türkler"in imtiyazında idi. Şimdi parasını bastırıp "beyaz" kulübünde olmayanlar da Kandilli'de, Bebek'te köşkler alıyor. Mavi suları onlar da görüyor. Hepsi bu kadar.[1]

Muhsin Abay, 1 Mayıs 2006

*

Türkiye çoktan dönüşmüştür. Artık, laikler, özgürlükçüler, Cumhuriyetçiler muhaliftir ve "Zenci Türkler"dir![2]

Orhan Bursalı, 19 Şubat 2008

*

Adalet ve Kalkınma Partisi son dokuz yılda Türkiye'yi değiştirdi. Bu inkâr edilemeyecek bir gerçek. Bu ülke bizim doğup büyüdüğümüz, Kemalistlerin egemen olduğu, Çankaya-Beşiktaş-Şişli ilçelerinin bütün Türkiye'ye hâkim olduğu bir ülke değil artık.[3]

Oray Eğin, 14 Haziran 2011

*

80 küsur milyonluk nüfusumuzda İsviçre ayarında bir zümre, bir Yunanistan, iki Zimbabve, bir de Monako yan yana yaşıyor.[4]

Savaş Özbey, 13 Ekim 2020

---

1 Muhsin Abay, "Bihruz Bey ve Beyaz Türkler", *Türkiye*, 1 Mayıs 2006.

2 Orhan Bursalı, "Ne Yapmalı?", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 2008.

3 Oray Eğin, "Türkiye'yi Türkiye'nin Dışından Okumak", *Akşam*, 14 Haziran 2011.

4 Savaş Özbey, "İvana Sert'in 15 Bin Liralık Nafaka Davası", *Hürriyet*, 13 Ekim 2020.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.m.	:	adı geçen makale
AHA-IHMS	:	American Hospitality Academy International Hotel Management Schools
AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKM	:	Atatürk Kültür Merkezi
AKP	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	:	Anavatan Partisi
AP	:	Adalet Partisi
ASKON	:	Anadolu Aslanları İşadamları Derneği
AVM	:	Alışveriş merkezi
BBP	:	Büyük Birlik Partisi
BDP	:	Barış ve Demokrasi Partisi
CEO	:	Chief Executive Officer – İcra Kurulu Başkanı
CHF	:	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
COVİD-19	:	Corona Virus Disease – Koronavirüs Hastalığı 2019
ÇYDD	:	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DJ	:	Disk jokey
DNA	:	Deoksiribo Nükleik Asit
DP	:	Demokrat Parti
DSİP	:	Devrimci Sosyalist İşçi Partisi
DSP	:	Demokratik Sol Parti
DTP	:	Demokratik Toplum Partisi
DYP	:	Doğru Yol Partisi
EBRD	:	European Bank for Reconstruction and Development – Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EXPAT	:	Expatriate. Doğduğu ülkenin dışında bir başka ülkede yaşayan kişilere verilen sıfat. Genellikle şirket yöneticileri, sanatçılar ve vasıflı işçiler için kullanılır. Alev Alatlı ise bu terimi Türkiye'de doğup büyüyen, ancak toplumun genelinden kopuk bir şekilde yaşayan kişiler için kullanmakta.
ESI	:	European Stability Initative – Avrupa İstikrar Girişimi
FETÖ	:	Fethullahçı Terör Örgütü
FP	:	Fazilet Partisi
GDO	:	Genetiği Değiştirilmiş Organizma
HAYTAP	:	Hayvan Hakları Federasyonu
HDP	:	Halkların Demokratik Partisi
HIV	:	Human Immunodeficieny Virus – İnsan Bağışıklığı Yetmezliği Virüsü
IMF	:	International Monetary Fund – Uluslararası Para Fonu
IPI	:	International Press Institute – Uluslararası Basın Enstitüsü
İGDAŞ	:	İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
IŞİD	:	Irak ve Şam İslam Devleti
İBB	:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İHA	:	İnsansız Hava Aracı
İHL	:	İmam Hatip Lisesi
İKSV	:	İstanbul Kültür Sanat Vakfı
İTÜ	:	İstanbul Teknik Üniversitesi
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
KİPTAŞ	:	İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LAST	:	Laik yaşam tarzına sahip Sünni Türk
LCD	:	Liquid Crystal Display – Likit Kristal Ekran
LGBTI	:	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transcinsel, Intersex
LSE	:	London School of Economics
MBA	:	Master in Business Administration – İşletmecilik Yüksek Lisansı
MGK	:	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	:	Milliyetçi Hareket Partisi
MIT	:	Massachusetts Institute of Technology
MNP	:	Milli Nizam Partisi
MSP	:	Milli Selamet Partisi
MÜSİAD	:	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
MYK	:	Merkez Yönetim Kurulu
ODTÜ	:	Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNDER	:	Önder İmam Hatipliler Derneği
ÖDP	:	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
ÖSS	:	Öğrenci Seçme Sınavı
PKK	:	Partiya Karkeren Kurdistan – Kürdistan İşçiler Partisi
PODEM	:	Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları Derneği
PR	:	Public Relations – Halkla İlişkiler
RP	:	Refah Partisi
SES	:	Sosyo Ekonomik Statü
SETA	:	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SİHA	:	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SP	:	Saadet Partisi
SPA	:	Sanus per Aquam – Suyla Gelen Sağlık
SPD	:	Sozialdemokratische Partei Deutschlands – Almanya Sosyal Demokrat Partisi
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
SUV	:	Sport Utility Vehicle – Sportif Arazi Aracı
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	:	T.C. Merkez Bankası
TEB	:	Türkiye Ekonomi Bankası
TESEV	:	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TFF	:	Türkiye Futbol Federasyonu
THY	:	Türk Hava Yolları
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOKİ	:	T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TRT	:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
TT	:	Trending topics. Twitter'de o anda çok bahsedilen konulara verilen ad.
TURYİD	:	Turizm Restoran Yatırımcıları ve Gastronomi İşletmeleri Derneği
TUSKON	:	Türkiye İş Adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜMSİAD	:	Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği
TÜRGEV	:	Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı
TÜSİAD	:	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
VIP	:	Very Important Person – Çok Önemli İnsan
WASP	:	White Anglo-Saxon Protestant – Beyaz Anglo-sakson, Protestan
WTA	:	Women's Tennis Association – Kadın Tenisçiler Birliği
YAE	:	Yetmez Ama Evet

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Türkiye'nin 12 Eylül 1980 ihtilali sonrasında başlayıp AKP'nin kurulduğu 2001 yılına kadar olan dönemi kapsayan *Tarz-ı Hayattan Life Style'a – Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar* kitabımın (İletişim Yayınları, Ocak 2002) devamını yazmaya ve günümüze kadar getirmeye hep niyetlendim ancak her seferinde "bu işin üstesinden gelemem" duygusuyla vazgeçtim. Kitabın içeriği hakkında zihnimde aşağı yukarı bir plan mevcuttu ancak niyetimi hep erteledim. "Üstesinden gelemem" düşüncesi, yeni binyılda başlayan dönemi tam anlamıyla resmetmek için sadece matbu yayınları değil; aynı zamanda sosyal medyayı, blogları da incelemem gerektiği fikrinden kaynaklanmaktaydı. Bütün bunları da tek başıma yapamayacağım aşikârdı.

Ta ki Koronavirüs nedeniyle 65+ (Ertuğrul Özkök'ün tabiriyle "65 plus") yaş diliminde olanlara sokağa çıkma yasağının getirildiği Mart 2020 tarihine kadar.

O tarihte "kütüphanelerde basın arşivi taraması yapmadan nasıl bilgi toplarım?" sualine cevap bulmak üzere genel ağda (web) anahtar kelimelerle aramaya ve belge toplamaya başladım. Aramalar sonucunda toplayabildiğim haberlerin ve yazıların bolluğu karşısında dijital çağın getirdiği kolaylıkları yeterince idrak etmemiş olduğumu fark ettim. Bunu fark etmemle birlikte bu kitabın yazımına başladım. Bu kitabın yazım serüveni böyle...

İstanbul Life dergisi ile *Akşam* gazetesi Pazar ekinde yayınladığı yazılarının kopyalarını veren Nuray Mert'e, doktora tezini gönderen Ayşe Çavdar'a, karikatürlerini kullanmama izin veren Kemal Gökhan Gürses'e, Salih Memecan'a ve Latif Demirci'ye çok teşekkür ediyorum.

İzel Rozental'in yardımıyla ulaştığım ve bir karikatürünü iktibas etmeme izin veren Fransız karikatürist Plantu'ya (Jean Plantureux) ve İzel Rosental'a da teşekkür ediyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kitapta yoğun bir şekilde yer alan köşe yazarlarına ait alıntılarda 2000'li yıllardan bu yana her nedense köşe yazarlarının kural haline getirdikleri vurgulama anlamında kullandıkları siyah karakterli kelimeler ve özel isimler bu kitapta vurgulamasız yer almaktalar. Keza köşe yazarlarının her cümleden sonra satır başı yaptıkları yazıları da cümleleri birleştirilmiş metinler halinde alıntılanmışlardır.

Metinde parantez içinde italik olarak kullanılan İngilizce terimler tasvir edilmeye, anlatılmaya çalışan toplumsal atmosferin, zümrenin özendiği, klonlamaya ve kopyalamaya çalıştığı Batı (özellikle Amerika) âlemindeki muadil zümreler için kullanılan terimlerdir.

Kitabın yazımı esnasında en fazla tereddüt ettiğim husus, AKP'yi ve temsil ettiği siyasi hareketi tanımlamak oldu: "İslamcı", "siyasal İslamcı" veya "muhafazakâr". Bu terimler arasında seçim yapmam gerekiyordu. AKP'nin Milli Görüş'le başlayan bir siyasal İslam hareketinin en son temsilcisi olduğu izaha muhtaç değildir. Diğer yandan Türk toplumsal yapısının son yirmi kusur yılda değiştiği, toplumun gitgide muhafazakârlaştığı da aşikârdır. Bu gelişme sadece siyasal İslam hareketinin bir sonucu veya başarısı değil, DP ile başlayıp ANAP ve DYP ile devam etmiş olan merkez sağın desteğiyle de ortaya çıkmış bir değişimdir. Böylesi bir gerçeklik karşısında toplumun bu kesimi için "İslamcı" yerine "muhafazakâr" sıfatını kullanmak daha uygundur. Böyle olunca, en büyük desteğini bu tabandan alan AKP için de, köklerinde yatan İslami hareket gerçeğine rağmen, "muhafazakâr" sıfatını kullanmak şart olmakta. Dolayısıyla bu çalışmada "muhafazakâr" tanımında karar kıldım.

Adalet ve Kalkınma Partisi'ni tanımlamak için, yaygın kullanımına rağmen AK Parti kısaltmasını kullanmayıp AKP'yi kullanmayı tercih ettim. Her konuda olduğu gibi Adalet ve Kalkınma Partisi'nin hangi kısaltma ile zikredilmesi gerektiği hususu bile kamuoyunda "Adalet ve Kalkınma Partisi yanlısı" (AK Parti diyenler için) ve "AKP'ye muhalif" (AKP diyenler için) olarak ayrıştırıldı.[5] Metinde AKP kısaltmasını kullanmamın sebebi, Dil Derneği Başkanı Sevgi Özel'in görüşü doğrultusunda[6] yapılmış bir tercihtir.

Kitabın isim annesi sebeb-i hayatım… COVİD-19 günlerindeki ev tecridi sırasında kitabın bitmek bilmeyen ilk yazımını, ilk tashihlerini yapan ve çabuk bitirmesi için ısrarlarıma tahammül eden de gene o.

5 "AK Parti mi, AKP mi?", *Habertürk*, 5 Haziran 2009.

6 "AKP mi, AK Parti mi?", *Cumhuriyet*, 5 Haziran 2009. Sevgi Özel'in izahı şöyle: "Bir kurum ya da kuruluşun adı kısaltılırken adda bulunan sözcüklerin baş harfleri alınır."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GİRİŞ

Bu kitap, AKP'nin 2002 yılında iktidara gelişi ile birlikte şiddetlenen "Beyaz Türkler Zenci Türklere karşı" yahut tam zıttı "Beyaz Türkler azınlıkta, Zenci Türkler iktidarda" şeklinde özetlenebilecek halet-i ruhiyeyi çerçeve olarak alıp son 20 yıldan bu yana yaşanan değişimi, tartışmaları ve yeni yaşam tarzını resmetmeye çalışmakta. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sık sık kullandığı "Yeni Türkiye"[1] kavramı, bütün bu değişikliği özetlemekte.

"Yeni Türkiye"de artık yeni seçkinler, yeni muktedirler ve yeni bir hayat tarzı var. "Beyaz Türkler"in egemen sınıf oldukları "Eski Türkiye"nin[2] muktedirleri, bu kere nefsi müdafaada. Medyada Beyaz Türklerin sözcülüğüne soyunanlar ise meslektaşı Serdar Turgut'un tabiriyle "Beyaz Türk yaşamlarının

---

1 Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Yeni Türkiye" kavramının ilk kere Mustafa Kemal'in 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında CHF'nin kongresinde okuduğu *Nutuk*'ta yer aldığını belirtecektir. Kaynak: "Erdoğan: Yeni Türkiye Kavramını İlk Kez Atatürk Zikretti", 10 Kasım 2016, https://tr.sputniknews.com/turkiye/201611101025740218-erdogan-turkiye-osmanli/.
Erdoğan'ın "Yeni Türkiye" kavramına yüklediği anlam şu: "Milli iradenin güçlü bir devlet ve mutlak bir iktidar ile vücut bulduğu Türkiye Cumhuriyeti ideali. Bölgesinde ve dünyada siyaseten güçlü, kendi siyasi geleceğini iç ve dış güçlerin yönlendirmesiyle değil, seçilmiş hükümeti ile tayin eden, eski Türkiye'nin sahip olduğu özelliklerden ve her türlü vesayetten arındırılmış olma." Kaynak: Ergun Önder – Can Pürüzsüz, "Erdoğan Sözlüğü", 15 Şubat 2017, https://140journos.com/erdogan-sozlugu-5a68b82c39cb .
Deutsche Welle muhabiri Özlem Coşkun'un haberinde verdiği tanım ise şu: "Yeni Türkiye kavramı iktidar partisi AKP açısından ekonomik kalkınma, refah ve güçlü bir dış siyaset anlamına geliyor. Ancak aynı kavram başka çevrelerde başkanlık sistemi altında otoriterleşen bir rejimi, özgürlüklerin sınırlandığı ve dış siyasette yalnızlaşan bir Türkiye'yi ifade ediyor." Özlem Coşkun, "Yeni Türkiye Ne Demek?", 4 Aralık 2015, https://www.dw.com/tr/yeni-t%C3%BCrkiye-ne-demek/a-18893916 .
Gazeteci İsmail Küçükkaya'ya göre ise Yeni Türkiye'nin miladını üç ayrı tarih belirlemekte: (a) 12 Eylül 2010 Anayasa referandumu, (b) AKP İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu'nun Nisan 2013'te liberaller ile yollarının ayrıldığını söylediği konuşma ve (c) Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesi (2014). Kaynak: İsmail Küçükkaya, *Fikri Hür, Vicdanı Hür*, Nemesis Kitap, İstanbul, 2020, s.99.

2 "Eski Türkiye"den kasıt, Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılından AKP'nin iktidara geldiği 3 Kasım 2002 seçimlerine kadar geçen dönemdir. Mirgün Cabas da "Eski Türkiye"nin sonunun AKP'nin kurulduğu 2001 yılı olduğunu yazmakta. Kaynak: Mirgün Cabas, *2001 Eski Türkiye'nin Son Yılı*, Can Yayınları, İstanbul, 2017, s.15.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

vakanüvisi"[3] *Hürriyet* gazetesi yazarı Ertuğrul Özkök ile meslektaşları Serdar Turgut ile Oray Eğin. Bu nedenle kitabın önemli bir bölümü bu köşe yazarlarından alıntılarla oluşmakta. Bu üç yazardan her birinin Beyaz Türkler sınıfının ayrı bir kesitini temsil ettiği söylenebilir. Ertuğrul Özkök; TÜSİAD üyesi "büyük patronlar" ile İngilizce eğitim veren "seçkin" Türk üniversiteleri ve Amerika'nın en seçkin üniversitelerinden (*Ivy League*) mezun üst düzey profesyonel yöneticilerin, dijital çağın genç müteşebbislerinin, İstanbul'un "hali vakti yerinde" orta yaşlı müreffeh ailelerin hissiyatını yansıtmakta. Oray Eğin; medya, kültür, sanat âlemi, bohem burjuvalar ve kültür, sanat alanına yatırım yapan iş âleminin patronlarının oluşturduğu bir kesimin haleti ruhiyesini yansıtmakta. Serdar Turgut'un ise Özkök'e benzer bir kesimin hissiyatını yansıttığı söylenebilir. Beyaz Türkler konusunda kara mizah çerçevesinde ele alınması gereken ironik üsluplu yazılarıyla Serdar Turgut ve Nuray Mert'in yazılarının apayrı bir lezzete ve konuma sahip olduklarını da yeri gelmişken not etmek gerekir.

"Yeni Türkiye"nin yeni seçkinleri, kendi hayat tarzlarına uygun bir siyasi, kültürel ve toplumsal atmosfer inşa ettiler. Ancak tahminlerin aksine bu durum, Beyaz Türklerin hayat tarzlarında (*life style*) ve seçkinci, üstten bakan davranışlarında çok fazla bir değişiklik yaratmadı. Tam aksine Beyaz Türklerin gösterişli hayat tarzı tam hızıyla devam etmekte. Ancak bu kere bu tavır "baskıya direnme manifestosu" özelliğine bürünmüş durumda. Köşe yazarları 1980'li ve 1990'lı yıllarda olduğu gibi, bir kere daha ancak bu kere âdeta "bizler halen varız, bildiğimiz şekilde yaşamaya devam edeceğiz" dercesine sütunlarında bu hayat tarzından yansımalar aktarmaktalar. Bu durumu sadece bir "dik durma", "meydan okuma" olarak değil, aynı zamanda Türkiye'nin bugünkü toplumsal ayrışmasının bir fotoğrafı olarak da okumak mümkün. "Beyaz Türkler" ve zıttı "Zenci Türkler" terimleri hem Türk burjuvazisinin geçirdiği, hem de Türkiye'nin yakın tarihinde gerçekleşen çok büyük bir dönüşümün, Kemalist müesses nizamın el değiştirmesinin hikâyesidir.

1980'den bu yana yaklaşık kırk yıllık bir dönemi kapsayan bu değişimden basında çokça söz edilmişse de bu olgunun hakkıyla incelendiğini söylemek pek mümkün değil. Bu araştırma ile bu alanda mevcut olan boşluk bir

3 Serdar Turgut, "Beyaz Türklerin New York Özlemi Maalesef Yine Depreşti!", *Habertürk*, 7 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/3096248-beyaz-turklerin-new-york-ozlemi-maalesef-yine-depresti

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nebze doldurulmaya çalışılmıştır. Bu konuda yapılan bilimsel çalışmalar Can Kozanoğlu[4] ile Hayri Kozanoğlu'nun[5] yayınları, yüksek lisans tezleri,[6] bir Fransız araştırmacısının hazırladığı doktora tezi,[7] yerli ve yabancı bilimsel dergilerde yayınlanmış az sayıda makale,[8] dijital platformlarda yayınlanmış makaleler ile Nuray Mert'in hem imzasız,[9] hem de değişik gazetelerde yazdığı çok sayıda imzalı köşe yazılarıdır. Bu mesele Alev Alatlı'nın *Beyaz Türkler Küstüler* (2013) romanına ve Kasım 2020'de Netflix'te vizyona girmiş ve üzerine çokça yazılmış olan *Bir Başkadır* dizisine de konu olmuştur.

Yeni binyılın ilk çeyreğinde yaşanmaya devam edan bu değişimin hikâyesini anlayabilmek için filmi geri sarıp başlara, Beyaz Türklerin hikâyesinin başladığı 1990'lı yıllara dönmek lazım.

---

4 Can Kozanoğlu, *Cilalı İmaj Devri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992; Can Kozanoğlu, *Pop Çağ Ateşi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995; Can Kozanoğlu, *Yeni Şehir Notları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

5 Hayri Kozanoğlu, *Yuppieler, Prensler ve Bizim Kuşak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

6 Beyza Sümer, *White vs.Black Turks: The Civilising Process in Turkey in the 1990's*, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Aralık 2003, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi); Kübra Parmaksızoğlu Coşkun, *Bobos in Turkey: Manifestations of the Bourgeois Bohemian Lifestyle in Istanbul*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2009, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi) (Kübra Parmaksızoğlu Coşkun ile Habertürk TV muhabiri ve Habertürk internet gazetesi yazarı Kübra Par aynı kişidir); Ceylan Nur Akgün, *Beyaz Türkler Kimdir? Kavramın Oluşum Sürecinin ve İçeriğinin Tarihsel Olarak İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Aralık 2015, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

7 David Behar, *Le Voyage Initiatique: Activation et Devenir des Habitudes d'Héritiers Migrants Issus de la Grande Bourgeoisie Turque*, Université de Lille, Lille, 2016.

8 Arus Yumul, "Bitmemiş Bir Proje Olarak Beden", *Toplum ve Bilim*, Sayı 84, 2000, s.37-49; Mücahit Bilici, "Black Turks, White Turks: On the Three Requirements of Turkish Citizenship", *Insight Turkey*, Cilt 2, Sayı 3, 2009, s.23-33; Tanıl Bora, "Beyaz Türkler Tartışması: Kirli Beyaz", *Birikim*, Sayı 260, Aralık 2010, s.25-37; Seda Demiralp, "White Turks, Black Turks? Faultlines beyond Islamism versus Secularism", *Third World Quarterly*, Cilt 33, Sayı 3, 2012, s.511-524; Tanıl Bora, "Notes on the White Turks Debate", *Turkey Between Nationalism and Globalisation*, ed: Riva Kastoryano, Routledge, Oxon, New York, 2013, s.87-104; Michael Ferguson, "White Turks, Black Turks and Negroes: The Politics of Polarization", *The Making of a Protest Movement in Turkey*, ed: Umut Özkırımlı, Palgrave McMillan, Londra, 2014, s.77-88; Christoph Ramm, "Beyond 'Black Turks' and 'White Turks' – The Turkish Elites' Ongoing Mission to Civilize a Colourful Society", *Asiatische Studien-Études Asiatiques*, Cilt 70, Sayı 4, 2016, s.1355-1385; Ilgın Yörükoğlu, "Whiteness as an Act of Belonging: White Turks Phenomenon in the Post 9/11 World", *Glocalism Journal of Culture, Politics and Innovation*, Sayı 2, 2017, s.1-22; Sedef Arat-Koç, "Culturalizing politics, hyper-politicizing 'culture': 'White' vs.'Black Turks' and the making of authoritarian populism in Turkey", *Dialect Anthropology*, Sayı 42, 2018, s.391-408; Alaaddin Faruk Paksoy, "Beyaz Türkler: Medyanın Ürettiği ve Dönüştürdüğü Bir Kavram", *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 29, Haziran 2018, s.35-53. İtalyan gazeteci Giovanna Loccatelli de Türkiye ile ilgili kitabının *L'Oro Della Turchia*, (Lexis, Torino, 2020) bir bölümünü Beyaz Türklere ayırdı: "Beyaz Türkler, i turchi bianchi", s.51-70.

9 "Beyaz Türk'ün Seyir Defteri" başlığı ile 2003-2005 yılları arasında *İstanbul Life* dergisi ile *Akşam* gazetesinin Pazar ekinde yayınlandı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYAZ TÜRKLER ÂLEMİNDE NELER OLUYOR?

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"BEYAZ TÜRKLER" TERİMİNİN ZAMAN İÇİNDE SEYRİ

12 Eylül 1980 askerî darbesini takip eden yıllar son derece ciddi toplumsal ve kültürel değişimlerin meydana geldiği bir dönem. Bu değişim, Türk popüler ve siyasal kültürüne birçok yeni terim armağan etmesine rağmen bu terimlerin ne anlam taşıdıkları hususunda yapılmış çalışmalar ya hiç yok, yahut da çok az ve güncelliğini kaybetmiş durumda.[1] "Beyaz Türkler" bu yeni terimlerden biri. Günümüzde "Beyaz Türkler" ve karşıtı olarak kullanılan "Zenci Türkler" terimleri; medyanın, popüler ve siyasal kültürün en fazla benimsediği ve büyük bir iştahla kullandığı popüler terimlerden ikisi.

❖ Terimin Mucidi Kim? İlk Tanımı Ne İdi?

Gazeteci Ufuk Güldemir'in (1956-2007) "Beyaz Türkler" teriminin mucidi olduğu konusunda hemen herkes hemfikir. Güldemir, *Cumhuriyet* gazetesinin Washington muhabiri olduğu yıllarda bu terimi Amerika'nın toplumsal, siyasal ve kültür alanlarında çok etkin olan, kısaca WASP olarak anılan Beyaz, Anglo-Sakson, Protestan sınıfının Türkiye muadili olarak ortaya atacaktı. Meslektaşı ve arkadaşı Oray Eğin'e göre[2] Ufuk Güldemir bu terimi 1992 yılında yayınladığı *Texas Malatya* kitabında, Faruk Bildirici'ye göre ise 1984 yılında kullanmıştı.[3] 1984 tarihi tartışmalıdır zira Faruk Bildirici, herhangi bir kaynak göstermemekte. Buna karşılık Güldemir, 1986 yılında yayınladığı bir yazıda bu terimi kullanacaktı.[4] Dolayısıyla ilk kullanım tarihi olarak 1992 yerine 1986 yılı kabul edilebilir. Ufuk Güldemir'in "Beyaz Türkler" tarifi ise şöyle idi:

1 Bu alandaki tek çalışma 1995 yılında yayınlanan Alper Sedat Aslandaş - Baskın Bıçakçı'nın hazırladıkları *Popüler Siyasi Deyimler Sözlüğü* olup bu eser, o tarihten bu yana bir daha güncellenmedi.

2 Oray Eğin, "Beyaz Türkiye'nin Kısa Tarihçesi", *Akşam*, 1 Mayıs 2006.

3 Faruk Bildirici, "Kimin İcadı Bu Laflar?", *Hürriyet*, 17 Eylül 2000.

4 Ufuk Güldemir, "Aman Avcı Sen Vur Beni", *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1986.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> Türklerden fazla hoşlanmayan, Çankaya'da Fransızca konuşan sarışın İstanbullular görmeyi özleyen bir türdür. Açıklamakta güçlük çektikleri karmaşık sosyolojik olgulara çeşitli adlar takarak onlar üzerinde düşünmek külfetinden kurtulmakta birebirdir. Örneğin "İrtica" veya "Arabesk" ya da "Türban" gibi. Sokakta başörtülerin sayısının artmasını, Türkiye'nin değişen köy-kent ilişkileri içinde değil, "irticanın yükselmesi" biçiminde algılarlar. Sanki, öteden beri kentlerde yaşayan "modern" Türkler, aniden durup dururken başörtüsü takmaya, camiye gitmeye başlamış ve İslamcı olmuşlardır.[5]

Ufuk Güldemir, Washington'da görev yaptığı yıllarda Washington Büyükelçiliği'nde müsteşarlık görevinde bulunan Uğur Ergun ile dost olacaktı. Ergun, kendisiyle olan sohbetlerinden yola çıkarak Güldemir'in "Beyaz Türkler" terimiyle kastettiği sınıfın özelliklerini şöyle belirtecekti:

> Ailenin büyüklerinde Avrupa görmüşlük, yalıda mürebbiye ile büyümek, Port-Osmanlıcı[6] Türk aydını tanınmış ailelerin çocuklarından olmak, eski edebiyatçı ya da profesör çocuğu olmak, ailede yabancı dil konuşulması, kolejlerde okumak, kesinlikle yeni zengin olmamak...[7]

Uğur Ergun, Güldemir'in bu vasıfları haiz Beyaz Türkler olarak da Prof. Şerif Mardin (1927-2017) ile Halit Ziya Uşaklıgil'in torunu, emekli büyükelçi Bülend Uşaklıgil'in kızı Emine Uşaklıgil'i örnek gösterdiğini söyleyecekti.[8]

Tarihçi Doğan Gürpınar, Güldemir'in tanımını şöyle yorumlamakta:

> Beyaz Türk kavramını bir neolojizm [türetme] olarak ilk kez kullanan Ufuk Güldemir çok farklı ve 1992'de artık soyu tükenmekte olan bir çevreyi anlatmaktadır. (...) Ufuk Güldemir, "Beyaz Türkler"i betimleyen bu pasajı ABD'deki "Atatürkçü uzmanlar"ın bilgi kaynaklarını sayarken yazma ihtiyacı duymuştur. Zira Güldemir'e göre bu çevrenin "Türkiye'deki enformasyon kaynaklarını, emekli paşalar, İngilizce bilen "Türk gazeteciler, Beyaz Türkler" oluşturur. Bu cümleden Beyaz Türklerin kim olduğu ortaya çıkmamaktadır. Ama kimler olmadıkları çıkmaktadır. Bu cümleye göre "emekli paşalar ve İngilizce bilen Türk gazeteciler" Beyaz Türk değildirler. Yine de, burada Güldemir "Beyaz Türkler"i betimlerken daha ilk cümlede bir özellik daha vermiştir. Beyaz Türkler "Çankaya'da Fransızca konuşanlar" görmek istemektedirler. Fransızca konuşmakla kastedilen, kuşkusuz sadece bir dil bilmek değildir. Fransızca konuşmaktan ima edilen, İkinci Dünya Savaşı öncesinin seçkin dünyasının bir parçası olmak olmalıdır. Ufuk Gülde-

5 Ufuk Güldemir, *Texas Malatya*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1992, s.360-361.

6 Muhtemelen Post-Osmanlıcılık olmalı.

7 Oray Eğin, *İmha Planı Medya Nasıl Çökertildi*, Destek Yayınları, İstanbul 2004, s.282.

8 Oray Eğin, *a.g.e.*, s.282.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> mir'in "Beyaz Türklüğü" için İngilizce bilmek yeterli şart değildir. Daha doğrusu yeterli şart olmayan, sonradan kazanılan bir *distinction*'dır. Nitekim İstanbullular derken de elbette kastettiği 1990'lar başı itibarıyla İstanbul'da ikamet edenler değil, aileden İstanbullu olanlardır. Zaten Güldemir, kitabının başlarında "Türk eliti" dediği grubun Özal'ı benimsemediğine değinirken benzer bir cümleyi sarf etmektedir: "Gönlünde, bu makamlar için Fransızca konuşan sarışın İstanbullular olan Türk eliti, Malatyalı Özalları başbakanlığa, Çankaya'ya yakıştıramamıştır." Ufuk Güldemir, Beyaz Türklük tabirini spesifik olarak Özal'ın ve Özal'ın temsil ettiği değerlerin Çankaya'ya çıkmasını sindiremeyen ve kendini Türkiye siyasetinin, bürokrasisinin ve özel sektörünün doğal egemeni ve sahibi görenleri "seçkinleri" tanımlamak için kullanmıştır. Ancak Güldemir burada bu zehaba sahip olanları değil, hakikaten böyle olanları, hakikaten Türkiye'nin eliti kabul edilecek bir çevreyi, bürokrasiden çok hakikaten "eski İstanbullu"ları ve "İstanbullu üst sınıfı" kastetmiştir.[9]

Faruk Bildirici'ye göre Ufuk Güldemir, bu terimi Cumhurbaşkanlığının ilk yıllarında Turgut Özal'ı kastederek, "Malatyalı bir Cumhurbaşkanı olmasına sınıfsal açıdan karşı çıkan ve kültürel iktidarı elinde tutan elitler"i tarif etmek için *Cumhuriyet* gazetesindeki bir yazısında kullanmıştı.[10] Ertuğrul Özkök'e göre ise bu terimi Güldemir'in yanı sıra *Hürriyet* gazetesinin eski Washington muhabiri Serdar Turgut da ilk kere kullanmıştı:

> "Beyaz Türk" tamlamasının mucidinin kim olduğu konusunda tartışma var. İlk kullanan kişinin Haber Türk'ün sahibi Ufuk Güldemir olduğunu sanıyorum. Ama yazılı basında bu kavramı ilk defa yazan kişi Serdar Turgut'tu. Serdar, "Beyaz Türk" kavramı ile kendini toplumun geniş kesimlerinden farklı gören, farklı düşünen, farklı davranan bir azınlığı anlatıyordu.[11]

Terimin ilk kez Ufuk Güldemir tarafından telaffuz edildiği konusunda mevcut ortak yaygın kanaatin aksine Güneri Cıvaoğlu'nun 12 Eylül 1980 darbesinden önce katıldığı bir dost toplantısının havasını aktardığı şu satırlarından da görülebileceği gibi "Beyaz Türkler" deyimi, çok daha erken bir tarihte popüler kültüre mal olmuştu:

> 12 Eylül'den önceki gecelerden biri. Rauf Tamer'in evinde onun doğum günü... Ama herkeste bir yılgınlık, bir bezginlik, dehşet ürpertileri. Suskunluk... Örgütlü şiddet eylemlerinin Türkiye'ye bir kan bataklığı görüntüsü verdiği günler. Bir şarkıyı mırıldanıyoruz salondaki birkaç kişi: "Havasına suyuna, taşına toprağına. Bir

9 Deniz Gürpınar, *Ulusalcılık, İdeolojik Önderlik ve Takipçileri*, Kitap Yayınevi, İstanbul, Eylül 2011, s.173-174.

10 Faruk Bildirici, "Kimin İcadı Bu Laflar?", *Hürriyet*, 17 Eylül 2000.

11 Ertuğrul Özkök, "Kardeşiniz Bir Zenci Türk'tür", *Hürriyet*, 14 Mayıs 2003.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

başkadır benim memleketim." Gözler dolmuş. Kelimeler dudaklarımızdan duygu yüklü çıkıyor. Birçok tanıdık ismin, tası tarağı toplayıp, Türkiye'yi terk ederek, Amerika'ya, İngiltere'ye yerleştiği günler... Nişantaş'ın, Levent'in apartman camları gazete kâğıtlarıyla kaplı. İçeride yaşam yok ki!...

Taşra kentlerinde ve ilçelerindeki Koç'un, Sabancı'nın bayileri dükkânları kapatıp, İstanbul'da bir bayilik peşindeler. Öğretmenler, can korkusuyla, Almanya'ya kaçıyorlar. Yani bir göç yaşanıyor. Ve dudaklarda o gece 'Memleketim' şarkısı. O sırada Feyyaz Tokar'ın sesi yankılanıyor. 'Ne oluyoruz yahu... Kendi memleketimizde Beyaz Türklere döndük... Silkelenin biraz."[12]

Terimin ilk kim tarafından ortaya atıldığı tartışmasından ziyade ilk kullanıldığı zamandaki anlamı ile günümüzdeki anlamı arasındaki fark ve süreç içerisinde bu anlam değişiminin neden kaynaklandığı daha önemli.

❖ 1990'lı Yıllarda "Beyaz Türkler" Terimi

• 1990'lı Yılların Toplumsal İklimi

"Beyaz Türkler" teriminin 1990'lı yıllarda yoğun bir şekilde günlük lisana mal olması, 12 Eylül 1980 askerî darbesinden sonra yaşanan, büyük ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimin bir sonucu. 1980'den 1990'lı yılların ortasına kadar uzanan 15 yıllık süreçte uygulanan liberal ekonomi politikası sonucunda sanayi ve ticaret âlemi çok ciddi kârlar elde etti, yatırımlar gerçekleştirdi. Bunun neticesinde 1980'li yıllara kadar aile ve/veya şahıs şirketleri olarak yönetilen sınaî ve ticarî işletmelerin patronları, bu tarihten itibaren küresel ekonomiye eklemlenmeye başladılar. İş hacimlerinin devasa boyutlara ulaşmasıyla birlikte profesyonelleşme ihtiyacını hissettiler ve aile efradının hâkimiyetinde olan şirketlerini veya bankalarını ehil ellere, başka bir tabirle, profesyonel yöneticilere (*managers*) teslim etmeye başladılar. 1980'li yıllara kadar bir tek Koç Grubu'nda rastlanan "managers"ler sınıfı, 1980 sonrasında artık fevkalade yaygınlaşacak ve olağanlaşacaktır. Bunun sonucunda 1980'li yıllara kadar nispeten düşük gelire sahip olan beyaz yakalı yönetici sınıfı, patronların "managers"lara ihtiyaç duyduklarını idrak edecek ve Amerikalı akranları gibi üstlendikleri sorumluluklara orantılı olarak yüksek gelire sahip olmaya başlayacaklardı.

İletişim danışmanı ve *Hürriyet* gazetesi web yazarı Naci Cem Öncel, Özal döneminde yaşanan bu değişimi şöyle özetleyecekti:

12 Güneri Cıvaoğlu, "Beyaz Türklerden Bugüne", *Sabah*, 10 Kasım 1998. Metinde adları geçen Rauf Tamer gazeteci, Feyyaz Tokar (1931-1997) ise Bosfor Turizm İşletmecilik A.Ş.'nin kurucusu ve yönetim kurulu başkanı idi. "Memleketim" şarkısını Ayten Alpman seslendirmekteydi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> 1960-80 arasında doğan Cumhuriyet'in üçüncü kuşağı ise öncekilerden çok daha derin bir dönüşüm yaşadı. 12 Eylül 1980 sonrasındaki apolitik ortam ve Özal dönemi, Türkiye'yi büyük ölçüde değiştirdi. Atatürk ve Menderes'in dile getirdiği "milyoner yetiştirme" projesini tam anlamıyla başaran Özal olmuştu. Onun yönetiminde serbest piyasa ekonomisine geçiş, büyük yatırımlar, döviz rejimi gibi politikalar hem zenginlerin, hem de yurt dışına okumaya gidenlerin sayısını hızla artırdı. Diğer bir önemli artış, yabancı sermayede ve turizmde görüldü. Tüm bunlar yabancı dil bilen, iyi eğitimli kitlelere duyulan ihtiyacı "patlattı". Yabancı dilde eğitim veren okullara girme yarışı hızlandı. Kültürel kodları bu dönemde iyiden iyiye şekillenen "Beyaz Türkler" aslında, hal ve tavır olarak Özal'dan çok da fazla hoşlanmıyor, onu "avam" buluyorlardı. Öte yandan piyasa hamleleri, teknolojiye ilgisi, yurt dışından ve özel sektörden getirdiği prensleriyle Özal, özledikleri liderdi. Kendisi olmasa da politikası beyazdı. Ancak tarihi sorun yine baş gösterdi: Tek Parti dönemi gibi, Menderes gibi, Özal da kendine bağ(ım)lı zenginler yaratmaya meyilliydi! Bu yönüyle ağır eleştirilere maruz kalsa da Özal'ın liderliği, aktif siyasetten çekildiğinde hemen aranır hale gelecekti. Artık Beyaz Türkleri, yeni ve farklı bir dönem bekliyordu...[13]

İş âleminde yaşanan bu gelişmeye benzer bir gelişme, basın âleminde de yaşanacaktı. O tarihe kadar sadece gazete ve dergi yayıncılığı ile sınırlı olan Babıâli gazeteciliği, 1980 sonrasında radyo ve televizyon yayıncılığının devlet tekelinden çıkarılıp özel sektöre açılması ile birlikte muazzam bir patlama yaşayacaktı. Basın kuruluşları artık gazete, dergi, radyo, televizyon, internet, kitap yayını alanlarında da faaliyet gösteren, İkitelli'deki medya plazalara taşınmış olan devasa kültür endüstrisi kurumlarına dönüşeceklerdi. Bu değişimin sonucunda birçok gazetecinin gelir düzeyleri de geçmişe kıyasla olağanüstü artacaktı.[14] Ertuğrul Özkök, *Milliyet* gazetesi başyazarı ve yakın arkadaşı Güneri Cıvaoğlu için bir yazısında sarf ettiği ve mizah ile gerçeği harmanladığı şu cümleyle bu gerçeği dile getirmekte:

> Bizi "gazeteciler çay-simitle yaşar" garibanizminden "gazeteciler iyi para kazanmaya, iyi yaşamaya layıktır" mertebesine yükselten manevi sendika başkanımızdır.[15]

13 Naci Cem Öncel, "Beyaz Türklerin Kısa Tarihi", *Hürriyet*, 21 Nisan 2014, https://www.hurriyet.com.tr/beyaz-turklerin-kisa-tarihi-i-26258240

14 Rıfat N. Bali, *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a – Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.202-255. *Sabah* gazetesi eski yazarı Can Ataklı bu şatafatlı hayat tarzının örneklerini vermekte ve 1990'lı yıllarda *Sabah* gazetesi yazarlarından Yavuz Donat'ın 22 bin dolar maaş ve 10 bin dolar ev kirası, Selahattin Duman'ın 25 bin dolar maaş aldığını söylemekte. Kaynak: Serkan Seymen, *Sabah Grubunun Öyküsü Amiral Battı – Can Ataklı'nın Tanıklığıyla*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s.49.

15 Ertuğrul Özkök, "60 Gün Sonra İlk Temasta Zorlandığım Üç Hareket", *Hürriyet*, 12 Mayıs 2020.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gerek iş ve gerekse medya âleminde yaşanan bu radikal değişim sonucunda 1990'lı yılların başından itibaren bu değişimden nemalanan yabancı dil bilen, iyi eğitimli, yüksek gelir düzeyli ve kozmopolit bir kültüre aşina bir gazeteci sınıfı "Beyaz Türkler" sınıfına terfi ettiğini düşünerek, deyim yerindeyse, "hayatın tadını çıkarma"ya ve de bu hazzı sütunlarına yansıtarak bunu cümle âleme ilan etmeye başladı. Böylece köşe yazarlarının sütunları pahalı şarapların, puroların, lüks restoranların, tatil köylerinin, pahalı saatlerin, antika otomobillerin, tatillerde gezilen yabancı şehirlerde (Paris, Londra, New York, California, vb) yenilen, içilen, gezip görülen mekânların,[16] kendilerinin veya eş, dost ve çocuklarının eğitim gördükleri veya görecekleri seçkin Amerikan üniversitelerinin[17] methedildiği sütunlara dönüştü. Sadece işadamı, sanayici, banka-finans sektörü üst düzey yöneticileri ile medya âleminin yayın yönetmenleri ve bazı köşe yazarlarından oluşan son derece sınırlı bir kesim için geçerli olan bu gösterişli ve şatafatlı hayat tarzı, aynı köşe yazarları tarafından pervasız bir şekilde, âdeta topluma meydan okurcasına, referans alınması gereken bir hayat tarzı olarak sunulmaya başlandı.

Henüz AKP'nin iktidar olmadığı, Anadolu'dan ve özellikle de Güneydoğu Anadolu'dan başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere göç etmiş insanların "kıro", "hanzo", "maganda" sıfatlarıyla anıldığı ve karikatürize edildiği, Kürt hareketi ile etnik kimliklerin kamusal alanda kendilerine de yer ayrılmasını talep ettikleri 1990'lı yıllarda Beyaz Türkler yüksek özgüvenli, saldırgan bir tavır sergilemekteydiler. Serdar Turgut'un 1995 yılında yayınladığı şu yazı, bu tavrı göstermek açısından oldukça anlamlıdır ve bu nedenle bütünüyle alıntılanmıştır:

> Bilmem farkında mısınız ama, şu anda Türkiye'de önemli bir sessizlik oluşmuş durumda. Ben bu çoğunluğu Beyaz Türkler diye adlandırıyorum. Gönül rahatlığıyla da ilan ediyorum ki ben bu azınlık içindeyim. Aslında biz bir grup da değiliz, çünkü kendi aramızda diyalog kurmayı pek beceremiyoruz, ortak hareket etmek gibi bir kaygımız da yok. Ancak bazen sessiz duruşumuzla, bazen sokakta, parkta, göz göze gelmemizle, bazen koşulların kötülüğüne verdiğimiz tepkilerin benzerliğiyle, bazen de yaşamdan aldığımız aynı tür keyiflerle birbirimizi tanıyoruz. Ortak nitelikleri paylaştığımızı biliyoruz. Örneğin bizim için insanların dini inanışları, mezhep farklılıkları hiç de önemli değil. Aramızda son derece dindar insanlar var ama onlar kendi dışlarındaki kimseyi dini inanç gözlüğüyle bakarak değerlendirmiyor. Bizim için ayrıca etnik kökenler de hiç önemli değil, aramızda her türlü etnik kökenden insan var. Ama hiçbirimiz yaşamımızın tüm hedeflerini bu etnik köken farklılığımız üzerine filan kurmuş değiliz. Beyaz Türklerin

16 Rıfat N. Bali, *a.g.e.*, s.146-180.

17 Rıfat N.Bali, *a.g.e.*, s.259-266.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hiçbirisi dini inanış farklılığını, etnik köken farklılığını diğer insanların suratına bağırmıyor, sırf bu farklılığı nedeniyle kendilerine ayrıcalıklı davranılmasını istemeyi düşünmüyor. Biz sadece bu kısacık yaşamı nitelikle ve güzel bir şekilde yaşayabilmek istiyoruz.

Etrafımız çevriliyor

Ancak etrafımız çevrilmiş durumda. Çember yavaş yavaş ama belirgin bir şekilde daralıyor. Bunalıyoruz. Bizimle tamamen zıt karakterde olan insanlar etrafımızda çeşitli kavimler oluşturdu. Durmadan bizim yüzümüze kendi etnik farklılıklarını, mezhep farklılıklarını bağırıyorlar. Ezildiklerini söylüyorlar, 'haksızlık yapıldı' diyorlar. Bizden anlayış bekliyorlar. Beklemek de ne demek, bunu bize emrediyorlar. Mağdur olduklarını sürekli söyleyip bizim kendilerine karşı sürekli alttan almamız gerektiğini başımıza kakıp duruyorlar. Oysa onların iddia ettikleri duruma düşmüş olmalarında da bizim hiçbir suçumuz yok. Beyaz Türkler kendilerini mezhep farkı veya etnik köken farkı veya inanış farkı ile tanımadıklarından ellerinde etrafa bağıracak hiçbir silah bulunmuyor. Rasyonel davranmak, alın teriyle iyi para kazanmak, nitelikli yaşamak, sevilmek, sevmek, insani zaaflarını yaşarken bile ahlaklı olmak isteyen bu azınlığın insanlarla kavga etmek gibi bir amacı da yok. Biz çevremizdeki kızgın insanlardan artık çok sıkıldık.

Sonunda patlayacağız

Rasyonel bir toplumda rasyonel bir yaşamı minik keyiflerle yaşamamızı engellemeyin. Şunu da bilin ki Türkiye denilen bu muhteşem farklı insanlar topluluğunu ancak yaşama bizim gibi tavır alan insanlar bir arada tutabilir. Üzerimizdeki baskı artar ise sonunda biz bir patlayacağız ki herkes ne olduğunu şaşıracak. Gerçek kavmin ne demek olduğunu herkes o zaman görecek. Bunun olmasını da istemiyoruz, kendimizi tutuyoruz, geleceğe yönelik iyimserliğimizi yine de sürdürmeye çalışıyoruz. Herkesi de rasyonel olmaya çağırıyoruz.[18]

Serdar Turgut, bu yazısından beş yıl sonra, 2000 yılında, Taksim-Levent metro hattının ulaşıma açılmasından kısa bir süre sonra İstanbul metrosu hakkında bir yazı yazacak ve henüz Zenci Türklerin iktidar olmadıkları dönemde bir Beyaz Türk'ün halka nasıl üstten baktığının ve hakir gördüğünün müstesna bir örneğini verecekti:

Vatandaşlarım...
Şikâyet etmeyi kesin...
Bu metro bugüne kadar benim Türkiye'de yaşadığım en hoş olaylardan bir tanesi.
Ben 1970 yılından beri metrolarda süründüm durdum.
Dünyanın hemen hemen her şehrinde de metroya bindim.

18 Serdar Turgut, "Biz Beyaz Türkler", *Hürriyet*, 22 Mart 1995.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dolayısıyla köyündeki at arabasından inip, İstanbul'a sefilleri oynamak için gelen insanların "Bu ne biçim metroymuş? Ne kadar da çok yürünüyor" türünden konuşmalarına tahammül etmem çok zor.

Bizim insanımız gerçekten son derece kötü kalpli ve hayır bilmez olmaya başladı. Yıllarca otobüslerde sürünenler şimdi son derece şık metroyla gidip geliyorlar ve tek bildikleri şey şikâyet.

Üstelik cehalet konuştuğu için de şikâyetleri son derece sinir bozucu.

Yalan söylüyorsunuz. Bu metroya inişler uzun değil.

Metro içinde trene varmak için yapılan yürüyüşler de fazla değil.

Yani neyle karşılaştırıyorlar bunu, daha önce nerede binmişler metroya da uzun diye söyleniyorlar anlamak da mümkün değil.

Adam duvardaki yazıyı okuyamıyor, Taksim yerine Levent tarafına giden trene biniyor, ama yine de metroya küfrediyor.

Kırmızı işaret bulunan yerden çıkmaya çalışıyor çıkamıyor, kendinde katiyen bir sorun bulmuyor.

Halbuki metroyu yapanlar, "Türkler alfabeyi bilmeseler de, araba kullanmaya yeltenirler" teorisinden hareket ederek hiç olmazsa cahillerin "kırmızı ışığı" anlayacağı gibi yanlış bir inanca sahiplerdi herhalde.

Özet olarak bu metro harikulade bir şey.

Ben öyle kolay kolay her şeyi beğenmem ha bunu da bilin, tamam mı. Yani metroyu ben beğenmiyor olsaydım bunun bir anlamı olabilirdi tabii ama beğendim işte ne yapayım yani?

* * *

Vatandaşlarım.

Şimdi birkaç kural yazacağım. Bunları kesip ezberlemeye çalışın.

Biliyorum zordur insan gibi hareket etmek ama çare yok, madem metro gibi çağdaş bir araca biniyorsun artık sen de adam gibi hareket etmeyi öğreneceksin.

Bana itiraz etme, yanlışını bil ve cahilce ukalalık da yapmaya başlama sakın!

1- Yürüyen merdivenlerde iki kişi katiyen yan yana durmayacak.

Herkes sağa çekilecek ve merdivenin sol tarafını mutlaka boş bırakacak.

Çünkü bu memlekette herkesin boş vakti seninki kadar değil. Herkes işsiz güçsüz de değil. Herkes senin gibi ucuz eğlence olsun diye çoluk çocuk metroya da binmiyor.

Milletin bazı bölümünün işi var ve onlar yürüyen merdivenin önü tamamen boşken iki dallamanın yan yana durup sanki kırk yıldır hiç görüşmemişler gibi sohbete dalıp, öne geçmek isteyen bütün insanları engellemelerine ifrit oluyorlar.

Şunu bilin ki toplum içinde yaşadığının farkında olmayan bu tür insanların yana itilmesi son derece medeni bir davranıştır.

Bu başınıza gelirse şaşırmayın, itiraz da etmeyin.

* * *

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2- Tren durunca platformdakiler ilk önce vagonun içindekilerin boşalmasını bekleyecek.

Kapının önü boş bırakılacak, tren durunca açılacak kapının sağ ve sol yanında sıra olunarak orta bölüm çıkacak insanlar için bırakılacak.

Boşalmayan vagona önce girip sonra da o vagonun boşalmasını talep etmek hem hıyarca bir davranıştır, hem de medeniyetsizliğin daniskasıdır.

Bu konudaki denklemi görmek için okuma yazma bilmeye de gerek yok. Diyelim ki köyünüzde dört öküz alan bir ağılınız var. Beşinci öküzü bu ağıla sokabilmeniz için ağıldan bir öküzün dışarıya çıkarılması gerekiyor. Bu memleket hatıranızı aklınıza getirirseniz metro kuralları konusunda da hayli ileri adım atma şansınız bir ihtimal olabilecek.

* * *

3- Artık toplu taşıma araçlarında demokrasi var. Her sınıftan insan bir arada seyahat edecek metro sayesinde.

Bu nedenle metroya binmeden önce herkes kendi koltuk altını koklasın.

Kokuyorsa gideceği yere belediye otobüsü ile gitsin, metroya binmesin.

Aslında belediye otobüsündeki sorunu da düzeltmek isterim ama orada yılların alışkanlığı var, bunu kırmak zor artık.

Metro ise daha çok yeni, en azından onu kurtarmamız gerekiyor.

Bu ter kokusu bizim memlekete özgü bir şey galiba. Prensip olarak Doğu ülkelerine (Japonya hariç) seyahat etmediğim için o ülkelerde de bu âdet var mı bilmiyorum, bilmek de istemiyorum.

Bana şimdi parasızız, su yok palavraları atmayın.

Deodorantlar, ter kokunuza karışıp daha da beter bir koku salan yabancı sigaranızdan daha pahalı değil. Bir paket daha az ziftlenin, gidin bir deodorant alın.

Onu alamıyorsanız pudra alın.

Sabah bir bez parçasını ıslatıp sabunlayın koltuk altınızı, ilk önce sabunla silin sonra da az suyla sabunu temizleyin. O kadar da mı su yok ulan, çöl mü oldu İstanbul? Hiç su bulamazsan git denizden al deniz suyu sür kolunun altına, o da kokuyu engeller.

Tamam mı, bunlara uy sonra gel metroya, kardeş olalım bir güzel gelecek için birlikte seyahat edelim.[19]

Turgut'un bu yazısı, Mine G. Kırıkkanat'ın 2005 yılında *Radikal* gazetesinde yayınlanan ve büyük tepkilere yol açan yazıları[20] kadar hakaretler içeriyordu an-

19 Serdar Turgut, "İstanbul Metrosu İçin Kurallarım", *Hürriyet*, 2 Ekim 2000.

20 Mine G. Kırıkkanat, "Halkımız Eğleniyor", *Radikal*, 27 Temmuz 2005; Mine G. Kırıkkanat, "Halkımız Temizleniyor", *Radikal*, 29 Temmuz 2005; Mine G. Kırıkkanat, "Halkımız Öğren(em)iyor", *Radikal*, 31 Temmuz 2005.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

cak Mine Kırıkkanat'ın yazılarına gösterilen tepkiler, bu yazıya gösterilmemişti. Bunun izahı ise oldukça basitti: Turgut'un yazısı, AKP'nin henüz iktidarda olmadığı 2000 yılında yayınlanmıştı ve o tarihte Turgut'un yazıya döktüğü hissiyatı dile getirmek çarpıcı ve şaşırtıcı değildi. Siyaseten doğruluk ilkesi henüz uygulanmıyordu.

- **"Beyaz Türkler" Terimi Hangi Anlamda Kullanılmaktaydı?**

1990'lı yıllarda "Beyaz Türkler" terimi, Türkiye'deki yabancı dilde eğitim veren liselerde ve üniversitelerde veya yurtdışı üniversitelerinde (genellikle Amerikan) eğitimini tamamlamış, İngilizceye ana dili gibi hâkim, özel sektörde patron veya üst düzey yönetici olan, üst gelir düzeyine, kozmopolit bir profile ve kültür anlayışına sahip, İstanbul'un seçkin semtlerinde yaşayan, mesleği icabı sık sık yurtdışına gidip gelen, tatillerini yurtdışında veya Ege ve/veya güney sahillerindeki villalarında geçirmeyi tercih eden, dünyada olup bitenleri yakinen takip eden, kültür ve sanata önem veren, antika ve sanat eseri koleksiyoneri, Kemalist, DP, AP geleneğinden gelip ANAP'a ve akabinde DYP'ye oy vermiş olan bir kentli insan profilini kastetmek için kullanılıyordu.

"Beyaz Türkler" terimiyle ne kastedildiği konusunda görüşüne başvurulan herkesin ayrı bir tanımı var. Köşe yazarı Mustafa Akyol'a göre bu terimi Türkçeye kazandıran sosyolog Nilüfer Göle idi ve Göle "bu kavramla, kendilerini Türkiye'nin 'ilericileri' olarak gören asker-sivil bürokrasiyi ve entelektüelleri kastetmişti".[21] 1990'lı yılları ve popüler kültürü anlatan kitapların yazarı Can Kozanoğlu ise ilk zamanlarda terimin "paranın ve gücün enerjisiyle, tasasız yaşamanın şımarıklığıyla, steril ortamların rahatlığı ve güveniyle, kendilerinden başkalarını aşağılama, küçümseme hakkını gören insanlar..." anlamını taşıdığını söyleyecekti.[22]

Kişisel gelişim uzmanı Mümin Sekman'ın 2001 yılında başında yaptığı ve 1990'lı yıllar için geçerli olan Beyaz Türkler ve Zenci Türkler tarifi ise şöyle:

> Siyah Türkler nispeten düşük gelirli veya yoksuldur; Beyaz Türkler ise, paraya çok değer verirler ve gelir düzeyleri yüksektir. Siyah Türkler "sokaktaki adam"dır. Beyaz Türkler ise ülkenin "seçkinler"ini oluşturur. Siyah Türkler nispeten mil-

21 Mustafa Akyol, "Nasıl Mutlu Olunmaz", 12 Temmuz 2005, http://mustafaakyol.org/index.php/blog/turkce-yazilar/106-nasl-mutlu-olunmaz-20; Mustafa Akyol, gazeteci Taha Akyol'un oğludur.

22 Can Kozanoğlu, "Beyaz Türk Ne Demek ?", *Haftalık*, Sayı 65, 8-14 Temmuz 2004, s.83.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

liyetçi-muhafazakârdır. Beyaz Türkler ise, evrenselliği ve Batı değerlerini yaşar ve savunur. Siyah Türkler genellikle Türkiye'nin doğusundan, Beyaz Türkler ise batısındandır. Siyah Türkler nispeten daha dindardır. Beyaz Türkler ise, daha çok Uzakdoğu'nun mistik felsefesi ve öğretilerine ilgi duyarlar.

Siyah Türkler eğlenmek için mangal yakar, çiğ köfte yapar, pikniğe gider; Beyaz Türkler ise, tenis, squash oynar, kayak yapar. Siyah Türkler arasında ticarî taksinin ön koltuğuna oturmak itibarlıdır; Beyaz Türkler arasında ise arka koltuğa oturmak daha makbuldür. Siyah Türkler genelde konfeksiyon atölyelerinde, komşuda ya da düğünde tanışır, görücü usulü evlenirler. Beyaz Türkler ise balolarda, gece kulüplerinde ve partilerde tanışarak evlenirler. Siyah Türkleri daha çok otobüs terminallerinde, Beyaz Türkleri ise havaalanlarında tipik örnekleriyle görebilirsiniz. "Siyah"lar ile "Beyaz"lar arasındaki en kesin fark ise; beyazların papyon, siyahların ise tespih ile kimliklerini ortaya koymasıdır.

Ülkemizde Beyaz Türkler ile Siyah Türkler arasında adı konulmamış bir *yaşam tarzı çatışması* vardır. Beyaz Türkler genellikle Siyah Türkleri aşağılar, onlara "kıro", "maganda" gibi tanımlamalar kullanılır. Siyah Türkler ise, Beyaz Türklerle "entel", "hippi" gibi sıfatlar kullanarak alay eder. Beyaz Türklerin kafasındaki "maganda" prototipi yaklaşık olarak şöyledir; "Bu lafı duyunca aklımıza iri yapılı, kıllı, kaçınılmaz olarak bıyıklı, gömleğinin üstten üç-dört düğmesini açık bırakan, yere tükürüp sokakta gördüğü kadınlara kötü Türkçesiyle lâf atan bir erkek geliyor. Elinde biraz para olanların, göğüslerinde madalyon, parmaklarında yüzük, bileklerinde künye görmek olası". Taksi şoförlerine sorarak yaptığımız mini ankete göre Siyah Türklerin kafasındaki "hippi, entel" prototipi ise yaklaşık olarak şöyledir: Genellikle uzun saçlı olurlar, kulakları küpelidir. Konuşma aralarında sık sık İngilizce kelime kullanarak hava atmaya çalışırlar. El kol hareketleri çok yaparlar. Davranışlarında hep kendinden emin ve "rahat" görünmeye çalışırlar. Genelde spor giyinirler, burnu havada, kibirli tavırları vardır. Sık sık "kız gibi" saçlarını sağa sola savururlar. Uzun ve karışık cümleler kurarlar.[23]

Çağdaş Türkiye uzmanı Alman öğretim üyesi Christoph Ramm da benzer bir tarif ve karşılaştırma yapmakta:

Siyah Türk arabesk müzik veya halk müziği dinler. Beyaz Türk'ün müzik tercihi ise Batı klasik müziği veya Türk popudur. Siyah Türklerin hafta sonu eğlencesi mangal yapmakken, Beyaz Türkler tenis oynar veya kayak yapar. Bazen bu ayrım ayrıntılarda gizlidir. Beyaz Türk takside arka sağda otururken, siyah Türk direkt şoför yanında oturabilir. Daha karikatürize şekilde tanımlamak gerekirse Beyaz Türkler papyonuyla, siyah Türkler tespihleriyle endam ederler.[24]

23 Mümin Sekman, *Türk Usulü Başarı*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2001, s.269-270, 273-274.

24 Christoph Ramm, "Beyond 'Black Turks' and 'White Turks' – The Turkish Elites' Ongoing Mission to Civilize a Colourful Society", *Asiatische Studien-Études Asiatiques*, Cilt 70, Sayı 4, 2016, s.1355-1385. Çevirip aktaran Erhan Korkin, "Merkez-Çevre Ayrımından Beyaz-Zenci Türk Ayrımına Türk Siyasal Hayatında Sosyal Bölünme", *Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2020, s.250-265.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Habertürk internet gazetesi yazarı Fatih Altaylı ise kara para akladığı iddiasıyla Avusturya'da tutuklanan işadamı Sezgin Baran Korkmaz'ın İnan Kıraç'a ait Karsan Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.'de ve dolaylı olarak Kıraça Holding A.Ş.'de hissedar olması ve hisselerini İnan Kıraç'a satması konusunun medyada tartışılması vesilesiyle yazdığı yazıda iş âleminde faal olan Beyaz Türk işadamlarını ve büyük patronları istisnasız birer ahlak abidesi olarak yüceltecek, idealize edecek ve şöyle yazacaktı: "Beyaz bir Türk'ün kara para ile bu denli iç içe olması hiç konuşulmuyor, hiç sorulmuyor."[25]

- **Beyaz Türklerin Bir Diğer Hali: Azınlıklar**

"Beyaz Türkler" terimi hakkında yazılmış olan yazıların istisnasız tamamı "Beyaz Türklerin Müslüman olduklarını varsaymıştır. 2000'li yıllarda bu terime alternatif olarak köşe yazarı Nagehan Alçı'nın ortaya attığı LAST (Laik Sünni Türk) ve Baskın Oran'ın ortaya attığı LÂHASÜMÜT (Laik Hanefi Sünni Müslüman Türk) terimleri de Müslüman Türk'ü kastetmekte. Sayısal olarak hiç kayda değer bir nüfus teşkil etmemelerine rağmen neredeyse tamamı İstanbul'un ve az bir kısmı İzmir'in belli mutena semtlerinde yaşayan gayrimüslim Türklerin (azınlıkların) eğitimleri, meslekleri, kozmopolit yaşam tarzları, yabancı dillere hâkimiyetleri, Atatürk sevgileri, istisnalar hariç ortalama Türk'e kıyasla daha yüksek gelir düzeyleri gibi kıstaslar ile değerlendirildiklerinde çoğunluğunun "Beyaz Türk" tarifine girdiği aşikârdır.

Azınlıklar ihtiyatlı davranarak kamusal alanda Türkiye ve Türkler hakkında eleştirel görüş dile getirmeme alışkanlıkları doğrultusunda AKP, Erdoğan, İslamcılar, muhafazakârlar, Suriyeli mülteciler ve "İstanbul'u istila etmiş olan Araplar" hakkında düşündüklerini açıkça ifade etmeseler bile Beyaz Türklerin aynı kişiler ve gruplar hakkında besledikleri olumsuz kanaatlere benzer kanaatlere sahipler.

Bu görüşü desteklemek için birkaç örnek vermekle yetinelim.[26]

İsrail'e göç eden veya halen İstanbul'da yaşayan Türkiye Yahudilerinin İstanbul ile ilgili yorumları "Beyaz Türkler"in "İstanbul'umuz köylüler ve Araplar tarafından istila edildi" tepkilerine fevkalade benzemekte. Örneğin Türkiye Yahudi cemaatinin resmî yayın organı *Şalom* gazetesinin eski yazarı Sara Yanarocak, İsrail'e

25 Fatih Altaylı, "Ne muhalefet soruyor ne savcılar", *Habertürk*, 26 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/3115867-ne-muhalefet-soruyor-ne-savcilar

26 Burada verilen örnekler daha önce şu kitapta yer almışlardır: Rıfat N. Bali, *Toplu Makaleler V: Sosyal, Kültürel, Siyasi Yönleriyle Türk Yahudileri*, Libra Kitap, İstanbul, 2019, s.235-238.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

göç ettikten sekiz ay sonra, 2018 yılında bir haftalığına İstanbul'u ziyaret etmesinin ardından izlenimlerini şöyle aktarmakta:

> Kuaför dükkânları, manav ve mini süper marketlerin âdeta kavga edercesine yan yana tıkış tıkış doluştukları sokak araları ve ana yollar, inşaatlar, demir inşaat malzemeleri, itişip kakışan moloz yüklü kamyonlar, damperler ve vinçler. Tembel tembel yolun ortasında dolaşan başıboş sokak köpekleri, canhıraş kornalı, çılgın trafik. Ramazan olduğundan oruçlu araba kullanan, açlıktan ve sıcaktan gözleri dönmüş, öfkeli dolmuş şoförleri, her an bir kazaya mahkûm çilekeş yolcuları ile grotesk bir görüntü.
>
> Her taraf insan kaynıyor, yeşil ışık yandığı zaman yüzlerce insan karşılıklı olarak karşı kaldırıma geçiyor. Küçük çocuklar annelerinin eline yapışıyor. Yoksa hak ile yeksan olacaklar çünkü. Dolmuş, otobüs, vapur ve motorlarda klima yok. Herkesten ter rayihaları yayılıyor. Her yer yıkık ve tozlu, insanların ruhu da tozlu. Koyu bir belirsizlik hüküm sürüyor.
>
> Taksim'de canım AKM yıkılmış, bir tahta perdeyle kapatılmış. Üzerinde umut vaat eden iç açıcı fotoğraflar var. Taksim Meydanı'nda katedral gibi bir cami zuhur etmiş. Kadınların kıyafetleri, Lale Devri Kâğıthane'sinden hallice! Ah benim güzel İstanbul'um seni ne hallere sokmuşlar?[27]

İsrail'e göç etmiş olan *Şalom* gazetesi eski başyazarı Yakup Barokas da 2018 ve 2019 yıllarında İstanbul'a yaptığı üç ayrı ziyaretin ardından intibalarını şöyle aktarmakta:

> **Mayıs 2018**: İstanbul'da, Taksim'de bir otelde kaldım. Uzun süredir Taksim ve Beyoğlu'nu görmemiştim. Meydanda, Sular İdaresi'nin bulunduğu alanda yükselen o heybetli cami sürpriz oldu. İlginç olan İstanbul'da yaşayan pek çok dostumun da bu inşaattan haberlerinin olmamasıydı. Opera binasının yarısı yıkılmış, içim bir cız etti... Bir de düzenleme adına iyicene betonlaşan İstiklal Caddesi... Emek Sineması'nın yerine açılan alışveriş merkezi...
>
> Otelin resepsiyonunda çalışan Suriyeli, oda servisi yapan Suriyeli, tüm personel Suriyeli. Hafif Arapça bir müzik geliyor kulağa. Dışarı bakıyorum, her yerde Arapça tabelalar.
>
> Meydanda Arap bir müzik grubu hareketli bir şarkı söylüyor. Lübnanlı, Iraklı, Bahreynli, Ürdünlü, Kuveytli turistler tempo tutuyor ve bu görüntü adım başı tekrarlanıyor.
>
> Kafelerde nargile içenler, Arapça fal bakanlar, yol kenarında kendi lisanlarında bağırıp şakalaşarak şeş beş oynayanlar, Arapça dilenen çocuklar, bir de hayat kadınları. Türkçeyi çat pat konuşan otelin resepsiyon elemanı anlatıyor; Faslı ve Tunuslu bu seks

27 Sara Yanarocak, "İstanbul'a Kısa Bir Ziyaret", 14 Haziran 2018, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2018/06/14/%C4%B0STANBUL%E2%80%99A-KISA-B%C4%B0R-Z%C4%B0YARET

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

işçileri sadece Arap müşterisi arıyor, Türkçe konuşanlarla pazarlığa girmiyorlarmış. Doğduğum, yıllar boyu yaşadığım o güzel İstanbul'u arıyorum, bu Ortadoğu kentinde kendimi yabancılaşmış hissediyorum. Galiba en doğrusu Beyoğlu'na uğramamak, o güzelim Boğaz'ında veya hâlâ cazibesini yitirmeyen Nişantaşı'nda dolanmak, turist akımına uğramadığı boş zamanlarında Adalar'da gezinmek...[28]

*

Ocak 2019: Teşvikiye, Nişantaşı yolda iki sıra park etmiş arabalara, kimi eğri büğrü kaldırım taşlarına rağmen hep güzel, hep keyifli... Kafeler, dükkânlar cıvıl cıvıl, çoğunluk Arap turistlerden oluşsa da...[29]

*

Temmuz 2019: Tatilimin bir bölümünü de İstanbul'da geçirdim, üstelik çok sevdiğim, yaşantımın önemli bir bölümünü geçirdiğim Nişantaşı'nda...Şok, şok, şok!.. İnsan bu kadar çabuk mu yabancılaşır doğduğu, büyüdüğü kente?.. Yazın sıcağında insanlar akın akın üstüme geliyor, feryat edesim geliyor; "Aranızda bir İstanbullu, bir Türkiyeli yok mu?.." "Yok" diyorlar, "Avrupalı turist de yok, hepsi Arap..."
Yine de şükür, sanırım ekonomiyi onlar ayakta tutuyor. Her yerdeler, enerji tasarrufu nedeni ile havalandırmanın en düşükte çalıştırıldığı alışveriş merkezlerinde, Adalar'da, motorlarda, kafelerde, metrolarda her yerde onlar. Daha modern giyimlisi var, bir tek gözleri açıkta bırakan çarşafları içinde "Prada" marka çantalar ile dolaşanları var... Turizm hizmet sektöründe çalışanlar da Suriyeliler olunca o güzelim Türkçe lisanını duymaya hasret kalıyorsunuz.[30]

500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi Başkanı (2019-)ve Türkiye Yahudi Cemaati eski başkanı (2004-2010) Silvyo Ovadya da Araplardan hoşlanmayan ve de bunu gizlemeyen bir diğer İstanbullu Yahudi. Ovadya'nın, 2019 yılının yaz ayında Bodrum'da genç bir Yahudi çiftin düğününe katılmasından sonra Ladino dilinde kaleme aldığı düğün töreni ve Bodrum'la ilgili izlenimlerinin Türkçe çevirisi şöyle:

İstanbul'u ziyaret eden onlarca Arap turistten sonra ilk kere Türkiye'de Avrupalı turist, sadece Avrupalı turist gördüm. Arap ülkelerinin turistlerinin Bodrum'la ilgilenmediklerini sanıyorum. Allah'a şükür. Böylece bu kasaba Batı'ya daha yakın olma imkânına sahip oldu.[31]

28 Yakup Barokas, "Ah Taksim, Vah Taksim...", 9 Mayıs 2018, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2018/05/09/Ah-Taksim-vah-Taksim%E2%80%A6

29 Yakup Barokas, "İstanbul Ziyaretimin Satır Başları...", 22 Ocak 2019, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2019/01/22/%C4%B0stanbul-ziyaretimin-sat%C4%B1r-ba%C5%9Flar%C4%B1%E2%80%A6

30 Yakup Barokas Barokas" , "İstanbul'a Yabancılaşmak...', 30 Temmuz 2019, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2019/07/30/%C4%B0stanbul%E2%80%99a-yabanc%C4%B1la%C5%9Fmak%E2%80%A6

31 Silvyo Ovadya, "Un viyaje a Bodrum", *Şalom*, 4 Eylül 2019. Özgün metni şöyle: "Despues de tantos turistos arabos ke vijitan Estanbol es la primera vez ke vide en Turkiya turistos Evropeos i solo Evropeos.Kreo ke los turistos de los payizes Arabos no se interesan en Bodrum. Bendicho el Dyo. I este modo, eske kazal tuvo la posibilidad de estar mas serka del oksidente (Batı)".

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bütün bu yazılardan yayılan havayı özetlemek gerekirse herhalde şöyle demek yanlış olmaz: "Güzelim İstanbul Ortadoğululaştı, Araplaştı, Arapların, köylülerin ve kara kalabalıkların istilasına uğradı." Bu, aslında Kemalist Beyaz Türklerin 1980'li yıllardan 2000'li yıllara kadar çekinmeden ifade ettikleri hissiyattan hiç de farklı olmayıp, azınlıkların her daim içten içe düşündükleri ancak siyaseten doğruluk adına açıkça ifade edemedikleri hissiyattır.

Dahası yukarıda zikredilen yazarların AKM'nin yıkılmasını ve buna paralel olarak Taksim Camii'nin inşaatına başlanmasını vurgulamaları da Kemalistlerin ve Beyaz Türklerin tepkileriyle fevkalade örtüşmekte. Bu kesimler için Batı'yı, medeniliği ve kozmopolitliği temsil eden AKM'nin yıkılışı âdeta bir çığırın sonunu, Taksim Camii'nin inşası ise İslam'a yani "irtica"ya dönüşü temsil etmekte.

Bu şikâyetlerden en büyük payı, yaz aylarında İstanbul'un Adalar'ı alacaktır. *Hürriyet Seyahat* yazarı Saffet Emre Tonguç, bir yazısında bu şikâyetlerin yaygınlığını aktaracaktır:

> "Adayı Araplar basmış" son zamanlarda en çok duyduğum şikâyetlerden biri ama gördüm ki adalıların derdi Araplar değil. Adalılar görgüsüzlükten mustarip. Çitlediği çekirdeği yere atan, pet şişeleri hayvanların kafasına fırlatan, piknik alanlarını çöpüyle kirleten kitleler onları rahatsız ediyor. Bütün adaların istiap haddi dolmuş. Özellikle hafta sonları ve bayramlarda kayıtlı nüfusun on katı bir kalabalık sokakları arşınlıyor.[32]

Benzer bir şekilde teknoloji yazarı M. Serdar Kuzuloğlu da 2012 yılının Ağustos ayında Büyükada'yı ziyaretinden sonra kaleme aldığı yazısında şu gözlemde bulunacaktı:

> Adalar (İstanbul'un pek çok mekânı gibi) Araplar'ın cazibe merkezlerinden biri haline gelmiş. Yerli turisti arada seçemiyorsunuz bile. Arap dışında sadece birkaç aile seçebildim. Esnaf bu durumdan gayet memnun ama Ada'nın esas sakinleri ne düşünüyordur bilemiyorum.[33]

Serdar Kuzuloğlu'nun "Ada'nın esas sakinleri ne düşünüyordur bilemiyorum" sualinin cevabını almak için "esas sakinler"in yazdıklarına bakmak yeterli olacaktır. "Esas sakinler", Saffet Emre Tonguç'un belirttiği gibi, oldukça şikâyetçiler. Bu kesim kendilerini İstanbul'un aslî sahipleri olarak gören Beyaz Türk-

32 Saffet Emre Tonguç, "(Büyük)ada Sahillerinde Bekliyorum", *Hürriyet Seyahat Eki*, 3 Haziran 2015.

33 M. Serdar Kuzuloğlu, "Seneler sonra Büyükada", 26 Ağustos 2012, https://www.mserdark.com/seneler-sonra-buyukada/

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ler ile nesiller boyunca yaz mevsimini Adalar'da geçirmeyi âdet edinmiş olan İstanbul'un gayrimüslim sakinleri. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Nilgün Cerrahoğlu, bir yazısında Adalar'ın "Arap istilası"na uğramasından şiddetli bir şekilde rahatsız olduğunu ifade edecektir:

> Ne de olsa ramazan dolayısıyla *"ada"*nın son sakin günlerini yaşıyoruz.
>
> Ramazan boyunca ara veren *"Arap istilası"*; bayramın ilk gününde adayı tüm hızıyla yeniden teslim alacak. Benim gibi eski tüm *"ada müdavimleri"* için bu, kasvetli bir geri sayım anlamına geliyor.
>
> Çünkü Arap turistler adaya adım atar atmaz, güneşin en tepede olduğu acımasız öğlen saatlerinde bile bizler için *"fayton"* bulmak bile bir kâbus halini alıyor ve uzak bir *"seraba"* dönüşüyor.
>
> Kıyıdaki lokantalar, kahveler; haremlik-selamlık masalarla doluyor.
>
> Çarşı içinde yürümek; işten çıkış saati Karaköy köprüsünde yol almaya benziyor. Adanın tüm çehresi ve doğası değişiyor.
>
> Ramazan biter bitmez; Avcılar, Büyükçekmece, Eminönü, Kartal, Maltepe, Yalova ve hatta taa İzmit'ten adaya yolcu taşıyan gemiler, bitişik düzen sırayla yapılan iskelelere yanaşacak ve her yıl adayı batırırcasına girişilen büyük çıkarma başlayacak.[34]

Nilgün Cerrahoğlu'nun bu tepkisine benzer başka örnekler verelim. İstanbullu Özge Yaşartürk, blogunda Burgazada'daki bir koydan söz ederken "öyle abaza kıro tipler de yok ayrıca hiç" yorumunda bulunacak ve de "Büyükada'yı saran Arap nüfusundan daralma hissini atmak için Burgazada can ötesi bir yer" diye yazacaktı.[35] "Balkan kızı" Nihan Deveci de blogunda yer alan bir yazıda Burgazada için "Arap turist kalabalığı burada bulunmamakta" gözleminde bulunmakta.[36]

Twitter'de yer alan Adalar ile ilgili kimi yorumlar ise şöyle:

> **Arzu:** Adalar'ı Araplar basmış haaanım. Kabataş'tan Kadıköy'e gelen vapur Nuh'un gemisi gibiydi şerefsizim. Büyük Tur'u attım sonunda yürüyerek.[37]
>
> **Kafakıran:** Adalar olmuş Araplar diyarı.[38]
>
> **Hande Gültekin:** Ortaköy'den Eminönü'ne hatta tüm aquaparklar ve Adalar Araplar tarafından istila edilmiş durumda bu ne yaa![39]

34 Nilgün Cerrahoğlu, "Büyükada'da Üç İstila: Erdoğan, Araplar, Martılar", *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 2014.

35 Özge Yaşartürk, "Yeni Bir Şeyler Lazım Dostlar", 7 Ağustos 2014, http://yenibirseylerlazimdostlar.blogspot.com/2014/08/favori-adam-en-ada-gibi-ada-burgazada.html

36 Nihan Deveci, "Burgazada", 16 Mayıs 2018, http://www.senveben.biz.tr/2018/05/burgazada/

37 10 Ağustos 2009, https://twitter.com/manzanas_verdes/status/3230070366

38 25 Haziran 2011, https://twitter.com/kafakiran/status/84677536142999553

39 12 Temmuz 2011, https://twitter.com/hurizathande/status/90699653225517056

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Evv3l: İstanbul Kalkınma Ajansı gibi "çeviri" kuruluşlar ADALAR'a göz koymuş. ADALAR'ı vermeyeceğiz! Araplar, ADALAR'ı ele geçiremeyecekler...[40]

Bir kadın diyor ki: Kadıköy'de dolaşıyorum Arap, Eminönü'nde Arap, Beyoğlu'nda Arap, Adalar'da Arap... Birleşik Arap Emirlikleri gibi olduk iyice.[41]

Mine G. Kırıkkanat: Hâlâ anlamadınız mı dostlar? Vapurlar Arap turistler geldiği zaman çalışacak, gittiği zaman duracak. Siz halk, yolcu falan sayılmıyorsunuz yani! Adalar Araplar için var...[42]

Ayşe Yucer: Adalar vapurlarında sigara içmek serbest mi?Araplar sigara içiyor onlara serbest bize yasak mı?[43]

Esra: Adalar vapurunu Araplar basmış. Sağım, solum, önüm, arkam hep Arap dolu. Kendi ülkemde yabancıymış gibi kaldım valla. Bir de o kadar pis ve sinir bozacak şekilde rahatlar.[44]

Siduseba: Ya Araplar, Adalar Sultangazi olmak üzere.[45]

Arap turistlerden hoşlanmayanlar kervanına oyuncu Cem Davran ile şarkıcı Leman Sam da katılacaklardı. Cem Davran Twitter'da "İstanbul'da artık saç ektirmiş turist görmek istemiyorum" diye yazacak, bunun üzerine onu takip eden Leman Sam da "saç ektirmeyeni de görmek istemiyorum Cem" cevabını verecekti.[46]

Azınlıkların Adalar'ın Araplar tarafından "istila edilmeleri"nden şikâyet etmelerinin son örneklerinden biri, gene Türkiye Yahudi Cemaati eski başkanı Silvyo Ovadya'ya ait. Büyükada'daki "hali vakti yerinde" ada sakinlerinin en krema tabakasının üye olduğu Anadolu Kulübü'nün yönetim kurulu üyesi olan Ovadya, 2019 yılında İstanbul Bienali vesilesiyle Büyükada'ya gelecek olan çok sayıda yabancı turistten söz ederken üstü kapalı ve diplomatik bir dille Araplar yerine Avrupalı turistlerin tercih edildiklerini yazacaktı. Ovadya'nın Ladino dilinde yazdığı bu bölümün tercümesi şöyle:

İki yıl önce Bienal İstanbul'da, Büyükada'da yapıldı, çok sükseli oldu, yaklaşık 500.000 kişi İstanbul'daki Bienal'i ziyaret etti ve yaklaşık 150.000 kişi Büyükada'ya geldi. Bunların yarısından çoğunun başka ülkelerden gelenler olduğu söylendi. Bu yıl Anadolu Kulübü bu konuda çok gayret sarf etti. Kulübün lokantası bile

40 6 Ocak 2013, https://twitter.com/evvel_fanzin/status/287992986334285824

41 8 Ekim 2014, https://twitter.com/birkadindiyorki/status/519825810786881536

42 5 Ocak 2018, https://twitter.com/mkirikkanat/status/949028264537919488 (Adalar-Beşiktaş vapur seferlerinin iptal edilmesi üzerine yazıldı.)

43 22 Ağustos 2018, https://twitter.com/yucer_ayse/status/1032337422212915200

44 23 Eylül 2018, https://twitter.com/esra_ekici/status/1043771869562834949

45 13 Temmuz 2019, https://twitter.com/siduseba/status/1149935405313208320

46 "'Arap Turist Görmek İstemiyorum' Diyen Leman Sam'a Suç Duyurusu", 10 Temmuz 2014, https://t24.com.tr/haber/arap-turist-gormek-istemiyorum-diyen-leman-sama-suc-duyurusu,263896

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

> ziyaretçilere hizmet etmek için iki ay açık olacaktır. [Ada'daki] Dükkân sahiplerinin Araplardan başka insanları görmekten memnun olacaklarını sanıyorum. Son yıllarda şehrimize ve adamıza çok sayıda Arap turist gelmekte. Avrupalıların gelmedikleri zamanlarda onları görmekten memnun idik, doğrudur. Bugün çok sayıda Avrupalı ve Güney Amerikalı turistin ülkemizi ziyaret etmeye gelmekte olduklarını biliyoruz. İstanbul'a gelmeye başlayan kruvaziyer gemileriyle turistlerin çehrelerinin değişeceğini sanıyorum.[47]

"Araplar"a ve "varoşlardan gelen Kara Türkler"e karşı İstanbullu Yahudi seçkinlerin duydukları tepkinin bir başka ifade şekli, Büyükada'nın yazlıkçısı biri kız diğeri erkek iki genç Yahudi sakinine ait. İstanbul'daki döner kebap fiyatlarının semtlere göre seviyelerini belirten bir haberin Twitter'da paylaşılmasının ardından bu iki Yahudi gençten biri, yaz aylarında hafta sonları "varoşlar"dan gelip Adalar'ı ziyaret eden İstanbullulara hitaben "Adalar'a lütfen döner yemeye gelmeyin, bakın kazıklanıyorsunuz zaten. Bayrampaşa'da yemeniz ekonomik olacaktır. Haydi arkadaşlar, dönerin doğru adresi Adalar değil" yorumunda bulunacak;[48] diğeri de "bisiklete binmek için de gelmeyin" yorumunu ekleyecekti.[49]

Adalar'ın yaz mevsimi sakinleri "medeniyetten nasibini almamış Araplar, Suriyeliler ve kırolar"ın sadece kendilerine ait bir mekânı ziyaret etmelerini de âdeta "haneye tecavüz" olarak algılamaktalar. Facebook'da Özgür Kaymak'ın "Adalar ve Yahudiler" konulu makalesinin altına yazılan şu okur yorumu bu açıdan iyi bir örnek:

> Lütfen, Adalar'ın, hele hele Büyükada'nın fazla reklamını yapmayın. Geçtiğimiz yıllarda bazı siyasilerin 'Adalar'a gidin' demesi ile 3-4 sene büyük bir kaos yaşandı. Bir tarafta Suriyeli göçmenler diğer tarafta hayatında vapura binmemiş azgın bir kitle, hafta sonları, ne orman yakmadıkları kaldı, ne de denize ve yolun ortasına sıçmadıkları kaldı. Adalar Belediyesi Pazartesi günleri 24 saat temizlik

47 Silvyo Ovadya, "La Islas de Prens", *Şalom*, 17 Temmuz 2019. Özgün metin şöyle: "Dos anyos antes lo izieron en Estanbol i en la Isla de Prinkipo (Büyükada) i tuvo un grande sukseso. Dizen ke serka de kinyentas mil personas vijitan este bienal en Estanbol. I dos anyos antes serka de syen i sinkuenta mil personas vinyeron a la Isla. Dizen ke mas de la meatad eran personas ke vinyeron de otros payizes.Este anyo el Klub Anadolu izo todo modo de esforsos i un edifisyo (el edifisyo amario ke es el primer sentro del Prinkipo Yacht Club) fue rezervado para este evenimyento. Mizmo el restoran del Club va ser avyerto dos mezes para servir a los vijitadores.I kreo ke los proprietaryos de los magazenes van a ser kontentes de ver otras personas ke los Arabos.Los anyos dalkavo un grande shifro de turistos arabos estan vinyendo a muestra sivdad i a muestra isla. Es djusto ke estavamos kontentes de verlos kuando los evropeos no estavan vinyendo. Oy en diya savemos ke munchos turistos evropeos i de la Amerika del sud estan vinyendo a vijitar muestro payis.I kreo ke kon los kruzes ke empesaron a vinir a Estanbol, el aspekto de los turistos va trokar."

48 Betsy Penso'nun 23 Temmuz 2019 tarihli twiti, https://twitter.com/betsypenso/status/1153394218691440640

49 Henri Çiprut'un (Musyu Avramachi mahlaslı) 22 Temmuz 2019 tarihli twiti, https://twitter.com/MusyuAvramachi/status/1153395481978056704

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yapmasına rağmen sahiller, orman ve çarşının pisliği bitmiyordu. Söylenecek söz değil ama dayanamadım: iyi ki corona var da bu sene o güruh adalara gelmiyor. Adalar yine esas sahiplerine kaldı. Sakin, huzurlu bir ortamda gerçek Adalılar baş başalar. Önemli not. Adalar'da faytonların yasaklanmasının en büyük sebebi dışarıdan turist olarak gelip faytonlar ile Ada turuna çıkmaları yüzünden faytoncuların sıra kapmaları için çeteleşmelerine ve mafyalaşmalarına sebep oldular. İki atın iki saat koşup, iki saat dinlendirilmesi gerekirken Arap turisti kaçırmamak adına atlarını 4-6 saat koşturanların sebep verdiği at ölümleri bunlar sayesinde olmuştur. Faytonların kalkması çok iyi oldu. Nostalji bitti ama hem atların hayatı kurtuldu, hem de o Arapların bilinçsizce, her şeyin para olduğu algısı da Adalar'dan yok oldu. Adalar yine bizlere kaldı bu yüzden çok mutluyum. Ne Şam'ın şekeri ne de Arap'ın yüzü. Ben ve benim jenerasyonun orada yaşayanlarız Adalar'ın esas sahipleriyiz. Dışarıdan günü birlik gelip Adalarımızı kirletip tüm pisliklerini yollara ve ormanlara atmalarına karşı geleceğiz. Adalar günü birlik gelip bağırsaklarını boşaltacakları tatil yeri değildir, günü birlik gelip defolup gidenlerin değildir. Büyükada ve diğerleri hayvan barınağı değildir. Ada'ya geldiklerinde insan gibi davranmayı öğrensinler ondan sonra gelsinler. Türkiye'de az ve ender doğası katledilmemiş bu toprakların yok olmasına da müsaade etmeyeceğiz. Her sene Adalar'ın ormanlarını yakma hakkını bu güruha vermiyoruz. Ormana giren mangalını yakıp 3 parça tavuk kemirip mangalı söndürmeden siktirip gidiyor, rüzgâr o külleri ortalığa saçıp ormanlarımızı yakıyorlar. Çarşafları ile haşemaları ile denizlere ve havuzlarımıza girmelerini istemiyoruz.[50]

- **Beyaz Türklerdeki Arap Nefreti**

Beyaz Türklerde sıkça rastlanan Araplara karşı duyulan nefret, son yıllarda artan Suriyeli göçmenler nedeniyle de yükselmiş durumda. Mustafa Akyol, Araplara duyulan bu nefretin sebeplerini şöyle izah etmekte:

Bu nefretin altında bazı "Beyaz Türk efsaneleri" yatar. Biri, Türklerin İslam'dan önce ileri bir kültür ve medeniyete sahip oldukları, ancak İslam'la birlikte "Araplaşıp" geriledikleri masalıdır. Bu bir masaldır, çünkü gerçek bunun tam aksidir. Aslında İslam öncesinde savaşçı ve göçebe bir kavim olan Türkler, sanat, edebiyat, mimari, felsefe, bilim gibi medeniyet unsurlarıyla İslam uygarlığı sayesinde tanışmıştır. Türklerin "altın çağı"nın başlangıcı, Müslümanlığı kabul etmeleri (ve "Araplaşmaları") ile eşzamanlıdır. (...) Bu düşmanlığı besleyen bir diğer "Beyaz Türk efsanesi" olan "Araplar bizi Birinci Dünya Savaşı'nda arkadan vurdu" klişesinin de doğru olmadığını belirteyim. Bu işi yapan Mekke Şerifi Hüseyin ve onunla birlikte hareket eden birkaç kabiledir, tüm Araplar değil. Öte yanda çoğu Arap, sonuna dek Osmanlı'ya sadık kalmıştır.[51]

50 https://www.facebook.com/avlaremoz/posts/2339071986397606
Yaşar Levi'nin Özgür Kaymak'ın yazısının altına 6 Temmuz 2020 tarihinde yazdığı yorumlardan derlendi.

51 Mustafa Akyol, *Beyaz Türkler, Zenci Türkler ve Dağ Türkleri*, Ufuk Kitapları, İstanbul, Nisan 2011, s.83-84.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

Arap nefretinin yansımaları, zamanla göçmen ve mülteci Suriyelilere karşı nefret halinde de görünür olacaktır. Engin Ardıç, alaycı üslûbuyla bu hissiyatı şöyle nakletmekte:

> Yaz sıcağında muhalefet yeni bir asma budamaya koyuldu: Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilmesi…
>
> "Beyaz Türkler" son derece tedirgin… Tam da "kısa bacaklı kıllı adamlar"[52] edebiyatı eski hızını kesmişken, bu sefer "kara çarşaflı karılar, sümüklü çocuklar" korkusu başladı.
>
> Irkçılar ve faşistler daha dürüst, onlar açıkça "istemiyoruz" diyorlar. Faşistler hatta "turist olarak bile sokmayalım" demişlerdi. Sakal tıraşını ve kravatı şart koşuyorlardı, "muasır medeniyet seviyesinde" artık "pis sakal" modası olsa bile. (Kravat şartı koşarsanız bu sıcakta kaç Batılı turist gelir sanıyorsunuz ahmaklar?)
>
> Halk ılımlı. "Müslüman dayanışmasının" da katkısıyla, Suriyelilere, çok bayılmasa da, nefret kusmuyor. Muhalefetten bir umutla "referanduma gidin" önerisi geldi… Peki, "evet" çıkarsa ne halt edeceksiniz?[53]

"Araplar"a karşı mevcut olan bu olumsuz hissiyatta, Körfez ülkelerinden gelen bazı kadın turistlerin sadece gözlerini açıkta bırakan kapalı kıyafetlerle gezmeleri büyük rol oynamakta. Kemalistler bu nedenle Arapları "gerici", "yobaz bir toplum" olarak görmekte ve Türkiye'de tesettüre uygun kıyafetler giyen kadınlarla bu turistleri özdeşleştirip hem Arap kadınlardan, hem de tesettürlü muhafazakâr kadınlardan nefretlerini dile getirmekteler.

Burada bir not düşmek gerekli. Suriyelilere ve göçmenlere karşı nefret hissi besleyenler sadece Beyaz Türkler ile sınırlı değil. En çok oyu AKP'nin aldığı İstanbul'un Sultangazi[54] ve Fatih ilçelerinin sakinleri de onlardan şikâyetçiler.[55]

- **1990'lı Yılların İkinci Yarısında "Beyaz Türkler" Terimi**

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren "Beyaz Türk" terimine olumsuz bir siyasal anlam yüklenecekti. Bu evrimin başlangıç noktası, 24 Aralık 1995 tarihli erken genel seçimlerden Refah Partisi'nin (RP) birinci parti çıkmasıydı. Seçimlerden sonra kurulan kısa ömürlü ANAP-DYP koalisyon hükümetinden sonra

52 Ardıç, burada ileriki bölümlerinde bahsedilecek olan Mine G. Kırıkkanat'ın 2005 yılında *Radikal* gazetesinde yayınladığı ve büyük tepkilere yol açan yazılarına gönderme yapmakta.

53 Engin Ardıç, "El Vatandaş", *Sabah*, 14 Temmuz 2016.

54 Tayfun Atay, "İslamofobi, Etnofobi, Ümmet, Asabiyet ve İnsanlık", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 2017.

55 Emre Tansu Keten, "Beyaz Muhafazakârların Seküler Kaçış Yeri: Başakşehir", 14 Nisan 2019, https://t24.com.tr/yazarlar/emre-tansu-keten-sosyal-medya/beyaz-muhafazakarlarin-sekuler-kacis-yeri-basaksehir,22233

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

8 Temmuz 1996 tarihinde Necmettin Erbakan'ın (1926-2011) başbakanlığında kurulan RP-DYP koalisyon hükümeti, gergin bir dönemin başlangıcı olacaktı. Bu gergin dönem, 28 Şubat 1997 tarihinde açıklanan MGK Kararları ile bir dönüm noktasına ulaşacaktı. 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında alınan "rejim aleyhtarı irticai faaliyetleri" durdurmaya yönelik 18 maddeli 406 sayılı MGK Kararları'nın amacı, RP-DYP koalisyonu altında hızlanmaya başlayan İslamî hareketin yükselişini durdurmaktı. Bu kararı takip eden dört aylık süre zarfında artan kamuoyu baskısı üzerine Başbakan Erbakan, 18 Haziran 1997 tarihinde yeni bir koalisyon hükümeti kurma teklifi ile birlikte istifasını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e (1924-2015) sunacak; ancak beklenilenin aksine Demirel, yeni hükümeti kurma görevini Erbakan yerine ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a (1947-2020) verecek; Yılmaz'ın başbakanlığında da ANAP-DSP-DTP koalisyon hükümeti kurulacaktı. RP-DYP hükümetinin istifasıyla noktalanan bu süreç, Türk siyasal tarihine "28 Şubat süreci" ve/veya "postmodern darbe"[56] olarak geçecek; süreç sosyalist sol, liberal, liberal sol ve İslamcı entelektüel elitler tarafından ağır bir şekilde eleştirilecekti.

İslamcı camia ile dönemsel müttefikleri olan liberaller, 28 Şubat sürecini müesses nizamın muhafızlığını üstlenmiş olan Beyaz Türklerin Türk Silahlı Kuvvetleri ile birlikte gerçekleştirdikleri bir "postmodern darbe" olarak telakki edeceklerdi. O tarihten itibaren de hem muhafazakâr kesim hem de liberaller, "Beyaz Türkler" terimini, muhafazakârlara âdeta iğrenerek uzaktan ve tepeden bakan, onları cahil, köylü, medeniyetten nasibini almamış, irticacı bir güruh olarak gören, ezcümle halktan çok uzak duran, iktidarlarını sürdürmek için askerî darbe yapmaktan çekinmeyen bir seçkin sınıfı tarif etmek için kullanmaya başlayacaklardı. Milli Görüş'ün resmi yayın organı *Millî Gazete*'nin genel yayın yönetmenliğini uzun yıllar boyunca yapmış olan Ekrem Kızıltaş, Erbakan'ın vefatından sonra "28 Şubat'ı Türklükle alakası olmayan Elit Türklerin yaptığını" söyleyecekti.[57] Benzer bir şekilde AKP Siirt Milletvekili Afif Demirkıran da Erbakan "çok önemli projelerini uygulamaya çalışırken Beyaz Türkler olarak da adlandırılan elit tabakanın direnişiyle karşılaştı, bunlara karşı direnemedi" diyecekti.[58]

---

56 Bu terimin isim babası, dönemin Genelkurmay 2. Başkanı Org. Çevik Bir'dir. Basında bundan ilk defa Türker Alkan söz edecek (*Radikal*, 13 Haziran 1997), akabinde Cengiz Çandar kullanacaktır (*Sabah*, 28 Haziran 1997). Kaynak: Metehan Demir, " 'Post-modern Darbe' Tanımının 10 Yıllık Sırrı", *Sabah*, 28 Şubat 2007.

57 "Eski Başbakanlardan Merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan Anıldı", 4 Temmuz 2013, http://bagcilar.bel.tr/icerik/174/9651/eski-basbakanlardan-merhum-prof-dr-necmettin-erbakan-anildi.aspx

58 "Erbakan Beyaz Türklere Direnemedi", 28 Şubat 2011, https://www.haberler.com/erbakan-beyaz-turklere-direnemedi-2563648-haberi/

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- **İsmail Kılıçarslan'ın Tesbitleri**

Beyaz Türkler'de gözlemlenen ve hakaretamiz savrulmalara kadar giden üstenci bakışın nedenleri konusunda *Yeni Şafak* gazetesi yazarı ve *Cins* dergisi Genel Yayın Yönetmeni İsmail Kılıçarslan'ın tesbitleri yerinde ve önemli. Kılıçarslan Beyaz Türkler konusunda şu tesbitlerde bulunacaktı:

> Genç Türkiye Cumhuriyeti, hem Türk modernleşmesini temin etmek hem de rejimi müesses hale getirmek için bir "makbul vatandaş" tanımı yaptı. Bu makbuliyet için "kentli orta sınıf yaratma" fikrini gözüne kestirdi ve onlara hem Kemalist mitoloji hem de çağdaşlaşma umdeleri pompalayarak bir "toplama" sınıf oluşturdu. Bu sınıf, kısa süre içerisinde kendisini memleketin en hakiki sahibi, ahlaki bakımdan en üstün sosyolojik kesimi, kültürel bakımdan en üstün topluluğu saydı. Neredeyse bir fanus içerisinde -siyasal iktidarların değişmesinden de bağımsız olarak- yaşayarak kendilerini sürekli tahkim ettiler. Askerin, bürokrasinin, sermayenin, müesses nizamın yanında hizalanmayı her seferinde başarıp "çağdaşlık" diskuru üzerinden ahlaki üstünlük pozu kesmeyi her daim sağladılar.
>
> Menderes'ten de hoşlanmadılar, Özal'dan da... Ama her iki ismi de ekarte etmeyi başardılar. Ya da şöyle söyleyelim: Her iki isim de seküler orta sınıf için "hatırı sayılır bir sorun" teşkil etmedi. Hatta kaynaştılar bile denilebilir.
>
> Seküler orta sınıfı delirten hakiki olgu Kemalizm'dir böylece...
>
> İkincilik elbette 90'lı yıllardan itibaren bütün dünyayı kasıp kavuran küreselleşme ve tüketim kültürü meselelerinindir. Seküler orta sınıfa bir "sanal gusto", bir "yalandan yaşam kültürü" edinmeyi öğretti bu iki kavram. Olaylar da tam olarak orada çığırından çıktı. "Geçmeyen bir orta sınıf hastalığı olarak" depresyondan "özgürlük mitolojisi"ne, "Avrupa böyle değil şekerim, gelişmemiz lazım" sızlanışından "yeni bir bar açılmış" kalıbına değin bir dünya "yeni" şey sızdı seküler orta sınıfın hayatına. Hem kendi düzeninin devam etmesini deli gibi isteyen hem de büyük düzenin değişmesini savunan "tipik orta sınıf dikatomisi" de cabası.
>
> Tüketim kültürü, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de bu delirmenin önemli aktörüdür.[59]

- **"Beyaz Türkler"in "Öteki Türkiye"ye Bakışı**

1990'lı yıllara kadar taşradan İstanbul'a göç eden, eğitimsiz ve vasıfsız olmalarından ötürü kişisel gelişim kitapları yazarı Mümin Sekman'ın tanımıyla "bu ülkenin bütün yükünü omuzlayan, sivilde taksi şoförü, kestaneci, kokoreççi, bakkal, hamamcı ya da konfeksiyon işçisi, askerde ise 'er' olarak karşımıza çıkan"[60] kesimi hor gören, onları küçümseyen sıfatlarla anan "seçkin" kesim, 1990'lı yılla-

59 İsmail Kılıçarslan, "Peki seküler orta sınıf nasıl delirdi?", *Yeni Şafak*, 28 Mayıs 2019.

60 Mümin Sekman, *Türk Usulü Başarı*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2001, s.264.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rın ikinci yarısından itibaren aniden bu sıradan insanlardan oluşan "öteki Türkiye"yi keşfedecek ve bu sefer "öteki Türkiye"ye empati ve anlayışla yaklaşacaktı.

Serdar Turgut'un ilk kez kullandığı "öteki Türkiye"[61] terimiyle kastedilen bu toplum kesimine karşı bu olumlu yeni tavrın gelişmesinde (a) İslamî hareketin Türkiye'de güçlenerek sonunda iktidara gelmesi, (b) "öteki Türkiye"nin hızlı sarf edilen tüketim ürünlerini (*Fast Moving Consumer Goods*) tüketen ve dolayısıyla potansiyel müşteri olarak önemli bir kitleyi temsil ettiğinin farkına varılması gibi unsurlar rol oynayacaktı.[62] Mustafa Akyol, bu durumu şöyle özetlemekte:

> Beyaz Türklerin çoğunun yaşamındaki en büyük değeri ise aslında bir kelimeyle özetlemek mümkün: Tüketim. Yaşamları daha fazla ve daha kaliteli tüketim üzerine kurulu. İyi kazanç sağlayan işlerde çalışmak ve böylece daha iyi evlere, arabalara, giysilere kavuşmak... Gezmenin, eğlenmenin ve belki de gösterişin doruklarına çıkmak... Hep daha fazla tüketmek ve bu tüketimi de bol "marka"lı bir yaşam biçimi içinde, eşe dosta duyurmak.
>
> Bu renkli hayat Beyaz Türkler tarafından yaşanırken, medya aracılığıyla da daha süslenip "öteki Türkiye"ye seyrettiriliyor. Bu öteki Türkiye'nin "Televole kültürü" içinde yanıp tutuşan kısmı da, Beyaz Türkler gibi olmak, onlar gibi tüketebilmek için can atıyor.[63]

- **"Zenci Türkler" Teriminin Doğuşu**

28 Şubat 1997'deki MGK Kararları'ndan itibaren olumsuz anlamda kullanılmaya başlanan "Beyaz Türkler" terimine ilaveten zıt anlamlı olarak da "Zenci Türkler" terimi dolaşıma çıkacaktır. 28 Şubat 1997 tarihli MGK Kararları İslamî kesimin vicdanında "ne yaparsak yapalım, seçimi kazansak da iktidar olamayacağız; iktidar olsak bile muktedir olmamıza izin vermeyecekler" türünden bir kanaat uyandırmıştı. Nitekim Ali Bulaç, 28 Şubat 1997 Kararları'ndan kısa bir süre sonra yayınladığı yazısında İslamî camiada yaygın olan bu kanaati ve tepkiyi dile getirecekti:

> "Beyaz Seçkinler", Müslümanların etkinlik gösterdiği mekânlarda, dergi, gazete ve televizyonlarda iş görürler; görünürde bir bilim dalıyla uğraşırlar; ama asıl işleri sürekli çeşitli kademelere ve genellikle "demokratik olmayan birimler"e bilgi aktarmak, kısaca "beyaz casusluk" yapmaktır. Müslümanlar, şefkat gösteren, yüz-

61 Serdar Turgut, bu konuyu işleyen yazılarını daha sonra kitaplaştıracaktı. Bkz. Serdar Turgut, *Öteki Türkiye*, Parantez Yayınları, İstanbul, 2000.

62 Rıfat N. Bali, *a.g.e.*, s.334-338. Nitekim birçok tüketim ürünü reklamında "öteki Türkiye"ye ait tiplemelere yer verilmeye başlanacaktı. Bkz. Mümin Sekman, *a.g.e.*, s.267-268.

63 Mustafa Akyol, *a.g.e.*, s.25-26.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> lerine hafifçe tebessüm eden insanlara minnet duyarlar. Bunu çok iyi bildikleri için, Müslümanlarla bir araya geldiklerinde aynen Kur'an'ın tasvir ettiği gibi "Biz sizdeniz, sizin gibi düşünüyoruz", derler; ama sırtlarını çevirdiklerinde öfkelerini açığa vururlar. Müslümanlarla bir arada olmalarının sebebi, onları yakından izlemek, reflekslerini ve tepkilerini ölçmek, iç ve dış merkezlere bilgi toplamaktır.
>
> Beyaz seçkinler, kendilerini bu ülkenin gerçek ve tek sahibi görürler. Demokrasi, seçim, halkın iradesi... hepsi hikâye. Demokrasi onların süren iktidarlarını, kendilerinden menkul imtiyazlarını pekiştirdiği sürece gereklidir. Demokrasi onları en ufak çapta sarsacak olsa, hemen hepsi, bir anda darbeci kesilir, aba altından sopa göstermeye başlarlar. Onların zihinlerinde bazı kıstaslara göre ayrışmış kompartımanlar var. Anadolu çocuklarını hor görürler; biz onların gözünde köylü, taşralı, esmer, kıro, yönetilecek, güdülecek bir sürü durumundayız. Bu yüzden zihinlerinin gerisinde bir 'teb'a demokrasisi' fikri yatmaktadır.
>
> Aslında onlar kendilerinden başka kimseyi sevmezler. Türkiye'nin beşeri deposu Anadolu'ya hep kuşkuyla bakarlar. Bir defasında Anayasa'yla ilgili bir toplantıda yaptığım konuşma üzerine, bu seçkinlerden biri şimdi yine basında ihbarlara ve infaz çağrılarına başlamış beni kastederek şöyle demişti: "Bu Allah'ın dağından şehre inmiş adamın Türkiye'nin en önemli bir meselesi hakkında nasıl görüş beyan etme hakkı olabilir?" Bizim gibi insanlar ki bizler binlerce senedir bu topraklardayız, bu ülkeyi canımız gibi severiz ve ülkemizin en iyi olmasını isteriz onların gözünde "potansiyel düşman, tehlikeli yaratıklar"ız. Bize asla güvenilmez, bize biçtikleri bir yer var, onun üstüne bir milim çıkamayız.[64]

Ali Bulaç'ın dile getirdiği bu kanaat, İslamî kesimin "ikinci sınıf vatandaş" anlamında sık sık kullanacağı "Zenci Türkler" terimini yaratacaktı. Bunun bir örneği, RP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması ihtimali üzerine kurulan ve Milli Görüş'ün mirasını devralıp aynı çizgiyi sürdürecek olan FP Genel Başkanı Recai Kutan'ın sözleriydi. Kutan, ilk önce Eylül 1998'deki bir konuşmasında "nasıl Amerika'da Zenciler, beyazların okullarına girdilerse, yakın bir gelecekte türbanlı kızlarımız da üniversitelere gireceklerdir. Korkunun ecele faydası yok" diyecekti.[65] Bir yıl sonra bir mülakatta da aynı benzetmeyi kullanacaktı: "Cemaatlerle ANAP ve DYP temasa girince sorun olmuyor, biz yapınca problem... Bu haksızlıktır. Bu ülkede bir beyazlar, bir de Zenciler var. Beyazlara her şey mubah. Zencilere mubah değil".[66]

64 Ali Bulaç, "Beyaz Seçkinler", *Yeni Şafak*, 12 Mart 1997.

65 "Fazilet Partisi'nden Zenci Benzetmesi", *Milliyet*, 20 Eylül 1998.

66 Ergun Aksoy, "Beyazlara Her Şey Mubah", *Radikal*, 11 Şubat 1999.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gazeteci Fatih Altaylı'nın 28 Şubat 1997 MGK Kararları'nın onuncu yıldönümünde naklettiği bir anekdot da "Beyaz Türk - Zenci Türk" metaforunun Türk Silahlı Kuvvetleri'nin komuta kademesi tarafından da kullanıldığına işaret etmekte:

> [*Turkish Daily News* Genel Yayın Yönetmeni] İlnur Çevik, Refahyol iktidarının "sıkı" adamlarındandı. Sürekli Erbakan'ın çevresindeydi. 28 Şubat süreci başlayınca ani bir dönüşle "Erbakan'a çakan" bir yazı patlattı. Bu yazı [*Hürriyet* gazetesi yazarı] Emin Çölaşan'ın dikkatini çekti ve Çölaşan "İlnur durumu gördü ve döndü" diye bir yazı yazdı. Bakın o yazının perde arkasında neler var? Çevik'in sıkı Refahyol'cu olduğu günlerde dönemin Genelkurmay 2. Başkanı Çevik Bir, İlnur Çevik'i çağırdı ve şöyle dedi: "İlnur Bey, arabuluculuğa soyunuyorsunuz. Bu sizi gri yapıyor. Oysa biz griyi sevmeyiz. Ya beyaz olacaksınız ya siyah. Bakın biz beyazız. Karşı taraf ise siyah. Kararınızı verin ve ya beyaz olun, ya gri..." İlnur Çevik kararını hemen oracıkta verdi: "Ben de beyazım." Ve hemen koşup o yazıyı yazdı.[67]

1990'lı yıllar, "Beyaz Türkler – Zenci Türkler" geriliminin en tepe noktasına ulaştığı bir dönemdi. 1994-1998 yılları arasında İBB başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın, o tarihlerde tanışmış olduğu ünlü sosyolog Nur Vergin'in (1941-2021) cenaze törenine katıldıktan sonra yaptığı açıklamadaki şu sözleri, 1990'lı yılların ve sonrasının gerilimli atmosferini bir nebze yansıtmakta:

> Özellikle tanışıklığımız belediye başkanlığı dönemine dayanıyor. Tabii bu süreç içerisinde kendisini çok daha iyi tanıma fırsatını buldum. Hocamızın bir özelliği vardı, siyasetle sosyolojiyi gerçekten çok iyi örtüştüren bir insandı. Şu ifadesini hiç unutamıyorum, "Herhalde benden daha iyi Beyaz Türk kimse olmaz" derdi ama hiçbir zaman da Beyaz Türklüğün savaşını vermezdi. Bir ifadesi daha vardı, o da çok önemliydi, 'Laikim ama laikçi değilim' derdi. Bunlar tabii büyük önem arz eden ifadelerdi. Çünkü toplumun adeta bunlar, kesiştiği noktalardı ve bu noktalarda Nur Vergin Hocamız hakikaten kelimeleri, cümleleri, düşünceyi yerli yerine oturtan bir hocamızdı.[68]

"Zenci Türkler" teriminin kamuoyuna mal olmasında ve yaygınlaşmasında en büyük etken ise AKP'nin iktidara gelişinden sonra *The New York Times Magazine*'in Mayıs 2003'te Erdoğan ile ilgili yayınlayacağı yazı olacaktı.[69]

---

67 Fatih Altaylı, "28 Şubat ve Griler", *Sabah*, 28 Şubat 2007.

68 "Erdoğan: 'Kimse Benden Daha İyi Bir Beyaz Türk Olamaz' Demişti", *Hürriyet*, 20 Ocak 2021.

69 Deborah Sontag, "The Erdogan Experiment", *The New York Times Magazine*, 11 Mayıs 2003.

AKP'Lİ YILLARIN BAŞLANGICI: 3 KASIM 2002 SEÇİMLERİ

❖ Seçimlerden Önceki Manzara

Doksanlı yılların sonunu ve ikibinli yılların başını en gerçekçi ve renkli bir şekilde yansıtan iki yazı Oray Eğin ile Savaş Özbey'in yazılarıdır. Oray Eğin'in Amerikan yapımı ünlü "Friends" dizisinin[1] 25inci yıldönümü vesilesiyle kaleme aldığı, doksanlı yılların sonunda, ikibinli yılların başında aralarında kendisinin de yer aldığı İstanbul'daki medya, kültür, sanat ve cemiyet âleminin aktörlerinin New York özentili yaşam tarzını, kendi deyimiyle "çılgın yılları" anlatan enfes yazısı şöyle:

> CNBC-e'nin altyazılı diziler gösterdiği, hafta sonu eklerine en akla gelmeyecek özenti konuları yazabildiğimiz, yaşam tarzı dergilerinin birbiri ardına yayımlandığı, İstanbul'da arka arkaya yeni lokanta ve café'lerin oluşmaya başladığı, partinin yeni başladığı ve hiç bitmeyecekmiş gibi hissettiğimiz yıllardı. Gay barlar ve sushi lokantaları birbirleriyle eş zamanlı açılıp çoğalıyordu.
>
> Bir ara İstanbul'un ne kadar New York'laşmaya uygun olduğunu, farklı mahalleleri New York'taki karşılıklarıyla kıyasladığım bir yazı bile yazdım. O yıllarda "Upper Cihangir" hâlâ "Cihangir Cumhuriyeti"ydi, ama bana göre Village'dı. Beyoğlu civarında açılan mekanların adları bile New York mahallelerinden ithaldi: Soho, Bronx.
>
> O dönem çalıştığım yerde New York'ta gazete çıkarıyormuşuz gibi Amerika'daki albümlerden, filmlerden, dizilerden, hatta yeni yeni moda olmaya başlayan lokanta ve semtlerden bahsediyorduk. Hepimizde *You've Got M@il* filminde[2] görüp

---

1 Dizi 1994 ila 2004 yılları arasında on sezon sürdü. New York'ta yaşayan kadın, erkek altı arkadaşın hayatlarını anlatan bir komedidir.

2 Başrollerini Tom Hanks ve Meg Ryan'ın paylaştıkları 1988 yılı yapımı Amerikan romantik komedi filmi. Türkiye'de "Mesajınız var" adıyla gösterime girdi.

> gittiğimiz Cafe Lalo'nun hatıra kibriti vardı. Bir başka gazetede "*Radikal* gazetesinde kendilerine İstanbul'un New Yorkluları diyen küçük bir grup..." diye haber bile olmuştuk. İstanbul'dan "The City" diye bahsetmenin öncüsü de bendim, övünmek gibi olmasın; "Kent Fısıltıları"nda "Kentte en çok konuşulan konu, kentin en güzel kadını, kentte herkesin merak ettiği gibi..." diye bol bol kendimizle dalga geçip durur, araya bir yerlerde gördüğüm ünlülerin adına kendi ismimi de sıkıştırırdım.
>
> Bir akşam Bebek sırtlarındaki evinde dönemin sosyetik simalarından birinin Yves Saint Mayruk[3] ve Barbaros Bergé[4] onuruna verdiği pastırmalı kuru fasulyeli davette hemen herkes bir masanın başına toplanmış New York'tan bahsediyordu; New York'a iki aydır gidememiş olmaktan, New York'ta yeni açılan lokantalardan, New York'ta alacakları evlerden... THY'nin New York uçuşlarının her seferinde garanti bir şöhret vardı: Aliye Simavi'den Hasan Bülent Kahraman'a, Siren Ertan'dan Derin Mermerci'ye uzanan geniş bir yelpazeden sadece benim gördüklerim... (...)
>
> Bu hayatın ortasında "Friends" izlemeye vakit mi vardı, ancak "Friends" gibi yaşanırdı. Aylık gelirimizle ölçüsüz bir kredi kartı ekstresi, sürekli dışarılarda yenen yemekler, otel barları, Perşembe-Pazar Bodrum'lar, arkadaşın teknesi... "Friends" karakterleri sınırlı gelirleriyle West Village'daki penthouse'un kirasını nasıl ödüyorlar ve hayat tarzlarını nasıl sürdürüyorlarsa aynısı "biz" için de geçerliydi.[5]

Oray Eğin'in bu yazısını tamamlayan ve İstanbul'un varlıklı "Beyaz Türk" kesiminin neşeli halet-i ruhiyesini en iyi yansıtan diğer yazı *Hürriyet* gazetesi yazarı Savaş Özbey'in Ekim 2000 tarihinde Boğaz'ın eğlence mekânları ve müdavimleri ile ilgili âdeta bir film çekimini andıran şu renkli gözlemi:

> Sahnede Sezen Aksu. Yanında sazendeler.
>
> Bardan tek buzlu bir 'kırmızı viski' istiyor ve başlıyor programa: "Bas bas paraları Leyla'ya / Bi'daa mı gelicez dünyaya"...
>
> İki şarkı söylüyor, arada durup durup bu nakaratı giriyor. Şarkı verdiği, yetiştirdiği, sözünün geçtiği kim var kim yoksa toplamış mekâna: Aykut Gürel, Cihan Okan, Levent Yüksel, Işın Karaca, Emel Müftüoğlu, Emre Altuğ... Sezen Aksu bar şarkıcısı mı? Yoo.
>
> Ama mekân, yakın arkadaşı Ece Aksoy'un yeri: Kuruçeşme Ece Bar. 2000'in ekim ayı.

---

3 Oray Eğin ironik bir üslupla modacı Yıldırım Mayruk'u Fransız modacı Yves Saint-Laurent'a benzetmekte.

4 Oray Eğin burada Yıldırım Mayruk'un ortağı Barbaros Şansal'ı Yves Saint-Laurent'ın ortağı Pierre Bergé'ye benzetmekte.

5 Oray Eğin, "Bana friends'ini söyle", 31 Mayıs 2021, *HaberTürk*, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3089270-bana-friendsini-soyle

Sırf arkadaşına kıyak olsun, mekân şenlensin diye beş kuruş almadan yapıyor programını Kuruçeşme Ece Bar'da. O zamanlar Önder Fırat'la sevgili. Önder Bey en ön masaya kurulmuş.

Sahnede Sezen ve 'Sezengiller' olunca varın geri masaları siz düşünün: Ülkenin en zengin, en popüler, en başarılı futbolcuları, sanatçıları, işinsanları, sosyetikler, rantiyeler...

Almanların, Fransızların bu şatafata parası yetmiyordu

Ne masası, ne sandalyesi? Adım atacak yer yok, Emre Altuğ yorulmuş, barın dibinde, yere oturmuş soluklanıyor. Servis falan patlamış, kimse hiçbir şeye yetişemiyor. Ünlü bir işadamı masasından kalkmış, bara kadar gelmiş, elinde 100 dolar, barmene yalvarıyor: "Bana bir viski ver!" Her kim olursan ol, bekleyeceksin! İçeride boş insan yok ki zaten, herkes 'birisi'!

Barda bardak kalmamış, barmen n'apsın? İçerisi böyle, dışarısı daha büyük curcuna. Onca insanın arabası, özel şoförü, valeler yetişemiyor, girmek isteyenler, giremeyenler... Yüksek topuklar, 'süper mini'ler, 'sen benim kim olduğumu biliyor musun'lar, bağırıp çağıranlar, işini telefonla halletmeye çalışanlar... Henüz bu kitlenin birçoğu Londra ya da Miami'ye yerleşme kararı almamış.

Peki Kuruçeşme ışıklar bu halde de gerisi sakin mi? Yan yana Reina ve Laila (Önceden Pasha'ydı, sonradan Sortie). Kapıların önü kuyruk, trafik Ortaköy'e kadar. Daha zenginler ve dünya ünlüleri, o trafiğe hiç girmeden kulüplerin iskelelerine teknelerle yanaşıyorlar. Türkçe-yabancı, vur patlasın çal oynasın, şampanya-loca-havai fişek, sabahın beşine kadar... Dünyanın kallavi eğlence merkezlerinden gelenlerin bile bu 'Türk rüyası'na dibi düşüyor; Beyrut, Körfez, Moskova gibi yerlerden İstanbul'a, eğlenmeye gelenler için uçaklar kalkıyor ama döviz düşük olduğu için Almanların, Fransızların bu şatafata pek parası yetmiyor...

O curcunaya girmek istemeyenler için üç alternatif var: Hemen karşıdaki Zihni Kulüp (sonradan Blackk), Galatasaray Adası ya da salaş sevenler için Kuruçeşme İskele Restoran.

Kaldırımlarda arabalardan inip artık yürümeye başlamış katar katar gruplar... Taksi bulmak imkânsız.[6]

Savaş Özbey'in tasvir ettiği bu manzaranın aktörleri olan varlıklı "Beyaz Türkler", henüz ileriki yıllarda kendilerini bekleyen muazzam değişimin farkında değillerdi zira siyaset meydanında AKP diye bir parti yoktu. Ekim 2000'de Boğaz'daki mekânların birinde "vur patlasın, çal oynasın" eğlenenlere bir yıl sonra AKP'nin kurulacağına, ertesi yıl iktidar olacağına ve günümüze kadar iktidarda kalacağına dair kehanette bulunacak olan herhangi bir kişi, herhalde yüksek sesli kahkahalar eşliğinde içkiyi fazla kaçırdığı cevabını alırdı.

6 Savaş Özbey, "Bas Bas Paraları Leyla'ya", *Hürriyet Cumartesi*, 20 Mart 2021.

- **Serdar Turgut'un Yazıları**

Serdar Turgut, seçimlerden 2,5 ay önce yayınladığı bir yazısında muhtemel bir AKP iktidarına son derece olumlu bir yaklaşım sergileyecekti. Turgut'a göre gerek Tek Parti döneminde ve gerekse 1946 yılından sonraki çok partili dönemde siyaset adamları "din meselesi"ni nasıl çözecekleri konusunda net bir fikir oluşturamamışlardı. Sebebi de Türk toplumunda dine dayalı bir devlet kurma yanlılarının hep var olmuş olmasıydı. Bu nedenle siyasetçiler "azgelişmiş bir toplumda hem dinî hislerin toplumun genel yapısını kontrol etmemesini sağlayıp, hem de bu konuda özgürlükleri teminat altına almak zorunda" idiler. Serdar Turgut yazısını şöyle bitirecektir:

> Sorun çözülmemiştir; çünkü "Türk modeli" olarak ortaya konulan şey sonuçta yaşamını dini görüşüne göre yaşamayı seçen insanların kendilerinden sürekli tavizler vererek var olmalarını öngörmektedir. Böyle bir şeyin bir model olamayacağı, toplumda huzursuzluklar yaratacağı belliydi ve hep de böyle olmuştur zaten.
> Bu mesele Türk insanının bütün potansiyelini teslim alacak kadar ağır bir yük oluşturmaktadır toplumun üstünde.
> Üstümüze çöreklenmiş olan bu ağır yükten kurtulmalı ve bu konuda bir uzlaşmayı, zorlamalar olmadan sağlayıp geleceğe doğru yürüyüşü başlatmalıyız.
> İşte ben bunun önemine samimi bir şekilde inandığımdan dolayı olası bir AKP iktidarını, korkarak değil içimde umut taşıyarak beklemekteyim.
> Bugün bu partiye karşı ittifaklar oluşturulmaya çalışılıyor yeniden.
> Ben korkulara dayalı, sadece tepkisel olan bu ittifaklara destek vermeyeceğim.
> Bence yanlış olarak "Beyaz Türkler" olarak adlandırılan insanların hislerine hitap ettiklerini düşünen bu tepkisel hareketlerin, Türk toplumunun temelinde cumhuriyet döneminin ilk yıllarından bu yana derinde var oluşunu sürdüren yarayı çözebilecek ne güçleri vardır ne de samimi bir programları.[7]

Turgut bir sonraki yazısına, ilk yazısına geleceğini tahmin ettiği olumsuz tepkilerin gelmeye başladığını belirterek başlayacak, tepki verenlerin "AKP'nin takiyeci olduğunu görmezlikten gelmesi"ni eleştirdiklerini yazacaktı. Turgut, yazısında muhtemel bir AKP iktidarından umutlu olduğunu bir kere daha belirtecekti:

> Bana göre bu seçimden Türkiye bazı kamburlarını üzerinden atmış olarak çıkacak. Ben AKP gerçeğinin Türkiye'nin bazı tıkanıklıklarını "yumuşak geçişle" aşmakta tek şansımızı oluşturduğuna inanıyorum.

7 Serdar Turgut, "Tekrar Yayınlanmayı Hak Eden Yazılar (1)", *Hürriyet*, 7 Kasım 2002. İlk kere 13 Ağustos 2002 tarihinde yayınlandı.

Eskimiş düşünce sistemleriyle, tepkilerle, içgüdüsel korkularla sorun çözülmez, sorunu "kökünden çözeceğini" sanan kısa vadeli tedbirler ise sadece uzun dönemde sorunun daha da artmasına yol açar.

İktidara gelirlerse ne yaparlar, yalan mı söylüyorlar, temelde onlar kötü insanlar mı bilemem. Ama bildiğim şu: Bütün bunlar doğru olsa bile bir şey fark etmez.

Çünkü Türkiye'nin gerçekleri, inançlı Türk seçmeninin onlardan talepleri onları dizginleyecek en büyük güçtür.

Türkiye'de insanlar inanç meselesinin kamusal alandaki yansımalarının makul düzeyde kalmasını talep etmekte, bu konuda aşırılıklara gidilmesini istememektedirler.

Çoğunluğun görüşü budur ve AKP bu gerçeği iyi tespit etmiş olduğu için kısa sürede böylesine büyüyüp güçlenebilmiştir.

Dolayısıyla teoride de, pratikte de uygulamaları bence makul olacaktır.

Bu olmadığı takdirde onlar da Türkiye gerçeğine kafalarını vuracaklardır ki, partinin kurucuları akıllı insanlardan oluştuğundan buna yol açacak söylemlere gireceklerini hiç tahmin etmiyorum.

Bu nedenle AKP'ye ister oy verin ister vermeyin, ama lütfen şunu yapmayın: Onlardan sürekli yumuşatıcı mesajlar gelirken, bunları da reddedici, düşmanlar yaratıcı, gerginliğe düşürücü tepkileri yenilemeyin.[8]

- **Necdet Şen'in Yazısı**

1990'lı yıllarda çizgi roman âleminin çok popüler bir figürü olan "Hızlı Gazeteci" karakterinin yaratıcısı Necdet Şen, 2002 yılının Şubat ayında kişisel web sayfasında "Beyaz Türk" başlıklı uzun bir yazı yayınlayacaktı. Meseleyi sınıfsal açıdan ele alan Şen'in yazısı, Beyaz Türkler hakkında 2002 yılı itibariyle belki de kaleme alınmış olan en sert eleştiri idi. Şen, Beyaz Türkleri Osmanlı aristokrasisinden itibaren ele alıp hangi ideolojik görüşe ait olurlarsa olsunlar tamamının halkı hor gören, halktan âdeta nefret eden, sadece kişisel çıkarlarını koruyup kollayan, devir değişse bile "her devrin adamı" olmayı becerebilen ayrıcalıklı bir sınıf olarak tasvir edecekti:

Bu ülkenin bir Beyaz Türk gerçeği vardır efendiler. Beyaz Türk bu ülkenin kamburu, çıbanı, baş belâsıdır.

Onlar kendi halkını ve o halkın değerlerini sevmezler. Çünkü onlar, tıpkı kendi kimliğinden utanıp, adını Henry diye değiştiren ve kafasında rölöve şapka, sırtında blazerle çarliston dansı yaparak kendini sahici Batılı zannetmeye çabalayan son Çin İmparatoru Pu-Yi'ye benzerler.

8 Serdar Turgut, "Tekrar Yayınlanmayı Hak Eden Yazı (2)", *Hürriyet*, 8 Kasım 2002. İlk kere 14 Ağustos 2002 de yayınlandı.

> Anadolu halkları yakıcı güneşin, kavurucu soğuğun, açlığın, hastalığın pençesinde kıvranırken, payitahtta çöreklenmiş olan ve kendilerine bahşedilmiş imtiyazlar sanki damarlarındaki asil kanın tanrı tarafından gönderilmiş ödülüymüş gibi, tüm Anadolu'ya ve onun bin yıllık değerlerine mağrur nazarlar fırlatarak, balolarda, plajlarda, kokteyllerde ve dahi sıkıyönetim mahkemelerinde narsizmlerini kabarttılar onlar.
>
> Papağanlar gibi besteci, yazar, film, rejisör, soprano, yemek adı ve terminoloji ezberlediler; ve sandılar ki, ne kadar malûmat biriktirirsen o kadar bilinçlisin. (...)
>
> Türkü sevmezler onlar, opera ve bale severler.
>
> Halkı değil, halkı kurtarma fikrini severler.
>
> Kendileri opera ve bale sevmekle kalmaz, aşağılaya aşağılaya bize de benimsetmeye çalışırlar bu tercihlerini. (...)
>
> Çağdaş, Laik, Cumhuriyet, İrtica, Aydınlanma, Köy Enstitüsü, vb...
>
> Bu kavramların kendisine değil, bunların üstünden yapılan demagojiye sinir oluyorum. Ne zaman sohbeti dönüp dolaştırıp, kendi icadı olan irtica evhamına getirse ve tezini kabul ettirmek için abansa, kan beynime sıçrıyor, inan olsun ki tepeleyesim geliyor.
>
> Çünkü kendi halkını Zenci gibi gören, onun, yeme içme alışkanlığından aksanına, türkülerine, örfüne, töresine, hatta yoksulluğundan mütevellit hırpaniliğine ilkellik damgasını vuran, Anadolu konusundaki ufku Pendik'ten öteye gidemeyen, kapıcısının oy verdiği partinin birinci parti oluşunu irtica diye adlandıran, kararname zoruyla mektepli kızlara şort giydirip, sonra da Batı efendi hazretlerine dönüp, 'bakınız, çağdaşlaştık' diyebilen, hem emperyalistten aferin bekleyip hem de solcu-milliyetçi geçinen, inananların başörtüsünü bile çağdaşlık adına yasaklama hakkını kendinde bulabilen, zorba, saygısız, çiğ, tepeden inmeci ve şizofren bir insan türüdür Beyaz Türk. (...)
>
> Bir avuç şımarık, saygısız, kendini beğenmiş zıpırdan ibarettirler, kaç yaşına gelirlerse gelsinler, hep öyle kalırlar, koskoca toplumu kendilerine benzetmeye çalışır, bunu da devrimcilik sanırlar.
>
> Beyaz Türk denir bunlara. Hiçbir halta yaramazlar patırtı çıkarmaktan başka.[9]

- **TÜSİAD'ın Tavrı**

AKP'nin iktidara gelmesinden 11 yıl sonra, 2013 yılında, TÜSİAD Yönetim Kurulu üyesi emekli diplomat Cem Duna, TÜSİAD'ın seçimlerden önce AKP'ye karşı tavrını iki değişik vesileyle şöyle anlatacaktı:

> TÜSİAD, AK Parti'nin böyle bir başarı göstereceğini göremedi. Erbakan boyutunda bir siyasi hareket olarak gördü.

9 Necdet Şen, "Beyaz Türk", 7 Şubat 2002, http://derkenar.com/necdet-sen+beyaz-turk .

> Türkiye'deki siyasi partiler, kolay kolay kitle partileri olamıyor. AK Parti'nin özelliği bir kitle partisi olmasıydı. TÜSİAD bunu göremedi. Ben de sorumluyum bundan. Daha uyanık olmamız gerekirdi.
>
> Onlardan bize yönelik bir hareket geldi. "Bize birkaç kişi gönderin de, sanayi de bu grubun içinde yer alsın," dedi. Biz, "Şimdi nereden çıktı bunlar?" diye burun kıvırdık.[10]
>
> TÜSİAD'ın gönlünde yatan, özlemini duyduğu şey AK Parti değildi. Daha liberal, daha az devletçi bir partiydi. AK Parti'ye karşı çevremde siyah-beyaz bir yaklaşım olmuştur. "Eyvah şimdi ne yapacağız?" diye düşünenler vardı. "Bir şey olmaz" dediğim zaman en yakın arkadaşlarımın "Sen zaten onlardansın..." gibi hafif müstehzi yaklaşımlarıyla karşılaşmaya başlamıştım.
>
> Ben AK Partili değilim, CHP'li de değilim. Ben partili değilim. Sadece değişimin iyi olacağını düşünüyorum. Biz siyasi partileri desteklemeyi futbol takımı tutmakla eşdeğer görüyoruz. Ya hep iyi ya da hep kötü yaklaşımını benimsiyoruz.
>
> Elbette ben de AK Parti'nin gizli bir gündemi olmasından endişeleniyordum ama bunu gerçekleştirmek için fırsat bulamayacaklarına inanıyordum. Çünkü devletin, işi yürütme tarzı farklıdır. Ben iktidara geldikten sonra yapının dönüşeceğini düşünüyordum. Fakat benim düşündüğüm gibi olmadı.[11]

Mehmet Baki Deniz büyük iş âlemi ile otoriteryen popülizmin yükselişini inceleyen doktora tezinde TÜSİAD ile TOBB'nin Türk siyasetindeki hegemonyalarını kaybetmemek için AKP'yi desteklediklerini savunacaktır.[12]

❖ Seçimlerden Sonraki Manzara

• "Anadolu Devrimi" Yahut "Büyük Şok"

AKP, 3 Kasım 2002 seçimlerinde oyların yüzde 34,3'ünü alarak 363 milletvekili ile tek başına iktidar olacaktı. Bu zafer "Anadolu Devrimi" olarak nitelenecekti.[13] *Akşam* gazetesi eski genel yayın yönetmeni İsmail Küçükkaya, AKP'nin iktidara gelişinin yarattığı dalgalanmayı şöyle özetlemekte:

> Takvimler 3 Kasım 2002'yi gösterdiğinde siyasal İslamcı köklerden gelen bir iktidarımız oldu. Bu herkes için bir şoktu. Devlet için, vatandaşlar için, medya için, hukuk için, belki de hepsinden çok Silahlı Kuvvetler için bir şoktu. Büyük ve derin bir travma baş göstermeye başladı. Aslında bu sürpriz AKP için de bir şoktu,

10 Fatih Vural, *Bir Can Paker Kitabı Geriye Bakmak Yok*, Alfa Yayınları, İstanbul, Temmuz 2013, s.352.

11 Cem Duna, *Sıra Dışı*, der: Rahime Sezgin, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020, s.196-197.

12 Mehmet Baki Deniz, *Who Rules Turkey Between 1980 and 2008? Business Power and The Rise of Authoritarian Populism*, Binghamton Üniversitesi, yayınlanmamış doktora tezi, 2019.

13 Özgür Özer, "Sol Liberalizmin Evrensel Değerleri ve Bir İntikam Yöntemi Olarak Yetmez Ama Evet", 12 Şubat 2018, https://duzensiz.org/sol-liberalizm-evrensel-deger-f2937e94a55d

zira seçim barajı sayesinde aldığı oy miktarının son derece üzerinde bir oranda temsil hakkı buldu ve tek başına iktidara geldi.[14]

Seçimlerden sonra AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül'ün "biz bu ülkenin WASP'larıyız"[15] sözleri ise âdeta "bu toplumun hakiki temsilcileri siz Beyaz Türkler değil, bizleriz" mesajını vermekte ve AKP'nin marjinal bir İslamcı parti değil, bir merkez sağ partisi olduğunu ilan etmekteydi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi emekli öğretim üyelerinden Taner Timur'un, seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra günlüğüne yazdığı kişisel izlenimler gelecekteki gelişmelerin âdeta bir öngörüsüydü:

Ben seçim sonuçlarının belli olduğu ilk andan beri Türkiye'nin yepyeni ve çok çalkantılı bir döneme girdiği hissine kapıldım. Bugünkü görüşme ve tartışmalarım da bu hissimi ortadan kaldırmadı. Tersine güçlendirdi. Oysa genel kanı ülkede önemli bir değişiklik olmayacağı yönünde. Basında çıkan yorumların büyük kısmı bu temayı işliyor. Gayet nüanslı yumuşak geçiş teorileri geliştiriliyor. Borsa ve döviz kurlarından da olumlu reaksiyonlar geldi.

Olacak mı dersiniz?

AKP'nin oylarının bir kısmının protesto oyları olduğundan ben de bir kuşku duymuyorum. Belki de önemli bir kısmının. Fakat bunun belirleyici bir unsur olduğu düşüncesinde değilim. Gördüğüm kadarıyla, bu partiyi AKP yapan militan çekirdek, şimdiye kadar "ortalama Türk" olarak bellediğimiz insan tipinden bir hayli farklı bir profil oluşturuyor. Adım başında değilse de sık sık (özellikle İstanbul'da) rastladığım inançlı, kararlı, her şeyi bildiğini sanan, fakat çağ dışı, fanatik bir tip. Avrupa düşmanlığını kimi Kemalist ve milliyetçi yazarlardan öğrendiği argümanlarla da besleyen ve İslamî tabana oturtan bir varlık. Son aylarda basında çıkan ve AB'ye karşı tutumu parti seçmenleri bazında sorgulayan bir anket, Avrupa karşıtlarının en çok yer aldığı partinin AKP (ve SP) olduğunu ortaya koyuyordu. MHP'yi de geride bırakmışlardı. Şimdi Tayyip Erdoğan'ın "AB ile entegrasyonu hızlandıracağım" demesi belki de sadece zaman kazanmak kaygısından doğuyor. Ola ki ilerde "biz bu yolu da denedik, olmadı, istemediler!" demeye hak kazanmak istiyor. Bunları zaman gösterecek.[16]

14 İsmail Küçükkaya, *Fikri Hür, Vicdanı Hür*, Nemesis Kitap, İstanbul, 2020, s.79.

15 Şükran Pakkan, "Gül'ün WASP'ını Anlayan Gelsin!", *Milliyet*, 14 Kasım 2002.

16 *Bugünden Geçmişe, Geçmişten Geleceğe Taner Timur*, haz: Faruk Şüyun, TÜYAP, İstanbul, 2013, s.167.

Ekonomik krize ağır fatura kesildi

AKP 34.1 % 361 MİLLETVEKİLİ

CHP 19.5 % 180 MİLLETVEKİLİ

BAĞIMSIZ 9

SOSYAL PATLAMA SANDIKTA OLDU

SEÇİM 2002

1 Erdoğan liderliğindeki AKP tek başına iktidar oldu. Meclis'e sadece iki parti AKP ve CHP girdi.

2 Meclis'in tüm eski partileri silindi. Tecvit, Güler, Yılmaz ve Bahçeli milletvekili seçilemedi.

3 Türkiye'ye yıllarca irtica kabusu yaşatan Erbakan ve 'kadayıf' dönemi tamamen kapandı.

4 Etnik esasa dayalı siyaset yapan DEHAP'ye aşırı vaatlerde bulunan GP aradığını bulamadı.

Hürriyet

6 güvence

AKP Lideri Recep Tayyip Erdoğan, vatandaşın aklındaki soruları güvenceler vererek yanıtladı.

1 İnsanların hayat tarzlarına müdahale etmeyeceğiz.
2 İlk kraatemiz AB olacak. Tam üyelik sürecini hızlandıracağız.
3 Türkiye'nin dünya ile entegrasyonunu güçlendireceğiz.
4 IMF ile ekonomik programını uygulanmasında kararlıyız.
5 Türkiye'yi germeyeceğiz. 28 Şubat süredi yaşanmaz.
6 Aşırı özerk olacağız. Başörtüsü benzi sorunumuz değil

Ve Başbakanlık konusu

Erdoğan, eşiyle geldi

ÇAAAK, BAŞKAN

BARAJ DEPREMİ

DYP'de Ciller'e çekil çağrısı

Kendi kendimize intihar ettik

Seçilen ünlüler

Jet Fadıl Meclis'te

CHP adayı Sözen AKP'ye oy verdi

Siyasi deprem

GÜNÜN YAZISI

Oktay EKŞİ

Baykal: Yeni bir dönem başlıyor

Eşek şakası

Hürriyet, 4 Kasım 2002.

Ertuğrul Özkök, ileriki yıllarda Erdoğan hakkında çok sert karikatürler yayınlayacak olan ünlü Fransız karikatürist Plantu'nun seçim sonucu üzerine çizdiği karikatürü tasvir ederek bir yazı kaleme alacaktı:

> Dekorda bir cami.
> Yan tarafta yukarı doğru fırlamış bir füze.
> Biri dini ve Doğululuğu, öteki Batı'yı ve gelişmeyi simgeliyor.
> Ve insanlar... Bir başörtülü kadın, biri kara sakallı öteki kravatlı iki erkek. Onların yanında başı açık, göğsü dekolte bir kız.
> Hemen yanı başında modern kıyafetli iki erkek.
> Ön tarafta resmen kara çarşaflı bir başka kadın.
> Ve [üzerinde İslamcı partinin zaferi yazılı] bir oy sandığı...
> Herkes memnun, herkes zafer işareti yapıyor.
> Herkesin yüzünde mutluluk ve memnuniyet ifadesi.

Özkök AKP'ye oy veren seçmen profilinin çok çeşitli olduğunu, sadece İslamcı seçmenlerden oluşmadığını hatırlatıp seçim zaferinin Plantu'nun karikatüründe resmettiği gibi bir "İslamcı partinin zaferi" olmadığını belirtecek ve yazısına "o sevinç profillerinin üzerine İslamcı bir inşaat yapmak mümkün değildir. Çünkü tutmaz..." diye son verecektir.[17]

Serdar Turgut, AKP'nin iktidara gelmesinden iki yıl sonra 2004 yılında yayınlayacağı bir diğer yazısında, Beyaz Türklerin Kasım 2002 seçimlerinden bu yana cereyan eden ve kalıcı olacak olan büyük değişimin farkında olmadıklarını belirtecekti:

> AKP'nin iktidara gelmesiyle birlikte Beyaz Türklerin yaklaşık 40 yıl kadar sürmüş olan iktidar hegemonyalarının sona erdiği malumdur. (...)
> Bazıları şimdilerde olan biteni yavaşça kavramaya başladılar. Çoğunluk ise olan bitene aval aval bakmakla yetiniyor çünkü yaz mevsimi geldi ya vücutlar İstanbul'da olsa da kafalar Bodrum'da, Çeşme'de artık.
> Yani anlayacağınız düşünme ve anlama kapasiteleri tamamen dibe vurmuş durumda. Bu grubun bir türlü tam kavrayamadığı ama içgüdüleri ile daha yeni yeni hissetmeye başladığı ise şudur: Türkiye'nin söylemi artık Beyaz Türklerin elinden tamamen çıkmıştır.
> Bugüne kadar 'Öteki Türkiye' olarak bakılan, varlıkları unutulmaya çalışılan insanlar artık bu ülkenin söylemini tamamen ellerine geçirmişlerdir.
> Bunun ne anlama geldiği, başlayan sürecin sonunda bir zamanlar ülkeyi ellerinde oynatan Beyaz Türklerin sadece hükümet tarafından sınırları belirlenen özel

17 Ertuğrul Özkök, "Bu Temel Üzerinde İslamcı İnşaat Olmaz", *Hürriyet*, 9 Kasım 2002.

Plantu'nun çizimi. *L'Express*, 7 Kasım 2002,
@Plantu 2021, tüm hakları saklıdır.

> ulusal parklarda yaşamaya mahkûm olup olmayacakları bir süre sonra net olarak ortaya çıkacaktır.
> Ama şimdi önemli olan, bu sürecin başladığını ve bunun da geri dönüşü olmadığını tespit etmektir. Yani 3 Kasım 2002'de olan basit bir geçici iktidar değişikliği değil, kalıcı bir sistem değişikliğinin başlamış olmasıdır.[18]

Serdar Turgut'un bu yazısını destekleyen bir diğer beyanat AKP'nin kurucularından TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu'nun (1955-2020) Mart 2004 'teki sözleriydi. Kuzu "sosyete"nin yaşadığı Çankaya (Ankara) ve Bebek (İstanbul) semtlerinde yaptığı temasların sonucundaki tesbitlerini şöyle dile getirecekti:

> Bu yerlerde Pazar ve esnaf ziyaretini yaptım, halka sorular yönelttim. Sosyete dediğim, yani kalburüstü insanların bulunduğu yerler. Giyimlerine baktığınızda bize göre farklı düşüncelerde gördüğümüz insanlar. Biz daha önceki seçimde buralarda fazla ilgi görmemiştik. Yani şimdi sosyetenin bize bakışları yumuşamış. "AKP'ye illa oy vereceğiz" demiyorlar ama AKP'ye oy verebileceklerini, böyle bir karar alabileceklerini söylüyorlar.[19]

Serdar Turgut'un bu yazısının yayınlandığı zaman diliminde *Milliyet* gazetesi yazarı Ece Temelkuran da iktidarın ikinci yılında AKP'nin durumunu şöyle anlatmaktaydı:

> Sebebi kendinden menkul bir iyimserlik havası, bir "Kriz bitti!" coşması sarmıştı ortalığı. "İş bilen" bir hükümetle yeniden hercümerç olmanın iş çevrelerini saran sevinç dalgası dalga dalga büyüyordu. Tayyip Erdoğan için yapılan "Yeni Özal" benzetmeleri sevgi ve umut doluydu. Tüccarlığı iyi bilen başbakan, tıpkı Özal gibi "Türkiye'nin önünü açacaktı".
> Sonra aniden, birdenbire hava basıncı değişti. İmam hatip liselerine ilişkin yasa tasarısı[20] deyin, yavaş yavaş gerçek dünyaya dönmenin sıkıntısı deyin, birden aşk ilişkisi raylarından çıkıverdi. Hava döndü. AKP ve sermaye bu ilişkide yalnız değildi. Bir de entelektüel çevreler, bu çevrelerin hamisi olan Beyaz Türkler vardı ki onlar da AKP'nin iktidara geldiği ilk dönemde Başbakan Erdoğan'a yine sebebi kendinden menkul bir sempati ve iyimserlikle yaklaşmışlardı. Devletin katır kutur kimliğinin bu tür bir "sivilleşme" hareketiyle yumuşayacağını düşünmüş olmalılar. Türkiye'nin Müslüman kimliğiyle "tehlikesiz, ılımlı" bir noktada barışmasının bir yoluydu AKP. Hem de Avrupa Birliği meselesinde daha hızlı yol kat ediliyor gibi bir görüntü de vardı ki bu Türkiye'deki "kara kalabalıkla" birlikte durmaktan tedirgin olan bir kesimi epey rahatlatıyordu.[21]

---

18 Serdar Turgut, "Can Çekişen Beyaz Türklerin Son Kalesi", *Akşam*, 3 Haziran 2004.

19 ANKA, Ankara, "Sosyetenin AKP'ye bakışı yumuşamış!", *Milliyet*, 6 Mart 2004.

20 AKP hükümeti, Ekim 2003'te imam hatip ve meslek lisesi mezunlarının ÖSS'de puan kaybını önleyen bir yasa tasarısı hazırlayacaktı.

21 Ece Temelkuran, "AKP de Olmadı!", *Milliyet*, 30 Mayıs 2004.

TÜSİAD'ın 2005 yılının Aralık ayında siyasetin yapılanmasını, seçim barajının yüzde onun altına çekilmesini, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi rektörü Yücel Aşkın'ın tıbbi cihaz alımında usulsüzlük yaptığı iddiasıyla iki ayı aşkın bir süredir tutuklu olmasını eleştirmesi üzerine Erdoğan öfkelenecekti.[22] Bu gerginlik üzerine Serdar Turgut, şu yorumda bulunacaktı:

> Türkiye'de siyasi muhalefetin ortada bulunmaması nedeniyle doğan boşluk, "Beyaz Türkler"in sivil toplum örgütleri tarafından doldurulabilmektedir. Bu da demokrasiye yanlış bir rota çizmektedir. Bu nedenle Başbakan ile TÜSİAD arasında son yaşanan sertleşmenin zamanla geçmeden soğutulması çok da hayırlı olmuştur. TÜSİAD bünyesindeki patronların bugünkü iktidar ile sorunları olamaz çünkü iş âlemi için bu kadar elverişli koşullar neredeyse Cumhuriyet tarihi boyunca bile oluşturulmamıştır. İşlerin iyiye gittiğini patronlar bilmekte ve söylemektedirler ve ayrıca Avrupa Birliği'ne giden yolun bu iktidar döneminde açılmış olması da patronların çıkarınadır. Bu nedenle patronlar, siyasi ve hukuki bazı sorunları ön plana çıkarıp hükümet ile kavgayı tercih ederlerse bundan en fazla zararı da kendileri görürler. Son gerginliğin hızla sona ermesinde bu gerçeğin görülmesi de rol oynamıştır.
>
> "Beyaz Türk-Öteki Türkiye" veya "Beyaz Türk-Siyasetçi" kavgası Türkiye'ye çok zarar vermiş ve demokrasiyi engellemiş bir kavgadır. Bu kavga ötekinin daha fazla bastırılmasıyla sistem içine onların taleplerine de duyarlı kalınarak çekilmesiyle başarabilir. Bunu yapabilme potansiyeline sahip olan tek parti AKP'dir. O nedenle Beyaz Türkler de kavgayı bir yana bırakıp AKP'yi anlama ve uzlaşma yoluna girmelidirler. Eski kavgaları sürdürmeye çalışmak Beyaz Türklerin yenilgisiyle ve de Türkiye'nin zarar görmesiyle sonuçlanacaktır. Beyaz Türk-AKP uzlaşması Cumhuriyet tarihinin en önemli devrimlerinden birisi olabilir ve Türkiye işte o zaman gerçek Avrupalı bir ülke olacaktır.[23]

❖ "Zenci Türkler" Teriminin Yaygınlaşması

"Zenci Türkler" teriminin Türk siyasi literatürüne ve popüler kültürüne esas mal oluşu *The New York Times Magazine*'in kıdemli muhabiri Deborah Sontag'ın Mayıs 2003'te yayınladığı ve bir Erdoğan portresi çizdiği uzun yazısıdır. Bu yazıda Sontag, Erdoğan'ın geçmiş yıllarda "Bu ülkede Beyaz Türkler ve Zenci Türkler ayırımı var. Kardeşiniz Tayyip Zenci Türklere mensuptur" sözlerine atıfta bulunacaktı.[24] Bu yazı, "Zenci Türkler" terimini siyasi ve popüler kültürde tedavüle

22 Zülfükar Doğan, "Başbakan-TÜSİAD Kavgası Neyin Alameti?", 27 Aralık 2005, https://www.dw.com/tr/ba%C5%9Fbakan-t%C3%BCsiad-kavgas%C4%B1-neyin-alameti/a-2521162

23 Serdar Turgut, "Beyaz Türk'ün Siyasetle Kavgası", *Akşam*, 27 Aralık 2005.

24 Deborah Sontag, "The Erdogan Experiment", *The New York Times Magazine*, 11 Mayıs 2003. Özgün metin şöyledir: "In this country there is a segregation of Black Turks and White Turks.Erdoğan once said 'your brother Tayyip belongs to the Black Turks'".

sokacağı gibi Erdoğan'ın söyleminin de ayrılmaz bir parçası olacak ve ileriki yıllarda Erdoğan tarafından sık sık dillendirilecekti.

Yazı, Türk basınında beklenen yankıyı yaratacaktı. Ertuğrul Özkök, Erdoğan'ın bu sözleri üzerine yayınladığı yazısına şöyle son verecekti:

> Yakın tarihimize baktığımız zaman, iktidarda "Beyaz Türk-Zenci Türk" ayırımının ülkeye büyük zararları olmuştur. Türkiye'de iş dünyası ve "Beyaz Türk" denilen kesimin artık başbakan koltuğunda oturan Erdoğan'a bakışını değiştirmesi gerekiyor. Tabii Erdoğan'ın da bu "Zenci psikolojisinden" çıkması. Çünkü Türkiye'yi yönetecek psikolojinin bu birleştirici duygu olduğunu düşünüyorum.[25]

Ertuğrul Özkök'ün bu yazısı üzerine kendisini "zenci Türk" olarak tarif eden Kral TV Medya Grup Başkanı Yüksel Evsen hayat hikâyesini anlatan *Zenci Bir Türk* kitabının önsözünde Özkök'ün bu yazısını iktibas edecek ve şu yorumda bulunacaktı:

> *Hürriyet* yazarı Ertuğrul Özkök yazısının sonunda Başbakan Erdoğan'ın zenci psikolojisinden çıkmasını istiyor. Ama unuttuğu bir şey var Ertuğrul Özkök'ün. Zenci Türk psikolojisine girilmez ve çıkılmaz. Zenci Türk doğulur. Özkök Türkiye'nin en büyük beyaz Türklerinden biri olarak bunu atlıyor.
> Kitabı bütün Zenci Türklere ithaf ediyorum.[26]

Nobel ödülüne adaylığı sık sık zikredilen MIT öğretim üyesi, İstanbul doğumlu ünlü iktisatçı Daron Acemoğlu ile Amerikalı meslektaşı James Robinson, Erdoğan'ın bu sözlerine atıfta bulunarak Beyaz ve Zenci Türkleri şöyle tanımlayacaklardı:

> Erdoğan'ın zikrettiği Beyaz Türkler iyi eğitimli, hali vakti yerinde Atatürk'ün (bazı) fikirlerini kendilerine rehber kabul etmiş olan Kemalist seçkinlerdir. Çoğu zaman devlet bürokrasisi ve Ordu ile bağlantılıdırlar. Siyah Türkler, Beyaz Türklerin düşük eğitimli, alt sınıftan, halen köylü olan veya köylülük mirasından kurtulamamış olarak gördükleridir.[27]

New York Times Magazine mülakatının yayınlanmasından üç hafta sonra Erdoğan, *Akşam* gazetesi muhabiri Ayşe Önal'ın "gerçekten kendiniz için 'Zenci' tanımını kullandınız mı?" sualine şöyle cevap verecekti:

---

25 Ertuğrul Özkök, "Kardeşiniz Bir Zenci Türk'tür", *Hürriyet*, 14 Mayıs 2003.

26 Yüksel Evsen, *Zenci Bir Türk*, Saklı Kitap, İstanbul, Mayıs 2012, s.6-10.

27 Daron Acemoğlu – James Robinson, "Black Turks, White Turks", 20 Şubat 2013, http://whynationsfail.com/blog/2013/2/20/black-turks-white-turks.html

Bir gazetecinin tespitiydi bu. Ben kendimi bu toplumun 'asil evladı' kabul ediyorum. Hiç Zenci olarak görmedim, başkaları benim kendimi öyle görmemi istedi. Oradaki Zenci tanımı haksızlığa uğramış anlamında kullanılıyor olmalı. Millet bizi 3 Kasım'da öyle bir yere oturttu ki, bizi Zenci olarak görmek isteyenlere cevap verdi. 'Hayır, bunlar bu ülkenin dürüst, namuslu evlatlarıdır. Asıl onurlu insanlar bunlardır' dedi. Birilerinin değil, milletin nasıl gördüğü önemli. Ama gönderme yapıldığı anlamda elbette kendimi hâlâ Zenci görüyorum.[28]

Erdoğan'ın dile getirdiği bu hissiyat, muhafazakâr basının yazarları tarafından hemen benimsenecek ve kullanılacaktı. Temsili mahiyette şu örnekleri zikredebiliriz.

Anadolu'da Vakit gazetesi yazarı Mustafa Miyasoğlu:

Bu ülkede "Beyaz Türkler" olduğu iddia ediliyor. Bunlara kısaca, yabancılaşmış aydınlar denebilir. Anadolu insanlarını "Zenci" gibi gören bu gönüllü sömürge aydınlarının arasında her zaman ilgi çekici ilişkiler olmuştur. Anadolu'nun bazı kesimlerindeki klan ve aşiret gibi birbirini tutan bu insanların her alanda önde bulunmak hesabı yaptığı biliniyor.[29]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Abdullah Muradoğlu:

Meğer kanla irfanla kurulan bu cumhuriyetin bir de gerçek sahipleri varmış, bunlar kendilerine 'Beyaz Türkler' derlermiş. Satır aralarına bakarsanız, halkımız yaşam biçimlerini, kendilerini efendi sanan bu Beyaz Türklere göre ayarlamalılar. Bir zamanlar, DP'liler için de neler demişlerdi, "Kasketliler", "Ağzı ayran kokanlar" vesaire. (...)
Kim şu Beyaz Türkler?
Osmanlı'da Tanzimat sürecinde, o da Mısırlı hidiv kadınlarının İstanbul'a taşıdıkları alafranga yaşam tarzını benimseyen bir imtiyazlı zümre. Bir başka tabirle "Devletlü"ler. Bu zümreye Cumhuriyet'te yenileri eklendi. Yakup Kadri'yi, Falih Rıfkı'yı okuyun, bu yeni zümreyi onlardan öğrenin derim. Devletin parasıyla kurulan gazeteler, bankalar, şirketler. Bir bakın, İş Bankası'nın ilk elli yılında krediler nasıl, kimlere ve hangi alanlara tahsis edilmiş? Üreten, istihdam eden sanayi sektörüne mi, yoksa rantiye sektörlerine mi gitmiş?
Değişmek bile Beyaz Türklerin hakkı. Beyaz Türk değilseniz, değişseniz bile yetmez, sahneyi terk etmelisiniz. Hani bir zamanlar, "Komünisttir", "Fabrikalara el koyacak" diye korktukları Karaoğlan'ı, yani Bülent Ecevit'i az sigaya çekmediler. 1972'de *Hürriyet*'in patronu Erol Simavi, muhabir gönderip, "Ecevit, komünist olmadığını açıkça söylesin, hem manşetten verir, hem kendisini destekleriz" diye haber göndermiş. Ama Ecevit'in ağzından bu lafı alamamışlar.
Beyaz Türkler, bir bakarsınız, askeri darbelere alkış tutar, bir bakarsınız sıkı demokrat kesilirler. Bir bakarsınız en anti-demokratik uygulamaları savunurlar. Duruma göre yön değiştirirler.[30]

28 Ayşe Önal, "Hükümetteyiz Ama İktidar Değiliz", *Akşam*, 9 Haziran 2003.

29 Mustafa Miyasoğlu, "X İlişkiler ve Çalıntı Polemikler", *Anadolu'da Vakit*, 24 Nisan 2006.

30 Abdullah Muradoğlu, "Beyaz Türkler ve Cumhuriyet", *Yeni Şafak*, 30 Nisan 2006.

Edibe Sözen[31] – Hakan Yavuz[32]:

> Kimdir bu Beyaz Türkler? Mimaride, sanatta, müzikte, bilim dünyasında ve en önemlisi de siyasette neyi üretmişlerdir? Sanırız, hafızasını kaybetmiş salonlarda delifişek dolaşan Türkler yerine yanlışça kullanılan bir kavram Beyaz Türkler!.. Medya sahipliğinde, bürokrasinin üst kademelerinde, köşe yazarlığında mı saklıdır beyazlık? Türkiye'de "Beyaz Türk" olarak sunulan kesim aslında "yerli yabancılardır" (native alien); köksüzlüğünü ve kimliğini tamamen markalardan ödünç alan ve özenti kimlikler içine sıkıştırılan 'kişilikler'dir belki de. Belki de başı sıkıştığında askerin de kendilerinden olduğunu aymazlıkla ifade edenlerdir.[33]

1993-2000 dönemi MÜSİAD Başkanı Ömer Bolat:

> Türkiye'de iki grup var; birinci grup iktidara kim gelirse gelsin kendi beklentilerini ve politikalarını o iktidara kabul ettirmeye çalışan seçkinci grup yani Beyaz Türkler. Bunlar, sırça köşklerde, yalılarda ülkeyi yönetmeye çalışırlar. Diğer grup ise iktidarı belirleyen ama daha sonra beklentilerinin gerçekleşmesini bekleyip duran bir grup.[34]

❖ Batı Müziği Neyin Referansı? Çağdaşlığın mı? Milletten Kopuk Olmanın mı?

Kemalist seçkinlere göre AKP, Erdoğan ve onu oylarıyla iktidara getirmiş olan toplum kesimi; Atatürk'ün yerleştirmeye uğraştığı Batılı hayat tarzını benimsemediklerinden çağdaşlıktan nasibini almamış bir parti, bir lider ve bir toplum. Kemalist seçkinlere göre "muasır medeniyet"in, yani Batı kültürünü benimsemiş olmanın simgelerinden biri klasik ve popüler Batı müziğini sevmek ve bu müzik eşliğinde dans etmekti. CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen'in şu sözleri, bu zihniyetin dışa vurumuydu:

> Atatürk'ün yaptıklarından sadece birini Başbakan'ın yaptığını tahayyül edebilir misiniz? Atatürk Ankara Palas'ta balolar düzenler, gelen kadınları modern dünyayla tanıştırmak için teker teker dansa kaldırırdı. Siz Erdoğan'ın bir tek balo düzenleyebileceğini, oraya gelen bir kadını dansa kaldırabileceğini hayal edebiliyor musunuz? Bu kadar çağdaşlığa kapalı bir iktidar ilerici olabilir mi? Asıl anlamadığımız böyle bir partiyi medya nasıl 'çağdaş' diye ilan eder?[35]

---

31 Edibe Sözen, 2006-2009 döneminde AKP Medya ve Tanıtımdan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısıydı. 2007 seçimlerinde İstanbul milletvekili seçildi. Ancak bir sonraki seçimlerde listede yer almadı.

32 Türkiye'deki siyasal İslam hareketi hakkında birçok kitabın yazarı, Utah Üniversitesi öğretim üyesi.

33 Prof. Dr. Edibe Sözen – Doç. Dr. Hakan Yavuz, "Toplumsal Barışı 'Kurumsal İletişimsizlik' Engelliyor", *Zaman*, 12 Mayıs 2006.

34 Sadi Özdemir, "AKP, Beyaz Türklerin Ablukası Altında", *Hürriyet*, 25 Ağustos 2005.

35 Devrim Sevimay, "AKP İki Yasa Çıkarsın Hemen Destek Verelim", *Vatan*, 10 Ekim 2005, aktaran Mehmet Barlas, "Erdoğan Dans Etmeyi de Bilseydi", *Sabah*, 11 Ekim 2005.

Erdoğan, Öymen ile TBMM'de ayaküstü tesadüfen karşılaştığında Öymen'in bu kinayeli tenkitlerine "bizimle türkü söylemeye, horon tepmeye gelir misiniz?" sualiyle karşılık verecekti.[36] Erdoğan'ın bu ironik suali, kentli Beyaz Türklerin milletten ve milletin kültürel değerlerinden kopuk, Türkiye'nin kültürel dokusuna yabancı bir hayat sürdüklerinin, AKP'nin ise millet ile iç içe olduğunun imasıydı. Bu atışmadan on yıl sonra, 2015 yılında, bu kere Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cumhuriyet Bayramı daveti vesilesiyle yaptığı konuşmada gene müziğe ve dansa referans vererek Tek Parti döneminde düzenlenen baloları "halktan kopuk etkinlikler" olmaları nedeniyle eleştirecekti:

> Bir yanda fraklı, valsli, şampanyalı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları yapılırken, kapının hemen dışında, ayağına giyecek ayakkabı, sırtına ceket bulamayan, yarı aç-yarı tok hayatını sürdürmeye çalışan bir millet, şaşkınlıkla bu manzarayı seyretmektedir.[37]

Erdoğan, Kemalistlerin "milletten kopuk" oldukları eleştirisini her vesileyle tekrarlayacaktır. 2014 yılında cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Erdoğan, Külliye'de "Muhtarlar Buluşması" toplantılarını başlatacaktı. Erdoğan'ın muhtarlar ile toplantılar başlatmasının sebebi, kişisel mazisinde yatmakta. Erdoğan, bunu 27 Ocak 2015 tarihindeki muhtarlar toplantısında şöyle izah edecekti:

> Şahsen siyasi mücadelem içinde muhtarlık kavramının benim için ayrı bir önemi, müstesna bir anlamı olmuştur. İstanbul Büyükşehir Başkanı olduğum dönemde Siirt'te okuduğum bir şiir nedeniyle hakkımda dava açılmıştı, 23 Eylül 1998'de hakkımda 10 ay hapis cezası verilmişti. Bu mahkûmiyet kararının hemen ertesi günü birçok gazete, hele hele en çok satan gazete[38] şu başlığı atmıştı: "Artık muhtar bile olamaz" demişti. 1998'de atılan bu başlık hem şahsen benim, hem de milletimizin hafızasından hiç çıkmadı. Aslında o başlığı atarak sadece beni tahkir etmekle kalmıyorlardı. Türkiye genelindeki tüm muhtarları, tüm muhtar kardeşlerimizi de sanki muhtarlık kötü bir şeymiş gibi, seçilmek çok kolay bir şeymiş gibi tahkir ediyorlardı. Aslında zihinlerinin gerisinde seçimlere, her türlü seçilmişe karşı gerçekten büyük bir kibir vardı, bunlar kibirliydi. Milletin seçimine asla samimi olarak bakmıyorlardı. Milletin seçtiklerine hiçbir zaman değer vermediler. Hiçbir zaman değer vermek istemediler. Yakın siyasi tarihimize bakınız; milletin seçtiği muhtar da olsa, belediye başkanı da, başbakan da, cumhurbaşkanı da olsa her zaman tahkir etmek, her zaman kibirleriyle onları ezmek istediler.[39]

36 "Erdoğan'dan Öymen'e Horon Tepelim mi?", *Milliyet*, 12 Ekim 2005.

37 "Erdoğan'dan Vals Eleştirisi", *Sözcü*, 29 Ekim 2015.

38 Burada kastedilen *Hürriyet* gazetesidir.

39 "Cumhurbaşkanı Erdoğan Muhtarlara Seslendi: Büyük Devlet Olma Vizyonu Yerelden Başlar", 27 Ocak 2015, https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2745/cumhurbaskani-erdogan-muhtarlara-seslendi-buyuk-devlet-olma-vizyonu-yerelden-baslar

Siyasi hayatı bitti

Yargıtay, Recep Tayyip Erdoğan'ın Siirt'te yaptığı konuşma nedeniyle aldığı on aylık mahkûmiyeti dün onadı. Erdoğan'ın seçime katılma şansı ortadan kalktı.

Başkanlığı düşecek

4 ay hapis yatacak

Hürriyet

Muhtar bile seçilemez

Duyunca şok geçirdi

24 Eylül 1998 Perşembe

Hürriyet, 24 Eylül 1998.

2015 yılında 350 muhtarın katılımıyla Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde gerçekleşen bir iftar programının maliyetinin çok yüksek olduğu konusunda yapılan eleştirilere karşı ise Erdoğan, bu toplantıların sadece seçkinlerin kendi aralarında birbirlerini ağırladıkları bir toplantı olmayıp millet ile buluşma toplantısı olduğunu söyleyecek ve konuşmasında Beyaz Türklere atıfta bulunacaktı:

> Bugün burada yedinci defa muhtarlarımızla buluşuyoruz. Burada yaklaşık yedi aydır şehit yakınları ve gazilerimizle, işçilerimizle, öğrencilerimizle, esnafımızla, ihracatçılarımızla, velhasıl toplumun her kesiminden insanımızla bir araya geliyor, hasbıhal ediyoruz. Asıl rahatsızlıkları işte bundan dolayı, yani Cumhurbaşkanı halkıyla nasıl bütünleşir; onları bu rahatsız ediyor. Şayet biz burada milletimizle bir araya gelip kucaklaşmak yerine, sadece belli kesimleri ağırlasaydık –hani bunların Beyaz Türkleri var ya, çünkü onlar size-bize Zenci Türkler diyorlar, ben de öyle bir Zenci Türk olmaktan şeref duyuyorum– o zaman böyle bir saldırıya maruz kalmazdık, dertleri şimdi ortaya çıktı.[40]

❖ Meselenin Özü: Sınıf Farklılığı

Aslında gerçek olan; "Beyaz Türkler"in "Zenci Türkler"in muktedir olmalarını içlerine sindirememeleri, onları kerhen kabullenmeleri ve onlara tahammül

---

40 "Muhtarlarla İftar Programı'nda (Yedinci Muhtarlar Toplantısı) Yaptıkları Konuşma", 24 Haziran 2015, https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/32961/muhtarlarla-iftar-programinda-yedinci-muhtarlar-toplantisi-yaptiklari-konusma

etmeleriydi zira her iki kesimin yaşam alanları ve biçimleri birbirlerinden apayrı ve birbirlerine zıttı. Serdar Turgut, bir yazısında bu durumu şöyle izah etmekte:

> "Beyaz Türk" terimi belki birçok insana Zenci'yi çağrıştırdığı için sevimsiz geliyor ama birçok şeyi rahatça anlatmak için kullanılıyor. Türkiye'de paylaşılan yaşam biçimi artık yoktur, iki farklı yaşam biçimi vardır. Bir tanesi, hâkim sınıflar olarak tanımlanabilecek "Beyaz Türkler"in yaşadığı ve paylaştığı yaşam biçimidir, bu da iletişim yayınları aracılığıyla topluma yayılmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında alt sınıflar diyebileceğimiz insanların yaşam biçimi vardır. Burada iki farklı kültürün yan yana yaşaması söz konusudur. AKP'nin yapmaya çalıştığı sadece alt sınıflara ait olan, paylaşılan yaşam biçimini hâkim kılmak değildir. İş bundan ibaret olsaydı mesele çok daha basit ve kolay olabilecekti. Bunun yerine AKP, "Beyaz Türkler"in kurduğu ve paylaştığı yaşam biçimini içinden değiştirmeye girişmiştir. Bu dünyada örneği az görülen ilginç bir deneydir ve ilgiyle izlenmesi gerekir.
>
> Hâkim yaşam biçiminin içinden değiştirilmesinin iki farklı boyutu vardır: Birincisi "Beyaz Türkler" dışında yeni bir burjuva sınıfı yaratmaktır. Ki bu halen sürmektedir, "İslami sermaye" diye adlandırılan da budur. Diğeri de hâkim yaşam biçiminin güç odağı ve sembolü olan İstanbul'da farklı bir yaşam biçimini oluşturmaktır.[41]

İşte böylesi bir ortamda, dönemin Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın eşi ve kızı oldukları sonradan öğrenilecek olan türbanlı iki kadın yolcunun uçağa son anda binmeleri nedeniyle THY İzmir-İstanbul seferinin yedi dakika geç kalkması, tesadüfen aynı uçakta bulunan Ertuğrul Özkök'ün bir yazısına konu olacaktı. Özkök, olayı aktardığı arkadaşının kendisine "Zenciler ile beyazlar yer değiştiriyor" yorumunda bulunduğunu yazacaktı.[42] Bu yazıya hem Serdar Turgut, hem Oray Eğin yorumda bulunacaklardı. Serdar Turgut, kendine has ironik üslubuyla Özkök ile inceden inceye alay edecekti:

> Ertuğrul Özkök yeni bir araştırmacı gazetecilik ekolü yarattı. Uçak yolculuklarında uçak içinde gördüğü insanlara dayanarak analizler yapıyor. Dün de Türkiye'nin bir İslam Cumhuriyeti olması yolunda atılan adımların şifrelerini çözmüş. Bu ilginç bir araştırmacı gazetecilik yöntemi gayet tabii ki... Ancak tek bir sakıncası var: Ertuğrul Özkök sürekli olarak business class uçar, hatta bir keresinde birlikte yaptığımız seyahatte benimle aynı klasmana düşmemek için anında first class'a gitmişti. Ama Allah'tan first class'ta sosyolojik gözlem yapmadı da kurtardık. Şimdi diyeceksiniz ki: "Beyaz Türklerin yaşam alanı olan business class'ta insan nasıl olur da ülkenin İslam Cumhuriyeti olmak üzere olduğu konusunda bir yoruma varabilir" diye. Varır kardeşim varır... Çünkü şu aralar "Öteki Türkiye"

41 Serdar Turgut, "Beyaz Türk Tasfiye Operasyonu", *Akşam*, 25 Temmuz 2006.

42 Ertuğrul Özkök, "Uçağa Binen Son 2 Kişi", *Hürriyet*, 5 Eylül 2006.

bizlerden öç almak süreci içinde. Allah bilir yarın, öbür gün bu tipler Paper Moon'a gelip yemek de yerler. İşte o an gelirse biz de bittik demektir. Çünkü sırada maazallah Lucca var demektir. Kalelerimiz tek tek düşüp duruyor kardeşim.[43]

Oray Eğin ise tepkinin sebebini şöyle izah edecekti:

Paniğin yaşanmasının sebebiyse İslamcıların, bu iktidar döneminde "görünür" olmaları ve kendi kamplarından çıkıp Türkiye'nin karar verici elitinin arasına karışmaları.

Ancak bu tepkilerin sebebinin bir din devleti korkusu olmasından çok Beyaz Türkiye'nin arasına karışan İslamcıların yarattığı infialin sınıfsal bir tepki olduğu da söylenebilir.

Beyaz Türkiye şeriat devleti kurulacak diye korkmuyor artık, sadece alt sınıfların, avamın, lumpenin çoğalmasına karşı haklı bir tepki veriyor.[44]

Eğin, konuya ayırdığı bir sonraki yazısında ise şöyle yazacaktı:

Beyaz Türklerin lüzumsuz ve uçurum açıcı seçkinciliği bırakıp, bu ülke aydınının 150 yıldır sırt çevirdiği İslamiyet'le barışmasının, bu kadar büyük bir "mesele"yi anlamasının vakti çoktan geldi. Kamplaşmanın önündeki en büyük engel de kent elitinin bu adımından yola çıkacaktır diye düşünüyorum.

Ancak aynı samimiyetin İslamcı kampta olduğunu varsaymaksa hayli güç. Beyaz Türkiye ne kadar İslamiyet'i anlamak için çaba gösterirse, onlar Beyaz Türkiye'nin yaşam alanlarını kısıtlamak için aynı derecede uğraşıyorlar.

Çünkü Türkiye'deki İslamcı hareketin eliti yeteri kadar güçlü değil. Hatta bir İslam aristokrasisi ya da İslam burjuvasından söz etmek son derece güç. İslamiyet "büfecilere"[45] kaldığı için böylesi bir diyaloğun önü tıkanıyor.

Günümüz İslamcılarının business class'ta ya da kentin belli başlı restoranlarında, cafelerinde belirmelerinin tek sebebi parayı bulmuş olmaları. Ama onların beraberinde gelen kültür sonradan görme Özal zengini kadar, hatta belki daha da sinir bozucu derecede düşük.

İslamcıların Beyaz Türklerin arasına karışmasının yarattığı panik de bu yüzden anlamlı. Kendi kötü ve lumpen alışkanlıklarını geride bırakmak yerine, infial uyandıracak hareketlerine devam ediyorlar. Plajda tuvalet yaptırmak da, Bebek parkında piknik de, Saray Muhallebicisi'ndeki alaturka tuvalet de şehir hayatının kabul edemeyeceği şeyler.

Kentin birçok kesiminden İslamcıların talepleriyle ilgili şikâyetler yükseliyor: Bir yerin alaturka tuvaleti olmadığı için olay çıkaran insanlar olması huzursuzluk

43 Serdar Turgut, "Medya Notları", *Akşam*, 9 Eylül 2006.

44 Oray Eğin, "Mademki Business'tasın Bizim Gibi Olacaksın", *Akşam*, 7 Eylül 2006.

45 Eğin, burada ileride sözü edilecek Ufuk Güldemir'in ortaya attığı "büfeci İslam'ı" kavramına atıfta bulunmakta.

yaratıyor. Kırmızı sokaklar, alkol içilmeyen ve içilen bölge ayrımı çabaları tatsız gelişmeler.[46]

Radikal gazetesi yazarı Cüneyt Özdemir de Eğin gibi düşünmekteydi:

"Beyaz Türklük" rahmetli Ufuk Güldemir'in bir kitabında kullanması ile son yıllarda gündemimize giren bir kavram.

Neye göre tarif edeceğimizi hâlâ tam olarak kestiremediğimiz, sınırlarının yerini, yurdunu bulamadığımız, bu parantezin içine kimi alıp kimi dışında tutacağımızı tam olarak bulamadığımız bir kavram kargaşası. Kendisini 'Beyaz Türkler'in sözcüsü olarak konumlandıran Ertuğrul Özkök'ü saymazsak "Ben bir Beyaz Türk'üm" diye böbürlenen hiç kimseyi bulamazsınız. Evine eskiciden aldığı tabloyu asıp 'paşa dedesi'yle övünen hâlâ vardır belki ancak Beyaz Türklüğü ile övünen yoktur.

Bu kavram özü itibariyle beyaz ve siyah ayrımının kanatıcı bir şekilde yaşadığı ve yaşatıldığı ABD'den ithal edildiği için bir metafor olarak kendisini farklı kılıklar içinde karşımıza çıkartır.

Mesela kimine göre Türkiye'de Zencilerle –ki bu da çok kullanılan ayıp bir kelimedir– ile Beyaz Türkleri ayıran en büyük fark eğitimdir. Bir başkasına sorsanız size hiç düşünmeden 'şarap zevki' der. Bir diğeri meseleyi oturulan semte göre bir ayrışmanın parçasına dönüştürür. Bir diğerine göre Beyaz Türklüğün hudut çizgisi din ile başlar. Dindar insanlar kendilerine Beyaz Türklüğü yakıştırmazlar. Ya da tam tersi... Ama sonuçta tüm bu tanımlamalar döner dolaşır sınıfsal bir duvara toslar.[47]

❖ 2000'li Yıllarda "Beyaz Türk" Terimi

"Beyaz Türkler" teriminin olumsuz anlamda kullanımı, 2000'li yıllarda daha da artacaktı. Bunun sebebi de AKP'nin 3 Kasım 2002 tarihli erken genel seçimleri kazanması ve Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana Kemalist seçkinler ile TSK'nın muhafızlığını üstlendikleri müesses nizamı demokratik yoldan ele geçirmiş olmasıydı. Bu sonuç "Beyaz Türkler"in "28 Şubat postmodern darbesi" ile iktidardan indirildiğine inanan İslamî hareket için âdeta 28 Şubat'ın rövanş maçının kazanılması olacaktı.

Ertuğrul Özkök, Oray Eğin ve Ahmet Hakan "Beyaz Türkler" teriminin 2000'li yıllarda anlamını nasıl kaybettiğini şöyle dile getirmekteler.

46 Oray Eğin, "İslamcılar Beyaz Türkleri Anlayamıyor", *Akşam*, 9 Eylül 2006.

47 Cüneyt Özdemir, "Beyaz Türkler Küstüler", *Radikal*, 9 Nisan 2013.

Ertuğrul Özkök:

Bu kavram onun [Ufuk Güldemir] gözünde sosyolojik açıdan "Türkiye'nin belli bir kesimi"ni temsil ediyordu. Okumuş, laik, Atatürk değerlerine inanan, modern hayat tarzına bağlı bir kesimdi.

Ama Ufuk'un gözünde bu profil, artık komikleşen bir eliti tarif ediyordu. Bir çeşit Türk "saraylı eskisi" çizgisi vardı o tarifte. 1990'lı yılların sonu, Türkiye'nin bu kesiminin siyasi alanda büyük bir hezimete hazırlandığı yıllardı. Hayatlarında ilk defa ağır bir "muhafazakâr ahlak"la ve onu toplumun tek karakteri olarak savunan bir iktidarla karşı karşıya kalacaklardı. Artık yanlarında asker yoktu. "Kemalizm" kavramı yerle bir edilmişti. Ufukta Erdoğan'ın güçlü Marvel[48] karakterine meydan okuyacak bir lider görünmüyordu. Başlarda bu gelişmeyi ciddiye almamışlardı. Ufuk da almamıştı, ben de... O nedenle ikimiz de "Beyaz Türk" kavramını ciddiye almadık. Onda da bir Woody Allen[49] kahramanı gördük. Ufuk aramızdan ayrılınca, çoğumuz bu kavramı unuttuk. "Beyaz Türk", yakın tarih jargonumuzun unutulmuşlar dosyalarının bulunduğu raflara kaldırıldı.[50]

Oray Eğin:

60'lardan 80'lere uzanan süreçteki Türkiye için dar bir çevreyi, eliti kapsayan Beyaz Türklük açıklayıcı olabilir ama şimdi yeterli değil. Kaldı ki kaç kuşak yetişti, kaç kişi 80'lerden sonra yurtdışına açıldı, yeni meslekler oluştu, yeni ekonomik ve sosyal sınıflar doğdu.

Beyaz Türklük artık bir aristokrasi değil.

Beyaz Türkler için aslında özetle "Kendisine muasır medeniyet seviyesini kıble almış insanlar", denebilir. Ufuk Güldemir'in kriterlerini de eğip bükme, yeniden yazma zamanı geldi bu durumda:

Beyaz Türk'ün dinle bir problemi yoktur. İnanabilir, inanmayabilir... Oruç da tutar, içki de içer. Ya da oruç tutmaz ama içki de içmez. Bunu sorgulamaz, sorgulatmaz. Beyaz Türk'ün Müslümanlığı bireyseldir, Cemaat'çi sofu değildir...

Beyaz Türk kendi ülkesinin geleceğinden, rejiminden, kurumların ele geçirilmesinden endişe duyar...

Beyaz Türk kitap okur, film izler, para harcar, evine gazete girer. Reklamcılar onları "A-B" grubu diye tanımlar, rating listelerinde bu kategoride yer alırlar.

Genellikle şehir merkezlerinde yaşarlar.[51]

48 Amerikan çizgi roman yayımcısı Marvel Comics.

49 Woody Allen (1935-); Amerikalı film yönetmeni, senaryo yazarı, komedyen. Filmleri Amerikan yaşam tarzını, kadın-erkek ilişkilerini mizahi bir gözle işler.

50 Ertuğrul Özkök, *Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2014, s.16-17.

51 Oray Eğin, *İmha Planı Medya Nasıl Çökertildi*, Destek Yayınları, İstanbul, 2004, s.289-290.

Ahmet Hakan:

> ABD'de "WASP" diye bir sınıfsal niteleme var. Yani... Beyaz, Anglosakson, Protestan.
>
> Amerika'nın elitleri bunlar. Sınıfsal üstünlük bunlarda. Bunların dışında kalanların tümü alt sınıf. Yani Katolik, Yahudi, siyahi, Müslüman, Hispanik, Uzakdoğulu falan. ABD'de ne varsa ille bizde de olacak ya... Bu tanımlamanın bir benzerini bize de uyarlamışlar. "Türk, Sünni, beyaz" diye bir şey uydurmuşlar. Ben hayatımda böyle özenti bir tanımlama görmedim. Ne toplumsal yapımız böyle bir tanımlamaya uygun ne siyasal geçmişimiz. Ne siyahlarımız var ne de gizli ya da açık Sünniliği bir üstünlük vesilesi sayanlarımız. Yok. Hiçbiri uymuyor.
>
> Ama özentilik o derece ki...Uysa da uymasa da "Türk, Sünni, beyaz" diye bir tanımlamayı boca ediyorlar üstümüze.[52]

❖ Yeni Binyıl'ın Yeni Renkleri

Yeni Binyıl'da beyaz ve siyah renklerinden başka renkleri de sıfat olarak kullanan yeni terimler icat edilecek ancak bu terimler, popüler kültürde yaygınlık kazanmayacaktı. Bu yeni terimlerin mucitleri, kişisel gelişim uzmanı Mümin Sekman başta olmak üzere bazı köşe yazarlarıydı.

• "Yeşil Türkler"

"Yeşil Türkler" terimi, kendilerini "Müslüman" veya "din kardeşi" olarak tanıtıp Almanya'da yerleşik muhafazakâr, dindar, İslamcı Türklerin tasarruflarını toplayıp Türkiye'de yatırım yapan ve kimi zaman küçük tasarruf sahiplerini dolandıran Anadolulu müteşebbisler için kullanılan "yeşil sermaye" teriminden türetilmiş bir terim.[53] Bu terimi kullananlardan biri, Milli Görüş'ün resmî yayın organı *Millî Gazete*'nin yazarı Mehmed Şevket Eygi (1933-2019), diğeri ise *Milliyet* gazetesi ekonomi yazarlarından Metin Münir.[54] Eygi, 32 madde halinde vasıflarını sıraladığı Yeşil Türklerin en birinci özelliklerini "tarihî devamlılık taraftarıdır, kopukluklara ve arızalara karşıdır" şeklinde izah etmekte.[55] Eygi, birçok yazısında kullandığı muğlâk bir anlam taşıyan "tarihî devamlılık" terimine

52 Ahmet Hakan, "Özenti bir tanımlama: Türk, sünni, beyaz", *Hürriyet*, 5 Temmuz 2021.

53 Bu konuda incelemeler için bkz. Faik Bulut, *Tarikat Sermayesinin Yükselişi*, Doruk Yayınları, İstanbul, 1995; Faik Bulut, *Yeşil Sermaye Nereye? Tarikat Sermayesi: 2*, Su Yayınları, İstanbul, 1999; A. Metin Akpınar, *Almanya Tatlı Vatan: Yeşil Sermayenin Romanı*, Berfin Yayınları, İstanbul, 2007; Fehmi Çamlık, "Yeşil Hortumcular", *Akşam*, 11-14 Ocak 2003; Aykut Küçükkaya, *Şef: Yimpaş'la Kurulan Para Diktatörlüğü*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2007.

54 Metin Münir, "Beyaz Türkler, Yeşil Türkler", *Milliyet*, 9 Ağustos 2006.

55 Mehmed Şevket Eygi, "Beyaz Türkler... Yeşil Türkler", *Millî Gazete*, 7 Haziran 2006.

yer verdiği bu cümle ile Cumhuriyet'in ilanını ve hilafetin lağvını bir "kopukluk", bir "arıza" olarak kabul etmekte olduğunu ve hilafet rejiminin devamlılığını arzu ettiğini üstü örtülü bir şekilde dile getirmekteydi.

- **"Esmer Türkler"**

Bu terim, ya Anadolulu Türkler ya da Kürtler için kullanılacak ancak yaygınlık kazanmayacaktı.

- **"Gri Türkler"**

Kişisel gelişim uzmanı Mümin Sekman, "Gri Türkler"i şöyle tarif etmekte:

> Gri Türklere "Sentez Türkler" de denebilir. Bu grup 1990'lı yıllardan sonra biçimlenmeye ve netleşmeye başlamıştır. "Gri Türk" terimi Siyah Türk olmaktan çıkmış ancak Beyaz Türk olamamış ya da olmak istememiş kesimi ifade eder. Bu kesimin çoğunluğun anne-babası Siyah Türk'tür. *Bu kesim ağırlıklı olarak, eğitim düzeyi yüksek ama gelir düzeyi düşük ya da gelir düzeyi yüksek ama eğitim düzeyi düşük kişilerden oluşur.* Bu kesimin karakteristik özelliği her şeyi "orta karar" yaşamasıdır. Belirli ölçülerde olmak kaydıyla her şeyi yaşamak isterler. Gri Türkler bazı yönlerden köylü, bazı yönlerden kentli; bazı yönlerden Doğulu bazı yönlerden Batılı'dır. Bazı konularda Beyaz Türkler, bazı konularda ise Siyah Türkler gibi yaşarlar. Hem Siyah Türklerle hem de Beyaz Türklerle ilişki içerisindedirler. *Gri Türklerin "doğdukları" yer ile "doydukları" yer genellikle farklıdır.* Bir ömür içerisinde yaşadıkları bu değişim ve sürüklenme genellikle Gri Türkleri kimlik bunalımına itmektedir. Ortalama bir Gri Türk'ün temel hedefi iyi bir aile düzeni kurmaktır.[56]
>
> Onlar ne siyahlar ne de beyaz. Hem siyahlar hem de beyaz. Opera konserinden çıkıp, köyden gelen "teyzeoğlu"nun yaptığı çiğ köfteyi afiyetle yiyorlar. Hem Doğulu hem Batılılar. Ne tam olarak Doğulular ne de tam olarak Batılılar. Hem muhafazakâr, hem modernler. Ne tam muhafazakârlar ne tam modernler! Hem köylü yönleri var hem kentli, ama ne tam köylüler ne de kentli!
>
> Kendilerini hayata "arabesk" bir perspektiften bakan, yerel, mutsuz çoğunluk "siyah Türk" kimliğine ait hissetmiyorlar. Snob, Batılı ve seçkin, mutlu azınlık "Beyaz Türk" kimliğinin de kendilerine bir beden büyük geldiğini görüyorlar. Öte yandan içlerinde hem siyah Türk hem de Beyaz Türk kimliğinden parçalar taşıyorlar. Onlar bu iki zıt kültürü kendi içlerinde eritmeye çalışıyorlar. Onlar birer sentezler. Postmodern bir duruş içindeler. Onlar gri Türkler![57]

---

56 Mümin Sekman, *Türk Usulü Başarı*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2001, s.277-278.

57 Mümin Sekman, "Türk'üm, Doğruyum, Haluk'um!", 30 Ekim 2017, https://www.muminsekman.com/turkum-dogruyum-halukum.html.

Hürriyet gazetesi web yazarlarından Naci Cem Öncel ise Gri Türkleri şöyle tarif etmekte:

> Yakın çevreleri tarafından, baş örtüsü mağdurlarına hak verince 'dinci'likle, Kürtlerin mağduriyetlerine empatiyle yaklaşınca 'bölücülük'le, Türklüğü sevip Türklük kavramının acımasızca yerilmesine, hor görülmesine karşı çıkınca 'faşistlik'le, azınlık haklarını savununca 'liboşluk'la ya da 'hainlik'le, Ergenekon ve tüm benzeri davalardaki uzun tutukluluk sürelerine ve cezaevlerinde yaşanan her türlü acıya merhamet gösterince 'postalcılık'la ya da 'anarşistlik'le, evrensel değerlerin insanlığın ilerlemesindeki yerini dile getirince 'yabancı uşağı olmak'la, İslamiyet'i (ve dolayısıyla tüm kadim dinleri) yermeden, olduğu gibi kabul edince 'cahillik'le veya 'gericilik'le, dini taassuba mesafe koyunca 'zındıklık'la, inanç ve ibadet özgürlüğünün yanında inanmama hakkının da olduğunu savununca 'kâfirlik'le, ibadet edince 'şeriatçılık'la, insanı ve kainatı anlamaya çalışıp sorgulayınca 'ateistlik'le, düzene ve kanunlara saygılı olunca 'koyunluk'la, aynı düzene itiraz edince 'rejim düşmanlığı'yla; Atatürk'ün tarihte eşine zor rastlanır liderlik yeteneklerini ve değerini vurgulayınca 'dogmatiklik'le, 'fanatiklik'le veya tam tersine 'saflık'la, Cumhuriyet'in ilk dönemlerine ezberden bakmayınca 'nankörlük'le, Atatürk'ten Erdoğan'a ayrım yapmaksızın bir hükümetin icraatını takdir edince 'yalakalık'la, eleştirince 'her şeye muhaliflik'le, Batı'yı sevince 'kimliksizlik'le, Doğu'yu sevince 'köhnelik'le, sıradanlığı sevince 'banallik'le, özgünlüğü sevince 'marjinallik'le, tarihin her devrine sevgiyle ve hayranlıkla, ama aynı zamanda şüpheyle yaklaşınca 'ne idüğü belirsiz olmak'la suçlanan; son olarak da alkol satışına getirilen yasaklar ve betonlaşma karşısındaki tavırlarıyla 'dinsiz' veya 'toplum düşmanı' diye suçlanma olasılığı hayli yüksek olan, Türkiye Cumhuriyeti'nin her daim arada kalan, gönlü mağdur vatandaşlarına Gri Türkler denir.[58]

- **"Bembeyaz Türkler"**

Mümin Sekman'ın "Bembeyaz Türkler" tarifi ise şöyle:

> AKP'yle uzlaşmayan; yani Bembeyaz Türkler kavramı ise en üst sınıf anlamında kullanılıyor. Bunlara 'küreselleşmiş elit grup' diyebiliriz. Yaptıkları işleri dünyaya yayarak, içe dönük bağımlılıklarını azaltıp, AKP'yle uzlaşmak zorunda hissetmiyorlar.[59]

Yoga, meditasyon, reiki uzmanı Dr. Ender Saraç'a göre "Bembeyaz Türkler", "Üçüncü Türkiye" olarak adlandırdığı grupta yer alanlar. Bu grubun mensupları "tekrar ekolojik beslenmeye dönen, kilo kontrolü yapan, hayata pozitif bakmaya

58 Naci Cem Öncel, "Türban Yasaklarından İçki Yasaklarına Gri Türkler", *Hürriyet*, 2 Haziran 2013, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turban-yasaklarindan-icki-yasaklarina-gri-turkler-23417227

59 Ece Koçal – Ecevit Kılıç, "Beyaz Türkler Kime Oy Verdi?", *Sabah Pazar*, 29 Temmuz 2007.

çalışan bilinçli bir topluluk. Üstelik sosyo-ekonomik durumları da çok iyi. Bu grubun sayısı bir milyonu geçmiyor; dünya standartlarının üstünde yaşıyorlar. Bu topluluk içinde ünlü doktorlar, diyetisyenler, iş adamları, bilim adamları, avukatlar, gazeteciler, iş kadınları ve bazı sanatçılar vs. bulunuyor."[60]

"Bembeyaz Türkler"den söz eden bir diğer kişi de *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Işıl Özgentürk:

> Son günlerde sosyal projelerin içini boşaltan bazı eğilimler şiddetle dikkatimi çekiyor. Hayatları New York – Paris ve İstanbul üçgeninde geçen çok çok beyaz bazı Türkler, ansızın Mardin'e gidip, adeta Afrika'nın balta girmemiş ormanlarında yeni bir tür bulmuş gibilerden, 'Ah canım bu insanlar da çok cana yakınlar, onları da sevmek gerek' gibisinden sözler söyleyip bir iş yaptıklarını sanıyorlar ya, benim tepem atıyor.[61]

- **"Ak Türkler"**

Bu kavramı, Gazeteport.com platformu yazarı Mehmet Tutis ortaya atacaktı. Tutis'in tanımı şöyle:

> Aklınıza hemen AK Partililer gelmesin... Evet belki çoğunluğu bu partiye sempati duyuyor ama ideolojik olarak farklı görüşlerde olanlar da var.
> Onlar Ak Türkler, çünkü AK Parti iktidarı ile kendilerini daha rahat ifade eder hale geldiler... Biraz açayım... Öncelikle... Ortak paydaları inançları... Müslüman olduklarını açıkça söylüyorlar... Bunu 'saklamıyorlar'... Hatta gurur duyuyorlar...
> Ama kendi inançları kadar 'başkalarının inanç ya da inançsızlığına' saygı duyuyorlar. Bunu yaparken Jürgen Habermas'a atıfta bulunuyorlar:
> Benimsemek, kendi içine kapanmak ve ötekine karşı kapanmak demek değildir. Ötekini benimsemek, toplumsal sınırların herkese, hatta ve özellikle de birbirine yabancı olan ve birbirine karşı yabancı kalmak isteyenlere açık olması demektir.
> Müslüman kimlikleri dışında 'Anadolulu olmayı' ve 'hataları da olsa Osmanlı geçmişinin birikimine sahip çıkmayı' önemli görüyorlar. Hemen hepsi 'okumuş' çocuklar... Kendi çocuklarını da Harvard'dan LSE'ye dünyanın en önemli okullarında okutan insanlar. Yabancı dil sorunları yok yani... Bir de 'yabancıdan geleni yok sayma huyları'... Yani, bilgi, teknoloji, özellikle de ticaretin her şekline ve yeniliğine sonuna kadar açıklar... IPad de ellerinde Blackberryler de... Ülke ayırmadan her coğrafyada iş yapmak için koşuyorlar... Dünyanın en önemli markalarına sahip oluyorlar, ortaklık yapıyorlar... Paranın, ortaklığın, rengi, dili, dini olmazı çoktan kavramışlar.[62]

60 Tûba Kabacaoğlu, "Canım, Ciğerim, Karaciğerim!", *Aksiyon*, Sayı 659, 23 Temmuz 2007, http://www.aksiyon.com.tr/yazdir.php?id=27968

61 Işıl Özgentürk, "Çok Çok Beyaz Türkler Ülkeyi Yeni Tanıyor", *Cumhuriyet*, 23 Haziran 2009.

62 Yavuz Semerci, "Ak Türkler", *HaberTürk*, 23 Kasım 2010.

Gazeteport.com sahibi ve de *Habertürk* gazetesi yazarı Yavuz Semerci, Mehmet Tutis'ten alıntıladığı bu yazıya kendi yorumunu da ekleyecekti:

> Çok değil, 7-8 yıl öncesine dönelim. Toplumun dinamik kesimlerinde, İslami yaşam referansları güçlü insanlar için, "Onlar şirket yönetemez, iş göremez, çağa ayak uyduramaz" gibi bir önyargı vardı.
>
> Bu kesim, bu önyargıyı kırdı. Belediyelerdeki kadrolarla aynı mahalle komşuluğu işlerine yaradı. İhaleler aldılar. İktidar kanalıyla, devletin en üst noktalarında yöneticilik yapmaya başladılar. Türkiye'nin değişmez yönetim biçimi olan "nepotizmden" (yani eş, dost akraba kayırmacılığından) faydalandılar. Ve zenginleşmeye başladılar. Artık lüks otomobillere biniyorlar. Vakko, Beymen, Armani gibi markalar bile kimine sıradan gelmeye başladı. Kendi aralarında güçlü bir network kurdular. İş arayanların başvuru adresi oldular. Nerede boşluk varsa, nereye bir yönetici atanacaksa, nerede bir iş olanağı doğmuşsa, önce bu çevrenin haberi oluyor. Bu çevrede talepler, istekler olgunlaşıyor.
>
> Şehrin en lüks çevrelerinde onları görebilirsiniz. Onları Beyaz Türklerden ayıran birkaç özellik var. Öncelikle dini yaşamı, modern yaşamın nimetleriyle birlikte özgürce yaşamaları... Özgürce derken, kılık kıyafet hassasiyeti gösteren kesimlerden rahatsızlık duymadan tam tersi, "Ben buyum ve böyle kalacağım" direnişidir kastettiğim. Ayrıca, din tabanlı bir devlet taleplerinin olmaması ve bu durumda ülkenin gerileyeceğini bilmeleri de bir başka özellikleri. Tartışıyorlar. Geziyorlar. Eğleniyorlar. Klasik müzik dinliyorlar. Ve yeni bir akım yaratıyorlar...[63]

❖ "Beyaz Türkler'in "Büyük Sırrı" İfşa Ediliyor!

Doğan Kitap'ın 2004 yılının Nisan ayında büyük bir tanıtım kampanyasının eşliğinde Soner Yalçın'ın *Efendi – Beyaz Türklerin Büyük Sırrı* kitabını yayınlaması ile birlikte "Beyaz Türkler" terimi bambaşka bir anlam kazanacaktı. Kitabın satışı Mayıs 2007 tarihi itibariyle rekor sayılabilecek 148.000 rakamına ulaşacaktı. Kitabın gördüğü bu ilgiden cesaret alan Doğan Kitap iki yıl sonra, Haziran 2006'da, aynı yazarın *Beyaz Müslümanların Büyük Sırrı – Efendi 2* kitabını yayınlayacaktı. Bu kitabın ilk baskısı da 100.000 nüsha olacaktı. Ayrıca çok sayıda korsan nüsha da basılacaktı.[64]

Yalçın, ilk kitabında Adnan Menderes'in mensubu olduğu Evliyazade ailesinden yola çıkarak Türkiye'yi yöneten laik elitin neredeyse tamamının Dönme (Sabetaycı) ailelere mensup olduklarını ileri sürecek, üstü örtülü bir şekilde Mustafa Kemal'in de Dönme olduğunu belirtecektir. İkinci kitabında ise İslamî

63 Yavuz Semerci, "Ak Türkler", *HaberTürk*, 23 Kasım 2010.

64 Söz konusu, iki kitap 2016 yılında Kırmızı Kedi Yayınları tarafından tekrar yayınlanacaklardı.

kesimin önde gelen şahsiyetlerinin, tarikat liderlerinin Dönme olduklarını iddia edecekti.

Kitabın yayınlanmasından 15 yıl sonra Soner Yalçın büyük bir özgüvenle "Beyaz Türk" teriminin toplumda yaygınlaşmasında kitabının etkili olduğunu ileri sürecekti:

> "Beyaz Türk"...
> Basında kavramın; Serdar Turgut ya da Ufuk Güldemir'in "buluşu" olduğu yıllardır konuşulur! Akademi dünyasına göre ise Prof. Nilüfer Göle tarafından ilk kez kullanıldı.
> Kavramı geniş kitlelere ulaştıran *Efendi: Beyaz Türklerin Büyük Sırrı* kitabı oldu. "Beyaz Türk"; Batı hayranı, zengin, eğitimli imtiyazlı sınıfı tanımlamak için kullanılıyor.
> Bu azınlık yıllarca ülkenin ekonomik kaynaklarını, siyasi ilişkiler/askeri darbeler ve medya-entelektüel çevre gibi bağlantılar üzerinden elinde tuttu. Altı Ok'u özünden koparıp tasfiye eden "Gardırop Atatürkçülüğü" bunların eseriydi. Prof. Yalçın Küçük haklı tespitte bulundu: Akademisyenden gazetecisine, tiyatrocusundan ressamına kadar Türkiye'de "en iyi" ne varsa sadece bunlardan gösterildi! Merkezi iktidarı duvarla ördüler, halka açmadılar. Sonunda... Halktan o kadar uzaklaştılar ki, varoşun oylarıyla çeperi yıkan AKP, merkezi iktidara gelip oturttu. 16 yıldır da kaldırılamıyor...[65]

Soner Yalçın, kitaplarının kavramı yaygınlaştırıp topluma yerleştirdiği iddiasında çok haksız değildi zira kitapları, büyük bir medya kampanyası ile birlikte yüz binlerce nüsha satmış ve medyada çokça tartışılmıştı. Ancak Yalçın'ın "Beyaz Türk" tanımı, başta Ufuk Güldemir olmak üzere bu terimi sıkça kullanan diğer gazetecilerin aksine, münhasıran "Dönme" veya "Sabetaycı"[66] terimiyle eşdeğer anlam taşımaktaydı. Bu iki terimin en çok müptelası olan sağcı kesimde ise bu terimler, son derece olumsuz bir anlam taşımaktaydılar.

Efendi kitaplarının bu derece rağbet görmesinin birçok sebebi vardı. Kitapların pazarlama ve reklam gücü çok yüksek Doğan Kitap tarafından yayınlanması, köşe yazarlarının kitabı metheden yazılar yazmaları sebeplerden biriydi. Bir diğeri ise popüler kültürde "Selanikli", "Dönme" veya 1990'lı yıllarda tedavüle giren "Sabetaycı" terimleriyle zikredilen "Dönmeler"in İslami popüler kültürde her daim rağbet gören ve zihinleri meşgul eden bir konu olmasıydı.

65 Soner Yalçın, "Yedi İstifa", *Sözcü*, 20 Şubat 2019.

66 Dönmeler, 1626 yılında İzmir'de doğan ve 18 yaşında haham olan Sabetay Sevi'nin müritlerine verilen addır. Sevi ihtida ettikten sonra Yahudiliğini gizlice sürdürecek, ona inanmış müritleri de onun izinden ihtida edip Yahudiliklerini gizlice devam ettireceklerdi.

Mustafa Kemal'den bahsedildiğinde "arif olan anlar" üslubuyla "Selanikli" sıfatının kullanılması ise onun da Dönme olduğunu ihsas etmek içindi.[67] İslamcı kesimde Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından bu yana çok yaygın olan, ancak açıkça telaffuz edilmeyen "başta Mustafa Kemal olmak üzere Cumhuriyet'i kuranlar ile laikliğin yılmaz muhafızları Dönme'dirler. Bunlar köşe başlarını tutmuşlar. Başımızda oldukları müddetçe biz iktidar olamayız" kanaati[68] 1990'lı yıllarda Dönmeler hakkında yayımlanmaya başlayan popüler kitaplar sayesinde canlanacaktı.[69]

İslamî kesim için Dönmeler; Türk Müslüman toplumsal dokusuna nüfuz etmiş yabancılar, toplumsal dokunun yerli ve milli değerlerini yok etmeyi şiar edinmiş âdeta ölümcül birer virüs, birer beşinci kol unsuru idi. AKP İstanbul milletvekili Markar Esayan (1969-2020) böylesi bir mantığı, her ne kadar Dönmelere atıfta bulunmasa da, şöyle izah edecekti:

> Son iki yüz elli yılda Batı'nın hedef seçtiği nokta evin iç düzenini yıkmak oldu. Şark, Balkan, Kafkas ve Arap vd. sorunlarını böyle görmek gerekir.
>
> Bu iç operasyonda, yani bildiğiniz böl/yönet kolonyal yönteminde, en önemli nokta, özgün kültürün içine beşinci bir kol yerleştirmek, kimyaya müdahale etmektir. Bu aslında yerli olan insanlar, desteklenir, elitleştirilir ve devlet yönetimi halka tezatlaşan, onu zararlı/hakir gören bu yeni sınıfa teslim edilir.
>
> İşte modern çağda medya bu operasyonun en önemli ayağı olmuştur. Çünkü toplumun bir kesimini diğer kesimine karşı yabancılaştırmak için yeni bir toplumsal

67 Mustafa Kemal'in Dönme olduğuna dair sağ kesimin popüler kültüründe var olan yaygın kanaat; Yahudilerin ve Dönmelerin çoğunlukta olmaları nedeniyle "Balkanlar'ın Kudüs'ü" olarak anılan Selanik'te doğmuş olması, Dönme olan Şemsi Efendi'nin okulunda okumuş olması ve Amerikalı gazeteci Hillel Halkin'in *Forward* gazetesinde yayınladığı Itamar Ben Avi'nin hatıralarına dayanarak Atatürk'ün Dönme olduğunu ileri sürdüğü yazısına ("When Kemal Atatürk Recited Shema Yisrael", *Forward*, 28 Ocak 1994) dayanmakta.

68 İslamî kesim Mustafa Kemal'in hilafeti lağvetmesini ve Cumhuriyet'i ilan etmesini bir "Dönme-Yahudi-Siyonist" komplosu olarak telakki etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'ni de "Ortadoğu'da kurulan ikinci Yahudi Devleti" olarak görmektedir. Bu komplo teorisine göre Siyonistler ve İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde egemen olan Dönmeler, Yahudi göçmenlerin Filistin'e yerleşmeleri için Sultan II. Abdülhamit'ten toprak tahsis etmesini isteyen Siyonizm'in kurucu atası Viyanalı gazeteci Theodor Herzl'in (1860-1904) bu talebini reddedecek olan Sultan Abdülhamit'ten intikamlarını 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanıyla alacak, onu tahttan indirerek Selanik'e Yahudi banker Alattini'nin villasında ikamet etmek üzere sürgüne göndereceklerdi. Sultan Abdülhamit'e hal edildiğini tebliğ eden heyetin içinde Selanik mebusu Yahudi avukat Emanuel Karasu'nun yer alması da bu komplonun bir kanıtı olarak kabul görecekti. İslamcılar açısından Cumhuriyet'in ilanı ve hilafetin ilgası, bu intikam alma sürecinin nihai sonucudur. Dönmelerin yoğun bir şekilde yaşadıkları Selanik ise İslamcılar tarafından bir yandan Abdülhamit'in sürgüne gönderildiği, diğer yandan da Dönme olduğuna inanılan Mustafa Kemal'in doğduğu şehir olması nedeniyle iki kere uğursuzdur. Bu konuda ayrıntılı inceleme için bkz. Rıfat N. Bali, *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.310-315 ve 432-434. "Selanik Dönmesi" teriminin popüler kültürdeki anlamı için bkz. Alper Sedat Aslandaş – Baskın Bıçakçı, *Popüler Siyasi Deyimler Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.196-198.

69 Ilgaz Zorlu, Mehmed Şevket Eygi, Tayfun Er, Yalçın Küçük sayesinde hacimli bir külliyat oluştu.

> sınıf oluşturmak, onlara itibar/güç sağlamak ve halkın bir bölümünü en azından etkilemelerinin, devşirmelerinin önünü açmak gerekir. Medya burada inanılmaz güçlü bir aktör olur.
>
> Yani bugün aslında Beyaz Türkler dediğimiz topluluk, seküler bir misyonerlik sonucu dönüştürülmüş (converted) kesimlerdir. Ki bu işi, medya ve akademi birlikte üstlenmişlerdir.[70]

Bu tür bir algı, ortak özellikleri Batılı bir hayat tarzı sürmek olan siyaset, basın ve kültür âleminin laik ve Kemalist şahsiyetlerinin tanıtıldıkları *Beyaz Türklerin Günah Defteri* kitabının "sunuş" yazısında da yer alacaktır:

> Dini çok iyi bildiklerini iddia ediyorlar hem din cahili hem de dinden uzaktalar. Dindarları sevmiyorlar. Dinden korkuyorlar. Laiklik ve Atatürkçülük ortak özellikleri.
>
> Bir de darbe severlik. Onlar... Beyaz Türkler... Mason, dönme, çağdaş, ilerici vs. Osmanlı Devleti'ni yıkmaya çalışan, bunun için yüzyıllar boyu gizliden veya açıktan faaliyet gösteren, Müslüman Türk milletinin düşmanlarıyla bile ittifak yapmaktan çekinmeyen 'İçimizdeki İrlandalılar'... Emellerine nihayet Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda kavuştular. Osmanlı Devleti'ni yıktılar ve ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin köşe başlarını tutmaya muvaffak oldular.[71]

Soner Yalçın'ın kitaplarının aşırı ilgi görmesinin birçok sebebi vardı. Bir yandan Doğan Kitap gibi reklam ve dağıtım gücü çok yüksek bir yayınevinden yayınlanması, diğer yandan geçmiş yıllarda "Sabetaycılar" konusunu popülarize eden kitaplardan, yüzlerce köşe yazısından ve binlerce internet mesajından sonra yayınlanmış olması bu iki kitabın sıra dışı bir ilgi görmesine sebep olmuştu.[72] Başka bir tabirle Soner Yalçın'ın kitaplarından önce yayınlanmış olan "Sabetaycılık" konulu kitaplar ve yazılar, *Efendi 1* ve *Efendi 2* kitaplarının satış rekorları kırmasını sağlayacak yolun taşlarını döşemişti.

Efendi 1 ve *Efendi 2* kitaplarının yayımlanmaları "Beyaz Türkler" teriminin evriminde bir dönüm noktası olacaktı. Soner Yalçın ve Doğan Kitap sayesinde "Beyaz Türkler" terimi, ilk ortaya atıldığı tarihten yaklaşık yirmi beş yıl sonra açık bir şekilde "yerli olmayan" "içimizdeki beşinci kol", "İslam'ı çökertmeye uğraşan virüs" anlamında kullanılan olumsuz bir etnik anlam taşımaya başlamıştı.

---

70 Markar Esayan, "Yeni Şafak ve Yeni Akit'e Neden Saldırdılar?", *Yeni Şafak*, 14 Şubat 2016.

71 Murat Başaran - İsmail Sefa, *Beyaz Türklerin Günah Defteri*, Marcel Yayınları, İstanbul, Temmuz 2015, s.6.

72 Doğan Gürpınar, *Ulusalcılık, İdeolojik Önderlik ve Takipçileri*, Kitap Yayınevi, İstanbul, Eylül 2011, s.190-191.

Beyaz Türkler terimine yüklenen bu yeni anlamı en çok benimseyecek ve kullanacak olanlar, beklenilebileceği üzere, İslamcı basının yazarları olacaktı. Bunlar arasında *Millî Gazete* yazarı Mehmed Şevket Eygi konuya en çok ilgi gösteren yazardı. Eygi yazılarında Beyaz Türklerin Sabetaycı olduklarını sık sık vurgulayacaktı.[73] Eygi'ye göre Beyaz Türkler "Türkiye'nin en güçlü lobisi" idiler. Beyaz Türkler "ülkeyi, atalarından kalma bir emanet ve miras olarak" görmekteydiler.[74] Birçok yazısında[75] Beyaz Türkleri eleştiren Eygi, üstü örtülü bir şekilde onların Dönme olduklarını ima edecekti.[76] Eygi yazısında Cumhuriyet devrimlerini (kıyafet, şapka, harf) destekleyenlerin ve savunanların Beyaz Türkler olduklarını, Beyaz Türklerin bütün toplumsal gerilimlerin kaynağı ve müsebbibi olduklarını, vatansever olmadıklarını yazdıktan sonra "en büyük günah"ın camileri ve mezarlıkları yok etmek olduğunu yazacak, bunları gerçekleştirenlerin Sabetaycılar olduklarını "arif olan anlar" üslubunda belirtecek ve yazısına şöyle son verecekti:

> Yakın tarihimizde Selçuklular, Beylikler, Osmanlılar zamanından kalma on binden fazla camiyi, medreseyi, taş mektebi, imareti, vakıf binasını yerle bir edenler, satıp savanlar kimlerdir (Mübalağa etmiyorum, sadece İstanbul Eminönü ilçesinden 120 küsur cami yok edilmiştir.) Yaşı müsait olanlar Karaköy'deki o güzelim Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'nin hiç lüzumu olmadığı halde (yeri boş duruyor) nasıl yıkıldığını hatırlayacaklardır. Yine yakın tarihimizde yüzlerce tarihî İslâm kabristanı düzlenmiş, yok edilmiştir. Sadece Üsküdar'daki Bülbülderesi Dönmeler mezarlığına dokunulmamıştır.[77]

Bu görüşü tekrarlayan bir diğer gazeteci, gene *Millî Gazete* yazarlarından dinler tarihçisi Dr. Lütfü Özşahin idi. Lütfü Özşahin, Türkleri "Medeniyet tasavvuru ve iddiası olan Türkler" ile "Medeniyet tasavvuru ve iddiası olmayan Türkler" diye iki gruba ayırdıktan sonra Beyaz Türkleri toplumun azınlığını teşkil eden "medeniyet tasavvuru ve iddiası olmayan Türkler" kategorisine koyacak ve onları şöyle tarif edecektir:

---

73 Mehmed Şevket Eygi, Dönmeler meselesinde kendisini tekrarlama pahasına yüzlerce köşe yazısı yazmış bir gazetecidir. Yazılarının bir bölümünü derleyip *Yahudi Türkler Yahut Sabetaycılar* (Zvi-Geyik Yayınları, 2000) kitabında yayınlayacaktı.

74 Mehmed Şevket Eygi, "Öldürülmek... Öldürtmek", *Millî Gazete*, 25 Mayıs 2006.

75 Mehmed Şevket Eygi, "Gizli Hesaplar", *Millî Gazete*, 5 Haziran 2006; Mehmed Şevket Eygi, "Devlet ve Vatan Hepimizindir", *Millî Gazete*, 6 Haziran 2006; Mehmed Şevket Eygi, "Beyaz Türkler... Yeşil Türkler", *Millî Gazete*, 7 Haziran 2006; Mehmed Şevket Eygi, "Beyaz Türkler Çok Rahatsız", *Millî Gazete*, 19 Haziran 2006.

76 Mehmed Şevket Eygi, "Beyaz Türkler ve Gri Türkler", *Millî Gazete*, 15 Mayıs 2006.

77 Mehmed Şevket Eygi, "Beyaz Türkler ve Gri Türkler", *Millî Gazete*, 15 Mayıs 2006.

> Bu gruba girenlerin Türk olup olmadığı bile tartışma konusudur. Çoğunlukla Sabatay kökenli ve sonradan milletin vergileri ile devlet eliyle zenginleşmiş, halka yabancılaşmış, garpzade, mukallit, çok uluslu şirketlerin, finans kapitalin taşeronu olan oligarşik sınıflardır. Hiçbir kutsalı, ahlakı ve medeniyet değerleri yoktur. Tamamen hedonisttirler. Yalçın Küçük'ün ifadesi ile içimizdeki derin devlet olan İsrail ve ABD ile yakın ilişki içerisindedirler. Derin devletin finansörüdürler. Sayıları akrabaları ile 2 milyon civarındadır. Gelirin en az % 65'ine el koymuşlardır. Halkın tarihsel ve toplumsal kimliği ile hiçbir alakaları yoktur. Sömürü düzeninin daha kök salması için yozlaşma ve dejenerasyonu alabildiğince desteklerler.[78]

❖ Kavram Kargaşası

Bu kısa özetten görülebileceği gibi "Beyaz Türkler" terimi, siyasi gelişmelere göre değişik şekillerde anlamlandırılmakta. İktisatçı Cem Oyvat bu kargaşasını şöyle özetlemekte:

> [Ufuk] Güldemir, bu kavramı elit kesimleri aşağılamak için kullanmıştı, ama kendilerini üst bir sınıfa çıkartmaya meraklı Ertuğrul Özkök, Serdar Turgut gibi gazeteciler de "Beyaz Türk" sıfatını gururla üzerlerine aldılar. Sonrasında AKP yanlısı basın da bu kavramı sevdi ve "Beyaz Türk" iktidar propagandasının da vazgeçilmez bir kavramı haline gelmeye başladı.
>
> "Beyaz Türk", hatta onun karşılığındaki "Siyah Türk, Zenci Türk" kavramları sıklıkla kullanılıyor kullanılmasına, ama bırakın gazetecileri akademisyenler dahi bu terimlerin ne olduğunu açıklayan; bu kavramların ne ölçüde kültürel, ne ölçüde ekonomik anlamları olduğunu gösteren sağlam bir tanım ortaya koyamıyorlar. (...) "Beyaz Türk" kavramının yandaş basındaki kullanımı ise tamamen esniyor ve oldukça tuhaf bir hale geliyor. Yandaş basın yazarları çoklukla "Beyaz Türk"ü, öyle orta sınıf olarak falan değil, egemen sınıfları tanımlamak için kullanıyorlar. (...)
>
> Beyaz Türklerin Batıcı, modern olma çabası içinde olan ve dindar kesimleri aşağılayan insanlar olduğuna dair ifadeler basında sürekli yer alıyor. (...) Yandaş basın ve AKP iktidarı arasındaki bu top çevirme, "Beyaz Türklük" kavramını şekilden şekilde sokma hali, halkın kafasında şöyle bir denklik yaratmaya hizmet ediyor:
>
> Beyaz Türkler ≡ Egemen Sınıflar ≡ Batıcılar ≡ CHP seçmeni ≡ Geziciler
>
> Tabii söylem böyle türetilince karşısında bırakılmak istenen da şu oluyor:
>
> Siyah Türkler ≡ Alt Sınıflar ≡ Dindarlar ≡ AKP Seçmeni ≡ Gezi Karşıtları

78 Dr. Lütfü Özşahin, "Siz Hangi Türklerdensiniz?", *Milli Gazete*, 17 Haziran 2006.

❖ Yeni Bir Sosyal Sınıflandırma: Konda'nın Hayat Tarzı Kümeleri

Son derece popülerleşen ve siyasallaşan "Beyaz Türkler" ve "Zenci Türkler" terimleri, belli bir süre sonra artık değişen Türkiye gerçekliğini yansıtmamaya başlayacak ve sadece siyasetçiler ile köşe yazarlarının polemiklerde karşılıklı kullanacakları birer terime dönüşeceklerdi. Konda Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'nin Nisan 2008'de *Hürriyet* gazetesi için hazırladığı ve Şubat 2009'da gazeteye sunduğu "Biz Kimiz? Hayat Tarzları Araştırması"nda bu iki terim yerine değişik hayat tarzlarını tarif eden değişik kümeler kullanılacaktı.[79] Bu araştırma on yıl sonra, 2018 yılında, bir daha yapılacaktı. 2018 yılı araştırmasında yer alan hayat tarzları kümeleri Türkiye gerçekliğini "siyah, beyaz" şemasından çok daha iyi şekilde yansıtmakta:

> **Endişeli Modernler:** Nüfusun yüzde 9,4'ünü oluşturuyor. En metropollü küme, üçte biri İstanbul'da, çok genç, yarısı 25 altı, en eğitimli küme, yarısı üniversite mezunu, üst düzey çalışan ve öğrenci çok. Yarıdan fazlası bekâr, yüzde 90'ı Modern, yüzde 80'i içki içiyor, yüzde 85'i kültürel etkinliğe gitmiş. Örtünen yok denecek kadar az.
>
> **Mazbut Modernler:** Nüfusun yüzde 5,5'ini oluşturuyor. Çoğu İstanbullu ve Egeli, emekliler çok, epeyi göç etmişler, büyüdükleri yer açısından daha şehirliler, yüzde 70'i kendi hayat tarzını Modern olarak tanımlıyor, üçte biri Alevi, geçinmekte en zorlananlar, örtünen çok az. Endişeli Modernlere benziyorlar ancak gelir olarak daha düşük durumdalar ve daha yaşlılar.
>
> **Muhafazakâr Modernler:** Nüfusun yüzde 14,8'ini oluşturuyor. Artık 2008'de olduğu kadar da muhafazakâr değiller, çoğu metropollü, çok gençler, kendileri de anne babaları da eğitimli, beyaz yaka ve esnaf olarak çalışan ve öğrenci çok, yarısı kendi hayat tarzını Modern olarak tanımlıyor, Ak Parti seçmeni az, kararsız çok, kültürel etkinliklere gidiyorlar. Çoğunluğu apartman çocuğu, inançlı ya da dindar. Ne ateist ne sofular.
>
> **Ortadakiler:** Nüfusun yüzde 9,1'ini oluşturuyor. Erkek ağırlıklı. Orta yaşlı ve orta eğitim seviyesinde. Yaygın coğrafi dağılımı var. Kendini Geleneksel Muhafazakâr olarak tanımlayanlar hâkim. Yarısı örtünüyor. Ak Parti seçmeni yarı yarıya, siyaseten ortada. Geçinmekte zorlanıyor. Birçok konuda ortada kalıyor.
>
> **Mahallenin Gençleri:** Nüfusun yüzde 10,5'ini oluşturuyor. Erkek ağırlıklı ve çok gençler. Kasaba veya şehirde büyümüş, yarısı bekâr. Eğitimleri nispeten yüksek, beyaz yaka, esnaf veya öğrenci ağırlıklı. Kendilerini Geleneksel Muhafazakâr olarak tanımlayan çok var. MHP seçmeni genelin iki katı oranda. Ahlakçılığa biraz yatkın, içki içen var ama az. Alevi yok, Kürt çok az.

79 *Biz Kimiz? Hayat Tarzları Araştırması*, 5-6 Nisan 2008 tarihlerinde *Hürriyet* gazetesi için yapılmış ve 20 Şubat 2009 tarihinde *Hürriyet* gazetesine sunulmuş araştırma bulgularının özeti, https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/2008_04_KONDA_Hayat_Tarzlari.pdf

Dini Muhafazakârlar: Nüfusun yüzde 10,9'unu oluşturuyor. En fazla Dindar Muhafazakâr bu kümede. En fazla Ak Parti seçmeni. Çoğu örtünüyor ve dindarlar. İçki içen yok gibi. Ev sahipliği yüksek. Metropol alanda yaşayanı az. Çoğu evli ve kalabalık hanelerdeler. Üçte ikisi erkek, tamamı lise altı eğitimli.

Kırsal Gelenekselciler: Nüfusun yüzde 12,1'ini oluşturuyor. Kırsal bölgede yaşayanı en fazla olan küme. Biraz daha yaşlı, az eğitimli. Üçte biri doğuda doğmuş, az göçmüş. Yarısı köyde büyümüş. Kadın-erkek oranı eşit ama kadınların hepsi ev kadını. Yarısı Dindar Muhafazakâr. Üçte ikisi Ak Parti seçmeni. İnternetle ilişkisi az.

Hayata Tutunanlar: Nüfusun yüzde 15,2'sini oluşturuyor. Kırsalda yoğunluklu olarak var. Doğulu ağırlıklı. Kadınlar daha fazla. Yaşlı, eğitimsiz ve köyde büyümüş, göçmemiş. Emekli veya ev kadını ağırlıklı. Yarısından çoğu Ak Parti seçmeni. İçkiye karşı, kültürel etkinliğe gitmiyor. Kürt oranı ortalamadan biraz fazla. Çok dindar ve kesinlikle örtünüyorlar.

Uzaktakiler: Nüfusun yüzde 12,3'ünü oluşturuyor. Kırsalda yaşıyor, doğu bölgelerinde doğmuşlar. Çoğunluğu kadın. Yaşlı, eğitimsiz, göçmemiş, köyde büyümüş, emekli veya ev kadını ağırlıklı. Kalabalık hanede yaşıyorlar. Dindar Muhafazakâr çok. Ağırlıklı Ak Parti seçmeni. Kesinlikle örtünüyor ve çok dindar. Kürt oranı fazla.[80]

İlk kere bu araştırma ile literatüre giren bu yeni hayat tarzı kümeleri arasında yer alan "endişeli modernler" kümesi; 2010 yılındaki Anayasa değişikliği referandumu sonrasında, ileriki sayfalarda anlatılacağı üzere, Prof. Binnaz Toprak'ın bir yazısı ile popüler kültüre mal olacaktır.

Kemal Gökhan Gürses, Aralık 2012'nin ilk günlerinde *Taraf* gazetesinde "endişeli modernler" başlıklı bir çizgi bant yayınlamaya başlayacak, ancak bu yayın kısa ömürlü olacak, gazetenin genel yayın yönetmeni Ahmet Altan ile yardımcısı Yasemin Çongar'ın istifa etmeleri ile birlikte Gürses de gazeteden ayrılacaktı.[81]

80 KONDA, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Raporu Hayat Tarzları 2018 Araştırması," İstanbul, Kasım 2019, s.129-130, https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2019/11/KONDA_ToplumsalCinsiyetRaporu.pdf

81 "Endişeli Karikatürist İstifasını Verdi!", *BirGün*, 25 Aralık 2012.

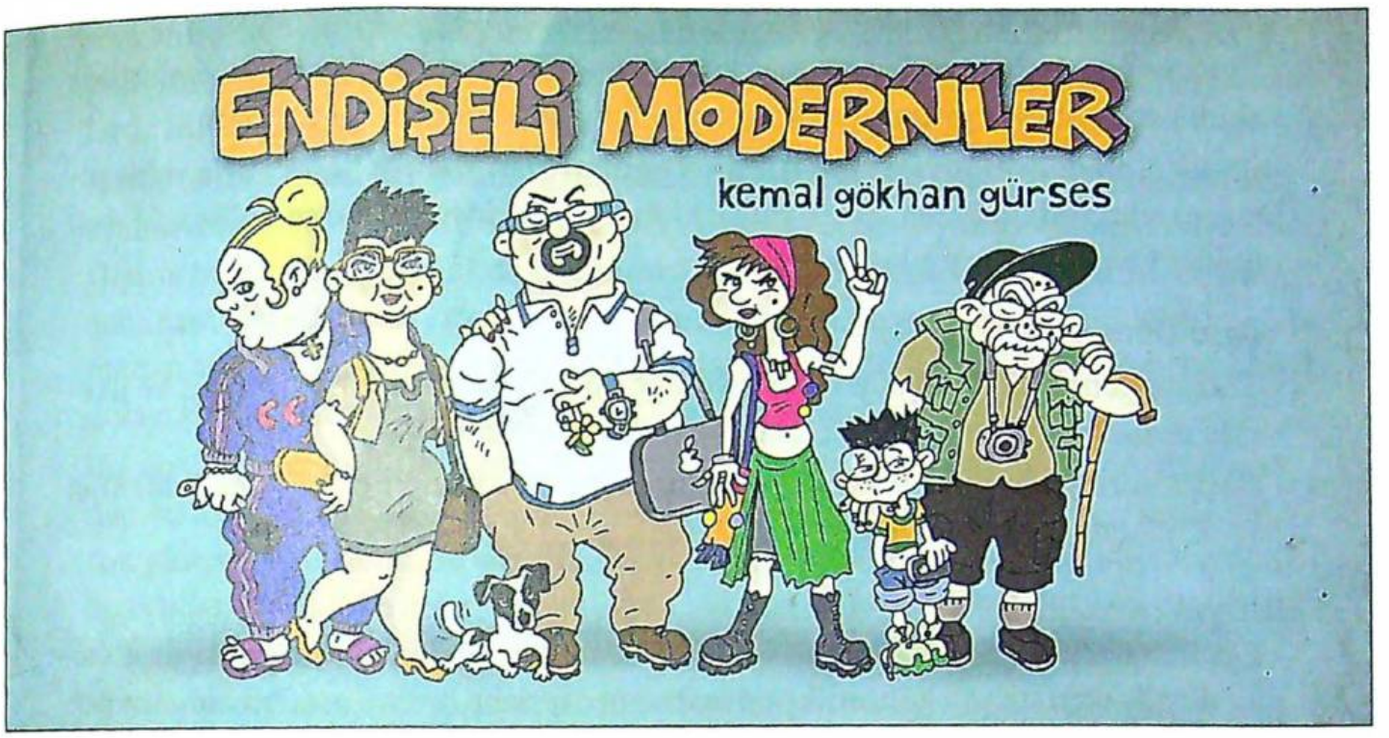

Mayıs 2019'da, IPSOS Pazar Araştırma ve Danışmanlık Hizmetleri A.Ş. de benzeri bir araştırmayı yayınlayacaktı. Bu araştırmaya göre ortaya çıkan hayat kümeleri şöyleydi:

Memnun Muhafazakârlar (%23,7)

• Yaş dağılımı anlamında Türkiye ortalamasından farklılaşmayan bu segmentteki bireylerin ortalamaya göre daha çoğu Doğu ve Güneydoğu, İç Anadolu Bölgesi ve Karadeniz bölgelerinde yaşıyor ve orta sosyo-ekonomik statüde farklılaşıyor.

• Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durumdan en memnun gruptur.

Kaygılı Modernler (%14,2)

• Yaş ortalaması ortalamanın üzerinde olan bu kümedeki bireyler yine Türkiye ortalamasına kıyasla daha yüksek sosyo ekonomik statüden, eğitimli ve çoğunlukla Marmara ve Ege'de ikamet eden bireylerden oluşmaktadır.

• Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durumdan memnun değildir, devletin Suriyelilere verdiği desteği onaylamamaktadır.

Koyu Muhafazakârlar (%11,5)

• Türkiye geneli ile kıyaslandığında; ortalamaya göre daha kalabalık hanelerden oluşan, daha az eğitimli, İç Anadolu ve Doğu - Güneydoğu Anadolu'da ortalama üzerinde ikamet eden bireylerden oluşmaktadır.

• Dini inançları siyasi, sosyal hayatlarındaki bütün tutumları etkilemektedir.

Özgürlükçü Modernler (%16,2)

• Türkiye geneli ile kıyaslandığında kentlerde, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde yaşama ve 14-25 yaş grubunda olma oranı daha yüksek olan bir gruptur.

• Farklı etnik köken, siyasi eğilim, cinsel eğilimi olan kişilere hoşgörüyle yaklaşılması gerektiğini düşünen, çevre duyarlılığı yüksek, sosyal yaşamda oldukça aktif bireyler bu grupta öne çıkmaktadır.

Yılgın Demokratlar (%13)

• Türkiye geneli ile kıyasla Marmara ve Ege bölgelerinde yaşama; orta yaş ve üzerinde ve daha eğitimli olma bu grupta öne çıkmaktadır.

• Geçim zorluğu nedeniyle hayatından memnun olmayan ve gelecekten beklentisi düşük, ülkenin ve ailesinin geleceği ile ilgili kaygıları olan bir gruptur.

Kayıtsız Şikâyetçiler (%11,1)

• Eğitim düzeyi Türkiye ortalamasının altında olan, 26-35 yaş aralığında farklılaşan, düşük-orta sosyo ekonomik statünün görece daha baskın olduğu bir gruptur.

• Türkiye geneline kıyasla, sosyal yaşantısı çok fazla olmayan, ailesinden çok arkadaşlarına zaman ayırmayı tercih eden, erkekleri mahalle kahvesinde vakit geçirmeyi seven bu bireyler teknoloji merakları nedeniyle elektronik cihazlarını sıklıkla değiştirirler, internette vakit geçirmeyi severler.

Mazbut Kanaatkârlar (%10,3)

• Türkiye geneline kıyasla; daha çok kırda ve Karadeniz-Akdeniz Bölgesi'nde ikamet eden, 36 yaş üzerinde olan yine Türkiye ortalamasına göre düşük sosyo ekonomik statüde, az eğitimli ve kalabalık hanelerde yaşayan bireylerden oluşmaktadır.

• Sosyal olarak daha çok ailesiyle vakit geçiren, yaşadığı mahalleyi ve hayatı seven, dini inançlarına bağlı bireylerdir.[82]

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi öğretim üyesi ve *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Ergün Yıldırım, Konda ve Ipsos'un bu araştırmalarına paralel bir gözlemde bulunmakta. Ergün Yıldırım'ın "Beyaz muhafazakârlar" olarak nitelediği kentlileşen muhafazakâr kesim ile ilgili gözlemleri şöyle:

> Ekonomik düzeyi ile belli üst gelir grubuna mensuplar. Çocukları kolejlerde okuyor. Tüccar-sanayici, bankalarda tepe yönetici ve iyi para kazanan doktorlar gibi meslek gruplarında yer alıyorlar. Elbette 94 yılından beri Milli Görüş hareketinin yerel yönetimleriyle çalışarak ve yöneterek önemli mevkilere ve kazançlara da sahip oldular. Kendi aralarında bir networkları oluştu. Diğer muhafazakârlardan birçok açıdan farklılaşıyorlar. Kaldıkları siteler lüks. Düğünlerini yaptıkları

82 "Toplum, Yaşam Tarzlarını ve Tutumlarını Daha İyi Tanımak İçin Kümeler", 10 Mayıs 2019, https://www.ipsos.com/tr-tr/toplumu-yasam-tarzlarini-ve-tutumlarini-daha-iyi-tanimak-icin-toplumsal-kumeler

mekânlar da öyle. Çocuklarını Amerikan Robert Koleji'ne göndermek için büyük para ödeyenler var. Üniversitelerin en iyisinde okusunlar diye her çeşit harcamalarda bulunuyorlar.

Beyaz muhafazakârların dini kimlikleri de var elbette. Bu kimliklerinde geniş muhafazakâr sosyoloji ile aynı idealleri paylaşıyorlar. Aynı kavgaları veriyorlar. Giyimleri ve ibadetlerinde de büyük örtüşmeler söz konusu. Hepsi de oruç tutar, aynı camilerde teravih eda ederler. Ancak tüketim alışkanlıkları, gündelik sosyal mekân ve tatil yerleriyle ciddi bir farklılaşma içinde konumlanıyorlar. Bundan dolayı da genel muhafazakâr kitleden ayrışan ayrıcalıklara sahipler.

Bu ayrıcalıklı Müslüman sınıf, AK Parti siyasetiyle gelen iktidar ve zenginleşmeden en fazla pay alanlardan oluşuyor. Dünyayı daha fazla geziyorlar, tatile daha çok gidiyorlar, lüks markaları daha fazla tüketiyorlar. Bütün bunlar büyük ölçüde bu iktidar dönemi ile gelen zenginlikten aldıkları pay ile alakalı. Fikri açıdan daha rafine olmaları, daha iyi eğitimli ve yetenekli olmaları bu gerçeği değiştirmiyor.

Kentli dindarların ayrıcalıklı sınıf düzeyine ulaşan bu sosyoloji, iktidar ilişkilerinden aldıkları pay nedeniyle hiçbir zaman daha fazla özgür değiller. Tam tersine geniş muhafazakâr kesimden daha fazla statükocu ve daha fazla pragmatistler. AK Parti statükosunu ve zenginliğini paylaştıkça da bağımlılık taşıyacak sosyolojik bilinç ortaya çıkar. Bahsedilen yetenekleri, eğitimleri ve kazançları ile ayrı siyasal temsil imkânına sahip değiller. Çünkü özgürlükleri ve özerklikleri bir yanılsama sadece. Sınıfsal farklılaşmaları buna yol vermiyor. Tam tersine daha fazla siyasal bağımlılık içine yerleşiyorlar. Bundan dolayı da AK Parti siyasetine karşı eleştirel ve farklı temsil arayışına girmeleri pek mümkün değil.

Türkiye'de en fazla siyasal pragmatizm önünde boyun eğen sınıf, burjuva sınıfıdır. Aynı şey muhafazakâr burjuva (beyaz muhafazakâr) için de geçerli. Çünkü AK Parti ile nüfuz, saygınlık ve zenginlikleri çoğaldı. Yine AK Parti iktidarının kaybetmesiyle de kaybedecekleri "kazançları" çok fazla. Bundan dolayı kimse bize beyaz muhafazakârları ya da dindar kentli sınıfı daha demokrat, daha eleştirel, daha bağımsız göstermeye kalkmasın! AK Parti kazandıkça daha fazla AK Partili, AK Parti kaybettikçe daha az AK Partili olacaklar. Hatta AK Parti kaybettiğinde en hızlı kopacak kesimler de bunlar. Çünkü muhafazakâr siyasette en fazla AK Parti'den nimetlenen toplumsal kesim bunlardan oluşuyor. Bunu örtmek (maskelemek) için de kendilerini bunu hak eden yetenekli, eğitimli ve ayrıcalıklı insanlar olarak lanse ediyorlar.[83]

Ertuğrul Özkök, Ergün Yıldırım'ın bu yazısına iki yıl sonra göndermede bulunacaktı. *Charlie Hebdo* dergisinin kapağında yer alan Erdoğan karikatürü[84] nedeniyle çıkan kriz sırasında tepki olarak gelişen Fransız mallarının boykot edilmesi kampanyası sırasında Özkök, lüks markaların "beyaz Araplar" tarafından tüketildiklerini yazacak, Yıldırım'ın bu yazısını hatırlatacak ve şöyle yazacaktır:

83 Ergün Yıldırım, "Beyaz Muhafazakâr Sosyoloji ve AK Parti", *Yeni Şafak*, 28 Kasım 2018.

84 Bu konu s.247'de geçmektedir.

Bu ülkede Beyaz Türkler demokratikleşiyorsa...
Beyaz muhafazakârlar sekülerleşiyorsa...
Beyaz Araplar Beyaz Türkleşiyorsa...
İyidir...
Sonuç:
Bembeyazlaşma, kapkaralaşmadan çok daha güzel ve umut verici bir şeydir...[85]

Özkök'ün bu satırları, ileride sıkça sözünü edeceği Beyaz Türkler ile Zenci Türklerin birbirlerine karıştığı "toplumun melezleşmesi" arzusunun değişik bir şekilde ifadesi idi.

85 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Muhafazakârlar Fransa'ya Boykottan Ne Kadar Etkilenecek", *Hürriyet*, 30 Ekim 2020.

İKİNCİ BÖLÜM

BEYAZ TÜRKLER'İN MUHAFAZAKÂR İKTİDAR İLE İMTİHANLARI

"ESKİ TÜRKİYE"DEN "YENİ TÜRKİYE"YE GEÇİŞİN GERİLİMLİ MERHALELERİ

2002 yılından beri Türkiye'yi yöneten, toplumu ve müesses nizamı kendi dünya görüşüne uyumlu bir hale dönüştürmeye devam eden AKP iktidarına ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın otoriteryanizmine karşı "Beyaz Türkler" adına direniş bayrağını açacak olan kişi, *Hürriyet* gazetesi başyazarı Ertuğrul Özkök olacaktı. Özkök, Beyaz Türklerin değiştirilmesinden endişe ettikleri yaşam tarzlarını savunan, onlara yöneltilen eleştirileri göğüsleyen ve cevap veren âdeta sözcüsü ve/veya ideologu rolüne soyunacaktı.

2002 yılında başlayan bu dönüşüm sürecinin birçok merhalesi vardı. Her bir merhalede Özkök ve görüşünü paylaşan az sayıdaki diğer meslektaşları "Beyaz Türkler" konusunu gündeme getireceklerdi. Bunun sebebi de "Beyaz Türkler" olarak tanımlanan toplum kesiminin, Erdoğan'ın toplumu muhafazakârlaştırma projesine direnmesi; başka bir tabirle alışageldiği hayat tarzını herhangi bir değişikliğe uğratmadan devam ettirme isteğiydi. Böylesine bir gerginliğin mevcut olduğu bir toplumda önemli siyasal gelişmelerin cereyan ettiği her dönemde "Beyaz Türkler" mevzusu gündeme gelecek, tartışma ve polemik konusu olacaktı.

"Beyaz Türkler" AKP ve AKP yanlısı medya tarafından âdeta Türkiye'nin demokratikleşmesine yol açan her merhalede bu süreci yöneten Erdoğan'a ve AKP'ye her fırsatta çelme takmaya çalışan, "çağın gerisinde kalmış tahakkümcü bir seçkin nesil" olarak resmedilecektir. *Sabah* gazetesi yazarı Olkan Özyurt 15 Temmuz 2016 darbe girişimi darbe girişimi sırasında Beyaz Türklerin nasıl bir tavır takındıklarını inceleyen haberinde bu durumu; "Beyaz Türkler, Türkiye'de toplumsal hareketliliğin ivme yaptığı dönemlerde, toplumsal krizlerin kritik sürelerinde bir şekilde gündeme getirirler kendilerini. Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacak, Beyaz Türklerin tavrını öğreniriz. Ülkede ekonomik kriz baş gösterir

ya da kurumsal krizler yaşanır, Beyaz Türklerin sesini duyarız" satırlarıyla ifade edecekti.[1]

AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılında başlayan ve günümüze dek devam eden bu süreç zarfında kamuoyuna damgasını vuran ve akıllarda kalan olaylar şöyle:

❖ Bir "Köylülük" Simgesi: Kapı Eşiğindeki Ayakkabılar

Anadolu insanının yaşam tarzının özelliklerinden biri olan "kapı eşiğinde bırakılan ayakkabılar" Beyaz Türkler açısından köylülüğü, tek kelimeyle medeniliğin zıttını temsil eden bir simge. *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Yazgülü Aldoğan, bir anısını anlatarak bu algıyı ifade etmekte:

> Üsküdar'da ev arıyordum, manzarası güzel bir daire buldum, param yetmiyordu, annemden tırtıklarım diye göstermeye götürdüm. En üst kata çıkana kadar her kapının önünde çıkarılmış ayakkabılar. "Sen bu apartmanda oturamazsın, kapının önünde ayakkabılar, burası sana göre değil, köylü bunlar!" demiş, para mara vermemişti.[2]

Bir diğer benzeri örnek için 1980'li yani Özal'lı yıllara geri gitmek gerek. Eğitimi, yetişme tarzı, Batı/Amerikan kültürünü özümsemiş olması ve uzun yıllardan beri Washington'da yaşaması sebebiyle Dünya Bankası Orta Avrupa Direktörü Kemal Derviş, "Beyaz Türk" tarifine tam uymaktaydı. Nuray Mert'in mizahi ve ironik bir üslupla çizdiği Kemal Derviş portresi bu gerçekliği yansıtmakta:

> Derviş'in Türkiye'ye ilk geldiği, siyasetin semalarında ilk gözüktüğü dönem bu yönde büyük bir umut doğmuştu. Beyaz Türkler sonunda rüya politikacılarını bulduklarına kanaat getirmişti. Nasıl getirmesinler? İstanbullu, sapına kadar burjuva, sonuna kadar Batılı görünümlü, dahası Amerika'da uzun süre yaşamış, 'medeni' bir adam gönül indirmiş, ülkesini kurtarmaya gelmişti. Öyle, Özal ve benzerleri gibi, gak guk düzeyinde değil, sular seller gibi İngilizce konuşuyor, dahası, Türkçeyi, çok derinlerden olsa hafif bir yabancı bir aksanla telaffuz ediyordu. Yanında, Amerikalı bir eş, üstelik, pısırık bir versiyonu da olsa, Jackie Kennedy tarzında bir eş vardı. En iyisi, kendini, nedendir bilinmez, sosyal demokrat olarak tanımlıyordu.[3]

Kemal Derviş, 1988 yılında Başbakan Turgut Özal'ın daveti üzerine Ankara'ya gelip Başbakanlık Konutu'nda onu ziyaret edecek ancak "kapı eşiğindeki ayakkabılar"ı gördüğü an irkilecekti:

---

1 Olkan Özyurt, "Beyaz Türk'tüm İstifa Ediyorum", *Sabah Pazar Eki*, 25 Eylül 2016

2 Yazgülü Aldoğan, "Kapının Önünde Ayakkabılar", *Cumhuriyet*, 24 Mart 2020

3 Beyaz Türk'ün Seyir Defteri, "AK Parti'ye Karşı Beyaz Parti", *Akşam Pazar*, 6 Şubat 2005, s.3.

> [Kemal Derviş] Ankara'ya telefonla çağrıldı. Özal ekonomi heyetini toplamış, Amerika'dan çağırdığı gençleri ekibine tanıtmak istiyordu. Derviş, Başbakanlık Konutu'na gitti ve daha içeri girmeden, konutun genişçe holünde Özal'a vereceği yanıt kafasında belirdi: Kapının önü ayakkabılar, botlar ve postallarla doluydu. Yerde, bir sedirin üzerinde bağdaş kurup oturan insanlar dikkatle Özal'ı dinliyordu. Derviş ise Büyükada'ya döndüğünde bir çay içimi için uğradığı dostlarına, 'Hayır, böyle bir siyasi düşünceyle ortak çalışmam mümkün değil' diyordu.[4]

"Kapı eşiğindeki ayakkabılar"a yüklenen simgesel anlam günümüzde de geçerli. Muhafazakâr ailelerin yerleşim merkezlerinden biri olan Başakşehir'de emlakçılık yapan emekli bir bankacı, bu gerçeği şöyle ifade etmekte:

> Ben Gültepe-Çeliktepe tarafından geldiğim zaman, ister istemez "Başakşehir'e uyum sağlamamız lazım", diye aileme söyledim. Burası farklı. Farklı insanlar var burada. (...) Tabii ki ben de buna dikkat ediyorum. Bakın çoluk çocuğuma ne diyorum: "Aman ayakkabılarınızı kapı önüne koymayın. Burası Gültepe değil!"
>
> Mesela dün bir daireyi müşteriye göstermeden önce, eve gidip son bir etüt yapayım dedim. Baktım kapının önü ayakkabılarla dolu. Yaklaşık dokuz yüz bin liralık bir dairenin önü ayakkabılarla dolu. Çaldım kapıyı: "Hanımefendi bu ayakkabıları alalım. Çünkü ben müşteriye göstereceğim. Sırf bu yüzden evinizi almaktan vazgeçebilir" dedim. Zaten daha önce de bunun örneğini yaşadım. Anadolu yakasından bir müşteri, yine bu değerdeki dairenin pazarlığını yapmaya gelmişti. Baktı ki, kapının önü ayakkabı dolu: "Aman abi. Hiç görmeyeyim daireyi" diyerek çekip gitti. Dolayısıyla ekonomik seviyeniz çok yüksek olabilir, ama kültür çok farklı bir şey.[5]

2003 yılında hazırlanan bir yüksek lisans tezi kapsamında Teşvikiye-Nişantaşı bölgesinde yaşayan deneklerle yapılan görüşmelerde de semt sakini birçok kişi, bu "seçkin" semtin vasıflarını belirtirken "kapı eşiğindeki ayakkabılar" konusuna da değineceklerdir:

> Güzin (42, kadın)
>
> Meraklı bakışlar, inceleyen gözler yoktur Nişantaşı'nda. O kapıların girişindeki ayakkabı yığınlarını görmezsiniz Nişantaşı evlerinde. İnsanlar buna önem verir; belki çok önemli değildir ama bunu görmezsiniz. Apartmanların temizliği, çamur yoktur. Işıklar konulur, bakılır. Bir düzen söz konusu.[6]

---

4 Nurten Yalçın, "Çeyrek Asır Sonra Yeniden", *Platin*, Yıl 4, Sayı 2001/04, Nisan 2001, s.18-19.

5 İrfan Özet, *Fatih-Başakşehir Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s.267-268.

6 A. Zeynep Mağgönül, *'Seçkin' Semtin 'Seçkin' Sakinleri Teşvikiye-Nişantaşı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006, s.91.

Yasemin (48, kadın)

Komşu veya kiracı olarak Musevileri isterim; çünkü bugüne kadar zaten kiracılarım vardı ve hiç sorun yaşamadım. Ama ben kiracılarımla hep mesafeli oldum; selâmlaşırız, birbirimize saygılıyızdır ama arkadaşlık etmeyiz. Yani en azından bugüne kadar böyle bir şey olmadı. Tesettürlü birini istemem; dinî inancı çok yüksek olan insanlar... Yani sokak kapısında ayakkabı çıkarmak... İlle cebinde parası var diye kiracı olacak diye bir şey yok. Ben rahat bir insanım. Bunu yadırgamayacak. Biz de evimize ayakkabıyla girmiyoruz ama içeride çıkarılır, dolaba konulur, sokak kapısında bırakılmaz, terlik vardır o giyilir.[7]

Barış (28, erkek)

Türbanlı asla istemem, faşistleri istemem hiçbir şeyin ileri ucundakileri sevmem, ne komünistleri ne ülkücüleri; normal yaşayan adam olsun, sonradan görmeyi de almam. Param da var derse zaten kesinlikle almam, çünkü paradan bahsediyorsa almam, almam. Konuşurum adamla, mülâkat falan yaparım, ısınmam lâzım, elektrik meselesi. Zaten memur gelemez, memur maaşı yetmez, sağlam bir kira isterim. Hayır asla; istemediğim biri bana beş katını on katını verse de kiralamam, aç kalırım yine vermem. Rahatsız olurum, onun benim apartmanımda olması beni rahatsız eder, çünkü gider o adam kapısının önüne ayakkabılarını bırakır, ben de ayakkabıları atarım."[8]

- **Nisan 2006 – *Akşam* Gazetesinin Duriye Yılmaz Mülakatı**

Beyaz Türklerdeki "eşikteki ayakkabılar" hassasiyetinin su yüzüne çıkacağı ikinci örnek Nisan 2006'da cereyan edecek, bu kere Kemal Derviş örneğinde olduğu gibi göz ardı edilmeyecek, âdeta bir "skandal" havasında basında yer alacaktır. Türk ailesinin bu sıradan alışkanlığının büyük bir mesele haline dönüştürülmesinin müsebbibi ise, başta Ertuğrul Özkök olmak üzere, köşe yazarları olacaktır.

Bu "skandal", 2006 yılında "sansasyonel" bir gazete haberi ile başlayacaktı. *Akşam* gazetesi muhabirleri, Merkez Bankası başkanlığına tayin edilen Durmuş Yılmaz'ın evini ziyaret edip eşi Duriye Yılmaz ile yaptıkları mülakatı, Duriye Yılmaz'ın türbanlı ve kapısının eşiğinde bırakılmış erkek ayakkabıları ile birlikte resmedildiği bir fotoğraf eşliğinde gazetenin ilk sayfasında yayınlayacak[9] ve bu haberler sayesinde "yılın gazetecisi" ödülünü alacaklardı.[10]

7 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.91-92.

8 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.92.

9 Deniz Güçer – Işıl Öztürk, "Merkez'deki First Lady", *Akşam*, 20 Nisan 2006.

10 Muhsin Kızılkaya, "Kapının Önünde Ayakkabılar!", *HaberTürk*, 8 Nisan 2020.

AKŞAM

TÜRKİYE'NİN GAZETESİ 20 NİSAN 2006 PERŞEMBE 25 YENİ KURUŞ (KKTC 50 YKr)

Merkez'deki first lady

Yeni Merkez Bankası Başkanı Durmuş Yılmaz'ın merak edilen eşi ilk kez AKŞAM'da

Duriye Hanım, Yenimahalle'deki bu mütevazı evde akrabaları için yemek yaparken konuştu: Eşim artık milyarlarca dolarlık döviz rezervini yönetecek, ama evin bütçesi benden sorulur

ANKARA'NIN Yenimahalle ilçesinde, sokak arasındaki bu orta sınıf evden paranın yeni patronu çıktı. Merkez Bankası Başkanlığı koltuğuna oturan Durmuş Yılmaz'ın en büyük zevki eşiyle birlikte bahçe işleri. İki gündür tebrikleri kabul eden Duriye Hanım: Bu görev sonrası hayatımız fazla değişmez...

EŞİNİN eve hiçbir zaman işini taşımadığını belirten Duriye Yılmaz, bundan böyle gerektiğinde çeşitli davetlerde Durmuş Bey'e eşlik edeceğini söylüyor. Yılmaz Ailesi, önümüzdeki hafta eski Başkan Serdengeçti'nin boşalttığı başkanlık konutuna taşınacak. Yeni evleri OR-AN'da bahçeli müstakil bir villa.

DENİZ GÜÇER KONUŞTU ÜMİT TURPÇU FOTOĞRAFLADI ÖZEL HABER 14'TE

Washington'a Microsoft'lu Starbucks'lı Çin çıkarması

Dünya bu ziyareti izliyor. Çin Devlet Başkanı, ABD turunda. İki dev arasında sessiz ama çok yönlü güçler savaşı yaşanıyor

İRAN'A yaptırım önerisine karşı çıkan Çin'in Devlet Başkanı Hu Cintao, Amerika'daki ilk gününde Microsoft'un patronu Bill Gates'e konuk oldu. Cintao'nun Bush ile randevusu bugün. 17'DE

Akşam, 30 Nisan 2006.

Bu haber Beyaz Türkler camiasında âdeta "Aman Allah'ım, bizleri bunlar mı idare ediyor?" şeklinde özetlenebilecek bir felaket olarak algılanacak ve Ertuğrul Özkök'ün öncülüğünde büyük bir tartışma başlayacaktı.

- **Açılış Salvoları: Ertuğrul Özkök'ün ve Hadi Uluengin'in Yazıları**

Haberin yayınlanmasının ertesi günü Özkök, düşüncelerini şöyle dile getirecekti:

> İlk bakışta bu fotoğrafta, beni şaşırtan bir şey yok. Hemen bütün unsurlar, çocukluğumdan beri tanık olduğum şeyler. Artık "bir cemaate aidiyeti ifade ettiğine" hiçbirimizin şüphesi kalmadığı bir şekilde bağlanmış bir baş. Düz ayakkabılar. Sıradan bir duruş. Kadınlık farkı neredeyse sadece türbana indirgenmiş bile diyebilirsiniz. En tanıdık ama en çarpıcı unsurlar, kapıdaki ayakkabılar. Üçü de erkeklere ait. Üçü de çamurlu.
>
> "Acaba bu evin kadınları hiç mi dışarı çıkmaz" diye sordurtan bir görüntü. Evin girişindeki holde yere gazete kâğıtları serilmiş. Kadının bakışlarında düşmanca veya fanatik bir ifade yok. Yani, "namazında niyazında bir Türk kadını" diyebilirsiniz. Dedim ya, bu fotoğrafa bakınca, öyle aklınıza "irtica hortluyor" gibi bir düşünce falan gelmiyor. Öyleyse nedir seni rahatsız eden, daha doğrusu içine düşen o duygu?
>
> Ağır bir hüzün... Bir de endişeler...
>
> Alçak sesle, çekine çekine soruyorum. Cumhuriyet Türkiye'sinin yeni "rol modelleri bu kadınlar mı olacak?" Aynı hüznü ve endişeleri, Ulaştırma Bakanı'nın eşini gösteren o fotoğraf karşısında da duymuştum.[11] Bazılarının cevabını şimdiden işitir gibi oluyorum:
>
> "Ne yani, rol modeli Laila'dan[12] çıkan kadınlar mı olacaktı?"
>
> Evet, bu kadar basit ve sıradan bir cevabın geleceğini bildiğim halde o soruyu yine soruyorum:
>
> Türk kadınının rol modeli bu mu olacak?
>
> Son zamanlarda parlamentoya giren, bürokraside yükselen insanların eşlerine baktığım zaman ister istemez şu yargıya varıyorum:
>
> Artık eşinin başı örtülü erkeklerin devlet hayatında yükselme şansı, açık olanlardan daha fazladır.
>
> Yine de şunu söyleyeyim:
>
> Asıl itirazım başörtüsüne değil. Türban kendi başına beni rahatsız etmiyor. Ama "türbanizm" bir intikam ideolojisi veya masonik bir dayanışmanın parolası haline

11 Özkök'ün atıf yaptığı olay şudur: Dönemin Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Samsun'da incelemelerde bulunduğu sırada AKP Samsun yöneticileri tarafından bir yemeğe davet edilecek; bu yemekte Binali Yıldırım, vali, milletvekilleri ve il yöneticileriyle aynı masada otururken eşi Semiha Yıldırım ise ayrı bir masada tek başına yemek yiyecekti. "Üst Kimlik, Alt Kimlik", *Hürriyet*, 28 Kasım 2005.

12 Bir zamanların Kuruçeşme'deki çok gözde bir mekânı. 2005 yılında Sortie adıyla faaliyetine devam etti.

gelince ürküyorum. Bir de, kadının bu zavallı ve hüzünlü görüntüsü düşündürüyor. Geçenlerde Yassıada duruşmalarına ait bir fotoğraf gördüm. Önde rahmetli Menderes ve arkadaşları duruyor. Arkada bin kişiye yakın izleyici var. İzleyicilerin çoğu, yargılanan Demokrat Partililerin aileleri. Yarıya yakını da kadın. Yani eşleri, kızları, anneleri, akrabaları. Dikkat ettim, o kadar kadın arasında sadece ikisinin başında örtü vardı. Onlar da türban değildi. Demokrat Parti, "Yeter Söz Milletin" sloganıyla iktidara gelmişti. Arapça ezanı yeniden o parti getirmişti. Üstelik yüzde 60'a yakın oy çokluğuyla iktidar olmuştu. Üstelik Meclis dışında kalan oy da yoktu. Yani AKP'ye göre "halkı daha çok temsil eden" bir çoğunluğu vardı.

Öyleyse o günden bugüne değişen ne? Acaba köylerden ve varoşlardan gelen bir "garibanizm ihtilali mi" yaşıyoruz. Acaba bu ihtilal "Beyaz Türklerin tasfiyesi sürecini mi başlattı?" Acaba "Beyaz Türkler" tasfiye edilince bu ülke daha mı güzel olacak?[13]

Hadi Uluengin de Özkök'ü destekleyecekti:

Açıkçası, benim evimde ayakkabı çıkartılmaz. Hiçbir zaman da çıkartılmadı. Oysa, Müslüman aidiyetten Türklerin yüzde doksan dokuz virgül doksan dokuzu gibi, pabuçla haneye girilmeyen bir familyada büyüdüm. Zaten aile bünyemde hâlâ da öyledir. Fakat ne zaman ki başımı sokacak ilk odaya sahip oldum, içeri çala postal daldım.

Çünkü bir; çok istisnai iklim şartları hariç, ayakkabı çıkartmak âdetinin esas itibarıyla, göçebe çadır kültürünün bedevi kum kültürüyle harmanlaşmasından oluştuğunu biliyorum.

İki; yüzlerini şeytan görsün, bunlarla göbek bağımı lâfta değil fiiliyatta attım.

Üç; velev ki etrafı çamur götürsün, edepli insan botunu, makosenini, iskarpinini eve girmeden önce adamakıllı temizlemek zahmetine katlanırsa, şıpıdık terliğe ihtiyaç duymaz. Ama tabii ki bunlar benim kendi mantık silsilemi ve kendi hayat tarzımı yansıtıyor. Ve bu tarz belki de, Ertuğrul Özkök'ün ifadesiyle "Beyaz Türk" tercihini içeriyor. Olabilir, şikâyetçi değilim. Fakat başkalarına ne empoze, ne de tavsiye edebilirim. Bırakın böyle bir salâhiyeti, en ufak eleştiri getirmek hakkım dahi yoktur ve olamaz. Ancak, amennâ, eğer istiyorsa her insan evinde pabuçlarını çıkartabilir ve paşa gönlü, daha doğrusu nasırlı topukları öyle çekiyorsa, derhal de takunyalarını giyer. Ama, o pabuçları dışarıda bırakmak söz konusu olduğunda, işte orada "D-U-R"! Dur, zira o "dışarı"sı; hele hele dairelerin "dışarı"sı kapıdan itibaren "kamusal"dır. Sırf mekânın ortaklığından ötürü değil, "göz terbiyesi" açısından da "kamusal"dır! Yani illâ din terminolojisini kullanacaksak, en azından "hicap giyinmek" ölçüsünde, "iç" ve "dış" karşılıklı olarak birer "mahrem"dir. Ötekisi diğerine galebe çalamaz. Kim, ne hakla partal lastikleri asansör aralığı paspasına atarak o "kamusal alan"daki diğer sâkinlerin "apartman edebi"ne ve "estetik değerler"ine tecavüz edebilir? Geçtim şehirli vestiyerini, kasabada bile, misafirlerinki dâhil, ayağa giyilen her şey antredeki özel dolaba yerleştirilir.

13 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklerin Tasfiyesi mi", *Hürriyet*, 21 Nisan 2006.

> Hadi fakirdir, basmayla örtülü mandalina sandığı kullanılır. Fakat çok çok daha önemlisi, fotoğrafta yere serilmiş gazetelerin gözüktüğü holde zaten belki mevcut olan o dolap bir "süs" değil, "kendisi için ihtiyaç" işlevi görür. Buna "uygarlıklar kültürü" de diyoruz ki, malûm, basamak basamak çıkılıyor. İmdii, köylü görgüsüzlüğünü "Beyaz Türkler yine halkı küçümsüyor" mavalıyla yutturmaya çalışan popülizme karnım tok, kimse bana "dinî" veya "laik" nutuk çekmesin.
>
> Hem o "kaotik düşünceler"den dolayı zaten sonsuz karışmış olan kafam pek bozuk; hem de apartman dairesi dışındaki dört çift ayakkabının fecaat kokusu burun direğimi kırıyor.[14]

Hadi Uluengin'in yazısındaki "ayakkabı çıkartmak âdetinin esas itibarıyla, göçebe çadır kültürünün bedevi kum kültürüyle harmanlaşmasından oluştuğunu biliyorum" cümlesi ise sadece Duriye Yılmaz'ın şahsında muhafazakâr insanlara değil, üstü örtülü bir şekilde Araplara karşı da beslenen nefretin dışa vurumuydu.

- **Basındaki Diğer Tepkiler**

O tarihte *Akşam* gazetesinde yazan Oray Eğin, gazetesinin haberi ve fotoğrafı sayesinde patlayan bu tartışmaya bir yazısı ile katılacaktı. Hem Eğin'in, hem de yazısında hissiyatını yansıttığı eski üst düzey bankacı arkadaşının tavırları, Özkök ve Uluengin'in yazılarıyla aynı paraleldeydi:

> Uzun yıllar Akbank'ta üst düzeyde çalışan bir arkadaşım anlatmıştı. Artık apartmanlarda yaşamıyor. Hayatın onu getirdiği noktada, olumsuz dışsallığa tahammülü fena halde düştüğünden çareyi kaçmakta buldu. Birkaç tane evi var, hepsini kiraya vermiş. Kapıcı dairelerinden, yayılan yemek kokularından, soğan kavurmadan, balık kızartmadan falan fena halde bezdiği için gidiyor üç ay bir otelde kalıyor, sıkılınca başka bir süite geçiyor falan... Bu arada her şeyi telefonla çözmeye alışmış, bunlara alışan bir insanın da geri dönmesi epey zor tabii ki.
>
> Şimdi pek çoklarınıza abartılı bir snobizm gibi gelse de, onun hayatı kent insanı için ideal çözüm değil mi aslında? Hatırlıyorum, iki yaz evvel bir başka arkadaşım için uzun uzun ev bakmıştık. Beğendiğimiz bir sürü daireyi çeşitli sebeplerden dolayı elemiştik: En başta da estetiğe dokunduğu için.
>
> Düşünün, İstanbul'un Gümüşsuyu gibi en pahalı semtlerinden birinde daire alacaksınız, muhteşem bir manzarası var, evde keyif yapmak isteyeceksiniz ama apartman girişindeki çöpler, bir evin önünde bırakılan ayakkabılar yüzünden tadınız kaçacak. Ve her gün o önünde ayakkabı bırakılan dairelerin olduğu apartmanlara gireceksiniz.
>
> Çünkü öyle böyle değil, Beyaz Türkler gerçekten büyük tehdit altında, büyük bir kuşatmayla hayatları kısıtlanmış durumda. Ya çok para kazanıp, kazandığınız bü-

14 Hadi Uluengin, "Ayakkabı Kokusu", *Hürriyet*, 22 Nisan 2006.

tün parayı son kuruşuna kadar bu olumsuz dışsallığın dışında geçirmek zorunda kalacaksınız ya da boyun eğeceksiniz.

Açıkçası varoş ve Beyaz Türkler arasındaki çatışmada genellikle kendinden ödün vermek zorunda kalanlar hep ikinci grup oluyor. Varoşun, kent kültüründen yoksunun kendini düzeltmeye hiçbir zaman niyetli olmuyor.

Politik doğruculuk adına başörtüsü, muhafazakâr yaşam biçiminin gerektirdiği kurallara saygı duyuluyor ama buna karşılık Beyaz Türklerin en basit istekleri bile yerine getirilmiyor: Daire önünde ayakkabı çıkartan, bir de çirkin, kirli ayakkabı çıkartanlar bir gün bile akıllanmayı, evlerine ayakkabı dolabı yaptırmayı falan düşünmüyor.

Dışsallık iki yönlü: Bir ev alırsınız, önüne bir park yaparlar ve bu olumlu bir puan olarak eklenir. Ya da işte ayakkabı çıkartırlar ve her gün eve girerken isyan etmek zorunda kalırsınız bu çirkinliğe.

Kapı önünde ayakkabı çıkarmak, yere gazete kâğıdı sermek sadece kozmetik, yüzeysel bir manzara değil. Maalesef bir yaşam tarzını, bir kültürel yoksunluğu da temsil ediyor. İnsanı mutsuz eden manzaralar bunlar ve bir simge olarak çok şey söylüyor.

Hatırlayalım, Özal zamanında Kemal Derviş çağrıldığında fikri olarak yakınlık duysa da Amerika'ya gerisin geriye kaçmasına sebep katıldığı bir toplantıda kapı önünde çıkarılan ayakkabılardı. Bu manzarayı görüp, bu insanlarla uzlaşamayacağına kanaat getirmişti haklı olarak.

Dün, otellerde yaşayan bankacı arkadaşımla buluştum. *Akşam*'da yayımlanan Merkez Bankası'nın eşi fotoğraflarıyla ilgili konuştuk bir süre.

Her şeyden önce şunu söyledi, tartışmaya değmez mi: "Dünyanın en iyi okullarında okuyan, yurtdışında kalan, görgüsünün, kültürünün artması doğal olarak beklenen bir insan böyle bir evde, böyle bir eşle ne yapar, ne konuşur, bunca farklılık oluşmuşken nasıl bir ortak dünyada buluşur?"[15]

Oray Eğin, birkaç gün sonraki yazısında 1990'lı yıllardan itibaren Beyaz Türklerin serencamını verip yazısına şöyle son verecekti:

Türkiye'yi birbirine katan tartışmaların sonucunda maalesef kaybeden sınıf yine azınlıkta olan Beyaz Türkler oldu; gelir adaletsizliğinin sorumlusu gibi algılandılar. Öfkeli yeni sol entelektüel sınıfı yargıyı böyle verdi: Kemal Derviş'e de karşı çıktılar tabii ki.

Ve işte o günlerden bugünlere: Beyaz Türklerin önce Beyaz Türkler, sonra da yeni sol sınıf sayesinde korkutuldu, tasfiye edildi.

Bugün kapı önünde ayakkabı olmasına ses çıkarılmaması, donla denize girenler falan, bir "iç savaş"ın hesaplaşmasıdır. Lümpene, varoşa, alt-orta sınıfın sadece işine geldi bu durumlar.[16]

15 Oray Eğin, "Kapıdaki Ayakkabılar", *Akşam*, 28 Nisan 2006.

16 Oray Eğin, "Beyaz Türkiye'nin Kısa Tarihçesi", *Akşam*, 1 Mayıs 2006.

Engin Ardıç ise "ayakkabı çıkarma" geleneğinin sadece "Zenci Türkler"e has bir alışkanlık olmadığını, Kemal Tahir'i evinde ziyaret ettiğinde de bununla karşılaştığını belirterek bu alışkanlığın "köklü İstanbullu aileler"de de rastlandığını yazacak ve "Beyaz Türk" terimini en sık kullanan meslektaşları Oray Eğin ve Serdar Turgut'a şöyle seslenecekti:

> Sevgili Serdar Turgut ve Oray Eğin gelin şu "Beyaz Türk" lafını kaldıralım. Türkler, büyük çoğunlukla, çeşitli gri tonları gösteriyorlar. Ne siyah, ne beyaz. Çünkü ne ileri ne geri, ne şehirli ne köylü, ne doğulu ne batılı bir çorbayız.[17]

Milliyet gazetesinin muhafazakâr görüşlü yazarı Taha Akyol ise fotoğrafı taşradaki geleneksel Türk ailesinin ve kadınının gelişmesi olarak yorumlayacaktı.[18] *Bugün* gazetesi yazarı Gülay Göktürk ise tartışmaları, "Türkiye'nin içinde yaşanan bir medeniyetler çatışması" olarak değerlendirecekti.[19] Aynı gazetenin yazarlarından Nazlı Ilıcak ise şöyle yazacaktı:

> Bu konuda yorum yapan Özkök, "Beyaz Türkler tasfiye ediliyor mu?" diye soruyor ve ilave ediyor: "Acaba köylerden ve varoşlardan gelen bir garibanizm ihtilali mi yaşıyoruz?" Özkök'ün bu yorumu, imtiyazlı zümrenin halka tepeden bakışı olarak da değerlendirilebilir... Diyorum ki, kılık kıyafet üzerinden tartışmayı bir kenara bırakalım. İnsanların ayakkabılarını çıkarıp çıkarmadıklarına aldırış etmeden birbirimizi içimize sindirelim.[20]

Bu polemiğe dönemin ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan ile Başbakan Tayyip Erdoğan da müdahil olacaklardı. Babacan, IMF ve Dünya Bankası'nın bahar toplantılarına katılmak üzere bulunduğu Washington'da düzenlediği basın toplantısı sırasında kendisine yöneltilen "Merkez Bankası Başkanı'nın aile yapısıyla ilgili tartışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna şu cevabı verecekti:

> Pek çok kriteri göz önünde bulundurduk. Birikimi, eğitimi, İngilizcesi, ekonomik felsefe bakımından programa inancı temel kriterlerdir. Merkez Bankası Başkanı veya herhangi bir atama için aile, akraba üzerinden yorum yapılması doğru değil. Şahsın kendisi haricinde tartışmalar fayda getirmez. Güvendiğimiz ve Merkez Bankası'nın bağımsızlığına dikkat edecek bir kişi olması yeterlidir. Diğer tartışmalar bizi bağlamaz. Biz insana, insan olduğu için değer veririz. Modern çağı yakalamış Türkiye'ye bunlar yakışmaz. Ölçümüz, memlekete hizmettir.[21]

17 Engin Ardıç, "Gri Türkler", *Akşam*, 29 Nisan 2006.

18 Taha Akyol, "Beyaz Türkler, Zenci Türkler", *Milliyet*, 25 Nisan 2006.

19 Gülay Göktürk, "Çevre Kirliliği", *Bugün*, 25 Nisan 2006.

20 *Bugün*, 23 Nisan 2006, aktaran Nazlı Ilıcak, "Terlikli Zirve ve Yaban", *Sabah*, 7 Aralık 2011.

21 "Durmuş Yılmaz'ın Ailesini Tartışmak Bize Yakışmadı", *Radikal*, 24 Nisan 2006.

Başbakan Erdoğan ise tepkisini "Beyaz Türkler - Zenci Türkler" ayrımına atıfta bulunarak verecekti:

> Merkez Bankası ile ilgili atılan adımda neler yazıyorlar, neler çiziyorlar. Ayıp. İnsanların eşlerinin başı açıkmış, başı örtükmüş... Buna göre bir insan bir yere atanır mı? Böyle saçmalık mı olur? Yani biz ehliyet, liyakat sahibi bir insanı eşinin başı örtülü diye onu biz layık olduğu yere getirmeyecek miyiz? Bunu yazan çizen gazetecilerin hepsine şunu söylüyorum; nasıl ki bir zamanlar Zenci-Beyaz ayrımı yapanlar bugün lanetle anılıyorsa, onlar da tarih önünde lanetle anılacak. Bu bir ayrımcılıktır. Eşinin başı açık olanın da benim gönlümde yeri özeldir, başı örtülü olanın da yeri özeldir. Yeter ki, liyakati, ehliyeti olsun. Yeter ki, onlarla koordineli bir şekilde çalışabilelim.[22]

Bu konuyu bir "mesele" haline ilk getirmiş gazeteci olan Ertuğrul Özkök, altı ay sonra Taha Akyol'un CNN Türk'te Durmuş Yılmaz ile yaptığı mülakat vesilesiyle konuya tekrar değinecekti. Programda Durmuş Yılmaz, ayakkabıların kendisini ziyarete gelmiş eğitim yardımı yaptığı öğrencilere ait olduğunu söyleyecek ve "kapıdaki ayakkabıların çirkin bir görüntü" olduğunu kabul edecekti. Bunun üzerine Özkök, şu yorumda bulunacaktı:

> Kimse çıkıp bana "İmaj hiç önemli değil" demesin. Evet çok önemli. Çünkü kapıdaki ayakkabılar, yurtdışında birçok insan tarafından bana soruldu. Demek ki onları da olumsuz etkilemiş.
>
> Şunu iddia ediyorum. Bu görüntüler, Durmuş Yılmaz gibi, belki de oturduğu yeri en fazla hak eden insanlara büyük haksızlık oluyor. Yani en büyük haksızlığı, kendi imajını bozarak o insan kendine yapıyor.
>
> O nedenle diyorum ki, dini hassasiyeti olan insanlar, bu sakilliklere herkesten daha fazla kendileri karşı çıkmalıdır.[23]

Türkiye gazetesi yazarı ekonomist Muhsin Abay, "Beyaz Türk" terimiyle simgeleşen figürün örneklerine Osmanlı döneminde de rastlandığını belirtip Ahmet Mithat Efendi'nin *Felâtun Bey ile Rakım Efendi* romanını (1875), Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* (1896) romanındaki Bihruz Bey karakterini, Ömer Seyfeddin'in *Efruz Bey* hikâyesini (1910) zikredecek ve sonra şöyle devam edecekti:

> Onların "garibanizm ihtilâli mi oluyor?", "Beyaz Türkler tasfiye mi ediliyor?" evhamlarını gidermeliyiz:
>
> Hayır efendim öyle değil, korkmayınız. Sadece normale dönüş var.

22 "Erdoğan: Bal Gibi de Getiririz", *Hürriyet*, 20 Mart 2006.

23 Ertuğrul Özkök, "Kapıdaki Çirkin Görüntü", *Hürriyet*, 11 Ekim 2006.

> Eskiden onlar ırgattılar, pamuk toplar, kapıcılık yaparlardı. Sirkeci'de semerle yük taşırlardı. En dibe itilmişlerdi. Hiç sesiniz çıkmaz, tabii görürdünüz.
> Şimdi onlardan kimisi "Anadolu kaplanı" oldu, fabrikalar işletiyor. Çoğunun çocukları okudu, mühendis oldu, "para uzmanı" oldu piyasada yarışıyor. Bazıları da devlette görev alıyor.
> Eskiden Boğaz'ı seyretmek "Beyaz Türkler"in imtiyazında idi. Şimdi parasını bastırıp "beyaz" kulübünde olmayanlar da Kandilli'de, Bebek'te köşkler alıyor. Mavi suları onlar da görüyor. Hepsi bu kadar.[24]

- **Durmuş Yılmaz'ın Açıklaması**

Tartışmalar sırasında sessiz kalmayı tercih eden Durmuş Yılmaz, iki yıl sonra "kapı eşiğindeki ayakkabılar" meselesini açıklığa kavuşturacaktı:

> Merkez Bankası başkanlığına atandığım dönemde *Akşam* gazetesi muhabiri, ben evde yokken evin önündeki ayakkabıların fotoğrafını çekti. Daha sonra bu fotoğraflar gündeme geldi ve buna ilişkin bazı yorumlar yapıldı. Bu ayakkabılar, çok yakından ilgilendiğim üç üniversite öğrencisine aitti. Bu öğrencilerin ikisi hukuk, biri de iktisat fakültesini bitirdi. Hatta şu anda öğrencilerden biri hâkimlik sınavının yazılısını kazandı ve sözlü sınavı bekliyor. Biri hâkimlik sınavına hazırlanıyor. Diğeri de Maliye Bakanlığı'nda görev aldı.
> Bu arkadaşlarımızın bana olan sevgisi ve saygısından dolayı beni tebrik etmek için alelacele gelip, ayakkabılarını çıkarıp, içeri girip, eşimle görüşmeleri esnasında foto muhabiri bunları yakalıyor ve bu fotoğrafı çekiyor. Ben, şahsen bundan hiç rahatsız olmadım. Ve Türkiye'nin gerçekleri de bir fotoğraf karesine girdiği için *Akşam* gazetesine de "çekmişsiniz, Türkiye'ye Türkiye'nin gerçeğini göstermişsiniz" diyorum. Biz kamu hizmeti yapıyoruz ve bunu yaparken de özel hayatımızın bir kısmının mutlaka kamuya açılması gerektiğini düşünüyoruz.[25]

- **Gecikmiş Mutlu Son: Ertuğrul Özkök Özür Diliyor**

Ertuğrul Özkök'ün, Yılmaz ailesine karşı takındığı tavrın yanlış olduğunu anlaması ve özür dilemesi için "skandal"ın üzerinden beş yıl geçmesi lazımdı. Özkök, Durmuş Yılmaz'ın emekliye ayrılacağı 2011 yılında, kendisinden özür dileyecekti:

> Merkez Bankası Başkanı Durmuş Yılmaz, sadece bizim değil, bütün dünyanın kabul ettiği çok başarılı bir başkanlık döneminden sonra görevinden ayrılıyor. Duyuyoruz ki emeklilik maaşı 4 bin lira olacakmış. Geriye gidip evinin önüne dizilmiş ayakkabılara, eşinin başındaki örtüye bakıp neler düşünmüş, neler yazmı-

24 Muhsin Abay, "Bihruz Bey ve Beyaz Türkler", *Türkiye*, 1 Mayıs 2006.

25 "Durmuş Yılmaz: O Fotoğraf ve Kapıdaki Ayakkabılar Gururum", *Vatan*, 2 Mart 2008.

şız diye bakıyorum. Sansürsüz yazılardı. Samimiydi de. Bugün de içimden geleni aynı samimiyetle ve sansürsüz cümlelerle yazmak istiyorum.

Sayın Başkan;

Başta size çok hoyratça davrandık. Siz, hiçbir zaman mukabele-i bilmisil yapmadınız. Onu bırakın, mukabelede bile bulunmadınız. Bir tek gün bize sitem dahi etmediniz. İlk günlerin hoyratlığı için sizden özür diliyorum. Sizden önce eşiniz Duriye Hanımefendi'den özür diliyorum. Bize unutamayacağımız bir "insanlık dersi", "hayat bilgisi dersi" verdiniz. Bize, en iyi dersi işinizi çok iyi yaparak verdiniz. Siyasi iktidar karşısında dik durdunuz, Türk ekonomisinin başarısında çok büyük rol oynadınız. O günlerde, eşinizin başörtüsüne bakıp, "Liyakat değil itikat" diyorduk. Yanılmışız, sapına kadar liyakatmış. Size bir teşekkür de nezaketinizden dolayı borçluyuz. Bizlere bu dersi sopayla, tehditle, aşağılayarak, öfkeyle değil; gerçek bir başarı hikâyesi ve nazik bir duruşla verdiniz.

Size ve eşinize mutlu, sağlıklı ve keyifli bir hayat diliyorum.[26]

- **Temmuz 2007 – CHP ve "Terlikli Yemek"**

22 Temmuz 2007 genel seçimlerini AKP'nin kazanmasından sonra basında yeni bir "terlik" tartışması başlayacaktı. Bu sefer tartışmayı başlatan, Zülfü Livaneli idi. Livaneli, *Vatan* gazetesindeki sütununda CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ı ağır bir şekilde eleştirecekti. Livaneli, Baykal'ın CHP Genel Sekreter Yardımcısı Mehmet Sevigen'in evinde kurmayları ile birlikte 19 Aralık 2002 akşamı toplandıklarını, bu toplantıda Baykal'ın o tarihte siyaset yasaklı olan Erdoğan'ın yasağının kaldırılması için gerekli Anayasa değişikliğini onaylayacağını söylediğini yazacak ve Baykal'ı, böyle davranarak Erdoğan'a başbakanlık yolunu açmakla eleştirecekti.[27]

Bu yazının ertesi günü *Hürriyet* gazetesi, Mehmet Sevigen'in evindeki yemekli toplantıyı "Terlikli Zirve" başlığıyla manşete taşıyacak, bunu da Sevigen'in evine gelen misafirlerin ayakkabılarını çıkarıp terlik giydikleri ayrıntısından yola çıkarak yapacaktı.[28]

Hürriyet gazetesinin haberinde "terlik" vurgusunun yer alması üzerine toplantıya ev sahipliği yapmış olan Mehmet Sevigen, "bizim evde namaz kılındığı için, namaz kılınan eve ayakkabı ile girilmez genelde. Onlar da ayakkabılarını çıkardılar, terlikle oturdular. Hanım onlara güzel yemekler ikram etti" açıklamasında

26 Ertuğrul Özkök, "Black Hoca Efendi!", *Hürriyet*, 15 Nisan 2011.

27 Zülfü Livaneli, "Deniz Bey, O Fotoğrafı Çıkarıp Bakmanın Zamanı Geldi!", *Vatan*, 24 Temmuz 2007.

28 Okan Konuralp – Fatma Aksu, "Terlikli Zirvesi Erdoğan", *Hürriyet*, 25 Temmuz 2007.

bulunacaktı.[29] Ertuğrul Özkök de konuya ayırdığı yazısında toplantının ayrıntılarını "terlikli yemek" vurgusuyla yazacaktı.[30]

Bu tartışmalara en son katılacak olan, *Vatan* gazetesinde Tuğçe Baran mahlasıyla yazan Mutlu Tönbekici olacaktır. Tönbekici, kaleme aldığı yazısında ortalama Türk ailesinin âdetlerinden bihaber gözüken Ertuğrul Özkök ile *Hürriyet* gazetesinin snob dilini alaycı bir üslupla eleştirecekti:

> Mevzua bodoslama atlayan *Hürriyet* gazetesi de ne yaptı ne etti ve yine kendi "tuşe" sini vurdu.
>
> Taktığı isme bakın: TERLİKLİ ZİRVE!
>
> Zülfü Bey'in söz ettiği toplantı meğer bir yemek davetiymiş ve Mehmet Sevigen'in evinde olmuş, Mehmet Bey'in evinde de namaz kılındığı için pabuçlar çıkmış, yemek terlikle yenilmiş.
>
> Ertuğrul Özkök bunu, yani ayakkabı çıkartmayı "çok ilginç bir ayrıntı!" diye aktarıyor biz Norveçli okurlarına...
>
> Vay vay vay! Tekrar ediyorum: Vay vay vay!
>
> Bir acayip Türk âdeti daha mı öğrendik ne? Türkler evlerinde pabuç çıkartıyor ha! (Not al Björk!)
>
> Ayakkabı çıkartma hadisesi o kadar acayibine gitmiş ki Ertuğrul Bey'in, yazısında boldlu bir şekilde iki kez yazmış: "Terlikli Yemek" (Editör arkadaşım, bir zahmet sen de benimkini boldla)
>
> Hoca abartınca cemaati de ne yapsın, web sitesinde olmuş yemeğin adı "TERLİKLİ ZİRVE".[31]

- **ABD Başkan Yardımcısı Joseph R. Biden'in Erdoğan'ı Ziyareti ve Gene "Terlikler" Konusu – Aralık 2011**

Birleşik Amerika Başkan Yardımcısı Joseph R. Biden'in 3 Aralık 2011 günü, bir ameliyat sonrası evinde istirahat etmekte olan Erdoğan'ı ziyareti vesilesiyle de "terlik" konusu gene ortaya çıkacaktı. Bu kez vurguyu yapan, görüşmeye katılan Amerikan heyetindeki bir yetkiliydi. Bu yetkili içeride neler konuşulduğu konusunda gazetecileri bilgilendirirken "girişte ayakkabılarımızı çıkardık ve hepimiz terlik giydik" diyecekti.[32] *Hürriyet* gazetesinin bu haberi "Terlikli Zirve" başlığıyla vermesi üzerine Nazlı Ilıcak, şu yorumda bulunacaktı:

---

29 "Ev Sahibinden Terlikli Zirveye Cevap", *Hürriyet*, 25 Temmuz 2007.

30 Ertuğrul Özkök, "Bir Hafta Sonra Ne Oldu Bir Bakın", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2007.

31 Tuğçe Baran, "Terlikli Davet, Terlikli Zirve, Terlikli Yemek... Terlikli Sopa?", *Vatan*, 27 Temmuz 2007.

32 "Biden'a Türk Usulü Ağırlama" *Hürriyet*, 5 Aralık 2011; Mark Landler, "In Turkey to Strenghten Ties, Biden Refuses to Ignore a Host's Economic Boast", *The New York Times*, 3 Aralık 2011.

"Terlikli zirve" manşeti, acaba hangi duygularla atıldı diye düşünmeye koyuldum. Aşağılama... Küçümseme... Hayret...

Bence, kendi halkının yaşantısına ve değerlerine yabancılaşan bir bakış açısını yansıtıyordu bu başlık. Yakup Kadri'nin *Yaban* romanındaki Ahmet Celal tipini bilenler ne demek istediğimi anlayacaktır.

Durmuş Yılmaz'ın dairesinin kapısı önündeki pabuçlar çok tartışılmış, Ertuğrul Özkök, "Garibanizm ihtilali"nden söz etmişti. *Hürriyet*'in, Erdoğan-Biden görüşmesini "Terlikli zirve" başlığı ile duyurması, acaba nasıl bir duygunun ürünü. Gene bir Beyaz Türk refleksi mi?[33]

- **Ocak 2021 – Yeniden Ayakkabı Meselesi**

Bu tartışmadan dokuz yıl sonra bu kere kısa sürecek olan bir başka "ayakkabı çıkarma tartışması" başlayacaktı. Bu seferki sebep, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun yılbaşı gecesini Van, Şırnak ve Siirt'in kesiştiği bölgede bulunan Belbüke Kalekol Üs Bölgesi'nde geçirmesi ile ilgiliydi. Soylu, yer sofrasında askerler ile birlikte ayakkabılarını çıkarmış halde yemek yerken çekilmiş fotoğrafını sosyal medyaya servis etmesi üzerine "popülist olmakla" eleştirilecekti.[34] Bunun üzerine AKP'ye olan sempatisiyle tebarüz eden *Hürriyet* gazetesi yazarı Abdülkadir Selvi, Soylu'yu savunacak ve şöyle yazacaktı:

Bu tablo üs bölgesindeki askerin moralini yükseltirken, belli ki Bodrum'daki villalarında yılbaşı kutlaması yapan birilerinin moralini bozmuş. Süleyman Soylu ve askerlerin ayakkabılarını çıkarıp oturması gibi korkunç bir tehlikeyi tespit etmişler! Ayakkabı çıktı ya, rejim elden gidecek demektir.
Şehitlere değil, ayakkabıya bakan kafa.[35]

Selvi'nin tepki yazısında ilginç olan, her ne kadar Soylu'yu eleştiren isimlerin "Beyaz Türk" profili ile hiçbir ilgileri yoksa da, "Bodrum'daki villalarında yılbaşı kutlaması yapan birileri"nin rahatsız olduğunu vurgulamasıdır. Bu tepki, Türk siyasi literatüründe "Boğaz'da yalılarında viskilerini yudumlayıp purolarını tüttürenler" şeklinde özetlenebilecek popüler eleştirinin bir diğer hali olup özünde "Beyaz Türkler"e karşı beslenen öfkenin bir dışa vurumudur.

33 Nazlı Ilıcak, "Terlikli Zirve ve Yaban", *Sabah*, 7 Aralık 2011.

34 Yasin Arslan, "Soylu'nun Askerleri..." 2 Ocak 2021, https://onedio.com/haber/soylu-nun-askerlerle-yer-sofrasindaki-fotografi-sosyal-medyanin-gundemin-de-gercekten-masa-mi-yoktu-949849

35 Abdülkadir Selvi, "O Fotoğraf Eksi 20'de Çekildi", *Hürriyet*, 5 Ocak 2021.

❖ 11. Cumhurbaşkanlığı Seçimi: Birinci Evre - Nisan 2007

16 Mayıs 2007 tarihinde görev süresi dolan 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in halefini seçmek üzere adaylık son başvuru tarihi 25 Nisan 2007, ilk oylama günü de 27 Nisan 2007 olarak tespit edilmişti. AKP, Abdullah Gül'ü aday gösterecekti. Seçimin kaderini ise 367 tartışmaları belirleyecekti. Anayasa'nın 102. maddesine göre cumhurbaşkanı seçilebilmek için ilk turda yeterli çoğunluk (367 oy), sonraki iki turda ise salt çoğunluk (276 oy) gerekliydi. Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu ise 367 oy sayısının, sadece karar yeter sayısı değil aynı zamanda toplantı yeter sayısı olduğunu ileri sürecekti. Böylece TBMM'de 354 sandalyeye sahip olan AKP, diğer partilerin toplantıya katılmamaları halinde tek başına kendi oylarıyla cumhurbaşkanını seçemeyecekti.[36]

• Cumhuriyet Mitingleri

Bu tartışmalar sırasında *Hürriyet* gazetesi yazarı Bekir Coşkun (1945-2020), Abdullah Gül'ün adaylığına karşı çıkan Kemalist kesimin hissiyatını "Çankaya'ya çıkan yollara otururuz" başlıklı yazısı ile dile getirecekti.[37] Ardından ilki 14 Nisan 2007 günü İstanbul'da yapılan Cumhuriyet Mitingleri düzenlenecek, mitinglerde "Çankaya'da türban istemiyoruz" sloganı atılacaktı.[38]

Milliyet gazetesi yazarı Taha Akyol, mitinglerle ilgili izlenimlerini ve görüşünü şöyle aktaracaktı:

> Ankara ve İstanbul'daki dev mitinglerde ise muazzam bir kadın katılımı vardı. Genel manzara belli bir eğitim seviyesine sahip, iyi giyimli, medeni davranışlı kitlelerdi. Sina Koloğlu, "Beyaz Türklerin isyanı" diyor. Tipik "orta sınıf" manzaralarıdır bunlar.
>
> Ankara ve İstanbul mitingleri Türkiye'de güçlenen orta sınıfın yansımasıydı. Köylü bir toplum böyle mitingler yapamaz. Atatürk zamanında resmi bayram ve geçit törenlerindeki seyirci kalabalığının dışında, hiçbir miting yapılmamıştır. "Orta sınıf"ın siyasal özelliği, köylü gibi itaatkâr olmayıp gerektiğinde tavır koyabilmesidir; "itiraz" etmesi, "talep"te bulunması, siyasette "katılım" istemesidir. Onun için köylü toplumlarında demokrasi zordur. Orta sınıf toplumlarında ise darbe zordur, tek fikirlilik zordur, 'tek tipleştirme' imkânsızdır. Çünkü köylü gibi boyun eğmezler, "itiraz" ederler, "talep" ederler, siyasi süreçlere "katılmak" isterler.

36 "2007 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi", https://tr.wikipedia.org/wiki/2007_T%C3%BCrkiye_cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_se%C3%A7imi

37 Bekir Coşkun, "Çankaya'ya Çıkan Yollara Otururuz", *Hürriyet*, 14 Kasım 2006.

38 Serdar Turgut, "Beyaz Türkler Neye Tepkili?", *HaberTürk*, 1 Kasım 2012.

Vatan, 15 Nisan 2007.

Mitingler, işte bu orta sınıfın Türkiye'de nasıl gelişip güçlendiğinin de göstergeleriydi. Ancak cumhuriyet elitlerinin kendilerini üstün, taşradaki milyonları "fasa fiso" gibi görme duygusu, ideolojik devamlılık yoluyla mitinglere de yansımıştı. "Biz halkız, onlar ümmet" türü eleştiriyi aşan, dışlayıcı sloganlar! (...)

Cumhuriyetçi elitlerin liberalleşme evresinden önceki bu 'taşra' bakışını, Fransız tarihi uzmanı Maurice Larkin "Cumhuriyetin paryaları" terimiyle tarif etmiştir. Bizde "Hasolor, Memolar, fasa fisolar..." Hâlbuki orta sınıflaşma zorunlu olarak çoğulculuğu da getirir. Orta sınıflaşmayı yaratan sivil ekonomi, eğitim, şehirleşme, dışa açılma gibi dinamikler "taşralılar"ı da orta sınıflaştırır; "kenar"da kalmışlıktan çıkarıp "merkez"e, yani elitlerin yanı başına getirir. Eskiden bastırılmış kimlikler ortaya çıkar, orta sınıfın kendisi de çeşitlenir: Köylü toplumunda görülmeyen liberal, muhafazakâr, sosyal demokrat vs. siyasi akımlar oluşur. Mitinglerdeki milyonları üreten de, liberal ve muhafazakâr kesimleri üreten de aynı orta sınıflaşmadır. İşte onlar da cumhuriyet elitleriyle eşit vatandaş olmayı "talep" ediyorlar, 'parya' gibi görülmeye "itiraz" ediyorlar, siyasete "katılmak" istiyorlar. Türkiye 1950'lerden beri bu süreci yaşıyor. Ama cumhuriyetçi "merkez", orta sınıflaşan "taşra" ile bu "eşitliğe" razı mı? Taşrayı merkeze getirerek onların da orta sınıflaşmasını sağlayan piyasa ekonomisine karşı çıkanlar! Demokrasiye

geçişi "karşı devrim" diye suçlayanlar! "Liboş, dönek, gerici" gibi aşağılamalar! "Merkez"e gelişi durdurmak için konulan yasaklar!.. Belli ki 'Beyaz Türkler' 'Zencilerle' eşitliğe pek de razı gözükmüyor. Ama demokrasi, piyasa ekonomisi ve dışa açılma devam edecekse, vatandaşların eşitliği fikri de güçlenecektir; merkez-kenar ayrımı aşılacak, Türkiye Batılı bir devlet gibi hür ve eşit vatandaşların güçlü ülkesi olacaktır.[39]

Oray Eğin de Cumhuriyet Mitingleri'nin yarattığı moral coşkuyu şöyle anlatmakta:

Beyaz Türk'ün tanımı ne zaman değişti diye düşünüyorum ve aklıma ilk olarak Cumhuriyet Mitingleri geliyor. Ortak bir kaygıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin sürüklendiği yere, AKP hükümetine geçerli itirazlarla sokağa dökülen isimlere o günlerde Beyaz Türk denmedi.

Sadece yürüyüşlere katılanlara katılanlar değil, evlerinde oturanlar, gezenler de bayrağı bir an bile yanlarından eksik etmedi. Kuaför salonları bile bayrak asarak "taraf" olduklarını beyan etti. Televizyon programlarına o gece sanatçılar ellerinde bayrakla katıldı. Gece kulüpleri kapılarına bayrak astı.

---

39 Taha Akyol, "Mitingler ve Orta Sınıf", *Milliyet*, 1 Mayıs 2007.

> Bayrak resmi dairelere hapsolmuşluğunu ve sadece resmi bayramlarda hatırlanma kaderini yendi. İstanbul'un belli noktalarına dikilmeye başlanan, giderek sayıları artan bayraklar bir ifade şekli, bir direnişin simgesine dönüştü.
>
> Bölük pörçük siyasi eğilimlerin olduğu bir dönemde bayrak sayesinde ortak uzlaşı da sağlandı. Solda birlikten tutun da milliyetçilere kadar herkes ortak kaygıda, ortak endişede ve bayraklı mitinglerde birleşti.
>
> Bayrak Beyaz Türklerin ses çıkardığının, "Biz de buradayız", dediğinin, meydanı boş bırakmaya niyetli olmadıklarının simgesi oldu o günlerde.[40]

Cumhuriyet gazetesi, mitinglere büyük destek verecek ve mitingleri manşetten haberleştirecekti. *Cumhuriyet* aynı zamanda Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı adaylığına karşı çıkacak ve "Tehlikenin farkında mısınız?" sloganı ile bir aleyhte kampanya başlatacaktı. Slogan, gazetenin 2 Nisan 2006 tarihli nüshasında sürmanşetten siyah zemin üzerine yeşil renkle tersten yazılmış haliyle yer alacak ve Arapçayı hatırlatacaktı. Burada verilen mesaj, AKP'nin "irticai" bir parti olduğuydu. Benzer bir diğer reklam, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 16 Mayıs 2007 tarihinde sona erecek olan görev süresi sonrasına atıfla Rutkay Aziz'in seslendirdiği "16 Mayıs'ta saatler 100 yıl geriye alınıyor, tehlikenin farkında mısınız?" ifadesini içeren televizyon reklamları olacaktı.[41]

40 Oray Eğin, *İmha Planı Medya Nasıl Çökertildi*, Destek Yayınları, İstanbul, 2004, s.287-288.

41 Vahdet Mesut Ayan, *AKP Devrinde Medya Âlemi*, Yordam Kitap, İstanbul, Haziran 2019, s.86-88. Ayrıca bkz. M. Kemal Aydın, "Cumhuriyet Gazetesi Reklamı: Korku Satmak", 10 Mayıs 2006, https://www.birikimdergisi.com/guncel/939/cumhuriyet-gazetesi-reklami-korku-satmak; "Geçmişten Bugüne Cumhuriyet Gazetesi Reklamlarının Perspektifinde Türkiye", https://bigumigu.com/haber/gecmisten-bugune-cumhuriyet-gazetesi-reklamlarinin-perspektifinden-turkiye/

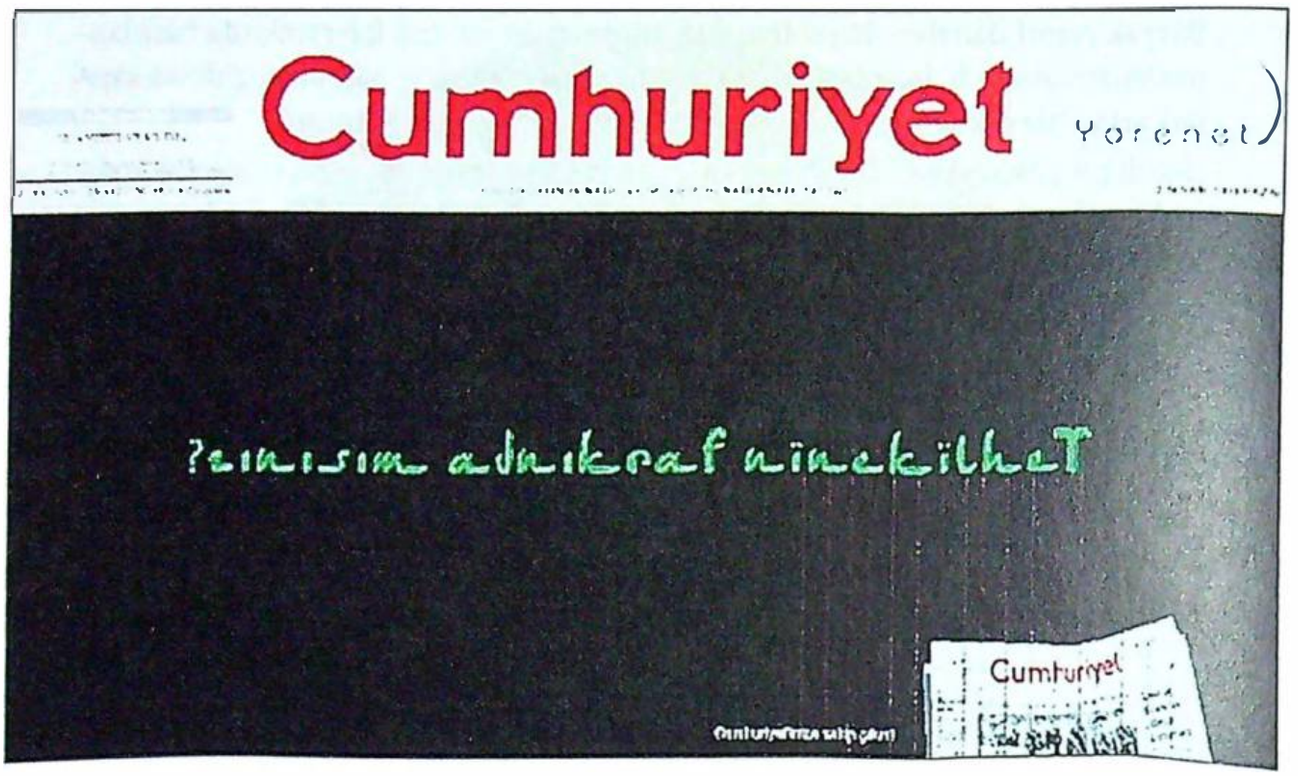

Cumhuriyet, 2 Nisan 2006.

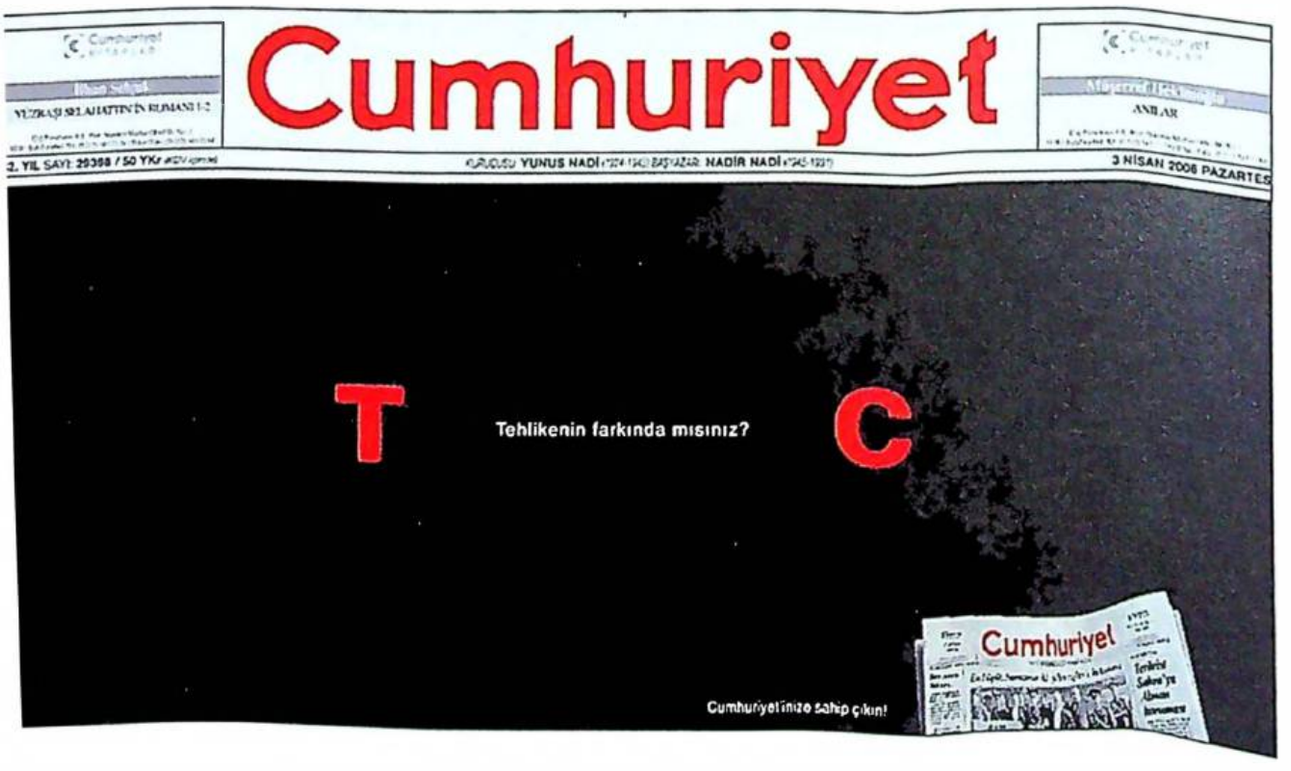

Cumhuriyet, 3 Nisan 2006.

Genelkurmay Başkanlığı, 27 Nisan 2007 gecesi saat 23.30'da web sitesinde yayınladığı ve tarihe "e-muhtıra" adıyla mal olan laiklik uyarısı içeren metinle cumhurbaşkanlığı seçimine müdahil olacaktı.[42] Ertesi gün Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, Başbakan Erdoğan'ın bazı bakanlarla birlikte kaleme aldığı ve Genelkurmay Başkanlığı'nı "hizaya sokan" cevabını okuyacaktı. Bu karşı cevap, Cumhuriyet tarihinde bir ilk idi ve 12 Şubat 1971 muhtırası ve 28 Şubat sürecinde hükümetlerin sessiz ve boyun eğen tavırlarından kendini net bir şekilde ayıran dik bir tavırdı.

Kırıkkale Üniversitesi öğretim üyesi Cennet Uslu, AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren Kemalist/Ulusalcı vesayetçi kesimle olan mücadelelerini üç döneme ayırmakta:

(a) korunma (düzeni zorlamadan kabul görülmeye çalışmak),
(b) geriletme (vesayet unsurlarını açıkça karşılarına alıp geriletmeye çalışmak),
(c) sökme (Kemalist vesayetçi statükoyu sökmek).

Cennet Uslu'ya göre AKP'nin iktidara geldiği 2002'den, 27 Nisan 2007 tarihindeki Genelkurmay Başkanlığı'nın e-muhtırasına kadar geçen dönem korunma evresi idi. E-muhtıranın ardından hükümetin basın açıklaması ile birlikte vesayeti geriletme evresi başlamıştı. Bu evre de 12 Eylül 2010 Anayasa referandumu ile sonuca ulaşacaktı. 12 Eylül 2010 Anayasa referandumu ile başlayan ve 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile sona eren dönem ise sökme veya yeni rejimin kurulum evresi idi.[43]

E-muhtıradan birkaç gün sonra, 1 Mayıs 2007 tarihinde, Anayasa Mahkemesi'nin cumhurbaşkanı seçimi için TBMM Genel Kurulu'nda en az 367 milletvekili olması gerektiği hükmünü vermesi ve birinci tur oylamayı iptal etmesi üzerine AKP, erken genel seçim teklifinde bulunacak ve teklif kabul edilecekti.

---

42 "Adaylık süreci ile 23 Nisan öncesi yurdun birçok yöresinde laiklik karşıtı ve din bezirgânlığı olarak nitelendirdikleri olayların gelişiminin vahim derecede olduğu ve bunun rejime meydan okuma olarak değerlendirilmesi gerektiği yer almış, bununla birlikte TSK'nin yasalar ile kendine düşen görev ve yetkileri kullanmaktan çekinmeyecekleri de" dile getirilecekti.
Kaynak: "e-muhtıra", https://tr.wikipedia.org/wiki/E-muht%C4%Blra

43 Cennet Uslu, "Türkiye'nin Dönüşümü, Cepheleşme ve Liberallerin Ayrışması", *Liberal Düşünce*, Yıl 20, Sayı 17, Kış 2015, s.7-40.

❖ 22 Temmuz 2007 Erken Genel Seçimleri

• Seçim Öncesi Manzara

"Beyaz Türkler" terimi, 22 Temmuz 2007 erken genel seçimleri arifesinde ve sonrasında yeniden ve değişik biçimlerde tartışmaya açılacaktı. Seçimlerden önceki tartışma Saadet Partisi'nin seçim beyannamesinde yer alan bir karikatür nedeniyle, seçimler sonrasındaki tartışmalar ise *Hürriyet* gazetesi yazarı Bekir Coşkun'un seçim öncesindeki bir yazısının başlığı olan "göbeğini kaşıyan adam" terimi nedeniyle ve Beyaz Türklerin hayal kırıklığı konularında olacaktı.

• "Beyaz İmam Hatipliler" Tartışması

Seçimlerden kısa bir süre önce basın, CHP ve DSP'nin iştirak ettiği ve AKP karşıtı bir havaya bürünen Cumhuriyet Mitingleri'ne katılan ve seçimlerde CHP'ye oy verecekleri varsayılan kesimi "Beyaz Türkler" olarak tanımlayacak; seçimlerden sonra ise AKP'nin seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanması üzerine aynı Beyaz Türklerin kime oy verdikleri tartışmasını başlatacaktı.[44]

Seçimlerden önce Beyaz Türklere atıfta bulunulan bir diğer tartışmayı ise SP Genel Başkanı Recai Kutan başlatacaktı. Saadet Partisi'nin seçim beyannamesinde yer alan bir karikatürde "Sakın aldanma, süt başka, kireç suyu başka, süt (SP) içersen fatih olursun, su (AKP) içersen İsrail'e mumya olursun" denilmekteydi. Aynı sayfada AKP'nin parti simgesinin yanında da "Beyaz İHL mezunu" yazılıydı.[45]

SP Genel Başkanı Recai Kutan'a bir televizyon programında bu karikatüre atfen "AKP'lileri beyaz imam hatipliler olarak tanımlıyorsunuz. Bu ne demek?" diye sorulduğunda Kutan, "Malum son zamanlarda kullanılan bir tabir var; 'Beyazlar ve Zenciler' diye. Tabii beyazlar malum bu ekonomik düzen içinde âdeta bir nevi seçkinler sınıfı olarak, yani bu o anlamda kullanılmış bir tabirdir" cevabını verecekti. Bu beyanat, birçok tepkiye yol açacaktı. ÖNDER Genel Başkanı Yusuf Ziyaettin Sula ile AKP İstanbul Milletvekili ve eski Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç, bu beyanatından dolayı Kutan'ı eleştireceklerdi. *Millî Gazete* yazarı ve eski RP milletvekili Yasin Hatipoğlu ise Kutan'ı destekleyecekti:

---

44 Oray Eğin, "Beyaz Türkler'in Tatil Planı", *Akşam*, 8 Haziran 2007; Halit Tunç, "İzmir'in Beyaz Türkleri, AK Parti'nin Garibanlarına Karşı", *Star*, 28 Temmuz 2007.

45 Şükran Pakkan, "Saadet'ten AKP'lilere Beyaz İmam Hatipliler", *Milliyet*, 5 Temmuz 2007.

Saadet Partisi Seçim Beyannamesi, 22 Temmuz 2007, s.71.

> Beyazlıktan kastedilen, İHL'li olma geleneğini sürdürememektir. Bugün iktidarda bulunanlar imam hatipli olmanın imkânlarını istismar ediyor. Kutan, beyaz ile 'Sizin bir başbakanınız var, işin kaymağını kaşıklıyor, ama imam hatiplilerin hiçbir meselesine dönüp bakmadı' demek istemiş olabilir.[46]

Sosyolog Mustafa Şen ve *Zaman* gazetesi yazarı Ali Bulaç ise şu yorumlarda bulunacaklardı:

> **Mustafa Şen:** 90'larda başlayan süreçti, İslami kesimde zenginleşmeyle beraber AKP ve Saadet Partisi yeni bir yol ayrımına geldi. Yükselenler ve yükselmek isteyenler, merkezi ve yerel iktidarın sağladığı olanaklardan yararlanarak kısa sürede zengin olanlar ve bu zenginlikten yararlananlar AKP tarafında yer alıyor. Saadet'te kalanlar ise daha ideolojik ve geleneksel bir yapılanmanın örneğini sergiliyor. Kutan'ın söylediği "Beyaz Türk-Siyah Türk" ayrımını da dağıtan bir şey. Erdoğan kendisini "Esmer Türk" olarak nitelendiriyordu. Oysa şimdi Kutan açılımıyla, imam hatipler özelinde de başlayan ve zamanla daha da keskinleşmesi mümkün sınıfsal-kültürel farklılaşmaya dikkat çekiyor. Yeni bir iç tartışma olarak uç veren bu tanım doğrultusunda, kendisine göre beyaz imam hatipliler zenginleşen yeni

46 Şükran Pakkan, "Saadet'ten AKP'lilere: Beyaz İmam Hatipliler", *Milliyet*, 5 Temmuz 2007.

bir grubu; siyahlar ise garibanı, yoksulu, geleneğe sahip çıkan bir kesimi dolayısıyla da kendi partisini temsil ediyor.

Ali Bulaç: Recai Bey'in söylediğinde elbette doğruluk payı var. Çünkü, imam hatipliler Türkiye'nin esmerlerini temsil ederler. Sınıfsal olarak da çoğunlukla alt gelir gruplarına ait ailelerin tercihidir çocuklarını imam hatiplere yollamak. Dolayısıyla imam hatipler eğitim yoluyla sisteme katılma yoludur. Ancak, zamanla imam hatipliler içinde de bir değişim yaşandı. Çevreden merkeze kayanlar, modern toplumun tüketim alışkanlıklarını kullanmak istiyor. Eski İslamî inanışlarına da mesafe koyuyor. Ciplere biniyorlar, yabancı markalardan giyiniyorlar, lüks sitelerde oturuyorlar. Dolayısıyla derileri zamanla beyazlaşıyor. Bu noktada, AKP esmerleri unutan, beyazlaşan ve beyazlaşmaya çalışanların partisidir. Esmerler, bu seçimlerde olmasa da sonraki seçimlerde mutlaka kendilerine yeni bir adres bulacak. Merkez, imam hatipleri siyaset ve ekonomi yoluyla sisteme kattı. Temsilcilerinin bir kısmına bir miktar sus payı verdi. Beyazlar sus payı alarak bu sistemin sürmesini kabul edenlerdir.[47]

- **İstanbul'un İş ve Finans Çevrelerinin Tavrı**

Seçimlerden 15 gün önce *The Financial Times* gazetesi muhabiri Vincent Boland, İstanbul'daki iş ve finans çevreleri ile yaptığı görüşmeler sonrasında yayınladığı haberde iş çevrelerinin AKP'yi "doğru veya yanlış laik Cumhuriyet'e bir tehdit olarak gördükleri"ni, AKP'nin sırf fazla güç sahibi olmaması için CHP'ye oy vereceklerini ancak AKP'nin muhalefete kıyasla piyasalar ile çok daha uyumlu ve liberal bir ekonomik politika sürdürdüğünü belirttiklerini ve hükümette AKP'yi görmek istediklerini yazacaktı.[48] Her ne kadar özgün haberin içinde "Beyaz Türkler" terimi geçmiyorsa da *Radikal* gazetesi haberi yerlileştirerek "Beyaz Türklerin kafası işte bu kadar karışık" başlığıyla verecekti.[49]

Seçimlerden birkaç gün önce düzenlenen ve iş dünyası ile sosyetenin ünlü ve varlıklı simalarının katıldıkları bir davete katılan *Milliyet* gazetesi başyazarı Güneri Cıvaoğlu yaklaşmakta olan seçimlerle ilgili olarak iş dünyasının tavrını şöyle aktaracaktı:

Masalarda ağırlıklı konu genel seçimdi. Büyük holdinglerden birinin genç patronu, koluyla geniş bir yelpaze çizerek 500'e yakın davetliyi gösterdi. "Bu masadakilerin yüzde 80'i pazar günü AKP'ye oy verecek" dedi. Bir başka "büyük patron"un söylemi de aynıydı ancak öngördüğü oran daha düşüktü:"Buradaki davetlilerin

47 Okan Konuralp, "Beyaz İmam Hatipli Tartışması", *Hürriyet*, 7 Temmuz 2007.

48 Vincent Boland, "AKP yet to win over wary business elite", *The Financial Times*, 8 Temmuz 2007.

49 "Beyaz Türklerin Kafası İşte Bu Kadar Karışık", *Radikal*, 10 Temmuz 2007.

yüzde 50'si AKP'ye oy verecek...". Konuştuğum işadamlarından hiçbiri, o geceki konukların AKP'ye verecekleri oy oranında yüzde 50'nin altına düşmedi. İstanbul'un iş, medya ve sanat dünyasından cemiyet sayfalarının ünlüleri salı gecesi verilen bir davetteydi. Fransızların "Kalplerimiz solda ama cüzdanlarımız sağ cebimizde" diye bir sözleri vardır.Yukarıda yansıttığım, seçim söylemleriyle örtüşüyor. Bizim iş dünyası ve yabancı sermaye, kendi yararlarına bir "istikrar" tanımı yapıyor ve "sandıklardan o doğrultuda sonuç çıkmasını" tercih ediyorlar. *Financial Times*'ta işadamlarının "AKP'nin iktidar olmasını istediklerini, ama oylarını CHP'ye ya da diğerlerine verecekleri" yolundaki söylemleri yayımlanmıştı. Bir kısmı gerçekten de o çizgide.Fakat... Yukarıdaki satırlarda yansıttığım gibi, AKP'ye oy vereceklerin oranı da yüzde 50'nin altında değil. Yani... AKP'nin Türkiye genelinde alabileceği oyun hayli üstünde bir oran bu.[50]

AKP'nin seçimi kazanmasından sonra siyaset bilimci Taha Özhan, *Financial Times*'ın bu yazısına geri dönecek, Türkiye'nin ilk 500 şirketi arasına giren ve kurucuları "Beyaz Türk" işadamları olan büyük grupların AKP'nin iktidar olduğu yıllarda kârlarını sürekli arttırdıkları için ekonomiyi AKP'nin yürütmesini ancak iktidarda CHP'nin olmasını istemeleri gibi çelişkili tavırlarına dikkati çekecekti:

Hâsılı kelam *Financial Times*'ın mevzubahis yaptığı kapitalistlerin cari sistemden rahatsızlık duyması için neredeyse hiçbir sebep yok. Kapitalistler de AKP döneminde kazandıklarını inkâr etmiyorlar. Dananın kuyruğu burada kopuyor. Fütursuzca artırdıkları sermaye birikiminin durmaması için AKP ile yola devam ediyorlar; ama oylarını CHP'ye vereceklerini söylüyorlar. İşte bu noktada tüm iktisadi şahsi çıkar, rasyonalite ve *homo economicus* allak bullak oluyor. (...)
Kapitalistlerin yaşadığı bu ikilem ya da çıkaramadıkları ideolojik gömlekleri iki unsurdan kaynaklanıyor olabilir: Cumhuriyet döneminde devlet eliyle ilkel sermayeye ve birikime kavuşmuş olmaları ve iktisadi faaliyetlerini normatif bağlamdan bağımsız okuyamamaları. Her durumda, geldikleri son nokta itibariyle kendi dünyalarında tutarlı bir ahlak sistemi içerisinde hareket ediyorlar. Kâr edecekleri bir yatırımı arzuluyor; ama tercihlerini bu beklentilerini nesh edecek bir şahsi çıkar doğrultusunda kullanıyorlar. Bu, kâr ile şahsi çıkarın çatıştığı, tafsilatı oldukça zor bir dilemma ile bizi baş başa bırakıyor.[51]

50 Güneri Cıvaoğlu, "İşadamları ve AKP", *Milliyet*, 19 Temmuz 2007.

51 Taha Özhan, "Beyaz Türkler 'Rasyonel Ahmaklar' mı?", *Anlayış*, Sayı 51, Ağustos 2007, http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=51&makaleid=584 Taha Özhan, 2009-2014 yılları arasında AKP yanlısı SETA Vakfı başkanı ve 26. dönem (17 Kasım 2015-16 Mayıs 2018) AKP Malatya milletvekili olacaktı.

- **Bekir Coşkun ve "Göbeğini Kaşıyan Adam" Yazısı**

Seçimlerden yaklaşık üç ay önce, Mayıs 2007'nin ilk günlerinde, Bekir Coşkun "göbeğini kaşıyan adam" terimiyle gündeme oturacaktı. Coşkun'un yazısının başlığı olan bu terimle karikatürize ettiği seçmen tipi, oylarıyla Erdoğan'ı iktidara taşıyacak olan seçmen kitlesinin kayda değer bir bölümünü temsil ettiği için yazı geniş tartışmalara yol açacaktı:

> O göbeğini kaşır. Göbeğinin tombik olması ona mutluluk verir, çünkü bu yaşamın tadını çıkarttığı anlamına da gelir. Ayağını altına alıp oturur. Elinde bayraklarla yürüyen kadınları görünce "Ne vınaklıyo bunlar len..." diye kızar. "Haberleri" sevmez. O "Ti-Vi eğlence programına" bakar. Dünyada neler olup bittiği konusunda, bildiği tek dış politika yorumu "İngiliz yaman olur" görüşüdür.
>
> Kitap okumaz. Çok da gerekiyorsa "Bi bakıver kitap ne diyor?" diye sorduğu bir "hoca"sı vardır.
>
> Gazete bilmez. İlgi duyduğu tek gazete, turşu kavanozlarının altına serdiği geçen senenin gazetesidir.
>
> Liderlerle ilgili en kapsamlı düşüncesi "Müslüman adam", demokrasi ile ilgili tek fikri ise "Çalsın ama iş yapsın"dır.
>
> Sonra göbeğini kaşır... İşte; Tayyip Erdoğan'ın bir anda "Her şey için sandık" derken, güvendiği adamdır o... Büyük kentlerde her partiden, her yaştan, her meslekten, her görüşten, her kesimden milyonlar meydanlara dökülürken... Eski-şimdiki cumhurbaşkanları, üniversiteler, akademisyenler, yüksek mahkemeler, askerler, sivil demokratik örgütler "endişelerini" dile getirirken... Dünya medyası "Türk halkı siyasi İslam'a dur dedi" kanaatine varırken... Tayyip Erdoğan'ın güvendiğidir o:
>
> Göbeğini kaşıyan adam...
>
> Atatürk'ün kızları al bayraklarla yürürken, bu ülkenin aydınlık yüzlü erkekleri meydanları doldururken, çocuklar annelerinin-babalarının elini tutup yarınlarına şimdiden sahip çıkmaya kalkarken... Göbeğini kaşıyan adam uzakta bıyık altından güler. Ve sandık ortaya konulduğunda... Göbeğini kaşıyan adamın dediği olur. Çünkü demokrasi, bilinçte aşağı-yukarı eşit insanların rejimidir. Bir toplumun çoğunluğu "göbeğini kaşıyan adam" ise, orada demokrasi olmaz, olamaz...
>
> Tayyip Erdoğan işte ona güvenir: Göbeğini kaşıyan adama...[52]

Bekir Coşkun'un yazısının yaratacağı tepkileri görmek için seçim sonuçlarını beklemek gerekecekti.

52 Bekir Coşkun, "Göbeğini Kaşıyan Adam", *Hürriyet*, 3 Mayıs 2007.

- **"Siz Kaç Kişisiniz Allah Aşkına?" Meselesi**

Beyaz Türkler konusunda kavramlaştırılan bir diğer terim, AKP'li siyasetçilerle AKP yanlısı medyanın tepeden bakan ve küçümseme içeren bir ifadeyle Beyaz Türklere karşı kullandıkları "Siz kaç kişisiniz Allah aşkına?" sualidir. Ertuğrul Özkök, hatıralarında bu tavırla ilk karşılaşmasını şöyle aktarmakta:

> 2007 seçimlerinden önce Ankara'da AK Parti Genel Merkezi'nde CNN'de Ahmet Hakan'ın sunduğu programda Başbakan Erdoğan'a sorular soracaktık. O zamanlar kadrolu birkaç mümin gazetecinin dışına da çıkıyordu.
> Programa gitmeden önce, bir Türk şarap üreticisiyle konuşmuştum. Bana sorunlarını anlatmıştı. Programa reklam arası verildiğinde, orada hazırlanan büfeden bir şeyler alıyorduk. Erdoğan'a şarapçıların sorunlarını anlatmaya kalktım. Müstehzi bir ifadeyle bana baktı ve şunu söyledi:
> "Bu ülkede kaç kişi şarap içiyor Allah aşkına..."
> İzmir'de yetişmiş, Siyasal Bilgiler okumuş, Fransa'da altı yıl yaşamış ve doktora yapmış biriydim. Cümle kafamda çınlıyordu. Ülkemin başbakanı alenen bana "Siz kaç kişisiniz ya!" diye soruyordu.
> Henüz korku imparatorluğu kurulmamıştı. Vergi cezaları, hapisler ufukta bile görünmüyordu. Dolayısıyla bende de cesaret vardı.
> "Bir kişiyiz. O da benim" dedim. Bu defa o şaşırdı devam ettim:
> "Yani sizce bir şeyi hak olarak konuşmanız için kaç kişinin bir araya gelmesi gerekir? Biz kaç kişi olursak bizi adam yerine korsunuz, söylediğimiz şeyleri konuşuruz?"
> O sırada reklam süresi bitti, tekrar yayına geçtik ve konu unutuldu.
> Ama Erdoğan'ın o gün verdiği cevap aklımdan hiç çıkmadı. Çünkü onun otoriter kişiliğinin ilk önemli işareti belki de o gün gelmişti.[53]

Özkök'e göre Erdoğan'ın bu tavrı, onu ve AKP'yi destekleyen liberallerden kaynaklanmaktaydı:

> Siz kaç kişisiniz...
> Öyle ya, biz Beyaz Türkler kaç kişiyiz?
> [Erdoğan] Bunu rahatlıkla telaffuz edebiliyordu, çünkü o dönemde kendisine açık çek veren liberaller onu karşısındaki bu insanların "bir avuç Kemalist elit" olduğuna ikna etmişti. Liberaller ona bu duyguyu verirken, aynı zamanda, Türkiye'nin başına büyük dertler açacak olan o "kibir"i de aşıladıklarının farkında değillerdi.[54]

53 Ertuğrul Özkök, *Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2014, s.322-323.

54 Ertuğrul Özkök, *a.g.e.*, s.322-323.

Oray Eğin (Aralık 2014) ve Ertuğrul Özkök (Aralık 2018), dört yıl arayla yayınladıkları yazılarında muhafazakâr tabanda yaygın olan bu bakışı eleştireceklerdi:

Oray Eğin:

> Türkiye'de son yıllarda en sık, doğrudan aşağılamayla birlikte "siz kaç kişisiniz ki" sorusunu duyuyorum. Ankara'nın otoriter yönetimi çeşitli sindirme yöntemleriyle hayatın her alanına egemen olduğu için Türkiye'de bizden hiç kalmadığı da düşünülüyordu. Oysa aslında Beyaz Türkler sayıca azalmıyor aksine artıyor.[55]

Ertuğrul Özkök:

> Kutuplaşmanın son dönemde önümüze koyduğu hazin bir ölçü var... Kendini çoğunluk hisseden, azınlık hissedeni sindirmek için büyük bir nobranlıkla şu soruyu soruyor:
>
> "Siz kaç kişisiniz ya..."
>
> Bu ölçünün bir rakamı yok...
>
> Ama karşıdakinin bir avuç insan olduğunu kastetmek için de şu "coğrafi işaretleme" yapılıyor...
>
> "Nişantaşı, Cihangir..."
>
> Yani Türkiye'nin sosyolojik ve kültürel "DNA"sı bir tarafta "bütün Türkiye", öteki tarafta ise üç-beş semt adına indirgenmiş bir durumda...
>
> Son 10 yılda yapılmış bütün seçimler ülkeyi ortadan ikiye bölmüş gösterse de sosyolojik alanda bu kodlar geçerli sayılıyor...
>
> Her toplumsal olaya bakış da bu dengesiz şablondan görülüyor.[56]

CHP'ye oy veren geleneksel seçmen kitlesi, bir an önce Erdoğan'dan ve AKP'den kurtulmak istemekteydi. Bu kesim hem Cumhuriyet Mitingleri'ndeki etkileyici kitlesel katılıma bakarak, hem Emin Çölaşan, Mine Kırıkkanat, Bekir Coşkun, Yılmaz Özdil, Tuncay Özkan gibi "sert çekirdek" Kemalist köşe yazarlarının "gümbür gümbür geliyoruz" yazılarını okuyarak[57] "moral" depolayıp seçimi CHP'nin kazanacağını sanmaktaydı. *Milliyet* gazetesi yazarı Osman Ulagay, Cumhuriyet Mitingleri'nin Kemalist kesimde yarattığı moral şahlanışı şöyle anlatmakta:

> İlki 14 Nisan'da yapılan "Cumhuriyet Mitingleri" AKP'nin TBMM'deki çoğunluğuna dayanarak yeni cumhurbaşkanını seçmeye hazırlandığı dönemde gündeme geldi. AKP'nin Türkiye'de her şeye hâkim göründüğü bir ortamda organize edilen

55 Oray Eğin, "Beyaz Türkler Azalıyor mu, Çoğalıyor mu?", *Sözcü*, 28 Aralık 2014.

56 Ertuğrul Özkök, "Arkadaş Siz Orada Kaç Kişisiniz 'Biz' Burada Kaç", *Hürriyet*, 15 Aralık 2018.

57 Osman Ulagay, *AKP Gerçeği ve Laik Darbe Fiyaskosu*, Doğan Kitap, İstanbul, Şubat 2008, s.32.

> bu mitinglere gösterilen ilginin büyüklüğü bir anda Türkiye'nin havasını değiştirdi. Özellikle kadınların yoğun ve gönüllü katılımı AKP muhaliflerine büyük bir cesaret verdi ve AKP'nin her şeye hâkim olmadığı, hatta sandıkta yenilebileceği umudu doğdu.[58]

Osman Ulagay, seçim öncesinde aile çevresinde oluşmuş böylesi bir havayı şöyle tarif etmekte:

> Aile yakınlarımdı onlar. Okul arkadaşlarımdı. Yıllardır benimle aynı çevrede yaşayan kimselerdi, dostlarımdı, iş arkadaşlarımdı. Birçok konuda görüşlerini, zevklerini, kültürel referanslarını paylaştığım, konferanslarda, konserlerde karşılaştığım kişilerdi. Birlikte "Mavi Yolculuk" yapabileceğim insanlardı. Zaman zaman uğradığım kafelerde ve çeşitli işyerlerinde ahbaplık ettiğim kimselerdi.
>
> Onların bir süreden beri içinde bulundukları ruh hali ve verdikleri tepkiler hem şaşırtıyor, hem de tedirgin ediyor beni. Yaşanan gelişmeler karşısında neden bu kadar farklı düşündüğümüzü, farklı tepkiler verdiğimizi anlamaya çalışıyorum.
>
> Onlar, Cumhuriyet Mitingleri'yle başlayıp 22 Temmuz seçimleriyle noktalanan süreçte, iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetine karşı bilenmiş umutlarla hep şu soruyu sordular bana: "22 Temmuz'da bu adamlardan, bu hükümetten kurtuluyoruz değil mi?"[59]

Erken genel seçim kararının alınmasından ve Cumhuriyet Mitingleri'nin başlamasından sonra Borusan Holding'in kurucusu Asım Kocabıyık (1924-2012), bir grup gazeteciyle yaptığı sohbet toplantısında seçim öncesi kamuoyu araştırmalarının AKP'nin oy patlaması yaşayıp oyların yüzde 50'sini alacağı yönündeki değerlendirmelerini doğru bulmadığını söyleyecek, "yüzde 50'yi buldularsa kayboldu demektir memleket" yorumunda bulunacak, Cumhuriyet Mitingleri için de "bu mitingleri de kendine gelme olarak görüyorum" diyecekti.[60]

- **Seçim Sonrası Manzara**

Oyların % 46,58'ini alan AKP seçimleri tekrar kazanacak ve 341 sandalye ile Meclis'e girecekti. CHP oyların % 19,39'unu (112 sandalye), MHP ise %14,27'sini (71 sandalye) elde edecekti.

---

58 Osman Ulagay, *a.g.e.*, s.44.

59 Osman Ulagay, *a.g.e.*, s.9.

60 Nilgün Karataş, "Eğer AKP'nin Desteği Yüzde 50'yi Bulduysa Memleket Kayboldu Demektir", *Hürriyet*, 7 Mayıs 2007.

HER İKİ OYDAN BİRİNİ ALARAK KAZANDI

AKP'nin rekoru

Tek başına *iktidarı tekrar yakalayan AKP, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde oyunu en çok artıran iktidar partisi olarak tarihe geçti*

AKP	CHP	MHP	BAĞIMSIZ
%46.6	%20.8	%14.3	%5.2
341	112	70	27

İkinci kez iktidar oy artırdı

CHP yerinde saydı

Düğüm nasıl çözülür? ÇANKAYA HESAPLARI

Milliyet
BAŞINDA GÜVEN

ERDOĞAN SEÇİM SONUCUNU MİLLİYET'E YORUMLADI

'Gül'e yapılana milli refleks'

FİKRET BİLA YAZIYOR

Başbakan Erdoğan *seçim sonuçlarını değerlendirirken, "Abdullah Bey'e yapılanlara karşı gösterilen milli irade refleksidir. Örneklerden biri bu" dedi*

Anketler inancımı artırdı

Oy vermeyenleer güvence

Ağar'dan jet istifa

Bahçeli: Hayret bir şey

Bağımsızlar başardı

CHP'de gergin gece

MİLLİYET YAZARLARI SEÇİM SONRASI OLUŞAN TABLOYU DEĞERLENDİRİYOR

7'lik bir deprem | Halkın muhtırası | Geriye kalan seyredecek | Fındıkçılar bile AKP'li | Ekonomide ne olur? | Seçilmişlerin üstünlüğü | Solun önü açılmalı | Kutuplaşmış bir Meclis | Beklenen atılım | AKP AB'ye dönebilir

Milliyet, 23 Temmuz 2007.

Oray Eğin 2007 yılı seçimlerinden yıllar sonra, 2020 yılında, Amerika'da yapılacak olan başkanlık seçimleri vesilesiyle yazdığı yazıda 2007 seçim sonuçlarını şöyle değerlendirecekti:

> Girdiği ikinci seçimde neredeyse yüzde 50 oy aldı Erdoğan, ama bu başarıyı pek çoğumuz öngöremedik. Zira anketler ve büyük medya bambaşka bir tablo çiziyordu, Türkiye'nin CHP-MHP koalisyonu tarafından yönetileceğinden emindi. Bu miyopluğun bir nedeni medyanın kendi mahallesinin dışına çıkamamasıydı. Ama bir diğer nedeni de AK Parti'ye oy vereceklerin anketleri yanıltmasıydı. Sandık sonucuna bakıldığında neredeyse tanıdığımız iki kişiden biri Erdoğan'a oy verdi; 'tanıdığımız' diye özellikle vurguluyorum, çünkü Türkiye henüz bugünkü kadar bölünmemişti. Ama hiçbiri niyetlerini açık etmemişti. Sandık sonucu ortaya çıktıktan sonra bile söylemediler. Çünkü Erdoğan'a oy vermek şık değildi, kendi mahallesinde linç sebebiydi. Ama verdiler ve "Adam kazandı."[61]

Seçimlerden sonra *Sabah* gazetesinde yayınlanan geniş bir değerlendirme yazısında şu tesbitlerde bulunulacaktı:

- Etiler, Teşvikiye, Nişantaşı, Suadiye gibi "Beyaz Türkler"in çoğunlukta oldukları semtlerde oyların çoğunluğu CHP'ye verilmişti.
- AKP'nin ANAP'ın liberal ekonomi politikasını devam ettirdiği için istikrar yanlısı iş âleminin bir kısmı AKP'yi desteklemişti.
- Benzer şekilde kimi Beyaz Türkler, açıkça belli etmeseler de, AKP'ye oy vermişlerdi.[62]

- **Bekir Coşkun'la Polemik**

AKP'nin seçimleri kazanmasının hemen ardından Ahmet Hakan, seçimi kaybeden siyasi partilere ve onların seçmenlerine seslenerek yedi ironik teklifte bulunacaktı. Bu tekliflerden ikincisi, Bekir Coşkun'un seçim öncesinde yayınladığı "göbeğini kaşıyan adam" yazısıyla ilgili idi: "Seçime katılanların seçme yeteneklerini küçümseyerek Bekir Coşkun'un 'Göbeğini kaşıyan adam' makalesini tekrar tekrar okuyarak yüreğinizi soğutabilirsiniz."[63]

---

61 Oray Eğin, "Trump'un Hala Kazanma İhtimali Var", *Habertürk*, 13 Ağustos 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2771537-trumpin-hala-kazanma-ihtimali-var; "Adam kazandı" sözü, 24 Haziran 2018 akşamı Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonuçları belli olduğunda CHP adayı Muharrem İnce'nin gazeteci İsmail Küçükkaya'nın sualine verdiği cevaptır.

62 Ece Koçal – Ecevit Kılıç, "Beyaz Türkler Kime Oy Verdi?", *Sabah Pazar*, 29 Temmuz 2007.

63 Ahmet Hakan, "Kaybedenler İçin Öneriler", *Hürriyet*, 23 Temmuz 2007.

Bekir Coşkun sütununda, Ahmet Hakan'ın bu yazısına "yazım doğrudur ve bugün daha da geçerlidir" diye cevap verecek ve şöyle devam edecekti:

> Ben; çağdaş bir yurt için insanlar meydanlara döküldüklerinde, göbeğini kaşıyan adamın uzakta bir yerde göbeğini kaşıya kaşıya bıyık altından güldüğünü, günü geldiğinde oyunu götürüp AKP'ye vereceğini yazmıştım.
> Öyle yaptı. AKP kazandı... AKP'nin ön habercisi Tarhan Erdem'in bir başka araştırması medyada yer aldı, *Hürriyet*'te de yayınlandı. Bayram yapanlar ve Tarhan Erdem'i[64] bir kahraman sayanların bunu da kabul etmeleri, önemsemeleri gerekmez mi? Araştırma şöyle: Üniversite mezunlarının yüzde 24'ü AKP'ye oy verdi. Ortaokulun altında eğitim alanların ise yüzde 55'i... Ne demek bu?... Cehaletle ilintisi yok mu yani bu seçim sonuçlarının? Ama bana daha da ilginç geleni, yine araştırmaya göre; çocuk sayısı arttıkça AKP'ye oy verme eğilimi de artıyor. Çünkü göbeğini kaşıyan adamın (o yazıma koymayı unutmuştum) bir özelliği de, bol çocuk yapıp salmasıdır.
> Ben halkı asla küçük görmem. Benim kadar halkın içinde yaşayan gazeteci azdır. Kaportacı Osman, Servet usta, döşemeci Sezai, köfteci Sait, Yavuz Gökmen ile ikimizin ortak dostlarıydı, hâlâ onlar kadim dostlarımdır. Ben yazları Urfa'nın Tülmen Köyü'nde, kışları Sumeydanı'nda büyüdüm. Aydın, ilgili, zeki, akıllı, uyumayan halk sevdamdır benim. AKP'ye oy vermeyen yüzde 53 halk oradadır. Ama yazım doğruydu; bir köşeye sinmiş, tepkisiz, umursamaz, işitmez, duymaz, bilmez, öğrenmez... Ya da tümünü bilir ama çağdaşlığı sevmez "göbeğini kaşıyan" adam kazandı seçimleri. Bu sefer cüzdanını okşayan zengin adamın da desteğini alarak. Yalan mı?..[65]

Coşkun'un bu yazısına Ahmet Hakan, ertesi gün cevap verecekti:

> Bu türden bir yaklaşım yeni bir şey değil Bekir Bey. 57 yıldır her seçim yenilgisinin ardından benzer nitelemeler çıkınlardan çıkartılmış. Mesela, Çetin Altan'ın rahmetli babası, sizin "Göbeğini kaşıyan adam" dediğiniz adama "Ayak takımı" dermiş. Mesela, Falih Rıfkı Bey'in tercihi "Kara kalabalıklar" olmuş.[66] Mesela, İsmet Paşa döneminin ünlü CHP'lisi Cevdet Kerim, "Hasolar, Memolar" diye aşağılamayı tercih etmiş.[67] Mesela, Metin Toker, "Fasafiso vatandaşlar" nitelemesinde karar kılmış. Mine Kırıkkanat'ın tanımının "Uzun kollu, kısa bacaklı ve kıllarla kaplı" şeklinde tezahür ettiği hepimizin hafızasındadır. Siz ise "Göbeğini kaşıyan adam" demeyi uygun görüyorsunuz.

64 Tarhan Erdem (1933-), Konda Araştırma ve Danışmanlık A.Ş.'nin yönetim kurulu başkanıdır.

65 Bekir Coşkun, "Göbeğini Kaşıyan Adam – 2", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2007.

66 Falih Rıfkı Atay bu terimi 1930 yılında SCF reisi Fethi Okyar'ı İzmir'de karşılayanlar için sarf edecekti. Kaynak: Cemil Koçak, "Yine 'Kara Kalabalık'lar Ortaya Çıktı", *Star*, 22 Mart 2014.

67 Cevdet Kerim İncedayı, Şubat 1949'da Aydın Halkevi'ndeki konuşmasında bu sözleri sarf edecekti: "Doğu vilayetlerinde millet cahildir. Okuyup yazma bilmemektedirler. O ahaliyi gezerken mektep talebelerinin tercümanlığıyla zorlukla anlaşabildim. Seçim günlerinde burada jandarma vasıtasıyla tedbir almazsak, o cahil halk reylerini Haso'ya veya Memo'ya verirler. Kimsenin buna vicdanı elvermez." Kaynak: Ercan Çağlayan, *Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.66.

Ahmet Hakan, Bekir Coşkun'a hakaretamiz yazılar yazmak yerine "bir çobanın oyuyla bir profesörün oyu hiç bir olur mu?" olarak özetlenebilen seçkinci görüşten yola çıkarak "eşit oy" ilkesine karşı savaş açmasını teklif edecekti.[68]

Seçim sonuçlarının belli olmasından sonra kendi başına bir figür haline dönüşen "göbeğini kaşıyan adam" adına bir web sitesinin açılacağı ve buranın "Türkiye'de Jakoben, seçkinci, elitistlere mizah üslubuyla yanıt vermek isteyenlerin buluşma adresi" olacağı ilan edilecekti.[69]

Bekir Coşkun'un siyasi literatüre ve popüler kültüre armağan ettiği bu yeni terimin yarattığı tartışmalar dinmeyecek, Başbakan Erdoğan Nisan 2008'de Bağcılar'da bir tesis açılışındaki konuşmasında "bu memleketin tüm evlatlarını şehirli, kenar mahalleli veya göbeğini kaşıyanlar-kaşımayanlar diye ayırıyorlar (yuh sesleri) ama hiçbir zaman ayırmadık" diyecekti.[70]

Haluk Şahin, bu kavramı "halk dalkavukluğunun karşıtı, halk küçümsemeciliği" olarak niteleyecek ve şöyle devam edecektir:

> Ben böyle tartışma bitiren nitelemelerden hiç hoşlanmam. Bu, o türden bir aşağılama. Son söz. (...) Suçu onun üzerine atıyor. Öyle ya, adam aptal, başka ne beklersin? Sizin değerinizi bilmeyecek elbette! Kendini kurtarıyorsun. Böyle bir kavramla demokrasiye inancı birleştirmek çok zor olur. Halkı aşağılamaya dayanan yaklaşımlar Tanzimat'tan bu yana kimi aydınlarda çok kullanıldı ve siyasi bir faturası oldu. Aydınlar olaya böyle yaklaştıkları anda siyaset alanını karşı tarafa bırakıyorlar. Onlar da o alanı tepe tepe kullanıyorlar. Oysa halk ne melek ne de şeytan...[71]

68 Ahmet Hakan, "Bekir Coşkun'a Mektup", *Hürriyet*, 27 Temmuz 2007. Ahmet Hakan'ın Bekir Coşkun'a eşit oy ilkesini tartışmaya açmasını teklif etmesine benzer bir tartışma, 2008 ve 2016 yıllarında Aysun Kayacı ve Erol Evgin'in beyanatları nedeniyle bir daha yaşanacaktı. Aysun Kayacı "Dağdaki çobanla benim oyum eşit mesela. Niye? Hiç vergisini vermeyen biriyle niye benim oyum eşit?" diyecekti. Kaynak: "Dağdaki Çobanla Benim Oyum Eşit Olamaz", *Hürriyet*, 29 Mart 2008. Erol Evgin de aynı görüşü savunacaktı: "Galiba eğitimli ülkeler için iyi bir çözüm demokrasi. Bize fazla geliyor. Bir manken kızımız "Dağdaki çoban ile benim oyum bir mi?" olacak demişti hatırlarsanız... Hoş değil o tanım ama şunu düşünüyorum; Okuma yazma bilmeyen, oyuna parmak basan bir kardeşimizle, ablamızla, annemizle 3 üniversite bitirmiş birinin birer oy hakkı olması adaletli mi geliyor size sorarım. Hiç hakça değil." Kaynak: Balçiçek Pamir, "Erol Evgin: Demokrasi Bize Fazla", *HaberTürk*, 20 Haziran 2016.

69 "Göbeğini Kaşıyan Adam Artık Konuşuyor", 4 Ekim 2007, https://www.dunyabulteni.net/arsiv/gobegini-kasiyan-adam-artik-konusuyor-h24942.html

70 Bekir Coşkun, "Başbakan ve Göbeğini Kaşıyan Adam...", *Hürriyet*, 15 Nisan 2008.

71 Haluk Şahin, *Liberaller, Ulusalcılar, İslamcılar ve Öteki*, söyleşi: Devrim Sevimay, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.234.

- **Beyaz Türklerin Halet-i Ruhiyesi**

Ertuğrul Özkök seçimlerden bir buçuk ay sonraki yazısında (Eylül 2007) AKP'nin seçim galibiyetinin Beyaz Türkler cenahında yarattığı hayal kırıklığını şöyle dile getirecekti:

> Geçen gün bir kadın arkadaşım, içinde bulunduğu psikolojiyi şöyle açıkladı: "Bu toplumda kendimi beyaz bir Zenci gibi hissediyorum."
> Bu iki kelime yan yana gelince ne kadar tuhaf bir alaşım oluşuyor değil mi? 22 Temmuz'dan sonra Türkiye'de bazı kişiler, ruh dünyalarını işte bu tuhaf kavramla açıklamaya çalışıyor. Çünkü, bazı kişilerin ve yazarların zafer çığlıkları öyle sakil bir hal aldı ki, toplumun bir kesimi kendini işte bu duyguya sığınmış buldu. (...)
> Çevreme bakıyorum. Özellikle kadınlarda müthiş bir yalnızlık, terk edilmişlik duygusu hâkim. Bir zamanlar Tayyip Bey, bu ülkenin bazı insanlarına "Zenci" muamelesi yapıldığından şikâyet ederdi. O muameleyi yapanlara da "Beyaz Türkler" derlerdi. Şimdi roller değişti. Ülkenin eski "Beyaz Türkleri", yeni "Beyaz Zenci" muamelesi görmeye başladılar. Veya öyle muamele eden yok da, onlar kendilerini böyle hissediyorlar.
> Hiç abartmıyorum. Benim çevremde giderek, kendi memleketinde "diaspora" haline geldiği duygusu taşıyan insanlar çoğalıyor. On yıla yakın bir süredir sistematik şekilde işlenen "Anadolu sermayesi", "İstanbul sermayesi" ikiliği, sonunda ülkeyi Sovyet devrimi ertesi psikozuna sokmaya başladı. 22 Temmuz seçimini "Anadolu ihtilali" diye değerlendirip ülkenin İstanbul, İzmir gibi şehirlerini sanki başka ülkeye aitmiş gibi gösteren değerlendirmeler de bu psikozu büyütüyor.

Yazısının ilerleyen kısmında Özkök, "zafer çığlıkları"nın AKP yanlısı köşe yazarlarından geldiğini yazıp şöyle devam edecektir:

> Toplumun Beyaz Türk diye aşağılanan kesimi, yaratıcı insanlara sahiptir. Küçümsenmeyecek bir yatırımcı ruhu vardır. O kesimi böyle "kendi ülkesinde diaspora" haline getiren şımarıklığa artık bir son vermek gerekir. Çünkü bu şımarıklık giderek, çok tehlikeli bir bölücülük haline geliyor.
> AKP'nin lider kadrosuna seslenmek istiyorum. Sizler, toplumun her kesimini kucaklamak zorundasınız. Çevredeki bu şımarıklara yüz vermeyiniz. Böyle İkinci Cumhuriyet martavallarına kulaklarınızı tıkayınız. Herkesi, hepimizi kucaklayınız. Artık bu Zenci-Beyaz sakilliğini lügatlerimizden çıkarınız.[72]

Osman Ulagay ise Cumhuriyet Mitingleri'nden ve Kemalist köşe yazarlarının yazılarından elde ettikleri izlenimler ile seçimlerin AKP'nin hezimeti ile sona ereceğini düşünen ancak büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Kemalist kesimin halet-i ruhiyesini şöyle anlatacaktı:

72 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Zenci Diasporası", *Hürriyet*, 13 Eylül 2007.

> 22 Temmuz seçimlerinin sonuçları, umut tacirlerinin peşine takılanlarda tam bir şok yarattı. Kurtulmak istedikleri AKP bütün Türkiye'de muazzam bir seçim zaferi kazanmıştı. Çevremdeki insanların havası tamamen değişmiş, iddialı umutlar yerini büyük bir düş kırıklığına bırakmıştı.
> Sorulan sorular da değişmişti. "Biz şimdi ne yapacağız?" diye soruyordu yenilmişlik duygusu içindeki kaygılı insanlar.[73]

i) Siyasi ve Popüler Literatüre Bir Başka Katkı: "Bidon Kafa" Terimi

Yılmaz Özdil, *Hürriyet* köşe yazarı olduğu dönemde yayınladığı bir yazıda Kemalist kesimin halet-i ruhiyesini "AKP'ye oy veren cahil halk"ı temsil eden bir isimsiz kahramana karşı duyduğu öfkeyle anlatacak ve Türk popüler ve siyasi kültürüne yeni bir terim hediye edecekti: "Bidon kafa". Özdil, bu terimi kullanacağı yazısında kuraklık nedeniyle baş gösteren su sıkıntısından şikâyet eden ve oyunu AKP'ye vermiş olan bir kişiden yola çıkarak AKP'ye oy vermiş seçmen kitlesini cehaletle suçlayacaktı:

> Bak şimdi sen, çoluk çocuk kokarcaya döndün, Afrikalılar gibi fellik fellik yıkanacak dere arıyorsun... Senin sırtından koltuk sahibi olanlar, borsa vurgunu yapanlar, ihale kapanlar, dolar-faiz volisi vuranlar ise, Perrier'le, San Pellegrino'yla[74] jakuzide banyo yapıyor, köpük köpük. Reina'da[75] sular kesik mi sanıyorsun, a benim bidon kafalım?
> Şimdi iyi dinle... Yap elini yumruk. Şeytan kulağına kurşun der gibi vur bakayım kafana iki defa... Ne duydun? "Donk donk" di mi? Sen önce onu doldur. Su kolay.[76]

Özdil'in literatüre soktuğu bu terim ile Bekir Coşkun'un "göbeğini kaşıyan adam" terimi hem AKP yanlısı basın, hem de Erdoğan tarafından ilerleyen yıllarda "milleti küçümseyen seçkin bir kesim"in yani CHP'nin "millete bakışı"nın örnekleri olarak kullanılacaktır. Erdoğan'ın bu terimlere atıfta bulunduğu en son örneklerden biri, 2018 yılındaki 10 Kasım törenindeki şu konuşması olacaktır:

> Kendilerini milletten üstün görenler, 'göbeğini kaşıyan adam', 'bidon kafalı', 'dağdaki çobanın oyuyla benim oyum bir olamaz', 'makarnacı', 'kömürcü'[77] diyerek

73 Osman Ulagay, *a.g.e.*, s.10.

74 Perrier Fransız, San Pellegrino İtalyan madensuyu markalarıdır.

75 Reina, İstanbul, Ortaköy'deki eğlence merkezi. 2017 yılının yılbaşı gecesinde terör saldırısına uğradı, 39 kişi hayatını kaybetti ve akabinde tesis kapandı.

76 Yılmaz Özdil, "Bidon Kafa...", *Hürriyet*, 13 Ağustos 2007. Yılmaz Özdil yazısından üç yıl sonra T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı bir raporun tartışmalara yol açan yazısının içeriğini teyit ettiğini yazacaktı. Bkz. Yılmaz Özdil, "Bidon Kafa (2)", *Hürriyet*, 18 Ağustos 2010.

77 AKP'nin yerel ve genel seçimleri öncesinde halka makarna ve kömür paketleri dağıtması nedeniyle AKP'ye oy veren seçmenler bu sıfatlarla anıldılar.

> hâlâ millî iradeyi aşağılamayı sürdürüyorlar. Bu milletin hepsinin de kim olursa olsun oyu birdir, bunları aşağılayamazsın. Zaten demokrasinin güzelliği burada değil mi?[78]

❖ 11. Cumhurbaşkanlığı Seçimi – İkinci Evre: Temmuz-Ağustos 2007

"Beyaz Türkler" terininin gündeme tekrar geleceği bir diğer vesile, Abdullah Gül'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin 11. cumhurbaşkanı seçilmesiyle sonuçlanacak olan cumhurbaşkanlığı seçim süreci olacaktı. Nisan 2007'de başlayan cumhurbaşkanlığı seçim süreci ve tartışmaları, AKP'nin tekrar iktidar olması ile birlikte yeniden canlanacak ve AKP'nin adayı yeniden Abdullah Gül olacaktı.

Abdullah Gül'ün adaylığının açıklanmasının ardından CHP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Özyürek'in Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesi halinde CHP'nin davetlere katılmayacağını ve zorunlu haller dışında Gül ile görüşmeyeceğini beyan etmesi üzerine[79] *Turkish Daily News* yazarı Mustafa Akyol, Abdullah Gül'ü "Zenci cumhurbaşkanı"na, CHP'yi ise Amerikalı Zenci düşmanı ırkçı Ku Klux Klan örgütü lideri David Duke'e benzetecekti.[80]

Cumhuriyet mitinglerine, "e-muhtıra"ya ve CHP'nin tepkisine rağmen Abdullah Gül üçüncü turda 11. cumhurbaşkanı seçilecekti. Bu netice, Kemalist kesim için büyük bir hezimetti. Kemalistler için "laikliğin son kalesi" olan Çankaya düşmüştü.[81] Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesi, laik kesimde büyük bir kaygıya yol açacaktı. Osman Ulagay, bu halet-i ruhiyeyi şöyle ifade etmekte:

> Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 22 Temmuz seçim zaferi ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olması sonrasında, farklı ortamlarda karşılaştığım birçok insan ortak bir ruh halinin etkisi altındaydı. Erkekler belki biraz daha çekingen, kadınlar biraz daha atak ve açık sözlüydü ama hepsi fevkalade kaygılıydı ve benzer soruları soruyorlardı: "Biz ne yapacağız şimdi? Yaşam tarzımızı değiştirmeye, başımızı kapatmaya mı zorlanacağız? Laik düzeni kim savunacak? Çankaya'ya da eşi türbanlı bir cumhurbaşkanı çıktıktan sonra biz bu ülkeye nasıl "bizim ülkemiz" diyeceğiz?"[82]

---

78 Recep Tayyip Erdoğan, "2023 hedeflerimiz, ekonomi ve demokraside dünyanın en ileri ülkelerinden biri hâline gelme kararlılığımızdır", 10 Kasım 2018, https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99617/-2023-hedeflerimiz-ekonomi-ve-demokrasi-de-dunyanin-en-ileri-ulkelerinden-biri-h-line-gelme-kararliligimizdir-

79 "CHP'den Çankaya Boykotu", *Hürriyet*, 15 Ağustos 2007.

80 Mustafa Akyol, "It is an honor to be boycotted by CHP", *Turkish Daily News*, 16 Ağustos 2007.

81 Sefa Kaplan, *Recep Tayyip Erdoğan, Geleceği Etkileyen Siyasi Liderler*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2007, s.35.

82 Osman Ulagay, *a.g.e.*, s.23.

> AKP'nin İslami kökenden gelen bir parti olması, Türkiye'de giderek İslami ülkelere dayanan bir devlet yapısının, hukuk düzeninin ve yaşam tarzının geçerli kılınacağı korkusunu gündeme getiriyor. Bu korkunun özellikle kadınlar arasında daha yoğun biçimde hissedildiği görülüyor. Abdullah Gül'ün başı kapalı eşinin Çankaya'ya yerleştiği ve "türbana serbesti" tartışmasının yeniden alevlendiği ortamda bu korkuyu daha da yakından hissetmeye başlayan kadınlarımız, yaşamın İslami ilkelere göre düzenlendiği ülkelerde kadınların yaşam alanının ciddi biçimde kısıtlandığını ve Türkiye'nin de şimdi böyle bir tehditle karşı karşıya geldiğini belirterek korkmakta haklı olduklarını savunuyorlar.[83]

Bekir Coşkun, Genelkurmay Başkanı Org. Yaşar Büyükanıt'ın da (1940-2019) "canının çok sıkıldığını" bildiğini belirterek Kemalist cenahın halet-i ruhiyesini şöyle aktaracaktı:

> Doğrusunu isterseniz hepimiz kırgınız.
> Aklı başında yurttaşlar, beyni satılık olmayan aydınlar, siz, ben, askerler...
> Hepimiz kırgınız. 22 Temmuz'dan bu yana, Atatürk Türkiye'sine karşı işlenmiş bir ulusal vefasızlığı içimize sindiremiyoruz. Bu toplumun neredeyse yarısının oyları ile Türkiye "ılımlı İslam" rejimini kurmak isteyenlere teslim edildi. Atatürkçülük, cumhuriyetçilik, devrim ilkelerini savunmak bir anda suç oluverdi. Artık 235'inin eşi türbanlı bir parlamentomuz var. O parlamentonun oyları ile laik cumhuriyetin sembolü Çankaya'ya, siyasi İslam'ın sembolü türban çıkıyor.[84]

Bekir Coşkun'un kırgınlığını ve hayal kırıklığını yansıttığı kesimin içinde yer alan ünlü tiyatro sanatçısı Gülriz Sururi (1929-2018), cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili hissiyatını şöyle anlatmakta:

> Çankaya'ya çıktılar, biz izlerken çok kötü haldeydik. Balkon gibi bir yerde sıraya dizildiler, Evita[85] gibi. Bir anlık bile olsa şunu hayal ettim; "Şimdi şu kadınlar örtülerini açsalar, saçlarını savursalar... Duygusal olarak nasıl bütün ülkeyi bir anda avuçlarına alabilirler." Engin [Cezzar] de bana "Hâlâ saflığını yitirmedin" diye bakıyordu.[86]

83 Osman Ulagay, *a.g.e.*, s.18.

84 Bekir Coşkun, "Dükkân", *Hürriyet*, 18 Ağustos 2007.

85 Burada kastedilen eski Arjantin Devlet Başkanı'nın eşi Evita Peron'dur.

86 Hazal Özvarış, "Gülriz Sururi: Tesettürlü Kadınlara Nişantaşı Kafelerinde Oturmaları Emredildi", 19 Şubat 2013, https://t24.com.tr/haber/gulriz-sururi-tesetturlu-kadinlara-nisantasi-kafelerinde-oturmalari-emredildi,224024

❖ Fazıl Say Polemiği

• Birinci Evre: Aralık 2007 Beyanatı ve Tepkiler

Seçimleri AKP'nin kazanmasının ve ardından da Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesinin, bir başka tabirle "Çankaya'nın da fethedilmiş olması"nın, Kemalistlerde yarattığı büyük moral çöküntü, hayal kırıklığı uluslararası üne sahip piyanist Fazıl Say'ın Aralık 2007'de Alman *Süddeutsche Zeitung* gazetesine verdiği bir mülakata da yansıyacaktı.[87] Bu mülakatta Say: "Bizim Türkiye rüyalarımız biraz öldü. Tüm bakan eşleri türban takıyor. İslamcılar zaten kazandı, biz yüzde 30, onlar ise yüzde 70. Başka yere taşınmayı düşünüyorum" diyecekti.[88] Bu sözler beklenileceği üzere tepkiler furyasına yol açacaktı. AKP Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat (1943-2019), Fazıl Say'a şöyle karşılık verecekti:

> Bu ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmayı zül addedenler, bu ülkeden gitme hakkına sahiptirler. Buna saygı duymak lazım. Diledikleri ülkelerin vatandaşı olabilirler, yaşayabilirler. Say da bu özgürlüğe sahiptir. Buna saygı duyarız. Çok da üzüleceğimi söyleyemem. Nihayetinde kendi de mutlu olmuş olur, bir şekilde. Say, beş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşına eşittir diye bir şey yok. Eşi başörtülü olan da bireydir, açık olan da, bekâr olan da bireydir.[89]

Başbakan Erdoğan da "Nesiller Buluşuyor" toplantısında Say'ın ismini anmadan şöyle konuşacaktı:

> Dinamizmi birleştiren, insani zenginliklerine yeni zenginlikler katan bir Türkiye'nin, sanatçısıyla halkını bir araya getiren güçlü bir Türkiye olacağı muhakkak. Bu ülkenin sanatçısı, bu ülkeyi terk etmez. Bu ülkenin topraklarında doğan, bu ülkenin topraklarında kalır.[90]

AKP İstanbul milletvekili ve müzik yapımcısı Osman Yağmurdereli de (1953-2008) Fazıl Say'ı ağır bir dille eleştirecek ve Say'ı, halktan kopuk olmakla suçlayacaktı:

> Bu kardeşimizin acaba hangi CD'si Türk halkı tarafından beğenilip rağbet gördü, çok sattı, hangi klasik bestesi? Ne yaptı da bu kadar şöhretli oldu?[91]

---

87 Von Rainer Hermann, "Der Paukenschlag des Pianisten", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18 Aralık 2007, https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/tuerkei-der-paukenschlag-des-pianisten-1491548.html

88 "Onlar Geldi, Ben Gidiyorum", *Hürriyet*, 14 Aralık 2007.

89 "Say Bombası", *Milliyet*, 15 Aralık 2007.

90 "Erdoğan'dan Say'a Yanıt: Bu Topraklarda Kalır...", *Radikal*, 17 Aralık 2007.

91 "Osman Bey Tanımıyor Ama Dünya Ona 'Dahi Çocuk' Diyor!", *Vatan*, 30 Aralık 2007.

Fazıl Say'a en sert eleştiri ise kendisini "muhafazakâr eşcinsel" olarak tanımlayan ünlü modacı Cemil İpekçi'den gelecekti:

> Fazıl Say'ı tanırım, çok şeker bir insan; ama 'onlar' ne demek? 'Onlar' dediğin çoğunluk, yüzde 70 oy alıyor. Nasıl böyle bir ayrım yaparsın? Bunlar, Türkiye'yi Nişantaşı'ndan ibaret zanneden 40 bin kişilik, içinde benim ailemin de olduğu Beyaz Türkler, 65 milyonluk Türkiye'yi görmüyorlar, çünkü belirli bir azınlığın ve dinozorların son çığlıkları bunlar.[92]

Fazıl Say'ın tepkisini Osman Ulagay şöyle yorumlamakta:

> Son yirmi yılda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gündeme damgasını vuran en önemli olgulardan biri, daha önce ülkelerinin yönetiminde söz sahibi olmayan, seçkinlerin güdümünde kalan grupların, toplumun tabanını oluşturan geniş kitlelerin, kendi söz hakkına sahip çıkması ve giderek belirleyici bir güç haline gelmeye başlaması. Söz hakkına sahip çıkmaya başlayan geniş kitlenin kendi yaşam tarzını, kültürel tercihlerini, zevklerini, âdetlerini öne çıkarmak istemesi de doğal.
>
> Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren Türkiye'nin yaşam tarzını ve kültürel tercihlerini belirlemiş olanlar ise bu yeni durumu kabul etmekte zorlanıyorlar. Dünyaca tanınmış değerli piyanistimiz Fazıl Say'ın bu kitap yayıma hazırlanırken başlattığı tartışma da bu çerçevenin içine oturuyor.
>
> Fazıl Say, "Biz azınlıkta kaldık, rüyamız bitti" derken aslında bir gerçeği dile getiriyor, ama o da bunun sorumluluğunu kendisini rahatsız eden "karanlık güçler"e yüklemek istiyor. "Neden azınlıkta kaldık?" sorusuna cevap arayacağına, öncelikle içinden çıktığı kesimin yanlışlarını sorgulayacağına, "Türkiye'yi Ortaçağ karanlığına sürüklemek isteyen" güçleri, "kültürden ve sanattan anlamayan" iktidar mensuplarını ve onlara destek verenleri suçlamayı tercih ediyor.[93]

Haluk Şahin ise konuyla ilgili olarak şu yorumda bulunacaktı:

> Vatanı "terk etmek" zorunda kalmak korkusu, Jön Türklerin torunu biz Türk aydınlarının bilinçaltına inmiş bir öğedir. Bu arada şunu da söyleyeyim: Say'ın bu memleketin geleceğiyle ilgili kaygıları haklı olsa bile, kullandığı yüzde 70/30 argümanı yanlıştı. Sırf başı örtülü diye yüzde 70'i nasıl karşı tarafa bırakırsın? Bunların içinde Aleviler var, Kürtler var, başını tamamen kültürel nedenlerle bağlayanlar var... Hayır, hayır, Türkiye'ye haksızlık etmeyelim, henüz yüzde 70'e yüzde 30 noktasında değiliz![94]

92 "Fazıl Türkiye'yi Nişantaşı'ndan İbaret Sanıyor", *Hürriyet*, 17 Aralık 2007.

93 Osman Ulagay, *a.g.e.*, s.21.

94 Haluk Şahin, *a.g.e.*, s.252.

Oray Eğin ise, Fazıl Say gibi Türkiye'den ayrılmayı düşünmeyen kesimin durumunu ele alıp şöyle yazacaktı:

> Fazıl Say'ın sözleriyle alevlenen tartışmanın gözden kaçan bir tarafı da "kalanların" yahut Türkiye'de şikâyetlerine rağmen "kalmak isteyenlerin" durumu. "Yüzde 30" diyebilirsiniz, "Biz kaç kişiyiz" diye slogan bulabilirsiniz ama sayıları özümsenmeyecek bir kitleden bahsediyoruz. Üstelik bu insanlar üreten, para harcayan, gelir ve eğitim dağılımının en tepesinde yer alıyor.
>
> Onlar Türkiye'nin yeni azınlığı. Kendi vatanlarında azınlık haline getirilen bir "*halk*".
>
> Türkiye'nin yeni azınlığı Beyaz Türkler. Bu kavram, ilk ortaya çıkışından beri epey değişti, ama yerini alacak daha iyi bir alternatif bulunamadı.
>
> Eskiden Beyaz Türklük kısıtlı bir elite işaret ederek AKP iktidarıyla beraber kapsamı alanı daha gelişmişe benziyor. Beyaz Türklük giderek laik, başı açık, eğitimli, üst gelir düzeyine sahip, kentli olmanın; bütün bunların hepsinin toplamı oldu.
>
> Elbette homojen bir kitleden bahsetmek olanaksız. Ancak geçmişte daha geniş kitlelerce sahiplenilen kavramların destekçileri o kadar azaldı ki Cumhuriyetçilik, demokrasi, laiklik vs. Beyaz Türklere kaldı.
>
> Fazıl Say bu yeni Beyaz Türklerin kaygısını dillendirdi işte.
>
> Beyaz Türkler de çoğunluk kadar bu ülke üzerinde hak sahibi. Bu ülkenin eşit derecede sahibi ve gönüllü ya da zorunlu sürgünden önce vatanlarında yaşama seçeneğine sahip olmalılar. Yaşanılası bir Türkiye'de.
>
> Ancak yenilgiye uğradı bu insanlar. Kendilerini bağlamadığı halde türbana özgürlük diye bağıran, 28 Şubat'a direnen, siyasi yasakların kalkmasına destek veren, İslamcılarla uzlaşmayı savunan, sandığın iradesine inanan, bütün bunları da demokrasi adına yapan, demokrasi için mücadele edilirse karşılığının da geleceğini düşünen büyük bir kitle...[95]

Oray Eğin'in bu yazısı üzerine Mehmet Barlas, Türkiye'nin tarihinden örnekler verip "Beyaz Türkler"in şekil değiştirerek her devirde mevcut olduklarını yazacaktı:

> 1950'lerin hacıağaları 1980'lerde Beyaz Türk olmuşlardı ve Anadolu'dan gelen ikinci ve üçüncü dalga girişimcileri "Yeni zenginler" olarak görmekteydiler. Bunlar Özal'dan kurtulmak için Demirel'i "Umut baba" diye de pompaladılar. Daha sonra bu Beyaz Türkler, "Gümrük Birliği" yüzünden de Çiller'i terk edip "28 Şubatçı Beyaz Türkler"e dönüşmediler mi?[96]

95 Oray Eğin, "Beyaz Türkler Lozan Kapsamına Alınsın", *Akşam*, 18 Aralık 2007.

96 Mehmet Barlas, "Her Değişimde 'Beyaz Türkler' de Nitelik ve Nicelik Değiştirir", *Hürriyet*, 19 Aralık 2007. Barlas sekiz yıl sonra, 2015 yılında, yayınlayacağı bir diğer yazısında kendi yazısından intihal yapıp bu yazının bazı bölümlerini aynen kullanacaktı. Bkz. Mehmet Barlas "Bütün Renkler Aynı Hızla Kirlenirken Beyaz Birinci Olur", *Sabah*, 4 Eylül 2015.

Oray Eğin'e benzer bir şekilde Ertuğrul Özkök de toplumun bir bölümünün "yenilmişlik", "azınlıkta kalmışlık" duygusu içinde olduğunu, bu duygunun özellikle kadınlarda daha da belirgin olduğu"nu yazacak; bu nedenle Cumhurbaşkanı Gül ile Başbakan Erdoğan'ın Fazıl Say ve onun gibi düşünenler ile empati kurmaya çalışmaları gerektiğini, Gül ve Erdoğan'ın kendilerine oy vermeyen insanların duygularını dikkate almaları gerektiğini ve demokrasiyi yüzde 46,50'nin istibdadı olarak yorumlamamaları gerektiğini yazacaktı.[97]

- **İkinci Evre – Temmuz 2010 Arabesk Tartışması**

Fazıl Say, üç yıl sonra bir kez daha tartışmaların odağı olacaktı. Bu kere mesele, arabesk müzik idi. Say'ın Facebook sayfasında yazacağı şu yorumlar, sert polemiklere yol açacaktı:

> Arabesk müzik, arabesk yaşam tarzının betimlemesidir. Aydınlığın, çağdaşlığın ve öncülüğün, sanatçılığın sırtına külfettir. Emek karşıtıdır, duyarsızlıktır ve yaratamamaktır! Etik dışı "yalan dolanla" doludur. Ortadoğu işi, 3. sınıf, acındırmaca, tembellik, yeteneksizlik, rant, çamur, muallaklıklar üzerinden yaşar. Arabesk müziği yapan yapsın! Bu sayfaya tek gık diyeni yukarıdaki sebeplerden hemen atacağım! Türk halkının arabesk yavşaklığından utanıyorum, utanıyorum, utanıyorum.[98]

- **Üçüncü Evre – Ocak 2019 Konseri ve Tepkiler**

Fazıl Say'ın 2007 yılındaki beyanatının yarattığı gergin atmosferin yumuşaması için 12 yıl beklemek gerekliydi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, annesini kaybeden Fazıl Say'ı arayıp başsağlığı dilemesi vesilesiyle (Ağustos 2018) Say, onu 18 Ocak 2019 tarihinde düzenleyeceği Truva Sonatı prömiyerine davet edecekti. Erdoğan'ın konsere katılacağı haberinin basında yer alması üzerine Kemalist tavrı ile tanınan oyuncu Rutkay Aziz, kendisiyle yapılan bir mülakatta "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Fazıl Say'ın konserine gidecek. Fazıl Bey'in daveti bir adım değil mi sizce?" sualine "Tabii canım bir adımdır. Atılsın, yeter ki gitsin Cumhurbaşkanı bir Mozart, bir Beethoven dinlesin. Belki iyi gelir" cevabını verecekti.[99] Rutkay Aziz'in bu sözleri üzerine Erdoğan, hem Yılmaz Özdil'e hem de Rutkay Aziz'e tepki gösterecekti:

---

97 Ertuğrul Özkök, "Turnusol Sosyolojisi", *Hürriyet*, 15 Aralık 2007.

98 "Fazıl Say'ın 'Yavşak Arabesk' Yorumu Tartışılıyor", *Habertürk*, 19 Temmuz 2010.

99 "Rutkay Aziz: Biz 'en yüce değer emek' diye büyüdük, en yüce değer paraya dönüştü", *Posta Cumartesi eki*, 5 Ocak 2019, https://www.posta.com.tr/rutkay-aziz-biz-en-yuce-deger-emek-diye-buyuduk-en-yuce-deger-paraya-donustu-2079860

> Bu ülkenin meşrebi ve duruşu belli olan cumhurbaşkanını bira içmeye,[100] Mozart dinlemeye zorlamak faşistliğin dik alasıdır. En son 2-3 gün önce bir konserden çıkan başı açık başörtülü kızlarımıza bu şekilde sataşıp, "Suudi Arabistan'a gidin, burada ne işiniz var" diyenleri düşünün. Adı da sanatçıymış.[101] Dert başka... Ne derseniz deyin, bu ülkede insanların yaşam biçimiyle uğraşan CHP zihniyetidir. AK Parti tam aksine yaşam çeşitlerini garanti altına alan bir zihniyettir. Bu milleti bidon kafalı, makarnacı, kömürcü diyerek aşağılayanların faşistliği lime lime üzerlerinden dökülmektedir. Türkiye'de sadece bu faşistler insanları içki içenler içmeyenler, sakallılar sakalsızlar diye ayırır. Yaşam tarzı dayatması sadece bu faşist CHP zihniyetine aittir. Asırlardır, farklılığı içinde yaşatan Anadolu insanı bu durumu zenginlik kaynağı olarak görür. Bu CHP zihniyeti hak ettiği dersi bir kez daha alacaktır.[102]

Erdoğan bu davete eşi ve o tarihte Ankara'yı ziyaret etmekte olan Amerikalı Cumhuriyet Partisi senatörü Lindsay Graham ile birlikte katılacaktı.[103] Bunun üzerine bu sefer Ulusalcılar ve Kemalistler, Fazıl Say'a şiddetli tepki gösterecekleri. Say, aylar sonra bu tepkilerin canını çok acıttığını, kendisini yıprattığını ve kırdığını söyleyecekti:

> Benim gerekçelerim. Kamuoyunu yanlış yönlendirenler çok canımı yakmıştı. Cumhurbaşkanının geldiği konser Ankara'da Congresium konser salonundaydı, tüm biletleri çoktan tükenmiş bir konserdi. Bunu "Fazıl Say Saray'da konser verdi" diye maniple ettiler. Konserde repertuvarda, kendi solo piyano eserlerim Truva Sonatı, İzmir Süiti, Kara Toprak vardı. Bunu da "Fazıl Say Dombra çaldı" diye saçma sapan çakma videolarla maniple ettiler. Hayatımda verdiğim binlerce konserimde nasıl "konser selamı"z veriyorsam; 18 Ocak 2019 akşamı da öyle yaptım, bu sefer "Fazıl Say diz çöktü' diye çamur attılar. "Dönek' diyeni de oldu.
>
> Bunları okumak, duymak, beni çok üzmüştür. Ne kadar kırıcı olduğunu, bana ne kadar dert yarattığını anlatamam. Bu konserin 3000 şahidi vardır. Ne çaldığımın da kaydı ve görüntüsü vardır. Tüm bu olayların başlangıcı, annemin vefatından sonra Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan'ın taziye telefonu ve benim kendisini insanca bir konserime davet etmem ile başlamıştı.

---

100 Erdoğan'ın burada göndermede bulunduğu hadise şudur: *Sözcü* gazetesi yazarı Yılmaz Özdil, Uğur Dündar'ın yönettiği Halk Arenası'ndaki sohbette (14 Aralık 2018) Erdoğan'ı bira içmeye davet edecekti: "Samimiyetle söylüyorum, bu sözlerimde en ufak bir kinaye yoktur. Tayyip Erdoğan bir tane bira içmiş olsaydı bugün çok daha iyi bir Türkiye olurdu." Özdil, bu konuşmasından bir yıl sonra bir yazısında bunu tekrarlayacaktı. Bkz. Yılmaz Özdil, "Bir Lira...", *Sözcü*, 10 Ocak 2019.

101 Deniz Çakır, Zorlu Center'da başı örtülü genç kızlara tacizde bulunacaktı. Kaynak: Ömer Karahan, "Bu Ne Had Bilmezlik Deniz Çakır", *Sabah*, 4 Ocak 2019.

102 "Başkan Erdoğan'dan Deniz Çakır Tepkisi", *Sabah*, 8 Ocak 2019.

103 "Cumhurbaşkanı Erdoğan Fazıl Say'ın Konserine Gitti", 18 Ocak 2019, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46920463

> Keşke, tüm siyasiler, iktidar, muhalefet, belediyeler, pek çok sanatçıyı, müzisyeni, tiyatrocuyu gidip yerinde seyretse. Sanat ile iç içe olsa. Halkın sanata ilgisini teşvik etse. Keşke...
>
> Konserin ardından gelişen tüm bu olaylardan sonra, dost zannetmiş olduğum pek çok kişinin de bu yalana, bu düşmanlığa ortak olduğunu gördüm, hayatlarına çok yardım etmiş olduklarım dâhil.
>
> Benim için çok can acıtıcıydı, yıpratıcıydı, kırıcıydı. Aylarca içime kapandım. Bu dostlarla (!) her şey bitti, yollar bir daha düzelmemek üzere ayrıldı. Pek çok sevdiğim, okuduğum insan bu maniple edilmiş algılarla yanlış şeyler yazdılar, sanki suç işlemişim gibi. Tüm gerçeklerden uzak, tüm iyi niyetlerden uzak. Ne oldu? Benim 49 yıllık ideolojim mi değişti? Sizce değişti mi? Değişebilir mi?[104]

Bu yazı nedeniyle Say'ı eleştirenler arasında şarkıcı Nihat Doğan, en sert eleştiriyle ön plana çıkacaktı:

> Fazıl Say, Mustafa Kemal Atatürk'ün 'milletin efendisi' addettiği köylüyü çoban gören, hayatı boyunca yaptığı en önemli hadise sistemin yanında olup bu halkın yüzde 47'sinin özgür iradesiyle teveccüh gösterdiği sivil inisiyatife karşı diğer sanatçı arkadaşlarını da tahrik ederek orduyu göreve çağırmıştır. Kendisini Avrupalı addedip Avrupalı maskesiyle dolaşmasına rağmen bu yönde çağdışı bir zihniyete sahip olan Fazıl Efendi ile bırakın aynı ülkede yaşamayı aynı havayı solumaktan dolayı dahi utanıyorum. Buradan Jön Türk kardeşimize sesleniyorum. Fazıl'cığım gözünü aç. Bu ülke coğrafyasına bir bak. Diyarbakır'a bak, Muş'a bak, benim Karadeniz'ime bak, benim Ege'me bak, ağlayan anaları gör, akan kanı gör. Biz bu dertten muzdarip olup, halkımızın derdiyle dertlenirken akan kan için gözyaşı dökerken, sen gözlerini kapatıp hayali gündemler peşinde koşma. Bizim ipimiz milletin elindedir. Bizi milletin verdiği güç konuşturmaktadır. Ben de Nihat Doğan olarak halk tarafından hiçbir zaman ilgi görmemiş, göremeyecek, saray piyanocusu bu kişi hakkında bu kadar çok cümle sarf edip zaman ayırdığım için kendimden de utanıyorum.[105]

❖ "Seçkinler ve Sosyal Mesafe" Araştırması – Temmuz-Aralık 2008

Fazıl Say'ın dile getirdiği derin hayal kırıklığı, Temmuz-Aralık 2008 tarihleri arasında kırk kişiyle yüz yüze yapılan görüşmelerle gerçekleştirilen bir araştırmada da kendini belli edecektir. Araştırmanın amacı "prestijli orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarından (kamu ve özel) mezun, orta üst gelir grubundan, iyi meslekî pozisyonlara sahip, kendisini cumhuriyetçi-laik değerlerin taşıyıcısı olarak gören kesimlerin Türkiye siyasetinin temel problemlerine yönelik algı ve

104 "Fazıl Say O Eleştirilere İlk Kez Yanıt Verdi: Can Acıtıcıydı, Yıpratıcıydı, Kırıcıydı", *Sözcü*, 8 Eylül 2019.

105 "Fazıl Say'ın 'Yavşak Arabesk' Yorumu Tartışılıyor", *Habertürk*, 19 Temmuz 2010.

temsillerinden hareketle Lozan azınlıkları, Kürtler ve İslamî kesimlere yönelik sosyal mesafesini" araştırmaktı.[106] Bu araştırmadan ortaya çıkacak olan sadece hayal kırıklığı, ümitsizlik değil, öfke ve korkuydu da aynı zamanda. Görüşülen kişiler İstanbullu veya İzmirli, iyi eğitimli, kozmopolit bir kültüre sahip seçkinlerdi.

> **Begüm (34)** - "Cumhurbaşkanının eşinin başörtülü olması size ne hissettirdi?" sorusunu "İğrenç hissettirdi" diyerek cevaplıyor. Sadece eşinin başörtüsünden değil, Cumhurbaşkanının bıyığından da rahatsız olduğunu ifade eden Begüm, Batı karşısındaki "imaj" meselesinde hassasiyetini ifade ediyor: "Şu Avrupa'daki bıyıklı Türk imajına sinir oluyorum." Generallerin Çankaya resepsiyonlarına katılmayarak tavır almalarını olumlu karşılayan Begüm, "Tavır alsınlar tabii, nedir bu böyle böcek gibi kadın ortalıkta dolanıyor, bir de o kadının medyada şıklığından filan bahsediliyor" cümleleriyle tepkisini ortaya koyuyor.[107]
>
> **Ayla (41)** – Bizim değer yargılarımızla ve kültürümüzle ilgili problemlerimiz var. Bizim gibi insanların, ayrımcılık yapıyorum gibi oluyor "bizim gibi insanlar" demekle, ama yanlış anlaşılmasın, şunun için, daha okumuş, daha eğitimli, ailesinde konuşma hakkı olan, kararlara katılma hakkı olan bireylerden bahsediyorum... Bizler gibi çok okuyan, fikirlerini rahatlıkla söyleyebilen insanlarda şu var, geçmişle ilgili, Atatürk'le ilgili, herhangi bir şey, küçük bir anekdot olabilir, küçük bir resim olabilir, internetten gelen, doğruluğu bile belli olmayan bir anı bile olabilir, gözlerimizin dolmasına sebep oluyor, birçok şeyi kaybettiğimizi gösteriyor bana göre. (...) "Çünkü her şeyi kaybediyoruz, sadece laiklik değil. Yani ben hiç çok öfkeli bir insan olmadım. Özel hayatımda mesela çok zor zamanlarım da oldu, işte eşimden ayrıldım, iki çocuğumu tek başıma büyütüyorum ama hiçbir zaman çok öfkeli bir insan olmadım. Size öfkemi anlatamam ve sebebini bilmiyorum. Yani cumhurbaşkanının o olması, eşinin o olması bende acayip öfke yaratıyor. Bunun sebebini bir türlü bilmiyorum. 40 yaşındayım, oturuyorum, kendi kendimi dinliyorum ve eşleştirdiğim zaman diyorum ki; bu insanlar hep vardı, bu insanlarla sokakta hep karşılaşıyordum. Şimdi neden gözüme batıyor bu kadar ve neden şimdi bu kadar rahatsızım? Çünkü artık çok fazlalar ve bizi rahatsız etmeye başladıkları için biz rahatsız olmaya başladık. Eskiden böyle değildi.[108]
>
> Çok kalabalık oldular ve artık çok rahatsız edici davranıyorlar, rahatsız edici bakıyorlar, rahatsız edici tavırları var. Ben, gazetelerde okumuşsunuzdur, Antalya uçağı. Ben o uçağın içindeydim. Size cesaretlerini anlatamam, bizler asla öyle olmadık onlara karşı, ama onlarda korkunç bir öğreti, yani hükmedici bir şeyler ve tehdit var. O beni çok rahatsız ediyor demek ki, bulabildiğim tek sonuç bu. Yoksa ben, küçüklüğüm benim Konya'da geçti, babamın mesleği gereği. Konya çok kapalı, o zaman daha da kapalıydı. İnanılmaz derecede mutaassıp bir çevrede,

106 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *Seçkinler ve Sosyal Mesafe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi, Açık Toplum Vakfı, Nisan 2009, s.1.

107 Füsun Üstel-Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.46.

108 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.40.

aslında çok açık olan bir kızdım ben. Asla rahatsızlık duymadım. Onlardan da duymadım. Ben ilk çarşafı küçücük yaşımda Konya'da gördüm. Ama şu andaki gibi değil, emin olun uzmanlar, sosyologlar çok daha farklı, bizlerin görmediği açıdan görebilirler benim bu öfkemi. Benim gördüğüm tek şey şu, benim etrafımda benim gibi olan arkadaşlarımın çoğu çok öfkeli.[109]

Melek (47) – Aslında herkes kadrolaşıyordu ama kadrolaşıldığı zaman hep sizin gibi (seçkinler) birbirine benzeyen insanlar kadrolaştığı için biz onları hissetmiyorduk, şimdi daha farklı insanlar kadrolaşıyor. Onun için hissediyoruz. Sadece şöyle şeyler tehlikeli, mesela üniversite hastanelerine baktığınız zaman çok politik şey dönüyor. Şimdiye kadar ezilmiş, kıyıda köşede kalmış adamlar birdenbire güç sahibi oluyorlar. Bu çok tehlikeli. Kıyıda köşede kalmış adam güç sahibi olduğu zaman genelin huzurunu bozacak veya genelin zararına olacak şekilde kararlar alabiliyor. AKP'nin getirdiği kadroya baktığın zaman şimdiye kadar ezilmiş tipler, şimdiye kadar o şansı hiç elde edememiş tipler.[110]

Gülşah (53) – Üniversitelerde başörtülü öğrencilerin eğitim görmesini onaylamadığını, hatta "iğrenç" bulduğunu belirten Gülşen (53), arkadaş grubunun internetten gönderdiği fotoğraflardan hareketle bu konudaki samimiyetlerini sorguluyor. "Çünkü arada mesela internetten geliyor, siz de görüyorsunuz herhalde... Başı sıkma, dapdaracık etek veya korkunç bir yırtmaç... Yani, bu hani, anlatabiliyor muyum, örtüneceksen eğer, başka bir duyguları uyandırmamak için örtünüyorsan o zaman, veyahut şeffaf bir eteği var (...) İşte tangası gözüküyor. Anlatabiliyor muyum? (...) Sokakta görüyorum, boyfriend'i ile çok intimate bir şekilde. Yani o zaman benim kadar intimate bir şekilde yapıyor.[111]

Ebru (23) – Mahalle baskısı. Neden biz şu anda böyle bir şey algılamıyoruz? Çünkü biz şu anda İzmir'de yaşıyoruz. Ya da İstanbul'un çok nezih semtleri, Nişantaşı gibi. Benim gezdiğim maksimum yerler İzmir, İstanbul. (...) İstanbul'da bir yer adını hatırlamıyorum şimdi. Mesela orası kurtarılmış bölge, direkt şeylerin, şeriatçıların olduğu bir bölge orası. Röportaj için kot pantolonla gitmişler, taşlamışlar falan. Evet, Fatih, Çarşamba. Yani giremiyormuşsun bile. Bizim gibi insanlar, Atatürkçü, laik, başı açık. Nereye gidiyoruz? İşte, İzmir, Bodrum, Çeşme, Marmaris, tatil yöreleri, İstanbul'da Nişantaşı, Bağdat Caddesi, Şişli falan. Bunun dışında acaba bir gidelim, İzmir'imizde Kadifekale'lere. Biz şu anda yaşadığımız çevreden baktığımız zaman aslında hiçbir problem yokmuş gibi geliyor. Ancak, Anadolu'nun içlerine girildiği zaman, Eskişehir'e mesela, oralara gidildiği zaman türbanlıların arttığını o kadar net görebiliyorum ki yani, otobüse bindiğinde mesela senin giydiğin bir elbise o kadar farklı bir bakış, bir tepki ve cıkcıklamalar. (...) Ben eskiden hatırlıyorum, kaç yaşına kadar, 14 yaşıma kadar hayatımda hiçbir türbanlı benim yanıma oturmamıştır. Ben şimdi sürekli türbanlı bir insanla iç içeyim. [112]

109 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.44.

110 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.41.

111 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.44.

112 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.45.

Doğan (32) – Her ne kadar görüşmenin başlarında cumhurbaşkanı ve eşinin ayrı tutulması gerektiğini belirtse de bazı durumlarda "örtülü eş"in imaj bozduğunu düşünüyor. "Şimdi Cumhuriyet balosu bu ülkenin devlet protokolündeki en üst şeyidir, askerler üniformalarını giyerler, herkes böyle önceden hazırlanır, ölçüleri alırlar. Biraz Batı şeyi gibi... Cumhuriyet balosunda başı bağlı biri olmasa daha mutlu olurum. Mesela o kare beni rahatsız ediyor, tek bir kare. Ama o kareden yola çıkıp da türbana da düşman olacak kadar şey kör değilim. O kare beni gerçekten rahatsız ediyor. Çünkü bu şey acayip bir şey değil mi, samimi konuşuyorum çünkü şeyde, o kareyi düşününce kafama geldiğinde kötü oluyorum. Ama İGDAŞ'ta başı bağlı biri karşıma çıktığında gözünün içine bakıyorum konuşurken, ona da teşekkür ediyorum, hiçbir farkı yok benim için." Görüşmenin daha sonraki bir bölümünde yine Cumhuriyet balosunu gündeme getiren Doğan, çağdaş yaşam tarzının simgesi Cumhuriyet balosuna eşsiz katılan başbakan konusunda da tepkisini ifade ediyor: "Cumhuriyet balosunda görmek istemem adamı, orada Beyaz Türklüğüm çıkar, elim ayağım oynar."[113]

Murat (37) – Ben çok üzülüyorum. Görüyorsunuz Suriye devlet başkanının eşi, İran devlet başkanının, İran mı hangisiydi, Ürdün'ün, bir de sağ olsun şey neydi adı Emine Hanım, bir de Hayrünnisa Hanım, sonuç olarak görüntü bu. Biz öyle görünmemeliydik yani. Şey bir görüntü değil. 37 yaşındayım, benim 33-34 yaşıma kadar görmüş olduğum kadın görüntüsü bu değil. Benim belleğime yazılmış olan modern ve ileriye dönük bir insanın görüntüsü değil. Biz ilkokuldan bu zamana kadar hep ileride olanın, akılcı olanın, Avrupa'daki önderlerin ve oradaki hanımların ve beylerin ve oradaki giyiniş tarzlarının ve oradaki konuşma hitabet tarzlarının iyi olduğunu düşündük. Hiçbir zaman kendimize Doğu'yu örnek almadık.[114]

O görüntü (devlet adamlarının eşlerinin başörtülü olması) bize tamamıyla itici geliyor, eşime de itici geliyor, bu bölgede (İzmir) oturan insanlara da itici geliyor, (...) Ama görüyorum ki, ben iş yaptıkça biraz dolaşmaya çalıştım, gene küçük dolaşmalar bizimki, çok da uzaklara gitmiyoruz. Kapalı cumhurbaşkanı ve başbakan eşi ülkenin büyük kısmına itici gelmiyor. Gelmediği için zaten onlar orada. İtici gelmediği için seçilmiş durumda. Gelseydi seçer miydik? Gelseydi biz böyle bir partiyi getirir miydik? Gelmiyor. Biz bu coğrafyada yaşayan herkesten farklı düşünen insanlarız.[115]

Serpil (32) – Son üç yıldır sık sık Anadolu'ya iş gezilerine çıkıyorum distribütörlere. Hep mi böyleydi bilmiyorum ama ben kendime yer bulamıyorum orada, ben orada yaşayamam diyorum. Bir kadın olarak insanlar da çok yadırgıyorlar senin oraya gidiyor olmanı ama bu çok AKP'yle birebir ilişkili mi, Türkiye'nin genel yozlaşması mı ondan emin değilim (...) Diyarbakır'da kadınlarla el sıkışmayı yadırgayan bir grup insanla görüştüm. Özellikle görüşmenin dışında kaldım, negatif etkilenmesinler diye içeri girmedim. (...) İçerideki grubun en kıdemli ve

113 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.45-46.

114 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.46.

115 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.47.

yöneticisi benim ama kadın olduğum için ben içeri giremiyorum. (...) Benim hiç hayatımda başörtülü arkadaşım olmadı. Arkadaşım olmadı, tanıdığım oldu, başörtülü birisiyle arkadaşlık yapabileceğimi sanmıyorum, çok önyargılıyım çünkü. Önyargılıyım, yani kıramıyorum ben bunu. Çok anlayışlıyım, çok iyi bir insanım, insanları çok seviyorum, ama hayır ben bu konuda önyargılıyım.[116]

Mine (51) – Cumhurbaşkanının eşinin başörtülü olmasını "komik ve çok antipatik" bulan Mine'ye göre mesele, sadece örtüyle sınırlı olmayan bir tarz meselesi: "Şimdi bunlarla ilgili benim başka bir görüşüm var. Başörtüsü ve dindar olmanın ötesinde bu işin seçkinci tarafı çıkıyor ortaya. Yani bunların çok şey olduğunu düşünüyorum. Çok avam. Yani o avam tarafları beni biraz yaralıyor. Abdullah Gül'ün eşi, Çankaya Köşkü'nü beğenmemiş de işte oraya yeni dekorasyon yapıyormuş, bunlar bana çok görgüsüzlük gibi geliyor açıkçası. Bir şey söyleyemeyeceğim, görgüsüz. Görgüsüz insanların da Türkiye'nin en üst seviyede oturup dünyaya karşı Türkiye'yi temsil ettiği düşüncesi beni rahatsız ediyor açıkçası." (...) "Yani sonuçta bizim milletimizin seçtiği insanlar bunlar, yapacak bir şey yok. Eskiden daha böyle işte ne bileyim daha iyi yetişmiş, daha iyi eğitim almış daha ilim alanında eğitim almış hani şeye Avrupa uygarlığına yakın şekilde fikirlere sahip, o şekilde eğitilmiş insanlar yönetici oluyordu. Şimdi böyle biraz daha avam, ayak takımından. Başbakan bile kızıyor, ben onu ayak takımı görüyorum o da ötekileri görüyor, demek ki var böyle bir şey. Kötü bir şey insanın başbakanını saygın bulmaması ama öyle görüyorum ne yapayım."[117]

Rapor medyaya açıklandığında hem ilgi yaratacak, hem de tepkilere yol açacaktı. *Zaman* gazetesi yazarı ve öğretim üyesi İhsan Dağı bir yazısını sadece raporu sert bir dille eleştirmeye ayıracaktı:

Türkiye'nin en iyi okullarında okumuşlar. Zenginler. Toplumun kremasını oluşturduklarını düşünüyorlar. Ama hoşgörüsüz, bağnaz, cahil ve demokrasi karşıtılar.

Kimlerden mi söz ediyorum? Kemalist "beyaz Türkler"den. Doç. Dr. Füsun Üstel ve Doç. Dr. Birol Caymaz'ın Açık Toplum Vakfı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi için yaptıkları araştırmadan çıkan tablo bu.

Sosyal ve ekonomik göstergeleri oldukça yüksek ama farklı toplumsal, etnik ve dinsel kategorilere ilişkin yaklaşımları çok "alçak"ta. Başörtülüler onlar için sadece "sıkmabaş". "Nefret ediyorlar" onlardan, "iğrenç" buluyorlar başörtülüleri. "Böcek gibi ortalıkta dolanan yaratıklar", "avam"lar, "görgüsüz"ler. Kürtler ise aşağı bir ırk; "tembel", "beyinleri az gelişmiş", medeniyet yoksunu, yabancıların oyuncağı. Üstelik, "okumuşları okumamışlardan daha tehlikeli".

Nasıl ama memleketin seçkinleri?

Öyle bir ülke ki beyaz Türk seçkinleri "cahil" dedikleri halkın yüz yıl gerisindeler; ülkenin en düşük siyasal değerlerini ve tutumlarını temsil ediyorlar.

116 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.47.

117 Prof. Dr. Füsun Üstel – Doç. Dr. Birol Caymaz, *a.g.e.*, s.48.

Yüksek gelir düzeyi, elit kurumlarda alınan eğitim ve prestijli bir kariyer nasıl oluyor da bu denli zavallı, ırkçı, ayrımcı bir sosyal tutumla sonuçlanabiliyor? "Düştükleri şu hale bakın" diyeceğim, ama sanırım hep böyleydiler: cahil, yetersiz, dünyayı anlamaktan aciz...

Türkiye'nin herhangi bir yerinde sıradan bir mahalle veya köy kahvesine gidip 40 kişiyle konuşun; kesinlikle daha "aydınlık", hoşgörülü, ılımlı ve demokratça cevaplar alırsınız. Halka tepeden bakan bu "beyaz Türkler" halkın çok, ama çok gerisinde.

Türkiye'nin Kürtler ve dindarlar tarafından işgal edildiği kanısındalar; mahallelerine girilmiş, tatil beldeleri, işleri ellerinden alınmış. Kimi kendi dilini kullanıyor uluorta yerde, öbürü başörtüsüyle girmeye çalışıyor her yere. Beyaz Türklere ait değil miydi bu memleketin siyaseti, ekonomisi, kültür hayatı? Nereden çıktı bu ortaklar?

İşte bu yeni ortaklara karşı "yeniden milli mücadele şart" diye düşünüyorlar. Şart da bu bizim beyaz Türklerde mücadele edecek "yürek" yok. O yüzden işi askere havale ediyorlar. Asker, halkın çocuklarını kullanarak memleketi halktan temizleyecek beyaz Türkler için. Ne güzel değil mi?

Birisi diyor ki "anti-demokratik olsa da burada zor kullanma hakkı vardır "silahlı kuvvetler"in. Bu silahlı kuvvetler para-militer olabilir, gerilla şeklinde olabilir, devletin kolluk kuvveti olabilir". Görüyorsunuz bizim beyaz Türklerde ne hukuk, ne hukuk devleti, ne demokrasi kaygısı var... Ergenekon'a bile razılar, yeter ki gelip memleketi Kürtlerden ve dindarlardan kurtarsınlar!

Bir başkası da şablonu tekrarlıyor: "Eğer bana diyorsanız ki şeriat mı, yoksa darbe mi? Darbe tabii ki, bir saniye bile düşünmeden cevap veririm". Böyle bir akıl yürütmeden daha uygun bir zemin olabilir mi Ergenekon darbecileri için? Ayrıca bu cevabı verenlerin tam söylemedikleri bir şey daha var; şeriat dedikleri şeyin demokrasiyle geleceğini düşünüyorlar. Onlar için demokrasiyle gelen AK Parti zaten şeriat demek. Ee, dolayısıyla "AK Parti"ye karşı darbe mubah". Mantık bu.

"İkinci sınıf diploma" sahibi "ayak takımı"ndan insanların belli yerlere gelmesinden rahatsızlarmış bir de. Hepsi "ezik tipler"miş. İyi de o "tipler"e siyasette ve piyasada rekabet edemeyip kaybediyorlar; kaybettikçe de askerin arkasına saklanmaya çalışıyorlar.

Valla çok iyi niyetli beyaz Türkler de var. Mesela birisi: "çok anlayışlıyım, çok iyi bir insanım, insanları çok seviyorum, ama başörtülü birisiyle arkadaşlık yapabileceğimi sanmıyorum. Çok önyargılıyım bu konuda" diyor. İnsanları tabii ki seviyor beyaz Türklerimiz, sadece başörtülüleri insan olarak görmüyorlar. Bu kadarcık kusur da olur canım! Kadınların parayla örtünmeye ikna edildiğini düşünen saftirikler de var aralarında. Dünyayı bu kadar yanlış okumak beyaz Türk olmakla mümkün galiba.."[118]

118 İhsan Dağı, "N'olcak Kemalist beyaz Türklerin hali", *Zaman*, 9 Haziran 2009, https://www.haber7.com/yazarlar/ihsan-dagi/410216-nolcak-kemalist-beyaz-turklerin-hali

Sabah gazetesi yazarı Nazlı Ilıcak ise şu tesbitlerde bulunacaktı:

> Yüz yüze ve derinlemesine görüşülen bu kişiler, Lozan azınlıklarına, nispeten hoşgörüyle bakıyorlar. Çünkü onları, Türkiye'nin Batı'ya dönük modernleşmeci yüzünün bir parçası olarak mütalâa ediyorlar. Ama azınlıkların sorunlarına karşı duyarlı değiller; burada bir farkındalık eksikliği mevcut. "Kürtlere kültürel haklar verilsin" diyenler çoğunlukta. Bu hoşgörü, DTP ve PKK söz konusu olduğunda tamamen ortadan kalkıyor. Yalnız, Kürt meselesini tanımlarken, bunu, bir "kimlik sorunu" olarak takdim etmekten ziyade, kaynağında iktisadi geri kalmışlık olduğunu söylemeyi tercih ediyorlar. En olumsuz bakış, İslâmi kesime karşı. Türban sıklıkla vurgulanıyor; AK Parti ile ilgili net bir rahatsızlık mevcut. Bunu iki şekilde izah ediyorlar: a) Görünür hale gelen İslâmi kimlik. b) Hak etmemiş kişilerin o seviyeye kadar yükselmesi; yeni türemiş seçkinlerin, kendi mekânlarını işgal etmesi.[119]

Star gazetesi yazarı Sibel Eraslan araştırmanın kamuoyuna açıklanmasından dört yıl sonra yayınlayacağı bir köşe yazısında araştırmadan "çok da yankı bulmamış okurken dehşete düştüğüm çalışma" olarak bahsedecek, sebebini de araştırmanın bulgularına atıfta bulunarak belirtecekti:

> Mevcut iktidara kolejli tepkisini okuduğum örnekler gerçekten akıl almaz mesafelerle uzakta topluma. Sen Jozef, Robert, Amerikan kolejlerinden, Boğaziçi ve ODTÜ'den mezun bu seçkin kitle, Kürt veya Müslümanlardan söz ederken, "böcek", "iğrenç", "kabile", "çöpçü", "tembel", "pis" gibi aşağılayıcı, yok sayıcı ibareleri rahatlıkla kullanabiliyorlardı...[120]

Araştırmayı yaptıran Açık Toplum Vakfı başkanı Can Paker ise sonuçlardan memnun kalmayacak ve ikna edici bulmayacaktı:

> Seçkinler araştırması benim beklentilerimi karşılamadı. Bu tip araştırmalarda çok daha geniş kapsamda ve bütünü temsil edecek insanlarla görüşülmeli. Onun için Türkiye'de belli bir kesimin ne dediği önemli değildir. Farklı kesimler arasındaki etkileşim önemlidir. Çünkü Türkiye odur. Metot bilimsel olabilir, ama bana bir şey demiyor. Beni ikna edemiyor.[121]

Raporun yayınlanmasından altı yıl sonra *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Markar Esayan ise sonuçların isabetli olduğunu tesbit edecekti:

> Prestijli kolejlerden mezun olan 'seçkinler'in, kendilerini toplumdan ne kadar üstte gördükleri ve nasıl izole ettikleri dikkati çeken ilk unsurdu. Araştırmanın

119 Nazlı Ilıcak, "Seçkinler ve sosyal mesafe", *Sabah*, 5 Haziran 2009.

120 Sibel Eraslan, "Etkileşim Mühendisi Can Paker: Geriye Bakmak yok", *Star*, 20 Eylül 2013.

121 Fatih Vural, *Bir Can Paker Kitabı Geriye Bakmak Yok*, Alfa Yayınları, İstanbul, Temmuz 2013, s.448.

örneklemine konu olan denekler, 'Orta üst gelir grubundan, eğitimli ailelerden, ağırlıklı olarak CHP seçmeninden, sırasıyla *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Vatan* gazetelerini okuyan, interneti iyi kullanan kişilerdi.

Bu gençler kendilerini gelecekte bu ülkeyi yönetecek makamlara hazırlanan, ülkenin kaderini elinde tutan kişiler olarak görüyorlardı. AK Parti'ye karşı darbeyi destekliyorlar, avamdan bir kişinin cumhurbaşkanı olamayacağını savunuyorlardı.

Araştırmadan şu tesbitler bence oldukça isabetliydi.

"Kuruluşu genelde Osmanlı'ya kadar dayanan, yalnızca 'köklü bir geçmiş'e sahip olmakla kalmayıp Türkiye'nin Batı'ya dönük yüzünün, Osmanlı-Türk modernleşme sürecinin de simgesi olan, eğitim-öğretim felsefesiyle seçkincilik geleneğini sürdüren, mezunlarına her türlü 'iktidar'a aday olma güvencesi veren 'prestijli' okullar, 1950'lerden itibaren 'çevre'nin 'merkez'e taşınma süreciyle başlayan tüm dönüşümlere rağmen, seçkinciliğin son kalesi olarak varlığını sürdürüyor."

Seçkinciliğin temeli okulda verilen eğitimle atılıyorken, tüm yaşam sürecek bir okul sonrası dayanışma da (cemaatçilik) fark edilen ikinci önemli unsurdu.

"Bu okullar, mezunlarının modern/Batılı yaşam tarzının taşıyıcıları olarak birbirlerini bildiği/tanıdığı, içeriği açısından özcü ve tüm zamanlar için sabit olması beklenen bir "okulluluk ruhu"ndan beslendiği, kimi zaman klientalizme kadar varabilen bir dayanışma pratiğinin egemen olduğu bir çerçeve sunuyor."

Daha önce yazmıştım; Fransa'nın Sartre, Pompidou, Derrida, Althusser, Bodiou[122] gibi ünlü filozoflarını yetiştiren elit-hümanist okulu, Ecole Normale Supérieure, (ENS) kurulduğu yıldan beri ülkenin en parlak zekâlarını toplar ve onları birer Normaliyen yapar.

Bizdeki kolejlerin hiçbirisi bir ENS olamadı ama, temeldeki amaç gerçekleşti. Toplumun ciddi bir bölümü dönüştürüldü, ülkenin yönetimi bu seçkinler üzerinden yapıldı. Üstelik taşralı kesimin ileri zekâlı çocukları da "dikey geçiş" yoluyla bu sınıfa alındılar. Böylelikle yetişmiş eleman deposu "seçkinler"de birikti. Bu ise "çeperdekilerin" asla bu ülkenin yönetiminde yer alamayacağını garanti altına almak demekti.[123]

❖ AKP'nin Kapatılması Başvurusu – 14 Mart 2008

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya'nın "laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği" gerekçesiyle AKP'nin kapatılması, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başta olmak üzere dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül dâhil 71 siyasetçinin beş yıl boyunca siyasetten uzaklaştırılmaları talebiyle hazırladığı iddianame, 14 Mart 2008 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne sunulacaktı. Başvurudan birkaç gün sonraki yazısında Oray Eğin, Beyaz Türkler âlemindeki hissiyatı şöyle dile getirecekti:

122 Pierre Bourdieu olmalı.

123 Markar Esayan, "Walking Dead" aydınlar ve seçkin okullar...", *Yeni Şafak*, 12 Mayıs 2015.

> Bugünlerde nereye gitsem, Beyaz Türklerin ağzında aynı slogan var. O kadar tutmuş, öylesine kulaktan kulağa yayılmış ki herkes telaffuz ediyor. Son derece de yaratıcı: "ya kapanacağız, ya kapatacağız!".[124]

Anayasa Mahkemesi'ne başvurunun yapılmasından birkaç gün sonra *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Abdullah Muradoğlu, Oray Eğin'in söz ettiği "ya kapanacağız, ya kapatacağız" sloganını alıntılayarak şu yorumda bulunacaktı:

> Kimsenin kimseyi kapanmaya icbar etmediği, etmeyeceği, edemeyeceği çok açık da, şu Beyaz Türklerin halka "kapatma" muamelesi yapma hastalığına duçar oldukları bu kadar aşikâr değildi. Anlayacağınız iddianameye şimdi de "Beyaz Türkler"in gölgesi düştü.
>
> Kim bu Beyaz Türkler? 27 Mayıs'ı alkışlayan, Menderes ve iki arkadaşının idamlarını coşkuyla karşılayan, hortumları kesildiği için darbeci kesiliveren, muslukları açıldığı için demokrat oluveren, kargadan başka kuş, kaostan başka düzen tanımayanlardır zahir... Bir de darbeleri akim kalmış muhteris yaşlı Baasçılar... Başka ne olsun?
>
> İyi de memleketi uçurumun kenarına kadar götürme gayreti -nerden beyaz oluyorlarsa- Beyaz Türklerin o güzel hatırını kırmamak, kapatma satırını körletmemek için mi? Lakin eski çamlar bardak oldu, baltayı taşa vurduklarını unutmasınlar. Milli İrade'ye çarpan nice satırlar helak oldu gitti. Bu memleket en kara günlerinde bile sahipsiz kalmadı, kalmayacak.[125]

İddianamenin sunulmasından dört ay sonra Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim Kılıç, AKP'nin kapatılma isteğinin kabul edilmediğini ancak "laiklik karşıtı eylemlerin odağı olduğu" gerekçesiyle partiye yapılan Hazine yardımının yarıya indirileceğini beyan edecekti.[126]

❖ Dünya Ekonomik Forumu – "Monşerler Dönemi Kapanmıştır" – Ocak 2009

"Azizim" anlamına gelen, Fransızca "mon cher" kelimesinin Türkçe fonetiğe uygun yazılış şekliyle "monşer" veya tüm bir sosyal kesimi tarif etmek için kullanıldığı çoğul haliyle "monşerler" terimi, "Beyaz Türkler" teriminin bir diğer hali. Bu terim; Fransızcanın diplomasinin evrensel dili olduğu bir uzak mazide Mekteb-i Sultani mezunu, Fransızca bilen, birbirlerine "mon cher" sıfatı ile hitap

124 Oray Eğin, "Diğer Partiler Kapatılırken Erdoğan Ne Yapıyordu?", *Akşam*, 17 Mart 2008.

125 Abdullah Muradoğlu, "Kundakçılar'ın Sosyolojisi", *Yeni Şafak*, 19 Mart 2008.

126 "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kapatılma Davası" https://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet_ve_Kalk%C4%B1nma_Partisinin_kapat%C4%B1lma_davas%C4%B1#Gerek%C3%A7eli_karar

eden eski nesil Türk diplomatları tarif etmek için müstehzi bir ifadeyle kullanılan bir terim. Bu terimle kastedilen sınıf, Ufuk Güldemir'in "Beyaz Türk"ün tarifini yaparken "Çankaya'da Fransızca konuşan" olarak tanımladığı kesimdir.[127]

Erdoğan'ın "monşer" terimini kullandığı ilk tenkidini, Ocak 2009'da Davos'ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda İsrail Cumhurbaşkanı Shimon Peres'e yönelik "One Minute" çıkışını[128] yapmasından sonra İstanbul'a dönüşünde yapacaktı. Erdoğan Davos'taki tavrını "diplomatik açıdan kabul edilemez" bulan ve kendisini "Hamas'ın hamiliğine soyunmak"la eleştiren eski büyükelçileri eleştirecekti. Erdoğan'a tepki gösteren emekli büyükelçiler arasında, dönemin CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen de vardı. Öymen, Erdoğan'a diplomasi öğrenmesi için kitaplarını gönderecek ve "bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp" şeklinde de ironik bir beyanda bulunacaktı.[129] Erdoğan kendisini eleştiren emekli büyükelçilere şu sözlerle karşılık verecekti:

> Ben bazı emekli diplomatların anladığı dilden konuşmam. Ben diplomasiden gelmiş birisi değilim. Ben siyasetten gelmiş birisiyim. O diplomatların, hele hele monşerlerin âdetini pek bilmem. Bilmek de istemem.[130]

Erdoğan sayesinde tedavüle giren "monşer" terimi, AKP saflarında rağbet görecek ve benimsenecektir. 2006 yılında AKP'nin Kızılcahamam kampında Samsun milletvekili Musa Uzunkaya, Avrupa'daki büyükelçilerin ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşlarını hor gördüklerini ileri sürerek şöyle konuşacaktı:

> Avrupa'daki büyükelçiler tam anlamıyla monşer gibi davranıyorlar. O ülkelerdeki gurbetçi vatandaşlarımıza da böyle monşer gibi yukarıdan davranıyorlar. Oradaki vatandaşlarımızın hiçbir sorunuyla ilgilenmiyorlar. Hâlâ eski alışkanlıklarını sürdürüyorlar. Sanki 3 Kasım 2002'de hiç iktidar değişmedi. İktidarın değiştiğinin, artık iktidarda AKP'nin olduğunun farkında değiller. Onlar orada vatandaşlarımızın her türlü sorununu çözmek için görevli olduklarının farkında olmalılar.[131]

---

127 Ufuk Güldemir, *Texas Malatya*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1992, s.360-361.

128 29 Ocak 2009 tarihinde Davos'ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda "Gazze: Ortadoğu'da Barış Modeli" konulu oturumda Başbakan Erdoğan, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ve moderatör David Ignatius arasında çıkan tartışmada Erdoğan "one minute" (bir dakika) sözleriyle konuşmaya devam etmek isteyecek ancak yeterince zaman verilmediği gerekçesiyle toplantıyı terk edecekti.

129 Nagehan Tokdoğan, *Yeni Osmanlıcılık Hınç, Nostalji, Narsisizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, 3. Baskı, s.141-142.

130 "Erdoğan'dan Atilla İlhan'a Monşer Eleştirisi", 16 Temmuz 2014, CNN Türk, https://www.cnnturk.com/haber/yasam/diger/erdogandan-attila-ilhana-monser-elestirisi

131 "Başbakan'a 'Elçiler Monşer' Şikâyeti", *Milliyet*, 28 Mayıs 2006.

Erdoğan'ın "monşer" terimine yüklediği anlamlar, zaman içinde çeşitlenecektir. İlk başlarda bu terimi "Batı kültürüne özenen, halktan kopuk, Türkiye'ye yabancı, alafrangalaşmış" eski nesil diplomatları kastetmek için kullandığı halde; ilerleyen zamanda sadece diplomatlar için değil, siyasi rakiplerini eleştirmek amacıyla "halktan kopuk, seçkinci eski nesil siyasetçiler" anlamında da kullanmaya başlayacaktı. Bunun bir örneğine 29 Mart 2009 tarihinde düzenlenen yerel seçimler öncesindeki bir konuşmasında rastlanacaktır:

> Bizim yaptıklarımızı monşer eskileri anlayamadı. Monşer geldiler, monşer gidiyorlar. Bazıları bundan rahatsız oluyor. Niye rahatsız oluyorsun? Eğer gerçekten monşer eskisi değilsen bu işin hakkını ver, biz de alkışlayalım.[132]

Erdoğan'ın aşağılama amacıyla sık sık başvurduğu "monşer" teriminin bu şekilde kullanılmasına *Milliyet* gazetesi eski başyazarı Hasan Cemal itiraz edecektir. 2013 yılında "torba kanunu" ile Dışişleri Bakanlığı'nın "istisnai memuriyet"in kapsamını genişleterek dışarıdan tayin edilen büyükelçilerin merkeze döndüklerinde genel müdür, müsteşar yardımcısı ve müsteşar olabilmelerine imkân sağlaması üzerine Hasan Cemal şöyle yazacaktı:

> Diplomatlık dünyanın her yerinde 'liyakat'a dayanan, geleneği, adabı, disiplini olan, ciddi bir meslek içi eğitim ve deneyim birikimi gerektiren bir meslektir.
>
> Türkiye'de bugüne kadar bütün iktidarlar, Hariciye'ye, Dışişleri'ne özen, dikkat ve tolerans göstermişlerdir. Menderes zamanında da, Demirel zamanında da, Ecevit zamanında da, Özal zamanında da, bazı tek tük istisnalar dışında genellikle böyle olmuştur.
>
> Diplomatlarımızı monşerler diye küçümsemeye kalkışmak büyük bir haksızlıktır. Dışişleri Bakanlığı'nın ta Osmanlı'dan gelen kurumlaşmış yapısına darbe vurmak, 'liyakat'e dayanan kurumlaştırmasını sulandırmak büyük bir yanlıştır.[133]

Taner Timur da bu terimin, aşağılayıcı ve ironik bir anlam yüklenerek kullanılmasına karşı çıkacak; "monşer" olarak anılan Dışişleri diplomatlarının, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi seçkin ve köklü bir fakülteden mezun, hiç de soylu ve varlıklı ailelere mensup olmayan kişiler olduklarını hatırlatacaktı.[134]

---

132 Eraydın Aytekin, "Monşer Geldiler, Monşer Gidiyorlar", *Milliyet*, 14 Şubat 2009.

133 Hasan Cemal, "Erdoğan'ın 'Monşer Kompleksi' Dışişleri'ne Darbe Vuruyor", 17 Temmuz 2013, https://t24.com.tr/yazarlar/hasan-cemal/erdoganin-monser-kompleksi-disislerine-darbe-vuruyor,7064

134 Taner Timur, *AKP'nin Önlenebilir Karşı Devrimi*, Yordam Kitap, İstanbul, Şubat 2015, genişletilmiş 2. Basım, s.242-247.

❖ 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri

Erdoğan, yerel seçimlerden önce İstanbul'da Kadir Topbaş'ın yeniden aday olacağını açıklayacağı toplantıdaki konuşmasında tekrar Bekir Coşkun'un yazısına ve "Zenci Türkler" kavramına olumsuz anlamda atıfta bulunacaktı:

> Bu CHP değil mi benim milletime 'göbeğini kaşıyanlar' diyen. Bunlar değil mi benim milletime 'Zenci Türkler' diyen.[135]

Yerel seçimler öncesinde düzenlenen seçim konuşmaları sırasında da Erdoğan, AKP'nin Sivas mitinginde "göbeğini kaşıyan adam" terimine gönderme yapacak, ismini zikretmeden Bekir Coşkun'u yeniden eleştirecekti:

> Milletimin hiçbir ferdine bu yakıştırmayı yapmaya kimsenin hakkı yoktur. Ama bunların şimdi yandaş medyaları var, biliyorsunuz. Yandaş medyalarıyla birlikte yandaş köşe yazarları da var. Oralarda benim vatandaşıma, AKP'ye oy vermişse yakıştırdıkları 'Bunlar göbeğini kaşıyanlar'. Bu, bu ülkede bu tür tiplerin nerede bulunduğunu gösteriyor? Bunların milletle işi yok. Bunların sevgili köpekleri vardır, onlarla yatar, onlarla kalkarlar. Durumları budur. Benim milletime, vatandaşıma bunu yakıştırmaya kimsenin hakkı yoktur. Milletin demokratik takdirini alay konusu yaptılar.[136]

Erdoğan'ın bu konuşmasında sarf ettiği "bunların sevgili köpekleri vardır, onlarla yatar, onlarla kalkarlar" sözlerinin Bekir Coşkun'un köşe yazılarına konu ettiği Pako adlı köpeğine gönderme olduğunu ve Coşkun'un İslam dininin icaplarını yerine getirmediğini vurgulamak için söylediğini hatırlatmakta fayda var.[137]

Bu eleştiri salvosu üzerine Coşkun, kendini izah etmek ve savunmak zorunda kalacaktır:

> Halkı aşağıladığım doğru değil... Ben göbeğini kaşıyan adama kızarım... O okumaz, izlemez, görmez... Tepkisiz, duyarsızdır göbeğini kaşıyan adam... Türkiye'nin başına gelenlere aldırmaz... Çağdaş insan olmak gibi bir derdi yoktur

135 "Topbaş ile Yola Devam", *Cumhuriyet*, 22 Aralık 2008.

136 Eraydın Aytekin, "Monşer Geldiler Monşer Gidiyorlar", *Milliyet*, 14 Şubat 2009.

137 İslam dininde evde köpek beslemek mubah değildir. Ev dışında beslenen çoban köpeği, av köpeği ve bahçe köpeği mubahtır. Editörüm Fatih Demir'in notu şöyle: "Köpek necis (pis) sayılır. Bu sebeple eti yenmez, evde beslenmez. Özellikle bu necislik/necaset durumu, namaz ibadeti ile de ilgilidir. Namazın şartlarından birisi de namaz kılacak kişinin kıyafetlerinde ve namaz kılınacak yerde insan veya hayvan pisliği bulunmamasıdır. Bu şartın 'necasetten taharet' diye özel bir adı da vardır. Bu sebeple ve *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki maddede belirtilen hadisler sebebiyle evde köpek beslenmesi uygun görülmez." Ayrıca bkz. Ali Bardakoğlu, "Köpek", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 26, 2002, s.251-252; Hayrettin Karaman, "Evde Köpek", *Yeni Şafak*, 11 Ekim 2020.

onun... O; oyunu bir torba nohuda, iki çuval kömüre satar da "Ben niye yardıma muhtacım?" diye sorgulamaz... Asla başını kaşımaz... Her zaman küçük avantası olduğunda, kimi görse alkışlar... Sağı-solu, zengini fakiri de yoktur göbeğini kaşıyan adamın... Çıkarı için iktidarlara yamanan patronlar göbeğini kaşıyan adamın zengin olanı, başbakana köşelerinde yalakalık yapanlar göbeğini kaşıyan adamın yazar (!) olanıdır... Halkın dahi başı göbeğini kaşıyan adamla derttedir.

Halkı aşağıladığım doğru değil. Asıl halkı aşağılamak; onu kandırmaktır... Halkın çocukları işsiz-sefil sürünürken, kendi çocukları altınlar içinde bir anda "patron" olanlar halkı enayi yerine koyarak onu aşağıladılar. Halkı aşağılamak; onu aptal saymaktır... Deve boyu kirli dosyalar ortadayken, halkın önüne çıkıp "din-iman-ahlak" nutukları ile onun gözünü boyamaktır halkı aşağılamak... Ne var ki göbeğini kaşıyan adam aşağılandığını da anlamaz... Birbirlerini tamamlarlar aslında; halkı aşağılayan ile göbeğini kaşıyan adam... Biri öbürünü enayi yerine koyup aşağılar... Öbürü alkışlar... Benim ise canım sıkılır... Halkı aşağıladığım doğru değil...[138]

Bir müddet sonra Ertuğrul Özkök de tartışmaya katılacak, "kavramın siyasal ve sosyolojik anlamı üzerinde" duracağını belirtip Coşkun'u savunacaktı:

Önce bir itirafla başlayayım. Kendimi solcu olarak kabul ettiğim 30'lu yaşlarıma kadar, Türk halkının oy kullanma eğilimleri bende hep büyük hüsranlar yaratmıştı. Türkiye İşçi Partili bir genç olarak her seçim ertesi "Bu milletten bir şey olmaz" duygusuyla uyandım. Kabul edelim ki, bu refleks, sadece Türkiye'de değil, dünyanın birçok ülkesinde vardır. (...)

Dolayısıyla, Bekir Coşkun'un kullandığı ifadeyi değerlendirirken, dünyanın birçok ülkesindeki benzerlerini de düşünmek lazım. Türk siyasal hayatında, "göbeğini kaşıyan adam" düşüncesi vardır. Zaten sosyolojik araştırmalarda da, bu tiplemeye uygun bir nüfus kategorisi gözlenir. Yani dünya meseleleriyle ilgilenmeyen, siyaseti umursamayan, sadece dar küçük menfaatine bağlı, otoriter lider tipinden özel zevk alan insan tipi.

Peki Bekir Coşkun'a niye kızıyoruz? Çünkü bu siyasal profilin adını, çok çarpıcı ve irkiltici bir deyimle siyasete soktu. Başbakan seçim kampanyasında Bekir Coşkun'un koyduğu bu ismin siyasal sömürüsünü yaptı. Kimse çıkıp da, Başbakan'a şu soruyu sormadı:

"Mitingde sizi dinlemeye gelen yüz binlerce insanı niye 'göbeğini kaşıyan adam' yerine koydunuz?"

Başbakan o kavramı böyle sömürürse, karşısındakine de aynı kozu vermiş olur. Ancak sonuç ne olursa olsun Bekir Coşkun, Türk siyasi hayatına "göbeğini kaşıyan adam" kavramını sokmuştur.[139]

138 Bekir Coşkun, "Halkı Aşağılamak", *Hürriyet*, 18 Şubat 2009.

139 Ertuğrul Özkök, "Göbeğini Kaşıyan Adam", *Hürriyet*, 3 Nisan 2009.

Yerel seçimlerde AKP oylarının % 38,39'unu, CHP % 23,08'ini, MHP'de % 15,97'sini alacaktı. CHP oylarının artmasını Serdar Turgut şöyle yorumlayacaktı:

> AKP uzun zamandır tek parti iktidarının otoriter/totaliter davranış biçimlerini benimsemiş gibiydi. "İstediğim şeyi istediğim zaman yaparım" anlayışı iktidara hâkim olmuştu... Dün bu ülkedeki insanların bir bölümü iktidara, "unutma bu ülkede biz de yaşıyoruz" dediler. "Biz varız ve olan bitenden memnun değiliz, dikkatli olun" uyarısını yaptılar. (...) Burada önemli olan, iktidarı değiştirecek oy miktarı tartışması falan değildir. Bunun olacağını zaten kimse beklemiyordu ama asıl önemli olan boyut, ağırlıkla "Beyaz Türkler"in sonunda vurdumduymazlıktan kurtulup tavır koymaya başlamalarıdır. Daha önce bunun da olabileceği hiç beklenmiyordu ama oldu işte...
>
> Liberaller nedeniyle birçok kavramda kafa karışıklığı yaşamakta olan Türkiye'de "Beyaz Türkler"in dün gösterdiği net tavır çok önemli gelişmelere açıktır.
>
> Bundan sonra ülkede zihinler açılacak, bazı kavramlar daha bir netleşecek. (...) İlk önce geleceğimiz için konuşmaya uzun zamandır suskun gibi gözüken "Beyaz Türkler" de artık başlayacaklardır.
>
> Konuşmayı tek başına ve kendi liberalleriyle de yapmakta olan yani sonuçta kendi kendisine konuşmakta olan AKP'ye "Bizimle de konuşacaksın, geleceğimize birlikte karar vereceğiz" uyarısı dün nihayet yapılmıştır.
>
> Kendimi ait olarak gördüğüm bu insanların bilinçli çıkışları ile övünüyorum. Ve bu çıkış beni çok daha rahatlattı. Türkiye'yi de rahatlatacağına eminim.[140]

Ertuğrul Özkök de Cumhuriyet Mitingleri'nin yapıldığı üç büyük şehirde oyların "AKP aleyhine dramatik şekilde değiştiği" tespitini yaptıktan sonra şu yorumu yapacaktı:

> AKP'nin ve Erdoğan'ın okuyamadığı şey şuydu:
>
> İnsanlar o mitinglere, hayat tarzları, Cumhuriyet rejimi ve laiklikle ilgili endişelerinin dile getirilmesi için katılmıştı. Yani Erdoğan, o mitinglerden yükselen sesi ciddiye almadı. Hatta, her konuda yaptığı gibi, "Siz kaç kişisiniz" zihniyetinin esiri oldu.
>
> Sonuç ortada.[141]

❖ 12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu

Anayasa'da 26 maddelik bir değişikliği içeren teklif paketi TBMM'de görüşülürken MHP tasarıya muhalefet edecek, CHP ve BDP ise Meclis'e girmeyecekti. Meclis'te temsil edilmeyen SP ve BBP ise değişikliğe destek vereceklerini açıklayacaklardı. CHP, AKP'yi "Yeni Anayasa ile yargıyı tamamen denetim altına alma

140 Serdar Turgut, "Beyaz Türkler One Minute Dedi", *Akşam*, 30 Mart 2009.

141 Ertuğrul Özkök, "Cumhuriyet Mitingleri Dosyasını Açıyorum", *Hürriyet*, 2 Nisan 2009.

Referandum öncesi "Yetmez Ama Evet" taraftarlarının yürüyüşü.

planı yapmakla" eleştirecekti. Sol ve liberal görüşlü aydınlar ise eksik olmakla birlikte yeni Anayasa'nın Türkiye'nin demokratik hak ve özgürlükleri açısından ileri bir adım olduğunu söyleyerek "Yetmez Ama Evet" kampanyasını başlatacaklardı.[142] Sloganın mucidi, hâlihazırda Berlin'de yaşayan ve o tarihte *Taraf* gazetesi yazarı olan Hayko Bağdat'tı.[143]

Anayasa Referandumu'na birçok yazısıyla haklı olarak karşı çıkan ve bu referandumun bir aldatmaca olduğunu yazan[144] Oray Eğin'in tabiriyle "bir Cihangir masalı", "bir liberal rüyası" olan[145] "Yetmez Ama Evet" kampanyasına destek veren liberal ve sol görüşlü *Taraf* gazetesi yazarları Mehmet Altan, Roni Margulies, *Hürriyet* gazetesi yazarı Hadi Uluengin ve *Milliyet* gazetesi başyazarı Hasan Cemal

142 Mahmut Hamsici, "2010 Referandumu: 'Evet', 'Hayır' ve 'Boykot' Cepheleri Ne Demişti?", 5 Nisan 2017, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39462061

143 "Yetmez Ama Evet Sloganı Kimin?", *Taraf*, 9 Kasım 2013, aktaran, http://www.gazetevatan.com/-yetmez-ama-evet--slogani-kimin--582593-siyaset/
Katılımcıların tam listesi için bkz. http://yetmezamaevetciler.blogspot.com/
Bu listede yer alan Ayşe Günaysu ile yapılan görüşmede Günaysu, adının rızası dışında eklendiğini belirtecektir.

144 Oray Eğin, "Ey, 12 Eylül'le Hesaplaşılacağını Düşünenler...", *Akşam*, 7 Eylül 2010; Oray Eğin, "Bizim Çocukların Darbesinin Hesabını 'Bizim Çocuklar' Sorabilir mi?", *Akşam*, 9 Eylül 2010.

145 Oray Eğin, *İmha Planı Medya Nasıl Çökertildi*, Destek Yayınları, İstanbul, 2011, s.303.

toplum içinde büyük tepkilerle karşılaşacaklar, bu tepkiler canlarını sıktığı için "ortada görünmez, evden çıkamaz hale gelecekler" idi.[146] Oray Eğin'in bahsettiği tepkiler, "Yetmez Ama Evet" oluşumunda yer alan kişilere karşı gerçekleşecekti. Bu grubun bir toplantısında izleyiciler arasında yer alan ve kendilerine söz verilmeyen Öğrenci Kolektifi grubu üyeleri, aralarında Adalet Ağaoğlu ve Anayasa Mahkemesi eski raportörü Osman Can'ın da yer aldığı konuşmacılara yumurta fırlatacaklardı.[147] *Taraf* gazetesi yazarı Roni Margulies ise ÖDP'yi eleştiren yazıları nedeniyle, bir akşam yakınları ile restoranda yemek yerken ÖDP'li 3 kişinin protestosuna maruz kalacak ve bu kişiler, Margulies'in başından aşağı yeşil boya dökeceklerdi.[148]

Başbakan Erdoğan "Demokratik Açılım" kapsamında Dolmabahçe'deki
Başbakanlık Çalışma Ofisi'nde Türk edebiyatının ünlü yazarları ile yaptığı kahvaltılı toplantıda
Roni Margulies ile el sıkışırken. Erdoğan'ın sağındaki kişi
AKP Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik'tir. 17 Nisan 2010.

146 Oray Eğin, *a.g.e.*, s.133-135.

147 "Yetmez Ama Evet'çilere Neden Yumurta Atıldı?", 5 Eylül 2010, https://odatv4.com/yetmez-ama-evetcilere-neden-yumurta-atildi--0509101200.html

148 "Roni Margulies'i Yeşile Boyadılar", 28 Ağustos 2009, https://odatv4.com/roni-marguliesi-yesile-boyadilar-2808091200.html

Oray Eğin bir diğer yazısında: "Rivayete göre Bodrum Gündoğan'da bir mekânda insanların tepkisiyle karşılaşan Hasan Cemal, bulunduğu yeri terk etmek zorunda kalmış" diye yazacaktı.[149] 21 Eylül 2010 akşamı İstanbul'daki sanat galerilerinin yeni mekânı olan Tophane'de mahallenin sakinleri ile bir sanat galerisi etkinliği için toplanmış olan davetliler arasında "içki içme" ve "başı örtülü bir kadına gerici diye sözlü sataşma" nedeniyle çıkan olaylar üzerine Oray Eğin liberalleri eleştirecekti:

> Medyanın bir kısmı Tophane'de insanların mahsur kaldığı, üzerlerine biber gazı sıkıldığı bir gecede de saldırganı haklı çıkarabilecek yayınlar yapabiliyorlar. Hâlâ günümüz Türkiye'sinde sokakta içki içip içmeme üzerine komik tartışmalar yapılıyor.
> Peki Tophane'nin yağız delikanlıları, kendilerini ahlak bekçisi ilan edenler, hukuk düzeni tanımadan bu semtte kendi yaşam kurallarının uygulanması için baskı yapanlar bu gücü nereden alıyor?
> Mikrofaşizmin bu yansımaları aniden kendi kendilerine mi gaza geldiler? Bunca sene olaysız, multi-kültürel bir yaşamın sürdüğü Tophane'de neden şimdi olaylar çıkmaya başladı?
> Çünkü şimdi harekete geçecekleri ortam doğdu. Şimdi güç buldular. Şimdi arkalarını sağlamlaştırdılar.
> Hasan Cemal'den güç alıyorlar. Lale Mansur'dan, Zeynep Tanbay'dan, Halil Ergün'den, Cengiz Çandar'dan, Sezen Aksu'dan...
> Bunca yıl "Yaşam tarzımız tehdit ediliyor" diyenlere karşı "Türkiye demokratikleşiyor" diyenlerden.
> Türkiye'nin "ileri demokrasiye" geçtiğine inananlardan, bunu canla başla savunanlardan.[150]

Serdar Turgut, kendisini has ironik ve mizahi üslubuyla "Yetmez Ama Evet"çi Beyaz Türkleri şöyle tanımlayacaktı:

> Bu grubun referandumda pek beğendikleri bu sloganı hâlâ niye kullandıkları ilk önce anlaşılamamıştır ama kendilerine kokain ikram edildiğinde bu sloganın çok işe yaradığını anlamalarından sonra popülerliğini sürdürmüştür. Bunların bazılarının AKP desteklerinin neden bu kadar coşkulu olduğu, ikram edilenin kullanılmasının sonucuna bağlanmaktadır. İçkiyle birlikte kokain kullananlarda bir tuhaflık rapor edilmiştir. Bunlar geceye "AKP yaşasın" diyerek bağırarak başlamışlar ve sonuna doğru İstiklal Marşı eşliğinde "Buradayım Atam" diye bağırıp ağlamışlardır da.[151]

149 Oray Eğin, "Yuhalamadan Çıkacak Mesaj", *Akşam*, 8 Eylül 2010.

150 Oray Eğin, "Tophane Baskınının Hasan Cemal'le Ne İlgisi Var?", *Akşam*, 23 Eylül 2010.

151 Serdar Turgut, "Beyaz Türkler Kaça Bölündü?", *Habertürk*, 1 Nisan 2011.

Milliyet gazetesi yazarı Kadri Gürsel, " 'Yetmez Ama Evet' diyenler herkesi kör, âlemi sersem sanıyorlar" satırlarıyla kampanyayı destekleyenleri eleştirecekti. Gürsel, paketin yargı bağımsızlığını güçlendirme yerine "siyasi iktidara tabi kılınmış, iktidar üzerinde kontrol ve dengeleme görevini ifa etme yeteneğini tamamen yitirmiş bağımlı bir yargı" çıkaracağını öngörecek ve haklı çıkacaktır.[152]

TBMM'de kabul edilen değişiklik paketi, Cumhurbaşkanı Gül tarafından onaylandıktan sonra 12 Eylül 2010 günü halk oylamasına sunulacaktı. Referandumda değişiklik teklifi % 57,88 evet ve % 42,12 hayır oyuyla kabul edilecekti. Bu "hayır" oranı, Özkök'ün ileride sık sık kullanacağı "yüzde kırk iki" kavramına dönüşecekti. Değişikliğin Meclis görüşmeleri sırasında ortaya çıkan manzaradan "evet" oylarının AKP, SP ve BBP tabanından, yani muhafazakâr kesimden; "hayır" oylarının ise CHP'den ve Beyaz Türklerden geldiği aşikârdı.

Cem Duna, Anayasa referandumu ile "Yetmez Ama Evet" kampanyasını şöyle değerlendirmekte:

> 2010 yılında yapılan Anayasa referandumu Türkiye için kritik dönüm noktalarından biriydi. Birçok STK yeni anayasaya destek verirken TÜSİAD kaygılarını dile getirmişti. "Yetmez Ama Evet", dönemin en önemli sloganı haline geldi.
>
> İnsanın sosyal olaylar karşısında yüzde yüz pozisyon alması mümkün değildir. Çünkü sosyal olaylar tanımları gereği tartışmaya açıktır. Bir olayı bütün olarak da destekleyebilirsiniz, bütün olarak da karşı çıkabilirsiniz ama aynı zamanda bir kısmını destekleyip, bir kısmını desteklemeyebilirsiniz. Kimse bütünüyle bir şeye "evet" ya da "hayır" demeye mecbur değildir.
>
> "Yetmez Ama Evet"çiler de bu gerçekten yola çıkarak hareket ediyordu. Türkiye'de daha sonra yaşanan gelişmeler "Yetmez Ama Evet"çilerin ağır eleştirilere maruz kalmasına neden oldu. Bu durumu hâlâ yadırgıyorum. Demokrasilerde kimsenin, oyu nedeniyle yargılanmaması gerekir. Herkes istediği kişiye oy verebilir; bu, hesap sorulacak bir şey değildir.
>
> Referandum ile birlikte anayasada yapılan değişikliklerde iyi olan şeyler vardı. Fakat referandum ile birlikte AK Parti'nin daha farklı davranacağını düşünen çevreler haklı çıktı. Türkiye'nin başkanlık sistemine yönelmesi Batı tarafından yadırgandı. Türkiye, AB'den hızla uzaklaştı.[153]

152 Kadri Gürsel, "Yetmez Ama Evet Ne Demektir?", *Milliyet*, 6 Eylül 2010.

153 Cem Duna, *Sıra Dışı*, der: Rahime Sezgin, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020, s.197.

Salih Memecan, *Sabah*, 9 Nisan 2010.

- **Referandum Sonrası Manzara**

Referandum sonucunda Kemalistler nezdinde yeniden "büyük bir hayal kırıklığı, yılgınlık ve mağlubiyet" hissi oluşacaktı. Sebebi de "ordu kadar güvenilen ve "Cumhuriyet saygınlığı"nın temel direklerinden biri olarak kabul edilen "yargı kalesi"nin düşmesi idi.[154]

Nuray Mert bu kesimin hayal kırıklığını şöyle anlatacaktı:

> Beyaz Türklerin, hayat tarzları tehlikede duygusu ile siyasal otoriterliğe meylettiği doğru ama, Beyaz Türklerin liberal, şehirli kültürünü dışlayan bir demokratik ortam söz konusu olamaz. Referandum sonrasında, Mehmet Tezkan, 'Hayır' oyu veren kıyı şeridini otoriter ilan edenlere karşı, 'o zaman, evet oyu veren demokrat şehirlere tatile niye gitmiyorsunuz?' diye sorarak tam da bu soruna işaret etmiş oldu. (...) Beyaz Türkler dediğimiz, ya zaten zamanında, Osmanlı son döneminden itibaren Batılılaşma akımına ayak uydurmuş, dolayısı ile Cumhuriyet devrimleri ile sorunu olmayan veya Cumhuriyet devrimi sonrasına kolay ayak uyduran şehirli, liberal orta sınıf ve bu sınıfa zamanla dâhil olanlardan ibarettir. Bu kesim, muhafazakâr kesimin toplumsal ve siyasal yükselişi karşısında epeyce direndi, şimdi kendini tehdit altında hissediyor.[155]

Referandum sonuçlarının açıklanmasından sonra Ahmet Hakan "Beyaz Türklerin halet-i ruhiyesini anlamak için Ulus, Etiler ve Nişantaşı'nın restoranlarını, eğlence mekânlarını dolaşacak ve izlenimlerini aktaracaktı:

154 Doğan Gürpınar, *Ulusalcılık İdeolojik Önderlik ve Takipçileri*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s.320.

155 Nuray Mert, "Beyaz Türkler Tartışması", *Hürriyet*, 20 Kasım 2010.

Endişe, karamsarlık, iştahsızlık, tedirginlik ve kaygı gibi "genel anksiyete bozukluğu"nun tüm emareleriyle karşılaşmayı beklerken... Bir de ne göreyim: Herkes mutlu...

- Genel hava şöyle: Sanki referandum olmamış, sanki kıyılar korkmamış, sanki İç Anadolu şaha kalkmamış, sanki "Okyanus Ötesi" diye bir olgu söz konusu değilmiş gibi...
- Zengin, havalı, anlayışlı, kibar Beyaz Türkler, kendi aralarında "Adam üstünlüğünü kanıtladı beyler" deyip duruyorlardı.
- Edilen laflardan çıkardığım sonuç şu: Beyaz Türkler açısından "Ne olacak halimiz?" sorusu fena halde demode, "Nasıl bir pozisyon almalıyız?" sorusu ise fena halde modaydı.
- Edindiğim izlenimler bana şunu gösterdi: Beyaz Türkler arasında "Muhafazakâr camiadan bir arkadaş edinme" gibi yeni bir trend başlamış. Fehmi [Koru] Abi! Gözün aydın...
- En karamsarlarında bile Başbakan Tayyip Erdoğan'ın, "Hayır diyenleri de anlamalıyız" açıklamasına bel bağlamışlık söz konusu... "Anlayış" bekliyorlardı yani.
- Beyaz Türkler arasında "Ben de evet oyu verdim" diyenlerin sayısının bir hayli fazla olduğunu söylemeliyim.
- Bazıları da kesin yenilginin getirdiği bir rahatlıkla boşvermişlik içindeydi.[156]

Referandum sonrasında Oray Eğin, birçok yazısında sonuçları değerlendirecekti. Referandumun ertesi günkü yazısında Eğin, Beyaz Türkleri eleştirecekti:

Beyaz Türkler kaybetti. Artık bu ülke üzerinde hiçbir söz hakları yok. Çeşme'den tatilini yarıda kesip dönmeyenler, bütün bir ay tatil yaptıkları halde bir de bayramı boş geçirmek istemeyenler, pazar gününe uçak bileti arayıp bulamayanlar, pazar gününe uçak bileti alıp rötarlar yüzünden havayollarını suçlayanlar. Hepiniz susun.

Beyaz Türklerin bir kısmının sandığa gitmemesinin nedenini seçmenin "Bu bir kısır siyasi tartışma, ben bir taraf değilim" algısına bağlamak doğru olabilir. Kılıçdaroğlu'ndan beklediklerini bulamayanlar ama Erdoğan'a da sıcak bakmayanlar "boykot"a bir başka açıdan katkıda bulundu. Bunun ülkenin geleceğiyle ilgili bir oylama olduğunu kabul edemediler.[157]

156 Ahmet Hakan, "Beyaz Türklerin Arasındaydım", *Hürriyet*, 19 Eylül 2010.

157 Oray Eğin, "Başbakan Kazandı... Kılıçdaroğlu Kazandı.... Ya Sonra?", *Akşam*, 13 Eylül 2010.

https://www.haberler.com/fotogaleri/gazetelerden-referandum-mansetleri/

Eğin, birkaç gün sonraki yazısında Türk Yahudi toplumunu eleştirecekti. Eleştirisinin nedeni ise yazıları ve demeçleriyle gerçekle ilgisi olmadığı halde kamusal alanda "Türkiye Yahudilerini temsil etme" gibi bir algı yaratmış olan *Taraf* gazetesi yazarı Roni Margulies ile Alarko Holding'in eşbaşkanı İshak Alaton'un (1927-2016) Anayasa değişikliğini destekleyen tavırlarıydı:

> Bu ülkede AKP'ye oy veren Yahudiler olmadı mı? "Ekonomi çok iyi gidiyor, istikrar bozulmasın" diye AKP'nin ikinci kez iktidara gelmesine "evet" demediler mi sandıkta? İshak Alaton gibi işadamları yargının kontrol altına alınacağı, AİHM yolunun tıkanacağı bu Anayasa değişikliklerine Cemaat gazetelerinden destek verip "Evet" diyeceklerini açıklamadılar mı?
>
> Kendi kendisini Yahudilerin sözcüsü ilan eden, aklı sıra Anti-Semitizm'e karşı duruş sergilediğini söyleyen sözde entelektüellerden biri şimdi Başbakan'ın en sevdiği Yahudi değil mi?[158]
>
> Bütün bu insanlar kendi Cemaat'lerinden açıkça bir tepki gördü mü, en ufak bir dışlanma yaşadılar mı? Hayır. Sadece "ortak din" esasına dayalı olarak sessiz kalındı. "Ne de olsa bizdendir, aramızda bölünmeyelim" düşüncesiyle itiraz edilmedi.
>
> Kusura bakmayın Yahudi dostlar...
>
> Siz de tıpkı Beyaz Türkler gibi bu ülke üzerindeki bütün söz hakkınızı kaybetmek üzeresiniz. Nasıl ki Beyaz Türklerin bir kısmı oy vermek için Çeşme'den, Bodrum'dan dönemedi, bayram tatillerini kesemedi, 'Türkiye'de Yahudi düşmanlığı artıyor' diye haklı olarak feryat eden vatandaşlarımızın da çığlıkları boşuna ne yazık ki... Çünkü sessiz kaldınız, bu rejime destek verenlere, Roni Margulies türü yanar dönerlerinize bile sahip çıktınız.[159] Sustunuz, susmaya devam ediyorsunuz ve kendi "mahallenizi" bile ayıklayamıyorsunuz, "özeleştiri" mekanizmasını çalıştıramıyorsunuz.[160]

Eğin, bir diğer yazısında referandum öncesinde "evet" oyu vereceklerini açıklayan ünlü isimlerin Beyaz Türkler nezdinde itibar kaybettiklerini yazacaktı:

> Bu seçimin galibi Recep Tayyip Erdoğan, orası kesin. Ancak bu seçimin sonucu bütün "Evet" diyenlerin kazandıkları anlamına gelmiyor.
>
> Bakın kimler kaybetti...
>
> Bir süredir hep kaybeden Hasan Cemal iyice kaybetti...
>
> Sezen Aksu kaybetti...

158 Burada kastedilen, Roni Margulies'tir.

159 Roni Margulies, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın 19 Nisan 2010 tarihinde Dolmabahçe'de düzenlediği edebiyatçılar ile yapılan buluşma toplantısına katılacaktı. Referandum sonrasında Erdoğan referanduma "evet" yönünde oy kullanan siyasi partilere teşekkür ederken Margulies'in üyesi olduğu DSİP'ye de, "Devrimci Sol İşçi Partisi" diye adını yanlış telaffuz ederek, teşekkür edecekti. Kaynak: "Erdoğan Dev-Sol'a Neden Teşekkür Etti", 12 Eylül 2010, https://odatv4.com/erdogan-dev-sola-neden-tesekkur-etti-1209101200.html

160 Oray Eğin, "Yahudilerle Aramı Bozuyorum", *Akşam*, 16 Eylül 2010.

Orhan Pamuk ve Adalet Ağaoğlu kaybetti...

Mehmet Ali Birand kaybetti...

Bu listeyi daha uzatabiliriz, ama resim aşağı yukarı belli. Gelin bu tablonun analizini yapalım...

Bu yüzde 42'lik "Hayır" kim...

Kitap, CD, DVD satın alan, sinemaya gidip bilet alan, tiyatrolara giden, festivalleri takip eden, televizyoncuların AB grubu dediği ve reklamverenin hedef kitlesi olan, tüketen, para harcayan, evine gazete-dergi giden bir kesim... Eğitimli... Gelir sahibi... Beyaz yakalılar...

Yani "pazardan açık deterjan almayan" kitle... Bunca senedir Orhan Pamuk kitapları bu insanlara satıyordu. Sezen Aksu'nun konserlerine bu insanlar geliyordu, Kanal D'yi bu insanlar izliyordu.

Şimdi bu insanların tahammülleri kalmadı bu isimlere... Bu yüzden Hasan Cemal'in son kitabı hiç satmadı... Bu yüzden Uğur Dündar, rating'le dövdü Birand'ı. Bu yüzden Oral Çalışlar'ın karısının kitabı da satmadı[161]... Ve bu yüzden *Radikal* battı... Bakın satış rakamlarına... *Sözcü*, Hasan Cemal'in gazetesi *Milliyet*'i geçti... Hanefi Avcı'nın kitabı[162] ve *Takunyalı Führer*[163] toplam bir milyon sattı.

"Serbest piyasada kaybettik ama siyasi düşüncede kazandık" diyebilirler. Bu da onların düşünceleri... Ne yazık ki o kadar idealist olduklarını hiç sanmıyorum, kusura bakmasınlar. Neoliberal övgüsünde sınır tanımayanlar, piyasayla imaj edinenler pazara sırtlarını dönemezler. Kimse kimseyi kandırmasın.[164]

- **Liberallerin AKP'yi Desteklemeleri – Desteğin Nedenleri ve Yanılgılar**

İktidarın ilk yıllarında AKP'yi en çok destekleyen gruplardan biri de liberal ve liberal sol görüşlü aydınlar ve köşe yazarları olacaktı. Kırıkkale Üniversitesi öğretim üyesi ve Liberal Düşünce Topluluğu üyesi Cennet Uslu, bu kesimi "seküler aydınlar" olarak tanımlamayı tercih etmekte.[165] Cennet Uslu, AKP'nin iktidar mücadelesinde "seçmen çoğunluğunun desteğine ve vesayet karşısındaki ahlâkî üstünlüğe sahip olmasına rağmen" bir imaj ve halkla ilişkiler (PR) problemine sahip olduğunu, bunu besleyen sebeplerin de AKP'nin "İslamcı kökleri ve muhafazakâr yapısı, ülke içinde ve dışında İslam antipatisi ve önyargısı" olduğunu, bu halkla ilişkiler probleminin aşılmasında "seküler aydınlar'ın yardımcı olduklarını, "hem içerde hem dışarıda İslam/Müslüman ürküntüsünü teskin etme ve

161 Burada kastedilen İpek Çalışlar'ın *Halide Edib* (Everest Yayınları, 2010) kitabıdır.

162 Hanefi Avcı, *Haliç'te Yaşayan Simonlar: Dün Devlet Bugün Cemaat*, Angora Yayınları, Ankara, 2010.

163 Ergün Poyraz'ın Ağustos 2010'da yayınlanan kitabı.

164 Oray Eğin, "Bu Ayrıntılar Gözden Kaçmasın", *Akşam*, 14 Eylül 2010.

165 Cennet Uslu, "Türkiye'nin Dönüşümü, Cepheleşme ve Liberallerin Ayrışması", *Liberal Düşünce*, Yıl 20, Sayı 17, Kış 2015, s.7-40.

vesayetçi rejime karşı felsefi siyasi argüman üretme" işlevini üstlendiklerini, medya desteğinin de *Taraf* gazetesi ile sağlandığını yazacaktı.[166]

Haluk Şahin bu aydınların AKP'yi Batı âlemine, kabul edilebilecek bir parti olarak nasıl takdim ettiklerini şöyle tarif etmekte:

> Batı terminolojisini ve kavramlarını çok iyi bilen liberallerin AKP'ye en büyük hizmeti onların yerel ve geleneksel isteklerini Batı demokrasilerinin jargonuna tercüme edip, evcilleştirmesi, evrenselleştirmesi ve kabul edilir hale getirmesidir. İslam'dan çok ürken Batı entelijensyası ile frekans tutturmalarını sağlamalarıdır. Onları çağdaşça ve dünyaca konuşur hale getirmeleridir. Birçok konuda benzer istekleri olan Selametçi Milli Görüş çizgisi bundan yoksundu, bu yüzden söyledikleri buram buram Ortaçağ kokuyordu.[167]

Doğan Gürpınar da Haluk Şahin'in görüşünü destekleyecektir. Gürpınar'a göre "liberal ve 'demokrat' aydınlar AK Parti'nin kamusal alanda sözcülüğünü ve bir nevi PR ajanslığını yürütmüşlerdi. AK Parti'yi Batı'ya liberaller anlatmış ve Batı'da ve uluslararası kamuoyunda liberallerin AK Parti'ye kefaleti önemli ve muteber bir referans olmuştu".[168]

Liberallerin AKP'yi desteklemelerinin sebebi hem AKP'nin hem de liberallerin, siyaseti ve toplumu TSK'nın vesayetinden kurtarma isteği noktasında buluşmalarıydı. Bu yakınlaşmadaki en önemli sebeplerden biri, 12 Eylül 1980 ihtilali sonrasında sol görüşlü aydınların maruz kaldıkları tutuklamalar, işkenceler ve hapis cezalarıydı. AKP'nin iktidarının ilk yıllarında AB'ye girmeye hevesli görünmesi de bu aydınları olumlu anlamda etkileyecekti. Düzensiz.org platformu editörü ve Students for Liberty (Turkey) Avrupa bölge koordinatörü Özgür Özer bu durumu şöyle özetlemekte:

> Soğuk savaşın bitişi ve Marksizm'in popülerliğini kaybetmesi pek çok eski solcuyu kendisini sol liberal olarak tanımlamaya ve sosyal demokratlıktan pek bir farkı olmayan (klasik liberalizm ile hiç alakası olmayan) bir pozisyon almaya itti. Kemalizm döneminde çok fazla acı biriktirmiş bu aydınlar için Türkiye'nin en önemli sorunu ceberrut devleti temsil eden müesses nizamın tasfiyesiydi. Haklı bulunabilecek bu amaca ulaşmak için tarihi fırsatı İslamcı bir hareket olan AKP sunuyordu. İslamcılıkla pek bir ilgisi olmayan birçok aydın için bu desteğin zirve

166 Cennet Uslu, *a.g.m. Taraf* gazetesi konusunda yayınlanmış tek inceleme şudur:
Çiğdem Yasemin Ünlü, *Taraf (2007-2011) Taraf Gazetesinin Gündemini Belirleyen Unsurlar ve Gazetenin Gündeminin Diğer Gazetelerin Gündemlerine Olan Etkisi*, Beta, İstanbul, 2013.

167 Haluk Şahin, *Liberaller, Ulusalcılar, İslamcılar ve Öteki*, söyleşi: Devrim Sevimay, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.184.

168 Doğan Gürpınar, *Kültür Savaşları*, Liber Plus Yayınları, İstanbul, Haziran 2016, s. 95-96.

noktası "Yetmez Ama Evet" kampında birleştikleri dönemde gerçekleşti. YAE'ci olarak anılan ve ekseriyeti sol liberal camiadan gelen bu isimlerden bazıları daha sonra özür mahiyetinde çeşitli ortamlarda dile getirdiği sebepleri vardı. Kimisi için İslamcılar beceriksizdi, Kemalistlere göre çok daha kolayca yıkılabilecekleri için müessses nizamı ortadan kaldırmaya yönelik en mantıklı seçenekti; bazıları da basitçe kandırılmıştı. "Demokrasi bizim için bir tramvaydır, istediğimiz durağa gelince ineriz" sözüyle[169] samimi bir şekilde niyetini ortaya koymuş olan Erdoğan'a çeşitli sebeplerle desteklerini esirgememişlerdi.[170]

Oray Eğin, liberallerin AKP'yi desteklemeleri gerçeğini "Hasan Cemal, Mehmet Altan ve Cengiz Çandar üçlüsü bugün iktidarı sert dille eleştiriyor olabilirler ama yakın zamana kadar AKP'nin ideolojik meşruiyetinin mimarlarıydı. İktidar onlar sayesinde kendisini temize çekiyordu"[171] ifadesiyle dile getirecekti.

Taner Timur, liberal görüşlü aydınların AKP'ye karşı tavrını şöyle anlatmakta ve yorumlamakta:

Anayasa referandumundan kısa bir süre önce, R. T. Erdoğan, Batı'ya bakışını, "Biz Batı'nın ilmini, sanatını almadık; maalesef değerlerimize ters düşen ahlaksızlıklarını aldık" sözleriyle ifade etmişti. 19. yüzyıl Osmanlı muhafazakârlarını anımsatan bu zihniyet karşısında, tüm umutlarını AB içinde bir Türkiye'ye bağlamış olan büyük iş çevrelerinin ve geniş bir aydın kesiminin "Yetmez Ama Evet!" sloganıyla AKP'nin peşine takılmalarının izahı ne olabilirdi? Sanıyorum ki burada AKP'nin uyguladığı iktisat politikasının ve bu alanda benimsemiş göründüğü "modernist" söylemin önemli bir rolü olmuştur.

Liberal aydınlara göre, AKP, kendilerinin hiç de paylaşmadıkları dinci bir söylemin bayraktarlığını yapıyor olsa bile, ülkede bir "Şeriat devleti" tehlikesi yoktu. Aksine, iktidar partisi, şimdiye kadar dinî duyguları yüzünden mağdur edilmiş muhafazakâr kitlelerin "laikçi" zümrelere karşı demokratik direnişini temsil ediyordu. Ülkede asıl tehlike halkı horlayan, tek parti zihniyetinden hâlâ kurtulamamış Kemalistlerden, "Beyaz Türk"lerden geliyordu. Kaldı ki, AKP, yürüttüğü iktisat politikasının sağladığı hızlı büyüme ve şehirleşme ile zaten Şeriatçı bir yaşam tarzının sosyal temellerini ortadan kaldırıyordu. Kısaca dindar olmayanların da AKP'yi desteklemeleri, vesayet rejimine karşı çıkmaları ve farklı bir yoldan demokrasiyi desteklemeleri anlamına geliyordu.[172]

169 Erdoğan bu sözleri 14 Temmuz 1996 tarihinde *Milliyet*'te yayınlanan Nilgün Cerrahoğlu imzalı mülakatta söylemişti. Kaynak: Ruşen Çakır, "Erdoğan: Demokrasi Tramvayında İhtiraslı Bir Yolcu", *Vatan*, 6 Kasım 2012.

170 Özgür Özer, "Sol Liberalizmin Evrensel Değerleri ve Bir İntikam Yöntemi olarak Yetmez Ama Evet", 12 Şubat 2018, https://duzensiz.org/sol-liberalizm-evrensel-deger-f2937e94a55d

171 Oray Eğin, "Bu Sefer Ertuğrul Özkök'e Çakıyorum", *Sözcü*, 3 Şubat 2014.

172 Taner Timur, *AKP'nin Önlenebilir Karşı Devrimi*, Yordam Kitap, İstanbul, Şubat 2015, genişletilmiş 2. Basım, s.48-49.

Taner Timur, liberal aydınların AKP hakkındaki değerlendirmelerinde nasıl yanıldıklarını ise şöyle ifade etmekte:

> Böyle bir değerlendirme, kanımca, aradan geçen zamanın açıkça ortaya çıkardığı bazı yanılgılarla yüklüydü. Birinci yanılgı şuydu: Aslında yakın geçmişte AKP ve seçmenlerine tepeden bakan, onları cahil bularak hafifseyen, onlara akıl hocalığı yapmaya kalkışanlar daha çok bu liberal aydınlar arasında bulunuyordu. Nitekim yanılgılarını anladıkları ve muhalefete geçtikleri günlerde benimsemiş oldukları üslup, entelektüel kibrini anlamlı bir şekilde simgeliyor. Bunlar arasında kendilerinin yanılmamış olduğunu, aslında AKP'nin değiştiğini söyleyenler de az değildi. AKP doğru yoldan sapmış ve "Kemalist"leşmeye başlamıştı. Onların zihninde "Kemalizm" her türlü zorbalık rejiminin ortak adıydı. Sadece "Apoletli Kemalizm" gitmiş, onun yerine "cüppeli Kemalizm" gelmişti.
>
> İkinci yanılgı ise şuradaydı: AKP'ye destek vermiş olan geniş bir laik kesim "Şeriat düzeni"ni Arap dünyasındaki bazı formatlar çerçevesinde düşünüyor, "bu ülkeye Şeriat gelmez" diyor, fakat her Müslüman ülkenin kendi gelişme düzeyi ve kültürel özelliklerine göre bir "Şeriat düzeni" potansiyeli taşıdığını unutuyordu. Bu aydınlar yıllarca "bu ülkeye demokrasiyi dindarlar getirecek" umudu içinde yaşadılar. "Bana sorarsanız, diyordu Ahmet Altan, seksen küsur yıllık Cumhuriyet boyunca Kemalist elitin ezdiği, horladığı, aşağıladığı dindar kesimin alacağı en büyük intikam, 'demokrasiyi' getirmek, kendilerini aşağılayanları ülkeyi demokratikleştirerek utandırmak, asıl 'gericinin' o kendini beğenmiş elitler olduğunu göstermek olacaktı". Bu umutları boşa çıkınca A. Altan muhalefete başladı ve... gazetesiyle ilişkisi kesildi.[173]

- **Medyanın Liberallere Verdiği Destek**

Liberal görüşlü köşe yazarları ile aydınların AKP'yi desteklemeleri sadece köşe yazıları ile değil, ana mecra televizyon kanallarının onlara geniş bir ifade platformu açmaları sayesinde de oluyordu. Can Kozanoğlu'nun (CK) Mirgün Cabas (MC) ile yaptığı uzunca söyleşisinin şu bölümü, bu gerçeğin kıdemli iki medya mensubu tarafından açık bir şekilde tasviridir:

> **MC: Şu [AKP'nin] iklimi ele geçirme konusunu biraz anlatsana. Nasıl ele geçirdiler iklimi?**
>
> **CK:** 2007-2010 arasındaki o dönemle ilgili ciddi özeleştiri yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Kendimize çakmadan olmaz... Gerçi liberallere mesafeli olduğum için o dönemin NTV yapısı içinde nispeten az çakılacak insanlardan biri olsam gerek bu konu özelinde ama... Tartışma programı hazırlarken ne yapardık? Diyelim beş kişi çıkaracağız, "O onu der, bu bunu der" diye hassas tartıyla kadro kurardık, dengeyi sağlamak için. Bir Kemalist, bir İslamcı...

173 Taner Timur, *a.g.e.*, s.49-50.

MC: Bir liberal...

CK: O bir liberali hangi kadrodan koyardık? Senin giriş yazında bahsettiğin bir şey var. Kürtleri çıkaramadığımız zaman Kürtlerin sözcüsü olarak liberalleri koyardık. Ama Kürtleri çıkarabileceğimiz dönemler de oldu epeyi. Biz o liberalleri hep...

MC: AKP'nin yancısı olarak çıkarırdık...

CK: Mı? Onları hep akil adam olarak çıkarırdık... Diğer konuklar arasında denge sağlanmış, liberaller de bilen, gören, racon kesen, tarafsız, akil adam... Ama onlar da hep kendilerinin Kemalizm'le hesaplaşma arayışlarının üzerinden AKP'ye destek veren, Türkiye'nin gitmekte olduğu yönü olumlayan, AKP'nin belirlediği rotanın Türkiye'yi hayra götüreceğini bazen açık, bazen örtülü biçimde söyleyen insanlardı.

MC: Yani AKP'nin hık deyicileri...

CK: Gibi... O zaman bizim çok dengeli gibi kurduğumuz kadrolar o kadar da dengeli değildi. Üstelik yalnızca tartışma programları değil, tek olarak da çıkarlardı ekrana sıklıkla. Farklı konularda yorum yapmak için. Peki, niye öyle oluyordu ve sonucu bizi nereye getirdi? İklimi ele geçirmek dediğim yere geliyoruz; Merkez medyada, örneğin *Hürriyet*'te Emin Çölaşan'ın olduğu, o gittikten sonra Yılmaz Özdil'in geldiği, Bekir Coşkun'un yazmaya devam ettiği bir dönem ki Bekir Coşkun'u çok severim, diğerleriyle bir tutmamı... Öyle alanlar vardı hâlâ. Ama medyadaki genel havaya göre, Türkiye bir değişime giriyor, olumsuz yönleri olsa da gidişat iyi. Pek çok insanın kafasında bu samimi olarak yerleşmişti. AKP karşıtı olarak ekrana çıkan insan büyük ihtimalle ahmaktır, çağın gerisinde kalmıştır. AKP'li ki kaba saba da olsa söylediklerinde doğruluk payı yüksektir. Ve oraya koyduğumuz liberal insan da pek çok şeyi özümsemiş, aşmış, doğruyu söyleyen entelektüeldir. Bu NTV'de de vardı, CNN Türk'te de vardı, o zaman havası farklı olan *Habertürk*'te de vardı. *Hürriyet*'te, *Milliyet*'te de vardı. Tüm merkez medyada... Evet, *Hürriyet*, *Milliyet* filan bazen manşetleriyle bunun dışına çıkıyordu ama genel hava öyleydi. Çalışanların kayda değer bir bölümü o görüşteydi çünkü. Şimdi 'vay Soroscular, para aldılar' filan diyenlere de prim vermeyelim. Samimiyetle öyle olduğuna inanan bir kuşak vardı. Artık bazıları pişmanlık duyuyor, bazıları hâlâ özeleştiri yapmaktan kaçınıyor. Ekrana liberalleri doldurun ya da onlarla çok iyi anlaşan ve kendi camialarına göre biraz daha klas konuşan bazı İslamcı aydınları doldurun, cemaat gazetesi yazarlarını da çağırın, hep birlikte muhalefete çaksınlar, gidişata şüpheyle bakmayı ahmaklık, darbecilik olarak göstersinler diye patronlar dayatmıyordu.[174]

Mirgün Cabas'ın kitabında yer alan Ruşen Çakır ile yaptığı bir diğer söyleşide ise Çakır, liberal görüşlü köşe yazarlarının ilk yıllarında AKP'ye verdikleri desteğin sebebini şöyle izah etmekte:

174 Mirgün Cabas, *2001 Eski Türkiye'nin Son Yılı*, Can Yayınları, İstanbul, 2017, s.506-508.

MC: O zaman liberallerin, özgürlükçülerin, gerek Fetullah Gülen'e, gerekse o dönem AKP'ye bu kadar kapıları açmaları ve bu desteği uzun süre korumaları, sadece AB'ci, demokrat olmalarından mı kaynaklanıyor?

RÇ: Yok, egoyla da ilgisi var. Şöyle bir şey vardı hatırlarsın sen de, "Bunlar zaten bu işi beceremez, ellerine yüzlerine bulaştıracaklar, ben bu desteği vereyim ama aynı zamanda payım olsun." Böyle bir şey hep var bu insanlarda... Güç sahibi olmak gibi... "Aslında ülkeyi biz yönetiyoruz, ona dedim ki" filan... Uçaklara biniyorlardı, bilmem ne yapıyorlardı, Emre Aköz elinde viski bardağıyla Tayyip Erdoğan'a bir şeyler anlatıyordu falan...[175] Bu egoyu düşünebiliyor musun? "Ona dedim ki, bu yanlış dedim, buraya bakın dedim, niye onu bilmem ne yapıyorsun..." Böyle bir şey de vardı... Bir tarafta o çok klasik liberal anlatım, establishment, derin devlet, Kemalizm, bilmem ne anlatısı... Dışlanmışların merkeze gelmesiyle ülkenin demokratikleşeceği filan... Aslında teorik olarak yanlış değil. Ama hiçbir şey teoriye birebir uymadığı için... Cioran'ın[176] meşhur, "En büyük zalimler, kafası kesilmemiş mazlumlardan çıkar", sözünü hesaba katmadıkları için... Sonuç olarak mesela AB sürecinde şurada, burada yaşadıklarımız kötü müydü? Kimin yaptığının bir yerden sonra önemi yoktu. Normal şartlarda o hareketin gidişatı onu öyle sürdürebilmekti. Şimdi ileri demokrasi dedikleri hikâye... Ama bu hareket belli bir aşamadan sonra, özellikle 2007'den itibaren başka bir rotaya gitti.[177]

- **İttifakta Sonun Başlangıcı**

Oray Eğin, 2008 yılındaki bir diğer yazısında köşe yazarlarının AKP'ye verdikleri desteğin nasıl sona erdiğini şöyle anlatmakta:

Nazlı Ilıcak'ın pek çok başka arkadaşı da 28 Şubat sonrası "karşıt" görülen kampa yakınlaşmaya başladı. Kendileri açısından bir tereddüt yoktu: Zaten liberal ve demokrat olarak tanımlıyorlardı kimliklerini. Doğal olarak muhafazakâr, İslamcı çevreleri de kapsıyordu bu kavram.

Nitekim, pek çok Beyaz Türk "liberallik" adına AKP'ye destek verdi. Bu isimlerin bir kısmı harekete haddinden fazla angaje oldu. Bazıları daha mesafeli yaklaşırken, kimileri tamamen kapıldılar Erdoğan ve arkadaşlarına.

Uzun bir süre bu Beyaz Türk köşe yazarları AKP'ye verdikleri desteği "Onlar gerçekten demokrasi istiyor, İslamcı olduklarına bakmayın, herkes için özgürlük

175 Ruşen Çakır'ın burada atıfta bulunduğu, Kasım 2018'de Nursuna-Salih Memecan çiftinin Erdoğan onuruna verdikleri "aydınlar yemeği"nde cereyan etti. Kaynak: Mehmet Yalçın, "Başbakan'lı Olay Yemeğin 'Dil Çözen' Viskisi", *Milliyet*, 30 Kasım 2008; Emre Aköz, "Başbakan'ın Karşısında Sarhoş Oldum mu?", *Sabah*, 19 Kasım 2008. Sanem Altan, "Memecan Erdoğan"lı daveti Anlattı", *Vatan*, 16 Kasım 2008; Nur Çintay, "Başbakanlı malum yemek: Memecanların evinde neler oldu?", *Radikal*, 17 Kasım 2008; Hakkı Devrim, "Erdoğan'larla aile yemeği", *Radikal*, 19 Kasım 2008; "Başbakan'ın yemeği Nur'ları böldü", *Hürriyet*, 20 Kasım 2008; "Yemek bitti, tartışma bitmedi", *Milliyet*, 21 Kasım 2008.

176 Rumen filozof Emil Cioran (1911-1995).

177 Mirgün Cabas, *2001 Eski Türkiye'nin Son Yılı*, Can Yayınları, İstanbul, 2017, s.272-273.

niyetlerinde samimiler" diyerek meşrulaştırdılar. Belki de gerçekten inandılar, o kadarını bilmiyoruz. Ama bu uzunca bir zaman sürdü.

Mehmet Barlas, Mehmet Ali Birand gibi isimler aklıselim ve dengeli yazılarını AKP'nin ilk gününden itibaren sürdürdü mesela. Bazılarının bu dengeye ulaşması için kimi gelişmelerin olması gerekiyormuş demek.

Zaten o aşamada da bazı kırılmalar belirdi. AKP'nin Avrupa Birliği konusundaki tutarsızlığı, Hrant Dink cinayeti, Başbakan'ın türban ısrarı kimi çatlak seslerin yükselmesine neden oldu. Bir ara, İkinci Cumhuriyetçiler'den AKP'ye itiraz sesleri yükseldi. Altan kardeşlerden "Verdiğimiz desteği çekeriz" gibi sesler yükseldi.

Beyaz Türk köşe yazarları artık AKP'ye verdikleri kayıtsız şartsız desteğin sandıkları kadar bedelsiz olmayacağını anlamışlardı. Ancak pek çoğunun da AKP'yle işleri vardı. Çalıştıkları kurumlar, iktidarla ilişkilerini onların üzerinden yürütmeye başlamışlardı. Bir anlamda iktidarla medya arasında köprü görevi kurdular. Üstelik bazılarına AKP yalakalığının bedeli transfer veya maaş artışı olarak geri dönüyordu.

Ancak Erdoğan'ın demokratlığı giderek azalıyor, bu köşe yazarlarının kafasındakilerle uyum sağlamıyordu. Televizyona çıkan, gazetelerde yazıları yayımlanan bu ünlü imzalar bu durumdan tedirgin olmaya başladı, ama yapacak da bir şey yoktu. İlişkiler derinleşmişti çünkü.

Üzerine bir darbe de çevrelerinden geldi. O kokteyl partilerinde, doğum günü kutlamalarında, davetlerde, Bodrum'daki evlerinin komşuları, Türkbükü'nde yemek yedikleri yerlerdeki yan masalar kendilerini eleştirmeye başladı. En yakınları, akrabaları, arkadaşları verilen bu destekten ve AKP'den rahatsız olduklarını söylemeye başladılar. Evde eşleri bile...

"Hâlâ nasıl bu adamları savunuyorsunuz anlamıyorum."

En sık duydukları cümle bu oldu. Kalkıp da AKP'nin aleyhinde muhalefet yapacak halleri yoktu.

Maalesef iki arada bir derede kaldılar. Ne yapabilirlerdi? Bu yaşadıkları da bir anlamda mahalle baskısıydı. Bütün çevrelerini değiştirecek halleri yoktu.

Paper Moon'da[178], Türkbükü'ndeki Ship-a-Hoy'da,[179] Yalıkavak'taki Sait'te[180] hiç kimse AKP'li değildi. Kendi çevrelerinde azınlık olmaya başlamışlardı. Bu durumu fark ettiler tabii ki.

İşte bu arada kalmışlık son zamanlarda köşelerine yansımaya başladı. En hızlı AKP yandaşlarından beklenmedik muhalefet yazıları çıkıyor. Ahmedinecad'ın İstanbul'a gelişini[181] eleştiriyorlar mesela. Şaban Dişli olayına karşı çıkıyorlar.[182]

178 Akmerkez'deki "ünlüler"in müdavimi oldukları restoran.

179 Ship-a-Hoy, 1986 yılında Türkbükü'ne yerleşen Nihan Acar tarafından açıldı ve yönetildi. Acar 2016 yılında işletmeyi kızına ve torununa devretti. Kaynak: Çağdaş Ertuna, "Ship A Hoy'un Geri Dönüşü", *Milliyet Cadde*, 6 Temmuz 2016.

180 2000 yılından bu yana hizmet veren aile işletmesi Sait Restoran. Bkz. sait.com.tr

181 İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad, 14 Ağustos 2008 tarihinde İstanbul'u ziyaret edecekti.

182 2008 yılının Ağustos ayında Kemal Kılıçdaroğlu, AKP Genel Başkan Yardımcısı Şaban Dişli'nin Silivri'de bir arsanın imar durumunu değiştirmek karşılığında bir milyon dolarlık iş takip ücreti talep ettiğini ispatlayacak ve bunun üzerine Dişli, partisindeki görevlerden istifa edecekti.

> İçki tartışmalarında alkolden yana taraf tutuyorlar. Ergenekon'un magazinleştirilmesinden rahatsızlar.[183]

İktidarının ilk yıllarında AKP'ye ve Erdoğan'a destek vermiş olan Cüneyt Ülsever, 2008 yılının başında yayınladığı yazısında "liberallerin AKP'den desteğini kestiği" söylentisinin ortalıkta dolaştığına dikkati çekecek ve şöyle yazacaktı:

> Şahsım adıma söyleyeyim, ben liberaller ile AKP'nin yollarının ayrıldığını 2005'in başlarında ilan etmiştim. 2002 öncesi AKP liderleri, 28 Şubat'tan büyük dersler aldıklarını söyleyerek Milli Görüş gömleğini çıkardıklarını iddia etmişlerdi. Seçimleri kazandıktan sonra da AB üyeliği için ciddi mücadele vermeye başlamışlardı.
>
> Ancak, AB'den müzakere tarihi aldıktan sonra AKP hem içeride, hem dışarıda siyasal meşruiyet kazandığına inandı ve iç müşteriye döndü. Kısa sürede de ortaya çıktı ki gömleği çıkardığını kim iddia ederse etsin, tabana Milli Görüş egemendir ve taşra teşkilatları ile belediyeleri Milli Görüş idare etmektedir.
>
> O zaman açıkça anlaşıldı ki, AKP, kısa sürede gösterdiği başarıyı "yoktan var olarak" değil, Türkiye'nin en güçlü taban örgütü Milli Görüş'e dayanarak sağlamıştır.
>
> Kök, toprağın altına gizlenir. Milli Görüş de 28 Şubat'ta "durumdan vazife çıkarmış" ve belirli bir süre başını topraktan çıkarmamaya karar vermişti. Ama Milli Görüş bunca yıl yatırım yaptığı, bunca yıl kahrını çektiği iktidarı da paylaşmak istiyordu. Talebi de; kendi tabanına sosyal/ortak alanda daha fazla "özgürlük" sağlayacak muhafazakârlaştırma projesini adım adım hayata geçirmekti.
>
> Ancak, "özgürlük" kelimesi üzerinde durmak lazım. Hayatiyetini İslam dini ile bulan ve katı bir ideoloji takip eden Milli Görüş'te "başkaları için doğrunun ne olduğunu" bilme iddiasıyla kendi görüşünü başkalarına dayatma arzusu da vardır. O halde "sosyal alanda özgürlük anlayışı"ndan kasıt, sadece kendi vazettiği yaşam tarzına müsaade edilmesi, hatta o yaşam tarzının genel kabul görmesidir.
>
> Böyle bir katı ideolojik anlayışın özgürlükçü olması ise katiyen mümkün değildir! Türkiye 4 yıldır bu gerçekle yaşamaktadır! (...)
>
> Ben, AKP karşında suspus olan liberal dostlarımı zaten son 3-4 yıldır anlamakta zorluk çekiyordum. Neyse ki aralarından bazıları nihayet durumun farkına vardılar. Bazıları ise iktidarla ara bozmanın olası zararlarını hâlâ hesap ediyorlar. Dilerim, onlar da bir gün hesap yapmaktan vazgeçerler![184]

Cüneyt Ülsever, iki yıl sonraki bir mülakatında eski Marksist ve komünist aydınların modaya uyarak liberal olduklarını, çıkar uğruna AKP'yi destekleyerek AKP'yi ve Erdoğan'ı meşrulaştırdıklarını belirtecekti.[185] 2010 referandumundan

183 Oray Eğin, "Beyaz Türk Köşe Yazarlarına Mahalle Baskısı", *Akşam*, 2 Eylül 2008.

184 Cüneyt Ülsever, "AKP ve Liberaller", *Hürriyet*, 21 Şubat 2008.

185 "AKP'yi Liberaller Meşrulaştırdı", *Türkiye'de Yeniçağ*, 29 Haziran 2010.

dört ay sonra *Zaman* gazetesi yazarı Mümtaz'er Türköne'nin[186] şu satırları gerçeğin ifadesiydi:

> Liberallerin AK Parti hükümetine verdikleri destek geçmişte kritik bir destek idi. Laikliği tehlikede görerek niyet sorgulamasına girişenler ve bu yolla darbe kışkırtıcılığı yapanların dengesini, liberallerin koyduğu ağırlık bozdu. *Taraf*ın darbe karşıtlığı, bu yüzden çok etkili ve inandırıcı roller üstlendi. Laiklik endişesi olanların darbe tezgâhlarını deşifre etmesi toplumun ortalaması için etkileyici idi. Siyasetin reel şartları bugün farklı. AK Parti'nin liberallere ihtiyacı yok.[187]

Bir dönem liberal kesimin sözcüsü olan *Taraf* gazetesinin yazarlarından Murat Belge de "daha önce bizim desteklediğimiz doğru işler yapan adam, uydurma bir Tayyip Erdoğan'mış! Biz aklımızı falan kullanmıyorduk" diye konuşacaktı.[188]

11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün basın başdanışmanlığını (Ocak 2003-Ağustos 2014) yapmış olan Ahmet Sever, liberaller ile AKP arasındaki ittifak hakkında şu gözlemde bulunmakta:

> Liberal demokratlar geçmişte, başörtüsü yasağına, askeri vesayete, parti kapatmalara, tepkileri göze alarak karşı çıktılar. AKP'nin ilk yıllarında demokratikleşme ve AB sürecine odaklandığından desteklerini sürdürdüler. Ancak, 2011-2012 yıllarından itibaren, demokrasi ve insan hakları alanında bir geri dönüş yaşanmaya başlayınca, onlar da tavırlarını değiştirdiler. Eleştiri ve tepkilerini ortaya koydular.
>
> O andan itibaren, Tayyip Erdoğan'ın onlara dönük tutumu da inanılmaz biçimde sertleşti, acımasızlaştı.
>
> Liberal ve sol demokratların bugün bir bölümü hapiste, bir kısmı açılan davalar nedeniyle sürekli mahkemelerde, hemen hemen hepsi talimatla işlerinden kovuldu. Bazıları da yurtdışına gitmek zorunda kaldı.
>
> Üstüne bir de "öteki" mahalleden sürekli alaycı aşağılamalara, "Bugün gelinen noktadan siz sorumlusunuz, zamanında desteklediniz, 'Yetmez Ama Evetçiler' siz de oradaydınız" biçiminde tepkilere hedef oldular, hâlâ oluyorlar.[189]

---

186 Türköne, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra gözaltına alınıp "terör örgütü üyeliği" suçlamasıyla hapse mahkûm olacak ve 2020'de tahliye edilecekti.

187 Mümtaz'er Türköne, "Liberallerin Kızılelma'sı var mı?", *Zaman*, 25 Ocak 2011, aktaran Aras Aladağ, "Murat Belge'yi ve Sol Liberalleri Hatırlayan Kim Var?", 2 Ekim 2018, https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/10/02/murat-belgeyi-ve-sol-liberalleri-hatirlayan-kim-var

188 Hüseyin Keleş'in mülakatı, *Bugün*, 25 Ekim 2015, aktaran "Murat Belge de Erdoğan Tarafından Kandırılmış", https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/murat-belge-de-erdogan-konusunda-kandirilmis-968893/

189 Ahmet Sever, *İçimde Kalmasın Tanıklığımdır*, Destek Yayınları, İstanbul, Mayıs 2018, s.180.

- **İttifakın Sona Erişi**

Liberaller ile AKP arasındaki gayri resmi ittifak, AKP İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu'nun 31 Mart 2013 tarihinde Suriçi Grubu Derneği'nin toplantısında yaptığı bir konuşmada sarf edeceği şu sözlerle sona erecekti:

> 10 yıllık iktidar dönemimizde bizimle şu ya da bu şekilde bizimle paydaş olanlar, gelecek 10 yılda bizimle paydaş olmayacaklar. Çünkü bu geçtiğimiz 10 yıl içinde, bir tasfiye süreci ve bir tanımlama özgürlük, hukuk, adalet söylemi etrafında yaptıklarımıza paydaşlar vardı. Onlar da şu ya da bu şekilde her ne kadar bizi hazmedemeseler de; diyelim ki liberal kesimler, şu ya da bu şekilde bu süreçte bir şekilde paydaş oldular ancak gelecek inşa dönemidir. İnşa dönemi onların arzu ettiği gibi olmayacak. Dolayısıyla o paydaşlar bizimle beraber olmayacaklar. Dün bizimle beraber şu ya da bu şekilde yürüyenler, yarın bizim karşımızda olan güçlerle bu sefer paydaş olacaklar. Çünkü inşa edilecek Türkiye ve ihya edilecek gelecek onların kabulleneceği bir gelecek ve bir dönem olmayacak. Onun için işimiz çok daha zor.[190]

Babuşçu, bu konuşmasının basında yarattığı dalgalanma ve Erdoğan'ın uyarısı üzerine ertesi gün bir açıklama yapıp sözlerinin çarpıtıldığını söyleyecek ancak başta AKP ve liberallere karşı kesim olmak üzere kimseyi ikna edemeyecekti.[191] Alper Görmüş, Babuşçu'nun konuşmasının neden olağanüstü olduğunu şöyle izah edecek ve bunun bir "özgüven patlaması" ya da "saminiyet krizlerinin tetiklediği bir lapsus" olduğunu yazacaktı:

> Anadolu Ajansı'nın (AA) AK Parti İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu'nun sözlerini yansıtan ve ilk olarak *Hürriyet* gazetesinin internet sitesinde yer alan haber (1 Nisan 2013) o kadar inanılmazdı ki, okuyanların hiç değilse bir bölümü, yayın tarihine istinaden okudukları şeyi bir 1 Nisan şakası sanmış bile olabilirler. (Bu duyguyu uyandıran şey sadece haberin inanılması güç içeriği değildi, belki ondan da fazla o içerikte bir metnin tecrübeli bir siyasetçi tarafından kamuoyu önünde açıkça dile getirilmesiydi; çünkü siyasetçilerin uygulamaya koymak isteseler bile çaktırmadan yapacakları, açıkça ilan etmeyecekleri bir içeriği vardı Babuşçu'nun sözlerinin).[192]

190 Anadolu Ajansı, "Babuşçu'dan İlginç Değerlendirme", *Hürriyet*, 1 Nisan 2013.

191 "Aziz Babuşçu'dan Yorumlara Açıklama", 5 Nisan 2013, https://www.cnnturk.com/2013/guncel/04/05/aziz.babuscudan.yorumlara.aciklama/703096.0/index.html

192 Alper Görmüş, "AK Parti'nin 'Toplum'dan Kendi 'Cemaat'ine Dönüşümünün Yıldönümü", 2 Nisan 2018, https://serbestiyet.com/yazarlar/ak-partinin-toplumdan-kendi-cemaatine-donusunun-yildonumu-10350/

Uzun yıllardan beri Türkiye'yi gözlemleyen Fransız gazeteci Ariane Bonzon[193] AKP'yi destekleyen liberal aydınları "kullanışlı aptallar" ("useful idiots")[194] diye tanımlayacak ve şöyle yazacaktı:

> Kültürel ve toplumsal olarak her şey, agnostik hatta ateist, Batılılaşmış, AB taraftarı "liberal" Türk aydınlarıyla (sağ veya soldakileri), muhafazakâr İslamcıları karşı karşıya getiriyordu. Oysa, iki tarafı yaklaşık on seneliğine birleştiren gayri resmi ittifak, 2003'ten beri iktidardaki Recep Tayyip Erdoğan ve AKP için hayati ve belirleyici olduğunu kanıtladı.
>
> Bu liberal entelektüeller, az sayıları ve seçimlerde sahip olabilecekleri ağırlığın düşündüreceğinden çok daha önemli bir rol oynadılar. AKP'ye post-İslamcı, liberal, demokrat ve reformcu bir imge inşa etmesine imkân sağladılar. Batılılaşmış orta ve üst sınıfların yanı sıra, Avrupa ve Amerikalı işadamlarını, siyasetçileri, diplomatları ve gazetecileri teskin ederek muhafazakâr Müslümanları meşrulaştırdılar. (...)
>
> Özellikle, liberal entelektüellerin İslamcılarla ortak bir düşmanları vardı: Ordu. İslamcılar gibi, solcu öğrenci ve militan olan bazıları da, 1980 askeri darbesi sonrasında tutuklanmış, işkence görmüş ve hapse atılmıştı.
>
> 2007'de Genelkurmay hâlâ kudretliydi, güvenlikçi ve laik düzenle birlikte Recep Tayyip Erdoğan'ı sarsma, istikrarsızlaştırma girişiminde bulunmuştu. Ama, kazanan AKP oldu: Kuvvetlenen çoğunluğuyla (2007'de oyların yaklaşık % 47'sini toplayarak) ikinci bir hükümet dönemine hak kazanıp, Avrupa Birliği'nin de desteğini alarak, askeri vesayet rejimine karşı Ergenekon operasyonunu başlattı.
>
> Bundan böyle, liberal entelektüeller yekvücut halinde, onlarca subaya karşı yürütülen tutuklama ve kovuşturmaları destekleyeceklerdi. Sürecin ilerleyiş ve yürütülüş biçimiyle ilgili de çok ince eleyip sık dokumayacaklardı.[195]

---

193 Bonzon şu kitapların yazarıdır: *Istanbul et Stambuliotes*, Glénat, Grenoble, 2004; *Dialogue sur le Tabou Arménien*, Levi, Paris, 2009 (Ahmet İnsel ve Michel Marian ile); *Turquie l'Heure de Vérité*, Empreinte Temps Présent, Paris, 2019.

194 "Useful idiot" terimi, Soğuk Savaş döneminde komünist olmayan aydınların komünist propagandaya ve manipülasyona maruz kalarak farkında olmadan komünizmin amaçlarına uygun söylem ve demeçlerde bulunmalarını kastetmek için kullanıldı. Günümüzde bu terim herhangi bir davanın amaçlarını tam anlamadan davanın liderleri tarafından davanın propagandasını yapmak için kullanılan kişiler için kullanılmakta. Kaynak: "Useful idiot", https://en.wikipedia.org/wiki/Useful_idiot#cite_note-oed-1 . *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Ergin Yıldızoğlu ise "farkında hainler (kendi ilkelerine aykırı davranmak anlamında)" terimini kullanacaktı. Kaynak: Ergün Yıldızoğlu, "Çok 'Kritik' Bir Genel Seçimler" *Cumhuriyet*, 27 Nisan 2011.

195 Ariane Bonzon, "Türkiye'de Liberal Entelektüeller İslamcıların 'Faydalı Aptallar'ını mı Oynadılar?", çev: Hayri Koray, 9 Ocak 2014, https://t24.com.tr/haber/turkiyede-liberal-entelektueller-islamcilarin-faydali-aptallarini-mi-oynadilar,247993.

Metnin aslı için bkz. Ariane Bonzon, "En Turquie, les intellectuels libéraux ont-ils joué les "idiots utiles" des islamistes?", 4 Ocak 2014, http://www.slate.fr/story/81795/akp-erdogan-intellectuels-idiots-utiles

Benzer bir tartışmayı aynı yıl *Taraf* gazetesinin eski yazı işleri müdürü ve köşe yazarı Yıldıray Oğur da yeni adresi olan *Türkiye* gazetesindeki köşesinde başlatacaktı.[196]

- **Liberallerin Özeleştirileri**

"Yetmez Ama Evet" kampanyasına destek vermiş olan aydınlar Gezi Parkı Olayları ve akabinde Erdoğan'ın otoriter tavrının ortaya çıktığı ileriki yıllarda aldatıldıklarını, pişmanlık duyduklarını, referandumun sadece Erdoğan'ın elini güçlendirmeye yaradığını söyleyeceklerdi.[197] İktidarının ilk yıllarında Erdoğan'ı desteklemiş olan Cengiz Çandar, 2018 yılında "yenildik ve yanıldık" sözleriyle durumu özetleyecekti.[198] Anayasa değişikliğine destek vermiş olan ünlü romancı Adalet Ağaoğlu (1929-2020) AKP'nin "Anayasa'yı değiştireceğiz" sözünü sadece iktidarda kalmak için verdiğini idrak ettiğini söyleyecek,[199] "hele 12 Eylül referandumunda ne kadar umutlandık. Oradaki umut kırıklığı beni çok etkiledi. Bu benim belki de son enayiliğimdi" diyecek,[200] bir başka mülakatta da pişmanlığını şöyle dile getirecekti:

> O zaman bize herkes küstü. Bunun acısını da çektik. Ben Hilmi Yavuz'un da dediği gibi 'Yetmez Ama Evet' diyenlerden değil, direkt 'evet' diyenlerdendim. Biz Anayasa Mahkemesi'nin eski raportörü Osman Can'ın peşine takıldık referandum sürecinde. Bir de güzel bir kitap yazmıştı: *Darbe Yargısının Sonu*. Pişmanlığım bu. Ben bir an bile onun asıl amacının AKP milletvekili seçilmek olduğunu anlayamamışım. Pişmanlığım bu. Evime kadar çocuklarını getirdi, benim elimi öpsünler diye. Ona kandık o süreçte. Bu yüzden hâlâ başımı duvarlara vuruyorum.[201]

196 Merdan Yanardağ, *Liberal İhanet Siyasal İslam'a Biat Edenler*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Nisan 2020, 9. baskı, s.148-152.

197 Heval Deniz Önal - Cansu Dirim, "2010 Anayasa Referandumu'nu Yeniden Düşünmek: Yetmez Ama Evet", 25 Temmuz 2016, https://140journos.com/2010-anayasa-referandumunu-yeniden-dusunmek-yetmez-ama-evet-b9f978e9444a

198 Ahmet Sever, *a.g.e.*, s.181.

199 "Başbakanın Referandumda Verdiği Sözler Meğer Yalanmış", 16 Ekim 2012, https://t24.com.tr/haber/agaoglu-basbakanin-referandumda-verdigi-sozler-meger-yalanmis,215300 Habertürk TV'de Balçiçek İlter'in sorularını cevapladığı "Söz Sende" programı.

200 Zeynep Miraç, "Umut Duasından ve Sabırdan Vazgeçin", *Hürriyet Kelebek*, 13 Nisan 2014.

201 Hüseyin Keleş, "Adalet Ağaoğlu: 12 Eylül Referandumunda Evet Dediğim İçin Pişmanım, Enayilik Etmişim, Osman Can'a Kandık", *Özgür Düşünce*, 29 Şubat 2016, aktaran https://t24.com.tr/haber/adalet-agaoglu-12-eylul-referandumunda-evet-dedigim-icin-pismanim-enayilik-etmisim-osman-cana-kandik,330050

Murat Belge de referandum hakkında "ben de doğrusu kendimi kandırılmış hissediyorum. 'Elim kırılaydı da oy vermeseydim' diyecek halim yok. O zamanın şartlarında doğru davrandığımı düşünüyorum" diyecekti.[202] Şair Haydar Ergülen de on yıl sonra özeleştirisini yapacak ve özür dileyecekti.[203] Haydar Ergülen'in bu tavrı karşısında kampanyaya destek vermiş olan bazı isimler, o tarihteki tavırlarının doğru olduğunda ısrarcı olacaklardı.[204]

"Pişmanlık" ve "aldatılmış olmak" hissiyatını dile getiren liberal ve sol aydınlar kesimine en son Oya Baydar katılacaktı. Baydar, hatıratının yayınlaması vesilesiyle kendisiyle yapılan bir mülakatta düşüncelerini şöyle dile getirecekti:

> Siyasete vicdani açıdan baktığınız zaman biraz sazan oluyorsunuz. Yani ben büyük bir iyi niyetle başına sonuna bakmadan, çok fazla düşünmeden, kim yapıyor düşünmeden, niyet okumayalım mantığına çok bağlı kaldım. "Yetmez ama evet" meselesinde de, önüme gelen yasaların hepsi 82 Anayasası'nın çok ilerisindeydi. Ben özgürlüklere ve demokrasiye yol açabilecek bir anayasa değişikliğinden kesinlikle yanaydım. Evet dedim, birçok arkadaşım da dedi. Demokrasiye çok inanmak ama biraz koşulsuz inanmak... Biraz da sazanlık vardı işin içinde. Ama şimdi dersimi aldım. Geç oldu, aldım.[205]

Bu mülakatı okuyan Ahmet Hakan, bir köşe yazısında "Medyada en keyif aldığım yazı türleri" ara başlığı altında sıraladığı yazı türlerinin ilk sırasında Oya Baydar'ın bu konuşmasına göndermede bulunacaktı: "Yetmez ama evet dedim. Çok pişmanım. Ben bir sazanım" türü yazılar.[206] Hakan'ın "yetmez ama evet" kampanyasına destek vermiş olanlara bu tepkisi ilk değildi. 2020 yılında COVİD-19 salgını sebebiyle "yeni normal" süreçte alınan tedbirleri "Yetmez Ama

---

202 Hüseyin Keleş'in röportajı, *Bugün*, 25 Ekim 2015, aktaran "Murat Belge de Erdoğan Tarafından Kandırılmış", https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/murat-belge-de-erdogan-konusunda-kandirilmis-968893/

203 Haydar Ergülen, "Önemsiz Günler ve Haftalar - 10", *BirGün Pazar*, 2 Ağustos 2020.

204 DSİP üyesi Şenol Karakaş'ın eleştirileri için bkz. "Yetmez Ama Evet, Döneminin En Doğru Politikasıydı", 9 Ağustos 2020,
https://marksist.org/icerik/Haber/14296/Yetmez-ama-evet-donemin-en-dogru-politikasiydi
Ayrıca bkz. Cihat Arpacık, "Her eleştirilerinde kendilerini 2010 referandumundaki tavırları hatırlatılan "Yetmez ama evetçiler" konuştu: Aynı şartlarda bir daha referandum yapılsa yine desteklerim", 4 Ağustos 2020
https://www.indyturk.com/node/221881/haber/her-ele%C5%9Ftirilerinde-kendilerine-2010-referandumundaki-tav%C4%B1rlar%C4%B1-hat%C4%B1rlat%C4%B1lan
Alper Budka, "Yetmez Ama Evet Diyenler Anlatıyor...", 18 Ağustos 2020,
https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/08/18/yetmez-ama-evet-diyenler-anlatiyor/

205 "Oya Baydar, 80 Yaş Zor Zamanlar Günlükleri'ni Anlattı", 11 Şubat 2021,
https://t24.com.tr/haber/80-yas-zor-zamanlar-gunlukleri-oya-baydar-t-24-te,932451

206 Ahmet Hakan, "Kumpasta Zekeriya'yla Maklubede Ariyana'yla", *Hürriyet*, 13 Şubat 2021.

Evet" sözleriyle eleştirdiği yazısının girişinde de bu sloganın hatırlattıklarını şöyle dile getirecekti: "Sevimsizlik abidesi o sözü hatırladım: Yetmez Ama Evet."[207]

- **Ertuğrul Özkök'ün Eleştirileri**

Liberaller ile AKP arasındaki ittifakın sürdüğü yıllarda liberaller de AKP gibi "Beyaz Türkler"i Cumhuriyet tarihindeki bütün olumsuzlukların kaynağı olarak gösterecek ve eleştireceklerdi. Bu sebeplerden dolayı Özkök de yazılarında sık sık liberalleri eleştirecekti. Özkök, Anayasa değişikliği referandumundan bir ay sonra yayınlayacağı yazısında AKP ve dönemsel müttefikleri liberaller hakkında şöyle yazacaktı:

> Biliyorum, "Beyaz Türk" sözü bazılarının fena halde damarına basıyor. Çünkü o kelimeyi işitince akıllarına, kendi kalemleriyle çizdikleri ilkel bir "siluet" geliyor. "Demokrasi" kelimesinin telif hakkını kendilerinde gördükleri ve bu tarif dışına çıkan herkesi "faşist", "ırkçı", "ulusalcı" ilan ettikleri için, o tarife uymayan herkese düşman muamelesi yapıyorlar. Oysa, "güç", "iktidar" maskeleri düşürüyor. Bu ülke, asıl faşistlerin kim olduğunu her geçen gün biraz daha iyi görüyor. [208]

Özkök, Mart 2014'te *Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri* kitabının yayınlanması vesilesiyle kendisiyle yapılan mülakatlarda liberalleri yeniden eleştirecek, "Yeni Türkiye"'nin oluşturulması sürecinde AKP'ye destek veren ve Beyaz Türkleri her vesileyle "aşağılarcasına" eleştirmiş olan liberallerin büyük sorumluluğu olduğunu söyleyecektir. Fatih Altaylı ile yaptığı mülakatta Özkök'ün sol ve liberal görüşlü aydınları eleştirirken takındığı milliyetçi ve savunmacı tavır da düşünmeye değer bir tavırdır. Özkök şöyle konuşmakta:

> Bir süreden beri Türkiye'de benim de içinde bulunduğum nüfus kategorisine kendini 'liberal aydın' ilan eden kesim ile AK Parti çevresinde toplanmış birtakım insanlar çok büyük haksızlık ediyor. 'Beyaz Türk' lafına bunların çok gıcıkları var. Bu kavramın altındaki insanları hep küçümsüyorlar. Tayyip Erdoğan da 'Beyaz Türkler'i hep hedef gösterdi. 'Beyaz Türk' lafını biz yarattık ama içini Erdoğan ve 'liberal aydınlar' doldurdu. Bir profil var kafalarında ve o profili kendileri dolduruyorlar. Kafalarında nefret ettikleri ne kadar şey varsa bunun içine koydular.[209]

207 Ahmet Hakan, "Sevimsizlik Abidesi O Sözü Hatırladım: 'Yetmez Ama Evet'", *Hürriyet*, 19 Haziran 2020.

208 Ertuğrul Özkök, "Birinci Beyaz Türk Kongresi", *Hürriyet*, 16 Ekim 2010.

209 Derya Yalçın, "'Türkiye'nin Yeni Ezilen Kesimi 'Beyaz Türkler'", *Posta*, 5 Nisan 2014.

Özkök, bu eleştirilerini *Posta* gazetesine verdiği mülakatta da tekrarlayacaktır:

> Türk aydını denen kesimin Beyaz Türklerle hatta Türklerle bir derdi var. Türk aydını Türklerden nefret ediyor. Her şey için sürekli olarak Beyaz Türkleri suçluyor. Kemalist diye suçlanıyorlar, darbeci diye suçlanıyorlar, demokrat olmakla suçlanıyorlar. Dünyada ne suç, ne günah varsa Beyaz Türklerin üzerine yıkılıyor. (...) Tükürür gibi "Beyaz Türk" diyorlar. Niye biliyor musun? Çünkü bizler ezilirken de mağduriyet edebiyatı yapmadık. Ezildik sesimizi çıkarmadık. Kendi kendimize o baskının altından çıkmaya çabaladık. Ama mağduriyet edebiyatçıları bizlere hakaret ediyor. Yaşam tarzımıza, tercihimize hakaret ediyorlar.
>
> Bunlar belirli bir aydın tipi aslında. Ne kadar aydınlar, o da ayrı konu. Bunlar Türk düşmanı. Tarihin tüm suçunu Türklerin üzerine yıkmaya çalışıyorlar. Emin ol, Naziler bu kadar suçlanmadı. Dünya üzerinde nerede bir ayıp, bir insanlık suçu varsa bu aydın tipi orada Türkleri suçlamaya çalışıyor. Şunu kestiler, şunu astılar... Hep Türkler... Ben de soruyorum onlara: Ermenileri sahillerde yaşayanlar mı kesti? Benim ailem ne bir Ermeni kesti, ne bir Yahudi'yle sorun yaşadı. Hayır tam aksine. Ezilen, horlanan bir kesim olarak görüyorum. Tedirgin edilen bir kesim Beyaz Türkler. Özellikle de kadınları tedirgin.[210]

Liberal ve liberal sol görüşlü aydınları kasteden Özkök, bu kesimin son 20-25 yıldır müesses nizamı en çok eleştirdiği, suçladığı Ermeni Soykırımı meselesinde de AKP'ye oy vermemiş olan "sahiller"i aklamakta ve zımnen suçluların Anadolu halkı yani AKP'nin tabanı "Zenci Türkler" olduğunu söylemekte.

- **Süheyl Batum, Nuray Mert ve Nihat Genç'in eleştirileri**

Ertuğrul Özkök'ün yanı sıra Süheyl Batum, Nuray Mert ve Nihat Genç de liberalleri eleştireceklerdi. CHP MYK üyesi Süheyl Batum, liberal görüşlü yazarların referandumda Beyaz Türklerin "korku"dan dolayı hayır oyu verdiklerini ileri sürmelerine karşılık "Beyaz Türk", "Zenci Türk" kavramlarının uydurma olduğunu yazacak ve "liberal aydınlar"ın, "Osmanlı'nın son 100 yılındaki bazı 'yarı aydınları' çok anımsattığını" belirtecekti.[211]

Nuray Mert ise şöyle yazacaktı:

> Bence, muhafazakârların Cumhuriyet devrimine karşı tepkilerinin bir kısmı anlaşılır, gerisi düpedüz alerjiye dönmüş vaziyette. Zamanında, Kemalizm ile doğru dürüst hesaplaşamayan solun bazı temsilcileri de, benzer bir tepkisellik içinde sağ muhafazakâr koroya katılmış, gözü kara bir 'reddi miras'tan demokrasi çıkacağını

210 "Fatih Altaylı Sordu Ertuğrul Özkök Yanıtladı: 'Türkiye Silahsız Bir İç Savaş Yaşıyor'", *HaberTürk*, 29 Mart 2014.

211 Süheyl Batum, "Beyaz Türklermiş, Kara Türklermiş (!)", *Cumhuriyet*, 4 Ekim 2010.

sanıyorlar. Ben, Cumhuriyet devriminin kökünden eleştirel değerlendirilebilmesinden yanayım, ama bu "kökten eleştirellik", "kötülemekten" farklı bir şeydir, bu farkın anlaşılmadığı kanaatindeyim.[212]

Nihat Genç ise referandumdan on yıl sonra, 2020 yılında, şöyle yazacaktı:

> Amerika'da bir siyahın öldürülmesi sonucu sokaklar karışınca aklıma geldi, bizim Beyaz Türk kavramını piyasaya sürenler, bu kavramla Türkiye'de siyasi ameliyat yapanlar, bugün siz bu ülkede nefes alabiliyor musunuz?
> O sahtekâr liberaller ya kodesdeler ya korkudan başlarını çıkartamıyorlar ya konuşacak yazacak yer bulamıyorlar, kendilerini bir bulabilsem, soracağım, Türkiye'de işbirlikleriniz ve siyasetleriniz ters düz olmaya ters tepmeye başladığı on yıldan bugüne şu Beyaz Türk kavramını niçin hiç kullanmıyorsunuz?
> Ve İslamcıları, cemaatleri, tarikatları, etnik milliyetçileri ezilen, aşağılanan, dışlanan diye kodlayıp propagandasını yaptığınız şu Türkiye'nin güya Zencileri(?!) bugün hangi servetler içinde, hangi ekranların sahipleri, hangi makamlarda ve hukuk ve yurttaşlık değerleri bugün nerede?
> Bence bu cahil kullanışlı aptalların hepsinin fikirlerine, kişiliklerine, varlıklarına, enerjisine yazık oldu, hepsi heba oldu, çünkü, emperyalizmin-küreselleşmenin üç beş kelimesini tekrar ederek 'fikir' ve 'zihniyet' oluşturulmaz, kopya ederek, taklit ederek, ithal ederek, ısmarlayarak bilgi ve fikir sahibi olunamaz. Fikir ve bilgi, acı ve trajedilerini ve tarihi süreçlerini kemiklerinde beyninde sızım sızım yaşayarak oluşur.[213]

❖ "Beyaz Türkler"in Yeniden Tanımlanması

• Ertuğrul Özkök'ün Tanımı

Anayasa referandumu sonrasında Ertuğrul Özkök, Beyaz Türkler ile AKP arasında yaşanan gerginlik ile ilgili birçok yazı yazacak ve âdeta Beyaz Türklerin medyadaki sesi olacaktır. Özkök'ün referandum sonrasında neden Beyaz Türklerin sözcülüğünü ve savunuculuğunu üstlendiğini anlamak için dört yıl beklemek gerekiyordu. Özkök, Mart 2014'te yayınlayacağı kitabında bu tavrını şöyle anlatacaktı:

> 2010 yılından sonra ben devreye girdim ve kavramı yeniden tarif ettim. Artık gözümün önünde Woody Allen kahramanları yoktu. Giderek otoriterleşen, hatta totaliterleşen yeni muhafazakâr baskı altında kendini kaybetmiş hisseden bir nüfus kesiminin trajik profili çıkmıştı ortaya.

---

212 Nuray Mert, "Beyaz Türkler Tartışması", *Hürriyet*, 20 Kasım 2010.

213 Nihat Genç, "Beyaz Türkler Neredesiniz!", 2 Haziran 2020, https://www.veryansintv.com/beyaz-turkler-neredesiniz

> Türkiye'nin modern insanları artık kendilerini bu ülkede, her şeylerini kaybetmiş hissediyordu. Beyaz Türk kavramı, işte bu ruhsal enkazın ortasında bir Phoenix gibi yeniden doğdu. Yani kendi küllerinden.
>
> Liberal aydınlar bu kavramı yine küçümsemeye devam etti. Bense üzerinde ciddi ciddi düşünmeye başladım. Önce kendimi ölçtüm biçtim, bir süre izledim.
>
> Evet, Türkiye'nin küçümsenmeyecek bir bölümünde, yeni muhafazakâr dönemin insan profiline aykırı bir kesim vardı. Ülkenin başbakanı tarafından ve giderek İslami dozunu arttıran yeni muhafazakâr ideolojinin müttefiki olan liberal aydın kesimi tarafından devamlı horlanıyordu. O insanlar manevi gettolarda yaşamaya mahkûm edilmiş bir ruh halindeydiler. Vatanları ellerinden alınmış gibiydi. Kendilerini kendi ülkelerinde parya gibi hissetmeye başlamışlardı.
>
> "Beyaz Türk" kavramını işte böyle bir dönemde, ülkenin hâlâ en eğitimli, en modern ve Batı'ya en açık kesimine "Utanılacak bir şeyimiz yok" diyebilmek için kullanmaya başladım.
>
> Morale ihtiyacımız vardı. Kendimizi yeniden tarif etmeye... Kimliğimizin, kişiliğimizin en önemli unsurlarından biri olan hayat tarzımızı yeni ve daha modern bir kimlikle savunmamız gerektiğini anlatmak istiyordum.[214]

Referandumdan sadece dört gün sonraki ilk yazısında ise Ertuğrul Özkök, sonuçların belli olmasının ardından bir arkadaşının kendisini arayıp "sen sadece Beyaz Türklerin yazarıymışsın" demesini aktardıktan sonraki konumunu şöyle izah edecektir:

> Her yazarın seslendiği bir okuru vardır. Beni kimler okur bilmiyorum. "Beyaz Türk" denince, sosyolojik olarak neyin ve kimin anlaşıldığını da tam olarak bilemiyorum. Ama kendi açımdan çok iyi bildiğim bir şey var. Ben herhangi bir cemaatin yazarı değilim. Daha da önemlisi kimseyi dışlamıyorum. Kimseyle de özel bir kavgam yok. Öyleyse, beni "Beyaz Türklerin" yazarı olarak tanımlayan şey ne? Türkiye'de milyonlarca insanın hissettiği endişeler, korkular. Yani bu endişe ve korkularını paylaştığım insanlar var.[215]

Taha Kıvanç mahlasıyla *Yeni Şafak*'ta yazan Fehmi Koru ise Özkök'ün bu yazısına ironik bir üslupla cevap verecek ve Özkök ve benzeri Beyaz Türklerin "Beyazlaştırılmış Türkler" olduklarını belirtecek, "Beyaz Türk kavramını "gerçekten hak eden çok az sayıdaki "mavi kanlılar" tarafından evlerde ve kulüplerde mizah konusu yapıldıklarına emin olduğunu" söyleyecek ve sonra şunu ilave edecekti:

> Kendilerini "'Beyaz Türk" sanan tipler için böyle bir durum da söz konusu olamıyor. Başkalarından ayrılmak için başka üstünlük noktaları bulmak zorundalar. Bazısı "şarap uzmanı" kesiliyor, bazısı farklılığıyla dikkat çekmek için resmiyet

214 Ertuğrul Özkök, *a.g.e.*, s.16-17.

215 Ertuğrul Özkök, "Ben 'Beyaz Türklerin' Yazarıyım", *Hürriyet*, 16 Eylül 2010.

> kokan davetlere bile kırmızı pantolon veya sapsarı tişörtlerle gidiyor, bir bölümü "arya" meraklısı olduğunu ilân ediyor... Bunların hepsini birden yapan da var. Hem hepsini birden yapıyor, hem de kimin "Beyaz Türk" olduğuna dair sınırlarını kendisinin belirlediği tanımlar uydurup kabuğunu beğenmeyen başkalarına da taklitle kendisi gibi olma imkânını bahşediyor.[216]

Özkök, oylamadan birkaç hafta sonraki bir diğer yazısında Beyaz Türklerin tepkisini şöyle dile getirecekti:

> [Eşim Tansu] Hayata benden daha büyük endişelerle bakıyor. Daha öfkeli. O nedenle kendi kafasında Urla'yı "Beyaz Türklerin yeni başkenti" ilan etti. Urla'yı, azınlıkta kalmış bir "zihniyet mültecisinin" mor çatısı gibi görüyor.
> Ben de evimizde esen bu "gayrimilli iradeden" aldığım yetkiyle "Beyaz Türk sosyolojisine" devam ediyorum.

Özkök, yazısının devamında "Beyaz Türk"ü, vasıflarını sıralayarak yeniden tarif edecektir:

- Beyaz Türk, çağdaş insandır. Yüzü Batı'ya, vicdanı "hukuka" çevrilidir. Gönlündeki ilk üç madde, mevcut Anayasa'nın girişindeki maddelerdir.
- Beyaz Türk, Cumhuriyet ilkeleri ile büyümüştür. Atatürk'ü fanatikçe seveni de vardır, ona her dönem çağdaş anlamlar yükleyerek seveni de. Ortak özelliği ise, Atatürk'ün kişiliğine dokunulmasından hazzetmemesidir.
- Beyaz Türk'ün çocuğu "biat" değil, "itiraz" kültürü ile büyür. Aile kültürü, aile bağı, "Babaya sorgusuz sualsiz itaat" manasına asla gelmez.
- Beyaz Türk'ün "inançla" sorunu yoktur. Ama "dini fanatizm" onun mahallesinde makbul değildir. O nedenle, dini fanatizmi görünce, laikliği de fanatik biçimde yorumlamaya başlar.
- Beyaz Türk'ün beş vakit namaz kılanı, hacca gideni de vardır, kılmayanı, gitmeyeni de. Çoğu cuma namazını kaçırmaz, ramazanı hiç unutmaz.
- Beyaz Türk namaz kılsa da, çoğu çocuğuna "İlle de namaz kıl", kızına "Başını ört" demez.
- Beyaz Türk, "türbana" da bu gözlükle bakar. Başörtüsü ile sorunu yoktur, ama türbanla vardır.
- Zaman Beyaz Türk'ü de dönüştürür. Artık türbana daha hoşgörülüdür. Ama onu, "İslam'ın şartı" değil, "kişisel özgürlük" açısından görmek ister.
- Beyaz Türklerin bir bölümü, hayatları boyunca ordusunu, "Kutsal Cumhuriyet'in sarsılmaz bekçisi" olarak görmüştür. Ama zaman, o konuda da Beyaz Türkleri değiştirmeye başlamıştır. Artık güveneceği tek şeyin, sandığa atılan oy olduğunu fark etmeye başlamıştır.

---

216 Taha Kıvanç, "Beyazlaştırılmış Türkler", *Yeni Şafak*, 8 Ekim 2010.

- Beyaz Türklerin büyük bölümü referandum sonucunda büyük düş kırıklığına kapılmış, kendini hezimete uğramış hissetmiştir. Ancak beyaz, kırmızı, gri haritaları görünce, yüzde 42'nin manasını ve gücünü fark etmiştir.[217]
- Beyaz Türkler otoriter babayı sevmedikleri için otoriter kişiliği de sevmez. İtirazla büyüdükleri için, hep itiraz ederler. O nedenle oy verdikleri lideri, desteklediklerini partiyi bile her gün yerden yere vururlar.
- Beyaz Türklerin, blok halinde oy attıkları bir parti yoktur. CHP'ye de oy verirler, MHP'ye de.

Bir bölümü bir yandan AK Parti'ye oy verir, kendi cemaatinin içinde konuştuğu zaman şikâyet eder.

Bir bölümü ise hâlâ komünisttir. Serde "İtiraz etmek", serde "Farklı olmak" var ya; kişilik yapar, oy müsrifidir.

Karşıda oyla iktidara gelecek bir Hitler olsa bile, gider, oyunu bağımsız adaya verir.[218]

Özkök, referandumda "hayır" oyu verenlerin "Beyaz Türk"ü temsil ettiklerini ilan edecekti:

> Bu "Beyaz Türk" lafını her geçen gün biraz daha seviyorum ve rahatlıkla kullanıyorum. Çünkü onları temsil eden kapı gibi bir "yüzde 42" ve ondan daha da kapı gibi bir "sahiller" hakikati var.
>
> Yani sırtımı dayayacağım sağlam bir duvar. Tabii buna İstanbul ve Ankara gibi iki metropolün yüzde 45'lerini de eklemek lazım. İşte ben bu coğrafyada oturan ve ortak duyguları paylaşan insanlara "Beyaz Türkler" diyorum.[219]

Oray Eğin, Özkök'ün bu yeniden tanımlamasını şöyle değerlendirecekti:

> Ölümünden kısa süre önce Levent'teki evinde Ufuk Güldemir'le Beyaz Türklük üzerine konuşmuştuk. Güldemir'in kazandırdığı bu tabir başka bir yere doğru evrilmiş, özünü kaybetmiş, farklı bir anlamda kullanılır olmuştu.
>
> Son zamanlarda, Beyaz Türklük referandumda yüzde 42'lik 'hayır' oyu verenleri tanımlamak için kullanıldığından beri yeniden gündemde. Bu kesimi Beyaz Türk olarak tanımlayanlardan biri –sosyolog kimliğiyle– Ertuğrul Özkök.[220]

Oray Eğin bir diğer yazısında, Ertuğrul Özkök'ün yazdığı gibi, AKP hükümetinin, referandumda % 42 oranında "hayır" oyu vermiş olanları kazanması gerektiğini yazacaktı:

---

217 Trakya, Ege ve Güney sahil şehirleri "hayır" oyu vermişlerdi. Oylama sonuçlarını gösterir haritada kırmızı ile işaretliydiler.

218 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklerin Yeni Başkenti", *Hürriyet*, 5 Ekim 2010.

219 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklere Şaşırtıcı Bir Teklif", *Hürriyet*, 30 Eylül 2010.

220 Oray Eğin, "İlber Ortaylı Yanılıyor", *Akşam*, 25 Ekim 2010.

> Türkiye'de İç Anadolu'ya hâkim ideolojiyle batının, yani sahil şeridinin fiili sınırının kopması ister istemez bu ülkenin belli bir kesiminde "aidiyet" tartışması yaşanmasına neden oldu. Bugün çok yüksek sesle dillendirilmese de kıyıların ruh hali bu. Biz hangi Türkiye'ye aitiz...
>
> Yüzde 42'nin belli bir bölümünün hassasiyetini anlamadan Türkiye daha fazla ilerleyemez. Bu yüzde 42'yi yokmuş gibi varsaymak Türkiye'yi daha da böler, kampları daha da ayrıştırır.
>
> Hükümetin ve bundan sonraki hükümetlerin, belli ki AKP'nin gölgesinde bir süre daha ilerleyecek Türkiye'nin birinci gündemi bu olmalıdır. Sahiller kazanılacak mı kaybedilecek mi?[221]

Ertuğrul Özkök'ün bahsi geçen görüşleri üzerine Hasan Bülent Kahraman, Özkök'ün tarif ettiği Beyaz Türk'ün Atatürkçü, klasik CHP doktrinine bağlı "bir siyasal prototip" olduğunu yazacaktı. Kahraman'a göre CHP'den sonra gelen DP ile AP'li siyasetçiler "halk tipi" insanlardı, Cumhuriyet'e ve Kemalizm'e bağlı olmakla birlikte köylülükten geldikleri için devletle köylüyü barıştırmak istiyorlardı. Problem, DP ve AP geleneğinin yaslandığı tabanın günümüzde AKP'ye kaymış olması idi. Hasan Bülent Kahraman'a göre bu durum, Beyaz Türk (BT) tipinin tanımlanmasına yol açmaktaydı. Kahraman, bu açıklamadan sonra şöyle devam edecekti:

> BT tanımı itibar kazandıran bir kavram mıdır, kaybettiren midir? Hemen belirteyim ki, çok kısa bir süre içinde bu tartışma da, bu kavram da rafa kalkacaktır. Çünkü Türkiye'de kimse kendisini BT olarak tanımlamak istemez. Bu bizim toplumsal kültürümüze aykırıdır. Cemaat benzeri bir toplumdan geldiğimiz ve birey temelinde yeterince ayrışmadığımız için her şeyimizin gizli kalmasını ve daima olduğumuzdan farklı görünmeyi isteyen insanlarız biz. Bu şartlar altında kimse kalkıp da "Ben seçkinim," veya "BT'yim," demez. Bu sadece ve sadece belli bir siyasal kitleyi tanımlamak, meşrulaştırmak için kullanılan bir kavramdır, siyasaldır ve hızla eskimektedir. Bu kavramı bugün kendi yanlışını temizlemek için, kendisine yandaş kazanma çabasında olanlar kullanmaktadır. (...) Ama şu bir gerçek ki, bir BT var. Bu, büyük kentlerde yaşayan, onun mutena semtlerinde oturan, halkı küçümseyen, siyasetin ve demokrasinin her zaman doğru karar vermediğine inanan bir şahsiyettir. Frapandır ve alafrangadır. Bana göre tek kelimeyle 'yabancı'dır. Yabancılığı 'caka satmasından' bellidir. (...)
>
> BT şimdi bu tiple mi özdeşleşiyor? Gerçekten de onunla yeniden karşı karşıyayız. Clinton döneminden başlayarak hızla gelişen tüketim kültürünün beslediği bir şımarıklıkla hareket eden, lüks harcamayı ve şatafatlı yaşamı kendisine hedef seçen bu 'vurguncu' tipi, kimse kuşku duymasın ki, BT olarak tavsif edilmektedir ve bu türedilerin, bu 'nevzuhur' tiplerin siyasal arenada yarattığı tek şey tepkidir. Sadece

221 Oray Eğin, "Farklı Bir Ülke Var mı?", *Akşam*, 15 Eylül 2010.

yediği, içtiği, gezip gördüğü ile yaşayan, onları bir fantezi veya bir çeşni, hepsinden öte bir entelektüel merak nesnesi olarak sunmayıp hayatının ekseni yapan bu insanların siyaseti tayin edeceğini söylemek, düşünmek, onları tanımlamaya kalkmak en azından şaşırtıcı.[222]

Referandum sonrasındaki bir diğer yazısında Ertuğrul Özkök, referandum öncesinde Erdoğan ile olan ayaküstü görüşmesinde Erdoğan'ın sarf ettiği "siz kaç kişisiniz Allah aşkına!" sözlerine gönderme yaparak AKP iktidarını eleştirecekti:

Şimdi iktidardalar ya; şimdi fikri akreditasyon dönemi ya;

Kanunu da, kuralı da, basın özgürlüğünün sınırlarını da onlar çizdiğine; özgürlüğün kurallarını da artık "Özgür olunacaaak, ol" komutuyla onlar tayin ettiğine göre; malum laf hemen önüme konacak:

"Kaç kişiymiş o Beyaz Türkler?"

Bir süredir demokrasinin kalitesini unutup, sadece kantitesini konuştukları için bu itiraz da hiç şaşırtıcı olmayacak.

Cevabını vereyim.

"Sizinkilerden azız."

Ama o kadar da az değiliz yani.

Sizin rakamlarla konuşursak, "Biz yüzde 42, siz yüzde 58"..[223]

Özkök, *Capital* dergisinin Türkiye'nin önde gelen şirketlerinin CEO'larını bir araya getirerek kurduğu bir kulübün toplantısına katılacak, akabinde yazısında konuşmacıların Türkiye'nin ekonomisi hakkındaki övücü sözlerini özetledikten sonra Türkiye'de "demokratikleşme hareketinin yeni ve tamamlayıcı adımları, sahillerden gelecektir, gelmelidir" diye yazacak, Kemal Kılıçdaroğlu'nun CHP'deki başlattığı "değişim" hareketini desteklediğini ifade edecek ve CHP genel merkezine seslenecekti:

12 Eylül referandumu, bu ülkede modern hayat tarzını savunan insanların üzerine örtülmüş "Biz artık azınlıktayız" duygusunu, kompleksini silip attı.

AK Parti ve Erdoğan, ülke yönetimi ve ekonomi konusunda sahillere çok yararlı dersler verdi.

Şimdiyse, modern hayat tarzına canı gönülden bağlı, özgürce yaşamayı DNA'larına işlemiş insanlar, demokrasinin eksik kalmış halkasını tamamlamalıdırlar.

Otoriter bir rejime gidişi önlemenin tek yolu budur.

222 Hasan Bülent Kahraman, "Siyasal Endişenin Kimliği: Beyaz Türkler", *Sabah Pazar Eki*, 7 Kasım 2010.

223 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklere İlhak Artacak", *Hürriyet*, 17 Kasım 2010.

> Kılıçdaroğlu da bunu yapabilecek karaktere ve kararlılığa sahip bir insandır. Şuna bütün kalbimle inanıyorum ki, Türkiye'de demokratikleşme hareketini sahiller tamamlayacaktır.[224]

Serdar Turgut ise "Beyaz Türkler" terimini yeniden berraklaştırıp tanımlayacaktı. Turgut'a göre Beyaz Türkler "eğitimli, bilgili, kültürlü, kimliğini mesleğine dayandıran, çalışarak kazandığı parayla rahat ve iyi yaşamayı bilen insanlar" idi. 2001 ekonomik krizi de en çok onları vurmuştu. Turgut şöyle devam edecekti:

> Kavramın ilk çıkış amacında belki bu tanımlar yoktu, ama benim popülarize ettiğim Beyaz Türk'ün anlamı oydu. Burada vurgu eğitim, bilgi, birikim, kültürde olmalıydı. Ama sonra kavram galiba haddinden fazla popüler olmuş olsa gerek ki bir süre sonra "gece dışarı çıkıp iki duble içki içen" her insan Beyaz Türk sanılmaya başlandı. Kavramı yanlış kullananları defalarca düzeltme gayretime rağmen, bunu maalesef başaramadım. Yanlış kullanıla kullanıla sonunda kavram deforme oldu. Beyaz Türklerin varlığı hakkında laf söyleyenler de yanlış yere bakıyorlardı, bu cemaatin krize girdiğini ve yok olmaya başladığını söyleyenler de yanlış yere bakmaya devam ediyorlar.
>
> Beyaz Türk olmanın önkoşulu, zengin olmak değildir. Zengin insan, kendi koşullarına Beyaz Türklüğün olmazsa olmazları olan "bilgili, birikimli ve kültürlü" olma koşullarını da ekleyebildiği takdirde işte ancak o zaman Beyaz Türk olabilir.
>
> Anlayacağınız, özellikle Türkiye'de Beyaz Türk olmak katiyen kolay değildir ve evet Beyaz Türklük bugün bir krizdedir. Ancak bu kriz, Beyaz Türklerin kendi içinde oluşan bir kriz değildir. Her şeyin başında ve temelinde, Türkiye'de burjuvazi olmamasının getirdiği kriz koşulları yatmaktadır.[225]

Serdar Turgut bir sonraki yazısında safların değiştiğini, artık Beyaz Türklerin mağdur olduklarını ve AKP'nin onları dışlamak yerine kucaklaması gerektiğini yazacaktı:

> Avamın popüler olmasıyla ve iktidarın kalitesizliği demokratikleşme sanan politikaları sonucunda Beyaz Türklük, toplumda neredeyse ayıp olarak görülmeye başlandı. Hayata kalite katmak gibi hiçbir kaygı taşımayan kitleler güçlendikçe ve iktidarlarının kendilerini destekleyen popülarizmi ile hayatın her alanını ele geçirince Beyaz Türkler iyice marjinalleştirildiler.
>
> Beyaz Türkler hakkında üretilen bir şehir efsanesi, bunların inançlı insanlar olmadığıdır. Bu bir yalandır. Bu kesim sadece inancını kitlelerden daha farklı ve kaliteli yaşar. Yeni Türkiye'de kaliteye ve güzel yaşam tarzlarına değer veren her düşünce düşman gibi göründüğünden ve avamın toplumsal iktidarına karşı bir tehlike sayıldığından kaliteli yaşam her geçen gün hayatımızdan daha fazla çıkıyor.

224 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklerin Tarihi Görevi", *Hürriyet*, 5 Kasım 2010.

225 Serdar Turgut, "Beyaz Türk Nasıl Olabilsin ki?", *HaberTürk*, 28 Ekim 2010.

> Bu gidişata bir son verilmezse bunun geri dönüşü olmayacak, kalitesizlik ve avamlık öyle bir eşiği aşacak ki ülkenin resmi hayat tarzı olacak.
>
> Bu bir siyasi ve sosyal tercih olabilir tabii, her ülke kendi intihar yöntemini seçme hakkına sahiptir. Ama şunu da görelim; Türkiye aynı zamanda müthiş bir ekonomik ve siyasi atılım da yapıyor fakat bu atılımın omuriliğini oluşturması gereken kalite kaygılarını hiç taşımıyor.
>
> Beyaz Türkler eğitimleriyle, bilgileriyle, meslekleriyle, hayat tarzlarıyla bu ülkeyi modern dünyaya uyum sağlatacak tek gruptur. Bu kesimin, "avamın tarzlarına uymuyor" diye dışlanmaları ve hatta yok edilmeleri sadece onlara zarar veren bir gelişme değil, bundan Türkiye de büyük zarar görecek. Çünkü hayal edilen büyük Türkiye, onun temelini dolduracak kaliteyi sağlayacak kadrolar olmadığı takdirde daima fos çıkacak ve ülkeyi üçüncü lige düşürecektir. İnancını yaşarken bile kaliteye önem vermeyen kitleler, anlamadıkları hayat tarzlarına sahip olan Beyaz Türkleri "inançsız" diye damgalayıp silmeye uğraşırken, sosyal bir saldırı altında olan Beyaz Türkler ise yaşamda kalitenin hâlâ olabileceği inancıyla direnmeyi sürdürüyor. Bu direncin içinde inancın da kaliteli biçimde yaşanması iddiası vardır.
>
> İşte bu nedenle garip biçimde Beyaz Türklerin korunması ve kollanması aslında AKP'nin de çıkarınadır. Çünkü büyük ve güçlü Türkiye hayali onlarda var, ama bu Türkiye'nin temelini oluşturabilecek kaliteyi ve modernizme uygun kaliteli yaşam tarzını nasıl yakalayabileceklerini bilmiyorlar ve bilmediklerinden dolayı ülkenin eksenini, yaşam kalitesine fazla önem vermeyen ülkelere doğru çevirmeye çalışıyorlar. Oysa yapılacak iş, Türkiye'yi daha kaliteli hale getirip uzaklaşmaya çalıştığımız eksenlerin bizi gıptayla izlemelerini sağlamaktır ve bunu yapacak potansiyel hâlâ daha var. Bütün saldırılara, avamın bütün çevirisine rağmen Beyaz Türkler hâlâ ayakta kalmaya çalışıyorlar çünkü.[226]

Serdar Turgut'un bu yazısı, ilginç bir şekilde Türkiye'de ilerlemenin ve çağdaşlaşmanın tek itici gücünün Beyaz Türkler olduğunu, AKP'nin kaliteli ve çağdaş bir yaşamı yakalamaktan aciz olduğunu vurgulamaktaydı. Böyle yazarak da kimi Beyaz Türklerin AKP'ye ve temsil ettiği tabana karşı beslediği seçkinci ve tepeden bakan tavrını tekrarlamaktaydı.

Benzer bir görüşü dile getirecek olan bir diğer kişi *Türk Solu* dergisinin kurucusu ve başyazarı Ulusalcı sol görüşlü Gökçe Fırat olacaktı. Fırat yerel seçimlerin 31 Mart 2019 tarihinde yapılmasından ve bu seçimlerin aynı yılın 23 Haziran'ında İstanbul özelinde tekrarlanmasından sonra şöyle yazacaktı:

> Açık konuşalım; Beyaz Türkler denilen kesim, Türkiye'nin zencileridir. Köleleridir. Ve Mart 31 tablosu, bu kölelerin isyanıdır.

226 Serdar Turgut, "AKP Bile Beyaz Türklere Muhtaçtır", *HaberTürk*, 28 Aralık 2010.

> Bu kutuplaşma, tıpkı Amerikan Kuzey-Güney savaşı gibi bir iç savaştır ama bu savaş sandıkta verilmektedir.
> Türkiye'nin üreten merkezleri ve bu merkezlerdeki köleleri iktidara oy vermezken, bu kentleri çevrelemiş ilçe ve varoşlar, taşra iktidara oy vermektedir.[227]

Gökçe Fırat daha da ileri gidecek, kitabının "Türkiye'nin Zencileri: Beyaz Türkler" başlıklı bölümünde ise şöyle yazacaktı:

> Türkiye haritasını inceleyin.
> Ülkenin en büyük şehri olan İstanbul, ülke nüfusunun beşte birini oluşturuyor. Aynı zamanda tüm ekonomik aktivitelerin merkezi. Finansın, ticaretin, sanayinin, hizmetin, turizmin; ülkeyi doyuran ekonominin yarısını İstanbul karşılıyor. Ve bunu da İstanbul'un belli ilçeleri sağlıyor.
> Trakya'dan, Ege'ye, Ege'den Akdeniz'e uzanan hat, ülkenin tarımsal üretiminin, ihracatının, turizminin büyük kısmını sağlıyor.
> Bu haritayı, Türkiye'nin Kuzey'i olarak görebiliriz. Kalan kısmı ise Güney Amerikan köleciliğinde, köleler Güney'deydi. Türkiye'de ise köleler, kıyılarda.
> Ve bu kölelere Beyaz Türk deniyor.
> Bu kesim okuyor, okutuyor, üretiyor, çalışıyor, yaratıyor; üretimi ile geri kalan Türkiye'yi besliyor.
> Merkez, Türkiye'nin gerçek çevresidir; çalışmakta, üretmekte ve sömürülmektedir, bunlar Türkiye'nin zencileridir.
> Taşra ise, çalışmayan, üretmeyen ve sömüren kesimdir. Bunlar köleci oligarşinin destek yığınlarıdır.[228]

Kendini "ulusalcı sol" olarak tanımlayan Gökçe Fırat'ın bu görüşleri aslında bir nevi "seçkinciliğe methiye" idi. Bu tavır Fırat'ın ideolojik olarak AKP'ye karşı olmasından kaynaklanmakta. Bu ideolojik karşıtlık Fırat'ı seçkinci bir konuma savurmakta ve bu savrulmanın neticesinde AKP'ye oy verenleri haksız bir şekilde "çalışmayan, üretmeyen ve sömüren kesim" olarak nitelemekte.

Gazeteci Tuğçe Tatari, Kandil'e gidip PKK ile görüştükten sonra 2015 yılında *Anneanne Ben Aslında Diyarbakır'da Değildim* (Doğan Kitap) kitabını yayınlayacak, kitap medyada "bir Beyaz Türk'ün Kürt sorunuyla yüzleşmesi" olarak algılanacaktı. Ertuğrul Özkök'ün kitapla ilgili yazısı,[229] Tuğçe Tatari'yi Beyaz Türk'ü tanımlamaya ve Özkök'ün tanımını eleştirmeye mecbur edecekti:

---

227 Gökçe Fırat, *Silivri Defterleri 1- 31 Mart'tan 23 Haziran'a Beyaz Türklerin Köleliğe İsyanı*, İleri Yayınları, İstanbul, 2019, s. 30.

228 Gökçe Fırat, *a.g.e.*, s. 33-34.

229 Ertuğrul Özkök, "Kandil'de Bir 'Gone Girl' ", *Hürriyet*, 25 Şubat 2015.

> Özkök, Beyaz Türklüğü övünülecek, adının önüne koyulmasından şeref ve onur duyacağı bir özellik olarak görüyor. Fakat ben insanların beyazlık, siyahlık, morluk, yeşillik üzerinden ayrılmasının korkunç bir şey olduğunu düşünüyorum. Ertuğrul Özkök gibi Beyaz Türklüğün itibarının tekrar iade edilmesi gerektiğini, şeref duyulacak bir grup insan olduklarını da düşünmüyorum. Benim Beyaz Türk algım şudur; elitist, zayıfı hor gören, işçi sınıfı ve halktan hoşlanmayan, toplumsal meselelere duyarsız, kendi ekseninde yaşayan, sadece kendi gibi olanların yaşam hakları ve özgürlüklerini önemseyen bir grup insan. Ve kimse kusura bakmasın ama ben kendimi bu tanımlamalara uygun bulmuyorum.[230]

Ertuğrul Özkök, *Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri* adlı kitabının yayınlanmasından altı yıl sonra, 2020 yılında, "Beyaz Türk" teriminden ne anladığını bir kez daha açıklama gereğini duyacaktı:

> Bugüne kadar "Beyaz Türkler"e açık mektup yazmadım.
> Ama, bir "Beyaz Türk" olarak kendime açık mektup gibi bir kitap yazdım ve adını da *Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri* koydum.
> Başında da benim için bugüne kadar kullanılan ifadeleri, hakaretleri, yapıştırılan etiketleri yazdım: Tabii bunlar arasında "ırkçı" ve "faşist" gibi ifadeler gırla gidiyordu.
> "Beyaz Türk" ifadesini hiçbir zaman kötü veya ırkçı bir anlamda görmedim, kullanmadım. Benim gözümde sosyolojik bir aidiyeti ifade ediyordu.[231]

b) İlber Ortaylı'nın Tanımı

Beyaz Türkleri tarif edecek olan bir diğer kişi son yıllarda popülerleşen, popülerleşmesiyle de birlikte neredeyse her konuda fikrine başvurulan tarihçi İlber Ortaylı idi. İlber Ortaylı'nın Beyaz Türk tarifi yüksek vasıflara sahip bir aristokrat Türk tarifiydi:

> Beyaz Türk'ten maksat bir sınıfsa tabii ki doğru bir şey. Çünkü her toplum gibi Türk toplumunda da farklı sınıflar var. Fakat Beyaz Türk'ten kastedilen İngiltere'deki, Almanya'daki hatta bırakın kapitalist ülkeleri, komünist ülkelerdeki nomanklatura (Sovyet Birliği döneminde Komünist rejim içindeki seçilmişler. En önemli idari görevlerde bulunanların tümü. Elitler) dediğimiz bir sınıfın çocukları ise o zaman biraz fazla kendilerine önem vermiş oluyor bizimkiler. Türkiye'nin Beyaz Türk denen takımını şimdi ele alalım. Bunların paraları vardır, o doğrudur fakat bunlar kaç nesil devam edebilecek orası belli değil! Eğitimleri son derece standart pakettir. İngilizce eğitimi veren bir okulda İngilizce öğrenir ya da Fran-

230 Neslihan Akdaş, "Tuğçe Tatari: Bana Beyaz Türk Diyenler Emeğime Haksızlık Ediyor!", 3 Mayıs 2015, https://www.medyatava.com/haber/tugce-tatari-bana-beyaz-turk-diyenler-emegime-haksizlik-ediyor_120614

231 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklere Açık Mektup Yazsam 'Irkçısın' Derler mi?", *Hürriyet*, 25 Haziran 2020.

sız okuluna giderler ama arkasındaki Avrupa kültürünün gerektirdiği ikinci dili, klasik dilleri bilmezler.

Dünya gezileri, görgüleri son derece sınırlıdır, yüzeyseldir. Bavul gibi gezenleri çoktur, coğrafya bilmezler. Yeryüzündeki ahbaplarının arasında niye oturdukları belli değildir, çoğu seçkin zümrenin ben birçok Türk'ü kabul ettiğini zannetmiyorum.

Doğru, Amerika'daki zenginlere daha yakındır konumları ama Beyaz Amerikalılara göre de fevkalade beceriksizdirler. Hâlbuki Amerika'daki üst düzey sınıf son derece yırtıcıdır, her yere uyum sağlar. Tam tersi Amerika'da alt sınıf hareketsizdir, bağladığın yerde durur. Bu yüzden Türkiye'deki Beyaz Türklerin oturup adam akıllı düşünmesi lazım biz 'karalardan' ne kadar uzağız diye ki karalardan uzak olmaları da gerekir. Maalesef bizdekilerin vasıfları yeterli değil! Kısacası bizdeki Beyaz Türklerin rengi pek beyaz değil! O kadar çok balçık tarafları var ki! Standardı son derece düşük bir takımdan bahsediyoruz ama değişeceğini ümit ediyorum. Sanat bilgileri, zevkleri, kültürleri gelişmiş bir kaç kişi var ama iki elin on parmağını geçmez.

Bir toplumda babadan oğula geçen bir aristokrasi olmalı. Bunu taşıyabilen ve üstlenebilen bir grup kesinlikle olmalı. Maalesef Türk toplumunda böyle bir mekanizma yok! Oğullar babaların mirasını alamıyor! Ya o mirası alabilecek durumda değiller ya da devredilecek bir miras yok! Ve devamlı yeni bir elit zümre çıkıyor. Bir şekilde araya sızıyorlar. Türkiye'de herkes her yere kolayca çıkıyor! Birtakım mekanizmalar gruplaşmalarla birileri birilerine tutunuyor ve yukarı çıkıyor.

Yerini hak etmemiş elitler bunlar. Muhteşem bir sirkülasyon var. Fakat o sirkülasyondan iyi bir alev gelmiyor. Çer çöp geliyor. Türkiye elitlerinin böyle bir çıkmazı var. O yüzden Beyaz Türk tanımlaması çok boş. Sorarsan İstanbul'da herkes aristokrat. Bana göre ise sayı çok çok az! En doğrusunu rahmetli Monik Benardete söylemişti:[232] 'Ne aristokratı? Kim var Neslişah Sultan'dan başka?'

Türkiye'deki Beyaz Türk zümresi hiç makbul bir zümre değil. Tek tek baktığın zaman güzel, zeki, dürüst insanlar var fakat umumi olarak bir sınıf kültüründen bahsedemiyoruz. Mesela Roma'ya, Paris'e gittiğin zaman, hatta büyük tahribat geçirmesine rağmen bir Viyana aristokrasisine baktığın zaman insanlarda geçmişinin izlerini, kalıntılarını görüyorsun. Ve o kalıntıların onları taşıdığına şahit oluyorsun. Türkiye'de bunu bulmak çok zor. Onun için Beyaz Türk tabirini çok sık kullanmamak gerekir.

Türkiye'de Beyaz Türk diye adlandırdığımız sınıfın kendine böyle bir paye vermesinden kaynaklanıyor bu durum. Bu alüvyonsuz nehrin dolaşımı âdeta. Sular çekildiğinde geride hiçbir şey kalmıyor.

Bence Türkiye'de en önemli sorunlardan biri 'elit'in kendini yetiştirmesidir. Yetiştireceği kurumları teşekkül ettirmesidir. Düşünün ki Osmanlı bir Galatasaray Lisesi yaratmış bürokrat 'elit'ini yetiştireyim diye.

---

232 Monik Benardete (1950-2010), İstanbul'un yüzyıllık şirketlerinden Burla Biraderler şirketinin ortaklarından Fred Burla'nın kızı ve İstanbul cemiyet hayatının önde gelen isimlerindendi.

Özellikle kadınların üzerinde durmak istiyorum. Bizim Neslişah Sultan ve İdil Biret gibi gerçekten entelektüel ve dünyayı kavramış hatunlarımız olduğuna göre demek ki Beyaz Türkler, Türkiye'de de var olabiliyor!

Ama bu iş dışarıdan diploma alıp, bir iki dil bilmekle olmaz! Beyaz Türk olmak, olabilmek lazım. Türkiye'nin buna gerçekten ihtiyacı var. Paraları var ve ona göre bir yaşamları var da ondan. Bugün dünyanın her yerinde paralı Türkler görmeniz mümkün. Her birinin New York, Londra, Paris'te apartmanları var, dünyanın en seçkin lokantalarında onlara rastlayabilirsiniz. Bu çok önemli bir şey. Ama başka faaliyetlerde yoklar. Yurtiçinde hiçbir organizasyonda yer almıyorlar. Topkapı'ya kaç kişi bağış yapıyor hiç sordunuz mu?[233]

- **İlber Ortaylı'nın "Beyaz Türkler" Tanımının Yankıları**

Oray Eğin ve Nuray Mert, çıtayı çok yüksekte tutan İlber Ortaylı'nın tanımıyla mutabık değillerdi:

Nuray Mert:

Hatırladığım kadarı ile, Ertuğrul Özkök'ün tarifi, böyle dört başı mamur bir insan tipiydi. Asıl, bir 'Beyaz atlı prens' tarifi ise, İlber Ortaylı Hoca'ya aitti. Ama zaten biliyorsunuz, Hoca için, değil Beyaz Türk, adam yerine konmak için bile, dört beş dil konuşmak, tarih, edebiyat bilmek, mümkünse birkaç enstrüman çalmak, kallavi bir aile tarihine sahip olmak ve daha birçok özellik lazım. Hoca, belli ki, kriterlerinin yüksekliğinin, kendisini ciddiye alınmasını zorlaştırdığının farkında değil.[234]

Oray Eğin:

Onun da saydığı kriterler aşağı yukarı Güldemir'in orijinal tanımındakilere benziyor. Ortaylı için İdil Biret bir Beyaz Türk. Ancak İlber Hoca'nın yanıldığı bir nokta var. Toplumların geçirdiği dönüşümlere paralel olarak kavramlar da yeniden tanımlanıyor, yeniden icat ediliyor ve yeni anlam kazanıyor.

60'lı yıllardaki Türkiye için dar bir çevreyi, eliti kapsayan Beyaz Türklük açıklayıcı olabilir ama şimdi yeterli değil. Kaldı ki kaç kuşak yetişti, kaç kişi 80'lerden sonra yurtdışına açıldı, yeni meslekler oluştu, yeni ekonomik ve sosyal sınıflar doğdu. İlber Hoca'nın vurgu yaptığı Beyaz Türklük bir anlamda Türk aristokrasisi. Ancak bugün Beyaz Türk dendiğinde kapsamı biraz daha genişletmek, Türkiye'nin bugünkü sürecinde Beyaz Türk'ü yüzde 42'ye uyarlamak daha doğru. [Şerif] Mardin, [İlber] Ortaylı, [Emine] Uşaklıgil, [İdil] Biret gibi isimler için belki 'Yeni Aristokrasi' denebilir. Eski Beyaz Türkler şimdi aristokrat oldu...

Şimdiki Beyaz Türkler içinse bugünkü Türkiye'de kabaca 'Kendisine muasır medeniyet seviyesini kıble almış insanlar' denemez mi?[235]

233 Burcu Bulut, "İlber Ortaylı: Siz Aslında Beyaz Değilsiniz", *Akşam*, 23 Ekim 2010.

234 Nuray Mert, "Beyaz Türkler Tartışması", *Hürriyet*, 20 Kasım 2010.

235 Oray Eğin, "İlber Ortaylı Yanılıyor", *Akşam*, 25 Ekim 2010.

Murat Bardakçı ise, aynen İlber Ortaylı gibi, Özkök'ün tarifiyle mutabık değildi. Bardakçı'ya göre Beyaz Türkler terimi eskilerin "havâsü'l-havas" tabir ettikleri yani Batı'daki karşılığı ile "crème de la crème" kesimi için kullanılabilirdi. Bardakçı, bu kesimin vasıflarını şöyle sıralamakta:

- İmparatorluk zamanında önemli idarî görevlerde bulunmuş olan ve "payitahta mensup" bir aileden gelmek, yani "İstanbullu" olmak.
- Mensup olduğu ailenin vakti zamanında edinmiş olduğu kültürü bilmek ve o kültürü bugün de devam ettirmek.
- Ortalığa çıkıp "Ben şuyum, ben buyum, ailem şöyledir, böyledir ben de zaten bembeyazım, hattâ şeffafım" gibisinden afra-tafra satmaktan ibaret sözler etmemek, hele gazetelerin ve dergilerin "sosyete sayfası" denen sütunlarında hiçbir şekilde yer almamak.

"Beyaz Türkler"in daha başka özellikleri varsa da, en başta gelen şart bu üç maddeden ibarettir, bu şartları taşıyan çok sayıda aile hâlâ aramızdadır ve hayatlarını etrafta kendilerinden bahsettirmeden idame ettirmektedir.

Kimlerin "Beyaz Türk" olduğunu merak edenler için şimdiden bir ipucu vereyim: Darüşşafaka Cemiyeti'nin gazetelere 1970'lerin sonuna kadar her sene verdiği bazen tam, bazen de tam sayfaya yakın koskoca bir mevlit ilânı vardır... O ilânı bulun ve ruhlarına hatim indirilip mevlit okunan isimleri tek tek görün...

Asıl "Beyaz Türk"ler, işte o ilânda isimleri geçen kişilerin çoğunun şimdi mevcudiyetlerinden pek haberdar olunmayan torunları ve torun çocuklarıdır...[236]

Serdar Turgut da bir ölçüde İlber Ortaylı ve Murat Bardakçı'nın görüşlerine paralel bir tanım yapacaktı:

Ben kriz döneminde ve öncesinde giriştiğim tüm tartışmalarda ("televoleci iktisatçı" deyimimi hatırlayın) bu kesimin savunuculuğunu üstlenmiştim ve aslında Türkiye'yi dik tutan bu kesimin krizden en büyük darbeyi yiyeceğini, bunun sonuçlarını da Türkiye'nin çekeceğini yazmıştım.

O dönem de söyledim şimdi de tekrarlıyorum; benim için Beyaz Türk kavramının tanımı işte o gün "Krizden en fazla darbe alacaklar" dediğim insanlardı.

Kavramın ilk çıkış amacında belki bu tanımlar yoktu, ama benim popülarize ettiğim Beyaz Türk'ün anlamı oydu. Burada vurgu eğitim, bilgi, birikim, kültürde olmalıydı. Ama sonra kavram galiba haddinden fazla popüler olmuş olsa gerek ki bir süre sonra "gece dışarı çıkıp iki duble içki içen" her insan Beyaz Türk sanılmaya başlandı. Kavramı yanlış kullananları defalarca düzeltme gayretime rağmen, bunu maalesef başaramadım. Yanlış kullanıla kullanıla sonunda kavram deforme oldu. Beyaz Türklerin varlığı hakkında laf söyleyenler de yanlış yere bakıyorlardı, bu cemaatin krize girdiğini ve yok olmaya başladığını söyleyenler de yanlış yere bakmaya devam ediyorlar.

236 Murat Bardakçı, "Beyaz Türkler", *HaberTürk*, 31 Mart 2014.

Beyaz Türk olmanın önkoşulu, zengin olmak değildir. Zengin insan, kendi koşullarına Beyaz Türklüğün olmazsa olmazları olan "bilgili, birikimli ve kültürlü" olma koşullarını da ekleyebildiği takdirde işte ancak o zaman Beyaz Türk olabilir.

Anlayacağınız, özellikle Türkiye'de Beyaz Türk olmak katiyen kolay değildir ve evet Beyaz Türklük bugün bir krizdedir. Ancak bu kriz, Beyaz Türklerin kendi içinde oluşan bir kriz değildir. Her şeyin başında ve temelinde, Türkiye'de burjuvazi olmamasının getirdiği kriz koşulları yatmaktadır. Burjuvazi olmadığı zaman toplumda kültür de olamaz. Tarihsel süreç içinde sınıf savaşlarıyla burjuvazi oluşmadığı zaman, onun yerine sınıfın içini doldurmak için oturan insanlar sadece zengin oldukları takdirde kültürde topyekûn fakirleşme yaşanabiliyor. (...)

Beyaz Türkler güçlü bir cemaat olarak bulunsalardı bile Türkiye bugün vasatı bu kadar kolay empoze edebilirdi.

Vasatın hâkimiyetini engellemek için hem burjuva kültürü hem de bunu daha da açıp zenginleştirecek olan Beyaz Türklerin kültürleri gerekiyordu. Bu ikisi olmayınca vasatın ve kültürsüzlüğün hegemonyası bu kadar hızla yayılabiliyor, bugün olduğu gibi.[237]

❖ Referandum Sonuçlarının Tartışılması

• Eyüp Can

Referandum sonrasında kimlerin "evet", kimlerin "hayır" oyu verdiğine dair bir ipucu, *Radikal* gazetesi yayın yönetmeni Eyüp Can'ın yazısında yer alacaktı:

İnşaat sektörünün önde gelen bir temsilcisiyle birkaç arkadaş öğle yemeğinde buluştuk.

Baktım biraz huzursuz... Sebebini sordum, beni çok şaşırtan bir cevap verdi; aramızda ilginç bir konuşma geçti. Aynen aktarıyorum.

– İşler mi bozuk?

Hayır, hem yeni projeler hem de satışlar gayet iyi gidiyor ama size danışmak istediğim beni rahatsız eden bir durum var.

– Nedir çok merak ettim?

Referandum sonucu %58 evet, %42 hayır çıktı. Peki yeni yapılan sitelerde durum ne biliyor musunuz?

– Hayır ne?

% 80 hayır, % 20 evet.

– KİPTAŞ ve TOKİ'nin yaptığı siteler de dâhil mi buna?

Hayır, oralarda neredeyse silme evet çıktı yani tam tersi bir durum var.

237 Serdar Turgut, "Beyaz Türk Nasıl Olabilsin ki?", *HaberTürk*, 28 Ekim 2010.

- Peki size göre bunun sebebi ne?

Araştırıyoruz. Fiyat desen tek başına açıklayıcı değil. TOKİ'nin bazı projeleri daha ucuz ama birçok projesi fiyatta özel sektörle yarışıyor.

- Algı sorunu mu var?

Olabilir ben de bunu konuşmak istedim...

Algıdan insanların genetik olarak benzerleriyle yaşama isteğine epey konuştuk.

İngilizcede "There is no liking without likeness" diye bir deyim bile var.

İnsanların benzerleriyle birlikte olmaktan hoşlanması Türkiye'ye özgü bir sorun değil.

Ama bu doğal eğilim eğer içinde yaşadığımız toplumu türdeşler gettosuna dönüştürmüşse Paris ya da Amsterdam gibi her an patlamaya hazır şehirlerimiz var demektir. (...)

Türkiye'nin sosyal dokusu zannettiğimizden daha karmaşık bir biçimde dönüşüyor.

Ataşehir'den Halkalı'ya herkesin benzerleriyle yaşamak istediği, farklı olanın dışlandığı yeni gettoların sayısı her geçen gün artıyor.

Tutunamayanların, göçün ya da marjinallerin yarattığı gettolar değil söz konusu olan.

Kendisini şehrin hatta ülkenin gerçek sahibi olarak gören 'türdeş gettolar' bunlar.

Bir yanda TOKİ eliyle yaratılan gettolar, diğer yanda özel sektör gettoları.

İronik olan şu ki bu tehlikeye dikkatimizi memleketin sosyologları, siyaset bilimcileri değil o gettoları inşa eden gayrimenkul sektörünün temsilcileri çekiyor.

İnşaat sektöründen bir işadamı uyarıyor.

'Tehlikenin farkında mıyız?'[238]

Ertuğrul Özkök, Eyüp Can'ın bu yazısını şöyle yorumlayacaktı:

Eyüp Can'ın anlattığı olay şu sosyolojik gerçeği önümüze koyuyor. Bugün Türkiye'nin bazı yerlerinde insanların hayat tarzını korumak arzuları, ortak şehirler ve siteler ütopyasına dönüşüyor. Ekonominin yüzde 70'ini oluşturan; tezgâhta satılan gazetelerin yüzde 70'ini alan; en çok ithal arabayı kullanan; iyi eğitim almış; hayat tarzını etnik aidiyetten bile önemli gören; bu hayat tarzını tehdit altında hisseden bir Türkiye de var. Sayıları, bazı araştırmacıların bir yıl öncesine kadar bize yutturmaya kalktığı gibi, yüzde 10 falan değil, yüzde 42.

Bu insanların yaşadığı yerlerde daha fazla hoşgörü var. Türkiye'nin modern yüzü, gerçek demokratik iklimi oralarda hissediliyor.[239]

238 Eyüp Can, "Beyaz Türk'ü Bırak Türdeş Getto'ya Bak", *Radikal*, 22 Kasım 2010.

239 Ertuğrul Özkök, "Ben Türk'ün Zencisini Severim", *Hürriyet*, 23 Kasım 2010.

- **Nazlı Ilıcak**

Referandum sonrasında "hayır" oyu veren seçmenlerin sahil bölgelerinde yaşadıkları bilgisinin ortaya çıkması üzerine Nazlı Ilıcak şu suali soracaktı:

> Tayyip Erdoğan'ın sahillerde yaşayan halkın sesine kulak vermesi isteniyor. "Erdoğan, hayat tarzlarının değişmesi korkusunu yaşayanların, endişelerini dindirsin." AK Parti iktidarının ilk senelerinden itibaren hep bu sözleri duyuyorum. Acaba, sorun AK Parti'de mi, yoksa korkanlarda mı?

Nazlı Ilıcak, kentlilerin taşrada yaşayanları ve dindarları hep küçümsediklerini ve "gerici" olarak yaftaladıklarını belirttikten sonra şöyle devam edecekti:

> Şimdi bu tablo değişti. "Ayaklar", "Taşralılar", baş oldu; başbakan oldu; bakan oldu. Müsteşar oldu; büyük işadamı oldu. "Başı bağlılar" bizi yurtdışında temsil etmeye başladı. Acaba, Türkiye'de yaşanan bölünmüşlükte, endişe ve korkularda, yukarıda anlattıklarımın bir etkisi yok mu? Acaba sahildekiler, imtiyazlı durumlarını kaybetmeyi mi içine sindiremiyor? Eğer böyle bir durum mevcutsa, Tayyip Erdoğan ağzıyla kuş tutsa, onları tatmin edemez. Gene de bir çare var: O kesim, bir özeleştiri yapmalı. Demeli ki: "İmam Hatiplileri, başörtülüleri küçümsedik, hor gördük. Onlara iktidardan pay vermek istemedik. Ama demokraside bu değişime göz yummalıyız. Üstelik çağdaş olmanın sadece bir kılık kıyafet ve hayat tarzının ötesinde bir şey olduğunu da fark etmeliyiz. Muhatabımızın değerlerine, kimliğine saygı göstermek, özgürlüklere inanmak, dayatmalara karşı çıkmak çağdaşlıktır. Biz, bugüne kadar, yanlış bir çağdaşlık anlayışıyla hareket ettik."[240]

Referandum sonrası tartışmalarda, iki gazeteci, Reha Muhtar ve Mehmet Barlas, başta Özkök olmak üzere, Beyaz Türkler terimine ideolojik bir anlam kazandıran yazarları eleştireceklerdi:

- **Reha Muhtar**

> Kendilerini Beyaz Türk'lerin kanaat önderi, siyasi sembolü, fikir babası, düşünce şürekâsı olarak gören zevat, insanları aşağılayan, ötekileştiren, küçümseyen, adamı yerine koymayan bir Beyaz Türk ideolojisi yaratmak peşindeler... (...) Sadece iki kuşak önce, pamuk işçiliğinden ve bakkallık gibi küçük esnaf bir kökenden gelen Cumhuriyet'in en zirvedeki iki ailesinin [Koç ve Sabancı] "yol haritaları" Türkiye'nin resmini göstermiyor mu?..
>
> Cumhuriyet kaç yıllık ki, onun sermaye birikimi ve oluşturduğu burjuva kültürel geçmiş, tarihin imbiğinden süzülerek "Beyaz Türk" türü farklı bir ideolojiyi içinde barındırsın?.. Hadi onlar zenginleştikten ve globalleştikten sonra iki kuşaktır bir

240 Nazlı Ilıcak, "Çarpık Bir Eğitim ve Beyaz Türkler", *Sabah*, 17 Eylül 2010.

Beyaz Türk aidiyeti kazanmaya başladılar, peki kendilerine Beyaz Türk ideoloğu sıfatı veren zevat nereden edindi bu muhteşem kültürel birikimi?.. Böyle bir şey yok. Yaptıkları züppeliktir. Dikkat edin.

Beyaz Türk kavramını, bir kısmı tamamen başkalarını "küçümsemek, aşağılamak, ötekileştirmek, hakir görmek" amacıyla kullanıyor... İnsana; insan olarak değer vermeyen, onları aşağılayan, kategorize eden, kendilerini matah bir şey zanneden ve Beyaz Türk olduklarını vehmeden zevat, tamamen şizofrenik bir yanılsamayla Beyaz Türk kavramına siyasi bir anlam yüklüyor...

Yok Beyaz Türk'ler AKP'ye oy vermiyorlarmış...

Beyaz Türk'ten kastettikleri, kalantor işadamlarıysa büyük çoğunluğu AKP'ye oy veriyor, emin olabilirler...

Türkiye'nin sermaye birikimi ve burjuvazisinin tarihi topu topu 83 yıl ve bir yüzyıla bile ulaşmadı...

Bu kadar genç, kendi ayaklarının üzerinde durmaya çalışan, petrol gibi zengin doğal kaynaklarından uzak bir ülkede nasıl bir sermaye ve artı değer yaratıldı da, bu güçlenmiş kapitalizm ve burjuva sınıfı geniş bir Beyaz Türk aidiyeti oluşturdu?

Ne ipe sapa gelmez, incir çekirdeğini doldurmaz teoriler bunlar?

Eğer başkalarını küçümsemeseler, "züppeler kendi aralarında toplanmış şizofrenik züppelik oyunu oynuyorlar" deyip geçeceğim... Ama öyle değil... Züppeler kendilerini sadece züppe olarak nitelemiyorlar... Toplumun diğer kesimlerini aşağılayarak bir züppelik ideolojisi!!! yaratma uğraşı içindeler...[241]

- **Mehmet Barlas**

Kendilerini toplum çoğunluğundan farklı gören bu "çakma asiller"in ilhamlarını nereden aldıklarını yine de tam anlayamadık. (...) Kendilerini toplumun üzerinde ve farklı göstermeyi amaçlayan bu arayışlar, bütün öngörüleri yanlış çıkan, görgüsüzlüğü moda, kalitesizliği pop-kültür, terbiyesizliği açık sözlülük, halk düşmanlığını modernlik, küfürbazlığı düşünce özgürlüğü, darbeciliği Kemalizm biçiminde algılayanların fantezileri olmaktan öteye geçemiyor.[242]

❖ "Endişeli Modernler" Tartışması

"Endişeli modernler" terimi, ilk kere Konda Araştırma ve Danışmanlık Şirketi tarafından *Hürriyet* gazetesi adına Nisan 2008 tarihinde yapılan "Biz Kimiz? Hayat Tarzları Araştırması" içinde kullanıldı. Konda Genel Müdürü Bekir Ağırdır terimi izah etmek için kaleme aldığı yazısında Türkiye'de modern kesimin "endişeli modernler", "mazbut modernler" ve "muhafazakâr modernler"

241 Reha Muhtar, "Kendini Beyaz Türk Zannedenler Züppedirler!...", *Vatan*, 9 Ekim 2010.

242 Mehmet Barlas, "Beyaz Türkler de Rengârenk Olmaya Başladı", *Sabah*, 19 Eylül 2015.

olarak üç ayrı kümeye ayrıldıklarını; "endişeli modernler"in 2010 yılından itibaren nüfusun yüzde onundan biraz fazlasını teşkil ettiklerini yazacaktı. Bu küme; özel sektör çalışanları, memurlar ve öğrencilerden oluşuyordu. Endişeli modernler kötümserdiler; hem bireysel, hem de ülke için korkuları vardı. Özgürlüklerin kısıtlanması ve Türkiye'de şeriat tehlikesi, bu kesimdeki yaygın korkulardı. Bu kesimin yüzde yetmişi CHP'ye oy vermekteydi.[243]

"Endişeli modernler" terimi, Binnaz Toprak'ın *Radikal* gazetesinde köşe yazarı olmasından sonra yayınlayacağı ilk yazısı ile popüler kültüre mal olacaktır. Binnaz Toprak yazısına gazetenin genel yayın yönetmeni Eyüp Can tarafından kendisinin "endişeli modern" olarak tanımlandığını belirterek başlayacak, korkusunun "şeriat devleti korkusu" olmadığını, "demokrasinin çoğunluk popülizmi ve tahakkümüne dönüştürülerek azınlıktakilerin ötekileştirilmesini, üstelik bunun demokratikleşiyorum adı altında sunulmasını, fevkalade sorunlu" bulduğunu belirtecek ve "tam da ordunun vesayetinden kurtulmuşken AKP'nin vesayetine girdiğimiz kanısındayım" diyecekti.[244]

Binnaz Toprak aslında bu kaygılarını ilk önce Aralık 2008'de Boğaziçi Üniversitesi'nde rapor olarak, ertesi yıl da kitap olarak yayınladığı saha araştırmasının bulgularına dayanarak daha önce dile getirmişti. Ancak çok dar bir çevrenin okuduğu rapor ve kitaba kıyasla bir günlük gazetenin köşe yazısı çok daha geniş bir kitle tarafından okunduğu için bu terim, sanki ilk kere ortaya atılmışçasına tartışmalar yaratacaktı.[245] Binnaz Toprak, yazısının yarattığı tepkiyi iki yıl sonraki bir mülakatında "kıyamet koptu" olarak özetleyecek ve aradan geçen iki yılın endişe ve korkunun gerçek olduğunu gösterdiğini söyleyecekti.[246] Binnaz Toprak'ın bu yazısını takip edecek olan on yıl Toprak'ın bu öngörüsünün haklılığını teyit edecekti. Bu yazısından altı yıl sonra, 2016 yılında, "2010'da modernlerin endişeli olduğunu söylemiştiniz. Modernlerin bu dönemde nasıl tanımlıyorsunuz? Endişeli modernler artık panik modern mi olmaya başladı?" sualiyle tekrar görüşüne başvurulduğunda Binnaz Toprak şu durum tesbitini yapacaktı:

243 Bekir Ağırdır, "Endişeli Modernler", 21 Ekim 2010, https://t24.com.tr/yazarlar/bilinmeyen/endiseli-modernler,2658

244 Binnaz Toprak, "Neden Endişeliyim?", *Radikal*, 17 Ekim 2010.

245 Binnaz Toprak, *Türkiye'de Farklı Olmak, Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler*, Araştırma Grubu: Binnaz Toprak, İrfan Bozan, Tan Morgül, Nedim Şener, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.

246 Düzgün Karadaş, " 'Endişeli Modern' Toprak: Zaman Beni Haklı Çıkardı", *HaberTürk*, 3 Nisan 2012.

> Evet, panik modern olmaya başladılar. Çevremdeki pek çok insan çocuklarının nasıl yurtdışına kaçabileceğinin hesabını yapıyor. Pek çok genç de öyle.Sadece halkın yüzde 50'sine dayanarak diğer yüzde 50'yi dışlayan bir iktidar ile karşı karşıyayız. Bu kadar kutuplaşma olabilir mi?
> Ankara katliamından ve buna benzer her olaydan sonra birlik beraberlik çağrıları yapılıyor. Ancak birlik ve beraberlik içinde olmamamız için de siyasetçiler ellerinden geleni yapıyorlar. O kadar keskin bir kutuplaşma var ki, artık AKP'li olmayan diğer yüzde 50 nefes alamaz hale geldi. O nedenle insanlar hakikaten panik.
> Yeni bir Türkiye inşa etmek istiyorsak bizim demokrasimizi güçlendirmemiz lazım, barışı sağlamamız lazım, birarada yaşamayı öğrenmemiz lazım, kutuplaşmanın ortadan kalkması lazım. Bu şekilde giderse 'Yeni Türkiye' yaşanamayacak bir Türkiye haline gelecek.[247]

Terimi ortaya atan Konda Araştırma ve Danışmanlık Şirketi Yönetim Kurulu Başkanı Tarhan Erdem, 2010 yılı itibariyle "endişeli modernler"in ruh halini şöyle aktarmaktaydı:

> Endişeli modernler, AK Parti'nin, Türkiye'de dini kuralları egemen kılmak istediğine inanıyor. 2002'de, sadece bir kuşkuydu bu. Ama şimdi bu kuşku, endişeli modernlerde azalmak bir yana, kesin hüküm haline dönüştü. Artık tartışmıyorlar, 'AK Parti şeriat getirecek, nokta. Türkiye'yi İran yapacak, nokta' diyorlar.[248]

Tarhan Erdem'den on yıl sonra 2019 yılının son günlerinde, Konda Genel Müdürü Bekir Ağırdır, Ayşe Arman ile yaptığı mülakatta aradan geçen yıllara rağmen bu halet-i ruhiyenin canlılığını teyit edip şöyle konuşacaktı:

> Evet, bizler "endişeli modern"iz aralıklarla. Siz de, ben de... Bireysel hayatımızda son derece özgürlükçüyüz. Çocuğumuzun cinsel yöneliminden, sokaktaki hayata kadar özgürlükçüyüz ama "ortak hayata" dair demokrat olup olmadığımız tartışmalı. Çünkü korkularımız var. İktidarın, şeriat getireceğinden korkuyoruz mesela. Ya da Türkiye'de her şey kötüye gidiyor diye yurtdışına kaçmayı düşünüyoruz. "Paramızı Londra'ya, çocuğumuzu Portekiz'e yollasak" diyoruz. Bu, 2008'den beri böyle. Ama giderek bu gidişlerde de bir çözülme var. Bir kısmımız gitti zaten. Farklı rivayetler var ama 300 ile 500 bin arası deniyor. Burada kalanlar da "Kaldık burada, n'apalım" gibi bir gevşeme içindeler, bizim gibi "ortak yaşam" için kafa yoranlar da var.[249]

---

247 Ekin Karaca, "Binnaz Toprak: Endişeli Modernler Artık "Panik Modern", 18 Mart 2016, https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/173078-binnaz-toprak-endiseli-modernler-artik-panik-modern

248 *Taraf*, 20 Eylül 2010, aktaran Emre Aköz, "Endişe! Yanlış Bilgi Vermenin Mazereti Olamaz!", *Sabah*, 26 Ekim 2010.

249 Ayşe Arman, "Modern Muhafazakârların Erdoğan'a Desteği Yarıya Düştü", 24 Aralık 2019, https://www.armanayse.com/modern-muhafazakarlarin-erdogana-destegi-yari-yariya-dustu/

❖ 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri

Seçim öncesi propaganda faaliyetleri sırasında AKP'nin televizyonlarda yayınlanan propaganda filmlerinde başı örtülü figürlerin yer almaması üzerine Ahmet Hakan şu yorumda bulunacaktı:

> Eskiden bizim mahallede... Ya da... Benim eski mahallede...
> Başörtülülerin dizi filmlerde, televizyon reklamlarında, parlak mecmuaların sayfalarında gösterilmemesinden şikâyet edilirdi.
> Bu toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan başörtülülerin yok sayılmasına, görülmemesine, saklanmasına kızılırdı.
> "Olduğundan farklı bir Türkiye resmi verme çabası" ile kafa bulunur, bu kompleksli tavır aşağılanırdı.
> Bazen sadece çok yaşlı bir teyze, başörtülü olarak kendine yer bulabilirdi o mecralarda...
> Bu durumda da haklı olarak "Başörtüsünü sadece yaşlı teyzelere yakıştırabiliyorlar" diye itiraz edilirdi.
> Fakat o da ne?
> AK Parti'nin propaganda reklamlarında yaşlı teyzelere bile başörtüsü yakıştırılmamış.
> Onlar bile başörtüsüz.
> Resmen "Beyaz Türk" tipler, propaganda filmlerini işgal etmiş durumdalar.
> Çok değil kısa bir süre öncesine kadar "Bize siyah Türkler derler" diyenlerin partisi, bu seçimde artık "beyaz Türklerin partisi" mi olmaya karar verdi?
> Ne iş?[250]

Seçimlerin AKP'nin zaferiyle sona ermesinin ardından Oray Eğin peş peşe kaleme aldığı iki yazının ilkinde şöyle yazacaktı:

> Türkiye sağcı bir ülkedir. Muhafazakârdır. Sünni İslam'ı her şeyin üstündedir. Bu gerçekler hiçbir zaman değişmeyecektir.
> Başbakan Erdoğan Türkiye'nin lideridir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli siyasi figürlerinden biridir. Bu başarı sadece alkışlanabilir: İnsanları ikna etme gücü, başarısının eşdeğeri yoktur. Ona meydan okuyacak bir tek güç bile kalmamıştır. Kabullenelim.[251]

250 Ahmet Hakan, "Madem Ustasın", *Hürriyet*, 14 Mayıs 2011.

251 Oray Eğin, "Türkiye'nin Seçimi, İnsanların Seçimi", *Akşam*, 13 Haziran 2011 aktaran, https://www.haberturk.com/gundem/haber/639444-erdogan-2023e-kadar-turkiyenin-lideridir

Eğin, ikinci yazısında ise Türkiye'nin AKP iktidarı altındaki değişimini anlatacaktı:

> Adalet ve Kalkınma Partisi son dokuz yılda Türkiye'yi değiştirdi. Bu inkâr edilemeyecek bir gerçek. Bu ülke bizim doğup büyüdüğümüz, Kemalistlerin egemen olduğu, Çankaya-Beşiktaş-Şişli ilçelerinin bütün Türkiye'ye hâkim olduğu bir ülke değil artık.
>
> Kuşkusuz, bu değişim pek çok kişinin canını da sıkıyor. Hâlâ Türkiye Cumhuriyeti'nin eski statükocu anlayışıyla kalmasında ısrar eden bir kesim var. Her ne kadar bu kesimin oranı yüzde 20'lere, belki daha aza kadar gerilese de.
>
> Öte yandan bu değişen Türkiye pek çok kişi için umut olmuş durumda.
>
> Seçimin 'İstikrar ve büyüme devam etsin' sloganı bu açıdan çok gerçekçiydi. Kılıçdaroğlu'nun fakirlik edebiyatına kıyasla çok daha fazla karşılığı vardı.
>
> Anadolu'da insanlar ilk kez kalkındıklarını, para kazandıklarını düşünüyor. Şanlıurfa'da orijinal Abercrombie & Fitch marka kıyafetlerle gezen gençler ilk kez kendilerinin de bu ülkede birinci sınıf vatandaş olduklarını hissediyor.
>
> Diyarbakır'ın Ofis semtine, Sanat Sokağı'na takılan gençler 'Asmalımescit'e gidenlerden ne farkımız var' diye bakıyor.
>
> Bir de dışarıdan algı var. Yükselen bir ekonomi, krizin teğet geçtiği Türkiye, sıcak paranın aktığı, yatırımların yapıldığı ülke...
>
> Belki de tarihte ilk kez Edirne'nin dışında Türk olmak prim yapıyor. Ortadoğu'da iş yapan tanıdıklarım geçmişte bize önyargıyla yaklaşıldığını, şimdi ise kucak açıldığını söyleyip milyarlarca dolarlık anlaşmalara imza atıyor.
>
> Dünyanın dört bir yanındaki Türk Hava Yolları ilanlarının, bu havayolunun ilanlarda vaat ettiğini fazlasıyla yerine getiren başarısı, New York'un tam göbeğindeki Türkiye ilanının da elbette bir karşılığı olacaktı, ne bekliyorsunuz.
>
> Yıllarca Avrupa'da sınır kapılarında bizleri aşağılayan gümrük görevlilerinin önünde incinen onurumuz bir başka coğrafyada, Ortadoğu'da el üstünde tutularak karşılığını buldu. Üstelik tam da uygun zamanda: Avrupa yeni ve ilginç hiçbir şey vaat etmeyip, kendi sorunları içinde çökmek üzereyken yepyeni kıpırtılarla yeniden kurulan Ortadoğu.
>
> Dünyanın gidişatına bakıldığında yepyeni bir dünyanın kurulacağı, buranın da merkezinin Ortadoğu olacağı aşikâr: Her şeyden önce paraları var, değişime, yeniliğe açlar, bu yüzden de dinamikler.
>
> Bu açıdan Ahmet Davutoğlu'nun Başbakan Erdoğan'la beraber ikinci AK Parti döneminde Ortadoğu'ya yönelmesi gerçekten de 'stratejik derinlik' içeren bir hamle.
>
> Bu kadar yakınımızda böyle bir dinamizm varken Avrupa'ya bakmak, küçümsenmek, hâlâ kapılarında sürünmek daha mantıklı olabilir mi?
>
> Peki ya 'lider ülke' olarak anılmak, 'Türkiye modeli' diye bahsedilmek? Bunun yıllarca hor görülen, akrabalarını görmek için o terbiyesiz konsolosluk görevlilerinin aşağılamalarına maruz kalan halkta yarattığı etkiyi düşünün.

Özeleştirimizi de yapmalıyız.

Yıllarca pek çoğumuz, büyükşehirlerde yaşayanlar, laik-Cumhuriyetçi ailelerin çocukları, bir türlü Avrupa hedefi ezberini bozamadık. Aşağılanmaya, küçümsenmeye rağmen hâlâ o hayalle yaşayıp durduk.

Başbakan'ın 'Balkon Konuşması'ndan da anlaşılıyor ki artık Türkiye'nin yeri Avrupa Birliği değildir; aksine bir başka birliğin liderliğidir. Dahası, öyle anlaşılıyor ki bu gerçekleşmesi muhtemel, daha yerinde bir hedeftir.[252]

Oray Eğin'in bu yazısı üzerine Serdar Turgut, nevi şahsına münhasır kara mizah üslubuyla şöyle yazacaktı:

Beyaz Türklere hayatı nasıl yaşamalarına dair danışmanlık yapan "yaşam koçları" seçim sonrasında iş yüklerinin artmış olmasından rahatsızlar. Yaşam koçları, birçok müşteriden, "Bu aşamada nasıl dönebilirim, eskiden düşman olduğum görüşleri nasıl savunmaya başlarım, bunun en iyi yöntemi nedir" konularında tavsiyeler beklediklerini söylüyorlar.

Bu konunun kendileri açısından yeni bir talep oluşturduğunu belirten Yaşam Koçları Birliği Derneği Başkanı, bu iş için sadece teoriyi iyi bilmelerinin yetmeyeceğini, en iyi dönme konusunda kendilerine mükemmel bir rol modeli bulmak zorunda kalacaklarını söylüyorlar.

Bir kısım yaşam koçu, bu konuda en iyi rol modelinin Oray Eğin olacağını söylerken, bir bölümü de onun bu konudaki hızına ve radikalliğine hiçbir potansiyel döneğin yetişemeyeceğini ve bu nedenle onun iyi bir rol modeli olamayacağını söylüyorlar. Yaşam koçları arasındaki mesleki tartışmanın yakında sertleşmesi bekleniyor.

Oray Eğin'in tavır değiştirme konusunda mutlaka rol modeli seçilmesi gerektiğini savunan bir grup insan ise "O mutlaka dönecektir" şeklindeki cümlelerinin yanlış anlaşılması üzerine bir açıklama yaparak, "Dönmeyi manevi açıdan şimdi bile yapmakta olduğunu bildiklerini, çocuğun bu konuda canla başla çalıştığını gördüklerini, ancak kendilerinin onun fiziki dönmesinden bahsettiklerini" söylüyorlar.

Onun aynı zamanda ilave iş olarak Ertuğrul Özkök'ün halkla ilişkiler müdürü olması nedeniyle, zaten hayatını yurtdışında geçirmekte olan patronu gibi onun da yurtdışında yaşayamayacağını, halkla ilişkiler işini layığıyla yapabilmesi için yakında ülkesine dönmek zorunda kalacağını söylüyorlar.

Sonunda mutlaka İstanbul'a döneceği için de onun mutlaka bu aralar içten içe, "Nasıl yapsak da biz de tavır değiştirsek" diye kıvranan Beyaz Türkler için "rol modeli" olarak seçilmesi gerektiğini savunuyorlar.[253]

252 Oray Eğin, "Türkiye'yi Türkiye'nin Dışından Okumak", *Akşam*, 14 Haziran 2011.

253 Serdar Turgut, "Beyaz Türklerden Son Haberler", *HaberTürk*, 17 Haziran 2011. https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/640523-beyaz-turklerden-son-haberler

AKP'nin iktidarını yenilediği Haziran 2011 seçimlerinden bir yıl sonra Özkök, Beyaz Türklerin hissiyatını şöyle aktaracaktır:

> Yine soruyorum. Bir Beyaz Türk'ün ruh hali nasıldır?
> Öfkelidir. Kızgındır. Çünkü, kendini "yenilmiş" hissetmektedir.
> Umutsuzdur; çünkü ufukta bu yenilmişlik duygusunu silecek bir ihtimal görmemektedir. O nedenle, giderek "nihilistleşmektedir". Yani ruhuna negatif bir yıkım duygusu yerleşmektedir. Çünkü, çok öfkelendiği Tayyip Erdoğan'ı alt edecek, onu dengeleyecek bir siyasi güç görememektedir. Bir Beyaz Türk işte o duyguyla, yılana bile sarılmaya hazırdır. Mesela umudunu, "ekonomide bir krize" bağlar. Erdoğan'ı ancak ekonomik bir krizin yıkabileceğini düşünür ve o krizi umutla bekler.

Özkök, böylesi bir beklenti içinde olanları "sakın ha" diye ikaz edip onlara "öfkeni bastır, kızgınlığını yatıştır; Başbakan Erdoğan'ın arkasında dur" tavsiyesinde bulunacaktı.[254]

Benzer bir şekilde *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Nilgün Cerrahoğlu, 2012 yılında köşe yazılarını derlediği kitabının "sunum" yazısında hissiyatını şöyle dile getirecekti:

> Yıllardan beri tanıdığım, ahbaplık ettiğim restoran sahibi; alkol almayan müşterileri tarafından kapatılan bahçe bölümünde bana ve dostlarıma içki servisi yapamayacağını söylüyordu.
> Eğer o restoranda yemek yemekte ısrar edersek, kapalı salondaki masalardan birini seçmeye mecbur tutulacaktık...
> Yaşantımıza yıllar içinde usul usul sızan devrim niteliğindeki değişikliklerin ağırlığını, yüzüme tokat gibi inen unutamadığım o ilk yaz gecesinin gerçekliğinde kavradım.
> Türkiye bundan böyle tanıdığım, doğup büyüdüğüm ilke değildi.
> Doğup büyüdüğüm Türkiye ne kelime... on yıl önceki ülke değildi.
> Gittiğimiz restoranlar, yaşadığımız sokaklar, evlerimize giren gazeteler, TV'lerde izlediğimiz haber programları değişmişti. Gettolara ötelenen laikleri ve yükselen İslam burjuvazisi ile bundan böyle farklı bir ülkede yaşıyorduk.
> Dahası tanıdığımızı varsaydığımız insanlar başkalaşmıştı.
> Aynı dünyalara ait olduğumuzu düşündüğümüz çok sayıda eski dostla bile ülke meselelerini konuşamaz, tartışamaz, düşüncelerimizi paylaşamaz olmuştuk. Beyhude kapışmalara, sonucu olmayan hırçın çekişmelere mahal vermemek kaygısı ile çoğu kez artık gönüllü olarak suskun kalmayı tercih ediyorduk. İnsanlarla aramıza doldurulamayan boşluklar, zorlama suskunluklar girmiş, farkına dahi varmadan etrafımızla yabancılaşma duvarları çekilmişti.[255]

---

254 Ertuğrul Özkök, "Bir Beyaz Türk Yılana Sarılır mı", *Hürriyet*, 15 Haziran 2012.

255 Nilgün Cerrahoğlu, *Demokrasi Tramvayı - AKP Türkiye'sinin On Yılı*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, Kasım 2012, s.13-14. Nilgün Cerrahoğlu kitabın ilerleyen sayfalarında (s.60-61) bu yemeği Amerikalı bir arkadaşı ile birlikte Büyükada'da bir balıkçı restoranında yediğini yazacaktı.

Salih Memecan, *Sabah*, 5 Ağustos 2011.

❖ Aralık 2011 – Borusan Otomotiv'e Yönelik Ayrımcılık Suçlaması

Başı örtülü genç kadınların "irtica"yı temsil ettikleri gerekçesiyle kamusal alandan dışlandıkları bir dönemin mazide kaldığını ispatlayan en iyi örnek, Aralık 2011'de cereyan eden kısa süreli bir polemiktir. 2011 yılının son günlerinde *Yeni Şafak* gazetesi, ilk sayfada manşetten vereceği bir haberle bu tartışmayı başlatacaktı.

Habere göre BMW marka otomobiller ile motosikletlerin ithalatçısı ve dağıtıcısı olan Borusan Otomotiv, dağıtıcısı olduğu Mini Cooper arabaların reklamı konusunda rally sporcusu ve televizyon programcısı Burcu Çetinkaya ile bir sponsorluk anlaşması yapmıştı. Burcu Çetinkaya'nın programı birlikte hazırladığı arkadaşı Merve Sena Kılıç'ın başörtülü olması ise tartışmaların sebebi olacaktı. Burcu Çetinkaya ile Merve Sena Kılıç'ın *Hürriyet Kelebek* ilavesinde yer alan bir habere konu olmalarının ardından Borusan Otomotiv, sponsorluk anlaşmasını iptal edecekti. İptal gerekçesi "bütçe kesintisi" olarak ileri sürülmüş olmasına rağmen esas neden, Burcu Çetinkaya'nın program partneri Merve Sena

Kılıç'ın başının örtülü olmasıydı. Bu haberden sonra Borusan Otomotiv'in Mini Cooper'den sorumlu marka direktörü Hakan Bayülgen, Burcu Çetinkaya'ya yolladığı mesajda "biz basında tesettürlü bir bayanla senin Mini'yle çekilmiş karelerini gördük ve bizim için bir imaj sorunu oluşturdu. Yurtdışı bunu istemiyor" diye yazacak, akabinde de sponsorluk anlaşmasını iptal edecekti. Görüşüne başvurulan Hakan Bayülgen şu izahatı verecekti:

> Ancak tavrımız kesinlikle başörtüsüne değildir. Bu markanın duruş merkezinin bir yere kaymamasıyla ilgili bir durumdur. Sadece başörtüsü değil, siyasi parti olsaydı da tavrımız aynı olurdu. Bir parti logosu olsaydı yine aynı şeyi söylerdik. Markanın herhangi bir siyasi görüş, parti, logo, dini akım ya da diğer akımlarla özdeşleşmesi merkezlerle aynı noktada durup durmamasıyla ilgili. Ancak şunu da belirtmeliyim:
>
> Sponsorluktan vazgeçilmesinin resmi gerekçesi bu değil. Biz gerçekten de 2012 bütçesinin kısıtlanması nedeniyle bu anlaşmadan vazgeçtik.[256]

Yeni Şafak

TÜRKİYE'NİN BİRİKİMİ

28 ARALIK 2011 ÇARŞAMBA

50 KURUŞ

Borusan, distribütörü olduğu BMW'nin 'Özgürlüğü yaşatır' sloganını başörtüsüne karşı yobaz bir tutumla çiğnedi. Firma, ralli şampiyonu Burcu Çetinkaya ile sponsorluk anlaşması yaptı. Çetinkaya 1 yıllık kullanım hakkını aldığı BMW'yi ekranda başörtülü arkadaşıyla test edince Borusan 'imajımız bozuldu' diyerek sponsorluğu iptal etti

BAŞÖRTÜLÜ BİNİNCE BMW BOZULUYOR

100 BİN AVROLUK ANLAŞMA

RESMİ KILIF: BÜTÇE KISINTISI

ÖZRÜ KABAHATİNDEN BÜYÜK

MARKANIN PRESTİJİ DÜŞTÜ

MERVE SENA KILIÇ

Yeni Şafak, 28 Aralık 2011.

256 Orhan Turan, "Başörtüsü BMW'nin Kimyasını Bozdu", *Yeni Şafak*, 28 Aralık 2011.

Yeni Şafak'ın bu haberi ve Hakan Bayülgen'in beyanatı krizi yaygınlaştıracak ve bu tavır, muhafazakâr basının büyük tepkisine yol açacaktı.[257] Tepki, Borusan Otomotiv'in dağıttığı BMW otomobillerine karşı boykot kampanyasına doğru dönüşecek ve Borusan'ın imajını zedelemeye başlayacaktı. Bunun üzerine Borusan Grubu İcra Kurulu Başkanı Agâh Uğur, *Yeni Şafak* gazetesi genel yayın yönetmeni Yusuf Ziya Cömert'e bir mektup gönderip "Borusan'ın kurumsal olarak başörtüsüne karşı böyle bir tavır sergilemekten hoşnut olmadığını, üzgün olduğunu" ifade edecek, ertesi gün de Cömert'i ziyaret edecekti.[258]

Borusan Grubu, zedelenen marka imajını düzeltmek için 2 Ocak 2012 günü *Yeni Şafak* hariç tüm gazetelere tam sayfa ilan verip özür dileyecekti.[259]

Agâh Uğur, yaptığı basın açıklamasında da sürecin kötü yönetildiğini, marka direktörü Hakan Bayülgen'in kendiliğinden istifa ettiğini, "onun hatasının kendi kurumsal sorumluluklarını hiçbir şekilde ortadan kaldırmadığını" beyan edecekti.[260]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Fuat Atik, Borusan Otomotiv'in bu tavrını, "ünlü bir sosyologumuz özel bir sohbette özrü 'Beyaz Türklerin sosyal alanda ilk mağlubiyeti' olarak yorumlamıştı" şeklinde aktaracaktı.[261] Gerçekte bu yorum doğruydu. Mine Kırıkkanat ve Bekir Coşkun'un hakaretamiz yazılarının yayınlandığı dönem artık mazide kalmıştı. Artık Yeni Türkiye'de hâkim sınıf muhafazakârlar idi, bu sınıfın hassasiyetlerini gözetmek ve eski ayrımcı alışkanlıklardan vazgeçmek şarttı. Bu nedenle de Borusan Otomotiv özür dilemek zorunda kalmıştı.

257 Salih Tuna, "Başörtüsünün İmajını Bozan Araba", *Yeni Şafak*, 29 Aralık 2011; Yusuf Ziya Cömert, "Bitsin Artık Şu Yobazlıklar", *Yeni Şafak*, 29 Aralık 2011; "Borusan'a Örtü Tepkisi", *Yeni Akit*, 29 Aralık 2011; "BMW'lerini İade Ettiler", *Yeni Şafak*, 30 Aralık 2011; "Başörtüye Saygıyı Artık Öğrenin", *Yeni Akit*, 1 Ocak 2012.

258 Yusuf Ziya Cömert, "Ben Gidiyordum, BMW Geldi Arkamdan Korna Çaldı", *Yeni Şafak*, 2 Ocak 2012.

259 Murat Palavar, "BMW: Üzgünüz", *Yeni Şafak*, 2 Ocak 2012; Özlem Albayrak, "BMW ile Başörtülü", *Yeni Şafak*, 3 Ocak 2012.

260 "Özür Dileriz Bir Daha Olmaz", *Yeni Şafak*, 3 Ocak 2012.

261 Fuat Atik, "Beyaz Türkler Tarih mi Oluyor? *Yeni Şafak*, 15 Ağustos 2013.

BMW'DEN NİHAİ AÇIKLAMA

ÖZÜR DİLERİZ BİR DAHA OLMAZ

Borusan Holding, Yeni Şafak'ın manşete taşıdığı başörtüsü ayrımcılığı için tüm vatandaşlardan özür diledi. Şirket CEO'su Agah Uğur, bir 'yol kazası' olarak nitelendirdiği olayın bir daha yaşanmaması için gerekli tedbirlerin alınacağını bildirdi. **Uğur, 'kraldan çok kralcı' olmakla suçladığı Marka Yöneticisi Bayülgen'in ise istifa ettiğini açıkladı**

Borusan Holding CEO'su Agah Uğur, ralli şampiyonu Burcu Çetinkaya'nın sponsorluğunun bütçedeki yüzde 40'lık kesinti nedeniyle iptal edildiğini ileri sürdü

SÜRECİ KÖTÜ YÖNETTİK

BMW'nin Türkiye Temsilcisi Borusan'ın CEO'su Agah Uğur, gazetemizin "Başörtülü Binince BMW Bozuluyor" manşetiyle gündeme getirdiği ilkelik konusunda bir basın toplantısı düzenledi. Süreci kötü yönettiklerini itiraf eden Uğur, "Hangi dil, din, ırk, mezhep, giyim ve yaşam tarzından olursa olsun tüm vatandaşlarımızdan özür diliyoruz" dedi.

TEDBİRLERİMİZİ ALACAĞIZ

Müşteri dişlilerini bundan sonra da aynı hassasiyetle ele alacaklarını belirten Uğur, yaşanan "yol kazası"nı ciddi bir tavırla değerlendirdiklerini, Borusan CEO'su olarak "Yeni bir yol kazası olmaması için gerekli tedbirleri alıp yolumuza devam edeceğiz" diye konuştu. Uğur, olayın yaşandığı anda görevden 3 kişinin BMW aparatının iptal edildiğini söyledi.

BAYÜLGEN İSTİFASINI VERDİ

Yeni Şafak'a, "Sadece başörtüsü değil, parti olayında da tavrımız aynı olurdu" diye konuşan Marka Müdürü'nün mesleki hata yaptığını belirten Uğur, yanlışı şöyle dedi: "Bu hatası nedeniyle kendisi, 25 yıldır hizmet ettiğimiz değerli müşterilerimize gerekli özeni göstermediğini düşünerek istifa etmiştir. Onun bu hatası bizim kurumsal sorumluluğumuzu hiçbir şekilde ortadan kaldırmamaktadır. • İSTE

BAYÜLGEN'İN AÇIKLAMASI KABUL EDİLEMEZ

• Uğur, 'Marka Müdürü Hakan Bayülgen'in, dini değerler ve başörtüsünün temiz ve saygılar dolu bir yansıması olarak MMM markasının algısına olumsuz yönde katkı yaptığını kendisinin kendisini için kabul edilemez olduğunu vurguladı. • İSTE

Yeni Şafak, 3 Ocak 2012.

BMW: ÜZGÜNÜZ

Yeni Şafak'ın, başörtülülere yönelik ayrımcı politikasını **"Başörtülü Binince BMW Bozuluyor"** manşetiyle kamuoyuna duyurduğu Borusan Holding, yaşanan olaylardan dolayı üzgün olduğunu bildirdi. Yılın ilk günü tüm ulusal gazetelere tam sayfa ilan veren **Borusan, ayrımcılığı tasvip etmediğini açıkladı.**

Yeni Şafak 28 Aralık 2011 tarihli sayısında Borusan'ın ayrımcılığını "Başörtülü Binince BMW Bozuluyor", 29 Aralık 2011 tarihinde ise tüketici dünyasına bu gelişmeyle yeni bir boyut getirdiği "Başörtülüsüne Binince BMW'ler Toplatılsın" manşetiyle ile kamuoyuna duyurmuştu.

MARKA YÖNETİCİSİ İTİRAF ETTİ

BMW Türkiye Temsilcisi Borusan'ın ralli şampiyonu Burcu Çetinkaya'nın sponsorluğunu, TV programında ki pantolon Merve Sena Kılıç'ın başörtüsünü gerekçe göstererek sona erdirmesi ve marka yöneticisi Hakan Bayülgen'in "Sadece başörtüsü değil, siyasi parti olayında da tavrımız aynı olurdu" sözü büyük tepki çekmişti.

HER YAŞAM TARZINA SAYGILIYIZ

Hürriyet'in internet sitesinde yer alan Borusan, olumsuz tepkiyi gazetelere ilan verdi. Kamuoyuna "saygılı bir duruş" sergileyen duyuruda, "Herkesin dil, din, ırk, mezhep, giyim ve yaşam tarzına saygımız sonsuzdur. Aynı zamanda bu tür ayrımcılık yapılmasına karşı olduğumuzu ilan ederiz. Ayrımcılık eğilimlerinin ülkemizde de devam kabul etmemiz mümkün değildir" denildi.

ÜZÜNTÜYÜ ANLATMAK İSTEDİK

"Yanlış değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan olumsuzluğun bilincinde olduğumuzu belirten Borusan, açıklamasında, "Bu durumdan etkilenen herkesin hassasiyetini içtenlikle paylaşıyoruz" cümlesiyle hitaben Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül'e mektup gönderdiklerini yazılı açıklamalarında da ifade ettiklerini, "Yaşanan üzücü bu durumdan duyduğumuz üzüntüyü anlatmak istedik" ifadesini kullandılar. • İSTE

'BEN DİYORDUM BMW GELDİ ARKAMDAN KORNA ÇALDI'

• İSTE Yusuf Ziya Cömert

5 YIL DERSENİZ 10'UN YOLU AÇILIR

Cumhurbaşkanı Gül'ün 7 yıl görev yapmak üzere seçildiğini belirten Başbakan Yardımcısı Bozdağ, bu süreyi 5 yıla indirmenin hukuken mümkün olmadığını bildirdi.

• İSTE

Yeni Şafak, 3 Ocak 2012.

❖ Yeniden "Zenci Türkler" Muhabbeti

Başbakan Erdoğan, 23 Şubat 2013 tarihinde Zeytinburnu'nda kentsel dönüşüm projeleri kapsamında anahtar teslim töreni sırasında CHP'yi eleştirirken yeniden "Zenci Türkler"e göndermede bulunacaktı:

> Ana muhalefetin zihniyetinde iki tabaka vardır: Bir: kaymak tabakası, onlar farklı bir dünyada yaşarlar; İki: tamamen ezilenler. Aradan sıyrılıp çıkanlar hep Zenci Türk olarak görülmüştür. İşte biz de onlardanız. Onlar en iyi işte çalışırlar ama 'kapıcının çocuğu kapıcı kalacak' derler.[262]

Erdoğan'ın "Zenci Türkler" terimini kullanması üzerine Fatih Altaylı, Atatürk, Süleyman Demirel, Turgut Özal gibi siyasi liderleri ve Vehbi Koç, Sakıp Sabancı gibi iş âleminin büyük isimlerini örnek verip bu şahsiyetlerin de "Zenci Türk" olduklarını vurgulayacak; "bugün kendini Beyaz Türklüğün sembolü ilan eden Ertuğrul Özkök de aslında Zenci'dir" diye yazdıktan sonra Beyaz Türkler ile eşleştirilen herkesin aslında birer "Zenci Türk" olduğunu vurgulayıp Beyaz Türkler teriminin bir ayrıcalıklı sınıfı tarif etmek için kullanılmasına karşı çıkacaktır.[263]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Sadık Çelik de benzeri bir itirazda bulunacaktır:

> 10 yılı aşkın bir süredir devam eden iktidarlık döneminden ve arkasında topladığı geniş halk kitlelerinden sonra Erdoğan'ın hâlâ kendini Zenci olarak nitelemesinin ise pek inandırıcı olmadığı görüşü son derece haklıdır.
>
> Yaşamı boyunca tabiri caizse "*Zencilik*" çektiğini her fırsatta dile getirerek şu anda sahibi olduğu mevkideki gücünü biraz daha artırma ve kat ettiği mesafenin uzunluğunu, çilekeşliğini vurgulayarak bugünkü başarısını yüceltme çabasının abartılı bir mağduriyet masalı olarak görülmesinde ise herhangi bir tuhaflık yoktur.[264]

Milliyet yazarı Mehmet Tezkan ise artık muktedir olan Erdoğan'ın bu terimi kullanmasının yanlış olduğunu yazacaktı:

> Hem iktidarda ol, hem muktedir ol, hem de Zenci Türk kal.. Olacak iş değil.. Her şeyden önce Zenci Türk tanımına uygun değildi. Eh ülkenin "hakimi artık biziz" diye Beyaz Türklüğe geçmeyeceklerine göre bu yeni sınıfa ne demeli?...[265]

---

262 "Başbakan Erdoğan kentsel dönüşüm projeleri, yıkım ve anahtar teslim törenine katıldı (Kanal 7)", 24 Şubat 2013, http://www.zeytinburnu.istanbul/Gorsel-Medya?Page=52

263 Fatih Altaylı, "En Beyaz Türk, Michael Jackson Kadar Beyazdır", *HaberTürk*, 24 Şubat 2013.

264 Sadık Çelik, "Oscarlar Amerika'ya", *Cumhuriyet*, 2 Mart 2013.

265 Mehmet Tezkan, "Günah Çıkarma Sezonu Açıldı", *Milliyet*, 26 Şubat 2013.

❖ Alev Alatlı ve Beyaz Türkler

Alev Alatlı'nın, Mart 2013'te *Beyaz Türkler Küstüler* romanını yayımlaması üzerine "Beyaz Türkler" konusu yeniden gündeme gelecekti. Bu vesileyle Alatlı, bir mülakatta Beyaz Türkleri şöyle tarif edecekti:

> "Orijinal Beyaz Türk" 1940'lı yılların 'laik-hümanist' eğitiminin şekillendirdiği, tüm enerjilerini 'çağdaşlaşma' dedikleri ve fakat aslında Batı medeniyetine Yunan-Roma bacağından duhul etmeye çabalayan yurdum insanları. Onların günümüzdeki uzantıları da Beyaz Türkler. Tamamen kopuk bir kuşak olarak yetiştiler. Bugün hâlâ Anadolu'da neler olduğunu veya AKP'nin neden bu oyu aldığını anlayamıyorlar. "Türk hümanizmi" denilen eğitim modeli, kültürel kodların kaybı ile sonuçlandı. Kodlar küçümsendiği için, kayıp telafi de edilemedi.

Alatlı, Beyaz Türklerin neden küstüklerini ise şöyle açıklayacaktı:

> Toplum onların bekledikleri gibi evrilmedi. Toplumculuğa evrileceği beklenirken, süper-bireyselciliğe evrildiğini gördüler. Arkalarını bir döndüler ki hâkim kültür kendilerininki değil. Bunun yeni farkına varılıyor çünkü hep öğrenmemek için direndiler ama bu iktidarla kayıplarının farkına vardılar.
>
> Eski olduğu düşünülen kodların aslında diri oldukları ortaya çıktı. AKP iktidarı, yeni dünya düzeni ve liberalizmin baskın olduğu döneme denk düştü, dolayısıyla diri unsurlar daha bir görünür hale geldi.[266]

❖ Haziran 2013 – Gezi Parkı Olayları

Sadece umumi hizmette kullanılmak üzere İBB'ye tahsis edilmiş olan Taksim Gezi Parkı'nda, Taksim Yayalaştırma Projesi çerçevesinde imar izni olmadan Topçu Kışlası'nın yeniden inşa edilmesine karar verilmesi ve iş makinelerinin 27 Mayıs 2013 günü parka girmeleri üzerine başlayan protesto eylemi sırasında polisin orantısız güç kullanımı ve Başbakan Erdoğan'ın sert açıklamaları nedeniyle olaylar, kısa sürede hükümet karşıtı bir kitlesel protesto eylemine dönüşecekti.[267] Resmi sayıya göre 3,5 milyon, farklı kaynaklara göre Türkiye çapında 7 milyona yakın insan protestolara katılacaktı.[268]

---

266 Zeynep Bilgehan, "Beyaz Türkler Kopuk Bir Kuşak Olarak Yetiştiler", *Hürriyet*, 17 Mart 2013.

267 Olaylar hakkında yerli ve yabancı çok sayıda yayın mevcuttur. Bu bölümde olayların meydana gelmesindeki sebepler değil, olaylar sırasında siyasetçilerin ve basının "Beyaz Türkler" kavramını nasıl kullandıklarına bakılacaktır.

268 Özgür Özer, "Dördüncü Yılında Gezi Direnişi", 2 Haziran 2017, https://duzensiz.org/gezinin-dorduncu-yili-8794429aa211

İletişim danışmanı ve *Hürriyet* gazetesi web yazarı Naci Cem Öncel, Gezi Olayları'nda yer alan gençliği şöyle tarif etmekte:

> Cumhuriyet'in dördüncü kuşağı, yani 1960-80 arasında doğanlar bugün Beyaz Türklerin dinamik gücünü oluşturuyor. Bu kuşak, tek kanallı siyah-beyaz televizyondan çok kanallı özel televizyonlara geçişin yani "konuşan Türkiye'nin" tanığı oldu. Çocukken belki de hiç duymadıkları bir "Kürt meselesi"yle yüzleşmek zorunda kaldılar. İçlerinden iyi donanımlı çok sayıda kişi Amerika, İngiltere, Fransa, Kanada gibi ülkelere yerleşti. Kalanlarsa Batı'daki her türlü yeniliğin Türkiye'ye getirilmesinde öncü roller üstlendi. Dördüncü kuşak, yani 1980 sonrasında doğan, internet ve tablet kuşağıysa, Gezi'nin merkezinde yer aldı. Tüketim toplumunun onlara sunduğu seçim hakkı, kişisel özgürlük ve sorgulayıcılık kültürü, siyasetin diliyle tam bir tezat oluşturdu. Bu kopukluk kısa vadede pek onarılacak gibi de durmuyor.[269]

- **Başbakan Erdoğan'ın Konuşması**

Olaylar devam ederken Başbakan Erdoğan, partisinin grup toplantısında protestocuları ve onlara destek verenleri kast ederek şöyle konuşacaktı:

> "Selamın aleyküm" demenin, "elhamdülillah" demenin aşağılanma sebebi olduğu dönemler yaşadık. (Alkışlar) Sakal bırakmanın, başörtüsü takmanın ağır mücadele gerektirdiği günler yaşadık. (Alkışlar) Nice başörtülü kızımız üniversite kapılarından geri çevrildi, nice başörtülü kızımız okullarından atıldı, okullarını bırakmaya mecbur edildi, nice gencimizin hayatında hiç silinmeyecek travmalar oluştu. Eşi başörtülü olduğu için fişlenen, işinden sorgusuz sualsiz atılan, bunalıma giren, hatta intihar eden insanlarımız oldu. Nice gencimiz yurdunu, yuvasını, ailesini bırakıp uzak diyarlarda eğitimini sürdürmek zorunda kaldı. Siyasi görüşlerimiz horlandı, yasaklandı, engellendi, partilerimiz kapatıldı.
>
> Bakın, altını çizerek ifade ediyorum; bunları bize yaşatan sadece devlet değildi, sadece statükocu siyaset değildi, bu ülkenin bazı sanatçılarından, bazı medya kuruluşlarından, bazı sivil toplum örgütlerinden biz her daim bu muameleyi gördük. Hani bidon kafalı, göbeğini kaşıyan adam diyorlar ya, bu bakış sadece bugünün değil, 10 yılların bize bakışıdır, halkına bakışıdır. Onlara göre biz siyasetten anlamayız, onlara göre biz sanattan, tiyatrodan, sinemadan, resimden, şiirden anlamayız, onlara göre biz estetikten, mimariden anlamayız, onlara göre biz okumamış, cahil, alt tabaka, verilenle yetinmesi gereken, yani zenci bir güruhuz, inanın hep böyle baktılar. (Alkışlar) Bugün de aynı nazarla, aynı gözle, aynı anlayışla bakıyorlar. Kendi yaşam tarzlarını kabul etmeyen herkese bunu yaptılar. Biz, bizim kendi yaşam tarzlarımız ne olacak dediğimizde saygı göstermediler, anla-

269 Naci Cem Öncel, "Beyaz Türklerin Kısa Tarihi II", *Hürriyet*, 27 Nisan 2014, https://www.hurriyet.com.tr/beyaz-turklerin-kisa-tarihi-ii-26301345

> yış göstermediler, tabi bunu sadece bize de yapmadılar.Biz, Mamak zindanlarının şahidiyiz ve Mamak zindanlarında yatanları ziyarete gitmek suretiyle kuyrukta bekleyenlerdendim, orada yatanların durumunu biliyordum. Biz, Metris zindanlarının da şahidiyiz, Diyarbakır zindanlarının şahidiyiz. Biz, azınlığın çoğunluğa nasıl hükmettiğini, azınlığın kendi yaşam tarzını çoğunluğa nasıl dayattığını iliklerimize kadar yaşamış bir nesil, böyle bir hareketiz. (Alkışlar)[270]

Bu konuşmasıyla Erdoğan, bir kere daha "Beyaz Türk" terimini AKP'ye muhalif kesimi tanımlamak için kullanmış olacaktı. Erdoğan'ın 2 Haziran 2013 tarihinde olaylarla ilgili yaptığı konuşmada sarf ettiği "Çok açık net söylüyorum. Biz birkaç çapulcunun o meydana gelip halkımızı yanlış bilgilendirmek suretiyle tahrik etmesine pabuç bırakmayız. Bu millet, bize reyini verirken tarihine sahip çık diye verdi. Tabiatına sahip çık diye verdi" sözleriyle protestolara katılanları "çapulcu" olarak nitelemesiyle bu terim, Türkiye'nin popüler ve siyasi kültürüne mal olacaktı.[271]

- **Ertuğrul Özkök'ün Yaklaşımı**

Erdoğan'ın aksine Ertuğrul Özkök, Gezi Olayları'na katılan gençlerden sitayişle bahsedecekti:

> Bana, hepimize, bu ülkenin umudunu kaybetmiş bütün Beyaz Türklerine, kendi ülkesinde kendini parya hissetmeye başlamış insanlarına, dejenere edilmiş baskıcı bir muhafazakârlığın yarattığı girdapta kaybolmak üzere olan Türkiye'ye yeniden umut verdiler.
>
> Gezi, Beyaz Türklerin makûs talihinin kırıldığı ayın adıdır. Kapandığımız gettolardan çıktığımız, yine halkın arasına karıştığımız, üvey evlat haline getirildiğimiz ülkeyi yeniden vatan hissettiğimiz bir harekettir Gezi.
>
> O yüzden kendi aramızdan çıkmış bu çocukları hiç unutmayacağız...[272]

Ulusalcı sol görüşteki Gökçe Fırat da Gezi Parkı Olayları'nı "Beyaz Türkler'in ilk İsyanı" olarak niteleyecektir.[273]

---

270 http://www.harunkaraca.com/m/haber/genel-baskandan/9371-basbakanimiz-sayin-recep-tayyip-erdoganin-11-haziran-2013-tarihli-grup-konusmasinin-tam-metni

271 "Çapulcu", tr.wikipedia.org/wiki/Capulcu

272 Ertuğrul Özkök, *a.g.e.*, s.315.

273 Gökçe Fırat, *a.g.e.*, s. 157.

- **AKP Yanlısı Medyanın Tavrı**

AKP yanlısı gazetelerin köşe yazarları ise Erdoğan'ın tavrını benimseyeceklerdi. AKP İstanbul milletvekili ve *Akşam* gazetesi yazarı Markar Esayan ile *Sabah* gazetesi yazarı Hilâl Kaplan, Beyaz Türkleri eleştireceklerdi. Markar Esayan Gezi Olayları'nın sebebini; "imtiyaz kaybına duyulan sınıfsal Beyaz Türk öfkesi ve husumetin dönem dönem sertleşen ataerkil dili bir arada bir enerji birikmesine yol açtı" sözleriyle sunacaktı.[274] Hilâl Kaplan ise Gezi Olayları'na destek veren BDP'yi "Beyaz Türk Siyaseti" yapmakla eleştirecekti.[275] *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Fuat Atik, Beyaz Türklerin "Gezi'nin sponsoru" olduklarını yazacaktı.[276] Olaylardan dokuz ay sonra, yerel seçimlerin arifesinde, AKP'nin desteklediği sivil toplum kuruluşlarından SETA Vakfı'nın Siyaset Araştırmaları Direktörü Nebi Miş *Sabah* gazetesindeki sütununda Gezi Parkı olaylarını neredeyse "bir Beyaz Türk ayaklanması" olarak takdim edecekti.[277]

Ezcümle muhafazakâr kesim, Doğan Gürpınar'ın yerinde tespitiyle, Gezi Olayları'nı "bir zengin veledin şımarıklığı olarak, bir Beyaz Türk arsızlığı olarak" kodlayacaktı.[278]

- **Olayların Sonucu: Beyaz Türkler ve Liberaller İçin Dönüm Noktası**

Gezi Olayları "Beyaz Türkler-AKP" ve "liberaller-AKP" ilişkilerinde bir kırılma noktası olacaktır. Gezi Parkı işgalinin şiddetle bastırılması, gençler nezdinde büyük bir hüsran ve hayal kırıklığına yol açacaktı. Özgür Özer'in yerinde tespitiyle bir "fikri olan, eğitimli, ülkesi için bir şeyler yapmak isteyen" gençlerin susturulduğu, kendilerine tanınan alanda bile "biz kimsenin yaşam tarzına karışmıyoruz" söylemi altında bir gün elitlerin fikir değiştirme ihtimalinin Demokles'in kılıcı gibi tepelerinde tutulduğu bir "toplum inşa edilmeye çalışıldı". Bu durum bu gençleri yurtdışında iş aramaya zorlayacak ve böyle bir imkân bulduklarında göç etmelerine yol açacaktı. Özgür Özer, ekonomist Atilla Yeşilada'nın "artık herkesin tek gündeminin yaşamak için gidilebilecek ülkeler olduğunu ve bu yüzden arkadaşları ile yemeğe bile gidememekten yakındığını, yabancı dilde eğitim veren Türkiye'nin en iyi üniversitelerinin kantinlerinde sohbetlerin bu minvalde

274 Markar Esayan, "Gezi'deki Tuzaklar ve Fırsatlar: Bir Demokrasi Sınavı", *Akşam*, 12 Haziran 2013.

275 Hilâl Kaplan, "BDP, 'Beyaz Türk' Siyaseti Yapıyor", *Sabah*, 20 Eylül 2013.

276 Fuat Atik, "Beyaz Türkler Tarih mi Oluyor?" *Yeni Şafak*, 15 Ağustos 2013.

277 Nebi Miş, "Toplumsal Hafıza ve Beyaz Türk Öfkesi", *Sabah*, 29 Mart 2014.

278 Doğan Gürpınar, *Kültür Savaşları*, Liber Plus Yayınları, İstanbul, Haziran 2016, s.370.

olduğunu" söylediğini aktaracaktı. Özgür Özer, Gezi olaylarını "Gezi olayları ile eğitimli, şehirli gençler masada bir sandalye istemişti, aldıkları cevap masaya uzaktan bile bakamayacağı bir gelecek oldu" şeklinde özetleyecekti.[279]

Liberal sol kesimin ünlü isimlerinden Murat Belge için Gezi Olayları bir dönüm noktası idi. Olaylardan bir yıl sonra kendisiyle yapılan bir mülakatta "Siz AKP'den umudunuzu Gezi Olayları ardından mı kestiniz?" sualine verdiği şu cevap yeterince açıktı:

> Evet. Elbette, İslamcı bir parti taraftarı olacak halim yok, ben solcuyum, Marx'tan alacağını almış biri olarak solun Müslümanlarla bir kan davası olmaması gerektiğine inanmışımdır. Bunun yolu açılabilir görünüyordu ama Gezi ile birlikte bu yol kapandı. Başbakan Erdoğan "Zor tutuyorum" lafı etti ki aslında öbürlerine söylenmiş ben işaret verdiğimde "saldırın" anlamını içeriyordu bu söz.[280]

Cem Duna'nın olaylarla ilgili serinkanlı değerlendirmesi ise şöyle:

> Haziran 2013'te yaşanan Gezi Olayları Türkiye için bir kırılmaydı. Bana göre iki tarafın da bu süreçte hataları vardı. Olayların başlangıçta oldukça masum protestolar ile başladığını düşünüyorum. Ne zaman ki eylemcilerin çadırları yakıldı bu iş çığırından çıkmaya başladı.
>
> O gece yurtdışı gezisinden dönen Başbakan Tayyip Erdoğan bunu demokrasinin izdüşümü olarak algıladı. Erdoğan, Gezi Parkı heyeti ile görüştü. Bu görüşmede Geziciler, haklı taleplerinin yanı sıra yerine getirilmesi mümkün olmayan talepler de dile getirdiler.
>
> Erdoğan, kitlenin dışarıdan yönlendirildiğine dair bir inanca kapıldı. Gelişmeleri izledikçe bu olayların sarpa saracağını görmek mümkündü.
>
> Gezi Olayları'nda Türkiye çok büyük bir fırsatı kaçırdı. Bu hareketin, Başbakan ile liberal kesim arasında bir ilişki doğuracağına inanıyordum. Fakat böyle olmadı, toplumda kesin bir ayrışma oldu. Türkiye o tarihten sonra başka bir yola girdi. Toplumdaki kutuplaşma gittikçe arttı. Toplumsal tarihte kırılma oluşturan birçok olay arka arkaya yaşandı.[281]

279 Özgür Özer, "Dördüncü Yılında Gezi Direnişi", 2 Haziran 2017, https://duzensiz.org/gezinin-dorduncu-yili-8794429aa211

280 İrfan Bozan, "Gezi'nin Ardından Ümidimi Kestim", 29 Mayıs 2014, http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/gezinin-ardindan-umidimi-kestim Murat Belge'nin Erdoğan'ın "zor tutuyorum" sözlerine yaptığı gönderme şudur: Erdoğan bir yurtdışı seyahati öncesi düzenlediği basın toplantısında Reuters muhabiri Birsen Altaylı ile Gezi Olayları konusunda olan diyalogunda sarf ettiği "şu anda evlerinde bizim zorla tuttuğumuz bu ülkenin en az yüzde 50'si var. Ve biz onlara diyoruz ki aman sabırlı olun. Sakın bu oyunlara gelmeyin" sözleridir. Kaynak: Mustafa Küçük, "Başbakan: Yüzde 50'yi Evinde Zor Tutuyorum", *Hürriyet*, 4 Haziran 2013.

281 Cem Duna, *a.g.e.*, s.199.

- **Olayların Bir Diğer Sonucu: AKP Seçmenini Aşağılayan Söylem**

AKP'nin Gezi Olayları'na katılanları aşağılayıcı ve dışlayıcı bir dille eleştirmesi o ana kadar siyasi bir bilince sahip olmayan çoğu kimseyi de siyasallaştıracak, bu kişilerin AKP'ye karşı tavır almalarına ve karşı tepki olarak AKP ve AKP taraftarlarına karşı sert ve aşağılayıcı bir söylem geliştirmelerine yol açacaktı. AKP'yi destekleyenler sosyal medyada "cahillik", "yalakalık", "satılmışlık", "tecavüzcülük", "fakirlik", "makarnacılık", "yobazlık", "tipsizlik", "gerizekâlılık" ve "eğitimsizlik" gibi sıfatlarla etiketleneceklerdi.[282]

❖ 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri

- **Seçimlerden Önce – Blog Yazarı Tekin Öztop'un Yazısı**

İstanbul, Yenikapı'da düzenlenen seçim propaganda mitinglerinden birine katılan gezi yazarı ve yönetim danışmanı Tekin Öztop'un, mitingle ilgili son derece gerçekçi gözlemlerini blogunda yayınlaması, yeni bir Beyaz Türkler tartışmasını başlatacaktı. Tartışmanın başlama sebebi ise Öztop'un gözlemlerinin bağlamından koparılarak sunulması ve ikinci bir Bekir Coşkun, Yılmaz Özdil veya Mine Kırıkkanat vakası yaratılmak istenmesiydi. Öztop'un gözlemi şöyleydi:

> Öncelikle kitleden bahsetmek lazım. Kim bu bir milyon insan? Onlar görmezden gelinenler... Evet, bugüne kadar gözümüzün önünde olan ama görmezden geldiğimiz insanlar var ya, hani farkına varmadığımız, hani iki kelime konuşmaktan sıkıldığımız... İşte onlar... Çocuğumuzun bakıcısı Nermin Abla... Sitemizin güvenlik görevlisi Kadir... Tekstil atölyesinde günde 12 saat sigortasız çalışan Hatice... Annesi Meliha... Kardeşi Sanlı... İSKİ'den emekli Necati Amca... Zabıta... itfaiyeci... otobüs şöförü... taşeron inşaat işçisi... Onlar işte! Bizi ayakta tutan, "kendiliğinden" olduğunu sandığımız bir çok işi gerçekte sessiz sedasız, afra tafrasız yapan insanlarımız. Onlar "CV"si olmayan işlerin insanları... Onlar "uzaktan" gelenler... Onlar İstanbul'da denizi yılda bir kez görenler... Onlar birbiri ile konuşmayanlar... Onlar yanlarında bir adet gazete bile getirmeyenler... Evet hiçbirinin kolunun altında bir gazete yok... bir adet bile... Onlar telefona, internete bakmayanlar... Twitter mivitter filan bilmeyenler... "Selfie" çekmeyenler... Onlar nasırlı eller... yorgun bacaklar... Onlar talimatla bayrak kaldıranlar... itaat edenler... Onlar beslenemedikleri için boyu benden kısa olanlar... En son Japonya'da metroda böyle hissetmiştim... Ama onlarınki genetikti, bizimkisi yetersizlik... Hepsi can, hepsi canan! Onlar biziz.
>
> Otobüs ile geliyorlar çünkü arabaları yok çoğunun...

282 Oğuzhan Bilgin, "Türkiye'de Kültürel Apartheid Rejimi", *Star*, 1 Temmuz 2017.

> Olsa da benzine paraları yok...
> Nerede ise tamamı geldikleri ilçe teşkilatı tarafından sağlanan anlık veya devamlı yardıma muhtaç.
> Bizim "Makarnaya, bulgura oyunu satıyorlar!" diye kızdığımız, aşağıladığımız insanlar...
> Ama o "Makarna" o kadar değerli ki onlar için... çocuğu o makarna sayesinde doyuyor.
> Bunu 1 liraya satılan simide, 50 kuruşa satılan suya yutkunarak bakan onlarcasını görünce anladım.
> İşte ben bunu görmek için oradaydım.[283]

Ahmet Hakan'ın, meslektaşı Cüneyt Özdemir'in dikkatini bu yazıya çekmesi üzerine Özdemir yazıyı alıntılayarak sütununda yer verecek[284] ve Öztop'u CNN Türk'teki 5N1K programına davet edecekti.[285] Özdemir'in yazıyı ana mecra basına taşıyıp geniş bir okur kitlesiyle buluşturması, muhafazakâr basındaki köşe yazarlarının sert tepkilerine yol açacaktı. *Star* gazetesi yazarı Ahmet Kekeç yazıyı "nefret suçu nedir?, sualine örnek gösterilecek makale" olarak niteleyecekti. Kekeç, Tekin Öztop'u alaycı bir üslupla şöyle tanımlayacaktı:

> Halinden, tavrından, kullandığı sözcüklerden çıkardığımız sonuç şu: "Sömürge şapkalı bir Londralı Orta Afrika seyahatine çıkmış, oradan hayretle bildiriyor..." Öyle ya, Yenikapı dünyanın bir ucu ve Nişantaşı civarından gelenler için birtakım tehlikeli sürprizler barındırabilir. Sorgulamak lazım.[286]

Sert ve terbiyesiz üslubuyla temayüz eden *Yeni Akit* gazetesi yazarı Hasan Karakaya ise Cüneyt Özdemir'i şöyle tanımlayacaktı:

> "Mine Kırıkkanat, Bekir Coşkun ve Yılmaz Özdil'i birleştirip, tek insan haline getirseler, ortaya ne çıkar?" Düşünmeden derdim ki; "Cüneyt Özdemir çıkar!" Evet, evet; Bu üçünü, *Voltran* çizgi filminde olduğu gibi birleştirsen, "bir adet Cüneyt Özdemir" çıkar ortaya... Hepsi "aynı gen"den, hepsi aynı "fabrika"dan çıktığı için, aralarında bir "uyumsuzluk" da olamaz!...[287]

---

283 Tekin Öztop, "AKP Mitinginde Bir Çapulcu", Mart 2014, https://sarapvepeynir.blogspot.com/2014/03/akp-mitinginde-bir-capulcu.html?spref=fb&m=1

284 Cüneyt Özdemir, "AKP Mitinginde Bir Çapulcu!", *Radikal*, 26 Mart 2014.

285 Cüneyt Özdemir – Tekin Öztop, "AKP Mitinginde Bir Çapulcu" 26 Mart 2014 tarihli CNN Türk'teki 5N1K programı, https://www.youtube.com/watch?v=J-9p0bCn8z4

286 Ahmet Kekeç, "Bacaksız Oryantalistler...", *Star*, 28 Mart 2014.

287 Hasan Karakaya, "Cüneyt Özdemir ve Bir Çapulcu... Katranı Kaynatsan da Olmaz Şeker!", *Yeni Akit*, 28 Mart 2014.

Karakaya yazısına Tekin Öztop ile yazıyı alıntılayan Özdemir'in "yerli" olmadıklarını vurgulayarak son verecekti:

> Cüneyt Özdemir'in bu yazısı; "bu ülkenin yerlileri" ile "bu ülkenin yabancıları" arasındaki "kavga"nın dışa vurumudur ki; taaa "Milli Şeflik Dönemi"nden bu yana devam eder!.. Hiç kuşkunuz olmasın; Yine "yerli"ler kazanacak! "Türkiye'ye Fransızlar" değil![288]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Hilâl Kaplan da Özdemir'i eleştirecek ve yazısına şöyle son verecekti:

> O sırada, bir diğer sosyalist görünümlü faşistimiz ise "Eğer iktidar yüzde 40'ın üzerinde oy alırsa, onunla demokrasi dışı yollarla mücadele edilir" diyor.
> Memleketi, halkın verdiği oylarla seçilenler değil de, hâlâ kendini halkın ağababası, başöğretmeni sanan bu entel danteller yönetecek, biz de susacağız öyle mi?
> Göbeğini kaşıyan kıllı bacaklı az gelişmiş, yetersiz beslenmiş, makarna-kömürcü, kısa boylu bir türlü aydınlatılamayan, iflah olmayan, bilinçlendirilemeyen, örümcek beyinli bidon kafalılar, birleşin![289]

Muhafazakâr kesimde "sert çekirdek" Kemalist yazarlara karşı nefret düzeyine ulaşan hoşnutsuzluğun ve ana mecra basınının bölünmüşlüğünün ve tarafgirliğinin dışa vurumu, 6 yıl sonra Bekir Coşkun'un vefatı vesilesiyle tekrar ortaya çıkacaktı. Coşkun'un vefatından sonra onu rahmetle anan meslektaşları genellikle *Cumhuriyet* ve *Sözcü* gazetelerinin yazarları, Ertuğrul Özkök ve birkaç gazeteci dostu daha olacaktı. Buna karşılık ana mecra medya kendisinden fazla bahsetmeyecekti.[290] Radikal ve edepsiz tavrı ile temayüz eden *Yeni Akit* gazetesi ise vefatı "Millete 'g.t. kılı' diyen Bekir'e pamuğu tıkadılar" başlığıyla haber yapacak ve yazıya "Bekir Coşkun'a hakkımızı helal etmiyoruz biz" cümlesiyle son verecekti.[291]

288 Hasan Karakaya, "Cüneyt Özdemir ve Bir Çapulcu... Katranı Kaynatsan da Olmaz Şeker!", *Yeni Akit*, 28 Mart 2014.

289 Hilâl Kaplan, "Aşk ile Hülooooğ", *Yeni Şafak*, 30 Mart 2014.

290 Emin Çölaşan, "Bekir Tiksintisi!", *Sözcü*, 22 Ekim 2020.

291 Rasim Bolbol, "Millete 'g.t kılı' diyen Bekir'e pamuğu tıkadılar", *Yeni Akit*, 22 Ekim 2020. https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/rasim-bolbol/millete-gt-kili-diyen-bekire-pamugu-tikadilar-33902.html

- **Seçimlerden Sonraki Manzara**

Gezi Olayları'ndan dokuz ay sonra düzenlenen yerel seçimleri gene AKP kazanacaktı. Seçim sonuçlarına göre AKP % 45,50, CHP % 29,50, MHP % 14,70, BDP % 3,50 oy almıştı. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığını da AKP adayı Kadir Topbaş kazanacaktı.

Sonuçların ardından her türlü siyasi gelişmeleri sadece "Türkiye'ye karşı kullanılan komplo" gözüyle yorumlayan *Takvim* gazetesi yayın yönetmeni Ergün Diler, Amerikan Büyükelçisi Francis J. Ricciardone'nin İstanbul'da bir özel davete katılmasını "Boğaz'da Gece Partisi" manşetiyle haber yapacaktı. Diler, Erdoğan öncesinde Boğaz'da yaşayan "Baronlar"ın para kazandıklarını, Anadolu'nun kaybettiğini belirtecek; "Erdoğan'la birlikte bu denge MİLLET tarafına döndü! 300 aile yerine 76 milyon kazanmaya başladı! Bu nedenle Erdoğan hedef haline geldi!" diye yazdıktan sonra aralarında iş âleminin önde gelen isimlerinin yer aldığı davete katılanların listesini verecek ve ironik bir dille Ricciardone'nin katılımının bir "siyaset dizaynı" olduğunu ima edecekti.[292]

Takvim, 17 Nisan 2014.

292 Ergün Diler, "Beyaz Türkler Toplandı!", *Takvim*, 17 Nisan 2014.

Milliyet gazetesi yazarı Nagehan Alçı ise "Beyaz Türkler"in semti olarak bilinen Nişantaşı'ndaki seçim sonrası havayı şöyle yansıtacaktı:

> Tablo açık: AK Parti tartışmasız bir şekilde milletin önemli bir kısmını yeniden kapsamayı başardı. Bu çok büyük bir başarı... Bu başarıyı görmezden gelmek, seçim sonuçlarını tartışmalı gibi göstermeye çalışmak, bin dereden su getirip AKP'nin aslında başarısız olduğunu anlatmaya girişmek, bu partiye oy verenleri kısa boylu, koyun gibi vs diyerek faşizan bir dürtüyle aşağılamak gibi acınası tavırları maalesef görüyoruz. Demokrasi budur beyler, bayanlar! Demokrasilerde azınlık çoğunluğu yönetemez. Çoğunluğun tercihi de tartışmasız bir şekilde ortada... Etrafınıza bakıp da Türkiye'yi anladığınızı zannetmekten vazgeçin artık...
>
> Ben zaman zaman 'Beyaz Türkler'in kalesi olan Nişantaşı'nın nabzını tutmaya bayılırım. Gide gele ahbap olduğum büfelerde çalışan, dükkânlarda tezgâhtarlık yapan, eczanelerde kalfa olan insanlar var. Onların gözünden Nişantaşı'na bakmak bence çok önemli. O nedenle özellikle birkaç gün bekleyip perşembe günü bir nabız yoklamasına gittim. Gördüğüm kadarıyla seçim sonuçları travmatik bir etki bırakmış Nişantaşı'nda. 30 Mart'a kadar her gün internete düşen ses kayıtlarını büyük bir coşkuyla birbirleriyle paylaşan ve her seferinde 'bu kez Tayyip kesin düştü' diyenler, Türkiye'yi Vali Konağı ve Teşvikiye'den ibaret sananlar öyle mantıktan uzak bir halde ki belli ki anketlere de ya bakmamış ya da bir mucize beklemişler...
>
> Yıllardır gittiğim bir mağazaya girince çalışanlar gülerek yanıma geldiler. 'Abla buralardan cenaze çıktı sanki. Görsen, her gün bu ülkeden gitme planları yapıyorlar. Çocuklarını nereye göndereceklerini konuşuyorlar. Bize her gün neden Sarıgül'e[293] oy vermemiz gerektiğini anlatıp duruyorlardı, artık kurtulmak için 'yok biz Sırrı Süreyya'ya[294] veriyoruz' dedik sonra da Topbaş'a attık oyu tabii. Aman abla sakın bu konuştuklarımızı duymasınlar. Biz de günlerdir üzgün numarası yapıyoruz...'[295]

Oray Eğin ise seçimden dokuz ay sonra Beyaz Türklerin halet-i ruhiyesini dile getiren yazısına iki genç Türk şefin İstanbul, Akaretler'de yeni açtıkları Gile restoranını[296] methetmekle başlayacaktı: "Abartmadan Türkiye'nin en iyi lokantası diyebilirim. Uzun yıllardan beri ilk defa bir lokantadan gerçekten etkilenerek ayrıldım, ertesi gün uçağım olmasaydı tereddütsüz geri dönerdim." Sonra şöyle devam edecekti:

---

293 Mustafa Sarıgül, CHP'nin adayıydı.

294 Sırrı Süreyya Önder, HDP'nin adayıydı.

295 Nagehan Alçı, "Beşiktaş'ta Kazanan Kayseri'de Neden Kaybediyor?", *Milliyet*, 6 Nisan 2014.

296 Oray Eğin'in methiyesine rağmen restoran 2015 yılında kapanacak, her iki şef Alaçatı'da Tabla restoranını açacaklardı.

> Eğer biraz abartmama izin verirseniz, sırf Gile gibi bir yer sayesinde Türkiye'ye dair iyimser duygular beslemeye başladığımı bile söyleyebilirim. Bizlerin, Beyaz Türklerin, son 10 yıldır Türkiye'ye dair yaşadığı en yoğun duygu yenilmişlik olmalı. Bilginin, yeteneğin, kültür ve görgünün hiçe sayıldığı, avamlaşmanın, cehaletin prim yaptığı bir cehenneme dönüştü bu ülke ve bizi yuttu. Giderek iyi eğitim sahibi olmanın, iyi bir aileden gelmenin neredeyse ayıp sayılmaya başlandığı, "elit" olmanın aşağılandığı bir kültür egemen olmaya başladı.
>
> Buralardaki gericiliğe karşı çıkanlarsa çeşitli damgalarla sindirildi: Darbecilik, İslam düşmanlığı, başörtüsü karşıtlığı, Kemalist faşizm gibi etiketler yapıştırıldı. Bütün bunlar da kurulmak istenen Yeni Türkiye adına yapıldı. AKP'nin isteklerini yapması için göreve getirilen bir yayın yönetmeni ilk iş patronunu Fatih Kadınlar Pazarı'nda büryan kebabı yemeye götürmüştü. Büryan, Anthony Bourdain'in[297] de tattığı bir yemek ama buradaki amaç lezzet avcılığı değil, medya patronunu yeni Türkiye'ye adapte etmekti.
>
> Peki geldiğimiz noktada savaşı büryan mı kazandı... yoksa... Yoksa Gile mi?[298]

Oray Eğin bu yazısından yedi yıl sonra, 2021 yılında, İstanbul'u ziyareti sırasında yeme yediği restoranları anlattığı yazısında kısa ömürlü Gile restoranından şöyle söz edecekti:

> Cihan Kıpçak ve Üryan Doğmuş benim kahramanlarımdan biri. Birkaç sene önce Ertuğrul Özkök'le birlikte Gile lokantalarına gidip hayran kalmıştık. Özkök bu lokantayı hiç duymamıştı, bana da bir Amerikalı arkadaşım söylemişti. Benim zorumla gittik, denedik, hayran kaldık. Hatta ben her alanda insanın yaratıcılığının törpülendiği Türkiye'de iki gencin bu kadar mükemmel bir lokanta açmasından dolayı umutlandım, Türkiye'de sandığımız kadar da yalnız olmadığımızı düşündüm.
>
> Sonra Gile kapandı, çünkü Türkler anlamadı. Patlayan bombalar yüzünden turistler de elini ayağını Türkiye'den çekince Gile aslında biz bize kaldığımızda ne kadar yalnız olduğumuzu gösterdi. Kıpçak ve Doğmuş ayrı yerlere savruldular, hatta Kıpçak bir kere Oscar töreninde yemeklerden sorumlu oldu.[299]

Eğin'in bu yazısındaki önemli vurgu, Gile'nin kalitesini layıkıyla takdir edebilecek rafine damak tadına sahip seçkin Türklerin ("Beyaz Türkler") sayıca azlığı ve dolayısıyla Türk toplumundaki marjinal konumları idi.

---

297 Anthony Bourdain (1956-2018), ünlü bir Amerikalı şef, yazar ve yemek kültürü konulu belgesel yapımcısıydı.

298 Oray Eğin, "Beyaz Türkler Azalıyor mu Çoğalıyor mu?", *Sözcü*, 28 Aralık 2014.

299 Oray Eğin, "Türkiye'nin en iyi lokantası, Türkiye'nin en kötü lokantası", 18 Ağustos 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3165564-turkiyenin-en-iyi-lokantasi-turkiyenin-en-kotu-lokantasi

❖ 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Seçimlere CHP ve MHP'nin desteklediği çatı adayı Ekmeleddin İhsanoğlu,[300] HDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ve AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan katılacaktı. Seçimlerden önce Oray Eğin, 24 Nisan 2014 tarihinde kurulan ve amacı seçimler sırasında sandıklarda bağımsız seçmen gözlemcisi olarak bulunmak olan Oy ve Ötesi Derneği'ne değinecek ve şöyle yazacaktı:

> Türkiye'de Gezi sonrası dinamizm yaratan tek organize hareket Oy ve Ötesi oldu. Birkaç gönüllünün bir araya gelerek kurdukları bu sivil toplum hareketi seçimler öncesinde sandıkların gözlemlenmesi için örgütlendi ve çok başarılı işler yaptı. Cihangir'de mesela CHP'nin sandık görevlisi "Aaa akşam oldu yemeğe gideceğim" diye sandığı bırakıp çıktığında orada Oy ve Ötesi vardı.
>
> Bunlar siyasetle uzun yıllar pek işleri güçleri olmamış, taraf tutmayan, herhangi bir çıkar beklemeyen eğitimli insanlar.
>
> İyi bir ülkede ve demokraside yaşama istekleri onları mecburen politize etti, ellerini taşın altına koymaya zorladı.
>
> Şu ana kadar Gezi dinamizminden çıkan tek olumlu sonuç da bu oldu.
>
> Yerel seçimlerde kendilerini kanıtladılar, şimdi Cumhurbaşkanlığı seçimi için de gözlemci topluyorlar. Çok iyi çalışıyorlar.
>
> Ama bence Oy ve Ötesi bununla kalmamalı, partileşmeli. Türkiye'nin böylesi bir dinamik harekete ihtiyacı var. Şimdi çok erken olsa da kısa sürede rüştlerini ispat edip herkesi kucaklayabilecekler.
>
> Sırtlarında hiçbir yük, onlara karşı önyargı yaratacak herhangi bir kusurları yok. Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra yol haritaları bu olmalı.[301]

Seçim propaganda mitingleri sırasında Erdoğan, çatı adayı Ekmeleddin İhsanoğlu'nun kendisinin aksine, halktan kopuk biri olduğunu vurgulamak için sık sık "monşer" sıfatıyla ona gönderme yapacaktı. İhsanoğlu'nun adaylığını değişik vesilelerle "buldular bir monşer halkın karşısına çıkardılar",[302] "monşer ithal ettiler", "monşer adayı" sözleriyle eleştirecekti.[303] Erdoğan, bir diğer konuşmasında da İhsanoğlu'nu aynı minvalde eleştirmeye devam edecektir:

> Bir cumhurbaşkanı adayına soruyorlar "siz yollarla ilgilenecek misiniz?" O aday da diyor ki "ben cumhurbaşkanıyım benim yollarla ne işim var?" Allah Allah.

---

300 Profesör doktor. 2004-2014 yılları arasında İslam İşbirliği Teşkilatı'nın genel sekreterliğini yapmıştır.

301 Oray Eğin, "Beyaz Türkler Partileşmeli", *Sözcü*, 27 Temmuz 2014.

302 "Başbakan Tayyip Erdoğan: Buldular Bir Monşer Halkın Karşısına Çıkardılar", *Hürriyet*, 18 Temmuz 2014.

303 Anadolu Ajansı, "Erdoğan: Monşer İthal Ettiler", 24 Temmuz 2014, https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-monser-ithal-ettiler,P0I3psL-7UaWPF0LeCCjfQ

> Cumhurbaşkanının yolla, metroyla, tünellerle işi olmaz mı? Bunlar monşer. Monşerlerin bu tür şeylerle işi olmaz. Biz hizmetkârız. Bizim yollarla işimiz olacak.[304]

Yeni Şafak gazetesinin Ali Nur Kutlu müstear adlı yazarı da[305] alaycı bir üslupla İhsanoğlu'nun yabancılığına vurgu yapacaktır:

> Aslında İhsanoğlu da Beyaz Türk sayılabilir. Annesi Türk değil ama biz Yahudi değiliz ki soy sop anneden geçsin. Babası öz be öz Türk olarak yaşadı Mısır'da. Sadece Ekmel Bey tam beyaz değil denebilir, fakat biraz değişiklik de lazım. Tıpkı beyaz ekmek gibi. Artık beyaz ekmek yemiyoruz dikkat ettiyseniz, kepekli ekmek daha sağlıklı. Ekmel Bey kepekli ekmek gibi tam olarak. Beyaz ekmekten daha faydalı.[306]

Her iki adayı karşılaştıran Cengiz Çandar ise İhsanoğlu'nun Erdoğan'a kıyasla üstün vasıflarını hatırlatacaktı:

> Mükemmel Arapçasının yanı sıra son derece iyi bir İngilizce, Almanca da dâhil dört yabancı dil bilir. İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif'in can yoldaşlığını yapan, onunla birlikte sürgünü seçmiş bir babanın çocuğu olduğu için Kahire doğumlu olan İhsanoğlu'nun, Doğu-Batı dillerine ve iki kültüre vukufiyeti ile Türkçeyi en kaba ve argo haliyle bilmekten gayrı herhangi bir dile ve kültüre hâkimiyeti olmayan ama 'belagat ustası' bir cumhurbaşkanı tipinden daha uygun olabileceğini de aklımdan geçirmedim değil.[307]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Hilâl Kaplan, Cengiz Çandar'ın bu yazısına karşılık Erdoğan'ın yabancı dil bilmemesine rağmen "başa geldiğinden beri memleketin yüzyıllık çetrefil sorunları başta olmak üzere neredeyse tüm meselelerini çözüm yoluna soktuğunu" vurgulayacak ve Davos'ta Dünya Ekonomik Forumu'nda İsrail Cumhurbaşkanı Shimon Peres ile olan ve tarihe "One Minute" tabiriyle mal olan tartışmayı referans gösterip şöyle devam edecekti:

> Erdoğan, yabancı dil bilmiyor olabilir. Ama sizin gazetelerinizde, televizyonlarınızda 'Gazzeli militanlar, Filistinli teröristler' ifadeleri geçerken, o bildiği iki kelime İsrail Cumhurbaşkanı'nı susturarak küresel düzenin efendilerinin toplantısında onlara ağzının payını vermeye yetmişti.[308]

304 "Erdoğan: Bunlar Monşer", *Sözcü*, 6 Temmuz 2014.

305 *Millî Gazete* yazarı Reşat Nuri Erol, *Yeni Şafak* gazetesi yayın yönetmeni İbrahim Karagül'ü kaynak gösterip Ali Nur Kutlu mahlasını kullanan kişinin, Anadolu Ajansı eski genel müdürü Kemal Öztürk olduğunu yazacaktır. Kaynak: Reşat Nuri Erol, "Büyük Türkiye ve Adil Düzen", *Millî Gazete*, 8 Mart 2017.

306 Ali Nur Kutlu, "Beyaz Türklere Mektup: Cumhurbaşkanı Adayınız Kimdir?", *Yeni Şafak*, 25 Haziran 2014.

307 Cengiz Çandar, "Cumhurbaşkanı Profili Açısından İhsanoğlu", *Radikal*, 18 Haziran 2014.

308 Hilâl Kaplan, "Ekmel Bey'in Yabancı Dilleri", *Yeni Şafak*, 9 Temmuz 2014.

Hilâl Kaplan bir diğer yazısında ise alaylı bir dille İhsanoğlu'nu Erdoğan ile mukayese edip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçileceğini ilan edecekti:

> Üstelik muhalefetin iki lideri, ilk defa halkın Cumhurbaşkanını seçeceği bir yarışta halkın adını dahi duymadığı, duysa telaffuz edemediği, kendilerinin "bataklık" dediği coğrafyanın göbeği olan Kahire'de doğmuş, 27 yaşına kadar Türkiye'ye ayak basmamış bir bürokratı aday gösterdiler. Şoktaki ulusalcı amcaların, Samsun'dan yeniden gelecek bir sarı saçlı-mavi gözlü yolu gözleyen Kemalist teyzelerin gönlüne biraz olsun su serpmek için İhsanoğlu'nun ilk icraatı da Anıtkabir'e gitmek oldu. Ne diyelim, gerçekten halkını çözmüş bir muhalefet bizimkisi...
>
> Ve dün Başbakan Erdoğan, adaylığını ilan etti. Böylesi bir vasatta doğru soru 'Erdoğan cumhurbaşkanı olur mu?' değil, 'Erdoğan nasıl cumhurbaşkanı olmasın?'dır.
>
> 'Beyaz Türkiye'nin son günlerini yaşıyoruz. Tüm renkleriyle yeni bir Türkiye'nin ayak sesleri yükseliyor, duyuyor musunuz?[309]

Erdoğan oyların % 51,79'unu alarak 12. cumhurbaşkanı seçilecekti. İhsanoğlu oyların % 38,44'ünü, Demirtaş ise % 9,76'sını alacaktı. Erdoğan'ın seçimi açık ara ile kazanması, muhafazakâr kesimi fevkalâde sevindirecekti. Radikal ve sert üslubu ile temayüz etmiş olan *Yeni Akit* gazetesi yazarı Ali Karahasanoğlu, "Zenciler kazandı Beyaz Türkler kaybetti" başlıklı yazısında sevincinin nedenini şöyle izah edecekti:

> Dünkü seçimleri, birçok açıdan "ilk" olarak tanımlayabiliriz.
>
> Ben o "ilk"lerden birisini önceliyorum.
>
> Ne halkın direkt seçmiş olması. Ne "Muhtar bile olamaz" denilen birisinin tırnakları ile kazıyarak cumhurbaşkanı olması. Ne 12 Eylül öncesinde birbirlerini öldüren CHP ile MHP'lilerin aynı adayda buluşmasına rağmen seçimi kaybetmesi.
>
> Ne o, ne bu...
>
> Benim önceledi̇ğim: "Bir İmam Hatiplinin Cumhurbaşkanı olması.."
>
> Niçin önemsiyorum, İmam Hatipli olmasını?
>
> İmam Hatiplilere ayrıcalık tanıması için mi?
>
> Hayır.
>
> İmam Hatipli olmak, bu ülkede "Zenci olmaktır" da onun için..
>
> "Ezilmiş olmaktır" da onun için.
>
> Her kesinden insanların mağduriyetinin sembolleştiği bir sıfattır da onun için.
>
> Bir İmam Hatip mezununun 12. cumhurbaşkanı olarak seçilmesinin anlamı; Çankaya'ya "ezilmişlerin temsilcisi"nin gelmesidir.

309 Hilâl Kaplan, "Sakarya Ayağa Kalkarken", *Yeni Şafak*, 2 Temmuz 2014.

> Bir İmam Hatiplinin cumhurbaşkanı seçilmesi; katsayı zulmünü-başörtü yasağını ailecek yaşayan bir mazlumiyetin Çankaya'da temsil edilmesi açısından çok önemlidir.[310]

Temmuz 2018'de T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı görevine gelecek olan Fahrettin Altun ise 2014 yılında yayınladığı makalesinde Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Beyaz Türklerin halet-i ruhiyesini tahlil edecek ve şu tespitlerde bulunacaktı:

> Kemalizm özünde Batıcı bir siyasi tahayyüle dayanır. Kendisini Batı'dan ayrıştırmaya, özerk bir varlık alanı inşa etmeye çalışsa da Türkiye'nin sorunlarının çözümünü Batı modelinin uyarlanmasında görür. Bu yönüyle Kemalizm, Türkiye Cumhuriyeti'nin sadece resmi ideolojisi olarak değil, modernlik projesi olarak da işlev görür. "Beyaz Türkler"in, "endişeli modernler"in, "modernist Türkler"in yaşam rehberine, doğru-yanlış cetveline dönüşür. Siyaset, ekonomi, toplum, kültür, sanat, eğitim vb. alanlar kötüden iyiye doğru bir dönüşüm yaşayan ya da yaşaması gereken, iyilik ve kötülük güçleri arasında bir mücadelenin olduğu alanlar olarak görülür. Bizden olanlar ve olmayanlar ayrımı son derece net bir biçimde yapılır.
>
> Kemalizm, kendi tarihinde birçok ciddi sarsıntıyla karşı karşıya kalsa da, en büyük travmayı 2002 sonrasında AK Parti iktidarı ile birlikte yaşadı. AK Parti, Kemalistleri ciddi çelişkilere duçar etti. Her şeyden önce Kemalistler zihinsel netliklerini yitirmeye başladılar.
>
> Bugün Kemalistlerin, yıllarca iç düşman olarak gördükleri "irtica" ve "bölücülük" karşısında aldığı tutum, bu kafa karışıklığını açıkça ortaya koyuyor. Kemalistler, bu tehditleri, 1930'larda ve 1990'larda yorumladıkları şekliyle bir özgüven psikolojisi içerisinde yorumlamaktan mahrum durumdalar. Her iki dönemde de Kemalistler, bölücülük ve irticayı "iç tehdit" olarak görüyor ve bu iki unsuru birlikte değerlendiriyordu. "Beyaz" ve "Türk" olmayı mümkün kılan şey, "Kürt"(çü) ve "İslam"(cı) aktörleri birlikte ötekileştirebilme kapasitesiydi.
>
> 1990'ların dünyası böyleydi. Kemalist hegemonyayı mümkün kılan bu hayali ittifak varsayımıydı. Fakat ne zamanki ötekileştirilen unsurlardan bir tanesi, meşru bir yolla ülkedeki egemenlik ilişkilerini kendi lehine şekillendirdi işte o vakit Kemalistler söylemsel bir boşluğa yuvarlandılar.[311]

19 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Erdoğan'ın kazanmasının "Beyaz Türkler" cenahında yarattığı müthiş hayal kırıklığını ünlü sanatçı Zülfü Livaneli Kasım 2014'te yayınladığı ve günümüze kadar sosyal medyada sayısız kere kopyalanıp paylaşılan yazısında dile getirmekte. Livaneli, Erdoğan'ı "Türkiye'de Cumhurbaşkanı seçilen kişinin de bir iktidar sarhoşluğu içine

310 Ali Karahasanoğlu, "Zenciler Kazandı, Beyaz Türkler Kaybetti", *Yeni Akit*, 11 Ağustos 2014.

311 Fahrettin Altun, "Kemalistlerin Bozulan Kimyası", *Akşam*, 18 Kasım 2014.

girerek, "Milletin babası" rolüne soyunduğu"nu, bir "güç sarhoşluğu" içinde olduğunu yazdıktan sonra "Erdoğan iktidardan gittiği zaman Türkiye'nin yönetim sorunu bitecek midir?" sualini soracak, kendi sorduğu bu suale "hayır" cevabını verecek, "Tayyip Erdoğan sebep değil bir sürecin sonucudur" diye yazıp şöyle devam edecektir:

> Sorun onu iktidara getiren, üst üste dokuz seçim kazandıran, bir sürü yolsuzluk ve yönetim skandallarına rağmen körü körüne peşinden giden halktır. Daha doğrusu halkın bir bölümüdür.
>
> Bu halk yığının Anadolu Müslümanlığıyla, gelenekle, ahlakla, haram helal kavramıyla, merhametle, şefkatle hiçbir ilgisi yoktur. Köyden kente göçle başlayan, ne köylü ne kentli olabilen, bütün değer ölçülerinden kopmuş, vahşi birer yaratık haline gelmiş, talandan yalandan pay kapmaya çalışan ve literatürde lumpen proletarya olarak tanımlanmış olan kitledir bu.
>
> AKP'ye oy vermiş olanların tümünü böyle yaftalamak doğru değil elbette. İçlerinde düzgün ve samimiyetle oy veren seçmenler de olabilir. Ama o kitlenin genel karakteristiği budur.
>
> Bu kesim kendini önce arabesk müzikle gösterdi. Güzelim türküleri, geleneksel şarkıları, Anadolu'nun büyük şiir geleneğini terk eden insanlar, bir anda mide bulandırıcı seslere, insanın kulağını tornavida gibi delen elektro bağlamalara, içinde hiçbir hakiki lirizm ve hüzün barındırmayan "Ben de isterem!" saldırganlığına kaptırdı kendini. Şehirler kaçak mahallelerle, üzerinde demir filizleri bırakılmış sıvasız çirkin yapılarla, lağım kokan mahallelerle doldu. Suç oranı ve özellikle kadına karşı şiddet akıl almayacak ölçülerde arttı.
>
> Bunun adına "muhafazakârlık" denilebilir mi? Elbette denilemez.
>
> Aşağı yukarı sayıları kırk milyon dolayında tahmin edilen bu kitle Itri, Mimar Sinan estetiğine de sahip değildir; Anadolu'da yüzyıllarca aydınlık bir nehir gibi akmış olan Karacaoğlan, Pir Sultan, Dadaloğlu temizliğine de.
>
> Dolayısıyla bu kesim muhafazakâr değil, Türkiye'ye çarpık ve ahlak ölçülerinden yoksun bir "modernleşme" sunan yeni bir oluşumdur.
>
> Lafı uzatmadan söyleyeyim. Bu kesimin hayatta en çok nefret ettiği model uygarlaşma, kültür, temizlik ve zarafet simgesi Mustafa Kemal Atatürk, kanıyla canıyla savunduğu lideri ise şimdiki cumhurbaşkanıdır. Kimse kendini aldatmasın. Sayıları çok kalabalık olan bu kesim, ne olursa olsun, hangi skandal patlarsa patlasın sonuna kadar liderini destekleyecek ve Cumhuriyet'e karşı çıkacaktır.
>
> Erdoğan siyasi ömrünü tamamlasa da ona benzeyen başka bir lider bulmakta gecikmeyecektir.
>
> Çünkü Türkiye'nin çürüyen kesimi , bu bozulmayı önce müzikle, sonra hayatımızın her alanına egemen olan lumpenleşme ve arabeskleşmeyle ifade etmeye devam ediyor. Gafil aydınlardan (!) destek alan lumpen kültür, örgütlü cehaletle beslenerek kılcal damarlarımıza kadar yayılıyor.

> Bu manzaraya, lumpenlerin ele geçirdiği muazzam para ve iktidar gücünü de eklerseniz geleceğin hiçbirimiz için kolay olmadığı çok açık.
> Erdoğan bu kitlenin lideridir ve onun yokluğunda yeni bir lider bulacaklarına hiçbir kuşku yok.
> Mustafa Kemal aydınlığını savunan kitleler birleşene ve kendi aralarındaki çelişkileri gidererek, evrensel değerleri savunan bir Türkiye kültürü yaratana kadar acılar devam edecek.[312]

Livaneli'nin bu yazısı, AKP'nin henüz iktidar olmadığı yıllarda "Beyaz Türkler"in Anadolu'dan gelip başta İstanbul olmak üzere büyük metropollere yerleşmiş ancak "ne yazık ki medenileşmemiş bir kitle"ye karşı onlara fazla yaklaşmadan, onları uzaktan âdeta iğrenerek süzen ve dudak büken onlarca tepki yazılarının bir benzeriydi.

❖ 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri

Seçimlerde oyların % 40,76'sını alarak Meclis'te 258 sandalye elde eden AKP, yine birinci parti olarak çıkacaktı. Ancak bir partinin tek başına iktidar olabilmesi ve hükümet kurabilmesi için gerekli olan 276 sandalyeye ulaşamamış olması sebebiyle koalisyon arayışları başlayacaktı. Bu arayışlar netice vermeyince de 1 Kasım 2015 tarihi için erken seçim kararı alınacaktı. 7 Haziran seçimlerinin sürpriz sonucu, HDP'nin Meclis'e girebilmek için barajı aşması ve oyların % 13,12'sini alması idi. Bu netice üzerine AKP milletvekili Burhan Kuzu "HDP barajı Beyaz Türklerin verdiği oyla geçti. Beyaz Türk adama durduk yere oy vermez. Bunu senden misliyle alır" yorumunda bulunacaktı.[313] MHP lideri Devlet Bahçeli de benzer bir şekilde konuşacaktı:

> İzmir'de, Marmaris'te yazlıklarında yatıp AKP'nin olmasın diye oyunu MHP'ye vermeyen; ama HDP'yi Meclis'e taşıyan zavallılar, Türkiye'nin kaymağını yiyenler, Boğaz'da yalılarda viskisini yudumlayıp oyunu HDP'ye veren şerefsizler. Şimdi, HDP ile koalisyonu kurun.[314]

312 Zülfü Livaneli, "Erdoğan Sebep midir, Sonuç mu?", 3 Kasım 2014, https://www.livaneli.gen.tr/erdogan-sebep-midir-sonuc-mu/

313 "AKP'li Burhan Kuzu: HDP Barajı Beyaz Türklerin Verdiği Oyla Geçti" dedi, 8 Haziran 2015, https://haber.sol.org.tr/turkiye/akpli-kuzu-hdp-baraji-beyaz-turklerin-oyu-ile-gecti-119081

314 "Bahçeli'den Olay Yaratacak Sözler: Viski İçen, HDP'ye Oy Veren Şerefsizler...", *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 2015.

Bu beyanat üzerine "Etiler, Ulus, Akatlar ve Rumeli Hisarüstü halkı, Sanatçılar Parkı'nda herkesin katılımcı olabildiği özgür bir forumda buluşuyor, ses çıkarıyor" sabit tweeti ile Twitter'da bulunan #EtilerForum hesabı şu alaycı mesajı yayınlayacaktı:

Bu durum basında "Beyaz Türkler CHP'ye mi, HDP'ye mi oy verdiler?" tartışmasını başlatacaktı.[315] *Takvim* gazetesi "Biji[316] Etiler!" manşetini atıp "sosyete"nin yaşadığı semtlerden Bebek'te oyların % 45'inin, Etiler'de % 46'sının, Bağdat Caddesi'nde % 45'inin HDP'ye aktığını ve "şampanyaların patlatıldığı"nı yazacaktı.[317]

Bu haber üzerine #EtilerForum hesabı *Takvim* gazetesinin bu tam sayfa manşetini kast ederek "Paçavrayı kıramadık HDP'nin barajı yıkmasını bu gece şampanya ile kutluyoruz, herkes davetli!" türünden alaycı bir mesajı Twitter'da paylaşacaktı.

Takvim, 9 Haziran 2015.

315 Güliz Arslan – Aslı Barış – Hakan Gence, "Beyaz Türklerin Yeni Türkiye'si", *Hürriyet Kelebek*, 20 Haziran 2015.

316 Kürtçe "Yaşasın".

317 "Biji Etiler!", *Takvim*, 9 Haziran 2015.

Bu mesajı fark eden *Takvim* gazetesi hakkında yapılan "paçavrayı kıramadık" yorumunu görmezlikten gelip konuyu gene manşetten haber yapacak ve "Grup, "HDP'nin barajı yıkmasını şampanya ile kutluyoruz, herkes davetli" açıklamasını yaptı. Adres ise İstanbul'un sosyetik semti Etiler'deki Sanatçılar Parkı'ydı. Saatler 22.00'daki partiye ayarlandı. Şampanyasını alan kutlamaya aktı. Alandaki "Selocan"lar şampanyaları patlattı" yazacaktı.[318]

Takvim, 12 Haziran 2015.

318 "Takvim fikri takipte: "Biji Etiler" analizinden sonra Biji şampanya", 12 Haziran 2015, http://www.diken.com.tr/takvim-fikri-takipte-biji-etiler-analizinden-sonra-biji-sampanya/

Takvim gazetesi bu sansasyonel ve tahrik edici tavrında ısrarcı olacak, on gün sonra gene tam sayfa yayınlayacağı haberde Nişantaşı'ndaki City's alışveriş merkezinin önüne photoshop ile Irak Bölgesel Kürt Yönetimi bayrağını yerleştirecek, City's adını Hewal City olarak değiştirecek ve alışveriş merkezine "şal-şepikli" kadın görselleri yerleştirecekti.[319]

Takvim, 23 Haziran 2015.

319 "Takvim yine "photoshop'u fazla kaçırdı: Victoria'nın yerine Kandil'in melekleri", 23 Haziran 2015, http://www.diken.com.tr/takvim-yine-photoshopu-fazla-kacirdi-victorianin-yerine-kandilin-melekleri/

Beyaz Türklerin HDP'yi destekledikleri iddiası ilk kere gündeme gelmemekte. 2012 yılında da *Star* gazetesi yazarı Mehmet Ocaktan "son günlerde 'Beyaz Türkler'in gönlü, tuhaf bir şekilde PKK'ya ve Kandil'e meyletti" satırlarıyla başlayan yazısında AKP'yi yıkmak isteyen "AKP düşmanları" için PKK'nın kullanabilecekleri en son koz olduğunu yazacaktı.[320]

Ancak bu haber doğru değildi. *Vatan* gazetesi Etiler, Ulus, Bebek, Nişantaşı ve Teşvikiye'de CHP ve AKP'nin oylarının arttığını yazacaktı.[321] Ahmet Hakan da yaşadığı Nişantaşı'ndaki seçim sandıklarının neticelerine bakıp "Nişantaşı HDP'ye oy verdi" haberlerinin şehir efsanesi olduğunu yazacaktı.[322]

❖ 1 Kasım 2015 – Erken Genel Seçimler

İktidar yanlısı *Sabah* gazetesinin yazarı Rasim Ozan Kütahyalı seçim öncesinde, seçimleri AKP'nin kazanacağı öngörüsünde bulunduktan sonra Beyaz Türklerin ruh halini şöyle anlatacaktı:

> Eski rejimin egemeni kentli LAST orta ve üst sınıflarının yani Beyaz Türklerin ruh hali nasıl düzelecek? Bu toplumsal kesim Türkiye'nin sahibi ve efendisi olduğu bilgisini içselleştirmişti. Dolayısıyla son dönemde yaşananlar bu kesimin algı dünyasını parçalıyor.(...) Aslında geride kalan 13 yıl içinde dediğim gibi malları, mülkleri değerlendi, orta sınıf açısından ekonomik fırsatlar genişledi, yurtdışına kaçmaya gerek kalmadı. Fakat bu toplumsal kesim kendi durumundan çok, diğer toplumsal kesimlerin durumuyla ilgiliydi. Onların algısına göre İslamî kesim de zenginleşiyordu, Kürtler de zenginleşiyordu, hiç görmedikleri sosyal mekânlarda bu insanları görmeye başladılar. Bir dindar daha bir kendine güvenerek "Ben Müslüman'ım ve en iyi yerlerde olmayı istiyorum" diyebiliyordu. Bu özgüvenli İslamî ruh hali de kendine Beyaz Türkler diyen kesimi aşırı derecede huzursuz ediyordu, hâlâ da ediyor. Önümüzdeki dönemde bu ruh hali nasıl normalleşecek? [323]

1 Kasım erken seçimlerinde gene AKP birinci parti çıkacaktı. AKP oyların % 49,50'sini alarak 317 sandalye elde edecek ve tek başına hükümet olacaktı. Sürpriz sonuç ise HDP'nin oyların %10,76'sını alıp Meclis'e girebilmiş olmasıydı. *Yeni Şafak* gazetesi yazarı sosyoloji profesörü Ergün Yıldırım da seçim günü yayınladığı yazısında "Beyaz Türkler"in artık mazide kaldığını çarpıcı bir şekilde ilan etmekteydi:

---

320 Mehmet Ocaktan, "Beyaz Türklerin 'Son Kalesi' Kandil", *Star*, 10 Ağustos 2012.

321 İlker Akgündüz, "Beyaz Türklerin Kazananı CHP ile AKP", *Vatan*, 13 Kasım 2015.

322 Ahmet Hakan, "Cevap Ver Şems Ethem", *Hürriyet*, 14 Haziran 2015.

323 Rasim Ozan Kütahyalı, "AK Parti Beyannamesi ve Beyaz Türkler", *Sabah*, 5 Ekim 2015.

Anadolu'dan merkeze aktık. Köylerimiz ve şehirlerimizde uyandık. Okuduk; kışları ve dağları devirdik. Çalıştık; on değil, yirmi beş saat. Emellerimize ulaştık; bunun için evlerimizi, memleketlerimizi ve ana-babalarımızı terk etmeyi göze aldık. Akademisyen olduk, iş adamı olduk, başbakan olduk, Cumhurbaşkanı olduk. Ülke, bizimle başka bir ülke oldu; zenginleşti, özgürleşti, tarihiyle barıştı. Konuştukça konuştu, açıldıkça açıldı. Ülkenin semalarında gökyüzü masmavi oldu. Anadolu, yeniden dirildi. Anadolu dirilişi yaşadık.

Onlar bizi reddettiler, inkâr ettiler, duymadılar. Bununla da yetinmeyerek aşağıladılar. Babil kulesinin tepesinde oturan Tanrı Marduk hissiyle kibir içinde baktılar bize. Ne akademisyenliğimizi, ne yazarlığımızı ne de tüccarlığımızı kabul ettiler. Cumhurbaşkanımıza etmedikleri küfür ve aşağılama kalmadı. Onların bu ülkeye yazdıkları senaryoda biz başörtülü kapıcı kadın ve bahçede bekleyen Ahmet Efendi'ydik. Başka bir anlamımız yoktu. Şimdi o başörtü kapıcı kadın imgesinden çıkmıştı, bahçıvan Ahmet Efendi de "ırgat" olmaktan. Başörtülü teyze avukat, doktor, tüccar, vekil olmuştu. Ahmet Efendi de Cumhurbaşkanlığı'na yükselmişti. Ama onlar hâlâ konaklarında mutlu yaşamanın hayalleriyle gün geçiriyorlar. Konak, hayalleriyle birlikte çoktan yokluklara karıştı. Onun etrafında tahayyül edilen hayat da öyle. Değişen bu gerçeklik karşısında onların kafaları değişmedi, bize biçtikleri rol değişmedi. Bu nedenle ne akademisyenliğimize inanırlar, ne tüccarlığımıza ne de Cumhurbaşkanlığı'mıza. % 50'leri aşan siyasal varlığımızı reddediyorlar. "Muhafazakârlar ve kapalılar" deyip demokrat bulmuyorlar. Ödünç aldıkları demokrasi bilinçlerine uymuyoruz.

Onlar, steril mahallelerinde Anadolu için çizdikleri senaryonun zamanının geçmesine tahammül edemiyorlar. Bundan dolayı ödünç Avrupa bilgileriyle bizleri okumaya devam ediyorlar. Ruh hallerimizi bu ödünç aldıkları ve kendi kibirli dünyalarından geçirdikleri görüşlerle okuyorlar. Bizlere trollerle geçindiğimizi söylüyorlar. Çalarak ve liderimizin ırgatları olarak makamlar kazandığımızı ileri sürüyorlar. Bütün varlığımızı bir parti, bir lider ve bir olayla açıklıyorlar. Bizi güya hiçleştirecekler; bu ülkedeki saygınlığımızı ve varlığımızı silip atacaklar. Liderimizi devirince, partimizi yıkınca ve bizi iktidardan düşürünce yok olup gideceğimize inanıyorlar. Bu inançlarının gerçeklik karşısındaki beyhudeliğini görünce hırçınlaşıyorlar, saldırganlaşıyorlar. İçgüdülerinin tahammülsüz isyankârlıklarıyla nöbet geçirmeye başlıyorlar. Fikir yerine hezeyanlar dökülüyor kalemlerinden. Beyaz Türk olmanın varlığıyla büyüklüklerini tartışmaya açmıyorlar bile! Ruh hallerimizi fukara ruh halleriyle okuyorlar. Çölleşen zihinlerinden fikir yerine irin akıyor. Başlıyorlar suçlamaya ve aşağılamaya. Bizimle beraber milleti de aşağılıyorlar. Milletin kapalılığından, geri kalmışlığından ve anti demokratik bilincinden dem vuruyorlar. Kafalarındaki demokrasiye uymayan halkı aşağılıyorlar. Elitizmleri dibe vuruyor! Her yerlerinden kibir fışkırıyor. İroniye başvuruyorlar. Bu dilleriyle hem millete hem de ondan doğan bizlere saldırıyorlar. Saldırıdan öte alay ediyorlar. Tanrı aydın rollerine soyunuyorlar. Sadece millete akıl veriyorlar. Milleti dinleme tenezzülünde bulunmuyorlar. Çünkü onların nazarında bu halk cahil, geri kalmış, orta çağ inançlarıyla beyni sulanmış(!) Bundan dolayı

milletin kararına da itibar etmiyorlar. Bu milletin iradesine de saygı duymuyorlar. Demokrasi deyince sadece kendi hayallerindeki siyasal düzen akıllarına geliyor. Onlar sadece kendi mahallelerini, yaşam tarzlarını ve statükolarını düşünüyorlar. Tek dertleri bu. Mahalleleri model mahalle, yaşantıları model yaşantı olsun istiyorlar; bizler de onlara sulanan kapıcılar ve hamallar! Büyük bir çaresizlik içindeler. Huzursuzluk, bütün keyiflerini kaçırmış durumda. Biz onların mallarına konmadık, onları ganimet bilmedik. Zenginliğimizi kendimiz ürettik. Anadolu'dan dünyaya meta ürettik. Anadolu'dan dünyaya ticaret yaptık. İsyan ve muhabbeti beraber taşıdık, barış ve mücadeleyi beraber bildik. Biz muhafazakâr halkız, dindarlarız, İslamcıyız; gecekondulardan ve köylerden şehir merkezlerine akan insanlarız. Onlar kentsoylu Beyaz Türkler, Beyaz Türklerin solcu çocukları.[324]

Seçim sonuçlarını tahlil eden yazı dizisinde Hasan Bülent Kahraman, manzarayı şöyle özetleyecekti:

a) AKP'nin iktidarını engellemek isteyen Beyaz Türkler CHP ile HDP arasında sıkışıp kalmışlardı. AKP iktidarını engellemek için HDP'ye ihtiyaçları vardı ancak HDP'nin talepleri onları tedirgin ediyordu.
b) AKP'nin Kemalist rejimi dönüştürdüğü bir gerçekti. Özetle taşranın alt toplumsal katmanları İstanbul'a göç ederek merkeze gelip kültürel birikimleriyle merkezi etkilemişlerdi. Bunun sonucunda ortada yeni bir devlet ve toplum oluşmuştu.
c) Sonuç itibariyle Beyaz Türkler bir "yenilmişlik" duygusu içindeydiler ve bundan çıkmaları lazımdı. Diğer yandan iktidarın da "her şey benim olsun" mantığıyla ilerlemesi imkânsızdı. Beyaz Türkleri de siyaseten kapsaması lazımdı.

Hasan Bülent Kahraman yazı üçlemesinin sonucunu "Nişantaşı kucaklaşması şart!" cümlesiyle bitirecekti.[325] Bu yazı dizisi üzerine *Star* gazetesi muhabiri Fadime Özkan, Kahraman ile bir söyleşi yapacaktı. Kahraman, mülakatta görüşlerini biraz daha açıklığa kavuşturacak ve şöyle konuşacaktı:

Beyaz Türkler nasıl bir siyasi sıkışmışlık yaşıyor?

Bu devlet 1923'te bir Türk elit kesim tarafından kuruldu. Başarıları var. Ama bu onun militer-bürokratik bir yapıya sıkışmasını engellemedi. Kentli, Batılı, laik, iyi eğitimli, yüksek gelirli kesim yani Beyaz Türkler taşra hareketini çoğu zaman ordu darbeleriyle durdurdu. Artık bunu mümkün görmüyor. O zaman çok ağır bir yenilmişlik duygusuna kapılıyor. Bu onu aşırı kuşkucu yapıyor. Kendi içine kapanmasına yol açıyor. Buna mukabil diğer kesim de kendisiyle fazla meşgul. O da fazlasıyla içine kapalı. Üstelik bir iktidar içinden konuşuyor. Ödün vermek

324 Ergün Yıldırım, "Bu Ülkeden Beyaz Türkler Geçti", *Yeni Şafak*, 1 Kasım 2015.

325 Hasan Bülent Kahraman, "İki Ateş Arasında 1-2-3", *Sabah*, 21, 23, 25 Aralık 2015.

demeyeyim de, daha diyalojik bir yaklaşım geliştirmiyor. Ayrıca yeni demokrasinin evrensel standartları veya evrensel demokrasinin yeni standartları da önemsenmiyor. Daha ne olsun?...

Yeni orta sınıf ile Beyaz Türkler arasında nasıl bir ilişki var peki? Birbirine kategorik karşıtlıktan mı yoksa değişik alanlarda hayatların kesişmesinden ve benzeşmesinden mi bahsedebiliriz?

Sorun işte bu zaten: hiçbir ilişki yok aralarında. Hiçbir ilişki yok. Hatta bu ilişkinin ben sermaye düzeyinde bile kurulmadığı kanısındayım. Türkiye demeyeyim de büyük kentler gitgide birbirine karşı sıkı sıkıya kapanmış 'gated community'lere, kapılı, kapalı cemaatlere döndü. Mahalleler bugün kurtarılmış bölge gibi görünüyor. O nedenle ben Nişantaşı'nda kucaklaşmaktan söz ettim. Fakat şimdilik bunu çok zor görüyorum. Şunu kabul ediyorum, bu zor bir proje. Zamanla oluşabilir. Ama her şeyin demokratik bir platformda cereyan etmesi şartıyla. Fransa'da bir Katolik'le bir komünist asgari hayat tarzları bakımından benzerdir. Biz benzemezlik yaratmaya çalışıyoruz. Gerçekten zor bir problem.

Yaygın bir kanaat var, doğrulamak ya da yanlışlamak mümkün mü: "AK Parti sekü-ler laik kesimleri, Beyaz Türkleri kapsamıyor"?

Doğru. Bu ilişki başlangıçta çok müteredditi başladı. 2002'yi anımsayın. Askerin tavrını hatırlayın. Hatta RP'nin birinci geldiği seçimi hatırlayın. Türkiye'de kıyamet kopuyordu. İlk tepki asker darbe yapsın şeklinde oldu. Onlar da el-hak girişimde bulundular. Ama konjonktür çok değişmişti. Nitekim 2007'de Gül'ün cumhurbaşkanı olmasını engelleyememeleri ve elde edilen seçim sonuçları bu işin güvencesi oldu. Ondan sonra hiç değilse liberal kesimle bir uzlaşma sağlandı. O kesimin desteği Ak Parti'ye büyük olanaklar sağladı. Fakat gitgide bu uzlaşma çözüldü. Gezi Olayları'nda ise ipler koptu. Artık iki tarafın da birbirini yok saydığı bir dönemdeyiz.

Kahraman, çözüm olarak AKP'nin daha kapsayıcı ve kucaklayıcı bir siyaset uygulaması gerektiğini söyleyecekti.[326]

Seçimlerden iki ay sonra iktidar yanlısı *Akşam* gazetesinin muhabiri "Beyaz Türklerin yoğun olarak yaşadıkları" Etiler, Bebek, Nişantaşı ve Cihangir'de yapılan "bugün seçim olsa hangi partiye oy verirsiniz?" sualli yeni kamuoyu araştırması sonuçlarına göre 7 Haziran ve 1 Kasım 2015 seçimlerinde HDP'ye oy verdikleri sıklıkla tekrarlanan Beyaz Türklerin HDP'ye desteklerinin eridiğini iddia edecekti. Desteğin neden çekildiğine sebep olarak da HDP'nin PKK'ya destek vermesi ve Selahattin Demirtaş'ın samimi bulunmaması belirtilecekti.[327]

326 Fadime Özkan, "Hasan Bülent Kahraman: Beyaz Türkler Sıkıştı, Çıkışı AK Parti Bulacak", *Star*, 28 Aralık 2015.

327 Şakir Aydın, "Beyaz Türklerin Selo Pişmanlığı", *Akşam*, 3 Ocak 2016.

❖ 15 Temmuz 2016 Darbe Teşebbüsü

• Nora J. Artan'ın "Veda" Yazısı

15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden bir gün önce İstanbul'da yaşayan Nora J. Artan (34) adında bir genç anne Facebook'taki sayfasında şu metni yayınlayacak, akabinde eşi ve küçük yaştaki çocuğuyla birlikte Kanada'ya göç edecekti:

> Biz gidiyoruz.
>
> Artık tanınmaz halde olan, doğduğumuz bu topraklardan, doyacağımız topraklara göç ediyoruz.
>
> Gezi zamanı içimizde alevlenen minicik umut kıvılcımı maalesef artık tamamen söndü.
>
> Asıl sorunun bizi yöneten ayak takımı değil, böyle olması gerektiğine inanan, bundan son derece memnun olan, senden benden sırf onun gibi olmadığımız için nefret eden halk olduğunu anladık artık.
>
> Böyle nefret dolu bir çevrede barınamıyoruz.
>
> Azınlığız.
>
> Mutsuzuz.
>
> Her gün ayrı bir katliamın yaşandığı, insan hayatının beş para etmediği, üstüne bir de ülkenin yarısının inancınıza, doğduğunuz yere, ideolojinize, düşüncenize göre "oh olsun, iyi ki geberdi" dediği bir yerde daha fazla yaşayamıyoruz.
>
> Belki tesadüfen o gün denk gelmeyip, patlayan bir bomba ile ölmüyoruz ama bu da pek yaşamaya benzemiyor doğrusu.
>
> Biz artık insan yerine konmak istiyoruz.
>
> İyilik yaptığımızda "enayi", saygısızlık yapmadığımızda "ödlek", eğitimliysek "entel", görgülüysek "elit", dürüst isek "saftirik", oruç tutmuyorsak "kafir" diye yaftalanmadığımız bir hayatımız olsun istiyoruz.
>
> Öyle ya, başka hangi dilde "entel" diye hakaret var? Ne acıklı değil mi?
>
> Daha basit bir hayat istiyoruz.
>
> Daha güzel bir hayat istiyoruz.
>
> Ayıp mı?
>
> Her şeyden önemlisi, koca bir hayatın henüz en başında olan Uzy'nin [Uzay] sorumluluğu var artık üzerimizde. Sadece kendimiz için değil, onun için gidiyoruz en çok.
>
> Bu ülkede her şey çok zor. Çalışmak, kazanmak, okumak, eğlenmek, dinlenmek, seyahat etmek, çocuk büyütmek...
>
> Maalesef istediğiniz kadar çok para kazanın, bazı şeyleri satın alamıyorsunuz.
>
> Kendi fanusunuzda belki huzur bulabilirsiniz ama burnunuzu kapıdan dışarı çıkardığınız an bu kötü insanlarla muhatapsınız. Sokakta, trafikte, okulda, işyerinde...

> Belki çocuğunuzu yılda 40.000 TL vererek en iyi okula gönderiyorsunuz ama canını eğitimsiz, saygısız, hatta kuvvetle muhtemel daha önce içeri girip çıkmış eski bir dolmuş şoförünün kullandığı servise emanet ediyorsunuz... Siz gece gündüz çalışıp didinip tüm servetinizi yıllarca bu okullara, kurslara yatırıyorsunuz ki çocuğunuz mezun olduğunda 1500 TL maaşla, dayısının torpiliyle yönetici olmuş bir hanzonun altında çalışabilsin...
>
> Bu ülkede artık gerçekten, taraf olmayan bertaraf oldu.
>
> Göz göre göre hem de.
>
> Ramazan'da sigara içene verdikleri tepkinin yarısını 45 çocuğa tecavüz edildiğinde vermeyen insanlarla nasıl yaşanır?[328]
>
> Yaşayamıyoruz.
>
> Niye terk edip bu ülkeyi onlara bırakıyoruz? Niye hep biz gidiyoruz?
>
> Çünkü gitmezsek hep biz ölüyoruz.
>
> Eğer başımıza bir iş gelmeden, hayatta kalmayı başarırsak, bu ay sonunda, binip uçağımıza yeni hayatımıza başlıyoruz.
>
> Çokça buruk, bir o kadar heyecanlı, oldukça da öfkeliyim aslında. Tam bir duygudurum bozukluğu. Bakalım nasıl olacak...
>
> 'Nora was here' diye diye şaka maka, di'li geçmiş zaman olacak Türkiye'deki hayatımız.
>
> Biz Eski Türkiye'nin insanları, Yeni Türkiye'yi terk ediyoruz.
>
> Peace.[329]

Bu uzun "şikâyetname" veya "veda" yazısında yer alan şikâyetlerin Beyaz Türkler ve Kemalistler cenahında herkesin ortak bir şekilde az veya çok muzdarip olduğu ve dile getirdiği haklı şikâyetler olduğunu söylemek lüzumsuz. Ancak yazının rahatsız edici yanı hakaretamiz ve tepeden bakan üslubu: "Bizi yöneten ayak takımı", "hanzolar", "burnumuzu kapıdan çıkardığımızda karşılaştığımız kötü insanlar", "başımıza bir iş gelmeden hayatta kalmayı başarırsak", "senden benden sırf onun gibi olmadığımız için nefret eden halk". Tüm bu cümleler "bu Türkler adam olmaz" kanaatini dile getiren, medeniyetten nasibini almamış bir ortaçağ toplumuna iğrenerek bakan, şarkiyatçı, küçümseyici ve muhatabına tiksinerek bakan bir bakışın dışa vurumu.

---

328 Burada gönderme yapılan hadise, Karaman'da Ensar Vakfı ve Karaman Anadolu İmam Hatip Lisesi Mezunları Derneği'ne ait evlerde kalan çocukların 2012-2015 yılları arasında Muharrem Büyüktürk adlı öğretmen tarafından cinsel istismara ve tecavüze maruz kalmaları olayıdır. Kaynak: "Ensar Vakfı Tecavüz Skandalı", https://tr.wikipedia.org/wiki/Ensar_Vakf%C4%B1_tecav%C3%BCz_skandal%C4%B1

329 Nora J.Artan'ın facebook paylaşımı, 14 Temmuz 2016.
https://www.facebook.com/norajartan/posts/10209750573741126
Bu yazı ekşisözlük'te de yer alacaktır:
https://eksisozluk.com/kanadaya-goc-eden-bir-ciftin-veda-yazisi--5183425

- **Darbe Teşebbüsü Sonrası "Beyaz Türkler"e Yönelik Eleştiriler**

Darbe teşebbüsü sonrasında yurtdışı basında varlıklı Türklerin, gayrimenkul satın alan yabancılara oturma izni veren İspanya, Yunanistan, İngiltere ve İrlanda'da gayrimenkul almaya teşebbüs ettikleri, varlıklarını Türkiye dışına transfer ettikleri ve iyi eğitimli gençlerin Türkiye'den ayrıldıkları haberleri yer alacaktı.[330] Bu haberler üzerine Oray Eğin ve Mehmet Barlas, Beyaz Türklerin Erdoğan'ı devirmek için Fetullah Gülen'den medet umduklarını ileri süreceklerdi.

– Oray Eğin

> Bugüne kadar büyük bir gururla taşıdığım Beyaz Türk kimliğimi ilk kez bir-iki sene önce Nişantaşı'ndaki bir bahçe katındaki ev davetinde sorgulamaya başladım. DVD'den Bryan Ferry konseri izleyen bir grup Nişantaşı sakini Türkiye'nin geleceğinden ne kadar endişeli olduklarını yabancı likörleri yudumlayarak kendi aralarında tartışıyorlardı. Herhangi bir politik eylemde bulunmadıkları gibi siyasi derinlikleri de yok denecek kadar azdı.
>
> Bu tipler bugünlerde Ahmet Altan'ın tutuklanmasından dolayı infial duyuyor. Marshall McLuhan'ın 'infial hissi ahmaklara saygınlık kazandırır' önermesine cuk oturan öfkeyle, "büyük" romancının mağduriyetine öfke kusuyorlar. Herhalde hayatlarında hiç roman okumamışlar. Ahmet Altan sahiden bir romancı olduğu için mi gözaltına alındı?
>
> Yabancılar Türkiye'nin dinamiklerini anlamıyor da Beyaz Türkler içinde yaşadıkları siyasi iklimin ayrıntılarına hâkim olmayabilir mi? Ya aptallıktan ya da alçaklıktan, çoğu zaman da ikisinin karışımından dolayı, infial korosunun güvenli kıyılarında yer almak daha çok işlerine geliyor.
>
> Şahsi çıkar ve para musluğunun kesilmesinden dolayı oluşan öfke, Türk liberallerini ülkenin en kirli örgütlerinden FETÖ'yle işbirliğine bile sürükledi.
>
> 'Tayyip nasıl giderse gitsin', diye gözleri kör olanlar, Hasan Cemal gibi Altanlar'ın tutuklanmasını kınayanlar Gülen gibi bir suç örgütüyle işbirliği yapmaktan çekinmiyor. Aptallık mı, alçaklık mı?
>
> Bu sesi çok gür çıkan ama niteliği sivrisinek büyüklüğündeki düşük liberal koronun son yarattığı düşünce terörü kendilerinden olmayanı "Tayyip'çi" diye damgalamak. Ortada seçilmiş bir iktidar ve gizli kapaklı işler çeviren bir suç şebekesi varsa ve illa bunlardan biri seçilecekse çok tereddüde lüzum yok.
>
> Eğer, 17-25 Aralık ya da 15 Temmuz'da kazara Gülen örgütü kazansaydı Türkiye'nin geleceği Altan Ailesi'nin denetiminde hepinizin seks kasetlerinin belgelendiği,

330 Güneş Kömürcüler, "A scary rise in the number of Turks moving abroad", *Hürriyet Daily News*, 14 Nisan 2017; Zülfikar Doğan, "Plan B for worried Turks: Move Abroad", 23 Mayıs 2017, https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/05/turkey-greece-increasing--number-of-turks-leaving-country.html

> evimize böceklerin yerleştirildiği, yer yer faili meçhul cinayetlerin can aldığı, sahte belgelerle her an hapse düşeceğimiz bir canavar olmaya devam edecekti.
> Beyaz Türkler aldatılmaya razılar ve kendi aptallıklarıyla bir terör örgütünü meşrulaştırarak hepimizin geleceğini tehlikeye atıyorlar.[331]

- Mehmet Barlas

> Bugün de Yunanistan'a, İspanya'ya, İngiltere'ye göçmeyi seçen Beyaz Türkler var. Barselona'daki emlak alımlarında Türkler ikinci sıradaymış. Bakarsınız Katalan bağımsızlığı sonrasında da Madrid'e göç ederler. Bunların bir bölümü de 15 Temmuz darbe girişiminde rol alıp, başarısızlıktan sonra Avrupa ülkelerine sığınanlardan oluşmuyor mu?
> Bir imkân bulamayıp Türkiye'de kalanlar ise, Tayyip Erdoğan'a dönük saplantılı nefretlerini çeşitli şekillerde sergilemekteler. Bunların bir bölümü 15 Temmuz'un düzmece olduğunu iddia ederken, bir bölümü de çaresizlikten FETÖ'cü olmayı seçiyorlar. Tıpkı geçmiş askeri darbeler öncesindeki iktidarlara ve siyasi liderlere duydukları saplantılı nefretten ötürü ne tür yanılgılara düştüklerini sonra fark eden eski kuşak Beyaz Türkler gibiler yeni kuşak Beyaz Türkler de...[332]

- Can Paker

Mehmet Barlas'ın kayınbiraderi Can Paker de Beyaz Türkleri eleştirenlerin safına eklenecekti. Can Paker, TESEV'den istifa etmesinden sonra PODEM'i kurup yönetim kurulu başkanlığını üstlenecek ve bu süreçte Beyaz Türklere karşı eleştirel bir tavır sergilemeye başlayacaktı.[333] Mehmet Barlas'a göre Paker'in AKP'ye ve Erdoğan'a yakın durmasının sebebi, toplumda meydana gelen değişimi görmesiydi.[334] Paker darbe girişiminden bir yıl sonra Londra'da yaptığı bir konuşmada devlet kurumlarını kontrol eden ayrıcalıklı bir seçkin sınıfın (Beyaz Türkler) bir sosyal mühendislik projesine giriştiğini ve Avrupalı gibi düşünüp davranan bir ideal Türk yurttaşını şekillendirmeye teşebbüs ettiğini söyleyecekti. Bu seçkinlerin, devlet kurumlarını ve özellikle TSK'yı kullanarak askerî darbeler vasıtasıyla Kürtleri, Alevileri, dindar muhafazakâr Türkleri marjinalize edip güçlerini sınırlandırdıklarını ekleyecekti. Can Paker 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünün de tasvir ettiği sosyolojik modele uyduğunu söyleyecekti.[335]

---

331 Oray Eğin, "Nasıl Tayyipçi Oldum?", *Sözcü*, 18 Eylül 2016.

332 Mehmet Barlas, "Beyaz Türklerin Tarihi Yanılgıları Hiç Bitmez ki", *Sabah*, 6 Ekim 2017.

333 Paker'in bu tavır değişikliğini eleştiren iki yazı için bkz.: Ertuğrul Özkök, "Bu Haberi Niye Arşivden Çıkardınız?", *Hürriyet*, 2 Ağustos 2013 ve Mustafa K. Erdemol, "Bu Bir Sülale Hastalığı", *BirGün*, 20 Ocak 2017.

334 Fatih Vural, *Bir Can Paker Kitabı Geriye Bakmak Yok*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2013, s.350.

335 "Westminster Debate, "The Fundemental Sociological Conflict of Turkey's Political Regime", 30 Mart 2017, http://ceftus.org/2017/03/31/westminster-debate-can-paker/

– Diğer Eleştiriler

Darbe teşebbüsünden iki ay sonra *Sabah* gazetesi muhabiri Olkan Özyurt; Can Paker, sanatçı Kutluğ Ataman, eski bakan Bülent Akarcalı ve *Sabah* gazetesi yazarları Melih Altınok ve Haşmet Babaoğlu'ndan Beyaz Türklerin darbe karşısındaki tavırları hakkında görüşlerini alacaktı. Bütün bu isimler Beyaz Türkleri darbe karşısında net tavır almamış olmakla eleştireceklerdi. Can Paker, Beyaz Türklerin Türkiye'nin % 15'ini teşkil ettiklerini, "tarihsel bir mağlubiyet yaşadıkları"nı belirtecekti. Sanatçı Kutluğ Ataman onları "serada yetişen hormonlu domatesler"e benzetecek, sanat âleminin "Recep Tayyip Erdoğan gitsin de biz Beyaz Türk olmaya razıyız" şeklinde bir galeyan ve hezeyan içine düştüğünü ileri sürecekti.[336] *Radikal* gazetesi yazarı Cüneyt Özdemir ise Ataman'ı; duruma göre tavır değiştiren, önce Başbakan Erdoğan'ı eleştiren, sonra onu metheden bir "fırdöndü" olarak niteleyecek, Vehbi Koç Vakfı da Ataman'ın iddialarını yalanlayacaktı.[337] Atatürkçülük konusunda kimseye "laf söyletmediğini" vurgulayan Bülent Akarcalı ise şöyle konuşacaktı:

> Kendini Beyaz Türk olarak adlandırılan insanları fazlasıyla iyi tanırım. Bunlar Ortaköy-Bebek arasında yaşayan ve Türkiye'yi bildiklerini zanneden insanlardır. Aslında son derece marjinal bir kesimdir. Ama toplumsal olarak güçlü olduklarını, toplumsal bir karşılıkları olduğunu göstermek için modern, laik, Atatürkçü maskesi takarlar. Mustafa Kemal sağ olsaydı bunları sopayla kovalardı. Çok dar bir çevrede yaşarlar. Oturdukları mahallenin bir kilometre ötesini bilmezler. Babaları Atatürk'ün muasır medeniyetler hedefini Batı olarak görmüş ve hep bir Batı taklitçisi olmuşlardır. Çocukları da babalarının vergilerini verip vermedikleri meçhul paralarla, şimdiki gelişmiş Türkiye'de son derece refah ve zengin hayatlar sürer.[338]

Darbe teşebbüsünden üç ay sonra ise *Vatan* gazetesi yazarı Okay Gönensin (1950-2017) Beyaz Türklerin halet-i ruhiyesini şöyle özetleyecekti:

---

336 Kutluğ Ataman'ın bu tavrı, kendi anlatısıyla Gezi Olayları sırasında NTV kanalında olaylara katılanları eleştirdiği için ARTER'in Galeri Mana'da sergilediği bir video enstalasyonunu satın almaktan vazgeçmesinden ileri gelmekte. Ataman, Galeri Mana'nın kendisine "Koç Vakfı'nın danışmanı Melih Fereli aradı, Ömer Koç dün gece seni NTV'de izlemiş ve konuşmanı hiç beğenmemiş, Melih bey 'Ben, Ömer Bey ve ARTER küratörler ekibi Kutluğ'un daha fazla AKP'yi eleştirmesini beklerdik, biz bütün sanatçılarımızın AKP'yi eleştirmesini bekliyoruz, bu yüzden eseri satın almayacağız" dediğini söyleyecekti. Kaynak: Gülcan Tezcan, "Beyaz Türkler Küsmedi Faşist Oldu, Ataman Gezi'yi Topa Tuttu", *Star*, 13 Ağustos 2013.

337 Cüneyt Özdemir, "Kutluğ Ataman'ı Yedirtmeyiz!", *Radikal*, 16 Ağustos 2013.

338 Olkan Özyurt, "Beyaz Türklükten İstifa Ediyorum", *Sabah Pazar Eki*, 25 Eylül 2016.

> Malum gece tankları alkışlama ayıbı çok küçük bir bölgede yaşandı. İstanbul'un Kadıköy yakasında tanklara destek gösterisi yapıldı.[339]
>
> Kimin içinde ne olduğu bilinmez ama Beyaz Türkler darbe girişimini desteklemek gibi bir ayıbın içine düşmediler.
>
> Aradan geçen süre içinde ise Beyaz Türk cenahında darbe girişiminin gerçekliğiyle ilgili şüpheler işlenmeye devam ediyor.
>
> "15 Temmuz darbe girişimi gerekten oldu mu yoksa işin içinde başka bir komplo mu var?" diye sormaya devam edenler halen Beyaz Türkler.
>
> 15 Temmuz kalkışması birçok ezberi bozdu. Silahlı Kuvvetler'le ilgili olarak son dönemde çok tekrarlanmış ezbere formülleri de bozdu. Bunu kabul etmek istemeyen ve bu konuyu sürekli arka planda tutmaya çalışan bir siyasi irade var.
>
> Yeni bir darbe girişimi olabileceği iddiaları ortaya çıktıkça bu ezberin hiçbir hükmü kalmıyor.
>
> Beyaz Türklerin son dramı da bu noktada büyüyor. Silahlı Kuvvetler'in durumunu açıklayamıyorlar, Erdoğan ile kısa bir süre olsa da demokrasi hattında yan yana gelmiş olmaktan sıkıntı duyuyorlar.
>
> Beyaz Türkleri şu anda bir nebze rahatlatan "yaşla kurunun ayırt edilmesi" konusundaki yanlışlar. Yazarların gazetecilerin tutuklanmaları dolayısıyla da "biz demiştik" demek imkânına kavuştular.
>
> Bu az buz bir rahatlama değil, çünkü olmasaydı yaşadıkları dramın ucunda varlık nedenlerini tartışmak zorunda bile kalabilirlerdi.[340]

Darbe teşebbüsünden bir yıl sonra, 2017 takvim yılı esas alınıp, Beyaz Türkler teriminin ulusal basında ne anlamda kullanıldığı konusunda yapılan bir araştırma, terime son derece olumsuz bir anlam yüklendiğini bir kere daha gösterecektir. Bu araştırmaya göre terim olumsuz dört ayrı anlamda kullanmaktaydı. Beyaz Türkler, (a) terör ve darbe yanlısı, (b) "yerli" olmayan, (c) alay edilen, aşağılanan bir kesim ve (d) parasını Türkiye'de kazanan ama Yunanistan'da harcayan ve böylece Yunan ekonomisini kurtaran şeklinde temsil edilmekteydiler.[341]

❖ 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri

Erdoğan'ın oyların % 52,60'ını alarak kazanacağı Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde de Beyaz Türk tartışması yaşanacaktı. Bu kere tartışmayı başlatan, oyların % 30,60'ını alacak olan CHP'li aday Muharrem İnce olacaktı. İnce, seçim konuşmalarının birinde Erdoğan'ı şu sözlerle eleştirecekti:

---

339 Web'de yer alan görüntülerde Bağdat Caddesi'nden geçen tankları alkışlayanlar duyulmakta.

340 Okay Gönensin, "Beyaz Türklerin Son Dramı", *Vatan*, 3 Ekim 2016.

341 Alaaddin Faruk Paksoy, "Beyaz Türkler: Medyanın Ürettiği ve Dönüştürdüğü Bir Kavram", *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 29, Haziran 2018, s.35-53.

> Benim rakibim kim? Benim rakibim bir Beyaz Türk. İşi düzgün, cukka sağlam ve Saray'da yaşayan Beyaz Türk. Karşısında da bu milletin, Türkiye'nin Zenci'si var, o benim. Bana gariban diyor. Doğru ben garibanların adayıyım. Bütün televizyonlar, gazeteler onun. Manşetlere karşı savaşıyorum. Onun yanında medya var benim yanımda millet var millet.[342]

Erdoğan'ın buna cevabı ise "çıkmış diyor ki 'ben Zenci Türklerdenim, Erdoğan Beyaz Türk'. Ne dersen de bunlar tutmaz. Ben, bu ülkenin has evladıyım. Hiçbir zaman Beyaz Türk olmakla övünmedim. Sadece bu memleketin, bu milletin hizmetkârı olmakla övündüm" olacaktı.[343] Bir diğer konuşmasında da Erdoğan "bu ülkede 'Zenci Türkler'den bahsediliyorsa o Zenciler biziz" diyecek, gerekçe olarak İHL mezunlarının katsayı engeline takıldıklarını,[344] kız öğrencilerin de başörtüsü engeli nedeniyle üniversiteye giremediklerini ilave edecekti.[345]

342 "İnce: Erdoğan Beyaz Türk, Ben Türkiye'nin Zencisiyim", *Cumhuriyet*, 10 Haziran 2018.

343 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Muharrem İnce'ye 'Beyaz Türk' Yanıtı", *Sabah*, 14 Haziran 2018.

344 28 Şubat 1997 MGK Kararları ardından ilk kere 1999 yılında meslek liselilerin önünü kesmeye yönelik katsayı uygulaması başlatıldı. YÖK, meslek lisesi mezunlarının alanları dışında tercih yapmaları halinde ÖSS puanlarını 0,30 katsayısı ile, genel lise mezunlarının katsayısını ise 0,80 katsayısı ile hesaplıyordu. İmam hatip liseleri de meslek lisesi statüsünde olduğu için bu uygulama, imam hatip lisesi mezunlarının ilahiyat, din kültürü öğretmenliği gibi belli alanların dışında tercih yapmalarına engel teşkil ediyordu. Bu uygulama, 2010 yılından itibaren kaldırıldı.

345 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bu Ülkede Zenci Türklerden Bahsediliyorsa O Zenciler Biziz", 13 Haziran 2018, https://www.youtube.com/watch?v=JqBBMNYXTZY

Cumhuriyet gazetesi yazarı Ali Sirmen ise Muharrem İnce'nin seçim kampanyasındaki en büyük başarısının "Beyaz Türk yanlış imajının silinmesine" katkısı olduğunu yazacaktır.[346] Nagehan Alçı da Beyaz Türklere değinecek, CHP tabanında azınlık olmasına rağmen "parti içinde çok özgül ağırlığı" olan eğitimli ve kentli bir bölümün mevcut olduğunu yazdıktan sonra şöyle devam edecekti:

> Seküler yaşam tarzına sahip, kentli, eğitimli, orta sınıflaşmış Sünni ve Türk kesimin önemli bir bölümü bu. ABD'deki WASP (White Anglo-Saxon Protestant) kimliğine benzer bir LAST (Laik yaşam tarzına sahip Sünni Türk) kimlik grubundan bahsediyoruz. Sünni derken inanç anlamında değil köken anlamında söylüyorum. Elbette bu kesimin hepsi böyle fanatik değil bilakis toplumun en demokratlaşmış, en dünyalı insanları da bu kesimden çıkıyor ama LAST kesiminin fanatik laikçi kanadı çok daha kuvvetli.
>
> Eski rejimin egemen sınıfı olup sonra attan düşmenin ve sıradan insanlar haline gelmenin nevrozunu yaşadıkları için hem çok kibirli hem de çok intikamcı bir ruh hali içindeler. Artık rejimin egemeni değiller ama hâlâ CHP'nin egemen sınıfı olma derdindeler. Oysa CHP tabanı içinde bile azınlık olan bir kesim bu. (...) Toplumun ancak yüzde 6-7'si gibi bir tabana tekabül eden ama etki gücü çok daha yüksek olan bu aşırıcı fanatik LAST kesimi ise ayrıcalıklarını kaybetmenin fanatizmiyle özellikle sosyal medyada habire intikamcılığın dozunu artırıyor. Seçim yaklaştıkça Tayyip Erdoğan'ı ve Erdoğancıları Adnan Menderes durumuna düşürme arzularına ket vuramayıp iç savaşı kışkırtıyorlar. Oysa bir iç savaş ortamı oluştuğunda arkasına bile bakmadan kaçacak kesim de bu.[347]

Sosyal medya fenomenlerinden Pucca mahlaslı Selen Pınar Işık'ın seçim gününden bir gün önce Twitter'daki hesabında Muharrem İnce'nin bir davette çekilmiş papyonlu smokinli fotoğrafını "Yarın gece aynen böyle en güzel kıyafetlerimizi giyip, ellerimizde şampanya ile kutlayacağız. Güzellik, temizlik, ferahlık, asalet geliyor. Ayakkabı kokusu ülkeden gidiyor" yorumuyla paylaşması[348] ise haklı olarak muhafazakâr kesimde ters tepki yaratacaktı. Muhafazakâr kesime mensup ailelerin yaşadıkları Başakkent'in sakinlerinden üniversite öğrencisi Yekta Kılıç bu tweet için "o seçimde çok etkisi oldu. AK Parti'ye hiç oy vermeyecek insanlar bunlara öfkelendiler ve [Erdoğan lehine] oy kullandılar" diyecekti.[349]

346 Ali Sirmen, "Beyaz Türk Kim?", *Cumhuriyet*, 19 Haziran 2018.

347 Nagehan Alçı, "Türkiye'yi ve CHP'yi Kilitleyen Yüzde 7", *HaberTürk*, 18 Haziran 2018.

348 Haber Merkezi, "Pucca'nın 'Ayakkabı Kokusu' Tweetine Tepki Yağıyor", *Yeni Şafak*, 25 Haziran 2018.

349 "Başakşehir: Beyaz Muhafazakârlar ve Siyaset", BBC Türkçe, 20 Haziran 2019. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48716768

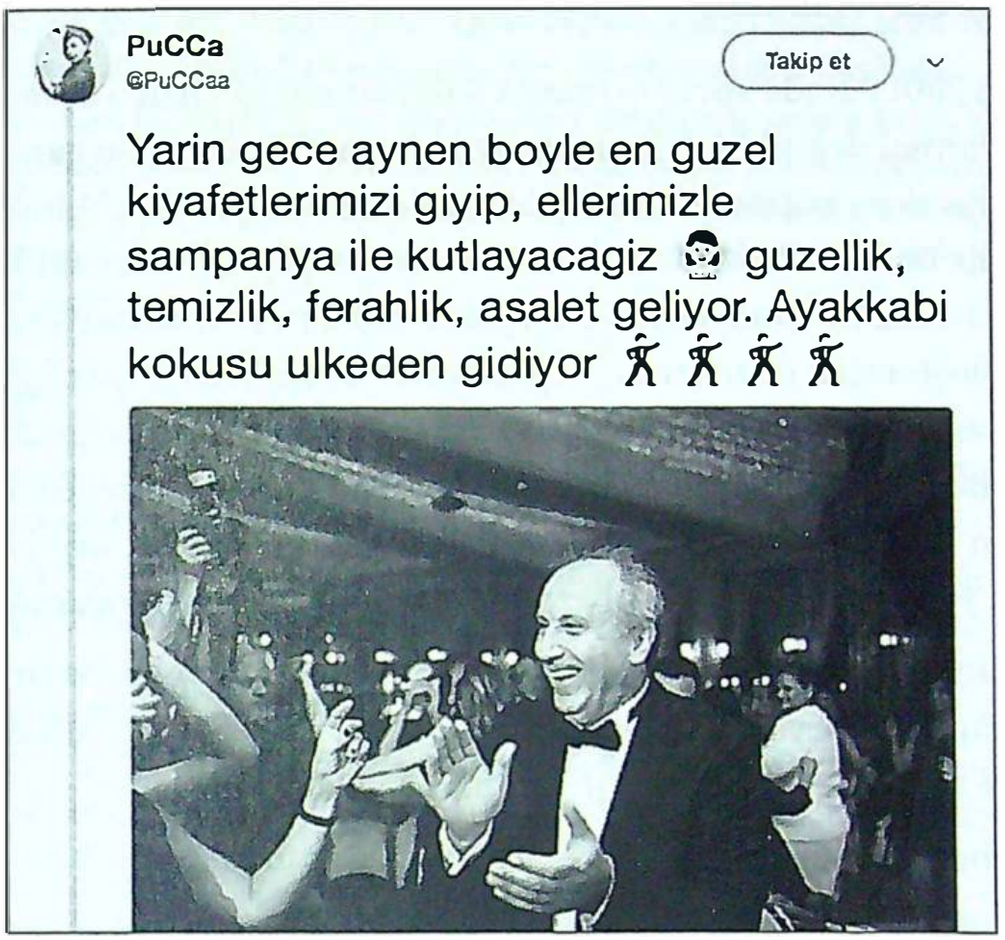

23 Haziran 2018.

Oray Eğin Erdoğan'ın yeniden Cumhurbaşkanı seçilmesinin "Beyaz Türkler" cenahında yarattığı haleti ruhiyeyi şöyle anlatmakta:

> Birkaç sene önce Cumhurbaşkanlığı seçiminin olduğu gün İstanbul'a indiğimde Beyaz Türk sokağında matem vardı. Daha doğrusu birkaç saat içinde, sandıktan sonuçlar gelmeye başladıkça matem yaşanacaktı. Muhalif kesim yerleştirildiği konumun altını dolduramayacak bir yetersizin peşine takılmış, bütün ümitlerini ona bağlamıştı. Ben binlerce kilometre öteden ülkenin değişime hazır olmadığını, olsa bile bu değişimi onun sağlayamayacağını görmüştüm. Gittiğim seçim partisinde futbolcuların soyunma odası kapısında verdiklerine benzer yenilgi konuşmaları yapıldı. Neredeyse birkaç gün süren yas ilan edilmiş, yolun sonuna gelinmiş gibi bir ruh hali vardı.[350]

350 Oray Eğin, "Sevda çok yakında sinemalarda", 4 Eylül 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3181582-sevda-cok-yakinda-sinemalarda

- **"Yenildik" Ruh Hali**

AKP'nin 2001 yılında kurulup ertesi yıl iktidar olması, halen devam eden büyük bir toplumsal değişikliğin başlangıcıydı. Beyaz Türklerin bu harekete direnmeleri, bu hareketi küçümsemeleri gerçeği değiştirmeyecekti. Yeni bir Türkiye doğmaktaydı. Bu Yeni Türkiye'nin yeni aktörlerinin yaşam tarzı "eski Türkiye"nin yaşam tarzı ile hiç uyuşmuyordu ve gerginlik bundan kaynaklanıyordu. Bu Yeni Türkiye'yi oluşturacak olan her bir değişik merhalede "Beyaz Türk - Zenci Türk" tartışması yaşanacaktı. Durmuş - Duriye Yılmaz çifti ve "kapı eşiğindeki ayakkabılar" tartışmasında olduğu gibi başlarda AKP'ye ve tabanına tepeden bakan ve küçümseyen bakış, AKP'nin seçim başarıları sonrasında yerini hayal kırıklığına, ümitsizliğe, yenilgi ve nihayet "asıl azınlık biziz" duygusuna bırakacaktı.

Beyaz Türkler konusunda en çok yazı yazmış üç isimden ikisi olan Oray Eğin ve Serdar Turgut, "Beyaz Türkler"in Türkiye'nin yeni azınlığı olduğunu ifade edecekler ve yenilgiye uğradıklarını vurgulayacaklardı.

Oray Eğin (Mart 2007):

Eğin, Berlin'de Türklerin çoğunlukta yaşadığı Kreuzberg bölgesinde Türklerin şehre entegrasyon sağlayamadıklarını ve kendi kültürleriyle yaşadıklarını belirttikten sonra gözlerini İstanbul'a çevirecekti:

> Avrupa'nın yaşadığı bu melezleşememe problemini çoktandır İstanbul da kendi içinde yaşıyor. İktidarların politikaları sonucu, tarihsel öneminden de dolayı herkes kabul etse de kimse dillendirmiyor ama bu ülkede bir Öteki Türkiye var ve bir de İstanbul. Biri, diğeriyle buluşacağına büyük olan küçük olanı yutuyor. Ve İstanbul'da giderek kalitesizlik hâkim oluyor, İstanbul'a ait ne varsa yok olup gidiyor. ("Dokunduğun her şey, gördüğün her şey...")
>
> Genel kalitesizlik eğilimini analiz etmek için pek çok parametre var, ama şüphesiz bunlardan en etkin olanı göç yoğunluğu ve bu şehre gelen insanların İstanbul'a bir türlü entegre olamaması. Bakın, medyada yakın zamana kadar bir İstanbullu kültürü vardı. İpekçi ailesinden başlayarak Erol Aksoy'a,[351] beğenin beğenmeyin Ercan Arıklı'nın[352] da bir şekilde temsilcisi olduğu (belki de abarttığı) bir kültür. Bu insanların varlığı belli düzeylerin tutturulması geleneklerinden, yaşam tarzlarından doğan garanti gibiydi. Kendi aile geleneklerinden, yaşam tarzlarından doğan bir duruş medyaya, doğal olarak da oradan kitlelere yansıyordu. Çeşitli sebeplerden dolayı İstanbul kültürünün temsilcileri aramızdan ayrıldılar, onlar gittikten sonra da onların izinde olanlar elendi. Televizyondan gazetelere, müthiş

351 Erol Aksoy, 2001 yılında TMSF'ye devredilip tasfiye olan İktisat Bankası'nın sahibi ve eski medya patronu.

352 Ercan Arıklı (1940-2003), Gelişim Yayınları'nın sahibi. *Erkekçe*, *Hıbır* ve *Nokta* dergilerini yayınlıyordu.

bir varoşa teslimiyet, avama boyun eğme başladı. Bütün diziler taşra ve varoşu konu alıyor, dikkat edin. ("Demek gösteriye gitmek istediğini düşündü...")

Bu avam, Öteki Türkiye, Büfeci İslam'ı şehri ele geçirdi, onlara sırtını dayayan, onlardan rant peşinde olanların da yollarını açtı. Bugün İstanbul yabancılara çok cazip ve ilginç görünüyor olabilir ama bu yükselen şehirdeki kalitesizlik çizgisi egzotizmin büyüsüne kapılıp körleşenlerin de dikkatini çekecektir bir gün. ("Orada kimse var mı?")[353]

Oray Eğin (Aralık 2007):

Türkiye'nin son on yılında Beyaz Türkler hayatın her alanında Büfeci İslam'ının saldırısı altında ve durmaksızın mağlubiyet aldı.

Ekonomik hayatta yeşil sermaye gelişiyor, şehirlerde "dokunulmaz" bölgelere bile büfeci pikniğiyle giriyor. İçki satılmayan süpermarketler, İslamî residence'lar gibi Batı'yla "Müslüman" sentezi giderek daha çok yayılıyor. Bu eskiden en fazla içkisiz lokantayla sınırlıydı.

Hayatın ayrıldığı alanlar da çok belliydi. Büfeci İslam'ı Beyaz Türk'ün dünyasını ele geçirmek için bu kadar çok uğraşmazdı. Bebek Parkı'nda türbanlı ailelerin piknikleri son birkaç yılın ürünü değil mi?[354]

Serdar Turgut (Şubat 2009):

Bir zamanlar Türkiye'nin gündemine oturmasına hayli katkım bulunan "Beyaz Türkler", "Öteki Türkiye" gibi kavramların anlamları radikal biçimde değişiyor.

Bu kavramları aynen kullanan iktidar 'Öteki Türkiye'yi arkasına alarak "Beyaz Türkler"i yenilgiye uğratmış durumda...

İktidar gücüyle desteklenen "Ak Türkler", "Beyaz Türkler"in yerini almaya başladı. Artık ekonomik ve sosyal güç onların elinde. AKP'nin yarattığı güç odağı olan "Ak Türkler", eskinin güç odağı olan "Beyaz Türkler"i çoktan yendiler ve onları 'ötekileştirme'ye başladılar.

Günümüz Türkiye'sinin "Öteki Türkiye"sini artık "Beyaz Türkler" oluşturuyor.

Duruşları, tavırları, kılık kıyafetleri, zevkleri (zevksizlikleri), konuşma biçimleriyle ve hatta ses tonlarıyla bile gördüğünüz an tanımlayabileceğiniz bu "Ak Türkler"in güç odağını yaratma mücadelesi toplumsal yaşamın her alanında yaşanıyor. (...) Verdiğim tanımdaki "Beyaz Türkler"in ölüm zamanı geldi. Onların yerini oluşturulmuşç "Ak Türkler" aldı. Şimdi onlar, çoktan ölmüş olan "Beyaz Türkler"in cenazesini seyrediyor. Hayata hâlâ daha tutunmaya çalışan "Beyaz Türkler" ise çoktan, Türkiye'nin "Öteki Türkiye"si olmuş durumda.[355]

353 Oray Eğin, "İstanbullu Kültürünün Ölümü", *Akşam*, 22 Mart 2007.

354 Oray Eğin, "Beyaz Türkler Lozan Kapsamına Alınsın", *Akşam*, 18 Aralık 2007.

355 Serdar Turgut, "Yeni 'Öteki Türkiye' ve 'Ak Türkler'in Zaferi", *Akşam*, 26 Şubat 2009.

Serdar Turgut (Mart 2009):

Serdar Turgut ilk yazısından birkaç hafta sonra yayınlayacağı ikinci yazısında Beyaz Türklerin ümitsizliğe varan halet-i ruhiyesini ayrıntılı olarak yansıtacaktı:

1- Bilgili, birikimli ve eğitimliler.

2- Kimlik politikalarına fazla önem vermiyorlar. Çünkü kendi kimliklerini meslekleriyle oluşturmuş durumdalar. Mesleklerine saygıları var. Meslekli insanlara gerekle saygılılar.

3- Hayatta en fazla önem verdikleri konu bir sınıfın geleceği veya bir siyasi fikrin gelecekteki hâkimiyeti filan değil. Daha çok ailelerinin ve çocuklarının geleceği ile alakadarlar. Onlar için ilk olarak aileleri geliyor. Dolayısıyla önceliği siyasetine, mezhebine, ideolojisine veren insanları ne anlayabiliyorlar ne de onlarla anlaşabiliyorlar.

4- Bu grup kendi yaşamlarında toplam kaliteye çok önem veriyor. Toplam kalite arayışının paralı olmakla alakası bulunmadığını biliyorlar. Hayatından kalite arayışını çıkarmış insanların buldukları mazeretleri kabul etmiyorlar. Bir insanın kendisine dikkat etmesinin başta insanın kendisine ve ailesine saygıyla alakalı olduğunu biliyorlar. Bunların çoğu zengin insanlar da değiller. Mesleklerini iyi yapıp ona uygun para kazanıyor.

5- İnanç konusunda yoğun düşünüyorlar. Kendisine dindar diyenlerin inancı tekellerine alma girişiminden son derece rahatsızlar. İnancın sadece kendisine dindar diyenlere bırakılmayacak kadar önemli olduğunun da farkındalar.

6- Bu ülkede paylaştığımız hayatın geleceği konusunda hiçbir görüşün somut bir şey söylememesinden çok rahatsızlar. Bu kesimde gelecek korkusu çok yaygın.

7- Özel yaşamlara da karışılacağı bir Türkiye'ye gidildiği korkusu da var bu kesimde.

8- Bu kesimin kadınları neredeyse panik içinde. Dindar olduğunu söyleyenler ilk önce kadınlara baskı yaptığından bu kesimin kadınları özellikle çok rahatsız.

9- Bu kesimde birçok önyargının aksine dindarlık da hayli yaygın. Ancak bu kesim kendi dindarlığını öyle etrafa göstererek yaşamaktan utanıyor. O şekilde dindarlığını göstermeye çalışan insanlardan da rahatsız oluyor. AKP'nin dindarlığı kullanış biçiminin Türkiye'yi hızla bir din diktatörlüğüne götürebileceğinden ürküyorlar.

10- Bu kesim Atatürk'ü anlamaya çalışıyor ve onu seviyor. Bu memlekette Atatürk'ü sevenlerin ve bunu ifade edenlerin neredeyse bir çete üyesiymiş gibi algılanmaya başlamasından çok rahatsızlar.

11- Çoğunluk en azından bir yabancı dil konuşuyor ve Batı yaşam biçimini biliyor. Türkiye'nin sıradan bir Ortadoğu ülkesine dönüştürülmesi ihtimali onları korkutuyor.

12- Cemaatler ile ilgili söylentiler, özellikle Fetullah Gülen hakkında konuşulanlar onları ürkütüyor. Gülen cemaatinin özellikle okullara el atmış olması başta "Öteki Türkiye"nin kadınlarını ürkütüyor. "Çocuğumun geleceği ne olacak, ne yapacağız?" korkusu yaygın.

13- Sanıldığı gibi bu insanlar elit filan değiller. Paylaşılan hayatın her sınıftan insanların zevkleri ve tercihlerini onlar da paylaşabiliyor. Sadece bu insanlar beyinlerini kompartımanlara ayırıp hayatın farklı boyutlarından bir şeyler alabiliyorlar. Tek boyutlu değil, çok daha karmaşıklar.

14- Türkiye'deki toplam kalite düşüşü ve estetikten yoksunluğun yaygınlaşmasından rahatsızlar. Hayatından toplam kalite arayışını ve estetik kaygıları çıkaran insanların siyaseten el üstünde tutulmaya başlanmasının anlamını çözemiyorlar. Bu durum onları gelecek için daha da kaygılandırıyor. Türkiye'de bir "Üçüncü dünya diktatörlüğüne mi gidiliyor?" sorusu kafalarda.

Evet bazı temel ortak özelliklerini saymaya çalıştığım bu insanlar aslında Türkiye'nin dünyada dik bir biçimde durmasını sağlayacak, meslekli, bilgili, birikimli ve kaliteli, medeni insanlar.

Eski öteki Türkiye'yi oluşturan insanlar, kendilerine ait partinin de iktidara gelmesiyle "artık sıra bize geldi" diyerek, öfkelerini hiç saklamaya gerek duymadan Türkiye'nin omuriliğini oluşturabilecek insanların belini bükmeye başladılar. (...)

İkiyüzlü liberaller dışında iktidara "yeni öteki Türkiye" insanları arasında da destek vermek isteyenler vardı ama korkunç gerçek ortaya net olarak çıkmaya başladığından, iktidarın ajandasının tamamen başka olduğu anlaşıldığından, o potansiyel destek şimdi yerini gelecek korkusuna ve paniğe bırakmış durumda.

Bu yazıyı o zamanlar yazmakta olduğum *Hürriyet* gazetesi tamamen farklı siyasi oluşumlara destek verdiği halde AKP'ye açık destek vermiş ve iktidara gelmelerinin doğru olacağını yazmış olan bir insan olarak yazıyorum.

Çok uzun süre pişman olmadım o desteğimden. Tam kendimden kuşkuya düşüyordum ki seçim gecesi konuşması gibi bir gelişme oldu, yine destek verdim. Şimdi acı bir şekilde anladım ki tüm o konuşmalar benim gibi insanları manipüle etmek için planlı olarak yapılmış.

Aldatıldık, yanıldık ve evet pişmanım... Bütün bunları bırakın, şimdi daha da önemlisi bizim gibi insanların bu ülkede geleceği tehlikede.[356]

Serdar Turgut ve Oray Eğin'in hayal kırıklığını paylaşan bir diğer isim ünlü yazar Ayşe Kulin idi. Kulin parlamenter sistemi kaldırıp başkanlık sistemini getirecek ve seçmenlerin %51.41'i tarafından kabul edilecek olan Anayasa Değişikliği Referandumu öncesinde İzmir'de yaptığı bir konuşmada bu hayal kırıklığını şöyle dile getirecekti:

Artık içimden hiçbir şey yapmak ve kitap yazmak gelmiyor. Son kitabım *Kanadı Kırık* Kuşlar'dan sonra yeni bir kitap yazmak içimden gelmiyor. Çünkü ülkemin içinde bulunduğu durum beni çok üzüyor. Şu referandum bitse de önümüzü bir görsek. Ben de kendimi kanadı kırık bir kuş gibi hissediyorum. Kendi ülkeme adam akıllı yabancılaşmış haldeyim. Kitabı yazarken bunu çok hissettim. İnşallah

356 Serdar Turgut, "Yeni Öteki Türkiye", *Akşam*, 18 Mart 2009. Vurgulama yazara aittir.

bunlar da geçecek, bütün kötü günler geçiyor. Ben görebilmeyi çok isterim ama ben görmesem de geçecektir. Çünkü hiç bir baskıcı rejim uzun sürmedi.[357]

❖ Ertuğrul Özkök'ün Arzusu: Melezleşerek Birlikte Yaşayabilmek

Bu kolektif "yenildik" ve "aldatıldık" duygusuna rağmen Özkök, 12 Eylül 2010 referandumunda "hayır" oyu vermiş olan "yüzde kırk iki"nin sözcüsü olarak fikirlerini sütununda, Mart 2014'te yayınlayacağı kitabında ve kitabının yayınlanması vesilesiyle meslektaşları ile yapacağı mülakatlarda tekrarlayacaktır. Özkök, Beyaz Türklerin hissiyatını "eziliyorlar ve giderek kendilerini ezilmiş, dışlanmış hissediyorlar. Benim gördüğüm Beyaz Türkler endişeli" sözleriyle yansıtacaktır.[358] Özkök'ün birçok kere tekrarladığı ve arzuladığı Türkiye ise "Beyazlar" ve "Zenciler" olarak ayrılmamış melez bir Türkiye. Yani hem Beyaz Türklerin hem de AKP'nin ve temsil ettiği tabanın birbirlerine alıştıkları, birlikte yaşamayı reddetmeyip birbirlerine saygı gösterdikleri bir Türkiye.[359] Özkök, Fatih Altaylı ile yaptığı mülakatta da bu görüşünü tekrarlayacaktı: "Başbakan çoğunluğu sahillerde yaşayan ya da sahillerde daha yoğun olan bu insanlarla sosyal kontrat yapmak zorunda."[360]

Oray Eğin ise Özkök'ün bu tavrını "Türk elitinin kendisini kıstıran, baskı altında tutan" kesime karşı "bir dost eli uzatma çabası" olarak yorumlayacak ve "bakın bizi tanıyın, biz kötü insanlar değiliz, birlikte yaşayalım" mesajını verdiğini belirtip şöyle devam edecektir:

> Özkök'ün bu girişimi bana bile ahmak bir iyimserlik gibi görünüyor. Karşısında tanımaya, uzlaşmaya niyetli bir kitle yok. O her Mahler[361] dediğinde Başbakan annesine küfredildiğini düşünüyordur. Aksine, yolculuğun başında melez olan Türkiye giderek Beyaz'laşıyor, ayrışıyor. Aynı şekilde AK Türkiye de kendi içinde birleşiyor. Ruh haliyle, yaşam tarzıyla, beklentileriyle. Hayata bakışımız ve hayattan beklentilerimiz taban tabana zıt olan iki Türkiye birlikte yaşamaya mecbur mu?[362]

357 Belkıs Ersan Yaka, "Ayşe Kulin: İçimden kitap yazmak gelmiyor", 27 Ocak 2017, https://narliderelife.com/2017/01/27/ayse-kulin-icimden-kitap-yazmak-gelmiyor/

358 "Fatih Altaylı Sordu Ertuğrul Özkök Yanıtladı: 'Türkiye Silahsız Bir İç Savaş Yaşıyor'", *HaberTürk*, 29 Mart 2014.

359 Ertuğrul Özkök, *a.g.e.*, s.20-21; Ertuğrul Özkök, "Ben Türk'ün Zencisini Severim", *Hürriyet*, 23 Kasım 2010.

360 "Fatih Altaylı Sordu Ertuğrul Özkök Yanıtladı: 'Türkiye Silahsız Bir İç Savaş Yaşıyor'", *HaberTürk*, 29 Mart 2014.

361 Avusturyalı besteci Gustav Mahler (1860-1911).

362 Oray Eğin, "Beyaz Türklerle İslamcılar Birlikte Yaşamalı mı?", *Sözcü*, 8 Haziran 2014.

Markar Esayan, Oray Eğin'in 2014 yılında sorduğu "taban tabana zıt olan iki Türkiye birlikte yaşamaya mecbur mu?" sorusuna 2019 yılında yayınlayacağı bir yazısında cevap verecekti:

> Tabloya baktığımızda durumun pek parlak gözükmediğinin farkındayım. (İnanın hep öyledir.) Ama evet, ontolojik nedenlerle birlikte yaşamak zorundayız. Bu ilahi düzen sürekli "öteki"ni yaratıp karşımıza dikiyor. Bir modern takıntı olan tektipleşmek asla mümkün değil. Birlikte yaşamak nesnel bir kaçınılmazlık. Çeşitlilik bir köşeden mutlaka filiz veriyor.
>
> O zaman birbirimizi sindirmek, kabullenmek, bunun sistemini kurmak en iyisi değil mi?
>
> Birlikte yaşamak, İslamcılarla Beyaz Türklerin aşk yaşaması, Erdoğan'ın viskiye başlayıp Koç'un tarikata yazılması değildir. Birbirimizden hoşlanmak, kaynaşmak zorunda da değiliz. Kimse Yozgat'ın Bodrum, Cihangir'in de Çarşamba olmasını beklemiyor.
>
> Ancak her bir vatandaşımızın haklarını ve özgürlükleri garanti altına almak zorundayız. Bir sekülerlerin, bir dindarların devri diye bir şey olmaz. Ve evet, Erdoğan bunu başarabilmemiz için büyük bir şanstır. Türkiye İttifakı, bu tarihselliği ve zorunluluğu anlayan, ülkesini bir bütün olarak ileriye taşımaya kendini rehin etmiş bir liderin açılımıdır.
>
> O nedenle ırkçı, tektipçi fantezileri bırakıp yurtsever demokratlıkta buluşalım.[363]

Özkök'ün "melezleşme"yi öneren yazılarına rağmen böylesi bir değişimin meydana gelemeyeceği aşikâr. Bunu da İslamî basından sonra önce *Radikal*'e sonra *Hürriyet*'e geçen, günümüzde ise *Karar* gazetesi yazarı olan Akif Beki'nin on yıl önce yazdığı ancak halen güncelliğini koruyan yazısı en iyi şekilde anlatmakta:

> Esasen sınıf sembolü ne para ne de sosyal statüdür bizde. Giyim kuşam, namı diğer ile yaşam biçimi hepsinin önüne geçer.
>
> Nedeni, önyargılarımız. Ne zikrimiz ne fikrimiz; ana rengimizi tayin eden hayat tarzımızdır da ondan. Sonuçta tesettür ve içki, en bariz sosyal statü işaretlerimiz.
>
> Muhafazakârlar cemaatine mensup olanlar, kendi muhitlerinde benzerleriyle yaşamayı tercih ediyor. Serbest görünümlü klancılar da kendi mahallelerinde bir arada oturmayı seçiyor.
>
> Hâkim renge herhangi bir sızma hali, beyazlaşma arzusuyla dışlama refleksini tetikliyor karşılıklı. Para ve benzeri iktidar araçlarıyla renk satın alma arayışı, eşitliği reddeden psikolojik duvarlara çarpıyor çoğu zaman.
>
> Karışmak, iyi fikir değil o yüzden. Kafa konforunuzu bozmaya ne hacet. Kapı komşunuzda ötekiyle karşılaşmak, önce karşınızdakini sonra da kendinizi sorgulamayı getiriyor çünkü. Gereksiz bir yüzleşme, gereksiz bir yorgunluk.

363 Markar Esayan, "Evet Birlikte Yaşamak Zorundayız", *Akşam*, 29 Temmuz 2019.

> Komşunuz sizin renginizde olmalı velhasıl; sizin alım gücünüzde değil.
> Baskın renk tayin etmeli, eşitlik kriterini. Zenginler ve fakirler arasından geçmemeli temel ayrım hattı. "Aynı giyinenler, aynı renkte olanlar tek millettir" anlayışı öyle emrediyor. Kendini renktaşlarıyla daha iyi hissediyorsa insan, ne denilebilir ki?[364]

Serdar Turgut ise 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden iki ay sonra Oray Eğin'in Beyaz Türklerin darbe teşebbüsü sonrasındaki tavırlarını eleştiren yazısı vesilesiyle kaleme aldığı yazısında Özkök'e benzer bir yaklaşım sergileyip şöyle yazacaktı:

> Türkiye'nin farklı hayat tarzları önerileri nedeniyle zıtlaşan, hatta düşmanlaşabilen karşıtlıklardan (Beyaz Türklerin düşünce dünyasından) bir an önce çıkmaya ihtiyacı var.
> "Hangi hayat tarzı daha iyidir, hangisi hâkim olmalı?" gibi bir sorunun sorulması dahi yanlıştır; çünkü hayat tarzı seçimi bireysel özgürlüğün alanına girer, kimse "Bu doğrudur, bu yanlıştır" deme hakkına sahip olmamalı.
> Türkiye'de "bizim mahalleden ve ötekilerden olanlar" gibi yıpratıcı bir kültür var. Bu kültür her ne kadar lafını çok etsek de bütünleşmemizi, bir araya gelmemizi engelliyor.
> Farklı hayat tarzlarını kaliteleri açısından yarıştırmak gibi bir şey olamayacağına göre asıl sorun tüm farklı hayat tarzlarının birbirlerine hiç karışmadan, birbirine paralel biçimde ahenk içinde yaşayabileceği bir Türkiye oluşturmaktır.[365]

❖ Beyaz Türklerin Tepkisi: Muhafazakârlardan ve Erdoğan'dan Nefret Etme

Beyaz Türklerin "yenilgi" duygusu, zaman içinde Erdoğan'ın şahsına ve temsil ettiği kesime karşı bir nefret duygusuna dönüşecektir. AKP yanlısı *Sabah* gazetesi başyazarı Mehmet Barlas bu hissiyatı şöyle özetlemekte:

> Bu topraklarda yaşayıp, bu doğanın tüm imkânlarından yararlanan bir kesim var. Ama bunlar kendilerini bizlerden farklı görüyorlar. "Biz sizin gibi değiliz, biz Beyaz Türkleriz" diyorlar.
>
> **Amerikalı olmak**
>
> Bu uyumsuz insanların sayıları bazen tırmanır. Çok iyi hatırlıyorum. 1970'lere dayanan dönemde 70 bin Beyaz Türk, Amerikan vatandaşı olmak için başvurmuştu. Şimdi bunlar kaç kişi bilemiyorum. Ama bizi mutlu eden ve vatanımıza bağlılığımızı artıran ne varsa, bunlar mutsuz oluyor. Baş düşmanları da tabii ki Cumhurbaşkanı Erdoğan...[366]

364 Akif Beki, "Cosby Ailesi'nde Bir Akşam Oturması", *Radikal*, 14 Aralık 2010.

365 Serdar Turgut, "Bana Artık 'Beyaz Türk' Demesinler", *Habertürk*, 20 Eylül 2016.

366 Mehmet Barlas, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın varlığı Beyaz Türkleri mutsuz ediyor", *Sabah*, 24 Temmuz 2021.

Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi Kemal İnan bu durumu şöyle özetlemekte:

> Beyaz Türklerin içinde yaşadığı doğal toplumsal çevre, yani arkadaşları, eşleri, akrabaları çoğunlukla benzer bir dünya görüşünü, daha da önemlisi yaşam biçimini içeriyor. Yaşam biçimi deyip küçümsememek gerek. Yaşam biçimi yemek ve içkiden dinlenen müziğe, kadın erkek ilişkilerinden seyredilen filmlere, profesyonel mesleki dayanışmalardan ekonomik durumların sağladığı seyahat olanaklarına kadar 24 saatin tümünü kapsıyor. Bu yaşam biçimi içinde Cuma'ya veya Hacc'a gitmek, mahalle kahvesine gidip tavla oynamak, kurban kesmek sık rastlanmayan etkinlikler. Beyazlar çoğunlukla orta eğitimini özel okullarda almış ve bir çeşit yüksek eğitim diplomasına sahip, ekonomik durumu ya profesyonel meslek sahibi ya da beyaz aile tarafından destekli iş adamlığı olarak belirlenmiş bireylerden oluşuyor. Bu beyaz mahalle oldukça geniş ve iç dayanışması güçlü bir kesimi kapsıyor ve sağladığı mahalle baskısı da o oranda güçlü. Özellikle beyaz kadınların oluşturduğu baskıyı aynı kovboy filmlerinde olduğu gibi eşlerinin ve yakınlarının ayaklarına ateş ederek "hadi dans et" deme davranışına benzetmek yanlış olmaz. Yukarda biraz da karikatürize ederek kaba hatlarını çizdiğim Beyaz Türk tasviri kesinlikle sorununun kökenlerine inen doyurucu bir açıklama değil. Ortada bir sınıf sorunu olduğu kesin. Ancak mesele sadece ekonomik farklılıklara dayalı sınıf ayrımından kaynaklanmıyor. Sorun sınıf farkının yanı sıra yer alan ve yaşam biçimlerine yansıyan bir kültür farklılığından kaynaklanıyor. Kanımca AK Parti ve Erdoğan nefreti birer sembol. Asıl nefret nesnesi bu sembollerin temsil ettiği ve alt sınıfların sahip olduğu toplumsal kimlik ve bu kimliğin bağlı olduğu kültürel yapı. Bu kültürel yapının en belirleyici özelliği ise Müslümanlık ve onunla beraber yer alan yaşam biçimi.[367]

Beyaz Türklerin savunuculuğuna ve/veya sözcülüğüne soyunan köşe yazarları ise geleneklerine bağlı muhafazakâr kesimi, Kemalizm'in halkı medenileştirme projesinin başarısızlığının kanıtı olarak görmekteler. Başarısızlığın zihinlerinde yarattığı hayal kırıklığını da bu kesime yönelik hakaretamiz yazılarla dile getirmekteler. Bu tavır, fasit bir daire yaratmakta ve bu kere muhafazakârların Kemalist seçkinlere duydukları öfke ve nefrete ivme kazandırmakta.

Markar Esayan, Gezi Parkı Olayları'nın cereyan ettiği tarihte küçük bir arkadaş grubuyla birlikte çıktığı Karadeniz gezisi sırasında birlikte olduğu ve tanımadığı diğer gruptaki iki kadın ile ilgili gözlemlerini aktarırken bu nefretten örnekler verecekti:

367 Kemal İnan, "Beyaz Türkler", 11 Ekim 2014, http://serbestiyet.com/yazarlar/kemal-inan/beyaz-turkler-132203

> Turda altı kişilik arkadaş grubumuzun dışında bir grupla daha beraberdik. Diğer gruptan iki orta yaş üstü kadın, tüm tur boyunca "bizlerin de kendi kulüplerine dâhil olduğumuzu" varsayarak (kibir böyle bir şey) tüm yolculuğu bir totaliter laik kibir ayinine çevirdiler. Başka türlü olsaydı duygularım değişmezdi, nefret sigara dumanı gibi zehirleyici çünkü; kalbi kurutuyor, kim ne adına yaparsa yapsın. *Sözcü* dışında bir gazete okumadıklarından olsa gerek, çok şükür ki beni tanımadılar.
>
> Durumun vahametini anlatabilmek için şöyle örneklendireyim: Düşünün ki Ruhat Mengi ve Banu Avar ile bir minibüstesiniz ve ikisi de Nazlı Ilıcak türünden kahkaha atıyor, es verdiklerinde ise memleketin kendilerinden geride kalan tüm kesimlerine verip veriştiriyorlar.
>
> Arkadaşlarımın keyfi kaçmasın diye hiç renk vermiyorum. Ama bir yandan da benim için paha biçilmez bir laboratuvar ortamı sağlıyorlar. Kulaklarım sürekli onlarda. İyi niyetle, neden rahatsız olduklarını, bu öfke ve nefretlerinin neden kaynaklandığını anlamaya çalışıyorum.
>
> Varsıl ve okumuş insanlar bunlar. İkisi de kolejli. Yaşları yetmiş civarında. Konuşmalarına İngilizce ve Fransızca kelimeler karıştırmaya özen gösteriyorlar. Bu bir tür ayin olmuş ve sanırım onlar için çok önemli. Ama o zorlama aksanlı konuşmalarından cehalet her konuda sırıtıyor. Almodovar'ın *Sinir Krizinin Eşiğindeki Kadınlar* filminin kötü bir taklidinin setinde gibiyiz. (...)
>
> Bu nefret ve cehaletin Erdoğan'ın üslubu veya siyasi gerginlikle açıklanabilir bir tarafı yok. Minibüs dere kenarında yol alırken aralarından bir tanesinin balık tutan bir hacı amcayı görünce "İnşallah takılır da dereye yuvarlanır gidersin" demesi üzerine bizim grubun yüzü bembeyaz oluyor. Ciddi ciddi kederleniyoruz. O kadar mutsuz ve o kadar nefretlerinde kaybolmuş haldeler ki, içimiz öfkeden ziyade acıma hissi ile doluyor.[368]

Markar Esayan bir sonraki yazısında bu nefretin sebebini, abartılı bir tahlil ile şöyle izah edecekti:

> "Beyaz" kendisini üstün görmekle "Siyah"ı tanımlar veya "Siyah"ın eşitlik talebi "Beyaz"ı belirginleştirir. Türkiye, bir yarı sömürge mantığı ile kurulmuş, böl-yönet taktiği ile idare edilmiştir. Devlet imkânları, şiddet veya özendirici önlemler ile (Ötekilerin, sonra da devletin yağmasından küçük paylar) toplum mühendisliği yapılmış, "siyahlardan" bir "beyazlar" topluluğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kolonyal stratejidir ve tüm sömürge coğrafyalarında yıkıcı bir sosyolojik çelişkiye neden olmuştur.
>
> Biz Türkiyeliler çok daha şanslıyız. Tam değil, yarı sömürge, Avrupa'ya komşu bir imparatorluk bakiyesi olduğumuz için tedrici bir değişimden geçiyoruz ve dindarlar, Kürtler gerçekten iyi niyetli ve yapıcı davranıyorlar.

368 Markar Esayan, "Beyaz Türklerin Halk ile Entegrasyonu...", *Yeni Şafak*, 2 Haziran 2014.

> Ama bu şans, kolonyal çelişkinin toplumu yarmasını engellemeye yetmiyor. Kendi kimliği ve içinden çıktığı toplumu beğenmeyen, aslında kendi kendinden nefret eden bir sosyolojinin çıldırmasına tanık oluyoruz. Erdoğan, biraz da bu mühendisliğin çökmesini ima ettiği için nefret objesi haline geldi. 80 yıl boyunca kendilerine anlatılanların koca bir yalan olduğunu tek başına kanıtlayan bir paratoner oldu Erdoğan. Bu sosyolojide, Erdoğan ve dindarlar başarılı oldukça, Türkiye güçlendikçe patolojinin artıyor olması son derece normal.[369]

Markar Esayan'ın aktardığı bu nefret hissiyatı, sadece Kemalistlere has bir fenomen değil. *Türkiye* gazetesi yazarı Yıldıray Oğur da Gezi Parkı Olayları'nın birinci yıldönümünde yazdığı yazıda sol ve liberal kesimin de aynı nefretle malul olduğunu gösterecekti.[370]

Kemalist/Ulusalcı köşe yazarlarının Erdoğan ve AKP'ye karşı sütunlarında yansıttıkları öfke, nevi şahıslarına münhasır olmayıp aynı zamanda hissiyatını seslendirdikleri tabanın öfkesidir. Bu öfke, birçok kere kendini belli edecekti. İlki, ünlü İrlandalı rock grubu U2'nun İstanbul'daki konseri vesilesiyle ortaya çıkacaktı. 12 Eylül Anayasa Değişikliği Referandumu'ndan birkaç gün önce gerçekleşen konserde U2 grubu, kendilerini İstanbul'a davet etmiş olan Devlet Bakanı Egemen Bağış'a teşekkür edecek, buna tepki gösteren izleyiciler ise adının zikredildiği sırada Egemen Bağış'ı yuhalayacaklardı.[371] Bir diğer vesile, AKP'nin iktidarını yenilediği Haziran 2011 seçimlerinden 16 ay sonra somut bir şekilde kendini belli edecekti. Vesile, Ekim 2012'de düzenlenen TEB-BNP-PARIBAS WTA Championship Uluslararası Kadınlar Tenis Turnuvası idi. Turnuvanın ödül verme töreni sırasında kupaları takdim etmek üzere çağrılan Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Binali Yıldırım, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin ve İBB Başkanı Kadir Topbaş seyirciler tarafından yuhalanacaklardı.[372] Serdar Turgut sütununda bu olayın hafife alınmaması gerektiğini yazacaktı:

> Tenis turnuvasının ödül töreninde ödül vermeye çalışan AK Partili bakanlara yönelik öfke patlaması, birkaç holiganın veya çoluk çocuğun yaptığı iş diye düşünülüp hemen kenara atılacak bir şey değildir. Orada bu toplumda korkularla, endişelerle beslenen bir Beyaz Türk öfkesi olduğu açıkça görülüyor.[373]

369 Markar Esayan, "Kim Bu Beyaz Türkler...", *Yeni Şafak*, 4 Haziran 2014.

370 Yıldıray Oğur, "Nefret Etme Ne Olur...", *Türkiye*, 2 Haziran 2014.

371 "U2 Önce Yuhalandı Sonra Alkışlandı", *Hürriyet*, 9 Eylül 2010.

372 "Bakanlar Yuhalandı!", *Sözcü*, 28 Ekim 2012.

373 Serdar Turgut, "Beyaz Türkler Neye Tepkili?", *Habertürk*, 1 Kasım 2012.

Yazısının devamında Turgut, bu öfke birikiminin nasıl nötralize edilmesi hususunda düşüncelerini dile getirecektir. Turgut'a göre Beyaz Türkler, aslında AKP'nin ekonomi yönetiminde gösterdiği başarıdan içten içe memnundular:

> Çoğu meslekli, eğitimli ve iş deneyimi olan bu Beyaz Türk kitle, Türk ekonomisinde şimdiye kadar az görülen canlılık ve dinamizmin kendisine sağladığı imkânları kullanmaktadır ve bu yüzden kendisine itiraf etmese de AK Parti'ye müteşekkirdir. Bu objektif durum Beyaz Türk'ün bilincinde, psikolojisinde derin fırtınalar yaratmaktadır. Çünkü aslında kendisini uzak hissettiği bir siyasi partiye ekonominin durumu nedeniyle sempatiyle yaklaşmaya başlamıştır.

Turgut, yazısında Beyaz Türkleri ikiye ayıracaktı: Hayat tarzı Beyaz Türkler ve siyasi bilinçli Beyaz Türkler. Hayat tarzı Beyaz Türkler, AK Parti'nin bir gün kendi hayat tarzına saldıracağını düşünmekteydi ve bundan dolayı duyduğu önyargı ve endişe öfkeye dönüşmekteydi. Turgut, siyasi bilinçli Beyaz Türkler için ise şu gözlemde bulunmakta:

> Bu gruptaki Beyaz Türkler, hayat tarzı Beyaz Türklerinden oldukça farklı ve bilinçlidir. Bu kesim AK Parti'ye destek vermeye daha eğilimlidir. Aslında AK Parti'nin uzun vadede farklı hayat tarzlarına dokunmayacağını düşünür ve dokunacak diye düşünenlerin de önyargılı olduklarını söyleyebilir.

Turgut'un teklif ettiği çözüm, "hem inançlının hem de inancı olmayanın üzerinde anlaşabileceği bir yeni laiklik tanımı"nın yapılması idi.[374]

Serbestiyet Platformu yazarlarından Gürbüz Özaltınlı, laik ve muhafazakâr kesimlerin sıradan insanlarının tepkilerini tahlil ettiği yazısında her iki kesimin birbirlerine karşı hissiyatlarını şöyle gözlemlemekte:

> Ben, ışığı sosyolojiye tuttuğumda bu "nefret"in laik muhalif kesimlerle, hükümet destekçisi muhafazakâr kesimler arasında asla eşit dağılmadığını gözlemliyorum. Laiklerin muhafazakâr sosyolojiye ve onun siyasi temsilcisi, sembolü olarak öne çıkan Erdoğan'a yönelttikleri nefret, muhafazakârların laiklere ve muhalif siyasi aktörlere dönük duygularıyla benzeşmeyi bir tarafa bırakalım aynı kategoride bile değil. Laik muhalif sosyolojininkine tereddütsüz "nefret" diyebilecekken, muhafazakâr sosyolojinin muhalefete ilişkin hissettiklerini nitelerken derece derece, "yabancılık", "benimsememe", "anti-pati" gibi kelimelere başvurabiliriz. Kuşkusuz her iki kesimden de "uç"ları, en radikalleri ayırmak, genel çoğunluğu yakalamaya çalışmak gerekir. Fakat bu ayıklamadan da laikler değil, muhafazakârlar kazançlı çıkar; bunu da hepimiz biliyoruz.

374 Serdar Turgut, "Beyaz Türkler Neye Tepkili?", *Habertürk*, 1 Kasım 2012.

> Muhafazakârlar merkeze yaklaşır ve tolerans kültürüyle daha fazla tanışırken; laik kesimler duygusal bir radikalizme ve hınç-nefret kültürüne savruldu. Ben bu değişimi esas itibarıyla "kaybeden", "kazanan" ayrımıyla ilişkilendiriyorum.
>
> Gerçekten de Türkiye, 70'lerde izi bile gözükmeyen derinlikte ekonomik, kültürel ve siyasal gücün el değiştirmesine tanık oluyor. Fark burada. Muhafazakârlar, zenginlik, statü ve siyasal güç kazandılar. Bu tatmin, onların kızgın olması için sebep bırakmıyor. Aşağılanmalar sona erdiyse, yoksul ve dışarıda hissetmiyorsanız, siyaseti sizin temsilcileriniz belirliyorsa, güç duygusuyla tanışmışsanız niye ve kime kızacaksınız? Aynı prizmadan bakıldığında ise laik sosyolojinin durumu pek hazmedilir gibi değil doğrusu. Ayrıcalıklar sona ermiş, hayat tarzı üzerinden statü hissetme imkânı kalmamış, zenginlik ve saygınlık kaybı baş göstermiş. Hem de kendini tüm toplumun "en ileri", "en aydınlanmış", "en misyon sahibi" kesimi olduğuna inandırmış; yıllarca bu efsaneyi durmadan üretmiş kesimiyken. Buna can dayanmaz. Sorunu iyice ağırlaştıran ise bu güç değişiminin tersine çevrilme umutlarının giderek kaybolması.[375]

❖ Muhafazakârların Karşı Tepkisi – Beyaz Türklerden Nefret Etme

• Ali Nur Kutlu'nun Yazı Dizisi

Yeni Şafak gazetesinin Ali Nur Kutlu mahlaslı köşe yazarının[376] bir dizi yazısı, muhafazakâr kesimin "Beyaz Türkler" terimine yüklediği olumsuz anlamın boyutunu göstermek açısından oldukça öğretici. Kutlu ilk yazısında "merkez" ve "çevre" ilişkisi ve kavramları üzerinde duracaktır. Kutlu "merkez" tanımını, "merkez demek, ülkenin merkezi çoğunluğu, asli unsuru demektir" şeklinde yaptıktan sonra Ertuğrul Özkök'ün yazılarına göndermede bulunacaktır:

> Ona ve temsil ettiği zihniyete göre "merkez" demek, "Beyaz Türk" diye tanımlanan kişilerin yaşadığı yer demektir. Yani bu anlayışa göre Batıcı, laik, dine uzak, başörtüsüne karşı, etnik kimlik olarak Türk, ümmet kavramına karşı, Arapları, Kürtleri ve diğer tüm İslam unsurlarını kendine uzak, Avrupa milletlerini yakın gören Beyaz Türkler, merkezde duran asli unsurlardır. Aslında bahsedilen sosyal tabaka, Cumhuriyetin kuruluşuyla bir proje olarak üretilen Cumhuriyet Halk Partisi burjuvazisidir.[377]

375 Gürbüz Özaltınlı, "Kutuplaşma", 31 Mayıs 2014, https://serbestiyet.com/yazarlar/kutuplasma-34101/

376 Bu kişinin gerçek ismi için bkz. s.212, dn. 305.

377 Ali Nur Kutlu, "Merkez Kim, Çevre Neresi? Anadolu İnsanı mı, Beyaz Türkler mi?", *Yeni Şafak*, 16 Nisan 2014.

Ancak Kutlu, toplumsal gerçeğin böyle olmadığını yazacaktı:

> Sadece son on yılın seçim sonuçlarına bakarsanız bu algının tamamen uydurma olduğunu görürsünüz. Aslında bu algı her zaman yalandı. Hiçbir zaman CHP burjuvazisi Türkiye ortalamasını, merkezi temsil etmedi. Hiçbir zaman Türkiye'de yaşayan ortalama bir vatandaş Ertuğrul Özkök'ün çizdiği Beyaz Türk profiline uymadı. Anadolu'daki bir aile reisi karısıyla yatağından hiçbir zaman poz vermez, ahlaksızca fantezilerini yazı konusu yapmaz. Bu tipoloji ortalama Türkiyeli değildir, yerli değildir.
>
> Fakat bu algıyı oluşturmayı başardılar ve yıllarca bizi, yani Anadolu insanını hor gördüler, komplekse soktular, kişiliksizleştirdiler. Yıllardır evin sahibi kendileri, biz ise sığıntı gibi hissetmemize neden oldular.[378]

Kutlu, "ortalama Türkiyeli"nin Özkök'ün savunduğu Beyaz Türkler olmayıp, Erdoğan'ın özdeşleştiği "Anadolu insanı" olduğunu savunacaktır:

> Anadolu insanı Türkiye'nin asli unsurdur. Anadolu insanı "merkezdir" ve onun haricindeki herkes sağında ya da solunda "çevrede" yer alır. CHP burjuvazisi asli değil tali bir sosyal katmandır ve merkezde değil çevrede yer alır. Etiler, Çankaya, Bostancı çevredir; Fatih, Ulus, Üsküdar merkezdir. İngiliz, Fransız, Amerikan âşıkları azınlıktır; Arap, Kürt, Çerkez sevenler çoğunluktur. Evlerine ayakkabıyla giren, oruç tutmayan, şarabın markasını bilenler arızidir; Eyüp Sultan'da dua eden, evinde yatılı misafir ağırlayan, namazını kılan, orucunu tutan çoğunluktadır.
>
> Biz evimizde kedi/köpek beslemeyiz, fok balıkları için ağlamayız, eşcinsel hakları için kampanya yapmayız. Biz evimizde imanlı çocuklar yetiştiririz, Suriye'de ölen kardeşlerimize ağlarız ve Mısır'da idama mahkum edilen 528 masum için kampanya yaparız.
>
> Beyaz Türkler Batıcıdır, Anadolu insanı ümmetçidir.
>
> Başbakan Erdoğan, Anadolu insanının şimdiye kadar tam olarak kendini gördüğü bir liderdir. Çünkü onda kendini görüyor. Kendi gibi davrandığını, kendi gibi kızdığını, ağladığını, güldüğünü, sevdiğini görüyor.
>
> Erdoğan, "Anadolu insanı" tanımına uyan en gerçekçi liderdir. Halkın yarısından çoğu on yıldır onu bu yüzden seviyor ve seçiyor.
>
> Biz Türkiye'nin asli unsurlarıyız, merkeziyiz, çoğunluğuyuz, sahibiyiz. CHP zihniyetinin ürettiği burjuvazi azınlıktır, çevredir, tali unsurlardır. Siz bakmayın medyada seslerinin çok çıktığına, siz bakmayın ekonomide, bürokraside, yurt dışında seslerinin çok çıktığına, asla onlar merkez değildir, asli değildir.
>
> Türkiye şu anda aslına dönmek için Anadolu insanın devrimini yaşıyor.[379]

---

378 Ali Nur Kutlu, "Merkez Kim, Çevre Neresi? Anadolu İnsanı mı, Beyaz Türkler mi?", *Yeni Şafak*, 16 Nisan 2014.

379 Ali Nur Kutlu, "Merkez Kim, Çevre Neresi? Anadolu İnsanı mı, Beyaz Türkler mi?", *Yeni Şafak*, 16 Nisan 2014.

Kutlu ikinci yazısında "CeHaPe zihniyeti"ni eleştirecek, aynı zamanda da "Beyaz Türkler"e karşı duyduğu öfkeyi dile getirecektir:

> 91 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi ideolojisinin toplumu tahrip etme projesinin sonucu budur: Yüzde 30 oranında CHP zihniyetinde insan yaşar Türkiye'de. Bu da en yüksek orandır ve her sene düşüyor.
>
> Türk milletinin yüzde 70'i Anadolu insanıdır ve CHP burjuvazisine karşıdır. (...)
>
> AK Parti, MHP ve BDP tabanı CHP zihniyetini reddeder. Kendi içinde farklı partilere oy verseler de tümünün ortak özelliği CHP'nin ürettiği toplum modeline, insan tipine, zihin yapısına, devlet düzenine ve ahlak anlayışına karşı olmasıdır. (...)
>
> Türkiye'nin siyasi yapısı ya da yelpazesi iki parçalıdır. Anadolu insanının kendini bulduğu muhafazakâr demokratlar ve milli şef ideolojisinin ürettiği tutucu Cumhuriyetçiler. Bunların oranı da yüzde 70/30'dur.
>
> Radikal sol, Alevi solu, Kürt solu hepsi CHP oyları içindedir. Eğer Cumhurbaşkanlığı seçiminde laik, Kemalist bir Cumhuriyetçi ile Erdoğan finale kalırsa kesinlikle 70/30 oranı ile Erdoğan kazanacaktır. Türkiye'nin yüzde 70'i, belki daha fazlası dindar, demokrat, milli, ümmetçi, Batı'ya karşı temkinli, Doğu'yu içselleştiren, Asyalı Anadolu insanıdır. Bu gerçeği Atatürk ve sonrasında gelen tüm CHP yöneticileri bilirlerdi ve değiştirmek için devrim kanunları çıkarttılar. 90 yıldan fazladır uygulanan devrim kanunlarının sonucu toplumun yüzde 30'unu ancak değiştirebildiler. Bu oran her geçen gün azalıyor bir de.
>
> Türkiye gerçeğinden habersiz omurgasız liberaller, menfaatçi aydınlar, kalemi kiralık gazeteciler ve dağ gibi egolara sahip köşe yazarları boşa atıp tutuyorlar. Hayat onların dediği gitmiyor işte. Keşke her şey Cihangir barlarından, Nişantaşı kafelerinden, Boğaz yalılarından göründüğü gibi olsaydı. O zaman bu ülkenin hali ne olurdu? Milli şef döneminde, 28 Şubat döneminde gördük ne olurdu. (...)
>
> Kim ne derse desin, Anadolu insanı bu ülkenin asli unsuru ve merkezidir. Muhteşem bir devrim gerçekleştiriyor şu anda. Yıllar sonra hikâyesi yazılacak Anadolu çocuklarının devrimidir bu.[380]

Kutlu, Beyaz Türklere duyduğu öfkeyi ve onları "Türkiye'nin yaşayan yerli halkı ile ortak noktası olmayan yabancılar" olarak gördüğünü şöyle ifade edecekti:

> Erdoğan kaç defadır sandıktan başarıyla çıkıyor? Biliyorum size çıldırtıcı geliyor. Geçenlerde Cihangir'e yolum düştü, yine şişenin dibine vurmuş bütün tayfa, sokaklara serilmişler. Bunalımda mahalle.
>
> Bu kadar üzülmeyin, bu kadar kahretmeyin kendinizi. Biraz hatayı kendinizde arasanız iyi olmaz mı? Mesela, sakın siz bu ülkeye, millete yabancı olmayasınız Beyaz Türk kardeşim? Yani öyle şeyler yazıyor ki sizin yazarlar, sanki İsviçre kantonlarında yaşıyorlar. Siz de biraz Nişantaşı kafelerinden, barlarından çıksanız

380 Ali Nur Kutlu, "Merkez Kim, Çevre Neresi? Bize, Yüzde Yetmiş Derler", *Yeni Şafak*, 20 Nisan 2014.

Ümraniye'ye, Yenibosna'ya gelseniz iyi olmaz mı? O zaman anlarsınız her gün gazete köşelerinde yapılan sosyolojik analizlerin sadece Anglo-Sakson ülkelerde geçerli olduğunu.

Bizim Sivas'ta, Maraş'ta, Antep'te millet "Angloyu" da bilmez "Saksonu" da. Bizim Anadolu herifleri nasıl yaşıyor bir baksanız?

Bak birkaç örnek vereyim Beyaz Türk kardeşim.

Bu ülkenin halkı dindardır. İçki içmez, oruç tutar, dini kurallara uyar, hassastır. Ama sizin gazeteler ısrarla "içki yasağı" var diye manşetler attı, köşe yazarları bilmediğimiz şarap markalarını bize anlattı. Sonunda bir tek, "Tadı hariç her şeyini bilirim" diyen Abdüllatif Şener[381] size destek çıktı, o da boş çıktı.

Bu ülkenin aileleri muhafazakârdır, aile bağları güçlüdür ve erkekleri kıskançtır. Ama kendini Beyaz Türklerin temsilcisi sayan köşe yazarı John Lennon ve Yoko Ono gibi yatak odasından pozlar yayınladı.[382] Size göre bu özgürlük, Anadolu'ya göre kepazeliktir. İşte biz buna toplumuna yabancılaşma deriz Beyaz kardeşim.

Siz eve ayakkabıyla girmeyi modernlik, biz rezillik sayarız.

Siz şarabın tadını, markasını, biz Yunus'un, Mevlana'nın Âb-ı Hayât'ını konuşuruz.

Siz kruvasan ve kahve ile kahvaltı yaparsınız, biz peynir, ekmek, tahin helvası yeriz.

Siz Fransız peyniri Rokforu, biz Van otlu peynirini severiz.

Siz evde kedi, köpek besler, çocuklarınıza "hamster"ı sevdirmeye çalışırsınız, biz dini imanı bütün çocuk besleriz, evde hamster görüldü mü, necis diye annemiz süpürgenin sapıyla kafasına vurur.

Biz Allah deriz, Muhammed (sav) deriz Müslümanlığımızla övünürüz, sen Laikiz dersin ne demek istediğini kendin bile anlamazsın.

Azizim bir dost tavsiyesi olarak örnekleri çoğaltabilirim. Özetle söylüyorum siz kendi toplumunuzu tanıma sorunu yaşıyorsunuz.

Dönüp dolaşıp "Ak Parti niye hep kazanıyor?" diye soruyorsunuz. Bence şöyle sormalısınız, "Biz neden sürekli yeniliyoruz, nerede hata yapıyoruz?"

Bu Twitter olayına bir cümle söyleyip mektubuma son veriyorum Beyaz Türk kardeşim. Sandınız ki Erdoğan'a "diktatör" deyip TT[383] yapınca, ülkede herkes ikna oldu sizin gibi düşünmeye başladı. Allah aşkına, Elazığ Palu'ya gidip Zaza Gakkoş'a, "Erdoğan diktatörmüş" diye söyle bakayım size ne yapıyor Beyaz kardeşim. Yani o laflar TT'de durduğu gibi durmaz Palu'da.

---

381 Abdüllatif Şener, bu sözleri Kasım 2005'te başbakan yardımcısı olduğu sırada Şarap Üreticileri Derneği'nin toplantısına katıldığında söylemişti: "Diyebilirsiniz ki, sen ne anlarsın şaraptan. Ama, tadı hariç her şeyini bilirim.", Kaynak: "Şarabın Tadı Hariç Her Şeyini Bilirim", *Yeni Şafak*, 22 Kasım 2005.

382 Burada atıfta bulunulan kişi Ayşe Arman'dır. Arman, ünlü ayakkabı tasarımcısı Christian Louboutin ile yaptığı röportajda Louboutin ile birlikte yatakta çıplaklıklarını örten çarşaf ile poz veren "edepsiz" fotoğraflarını eklemişti. Bkz. Ayşe Arman, "Hayatta Bildiğim Her Şeyi Kadınlardan Öğrendim", *Hürriyet*, 22 Eylül 2014.

383 Trending topics: Twitter'da o anda çok bahsedilen konulara verilen ad.

> Rize'de "Başçalan Erdoğan" diye hele bir laf edin bakalım o piştovu size karşı hangi yöntemle kullanıyorlar görün.
>
> Diyeceğim şu Beyaz Türk kardeşim, moralin de bozuk ama söylemeden edemeyeceğim: Siz ülkenize, milletinize, ümmetinize yabancılaştınız. Yok öyle yabancı dil bilmek gibi değil bu mesele. Çifte pasaport taşımandan da kaynaklanmıyor.
>
> Yani Anadolu'ya bir gelin, bir gezin buraları. Bak bildiğiniz gibi değil bu millet inanın. Geleceksenız Ramazan'dan önce gelin. Oruç yiyeni döverler bizim oralarda. Özgürlük var falan derseniz iki katına çıkar kötek.[384]

Ali Nur Kutlu'nun bu yazılarından süzülen ortak fikir, seçkinlere ve seçkinciliğe tepkinin bir anti-entelektüalizme, taşralığın ve taşralı hayatın yüceltilmesine dönüşmesi.

Ali Nur Kutlu'nun sıklıkla bahsettiği ve eleştirdiği "CeHaPe zihniyeti" kavramına, orta sınıf muhafazakârlarının yeni yerleşim merkezlerinden İstanbul, Başakşehir'de yapılan bir belgeselde de rastlanmakta:

> Başakşehir'de gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde en sık duyduğumuz kavramlardan biri de "CHP zihniyeti" oluyor.
>
> Sözü edilen dönemlerde CHP'nin Türkiye'de iktidar olmadığını söylediğimizde ise genel olarak "bizzat iktidarda olması değil zihniyetinin hâkim olması önemli" cevabını alıyoruz.
>
> 2001'den bu yana Başakşehir'de yaşayan, burada site yöneticiliğinden sivil toplum çalışmalarına kadar birçok farklı aktivite içinde yer almış avukat Yusuf Taş'a göre Başakşehir'deki AKP'ye güçlü desteğin bir nedeni de kendi tabiriyle "CHP zihniyeti":
>
> "Burada CHP zihniyetinin yarattığı bir travma da var. Bu muhafazakâr kitlenin neredeyse tamamı, anne babalarından CHP zulmünü dinleyerek büyümüş insanlar. Bu insanlar gençliklerinde başörtüsü zulmünü yaşamış, üniversitelerden atılmış insanlar. Bu insanların bir kısmı Anadolu Ajansı'nda staja dahi gitmeyi hayal dahi edemeyen insanlar.
>
> "Dolayısıyla bütün bir olumsuzlukların merkezi olarak CHP zihniyeti görülüyor. Özellikle benim yaş grubumdaki insanlar bu travmayı atlatamıyorlar. Yakın zamana kadar da CHP'den bu travmayı atlamaya yönelik bir şey görmüyorlar. CHP'de de gördüğüm birtakım değişiklikler oluyor ancak yine de Başakşehir'deki kitlede travmayı atlattırabilecek bir şey görülmüş değil."[385]

384 Ali Nur Kutlu, "Beyaz Türklere Mektup", *Yeni Şafak*, 23 Nisan 2014.

385 Mahmut Hamsici – Neyran Eldem, "Başakşehir: Beyaz Muhafazakârlar ve Siyaset", 21 Haziran 2019, https://t24.com.tr/video/basaksehir-beyaz-muhafazakarlar-ve-siyaset,20028

- **Nefretin Sebepleri**

Bağımsız araştırmacı Nagehan Tokdoğan, başta Erdoğan olmak üzere, AKP'nin önde gelen şahsiyetleri ile muhafazakâr kesimin kanaat önderlerinde Beyaz Türklere yönelik hınç, öfke ve nefretin nedenini Cumhuriyet'in kuruluşu ile başlayan Batılılaşma gayretinin beraberinde getirdiği maziyi, yani Osmanlı'yı, "tasfiye sürecine olan tepki" olarak yorumlamakta:

> Her ulusal projede olduğu gibi, modern Türkiye'nin doğuşu da, bir dizi tasfiye ve bastırma pratiğine sahne oldu. Yüzünü Batı'ya ve Batılılaşmaya çeviren siyasi elitler, Osmanlı İslam mazisini adeta bir kolektif unutuşa terk ettiler. Hatta denilebilir ki Cumhuriyet'le birlikte tesis edilmeye çalışılan ulusal kimliğin inşası, "Osmanlılık bilincinin yapıtaşı olan İslamî söyleme karşı" yürütülen bir "mevzi savaşı"nın tarihi olarak okunabilir.[386]

Nagehan Tokdoğan, bu sürecin muhafazakâr kesimin toplu belleğinde bıraktığı izi şöyle anlatmakta:

> Bu süreçte ulusal kimliğin derinliklerine işleyecek başka bir yara açılıyor ve özellikle İslamî muhafazakâr kolektif öznede derin bir iz bırakıyor. Erdoğan'ın geçmiş anlatısında, mağduriyetin esas kaynağını teşkil eden, tam da bu yüzden öncelikle Cumhuriyet'in kuruluş yıllarının aktörleri oluyor. Bize Batı'dan daha aşina, daha yakın bir düşman varsa o, kökü içinde olan CHP ve bilhassa onunla özdeşleştirilen tek parti dönemiyle, bu dönemin aktörleri olan Kemalist seçkinler gibi örünüyor.

Tokdoğan, bu tespitlerin ardından Erdoğan'ın AKP 4. Olağan Büyük Kongresi'ndeki şu konuşmasına dikkati çekmekte:

> 1940'lı yıllar boyunca, Türkiye'de millete, milletin değerlerine, milletin kutsallarına karşı aleni bir savaş yürütüldü. Bu ülkede camilerin kapılarına kilit vuruldu. Camiler ahıra, depoya, müzeye çevrildi. Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek de, öğretmek de, okumak da yasaklandı. Ezan aslına mugayir bir şekle çevrildi. İnsanların her türlü özgürlüklerine kısıtlama getirildi. Sakal bıyıktan giyim kuşama kadar standart bir insan tipi, standart bir kafa yapısı inşa edilmek istendi. Bazı vatandaşlar makbul görülürken bazılarına tehdit yaftası yapıştırıldı.[387]

386 Nagehan Tokdoğan, *Yeni Osmanlıcılık Hınç, Nostalji, Narsisizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s.114.

387 "Başbakan Erdoğan'ın AK Parti 4. Olağan Büyük Kongresi Konuşması", 30 Eylül 2012, https://www.youtube.com/watch?v=2lBYT4PrpyA ; Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.115.

- **"CeHaPe Zihniyeti"**

AKP ve AKP yanlısı basın ve kanaat önderleri "Beyaz Türkler"i sürekli Cumhuriyet'in elitleri ve onların kurucu partisi olan CHP ile özdeşleştirmekteler. Örneğin AKP yanlısı *Star* gazetesi yazarı Aziz Üstel'e göre CHP'yi "sol parti" olarak tanımlamak yanlış. Aziz Üstel'e göre CHP, Türkiye'de solcuların değil "Beyaz Türklerin" partisi olup çıkmıştır ve CHP'nin salt seçmenleri değil, siyasetçileri de Türkiye'nin seçkin ailelerinden oluşmaktadır."[388] Nagehan Tokdoğan, AKP'nin ve AKP seçmeninin CHP algısını şöyle izah etmekte:

> Bence Türkiye'de ne yaparsa yapsın CHP'ye oy vermeyecek çok geniş bir merkez sağ kitle var. Bunun da duygular haricinde bir açıklaması olduğunu düşünmüyorum. Yüz yıllık CHP algısı; "monşer" dedikleri insanlar... Sokakta karikatürize edilir ya halkı aşağılayan dore saçlı CHP'li teyze... Bu imaj merkez sağ kitlede müthiş kemikleşmiş görünüyor, deneyime de dayalı bir önyargının ürünü tabii. Bunun deneyim boyutu kesinlikle var. Bu insanlara ne yaparsanız yapın CHP'ye oy verdiremezsiniz. Başka partileri de konuşmamız gerekirse, insanlar AKP dışındaki tüm sol-muhalif parti ve oluşumların bir şekilde Müslümanlıkla ilgili bir sorunu olduğunu düşünüyorlar. Bu ülkenin bir omurgası varsa o da milliyetçilik ve Müslümanlıktır diyebiliriz. Her ne kadar Cumhuriyet'in kuruluşuyla laikliğin tesis edildiği ve dinin kamusal alandan dışlandığı söylense de, reel düzlemde pek de böyle yaşanmamış bu durum. Egemen ideolojiyle resmî ideoloji arasındaki o açı hiç kapanmamış sanki. Bu ülke omurgadan hep dindardı, hep muhafazakârdı ve hep milliyetçiydi gibi geliyor bana.[389]

İşte bu nedenle Erdoğan sık sık "CeHaPe zihniyeti"ne sataşacaktır. Erdoğan Cumhurbaşkanı seçilmesinden beş ay sonra AKP Grup Toplantısı'nda yapacağı konuşmada CHP'yi şu şekilde eleştirecekti:

> Ana muhalefet partisi CHP tek parti döneminden beri hizmet ve projeden uzak bir anlayışla ülkemiz siyasetini zehirlemiştir. Belirli kesimlerin ideolojik fanatizmlerini istismar ederek kurdukları düzeni korumak gayeleridir. Bu nedenle CHP oyunu artırmak için teslim aldığı kesimlerin gözlerini açmasını engellemek için siyaset yapmaktadır. Çankaya, Beşiktaş, Kadıköy, Şişli gibi yerlerdeki seçim sonuçlarına bakın, hiçbirinin ülke gerçekleriyle ilgisi olmadığını görürsünüz. Türkiye yansa da şaha kalksa da bunların umurlarında değildir. Buralardaki seçmen profili, Türkiye pastasının kaymağını yiyen kesimden oluşuyor. Bu ilçelerde yaşayan sağduyulu vatandaşlarımız bilir ki bu ilçeler bugünkü seviyesine,

388 Aziz Üstel, "Her Şey Değişir, CHP Değişmez - 2 Beyaz Türklerin Partisi!", *Star*, 9 Mayıs 2018.

389 Ayşe Çavdar, "Nagehan Tokdoğan: Erdoğan Yoksa AKP'nin Olmadığı Bir Noktadayız", 6 Aralık 2018, https://artigercek.com/haberler/erdogan-yoksa-akp-nin-olmadigi-bir-noktadayiz

> belediyelerin değil büyükşehir belediyesinin ve hükümetin yatırımları sayesinde gelmiştir.[390]

Bu tavrın yakın tarihteki örneklerinden biri, 28 Ekim 2020 tarihinde Fransız hiciv ve mizah dergisi *Charlie Hebdo* dergisinin kapağında yayınlanan ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile alay eden karikatür tartışmasıdır.

Tartışmalar sırasında Erdoğan'ın misilleme olarak Fransız mallarının boykot edilmesi çağrısı üzerine Kemal Kılıçdaroğlu'nun "vatandaşta Fransız malı alacak hal mi kaldı? Boykotu sen uygularsın, Saray sosyetesi uygular. Fransız uçakları var. Hemen satsın. Emine Hanım'ın 50 bin euroluk bir çantası var, onu da Saray'ın bahçesinde yaksın" demesi üzerine[391] Erdoğan şöyle konuşacaktı:

> Bay Kemal eşimle ilgili bazı laflar etti. Sende zerre kadar yürek varsa benimle ilgili konuş, eşimle ilgili konuşma. Sende o yürek olsa kalkar benimle, siyasetçi arkadaşlarımla ilgili konuşursun. Biliyorsun ki onlar seni paçavraya çevirirler. Yakılacak çantalar arıyorsan sizde Beyaz Türkler çok, onların yakılacak çantası çoktur.[392]

Nagehan Tokdoğan, "CeHaPe zihniyeti" meselesini şöyle ifade etmekte:

> CHP ve zihniyeti, Erdoğan'ın söyleminde *içimizdeki Batı* olarak tam da Batılılaşma bahsinde andığımız aşağılanma ve iğrenme duygularının yöneldiği en kadim ve somut nesneyi teşkil ediyor. Onun tahayyülünde ve dilinde CHP, milletin özüne saldıran, milletin özünü ondan çekip alan, ibadetinden kılık kıyafetine kadar milleti baskılayan ve hizaya çekmeye çalışan bir şer odağı olarak karşımıza çıkıyor. Erdoğan mağduriyet ekseninde yaptığı pek çok konuşmasında özellikle camilerin ahıra depoya çevrildiği iddiasını sıklıkla zikrediyor. Bu iddia, milletin değerlerinin/kutsallarının aşağılanmasının boyutunu olabilecek en uç örneklerle göstermenin, zulmü en yakıcı ve yaralayıcı biçimde hatırlatmanın kritik bir aparatı olarak iş görüyor...[393]

---

390 "İnce'den Erdoğan'a 'Seçmen Profili' Eleştirisi", 27 Kasım 2018, t24.com.tr/haber/inceden-erdogana-secmen-profili-elestirisi,758287

391 "Kılıçdaroğlu'ndan Erdoğan'a Boykot Çağrısı: Uçakları Sat, Çantayı da Yak!", *Sözcü*, 27 Ekim 2020. Bu tartışma üzerine Hande Aydın şunu yazacaktı: "Bu sözlerin ardından, özellikle sosyal medyada Emine Erdoğan'ın kullandığı aksesuarlar gündem oldu. Kaynaklarımdan bu konuda edindiğim bilgiler, sıfır atık projesine öncülük eden Emine Erdoğan'ın bu hassasiyetini çanta başta olmak üzere aksesuarlarında da sürdürdüğünü gösteriyor. Bana aktarılan bilgiler ise şöyle: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan çantalara asla büyük paralar vermiyor. Orijinal marka çanta kullanmamaya özen gösteriyor. Yani iddia edildiği gibi büyük rakamlara çanta alınmıyor. Daha çok yerli malını tercih ediyor. Orijinalin yerine çakma yani imitasyonlarını alıyor." Kaynak: Hande Aydın, "Son Bayram", *Hürriyet*, 30 Ekim 2020.

392 Turan Yılmaz, "Barbarlığın İşaretleri", *Hürriyet*, 29 Ekim 2020.

393 Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.115-116.

Nagehan Tokdoğan'a göre Erdoğan, "CeHaPe zihniyeti"ni taşıyan bütün toplumsal aktörlerden nefret etmekte:

> Ona [Erdoğan'a] göre geçmişte ve bugün yaşanan mağduriyetlerin müsebbibi, tek başına CHP değil, seçkinlerden bürokratlara, sermayedarlardan sıradan insana kadar CHP zihniyetinin vazettiği duyuş/düşünüş/eyleyiş biçimlerini bünyesinde barındıran tüm toplumsal aktörlerdir.
>
> Bu ülkede seçkinler, elitler, siyasi, askerî, devlet gücünü elinde bulunduranlar, milletten her zaman istediler, milleti adam yerine koymadılar, milletin ferasetine, basiretine, enginliğine, derinliğine hiçbir zaman inanmadılar, hiçbir zaman itibar etmediler. Ama biz, milletin içinden geliyoruz, biz milletin ta kendisiyiz.[394]

Gene Tokdoğan'a göre Erdoğan'ın ve muhafazakârların algılarında Batı, Doğu'yu sömüren "Hıristiyan-Siyonist Güçbirliği"dir. Erdoğan'ın Davos'ta İsrail Cumhurbaşkanı Peres'e karşı çıkışı da sadece İsrail'e karşı beslediği olumsuz hissiyatının tezahürü değildir:

> Başka deyişle Erdoğan'ın Türkiye başbakanı olarak Davos'ta ortaya koyduğu bu tavır, tam da Batı karşısında Doğu'nun, gelişmiş ülkelerin karşısında azgelişmişin, sömürenin karşısında sömürgenin, zengin karşısında yoksulun, güçlü karşısında zayıfın, zalim karşısında mazlumun dirilişini, ayaklanışını, şahlanışını sembolize ediyor.[395]

Muhafazakârların algısında Beyaz Türkler, nefret ettikleri tüm bu vasıfları taşımaktalar. Dahası Beyaz Türkler aynı zamanda Batılılaşmış, özünden uzaklaşmış, sadece uzaklaşma ile kalmamış milleti de özünden uzaklaştırmaya çalışan içimizdeki yabancılar, Alev Alatlı'nın deyimiyle *expat*'lar, Sabetaycılar'dır. Başka bir tabirle milleti ve değerlerini yok etmeye veya değerlerine yabancılaştırmaya çalışan ve de AKP'nin iktidara geldiği yıla kadar da bunda muvaffak olmuş olan bir kesimdir. Muhafazakâr kesimdeki Beyaz Türklere yönelik bu nefret ve "hınç"ı Tanıl Bora yerinde bir tespitle şöyle yorumlamakta:

> Sadece milliyetçi/muhafazakâr mazlumluk söyleminin ürettiği hıncın yıllanmış birikimiyle açıklayamayacağımız bir hınç... Ondan da besleniyor, fakat burada bir "fazla" var. Bir meydan okuma ve yerinden etme / yerini alma arzusu var: Bu yeni orta sınıfın ve onları temsilen bir yeni entelektüel zümrenin, memleketin yeni elitini teşkil etme iddiası...[396]

394 Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.117.

395 Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.140.

396 Tanıl Bora, "Muhafazakâr ve İslamcı Söylemde Beyaz Türk Hıncı: Beyaz Türk'e Kahretmek", *21. Yüzyılda Milliyetçilik, Terör ve Siyaset*, derl. Elçin Aktoprak – A. Celil Kaya, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.273-292.

Özgür Özer ise Erdoğan'ın sürekli tekrarladığı "CeHaPe zihniyeti"ni, Hıristiyan ideolojisinde yer alan "ilk günah" (*original sin*)[397] kavramına benzemekte: "İlk günah"ın affı yoktur. CHP ne yaparsa yapsın mazisinden dolayı affedilemez:

> Büyük bir kesime göre Kemalist dönem zulümle eşdeğer görülmektedir: Ulus devlet inşasının mecburi kıldığı Dersim Katliamı, eğitimin sekülerleşmesi, hilafet devletinden laik devlete geçiş gibi politikaların uygulanması esnasında birçok kesim mağdur edilmiş, Varlık Vergisi gibi insan haklarına aykırı ayrımcı uygulamalar görülmüştür. Bütün bu uygulamaların faturasının CHP'ye yüklenmesi ve CeHaPe zihniyeti söylemi Türkiye'de ilk günahın hangi kesime yüklendiğinin somutlaşmış halidir. Yine aynı görüşe göre CHP ve temsil ettiği seküler yaşam tarzına sahip Beyaz Türkler bu ülkenin gerçek sahipleri olan mütedeyyin kesime yaptıkları zulümlerin hesabını vermeli, en azından devlet yeniden yerli ve milli bir şekilde restore edilirken susmalıdırlar.[398]

- **Nefretin En Son Tezahür Hali – Boğaziçi Üniversitesi'ne Rektör Ataması**

AKP'nin temsil ettiği zihniyet için "Beyaz Türkler" ve "Elitler" eşanlam taşıyan deyimler. Bu çok da yanlış bir kanaat değil. Türkiye'de "elit" dendiğinde akla ilk gelen kurumlardan ve zümrelerden biri Boğaziçi Üniversitesi (BÜ) ve mezunlarıdır. BÜ'nin hep "elit" yetiştirmiş yüzyıllık bir eğitim kurumunun (Robert College) devamı olması, Amerika'nın en seçkin üniversitelerinin yer aldıkları "Ivy League"e benzer bir şekilde "Türkiye'nin Ivy League"inde en üst sırada yer alması[399], İngilizce eğitim vermesi, BÜ mezunlarının iş, bankacılık ve finans âleminde ayrıcalıklı bir yer işgal etmeleri gibi olgulardan dolayı böyle bir kanaat hasıl olmuştur. "Beyaz Türkler" kavramının kapsadığı insan profilinde de BÜ ve benzeri üniversitelerden mezun olma vasfının yer alması "Boğaziçi mezunu" ve "elit" deyimlerinin birbirlerini tamamlayan deyimlere dönüşmelerine yol açmıştır.

397 Günay Tümer "ilk günah" kavramını şöyle izah etmekte: "Tevrat'a göre topraktan yaratılan ve Mezopotamya bölgesinde bulunduğu tahmin edilen Aden mevkiindeki bahçede (cennet) oturan Âdem'in iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemesi yasaklanmış, yediği takdirde ölümlü bir varlık olacağı ve kötülüklere dalacağı kendisine bildirilmiştir. Fakat yılan Havvâ'yı, onun vasıtasıyla da Âdem'i kandırarak yasak meyveden yemelerine sebep olmuş, böylece ilk günah işlenmiştir (Tekvîn, 2/7-25; 3/1-24). Hıristiyanlığa göre Âdem ile Havvâ'nın soyundan gelen bütün insanların irsiyetten dolayı bu suça iştirak ettikleri kabul edilmiş ve cezalandırılacaklarına inanılmıştır. Meryem'in rahminde İsâ'ya hulûl eden Tanrı günahsız olan kendi oğlunu göndermiş, o da bu günaha kefâret olmak üzere çarmıhta can vermiştir. İnsanlar ise vaftiz olmak suretiyle aslî günahtan kurtulmuş olacaklardır." Kaynak: Günay Tümer, "Asli Günah", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 3, 1991, s.496-497.

398 Özgür Özer, "İlk Günah, Apartheid ve Türk Aydınlanmasının Sonu", 21 Temmuz 2017, https://duzensiz.org/ilk-gunah-apartheid-turk-aydinlanmasi-ab7ce0dc5f89

399 Ertuğrul Özkök, "Türkiye'nin çaresiz ev kadını hangi okula rüşvet verirdi", *Hürriyet*, 14 Nisan 2021.

Böylesine bir arka planın yer aldığı bir ortamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Prof. Melih Bulu'yu BÜ'ne rektör tayin etmesi "elitizm" tartışmalarına neden olacak bir krize yol açacaktı. Krizin iki sebebi vardı:

a) BÜ geleneğine aykırı olarak rektör BÜ öğretim üyeleri arasından seçilmemişti,
b) Melih Bulu'nun bir siyasi handikapı mevcuttu: AKP yanlısıydı.

Melih Bulu'nun geleneklere aykırı bir şekilde rektör tayin edilmesinin yarattığı haklı tepkiler karşısında AKP yanlısı *Sabah* gazetesi yazarı Hilâl Kaplan iki ayrı yazısında Melih Bulu'nun rektör tayin edilmesini onaylayacak ve destekleyecekti. Hilâl Kaplan Melih Bulu'nun rektör tayin edilmesinden sonra üniversite camiasına hitaben yaptığı ilk açıklamasını alıntılayacak ve "Bir Boğaziçi mezunu olarak, kerameti kendinden menkul olan bir kibirle size karşı çıkacaklar olacağını biliyorum ve aldırmadan yolunuza devam etmenizi bekliyorum. Boğaziçi sadece elitlerin değil, milletindir. Allah muvaffak etsin" diye yazacaktı.[400] İkinci yazısında gene aynı görüşünü tekrarlayacak ve yazısını "Türkiye'deki elit zümrelerin korunaklı alanlarının başında Boğaziçi Üniversitesi geliyor" satırlarıyla tamamlayacaktı.[401]

Melih Bulu'nın tepeden inme bir yöntemle rektör olarak tayin edilmesinin, sekiz ay sonra yerine halefi Prof. Mehmet Naci İnci'nin atanmasının uzun süreli bir kriz yaratacağını öngörmek çok zor değildi. Buna rağmen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu atamayı yapmasının sadece "dayatmacı tavrı, doymak bilmez denetim iştahı" ile açıklanamayacağını belirten Adnan Ekşigil şu haklı tesbitte bulunmakta:

> Yakın çevresindekilerin bazı sözlerine bakılırsa, burada "elitizm"e karşı derin bir tepki olduğu, bu tepkinin ise elitizmin başlıca kalelerinden sayılan BÜ'ye pek de iyi gizlenemeyen bir haset şeklinde yöneldiği anlaşılıyor. BÜ'nün "Boğaz'a nazır viskisini yudumlayan" tuzukuru zümreyle kolayca özdeşleştirilegelmesinin de bu haset birikiminde bir payı olsa gerek. Fakat burada asıl problemin, elit olan hemen her şeye karşı duyulan eziklikten doğduğu, bu ezikliğin de Erdoğan ve çevresinin sınıfsal kökeninden kaynaklandığı malum. Bu eziklik, varoşlarda yaşanmış yoksunluk ve dışlanmışlığın yarattığı değişmez bir ruh halidir. Yukarılara tırmanılıp sonunda saraylarda oturulsa da, kolayca kurtulunamayacak bir ruh halidir bu.[402]

400 "Sabah yazarı Hilâl Kaplan'dan Prof.Dr. Bulu'ya destek: Boğaziçi sadece elitistlerin değil, milletindir, Allah muvaffak etsin", 3 Ocak 2021, https://t24.com.tr/haber/sabah-yazari-hilal-kaplan-dan-prof-dr-bulu-ya-destek-bogazici-sadece-elitistlerin-degil-milletindir-allah-muvaffak-etsin,924371

401 Hilâl Kaplan, "Ahlaksızlar", *Sabah*, 5 Ocak 2021.

402 Adnan Ekşigil, "Boğaziçi Üniversitesi ve Elitizm", 20 Ocak 2021, https://birikimdergisi.com/guncel/10443/bogazici-universitesi-ve-elitizm

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL İKTİDAR OLAMAMA MESELESİ

❖ Kültürel İktidar Meselesi Nedir?

AKP iktidarının çokça bahsettiği ve yakındığı konulardan biri, kültürel iktidar olamama meselesi. Başka bir tabirle AKP'nin kültür ve sanat âleminde de kendi görüşünü hâkim kılma isteği. Hâlihazırda Beyaz Türkler ile sol ve liberal görüşlü kesimin hâkim oldukları kültür sanat âlemini "yerlileştirmek" ve "millileştirmek", Batı kültürünün tesirlerinden uzak taklitçi bir kültürden arındırılıp milli bir kültürü hâkim kılma arzusu.

Başta Cumhurbaşkanı Erdoğan olmak üzere AKP'li kanaat önderlerinin sık sık dile getirdikleri "siyaseten iktidarız ancak sosyal ve kültürel alanda iktidar değiliz" cümlesiyle özetlenebilecek şikâyet, aslında gerçeği yansıtan bir söylem. Günümüzde kültür-sanat âlemi Beyaz Türkler ile sol liberal görüşlü camianın hâkimiyetinde. Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Oğuzhan Bilgin siyasal iktidarın el değiştirdiğini "Batıcı olmayan siyasal seçkinlerin eline geçtiğini" ancak "ekonomik ve kültürel alanda Batıcılığın hâlâ gücünü devam ettirdiğini" yazmakta.[1] Binnaz Toprak, Doğan Gürpınar ve Oray Eğin de bu gerçeği dile getirmekteler:

Binnaz Toprak (2014):

> Bugünün Beyaz Türkleri iktidarı ve parayı elinde tutanlar değil ama Türkiye'yi Türkiye yapan değerlere sahip çıkan insanlar. Diğer kesimden kaç tane sanatçı çıkıyor? Gusto, yaşam tarzı, yemek kültürü, eğlence hayatı Beyaz Türklerle bağlantılı... İnsan haklarına sahip çıkanlar da Beyaz Türkler.[2]

Doğan Gürpınar (2016):

> 1990'larda marşvari ilahi formatının ötesinde dindar kitleye hitap etmek üzere gelişen, "yeşil pop", İbrahim Sadri'nin "belden aşağı olmayan", "seviyeli" stand upları ve İslami sinema 2000'lerde bir cazibe ve ilgi merkezi olamadı. İslami kültürel

1 Oğuzhan Bilgin, "Kültürel İktidarın Adı Var!", *Star*, 26 Kasım 2016.

2 Kübra Par, "Erdoğan Halkın Adamı", *HaberTürk*, 21 Nisan 2014.

> havza hem kültürel sermaye üretemedi, hem de bu alanlar kârlı ve ticari olarak anlamlı sektörler olamadı. İslami kanallar dini programlar ve eski nostaljik Türk filmleri göstermenin ötesinde anaakım televizyon kanallarının "daha adaplısı" olmanın ötesine gidemedi. Mütecaviz bulunan sol-seküler mizah dergilerinin karşısına çıkarılan "İslami" mizah ve karikatür dergilerin hiçbir başarılı ve "komik" olamadı. (...)
>
> İslami sermaye de birikimini kültürel alana akıtmazken alternatif bir İslami/muhafazakâr sanat alanı yaratma işi AK Partili belediyeler eliyle yürütülmeye çalışıldı. İslami entelektüeller 1994'ten itibaren zaten Refah Partili belediyelerin "kültür danışmanları" oluvermişlerdi. Belediyelerin kültürel etkinlikleri ve kapılarını muhafazakâr kültürel/entelektüel/sanatsal faaliyetlere, konferanslara, şiir dinletilerine, ebru kurslarına, hat sergilerine açan "kültür merkezleri" (ve "gençlik merkezleri") soğuk devlet estetiği üretmekten öteye gidemediler. (...)
>
> "Kültürel iktidar", İslami entelektüellerin özellikle Gezi olaylarının ardından akut bir mesele olarak iç-gündemlerine taşıdıkları bir mevzu oldu. *Lacivert, Anlayış, Gerçek Hayat* gibi İslami edebiyat ve prestij dergileri umulan etkileri yapamamaktaydı. Çekilen filmler benzer şekilde güçlü bir etki yaratmaktan uzaktı. "Gezi Parkı süreci, kitlesel iletişimin bütün mecralarında var olan, yayın yapan, dergi çıkaran, tiyatro sahneleyen, sinema filmi çeken, edebiyatla ilgili, tarihini bilen, coğrafyaya hâkim, fıkhi meselelere kafa yoran bir kültürün inşasının gerekliliğini bir kez daha göstermiş oldu.[3]

Oray Eğin (2018):

> Sermaye yapısı ne kadar değişirse değişsin Türkiye'de özellikle kültürel alanda satış yapabilmek için Beyaz Türkleri yakalamak şart. Yılmaz Özdil'in yazdığı *Atatürk* kitabının satış rekorları kırması kitabın içeriği değil, bir kitlenin bu kitabı satın alarak, sosyal medyada paylaşarak "Biz de varız" diye tavır göstermeleri. Piyasadaki Atatürk kitabı enflasyonunun nedeni de politik arenada başarıya ulaşamayanların kendilerini ancak bu gibi sembollerle ifade edebilmeleri.[4]

Oray Eğin'in renkli ve ironik üslubuyla sütununda anlattığı sanat etkinlikleri davetlerinde adları geçenlerin tamamı "Beyaz Türk" sıfatının özelliklerini haiz kişiler. Onlar arasında muhafazakâr kesimin seçkinlerine rastlamak pek mümkün değil. Keza bunun tersi de geçerli. Muhafazakâr kesimin kültürel etkinliklerinde de Beyaz Türklere rastlamak ya fevkalâde nadir veya "yok" seviyesinde.

---

3 Doğan Gürpınar, *Kültür Savaşları*, Liber Plus Yayınları, İstanbul, Haziran 2016, s. 112-113-114.

4 Oray Eğin, "Yılmaz Özdil'in Kitabını Nereden Almalıyım?", *HaberTürk*, 4 Aralık 2018. Özdil'in *Mustafa Kemal* kitabı 3 Ekim-10 Aralık 2018 döneminde 1.150.000 nüsha satacaktı. Kaynak: Can Minay, "*Mustafa Kemal* Türkiye Yayıncılık Tarihine Geçti", *Sözcü*, 24 Aralık 2018.

❖ Muhafazakâr Cenahın Bakışı ve Yakınmaları

Emre Tansu Keten[5] ve Nuray Mert, muhafazakâr sağ kesimin meseleye nasıl baktığını şöyle tahlil etmekteler.

Nuray Mert (2015):

> Sağ, muhafazakâr, İslamcı, milliyetçi çevre öteden beri "*kültür*" konusuna hassas ve mevcut kültürel ortamdan rahatsız olagelmiştir. Bunun en önemli nedeni, Cumhuriyet idaresinin kurulması ile, tarihsel- kültürel kopuş yaşandığı, "*öz*" kültürden uzaklaşılarak, Batılı, seküler, modern bir "*yabancı*" kültüre teslim olunduğu varsayımıdır.[6]

Emre Tansu Keten (2017):

> Kültürel iktidarla mücadeleye girişen İslamcılar, bunu siyasal alandakine benzer bir tarih yazımına dayandırmaktadır. Bu anlayışa göre, Cumhuriyet, Osmanlı'nın köklü ve halka dayalı kültüründen büyük bir kopuşu temsil etmektedir. Otantik kültürü devlet zoruyla baskılayan yeni rejim, bunun yerine Batı'dan ithal, yapay ve yabancı bir kültürü dayatmıştır. Ancak millet bu kültürü kabul etmemiş, nihayet AKP iktidarı ile kendi özüne dönme mücadelesinde yeniden doğmuştur.[7]

Emre Tansu Keten ile Nuray Mert'in özetledikleri bu bakış açısını, muhafazakâr kesimin birçok ismi teyit edecektir. *Yeni Şafak* gazetesi yazarı ve edebiyat eleştirmeni Ömer Lekesiz "son iki yüz elli yıldır Batı taklitçiliğine dayalı olarak sürdürülen sanat eğitiminden ve uygulamasından halkımızın benimseyebileceği bir sanat anlayışı ve tarzı doğmadı" sözleriyle bunu özetleyecektir.[8] Gene *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Yusuf Kaplan, kültürel iktidar olamama meselesini şöyle değerlendirecektir:

> Türkiye'deki kültür-sanat faaliyetlerinin bütün biçimlerini seküler 'çeteler' götürüyor. Fakat bunlar neyin iktidarını yaşıyor? Hangi kültürün iktidarı? Bunlar sömürgeleşmiş zihinler, ödünç akılla Batı'da üretilen bütün kültür biçimlerinin Türkiye'de gönüllü acenteliğini yapıyorlar. Bunların da iktidar olduğunu söyleyemeyiz. Bunlar acente. Böyle olunca Türkiye'deki tartışma kültürel iktidar tartışmasına değil "sen-ben" kavgasına dönüşüyor. Türkiye'deki statükoyu temsil

5 Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi araştırma görevlisi. Barış İçin Akademisyenler'in "Bu Suça Ortak Olmayacağız" metnine imza verdiği için üniversiteden ihraç edildi.

6 Nuray Mert, "Kültürel Hegemonya Meselesi - 2", *Cumhuriyet*, 9 Kasım 2015.

7 Emre Tansu Keten, "İslamcı Popüler Kültürde Kültürel İktidar Söylemi", *Cumhuriyet Akademi*, 8 Mart 2017, aktaran 7 Nisan 2017, https://gazetekarinca.com/2017/04/islamci-populer-kulturde-kulturel-iktidar-soylemi/

8 "Ömer Lekesiz: Kültürel Hegemonya Sarsıldı", *Star*, 8 Aralık 2015.

> eden, merkezinde Sabatay şebekesinin yer aldığı, laik devşirmelerin oluşturduğu statüko ile bu statükoya baş kaldırmaya çalışan Menderes'ten itibaren bu ülkenin çocukları arasında kültürel iktidar savaşı var.[9]

❖ *Cins* Dergisi ve Misyonu

Cins dergisinin yayına başlaması, Gezi Olayları sonrasında muhalif kesimin yayıncılığındaki gelişmelerin neticesidir. Emre Tansu Keten durumu "yüzlerce ünlünün direnişe katılmasının yarattığı etkinin farkına varan iktidar, o tarihten itibaren kültürel iktidar meselesini sürekli gündemde tuttu"[10] satırlarıyla özetledikten sonra şu tespitte bulunacaktı:

> Gezi İsyanı'nın ardından kültürel alanda iki olguyla karşı karşıya kaldık. Birincisi, Gezi'den yana saf tutan ve Gezi'nin ortaya çıkardığı şenlikli dille birlikte kendisini dönüştüren muhalif yayınlarda yaşanan patlama. İkincisi ise, bu alanda kendi yetersizliğinin farkına varan iktidarın kültüre özel bir önem vermeye başlaması. Gençliğin sokağa çıkmasında kültürel alanın etkisinin farkına varan AKP, yandaş oyuncu, şarkıcı, yazar ve entelektüelleri daha fazla öne çıkarma, kendi ideolojik bagajına uygun dizi ve filmler yaptırma, belediyeleri daha fazla kültürel etkinlik yapma konusunda işe koşma gibi yöntemler izledi.
>
> Bu yönelişin önemli bir ayağını ise dergicilik oluşturdu. *Hacamat*, *Misvak* gibi mizah, *Cins* ve *İzdiham* gibi popüler kültür dergileri bu dönemde yayın hayatına başladı. İktidarın kültür cephesinin bu süreç boyunca en çok işlediği konu kültürel iktidardı. Bu cenaha göre, kültürün her alanında "seçilmemiş iktidar sahiplerinin" hegemonyası hâkimdi ve bu tahakküm nedeniyle milletin gerçek kültürü bir türlü görünür olamıyor, hatta bu kültürel iktidar AKP'ye karşı bir vesayet aracı olarak kullanılıyordu.[11]

Sol-liberal kesimin yayınladığı *Ot*, *Kafa*, *Bavul* tarzı muhalif dergiciliğin İslamcı hali olarak 2015 yılında yayına başlayan *Cins* dergisi, ilk sayısının editoryal yazısında misyonunu şöyle açıklayacaktır:

---

9 Cihat Arpacık, "Bölüm I - AK Parti 'Kültür İktidarı'nı Neden Kuramadı? Yusuf Kaplan: Kültürel iktidar tartışması abartılıyor, siyaset kurucu bir kaynak olamaz", 14 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/31161/k%C3%BClt%C3%BCr/b%C3%B6l%C3%BCm-i-ak-parti-k%C3%BClt%C3%BCr-iktidar%C4%B1n%C4%B1-neden-kuramad%C4%B1-yusuf-kaplan-k%C3%BClt%C3%BCrel-iktidar

10 Emre Tansu Keten, "Kültürel İktidar Torbası", *Cumhuriyet Pazar*, 28 Ocak 2018.

11 Emre Tansu Keten, "İslamcı Popüler Kültürde Kültürel İktidar Söylemi", *Cumhuriyet Akademi*, 8 Mart 2017, aktaran 7 Nisan 2017, https://gazetekarinca.com/2017/04/islamci-populer-kulturde-kulturel-iktidar-soylemi/

> Korkun. "Senelerdir kendinizi sahibi, bekçisi, ustası, atası saydığınız alanlarda rahatça at koşturduğunuz yeter" demeye geldik çünkü. [...] Bilinsin ki bu derginin ana eylem alanı birilerinin bu memlekette özenle yaratmaya çalıştığı çakma kültürel iktidarla mücadele olacaktır. [...] Ve sevgili okur, sen. Senin için çıktı bu dergi. "Bizimkiler böyle şeyler yapamıyor yaaa" diye mızmızlanmaman için çıktı." (sayı 1, editör yazısı).[12]

Cins dergisi yayın yönetmeni ve *Yeni Şafak* gazetesi yazarı İsmail Kılıçarslan, derginin misyonunu şöyle özetlemekte:

> Mevcut iktidarın aksine kültürel iktidar çok geç el değiştirir ve aslında hakiki iktidar da oradadır diye bir teori var malum. Bizim en büyük kavga alanımız ve derginin başat fikirlerinden biri kültürel iktidarla, Türkiye'de Kemalist beyazların oluşturduğu bu kültürel iktidarla mücadele etmek. Diğer taraftan birinci sınıf kültür ürünlerini, edebiyatı, düşünceyi de insanlara aktarmayı düşünüyoruz.[13]

❖ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Konuşmaları

AKP'nin kültür alanında henüz iktidar olamadığı şikâyeti, bizatihi Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından muhtelif vesilelerle tekrar tekrar dile getirilecekti. Bunlardan ilki, 3 Mart 2017'de toplanan III. Milli Kültür Şurası'ndaki konuşmasıydı:

> Seçimle, sandıkla, oyla iktidarı değiştirebilirsiniz. Ancak bir de seçimle değiştiremeyeceğiniz kültürün iktidarı var. Kültür iktidarı olmak için çok daha çalışmaya, alın teri dökmeye ihtiyacımız var. Kültür emperyalizmine karşı yerli ve milli değerlerimizi evrensel bir dille yeniden keşfetmeli ve yeniden inşa etmeliyiz.[14]

İkinci vesile ise Ensar Vakfı'nın 38. Genel Kurul toplantısındaki konuşması olacaktı:

> Siyasi olarak iktidar olmak başka bir şeydir. Sosyal ve kültürel iktidar ise başka bir şeydir. Biz 14 yıldır kesintisiz, hamdolsun, siyasal iktidarız. Ama hâlâ sosyal ve kültürel iktidarımız konusunda sıkıntılarımız var. Medyadan sinemaya, bilim teknolojiden hukuka kadar pek çok alanda hâlâ en etkin yerlerde ülkesine ve milletine yabancı zihniyetteki kişilerin, ekiplerin, hiziplerin bulunduğunu biliyorum. Açıkça söylemek gerekirse bu durumdan da büyük üzüntü duyuyorum. Dün he-

12 Emre Tansu Keten, "İslamcı Popüler Kültürde Kültürel İktidar Söylemi", *Cumhuriyet Akademi*, 8 Mart 2017, aktaran 7 Nisan 2017, https://gazetekarinca.com/2017/04/islamci-populer-kulturde-kulturel-iktidar-soylemi/

13 Harun Karaburç, "Cins Dergisinin İlk Sayısı Çıktı: Kültürel iktidara kafa tutmaya geldik", 14 Ekim 2015, https://t24.com.tr/haber/cins-dergisinin-ilk-sayisi-cikti-kulturel-iktidara-kafa-tutmaya-geldik,311751

14 Tanıl Bora, "Kültürel İktidar Tartışmaları: Kültürle Kahretmek", *Birikim*, Sayı 347, Mart 2018, s.54-63.

> defimiz belki sadece bir avuç inançlı, imanlı, bilgili, birikimli bir nesil yetiştirmek idi. Bugün ise hem bulunduğumuz yer çok farklıdır hem de hedeflerimiz çok çok farklıdır. Elimizde böyle bir imkân varken hâlâ birçok yeri boş bırakıyor olmamız aklın ve vicdanın kabul edebileceği bir durum değildir.[15]

Erdoğan'ın bu tür serzenişli konuşmalarının bir diğer örneği, Ekim 2020'de TÜRGEV tarafından kurulmuş olan İbn Haldun Üniversitesi'nin külliyesinin açılış törenindeki konuşmasıdır. Erdoğan, Türkiye'nin "fikri bir buhranın içinde çırpındığı"nı belirtip sözlerine şöyle devam edecekti:

> Osmanlı'dan cumhuriyete ülkemizin bu süreçte yaşadığı tartışmaların merkezinde hep geleceğimizi nerede arayacağımız sorusu yatmıştır. Rönesans'ın ardından, fikri ve teknolojik olarak atak yapan Batı dünyasının, hak ve adalet tanımadan hızla yükselen baskın gücü, bu sorunun sağlıklı bir şekilde tartışılmasına imkân vermemiştir. Sonuçta, ülke ve millet olarak kendimizi, kontrolsüz bir Batılılaşma fırtınasının içinde bulduk. "Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller yetiştirmek" için çıkılan yolun, en sığından, en bayağısından, en çarpığından bir Batı taklitçiliğine dönüşmüş olması, Cumhuriyetimizin en büyük kaybıdır.

Erdoğan konuşmasının ilerleyen kısmında şöyle devam edecekti:

> Okullarımızda milyonlarca öğrencimiz eğitim-öğretim görüyor, ama çoğu alanda hepimizi mutmain edecek düzeyde yetişmiş insan gücüne sahip değiliz. Genç bir nüfusa sahibiz, ama medeniyet tasavvurumuzu layıkıyla hayata geçiremiyoruz. Medyamız, en modern altyapıya sahip, ama bizim sesimizi ve nefesimizi yansıtmıyor. İlimde, sanatta, kültürde hep benzer sıkıntılarla karşı karşıyayız. En haklı olduğumuz konularda bile dünyaya kendimizi anlatamıyoruz. İşte bunun için de fikri iktidarımızı hâlâ tesis edemediğimiz kanaatindeyim.

Erdoğan, Türkiye'nin içinde bulunduğu Batıcılık saplantısı nedeniyle Batıcılıktan kaynaklanan "pek çok sapkın ideoloji ve akımın zehrine maruz kalmış bir ülke" olduğunu söyleyip şöyle devam edecekti:

> Fikri iktidarımızı, kökü ve ruhu itibariyle bize ait olmayan bir medeniyete kaptırmamızın sebebi, bu sapkın akımların önlerinin bilinçli bir şeklide açılmasıdır. Fütüvvet ehli bir nesil yerine amorf bir nesil yetiştirme gayreti, ülkemize ve milletimize oldukça pahalıya mal olmuştur. Geçmişten bugüne yaşadığımız nice acıların, döktüğümüz nice gözyaşlarının, çektiğimiz nice sıkıntıların gerisinde kuşaklar boyunca maruz kaldığımız bu fikri istila gerçeği vardır. (...)

---

15 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Sosyal ve Kültürel İktidarımız Konusunda Sıkıntılarımız Var", *Hürriyet*, 28 Mayıs 2017.

> Evlatlarımızın zihin ve gönül dünyalarındaki boşluk da, Batı merkezli popüler kültür ürünleriyle veya sapkın akımların hezeyanlarıyla doldurulmuştur. Bunun için önümüzdeki dönemde önceliğimizi, aileden başlayarak eğitim-öğretim hayatları boyunca evlatlarımızı hakkıyla yetiştirmek olarak değiştirmemiz şarttır. Bu değişim, sıradan bir müfredat tadilatının ötesinde, topyekûn bir eğitim-öğretim reformunu gerektirir.[16]

Bu konuşmadan kısa bir süre sonra "kadim medeniyetimizin yapıtaşları ve değerleriyle beslenen evrensel bir kültür sanat anlayışından güç alarak, eğitim ve üretim odaklı yaklaşım ile Türkiye'nin kültür sanat ekonomisine katkı sağlamak" amacıyla Yeni Sanat Vakfı kurulacaktı. Vakfın yönetim kurulu şu isimlerden oluşuyordu: Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Ahmet Misbah Demircan, karikatürist ve oyuncu Hasan Kaçan, dizi yapımcısı Mustafa Fener, AKP'nin reklam kampanyalarını yürüten Arter Reklam Ajansı'nın yönetim kurulu başkanı Cevat Olçok, Gürsoy Grup yönetim kurulu başkanı Hasan Gürsoy ve Kalyon İnşaat yönetim kurulu üyesi Mehmet Kalyoncu.[17]

Erdoğan'ın kültürel iktidar konusundaki konuşmalarının en son örneği ise 15 Ocak 2021'de Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Resim Heykel Müzesi'nin restorasyonu sonrasındaki açılış konuşması olacaktı:

> Bize düşen görev, resim alanındaki örneklerinin bir kısmını burada gördüğümüz bu birikimi daha ileriye taşıyacak kültür, sanat, medeniyet iklimini oluşturmaktır. Bunun için iktidarlarımız döneminde en çok hayıflandığım hususlardan birinin kültür alanında arzu ettiğimiz gelişmeyi gösterememiş olduğunu söylüyorum. Dünyada siyasi ve ekonomik güç dengelerinin yeniden biçimlendiği bir döneme girerken, üzerinde en çok durmamız gereken hususların kültür, eğitim ve aile olduğuna inanıyorum.[18]

Erdoğan'ın "fikriyatımız iktidarda değil" sözleriyle özetlenebilecek bu konuşması vesilesiyle bir televizyon kanalı, Ertuğrul Özkök'ü arayarak görüşünü soracaktı. Özkök "mümkün olduğunca siyasi konulara girmiyorum artık, o nedenle

16 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, İbn Haldun Üniversitesi Külliyesi Açılış Töreni'ne Katıldı", 19 Ekim 2020, https://tccb.gov.tr/haberler/410/122413/cumhurbaskani-erdogan-ibn-haldun-universitesi-kulliyesi-acilis-toreni-ne-katildi

17 "Fikri İktidar İçin Yeni Sanat Vakfı", *Milliyet*, 7 Kasım 2020.

18 "Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Resim Heykel Müzesi Restorasyon Sonrası Açılış Töreni'nde Yaptıkları Konuşma", 15 Ocak 2021, https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/123580/milli-saraylar-idaresi-baskanligi-resim-heykel-muzesi-restorasyon-sonrasi-acilis-toreni-nde-yaptiklari-konusma

sorunuza cevap vermeyeceğim" diye karşılık verecekti. Muhabir, ısrarcı olup "sizin fikriniz iktidarda mı?" diye tekrar soracaktı. Aslında bu soru üstü kapalı bir şekilde "Beyaz Türklerin fikriyatı iktidarda mı?" sorusu idi. Özkök bu suale "benim (yani Beyaz Türklerin) fikriyatını tek başına iktidarda olsaydı bu ülkede yaşamak istemezdim" deyip sebeplerini şöyle sıralayacaktı:

> Ülkenin her tarafında sadece rock'n roll, caz veya arya çalıyor...
> Nereye gitsen Rolling Stones, Dire Straits, Kings of Leon, The Weeknd...
> Wagner, hem de Tannhauser..."[19]
> "Under My Tumb"[20] "İzmir'in Dağlarında Çiçekler Açar"ın yerini almış.
> "Satisfaction",[21] neredeyse ülkenin milli marşı haline gelmiş...
> Herkes birbirine bakıp "Tatmin olamıyorum" diye haykırıyor...
> "Her akşam saat 18.00'de bir kadeh viski mecburi...
> İçki içmeyeni hapse atmasalar da içmeyene geri zekâlı muamelesi yapılıyor..."
> "Televizyon kanalları David Fincher[22], Antonioni[23] ve Scorsese'den[24] başka kimsenin filmini göstermiyor...
> Spotify dinlemeyene meydan dayağı çekiliyor...
> "Gusto" kelimesinin manasını bilmeyene maskesiz gezenden daha fazla ceza kesiliyor...
> "Gri renk yasak...
> Restoranda tandır isteyene tuhaf tuhaf bakılıyor...
> Hele hele cağ kebabı isteyene kapı gösteriliyor... Bir yerde halay mı çekildi... Anında polis geliyor...[25]

Özkök'ün çarpıcı bir şekilde vurgulamaya çalıştığı Beyaz Türkler ile muhafazakâr kesimin hayat tarzlarının kesinlikle birbirleriyle zıt olduğu ancak buna rağmen hiçbir görüşün Türkiye'de kendi fikriyatını dayatıp toplumu tek renkli hale getirmemesi gerektiğiydi. Bunu yapmaya çalışırken verdiği örnek hayat tarzı, abartılı olsa da, Beyaz Türkler ile muhafazakârların hayat tarzları arasındaki derin mesafeyi göstermesi açısından önemliydi.

---

19 Richard Wagner'in 1845 yılında bestelediği üç perdelik opera.

20 Mick Jaggers ve Keith Richards tarafından yazılmış ve İngiliz rock grubu Rolling Stones'un 1966 yılında çıkardığı albümde yer alan şarkı.

21 (I can't get No) Satisfaction şarkısı Rolling Stones'un 1965 yılında yayınladığı bir şarkıdır.

22 Amerikalı film yönetmeni.

23 İtalyan film yönetmeni Michelangelo Antonioni (1912-2007).

24 Amerikalı film yönetmeni Martin Scorsese.

25 Ertuğrul Özkök, "Benim Fikriyatım İktidarda Olsaydı", *Hürriyet*, 22 Ekim 2020.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu'nun açılış töreninde yaptığı konuşmada da dolaylı bir şekilde "kültürel iktidar" ve "CeHaPe zihniyeti" meselesine değinecek ve şöyle konuşacaktı:

> Öyle ki, bu ülkede müzik inkılabı adı altında, Türk halk ve sanat müziğinin "alaturka müzik" denilerek yasaklandığı tuhaf dönemler yaşanmıştır. Devrin gazetelerini açıp baktığınızda "Alaturka musiki ilga edildi" gibi birçok manşetle, haberle karşılaşmanız mümkündür. Halkı baskıyla, zorbalıkla dönüştürebileceklerini zannedenler, halkın müzik zevkini de yasaklarla değiştirebileceklerine inanmışlardır. Ne zaman ülkemiz bu kültür faşistlerinin tasallutundan kurtulmuş, işte o zaman Türk kültür ve sanat hayatı yeniden canlanmaya başlamıştır. Son 18 yılda kültür sanat dünyamızın zenginleşmesinin, daha renkli, daha özgün ve özgür bir karaktere bürünmesinin arkasında yatan sebep budur. Türkiye bizim dönemimizde sadece siyasette, ekonomide, savunmada değil kültür, sanat, müzik, edebiyatta da prangalarından kurtulmuştur.[26]

❖ Fahrettin Altun'un Tepkisi

Erdoğan'ın yakınmasına benzer bir şekilde T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun da 2018 yılında İstiklal Caddesi'ndeki bir kitabevinde sergilenen ve aralarında HDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın *Seher*, Elif Şafak'ın *Sanma ki Yalnızsın* romanları ile *Akademisyenlerden KHK Öyküleri* ve Eren Erdem'in *Diktatör Devirme Sanatı* kitaplarının yer aldığı fotoğrafı Twitter'de "Yeter artık! Yerli ve milli bir kültür politikasının vakti gelmedi mi?" yorumuyla paylaşacaktı.[27]

❖ Kültür Âleminde Kutuplaşma

AKP'nin sosyal ve kültürel alanda iktidar olma çabaları, "Beyaz-Zenci" olarak bölünmüş ve kutuplaşmış toplumda bu kere "muhafazakâr sanat, Beyaz Türklerin Batı taklidi sanatına karşı" kutuplaşmasını yaratacaktı. Bu kutuplaşmaya işaret eden birçok örnek mevcut. 2012 yılında İskender Pala, muhafazakâr sanat manifestosu yayınlayacaktı.[28] T.C. Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları

26 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu Açılış Töreni'ne Katıldı", 3 Aralık 2020, https://tccb.gov.tr/haberler/410/123028/cumhurbaskani-erdogan-cumhurbaskanligi-senfoni-orkestrasi-konser-salonu-acilis-toreni-ne-katildi

27 Fahrettin Altun'un 5 Temmuz 2018 tarihli twitter paylaşımı, https://twitter.com/fahrettinaltun/status/1014818523980468224

28 *Zaman*, 10 Nisan 2012, aktaran "İskender Pala'dan Muhafazakâr Sanat Manifestosu", 10 Nisan 2012, https://t24.com.tr/haber/iskender-paladan-muhafazakar-sanat-protestosu,201406

Kurulu'nda AKP'ye sempati ile yaklaşan sanatçılar ve popüler figürler (Orhan Gencebay, Hülya Koçyiğit, Murat Bardakçı) yer alacaklardı.[29] KHK ile ihraç edilen Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Sevilay Çelenk bu kurulu şöyle değerlendirmekte:

> Erdoğan sandıktan siyasi iktidarın çıkacağını ancak kültürel iktidarın çıkmayacağını bu alanda bir iktidar mücadelesi sürdürmek gerektiğini ve kültürel iktidar bakımından AKP'nin istenilen noktada olmadığını çeşitli vesilelerle gündeme getirdi. Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu bu geniş bağlam içinde bir kültürel iktidar talebine de yanıt üretecek bir kurul olarak tasarlandı diye düşünüyorum.[30]

Kültür-sanat âlemindeki kutuplaşmadan şikâyetçi olan bir diğer kişi ünlü yazar Ayşe Kulin'di. Kulin geleneksel Atatürkçü çizgiye sahip, AKP iktidarından hoşnut olmadığını gizlemeyen bir yazardı. Atatürkçü çizgisinden dolayı da sadece AKP ve İslamcı-muhafazakâr kesim değil, sol-liberal görüşlü kesimde de fazla gözde değildi. Kulin 2008 yılında Türkiye'nin "Konuk Ülke" olduğu Frankfurt Kitap Fuarı'na davet edilen Türk yazarlar arasında yer almayacaktı. Bunun üzerine yıllar sonra yayınlayacağı hatıratında nevi şahsına mahsus "ne İsa'ya, ne Musa'ya yaranamama" durumunu şöyle dile getirecekti:

> Benim arkamda beni kollayacak entel ahbap çavuşlarım, derneğim, cemiyetim yoktu. Dincilik sosuna bulanmış bir muhafazakâr, bir tarikat mensubu da değildim. DGM'de davalarım yoktu. İçinde bulunduğumuz iklimde pek hor görülen sıkıcı beyaz Türk'ün daniskasıydım, sigara bile içmiyordum.[31]

❖ Necip Fazıl Ödülleri

Star gazetesinin T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın katkısıyla 2014 yılından itibaren muhafazakâr kesimin "üstad" sıfatıyla andığı Necip Fazıl Kısakürek anısına her yıl düzenlediği Necip Fazıl Ödülleri, münhasıran sağ camianın kültür ve sanat şahsiyetlerine verilmekte. Doğan Gürpınar bu ödülleri "İslami cenahın kendi edebiyat Nobelleri gibi tasarlanan Necip Fazıl Kısakürek ödülleri" olarak

29 Ümmet Suna, "AKP ve Kültürel Hegemonya", 31 Aralık 2018, https://www.avrupa-postasi.com/akp-ve-kulturel-hegemonya-makale,2276.html

30 Emre Tansu Keten, "Gencebay ve Koçyiğitli Kurul AKP'nin Kültürel İktidar Talebinin Yansıması", 15 Ekim 2018, https://gazetekarinca.com/2018/10/gencebay-ve-kocyigitli-kurul-akpnin-kulturel-iktidar-talebinin-yansimasi/

31 Ayşe Kulin, *Hazan*, Everest Yayınları, İstanbul, 2021, s. 26.

tanımlamakta.[32] Efe Murat Balıkçıoğlu'nun Necip Fazıl Ödülleri ile ilgili yerinde ve haklı tespitleri şöyle:

> Siyasî erkin, bir üslûpla giriştiği başarısız bir yeni Türkiye kültürü inşası da var. Necip Fazıl Ödülleri bunun en güzel örneği. Necip Fazıl denince bugün, hemen aklımıza kin, hınç ve nefret sözcükleri geliyor: Sanki erken dönem hayatından günah çıkarırmışçasına yaşadığı samimiyetsiz İslamî ve tasavvufî dönüşüm ve tüm hayatı boyunca hamasî söylem üzerine kurulu iftira dilinden vazgeçmemesi bunun başat nedenleri...
>
> Bugün Necip Fazıl Ödülleri'nin siyasî ve ideolojik olmadığını kimse söyleyemez. Necip Fazıl, siyasal İslam'ın ve hamasî partizanlığın sembolüdür. Bugün Necip Fazıl Şiir Ödülü kurulunda yer alan ve orada nasıl bulunduklarına anlam veremediğim jüri üyeleri bile Necip Fazıl'ın siyasal hıncı ve hamaseti çıkarıldığında ortada bir şair olmadığına kanımca hemfikirdirler. Zaten "çile" ve "dava" sözcükleri, siyasal iktidarın ödülünün kime verilmesi gerektiğini önceden belirliyor; bu ödülü alan şairlerin yakınlıkları ve kimlikleri de ortada. Mesele davaysa dava, bu ödül küçük İskender'e ya da geçmişe dönük Yılmaz Güney'e verilebilir mi? Bu isimleri geçtim, Necip Fazıl Fikir-Araştırma ya da Saygı Ödülü, kültürel cehalet ve entelektüel atalet nedeniyle kendi mahallesinde lince uğrayan Kur'an ve tefsir uzmanı Mustafa Öztürk'e verilebilir mi? Siyasî erkten izin almadan buna kimin gücü yeter? Bütün bunlar bize muhafazakâr cenahın kendi rahat ve korunaklı bahçesinden çıkmak istemediğini gösteriyor. Kültürel iktidar ancak kendi bahçenden çıkabilecek gücü bulduğunda etkisini göstermeye başlar; başka bahçelerdeki birikime kucak açarak, bundan mutluluk ve gurur duyarak...[33]

❖ Osmanlı'yı Yüceltme Çabaları

İktidarın kültür, sanat âlemini muhafazakârlaştırma arzusu Cumhuriyet'in erken yıllarında yapılan ve bir nevi "reddi miras" niteliğini taşıyan, başta harf ve dil devrimi olmak üzere, Cumhuriyet reformlarına yönelik çok geniş bir tepki ve öfkenin içine oturtulmaktadır.[34] Erdoğan, bu yöndeki eleştirilerinden birini 2012 yılındaki Anayasa Dil Sempozyumu'nda, diğerini ise 2014 yılındaki 5. Din Şûrası'nda iki ayrı kere sert bir üslûpla dile getirecekti:

32 Doğan Gürpınar, *a.g.e.*, s. 113.

33 Efe Murat Balıkçıoğlu, "Türkiye'de Kültürel İktidar Sağda mı?", 2 Mayıs 2019, https://t24.com.tr/k24/yazi/turkiye-de-kulturel-iktidar-sagda-mi,2271

34 Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.84-85.

2012 yılındaki konuşması:

> Türkçe üzerinde yapılan operasyonlar tarihimizle bugün arasındaki en önemli irtibatı, en önemli köprüyü yani kuşaklar arasındaki dil birliğini ortadan kaldırdı. Adeta bizim şah damarımızı kestiler. Bu çok önemli. "Muhayyile" kelimesini, "tasavvur" kelimesini, "inkişaf", "mücerret", "müşahhas", "aklıselim" gibi kelimeleri "farklı dillerden Türkçeye geçti" diye ayıklamak, bunların yerine kelime ikame etmek aynı anlamı, aynı manayı asla ve asla karşılamayacaktır.

2014 yılındaki konuşması:

> Kitaplarımızla, eserlerimizle, harflerimizle, arşivlerimizle bağımızı koparmaya yönelik girişimlere rağmen, hamdolsun, Türkiye'nin ilim erbabı ayaktadır. İşte şurada beş gündür süren bir Milli Eğitim Şurası'nda, bakıyorsunuz bugün Osmanlıca gündeme geliyor. Osmanlıcayı bu ülkenin evlatlarının öğrenmesinden rahatsız olanlar var. Aslında bu eskimez Türkçedir yani. Yabancı bir şey değil bu, bununla biz gerçekleri öğreneceğiz. Diyor ki "Mezar taşlarının okunmasını mı öğreteceğiz?" Zaten sıkıntı burada. O mezar taşlarında bir tarih yatıyor, bir medeniyet yatıyor, bir neslin kendi mezarında kimlerin yattığını bilmemesinden daha büyük cehalet olabilir mi![35]

AKP, Osmanlıcayı canlandırmaya uğraşacak, bunun için Milli Eğitim Bakanlığı birtakım girişimlerde bulunacak ve 2013 yılında Osmanlıca, liselerde seçmeli ders olarak okutulmaya başlanacaktı. Yeni kurulan üniversitelere Osmanlı mazisinin önemli şahsiyetlerinin adlarının verilmesi (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, vb.) "görkemli geçmişin restorasyonu" fikri bağlamında tarihî camilerin, binaların ve sarayların restore edilmeleri de Osmanlı mazisini canlandırma ve yüceltme çabalarının birer adımıdır.[36]

Bu çabalar popüler kültür alanında da etkisini gösterecektir. Osmanlı dönemini konu alan romanlar (İskender Pala, *Şah ve Sultan*, 2011; Zülfü Livaneli, *Harem*, 2012; Ahmet Ümit, *Sultanı Öldürmek*, 2016), filmler ve televizyon dizileri Osmanlı'ya dönük bu ilginin yansımalarıdır.[37] Osmanlı dönemini anlatan

35 Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.84-85.

36 Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.85-87.

37 Bu süreçte çekilen ve Osmanlı dönemini yansıtan dizi ve filmlerden bazıları şunlardır: *Fetih 1453*, *Son Osmanlı: Yandım Ali*, *Osmanlı Tokadı*, *Diriliş Ertuğrul*, *Payitaht Abdülhamid*, *Filinta: Bir Osmanlı Polisiyesi*, *IV. Murad*, *Fatih: Fetih Bir Başlangıçtı*, *Çırağan Baskını*, *Kuruluş: Osman*, *Muhteşem Yüzyıl*, *Aşk-ı Derûn*, *Muhteşem Yüzyıl Kösem*, *Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam*, *Aile Saadeti*, *Elveda Rumeli*, *Mehmetçik Kut'ül Amare*. Kaynak: Zaliha İnci Karabacak – A. Aslı Sezgin, "The Reflection of Cultural Heritage of Ottoman Empire to Everyday Life as a Popular Culture Product", *Turkish Studies*, Cilt 8/3, Kış 2013, s.299-305, https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=4525; "Ve Popüler Kültür Osmanlı'yı Keşfetti", *Sabah Pazar*, 6 Eylül 2006.

ve maziyi yücelten popüler kültür eserleri, Erdoğan'ın da beğenisini kazanacaklardı. Erdoğan, *Diriliş Ertuğrul* dizisinin setini ziyaret edecek ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'i Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde bu dizinin jenerik müziğiyle karşılayacaktı.[38]

❖ *Sabah* Gazetesi Muhabiri Tuba Kalçık'ın Röportajları

Sevilay Çelenk, AKP yanlısı *Sabah* gazetesinin muhabiri Tuba Kalçık'ın "AKP dışı bir çevreye aitliği, muhalifliği, sola yakınlığı veya solculuğu kabul gören isimler" ile yaptığı ve gazetenin *Günaydın* ekinde yayınladığı röportajlarını şöyle değerlendirmekte:

> Röportajlar belirli bir düzen çerçevesinde takip edildiğinde hemen hepsinin millilik ve yerliliğe ya da Osmanlı'ya sık referanslar içeren bir biçimde tarihsel ve toplumsal değerlere vurgu yaptığı ve "Cihangir solculuğu" olarak etiketlenen halktan kopuk bir sol pratikten şikâyetçi olduğu görülebiliyordu. Solun başarısızlığı ve neden başarısızlığa mahkûm olduğu da, kimi zaman açık, kimi zaman örtük ama muhakkak klişe ifadelerle bu röportajlarda yerini almaktaydı. Âdetten olduğu üzere, "solun başarısızlığı" tespiti, hemen her kritik kavşakta ve her tarihsel konjonktürde sağın birbirleriyle en kavgalı ve düşman kesimlerinin bile arkasına devlet gücünü alan bir ittifakta buluşarak, sol düşünceyi ve sol mücadeleyi ağır bir kıyıma maruz bıraktığı ve mücadelenin nasıl tahripkâr bir saldırı ve baskı altında sürdürüldüğüne hiç değinmeksizin yapılan bir tespitti. (...)
>
> Kuşkusuz birlik ve beraberlik ile irilik ve dirilik arzusu, dış mihrakların, dış düşmanların, emperyalist Batı'nın ezeli ve ebedi ikiyüzlülüğü bu röportajların bir kısmında tekrar tekrar karşımıza çıkıyordu. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın cesareti, çalışkanlığı, Türkiye'nin uluslararası dünyada sözü dikkate alınan bir aktör olmasına katkısı da bu röportajların leitmotifini oluşturan diğer konulardı. (...)
>
> Kısacası AKP'nin bir zamandır yükselttiği kültürel iktidar talebi ve kuruluşundan bu yana kültürel hegemonya için sürdürdüğü mücadele bağlamına yerleştirilmeksizin bu röportajların anlaşılması pek mümkün değil.[39]

Sevilay Çelenk'in Tuba Kalçık'a yönelik eleştirileri münferit bir vaka değil. Ulusalcı ve Kemalist kesimde oldukça yaygın. Bu kesimin en sert isimlerinden *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Mine Kırıkkanat'ın, Halk TV'deki bir programda sarf ettiği şu sözler oldukça tepki toplayacaktı:

---

38 Nagehan Tokdoğan, *a.g.e.*, s.91.

39 Sevilay Çelenk, "Karşı Mahalleye Sabah Ziyaretleri", 20 Eylül 2018, https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/09/20/karsi-mahalleye-sabah-ziyaretleri

> Çocuklarımızı işe almıyorsunuz, kendi aralarınızda dağıtıyorsunuz, Atatürk'ümüze dil uzatıyorsunuz, ismini değiştiriyorsunuz, bizi istediğimiz gibi özgürce yaşamaya bırakmıyorsunuz, gazeteciliğimizi sansürlüyorsunuz, hapse atıyorsunuz. Kim şimdi mağdur? Biz. O zaman bunun da bir hesap günü gelecek. Şimdi mağdur biziz. Biz de sizi mağdur edeceğiz elbette. Elbette bu gün gelecek. Ne diyor sayın cumhurbaşkanı? Men dakka dukka. O havaalanının ismi değişir.[40]

Tuba Kalçık, bu konuşma üzerine kaleme aldığı yazısında Kırıkkanat'ın münferit bir örnek olmadığını yazacaktı:

> Çünkü hemen hemen her hafta röportaj yaptığım sanatçılara sosyal medyadaki bir kesim de benzer bir tavırla saldırıyor. Ne denir, nasıl denir bilmiyorum Kırıkkanatgiller familyasına. O kadar çoklar ki. Hepsi birbirinden beter. Ezber söylemlere dayalı, altı boş savlarla hep aynı nakaratı söylüyorlar.
>
> Yenilmişliğin verdiği hırsla hareket ederek, ağızlarından salyalar akıtarak, sanatçıları hedef haline getiriyorlar. Küfür de ediyorlar, ağır ithamlarda da bulunuyorlar. Sanatçıların ne söylediğiyle bile ilgilenmiyorlar çoğu zaman.
>
> "Niye oraya röportaj verdin?" diyerek tehditkâr bir tavırla hesap soruyorlar sanatçılardan.
>
> "Aynı gemide değiliz" diyecek kadar kendilerini ayrıştırmış durumdalar toplumdan, yaşadıkları topraktan.[41]

❖ Muhalif Kesimi Susturma Çabaları: Osman Kavala Vakası

AKP'nin "yerli ve milli" bir kültür sanat anlayışını yerleştirme çabaları, aynı zamanda muhalif kesimin kamusal alandaki seslerini kesmek ve onların kültür alanındaki çabalarını da yok etmeye çalışmak demektir. Bunun bir örneği de Gezi Parkı Olayları ile 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünün planlayıcısı olduğu gerekçesiyle 1 Kasım 2017 tarihinden bu yana tutuklu bulunan Anadolu Kültür A.Ş.'nin kurucusu ve yönetim kurulu başkanı Osman Kavala'dır. Anadolu Kültür A.Ş. Genel Müdürü Asena Günal, 2017 yılında kaleme aldığı yazısında şu tespitlerde bulunuyor:

> Osman Kavala'nın gözaltına alınması ve tutuklanması, Türkiye'de son yıllarda iktidar eliyle sürdürülen siyasal ve kültürel kırımın çok önemli bir parçası. İktidar, 15 Temmuz darbe girişimini bahane ederek siyaset, basın, akademi, insan hakları, sivil toplum ve kültür sanat alanlarını baskı altına alıp, buralardaki muhalif sesleri susturmaya çalışıyor. Klasik bir otoriteryan taktik, yönetemediğini sindir.
>
> Osman Kavala'nın bir hedef haline getirilmiş olmasını bütün bunların yanı sıra kültürel alandaki yoğun faaliyetleriyle de ilişkilendirmek mümkün. Cumhurbaş-

40 "Mine Kırıkkanat'ın Dili Uzadı! Hesap günü gelecek, sizi mağdur edeceğiz", *Yeni Akit*, 27 Ekim 2018. https://www.yeniakit.com.tr/haber/mine-kirikkanatin-dili-uzadi-hesap-gunu-gelecek-sizi-magdur-edecegiz-536459.html

41 Tuba Kalçık, "Kırıkkanatgiller Familyası", *Sabah Günaydın*, 2 Kasım 2018.

> kanı Erdoğan'ın çeşitli mecralarda eğitim ve kültür alanındaki eksiklere dikkat çekip "yerli ve milli" kültür inşası vurgusu yapması ve politik ve ekonomik iktidardan sonra kültürel iktidarı ele geçirme hedefini ortaya koyması, baskının bu alanlara daha da yayılacağının işaretiydi bir zamandır. Kültürel hegemonya mücadelesini nitelikli eser üreterek yürütemeyenlerin bunu yapanları engelleme yoluna gideceğini tahmin ediyorduk. Ama sonra durup 'o kadar da değil' diyorduk. Vasatı hâkim kılarak bir hegemonya kurmaya çalışmak için propaganda dizilerinin yetmediğini, mevcut kültür sanat aktörlerinin hedef haline getirileceğini öngörmeliydik. Nitekim Osman Kavala bu ülkede kültür ve sanatın da en önemli destekçilerinden oldu hep. Vasat olanın değil, iyi olanın yanında o.[42]

Asena Günal'ın kısmen doğru bu tahliline İstanbul doğumlu Fransız akademisyen Nora Şeni'nin şu seçkinci ve üstenci tesbitini de eklemek lazım:

> Kavala tamamiyle Batılılaşmış birisi. Herkesle konuşabilir, bir Fransız, bir Amerikan veya bir İngiliz büyükelçisiyle. O rafine, zarif birisi. Erdğan'da olmayan bütün şeyler.[43]

Kavala'nın bir Beyaz Türk'ün özelliklerine sahip olması Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ona karşı tavrını izah etmek için yeterli değildir. Keza Kavala'nın Anadolu Kültür A.Ş. vasıtasıyla desteklediği kültür ve sanat faaliyetleri AKP'nin "yerli ve milli kültür" vasıflarına uymaması da, gene Kavala'nın içinde bulunduğu çıkmaz durumu izaha yetmez. Esas mesele AKP ve MHP'nin, İslamcı ve sağ kesimde yaygın olan onca komplo teorilerinden biri olan George Soros'un Açık Toplum Vakfı vasıtasıyla kitle hareketlerini tetiklediği ve hükümetler düşürdüğünü ileri süren komplo teorilerine inanmasıdır.

❖ AKP Neden Kültürel ve Sosyal İktidar Olamıyor?

• Ruşen Çakır'ın Görüşü

Bağımsız medya platformu Medyascope TV'nin kurucusu ve yayın yönetmeni Ruşen Çakır'a göre bu sualin cevabı, 1994 yerel seçimlerinde Refah Partisi'nin başta İstanbul ve Ankara olmak üzere büyük şehirleri ve birçok belediyeyi kazanmış olmasıyla birlikte İslamî entelijensiyanın önde gelen isimlerinin yerel

---

42 Asena Günal, "Polis Marifetiyle Kültürel Hegemonya", 16 Kasım 2017, http://red-thread.org/wp-content/uploads/2018/11/9424558.pdf

43 Nora Şeni'nin özgün beyanı şöyle: "Kavala est tout à fait occidentalisé. Il peut parler avec tout le monde, avec un ambassadeur français, américain ou anglais. Il est un homme raffiné, élégant, tout ce qu'Erdoğan n'est pas". Noura Doukhi, "Osman Kavala, l'anti-thèse de Recep Tayyip Erdoğan", 26 Ekim 2021, https://www.lorientlejour.com/article/1279241/osman-kavala-lantithese-de-recep-tayyip-erdogan.html

iktidarla kurdukları ilişkiler sonucunda birer teknokrata veya bürokrata dönüşmeleri. Bu durum, hem Refah-Yol hükümeti hem de AKP iktidarı döneminde de artarak devam edecekti. 1980'li yıllarda entelektüel anlamda gelecek vaat eden birçok İslamcı isim bürokraside, milletvekili olarak Meclis'te veya AKP yönetiminde görev üstleneceklerdi. Bu kişilerin, üstlendikleri bu yeni konumlarda siyasi kimlikleri ön plana çıkacak ve entelektüel kimlikleri geri planda kalacaktı. Öne çıkma potansiyeli olan İslamcı entelektüeller ise devlet ve iktidar ile aralarına mesafe koyduklarında görünmez olacaklardı. Bir diğer sebep, kültür sanat alanında birçok kadroyu doldurmuş olan Fethullahçıların 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsü sonrasında tasfiye edilmeleri ve yerlerinin doldurulamamış olmasıydı. Ruşen Çakır, bu tahliline şöyle devam etmekte:

> Şikâyetçi olunan kültürel alandaki eski iktidar sahiplerinin iktidarlarını ya da güçlerini tehdit edebilecek, onlara meydan okuyabilecek hiçbir şey çıkmıyor. Böyle çok net bir durum var. Bütün imkânsızlıklara rağmen, bütün sorunlarına rağmen, kendi içerisindeki meselelerine rağmen şu anda Türkiye'de kültürel alanda hâlâ kabaca sol diyebileceğimiz düşüncenin etkinliği çok önemli. Yani yurtdışından herhangi birilerine, birazcık Türkiye'yle ilgili insanlara, isim sorduğunuz zaman sayabilecekleri isimlerin hiçbirisinin AKP'nin yakınında olduğu söylenemez.
>
> Bu süre içerisinde AKP kültürel alanda birtakım insanları devşirdi. Bazı insanlar AKP'yle, özellikle Gezi ve sonrasında birtakım yönetmenler, yazarlar vs., AKP iktidarına eklemlendiler. Ama onlar eklemlendiler ve artık bir baktık ki etkileri kalmadı. Ve etkilerinin kalmamasını da büyük ölçüde eskiden yer aldıkları ya da yakınında durdukları çevrelerin kendileri aleyhine faaliyetlerine bağlıyorlar. Bazılarını çok yakından tanıyorum bu kişilerin, böyle bir açıklaması yok. Çünkü bu kişiler gittikleri andan itibaren eleştirelliklerini ve yaratıcılıklarını da iktidara hediye etmiş oluyorlar. Bu iktidarın AKP olması şart değil. CHP iktidarda olsa da aynı şey olur. Bir sanatçı, bir kültür insanı eğer bir siyasî iktidara râm olursa, onunla böyle bir al-ver ilişkisine girmeye kalkarsa, aldığı birtakım maddi imkânlar olabilir. Ama geriye topluma kalıcı eser bırakma anlamında çok fazla şansları olamıyor. Böyle insanları görüyoruz ve bu insanların maalesef hızlı bir şekilde şair kimliklerinden, sinemacı kimliklerinden vs.'den sıyrılıp sosyal medya trollerine de dönüştüğünü acı bir şekilde gözlüyoruz.[44]

- **Şair ve Çevirmen Efe Murat Balıkçıoğlu'nun Görüşü**

Türkiye'deki kültürel iktidar, tüm siyasî gayretlere rağmen hâlâ sağda değil ve bu durumun nedenleri ise çok açık: Öncelikle Türkiye'deki sağın kültürel söylemi, Osmanlı ve İslam'a dayanmakta ama bu kültürel söylemi kullananlar, ne kaynak-

44 Ruşen Çakır, "AKP Neden Sosyal ve Kültürel Alanda İktidar Olamadı?", 31 Mayıs 2017, https://medyascope.tv/2017/05/31/akp-neden-sosyal-ve-kulturel-alanda-iktidar-olamadi/

ların zenginliğinin farkında ne de onlarda bu kültürde derinleşebilecek alet bilgileri mevcut. Bu tür bir geçmişi sahiplenebilmek için Arapça ve Farsça kültürün hümanizmasına, beşeriyatına aşina olmak gerekiyor, ama kendilerine Osmanlı'yı ya da İslam'ı kültürel gelenek olarak alanların Arapça ve Farsçayla hemhâllikleri bile yok. Ayrıca, Arapça ve Farsçanın inanılmaz bir seküler edebiyatı, erken klasik döneme kadar inen din dışı hümanist metinleri var. Türkiye'deki muhafazakârlar bu zengin literatürün farkında olsalar bile bu özelliği (bilerek ya da bilmeyerek) göz ardı etme eğilimindeler. Tabii ki bu dünya görüşleri, hizipçi davaları ve önyargılarının bir sonucu. Bilhassa son dönemde Türkiye'deki sağ kültürün devlet nimetinden faydalanmaya alışmış olması da bu kültürel yozlaşmanın cabası...[45]

- **Müfid Yüksel'in Görüşü**

İslami camianın önde gelen bir diğer aydını Müfid Yüksel[46] ise muhafazakâr kesimin kültürel iktidarını neden kuramadığını şöyle anlatmakta:

Dindar kesimde kentli kültür yoktu. Kentli elitler dediğimiz kesim, Tanzimat'tan itibaren Batılılaşma süreci içindeki aristokratik bürokrasiydi. Zaman içinde bürokratik elitin ağırlığı Rumeli kökenliydi. Osmanlı'da Batılılaşma da ülkenin en batısından yani Rumeli'den başlamıştı. Batılılaşma Rumeli'den başladığı için Osmanlı eliti Batılılaşmış oldu. Bu Batılılaşmanın zirvesi ise Cumhuriyet ideolojisiydi. Kentli elitin Batılılaşması, Müslümanlıkla kültürel olarak yollarını ayırmaya başlaması, kentli Müslüman kültürün zayıflaması, radikal Cumhuriyet devrimleriyle Müslümanlığın şehirlerden kovulması gündeme geldi. Kemalizm Müslümanlığı şehirlerden kovdu ve kırsala hapsetti. Batı karşısında yenilmiş, kendi medeniyet şehirlerimizi; Bağdat'ı, Şam'ı, Kahire'yi kaybetmiştik. Türkiye'de kırsala hapsedilen dindar yapının oluşturduğu siyasal yapı uzun vadeli kadrolar oluşturacak bir siyasal yapı değildi. Günlük siyasi konjonktür üzerine kurulu bir yapı inşa edildi. Dolayısıyla kültürel olarak iktidara gelmek söz konusu olmadı. Milli Görüş sayılar üzerinde hareket eden bir yapıydı. Mesela, "ne kadar imam-hatip açalım?" gibi sorular çerçevesinde hareket etti. Dindar kesimde 1950-1960'larda elitten gelen insanlar azdı. Celaleddin Ökten,[47] Cemal Öğüt[48] gibi insanlar vardı ama üç-beş kişiydi. Rahmetli Erbakan şehirli bir kökenden geliyordu. Babası 1930'lu yıllarda hâkimlik yapan bir insan zaten elit demektir. 1950'lerde üniversiteye gitmek de elit refleksiydi. Milli Nizam Partisi'nde (MNP) elit bir yapı vardı,

45 Efe Murat Balıkçıoğlu, "Türkiye'de Kültürel İktidar Sağda mı?", 2 Mayıs 2019, https://t24.com.tr/k24/yazi/turkiye-de-kulturel-iktidar-sagda-mi,2271

46 Müfid Yüksel (1964-) İslam âlimi Sadreddin Yüksel'in oğlu, 1980 öncesi İslamcı gençlik hareketinin liderlerinden Metin Yüksel'in (1958-1979) ve İslam dinindeki reformist görüşleriyle tanınan yazar Edip Yüksel (1957-) kardeşidir.

47 Sadettin Ökten (1882-1961) eğitimci, aktivist ve imam hatip okullarının öncüsü idi. Ömrü boyunca imam hatip okullarının açılması ve yaygınlaşması için mücadele etti.

48 Cemal Öğüt (1887-1966), din âlimi ve vaiz idi. Kaynak: Vehbi Vakkasoğlu, "Cemal Öğüt", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 34, 2007, s.23.

şehirli isimler görülebiliyordu ama Milli Selamet Partisi'nde (MSP) bu kayboldu. MSP varoşa kilitlenen bir parti oldu. Zaman içinde varoşlaşma eğilimi gösterdi, dolayısıyla bu ülkede dindarlar iyice -bugün bu kelimenin ideolojik bir anlamı da var- mustazaflaştı. E, AK Parti'nin iktidar olduğu 16 yılda bir temel atılamaz mıydı? Atılırdı ama bir şey yapılmadı.

Gerek İHL kökenli gerek Kur'an kursundan gelenler, çok dobra konuşacağım, ezik olarak yetiştirildiler. Çok ciddi bir özgüven eksikliği oluştu. İHL kökenli olup da mahalle değiştirip travmalar yaşamış çok insan var. Yalı veya köşklerde büyümenin insani ve ahlaki olarak bir artısı yok ama maalesef bir eziklik ortaya çıktı. Türkiye'de baskın elit olarak nitelendirilen hatta orduyu elinde tutan kesim bu baskıyı uyguladı. Dindar kesimin her ne surette olursa olsun alay edildiği, aşağılandığı, itilip kakıldığı bir dönemden geçtik. Buna şahsım da çok fazla muhatap olmuş bir kimse olarak söylüyorum. O atmosfer ve eziklik duygusu aşılamadı. Dolayısıyla kültürel yapı oluşturmak, kültürel iktidara yürümek gibi bir zemin olmadı.

Türkiye'de siyaset kendini sloganlar ve tezahürler etrafında inşa eder. Onun ötesinde uzun soluklu, 50 yıl sonrasını ön gören bir siyaset asla sergilenmez. Oysa kültür, siyasetin sağlayacağı bir öz güven ve zemin üzerinden yeşerir. Siyaset kendini onun üzerine inşa etmedi ki. Siyaset bir anda iktidara gelmek ister. Sonrasına ilişkin projeler 45 yıldır yok. Neden belirli yapıları kadrolarınıza değil de başkalarına teslim ediyorsunuz diye tenkitler alıyorlar. Başka kimse yok ki? Yarım asırda neden oluşturmadınız o zaman? MNP'den beri gelen bu hareketin önemli bir özelliği var. Ben buna 'Milli Görüş kadrolarının aceleciliği ve sabırsızlığı' diyorum. Bir şeyin hemen olmasını istiyorlar. Yani meyveyi hemen almak istiyorlar. Sabretmiyorlar. Bu sabırsız siyaset yüzünden 45 yıldır patinaj yapıyorlar. Bu sabırsızlık 45 sene kaybettirdi.

Bir genç, enerjisini siyasi kariyer merdivenlerini çabucak çıkmak amacıyla kullanıyor. Bu da sahte kimlik oluşturuyor. Nargile içen, fiziği düzgünse onu pazarlayan, arzu ettiği her şeyi artık kolay kavuşabilen, sanalda dünyaya açık gerçekte ailesine bile yabancı olan bu bireyler acımasız rekabet içinde ahlaki sorumluluk tanımayıp merdivenleri atlamak isteyen kimselerdir. Bunlar Sezai Karakoç'un[49] sadece adını bilirler, belki kitap kapaklarını görmüşlerdir. En fazla bu kadar. Sezai Karakoç buradadır bir defa kendisini ziyaret de etmezler... Buradan kültürel bir zemin kurulamaz ki...[50]

---

49 Sezai Karakoç (1933-) Şair, yazar ve mütefekkir. *Diriliş* dergisini (1960-1992) kurdu. Ardından Diriliş Partisi (1990-1997) ve Yüce Diriliş Partisi'ni (2007-) kurdu. 2007 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü, 2011 yılında T.C. Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü edebiyat dalında aldı.

50 Cihat Arpacık, "Bölüm III - AK Parti 'Kültür İktidarı'nı Neden Kuramadı? Müfid Yüksel: İmam Hatipliler eziklik duygusunu aşamadı" , 14 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/31191/k%C3%BClt%C3%BCr/b%C3%B6l%C3%BCm-iii-ak-parti-k%C3%BClt%C3%BCr-iktidar%C4%Bln%C4%Bl-neden-kuramad%C4%Bl-m%C3%BCfid-y%C3%BCksel-imam-hatipliler

- **Murat Belge'nin Görüşü**

Murat Belge, muhafazakârların neden kültürel iktidar olamadıklarını şöyle izah etmekte:

> Cumhurbaşkanı'nın seçmen kitlesi ya da partisinin tabanı kültür aşamasına geçecek bilgilerden büyük ölçüde yoksun. Bu nedenle buradan bir kültür çıkmıyor. Mesela, "Cumhurbaşkanı yıllar önce şiir okuduğu için hapse atıldı" deniliyor. O okuduğu şeye şiir denmez. Kafiyesi olan her şeye şiir diyebilir miyiz? Manzume diyebilirsin ama şiir demezsin. Onu şiir diye okumak kültürsüzlük emaresi.[51] Tabii söylediğimin o öyle bir şey okudu diye adamın hapse atılmasını onaylamakla ilgisi yok ama onu şiir diye okuyor, kitlesi de şiir diye dinliyor. Cumhurbaşkanı yukarıda bir konumda olduğu için kitlesinin kültürel yoksunluklarını galiba daha iyi görüyor. Onun için de böyle konuşuyor. Hayatın inceliklerini tespit etme yeteneği olmayan ve ona göre yaşayamayan bir kitle. Karşısında da icabında hapse atabildiği insanlar var, o adamlar başka türlü işler yapabiliyor. Cumhurbaşkanı bunu da görebiliyor.
>
> Cumhurbaşkanı'nın 15 tane adamla bu ittifakı kapatması mesele değil de kitlesinin başka bir yerden haberdar olmasının önüne geçti. "Kitlem bu adamlardan etkilenmesin, benim adamlarım benim kalsın" mantığıyla hareket etti... Bu, kendi adamlarıyla kültürün arasına set koymak demek. Ondan sonra "kültürel iktidar olamadık" diye hayıflanmanın bir anlamı yok. Zaten kültürlü olma yollarını kapatmış vaziyettesin.
>
> Hükümetler demiryolu yapar, liman yapar ama kültür yapmaz. Yetkisini aşma eğiliminde olanlar her zaman çıkabilir. Ama yaptığı iş de bir trafik polisliğidir. "Sen dur, sen geç" gibidir yani. Olmayan bir şeyi yaratmak ya da olan bir şeyi yok etmek hükümetlerin elinde değildir. Hükümet olma gücünü kötüye kullanarak, suiistimal ederek bunu yapmaya çalışabilir. Bu suiistimali Joseph Goebbels (Nazi Almanya'sının Propaganda Bakanı) yaptı. Hem modern resmi mahkûm etmek için bir "yoz sanat sergisi" hem de kendisine göre olması gereken sanatın ne olduğunu göstermek için "iyi sanat sergisi" açtı. İyi sanat sergisinde gürbüz Germenleri resmettiler. İlk üç gün bütün ahali yoz sanat sergisi dediği sergiye gitti. İyi sanata kimse dönüp bakmayınca mecburen kapattılar, projeden vazgeçtiler. İşte bu bir müdahale biçimi. Ama Goebbels kültür bakanı değil propaganda bakanıydı. Yaptığı iş zaten propagandaydı. Bu kaygılar işin içine girdiği zaman kültür uçar gider. Kültür böyle bir atmosferde yaşayamaz. Bunun adını koymak gerekiyorsa, tamam propaganda bakanlığıyla böyle şeyler yapabilirsin ama buna nezaket gösterip adına kültür dememek gerekiyor.[52]

---

51 Erdoğan'ın 6 Aralık 1997'de Siirt'te okuduğu ve Ziya Gökalp'a ait olduğunu söylediği şiir, aslında Cevat Örnek adlı bir şaire aittir. Bkz. Murat Bardakçı, "Erdoğan'ı Yakan Mısralar Örnek'in", *Hürriyet*, 23 Eylül 2002.

52 Cihat Arpacık, "Bölüm II - AK Parti "Kültür İktidarı"nı Neden Kuramadı? Murat Belge: Hükümetler demiryolu yapar, liman yapar ama kültür yapmaz", 15 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/30881/k%C3%BClt%C3%BCr/b%C3%B6l%C3%BCm-ii-ak-parti-k%C3%BClt%C3%BCr-iktidar%C4%B1n%C4%B1-neden-kuramad%C4%B1-murat-belge-h%C3%BCk%C3%BCmetler

- **Emre Tansu Keten'in Görüşleri**

Emre Tansu Keten'e göre AKP'nin kültürel iktidarını kuramamasının sebepleri şunlardı:

a) İslami cenah kültürel sermayeye sahip olmadığından kültürel kısırlıktan muzdaripti. Kültürel sermaye ya aileden alınan mirasla veya eğitimle elde ediliyordu. Kültürel sermaye eşitsizliğinin sebebi ise sınıf farkıydı. İslamcı kesim son 30 yılda zenginleşmesine rağmen kültürel alanda büyüyemeyecekti.
b) İkinci sebep, İslamcılığın 1980'li ve 1990'lı yıllarda sahip olduğu eleştirelliğini kaybedip düzenin bir parçası haline gelmesiydi. Keten'in tespitiyle "AKP'nin çizdiği çerçeve dışında bir İslamcılık tahayyül etmek bile yerli ve milli gemisinden atılmak için yeterli" idi.[53]

- **Nuray Mert'in Görüşü**

"Kültürel hegemonya" konusunda birçok yazı yazmış olan Nuray Mert; her yeni iktidarın kendi kültürel hegemonyasını kurmaya çalıştığını, dolayısıyla bunun şaşırtıcı olmadığını, ancak hâlihazırdaki iktidarın bu yeni hegemonyayı kuracak vasıflara sahip olmadığını belirtecekti:

> Bugün Cumhuriyet Devrimi'nin kültür kaybını sürekli gündeme getiren muhafazakâr çevre, kendi sandığı gibi, Cumhuriyet'in neden olduğu kültür kaybını geri döndürecek veya yerini dolduracak evsafta değil. Bu durumda, hâlihazırda söz konusu olan, fazladan bir kültür kaybından başka bir şey olmayacak.
>
> Cumhuriyet'in kaybına ön ayak olduğu, Osmanlı mirası veya İslam medeniyeti birikimine sahip çıkma hâlihazırda, Mehter Marşı, İstanbul'un fetih şölenleri, zeytinyağlı dolmanın Osmanlı mutfağı diye sunulması, Mimar Sinan yapısı medreselere kilim keçeli dekorasyon yapma düzeyinde seyrediyor. Üstelik, olay sadece estetik boyutla sınırlı değil. Ne kadar yetersiz bulursak bulalım, mevcut demokratik düzey, ifade özgürlüğü de burjuva kültürünün bir parçası ve belli ki Başbakan bundan ötesini değil, bundan gerisini özlüyor. O nedenle, mevcut burjuva kültürüne tepki, kör öfkeye dönüştüğünde, makul bir zeminden çıktığı noktalarda, kaybedecek çok şeyimiz olacak.[54]

Mert, 2015 yılındaki bir yazısında da şu haklı gözlemlerde bulunacaktı:

> Bazıları, "dava"nın büyüklüğüne yakışır, kültürel, düşünsel, estetik bir medeniyet hamlesinin eksikliğinden şikâyet ediyor, ama sanki kendileri bu noksanlıkları giderme kabiliyetinde insanlarmış da birileri ellerinden tutmuş gibi bir eda içinde

53 Emre Tansu Keten, "Yabancı, Elit, Cahil", *Birikim*, Sayı 347, Mart 2018, s.72-77.

54 Nuray Mert, "AKP'nin Sınıfsal Öfkesi", *Radikal*, 18 Eylül 2008.

yazıyor. Oysa, İslamcılar "belediyeler dönemi"nden beri, yani nereden baksanız yirmi yıldır kültür-sanat alanında geniş bir alanı kullanıyor. Eskiden belediyelere danışman olmayan şair, yazar, sinemacı, vb. kalmamıştı; iktidar döneminden sonra bu alan daha da genişledi, vakıflardan medyaya, uluslararası festivallerden akademik kadrolara, maddi destek sorununu ortadan kaldıran birçok imkân doğdu ve kullanıldı. Ama hazin sonuç ortada.[55]

- **Diğer Görüşler**

Oray Eğin, İKSV'nin düzenlediği İstanbul Film Festivali, İstanbul Caz Festivali ve İstanbul Bienali gibi önemli kültürel ve sanatsal etkinliklerde muhafazakâr kesimden hiçbir izleyiciye rastlamadığını gözlemleyecek, bunun sebepleri üzerinde yüksek sesle düşünüp şöyle yazacaktı:

Acaba İslamcılar film mi izlemiyorlar, yoksa bu tarz aktivitelere mi katılmıyorlar? İşi sadece İstanbul Film Festivali'yle sınırlamamak gerekiyor gerçi. Pop müzik konserlerinde görülüyorlar ama nerede bir Beyaz Türk aktivitesi olsa, biraz snob bir organizasyon yapılsa çok dar bir çevre dâhil oluyor buna ve İslamcılar, türbanlılar gelmiyor. Biz bize konuşan, birbirlerine aşina insanların arasındaki ortamlar olarak kalıyor bu şehir aktiviteleri.

Caz Festivali'nde de, Bienal'de de, sanat galerilerinde de, sergilerde de durum aynı. Beyaz Türkler kendi aralarında eğleniyorlar, arada hiç türbanlı göremiyoruz. Şehrin pahalı, iyi restoranlarında kadınların hepsinin başı açık. Hâlbuki bu ülkede o restoranlara gidenlerden çok daha zengin İslamcılar var.

Doğrusu, onların dışlandıkları için bu tür yerlerde yer almadıkları galiba. Beyaz Türk, kendi dünyası içinde gördüğü bir türbanlı kadını parmağıyla gösterecektir, onun varlığını ve bu ortamlara ait olmadığını bir şekilde belli edecektir nitekim. Çünkü Beyaz Türkler bir türlü beyinlerinden "içselleştirilmiş" olana duyulan endişeyi atamadı ve kendileri gibi olmayanı ötekileştirmeye devam ediyor. İşin endişe verici boyutuysa korku duyulan kesimin, kendilerinin istenmediğinin farkında oluşu. "Öteki"leştirilen "öteki" olduğunu kabul ediyor ve bundan bir rahatsızlık duymadan kendi gettosuna çekilmeye itiraz etmiyor. Film Festivali'ne gitmeden de hayatını sürdürdüğü için bu gibi kültürel aktivitelerin çok da gerekli olmadığına kanaat getirmiş neredeyse![56]

Eğin, bu yazısının ardından bir sonraki yazısında şöyle yazacaktı:

Dün, İstanbul Film Festivali'nde neden hiç türbanlı izleyici olmadığını sormuştum ve bu yazıma pek çok tepki aldım. Çoğunluk, "Beyaz Türklerin türbanlıları dışladığı için bu gibi aktivitelerde İslamcılara rastlanmadığı" görüşüne katılıyor-

55 Nuray Mert, "Bazı İslamcılar Kime, Neden Şikâyet Ediyor?", *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 2015.

56 Oray Eğin, "Festivalde Neden Türbanlı Yok?", *Akşam*, 10 Nisan 2007.

> du. Ben dün bu tartışmanın sadece ilk bölümünü aktarmıştım, işin Beyaz Türkler açısından durumunu ortaya koymak için.
> Ancak bir de ne Caz Festivali'nde, ne Film Festivali'nde, ne de Bienal'de, ya da topluca "Snob aktivite" diyeceğimiz olaylarda hiç türbanlı görmemizin İslamcılar açısından bir tarafı var.
> Bu İslam burjuvazisiyle ilgili. Türkiye'deki İslam'ın en büyük problemlerinden biri de bu tür bir burjuvanın eksikliği.[57]

Oray Eğin'in bu yazıları, 2007 yılına ait. Aradan geçen zaman içinde birçok şeyin değiştiği kesin. Bu değişimin bir örneği 27. İstanbul Caz Festivali'nde (2020) "Genç Cazcılar" kategorisinde Büşra Kayıkçı adında muhafazakâr bir piyanist genç kızın yer alması.[58]

Oray Eğin'in yakın tarihteki bir diğer yazısı ise "kültürel iktidar" meselesinde şimdiye kadar değinilmemiş bir başka açıya dikkati çekmekte. Eğin'e göre AKP'nin kültürel iktidar olamaması bugün akut bir manzara arz ediyorsa bunun nedeni liberallerin AKP'ye verdikleri desteği çekmiş olmalarıydı:

> AK Parti ve Erdoğan daha yolun başındayken yerleşik bir kültürel iktidarı kucaklarında bulmuştu. Sayıları az ama etkileri çok liberaller bugün şikâyet edilen açığı gayet iyi gideriyorlardı. Onların da tamamı matah değildi, ama bugün televizyonlarda, gazetelerde boy gösterenlere kıyasla gömlek gömlek üstünlerdi.[59]

Orhan Pamuk'un Nobel edebiyat ödülünü almasının akabinde ulusalcı kesimin şiddetli tenkitlerine ve sözlü/yazılı saldırılarına maruz kalması üzerine Serdar Turgut, hem Orhan Pamuk'u hem de Amerika'daki ünlü Atlantic Records plak şirketinin kurucusu Ahmet Ertegün'ü (1923-2006) zikrederek şöyle yazacaktı:

> Ahmet Ertegün ve Orhan Pamuk uzun yıllardır "Batılı olacağız" diye didinip duran, bu amaç uğruna aşağılanmayı bile kabul eden bir ülkenin, o Batı denilen duyguyu içinden fetheden insanlardır. (...)
> Türkiye'nin barbarlığı toplum yaşamından silme operasyonu aslında Ahmet Ertegün ile başlamıştı ve Orhan Pamuk ile güçlendi. Şimdi de önüne geçilemeyecek bir süreç yaşanıyor. Sıradan olmayan 'Beyaz Türk' grubuna ait beyinler Türkiye'yi yüceltecek. 10. Yıl Marşı asıl onlara yakışıyor. Sıradan insanların ağzında marşın da anlamı kaybolmuştu, şimdi anlamı geri iade edilmeye başlandı.[60]

57 Oray Eğin, "Hürriyet Bu Hatayı Hep Yapıyor", *Akşam*, 11 Nisan 2007.

58 Kendisiyle yapılan bir mülakat için bkz. Merve Yılmaz Oruç, "Mimarlık Sanat Yönümü Besledi", *Star Cumartesi*, 13 Temmuz 2019. Sakarya Üniversitesi öğretim üyesi Ebubekir Sofuoğlu ise Kayıkçı'yı eleştirecekti. Bkz. Ertuğrul Özkök, "Hocam Çaresi Kolay, İkna Odaları Kurdur", *Hürriyet*, 13 Ekim 2020.

59 Oray Eğin, "Böyle de olmaz ki", 22 Mayıs 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3080236-boyle-de-olmaz-ki

60 Serdar Turgut, "Orhan Pamuk ve Ahmet Ertegün", *Akşam*, 25 Ekim 2006.

Turgut aslında bu yazısı ile açıkça ifade etmese bile, Beyaz Türklerin Türkiye'nin kreması olduklarını, Batılılaşma sürecinde lokomotif rol oynadıklarını ve oynamaya devam edeceklerini belirtmekte idi.

Ünlü piyanist Hüseyin Sermet'e göre AKP'nin şikâyetçi olduğu Beyaz Türklerin hâkim oldukları kültür, sanat arenası referans alınacak bir durumda değil. Sermet, 2014-2015 yıllarında iki ayrı mülakatta bu konudaki görüşlerini berrak bir şekilde ifade edecekti:

> Türkiye'nin en büyük sorunu kendini "entelektüel", "aydın", "ilerici" vs. diye tanımlayan ve maalesef kendimin de mensup olduğum nâm-ı diğer "Beyaz Türk" adlı zümrenin dünya gerçeklerinden tamamen kopmuş, hüdayı nabit bir şekilde yaşaması ve olayları taktıkları, taşıdıkları at gözlüğünden dolayı istikrarlı şekilde yanlış okumaları. Acı olan şey, hem kendilerini bilgili, kültürlü zannetmeleri, hem de bilinçaltı cehaletlerini hissetmeleri! Bu korkunç karışım onları devamlı yanlış yönlendiriyor ve devamlı olarak her olaya karşı çıkarak var olduklarını ilk kendilerine ispat etmeye çalışıyorlar. Bunun ezikliğiyle de sağa sola sataşıp agresif tavırlar içine giriyorlar.[61]

> Ben tamamen Topağacı, Nişantaşı, Maçka ve Şişli çocuğuyum. Yani Ertuğrul Özkök'ün deyimiyle Beyaz Türk'ün albinosuyum. Mensubu olduğum kitle o. Fakat aidiyet olarak kendimi çok zıt bir yerde görüyorum. Onlar Batılı gibi giyindiklerinden ötürü kendilerini 'moderen' ve kültürlü addedip düşündüklerini zannediyorlar. Sanatla iştigal eden pek çok arkadaşımız da sırf mesleklerinden dolayı kendilerini kültürlü addediyorlar. Ben otuz iki Beethoven sonatını ezbere bilebilirim. Bu beni kültürlü bir insan yapmaz. İstanbul'un sanat ortamındayken içimden "Yahu ne yapsam da aradan sıvışsam" dediğim oluyor.[62]

Yeni Şafak gazetesi yazarı siyaset bilimci Süleyman Seyfi Öğün, Hüseyin Sermet'in dile getirdiği bu eleştirilere değinerek Nuray Mert'in görüşlerine benzer bir neticeye varacaktı:

> Benim Hüseyin Sermet'in yaptığı ve dengeli bulduğum değerlendirmelerinden çıkardığım netice; Beyaz Türklerin içi kof da olsa da bir şekilde hâlâ sürdürdüğü kültürel hegemonyasına karşı çıkanların da, ortaya alternatif bir şey koyamadıkları tezidir.[63]

---

61 "Hiç Çekinmeden Türkiye'ye Dönerdim Ama...", *Radikal*, 30 Ekim 2014.

62 Ali Pınar, "Piyano Virtüözü Hüseyin Sermet: Hep Aşırı Uçlarda Oldum", *Hürriyet Kelebek*, 6 Şubat 2015.

63 Süleyman Seyfi Öğün, "Ben, Biz ve Hüseyin Sermet", *Yeni Şafak*, 10 Haziran 2019. Öğün, Hüseyin Sermet'in eleştirilerini şöyle özetleyecekti: "Beyaz Türklerin aslında son derecede yüzeysel, kültürsüz ve verimsiz bir çevre olduğunu iddia etti. Nihayet daha da ileri giderek, Türkiye'deki vasatlığın mühim sebeplerinden birisi olarak Cumhuriyet'in kültür radikalizmini mes'ul tuttuğunu söyledi. Harf devriminin büyük bir hata olduğunu, hilâfetin kaldırılmasının da Türkiye'ye büyük bir zarar verdiğini savundu."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA ÂLEMİNDEKİ GELİŞMELER

BASINDA DEĞİŞİM

2000'li yıllarda Türk basını iki büyük değişim geçirecektir. İlki, bütün dünyada matbu basının yerini gitgide çevrimiçi haberciliğe terk edişinin Türkiye'ye de yansıması, diğeri ise AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren medya gruplarında yaşanan el değiştirmeler ve de AKP'nin ana mecra medyayı yeniden şekillendirip kontrolü altına almasının sonucunda "yandaş medya"nın[1] türemesi, muhalif basının cılızlaşması.[2] Bu süreç zarfında *Yeni Binyıl* (2001), ekonomi gazetesi *Referans* (2010'da *Radikal* ile birleşerek), *Vatan* (2018) gazeteleri kapanacak; *Radikal* gazetesi matbu olarak yayınlanmayı durdurmasından sonra (2014) iki yıl daha internet gazetesi olarak devam edecek ve 2016'da ise tamamen kapanacaktı. *HaberTürk* ise matbu halini durdurmasından sonra (2018) hâlihazırda internet gazeteciliğine devam etmekte. AKP iktidarı döneminde medya gruplarının el değiştirmeleri sonucunda işlerini kaybeden gazeteciler sayesinde bağımsız internet gazeteciliği[3] gelişecektir.

---

1 "Yandaş medya" veya "havuz medyası" ifadeleri AKP hükümetleri boyunca iktidar yanlısı haber yapan basın kuruluşlarını nitelendirmek için kullanılmaya başlandı. Kaynak: "Türkiye'de Medya", https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_medya. Haluk Şahin "yandaş medya"nın yaratılışını şöyle anlatmakta: "Örneğin *Sabah* grubunun dost bir holdinge satışı operasyonunda gözü kara denebilecek bir pervasızlıkla davranıldı, kamu bankalarından ve Arap dostlardan destek sağlandı, Türkiye'nin ikinci en büyük medya grubu Başbakan'ın damadının başında bulunduğu bir şirkete verildi. Hükümete yakın duran ya da cemaat referanslı diğer gruplar da medyaya giriş konusunda cesaretlendirildi, kendilerine kolaylıklar gösterildi, sonuçta hiç beklenmedik grup ve kişiler kendilerini medya patronu buldular. Bunun ötesinde, 'yandaş' medyanın diğer olanaklar açısından da ayrıcalıklı muameleye mazhar olduğu, haberlerinin 'içeriden' servis edilen malzemeyle soslandırıldığı, hükümetin desteklediği davalarda enstrümantal olarak kullanıldığı açıkça görülebiliyor." Kaynak: Haluk Şahin, *Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar*, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s.93.

2 Bugün "muhalif" sıfatını taşıyan medya, internet gazeteciliği ile matbu olarak yayınlanan *Cumhuriyet*, *Sözcü*, *Korkusuz*, *Millî Gazete*, *Türkiye'de Yeniçağ*, *Evrensel*, *Yeni Yaşam* ve *BirGün* gazetelerinden ibaret. Kaynak: "Yandaş, AKP Yanlısı ve Muhalif Gazete ve Televizyonlar", 26 Mart 2020, http://www.aynahaber.org/yandas-akp-yanlisi-ve-muhalif-gazete-ve-televizyonlar/517/

3 Bianet (kuruluş 2000), Sedat Simavi'nin küçük torunu Harun Simavi tarafından kurulan Diken (2005), Soner Yalçın'ın kurduğu Oda-TV (2007), Doğan Akın'ın kurduğu T24 (2010), Engin Önder'in kurduğu 140 Journos (2012), Vedat Zencir'in sahibi olduğu Gazete Duvar (8 Ağustos 2016). Ayrıca bkz. Emre Kızılkaya-Burak Ütücü, *Türkiye Dijital Medya Raporu*, Uluslararası Basın Enstitüsü, Mart 2021. https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/ipi-turkiye-dijital-medya-raporu/

❖ "Her Şey Değişiyor. Kimi Köşe Yazarları Hariç"

1980'li ve 1990'lı yıllarda yaşanan müreffeh ve şatafatlı hayat tarzı hem işadamlarının, hem beyaz yakalı üst düzey profesyonel yöneticilerin, hem de kimi gazetecilerin hayat tarzı olacaktı. Oray Eğin o yılları şöyle anlatmakta:

> Beyaz Türklük, özellikle 90'larda yükselen değerlerin bayraktarlığını yapan *Sabah* gazetesi sayesinde de yayıldı. Tıpkı Amerika'nın WASP'ları gibi belirleyici bir sınıf oldu. 'Yükselen değerler' hayatın her alanında iktidarı onların ele geçirmesine fırsat tanıdı. Zeytinyağının yeniden keşfinden şarap degustatörlüğüne, gazetelerdeki seyahat sayfalarından *Harper's Bazaar* ideologluğuna kadar birden egemen kültür buymuş gibi bir yanılsama içine girildi. Ertuğrul Özkök'ün de katkıları es geçilmesin.
>
> Sonradan *Yeni Yüzyıl* gazetesi, Yeni Demokrasi Hareketi'nin üst sınıflarda yarattığı suni heyecanla kendilerini buldu Beyaz Türkler. Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* romanı da dönemi âdeta adlandırdı. 'Lifestyle', 'Murat Birsel' kavramı,[4] teknoloji 'freak'liği, Sinan Çetin sineması diye devam etti bu mutlu ve renkli günler...
>
> Ama Türk medyası öngörüsüzlüğünü bu dönemde de kanıtladı. Ülkenin çoğunluğu da bu Beyaz Türklük dalgasından nasibini alıyor sandılar. Oysa topu topu birkaç bin kişilik bir insan grubuydu Beyaz Türkler. Medyaya yön verenler bu kulübe kabul edildi, ortam hoşlarına gittiği için Türkiye'yi de Nişantaşı zannettiler.[5]

19 Şubat 2001 tarihli MGK toplantısında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Başbakan Ecevit'e Anayasa kitapçığını fırlatması ile başlayan ekonomik kriz en çok "eğitimli, bilgili, kültürlü, kimliğini mesleğine dayandıran, çalışarak kazandığı parayla rahat ve iyi yaşamayı bilen insanlar"ı vuracaktı.[6] Böylesi bir ortamda "elit yaşam tarzı"nı ve tüketim kültürünü besleyen yazıların medyada sürekli olarak yer almaları, siyaseten artık pek makbul bir davranış değildi. Dahası "Beyaz Türkler", terime yüklenen olumsuz anlam nedeniyle, muhafazakâr kesimin yazarları ve aydınları tarafından ağır bir şekilde eleştirilmekteydiler.[7] Böylesi bir toplumsal çerçeve nedeniyle 1990'lı yıllarda eşi Canan Barlas ile birlikte "seçkin hayat tarzı" yazılarıyla temayüz eden Mehmet Barlas, 2019 yılında kendisiyle yapılan bir söyleşide Beyaz Türklerin tepeden bakışlarına katılmadığını söyleyebilecekti.[8]

---

4 Murat Birsel, 1990'lı yılların gözde gazetecisiydi. Günümüz medya âleminde artık yer almamakta. Dizi yazarı Gülse Birsel'in eşidir.

5 Oray Eğin, "Beyaz Türkiye'nin Kısa Tarihi", *Akşam*, 1 Mayıs 2006.

6 Serdar Turgut, "Beyaz Türk Nasıl Olabilsin ki?", *HaberTürk*, 28 Ekim 2010.

7 Ceylan Nur Akgün, *a.g.e.*, s.42.

8 *Dün Dündür - Mehmet Barlas Kitabı*, söyleşi: Göksan Göktaş, Turkuvaz Kitap, İstanbul, Ocak 2019, s.54.

2000'li yıllara kadar pahalı otomobillere, pahalı saatlere, lüks restoranlara olan düşkünlüklerini ve yurtdışı gezilerini teşhirciliğe varan bir üslupla ayrıntılı olarak yazan; yeni açılan kulüplerde, restoranlarda en iyi masaların kendilerine tahsis edildiği; ünlü birer yıldız (*celebrity*) gibi yaşayan[9] köşe yazarlarının bir kısmı AKP iktidarı altında tavırlarını değiştirip yazılarına nüfuz etmiş gösteriş, snobizm ve sonradan görmelik kokan üsluptan vazgeçecektir. Ancak 1980'li ve 1990'lı yıllarda geçerli olan üslubu terk edememiş olan bir köşe yazarı kitlesi halen mevcuttu. Örneğin lüks otomobillere olan merakı ile tanınan *Habertürk* internet gazetesi yazarı Fatih Altaylı'nın bu zaafını bilen Aston Martin Türkiye şirketi, kendisine test sürüşü yapması için piyasaya yeni tanıttıkları Aston Martin SUV DBX modeli otomobili gönderecekti. Satış fiyatı 700.000 Euro olan bu aracı süren Altaylı, tüm bir yazısını buna hasredecek ve aracın özelliklerini hayranlıkla anlatacaktı.[10] Bu yazı üç açıdan problemli ve ibret verici. İlki, bir otomobil dergisine uygun olan bir yazının ilgisiz bir şekilde ana mecranın bir internet gazetesinde yer alması. İkincisi, Aston Martin Türkiye'nin, pazarlama ilminde "ürün yerleştirme" (*product placement*) olarak adlandırılan yöntemi zekice kullanıp arabasının reklamını bilabedel yaptırması. Üçüncüsü, Fatih Altaylı'nın okurlarıyla âdeta alay edercesine 700.000 Euro değerinde, değil Türkiye'de, dünyada da sadece çok üst sınıflara hitap eden bir lüks arabanın reklamına vasıta olmakta bir mahzur görmemesi.

Fatih Altaylı'nın teşhir etmekten çekinmediği bir diğer zaafı sadece çok varlıklı kişilerin veya "ünlüler"in kullanma imkânına sahip oldukları lüks kol saatlerine olan düşkünlüğü. Bunu da Sedat Peker'in YouTube'da yaptığı kayıtlarını seyrettikten sonra şöyle ifade etmekte:

> Sedat Peker'i izlerken gözüm bir yandan da saatlerine kayıyor.
> Yıllardan beri yıldızımın barışmadığı, Ali Sami Yen Stadı'nda stada Aziz Yıldırım ile birlikte giren adamlarının saldırısına uğradığım, tehditlerine maruz kaldığım bu vatandaşla saat zevklerimiz de uyuşmuyormuş meğer.
> Kolunda sürekli olarak benim hiç sevmediğim Franck Muller marka saatler görüyorum.
> İlk bölümlerde görebildiğim kadarıyla markanın 7-8 bin Franklık Cintree Curvex veya Vanguard saatlerini takıyordu.
> Son bölümde ise resmi fiyatı 17 bin Frank civarında olan altın bir Conquistador Cortez takmıştı.[11]

9 Oray Eğin, *İmha Planı Medya Nasıl Çökertildi*, Destek Yayınları, İstanbul, Mayıs 2011, 3. Baskı, s.135.

10 Fatih Altaylı, "Ayhan Sicimoğlu'nun Tabiriyle 'Hastası Oldum' ", 7 Şubat 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/2964642-ayhan-sicimoglu-nun-tabiriyle-hastasi-oldum

11 Fatih Altaylı, "İnside information", *Habertürk*, 7 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/3096371-inside-information

Hürriyet gazetesi okur temsilcisi Faruk Bildirici, Sibel Arna'nın fevkalade tepki toplayan bir yazısı üzerine kaleme aldığı yazıda Sibel Arna örneğinden yola çıkarak köşe yazarları hakkında şu haklı gözlemde bulunacaktı: "Maalesef kalabalıklar yerine elitlerin sesi olmak, onların temsilcisi gibi davranmak medyada son dönemin moda yaklaşımı".[12] Oray Eğin, bir yazısında bu gazetecilerin ortak üslup özelliklerini sıralayacak ve artık bu üslubun alıcısı olmadığını yazacaktı:

- Fıkra anlatmak... 'Kıssadan hisse'ye başvurmak, 'anlayana mesaj' vermek...
- Çok gezdim, çok gördüm yazıları... Gündelik eklerde yazan isimlerin abartılı restoran ve otel övgüleri...
- Pazar günleri aşk yazısı yazmak... Türkiye öyle politize oldu, kutuplar öyle belirginleşti ki okurun bir gün bile 'kırmızıyı seçip aşkı mavinin altında bulan' köşe yazarı prototipine veya 'Sevgili'ye mektuplar'a tahammülü kalmadı...
- Arkadaşlarını köşe yazısı karakterleri haline getirmek, onların maceralarından, aranızda dönen özlü sözlerden bahsedip okurun da bu isimlerin kim olduğunu merak etmesini beklemek...
- İsim vermemek, muhatabı çeşitli özellikleriyle ve sıfatlarla tarif etmek...
- Hıncal Uluç'la polemiği girildiği zaman gizliden gizliye zevk alırken köşe yazısında bundan hoşlanmıyormuş gibi hava vermek...
- Sinan Çetin'le arkadaş olmak...
- Bir ev davetinden abartılı üslupla bahsetmek... Kendini bir kulübe aitmiş, bir işadamıyla çok yakın arkadaşmış gibi göstermek...
- Her ne sebeple olursa olsun köşe yazısının bir bölümünde 'Bugün de sizinle sevdiğim bir şiiri paylaşıyorum' demek...
- Kendinden 'biz' diye söz etmek...
- Türkçeyle oynamak, yeni kelime türetmeye çalışmak, kendince kelime oyunları yapmak ve bunun çok yaratıcı buluşlar olduğunu düşünmek...
- Hem 'romantik' hem 'isyankâr' olmak...
- Allah vergisi bir yeteneğin olmadığı halde ısrarla Bekir Coşkun-Yılmaz Özdil gibi yazmaya çalışmak...
- Tek parça köşe yazmak...
- Koca köşeyi bir başkasının yazdığı mektupla, bir kitaptan alıntıyla ya da en fenası bir başka köşe yazarının köşe yazısıyla doldurmak ve günü kurtarmak...
- Yazıya 'Telefon gece yarısı çaldı, arayan Başbakan'dı' diye başlamak...
- İki ay ya da 49 yıl önce fark etmez... Süresi ne olursa olsun eski yazıyı yeniden yayımlamak...

12 Sibel Arna "34 metrelik, sekiz kamaralık, 16 kişilik teknemiz Deniz Falı Balina'ya geçen Cumartesi dokuz yetişkin, iki bebek olarak bindik" cümlesiyle başlayan yazısında bebeklerine bakan bakıcısı hakkında yazdıkları sebebiyle eleştiriye uğrayacak ve akabinde özür dileyecekti. Bkz. Sibel Arna, "Biz mi Tatile Çıkıyoruz, Dadılar mı?", *Hürriyet Cumartesi*, 12 Haziran 2010 ve Sibel Arna, "Bırakalım Oynasınlar, Bırakalım Emsinler", *Hürriyet*, 19 Haziran 2010.

- Entelektüellik numaraları yapmak, araya kavram sıkıştırmak, akademik dil kullanmak, dipnot vermek, parantezlere başvurmak, kendinin ne kadar sofistike ve bilgili olduğunu dışarıya gösterme arzusu...
- Dikkat çekmek ve Ayşe Arman olmaya çabalamak uğruna seks yazısı yazmaya çalışmak...[13]

Anayasa referandumundan sonra referandumda "hayır" oyu kullanan Beyaz Türkler kesiminin karamsar ruh haliyle yazılmış bu yazı, haklı ve yerinde bir tespit olmasına rağmen, yazıda eleştirilen kimi üslup özellikleri aradan geçen onca yıla rağmen halen devam etmekte.

Ancak Beyaz Türklerin halet-i ruhiyesini yansıtan veya Özkök gibi Beyaz Türklerin sözcülüğünü üstlenen gazeteciler, bu üsluplu yazılarına geçmişte olduğu kadar yoğun olmasa da halen devam etmekteler. Özellikle Ertuğrul Özkök âdeta "bizler buradayız, hayat tarzımızı değiştiremiyoruz" dercesine, meydan okurcasına, yemek yedikleri restoranları, katıldıkları etkinlikleri (*event*) ballandıra ballandıra yazmaya devam etmekte. Bir dönem *Akşam* gazetesi yayın yönetmeni olan Serdar Turgut ile Oray Eğin'in (bu tavrı eleştirmesine rağmen) böylesi bir üslupla yazdıkları yazılarından bir örnekler demeti verilirse herhalde bu tavır daha iyi anlaşılacaktır:

Serdar Turgut:

> Thomas Keller adında bir büyük şef var. Onun Los Angeles'ta French Laundry adında çok meşhur bir lokantası var. Orada denediği tatlarla, yemeklerle devrim yaratmış bir adam bu. Duyuyorum ki; Thomas Keller New York'ta da PER SE adında bir restoran açmış durumda. Ben dayanamadım ve mali intiharı da göze alarak bu restoranı denemeye karar verdim. Pahalı, çok pahalı bir yer. Fiyatları vermeyeyim, sınıf savaşı başlatabilir bu. Dediğim gibi kafayı yemiş durumdayım. Ben bir kez kafayı taktım bu işe. Bu PER SE restoranı Time Warner binasının içinde. Bunu anlatıyorum, çünkü aynı binanın içinde aynı Thomas Keller, bizim food court diye bildiğimiz yerlere yani alışveriş merkezlerinde yemek yenilen yerlerdeki lokantalara benzeyen bir küçük yer açmış. Adı da Bouchon Bakery. Burada çok lezzetli yemekleri diğer restoranın onda bir fiyatına yiyebiliyorsunuz. Üstelik daima yer de bulabiliyorsunuz. PER SE'de yer bulmak imkânsız. Ben bir aydır deniyorum, iki ay sonrasına bile yer vermiyorlar. İyi ki de bulamadım, çünkü arada Bouchon Bakery'i keşfettim. Şimdi iflas etmeden bir güzel yemek yiyebileceğim.[14]

* * *

13 Oray Eğin, "Köşe Yazarlığında Hangi Numaralar Artık Tutmuyor", *Akşam*, 30 Eylül 2010.

14 Serdar Turgut, "Tüketim Ciddi İştir", *Akşam*, 14 Mart 2007.

ABD'nin Ankara'sı olduğundan ve nüfusunun çoğu devletten maaş aldığından krizi New York kadar hissetmeyen Washington'dayım. Akşamüstü içkimi almak için bir bar arıyorum. Georgetown'dayım. Köşede eskiden bildiğim Nathan's barı var. (...) Etrafımdaki çocuklardan birçoğu bira, beyaz şarap maden suyu türünden şeyler içiyorlardı. Bu benim için 'Yeşilay toplantısı' gibi bir şeydi. Barmen de İrlandalı. (...) Sonra bana yaklaştı, ne istediğimi sordu. Ben 'Double Jameson on the rocks' (duble Jameson buzlu) deyince İrlandalı barmenin suratına büyük bir gülümseme yayıldı ve sağ eliyle, 'çak çak' yaptı ve çaktık. Adam yüksek sesle 'sonunda gerçek bir erkek içkisi içen çıktı' dedi. (...) O an barda biralarla oynaşan sivilceli ergenler arasında tektim ben. Bu içimi müthiş bir huzurla doldurdu. İkinci dubleyi istediğimde barmen ağlayacak gibi oldu. Çok duygulanmıştı. Utanmasa beni orada kucaklayıp öpebilirdi. Bira içen genç çocuklar son derece gürültülü olabiliyor. Doğal olarak kültürsüz ve büyük ihtimalle aptal da oldukları için saçma sapan fikirlerini birbirlerine bağırarak anlatıyorlar... İçim zaten genelde sıkıntılı ya; işte o gürültülü ortamda anında Türkiye'ye erken dönmeye karar verdim ve üç gün de erken döndüm.[15]

Oray Eğin:

Önceki gün New York'taki Time Warner binasının içinde yer alan Borders'da[16] gezerken *A Hedonist in the Cellar* karşıma çıktı. Hemen kendime ve Serdar Turgut'a bir kopya daha aldım. [Jay] Mclerney'nin kitabı şarapla tanışmasından bu konuda uzmanlaşmasına uzanan bir biyografi niteliğinde. Sayfaları arasında şarapla ilgili pek çok şeyi öğrenmek mümkün, bir de büyük bir romancının üslubunu ekleyin buna.
Şarap hakkında okumakla kafayı bozmuşken günümüzde en az şarap kadar "lüks tüketim" olmaya aday bir ürün daha olduğunu düşündüm: Su. Bildiğimiz şişe sulara günümüzde artık neredeyse şarap kadar önem atfediliyor.
Bir süre önce Berlin'de kaldığım Schlosshotel'in[17] barında özel su mönüsü vardı. Birkaç sayfa boyunca dünyanın çeşitli yerlerinden sular listelenmiş, altına da özel notlar düşülmüştü... Sertliği, tadı gibi detaylar... Kimilerinin fiyatı da epey yüksekti, 17-18 Euro'ya sular listelenmişti.
Bir lüks tüketimi maddesi olarak su 90'lı yıllarda patladı. Nike, Gap gibi firmalar bile su çıkarmışlardı o yıllarda. Finess çılgınlığının bir parçası olarak. Sonradan Voss, ya da Starck'ın şişesini tasarladığı Glacial, Ty Nant gibi markalarla pahalı restoranlara özel seçenek olarak girdi su. Fiji sayesinde markette lüks su devri başladı, Evian'ın tahtı.[18] Benim şahsi favorim bu aralar Hildon.
Günümüzde markası, sertliği, pH'ı, CA miktarı sorulan bir ürün artık su. Özel sommelier'ler gerekecek yakında.

15 Serdar Turgut, "Kötü Geziden Birkaç Mutlu Anı", *Akşam*, 21 Ekim 2008.

16 Borders, Amerika'da kitap ve CD satan bir perakende mağazalar zinciriydi. 511 mağazası vardı. Şubat 2011 tarihinde iflastan korunmaya başvurdu, Eylül 2011'de tüm mağazalarını kapattı ve grup tasfiye oldu.

17 Schlosshotel, Alman tasarımcı Patrick Hellman tarafından tasarlanmış beş yıldızlı bir otel olup Ekim 2020 itibariyle oda fiyatları 319.- Euro'dan başlamaktadır.

18 Özgün yazı metninde bir kelime dizilmemiş olmalı.

Bu konuda *Fine Waters: A Connoisseur's Guide to the World's Distinctive Waters* kitabı önemli bir kaynak.[19]

* * *

Bundan dört-beş ay önce bir arkadaşımla Washington DC'nin kalburüstü semtlerinden Georgetown'da yengeç ve istiridye yerken garson hangi dilde konuştuğumuzu sordu. 'Türkçe' deyince de birden heyecanlandı.
'Duyduğuma göre orada işler harikaymış, ekonomi çok iyi gidiyormuş, yatırım yapmak için çok uygun zamanmış' dedi.[20]

* * *

Ünlü tasarımcıların yüksek fiyatlara sattığı eşofmanlar sık sık moda dergilerinde kurtarıcı olarak sunuluyor. Eskiden küçümsenen eşofman şimdi üzerine şık bir ceket giyildiğinde şık oluyor. Geçenlerde küçük bir servet yatırarak En Noir marka siyah bir eşofman altı aldım ve bu kış sanırım hiç üzerimden çıkarmayacağım. Kesimi mükemmel, kumaşı harika ama sonuçta bir eşofman. Bana kalırsa bir uçak yolculuğuna fazla bile. Ama hayatımı kurtarıyor. Mesela evden şık bir lokantaya akşam yemeğine üzerimi hiç değiştirmeden gidebiliyorum, uçağa bindiğimde artık evsiz gibi görünmem gerekmiyor. Yeter ki şıklıkla rahatlık birbirine eşitlensin, benim daha rahat edebildiğim bir dünya bu.[21]

* * *

Kim icad ettiyse umarım cennete gider, hani bizde futbolcu terliği olarak bilinen terlikler var ya... Adidas ya da Nike... Facebook CEO'su Mark Zuckerberg'in de ayağından çıkmayan...
Amerikan siyahları bunu yıllarca çorapla giyip sokakta dolaşınca yadırgamaya başladım. Tam bir ghetto kostümü gibi geliyordu. Ama bir yandan da bu anti-estetik meydan okuyuş ilgimi çekmeye başladı. İlk kez basketbolcular arasında başladı, sonradan sokağa yayıldı bu alışkanlık.
İnternet forumlarında bu terliklerin neden çorapla giyildiğine dair çeşitli görüşler okudum, ama en basiti en ikna edici oldu: Çünkü böyle çok daha rahat. (Occam's razor,[22] işte: En basit açıklama en doğru açıklamadır.) Bir kere denedim, şimdi ayağımdan çıkmıyor. Siyah Nike terliklerim ve çoraplarımla önceki gün Beverly Hills'de Tiffany and Co'dan elmas bile aldım ve *Pretty Woman*'daki[23] tecrübeyi yaşamadım.
Amerikan popüler kültüründe 'Siyah kültürünü başka grupların çalması' üzerine pek çok geyik döner. Sonuncusu siyah kültürünü bir Türk'ün çalması herhalde.[24]

19 Oray Eğin, "Su Yeni Şaraptır", Akşam, 21 Ekim 2008.

20 Oray Eğin, "Türkiye'yi Türkiye Dışından Okumak", *Akşam*, 14 Haziran 2011.

21 Oray Eğin, "Nusret, New York'ta Ne Yapacak?", *HaberTürk*, 25 Ocak 2018.

22 Ockham'ın Usturası: Tutumluluk veya basitlik yasası. Kaynak: "Ockham'ın Usturası", https://tr.wikipedia.org/wiki/Ockham%27%C4%B1n_usturas%C4%B1

23 Richard Gere ve Julia Roberts'ın oynadıkları ve 1990 yılında vizyona giren film.

24 Oray Eğin, "Beyaz Türkler Partileşmeli", *Sözcü*, 27 Temmuz 2014.

Kendilerini birer "yıldız" (*star*) olarak konumlayan köşe yazarları âdeta birer magazin olayı haline dönüşen doğum günü partileri de düzenleyecekler ve bunları yazılarına yansıtmaktan çekinmeyeceklerdi. *Hürriyet* gazetesi yayın koordinatörü Fikret Ercan'ın 60'ıncı yaş günü partisi, "tıpkı bir Amerikan kasabası gibi" olan Zekeriyaköy'de Fincan Restoran'da yapılacaktı.[25] Oray Eğin'in doğum günü partisinin "food and beverage" direktörlüğünü İzzet Çapa, iletişim organizasyonunu Kiraz Halkla İlişkiler-Yeşim Aksoy yürütecek, gecenin içki sponsorluğunu Stolichnaya votkasının ithalatçısı ve dağıtıcısı olan Kavaklıdere Şarapları'nın sahibi üstlenecekti. Geceye dansöz oryantal Gamze ile medya ve sanat âleminin ünlüleri katılacaklardı.[26] Ertuğrul Özkök, bir yazısında *Milliyet* gazetesi eski başyazarı Hasan Cemal'in 70'inci doğum günü partisini anlatacaktı. Günümüzde çoğu yurtdışında yaşamak zorunda kalan bir dönemin ünlü köşe yazarlarının katılacakları partinin disk jokeyliğini Yavuz Baydar yapacaktı.[27] Bu partiye tek eleştiri, Oray Eğin'den gelecekti. Eğin, partiye katılan birçok köşe yazarının durumunu şöyle özetleyecekti:

> Bir-iki eksik ya da fazla dışında kadro, Orhan Pamuk'u Nobel alırken yalnız bırakmayan kadro. Birkaç farkla. Mesela bu partideki çoğu insan Nobel zamanı basında iktidar sahibiydi, bugün işsiz. Aynı şekilde iktidar katında da saygındı, bugün en azılı AKP ve Recep Tayyip Erdoğan düşmanları arasında yer alıyorlar. Aralarına Ertuğrul Özkök'ü almalarına şaşırdım. Ama daha çok Ertuğrul Özkök'ün gitmesine, hiçbir şey olmamış gibi eski arkadaşlarıyla kadeh tokuşturmasına şaşırdım. (...)
>
> Ertuğrul Özkök'ün yapı olarak kin tutmadığını çok iyi biliyorum. Ben de kin tutulsun demiyorum zaten, ama bu partideki güruhtan önce yakın tarihin kirli hesabı sorulmadan kadeh tokuşturmayı Ertuğrul Özkök'ün ilk günden beri yanında durduğu dönem mağdurlarının vicdanına sığdıramıyorum. Kuddusi Okkır'a,[28] Yarbay Ali Tatar'a...[29] Ve tabii İlhan Selçuk'a.[30]

25 Ertuğrul Özkök, *Kırk7*, Destek Yayınları, İstanbul, Mayıs 2013, s.71.

26 "Oray Eğin'in Doğum Günü Partisine Ünlü Yağıyor", 25 Eylül 2012, https://www.medyatava.com/haber/oray-eginin-dogum-gunu-partisine-unlu-yagiyor-magazin-basini-evin-kapisina-kamp-kurdu_29744

27 Ertuğrul Özkök, "Ulan Hepimiz Ordaydık be", *Hürriyet*, 31 Ocak 2014.

28 Kuddusi Okkır (1948-2008), Ergenekon Soruşturması kapsamında tutuklandı, cezaevinde iken akciğer kanserine yakalandı ve vefat etti.

29 "Amirallere Soruşturma" kapsamında tutuklanan Dz. Yarbay Ali Tatar (1967-2009) on gün sonra tahliye edilecek ancak tahliye edildikten üç gün sonra hakkında yeniden tutuklama kararı çıkacaktı. Tekrar cezaevine girmek istemeyen Tatar intihar edecekti.

30 Oray Eğin, "Bu Sefer Ertuğrul Özkök'e Çakıyorum", *Sözcü*, 3 Şubat 2014.

Fatih Altaylı'nın birkaç yıl önce katıldığı bir meslektaşının doğum günü partisi ile ilgili gözlemleri ünlü köşe yazarlarının "güç"ü temsil eden simalar ile nasıl içli dışlı olduklarını ve "güç" ve "para"nın egemen olduğu bir sınıfa terfi ettiklerini göstermekte:

> Bir iki yıl önce bir gazeteciye dostları yaş günü partisi düzenlediler.
> 50 kadar davetli ile.
> İş adamları, sanatçılar, hoş kadınlar.
> Kalabalık ve neşeli bir parti.
> Ama gazetecinin bir tane bile gençlik arkadaşı, çocukluk arkadaşı, ilkokul arkadaşı, lise arkadaşı, hatta üniversite arkadaşı bile yoktu. Tamamı gazetecilikte güce, şöhrete eriştikten sonra edindiği arkadaşlardı.
> Gazetecilik onun geçmişi ile çevresi ile bağlarını koparmıştı besbelli.
> Artık başka bir sınıfın adamıydı.
> Elbette zamanla insanların çevresi değişir ama bu kadar mı!
> Ya da yeni çevreye sadece zenginler, ünlüler ve sosyetikler mi girer?
> Kimileri de çevresine sadece siyasetçileri, üst düzey bürokratları doldurup, güç sahibi olmaya çalışır.[31]

Benzer bir şekilde Oray Eğin de "güç" ve "para"nın egemen olduğu "ünlüler" âleminin aktörleri ile samimi ilişkiler kuran gazetecilerin haleti ruhiyelerinde bu ilişkilerin nasıl yanılsamalara yol açabileceğini gerçekçi bir şekilde gözlemlemekte:

> Gazeteciye sıradan bir insana açılmayacak pek çok kapı açılır, ayrıcalıklı dünyalara giriş izni verilir. Ünlü insanlar, iş dünyası, starlar gazeteciden beklentileri ya da çıkarları olduğu için ona en yakın arkadaş muamelesi yaparlar. İnsan bir anda kendisini Sezen Aksu'nun en yakın arkadaşı zannedebilir. Özel uçaklarında uçururlar, evlerinde yemeklere davet ederler. Bir süre sonra gazeteci kendisini onlarla denk görmeye başlayabilir, onlar gibi yaşamaya özenebilir. İlkel ama insani bir histir bu, hepimizde de belli ölçülerde açlık vardır.

Oray Eğin aynı yazısında emsaline pek az rastlanan bir içtenlikle ile kendi özeleştirisini yapıp bir zamanlar nasıl bir hayat sürdürmüş olduğunu da belirtmekte:

> Hiç giyilmesin ama koleksiyonumun parçası olsun diye aldığım kıyafetler, adı çoktan unutulan lokantalarda ödenen hesaplar, Nice'ten gelip İstanbul'da bir gün sadece bavul değiştirmek için kalıp ertesi gün Tokyo'ya gidip bir hafta sonra da

31 Fatih Altaylı, "Bilime inanın sayın Bakan, kiralık trole değil", 9 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/3098666-bilime-inanin-sayin-bakan-kiralik-trole-degil

> New York'ta bir doğum gününde buluşmalar, Barcelona'da "Hotel Vela"da[32] bir hafta sonu parayla ne kadar hastalıklı bir ilişkim olduğunun işareti sadece. Daha doğrusu para diye bir kavram yokmuş gibi bir yanılsama, kendimi süperstar sanma şuursuzluğunda sürdürülmeye çalışılan bir yaşam.[33]

Köşe yazarlarının neredeyse narsisizme varan benmerkezciliklerinin bir diğer örneği, köşelerine koydukları fotoğraflar ile ilgili. Oray Eğin sütununda üç değişik fotoğraf kullanacak ve yazısında medya-kültür-sanat âleminin "ünlüleri"nin bu fotoğraflardan hangisini beğendiklerini yazacaktı.[34] *Hürriyet* gazetesi yazarı Cengiz Semercioğlu ise sütununda "Türkiye'nin en "webseksüel köşe yazarı kim?" anketinin sonuçlarına yer verecekti.[35]

❖ İsmail Küçükkaya ve Alev Alatlı'nın Eleştirileri

Bu tarz bir gazetecilik basın camiasını da rahatsız edecektir. 2008 yılında İsmail Küçükkaya *Akşam* gazetesinin yayın yönetmenliğini üstlenmesinden hemen sonra verdiği ilk mülakatlardan birinde bu tarzın artık kabul edilmez olduğunu söyleyecekti:

> Son zamanlarda yaygınlaşan gazetecilik eğilimine sitem ediyorum. Pek çok gazetede aynı gün, üç dört yazar bir gün önce hangi lüks restorana giderek ne yemek yediklerini, ne kadar pahalı şarap içtiklerini yazıyor. Bunlara isyan ediyorum. Artık böyle bir dönemde yaşamıyoruz. Bundan sonra bürokratların, gazetecilerin çok lüks restoranlara giderek böyle lüks yaşamlar sürmeleri dönemi geride kalacaktır. İnsanlar kaliteli yaşayabilirler. Bu kaliteli yaşamın kaynağı da önemlidir. Para harcamak bir kalite işidir. Şimdi para kazanmak ayrıdır ve beceri ister ama parayı harcamak kalite gerektirir. Gazetecinin de böylesine devasa sorunlarla boğuşan bir ülkede yaşam tarzına elbette ki dikkat etmesi gerekir. Herkes istediği gibi yaşayabilir. Hayatın bütün zevklerini, renklerini yaşamak tatmak isteyebilir. Ama bunu herkes kendi imkânıyla yapar ve insanlara önce toplumsal sorunları yansıtır.[36]

Beyaz Türkler Küstüler romanının yazarı Alev Alatlı da kimi köşe yazarlarını "paçoz" olmakla eleştirecektir. Alatlı "paçoz" kavramını "kendi çıkarları için her yolu mubah sayan, küstah, beş para etmez, sokak kurnazı, zevzek, müptezel,

32 Hotel Vela veya diğer adıyla W Barcelona Hotel beş yıldızlı bir oteldir.

33 Oray Eğin, "Amalfi mandalinası", *HaberTürk*, 16 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3105808-amalfi-mandalinasi

34 Oray Eğin, "Birinci Cumhuriyet Çökerken", *HaberTürk*, 30 Ocak 2017.

35 Cengiz Semercioğlu, "Nedir Bu Özkök'ten Çektiğim", *Hürriyet*, 26 Ağustos 2008.

36 Gülin Yıldırımkaya, "Çukurova Medyadan Çekilmeyecek", *HaberTürk*, 27 Kasım 2008.

basmakalıp, palavracı, rüküş, hoyrat, içtensiz, pespaye, nekes, terbiyesiz, aşağılık, ahlaksız, kalleş" olarak tarif edecek, kavrama basından örnekler göstermesi istendiğinde de şu cevabı verecektir:

> Hangi birini söyleyeyim ki? Mesela Serdar Turgut'un yazılarının kısm-ı azamı paçozluktur. Ne arka planını, ne bilgisini yansıtan, nekes paçozluktur. Aklımda karısı Rana'dan başka bir şey kalmaz! 'Bermuda Müsellesi' diye Bermuda Şeytan Üçgeni hakkında Fetullah Gülen imzasıyla yayınlanan o kocaman yazı paçozluktur. Hocanın anlatacağı başka şeyler olmalıydı. Ertuğrul Özkök'ün gazetecilik yapacağı yerde kişisel yaşamını sergiliyor olması paçozluktur. Keza Ayşe Arman'ın teşhirciliğe varan gazeteciliği paçozluk örneğidir. Sütun yazarlığına yeni terfi eden Rahşan Gülşen'in yerli yersiz ahkâmı çoğu kez paçozluktur.[37]

❖ Makbul Türk İnsanının Tanımı

Yeni binyıla yakışır makbul Türk insanı bıyıksız, sakalsız, kentli genç erkekler ve bakımlı kadınlardır. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra saçı sakalı birbirine karışmış El Kaide ve IŞİD militanlarının televizyon ekranlarında sık sık görüldükleri bir medya ortamında Ortadoğulu görünümlü sakallı erkekler, havalimanlarında potansiyel terörist olarak algılanmaktaydılar.[38] Böylesi bir ortamda Beyaz Türkler için Ortadoğulu görünmemek çok önemli idi. Bu nedenle Ertuğrul Özkök için görünüm, son derece önemli bir unsurdu. Özkök bunu değişik vesilelerle ifade edecektir. Örneğin Gezi Parkı Olayları sırasında olaylara karışan gençleri ve polisleri şöyle tasvir etmekte:

Polisler:

> Hyatt Oteli ile Sheraton'un köşesine geldiğimizde çok genç bir polis grubuyla karşılaştık. Üstleri başları dağılmış haldeydi. Kasklarını çıkarmışlardı. Hepsi genç ve yakışıklı çocuklardı. Polis neslinin ne kadar güzelleştiğini orada gördüm.[39]

Gençler:

> İstanbul'un Taksim Meydanı'nda öylesine zeki, muzip ve yaratıcı bir eylem sanatı ortaya çıktı ki, ancak büyük bir gurur ve hayranlıkla alkışlayabilirdik. (...) O gece sabaha kadar eylem yapan çocuklar, sabah bir temizlik zinciri kurmuş ve çevreyi temizliyorlardı. Güzel kızlar, at kuyruğu saçlı çocuklar olağanüstü modern bir

37 Şenay Yıldız, "Beyaz Türkleri Paçozluk Küstürdü", *Akşam*, 12 Eylül 2011.

38 Ilgın Yörükoğlu, "Whiteness as an Act of Belonging: White Turks Phenomenon in the Post 9/11 World", *Glocalism Journal of Culture, Politics and Innovation*, Sayı 2, 2017, s.1-22.

39 Ertuğrul Özkök, *a.g.e.*, s.312.

> görüntü veriyordu. (...) Modern, zeki ve yaratıcı bir şey. Üstelik kendi sanatını, estetiğini ve mizahını yaratıyordu. (...) Bu bir Arap baharı değil, yeni bir Dünya ilkbaharıydı.[40]

Bodrum ve Akbük'e gidip gelirken trafik kontrol noktalarını geçtikten sonraki izlenimlerini aktardığı yazıda da gene görünüme vurgu yapacaktı:

> Kontrol görevi yapan polis ve jandarma görevlileri çok gençleşmiş. Görevliler arasında çok sayıda genç kadının bulunması insanda güzel bir izlenim bırakıyordu. Hemen hepsinin ağzında maske vardı. Üniformaları, kılık kıyafetleri çok düzgün ve moderndi. Hepsi tertemizdi. Hepsinin konuşma ve hitapları çok ciddi ama sempatik, saygılı ve yardımseverdi. Uyarılarını etkileyici ve saygılı bir dille yapıyorlardı. Hepsi de kontrolü yaptıktan sonra "İyi yolculuklar" demeyi ihmal etmiyordu. Kendimi gelişmiş bir ülkede seyahat ediyormuş gibi hissettim.[41]

❖ Köşe Yazarlarının Erişilmez Oluşları

İktidar 18 yıldan beri AKP'nin elinde olsa bile kimi köşe yazarlarının elitist tavırları ve topluma tepeden bakmaları değişmemekte. Sütunlarında e-posta adresi vererek ulaşılabilir oldukları izlenimini veren yazarlara aslında sadece yakın dostlarından oluşan son derece dar bir kesim ulaşabilmekte. Oray Eğin, bu durumu şöyle anlatmakta:

> Dün bir arkadaşım Emre Kongar'ın 'cep' telefonunu istedi... Panikledim; ısrarla arayacak ve bir türlü ulaşamayacak diye. Kongar inatla mobil telefon kullanmıyor. Kendisine ev telefonundan ulaşılıyor. Numaraları görüyor, tanıyorsa cevaplıyor ya da telesekretere not bırakmanız gerekiyor...
>
> Sadece Kongar mı?
>
> Hıncal Uluç'a da ulaşmak epey zor.
>
> Uzun yıllardır mobil telefona direnen Hıncal Abi'nin artık bir mobil telefonu var ama numarası herkeste yok. Dahası, o da rehberinde olmayan numaralara yanıt vermiyor. Evden aramak ayrı bir mesele... 'Adınızı söylemezseniz bu telefon açılmaz' diyen bir telesekreter mesajı karşılıyor.
>
> Aynı durum Murat Belge için de geçerli...
>
> Onun da telesekreterine not bırakmanız gerekiyor, eğer evdeyse ve sesinizi tanıyorsa telefona yetişiyor ve yanıt veriyor... O size ulaşmak istemiyorsa, sizin ulaşmanız epey zor.[42]

---

40 Ertuğrul Özkök, *a.g.e.*, s.313-314.

41 Ertuğrul Özkök, "Başkanın Tweet'lerinin Yanına Konan 'Yalan Olabilir' İşareti", *Hürriyet*, 28 Mayıs 2020.

42 Oray Eğin, "İlber Ortaylı Yanılıyor - Beyaz Türk Nedir, Ne Değildir?", *Akşam*, 25 Ekim 2010.

Hıncal Uluç da bir yazısında okurlarına epey üstten bakan bir dille dar bir tanıdık çevresi dışında sıradan insanların kendisine erişemeyeceğini ilan edecekti:

> Açmıyorum.. Ben ekranda numara gördüm mü cebimi, tele sekreterde arayanın adını duymayınca da ev telefonumu açmam. Telefonkolik değilim. Cebim hep sessizde durur.. Gerçek dünyayı asla sanalına değişmem.. Beni arayanların lafa limon sıkmalarına, güzel bir sohbeti bölmelerine izin vermem. O yüzden sessizdedir. (...) Numaranız bende kayıtlı değilse, o telefon açılmaz. Ev telefonuma bıraktığınız iş notları da dikkate alınmaz, yok farz edilir.[43]

❖ "Medyanın Dahi Çocuğu": Ufuk Güldemir

En verimli çağında vefat eden Ufuk Güldemir, köşe yazarları "piyasası"nda ayrı bir yer işgal etmekte. Dostları olan meslektaşlarının sürekli onu övmesi sayesinde Ufuk Güldemir, âdeta "medyanın dahi çocuğu" olarak anılmakta. Erken yaşta vefat etmiş olması da kendisine âdeta bir dokunulmazlık zırhı yaratmakta. Güldemir'in, İstanbul'da "güç" (*power*) ve "para"yı (*money*) temsil eden kesimin müptelası olduğu Paper Moon restoranında buluştuğu Pakistanlı avcı ile birlikte planladığı Kamçatka'daki ayı avının ayrıntılarını ürperti ve tiksinme veren grafik bir zenginlik ile tasvir ettiği yazısı yayınlandığı tarihte hem meslektaşlarının, hem de okurlarının sert tepkilerine neden olacaktı:

> Aleg'in köpeği, bir işaretiyle hemen ayıya yöneliyor. Üç metre kadar yaklaşıp havlamaya başlıyor. Köpeğin varlık nedeni, ayıyı meşgul edip avcının atış yapabileceği pozisyonlar hazırlamak. Yoksa ayının yanında bit gibi kalıyor ve zaten korkudan fazla yanaşamıyor. 'Meşgulcu köpek' etrafında döne döne ayıyı bulunduğu yerde ayakta tutuyor. Ayı, gözleri köpekte, bizi göremiyor. Görüyor da köpekten kopamıyor. Aklı bizde, gözü etrafında dönen köpekte. Ayı ayakta...
> 338 Win Mag[44] koltuğunda patladığında sanki yanardağ patlıyor..
> Koca cüsse önce sırt üstü yere yıkılıyor, sonra ayağa kalkıyor ve göğsünü, kurşunun değdiği yeri ısırmaya çalışıyor. Önüne geçilemez bir öfke topu, 100 bin beygir gücünde bir motorlu testere, kulakları sağır eden, adamı zürriyetten kesen bir hiddet çığlığı.
> 338 Win Mag bir daha patlıyor...
> 'Bir daha at bir daha!'
> 338 Win Mag bir daha konuşuyor. Sert konuşuyor: Kemik sesi. 'Thump'.
> Karla kan birbirine acıyla karışıyor. Kar ve kan bu kadar mı yakışırmış birbirine? Kızıl kar yağar mı hiç? Ayı ölünce kızıl kar yağıyor ey sevgili okur...
> Aleg'le beraber ayıyı yüzerken, balık kokan bu muhteşem hayvanı okşuyorum. Ellerimi etlerine sürüyorum. Yağını kokluyorum, kokusunu içime çekiyorum. Ya bir gören olsa ayıyı kokladığımı? Avcı niye avlar bu kadar muhteşem bir hayvanı?

43 Hıncal Uluç, "Telefon!", *Sabah*, 16 Mayıs 2013.

44 338 Winchester Magnum kurşunu.

İyi soru...
Ama iyi bir cevap da var:
Bir tek çirkinleri mi avlayacağız?
Penisinin içinde kemik olan tek canlı, ayı. Kemiğin topuzu gümüş kaplanarak içki karıştırıcısı yapılıyor. Ellerimle penisini açıp kemiğini çıkarıyorum. Bir karış uzunluğunda kalem gibi bir kemik.[45]

Güldemir bu yazısına gelen eleştirilere; "eleştirenler, bakıyorum marjinal insanlar. Biri mesela müptela. Diğeri loser" sözleriyle karşılık verecekti.[46] Ufuk Güldemir hakkında gerçekçi ve eleştirel değerlendirmeler ise vefatından sonra yayınlanacaktır.[47] Ufuk Güldemir, medya âleminin birbirlerini destekleyen ve kollayan dost meslektaşlar camiasının içlerinden birini "dahi" konumuna yükseltip kabul ettirmesi açısından hem ilginç hem de medya âleminin çarpıklıklarını ve çifte standardını göstermesi açısından ibret verici bir örneğidir.

❖ Muhafazakâr Basından Ana Mecra Basına Geçen Gazeteciler

Günümüzde daha önce İslamcı basında çalışmış gazetecilerin ana mecra basında yer almaları, artık hiç yadırganmayan bir değişim. Ancak 2000'li yılların başında İslamî medyadan ana mecra medyaya transfer olmak belli başlı bir olaydı. Oray Eğin'in yerinde tanımıyla "yeni demokrasi testi", gazetelerde türbanlı köşe yazarlarının yer almasıydı.[48]

İslamî camiaya hitap eden Kanal 7 Televizyonu Haber Dairesi Başkanı Ahmet Hakan'ın önce *Sabah*, daha sonra *Hürriyet* gazetesi ile CNN Türk televizyon kanalına geçmesi; Fetullah Gülen cemaatine ait *Aksiyon* dergisi köşe yazarı ve *Zaman* gazetesi *Pazar* eki genel yayın editörü Nihal Bengisu Karaca'nın önce *Yeni Aktüel* dergisinde köşe yazarı olması,[49] akabinde *HaberTürk*'e geçmesi; Elif Çakır'ın iki yıl boyunca *Tempo* dergisi yazarları arasında yer alması (akabinde

---

45 Ufuk Güldemir, "Acıdır Ayının Ölümü", *Hürriyet Pazar*, 23 Mayıs 2009. "Medyadan: Kırılan Kemikten Zevk Almak", *Hürriyet*, 23 Mayıs 2004; "Okur Temsilcisi'ne Mektuplar – Ayı Avı Yazısına Tepkiler", *Hürriyet*, 31 Mayıs 2004; Deniz Kavrukoğlu, "Kamçatka'da Bir Ayı Avcısı", *Cumhuriyet*, 9 Haziran 2004; Hasan Pulur, "Ayı Vurmanın Dayanılmaz Duygusu", *Milliyet*, 26 Mayıs 2004.

46 Ayşe Arman, "Siz Benden Daha Şansızsınız, Ne Zaman Öleceğinizi Bilmiyorsunuz", *Hürriyet*, 8 Ekim 2006.

47 Yıldırım Türker, "Avcının Ölümü", *Radikal*, 29 Ekim 2006; Esra Arsan, "Büyük Türk Gazetecisi", *Radikal*, 29 Ekim 2006; Keskin Kalem, "Fatih Portakal'ın Çiftliğinden Beslenmelisiniz!", 15 Kasım 2016, https://www.medyaradar.com/keskin-kalem-tavsiye-etti-fatih-portakalin-ciftliginden-beslenmelisiniz-haberi-519213 ; Keskin Kalem, "Medyanın Dehası mı, Yoksa Emek Hırsızı mıydı?", 16 Kasım 2016, https://www.medyaradar.com/keskin-kalem-by-haberturku-yazdi-medyanin-dehasi-mi-yoksa-emek-hirsizi-miydi-haberi-520453

48 Oray Eğin, *İmha Planı Medya Nasıl Çökertildi*, Destek Yayınları, İstanbul, 2011, Mayıs 2011, 3. Baskı, s.317.

49 Bu konuda Ahmet Hakan ile yapılan bir röportaj için bkz. "Egomun Bana Allah'ı Unutturması İmkânsız", *Sabah*, 5 Eylül 2005.

Akşam, *Taraf*, *Star*, *Sabah* ve *Karar* gazeteleri) bu değişimin ilk örnekleriydi. Sonrasında Akif Beki (Kanal 7'den *Radikal*'e, sonrasında *Hürriyet*'e, günümüzde ise *Karar* gazetesi), Abdülkadir Selvi (*Yeni Şafak*'tan *Hürriyet*'e) gibi gazeteciler de onlara ekleneceklerdi. *Hürriyet*'in muhafazakâr kesimden yer vereceği bir diğer yazar, *Hürriyet* web yazarları sayfasında yazacak olan Ayşe Baykal olacaktı.[50] Ayşe Arman, Ayşe Baykal ve ikiz kız kardeşi ile birlikte uzunca bir mülakat yapıp onu "Hürriyet Dünyası"nın ilk başörtülü yazarı olarak takdim edecekti.[51]

Ancak muhafazakâr kökenli gazeteciler için ana mecra basına geçmiş olmak, aynı zamanda "beyazlaşmak" eleştirilerine de maruz kalmak demekti. Köşe yazarları arasında en popüler simalardan biri olması nedeniyle Ahmet Hakan, bu eleştirilerin hedefi olacaktı. *Hürriyet* gazetesi yazarlarından Ali Atıf Bir, adını zikretmeden Ahmet Hakan için "Beyaz İslamcı gazeteci" sıfatını kullanacaktı.[52] *Zaman* gazetesi yazarı Ali Bulaç da benzer bir eleştiride bulunacaktı. Ahmet Hakan, Ali Bulaç'ın eleştirilerini şöyle aktaracaktı:

> İslamcı teorisyenimiz Ali Bulaç Beyefendi diyor ki: Güya ben aslen bir Zenci'ymişim. Gün gelmiş, bir punduna getirip, beyazların malikânesine kapağı atmışım. Ve şimdi o malikânede 'beyaz efendilerim'e hizmet ediyormuşum.
>
> Beyazların gözüne girmek için, beni var eden tefekkür mirasına yabancılaşıyor ve geldiğim yerdekilere bindiriyormuşum. Böyle yaparak 'beyaz efendiler'imin arasında kendime bir yer edindiğimi filan zannediyormuşum. Beyazların gözüne girmek için durmadan derimi parlatıyor ve "Siyah Türkler"i ötekileştiriyormuşum. Oysa çabam nafileymiş.
>
> Ben ne yaparsam yapayım 'bir Zenci' olarak dünyaya gelmişim ve asla ve kata beyazların yöresinde nasibim yokmuş.[53]

50 Ertuğrul Özkök, "Hürriyet'in İlk Başörtülü Yazarı", *Hürriyet*, 28 Ağustos 2014. Ayşe Baykal, 2018 yılında *Hürriyet Sosyal*'den ayrılıp Odatv4.com'a geçecektir. Kaynak: Ayşe Baykal, "Tayyip Bey'in Aramasını ve Destek Olmasını Beklerdim", 15 Kasım 2018, https://odatv4.com/tayyip-beyin-aramasini-ve-destek-olmasini-beklerdim-15111829.html Ayşe Baykal, 6 Ocak 2020 tarihinde odatv.com'da son yazısını yayınlayacak ve ayrılacaktır. Kaynak: Ayşe Baykal, "Bir Haber Bir Veda", 16 Ocak 2020, https://odatv4.com/bu-haber-bir-veda-06012011.html

51 Ayşe Arman, "Ayşe Baykal ve İkizi Hanife Baykal: Şimdi de bizim mahallenin kızları erkeklerden intikam alıyor", *Hürriyet*, 22 Kasım 2014.

52 Ali Atıf Bir, "Zeki Yamani'ye Sahip Çıkıyorum..", *Hürriyet*, 9 Ağustos 2005.

53 Ahmet Hakan, "Sıktı Artık Şu 'Zenci-Beyaz' Metaforu", *Hürriyet*, 17 Şubat 2006. Vurgulama Ahmet Hakan'a aittir. Ahmet Hakan bir diğer yazısında da benzeri eleştirilere bir cevap olarak kişisel değişiminin bir özetini verecekti. Bkz Ahmet Hakan, "Meraklısına Notlar: Ahmet Nasıl Değişti", *Hürriyet*, 17 Ağustos 2005.

Benzer bir şekilde Oray Eğin de Ahmet Hakan'ı müteaddit kereler eleştirecekti. Bir keresinde "sınıf atlamış olan İslamcı" tabirini kullanacaktı.[54] Bir diğer keresinde ismini zikretmeden kendisinden "Yozgatlı gazete yöneticisi" olarak bahsedecek ve *Hürriyet*'te çalışan bir eşcinsel yazarı da aşağıladığını iddia edecekti:

> Tek fonksiyonu ünlülerin (ve zenginlerin) yanında dolanmak, "çantacılık" yapmak olan bu kişi *Hürriyet*'e köşe yazarı da yapıldı. Hatta gazetenin birbirine benzer –sayabildiğim kadarıyla– toplam beş eşcinsel köşe yazarı bile var. İçlerinden biri de Yozgatlı gazete yöneticisinin eşcinsel bir erkek olduğu halde "Kadın" diye isim taktığı ve zaman zaman evine çağırıp azarlayarak günlük stresini üzerinden attığı bir tip.[55]

Eğin, bir başka yazısında ise şöyle yazacaktır:

> Zaman zaman lokanta falan öneriyor, gülünç duruma düşüyor. Kim 'Ahmet Hakan önerdi' diye bir lokantaya gider, düşünmüyor bile. Geçenlerde de modaya el attı, onun moda hakkında söylediği herhangi bir sözün bir kıymeti olabilirmiş gibi Balenciaga'yı eleştiriyor.[56]

❖ "Artık Değiştik. Öteki Türkiye'yi Hor Görmek Fevkalâde Ayıp"

1980'li ve 1990'lı yıllarda İstanbul'a göç etmiş taşralı kesimi "kıro", "maganda", "zonta" sıfatlarıyla aşağılamak, yaygın ve yadırganmayan bir davranış ve hatta mizah dergilerinin önde gelen temalarından biri olduğu halde AKP'nin iktidar olduğu 2000'li yıllardan itibaren böylesi bir üslup artık siyaseten doğru olmayacaktı. Bu değişimde şu etkenler rol oynayacaktı:

a) oyların çoğunluğunu halktan, yani "Öteki Türkiye"den alan bir AKP iktidarında bu tarz yazıların artık siyaseten doğru olmayan yazılar olarak kabul görmeleri,
b) 3 Kasım 1996 tarihinde meydana gelen Susurluk Kazası ve akabinde 28 Şubat 1997 tarihli MGK Kararları sonucunda RP-DYP koalisyon hükümetinin istifa etmesinin liberal, sol ve İslamî camialarda yarattığı olumsuz tepki neticesinde bu kesimler arasında müesses nizamın muhafızları olan

54 Oray Eğin, "İrtica Tehlikesine Karşı Ahmet Hakan Modeli", *Akşam*, 11 Eylül 2006; Oray Eğin, "Onu Rahat Bırakmayacaklar", *Akşam*, 15 Eylül 2006.

55 Oray Eğin, "Toplum Hazır", *Habertürk*, 19 Haziran 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2717492-toplum-hazir

56 Oray Eğin, "Ucuz Sataşmalar ve Diğer Notlar", *HaberTürk*, 9 Ekim 2020. https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2829407-ucuz-satasmalar-ve-diger-notlar

Kemalist entelijensiyaya ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı bir yakınlaşma ve ittifakın ortaya çıkması,

c) 28 Şubat süreci zarfında ana mecra basında köşesi olan liberal görüşlü bazı gazetecilerin işlerine son verilmesi ve bunların *Yeni Şafak* ve *Zaman* gazetelerine geçmeleri,[57]

d) bu gelişmelere paralel olarak "demokrat" ve "herkese eşit mesafede" olma tavrının liberal ve sol görüşlü aydınlar âleminde siyaseten doğru bir davranış haline gelmesi.

Sosyolog Mücahit Bilici, meydana gelen bu saf değiştirmeyi ve yaşanan gerilimi şöyle anlatmakta:

> Türkiye'de on yıllardır süren bir mücadele, bir rekabet var. Tarafları sayıda ve güçte asimetrik olan bir mücadeledir bu. Turgut Özal'dan beri son epizodunu yaşayan bu mücadelede yeni bir dönemece giriliyor. Peki nedir bu mücadele ve kimler arasındadır?
>
> Türkiye'deki mücadele Balkanlar ile Anadolu arasındaki mücadeledir. Kültürel olarak tanımlanmış iki sınıf koalisyonunun mücadelesidir. Bir tarafta etnik olarak Türk olmadıkları halde Türklüğü benimseyip genelleştirenler, diğer tarafta etnik olarak Türk oldukları halde üzerlerine özel tanımlanmış bir Türklük empoze edilenler var. Bir tarafta Batılılar, sözüm ona laikler ve göçmenler var, diğer tarafta Anadolulular, dindarlar ve yerliler var. Bir tarafın başkenti Çanakkale, Tekirdağ, Beşiktaş ve İzmir'dir. Diğer tarafın başkenti Üsküdar, Kayseri, Erzurum ve Diyarbakır'dır.
>
> Bir tarafta devleti kuranlar var, diğer tarafta üzerlerine devlet kurulanlar var. Bir tarafta kuralları koyan, imtiyazlı bir azınlık var, diğer tarafta kurallara maruz kalan mahrum bir çoğunluk var. Bir tarafta "laik cumhuriyet" söylemi, diğer tarafta ise "gerçek demokrasi" isteği var. Bir tarafta Batılılaşma adı altında sömürgeleşmeyi içselleştirmiş ve bunu çoğunluğa otoriterlik ile benimsetmeye çalışanlar, diğer tarafta Üçüncü Dünya ülkelerinin bir zamanlar verdiği türden "özgürlük ve bağımsızlık" mücadelesi verenler var. Bir taraf "halksız bir cumhuriyet"i, diğer taraf demokrasi yoluyla halklanmış bir cumhuriyeti istiyor. Bunlardan ilki halksız bir baş, ikincisi ise başsız bir halkı temsil ediyor.
>
> Bir tarafta Türkleşmiş ve Türkleştiren göçmen komitacı milliyetçiliğin Balkanlar ve Kafkaslardan gelen gruplardan kurulu koalisyonu var. Öbür tarafta yeni-Türkleşmeyi reddeden ama asıl Türklüğü kabul edilmeyen Türkler (Anadolu Türkleri) ile değişik mağdurlardan (Kürtler vd) oluşan koalisyon var. Bu ikinci sınıf bazen kendisini "Zenci Türkler" olarak da tanımlayabiliyor. Beyaz Türkler ile Zenci Türklerin oluşturdukları koalisyonlar zaman içinde değişebiliyor. Türkiye bir süredir, dindarlar ile milliyetçilerin bir tarafta liberaller ile Kemalistlerin diğer

57 Haluk Şahin, *Liberaller, Ulusalcılar, İslamcılar ve Ötekiler*, söyleşi: Devrim Sevimay, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.76.

> tarafta olduğu bir dönemden, dindarlarla liberallerin aynı koalisyonda olduğu ve bunlara karşı Kemalistler ve milliyetçilerin ortak hareket ettiği bir döneme girdi.[58]

Nuray Mert'in Beyaz Türklerin Kurban Bayramı konusunda değişen davranış kodları ile ilgili 2010 yılında yayınladığı bir yazıda bu yeni durumu iyi bir şekilde izah etmekte:

> Ama en önemlisi, 'modernlik', 'burjuvalık', ama en önemlisi 'medenilik', öteden beri Batılılıkla özdeşleştiği için, 'dini' ve 'geleneksel' olan şeylerin medeni bir uslupla yaşanma biçimleri çoktan terk edilmişti. Bu durumda, en çok da, Kurban Bayramı, rahatsız edici bir görüntü haline gelmişti. Beyaz Türkler, Kurban Bayramı dönemi coşar, toptan hayvan hakları savunucusu ve neredeyse vejeteryan kesilirdi. Gazeteler, televizyonlar, 'vahşi şekilde boğazlanan' hayvan görüntüleri ile dolardı. Ben de, altı yıl önce yazdığım "Beyaz Türklerin Kurban Bayramı ile imtihanı" yazısında, bu durumla dalga geçmişim. Bu yıl, bayrama denk gelen yazı günümde o yazıyı yayınlayayım diye bile düşündüm. Ama baktım ki, durum tamamen değişmiş. Belli ki, bu esnada belediyeler, o türden manzaralar karşısında tedbirleri geliştirmiş. Ama asıl önemlisi, Beyaz Türklerin "muhafazakâr iktidarla imtihanı" tesirli olmuş. "Bu manzara Türkiye'ye yakışmıyor" türü manşetlerden eser yok. Neredeyse 'Kurban Bayramı yasaklansın' demeye getiren yazıların benzerlerine de rastlamadım. Oysa, ben yazmaya başladığımdan bu yana, her bayram, imzalı yazılarımda da, Kurban konusundaki bu takıntıyı tartışma konusu ederdim. Artık buna gerek kalmadı. Gayet iyi, 'her işte bir hayır vardır!' diyeceğim ama, ben tırsma sonucu olan şeylerden 'hayır' doğacağına inananlardan değilim. İnsanların, birbirinden korkarak, tırsarak, içlerinden homurdanmaya devam ederek, herhangi bir meseleyi aşacağını, birbirini veya farklı inanç dünyalarını, farklı hayat tarzlarını hakkıyla anlayacağını düşünmüyorum. (...) İçinden homurdanmaya devam eden Beyaz Türklere ben yine de hatırlatayım, içlerine sinmese de, bu vesile ile 'kurban'ın sıradan ve ilkel bir hayvan boğazlama değil, daha deruni anlamları olabileceğini düşünsünler.[59]

Nuray Mert'in bu yazısı kısa süreli bir tartışmaya yol açacaktı. Ertuğrul Özkök, Mert'in görüşlerinin "bir ölçüde doğru" olduğunu kabul edecek ancak Mert'in "İçinden homurdanmaya devam eden beyaz Türklere ben yine hatırlatayım, içlerine sinmese de, bu vesileyle 'kurban'ın sıradan ve ilkel bir hayvan boğazlama değil, daha deruni anlamları olabileceğini düşünsünler" cümlesine itiraz edecek ve gelecek 50 yıl zarfında "derunî adetler"in değişeceğini yazacaktır.[60]

---

58 Mücahit Bilici, "İki Türkiye ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi", *Yeni Şafak*, 21 Mart 2007; Ertuğrul Özkök'ün eleştirisi için bkz. Ertuğrul Özkök, "Bir Örümcek Kafalının Hezeyanları", *Hürriyet*, 22 Nisan 2007.

59 Nuray Mert, "Beyaz Türklerin Kurban Bayramı ile İmtihanı", *Hürriyet*, 16 Kasım 2010.

60 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklere ilhaklar artacak", *Hürriyet*, 17 Kasım 2010. Bu kısa süreli tartışma ile ilgili diğer yazılar şunlardır: Ahmet Hakan, "Etoburların tutarsızlıkları", *Hürriyet*, 18 Kasım 2010; Haşmet Babaoğlu, "Kandan korktukça şiddeti çoğalan dünya ve kurban !", *Sabah*, 17 Kasım 2010; Berrin Karakaş, "Boynu uzatmadan ölüme, gökten koç gelmez önüme", *Radikal*, 20 Kasım 2010.

❖ Temmuz 2005 – Mine G. Kırıkkanat'ın Yazıları

Medya âleminde "Zenci Türkler"i eleştirmenin artık siyaseten hiç doğru bir davranış olmadığının en belirgin örneği, *Radikal* gazetesi yazarlarından Mine G. Kırıkkanat'ın Temmuz 2005'te, Anadolu'dan göç edip İstanbul'a yerleşen ve "kentli yaşama adabından nasibini almamış" aileleri çok sert bir üslupla eleştiren yazıları nedeniyle yaşanacak olan tartışmalardı.[61] Kırıkkanat'ın yazı üçlemesinin ilki, İstanbul'un sahil yolunda mangal yapan aileler ile ilgiliydi:

> Mevsimlerden yaz ve bir pazar günü, Atatürk Havalimanı'ndan Türkiye'ye giriş yapan insan, 'sahil yolu'ndan geçmek gafletine düşerse, ne denizi görür, ne havasını alır, kendisini devasa bir mangalda bulur, pişmese bile tütsülenir. Belediye, halkımıza hizmet yarışında Sahil Yolu'nu bir güzel çimlemiş ve sanırım, üzerinde yürürler, oynarlar ya da en fazla yatarlar, sanmıştır. Çünkü Türk'ün mangal tutkusuna, zaten Belgrad Ormanları, Çamlıca tepeleri ve daha pek çok yeşil alan feda edilmiştir. Buralarda, ağaçlar füme dil, yapraklar, dallar közlenmiş patlıcan görünümü arz etmekte, dağları taşları saran kebap dumanı 'Keşke çiğ yeseler' dedirtirken, kesif et kokusu yamyam olmadıklarına hayıflandırmaktadır.
>
> Sahil Yolu'nda ise, kilometrelerce uzunluktaki çim alan kenarından geçen arabalardaki seyircilerin görüş zaviyesinde olduğundan, manzara da mangal düzeyindedir: Don paça soyunmuş adamlar geviş getirerek yatarken, siyah çarşaflı ya da türbanlı, istisnasız hepsi tesettürlü kadınlar mangal yellemekte, çay demlemekte ve ayaklarında ve salıncakta bebe sallamaktadırlar. Her 10 metrekarede, bu manzara tekrarlanmakta, kara halkımız kıçını döndüğü deniz kenarında mutlaka et pişirip yemektedir. Aralarında, mangalında balık pişiren tek bir aileye rastlayamazsınız. Belki balık sevseler, pişirmeyi bilseler, kirli beyaz atletleri ve paçalı donlarıyla yatmazlar, hart hart kaşınmazlar, geviş getirip geğirmezler, zaten bu kadar kalın, bu kadar kısa bacaklı, bu kadar uzun kollu ve kıllarla kaplı da olmazlardı!
>
> Atatürk Havalimanı'ndan sonra, mevsimlerden yaz ve pazar günleri, Sahil Yolu'nda Arabistan bile değil, Etiyopya'nın ete doymuş hali, 'Etobur İslamistan' başlıyor, sayın okurlar. İstanbul olmayan ne varsa, İstanbullu olmayan kim varsa orada: Son beş yılda 4,5 milyon artıp, 3 milyonu İstanbul'a akan nüfusun güruhu çimde etleniyor pazar günleri.
>
> Tabii ki onların da eğlenmeye, dinlenmeye hakları var. Ama burada mı, böyle mi?
>
> Halkımıza hizmet yarışındaki belediye, İstanbul'un Anadolu yakasında, Şaşkınbakkal'dan Fenerbahçe'ye uzanan bir kumsal şeridi yarattı bu yıl. Maksat, Caddebostan'ın nostaljik plaj kültürünü canlandırmak, hatta yayıp uzatmak. Sonuç gerçekten güzel oldu: Yeşil alanından kumsalına, şezlonglarından şemsiyelerine Côte d'Azur'u andıran bir düzenleme yapıldı. Zaten sonuç güzel olduğu için başarısı paylaşılamıyor, Kadıköy Belediyesi 'ben yaptım' diyor, İstanbul Büyükşehir

61 Mine G. Kırıkkanat, "Halkımız Eğleniyor", *Radikal*, 27 Temmuz 2005, "Halkımız Temizleniyor", *Radikal*, 29 Temmuz 2005, "Halkımız Öğren(em)iyor...", *Radikal*, 31 Temmuz 2005.

hayır, ben yaptım. Her neyse, açılışı Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk, mankenler eşliğinde denize girerek yaptı. Ne var ki 1930'ların Caddebostan plajı modernitesini akla getiren açılıştan yalnızca bir gün sonra, 2005'in realitesi teslim aldı kumsalı, yeşil alanı ve sunulan tüm hizmetleri: Ümraniye plaja indi. Bırakın mayoyla denize girmek, sahilde laf atılmadan yürümek imkânsızlaştı. Tesettürlü anaları kumsalda mangal yeller, babaları don paça yatarken, irili ufaklı danaları da pamukludan dalgıç tulumlarıyla suda cıp cıp yapıyorlardı. Açılışın ertesi günü konulan mangal yasağı bir işe yaramadı, yalnızca iki gün sonra oturulsun diye halkımızın hizmetine sunulan tahta banklar, parçalanıp yakılmış, daha doğrusu mangala odun yapılmıştı. Şimdi bu sahillerde sabah yürüyüşleri yapan 'creme de la creme' Kadıköylüler, İslamistan varoşlarının işgal ettiği denizlerine ve kumsallarına bakıyor, lanet yağdırıyorlar halkımıza 1 milyon karşılığında plaj hizmeti sunan belediyelere. Ben de kendilerine sormak isterdim: Neredeydiniz o varoşlar oluşurken, hangi partiye girip kaliteli sesinizi, dünya görüşünüzü duyurmaya çalıştınız, ne kadar ilgilendiniz politikayla? Gecekondular denize inmez, eşkıya sizin yolunuzu DA kesmez mi sandınız?[62]

İkinci yazının can alıcı bölümü şöyleydi:

İslamiyet'in beden hijyenine verdiği önem 'Temizlik imandan gelir,' ifadesiyle vurgulanır ve Müslüman ne kadar temizse, o kadar mümin kabul edilir. Hatta temizlik öylesine iman, iman öylesine Müslüman'dır ki, İslamiyet'e iman etmeyen imansız, imansızlar gâvur, gâvurlar da pis mi pistir. En azından Türkiye özelinde, her mümin Müslüman kadın, Avrupalı hemcinslerinin donlarla mendilleri aynı makinede yıkamasına burun büker, hatta gâvurun tüm uzuvlarını 'akmayan su', yani bir küvette yıkayıp durulamadan çıkması pis kaldığının kanıtıdır.

Hal böyleyken, nedense Müslüman ülkeler temizlikleriyle pek tanınmamakta, bazı Müslüman halklar düpedüz pislikleriyle ünlenirken, bizim İslamistan Türkleri de üstün temizlik anlayışlarıyla öne çıkmamaktadırlar.

Nedense temiz ülke deyince önce İsviçre, ardından ne kadar imansız varsa o kadar ülke sayılmakta, halkları da pek pis görünmemektedirler. Görüntü yanıltıcıdır derseniz, kokuya geçebiliriz: Temizliğin Kuran emri olduğu Müslüman ülkelerden Türkiye'nin camileri, bugünkü kadar çok ve dolu olmadığı yıllarda böylesine ayak kokar mıydı, bilmiyorum. Ama günümüz İslamistan'ında tarihi camilerdeki ayak kokusu imansız turistleri bayıltırken, asri camilerde aynı dertten mustarip ki, mümin milletimizin ayak kokusundan duçar olan bazı vekilleri, geçenlerde ayaklarla muhatap olmayacakları VIP namaz yeri talep ettiler biliyorsunuz. Günde beş kez namaz aptesiyle yıkanan ayakların böyle kokması, ister istemez ayak mı çoraptan çıkmaz, yoksa çorap mı ayaktan sorunsalını içerir. Müslüman temizliğinde, kirli olan ayakkabıdır. Camileri kirletmemek, zaten evleri de kirletmemek için ayakkabılarını çıkaran müminler, eğer günde beş kez (namaz aptesi) ayak yıkıyor ama çorap yıkamıyorlarsa, harfiyen uydukları kutsal kitap ya çorabın icadını öngör-

62 Mine G. Kırıkkanat, "Halkımız Eğleniyor", *Radikal*, 27 Temmuz 2005.

mediği, ya da temiz ayağa temiz çorap gereğini zikretmediği içindir. Belki yeni bir tefsir, camilerimizi özellikle yaz aylarında saran dayanılmaz kokuyu önleyebilir. Ancak İslamistan halkının, aptes alırken önce ağzını, ardından burnunu ve en sonda ayaklarını yıkamak gibi temizlikte sıralı bir titizlik gösterirken, ayaklarıyla bastığı ve çoraplarının kokusunu taşıyan seccadeye alnını koyması da bir başka anlaşılmazdır.[63]

Kırıkkanat üçüncü yazısında, ilk yazısına tepki olarak bir okurun kendisine yolladığı galiz ifadeler içeren e-postaya yer verecek ve yazısına şöyle son verecekti:

İşte ben böylelerinden söz ediyorum, sayın okurlar. Çoğunluk olduklarını da düşünmüyorum. Ama varlar ve savundukları değerlere yakışmıyorlar. Kültür birikimi buysa, kültür ne? Eleştiri, polemik yeteneği, zekâ buysa düzey ne olabilir? İstanbul'u megapol yapan, besleyen, dolduran ve kirletenlerden kiminin düzeyi, ne yazık ki bu. Kirin, pisliğin altında yatan, feromon (koku salgısı) saçarak, "ben varım, buralardan geçtim," çöpleri bırakarak dolaşan CEVHER bu. Yontulmayı bekleyen hammadde bu. Buyrun eğitin, öğretin, yontun, inceltin. Hiç olmazsa takım elbiseli kravatlıları vekilleri olur, "havaya" silah sıkmakla yetinirler.[64]

Kırıkkanat'ın ilk yazısına tepki gösterenlerden biri Ahmet Hakan olacaktı. Hakan, Kırıkkanat'ın yazısının en çarpıcı bölümünü alıntıladıktan sonra şöyle yazacaktı:

Bu 'faşist cesareti' karşısında şapka çıkarıyoruz.

Çünkü:

BİR: Bugüne kadar gelmiş geçmiş en baba "halk düşmanları" bile, kinlerini ve nefretlerini bu denli üslupsuz dile getirmemişlerdi. Çünkü ne kadar "halk düşmanı" olsalar da çok anlaşılır nedenlerden dolayı yüzleri bir parça kızarıyordu. Yazarımıza işte bu yüzden bravo.

İKİ: Bugüne kadar gelmiş geçmiş en baba "faşistler" bile, ırkçılıklarını en fazla "kafatası ölçümü"ne kadar götürebildiler. Oysa "cesur yürek" yazarımız, olayı, kendi halkının bacak, kol ve kıl ölçümünü gündeme getirmeye kadar vardırmayı başardı. İşte bu yüzden aferin.

ÜÇ: Bugüne kadar gelmiş geçmiş en baba elitistlerimiz, halkı sadece kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde aşağılarken, bizimki ulusal bir gazetenin köşesinden "kara halkımız" diye aşağılayabilmiştir. İşte bu yüzden helâl olsun ona.[65]

63 Mine G. Kırıkkanat, "Halkımız Temizleniyor", *Radikal*, 29 Temmuz 2005.

64 Mine G. Kırıkkanat, "Halkımız Öğren(emi)yor", *Radikal*, 31 Temmuz 2005. Yazının sonunda atıf yapılan olay, AKP Ordu milletvekili Enver Yılmaz'ın kardeşinin düğününde Yılmaz ve AKP grup başkanvekili Eyüp Fatsa'nın, dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler'i havaya silah sıkarak karşılamalarıydı. "Başlıksız", *Hürriyet*, 24 Temmuz 2005.

65 Ahmet Hakan, "Özür Dilemek Bu Kadar Zor mu?", *Hürriyet*, 29 Temmuz 2005.

Kırıkkanat'ın bu yazılarının yayınlandığı *Radikal* gazetesinin o dönemki yazarlarından Nuray Mert ise tepkisini şöyle dile getirecekti:

> Bugüne kadar, bu gazetede yazan bir yazarın hezeyanlarını, seviyeyi düşürmemek için görmezden gelme yolunu seçtim. Ancak, Mine Kırıkkanat adlı yazarın, 27 Temmuz tarihli ve 'Halkımız Eğleniyor' başlıklı yazısı, doğal olarak, başkalarının da dikkatini çekmiş, eleştirilmiş (...). Aslında, 'eleştirilmiş'ten ziyade 'ayıplanmış' demek gerekir, zira yazı, çoğunlukla olduğu gibi, bir düşüncenin değil, bir nefretin, aşağılama çabasının çirkin bir dille ifadesi. Yazarın bu ve buna benzer dil kullandığı birçok yazısının 'medeni' hiçbir ülkede sorunsuzca yayımlanabileceğini sanmıyorum.
> Yazarın tüm yazıları özetle, 'Batılılar iyi, güzel, doğru, Doğulular çirkin, kötü ve yanlış' olarak nitelenebilecek, bir Üçüncü Dünya aşağılık kompleksi olarak tanımlanabilir. (...) Bu çok tanıdık bir yaklaşımın fazlasıyla karikatür bir örneği. Ancak, işi ırkçılık, rencide edici, aşağılayıcı, çirkin bir dile dökmek, hepimizi ilgilendirmesi gereken bir medya etiği sorunu.
> Bu noktada, şahsen, bu dille yazan biriyle aynı gazetede yazmaktan utandığımı ve kamuoyundan özür dilemek durumunda hissettiğimi açıklamak gereği duyuyorum. Yazarın, piknik yaparken hoş görüntüler sergilemediğini düşündüğü birtakım insanları; 'Bu kadar kalın, bu kadar kısa bacaklı, bu kadar uzun kollu ve kıllarla kaplı' diye tarif etmesi, hiçbir mazeretle açıklanabilecek bir şey gibi gözükmüyor. Aynı yazar, daha önce de, buna benzer sayısız yazı yazmıştı; insanlardan 'hayvan türevleri' diye bahsetmiş (20 Şubat 2002), çocuklarını 'domuz yavruları'na benzetmiş, çok çocuk yapanların çocukları için, 'insanlar tarafından yenilip, tüketilmek' gibi bir seçenek de olmadığı için sefalet içinde yaşadığı şeklinde son derece 'ilginç' bir 'eleştiri' yazısı kaleme almıştı (24 Ekim 2000). Müslümanları ve özellikle Arap olanları açıkça aşağılayan yazılarını şimdilik bir yana bırakalım.
> Söz konusu olan; ırkçı, faşist bir zihniyetin, köşe yazısı başlığı altında fütursuzca ifade edilmesi. Kırıkkanat'ın kullandığı dil, doğrudan Hitler'in Yahudiler için kullandığı dil.[66]

Her kanattan yükselen kitlesel tepki[67] karşısında *Radikal* gazetesi genel yayın yönetmeni İsmet Berkan, Kırıkkanat'ın işine son vermek zorunda kalacaktı.[68] Bu hadiseden beş yıl sonra Kırıkkanat, işine son verilmesinin hikâyesini şöyle anlatacaktı:

66 Nuray Mert, "İnsanları Seveceksin", *Radikal*, 2 Ağustos 2005.

67 Tepki yazıları için şunlara bakılabilir: Ferhat Kentel, "Taze Irkçılar...", 28 Temmuz 2005, www.gazetem.net ; Ahmet Kekeç, "Böylesi de Yaşanıyor Bu Toplumda", *Yeni Şafak*, 30 Temmuz 2005; Yıldırım Türker, "Irkçı Vatandaş İşbaşında", *Radikal*, 1 Ağustos 2005; Ertuğrul Özkök, "Mine mi Haklı, Ahmet mi", *Hürriyet*, 3 Ağustos 2005; Hadi Uluengin, "Köylüm", *Hürriyet*, 4 Ağustos 2005; Cemal A. Kalyoncu, "Öyle Bir Silin ki İzi Kalmasın!", *Aksiyon*, Sayı 557, 8 Ağustos 2005; Kürşat Bumin, "Gazete Yönetimi Ne Düşünüyor Acaba?", *Yeni Şafak*, 13 Ağustos 2005; Mustafa Akyol, "Görgüsüzlüğün de Bir Sınırı Var!", *Zaman*, 2 Ağustos 2005; Serdar Turgut, "Mine Kırıkkanat'ı Rahatlatacak Mütevazı Bir Öneri", *Akşam*, 5 Ağustos 2005.

68 İsmet Berkan, "Kırıkkanat'ın Yazılarını Neden Yayınlamıyoruz?", *Radikal*, 20 Ağustos 2005.

> Bana bir telefon bile açmadılar. İşime son verildiğini İsmet Berkan'ın yalan, iftira ve kin dolu ancak ihbar mektuplarında olabilecek bir üslupla yazılmış köşe yazısını görünce anladım. Bu kadar büyük bir olay varsa ortada ben onun da istifa etmesini beklerdim, en azından göstermelik olarak teklif edebilirdi. Çünkü anlaşılan o ki benim o yazım hiçbir denetime tabi olmadan basılmış. Madem öyle genel yayın yönetmeni olarak kendisinin de sorumluluğu var. Bu durumda beni kovarken kendisinin de istifa etmesi gerektiğini düşünüyorum. İsmet Berkan'ın bana yaptığının aynısının kendi başına gelmesini dilerim.[69]

Bu polemiğin ardından Kırıkkanat, *Radikal* gazetesi yazarları Yıldırım Türker, Nuray Mert ile *Radikal* gazetesi yayın yönetmeni İsmet Berkan aleyhine "kişilik haklarına saldırdıkları" gerekçesiyle dava açacaktı.[70] Kırıkkanat yazısında kendisi hakkında "faşist" sıfatını kullanması nedeniyle *Hürriyet* yazarı Ahmet Hakan'a da dava açacak ve davayı kazanacaktı.[71]

Kırıkkanat bu polemiklerden üç ay sonra yazmaya başlayacağı *Vatan* gazetesine verdiği bir mülakatta "halk düşmanı olmayıp kültürsüzlük düşmanı" olduğunu söyleyecek, Ahmet Hakan ile Nuray Mert'in eleştirilerine şöyle cevap verecekti:

> Faşist ya da ırkçı değilim tabii ki, yalnızca seçkinci olduğumu söyleyebilirim. Daha iyisi olsun istiyorum insanlar için. Her şeyin güzelini seviyorum. Beni eleştirenlerin de benim kadar halk arasında olduğunu düşünmüyorum. Benimle aynı gazetede çalışmaktan hicap duyanlara da ben böyle bir hicap duysam bulunduğum yerde kalmazdım.[72]

Bu yazılardan altı yıl sonra Mine Kırıkkanat kendisiyle yapılan bir diğer mülakatta "Sonradan 'keşke hiç söylemeseydim ya da yazmasaydım' dediğiniz 'talihsiz' bir açıklamanız oldu mu hiç?" sualine şu cevabı verecekti:

> Valla bana bu sorunun sorulmasını gerektirecek çok şey oldu aslında, ama hiçbirinden pişmanlık duymadım. Hayatta tek pişmanlıklarım, yapmadığım bir şeyden ya almadığım bir karardan kaynaklananlardır.[73]

---

69 "Aynısının Başına Gelmesini Dilerim", *HaberTürk*, 8 Ocak 2010.

70 Mutlu Köser, " 'Plajda Don' Yazısı Mahkemelik Oldu", *Hürriyet*, 10 Kasım 2005.

71 ANKA, "Ahmet Hakan 'Faşist Cesaretine' Tazminat Ödeyecek", *Milliyet*, 31 Aralık 2008.

72 Helin Alp, "Kırıkkanat'tan Faşistliğe Cevap", *Vatan*, 4 Ağustos 2005, https://www.haber7.com/medya/haber/105181-kirikkanattan-fasistlige-cevap

73 Aylin Yengin, "Mine Kırıkkanat ve Daniel Colagrossi: Farklılıklarından Bir Birikim İnşa Eden İkili", *Şalom Dergi*, Sayı 7, Kasım 2011, s.46-54.

Bu tartışmalardan bir yıl sonra (Haziran ve Aralık 2006) Serdar Turgut, Kırıkkanat'ın infial yaratan yazısına çok benzer iki yazı yayınlayacaktı. Konu, piknik yapan halk ile futbol maçı seyircileri idi. Her ne kadar yazılar Serdar Turgut'un alışılmış kara mizah üslubu ile kaleme alınmış olsalar bile özleri itibariyle Mine Kırıkkanat'ın yazılarından çok farklı değillerdi. Hal böyle olmasına rağmen Turgut'un bu yazıları herhangi bir tepkiye yol açmayacaktı:

> Geçen Pazar yolda giderken sağ ve sol taraftaki ormanlık alanın her zamankinden daha yoğunlaştığını ve ormanın daha genişlemiş olduğunu gördüm.
> Yanımdakiler bana yoğunluğu yapanların yeni ağaçlar değil insan kümeleri olduğunu söylediler.
> Aynı tür hatayı bir keresinde Kenya'da da yapmıştım. Hayli uzakta bir ağaç topluluğu vardı. Ancak bir süre sonra bu ağaç topluluğu hareket etmeye başladı. Yaklaştıkça onların aslında ağaç değil fil sürüsü olduğunu gördüm. Ve ormanlık alanda katiyen gezmeme kararını o anda aldım. (Ve evet gözlerim neredeyse kör...)
> Filler çok enteresan seyahat ediyorlardı. Birbirlerini kuyruklarından tutuyorlar, tek sıra halinde yürüyorlardı. Bir de fil sürülerinde tüm sülale yer alırmış... Yani anne, baba, anneanne, babaanne, yenge, hala, çoluk çocuk öyle dolaşırlarmış. Aynen bizim Pazar günü piknik yeri arayan ailelere benziyorlardı. Sadece filler çok daha düzenli ve kurallara saygılı hareket ediyorlardı. Piknik alanında toplu hareket eden bir aile, amip gibi yayılıyor alana ve sanki yürüdükçe çoğalıyorlar gibi izlenim veriyor. Uzunca arandıktan sonra bir yere çöküveriyorlar. Bir kez yere çöktükten sonra hiçbir güç yemek dışında onları yerinden oynatamaz. Çünkü aniden rahatlıyorlar, ayakkabılar çıkıyor ve malak gibi yayılınıyor.
> Pikniğe çıkmış Türk ailelerinin fil sürülerinden ayrıldığı bir diğer nokta da kendi beslenmelerini iyi planlayamamalarıdır. Bu da normal, çünkü hayatta hiçbir şeyi planlamadan yaşamaya alışmışlar bu nedenle her ailede ortalama altı çocuk olabiliyor yemeği de planlayacak değiller. Bu plansızlık piknik alanlarının başlangıç noktasında yiyecek içecek satan pazarların kurulmasına neden olmuş. Bu pazarlarda sushi ve somon balığı dışında hemen her şeyi bulabilirsiniz. Ve istisnasız her piknikçi alışverişini son ana bıraktığından bu pazarlar önünde büyük sıralar oluşuyor ve tabii ki yan yana üç dört sıra park etmiş arabalar nedeniyle tamamen ortadan kalkıyor.[74]

* * *

> Gerçekten de tanıdığım kadarıyla halkın genel kültürü, futbol dünyası ile sınırlı. Maç seyretmedikleri zaman da ya cep telefonuyla konuşuyor ya da alışverişe çıkıyorlar. Cep telefonuyla konuşma konuları da yine maç. Maç bittiği anda stadyumlarda cep telefonu kullanmak imkânsız. Çünkü herkes maç biter bitmez telefonlarına sarılıp bir şeyler konuşuyor. Hızlı olmazsanız sizin hat bulabilmeniz mümkün değil.

74 Serdar Turgut, "Piknikte Beslenme", *Akşam*, 7 Haziran 2006.

Bunlar ne konuşur ne anlatırlar bilinmez ki... Eğer Amerika filan, bizim cep telefonlarını dinliyorsa, böyle tuhaf lisanla konuşan Türkleri duyunca "Uzaylılar geldi" filan sanabilir.

Konuşmaları bitince yazı yazmayı bilen bölüm, bu kez de mesaja başlıyor. Bu maç yazışmasıdır mutlaka.

Şimdi benden yayın yönetmeni olarak halktan kopmayan gazete yapmam bekleniyor ya; tuhaf lisanı olan, kültürü maç ile sınırlı, cep telefonuyla konuşan ve çikolata reklamına bayılan bu amorf kitleye nasıl gazete çıkarsak diye kafa yoruyorum. Bir çözümüm var aslında... Eğer gazete kâğıdını iyi çekirdek külahı olacak kalitede çıkarırsak gazete yok satar. Çünkü bu nüfus dinlenmeye geçtiği zaman, boş boş bakarken çekirdek de çitliyor. En iyi külah olan gazete, tiraj yarışını da kazanır ve reklam verenler de külahlara reklam koymaya başlayabilir. Böylece bir vuruşta hem halkı hem reklam vereni hem de halka inmemi isteyenleri mutlu etmiş olurum.[75]

2005 yılında Kırıkkanat'a karşı yükselmiş olan kitlesel tepkinin konjonktürel olduğunu anlamak için zaman içinde önce geriye yolculuk yapıp 1999 yılına, sonra ileriye yol alıp 2020 yılına gitmek ve Engin Ardıç'ın şu yazılarını okumak gerekir:

1999:

Kır bir daha geri dönülmeyecek şekilde çözülüp kente yığılırsa... Kent, eskiden (örneğin ellili yıllarda) olduğu gibi bu amansız köylü akınını iyi kötü "absorbe" edemezse... Eskiden belli birkaç semtte yoğunlaşan lumpen yerleşim alanları (o zamanın Gültepe, Kuştepe, Taşlıtarla, Altındağ gibi bölgeleri) bütün kente dağılırsa... Toplumun iyi kötü ayakta tutulan dengesi birkaç on yılda altüst olur, bir şehirliye üç köylü yedi lumpen, yani ne köylü ne şehirli bir ucube, düşerse...

O toplumda başat olan kültür de lumpen kültürü olur, başat olan seçmen davranışları da lumpen davranışı. Şehirli maça döner bıçağıyla gitmez, maçtan sonra rakip taraftarlarla ölümüne kavga etmez, dişini fırçalar ve oyunu da belli partilere vermez!

Ama çoğunluk lumpen olunca, beyaz çorapların, ter kokularının, lahmacun soğanın ve "Maraba Talavola" programlarının iktidarı başlar.

Kafaları epey karışık olduğu için, insanlar ilkelliği, pisliği erdem sanıp sahip çıkmaya çalışırlar... Değişemedikleri, iki arada bir derede kaldıkları için "aslında sefillik içinde yüzen bir dünyaya yardımcı olacak objektif, gerçekçi eleştirilerden kaçar, bu geri kalmış dünyayı bir ideal olarak görme ve gösterme" yoluna saparlar. (...)

Üzeri kara kauçuk bantlı tahta takunyalardan fırlayan kazma tırnaklı ve güneş görmemiş ayak parmaklarını, titizlikle tıraş edilseler de yaz sıcağında kara aba altında zırıl zırıl terleyen koltukaltlarının ve apış aralarının sirkeli ekşiliğinin, iki

75 Serdar Turgut, "Resmen Halka İniyorum", *Akşam*, 16 Aralık 2006.

ucu burun üstünde birleşen kalın kaşların, burun ve kulak deliklerinden fışkıran gümrah kılların egemenliği başlar.

Zamanla yok olmayacak, ehlileşmeyecek, güçlenecektir bu egemenlik.[76]

Nisan 2020:

Koronavirüs salgını sırasında sokağa çıkma yasağının ilk ilan edildiği 11 Nisan 2020 Cuma akşamı marketlerde yaşanan izdiham görüntülerinin televizyon ekranlarına yansıması karşısında Engin Ardıç peş peşe iki yazı yayınlayacaktı:

Şimdi de, yasağı çiğneyen ayıları televizyondan gülerek izlemiyor muyuz? "Marketlere" hücum edenleri, ekmek kuyruğunda tekme tokat birbirine girenleri... Çünkü virüs iki saat tatil yapacak, insanlar ihtiyaç maddelerini yasak başlamadan alsınlar diye saat ondan on ikiye kadar bulaşmayacak! İyi kalpli virüs, insanları düşünüyor. En kıytırık mahalle bakkalı bile "market" oldu ama müşterinin niteliği değişmiyor. "Ay ben sıcakladım ayol" diye kendini sokağa atan teyzeler... Bunca gürültü patırtıdan sonra bile "haberim yoktu" diyen amcalar... "Sen bana karışamazsın" diye polise diklenen, hatta tüküren babayiğit bozuntuları...

İşbu yasak alt tabaka için konulmuştur. Çünkü hava henüz serin olsa da güzel, baharın ucu göründü, hafta sonu bunları "zaptetmek" mümkün olamayacaktı. Küçük burjuva yasaklara büyük ölçüde uyum sağladı. Yüksek sosyete, Şeyma hariç, olgun davranıyor. Ama onların evleri de geniştir. Arıza çıkaran lumpenproletaryadır. Virüsün yoğun olarak gözlendiği semtlere bakın, anlarsınız. Bu yasağın "semeresi" ancak on beş gün sonra alınacaktır.[77]

* * *

Muhalefet, sokağa çıkma yasağı öncesi iki saat içinde sokaklara akıveren lümpen proletaryaya çok acıdı. Virüs onlara acımayacaktır. O saatte "zaten" kapalı olması gereken Tekel bayilerinden ve kendine "market" havası veren mahalle bakkallarından hesap soran yok. "Maske değiş tokuşu" yapıyorlar, markete maskesiz girilemiyor ya, çıkan maskesini kapıda bekleyene devrediyormuş.

Lumpen proletaryaya ben de çok acıyorum. Kumarsız ve mangalsız kaldılar! Kumar oynamadan yaşayamazlar. Her cahile imlayı yanlış öğreten "iddaa" iki seksen yattı, iddiası kalmadı. Eh, evde okey oynayıp hanımı ve çocukları "ütecek" halin de yok... Futbol da yok tabii. Mangal da yok. Burjuva kendi mangalını yapıyor, ona "barbecue" diyorlar. Hemen hepsinin bahçeli evi var.

Amerikan filmlerinde gördüklerini uygulamaya çalışıyorlar. (Amerikalı sucuk bilmiyor, onun yediği hamburger köftesi.) Bu kadar aşırı et tüketimiyle ister istemez gündeme gelecek "kolesterol" sorunu hiçbirinin umurunda değil. Sonradan olacak, yaş ilerleyince. Garibana da ya yasaklı park, ya da düpedüz "asfalt kenarı"

76 Engin Ardıç, "Ayak Kokulu Millenium", s.30-31; Engin Ardıç, *Burjuvazi Şeyediyor Haa...*, Kelebek Yayınları, İstanbul, Kasım 1999 içinde.

77 Engin Ardıç, "Dizginlemek", *Sabah*, 12 Nisan 2020.

kalıyor. Ama orası da şimdi yasak. Zamparalık da "fiilen" yasak, gerçi yol kenarında araba durdurup pazarlığa girişen fahişe görülmüş ama, sektörde işler kesik. Ne yapacak bu insanlar? Tolstoy mu okuyacaklar? Ya hanımı ya çocuğu dövecekler. Ya da, hakkında karantina kararı alınmış virüslü hastaya "geçmiş olsuna" ve helalleşmeye gidecekler, sırayla sarılıp öpecekler.[78]

Ardıç'ın bu yazıları, sadece Cüneyt Özdemir ve CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun dikkatini çekecekti:

Cüneyt Özdemir:

Eskiden Mine Kırıkkanat böyle yazılar yazardı ve çok eleştirilirdi. Engin Ardıç şu anda Yılmaz Özdil'den 10 kat daha ağır yazılar yazıyor. Bir defa yazısı gözden kaçmış dersin ama hayır üstüne bir yazı daha yazdı. Engin Ardıç'ın lümpenler dediği insanlardan AK Parti nasıl oy isteyecek? *Sabah* gazetesinde çıkmasına böyle bir yazının ben çok şaşırdım. Sonuçta *Sabah* gazetesi AK Parti'ye yakın bir gazete, bunu kötü bir şey anlamında söylemiyorum. Şaşırdım.

Bundan sonra o mahalleden hiçbir kimse Yılmaz Özdil'e, Mine Kırıkkanat'a tek bir laf edemez. O yazıyı orada yayınlayanlar ne diyecekler "bunlar halkı beğenmiyor mu" diyecekler?[79]

Kemal Kılıçdaroğlu:

Sarayın beslemeleri başladılar vatandaşları aşağılamaya. Kimisi 'geri zekâlı' dedi,[80] kimisi 'ayılar' dedi, kimisi 'lümpen' dedi. Aşağılamaya başladılar, bu kibir abideleri. Bu kibir abideleri güçlerini nereden alıyor? Bu kibir abideleri nerelerden besleniyor?

Sarayın beslemeleri, beni iyi duyun. Vatandaşın hakkını ve hukukunu savunmak, benim görevimdir.

Ben vatandaşın hakkını ve hukukunu savunacağım. Bu ülkede hiç kimse benim vatandaşıma 'geri zekâlı' diyemez, 'ayı' diyemez, 'lümpen' diyemez. Asla ve asla diyemez.[81]

78 Engin Ardıç, "Kumarsız ve Mangalsız", *Sabah*, 13 Nisan 2020.

79 Pınar Erdem, "Cüneyt Özdemir: Engin Ardıç'ın Mine Kırıkkanat'tan Farkı Yok", 15 Nisan 2020, https://www.gazeteciler.com/haber/cuneyt-ozdemir-engin-ardicin-mine-kirikkanattan-farki-yok/404535

Ancak Kılıçdaroğlu'nun Mehmet Barlas'a yönelik eleştirisi yersiz bir eleştiri zira Barlas yazısında kullandığı "zekâ özürlüler" tabiri kendi görüşü değil. Tam cümle şöyle: "Yasak başlamadan önce gece yarısı sokakları, meydanları, marketleri dolduranları ise büyük çoğunluk 'Korona virüs salgınını umursamadıklarına göre bunlar zekâ özürlü olmalılar' diyerek televizyon haberlerinden izledi."

80 Kılıçdaroğlu burada Mehmet Barlas'ı ve *Sabah* gazetesinde 12 Nisan 2020'de yayınladığı "Cumartesi ve Pazar günleri hava açacağı için sokağa çıkma yasağı geldi" yazısını kastetmekte.

81 "Kılıçdaroğlu'ndan *Sabah* Yazarları Barlas ve Ardıç'a Gönderme", 13 Nisan 2020, https://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-ndan-sabah-yazarlari-barlas-ve-ardic-a-gonderme-sarayin-beslemeleri-bu-kibir-abideleri-guclerini-nereden-aliyor,872505

Burada bir parantez açıp Engin Ardıç'ın ve Beyaz Türkler'in tepkilerine benzer tepkilere azınlıklarda da rastlandığını not edelim ve *Şalom* gazetesi yazarı Silvyo Ovadya'dan bir örnek verelim:

> Şabat (Cuma) akşamı saat 22.00 de gece yarısından sonra sokağa çıkılamayacağını ilan edildi. Bütün cahiller alışveriş yapmak için sokağa çıktılar. Ne saçmalık. Büyük zarar verdiler. Bütün kazanımlar çöpe gitti.[82]

Ekim 2020'de sahte içkiden dolayı hayatını kaybeden insanlara dair haberler basında yer alınca Engin Ardıç, yine benzer bir tarzla bu durumu yorumlayacaktı:

> Elimizdeki insan malzemesi bu. Bunun "koronaya selam" partisi yapmaktan bir farkı yok. Karantinadan kaçıp kuaföre "gelin başı yaptırmaya" gitmekten de. Trafikte "drift atmaktan" da. Asker uğurlarken havaya ateş etmekten de.

Daha aşağı ateş edip düğünde damat vurmaktan da. Avrupa Birliği'nin hiçbir üye ülkesinde, zengini var fakiri var ama, böylesine geniş ve yaygın bir "lumpen proleter" kitlesi yok.

> Avrupa Birliği'ne gireceğini sananlara saygıyla duyurulur. Türkiye'de sosyalist devrim yapacağını sananları da öperim.[83]

Engin Ardıç, 2021 yılının başlarında da yukarıda alıntılanan yazılarına benzer bir şekilde gene "lumpenliğe dönüşen köylülüğü" eleştirecekti:

> Köyler hızla çözülüyor, boşalıyor, bu durumda "pandemiden korunmak için köye dönüşü özendirelim" türünden boş laflar nereye gidiyor?
>
> Köylülük de çözülüyor ama sağlıklı sanayileşme tarafından "soğurulamadığı" için işçiye değil, lumpene dönüşüyorlar.
>
> "Köy Enstitüleri yeniden açılsın" diyen dıngılların gıdılarından öperim.
>
> Köylüyü köyünde tutmak, büyük şehirlere göç etmesini önlemek, onu CHP diktasının kırsalda gözü kulağı yapmak amacıyla kurulmuş enstitüleri bakalım artık nerelerde açarlar?
>
> Varoşları tavsiye ederim.
>
> Özellikle İstanbul'u çepeçevre kuşatmış ve gırtlağını sıkmakta olan lumpen semtlerinde enstitüler açsınlar.

82 Silvyo Ovadya, "Ni tyempo para enfasyarse", *Şalom*, 15 Nisan 2020. Ladino özgün metin şöyle: Noche de shabat a las 10 de la noche en la televizyon disheron ke dyeron karar ke no vamos a pueder salir a las kayes despues de medianoche. I todos los inyorentes salyeron a las kayes para pueder merkar syertas kozas.Ke bovedad. Izyeron grande danyo. I todo lo ganado por el han merkado.

83 Engin Ardıç, "Lan Oğlum Geberecen", *Sabah*, 11 Ekim 2020.

> Onlara Mozart dinlemeyi ya da Sophokles okumayı değil (o sonraki iş), oturmayı kalkmayı, karşıdan karşıya geçmeyi, birbirine bıçak çekmemeyi ve ayrıldığı kadını öldürmemeyi öğretsinler.
> Kendileri biliyorlarsa tabii.[84]

Ardıç'ın bu yazılarında takındığı tavır, Mine Kırıkkanat'ın üslubundan hiç de farklı değildi. Buna rağmen Kırıkkanat vakasında yaşanan kitlesel bir tepkinin ortaya çıkmamasının yegâne sebebi, Ardıç'ın Kırıkkanat gibi sert çekirdek Kemalist olmayıp Kemalizm'e ve Kemalistlere çok eleştirel yaklaşması idi.

Temmuz 2005 tarihinde cereyan eden polemik sırasında Mine Kırıkkanat'ı savunan tek meslektaşı, *Radikal* gazetesi yazarı Haluk Şahin olacaktı. Şahin'in yerinde tespitine göre Mine Kırıkkanat'a yönelik tepkiler üç nedenden kaynaklanmıştı:

a) Mine Kırıkkanat'ın kadın olması,
b) Kırıkkanat'ın sesini en çok laikliği savunurken yükseltmesi,
c) Kırıkkanat'ın "Türkiye'yi ve Türkleri zaman zaman yabancılara karşı savunma cüretini göstermiş olması! Ermeni sorunu olsun, Kürt sorunu olsun, Kıbrıs sorunu olsun, hangi sorun olursa olsun, Türkiye'nin ve Türklerin peşinen ve tamamen haksız, yanlış, suçlu olduğunu kabul etmemesi. Bazen Türkiye'nin ve Türklerin de haklı olabileceğini düşünmesi."

Haluk Şahin'e göre bu sonuncu neden, "yeni dragomanlar"[85] olarak andığı liberal aydınların hiç hoşuna gitmiyordu.[86]

---

84 Engin Ardıç, "Varoş Enstitüsü", *Sabah*, 6 Şubat 2021.

85 "Dragoman" Osmanlı döneminde yabancı dil bilen mütercim tercümanlara verilen addır. Dragomanlar Türkçe, Arapça, Fransızca ve Batı dillerini bilir ve bu diller arası tercümanlık görevini üstlenirlerdi. Kaynak: "Dragoman", en.wikipedia.org/Dragoman. Haluk Şahin ise güncel anlamda kullanımını şöyle tarif etmekte: "Yabancıların ve özellikle AB memurlarının Türkiye'yle ilgili eleştirilerini külliyen ve peşinen doğru kabul edenler. Ulusalcıların ve Milliyetçilerin 'Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur' deyişinin yerine 'Türkiye ve Türkler peşinen haksızdır' deyişini koyanlar. Türkiye'nin belirli kurumları yerden yere vurulunca bunların yüreği yağla bal bağlıyor. İkinci Cumhuriyetçi yazarlar arasında böyleleri var. Türkiye'ye dragoman gözüyle, hatta tiksintiyle bakıyorlar. Türkiye ile ilgilenen yabancılar ve özellikle AB memurları bunlarla konuşmayı tercih ediyorlar. Onlarla konuşunca içleri rahatlıyor olmalı, tıpkı Osmanlı zamanında dragomanlarla konuşan emperyalist devlet temsilcileri gibi. Ben işte bunlara 'Yeni Dragomanlar' diyorum." Kaynak: Haluk Şahin, *Liberaller, Ulusalcılar, İslamcılar ve Ötekiler*, söyleşi: Devrim Sevimay, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s.133-134.

86 Haluk Şahin, "Vurun Mine'ye", *Radikal*, 5 Ağustos 2005. Bu yazıya bir karşılık olarak bkz. Ahmet Hakan, "Vurun Kahpeye ile Hesaplaşmak", *Hürriyet*, 7 Ağustos 2005.

❖ Ufuk Güldemir'in Bir Diğer İcadı: "Büfeci İslam'ı"

"Büfeci İslam'ı" terimini kamuoyuna mal edecek olan kişi, "Beyaz Türkler" teriminin mucidi Ufuk Güldemir'dir. Güldemir'in bu terimi ortaya atmasının sebebi Ağustos 2006'da *Hürriyet* gazetesi yazarı Gülden Aydın'ın (1958-2019) kızı Ceren ile birlikte İzmir, Karaburun'da tatil sırasında cereyan eden bir olaydı.[87] Gülden Aydın'ın gazeteci olması sebebiyle olay ana mecra basını meşgul edecek ve birçok köşe yazarına konu olacaktı. Bu yazarlardan biri de Ufuk Güldemir idi. Güldemir bu olay vesilesiyle kaleme aldığı yazısına "Beyaz Türk teriminin tesisine katkılarımı bilen bilir. Şimdi yeni bir terim daha tesis etmek istiyorum" satırlarıyla başlayacak ve bu yeni terimi şöyle izah edecekti:

> Can Dündar geçen hafta *Milliyet*'te, son halife Abdülmecid efendinin mayolu denize girmesini örnek göstererek özetle soruyor:
> "Abdülmecid efendi İslam'ın halifesi.. Ama aynı zamanda ressam, müzisyen.. Çocuklarını Avrupa'da okutuyor ve denize mayo ile giriyor. Halife böyleyse, bugünkü liderler neden mayo ile denizde görünmekten çekiniyor?"[88]
>
> Cevaplayalım.
>
> Türkiye'deki İslami hareket "dinsel" değil, sınıfsaldır. İslam son 70 yıldır, bu coğrafyada zenginin değil, başörtülü fakir fukaranın dini olmuştur. Bugünkü iktidar da başörtülü fakir fukaranın seçimle işbaşına gelmesinden başka bir şey değildir. Demokrasilerde fukaralar da yönetime seçilebilir. Demokrasi, elit, aydın ve zengin tahakkümüne izin vermediği içindir ki de iyi bir rejimdir.
>
> Abdülmecit efendinin hayat duruşunu, İslam'ın halifesi olmasına rağmen belirleyen din değil, sınıfıdır. Mayo ile denize girmek sınıfsal bir konudur. Dikkat edilirse aynı tarihlerde İngiliz aristokrasisinin de denize mayo ile girdiği görülür. Atatürk devrimleri ile birlikte burjuvazi ile din arasındaki ilişki kopunca, din köylülere kalmıştır. Oysa din köylülere bırakılamayacak kadar mühim bir şeydir, Türkler şu anda acıyla bu gerçeği öğreniyor. Dindar köylüler çok partili rejimle birlikte şehirlere göçüp "Büfeci" olurken köylü İslam'ını da şehirlere getirmişlerdir.
>
> Bugün Türkiye'de iktidarda olan da işte bu sınıftır. Bu sınıfın siyasi ideolojisine ben "Büfeci İslam'ı" diyorum. Ecevit'i, Bahçeli'yi, Mesut Yılmaz'ı sandığa gömdükleri seçim zaferlerine de "Büfeci İsyanı"
>
> Büfeci İslam'ını biraz açalım. Büfeci, köylülükten kurtulmuş ama daha işadamı olamamıştır. Fakat önemli bir eşiktedir. İşadamı "evrensel" bakar, "sınıflarüstü", "siyaset üstü" hatta "dinlerüstü" düşünür. Büfeci akrabacıdır, klancıdır. Her şeyi

87 Ceren Aydın, koyda yüzerken tesettür mayolu kadınlar ile haşemalı erkeklerden oluşan bir grupta bir kadının kız çocuğunun kakasını yaptırdığını görerek duruma müdahale edecek ve kadından, pisliği temizlemesini isteyecekti. Çıkan tartışmada tesettürlü ve haşemalı grup Ceren Aydın'a saldıracaktı. Kaynak: Yalçın Bayer, "Vurun Kahpeye", *Hürriyet*, 17 Ağustos 2006.

88 Söz konusu yazı şudur: Can Dündar, "Halife Tatilde", *Milliyet Pazar*, 20 Ağustos 2006.

3 metrekare dükkânı kadar bilir. Muhasebesi 3 metrekaredir, siyaseti 3 metrekaredir, dış politikası 3 metrekaredir. "Serbest piyasa" ekonomisini, "serbest bir ekonomik rejim" zanneder, demokrasi ve insan hakları ile entegral irtibatını bilmez. Zanneder ki Amerika zengin olduğu için insan hakları vardır. Oysa insan hakları olduğu için zengin olmuştur Amerika, çözemez. Dünya haritası çok sadedir büfecinin: Yahudi dünyayı sömürür. Araplar, din kardeşimizdir. Yunan düşmandır. Papa Hıristiyan âleminin başkanıdır. Türkiye'miz çok güzeldir. Uğur Dündar araştırmacı gazetecidir. Kuşburnu şekere iyi gelir. Televoleler ahlakımızı bozmaktadır.

Ticareti, kârı, borcu da limitlidir büfecinin. Bayilikten ne kadar kazanılıyorsa o kadar kazanır. Sigaradan 20 kuruş, gazeteden 15 kuruş. Çok bayilik almaya çalışır. Ne kadar çok bayiliği varsa durumu o kadar iyileşir. Baraj gölünde öğrenmiştir yüzmeyi. Denizle ilgisi limitlidir. Ailesi suya girerken "İslam" olduğu için değil, "büfeci" olduğu için saklanır.

Abdülmecit efendi, "modern halife" olduğu için değil, "burjuva" olduğu için denize mayoyla giriyordu sevgili Can. Bugünkü kabinede ben saydım Başbakan dâhil tam 8 tane bayii var. Bayii, büyük büfeci demektir.

Ama büfecilik kötü bir şey değildir. Bugün o, denize mayoyla girmese bile, zengin doğacak çocukları mayoyla denize girecek demektir. Gelişmeye, büyümeye en yatkın kesimdir büfeciler. Yatay değil dikey büyürler.[89]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Fehmi Koru, Güldemir'in icat ettiği bu terimin konuyu çok basite indirgediği kanaatindeydi:

Gazetecilik ilk yakaladığına isim koyma mesleğidir aynı zamanda; bu sebeple kimi "Beyaz Türk – Kara Türk" tasnifini çıkarıyor yaşanan tartışmadan, kimi uzaktan gördüğünün üzerine "Büfeci İslamı'ı" yaftasını asıveriyor.

İyi niyetli çabalar bunlar...

Türkiye entelijansiyası, konuyla akademik yönden ilgilenenler hariç tutulursa, İslam konusunu hemen hiç ciddiye almadı. (...)

"Büfeci İslam" etiketi kentte yaşayan kentlileşememiş köylüleri anlatmak üzere icat edildi; büfecilerin eş ve kızlarının yaşadıkları kenar mahallelerde tekstil sektöründe çalışmalarından hareketle, etiketin dişisine "overlokcu İslam" da diyebilirler...

Olanı anlamaya çalışan her türlü çabaya saygı duymalıyız. Ancak, olan bundan daha karmaşık...

Büfeci, ya da overlokçu kesimin İslam ile irtibatı ayrı bir kategori oluşturmayacak kadar sıradan; esas etiketlenmeyi bekleyen yeni bir fenomen ıskalanıyor: Dışarıdan (köyden) gelerek kenti teslim aldığını varsaydıkları İslam, kendilerini içten kuşatıyor. İslam'la irtibatsız bir kentli sınıf olarak öngörülmüş "Beyaz Türk" kategorisinin temel özelliklerini üzerinde taşıyan, ama İslam'la da irtibatlı yeni

89 Ufuk Güldemir, "Halife Neden Mayoyla Denize Girerdi de Bunlar Girmiyor?", *HaberTürk*, 14 Eylül 2006.

> bir sınıfla yüz yüzeler... Daha önce kendilerini "bu" özellikleriyle tanımadıkları insanlara "istismar" yakıştırması da oturmuyor... O insanların, kadınları yalnızca kadınlar havuzuna giriyor, erkekleri ise kandil geceleri uzak camilere gitmek yerine mahalle mescidine gidiyorlar artık...[90]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Özlem Albayrak, terimin ortaya atıldığı ve köşe yazarlarına konu olduğu dönemde bu terimi kullanan ve kamuoyuna yerleştirmeye çalışan Güldemir'in meslektaşlarının ortak tavırlarını "Ufuk Güldemir'in adını koyduğu ve snob konsorsiyumun onayladığı, 'İslam ve Kültür' başlığındaki yeni yakıştırma olan Büfeci İslam" satırlarıyla tarif edecekti.[91] Bu terime yazılarında sık sık yer vererek terimin kamuoyuna yerleşmesi için en çok çaba harcayacak olan kişi ise Güldemir'in kadim arkadaşı Oray Eğin olacaktı. Eğin, köylerden büyük kentlere gerçekleşen göçün "Büfeci İslamı"nı kentlere taşıdığını ve Beyaz Türklerin de bu durumu kabullenemediğini anlatmakta:

> Beyaz Türkiye kimsenin nasıl yaşayacağına karışmak istemiyor ama Büfeci İslam'ının da gelip Bebek Parkı'nda piknik yapmasına göz yumuyor, Business Class'a başörtü ile binilmesine de sessiz kalamıyor.[92]

Yeni Şafak gazetesi yazarı sosyolog Fatma Barbarosoğlu'nun yazdığı bir yazının ana mecra basın tarafından bağlamından kopartılıp magazinsel hale dönüştürülmesine isyan etmesi ve bu sebeple ana mecra televizyonlara çıkmayı reddetmesi[93] üzerine Oray Eğin, Barbarosoğlu'nun bu tepkisini tuhaf ve haksız bir şekilde "Büfeci İslam'ı" kavramı ile ilişkilendirmeye çalışacaktı.[94] Eğin bir başka yazısında da "Asmalı Konak" televizyon dizisiyle birlikte televizyon kanallarının son yıllarda varoşa, kırsala, taşraya hitap eden, taşrada geçen dizilere yer vermesini ve İstanbul'daki Beyaz Türklerin müdavimi oldukları kulüplerde de kına gecelerinin düzenlenmesini "Büfeci İslam'ı" kavramı ile izah edecekti.[95] Eğin, Beyaz Türklerin lüzumsuz ve uçurum açıcı seçkinciliği bırakıp, bu ülke aydınının 150 yıldır sırt çevirdiği İslamiyet'le barışmasının bu kadar büyük bir "meseleyi anlamasının vakti çoktan geldi" diye yazdıktan sonra şöyle devam edecek ve kadim dostları Ufuk Güldemir ve Soner Yalçın'ı referans gösterecekti:

---

90 Fehmi Koru, "İslam'la Yeniden Tanışırken", *Yeni Şafak*, 10 Eylül 2006.

91 Özlem Albayrak, "Büfeci İslamcılar", *Yeni Şafak*, 24 Ağustos 2006.

92 Oray Eğin, "Mademki Business'tasın Bizim Gibi Olacaksın", *Akşam*, 7 Eylül 2006.

93 Fatma Barbarosoğlu, "Başörtülü Yazar Avı", *Yeni Şafak*, 29 Ağustos 2006.

94 Oray Eğin, "İslamcı Basından Entelektüel Çıkmıyor", *Akşam*, 30 Ağustos 2006.

95 Oray Eğin, "Ben Köyümü Özledim", *Akşam*, 15 Eylül 2007.

> Beyaz Türkiye'nin şimdiden bazı adımları var. Son zamanlarda birtakım üniversitelerden çıkan İslam araştırmaları, tekrar tekrar referans aldığım Ufuk Güldemir'in "Büfeci İslam'ı" kavramı, *Efendi 2* bu yönde samimi çabalar.[96]

Eğin, bir diğer yazısında da İslamî bir burjuvazi olmamasının sebebini, gene "Büfeci İslam'ı" kavramı ile izah edecektir:

> Türkiye'deki İslam'ın en büyük problemlerinden biri de bu tür bir burjuvanın eksikliği. Maalesef, Türkiye'deki İslamcılık henüz büfecilikten kurtulamadı, sınıf atlayamadı. Ve tüm dünyada burjuvazinin önderliğinde başlayan sanat olaylarına katılmakta geri kaldı. Ufuk Güldemir "Türkiye'de İslam bir sınıf meselesi" diyerek tespiti yapmıştı zaten. Büfeci sınıfında kalmakta ısrar eden İslamcılar dünyalarına en basitinden sinemanın renkli ve zengin dünyasını bile sokamadılar.[97]

Eğin'in bu terime sık sık referans vererek yaygınlık kazandırma konusundaki ısrarlı çabalarına rağmen "Büfeci İslam'ı" terimi kamuoyu tarafından benimsenmeyecekti. Eğin'in "en yakın arkadaşım sayılır Soner. Hayatta en güvendiğim insandır. Dünya görüşlerimiz uymasa da, birlikte çok eğleniriz. Mesleki zekâsına ve çalışkanlığına hayranım" sözleriyle andığı[98] Soner Yalçın'ın *Efendi 2* kitabı ise Eğin'in gülünç bir şekilde ileri sürdüğü gibi "İslamiyet ile barışmanın" bir "samimi çabası" değil; Türk toplumunda antisemitizmi olağanlaştırıp yaygınlaştırmasının bir göstergesi olarak görülebilir.

❖ Ertuğrul Özkök'ün Değişen Tarzı

Doğan Medya Grubu'nun "amiral gemisi" *Hürriyet* gazetesinin Mart 2018'de Demirören Grubu'na satılmasından ve AKP yanlısı bir çizgiye evrilmesinden sonra Özkök tarzını tamamen değiştirecek, siyaset yazmaktan vazgeçecek, sütununu büyütüp neredeyse tek sayfa haline getirecek, renkli fotoğraflarla süsleyecek, gündelik hayat, kültür, sanat ve pop müzik ile ilgili yazılar yazmaya başlayacaktır. Özkök, Doğan Medya Grubu'nun satılmasından kısa bir süre sonra yayınlayacağı yazıda bu değişimini şöyle anlatmakta:

> Gazetecilik kariyerimi, Özal yanlısı bir siyaset yazarı olarak yaptım... Eleştiri hakkım olduğu sürece, iktidara yakın gazeteci olmayı hep sevdim... Artık siyaset yazmıyorum... Çünkü o caddede söyleyebilecek lafım kalmadı. Yine de şunu söyleyeyim. Ben apolitik bir yazarım... Ama asla nonpolitik değilim... Eskiden

96 Oray Eğin, "İslamcılar Beyaz Türkleri Anlayamıyor", *Akşam*, 9 Eylül 2006.

97 Oray Eğin, "Hürriyet Bu Hatayı Hep Yapıyor", *Akşam*, 11 Nisan 2007.

98 Ayşe Arman, "Hürriyet'te Yazmak İstemem Diyen Gazeteci Kafasızdır", *Hürriyet*, 24 Kasım 2008.

> siyaseti, siyasetin ana caddelerinde, herkesin gezdiği meydanlarında arıyordum. Orada çıkmaz yollara sapınca, şimdi hayatın çok daha renkli, daha derin ve daha estetik arka sokaklarında volta atmaya başladım... Halimden de memnunum...[99]

Ertuğrul Özkök'ün Mayıs 2020'de Ege ve Akdeniz sahillerini gezmesinden birkaç ay sonra kaleme aldığı yazı,[100] meslektaşı Serdar Turgut'un haklı tepkisine neden olacaktı. Turgut'un tenkidi, aslında medya âleminin ciddiye alması gereken bir özeleştiriydi:

> Tyler Brûlé çağımızın popüler kültürünün ve hayat tarzlarının en iyi analiz edildiği dergi olan *Monocle*'ın yayın yönetmeni.
>
> Brûlé kültürlü, birikimli bir yazar ancak başkalarının parasıyla finanse ettiği gezilerinde yaşayıp gördüklerini gerçek hayatta sanki bunlara herkes tarafından ulaşılabilirmiş gibi sanmak ve genellemeler yaparak hayatımızı nasıl yaşamamız gerektiğine dair sonuçlara varmak ve bize tavsiyeler vermek gibi kötü bir huyu da var. (...)
>
> Tabii başkalarının finanse ettiği tanıtım gezilerindeki hayat gerçekten de muhteşem olabilir, ilk önce cebinizden para çıkmadığı için bu böyledir. Ayrıca tanıtım söz konusu olduğundan gerçek hayatta kimsenin katiyen göremeyeceği ikramlar da ve ortamlar da söz konusudur. Bunları geçmişte yaşadıklarımdan ben de biliyorum.
>
> Bazı etik sorunları göz ardı ederseniz bu tür deneyimin Türk gazeteciler için hayli alışıldık ve yaygın olduğunu söyleyebiliriz.
>
> Belki de şeffaf olunduğu takdirde ve davetin davet olduğu söylendiğinde bu tür yazıların okuyucu açısından bir anlamı da olabilir.
>
> Ama işadamları açısından popüler bir davet hedefi olan gazeteci yaşadığı deneyimleri gerçek yaşam ile karıştırdığı takdirde sorunlar doğabiliyor. (...)
>
> 4 Eylül tarihinde yayınlanan 'Türkiye'nin Amalfi sahili tam burası mı' başlıklı yazısıyla *Hürriyet* yazarı Ertuğrul Özkök nihayet Türkiye'nin Tyler Brûlé'si olmayı başarmış gibi geldi bana.
>
> Özkök de genellikle davetler ile çıktığı gezilerde kendisine Brulé gibi muhteşem bir hayat tarzı kurmuş durumda.
>
> Sakın ha bir davetle çıkılan geziyle insan kendisine nasıl hayat tarzı kurabilir, bu mümkün mü diye düşünmeyin. Çünkü eğer Özkök'seniz bu davetler zincirleme olabiliyor ve sizin asıl gerçek yaşamınızı yaşamaya vaktiniz bile kalmayabiliyor. Böylece aslında sorunlarla, sıkıntılarla dolu olan ve hayli de pürüzlü gerçek yaşamdan iyice soyutlanıp, bir hayali bunun gerçekliğine inanarak yaşayabiliyorsunuz.
>
> İnsanın durumu öyle olunca o da gerçeklikten tamamen kopabiliyor ve yaşatıldığı hayallerin gerçek yaşam olduğunu sanmaya ve bunu bize de tavsiye etmeye başlayabiliyor.

---

99 Ertuğrul Özkök, "Sayın Bakan, Sarin Deposuna Füze Atılır mı?", *Hürriyet*, 17 Nisan 2018.

100 Ertuğrul Özkök, "Türkiye'nin 'Amalfi' Sahili Tam Burası mı", *Hürriyet*, 4 Eylül 2020.

> Ben Özkök'ün popüler kültür bilgisini güzel hayatların analizine yönelttiği kadar biraz da gerçek yaşamın sorunlarını da bizzat yaşadıktan sonra analiz etmeye yönlendirmesini çok isterdim.
>
> Yani tabii ki çoğumuzun yaz ayları Özkök'ün son yazısında anlattığı gibi yatlarda veya butik otellerde geçemiyor.
>
> Keşke o da, bunun var olduğu konusunda bugüne kadar hiçbir ipucu vermese de var olduğuna inandığım gerçek yaşamındaki sorunlardan ve bunları nasıl aştığından da arada bir bahsedip bizimle paylaşsa.
>
> Hayal kurmaya ihtiyacımız olduğunu biliyorum ama arada bir gerçeğe de, bunları paylaşmaya da, ihtiyacımız var.[101]

❖ Medya, Kültür, Sanat Âlemi'nde İlişkiler Ağı

Oray Eğin'in kimi yazıları, iktidarda muhafazakârlar olsa bile Beyaz Türklerin medya kültür, sanat ve eğlence âleminde egemen olduklarını; ilişkilerin üye sayısı sınırlı, çok özel (*exclusive*) bir kulüp havasında, bir ağ içinde döndüğünü ve liyakatin esas olmadığını göstermesi açısından oldukça öğreticidir. Oray Eğin, bu ilişkiler ağının nasıl çalıştığını şöyle anlatmakta:

> İstanbul'un Cihangir semtinin henüz dizi oyuncuları tarafından işgal edilmeden önce şöyle bir özelliği vardı: Birbirine komşu olan insanların ortak ürünleri kültürel hayata sunulur, sonra bu aynı insanlar birbirleri över dururdu. Çok da küçük bir çevre, eş-dost-ahbap ilişkileriyle yürür dururdu.
>
> Kuşkusuz bu insanların çıkardığı yayın organlarında iyi gazetecilik örnekleri de sergilendi ama bu mecraların bir fonksiyonunun da 'biz bize' konuşmak olduğunu anlamak içinde yer alınca daha kolaydı.
>
> Pek çok kriter de tabii ki şahsi ilişkilerle belirlenmişti: İzzet Çapa'dan bahsetmek yadırganır, ama Ece Bar her fırsatta övülür; Barış Pirhasan el üstünde tutulur, ama Osman Sınav görmezden gelinir. (...)
>
> Ne kadar yeteneksiz olsanız da kitabınızı bastıracak bir yayınevi bulursunuz. Yazmayı bilmeseniz bile yazacak bir köşe bulursunuz. Birileri sizi düzenli olarak televizyon programlarına davet eder. Dizi danışmanlığından sivil toplumculuğa kadar 'ek gelir' kapıları sonuna kadar size açıktır. Tek yapacağınız sonuna kadar biat edeceğinizin garantisini vermektir.
>
> Sezen Aksu'nun yalısına davet edilmek, Deniz Türkali'nin bir projesinde yer almak, Zeynep Tanbay-Ufuk Uras çiftiyle kokteyllere katılmak, Murathan Mungan'ın yayımlanmamış çalışmasını telefonda yazarın sesinden dinlemek bu çevrelerde yer almanın 'fringe benefit'leridir.[102]

---

101 Serdar Turgut, "Ertuğrul Özkök Olmak", *HaberTürk*, 8 Eylül 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/2796509-ertugrul-ozkok-olmak

102 Oray Eğin, "Murat Belge'ye Giriş – Bölüm 2", *Akşam*, 2 Haziran 2009.

Birkaç örnek daha verelim.

Oray Eğin eğlence sektörünün önde gelen şirketlerinden Most Production'un (kuruluş 1985) sahibi Mustafa Oğuz'un hayatını anlatan kitabın yayımlanması[103] vesilesiyle kaleme aldığı yazısında bunun ipuçlarını vermekte. Bu ilişkiler ağını anlatırken şöyle yazmakta:

> Bu ilişkiler ağını özellikle vurguluyorum, çünkü Türkiye'de işler böyle yürüyor, tanıdıkla, çevreyle, "network"le ilerliyor. Küçücük bir çevre zaten, herkes birbirini tanıyor. Tanımasa, aynı kulübe girmese bile bir şekilde yolu kesişiyor. (...)
> "Daha genç ve savunmasız yıllarımda" İstanbul'daki bu küçücük çevrenin birbirini sürekli ağırlamasına karşı daha fazla öfke doluydum. Kitap yazmak, şarkı söylemek ya da kültür-sanat alanında faaliyet göstermek için mutlaka ama mutlaka belli kapıları aşındırmanız gerekiyor, kapıları tutan gardiyanlara da tapınmanızı şart koşuyordu sistem. Havuz küçük, aşındıracak kapı sayısı da azdı. Bir şekilde yolunuz mutlaka üç-beş kişiyle kesişmek zorundaydı. Her alanda olduğu gibi liyakatten ziyade kapıyı biat açıyordu.
> İşte şimdi bile bir kitap tanıtımından kankalar haritası çıkarmak mümkün. Bu isimler iktidardayken sadece kişisel ilişkilerle (liyakat ve yeteneği ikincil değer kabul ederek) insanların ya önlerini açabiliyorlardı ya da yolculuğa başlamadan bile önlerini kesebiliyorlardı.
> Konumlarını kötüye kullanmadılar mı, şahsi ilişkileriyle onu-bunu kayırmadılar mı? Eski defterleri açmaya gerek yok. Dünyada da işler kimi tanıdığınla, şahsi ilişkilerle işliyor ama dışarıdan kapıyı çalanlara ayrılan kontenjanın oranı bizdekine kıyasla çok daha fazla.[104]

Eğin bir diğer yazısında medya-siyaset-iş dünyası üçgeninin nasıl işlediğini anlatacaktır:

> Bütün büyük şehirlerde medya, siyaset, iş dünyası aslında birbirini tanıyan küçük çevrelerin kontrolünde bir şöhretler kulübüdür. Üyelik şartları, kulübün kuralları da aşağı yukarı bellidir. İstanbul'da bin kişi varsa, New York'ta belki beş bin kişidir ama herkes kimin kim olduğunu bilir. Önemli olan yeteri kadar zaman geçtikten sonra bu görünmez kulübün üyesi, hep bir parçasıymış gibi davranmaktır.[105]

Oray Eğin mesleğinin ilk yıllarında *Radikal İki*'de yayınlanan bir yazısının ana fikri ile kimi cümlelerinin *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Işıl Özgentürk tarafından intihal edildiğini ve bu durum karşısında ne kendisinin, ne de editörü

---

103 *Mustafa Oğuz Anlatıyor: Türkiye'nin Neşeli Günleri Yorma Birader*, nehir söyleşi: Selin Olgun, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.

104 Oray Eğin, "Hani Herkes Arkadaş...", *HaberTürk*, 5 Ağustos 2019.

105 Oray Eğin, "Masadaki Dördüncü Kişi", *HaberTürk*, 2 Eylül 2019.

Tuğrul Eryılmaz'ın herhangi bir şey yapamadığını yazacaktı. Eğin'in bu durumdan hareketle yaptığı şu tespitler, medya âleminin nasıl işlediği konusunda oldukça öğretici:

> O yıllarda mesleğe yeni başlamış, dergi ve gazetelerde yeni yeni yazıları yayımlanan genç bir gazeteciydim. İmzam bilinmiyordu, henüz "kulübe" girmemiştim, dolayısıyla kültür-sanat ve medya dünyasında kontrolü elinde tutanlar tarafından görmezden gelinmem oyununun bir parçasıydı. Bana Türkiye'deki entelijansiya için de erken bir ders olmuştu: Görmezden gelebildikleri sürece görmezden gelecekler, başkasının emeğini hiç çekinmeden kendilerine mal edebileceklerdi. 90'ların ortasından 2000'lerin başına kadar *Radikal İki*'nin bütün medyaya tepeden bakan, kendini diğerlerinden üstün gören -haksız da diyemeyeceğim- bir tavrı vardı. Başka yazarlarla polemiklere girdiği çok nadir görülen, kendisini açıklama gereği duymayan, medyanın geri kalanından daha üstün olduğunu bilen ve bunu göstermekten çekinmeyen bir yayın organıydı.[106]

Oray Eğin (OE), *Radikal İki*'nin yayın yönetmeni Tuğrul Eryılmaz (TE) ile yaptığı mülakatta medya âleminin âdeta kapalı bir kulüp olarak nasıl çalıştığını bir kere daha ortaya koymakta:

> *OE: Medyada konumlu bir gazeteciyken, parayı da yönetirken bu konumu kendi klanınızı*[107] *kalkındırmak olarak kullandınız mı?*
>
> TE: Klan değil ama 'Bunlar çok iyi insanlar ve doğru şeyleri söylemek için yer arıyorlar, keşke ben bunlara biraz para kazandırsam' dedim. Yaptım bunu tabii, bir sürü yaptım. Rahmetli Okay Gönensin de bunu bize yaptı. Oradan buradan şutlandığımızda ertesi gün *Cumhuriyet*'e çağırdı. İdeolojik bir birlikteliğimiz yoktu. Bana hep 'Sen bazılarını kolluyorsun' diyorlar. E tabii kolluyorum, çünkü onlar da beni kolladılar. Benim kollamam siyasi değil, mesleki kollamalar yapıyorum.
>
> *OE: İşte Cihangir tam da bu değil mi?*
>
> TE: Cihangir diye bir çete yok. Keşke olsaydı. *Cumhuriyet* de yok. İnsani kaygılarla bir sürü şey yapılabilir, keşke olsaydı da hepimiz zengin olsaydık.
>
> *OE: Ama Tomris Giritlioğlu dizi yaptığı zaman geliyor sizi, birbiriyle arkadaş olan isimleri buluyor.*
>
> TE: Türkiye'de entelijansiya bizim sandığımız kadar çok geniş değil. Böyle bir sıkıntımız var. Türkiye'de millet Ankara'ya bile gitmiyor, İstanbul'da sıkıştık kaldık. Bizim gibi gariban Ankaralı enteller de buraya geliyor.
>
> *OE: Bir arkadaşınızın kitabı çıkınca övmek zorunda mısınız?*
>
> TE: Doğru cevap istiyor musun? Evet. Görmezden geldiğin zaman da insanlar anlıyor. Kötü bir kitabı hiçbir zaman övdürmedik, ama dövdürmedik de doğrusu.

106 Oray Eğin, "İptal Kültürü", *HaberTürk*, 8 Eylül 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2797002-iptal-kulturu

107 İngilizce "clan" kelimesinin Türkçe fonetiğe uygun yazılışı. Türkçe karşılığı "kabile"dir.

OE: Dövdürmek gerekmiyor muydu peki?

TE: Doğru. Kendimi yalanlıyorum, ama diyorsun ki bu kadar lanet olası insanların içinde uğraşacağım bu mu kaldı, bir halt etmiş, yazık, kötü bir kitap yazmış, kötü bir film çekmiş. Ama bunu üç kere yaptığın zaman adama alçak derler ve inandırıcılığını kaybedersin.[108]

Ahmet Hakan da ünlü sinema oyuncusu Ozan Güven'in kız arkadaşını dövmesi olayında sanatçı çevresinin suskun kalması üzerine kaleme aldığı yazıda, medya ve sanat âlemindeki ilişkileri şöyle anlatacaktı:

Türkiye'de maalesef müthiş bir aşiretçilik, muazzam bir cemaatçilik, asla bırakılmayan bir mahallecilik, sürekli üzerinde titizlenilen bir takımcılık var.

Güya okumuş yazmış, güya kültürlü insanlar...(...)

Cihangir odaklı bir aşiret var. Bunlar o derece ilkel bir aşiretçilik duygusu içinde hareket ederler ki...

- İşine geldiğinde ya da şartlar öyle gerektirdiğinde fena halde uysal olabilen bir adamı, "huysuz" diye yuttururlar.
- Düzenin gazetelerinde yıllarca köşe başını tutarak gemisini yürüten aynı adamı, "iflah olmaz bir aykırı" diye yuttururlar.
- Sistemden yıllarca ama yıllarca nemalanmış aynı adamı, "ödün vermez Marksist" diye yuttururlar.[109]

Oray Eğin bir diğer yazısında 1990'lı yılların ortasından itibaren tuttuğu günlüklere ve notlara bakarak şu gözlemlerde bulunacaktı:

Defterlere baktıkça İstanbul'daki medya ve kültür-sanat çevrelerinin ne kadar kapalı bir dünya olduğunu görüyorum. 90'ların sonu ve 2000'lerin başında gazete sayfalarında hakkında haber yapılan kimlerse, benim günlüklerime de onlar sızmış. Gidilen mekânlar (Kaktüs, Smyrna, Safran), övülen yazarlar (Murathan Mungan, Perihan Mağden, Orhan Pamuk) hep aynı. Herkes sadece birbirinin kitabını, filmini, sanatını övüyor. (Deniz Türkali, "Tıpkı bizim Murat Morova'nın resimleri gibi" dedi.) (.....) Eski dedikoduları, anıları, kavgaları okudukça eğleniyorum. Ama ancak bugünden bakınca fark ettiğim aslında bir çöküşün birinci elden tanığı olduğum. Büyük bir körlüğün, öngörüsüzlüğün yıllarıydı... Geriye dönüp baktığımda kendi toplumuna yabancı, klancı, analiz yeteneğinden yoksun, dışlayıcı bir entelektüel cemaat çıkıyor karşıma. Sadece birbirlerinin dediğini duyarak ülkeyi yanılttılar ve böyle böyle yok oldular.[110]

---

108 Oray Eğin, "Tuğrul Eryılmaz Anlatıyor: 'Ben Tuğrul'a biraz daha edepsizlik ederdim' ", *HaberTürk*, 25 Aralık 2018.

109 Ahmet Hakan, "Ozan Güven'i Koruma ve Kollama Kanunu mu Var?", *Hürriyet*, 2 Temmuz 2020.

110 Oray Eğin, "Medyanın Çöküş Yılları", *Habertürk*, 29 Ocak 2018.

Oray Eğin'in, katıldığı kültür-sanat âleminin etkinliklerini naklettiği yazılar da bu âlemin nasıl herkesin birbirini tanıdığı ve ilk adıyla hitap ettiği seçkin bir kulüp şeklinde işlediğini bir kere daha göstermekte:

> Sanatçı Elif Uras'ın[111] Galerist'te geçen Cuma açılan Hayal Meyal isimli sergisi için 40 kişilik küçük bir grupla önizleme yemeğine katıldım. Uras bu sergi için New York ve İznik'te deliler gibi çalışıp 33 parça eser üretmiş. Sergiyi gezerken herkes galerinin en arka odasındaki dev çini enstalasyonu ve ortadaki çeşmeden gözünü alamadı. Doğu-Batı arasındaki çatışmada arada kalan kadının kimliğine gönderme yapan eserleri, günümüz politik iklimine dair kuvvetli yorumlar içeriyor. Sergiyi gezdikten sonra eski Nu Pera'ya özel yemeğe indik. Kimler yoktu ki... Başta Güngör ve Nuran Uras, Sabancı Müzesi'nin müdürü Nazan Ölçer, Zafer Civelek,[112] Ferit Sarper[113] ve Autoban'ın[114] sahibi eşi Seyhan Özdemir... Tansa Mermerci[115] kürk yelekle gelmişti, ama hava aniden soğuduğu için kimse yadırgamadı. Gece Tamara Çelebi'yle[116] uzun uzun sohbet ettik. Saddam'ın devrilmesinde büyük rol oynayan babası Ahmet Çelebi'yi[117] yakın zamanda kaybeden Tamara'nın aile hikâyesini anlattığı *Geyikli Köşk* kitabının[118] Türkçede yayımlandığını öğrendim.[119]

Eğin'in katıldığı bir diğer etkinlik; Eskişehirli işadamı, Polimeks Holding Yönetim Kurulu Başkanı Erol Tabanca'nın Odunpazarı, Eskişehir'de kurduğu Odunpazarı Modern Müze'nin (OMM) açılış davetiydi:

> Aman da aman kimler gelmiş. Ben "Süslü Osman" lakabıyla nam salan Osman Çarmıklı'nın olmadığı davete davet demem, nitekim oradaydı. Epeydir ortalıkta görünmeyen Güler Sabancı bu sefer kamuoyunun karşısında. Eski havalimanını özleyenler için Sani Şener'le hasret giderme imkânı var, ama fazla kafasını şişirmeyin. Futbol federasyonuyla ilgili sıkıntılarınız için adres ise Hüsnü Güreli. "Genç yaşayan" Cem Hakko ve yeni eşi çok şık Ronit, aynı zamanda da çok modernler. Az ileride eski eş Bettina Machler de duruyor. Uğruna Sezen Aksu'nun "Bir iş

111 New York'ta yaşayan Elif Uras, Güngör-Nuran Uras çiftinin kızıdır. Güngör Uras (1933-2018), *Milliyet* ve *Dünya* gazetelerinde köşe yazarı idi.

112 Sakıp Sabancı'nın (1933-2004) yeğenidir.

113 İKSV Yönetim Kurulu Başkanı Filiz Sarper Eczacıbaşı'nın oğlu.

114 Autoban, mimarlık ve tasarım şirketidir.

115 Tansa Mermerci Ekşioğlu, Sanat Platformu SPOT'un kurucusudur. Babası Mehmet Ata Mermerci (1929-1993) 1955 yılında kurulan Türkiye'nin ilk tekstil fabrikalarından Akfil Tekstil'in sahibiydi.

116 Asıl adı Tamara Chalabi.

117 Ahmed Chalabi (1944-2015), Irak Milli Kongresi'nin kurucusu idi. ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin öncesinde Amerikan istihbaratına Saddam Hüseyin'in kitlesel imha silahlarına sahip olduğu ve El Kaide ile ilişkisi olduğu hususunda yalan bilgiler vererek Irak'ın işgaline yol açmıştı. Kaynak: "Ahmed Chalabi", en.wikipedia.org/wiki/Ahmed_Chalabi

118 Tamara Çelebi, *Geyikli Köşk*, çev: Kahraman Türel, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2016.

119 Oray Eğin, "Bir Haftalığına Türkiye'ye Geldim ve...", *Sözcü*, 25 Eylül 2016.

> karıştırıyorsun sen, yok başka ihtimalin" sözlerini yazdığı Önder Fırat pek bir şey karıştırmıyormuş gibi bu sefer. Bülent ve Oya Eczacıbaşı da orada, ya partilerin olmazsa olmaz simalarından Celal Çapa eksik olur mu? (...) "Herkes orada," demişlerdi, hakikaten de herkes Eskişehir'e akın etmiş. Bir ara acaba davetliler, kıyafetler, bu açılış töreni, İstanbul'dan Eskişehir'e yolculuk, trende çekilen selfie'ler de müzenin birer parçası, birer enstalasyon mu diye düşünmeden edemedim.[120]

Oray Eğin, ünlü sanatçı Ahmet Güneştekin'in 5 Aralık 2019 akşamı Pilevneli Mecidiyeköy'de açtığı "Hafıza Odası" başlıklı kapsamlı sergiye[121] de katılacak ve intibalarını şöyle aktaracaktı:

> Önceki akşam beklediğimden de iddialı bir davetin ortasına düştüğümde kalabalığın çeşitliliğini görünce belki bu yüzden ilk başta şöyle bir afalladım.
>
> Ben mesela Zülfü Livaneli'yle Mahsun Kırmızıgül'ü daha önce hiç aynı masada görmemiştim. Livaneli hemen not ettirdi, 3 Mart'ta New York'ta olacakmış ve bir etkinliği varmış.[122] Doğum günümü Livaneli'yle geçireceğim demek ki: Leylim ley!
>
> Birbirini *Alem* dergisinden tanıyanların aşırı samimiyetinde selamlaştığım güzel kadın meğerse Ayşe Kucuroğlu'ymuş;[123] masa yanımda oturan Rüya Baraz (meşhur galerici Yahşi Baraz'ın kızı) olmasa merak etmeye devam edecektim. O kötü espriyi yapmadan duramadım: "Çocuklar nerede peki?"
>
> En önemli masada oturanlardan Kıraç kardeşlerden bıyıksız olanının İnan Kıraç[124] olduğunu Google yardımıyla öğrendim. O kadar kopmuşum ortamlardan, düşünün. Neyse ki Ahmet Misbah Demircan'ı[125] saçlarından tanıdım.
>
> Şu holdingin CEO'su, o şirketin sahibinin kızı, bu yatırım bankacısı, uluslararası sanatçı, galerici, kolektör,[126] emekli bir amiralin oğlu, belki bir amiral derken...
>
> Bir ara *Habertürk* yazarı Muhsin Kızılkaya'yı gördüm, geçenlerde yazdığı bir yazıdan dolayı tebrik edecektim ama o an aklıma gelmedi ben de bir şey söylemeye hazır ama ne söyleyeceğine tam karar vermemiş insanların tereddüdüyle durumu kurtardım.[127]

---

120 Oray Eğin, "Ommmmmm", *HaberTürk*, 10 Eylül 2019.

121 Ünal Demirkaya, "Ahmet Güneştekin'in Merakla Beklenen Sergisi Açıldı", *Sözcü*, 6 Aralık 2019.

122 Livaneli, *Serenad* kitabının İngilizce çevirisinin *(Serenad for Nadia)* yayınlanması vesilesiyle yapılan tanıtıma katılacak ve bir konser verecekti.

123 Bebek'teki Happily Ever After isimli cafe'nin sahibi iş kadını. Kaynak: Ayşe Arman, "Her Banyo Sonrasında 80 Tırnak Kesiyorum, Yakında 90 Olacak!", *Hürriyet*, 19 Ocak 2012.

124 İnan Kıraç (1937-), Vehbi Koç'un kızı Suna'nın eşi. Koç Holding'de üst düzey yöneticilikten emekli olduktan sonra Kıraça Holding'i kurdu. Hâlihazırda bu holdingin yönetim kurulu başkanıdır.

125 2004-2014 yılları arasında Beyoğlu belediye başkanı idi. Ekim 2019'dan bu yana Kültür ve Turizm Bakan yardımcısı.

126 Yazar burada "koleksiyoner" anlamına gelen İngilizce "collector" kelimesini kullandı ve Türkçe fonetiğe uygun bir şekilde yazdı.

127 Oray Eğin, "Türkiye'nin MET Galası", *HaberTürk*, 6 Aralık 2019.

Radikal İki'nin eski editörü Tuğrul Eryılmaz'ın 6 Eylül 2019 tarihinden bu yana T24 internet gazetesindeki "düzeyli magazin" başlıklı köşesinde yayınladığı yazıları; çoğunluğu Cihangir'de yaşayan liberal ve liberal sol görüşlü gazeteci, yazar ve kültür, sanat âleminin tanınmış isimlerinin sadece üyelerin girebildikleri bir kulüp halinde hareket ettiklerini göstermesi açısından hem eğlenceli, hem de öğretici.

Oray Eğin yakın bir tarihte Refik Anadol'un eserleri kapsayan bir sergi ile ilgili yazdığı yazısında Cihangir'de yoğunlaşan kültür sanat âleminin önde gelen figürlerinin kendilerine atfettikleri abartılmış neme göndermede bulunacaktı:

> Bu sergi Türkiye'de kültür-sanat dünyasına kabul vizesini verdiğini düşünen "Upper Cihangir"de infial yarattı tabii ki.[128]

❖ Seçkin Olmanın Diğer Vasıfları: Bol İngilizce Terimli Türkçe Konuşmak ve Ünlülerle Dost Olmak

– Yeni Melez Dil

Günümüzde New York'ta, Los Angeles'te, Londra'da rahatlıkla yaşayabilecek derecede "enternasyonal" biri olduğunu belli etmenin bir yolu, konuşmalara ve yazışmalara sadece sular seller gibi İngilizce bilenlerin anlayabilecekleri İngilizce terimler serpiştirmek. Plazalarda çalışan beyaz yakalı neslin bu alışkanlığı alay, mizah konusu olmasına; yakın bir tarihte 2018 Türkiye Güzeli seçilen Şevval Şahin'in katıldığı bir televizyon programında İngilizce-Türkçe karışımı melez bir dil konuşması nedeniyle haklı olarak eleştirilmesine[129] rağmen köşe yazarlarının benzer davranışları ise hiç garipsenmemekte ve eleştirilmemekte. Bu tür bir yazış üslubu seçkin olmanın, ortalama Türk'ün üzerinde vasıflara haiz olmanın bir göstergesi. Ertuğrul Özkök ve Oray Eğin'in yazıları bu tavrın en iyi örnekleri. Ertuğrul Özkök, 2009 yılının sonunda genel yayın yönetmenliği makamından ayrılıp koltuğunu Enis Berberoğlu'na teslim ettiği toplantıda yaptığı duygusal konuşmasını gözyaşları içinde "That was a good life" (güzel bir hayattı) cümlesiyle sona erdirecekti. Özkök, bu cümleyi Amerika'nın önde gelen gazetelerinden *The Washington Post*'un genel yayın yönetmeni Ben Bradlee'nin (1921-2014)

128 Oray Eğin, "Refik'in Anadol'u", *Habertürk*, 9 Nisan 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3033765-refikin-anadolu

129 Savaş Özbey, "Buradan Çıkınca Lança Giderim", *Hürriyet Kelebek*, 9 Ekim 2020.

emekliye ayrılmasından sonra yayınladığı anı kitabının[130] başlığına öykünerek sarf etmişti. Bu teatral sahneyi *Sabah* gazetesi yazarı Haşmet Babaoğlu haklı olarak eleştirecekti:

> Ertuğrul Özkök'e yeni "hayat"ında başarı ve mutluluk diliyorum.
> Ama kafama takıldı... Logosunda "Türkiye Türklerindir" yazan bir gazetenin tepe yöneticisi neden orada geçen günlerini İngilizce bir deyimle özetler? Bir süredir gazetesine "sit-com" diyordu Özkök. Yani *Hürriyet*'teki çalışma düzenini Amerikalıların tiyatro tadı taşıyan komedi dizilerine benzetiyordu.
> "That was a good life" lafı sit-com'un bittiğine yapılmış bir gönderme mi?
> Hepsi bir yana... Belki bu tavrın arkasında medyamızın temel sorunlarından biri gizlidir.
> Bu kadar hayati bir anda ağzından Hollywood karakterlerine özgü laflar çıkan bir kişinin "buralı" gibi yaşadığını ve ülkede olup bitenleri "buralı" gibi değerlendirdiğini söyleyebilir miyiz?[131]

Bu hususta birkaç örnek verelim.[132]

- **Ertuğrul Özkök**

– Yeni İstanbul Havalimanı'ndaki "business lounge"ı tanıtırken:

> Diyorum ki bu lounge İstanbul'un yeni havaalanını bütün dünyada tek kılacak bir **aseti**[133] olmuş.[134]

– Koronavirüs salgını nedeniyle 65 yaş ve üstü kişilere getirilen sokağa çıkma yasağı vesilesiyle yayınladığı yazılarda "65+" veya "65 ve üstü" yerine ısrarla "**65 plus**" yazması.

– *Hürriyet* gazetesini dijital çağa uyumlu kılmak için Palo Alto, San Francisco'da yapılan toplantı vesilesiyle:

> Hepimizde "**being there**", yani 'orada olmak' duygusu. *Hürriyet*'in yeni çağı ve biz de oradayız.[135]

130 Ben Bradlee, *A Good Life: Newspapering and Other Adventures*, Simon and Schuster, New York, 1995.

131 Haşmet Babaoğlu, "Özkök'ün Vedası!", *Sabah*, 30 Aralık 2009.

132 Siyah karakterli vurgular tarafımdan yapılmıştır.

133 İngilizce "asset"in Türkçe telaffuza göre yazılışı. "Varlık" veya "kazanç" anlamına gelir.

134 Ertuğrul Özkök, "THY Lounge'undaki Kıtır Pide Tutkunlarına İki Güzel Haber", *Hürriyet*, 5 Nisan 2019.

135 Ertuğrul Özkök, "Hürriyet 3.0 Dönemi Silikon'da Açılıyor", *Hürriyet*, 29 Mayıs 2013. "Being there", doğru zamanda doğru yerde bulunmak anlamına gelir.

– Zynga şirketine satılan Peak Games oyun şirketinin kurucusu Sidar Şahin'i tanıtan yazısı:

> Sidar Şahin'in bundan sonraki hayatı, dijital devrimin Amerika'daki devlerini kuranlarınkine benziyor. Mesela Mark Zuckerberg gibi o da "**drop out**", yani üniversiteden ayrılmış. Aradaki fark şu: Zuckerberg Harvard'ı "**sophomore**" yani ikinci yılında terk etmiş. Sidar ise Boğaziçi Üniversitesi'ni birinci yıldan sonra bırakmış."[136]

Diğer örnekler

> Hafta sonu Güler Sabancı'nın *Bir Üniversite Var Ederken* adlı kitabını büyük bir "**vintage**" duyguyla okudum.[137]
>
> Pandeminin başından beri yeni moda deyişle **sweatpant**, yani bildiğiniz eşofmanla yaşıyorum.[138]
>
> İhsan [Yılmaz] bunu yazınca tabii ki, kulağı kesik bir **Upper Cihangir watchdog**'u (tarassut köpeği) olarak kulaklarım dikildi, burnum fena bir koku almaya başladı...[139]
>
> Bir akşam önceki programın damağında bıraktığı o bütün "bitter" tat gitti.[140]

- **Oray Eğin**

– Tuğrul Eryılmaz (T.E.) ile mülakatı:

> OE: İkimizin de daha rahat edeceği İngilizce bir soruyla başlamak istiyorum... **'Would you rather be a jerk or an idiot?'**. Herhalde 'Hıyar mı olmak isterdiniz enayi mi?' diye çevirebiliriz.
>
> T.E.Jerk. (Hıyar.)
>
> O.E. Buna çok şaşırdım. Ben sizden **'idiot'** beklerdim.
>
> T.E. **'Idiot'** bayağı kötü bir şey. **'Jerk'lükten** bir şekilde yırtabilirsin, hıyarlıktan kurtulma şansın hep vardır ve ben hayatımda çok hıyarlık yaptım.[141]

* * *

Aslında ta İstanbul'da sözleşmiştik Zülfü Livaneli'yle. Mart ayında New York'ta olacaktı, ben de bu vesileyle uzun zamandır onunla yapmak istediğim "**blind test**"i gerçekleştirecektim. *Roll* dergisinin dikkatli okurları -bir yabancı dergiden uyarlanan- bu testi hatırlar: Ünlülere bazı şarkılar çalınıyor, hangi şarkı olduğunu

136 Ertuğrul Özkök, "1,5 Milyarlık Mucizeyi Yazan 35 Üniversiteden 100 Genç", *Hürriyet*, 3 Haziran 2020.

137 Ertuğrul Özkök, "Başkan Sertleşerek Fiziki 10 Puana Çıkardı", *Hürriyet*, 9 Haziran 2020.

138 Ertuğrul Özkök, "Urla'ya Giderken Pantolonumu Unuttum: Teşhis Alzheimer mı", *Hürriyet*, 14 Mart 2021.

139 Ertuğrul Özkök, "Gizli Koleksiyoncu Selçuk'un Elindeki Gerçek Miro mu Acaba", *Hürriyet*, 18 Mart 2021.

140 Ertuğrul Özkök, "Bir başka YouTube videosu ve arkasındaki afişin anlattığı", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2021.

141 Oray Eğin, "Solcu ve Fakir: 50 yıllık gazetecinin banka hesabında sadece 3 bin TL var", *HaberTürk*, 24 Aralık 2018.

tahmin etmeleri bekleniyor ve üzerinde konuşuluyor. Tabii şarkılar da sorulacak kişinin hikâyesiyle alakalı olacak.[142]

* * *

Sezen Aksu'nun yalısına davet edilmek, Deniz Türkali'nin bir projesinde yer almak, Zeynep Tanbay-Ufuk Uras çiftiyle kokteyllere katılmak, Murathan Mungan'ın yayımlanmamış çalışmasını telefonda yazarın sesinden dinlemek bu çevrelerde yer almanın 'fringe benefit'leridir.[143]

* * *

"Upper Cihangir"den "Lower Nişantaşı"na gidelim. Ahmet Hakan mahalleye Yozgatspor'dan transfer olalı çok oldu, ama o meşhur deyişteki gibi çocuğu Yozgat'tan çıkarabilirsin ama Yozgat'ı çocuktan çıkaramazsın. Bu sınıf atlama merakının early-2000s'da biraz ilgi çekici tarafı vardı ama şimdi sıktı.[144]

Eğin'in İstanbul'daki Bâtard restoranı ile ilgili izlenimleri:

Güvendiğim bir başka arkadaşım Bâtard'da aşçının harikalar yarattığını söyleyince gittik. Hakikaten de New York'tan fırlamış gibi bir lokanta, ne yediysek de güzeldi. Ama "piece de resistance" patates püresinin üstünde gelen dana kaburgaydı. Tel tel ayrılan bu mükemmel pişmiş et başyapıt sayılabilir kolaylıkla. Ama orijinal değil. Biraz dünya lokantalarını gezen biri Thomas Keller'ın 72 saatte pişen "short rib" reçetesinin aynısı olduğunu anlar. Masadakiler "Nasıl pişirmişler?" diye konuşurken ben tüm bilmişliğimle "sous vide" dedim, çünkü Keller'ın tarifini ben de defalarca denedim ve aynı sonucu aldım.[145]

Oray Eğin 2021 yılının başındaki bir yazısında dijital âlemin yeni uygulaması olup yalnız davetiyeyle kullanılan Clubhouse sesli sohbet odalarına değinecek ve geçmişte bizatihi kendisinin de yazılarına bolca İngilizce terimler serpiştirdiğini unutmayı tercih ederek Türkçe sohbet odalarında bolca İngilizce terimlerin kullanılmasını haklı olarak eleştirecekti:

142 Oray Eğin, "O Gün Zülfü Livaneli'yle Birlikteydim! Virüs bana da bulaştı mı?", 29 Mart 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2628351-o-gun-zulfu-livaneliyle-birlikteydim-virus-bana-da-bulasti-mi

143 Oray Eğin, "Murat Belge'ye Giriş – Bölüm 1", *Akşam*, 2 Haziran 2009, https://www.haberturk.com/medya/haber/150621-cihangiri-cok-sevmistim

144 Oray Eğin, "Ucuz Sataşmalar ve Diğer Notlar", *HaberTürk*, 9 Ekim 2020. https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2829407-ucuz-satasmalar-ve-diger-notlar

145 Oray Eğin, "Türkiye'nin en iyi lokantası, Türkiye'nin en kötü lokantası", 18 Ağustos 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3165564-turkiyenin-en-iyi-lokantasi-turkiyenin-en-kotu-lokantas

> Reklamcı, sosyal medya uzmanı, girişimci ve benzeri türevlerdeki birtakım tipler araya mutlaka ama mutlaka İngilizce sözcükler sıkıştırarak dijital platformların, özel olarak Clubhouse app.'inin, pandeminin bir şey bir şeye etkisi üzerine kendilerini çok ciddiye aldıkları belli paneller düzenliyorlar.
>
> Ancak bu "upward swing" sandıklarının tam bir "sewage hole" olduğu konusunda ciddi endişelerim var. Gerçi hepimiz hafta sonu elimizde tuzlukla meraktan girdik.
>
> Aslında aylardır ABD'de patlamıştı Clubhouse; pandemi yüzünden Soho House'lara gidilmediği bir dünyada ayrıcalıklı ("exclusive" diyeyim) bu ortamda ünlülerin kendi aralarındaki sohbetlerine katılmak bir statü sembolü olmuştu. Çok "sought after" bir davetiyeyle girilen bu uygulama hafta sonu Türkiye'de dev bir kartopu gibi büyüdü.[146]

Hürriyet yazarı Onur Baştürk'ün bu tür melez konuşma tarzı hakkındaki tespitleri, her ne kadar meslektaşlarını bu kategoriye sokmama gibi bir yandaşlık zaafı içeriyorsa da dikkate değer bir içeriğe sahip:

> Ajans çalışanlarının ya da herhangi bir şirkette, yani o popüler deyişle kurumsaldakilerin kendilerine özgü bir dili vardır.
>
> Onlar toplantı 'set' eder, dosyayı 'attach' ettin mi der, 'follow up' ettin mi diye konuşur, 'report' edelim dillerinden düşmez, inanılmaz 'urgent' diye telaşlanırlar, 'case' üzerinde çalışalım derler ve bir de 'heads up' verirler.
>
> Türkçe İngilizce karışık bir dilleri vardır yani.
>
> Bazısı bunu çok abartır, bazısı gerçekten o kelimenin Türkçesini dahi unutmuştur.
>
> Bir başkasına tuhaf ya da özenti görünen o karmaşık dil, aslında o dünyada yer etmenin gizli bir koşulu gibidir. O şekilde konuşmazsan kulübe giremezmişsin gibi...
>
> Böyle konuşmazsan kendini global hissedemezmişsin gibi...
>
> Şevval Şahin'in Pelin Kaya'yla yaptığı röportajda peş peşe İngilizce kelime kullanması konuşuluyor günlerdir.
>
> Şevvallerin dünyası da aslında kurumsalların dünyası gibi.
>
> Onların da bu şekilde Türkçe İngilizce karışık bir dili var. Normalleri bu.
>
> Şeyma Subaşı'yla yıllar evvel yaptığım röportajda "Zoom out olarak olaya bakıyorum" demesi gibi.
>
> Şeyma da Şevval kadar olmasa bile sıkça bu şekilde konuşur.
>
> Nitekim aynı sosyal diyardalar.
>
> Bu melez konuşmanın bin tane nedeni olabilir:
>
> Çok fazla yabancı arkadaşının olması, yabancılarla sürekli iş yapmak gibi gibi...

146 Oray Eğin, "Clubhouse çukuru: Brek... brek... arkadaş arıyorum arkadaş...", *HaberTürk*, 1 Şubat 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2957653-clubhouse-cukuru-brek-brek-arkadas-ariyorum-arkadas

> Ama en büyük nedeni bence şu:
> Belli bir sosyal çevrede onaylanmak istiyorsan araya İngilizce kelime sıkıştırman kendiliğinden bir kural.[147]

Bu yeni nıelez dili kullanan bu kesimi tanımlamak için Haşmet Babaoğlu ve Onur Baştürk'ün gözlemleri oldukça gerçekçi ve öğretici. Bu kesim "yerli" olmasına rağmen aslında "buralı" olmayan, akranlarıyla birlikte yaşadığı steril âlemde toplumun genelini tepeden süzen, istediği an Amerika'ya, Avrupa'ya, Maldivler'e veya Şeysel Adaları'na uçabilecek kadar "enternasyonal" bir müreffeh ve snob sınıf.

– "Ünlüler" İle Dostluklar

Köşe yazarlarının bir diğer seçkinlik tezahürleri de "ünlüler" (*celebrities*) âleminin birer aktörü olup bu âlemin diğer yerli ve/veya yabancı simaları ile dostane ilişkileri olduklarını belirtmek veya "ünlüler"in yer aldığı davetlere davet edilecek kadar seçkin olduklarını vurgulamak. Bu davranış örneklerini Güneri Cıvaoğlu, Ertuğrul Özkök ve Oray Eğin sergilemekte. Özkök ve Cıvaoğlu her vesile ile ünlü, güçlü ve varlıklı insanlar ile bir arada olmaktan son derece hoşnut olmakta ve bunu da belli etmekten çekinmemekteler. Birkaç örnek verelim:

Cıvaoğlu, Vehbi Koç Vakfı'nın desteği ile açılmış olan bir sergiyi ziyaret etmek için gittiği Washington D.C.'ye gazeteci vizesi yerine turist vizesi ile gelmesi nedeniyle girişine izin verilmeyip havaalanında bekletilmesi üzerine "ben Türkiye'de bir gazete ve TV ünlüsüyüm" sihirli cümlesiyle tecritten kurtulduğunu ve kadın polisin "gidebilirsiniz Mr. Celebrity" müstehzi ifadesiyle girişine izin verildiğini yazacaktır.[148]

2011 yılında Birleşik Amerika Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın İstanbul'u ziyareti sırasında davet edilen üç Türk gazeteciden (diğerleri Sedat Ergin, Cengiz Çandar) biri olan Cıvaoğlu geceyi şöyle anlatmakta:

> Hafta sonunda Boğaz kıyısında bir gece. 4 bizden 2 de Amerikalı gazeteci, Think Tank yöneticisi eski Büyükelçi Özdem Sanberk, birkaç iş insanı,[149] ABD'nin iki numarası Joe Biden'ın çevresindeler.

147 Onur Baştürk, "Şevvallerin Öyle Konuşmasının Nedeni", *Hürriyet*, 10 Ekim 2020.

148 Güneri Cıvaoğlu, "Tecrit Saatlerim", *Milliyet*, 30 Ekim 2005.

149 Bunlardan ikisi, Suzan Sabancı ve Ali Kibar idi. Kaynak Ertuğrul Özkök, "Yeni Başkandan Sonra Dışişleri Bakanı da Maçakızı'ndan Çıktı", *Hürriyet*, 24 Kasım 2020.

> Sahir Erozan'ın[150] yalısındaki davette Joe Biden'e refakat eden Amerikan üst düzey bürokratlar ile Dışişleri Müsteşarı Büyükelçi Feridun Sinirlioğlu, Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Namık Tan, ABD İstanbul Başkonsolosu Scott Frederic Kilner ve eşi de vardı.
>
> Ve iyi seçilmiş iki kadın konuk...
>
> Tülin Şahin, Türkiye'nin "tanıtım yüzü", 5 yabancı dil konuşuyor.[151]
>
> Pelin Batu oyunculuğunun ötesinde Boğaziçi Üniversitesi'nde tarih doktorası yapmakta.
>
> Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi konularında sorulara cevap verebilecek donanıma sahip. Emekli Büyükelçi İnal Batu'nun kızı... Eğitiminin büyük bölümünü İngilizce dilinde tamamladı. Sonuç, Sahir Erozan başarılı bir "cast" yapmış.[152]

Joe Biden'ın ABD başkanlık seçimini kazanmasının ardından Dışişleri Bakanlığı'na tayin ettiği Antony Blinken'in 2011 yılındaki davete katılmış olan Joe Biden ve danışmanları arasında yer alması üzerine Ertuğrul Özkök de bu daveti yazma gereğini hissedecekti. Özkök yazısında "Kuzguncuk'taki yalının sahibi" Sahir Erozan'ın seçkin ve soylu bir ailenin ferdi olduğunu vurgulayacaktır:

> Kendisi köken olarak Türkiye'de Cumhuriyet ilkelerine sıkı sıkıya bağlı bir aileden. Dedesi Sahir Erozan, Atatürk'e en yakın insanlardan biri. Halası Berin Nadi, *Cumhuriyet* gazetesini kuran aileden, Nadir Nadi'nin eşi.[153]

---

150 Sahir Erozan 1987-2000 yılları arasında Washington, D.C.'de siyaset ve medya âleminin ünlülerinin müdavimi oldukları Cities restoranını işletti. Akabinde Türkiye'ye döndü ve annesinin Bodrum Göltürkbükü'nde kurduğu Maça Kızı Hotel'in yönetimini üstlendi. Erozan, Türkiye'ye döndüğünde siyaset, medya ve iş âleminin seçkin bir çevresiyle samimi ilişkiler kurdu.

151 Tülin Şahin, süpermodel ve moda tasarımcısıdır. Danimarka'ya göç edip yerleşen Sivaslı bir ailenin kızıdır. Amerikalı ünlü manken Cindy Crawford'a benzediği için basında "Sivaslı Cindy" olarak anıldı. *Sabah Günaydın* eki yazarı Bülent Cantürk, bu davetle ilgili şöyle bir haber verecekti: "Davetliler arasında bulunan dünyaca ünlü modelimiz Tülin Şahin ile Joe Biden arasında, herkesi gülmekten kırıp geçiren bir diyalog yaşandığını duydum! Herkese, sanki yıllardır tanıyormuş gibi sıcak davranan Biden; nezaketen, Washington'a geldiklerinde eğer bir şeye ihtiyaçları olursa kendisini arayabileceklerini söylemiş. Bunu duyan Tülin de, Biden'den Beyaz Saray'da moda çekimi yapmak için izin istemiş! Dumura uğrayan Biden donup kalırken, diğer konukların kahkahaları ortamı yumuşatmaya yetmiş!!!" Kaynak: Bülent Cantürk, "Tülin Şahin, Biden'i Dumura Uğratmış!", *Sabah Günaydın*, 8 Aralık 2011. Ertuğrul Özkök, Tülin Şahin ile konuştuktan sonra bu anekdotu şöyle düzeltecekti: "Joe Biden'la, o tam çıkarken sadece merhabalaşmışlar. Yazılan Beyaz Saray sohbeti ise onunla değil, birlikte gelen ekipten birkaç kişiyle olmuş. Bu konuşma sırasında Sedat Ergin de o gruptaymış. Biden'ın çevresinden bir kişi, 'Amerika'ya geliyor musunuz?' diye sormuş. O da 'Geliyorum ama yaptığım iş nedeniyle çekim için daha çok Miami tarafına geliyoruz' deyince soruyu soran kişi, 'Bir daha geldiğinizde arayın belki Beyaz Saray'da da bir çekim yaparsınız' diye şaka yapmış." Kaynak: Ertuğrul Özkök, "Yeni Başkandan Sonra Dışişleri Bakanı da Maçakızı'ndan Çıktı", *Hürriyet*, 24 Kasım 2020.

152 Güneri Cıvaoğlu, "Joe Biden'le Boğaz'da...", *Milliyet*, 6 Aralık 2011.

153 Ertuğrul Özkök, "Yeni Başkandan Sonra Dışişleri Bakanı da Maçakızı'ndan Çıktı", *Hürriyet*, 24 Kasım 2020.

Sahir Erozan'ın yalıda oturduğu, soylu ve köklü bir aileden geldiği, Amerikan müesses nizamının (*establishement*) önde gelen isimleriyle samimi ilişkileri olduğunun vurgulanması gibi ayrıntılar, kimi köşe yazarlarının malul oldukları seçkinlik saplantısının tezahürleri.

Özkök 2021 yılında kaleme aldığı bir yazısında Batı medya âleminin çok ünlü yayın yönetmenleriyle (*The Washington Post*'tan Marty Baron, *Bild*'den Kai Diekmann, *The Washington Post* gazetesini kuran ailenin mensubu ve gazetenin baş editörü Lally Weymouth) olan kişisel dostluklarını vurgulamayı ihmal etmeyecekti.[154]

Ünlü sanatçı Ahmet Güneştekin'in Bodrum'da açtığı sergisine Özkök, Cıvaoğlu ve medya, kültür, sanat ve iş âleminin ünlüleri katılacaktır. Özkök açılış sonrası kaleme aldığı yazısında izlenimlerini aktarırken açılışa katılanları "pandemi sonrasında Güneri Cıvaoğlu'nun deyimi ile gördüğüm en cream de la cream[155] kalabalıktı" cümlesiyle tasvir edecekti.[156]

Özkök, Bodrum'da katıldığı bir konseri konu eden yazısında da davetliler arasında yer alan cemiyet hayatının ve iş âleminin ünlü simalarının listesini verecekti:

> Çok sayıda tanınmış kişi konsere gelmişti. Davetliler arasında şu isimler vardı:
>
> Çiğdem Simavi, Pervin Ersoy, Revna Demiröreh, Heves Ekinci, Feryal Gülman, Banu Hakan Çarmıklı, Beyza Uyanoğlu, Cana Sialom, Tal Garih, Yelda-Hakan Tiftik, Ömer Aras, Volkan Büyükhanlı, Pınar Sabancı, Pelin Akın, Aynur Özderici, Hatice Begüm Eyilik, Füsun Topbaş, Alp Yalman, Figen Çiftçi ve Derya Karagülle. Bu arada bazı büyük kuruluşların yeni kuşak temsilcilerini de davetliler arasında gördüm. Akfen ve TAV'ın yönetim kurulu üyesi Pelin Akın Özalp ve Kavaklıdere şaraplarının üçüncü kuşağından Cevza Başman'ı orada görmek beni sevindirdi.[157]

Bir diğer örnek, Oray Eğin'in Amerikalı ünlü gazeteci Bob Woodward'ın Donald Trump'ın başkanlık yıllarını anlatan son kitabı *Rage*'in Amerikan medyasında yarattığı dalgalanmaları anlatırken gereksiz ve yersiz bir şekilde "şeffaflık adına kızıyla arkadaş olduğumu belirteyim" cümlesini sıkıştırması.[158]

---

154 Ertuğrul Özkök, "Bir Arkadaşım Daha Genel Yayın Yönetmeni Masasından Kalkıyor", *Hürriyet*, 29 Ocak 2021.

155 Ertuğrul Özkök, "Sokaktaki bu yürüyüş teşhir midir yoksa narsist bir cazibe dansı mı", *Hürriyet*, 20 Haziran 2021.

156 Cümlelerini İngilizce deyimlerle süsleme zaafına sahip Özkök'ün bu cümlesi hatalıdır. "Kaymağın kaymağı" anlamına gelen bu deyimin doğru şekli Fransızca olup "crème de la crème"dir.

157 Ertuğrul Özkök, "Otuz yaş altı dünyanın en önemli 30 müzisyeninden biri", *Hürriyet*, 14 Temmuz 2021.

158 Oray Eğin, "Peki Woodward Bildiğini Neden Bu Kadar Zaman Yazmadı", *HaberTürk*, 10 Eylül 2020. https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2798875-peki-woodward-bildigini-neden-bu-kadar-zaman-yazmadi

❖ Yeni Bir Özgür İfade Alanı: Sosyal Medya

Dijital yeni binyılın en önemli mihenk taşlarından biri sosyal medya. Her ne kadar Türkiye'de sosyal medyaya, Vikipedi'nin çevrimiçi tüm dillerinin engellenmesi gibi,[159] zaman zaman ciddi yasaklar getiriliyorsa da bu mecra bugün halen fikirlerin uçuştuğu, egoların resmigeçit yaptığı uçsuz bucaksız bir âlem.

• Sosyal Medya ve Magandalık

Sosyal medyalı bu yeni dönemde "influencer" gibi yeni bir çalışma alanının doğmasının yanı sıra gerçek hayatta karşılaşılan tartışma, kutuplaşma ve eleştirilere burada da rastlanacaktır.

2016 yılında kurulan, 2017 yılında dudak senkronizasyon uygulaması Musical.ly ile birleşmesinden sonra üye sayısını 500 milyona çıkaran ve Türkiye'de de 30 milyon kere indirilmiş olan 15 saniyelik video paylaşım sitesi TikTok[160] ilginç bir şekilde diğer sosyal medya platformlarında ağır bir dille eleştirilecek ve aşağılanacaktır. Bu da Emre Tansu Keten'in yerinde tespitiyle "1990'lı yılların sonunda mizah dergilerinin popüler tipleştirmesi magandaya bir geri dönüş"ü andırmaktadır. Bunun sebebini Keten şöyle açıklamakta:

> Sosyal medyayı bir mekân olarak düşündüğümüzde, TikTok da kendi pratiklerini ana akımlaştırmış, rahat bir şekilde var olabileceği alanları tasarlamış ve onun içerisinde simgesel sermayesini yükseltme derdine düşmüş orta-üst sınıflar için, İstanbul'un istila edilmesine benzer bir şekilde sosyal medya mekânının istila edilmesi anlamına gelmekte. Üstelik bu kaba saba insanlar, o kadar çabayla ancak ulaşılan ilgi seviyesine, herhangi bir çaba harcamadan, mevcut halleriyle, sadece birtakım garip hareketler yaparak ulaşmışlardır. Bu ciddi bir sarsıntı gerekçesidir. Ancak diğer yandan ise bu istila, kendi konumuna dair kurucu bir işlev de üstlenmiştir. Orta sınıf sosyal medya kullanım pratikleri, tarafsız ve olması gerekenmiş gibi kodlanırken, diğer biçimler gerçekdışı, olağandışı ve saçma olarak kodlanır. (...)
>
> Sonuç olarak TikTok, ne aşağılanması ne de yüceltilmesi gereken bir gösteri mecrası. Muhafazakârlar, kendi uydurdukları yerli ve milli kültüre uymayan davranışlar gördüklerinden, solcular işçi sınıfının gündelik hayatını farklı hayal ettiğinden, seküler orta sınıflar pek aşina olmadıkları yaşamların önlerine çıkmasından dehşete düşüyorlar ve suçu TikTok'a atıyorlar.

159 Vikipedi'ye erişim, 29 Nisan 2017 ila 15 Ocak 2020 arası engellenmişti. Kaynak: "Vikipedi'ye Türkiye'den Erişimin Engellenmesi", https://tr.wikipedia.org/wiki/Vikipedi%27ye_T%C3%BCrkiye%27den_eri%C5%9Fimin_engellenmesi

160 Gizem Sun, "Türkiye TikTok Uygulamasını Dünyada En Çok Kullanan 3'üncü Ülke Oldu", 13 Şubat 2019, https://tr.euronews.com/2019/02/12/turkiye-tiktok-uygulamasini-dunyada-en-cok-kullanan-3-uncu-ulke-oldu

> TikTok bu içerikleri yaratmıyor. Yıllar içerisinde, endüstriyel kültür ürünlerini tüketerek, bunları kendi kültürel alışkanlıklarıyla harmanlayarak karşımıza çıkan on binlerce insanın gösterilerini sergilediği bir performans sahnesi olarak iş görüyor sadece.[161]

- **Sosyal Medyanın Ortaya Çıkardığı Bir Zaaf: "Akademisyenler" ve Elitizm**

Sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla bu alan, kamusal aydınların (*public intellectual*) isimlerini ve imajlarını pazarlamak ve "kamusal aydın piyasası"nda yerlerini sağlamlaştırmak için çokça kullanıldıkları bir mecraya dönüşmüştür. Doğan Gürpınar'ın gözlemleri bunu çok iyi özetlemekte:

> Twitter insanların kendilerini göstermeye çalıştıkları, popülerlik ve saygınlık devşirmeye çalıştıkları bir platform olarak temayüz etti. Birçok kamusal figürün yıllardır toplum nazarındaki itibarları Twitter kullanımlarıyla tuzla buz oldu. Bazıları kabalıkları ve saygısız tavırlarıyla, bazıları aptallıkları ve idraksizlikleriyle, bazıları kontrol edemedikleri tacizcilikleriyle, bazıları da sakil hal tavırlarıyla sosyal medyada itibarsızlaştı. Öte yandan Twitter'da karşımıza hukuki bilgileriyle çokça avukat, tıbbi bilgileriyle doktor, ne yememiz gerektiğine dair tavsiyeleriyle diyetisyenler çıktı. Mühendisler matematik bilgileriyle matematiğe kafası basmayanlara hadlerini bildirdi ve elbette, karşımıza çokça da akademisyen çıktı. Akademisyenler bu mecrayı özellikle kendi mesleklerinin saygınlıklarını ve yarı-kutsallığını kendi şahsiyetleriyle bütünleştirerek inşa etmeye yöneldiler. Kütüphane ve kitap pornolu paylaşımlarını bu amaca koştular. Bolca (icabında liste yaparak) izledikleri filmlerden, okudukları romanlara, dinledikleri müziklere kendi farklılıklarını, duyarlılıklarını ve rafine zevklerini ortaya koyan paylaşımlarla kurgulanmış kimlikleri inşa ettiler. Bu paylaşımların okuma tavsiyeleri vermek gibi sözde altruist kaygılara büründürülmesi de bu kimlik inşasını perçinledi. Akademisyenlerin ne kadar çok çalıştıkları, hafta sonlarının olmadığı, bu çalışma temposunu akademisyen olmayanların (*laymen*) anla(ya)madıkları da akademisyenlerin ne kadar farklı ve özel olduğunun altı çizildi. Aynı zamanda çevreye ve sosyal meselelere dair hassasiyetleriyle, aynı şekilde (erkekler için) pro-feminist duyarlılıklarıyla kendilerini *laymen*'den ayrıştırdılar.[162]

161 Emre Tansu Keten, "Sosyal Medya Çağının Günah Keçisi: TikTok", 3 Kasım 2019, https://t24.com.tr/yazarlar/emre-tansu-keten-sosyal-medya/sosyal-medya-caginin-gunah-kecisi-tiktok,24340

162 Doğan Gürpınar, "I am Delighted to...: Akademisyen Pornosu Üzerine", 18 Nisan 2020, https://daktilo1984.com/yazilar/i-am-delighted-to-akademisyen-pornosu-uzerine/

Ana mecra medyanın televizyon tartışma programı moderatörlerinin, programlarına davet ettikleri isimleri "akademisyen" sıfatı ve unvanlarına (Dr., Prof. Dr.) ile takdim etmeleri ve sık sık onlara "hocam" sıfatıyla hitap etmeleri de bu kişilerin toplumun sıradan fanilerine kıyasla çok daha üstün bir düzeyde konumlandırılmakta olduğunu göstermekte ve bu durum da çok tartışılmayan bir başka elitizm örneğini yansıtmakta.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂRLARIN DEĞİŞEN HAYAT TARZI

❖ Muhafazakâr İşadamlarının Doğuşu

• "Artık Esnaf Değiliz. İşadamıyız, Sanayiciyiz"

Muhafazakâr işadamları sınıfının doğuşu, İstanbul'daki büyük sermaye ile Anadolu'daki KOBİ'ler arasında var olan çatışmaya dayanır. Milli Görüş Hareketi'nin ve siyasal İslam'ın kurucu atası Necmettin Erbakan'ın bundaki rolü inkâr edilemez. Erbakan, TOBB genel başkanı olduğu kısa dönemin (25 Mayıs – 8 Ağustos 1969) ardından görevden alınacaktı.[1] Erbakan'ın genel başkanlıktan alınmasının sebebi, döviz darboğazının yaşandığı 1960'lı yıllarda TOBB'un özel sektör firmalarına dağıtılan döviz tahsislerindeki karar verici rolüydü. TOBB, İstanbul'daki büyük sermaye çevrelerinin hâkimiyetindeydi ve dolayısıyla döviz tahsislerinde İstanbul'daki bu çevrelerin firmalarına öncelik tanınıyordu. Erbakan, getirdiği planlama sistemi ile döviz tahsislerinin dağılımının daha adaletli yapılmasını ve Anadolulu sanayiciye pay gitmesini sağlayacak, bu sebepten dolayı da görevinden alınacaktı.[2] Erbakan, İstanbul merkezli büyük sermaye ile Anadolulu KOBİ'ler arasındaki bu bölünmüşlükten hareketle kuracağı Milli Görüş'e de bu KOBİ'leri devşirecekti.[3]

Kapalıçarşı'da kuyumculuk yapan bir esnaf, Erbakan'ın başlattığı İslami hareketin ilk yıllarını uzun yıllar sonra şöyle anlatmakta:

---

1 Dilek Yalınkaya, *Yeni İslâmî Burjuvazi Türk Modeli*, çev: Melike Işık Durmaz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, 3. Baskı, s.62.

2 Ekrem Şama, *Allah Dostu Erbakan*, Gonca Yayınevi, İstanbul, 2015, s.153-154. Erbakan'ın TOBB başkanlığına seçilmesinden sonra TOBB'un emrinde olan ithalat kotası kullanma yetkileri TOBB'dan alındı ve Ticaret Bakanlığı'nın emrine verildi. Kaynak: Hüseyin Çavuşoğlu, "TOBB-Siyaset İlişkisi Açısından Erbakan'ın TOBB Başkanlığı Sürecinin Değerlendirilmesi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sayı 4, Temmuz 2009, s.44-55.

3 Dilek Yalınkaya, *a.g.e.*, s.62.

> 60'lı yılların ortalarında pek fazla derneğimiz yoktu. Komünizmle Mücadele Derneği vardı mesela. Başkanı rahmetli Prof. Saffet Solak'tı.[4] O zamanlar on altı on yedi yaşlarındaydım. Oradaki konuşmaları dinlemeye giderdim. Çünkü hep arayış içerisindeydim. Haftalık cumartesi toplantılarına katılırdım.
>
> O zamanlar sol olmak modaydı. Solu, *Akşam* gazetesi temsil ediyordu. Çetin Altan'lar, Behice Boran, Mehmet Ali Aybar'lar bir ekol gibi olmuşlardı. Biz ise bir Müslüman olarak, ancak bir hastahanede temizlikçi olabiliyorduk. Doktor falan olamazdık. Düşünce dünyasında temsillerimiz yoktu. Yayıncılık yoktu. Ancak dinî kitaplar yavaş yavaş basılıyordu. İmam Hatip'ler de yeni yeni açılıyordu. Tiyatroda Şule Yüksel Şenler vardı.[5] Konferansları da bir o veriyordu. Başka veren yoktu neredeyse. Kadınlar içeride, erkekler dışarıda dinliyordu. Konferansı anlayacak, daha sonra dile getirecek insan yoktu.[6]

TÜSİAD'ın temsil ettiği "büyük sermaye" veya Oray Eğin'in Amerikan kültüründe geçerli olan tabiriyle "eski para" (*old money*) ile MÜSİAD'ın temsil ettiği Anadolu kökenli "yeni para" (*new money*) arasındaki gerilimin ilk izlerine 1980'li yılların ortasında rastlıyoruz. O tarihlerde İstanbul'da yerleşik "eski zenginler", geçmişlerini unutup Anadolu kökenli yeni işadamlarına pek tahammül edemeyerek onların "görgüsüz" olmalarından, âdeta "köyden geldim şehire" havasında "zengin Hacıağa" gibi davranmalarından şikâyet etmeye başlamışlardı.[7]

1990'lı yıllar, ilk kere "yeşil sermaye"den söz edildiği yıllardır. Yani İslamî değerlere bağlı Anadolulu işadamları ve sanayicilerin sahip oldukları şirketler.[8] 1980 sonrasındaki bu dönüşümü tezinde inceleyen E. Gözde Özelge, değişimi şöyle özetlemekte:

> Parayla tanışan, tanışmakla yetinmeyip ilişkilerini derinleştiren dindarlar, hızla sisteme katılmaya çabalamışlardır. Bir yandan Prof. Arif Ersoy'un sözleriyle "herkes harıl harıl kapitalizme uygun ayet bulma telaşına girmiş",[9] diğer yandan ekonomik güç, bir üstünlük aracı olarak İslamî çevrelerde yeniden üretilmiştir.

---

4 Hekim, patoloji uzmanı. 1960'lı yıllarda Komünizmle Mücadele Derneği İzmir Şubesi başkanı idi. MNP'nin kurucuları arasında yer aldı.

5 Şule Yüksel Şenler (1938-2019), *Huzur Sokağı* romanı ile tanınmıştır. 1960'lı yıllarda muhafazakâr genç kadınların başlarını örtmelerine öncülük etmiştir. İdealist Hanımlar Derneği'ni kurmuş ve manevi başkanı olmuştur. Derneğe gelen genç kızlar arasında ileride Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eşi olacak olan Emine Gülbaran da vardı.

6 İrfan Özet, *a.g.e.*, s.54.

7 Rıfat N. Bali, *Tarz-ı Hayattan Life Style'a*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.38-40.

8 Kemal Can, "Tekkeden Holdinge Yeşil Sermaye", *Milliyet*, 11-18 Mart 1997.

9 Kemal Can, "Tekkeden Holdinge Yeşil Sermaye", *Milliyet*, 12 Mart 1997, yorumlayarak aktaran E. Gözde Özelge, *İslam ve Kapitalizm İlişkisi: Türkiye'de 1980 Sonrası Tüketim Kültürü ve Tesettür Modası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2008, s.65.

> Kamusal alana ekonomik bakımdan güçlenmiş olarak ve bundan kaynaklanan bir özgüvenle giren İslamcı kesim parayla teması oranında mahcupluğu üzerinden atmış, değişim ve imaj tazeleme sürecine girmiştir. Bu süreçte önceden televizyonun günah olup olmadığını tartışanlar televizyon kanalları açmış, 'faiz haram' diyenler banka sahibi olmuştur. Bu şartlar altında 'bir lokma bir hırka', 'bin lokma bin hırka'ya dönüşmüştür.[10]
>
> Buradan hareketle İslamcı kimliğin özellikle 1980'lerden sonra etrafında şekillendiği mazlumiyet ve mağduriyet söyleminden, diğer bir ifade ile dışlanmışlık ve ezilmişlik duygusundan, tüketim sürecine daha fazla katılan İslam kimliğine doğru bir evrim geçirdiği söylenebilir.[11]

Turgut Özal'ın piyasa ekonomisi politikasının yarattığı muazzam değişimden, tüketim toplumunun doğmasından ve de küreselleşmenin sunduğu imkânlardan muhafazakâr kesimin de etkilenmesi kaçınılmazdı. Refah Partisi'nin 1996 yılında iktidara gelmesi, muhafazakâr kesimin ekonomik açıdan gelişmesine yol açacaktı.[12] Ancak bu gelişim 28 Şubat sürecinde, kurucuları ve ortakları muhafazakâr isimler olan firmaların ürünlerinin boykot edilmesi[13] ve yerlerine "laik" firmaların ürünlerinin satın alınmasının teşvik edilmesi nedeniyle bir müddet inkıtaa uğrayacaktı.[14] Erdoğan, cumhurbaşkanı seçildikten sonra Kayseri'de düzenlediği bir toplantıda bu durumu şöyle dile getirecekti:

> Sizler, millet iradesinin egemen olduğu demokrasinin de her türlü özgürlüğün ayaklar altına alındığı darbelerin de ne anlama geldiğini çok iyi bilirsiniz. Yakın tarihimizin en meşum, uğursuz günlerinden biri olan 28 Şubat'ı sizler, iliklerinize kadar hissettiniz. Sermayenin renklere ayrıldığı, baskıların, tehditlerin ayyuka çıktığı, asılsız haberlerle iş adamlarımızın, sivil toplum kuruluşlarımızın yıpratıldığı günleri hep birlikte yaşadık. (...)
>
> İstanbul'daki bir avuç elit, tüm köşe başlarını tutarken; Kayserili, Konyalı, Gaziantepli, Mersinli iş adamlarımız, Anadolu'nun fedakâr, cefakâr müteşebbisleri,

10 Kemal Can, "Tekkeden Holdinge Yeşil Sermaye", *Milliyet*, 12 Mart 1997. Yorumlayarak aktaran E. Gözde Özelge, *İslam ve Kapitalizm İlişkisi: Türkiye'de 1980 Sonrası Tüketim Kültürü ve Tesettür Modası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2008, s.65.

11 Mücahit Bilici, "İslam'ın Bronzlaşan Yüzü: Caprice Hotel Örneği Olayı", *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri, İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması*, ed. Nilüfer Göle, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s.216-236. Yorumlayarak aktaran E. Gözde Özelge, *İslam ve Kapitalizm İlişkisi: Türkiye'de 1980 Sonrası Tüketim Kültürü ve Tesettür Modası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2008, s.65.

12 İsmail Demirezen, "Türkiye'de Muhafazakâr Kesimin Değişen Hayat Tarzı", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016, s.547-560.

13 Dilek Yalınkaya, *a.g.e.*, s.117.

14 İsmail Demirezen, "Türkiye'de Muhafazakâr Kesimin Değişen Hayat Tarzı", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016, s.547-560.

> üvey evlat muamelesine maruz kaldı. Anadolu'nun birçok şehri gibi Kayseri de kendi yağıyla kavrulmayı, kendi imkânlarıyla büyümeyi, kendi gücüyle ayakta durmayı başardı. (...)
>
> Yıllar yılı bu ülkede malum Beyaz Türkler, Zenci Türkler, bu ayrım yapıldı. Sen Anadolu'nun bir esnafıysan, tüccarıysan, zaten o zamanlar sanayicisi yoktu. Sen, o zaman 'Zenci Türk'sün.' Diğerleri, 'Beyaz Türk' malum. (...)
>
> Bu Beyaz Türkler, baktılar ki şimdi Anadolu'dan bu 'Zenci Türk' diye baktıkları, artık sanayicileşmeye de başladı. Para, pul sahibi olmaya başladı. Bu defa ne demeye başladılar, dikkat edin, bu çok önemlidir. Son 12-15 senede şu ifadeyi kullanmaya başladılar. (...) 'AK Parti, kendi zenginlerini yarattı' dediler. Bununla da kalmadılar ne dediler, 'AK Parti, kendi aydınlarını yarattı' dediler. Şimdi, bir partinin bu tür bir çalışması olabilirse, varsa, sen bunu teşvik edersin. Böyle bir şey de yok ama bunlar Anadolu'nun bağrından çıkacak bu yiğit sesi, bu eli nasırlı insanların sermaye sahibi olmasına katlanamıyor, buna tahammülü yok. Bunlar, kendi bağırlarına bakın, o bağırlarının içerisinde Anadolu'nun sesini bulamazsınız. Niye hazmedemiyorsun? Niye Kayseri'den, Konya'dan, Van'dan, Erzincan'dan, Elazığ'dan, burada birisi olmasın? Niye, buna tahammül edemiyorsun?[15]

İlginç bir şekilde 28 Şubat sürecinde baskıya ve ayrımcılığa maruz kalan muhafazakâr iş âlemi, bu olumsuzluğu olumlu bir hale dönüştürmeyi başaracaktır. Muhafazakâr iş âlemi yurtiçinde uygulanan ambargoyu Arap ülkelerine yapmaya başladığı ihracat ve AB standartlarına uygun üretim yaparak AB'ye yaptığı ihracat ile aşacaktır.[16] Başka bir tabirle 28 Şubat süreci muhafazakâr iş âleminin uluslararası ticaret âlemi ile bütünleşmesini hızlandıracaktı.

İstanbul Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi Aydın Uğur, Cumhuriyet'in kuruluşundan önce münhasıran azınlıklardan ve Levantenlerden oluşan müteşebbis tüccarların ve sanayicilerin Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele sonrasında yok olduklarını yazacak; akabinde iş âleminin, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından günümüze kadar gelişimini ve Fetullah Gülen cemaatine mensup işadamlarının önünü çektiği muhafazakâr burjuvazinin yükselişini şöyle özetleyecekti:

> Yeni Cumhuriyet, ülkede girişimci denilebilecek –bırakın sınıfı– zümre dahi kalmadığından ilk yıllarında devletçilik politikasını benimsemekten başka çıkar yol bulamadı. 1950'lerle birlikte toparlanan dünya ekonomisinin olumlu etkisiyle Cumhuriyet fon transferleri aracılığıyla seküler dünya görüşlerinden kuşku duymadığı bir kesim eşrafı yavaş yavaş girişimciliğe adım atmaya cesaretlendirdi. İk-

15 "Beyaz Türk – Zenci Türk Ayrımı Yaptılar", 18 Mayıs 2015, https://t24.com.tr/haber/beyaz-turk-zenci-turk-ayrimi-yaptilar,296935

16 Ayşe Çavdar, *Loss of Modesty: The Adventure of Muslim Family From Mahalle to Gated Community*, Europa-Universitaet Viadrina, Frankfurt (Oder), yayınlanmamış doktora tezi, 15 Kasım 2013, s. 112.

tisadi Devlet Teşekkülleri bu yeni grubun işletmelerinde görev yapacak yöneticiler için bir fidelik işlevi gördü. Yeni Türk burjuvazisi ister sermayedarlarıyla ister profesyonel yöneticileriyle olsun devlet eliyle yaratıldı. Ortak özellikleri, seküler dünya görüşüne ve onun temsilcisi olarak belledikleri Batı'nın (muasır medeniyet) değerlerine olan bağlılıklarıydı.

2000'lere kadar maddi ve sembolik nimetlerin sofrasında başköşede bu sınıf oturdu. Gelgelelim, bu arada bir toplumsal köstebek gözlerden ırak biçimde mesafe almaktaydı. Devlet eliyle dağıtılan imtiyazlara erişmekte engellerle karşılaşan muhafazakâr kesim içinden bir girişimci zümre, yükselen küreselleşmenin tanıdığı fırsatları iyi değerlendirmeyi bildi. Bir yandan güçlü iç dayanışma ağları kurarken beri yandan orta ölçekli firmaların kolay boy gösterebildiği dünya pazarlarında başarılara imza atar oldu. 'Anadolu Kaplanları' lafı bu başarılara işaret etmekteydi. Paradoksal biçimde küresel zeminlerden en çok faydalananlar yerel değerlere en yakın duran kesimin mensuplarıydı. Yüksek ekonomik performans bu kesimin iç bünyesindeki dayanışmayı daha da sağlamlaştırmasına yardım etti. Dayanışma ağları, dönüp, ağ üyelerinin ekonomik imkânlarını genişletti. Gülen Cemaati'nin bu dönüşümdeki rolü, çok dillendirilmese de, herkesçe bilinen bir olgu. Bu sebeple son 15-20 yılda vücut bulan bu yeni muhafazakâr üst-orta sınıfa 'Nurjuvazi' demek çok ters olmayacaktır. AKP iktidarı Nurjuvazi'nin görece mütevazı boyutlarının genişlemesini hızlandırdı; devlet elindeki fırsat kapılarından geçiş üstünlüğünü muhafazakâr girişimcilere bahşetti. Baktığınızda iki farklı değerler manzumesi; iki farklı referans çerçevesi. Gelgelelim, bir öncekilerde olduğu gibi bu sınıfın da palazlanmasının ardındaki hızlandırıcı etken, devlet desteği.[17]

- **MÜSİAD'ın Kuruluşu**

1990'lı yıllar, İslamî değerlere bağlı dindar, muhafazakâr kesimin atölyecilikten büyük ölçekli sanayiciliğe, tüccarlık ve esnaflıktan işadamlığına terfi etmeye başladığı yıllardır. Böylesi bir kesimin ortaya çıkmasıyla birlikte muhafazakâr kesim, TÜSİAD'ın dışladığı muhafazakâr hassasiyetli sanayici ve işadamlarını örgütleyecek olan Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği'ni (MÜSİAD) kuracaktır. 2004-2008 arasında MÜSİAD başkanlığı yapan Ömer Bolat, MÜSİAD'ı "muhafazakâr Anadolu sermayesinin aksiyoner örgütü" olarak niteleyecektir.[18] 5 Mayıs 1990 tarihinde kurulan MÜSİAD'ın kısaltmasındaki ilk iki harf "Müstakil" kelimesini karşılasa da bu harfler, kamuoyunda ve popüler kültürde "Müslüman" anlamında okunacaktır. MÜSİAD'ın kurucusu ve 1990-1999 yıllarındaki başkanı

17 Aydın Uğur, "Endişeli Nurjuvazi", *Radikal*, 3 Temmuz 2013. Ayrıca bu yazı üzerine kendisiyle yapılan bir mülakat için bkz. Ezgi Başaran, "Nurjuvazi 'Hazır Güç Bizdeyken Ortalığı Dağıtmayalım' Diyor", *Radikal*, 15 Temmuz 2013.

18 Sadi Özdemir, "AKP Beyaz Türklerin Ablukası Altında", *Hürriyet*, 25 Ağustos 2005.

Erol Yarar (1960-)[19] bir mülakatta bir muhabirin sorduğu, "MÜSİAD, Müstakil İşadamları Derneği. Ama o 'nı' hep 'Müslüman' olarak okundu. Bu yanlış bir okumam mı, yoksa hesabınız zaten bu muydu?" sualine "Yanlış okudular, güzel yorumladılar" cevabını verecektir.[20]

MÜSİAD'ın temsil ettiği işadamları ve sanayiciler, esas büyümelerini ve dünyaya açılmalarını AKP'nin iktidar olacağı 2000'li yıllarda yaşayacaklardı. Erol Yarar, MÜSİAD'ın kuruluş yıllarında Anadolu kökenli muhafazakâr tüccar ve sanayicilerin halet-i ruhiyelerini ve dönüşümlerini şöyle dile getirmekte:

> Ben bu çevrenin içindeydim. Babam TÜSİAD'ın kurucusu, annem Robert Kolej'den Ecevit'lerin sınıf arkadaşıydı. Işık Lisesi mezunuyum ben de ama ailemde din ve dünyanın bir araya getirilebileceğini görmüştüm. Oysa toplumda iki taraf da birbirini tanımıyordu. Öyle ki MÜSİAD'ın ilk kongresini 5 yıldızlı bir otelde yaptık diye arkadaşlarımız 'ne işimiz var burada' diyorlardı! Asli olduklarını unutmuş, marjinalliği kabullenmişlerdi, Türkiye'nin Zencileri gibi hissediyorlardı kendilerini. Ötekileri tanımadıkları için de çok fazla su-i zanda bulunuyorlardı.[21]

Yarar 1990'lı yıllardaki Anadolulu işadamının profilini de şöyle çizmekte:

> Çoğu yurt dışına gitmemiş. Avrupa'ya, Amerika'ya, Rusya'ya düşman. Bir lokma bir hırkaya inanan, "helâl olsun az olsun, oğlum okusun işin başına geçsin, kızım okumasa da olur", diyen bir yanlış anlayış. Bunu değiştirmek için aksiyonlar yaptım.[22]

Erol Yarar MÜSİAD'ın temsil ettiği Anadolulu işadamlarının "asli unsur" olduklarını ve "Türkiye'nin gerçek burjuvazisi" olduklarını söyleyecek, sebebini de şöyle izah edecekti:

> Çünkü bunlar cephelerde nesillerini tüketmiş ailelerin çocukları. Ne zaman Yeniçeri teşkilatı kaldırıldı; Türkiye'nin askeri Türk milletinden temin edilmeye başlandı ticari hâkimiyet azınlıklara geçti. 19. yüzyıl zaten savaşlar yüzyılıydı, Osmanlı 35 yıl fiilen savaştı. Arkasından Balkan ve Cihan savaşı, neslimiz Çanakkale'de bitti. Ticaret yapacak adam kalmadı. Yetimler önce mecburen çiftçi, nüfus artınca 50'lerde işçi oldular, 80'lerde Özal bunları biraz ticarete soktu. 90'larda ise MÜSİAD bu nosyonu dünyaya açtı.

19 Erol Yarar, TÜSİAD'ın kuruluşunda yer alan Atom Kimya'nın sahibi Özdemir Ali Yarar'ın oğludur.

20 Fadime Özkan, "Erol Yarar: Türkiye'nin Gerçek Burjuva Sınıfı Biziz", *Star*, 20 Temmuz 2009.

21 Fadime Özkan, "Erol Yarar: Türkiye'nin Gerçek Burjuva Sınıfı Biziz", *Star*, 20 Temmuz 2009.

22 Fadime Özkan, "Erol Yarar: Türkiye'nin Gerçek Burjuva Sınıfı Biziz", *Star*, 20 Temmuz 2009.

Erol Yarar'ın bu mülakatta sarf ettiği "bazı aşırılıkları gözlüyorum ama bir lokma bir hırka felsefesine de inanmam. Bu bize yutturulmuş bir zokadır" sözleri çok tartışılacak ve eleştirilecekti. Yarar "zannediyoruz ki adam zenginleştiği halde fakir hayatı yaşayacak. Öyle bir şey yok. Bir insan kibirli yürümemek kaydıyla zengin olduğu anlaşılmalı sokakta. Fakir anlasın da gelip derdini anlatsın diye" sözleriyle gösterişli hayat tarzını olumlayacaktı.[23] *Radikal* gazetesi yazarı Nuray Mert, Işık Lisesi'nde sınıf arkadaşı olan Yarar'ın bu sözlerini şöyle eleştirecekti:

> Bu noktada hatırlamamız gereken çok önemli bir husus daha var. Bu ülkede dindarların kapitalistleşmesini, 'mademki Müslüman'sın azla yetin!' diyen Batılılaşmış burjuvaziye karşı verilmiş, bir büyük cihat hikâyesine çevirmenin âlemi yok. Zira, 'mademki Müslümansın o zaman azla yetin' anlayışı daha ziyade, fukara Müslümanları, az ücrete mahkûm ve sosyal haklardan mahrum eden, 'dindar' işadamlarının sığınağıydı. Bunlar ne çabuk unutuldu/unutturuldu? Bırakın az ücreti, sosyal hakkı, Müslüman sermayenin orasında burasında, şu veya bu gerekçeyle dindar vatandaştan toplanan paralar yok mu?[24]

Bu sözleri çok tartışıldığı için Yarar, iki yıl sonra vereceği bir diğer mülakatta görüşlerini bir kere daha teyit ve izah etmek zorunda kalacaktı:

> Adam güzel giyinmiş, iyi bir markayı almış, arabası çok kaliteliymiş. Olsun kardeşim, dünyanın nimetlerini Allah kimin için yarattı?

Muhabirin kendisine "bir lokma bir hırka bize yutturulmuş zokadır" sözlerini hatırlattığında da şu izahatı verecekti:

> Ben bunu 96 yılında da söylemiştim. Çünkü dünyevi motivasyonu engelleyen en önemli şey bu. Baktım ki anlamıyorlar, biraz daha dozu artırdım. Ben bir lokma bir hırkanın ne olduğunu çok iyi biliyorum. 15 yıl tasavvuf okudum, tekkelerde büyüdüm. Evliyaullah başımın tacı. Ama karşı çıkanların söylediği gibi değil o işler. Niye servetini terk eden İbrahim Ethem Hazretleri'ni örnek gösteriyoruz da Fatih'e bakmıyoruz? Akşemsettin, Fatih'e hiç 'İbrahim Ethem gibi ol' demiş mi? Böyle bir İslam yok. Niye İbrahim Ethem'i anlatıyorsun, sen Yavuz'u, Fatih'i, Hz. Osman'ı anlat. Hangisi serveti terk etmiş. Rasullulah'ın bir tavsiyesi var mı 'servetinizi terk edin' diye? Hayır! Bir lokma bir hırka Bangladeş'te. Orası gibi mi olmak istiyoruz? Bu mu İslam ülkesi?[25]

---

23 Fadime Özkan, "Erol Yarar: Gerçek Burjuva Sınıfı Biziz", *Star*, 20 Temmuz 2009, http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/421393-erol-yarar-gercek-burjuva-sinifi-biziz

24 Nuray Mert, "Sırat-ı Müstakim Üzre Marka Ayakkabı ile Yürümek!", *Radikal*, 21 Temmuz 2009.

25 Recep Yeter, "Bir Lokma Bir Hırka Bize Yutturulmuş Zokadır", *Yeni Şafak*, 27 Eylül 2009, aktaran http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/439803-bir-lokma-bir-hirka-yutturulmus-zokadir.

Milliyetçi görüşlü yazar Lütfü Şehsuvaroğlu ise MÜSİAD'ı ve Erol Yarar'ı "Beyaz Türk" olmakla eleştirecekti:

> İslamcı burjuvazi dediğimiz MÜSİAD'çılar Beyaz Türk'tür. Anadolu yeşil sermayesi, parayı bulunca kendini Beyaz Türk zannetti. Kravatlar ve yabancı marka başörtüleri takarak Beyaz Türk olunabileceğini düşünüyorlar. Onlar yeni burjuvazimizdir, kutlu olsun. Anadolu ve tekelci sermaye ile işbirliğiyle, AB uyumunu da vesile yaparak dönemsel olarak bir taç sahibi oldular.[26]

MÜSİAD yüksek istişare kurulu üyesi iktisatçı Mustafa Özel, bu tartışmadan yedi yıl sonra kendisiyle yapılan bir mülakatta şöyle konuşacaktı:

> MÜSİAD başkanının etrafında meydana gelen tartışmalar sonunda "Zengin adam olur mu?" diye bir yazı yazdım. Bu yazıların özü şu: Müslüman tabii ki zengin olabilir. Müslüman'ın ille de yoksul olması gibi bir ilke söz konusu değil. Peygamber Efendimiz'in arkadaşları arasında da çok sayıda ve önemli miktarda zenginler oldu. Önemli olan zenginliğin şükrünü eda edebilmektir ve zenginliğin Müslüman'ı diğer Müslümanların ve insanlığın dertlerinden soyutlamamasıdır. İnsanlar zenginleşirken aynı zamanda başka insanların dertleriyle dertlenebiliyorlarsa, zenginleşmelerinin şükrünü eda ediyorlar demektir. Dolayısıyla insanların ancak yoksul olma şartıyla Müslüman olabileceklerini söylememiz söz konusu değil.[27]

Bu tartışmalardan üç yıl sonra muhafazakâr kesimin önde gelen modacılarından Rabia Yalçın'ın, bir mülakatında dile getireceği şu sözler Erol Yarar'ın görüşünün teyidiydi:

> Geçmişte, "lüks yaşamak, fazla harcamak haram" diye bir beyin yıkaması olmuş. Ama yeni kuşak, daha güçlü olmak, dünyaya sesini duyurmak adına işlerine sarıldı. "Madem mühim olan ye kürküm ye, öyleyse biz de kürk giyelim" diyorlar. Buna, "Kürkümüz yok diye mi bizi önemsemiyorsunuz" tepkisi de denilebilir. Sonuçta bu bende bile var.[28]

- **ASKON, TÜMSİAD ve TUSKON'un Kurulması**

MÜSİAD'ın kuruluşundan sekiz yıl sonra, 1998 yılında, Necmettin Erbakan'ın desteğiyle Milli Görüş'e yakın işadamlarının yer alacağı Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON) kurulacaktı.[29] Günümüzde ASKON 6000'den faz-

26 Deniz Güçer, "Marka Başörtü Takınca...", *Vatan*, 19 Kasım 2010.

27 "İslami Siteler İslam Problemleri Çıkaracak", *Yeni Şafak*, 16 Ekim 2011.

28 Ayça Atay, "İslami Burjuvazi Geliyor", *Milliyet*, 8 Haziran 2003.

29 "Hoca'nın Derneği Kavgalı Kuruldu", *Hürriyet*, 8 Kasım 1998.

la kurumsal üyeye sahip.[30] Menzil Cemaati'nin iş dünyasındaki tabanı olduğu ileri sürülen Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği de (TÜMSİAD) 2005 yılında kurulacaktı.[31] Bir diğer işadamları kuruluşu ise 2005 yılında kurulan ve Fetullah Gülen hareketine mensup işadamları derneklerini bir araya getiren Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) idi. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra TUSKON, FETÖ'ye parasal destek sağladığı gerekçesiyle kapatılacak, başkanı Rıza Meral de firar edecekti.[32]

❖ Muhafazakâr Burjuvazinin Doğuşu

Muhafazakâr iş âleminde yaşanan büyük dönüşüm, kendi hayat tarzına sahip bir muhafazakâr burjuvazi de yaratacaktır. Bu burjuvazi, 2000'li yılların başından bu yana büyümeye ve gelişmeye devam etmekte. Doktora tezini MÜSİAD üzerine hazırlamış olan Dilek Yalınkaya, AKP iktidarı altında ortaya çıkan "AKP burjuvazisi"ni şöyle anlatmakta:

> Bu İslami bir burjuvazi, çünkü İslamileşmiş bir tüketim ile kendini ortaya koyuyor, pahalı markaların eşarplarıyla örtünen ve 4x4 otomobiller kullanan kadınlar, tesettür defileleri, lüks villaların Osmanlı ya da Mekke esintileri taşıyan iç dekorasyonları, sahillerinde haremlik-selamlık uygulamalarının deniz banyolarını meşrulaştırdığı beş yıldızlı tatil köyleri bu görünürlüğün en çok ses getiren unsurları.
>
> Böylece, çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir ülkede kamusal alanın düzenlenişini değiştiren yeni bir ayrışma ilkesi ortaya çıkıyor. Artık her şeyin İslamî yorumu mümkün: sivil toplumun, edebiyatın, müziğin, medyanın, dizilerin, ticaretin, mimarinin, tatillerin, moda defilelerinin, hatta sosyete hayatının bile...[33]

Benzeri gözlemleri *Milliyet* gazetesi yazarı Hasan Pulur (1932-2015), *Hürriyet* yazarı Ahmet Hakan ve Konda genel müdürü Bekir Ağırdır da yapmaktalar:

Hasan Pulur (2011):

> Şimdi varoşlardaki, "tesettürlüler"le "cip"li tesettürlüler kavgası... Evet, bunlar da başlarını örtüyorlar ama giydikleri, kuşandıkları, bindikleri, indikleri bambaşka... Herhalde buna da "tesettürün burjuvalaşması" diyecekler. Diyorlar da!
>
> Kadının güzel, şık, alacalı olmayı arzu ettiğini hiç düşünmüyorlar... Hele kocasının cebi kabarmışsa... O da bu hayattan nasibini alacak, yeter ki başını örtsün![34]

---

30 "Biz Kimiz", http://askon.org.tr/kurumsal-otobiyografi/

31 Sadi Özdemir, "Saflar Yeniden Tutuluyor", *Hürriyet*, 27 Ocak 2014.

32 Seda Tabak, "TUSKON Tarih Oldu", *Sabah*, 24 Temmuz 2016.

33 Dilek Yalınkaya, *a.g.e.*, s.16.

34 Hasan Pulur, "Cipli Tesettür", *Milliyet*, 19 Ekim 2011.

Ahmet Hakan (2012):

> AK Parti dönemine kadar Türkiye'de burjuvalık, Batılı hayat tarzıyla mümkün mertebe uyum içinde olmak anlamına geliyordu. Başlar mutlaka açılıyor, dinsel sembollere mutlaka mesafe konuyor, Batılı hayat tarzının gerekleri mutlaka yerine getiriliyordu.
>
> AK Parti iktidarıyla birlikte oluşan yeni burjuvazi, eski sembollerini terk etmedi. Batılı kodları benimsemedi. Kendi hayat tarzlarını kısmen devam ettirerek yeni bir burjuva tanımı geliştirdi. Kılık kıyafet değişmedi, içkiye yaklaşılmadı, ibadetler açıktan yapıldı, camiye giderken görünmekten kaçınılmadı.
>
> AK Parti'yle ortaya çıkan yeni burjuvazi, sembolleri korudu. Ama kapitalist sisteme ayak uydurma noktasında da direnmedi. Lüksten kaçış yok, gösteriş var, pahalı markalara talep en tavan noktada. Reddedilen burjuva kültürüne içten içe heveskârlık da yok değil: Tekneyle şöyle bir açılma, deniz tatilleri, sofralarda kadeh şeklindeki su bardakları falan...
>
> Burjuvazi kendisine hep "soylu" bir geçmiş arar. Yeni muhafazakârların çoğu kırsal kökenden geliyor. Kırsal kültürde burjuvazinin sahiplenmekten onur duyacağı bir unsur yok. Yeni muhafazakâr burjuvalar, bu eksiği Osmanlı kültüründe buldu: Osmanlı'dan hayat tarzlarını soylulaştıracak unsurlar çıkarmaya çalıştılar. "Muhteşem Yüzyıl" dekorları, saray özentisi cafcaflı mücevherler hep bu çabanın ürünü...
>
> Aslında tüm dünyada burjuvalık, Batı merkezli olmaktan çıktı... Eh, ne de olsa uzun bir süredir "çok kültürlülük" egemen dünyamıza... Yeni muhafazakâr zenginler de bu yeni anlayıştan yararlanarak yadırganmıyorlar.[35]

Bekir Ağırdır, 2019 yılının son günlerinde Ayşe Arman ile yaptığı "hayat tarzları" konulu mülakatta muhafazakâr gençlikte gözlemlediği değişikliği şöyle özetlemekte:

> *Siz, "modern muhafazakârlar"ın içinde bulunduğu durumun, "Dini inanç zayıflıyor" söylemi olmadığını söylüyorsunuz. Bunun üzerinden tartışılmasını yanlış buluyorsunuz. Mesele ne peki? Sadece kentleşme ve metropolleşme mi?*
>
> – Kentleşme ve gündelik hayata dâhil olma... Onlar da yurtdışına gidiyorlar, pek çok şey görüyorlar. Onlar da Bodrum'a tatile gitmek istiyor. Onlar da Bodrum'da ev edinmek istiyor. Ki "modern muhafazakâr" eğitimleri de gelirleri de yüksek bir kesim, maddi imkân açısından pek sorunları yok. Peki, dert nerede? "Bodrum'a geleceksen, ille de bikini giyeceksin!" dediğimiz zaman sıkıntı var. Ama o da aşılıyor...[36]

35 Ahmet Hakan, "Burjuvazi Üzerine Tezlerim", *Hürriyet*, 26 Ağustos 2012.

36 Ayşe Arman, "Modern Muhafazakârların Erdoğan'a Desteği Yarı Yarıya Düştü", 24 Aralık 2019, https://www.armanayse.com/modern-muhafazakarlarin-erdogana-destegi-yari-yariya-dustu/

Oluşmaya başlayan muhafazakâr burjuvazi tüketim, keyif ve eğlence kültüründen de faydalanmaya başlayacak, eğlence ve tatil merkezlerinde, AVM'lerde görünür olacaktı. Ancak bu yeni görünürlük, laik kesimin kimi gazetecilerini fazlasıyla rahatsız edecekti zira onlar açısından muhafazakârların Beyaz Türklerin mekânlarında görülmeleri ve/veya onlara benzer bir hayat sürmeleri, kabul edilmesi güç bir "tuhaflık" idi.

- **Uludağ'da Bir İlk: "Başı Örtülüler de Kayak Kayıyorlar"**

Ailelerin hafta sonlarında ve/veya sömestr tatilinde kış sporu yapmak üzere Uludağ'a kayak kaymaya gitmeleri, 2000'li yılların başlarına kadar sadece Beyaz Türklere münhasır bir tatil şekliydi. Ancak AKP'nin iktidara gelişiyle birlikte muhafazakâr kesimin de "hayatın tadını çıkarmak" istemesi üzerine, daha önce emsaline rastlanmamasından ötürü Beyaz Türkleri çok şaşırtacak bir durum ortaya çıkacaktı: Uludağ'da artık kayak kayan tesettürlü genç kadınlar da vardı! *Hürriyet* yazarı Ayşe Arman, Unilever Türkiye'nin pazarladığı Lipton marka çayların tanıtımı için Uludağ'da düzenlenen Ice Tea (buzlu çay) içeceğinin tanıtımına kendisi yerine başı örtülü arkadaşı, TİMAŞ Yayınları basın ve halkla ilişkiler sorumlusu Elif'i yollayacak ve sonrasında sayfasını Elif'e açarak izlenimlerini yazmasına imkân sağlayacaktı.[37] *Vatan* gazetesi yazarı Ruhat Mengi ise alaycı bir üslupla kaleme aldığı yazısında bu durumu kabullenemediğini gösterecektir:

> Geçen Cumartesi günü *Hürriyet* gazetesi demokrasiye bir hizmette bulundu ve türbanlı kayakçı Elif Hanım'ın Uludağ anılarını yayınladı. Baş köşelerden kayağıyla pozlarını vererek.. Ben de demokrasiye bütün kalbiyle inanan bir vatandaş olarak herkes gibi bu çabayı ilgiyle izledim. Bravo.. Hatta bir değil birkaç bravo.. Ve hatta Avrupa'dan da ileri özgür yaşam, düşünce ve davranışlarına sahip, Türk geleneklerini hiçe sayan bir yazarın, köşesinde bu tür girişimlerde bulunmasının takdiri açısından yüzlerce kez bravo.. Bu ne renk, ne çeşitliliktir, doğrusu her babayiğidin harcı değil![38]

Yeni Şafak gazetesinin Uludağ'da kayak kayan tesettürlü dört genç kızın fotoğrafını yayımlayacaktı.[39]

37 Ayşe Arman, "Uludağ'da Bir Başı Örtülü", *Hürriyet*, 16 Şubat 2002.

38 Ruhat Mengi, "Türbanlı Kayak, Demokrasiye Kıyak!", *Vatan*, 19 Şubat 2002.

39 Tuğba Mezararkalı, "Kayak Bahane, Uludağ Şahane", *Yeni Şafak Pazar* eki, 6 Ocak 2008.

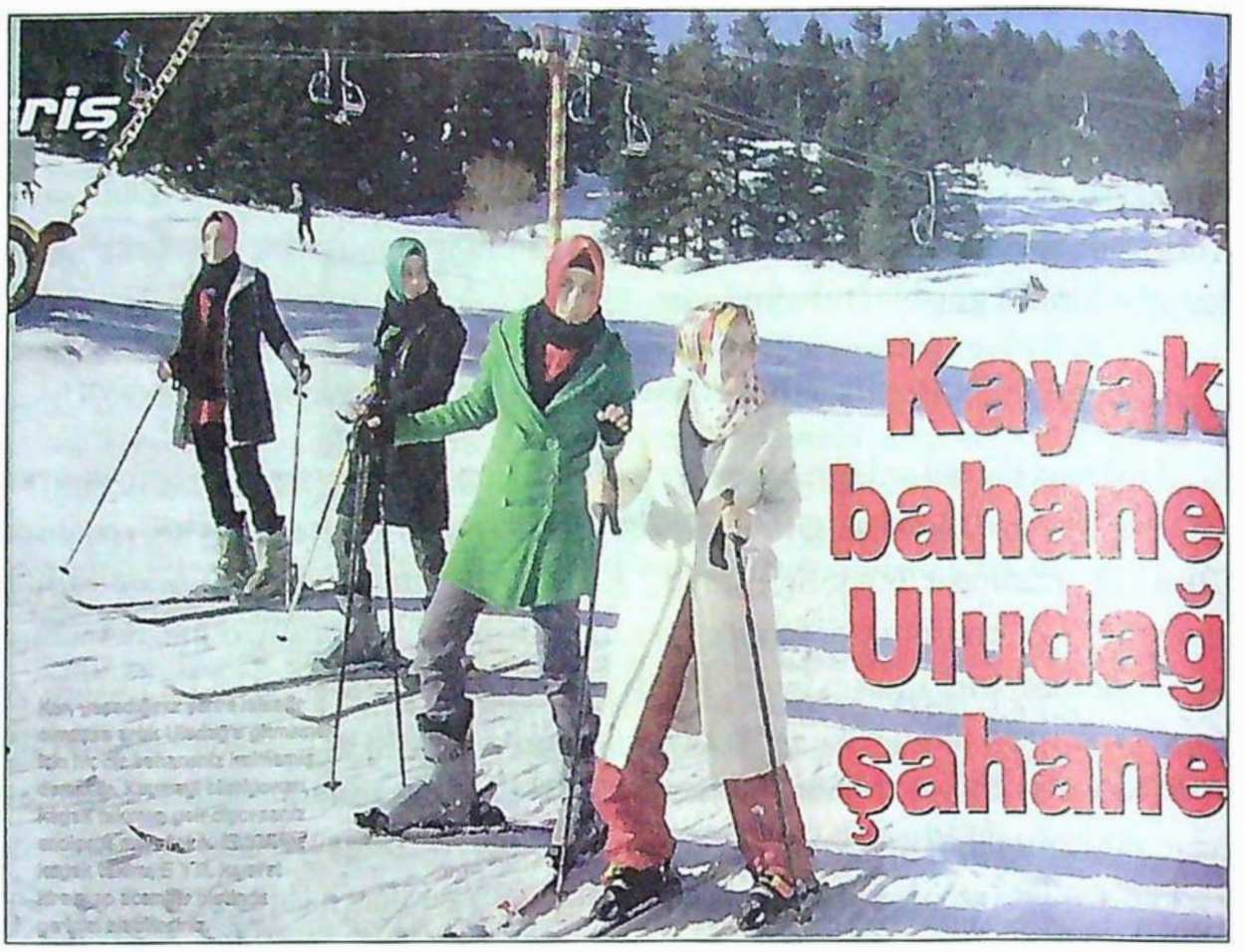

Yeni Şafak Pazar eki, 6 Ocak 2008.

Vatan gazetesi yazarı Mehmet Tezkan, bu haberi bir meydan okuma şeklinde yorumlayacaktı:

> Türban takanlara "hadi artık Uludağ'a da gidelim" diyorlar..
>
> Gitsinler; isteyen istediği yere gitsin.. Kim karışır.. Herkesin her şeyi yapmaya hakkı var..
>
> Türban takan kayak yapamaz diye bir kural yok ki..
>
> Ama olay bu kadar basit değil.. Gazetedeki, basit bir tanıtım veya bilgilendirme yazısı değil.. Fotoğrafın mesajı başka..
>
> Fotoğraf diyor ki; "dağa çık, kayak yap ama paltonla, türbanınla yap.. Bizim burada olduğumuzu cümle âlem bilsin, görsün.."[40]

40 Mehmet Tezkan, "Paltolu, Türbanlı Kayakçı Fotoğrafı", *Vatan*, 9 Ocak 2008.

Haberi doğru yorumlayan tek gazeteci ise Cengiz Semercioğlu olacaktı. Semercioğlu haberin, muhafazakâr kesime "kışın tadını çıkarın" mesajı olduğunu yazacaktı:

> Kayak ve türban herhalde en son bir araya gelecek kavramlardı. Yıllardır yüzde yüz Beyaz Türklerin hâkimiyetinde olan kayak merkezlerine, muhafazakâr kesimin gelmesi, hele de türbanlıların piste çıkması 10 yıl öncesine kadar kimsenin aklına gelmezdi. Kartalkaya başta olmak üzere yıllardır Türkiye'deki kayak merkezlerine giderim, gerçekten de bugüne kadar türbanlı kimseyi bırakın pistlerde, otellerde bile görmedim. İlk dönem AKP iktidarında önce otellerde gözükmeye başladı türbanlılar, milletvekili eşleri bürokrat yakınları olarak...
>
> Geçen yıl önce Palandöken'de sonra Kartalkaya'da pistte ilk kez bir türbanlı gördüm, kayağın ilk dersi olan kar sapanını yapmaya çalışıyorlardı... Yani *Yeni Şafak*'ın "Haydi pistlere" çağrısından çok önce... Bu hafta sonu Kartalkaya'da iki ayrı türbanlı kayakçı gördüm hâlâ zirveye çıkamıyorlardı, hâlâ slalom yapamıyorlardı ama işi bayağı ilerletmiş, kar sapanını çoktan geçmişlerdi... Yani *Yeni Şafak* yazsa da yazmasa da muhafazakâr kesim kendi sosyetesini yaratıyor artık.[41]

Benzer bir tepkiyle, tesettür modasının önde gelen tasarımcılarından Rabia Yalçın da karşılaşacaktı:

> Bir cipim var. Tabii o arabayı türbanımla kullanmaya hiç layık görülmüyorum. Bir kere Kadıköy'de arabadan indiğimde, adamın biri hırsla gelip arabamı tekmeledi. (...) Bir bayram tatilinde, Antalya'daki bir tatil köyünde kadının biri bana baktı ve "Bara gelmiyorsun, havuza gelmiyorsun. Sen odada oturmak için mi bu kadar para verdin!" dedi. Dedim ki "Teyzeciğim bende o kadar çok para var ki, sen hiç üzülme!"[42]

- **"Muhafazakârlar da Markaları ve Lüksü Severler"**

Muhafazakâr kesimin 2000'li yıllarda çokça tartışılacak olan gösterişe düşkünlüğü, hayatın tüm alanlarına yansıyacak ve yayılacaktı: Düğünlerde, bebek mevlitlerinde, lüks otellerde, tatillerde, markalı giyime tutkunlukta, vs. Aslında bu, AKP iktidarıyla başlayan yeni bir fenomen olmayıp 1990'lı yıllarda ortaya çıkan bir durumdu. Ruşen Çakır, şu gözlemde bulunmakta:

> Dindarların tüketim toplumuna eklemlenmesi yeni, örneğin AKP iktidarıyla başlayan bir olgu değil. (...) O zamanlarda da [1990'lı yıllar] yine en fazla dikkati kadınların tüketimi, örneğin tesettür giyimin parlak bir sektöre dönüşmesi çeki-

41 Cengiz Semercioğlu, "İlk 3 Dakika Sinemalarda", *Hürriyet*, 28 Ocak 2008.

42 Ayça Atay, "İslami Burjuvazi Geliyor", *Milliyet*, 8 Haziran 2003.

> yordu, ama olay bundan ibaret değildi. Kuşkusuz Refah Partisi'nin belediye başkanlıklarını kazanması, ardından kısa süreli Refahyol hükümeti ve nihayet AKP iktidarıyla bu trend alıp başını gitti.
>
> Gelinen noktada dindarların tüketim toplumuyla pek bir dertlerinin olmaması olgusunu basit bir eleştiri malzemesi yapmaktan önce bunun nedenleri üzerine düşünmek daha isabetli olacaktır. Örneğin bu olgudan hareketle Türkiye'de dindarların aslında kapitalizmle, globalizmle ciddi bir dertlerinin olmadığı, dolayısıyla İslamî hareketten "sistem karşıtı" bir duruş beklemenin yanlış olacağını söyleyebiliriz.[43]

Bunun ilk örneklerinden biri ünlü Versace kravatlarıyla[44] akıllarda yer eden Necmettin Erbakan'ın kızı Zeynep'in 24 Haziran 1994 tarihinde Ankara Sheraton Oteli'ndeki düğünüydü. Düğünde ilahiler ve Kur'an okunacaktı.[45] *Vatan* gazetesi muhabiri Oya Doğan, düğüne katılanları "görkemli düğüne katılan başı kapalı-açık son derece iyi giyimli kadınlar, sakallı ve sakalsız şık erkekler" satırlarıyla tarif edecekti.[46]

Erbakan'ın diğer kızı Elif de Bursalı işadamı Mehmet Altınöz ile 17 Haziran 2001 akşamı Çırağan Sarayı'nda görkemli bir düğün ile evlenecekti. Genç çift balayı için Venedik'e gidecekti.[47] Erbakan'ın oğlu Fatih ise Molu Mücevher'in sahibi İlhan Molu'nun kızı Beyza ile 24 Şubat 2003 akşamı gene Çırağan Sarayı'nda evlenecek, genç çift balayı için Dubai'daki beş yıldızlı Burj al Arab Oteli'ne gidecekti.[48]

Muhafazakâr kesimin 1990'lı yıllarda servetini arttırması ve bir kesiminin gösterişli bir hayat tarzına meyletmiş olması, kendi camialarında tepkiyle karşılanacaktı. Enderun Eğitim Vakfı'nın yayınladığı *İlkadım* dergisi, Ağustos 1996 sayısının editoryal yazısında bu durumu şöyle dile getirilecekti:

> Gayri İslamî sistemlerde var olan sınıflar, Müslümanlar arasında oluşmaya başladı. Bir özenti midir, bir sapma mıdır, birilerinin yönlendirmesi midir, bir asra varan dışlanmışlığın verdiği bir eziklik neticesi midir veya içimizde çöreklenen nefsanî arzularımızın değişik bir kılıkla patlak vermesi midir? Her ne sebeple

43 Ruşen Çakır, "Süslüman Taşlamak", *Vatan*, 23 Mayıs 2013.

44 Yıllar sonra Faruk Saraç, kravatların Versace marka olmadıklarını, kaşkol ve kravatları kendisinin tasarlayıp Erbakan'a gönderdiğini söyleyecekti. Kaynak: Haber Merkezi, "Erbakan'ın Kravatlarını Versace Değil Ben Tasarladım", *Yeni Şafak Pazar*, 1 Ocak 2012.

45 Hüseyin Özalp, "Elif'e Sosyete Düğünü", *Sabah*, 2 Haziran 2001.

46 Oya Doğan, "İslami Sosyete Nasıl Yaşıyor?", *Vatan Pazar Eki*, 24 Eylül 2006.

47 "Çırağan Sarayı'nda Yılın Düğünü", *Yeni Şafak*, 18 Haziran 2001.

48 "Cihat Çağrısı Yapan Veliaht!", *HaberTürk*, 2 Mart 2011.

ise, görülen o ki, bir sınıflaşmanın oluşmaya başlamasıdır. Tesettürlü sosyeteden bahsetmek istiyoruz. İslamcı düşüncenin çeşitli kesimlerinden bir kısım insanlar, kendilerini farklı görmek, farklı yaşamak, elde ettikleri nimetleri bu farklılıklarda kullanmak gibi bir yanlışı irtikap ederek bir farklı sınıf oluşturuyorlar. Yazlık ve kışlık evlerinin eşya ve dekorunda, yaptıkları düğün merasimleri ve çeşitli toplantılarda, günlük yaşantılarında görülmemiş bir lüks ve israf sergilenmekte ve bu hususta laik sosyeteden hiç de geri kalmamaktadırlar. Artık turizm sektörü bu kesimi keşfetti ve içkisiz, kumarsız, yüzme havuzlu tatil köyleri, beş yıldızlı oteller inşa ederek İslamcı sosyeteye yöneldi.[19]

Muhafazakâr kesimin tüketim toplumu ile bütünleşmesi, AKP'nin iktidara gelmesi ile hızlanacaktır. AKP iktidarı altında muhafazakâr kesimin ekonomik refahı artacak, bunun bir neticesi de statü göstergesi olan lüks tüketimin de artması olacaktır.[50] *Cosmopolitan*, *Vogue* gibi genç Beyaz Türk kadınlarına hitap eden dergileri örnek almış tesettür giyimi ile ilgili moda dergilerinin yayınlanmaya başlamaları, başörtüsünün bir moda ikonu haline gelmesi, "tatil"in bir kavram olarak yaygınlaşması, muhafazakâr ailelerin kadınlar ve erkekler için ayrı havuz ve plajların olduğu tatil köylerinde tatil yapmaları, VIP hac ve umre gezileri (inanç turizmi), evlilik törenlerinin olmazsa olmazı olan semazenler ve sema gösterileri dinî değerlerin tüketim kültüründe nasıl metalaştıklarının birer örneğidir.[51]

Ertuğrul Özkök, Ayça Akpek, Ayşe Arman, İlber Ortaylı ve Oray Eğin'in bu konudaki gözlemleri şöyle:

Ertuğrul Özkök (Mayıs 2006):

Eskiden makyajsız, tabiri caizse "çipil" gözlerle bakan kadının yerini, makyajını, türbansız kadına göre çok daha derine indiren, özellikle dudak boyalarında kırmızının çıldırtan cazibesini cömertçe kullanan kadınlar giderek artıyor.

Artık o âlemin modacıları da şunu açıkça söylüyor:

Yeni türbanlı kadın sadece yüzünü değil, aynı zamanda vücut hatlarını da kumaşın altından teşhir etmeye başlıyor. Özellikle etek arkası yırtmaçlar çoğalıyor. Ama bir farkla.

Yırtmaç diyorsam yalancı yırtmaç. Yani derin bir pili haline getirilmiş kumaş bacakları saklasa da dışarıdan yırtmaç hayalini kurdurtmayı başarıyor. Netice ola-

49 Aktaran Ümit Kıvanç, "İslamcılar & Para-Pul: Bir Dönüşümün Hikâyesi", *Birikim*, Sayı 99, Temmuz 1997, s.39-58, 44.

50 Ali Baltacı, "Muhafazakâr Tüketim: Türkiye'de Muhafazakârlığın Tüketim Eksenli Dönüşüm Dinamikleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 24, Sayı 42, Temmuz-Aralık 2019, s.111-135.

51 Ali Baltacı, *a.g.m.*

rak diyorum ki, yeni bir türbanlı kadın sınıfı doğuyor. İsterseniz adını daha açıkça koyayım. Ufukta "türbanlı Beyaz Türkler" görünmeye başladı.[52]

Ayça Akpek (Ağustos 2007):

Medyamız seçim sonuçlarını tartışıyor. Beyaz, Siyah Türk kavramları uçuşuyor havada.

Bir yandan Siyah Türklerin seçim zaferinden duyulan mutluluk ifade ediliyor, bir yandan medyamızın "Beyaz Türk" temsilcileri "Siyah Türk" olarak niteledikleri Başbakan Tayyip Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan'a ünlü modacılara danışarak nasıl giyinmesi gerektiği yönünde tavsiyeler veriyor.

Tüm dünyada göz önünde insanların giyimleri tartışılır, modayı ne kadar izledikleri hakkında yorum yapılır, öneriler verilir. Ama iş bizim ülkemizde biraz kabuk değiştiriyor.

Medyanın genel kanaati AKP'nin artık herkesin partisi ve merkeze oturduğu yönünde olduğundan Sayın Emine Erdoğan'ın da giyimini bir nevi merkeze oturtma hadisesi var.

Aslında giyim tarzı modernmiş ama açık renkleri tercih etmeliymiş, marka giymemeliymiş, aynı anda hem kolye hem küpe takmamalıymış, türbanın altından bonesi görünmemeliymiş filan.

İkircikli bir tutum sergileniyor burada. Hem türbanın sorun olmaması gerektiği söyleniyor, hem de güne uygun giyim tavsiyeleri veriliyor Sayın Emine Erdoğan'a.

Giyimindeki sorunun türbanı olmadığından dem vuruluyor ama satır aralarında türbandan duyulan rahatsızlık var.

Başbakanımızın eşi nasıl giyinirse türbanı daha az göze batar çabası bu bir yandan.[53]

Ayşe Arman (Temmuz 2009):

"Karşı mahalle"nin bir kısmı da çok meraklı hem marka çantaya, hem de eşarba... Longchamp, Hermes, Dior tercih ettikleri markalar... Ama en çok Burberrys eşarp seviyorlar...

Hayvan desenli olduğu için Versace tercih edilmiyormuş.[54]

İlber Ortaylı (Ekim 2010):

Müslüman burjuvazisi şimdi yeni yeni yükselişte. Onların çocukları giyim kuşama düşkün. Pahalı markalar giyiyor, jöle kullanıyor, lüks otellere gidiyorlar. Ne yapıp edip Amerika'nın, İsviçre'nin büyük üniversitelerinde okuyorlar. Bu şüphesiz ki büyük bir atılım. Ve Türkiye'deki İslamcı elit sınıfı dünyanın diğer tarafındaki İslamcı çevrelerden ayıran bir özellik! Fakat yetersizler. Henüz daha yolun başındalar.

52 Ertuğrul Özkök, "Türbanlı Beyaz Türkler", *Hürriyet*, 7 Mayıs 2006.

53 Ayça Akpek, "Kebap-Çiğ Köfte ve Suşi", *Cumhuriyet Cumartesi*, 4 Ağustos 2007.

54 Ayşe Arman, "İsmail Ağa Caddesi'nde Mini Etekli Nişantaşı'nda Türbanlı", *Hürriyet*, 12 Temmuz 2009.

Daha çok yeni. Bunların hepsini hayatımızın içinde gördük. Bu kesim birkaç sene önce canlanmaya başladı diyebilirim. Esnaflıktan açılıma doğru gidiyorlar. Bir nevi Protestan-Kalvinist (modern muhafazakâr) etiğe sahip insanlar bunlar.[55] Fakat neyi nereye kadar götürdükleri belli değil. Çok yanlış bir kanaat var yalnız bu kesimle ilgili! O da bu grubun Osmanlı kültürünü çok iyi bildikleri ile ilgili. Bu doğru değil! Diğer taraftan bu tip bir eğilimin lazım olduğunu da söylemek lazım. İnşallah iyi bir yere doğru giderler.[56]

Oray Eğin (Eylül 2019):

2000'lerin ortasında sermaye yapısı el değiştirmeye başladığında şehirde yeni karakterler de belirdi. Yeni para önce Paper Moon gibi dışarıdan bakınca önemsedikleri lokantalarda görünmeye başladı, zamanla da tanıdık insanların arkadaşı olarak karşımıza çıktılar. Artık kimin ne olduğu, ne iş yaptığı, ya da şehrin gündemine nasıl geldiği belli değildi. Ucu kaçtı, karakterler çoğaldı, 100'ler kulübü dağıldı. Dedikodu da yazmak mümkün değildi; bir kere yeni insanları tanımıyorduk, ama daha da önemlisi neyin kime dokunacağını da kestirmek zordu.[57]

❖ Tesettür Giyiminin "Moda"ya Dönüşmesi

AKP'nin iktidara gelişi ile muhafazakâr çizgideki işadamları, ticaret ve sanayi alanlarında daha fazla yer edinecekler; başörtüsü yasaklarının kalkması ile birlikte muhafazakâr kadınlar, kamusal alanda daha fazla görünür olmaya başlayacaklardı. Siyasette, sivil toplum kuruluşlarında ve iş âleminde ön plana çıkmaları ve görünür olmaları ile birlikte muhafazakâr kadınlar, bir dizi değişim ve dönüşüm geçireceklerdir. Artık kendini sadece "çocuk büyüten ve kocasına bakan ev hanımı" rolüne hapsetmek istemeyen muhafazakâr kadınlar, kendi kararlarını verebilen ve kamusal alanda birey olarak varlık gösterebilen birileri olmak isteyeceklerdi. Bu değişim sonucunda kadınlar giyimlerine ve makyajlarına dikkat edecekler, bu alanlarda da modern ve bakımlı olmayı isteyeceklerdi. AKP'nin 2001 yılında iktidara gelmesiyle birlikte tesettürlü siyasetçi eşleri, muhafazakâr kadın milletvekilleri ve bürokratlar da kamusal alanda görünür olmaya başlayacaklardı.[58] Bütün bu değişimler tesettür giyim sektörünün ciddi şekilde etkilenmesine ve tarz değiştirmesine yol açacaktı.

---

55 İlber Ortaylı burada ESI'nin 19 Eylül 2005 tarihinde yayınladığı ve Kayserili işadamlarının incelendiği "İslami Kalvinistler Orta Anadolu'da Değişim ve Muhafazakârlık" raporuna göndermede bulunuyor. https://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_70.pdf

56 "İlber Ortaylı 'Beyaz Türk de Ezber Bozdu", *Akşam*, 2-3 Ekim 2010, aktaran http://www.haber7.com/yasam/haber/629131-ilber-ortayli-beyaz-turkte-ezber-bozdu

57 Oray Eğin, "Masadaki Dördüncü Kişi", *HaberTürk*, 2 Eylül 2019.

58 Aydın Kaymak, *Tüketim Kültürü Bağlamında İslami Moda Dergileri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma Örneği*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), Malatya, 2017, s.54.

Bugün çok ciddi ekonomik boyutlara sahip olan tesettür sektörü hakkında bir fikir verebilmek için bir örnek verelim. 2011 yılında Kerim Türe, Sami Güzel ve Lale Gürel tarafından kurulan çevrimiçi e-ticaret sitesi modanisa.com 2015 yılında Saudi Telecom Risk Sermaye grubu STC Ventures'den 5,5 milyon dolarlık yatırım alacaktı.[59] 2019 yılında da bu kere Goldman Sachs, Wanda ve EBRD'den yatırım alan modanisa.com, her ay çevrimiçi on altı milyon ziyaretçiye ulaşmakta, Kasım 2014'ten bu yana da aylık *Modanisa* dergisini yayınlamakta.[60] Sektörde adları ön plana çıkan diğer e-ticaret siteleri Fulyan, modamerve.com (kuruluş 2001) ve sefamerve.com (kuruluş 2012). Ayrıca "2009 yılında kurulan ve muhafazakâr kadınlara özel tesettür giyim, yeme-içme, tatil, dekorasyon, sağlık ve kültür başlıca olmak üzere yaşama dair diğer pek çok alanda içerik sunan bir yaşam portalı" olan yesiltopuklar.com da revaçta bir platform. 2019/2020 State of the Global Economy Report'a göre Türkiye tesettür giyimde 2,3 milyar dolar ihracat yapmakta olup Türkiye'nin tesettür kıyafet harcaması ise toplam 29 milyar dolar.[61]

1982 yılında kurulan Tekbir Giyim Sanayi, sektörün öncüsü olmasından ve 1992 yılında ilk tesettür defilesini yapmasından dolayı[62] şirketin kurucusu Mustafa Karaduman, iç ve dış basının ilgisine mazhar olacaktı. İngiliz *The Guardian* gazetesi Mustafa Karaduman'dan "Allah'ın terzisi" sıfatıyla bahsedecekti.[63] 1982 yılında tek bir mağaza ile başlayan Tekbir, 2019 yılı itibariyle 14'ü İstanbul'da olmak üzere 45 mağazaya sahipti. Mustafa Karaduman, tesettür giyim sektörüne neden girdiğini "bizim insanımız yaşasa da yaşamasa da İslam'a gönülden inanıyor. O yıllarda tesettür sözcüğü sanki Arap kıyafetiymiş gibi düşünülüyordu. İslam'ın emrettiği tesettürün tanıtılması halinde bu insanların sıcak bakacaklarını düşünerek bu yola girdim" sözleriyle açıklayacaktı.[64] Tekbir Giyim'in 2008 yılının

59 "Modanisa.com'a 5,5 Milyon Dolarlık Yatırım", 25 Şubat 2015, https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2015/02/25/modanisa-com-a-5-5-milyon-dolarlik-yatirim

60 Nil Dumansızoğlu, "Kerim Türe: Dünya Markası Olacağız", 18 Ağustos 2019, https://startup.capital.com.tr/soylesi/kerim-ture-dunya-markasi-olacagiz.html

61 *2019/20 State of the Global Islamic Economy Report Driving the Islamic Economy Revolution 4.0*, Dinar Standard, Salaam Gateway, s.90. http://www.siicex.gob.pe/siicex/documentosportal/alertas/documento/doc/661967144radC8C6E.pdf

62 Aydın Kaymak, *Tüketim Kültürü Bağlamında İslami Moda Dergileri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma Örneği*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), Malatya, 2017, s.74.

63 Ian Traynor, "Customers flock to Allah's tailor in Turkey's fashion battleground", *The Guardian*, 2 Haziran 2006.

64 Ayşe Karazehir, *Popüler Kültür ve Tesettür Modası: Tekbir Tesettür Markası Örneği*, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale, 2019, s.81.

ilkbaharında hazırladığı "Özgür Çiçekler ve Özgür Renkler" adlı defileyi *Akşam* gazetesi muhabiri şöyle haberleştirecekti:

> Muhafazakâr Burjuvazi, 1980'li yılların sonlarında başlayan yükselişini sürdürüyor. AKP iktidarı ile tavan yapan bu yaşam tarzı; son dönemde 5 yıldızlı otellerde, tanıtımlarda ve sokakta kendini iyiden iyiye gösterir oldu. Onlar da kendi modasını, kendi eğlence anlayışını oluşturdu. Duvarlarla çevrili kentin dışında lüks konutlar havuzlu villalardan oluşan siteler, lüks cipler, pahalı restoranlar, yabancı dili ve din eğitimini bir arada veren özel okullar, beş yıldızlı özel tatil köyleri derken giyim sektöründe de kendi pazarını yarattı.
>
> Tesettür kıyafeti üreten Tekbir Giyim'in İstanbul Yeşilköy WOW Otel'deki defilesi, bu yeni yaşam tarzını ete kemiğe büründü. Tekbir'in 2008 İlkbahar-Yaz koleksiyonunu tanıttığı defile, muhafazakâr burjuvaziyi buluşturdu.

Muhabir defileyi izleyenlerin geçmiş yılların aksine harem, selamlık olarak değil karışık oturduklarını, yatsı namazı için de bir bölüm ayrılmış olduğunu yazacaktı.[65]

Sosyolog İlknur Meşe, Tekbir Giyim'in değişimini şöyle anlatmakta:

> Tesettür ve moda kavramlarının yan yana gelmesi ilk kez 1995'te Tekbir Giyim tarafından yapılan tesettür defilesiyle başlar. 1980'li yıllarda özellikle kadın dergilerine verilen manto, pardösü ve başörtüsü reklamlarında el ile çizilmiş illüstrasyonlardan, 1990'lı yıllarda yüzleri makyajlı ama vücut dili ile mazbut bir görüntü sergileyen Tekbir Giyim'in ilk tesettür kataloglarına, oradan da yine aynı firmanın 2000'li yılların başındaki, makyajlı ve vücut dilini öne çıkararak "ben buradayım"ı vurgulayan fotoğraflarla bezenmiş kataloglarına doğru bir değişim yaşanmıştır.[66]
>
> Tekbir gibi tesettür ile modayı birleştiren büyük firmalar sadece giyim satmadılar, o giyim aracılığıyla tesettürlü bir kadının nasıl görünmesi gerektiğine dair bir imaj ve kimlik de sattılar. Tekbir Giyim'in ortaklarından Mustafa Karaduman, kadınların tesettürden güzel görünmediği için sakındıklarını, hâlbuki hem İslam'a uyup hem de modaya uygun ve güzel görünebileceklerini kanıtladıklarını söylemiştir. Amaçlarının sadece Türkiye'de modayı etkilemek değil, dünya modasına damga vurarak tesettürü bütün dünyaya yaymak olduğunu belirtmiştir.[67]

65 Sayit Durmaz, "Beyaz Müslümanlar", *Akşam*, 22 Nisan 2008.

66 İlknur Meşe, "Tüketim, Din ve Kadın Bağlamında İslami Moda Dergileri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Haziran 2016, s.95-110.

67 İlknur Meşe, "İslami Bir Moda Dergisi Örneğinde Moda ve Tesettür: Ne türden bir birliktelik?", *Fe Dergi Feminist Eleştiri*, Cilt 7, Sayı 1, 2015, s.146-158.

- **Muhafazakâr Kadınların Estetik, Stil ve Moda Arayışları**

Sosyal medya fenomenlerinden Zehra Özkaymaz (Zeruj), *Hüriyet* gazetesinin muhabiri Ayşe Baykal'ın "Tesettürün moda ile anılmasından ciddi rahatsız olan bir kesim var. Siz ne düşünüyorsunuz?" sualine verdiği şu cevap ile literatüre yeni bir terim yerleştirecekti: "Ölçülü giyim ve moda."

> Kesinlikle ben de hemfikirim, tesettürün modası olmaz. Kaideleri, ölçüleri, şartları sabittir ve değiştirilemez. Bizler ölçülü giyim ve moda ile ilgiliyiz diyebilirim. Tesettür başka, ölçülü giyim başka.[68]

Muhafazakâr genç kadınlar, günümüzde tesettür kavramına estetik ve stil unsurlarını eklemiş durumdalar. Tesettürü, 1980'li ve 1990'lı yıllarda uzun bol pardösülü, geniş eşarplı kıyafetler olarak yaşayanlar günümüzde pek yaygın değiller. Günümüzde bu kıyafet tarzı, daha çok İslam'ı radikal boyutta yaşayan az sayıda kadın için geçerli.[69] Elif Balkanlıoğlu bu değişimi şöyle anlatmakta:

> Gerçek o ki, günümüzde bu tarz bir tesettür anlayışı özellikle kentli, eğitimli ve çalışan kadınlar arasında tercih edilmemeye başlanmıştır. Eski tesettür anlayışı değişmiş, eşarplar küçülmüş, pardösü atılmış, kıyafetler daralmış-kısalmış, vücut hatları belirginleşmiş, dişilik vurgulanmaya başlanmış, vamp sayılabilecek yoğunlukta makyajlar günlük hayatta rutinleşmiş, tepeden tırnağa modaya uygun bir görüntü benimsenmiştir. Bu yeni giyim tarzında İslami kaygılardan çok estetik ve modern kaygıların ön plana çıktığı görülmektedir.
>
> Başörtüsü takan muhafazakâr kadın giyiminin, 10-15 yıl gibi kısa bir sürede hızlı bir değişim geçirerek şu anki modern hatta (başörtüsü de olmasa) seküler denebilecek bir görüntüye kavuşmuş olmasının şu gibi sebeplerinin olduğu söylenebilir: Kamusal alana girmeleri, seküler "öteki"yle etkileşim, modern yaşam tarzlarıyla tanışmaları, modern ihtiyaçlarının doğması, piyasanın bu ihtiyaçları fark ederek bunlara yönelik tüketim ürünleri sunması, geçmişten getirdikleri dışlanmışlık psikolojisine karşılık seçkin bir imaj çizme arzusu.
>
> Kamusal alanın estetik değerlendirme kriterlerine uygun bir görüntü sergilemek ve bu doğrultuda modaya uygun giyinmek isteyen fakat seküler giyim mağazalarında kendilerine uygun kıyafetler bulmakta zorluk çeken kadınların imdadına tesettür giyim üreticileri (90'lı yıllara göre nispeten daha modern ve "şık"

68 Ayşe Baykal, "Zeruj, Türkiye'de İlk Muhafazakâr Festivali Düzenleyen Sıra Dışı Kadın", *Hürriyet*, 15 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/zeruj-turkiye-de-ilk-muhafazakar-festivali-duzenleyen-sira-disi-kadin-36685050

69 Elif Balkanlıoğlu, *Türkiye'de Muhafazakâr Kadın Modernleşmesi ve İslami Moda Dergilerindeki Yeni Muhafazakâr Kadın*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2014, s.55.

> tasarımlarıyla) koşmuştu. Tesettür giyim üreticileri, oluşturmaya çalıştıkları imajla hem örtülü hem de modern ve güzel olunabileceğini vurgulamaya çalışıyorlardı. Böylece, "başlangıçta, sadece dinin gereği olarak örtündüğünü söyleyen ve aslında örtünmenin "güzelliği örtmek" anlamını taşıdığını belirten Müslüman kadınlar, "örtülü de güzel olunabilir" sloganıyla hizmet eden firmaların ürünlerini almaya mecbur kalmışlardır; çünkü pazarın onlara sunduğu budur; yani siyasal İslam, sosyoekonomik İslam'a boyun eğmiştir.[70]

Tesettür modasının önde gelen isimlerinden biri, "İslamî haute couture" modacısı Rabia Yalçın. Yalçın, pet şişelerin geri dönüşümünden elde edilen kumaşlarla hazırladığı haute couture koleksiyonuyla, Eylül 2008'de New York Moda Haftası'nda "En Yenilikçi Haute Couture Tasarımcı Ödülü"nü almış. Yalçın, tesettürlü kadınların kıyafet seçerken çok zorlandıklarını şöyle dile getirmekte:

> Tesettürlü kadının iki kapılı bir gardırobu vardır. Biri içeriye açılır, diğeri dışarıya... Evdeki giysilerinizi sokakta giyemiyorsunuz. Onlar dışarıda ofsayt. Dolayısıyla, iki gardırop düzmek zorundasınız. Bu da sinir bozucu. Bir de tabii bir sürü şeye dikkat etmek gerekiyor, hem giyinirken hem kıyafet tasarlarken...[71]

- **"Onlar Müslüman Değil Süslüman"**

"Süslüman" terimi "süslü" ve "Müslüman" kelimelerinin bileşiminden üretilmiş, "süslü muhafazakâr kadın" anlamına gelen, "İslam'ın icaplarını göz ardı eden lüks tüketim tutkunu muhafazakâr kadınları" tarif etmek için kullanılan[72] ve yaklaşık 2009 yılından bu yana sosyal medyada dolaşıma giren bir terim.[73]

Ruşen Çakır'a göre "Süslüman" terimi üç kesim tarafından yaygın bir şekilde kullanılmakta:

a) AKP karşıtı muhalifler,
b) Geleneksel İslam'ı savunan ve bu tür davranışların İslam'a aykırı olduğunu savunan İslamcı yazarlar ve aydınlar,
c) İslamî harekete anti-kapitalist eleştiri getiren antikapitalist Müslümanlar.

Ruşen Çakır'ın yerinde ve haklı bir gözlemi, bu eleştiriyi getirenlerin cinsiyet ayrımcılığı yapmaları. Ruşen Çakır şöyle izah etmekte:

---

70 Elif Balkanlıoğlu, *a.g.t.*, s.55-56.

71 Ayşe Arman, "Evdeki Kıyafet Dışarıda Ofsayt", *Hürriyet*, 15 Temmuz 2009.

72 Örneğin Mehmed Şevket Eygi, "Müslüman ve Süslüman", *Millî Gazete*, 30 Eylül 2015.

73 Ruşen Çakır, "Süslüman Taşlamak", *Vatan*, 23 Mayıs 2013.

> Türkiye'de dindarların tüketim toplumuna eklemlenmesinin esas taşıyıcısı erkeklerdir. Zira tüketim için gerekli olan parayı büyük ölçüde onlar kazanıyor ve bunun önemli bir bölümünü de yine onlar tüketiyor. Ancak olağanüstü dikkat çekici kıyafetlere bürünmemişlerse bir erkeğin muhafazakâr olup olmadığını anlamak çok kolay olmayabiliyor. Bu nedenle örneğin, son model lüks bir arabayı kullanan diyelim ki on muhafazakâr erkeği fark etmeyiz ama direksiyonda başörtülü bir kadını gördüğümüzde hemen hüküm belirten cümleler kurabiliriz. Öte yandan dindar bir kadının lüks tüketime eşinin, babasının ve/veya erkek kardeşlerinin onayı ve tabii ki finansmanı olmadan yönelmesi pek mümkün değildir. Dolayısıyla işin içindeki erkek boyutunu göz ardı edip sadece kadınları görmek, onları eleştirmek, hatta suçlamak tek kelimeyle haksızlıktır.[74]

- **AKP Karşıtı Kesimin Tavrı**

Ruşen Çakır'ın yerinde tespiti ile "süslüman" kavramından ve dolayısıyla muhafazakâr kesimde belirmiş olan yeni varlıklı sınıftan en fazla hoşlanmayan kesim, AKP karşıtı "sert çekirdek" Kemalist kesim. Bu kesime mensup yazarlardan bazı örnekler verelim:

Cumhuriyet gazetesi yazarı, şair Özdemir İnce "süslüman"ı şöyle tarif etmekte:

> Müslümancı basından öğrendiğime göre marka giyen, lüks mekânlara giden, konsere gidip sevdiği şarkıcının şarkılarını dinleyen, Kuruçeşme'ye gidip nargilesini içen, dört çekerden aşağısına binmeyen tesettürlü "bayanlar"a "süslüman" deniliyormuş. Yani, tercümesi ile İslamcı kesimin jet sosyetesi. Anglofonların "cream of the cream" demeyip Frankofonlar gibi "crème de la crème" dedikleri şey. Yani "En iyilerin en iyisi"...[75]

AKP karşıtlığı ile bilinen *Sözcü* gazetesinin muhabiri Hande Zeyrek, her satırına müstehzi bir ifadenin sindiği yazısında "süslüman" hanımların hayat tarzlarını şöyle anlatacaktı:

> AKP, kendi zenginlerini yarattı. O 'muhafazakâr' yeni zenginler, en lüks arabalara biniyor. Trafikte gördüğünüz ciplerin çoğunun sürücü koltuğunda türbanlı genç kadınlar oturuyor. Kıyafetlerini en pahalı markalardan seçiyorlar... Alışveriş için genelde yurtdışını tercih ediyorlar. Hangi mağazada ne var tek tek biliyorlar. Yurtdışında, ellerinde adreslerle alışveriş turuna çıkıyorlar. Fiyatlar hiç umurlarında olmuyor, beğendiklerini alıyorlar.
>
> Süslümanlar, âdeta birbirleriyle 'lüks yarışı' halindeler. Sevgililer Günü'nden Anneler Günü'ne hiçbir özel gün unutulmuyor. Kendi aralarında bir de 'kapanma'

74 Ruşen Çakır, "Süslüman Taşlamak", *Vatan*, 23 Mayıs 2013.

75 Özdemir İnce, "Süslüman Düğünleri", *Hürriyet*, 2 Temmuz 2001.

partileri düzenliyorlar. İbadetlerini ise adlarına yaraşır şekilde gerçekleştiriyorlar. 7 yıldızlı otellerde konaklayarak hac ve umre yapıyorlar. Alkolsüz mojita seviyorlar. Kimi gün bir futbol maçına gidiyorlar, kimi gün ise dünyaca ünlü bir pop starının konserinde boy gösteriyorlar. Bir gün bir politikacının/bakanın, başka bir gün bir işadamının masasında otururken görüyorsunuz onları... (...)

Yazar İsmet Özçelik, yeni zenginleri *Aydınlık*'taki köşesine şöyle taşıdı: "Bir akşam emekli diplomatlarla bir araya geldik. Eşleri de vardı. Laf lafı açtı. Sıra son dönemlerde devletin tepelerinde oturanlara geldi. Eşlerinin alışveriş çılgınlığından örnekler verdiler. Hepsi 'Süslüman' ifadesini kullandı. Bir diplomat eşi, 'Bizim bakmakla yetindiğimiz mağazalarda satılan kıyafetlerden ikişer üçer alıyorlar' dedi. Bir başka diplomat eşi söze girdi: 'Semt pazarında alışveriş yapar gibi davranıyor, bir tek fiyata bakmıyordu' diye konuştu.

Rus basını G-20 Zirvesi sırasında Başbakan Erdoğan'ın eşinin St. Petersburg'da pahalı kumaşlar aldığını yazmıştı. *Komsomolskaya Pravda*'da çıkan haberlerde özetle şöyle deniliyordu: "Emine Erdoğan Tissura kumaş mağazasına uğradı. Mağaza görevlilerine ziyaretle ilgili bilgi verilmişti. Bu arada mağazanın kapıları diğer müşteriler için de açık tutuldu. Mağaza yöneticilerinden bir yetkili, 'Başbakan'ın eşi Avrupa kaliteli kumaşlara daha fazla ilgi gösterdi' dedi. 14.00'te mağazaya gelen Emine Erdoğan 17.00'de mağazadan ayrıldı. Yeterince çeşitli kumaşlar seçti. Herkes de memnun kaldı."[76]

Tiyatro oyuncusu ve soL haber portalı yazarı Orhan Aydın da muhafazakâr kesimi çok sert bir şekilde eleştirecekti:

Bu yaratıklar en pahalı arabaların son modellerine biniyorlar.

Yalılarda, villalarda, korunaklı özel sitelerde zıbarıyorlar.

En pahalı lokantalarda zıkkımlanıyor, çok yıldızlı otellerin lobilerinde fingirdiyorlar.

Uçaklarda o en öndeki pahalı koltuklarda yolculuk ediyorlar, hem de göstere göstere.

İçlerinde tekneleri, yatları olanlar, tatil bölgelerinde yazlık değil saray yavruları olanlar var.

Yazılıp çizilene, söylenenlere göre hemen hepsi en pahalı markalardan zevksiz çaputlar satın alıyor, hatta bu alışverişler için Avrupa yolculukları yapıyorlar.

Şatafat deniyor ya, hayır bu şatafat filan değil, sonradan görmeliğin en pespaye olanı.

Herif beylerin hemen hepsi kirli sakallı, kadınlarının-kızlarının hepsi ise boya çanağına düşmüş gibi makyajlı.

Kuyumcu dükkânı gibi her yerlerinden pahalı takılar sarkıyor.

76 Hande Zeyrek, "Süslü Müslümanlar", *Sözcü*, 22 Ekim 2013.

Sözcü, 22 Ekim 2013.

Hepsi aynı marka çantalar, saatler taşıyor, 3 metreden çevreye yayılan kokular sürüyor, yüksek topuklu ayakkabılar giyiyorlar ve hepsi rengârenk örtülü.

Bu örtülere türban demek türban takanlara haksızlık olur!

Haydi, örtüyü anladık diyelim yani moda galiba deyip geçelim, peki o örtünün altında bütün bedenlerini teşhir eden daracık pantolonlara, taytlara ne demeli?

Bu yaratıklara "Süslüman" deniyor, bunu ilk kim demişti tam anımsamıyorum ama ben sevmiştim.

Sosyal medya paylaşımlarını görüyorsunuzdur.

Birbirlerinin düğün-nişan-kına-sünnet törenlerinde vur patlasın çal oynasın gerdan kırıp, göbek atıyorlar.

Türkçeleri Türkçe değil, birbirleriyle kurdukları diyalogları anlamak için sözlüklere baksanız yine çözemezsiniz, bir arabesk şarkının nakaratı gibiler.[77]

77 Orhan Aydın, "Süslüman", 3 Aralık 2019, https://haber.sol.org.tr/yazarlar/orhan-aydin/susluman-275444

28 ŞUBAT MAĞDURLARINDAN ACI İTİRAF

SÜSLÜMAN YETİŞTİRDİK

28 Şubat darbesi, 18. yıldönümünde lanetle anılıyor. Cuntacılar ve işbirlikçileri, el ele verip Refah-yol'u devirdi, muhafazakar kesime kan kusturdu.

MAĞDURLAR KONUŞUYOR

O dönem özellikle başörtülüler mağdur edildi. Çalışma ve eğitim hakları gasp edildi, yerlerde sürüklendiler. Dönemin başörtülü mağdurlarından Öğretmen Habibe Öcal, zulmü anlatırken duygulanıyor. Üniversitedeki eşinin de "Beşir Atalay'ın adamı" denilerek atıldığını aktarıyor.

KENDİNİ İSPATLAMA ÇILGINLIĞI

Öcal, sözü bugünlere getiriyor. Yeni nesil başörtülülerin maneviyattan uzak yetiştiğini belirterek, "Kendini gösterebilen kadın vücudu, muhafazakar kesimi de etkiledi. Marka elbiseler, başörtülerle kendilerini ispatlamaya çalışıyorlar. Bu maneviyattan kopuk bir neslin tezahürüdür," dedi. ■ 16'DA

ALİ YALÇIN: HEDEF DİNDARLARDI

Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanı Ali Yalçın, 28 Şubat darbesinin asıl hedefinin dindarlar olduğunu kaydederek, "Büyük tahribat dini kurumlar üzerinde gerçekleştirilmiştir" ifadelerini kullandı ■ 9'DA

■ İNGİLİZ POLİSİ ÇOCUKLARI ELEKTROŞOKLUYOR ■ 7'DE ■ SAĞIR VE DİLSİZ VAHŞETİ ■ 3'TE

Vahdet, 28 Şubat 2015.

"Yeni nesil tesettür anlayışı."
OsmanLı Ramazan Kaya Twitter hesabı.

AK TÜRKLER

Zenginleşen muhafazakâr kesim, Beyaz Türklerin pabucunu darna attı.. Tesettür giyim markası Tekbir, yeni trendlere uyum sağlamak için Alman modacı transfer etti

AKP iktidarı ile tavan yapan İslam burjuvazisi, Tekbir Giyim'in defilesinde buluştu. Özellikle yeni kuşağın yıkı tarzlarıyla dikkat çektiği defileye yabancı basın büyük ilgi gösterdi. Yeşil, sarı, mor, kırmızı gibi adabalı renklerin tercih edildiği yeni tasarımların bir Alman'a ait olduğu ortaya çıktı.

FİRMA sahibi Karaduman, Alman modacı Heidi Beck'i transfer ettiklerini açıkladı. Beck'i, G.Saray'a Alman eldivenini getiren Derwall'e benzeten Karaduman şöyle konuştu: Şimdiye dek olgun hanımlara üretim yaptık. Gençleri düşünmek lazım. Hedef dünyada bu modanın öncüsü olmak. **15TE**

PAK TÜRKLER

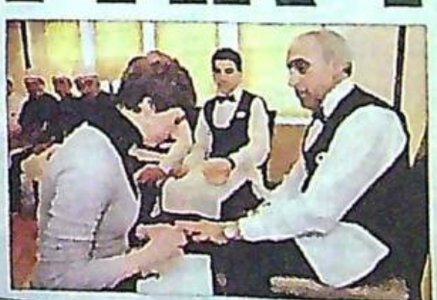

İşte değişen Türkiye'den bir fotoğraf daha.. Ünlü Sahan Kebapçısı 350 çalışanının bakımı ve temizliği için manikür-pedikürcü tahsis etti

SAHAN restoran zinciri artan beklentilere uyak uyduruldu. Ünlü kebapçı Tahir Tekin Öztan (55), müşterilerinin huzuru için 'metroseksüel devrim' yaptı. Aşçılara, garsonlara el ve ayak bakımı yaptırıyor.

SIRADA EL EPILASYONU VAR

'HER şeyin başı hijyen' diyen Öztan, garsonlara manikür-pedikürü zorunlu tuttu. Şimdi de el üstü kıllar için lazer epilasyon uygulaması geliyor. Prof. Verimli, personele müşteri psikolojisini anlatıyor. **15TE**

Akşam, 24 Şubat 2008.

Varlıklı muhafazakâr kesime karşı şiddetle tepkili olan bir diğer gazeteci, *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Nilgün Cerrahoğlu. Cerrahoğlu, 2005-2012 dönemi yazılarının bir seçkisi olan kitabında AKP yıllarında kendini kamusal alanda daha çok göstermeye başlayan muhafazakâr kesimden aşırı derecede rahatsız olduğunu, kimi zaman alaycı ve aşağılayıcı bir üslupla belirtmekte. Birkaç örnek verelim:

Nadire İçkale'nin düzenlediği iftar daveti:

> Nadire İçkale'nin iftar davetinin fotoğraflarını gördünüz mü? İftardan çok Noel sofrasını andıran manzara, komik. Hani Sinan Çetin'in TV'lerde bir Digitürk reklamı var ya! Onun gibi: "Komik tuşuna basılmış!"
>
> Kırmızı-bordo masa örtülerinin üzerinde kristallerle süslenmiş altın varak şamdanlar, Katolik dullar gibi tepeden tırnağa siyahlara bürünmüş kadınlar, perçemleri dışarda bırakacak şekilde bağlanmış – bağlanmış da değil, omuz üzerinden geriye doğru atılmış şeffaf, dantel başörtüler...
>
> Başörtülerin siyah, beyaz, dore hepsi bir örnek. Konuklara ev sahibi tarafından dağıtılmış. Bu değişik ve görkemli koreografinin parçası olmanın sevinci içinde onlar da ortama uymuşlar. Edayla birbirlerini süzüyor; bir yandan oruç açıyorlar...[78]

"Baştan sona bir afallama duygusu yaşayan ve tanık olduklarını ertesi sabah bana ayrıntılarıyla aktarırken dahi gecenin afallama duygusunu yitirmediği" anlaşılan bir yakınının anlatımıyla muhafazakâr bir genç çiftin düğün daveti:

> Düğün, akşam yedi suları bir kokteylle başlıyor...
>
> Zengin düğünler malum artık illa *"kokteyl+yemek"* şeklinde tecelli ediyor ya...
>
> Yeni zengin aile de, içki servisine hiçbir şekilde itibar etmemekle birlikte, gösterişte sınır koymadığı için, konukları meyve suyu ve çerez ikramı yapılan bir kokteylle karşılıyor.
>
> Kadınların cümlesinin tesettür tuvaletlerle arzı endam ettiği davette, konuklar ayakta bir saat fındık, fıstık ve şeftali suyuna talim ediyorlar.
>
> Bu arada tesettür başlar göz kamaştırıyor!
>
> Kaftanlar, uzun kollu tuvaletlerin şıklığını, tamamı berber elinden çıkan efeli *"türban başları"* tamamlıyor.
>
> Türbanların yaka/omuzlara iliştirildiği yerde olmazsa olmaz biçimde, elmas ya da pırlanta broşlar göz alıyor.
>
> İçkisiz kokteylin ardından misafirler, yalnız aile fertlerinin bulunduğu masalara geçiyorlar.

78 Nilgün Cerrahoğlu, *Demokrasi Tramvayı - AKP Türkiye'sinin On Yılı*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, Kasım 2012, s.19.

Aile masaları, sosyetik tüm düğün organizasyonlarında olduğu gibi, *"konuklara verilen numara usulüyle"* belirleniyor.

Masaların düzenleri de peri masalı gibi...

Organza örtü-peçetelerin estetiği; içkisiz! kristal ayaklı şarap bardakları ve beyaz düğün çiçekleriyle süslü mumluklar, gümüş kenarlı tabak altları ile tamamlanıyor.

Saat 20.30 sularında gelinle damat nihayet ince saz eşliğinde el sallayarak merdivenleri iniyorlar. Ve dört şahit eşliğinde nikâh kıyılıyor.

Nikâhın ardından birdenbire en üst perdeden "Kuran" okunmaya başlıyor...

45 dakika tam, üç hoca Kuran okuyor.

Neye uğradıklarını şaşıran civar tekneler deniz kıyısındaki restoran önüne yığılıyorlar. Teknelerdeki insanlar güverteye çıkıp, Boğaz sularında yankılanan bu değişik düğünü izlemeye koyuluyor.

Kuran okunması bittikten sonra, "mantarlı sote, fesleğenli domates sos, Çerkez tavuğu gibi antrelerden oluşan zengin meze tabağı, ordövr, kuzu tandır, sebzeli Çin böreği, dereotlu pilav, dondurma, pasta ikramının yapıldığı" bir yemek menüsü servis ediliyor.

Yemeğe denizden, yarım saat süren havai fişek gösterileri eşlik ediyor.

Gelinle damadın şerefine görkem saçan en az 100 havai fişek atılıyor.

Tesettürlü gelinin yanında uzun saçlı damat alabildiğine vurucu bir tezat teşkil ediyor.

Gelinle damat, masaları bir bir dolaşırken; takılar da eskisi gibi öyle... rastgele ve görgüsüzce gelinin üstüne iliştirilmiyor.

Prenses Kate Middleton'ın düğünündeki gibi tıpkı, gelinin kız kardeşi nedimelik yapıyor. Ve çiftin peşinde, arkadan elinde sepetle takı topluyor.

Paralar zarf içinde, takılar kutuda... nedimenin sepetine yağıyorlar!

Dişçilik fakültesi öğrencisi olan ve düğündeki toplam sekiz açık kadından hasbelkader! biri olan "nedime" ile birlikte; "model Türkiye" fotoğrafı tamamlanmış oluyor.

Kimsenin dans etmediği, oyunun, çalgının olmadığı düğünde, pasta kesiminden sonra, çiçeği burnunda gelinle damat alaturka müzik eşliğinde bu ritüelden de geri kalmamak adına! kısa bir dansla pistin etrafında dönüyorlar.

Eğlencenin sıfır, gösterişin bol olduğu süper şaşaalı düğün, gelinle damadın dans gösterisiyle bitiyor.

Çıkışta nikâh şekerleri, konuklara minik gümüş kâseler içinde dağıtılıyor.

Kuyruklu tuvaletlerinin eteklerini yerlerde sürükleyerek Feriye'den çıkan tesettürlü hanımlar; kapı önünde bekleşen Mercedes, Porsche otomobillere, Cherokee ciplere binerek yavaş yavaş gözden kayboluyorlar...[79]

79 Nilgün Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s.63-65.

Cumhuriyet Bayramı Daveti – 29 Ekim 2007:

Necmettin Erbakan'ın Versace kravatları ile birlikte, tesettürde Hermes, Burberry, Ferre eşarplar öne çıkmaya başladı. Yüzlere daha makyaj eli değmemişti. Ama eşarplar, bariz bir marka yarışına girmişti.

İslamcı kadınların erkeklerden henüz sahne çaldığı döneme varmamıştık. *"Refah"*ın güçlü çevrelerinin, güçlü kadınlarının güç göstergesinden ibaretti marka eşarplar. Paranın ve iktidarın simgesine, mührüne dönüşmüşlerdi.

Tesettürün "şov" aşamasına girmesi, AKP iktidarıyla başladı. Buna taş devrinden cilalı taş devrine geçiş de diyebiliriz.

Cilalı taş devrinin aklımda kalan ilk fotoğrafları, *Hürriyet* gazetesinin birinci sayfasında "Davos şıklığı" olarak yer aldı.

Emine Erdoğan'ın göz alan beyaz pardösüleri, kürklü yakaları, ince topuklu ayakkabılarıyla asortik rüküş çantaları falan derken en son Çankaya Köşkü'nde Atatürk'ün portresi önünde poz veren Hayrünnisa Gül'ün *"türbanlı frak"* aşamasına geldik!

Yanaklarda pembe allık, gözlerde maskara, dudaklarda kırmızı ruj...

Şimdi nasıl anlamlandırılmalı bunu?

Fotoğrafa bakarken güleyim mi, ağlayayım mı? Bilemedim.

Peşinen şunu söyleyeyim: Hayrünnisa Hanım'ın bakımı ve makyajı başka şartlarda, tesettürü *"siyasi İslam'ın"* aracına dönüştürmemiş bir kadının üzerinde hoşuma gidebilirdi.

Laik ya da İslamcı... bir kadının özenli ve bakımlı olmasını eleştirecek en son insan benim. İnançları gereği örtünen sıradan bir kadın, canı makyaj yapmak istiyorsa yapmalı.

Bana ne! Kendi bileceği iş, derim.

Ama Çankaya'nın yeni *first lady*'sinin *"makyaj, frak, tesettür"* üçlemesiyle kameraların önüne çıkması, Atatürk portresi ile yan yana getirilince, mesele artık benim de meselem oluyor. Hayrünnisa Hanım'ın Köşk'te Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında çekilen fotoğrafı çünkü bir "rejim fotoğrafına" dönüşüyor.

Fotoğrafın algılanış biçimi de böyle, sunuluş biçimi de...

Hayrünnisa Hanım'ın kıyafeti için, Latife Hanım benzetmeleri yapılıyor.

Türbanın *"modern"* bir hava kazanmasının çok ötesine geçen, bir *"simge kadın aurası"* yaratılıyor.

Gelecek yılın Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında kim bilir kaç tane Hayrünnisa Gül ve AKP'den menkul *"Latife Hanım"*(!) klonlaması göreceğiz?[80]

80 Nilgün Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s.185-186.

Ana mecra medya "İslamî sosyete" tanımıyla muhafazakâr varlıklı kesimi sık sık haber yapmaya devam edecek, bu kesimin evlerini, lüks alışveriş alışkanlıklarını konu edecekti.[81] Ana mecra basının varlıklı muhafazakâr kesime karşı merak ile garipsemenin harmanlandığı bu aşırı ilgiyi göstermesinin nedeni, muhafazakâr kesimin dünya nimetlerinden, eğlenceden uzak mazbut bir hayat yaşadığına dair olan peşin yargısıydı. Başları örtülü genç kadınların 4x4 jeep'lerdeki görüntülerini sosyal medyada paylaşmaları ve Nişantaşı, Teşvikiye'deki mağazalardan lüks kıyafetler satın almaları haber değeri taşımaya devam edecekti. Muhafazakâr görüşlü iki köşe yazarı, bu durumu şöyle yorumlayacaktır:

Akif Beki:

> Algımız seçiyor, çünkü başörtülülerin Beyaz Türk işi mekânlarda otururken, statü sembolü iyi arabalara binerken yahut elitlerin uğradığı pahalı mağazalarda alışveriş yaparken görülmesi hâlâ haber değeri taşıyor Türkiye'de. Üzerinde konuşuyor, tartışıyoruz; hatta acar siyasiler kanırtmaya çalışıyor ciplilerle cipsizler arasındaki ayrımı.[82]

Hilâl Kaplan:

> Geçtiğimiz günlerde bir tivit viral oldu. 5 bin paylaşım ve 18 bin favori alan tivitteki videoda başörtülü bir kadın, yanındaki şoför koltuğundaki eşi ve bindikleri cip görülüyordu. Kadın çalan müzik eşliğinde kameraya gülümsüyor, eşi de ona eşlik ediyordu.[83]

- **Tesettür Modasına "İçeriden" Tepkiler**

Bu değişim, bizatihi muhafazakâr kesimin içinde de tepkilere ve tartışmalara yol açacaktı. Bu tartışmalar siber âlemdeki tartışma kümelerine de sirayet edecek, "bu fetvayı kimden aldın Müslüman?" şiiri İslamcıların günümüz yaşam tarzını hicvedecekti. Şiir şöyle:

> Eşarbı VAKKO'dan alınmış bone
> İnanması çok zor ALLAH'IM bu ne?
> Altında pantolon modaymış gene
> Giyinmek manası örtünmek inan
> Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

81 Eylem Türk, "Asansörlü Namaz Odası, Küfeki Taşından Lavabo", *Milliyet*, 23 Kasım 2008; Oya Doğan, "İslami Sosyete Nasıl Yaşıyor?", *Vatan Pazar Eki*, 24 Eylül 2006.

82 Akif Beki, "Başörtülüler Cipe de Binsin mi?", *Radikal*, 7 Nisan 2011.

83 Hilâl Kaplan, "AKP Çocukları", *Sabah*, 2 Aralık 2019.

Kısa pardösüler dizden yukarı
Renk renk başörtüler kırmızı sarı
Yüz metre öteden parlar jakarı
İslami kıyafet bu değil inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Daracık pardesü yırtmaç yarısı
Tamamen ortada vücut yarısı
Başları döndürür parfüm kokusu
Kadının ziyneti hayadır inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Ten rengi çoraplar görmez setreni
Modada geçecek Alman Ketreni
Eli kolu kuyumcu vitrini
İslami yaşayış bu değil inan
Bu fetvayı nerden aldın Müslüman?

Moda moda diye bizi soydular
Örtümüzü soyup bir kenara koydular
Bizleri öyle görüp sevinç duydular
Bizim dinimizde bu yoktur inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Modern Müslüman'ın işi pratik
Evinde eşyası var hep otomatik
Dokun parmağını bütün işler bitik
Bu rahatlık bizi bizden aldı inan
Sadece mutluluk bu değil inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Kimisi avamdan kimisi derviş
Gözleri sürmeli topuk bir karış
Modern Müslüman böyle giyermiş
İslam'ın özünde bu yoktur inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Üstünde pantolon kılarsın namaz
Ne olur sözümü dinlesen biraz
Rasulullah seni böyle tanımaz
Sünneti yaşamış olmazsın inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Zamanı çaldı dizi filmler
Rafları süsledi cilt cilt ilimler
Bizi görse kahrolurdu alimler
İslami yaşayış bu değil inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Süslenir püslenir gezer düğünde
Yeri baş köşedir paralı günde
Allah için nefes tüket bir gün de
İslami yaşayış bu değil inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman?

Bir de deriz Müslüman'ız hepimiz
Kötülük düşünmem kalbimiz temiz
Namaz borcumuzdur elbet bir gün öderiz
Gerçek Müslümanlık bu değil inan
Bu fetvayı nerden aldın Müslüman?

Sormayın dertliyim bunlardan yana
Şanlı tarihine dönüp bir baksana
Üzülmez mi görse Fatıma ana
Allah seni konu yaptı Kuran'a
Nisa suresinde geçiyor inan
Bu fetvayı kimden aldın Müslüman[84]

Star gazetesi yazarı Lütfü Oflaz da bu yeni tarz giyimi eleştirecekti:

Son yıllarda bizdeki Müslümanlar arasında bir giyim tarzının hızla yayıldığını görüyorum. Ben bu giyim tarzına "başı kapalı, bedeni çıplak" diyorum! Önce şunu belirtmeliyim ki, herkes nasıl giyinmek istiyorsa öyle giyinsin. Yazarlık yaşamım boyunca herkesin giyiminde, yaşamında, düşüncesinde özgür olmasını savunduğumu bilenler bilir; ama bilmeyenler de bilsin. Ancak kimse de giyimine, yaşam tarzına Müslümanlığı alet etmesin. Başı kapalı, bedeni çıplak olanlar "Tesettürlüyüm" demesin. Dindeki tesettür örtünmektir; başını ve hatların belli olmayacak şekilde bedenini kapatmaktır. Başı kapalı bedeni çıplak dolaşanların vaziyeti ise, tesettürlü olmak değil komik olmaktır. Saçı kapatalım; ama geri kalan her yer açık dolaşalım. Saçımızın bir teli bile görünmesin; ama mahrem yerlerimizi bile gösteren açık kıyafetleri giyip kuşanalım. Başımız kapalı olsun; ama bedenimizi olduğu gibi gösteren şeffaf kıyafetler giyelim. Kıvrımlarımızı olduğu gibi belli eden dar mı dar kıyafetler giyelim. Derin mi derin yırtmaçlı etekler giyelim. Modaya uyup her tarafı yırtık dar pantolonlar giyelim. Dekolte kıyafetlere bürünelim. Yüzümü-

84 Hüseyin Parlakdemir, "Bu Fetvayı Kimden Aldın Müslüman", 22 Ekim 2010, https://www.antoloji.com/bu-fetvayi-kimden-aldin-musluman-2-siiri/

> zü gözümüzü çokça boyayıp süslenelim. Olabildiğince seksi görünelim. Ondan sonra da "Tesettürlüyüm" diyelim. Bu kadar komikliğe bilmem ki ne diyelim?[85]

Öncesinde *Âlâ* dergisinin moda editörlüğünü yapmış olan muhafazakâr stil editörü Esra Seziş Kiğılı'nın[86] Kandilli, Cemile Sultan Korusu'nda Tarz-ı Bahar adlı moda defilesini düzenlemesi, defile sırasında hüsn-ü hat sergisi açılması ve mücevher defilesinin de düzenlenmesi üzerine *Yeni Şafak* gazetesi yazarı sosyolog Fatma Barbarosoğlu bu etkinliği eleştirecektir:

> Ok yaydan çıktı bir defa. Instagram güzellerinin, takipçilerinin olduğu bir çağda, bazıları defile yapacak. Bazıları defileye seyirci olacak.
>
> Yiyin için, eğlenin. Hayat size güzel. Sıratı geçen sizsiniz. Cenneti kazanan sizsiniz. Mutluluk en çok sizin hakkınız, diğerleri yani ölenler, yani savaştan kaçanlar sizin sorumluluğunuzda değil. Sosyal adalet size lazım değil. Bütün bu yaşananlardan hiç sorumluluk duymuyorsunuz. Yaşananlar mı? O ne ki? Zaten sizi mutsuz edecek hiçbir haberi okumuyor, dünyada olan bitenler ile ilgilenmiyorsunuz. Ah yanlış oldu. İlgileniyorsunuz elbet, nerede ne yenir, nerede ne giyilir ve en güzel fotoğraflar nerede çekilir biliyorsunuz.
>
> Ve elbette nereden kazanılacağını biliyorsunuz. (Kaybetmek konusunda da kafanızı yormanız gerekmiyor mu?)
>
> Ticaretinizi yapacaksınız. Yapın. Talep oluşturuyorsunuz, oluşturun. Birileri dünyanın en güzel gelini olacak, birileri dünyanın en pahalı gelinliğini tasarlayıp satacak. Arzı ile talebi havuz başında buluşturacaksınız. Buluşturun.
>
> Lakin hüsnü hat sergisini rahat bırakın.
>
> Sizi birilerinin eski kelimeler, terkipler kullanarak avlamasına razı olmayacak bir zekâ ışıltısı koyun ortaya![87]

Defileyi izleyen gazeteci Ayşe Ferhangil, davetlileri şöyle tasvir edecekti:

> Kendi cemaatleri tarafından "süslüman" olarak adlandırılan moda bağımlısı muhafazakâr kadınlar defile alanına püsküllü etekler, toz pembe sigaret pantolonlar, geometrik desenli feraceler, tesettürün üzerine iliştirilen smokin papyonları ile gelmişti. Aslında en iddiasız giyinen davetli bile platform topuklu ayakkabılar ve dolgun makyaj kuralına uymuştu.[88]

---

85 Lütfü Oflaz, "Başı Kapalı Bedeni Çıplak!", *Star*, 27 Aralık 2016.

86 Kendisiyle yapılan bir mülakat için bkz. Ayşe Baykal, "Esra Seziş Kiğılı: Muhafazakâr Hanımlar Bilinçli Tüketici", *Hürriyet Kelebek*, 11 Nisan 2017.

87 Fatma Barbarosoğlu, "Yaza Merhaba Diyen Muhafazakâr Kadınlar, Sözüm Size Değer mi?" *Yeni Şafak*, 27 Nisan 2015, aktaran https://www.medyaradar.com/yeni-safak-yazarini-soke-eden-mail-yiyin-icineglenin-hayat-size-guzel-haberi-139147

88 Ayşe Ferhangil, "Bize Süslüman Demeyin Lütfen", *Cumhuriyet Yaşam*, 4 Mayıs 2015, s.2.

Bu defilede koleksiyon sergileyen modacı Safiye Ekiz, "Süslüman" terimini hakaret olarak kabul ettiğini, kendilerini "modern çağın gereklerinden yararlanan Müslüman kadınlar" olarak tanımladıklarını söyleyerek ilgili eleştirilere şöyle karşılık verecekti:

> Müslümanlığımı eleştiremezler. Kıyafetimi uygun bulmayabilirler ancak emeğime dil uzatamazlar. Onlar da pantolon giyiyor, sıkma baş takıyor. Ben de öyle yapıyorum. Tesettürün kurallarını bana göstersinler. Böyle bir kural Kuran'da yok. Gerçek din bizi soyutlamak mıdır? Tektipleştirilmeye çalışılıyoruz. Biz bu toplumun neresinde olacağız? Kendi camiamız bile bizi yargılarsa nasıl ayaklarımızın üzerinde duracağız. Böyle konuştuğum zaman camiam bana sırtını dönecek, maddi destek sağlamayacaksa olsun. Ben yanlış bir şey yapmıyor, işimi yapıyorum.[89]

Yeni binyılda muhafazakâr kadınların estetik ve stil arayışları bir yandan kendi camialarının geleneksel kesimin tepkisini alırken, diğer yandan ulusalcı ve Kemalist kesimde tepki ve alay konusu olmaktaydı. Ayşe Baykal, türbanlı sosyal medya fenomenleri ile yaptığı mülakatlarda, genç kadınların kendilerine verilen tepkilere karşı ortak cevaplarını şöyle aktaracaktı:

> Tesettürün modası olmaz. Kaideleri, ölçüleri, şartları sabittir ve değiştirilemez. Bizler ölçülü giyim ve moda ile ilgiliyiz. Tesettür başka, ölçülü giyim başka. Tesettür sadece örtünmek değildir, bu neden ile sadece buraya indirgemek doğru olmaz. Mücadeleyi hep birlikte verdik ve bugün çok şükür arkadaşlarımız bu konuda sıkıntı yaşamadan eğitimlerini ve iş hayatlarını sürdürüyorlar. Bu eleştiriler bizim kesimden değil farklı bir kesim tarafından ne yazık ki kullanılıyor.[90]

Buna karşılık Ertuğrul Özkök gibi dış görünüme ve stile önem veren "hayat tarzı" yazarları için ise bu yeni giyim tarzı, övgü konusu olmakta. Özkök, Erdoğan'ın kızı Sümeyye Erdoğan Bayraktar için "Beyaz Türk tarifine uyuyor" diye yazacak ve bu kanaatini şu satırlarla temellendirecekti:

> Bir fotoğrafında görmüştüm. Çok güzel giyinmişti. Harika iç açıcı kıyafet, başörtüsüne de estetik kazandırıyor diye düşündüm. Bu şekilde başörtüsünü giderek toplumda bölücü unsur olmaktan çıkarıp, normal yerine oturtuyorsun. Bu konuda en çok istediğim şey, başörtüsünün sadece bir inancın sembolü olmasıdır. Bir yere yaranma, aidiyet şartı değil. Buna estetik katılırsa çok güzel tabii.[91]

89 Ayşe Ferhangil, *a.g.m.*

90 Ayşe Baykal, "Türbanlı Fenomenler Günah Keçisi mi? Tesettürün Modası Var mı?", *Hürriyet*, 24 Eylül 2018, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-baykal/turbanli-fenomenler-gunah-kecisi-mi-tesettun-modasi-var-mi-40965637

91 Derya Yalçın, "Türkiye'nin Yeni Ezilen Kesimi: Beyaz Türkler", *Posta*, 5 Nisan 2014.

Muhafazakâr genç kızların estetik ve stil arayışlarında eşlerinin baskıları da göz ardı edilmemeli. Sosyolog Fatma Barbarosoğlu, eşinin Sibel Can'a benzemesini isteyen yeni evli bir genç çifti bu duruma örnek gösterecekti:

> Aile kızını olağanüstü bir gayretle yetiştiriyor. Genç kız hem hafız hem de klasik sanatlarda (tezhip -hat) istidat gösteriyor. Babası sabırlı bir hanım olması için ney üflemesi üzerinde bilhassa duruyor. Genç kız hocalarını şaşırtacak bir mesafe kaydediyor. Zarif, bilgili, kültürlü. Ama hiçbir film artistine benzemiyor. Ne boylu poslu, ne renkli gözleri var. Televole kültüründen beslenmemiş bir delikanlı için pek çok güzelliği var elbet. Ama televole kültüründen beslenmemiş erkekler nerede!!! Mesela, şeyhinin tavsiyesiyle son derece donanımlı bilgili, nazik, sanat erbabı genç kız evlendiriliyor. Yakışıklı, ihtisasını yurt dışında yapmış, iyi geliri olan bir delikanlıyla. Dışarıdan her şey güzel gibi gözüküyor. Öyle mi? Hayır. Çünkü genç kızın yıllardır biriktirdiği hiçbir şeyin kıymeti yok damadın gözünde. Bir aylık evliyken kendisine lens parası veriyor. Sibel Can'a benzemesi için.[92]

Barbarosoğlu bu tür bir baskıyı "kitle kültürü, Müslüman erkeklerin beğenilerini de etkiliyor" sözleriyle izah etmekte.[93] Ayşe Baykal, 2016 yılında muhafazakâr genç kadınlar arasında yaptığı bir dizi mülakattan sonra şu gözlemde bulunacaktı:

> Yeni başörtülü jenerasyon ablaları gibi değildi. İddialı kıyafetler giymek istiyorlar, dikkat çekmekten rahatsız olmuyorlardı. "Siz anneannelerimiz gibi örtünmüyorsunuz, başınızı modern bağlıyorsunuz. Sizinki başörtü değil türban." diyerek çok eleştirilen eski jenerasyon kendinden sonraki giyim tarzını kabullenemedi ve yeni jenerasyonu "Süslüman" olarak adlandırdı. Yani Süslü Müslüman. Bir tarafta "Biz bugünler için mi başörtüsü mücadelesi verdik?" diyen bir grup, diğer tarafta "Biz tesettürlü değil, ölçülü giyiniyoruz." diyen bir grup var. Hatta eleştirilere karşı "Bu giyim tarzı Allah ile benim aramda, kabul etmek zorunda değilsiniz" diyerek rest çekenler mevcut... (...) Gözlemlerim ve araştırmalarım neticesinde bugün yaşanan tartışmaların ana sebebinin muhafazakâr camianın, tesettür şeklini bireysel tercih olarak görmemesi olarak değerlendiriyorum.[94]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Özlem Albayrak, İslamî kesimin estetize bir tesettür kıyafeti giyenleri eleştirmesine şu şekilde karşılık verecekti:

> Bir lobisi vardır sözgelimi; Ortodoks papazlar gibi örtü stili dâhil tesettür belirleyicileri vardır ve o lobinin kabul edeceği standartların; Hududullah'ın standart-

92 Fatma Barbarosoğlu, "Kadın Meselesini Kadın Bakış Açısının Dışında Düşünmemek", *Yeni Şafak*, 18 Ağustos 2006.

93 Fatma Barbarosoğlu, "Başörtülü Yazar Avı", *Yeni Şafak*, 29 Ağustos 2006.

94 Ayşe Baykal, "Muhafazakâr Kadınlar ve Sosyal Medya", *Hürriyet*, 13 Haziran 2016.

larıyla kesişmeyen taraflarının olabileceği tartışması sadece bir detaydır. Bunlara göre, gençseniz, tesettür ayetiyle çelişmeyen bir zarafet arayışındaysanız, giydiklerinizde renk uyumunu filan önemsiyorsanız sözgelimi, kafadan süslümansınızdır artık. Örtülü olmak da, örtüden vazgeçmek de; o gruba girmek de çıkmak da bir derttir; örtülüysen başını şöyle ya da böyle bağlamamalısındır; hele örtüden vazgeçmeyi asla düşünmemelisindir, yoksa kararını burnundan fitil fitil getireceklerdir.[95]

Millî Gazete köşe yazarı Mehmed Şevket Eygi "O bir Süslüman" başlıklı yazısıyla, muhafazakâr kesimin yeni hayat tarzını ağır bir şekilde eleştirecekti:

Abdest şadırvanının musluklarına lazerli dijital fotosel taktırdık. Minarelerdeki hoparlörler 125 desibel şiddetinde avaz avaz bağırıyor. Camiye klimalar konuldu, içerisi püfür püfür, şu kavurucu sıcaklarda içerisi kış gibi. Terli giren hasta çıkıyor. İmam Hatip okulunun en görkemli yerinde büyük bir Paşa portresi gök gözleriyle kızgın kızgın bakıyor. Sabah ezanı okunuyor, erte namazında camide birkaç ihtiyardan başka cemaat yok. İslamcıların büyük kısmı leşler gibi horul horul uyuyor. Ramazan hazırlıkları tamam. İftardan sahura kadar vur patlasın çal oynasın şenlikler, etkinlikler, eğlenceler. Beş yıldızlı içkili, fuhuşlu lüks restoranlarda mükellef ve pek lüks iftar ziyafetleri. Bizim cemaatin ziyafeti sizin tarikatin ziyafetinden daha lüks, daha israflı, daha mükellef oldu. Lüks iftar ziyafetlerinin bazılarında bol bol papaz yahnisi yeniyor. Geçen yıllarda böyle ziyafetlerden birinde papazın biri cebinden bir Cevşen çıkartmış ve sayın Müslümanlar, ben her gün bunu okumak yapıyorum deyince oradaki bir kısım Müslümanlar çılgınca alkışlamışlardı. Camiye geçen yıl döşettiğimiz pembe makine halılarını söküp yerine anilin boyalı fıstıkî yemyeşil berbat ve rüküş halılar sereceğiz. (...)

- Böyle acele acele, yel yeperek yelken kürek nereye gidiyorsun?

- Ben Yeni İslamcılardan Yedi Mideli Yahşi Yiyen beyim, yeni lüks bir restoran açılmış, yemeklere altın tozu katılıyormuş, oraya gidiyorum.

- Son yaptığınız ve yeni döndüğünüz lüks ve görkemli umre esnasında nerede kaldınız?

- Mekke'nin en lüks oteli olan Muhteşem Tower Palace'da kral suitinde kaldım. İkindi çayımı içerken 18'inci kattan aşağıda Kâbe'ye baktım. Yemeklerde tepsi gibi tabağımı açık büfeden doldurdum, yarısını yiyemedim kaldı, çöpe atıldı. Hah hah hah!..

- Şu başındaki saçlarını deve hörgücü gibi topuz yapmış, ayakkabıları uzun ince topuklu, rengarenk düttürü Leyla kimdir?

- O mu .. O bir Süslümandır.[96]

95 Özlem Albayrak, "Süslüman!", *Yeni Şafak*, 1 Haziran 2013.

96 Mehmed Şevket Eygi, "Bu Gazete ve TV'lerle Türkiye Selamete ve Huzura Kavuşmaz", *Millî Gazete*, 1 Temmuz 2013.

Eygi, birçok yazısında aynı tenkitlerini devam ettirecektir:

> Süslüman zengin hanım taytın üzerine tünik giymiş, başına da alaca bulaca bir eşarp örtmüş... Yılbaşı tatilini ailece yedi yıldızlı otelde geçirecekmiş... Bu kadın İslam kadını mıdır, yoksa ehl-i dünya bayanı mıdır?[97]

İslamcı/muhafazakâr kesime karşı "içeriden" gelen bu eleştiriler hakkında sosyolog Oğuzhan Bilgin, haklı olarak şu tespitte bulunmakta:

> Bu iddia ve eleştirilerdeki söyleme bakıldığında bütün muhafazakârların 'kötü' durumunun kadınlar ve özellikle de başörtülü kadınlar üzerinden tanımlandığı, bozulmanın kaynağı ve vücut bulmuş hali olarak tasvir edildiği bir yaklaşım benimseniyor. Bu söylem aslında tam da daha önce örnekleri verilen Kemalist dilin bir simetriği olarak İslamcı bir konumdan başörtülü kadınları ötekileştiriyor. Bazı dini grupların önderlerinin 'kadının yeri evidir' söylemiyle yan yana düşünüldüğünde, başörtülü muhafazakâr kadınlar 28 Şubat zihniyetinin uyguladığı, onları eğitim ve iş hayatına sokmayan, kamusal hayattan tecrit edip eve hapsetmeye çalışan ayrımcılık ve ötekileştirmenin benzerine bizzat İslamcı 'mahalle'den maruz kalıyor.[98]

- **İslamî "Yaşam Tarzı" (Life Style) Dergileri**

Tesettür kıyafetinin yaygınlaşması, tesettür giyiminin "moda" olarak anılması ve defilelerin yapılması gibi bir sürecin sonunda muhafazakâr kesime hitap eden "yaşam tarzı" dergilerinin yayınlanmaya başlaması, sürecin doğal bir sonucuydu. Muhafazakâr kadınlara hitap eden diğer "İslamî yaşam tarzı" dergilerinden (*Semerkand Aile*, *Şebnem*, *Gülistan*, *Kadın ve Aile*, *Mektup*, *Bizim Aile* (sonrasında *Yeni Bizim Aile*), *Kadın Kimliği* vs.) farklı olarak bu dergiler dinî konulara değil; moda, güzellik, kişisel bakım, yemek, dekorasyon gibi konulara ağırlık vermekteydiler.[99] Aksu Akçaoğlu, bu iki değişik tarzdaki dergiler arasındaki farkı şöyle özetlemekte:

---

97 Mehmed Şevket Eygi, "Kurbağalar ve Bülbüller", *Vahdet*, 28 Aralık 2014, aktaran https://t24.com.tr/haber/susluman-zengin-hanim-taytin-uzerine-tunik-giymis-basina-da-alaca-bulacak-bir-esarp-ortmus,281874

98 Oğuzhan Bilgin, "Kemalizm ve İslamcılık Sarkacında Türk Muhafazakârlığının Kuramsal ve Toplumsal Dönüşümü: Başörtülü Kadınlar ve Gösterişçi Tüketim Tartışmaları", *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 6, Sayı 12, 2019, s.1-23.

99 Elif Küçük Durur – Dr. Can Şimşek, "Modern Tesettürlü Kadının Dönüşümü: *Âlâ* Dergisi Örneği", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 10, Sayı 31, Eylül 2017, s.377-397.

> Kolektif ortodoksinin güçlü olduğu dönemlerde basılan muhafazakâr kadın dergileri, *din kardeşlerinin* ortak sorunlarına ve ilgi alanlarına yönelik İslamî bakış açısı getirirken, yeni dergiler *hanımefendilere* çeşitli alanlarda muhafazakâr tarz hakkında tavsiyeler verir: rafine din kültürü, Osmanlı tarihinin bilinmeyen kesitlerinden bugünü aydınlatan hikâyeler, (detoks, pratik yüz gençleştirme yöntemleri, fit bir bedene sahip olma gibi) güzellik tavsiyeleri, şık giyim kombinasyonları, yeni ev dekorasyonu tarzları, genç hanımların iş toplantılarında ve misafirliklerde dikkat etmesi gereken adap kuralları, Osmanlı mutfağından yemek tarifleri, muhafazakâr kadın siyasetçilerin örnek hayatları, çocuk yetiştirme tavsiyeleri, sanat ve edebiyat dünyasından haberler ve tatil ve seyahat rotaları.[100]

Tamamı kısa ömürlü olacak olan bu dergilerden ilki Haziran 2011'de satışa sunulan *Âliyyül Alâ* veya kısaca anıldığı haliyle *Âlâ* dergisi idi. Dergi "örtünmek güzeldir" sloganlıyla lanse edilecekti.[101] Dergi "örtünmek güzeldir" sloganıyla lanse edilecekti.[102] Sadece muhafazakâr kesime hitap eden mecralarda değil, D&R mağazalarında da satışa sunulan bu dergi, "güzel yaşam tarzı" tanımlamasıyla çıkacaktı. *Âlâ* dergisi Eylül 2003 tarihinden bu yana Londra'da yayımlanan *Emel The Muslim Life Style Magazine* dergisini referans almıştı.[103]

Derginin imtiyaz sahipleri olan, Konya Büyükşehir Belediyesi'nin emektar isimlerinden Mustafa Atay'ın oğlu olan Mehmet Volkan Atay ve ortağı Burak Birer, dergiyi yayınlama fikrinin akıllarına nasıl geldiğini şöyle anlatmaktalar:

> Burak Birer: Ben ve Atay'ın mesleği reklamcılık. Reklam ajansımızı, İngiltere'deki bir derginin editörü olan Sarah Joseph aradı ve bir firma için yaptığımız fotoğraf çekimini dergisinde kullanmak istediğini söyledi. Sonradan derginin *Emel Magazin* adında,

100 Aksu Akçaoğlu, *Zarif ve Dinen Makbul Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, 4. Baskı, s.110.

101 Yeni nesil İslamî "yaşam tarzı" kadın dergileri konusunda birçok tez ve makale mevcuttur. Tezler şunlardır: Aydın Kaymak, *Tüketim Kültürü Bağlamında İslami Moda Dergileri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma Örneği*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yüksek lisans tezi), 2017; Burcu Özgüçlü, *"Imagined Privacies", A Case Study on New Familiar Strangers.Conservative Women's Magazines*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2016; Seda Nur Çınar, *Muhafazakârlaşan Türkiye Ekseninde Muhafazakâr Kadın Dergileri (Alâ ve Cosmopolitan Dergilerinin Karşılaştırılması)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yüksek lisans tezi), 2016; Emre Safa Apaydın, *"Başörtülü" Tüketim ve Ataerkil Roller Âlâ Dergisi'nde Yeniden Üretilen Ataerkil Kadın Rolleri*, Altkitap, E-kitap Yayınevi, Ekim 2013. Ayrıca bkz. Adem Sağır, "Dindar Burjuvazinin Muhafazakâr Moda Akımı: Âlâ Dergisi", *Öteki Muhafazakârlık*, ed: A. Çağlar Deniz, Phoenix Yayınları, Ankara, 2016, s.263-304; N. Gamze Toksoy - Esra Kaya Erdoğan, "Geçmişle Bugünün Mübadelesi, Gelenekle Müzakeresi Bağlamında İslâmi Modanın Dergisi *Âlâ*", *Toplum ve Bilim*, Sayı 130, 2014, s.155-175.

102 Magdalena Crăciun, *Islam, Faith and Fashion The Islamic Fashion Industry in Turkey*, Bloomsbury Academic, Londra, New York, 2019, s.55.

103 "Müslüman yaşam tarzı" kadın dergileri hakkında bkz. Reina Lewis, "Marketing Muslim Lifestyle: A New Media Genre", *Journal of Middle East Women's Studies*, Cilt 6, Sayı 3, Güz 2010, s.58-90.

> Müslüman yaşam tarzı dergisi olduğunu öğrendik. Bu dergiden ilham alarak, neden Türkiye'deki muhafazakâr kadınlara yaşam tarzıyla ilgili bir hizmet ve ayrıcalık sunulmasın diye düşündük.
>
> Mehmet Volkan Atay: Böylece mütedeyyin insanların rahatlıkla okuyabilecekleri *Âlâ* dergisini çıkardık. *Emel Magazin*'den ilham aldık, ama dünyada bir ilki de gerçekleştirdik. Çünkü *Emel Magazin*, *Âlâ* dergisi gibi tamamen modayla ilgili bir dergi değil, ideolojik içeriğe sahip. Bu yüzden *Âlâ* bir ilk.[104]

Volkan Atay, derginin çıkış sürecini ve sonradan dergiden ayrılışını şöyle açıklamakta:

> Sektörde böyle bir derginin eksikliği hissediliyordu. Dedik ki, 'madem muhafazakâr giyim ve yaşam endüstrisinin bir yayın organına ihtiyacı var. Biz de bununla alâkalı kolları sıvamaya hazırız.' Çok da başarılı olduk. *Âlâ*, raflara girişinin ikinci sayısında Türkiye'nin en çok okunan kadın dergisi oldu. Türkiye'de kayıtlara göre 128 tane kadın ve moda dergisi var. Bunların içerisinden hiçbirisi gerçek Türk kadınına hitap etmediği için *Âlâ* aralarından sıyrıldı ve hitap ettiği kitle tarafından benimsendi.
>
> Türkiye'de 2007 verilerine göre 18 milyon, bugünkü [2014] verilere göre ise 24 milyon tesettürlü hanımefendi var.[105] Bu 24 milyon hanımefendinin yaklaşık yüzde 30'u şehirde yaşıyor, geri kalan kısmı ise kırsal kesimde hayatını idame ettiriyor. Hepsinin tek bir özlemi vardı; bizimle bir iletişim kurabilen yayın organı olsun. Bu beklentiyi bugüne kadar kimse karşılayamadı. Biraz taşın altına elini koymaya çalışanlar olduysa da yeterince muvaffak olamadılar. Biz kararlılıkla bu eksikliği gidermek adına yola çıktık. 2011 Haziran'ında raflara girdik, 2011 Temmuz'unda en çok satılan, okunan dergi olmayı başardık. 30'un üzerinde medya organı dergimizi haber yaptı, bizimle söyleşiler gerçekleştirdi.
>
> Tabii sonrasında yola çıktığımız arkadaşlarla yollarımızı ayırmak durumunda kaldık. Fikirlerimiz, düşüncelerimiz uyuşmadı. Marka ve pazarlama yönetimi hizmetleri verirken onlarla ortak paydalarımız vardı. Ama muhafazakâr yayıncılık ve giyim endüstrisine yönelik onlarla çok da ortak paydalarımız yoktu. Başlangıçta yola çıktığım arkadaşlarla fikir ayrılığı yüzünden yollarımı ayıracağımı hiç tahayyül edemedim. Hesap hatası yaptım. Onların fikirlerinin yayına karşı olumsuz yansımalarını görünce yola birlikte devam edemeyeceğimi anladım.[106]

Dergi *Vogue*, *Cosmopolitan*, *Elle* gibi kentli genç kızlara ve genç kadınlara hitap eden dergilere benzer bir içeriğe sahipti. Moda, güzellik, kişisel bakım,

---

104 Damla Kayayerli, "*Âlâ*: Bir Tesettür Dergisi", *Sabah Cumartesi*, 20 Ağustos 2011.

105 2014 yılında Türkiye nüfusu 77 milyondu. Dolayısıyla 24 milyon tesettürlü kadın, nüfusun %31'ine tekabül etmekte.

106 Mustafa Güzey, "Vebal Taşıyoruz", 21 Aralık 2014, http://www.konyayenigun.com/roportaj/vebal-tasiyoruz-h93262.html

yemek ve dekorasyon bölümleri vardı.[107] *Radikal* gazetesi, dergiyi konu eden haberde *Âlâ*'yı "muhafazakâr *Vogue* dergisi" olarak tanımlayacaktı. Dergi, sokak çekimleri, röportajlar ve davet haberleri ile *Âlem* dergisine benziyordu.[108] *Âlâ* dergisinin moda editörü Hülya Aslan, bu yeni tür muhafazakâr kesime hitap eden dergilerin çıkış sebebini şöyle izah edecekti:

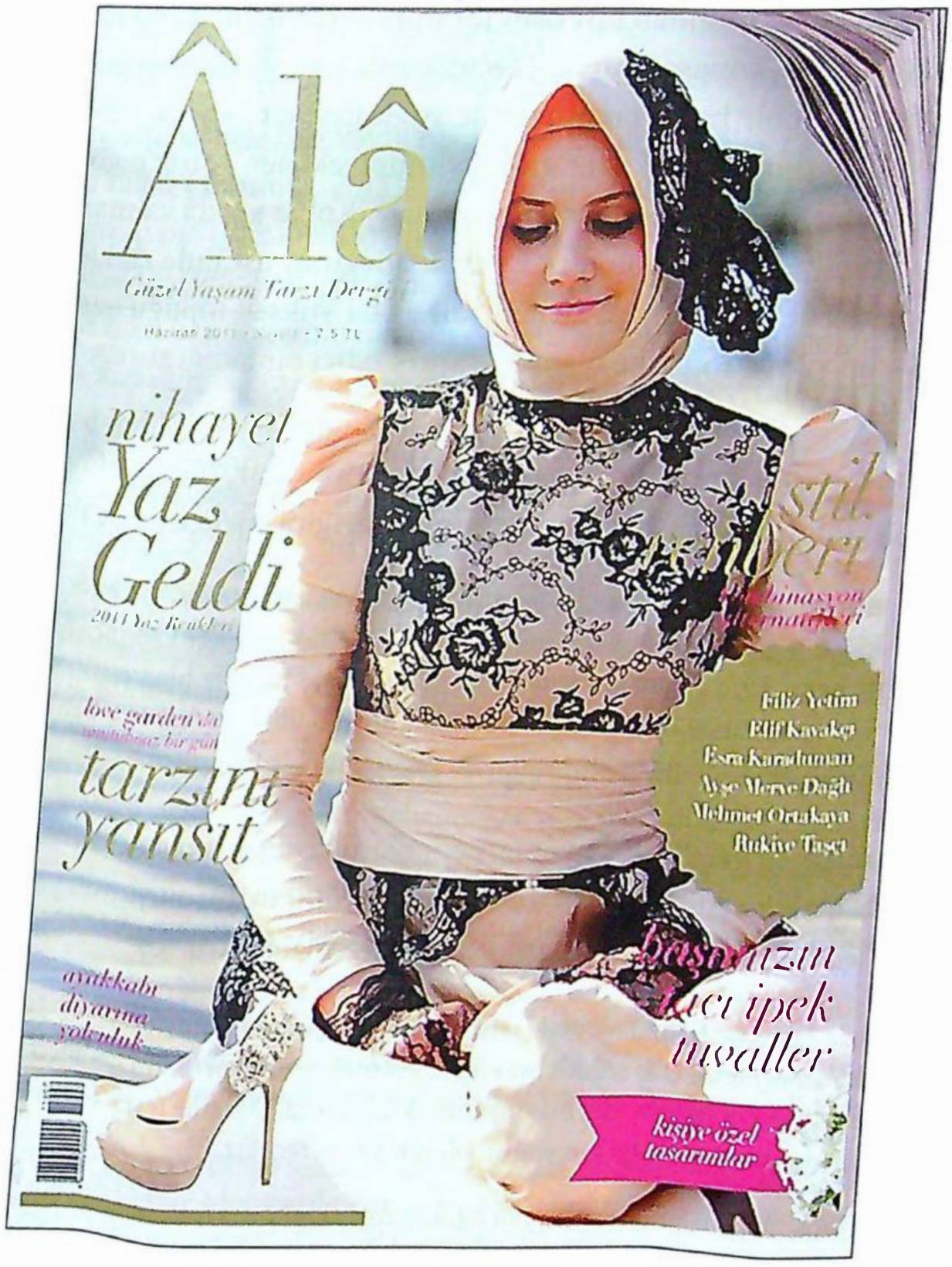

107 Damla Kayayerli, "*Âlâ*: Bir Tesettür Dergisi", *Sabah Cumartesi*, 20 Ağustos 2011.

108 Daniel Steinvorth, "The Vogue of the Veiled Turkish Women's Magazine Targets the Chaste", *Der Spiegel*, 25 Ocak 2012.

> Muhafazakâr ailelerin alıp evlerinde rahatça okuyabileceği, masalarının üstüne çekinmeden rahatça koyabileceği dergiler maalesef yoktu. Dergilerdeki fotoğraflar, reklamlar rahatsız ediciydi. Bu yüzden muhafazakâr kadınlara yönelik, mahremiyeti koruyarak hazırlanmış içerikleri ile bu dergiler ortaya çıktı. Ve şunu da rahatlıkla söyleyebilirim; *Âlâ* dergi ilk ve son dergidir. Onun dışındakiler *Âlâ* dergi türevidir.[109]

Derginin iki kurucusundan biri olan İbrahim Birer, hedeflediği okur kitlesini dikkate alarak şöyle konuşacaktı: "Mevcut moda dergilerinin çoğu seksi, ince yapılı ve suşi yiyen bir hayat tarzı üzerine yoğunlaştılar. Ancak bütün kadınlar *Sex and the City* filmindeki kızlar gibi giyinmemekteler." Birer'e göre derginin hedeflediği kadın okur için asgari şartlar şunlar: "Kollar açıkta kalmamalı, boyun ve baş örtülmeli... Dar pantolonlar ve ayak bileğinin üstünde etekler yasaktır." Yüksek topuklar için de görüşü şöyle: "Kur'an'da yüksek topuğu yasaklayan bir şey yok. Kadın şık ve sofistike olabilir. Tahrik edici olmadığı sürece kadınsı güzellik OK'dir."[110]

Volkan Atay *Âlâ* dergisinden ayrıldıktan sonra Ocak 2014'te *Hayyat-ı Mahir* dergisini yayınlayacaktı. Atay, yeni derginin içeriğini şöyle anlatacaktı:

> Yüzde 20'lik kısmı kültür-sanat, gezi ve edebi konular. Yüzde 70'i moda ve stil, geriye kalan kısmı ise sağlık ve benzeri konular. Muhafazakâr kadın dergilerinin içeriğini hem *Âlâ*'da hem de *Hayyat*'ta tüketicisiyle birlikte bina ettik. Şöyle ki; evvela biz yayıncılığa başladığımızda bizim bir muadilimiz (eşimiz, benzerimiz) yoktu. Ne Türkiye'de ne de dünyada. Bu segmentte biz literatürü baştan yazdık.[111]

Âlâ dergisinde genel yayın yönetmeni olarak çalışmış olan diyetisyen Zeynep Hasoğlu da Volkan Atay ile birlikte *Hayyat-ı Mahir*'in kuruluşunda yer alacaktı.[112] Zeynep Hasoğlu, yeni derginin amacını şöyle anlatacaktı:

> Piyasada tesettür firmaları ve tasarımcılarını okurlarla buluşturan bir dergi yok. İnsanlar dergilerde çok pahalı bir elbise görmek istemiyor. Satın alabilecekleri kıyafetleri görmek istiyor. Biz bunu yapmak istiyoruz. Dergide tesettür firmalarının ve tasarımcıların ürünlerine yoğun olarak yer vereceğiz.[113]

---

109 Merve Uzun, "Röportaj: Hülya Aslan", 26 Ağustos 2014, http://www.tesetturgiyim.com/roportaj-hulya-aslan.html

110 Dan Bilefsky, "A Fashion Magazine Unshy About Baring A Bit of Pretty", *The New York Times*, 29 Mart 2012.

111 Mustafa Güzey, "Vebal Taşıyoruz", 21 Aralık 2014, http://www.konyayenigun.com/roportaj/vebal-tasiyoruz-h93262.html

112 Merve Uzun, "Hayyat Dergi İmtiyaz Sahibi Dyt. Zeynep Hasoğlu ile Röportajımız", 26 Ağustos 2014, http://www.tesetturgiyim.com/hayyat-dergi-imtiyaz-sahibi-dyt-zeynep-hasoglu-ile-roportajimiz.html

113 Seda Çakmak, "Moda Yayıncılığının Usta Terzisi Hayyat-ı Mahir", *Star*, 10 Aralık 2013.

Zeynep Hasoğlu, İslamî kesimin moda dergilerine yönelik eleştirilerine de şu karşılığı verecekti:

> Biz hiçbir zaman dergilerdeki kıyafetleri "şöyle ya da böyle giyin" gibi fetva vermedik. O kıyafetleri kadınlar iç giyim olarak da tercih edebilir, dışarı çıkarken üstüne pardösü ya da mantosunu giyebilir. Herkes kendi sınırlarınca giyinebilir. Tesettürün hassasiyetlerine riayet ediyoruz, o kadar.[114]

Hayyat-ı Mahir de kısa ömürlü olacak ve Aralık 2015'te yayınına son verecekti.[115]

Âlâ dergisini örnek alıp yayına başlayan diğer dergiler *Hesna* (Haziran 2012 çevrimiçi), *Enda* (Temmuz 2012), *İkra* (Eylül 2012), *Şemsî-Tubâ* (Ekim 2012) ve *Yaşam & Stil Aysha* (Ocak 2013) idi.[116] Tüm dergilerin ortak kırmızı çizgileri, çıplaklık ve alkol idi. İç çamaşırı ve mayo çekimi de yoktu.[117] Bu dergilerden bir tek *Şemsî-Tubâ* hem erkek hem de kadın okurlara hitap etmekteydi. Ön kapağında kadın, arka kapağında erkek fotoğrafı olan dergi, ters çevrildiğinde erkek okurlara hitap eden bir içeriğe sahipti.

Dergilerin çıkış sebepleri örtülü kadın kitlesinin çok ciddi bir sayıya ulaşmış olmasıydı. 2003 yılında bu sayı 14,6 milyon iken 2012 yılında 17,9 milyon olmuştu.[118] Ayrıca türban yasağının tamamen kaldırılmış olması da bu sayının artmasına sebepti. *Aysha* dergisine yazılarıyla katkıda bulunan gazeteci Nevval Sevindi şöyle konuşacaktı:

> Bütün dergileri bilmiyorum ama *Aysha* ile ilgili şunu söyleyebilirim: Sadece muhafazakâr değil, açık veya kapalı, muhafazakâr veya daha orta sınıftan kadınların da bakabileceği bir dergi. Manevi değerlere sahip çıkmanın ille de kapalı olmakla eşdeğer gitmediği iddiasında. Muhafazakâr kesim ciddi bir statü ve para gücü ele geçirdi. O zaman da lüks tüketim devreye giriyor. Dekorasyonda da lüks bina

114 Seda Çakmak, "Moda Yayıncılığının Usta Terzisi Hayyat-ı Mahir", *Star*, 10 Aralık 2013.

115 Seda Nur Çınar, *Muhafazakârlaşan Türkiye Ekseninde Muhafazakâr Kadın Dergileri (Âlâ ve Cosmopolitan Dergilerinin Karşılaştırılması)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2019, s.92.

116 Şehriban Oğhan, "Medyada Örtülü Rekabet", *Hürriyet Kelebek*, 30 Aralık 2012; Barış Kılıçbay - Mutlu Binark, "Consumer Culture, Islam and the Politics of Lifestyle Fashion for Veiling in Contemporary Turkey", *European Journal of Communication*, Cilt 17, Sayı 4, 2002, s.495-511.

117 Şehriban Oğhan, "Medyada Örtülü Rekabet", *Hürriyet*, 30 Aralık 2012.

118 TÜİK'in 2012 yılı istatistiklerine göre toplam kadın nüfusu 37.671.216. Dolayısıyla 2012 yılı itibariyle örtünen kadın oranı %48 idi. Daha güncel rakamlar ise şöyle: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması*'na (Ankara, 2014) göre dışarı çıkarken başını örten kadın oranı %71,6 (s.102) http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/914_1.pdf. IPSOS'un *2018 Yılı Türkiye'yi Anlama Kılavuzu*'na göre bu oran %58. (Kaynak: Ertuğrul Özkök, "Kadınların Yüzde Kaçı Başını Örtüyor, Türbanlı Kadın Oranı Artıyor mu?", *Hürriyet*, 4 Ekim 2018.

> yapımında da giyimde kuşamda da ciddi bir lüks tüketim talebi var. Dergilerin durumu da sanırım buna göre biçimleniyor. Türkiye'deki kadın dergileri hep Avrupa'nın baskısı. Bizi ilgilendiren maddi manevi dünyanın çok dışında konuları ele alıyorlar. Batı'dan alınıp kopyalanan dergiler. Bunlar ise yerli, geleneksel, otantik. O yüzden ilgi çekiyor. Dergilerin hepsini bilmiyorum ama misyon göreviyle çıkan dergiler de vardır. Fakat *Aysha* kesinlikle öyle bir dergi değil.[119]

Âlâ dergisinde yönetici asistanı olarak çalışmış olan Merve Es ile derginin imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Gülsüm Çiçekçi, derginin hangi okur kesimine hitap ettiğini şöyle anlatmaktalar:

Merve Es:

> Lisedeyken *Hey Girl* diye bir dergi vardı sürekli onu okurduk. Oradaki testleri çözer, içindeki resimlere bakardık. Bir giysi gördüğümde kısa bir şeyse mesela 'keşke şunun kolu uzun olsa, keşke bu eteğin boyu daha uzun olsa' diye düşünürdüm. Bir beklenti vardı. İşte *Âlâ* hem moda hem de tesettür anlamında tam da bu beklentiyi karşılıyor.

Gülsüm Çiçekçi:

> Aslında bunlar alım gücü olan kadınlar. Ancak pahalı bir markanın mağazasına girdiklerinde gördükleri açık giysileri giyemeyeceklerini düşünüyorlardı. Biz moda sayfalarında bir giysinin nasıl bir kombinle kapalı görünebileceğini göstermeye başladık. Sektör de bunun farkına vardı. Pek çok büyük marka bizimle çalışmak için can atıyor.[120]

Âlâ'nın hedef okur kitlesi, 18-45 yaş aralığındaki muhafazakâr genç kızlar idi. Gülsüm Çiçekçi, kadın okurlardan teşekkür telefonları aldıklarını belirttikten sonra şunu ilave edecekti:

> Kapanmayı düşünüp de güzel olup olmayacağı kaygısı taşıyan kadınlar var. Ya da yeni kapanan ama giyim konusunda dergiyi rehber olarak alanlar. Kapalı ya da açık, güzellik bir kadın için çok önemli bir kavram.[121]

Dergilerin tirajları *Ende* için 11.000,[122] *Aysha* için 10.000, *Şems-i Tûba* için ise 5.000 idi.[123] *İkra* dergisi çevrimiçi bir dergi olup Eylül 2012'de yayına başlamıştı

119 Şehriban Oğhan, "Medyada Örtülü Rekabet", *Hürriyet*, 30 Aralık 2012.

120 Elçin Poyrazlar, "İslâm'ı Kurtarmak Gibi Bir Misyonumuz Yok", 24 Ekim 2013, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/10/131023_ala_elcinpoyrazlar

121 Elçin Poyrazlar, "İslâm'ı Kurtarmak Gibi Bir Misyonumuz Yok", 24 Ekim 2013, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/10/131023_ala_elcinpoyrazlar

122 Şehriban Oğhan, "Medyada Örtülü Rekabet", *Hürriyet*, 30 Aralık 2012.

123 "Muhafazakâr 'Yaşam Ağacı': Şems-i Tûba", http://www.darunnisa.com/semsi-tuba-dergisi-icerigi-yazarlari-tanitimi-muhafazakar-tesetturlu-yasam/

ve aylık ziyaretçi sayısı 90-100.000 idi.[124] *Âlâ* dergisinin ilk sayısı 10.000, üçüncü sayısı 20.000,[125] altıncı sayısı ise 30.000 nüsha basılacaktı.[126] Ertuğrul Özkök ise *Âlâ* dergisi için verilen bu sayı ile mutabık değildi: "Piyasayı iyi bilen biri olarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim: bu rakam doğru değil, olsa olsa büyük bölümü bedava aboneliklerdir."[127]

İslamî "güzel yaşam" dergilerine en son katılan, Bursa'da yayınlanan *Nun* dergisi olacaktır. *Nun* dergisi, kendini "ilk ve tek muhafazakâr moda ve yaşam dergisi" olarak tanıtarak Ocak 2015'de yayın hayatına atılacaktı. Derginin sahibi Sinan Özdemir, dergiyi yayınlamasının sebebini şöyle izah etmekte:

> Böyle bir kitle var. Bu insanlar 28 Şubat'ta müthiş bastırıldı, geri planda kaldı. Şimdi müthiş bir rahatlık ve moda talepleri var. Daha önce Bursa'da çıkardığım başı açık kadınlara hitap eden magazin dergisini kapatmamın nedeni başı kapalı kadınlardan gelen yoğun talepti.[128]

Dergide düğünlere, iftar davetlerine veya Mevlid Kandili'ne katılan Bursa'nın varlıklı muhafazakâr ailelerinin hanımları ile genç kızlarının fotoğrafları yer alacaktı. Bir fotoğrafta "davetin en şık ismi, hiç kuşkusuz Melike Topuz Ayaz idi. Daha önce benzerini Jennifer Lopez'in üzerinde gördüğümüz özel dikim elbise görenleri mest etti" yorumu ile Mevlid Kandili'ne katılan bir diğer hanım için "... Hanım çok klastı" yorumu, muhafazakâr köşe yazarlarını öfkelendirecekti.[129]

Dergilerin hedef okur kitlesi "kentli, eğitimli, orta veya üst sınıfa ait, başörtülü veya başörtüsüz, dinî eğitimi olan veya muhafazakâr kadınlar" idi. Hedef kitlesine verilen mesaj "ince, bakımlı, güzel ve tüketen kadın" olmaları mesajı idi. Reklam verilen kimi ürünlerde de "helâl" vurgusu ile tanıtım yapılmaktaydı. Dergilerde kadının iş hayatına dâhil olması çok vurgulanmamakta, ancak kimi röportajlarda başörtülü kadınların iş hayatında başarılı olabilecekleri mesajı da verilmekteydi.[130] Bu dergileri incelemiş olan İlknur Meşe, dergide yer alan tesettürsüz kadınlar için şu yorumda bulunacaktı:

---

124 "Hakkımızda", http://www.ikradergim.com/hakkimizda.html

125 Sibel Cingi, "Muhafazakâr Vogue", *Radikal*, 9 Ekim 2011.

126 Daniel Steinvorth, "The Vogue of the Veiled Turkish Women's Magazine Targets the Chaste", *Der Spiegel*, 25 Ocak 2012.

127 Ertuğrul Özkök, *Kırk7*, Destek Yayınları, İstanbul, Mayıs 2013, s.186.

128 İlker Akgüngör, "Göz Kamaştırıyorlar", *Vatan*, 23 Eylül 2015.

129 Ayşe Böhürler, "Muhafazakâr Âlem", *Yeni Şafak*, 3 Ekim 2015; "İşte Süslümanlar", *Sözcü*, 22 Eylül 2015.

130 İlknur Meşe, "Tüketim, Din ve Kadın Bağlamında İslami Moda Dergileri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Haziran 2016, s.95-110.

Başörtülü olmayan oyuncu veya modacı ünlü kadınlar, tesettürlü olmamalarına rağmen dini eğilimleri olduğunu, ev yaşantılarında, eşleri ve çocuklarıyla ilişkilerinde ve giyimlerinde ne kadar muhafazakâr değerlere sahip olduklarını, "çocukken çok güzel ilahiler okurdum", "dua etmeden defileye çıkmam", "hayatımdaki muhafazakârlığı evime de taşıdım" vb. ifadeler kullanarak, İslamî kesime karşı 'sizden çok uzak değilim veya sizdenim' mesajını vermeye çalışmaktadırlar. Bu mesajla muhafazakâr kanallarda yayınlanan dizilerdeki oyunculuklarına devam edebilmeyi veya modacı iseler ürünleri için muhafazakâr kesimden de bir alıcı kitlesi yaratmayı amaçlamaktadırlar.[131]

Sosyolog Alev Erkilet, dergilerin ortak özelliklerini şöyle sıralamakta:

1) Giyimde "kombin"[132] kavramının kullanılması,
2) "Kombinler çerçevesinde sunulan kıyafetlerin büyük bir bölümü, yerli ya da yabancı modacıların haute couture (yüksek dikiş, tek olan ve el emeğiyle yapılan kıyafet üretimine verilen isim) ürünleridir ve bu nedenle de çok yüksek fiyatlarla satılmaktadır,"[133]
3) Metinlerde sıklıkla kullanılan kelimeler seçkin olma veya kendini seçkin hissetmeye yönelik ışıltılı, parıltılı kelimelerdi,
4) Kozmetik reklamlarının önemli bir yer tutması,
5) Dergilerde "vurgulanan bir diğer ihtişam ögesi kapalı yerleşmeler ve rezidanslar" idi. Kullanım alanları 180 m^2'den 620 m^2'ye kadar uzanmakta ve "ihtişamlı sosyal tesislerinden, SPA'larından vurgulu bir şekilde" bahsedilmekteydi,
6) Dekorasyona özel bir önem verilmesi,
7) Cemiyet hayatının ünlü simalarının katıldıkları davetler ve hayır faaliyetlerinin de dergide yer alması,
8) "İslamî moda dergilerinin hemen hepsinde, derginin çıkışını meşrulaştırma ve geçmişte modanın hararetli bir eleştirmeni olmuş başörtülü kadınları bu dergilerin gerekliliğine inandırma çabası gözlenmektedir. Buna genel anlamda meşruiyet arayışı denilebilir. Söz konusu meşrulaştırmalar arasında, başka pek çok örnek yanında şunlar sayılabilir: Geçmişte "İslamî mücadele" içinde olmuş, kendi hayatlarında klasik bir tesettür çizgisini takip edegelmiş kadın sivil toplum önderlerinden defile türü faaliyetlerin yararı konusunda demeçler alınması; hemen her sayıda okuyuculara umre hediye edilmesi; Sevgililer Günü, Kadınlar Günü ya da Anneler Günü gibi tüketimi teşvik eden özel günlerin anılmadığının ya da bu günlere asıl İslamî içeriğinin kazandırıldığının iddia edilmesi; Sevgililer Günü'nde hakiki aşkın Allah sevgisi olduğunun vurgulan-

131 İlknur Meşe, *a.g.m.*

132 Fransızca veya İngilizce "combination" kelimesinin Türkçe fonetiğe uygun kısaltılmış hali. "Kombin"den kasıt giysilerin tek tek değil, "elbise, çanta, ayakkabı, eşarp ve takılarıyla bir bütün olarak sunulmaları ve böyle tüketilmelerinin" teklif edilmesi.

133 Alev Erkilet, "Mahremiyetin Dönüşümü: Değer, Taklit ve Gösteriş Tüketimi Bağlamında 'İslami' Moda Dergileri", *Birey ve Toplum*, Cilt 2, Sayı 4, Güz 2012, s.27-39.

www.endadergi.com
ENDA
MODA VE YAŞAM DERGİSİ
• MAYIS 2014
BAHARA ÖZEL
168+
MODA ÇEKİMİ
AYIN RENGİ
MAVİ
TEKBİR
GENÇLEŞİYOR
BAHARIN
RENKLERİ
EVİNİZDE
ŞEBNEM YÜCE
BEBEKLERİN
ANILARI
ÇOCUK GELİŞİMİNDE BABANIN ROLÜ NEDİR?
BABAM OLMADAN ASLA!
ASIRLARIN NADİR
YETİŞTİRTİĞİ BİR
BÜYÜK VELİ
RAMAZANOĞLU
MAHMUD
SAMİ (K.S.)
SABIR CESARET
TAKVA EHLİ
BİR ZAT
HACI SEYFETTİN
KILIÇ EFENDİ
DAN GÖKSU
TKU VE
AŞARI

YAŞAM ve STİL
aysla
HAZİRAN 2014 • YIL2 • Sayı 13
252
YAZ ÖNERİSİ
Çantalar çiçek açtı!
Ayakkabılarda nude etkisi
En renkli tunikler
Stil sahibi doğulur mu, olunur mu?
RÜZGAR MİRA OKAN
Altın şehir Mardin

>ması; Mevlana gibi tasavvuf büyüklerinden söz eden yazılar yayınlanması; kadının dişiliğinin bir ibadet olduğu yönünde fetvalar veren İslam âlimlerinin görüşlerinin dergi sayfalarında yer alması; moda dergilerinin amacının tesettürün sevdirilmesi olduğunun altının çizilmesi."[134]

- **Dergilere "İçeriden" Tepkiler**

Bu dergiler, muhafazakâr kesimden tepki alacaktı. Özellikle *Âlâ* dergisi, tepkilerin hedefi olacaktı. Derginin çevrimiçi internet sitesinde yer alan İstanbul Maslak Sheraton Hotel'de düzenleyeceği "Âlâ Fashion Party - Tarihteki En Büyük Kızlar Partisi" ilanına muhafazakâr kesimden gelen tepkiler üzerine parti iptal edilecekti. Her ne kadar partide yer alacak olan garsonlar, DJ, ses teknisyenleri, velhasıl herkesin kadın olması planlanmışsa da derginin imtiyaz sahibi Gülsüm Çiçekçi'nin tabiriyle "birileri terbiyesizlik derecesinde abarttığı için" parti iptal edilecekti.[135] Bir diğer tepki, derginin Eylül 2014 sayısının kapağına olacaktı. "Şehvet duygularını uyandıran bir poz" verildiği ileri sürülen bu kapağa internet sitesinde eşlik eden müzik de tepkilere sebep olacaktı.[136]

Yeni Şafak gazetesinin birçok yazarı, bu dergileri eleştirecekti. Hilâl Kaplan, *Âlâ* ve *Hesna* dergileri için şöyle yazacaktı:

> *Hesna*'nın kurucularından Aynur Erdem ise ayrımcılık yapmadıklarını, bu topraklarda yaşayan her kadına hitap ettiklerini söylemiş. Müşteri, pardon, okuyucu kitlesini daraltmamak lazım tabii. "Bizi Moda'da oturan laik bir kadın da okusun, Çarşamba'da yaşayan çarşaflı bir kadın da... Bu çok hoşumuza gider" demiş. Öyle ya 'laik yaşam tarzı'na hitap eden tonla dergi varken, dindarların nesi eksik? Onların da bir "yaşam tarzı rehberi" olmalı, değil mi? Amaç da zaten bu değil mi?
>
> Aramızdaki farkları 'yaşam tarzı' gibi steril bir kelimeye hapsetmek ve mümkünse kalan o farkı da önemsizleştirmek. 'Hepimiz biriz, yok birbirimizden farkımız' algısını pekiştirmek... Başörtüsü yasağı tartışmaları sırasında, dindar olanlarla olmayanların arasındaki farkın 'yaşam tarzı'ndan ibaretmiş gibi sunulması çabuk içselleştirilmiş olsa gerek. Hem resimlerdeki kadınlar biraz daha kapalı oldu mu, aradaki fark 'kapandı' bile, değil mi?
>
> Aradaki fark kapandıkça, İslam olan ile olmayan arasındaki fark da bulanıklaşıyor. Nihai farklılık şarap içmek yerine üzüm yemeyi tercih etmek gibi sığ bir düzeye indirgenebiliyor. Bu minvalde ulus-devletin on yıllar boyunca uğraşıp 'aynı

134 Alev Erkilet, *a.g.m.*

135 Esra Açıkgöz, "Âlâ Sadece Bir Moda Dergisi", *Cumhuriyet Pazar*, Sayı 1485, 7 Eylül 2014, s.8; Çağdaş Ulus, "Mahalle Baskısı Asena'lı Partiyi İptal Ettirdi", *Vatan*, 10 Haziran 2014.

136 "Âlâ Dergisinden Skandal Kapak", 28 Ağustos 2014, https://www.timeturk.com/tr/2014/08/28/ala-dergisinden-skandal-kapak.html

> potada eritemediği' dindarlar, bu sefer kendi arzuları dâhilinde o potada erimeye gönüllü hale gelebiliyorlar. Böylelikle kişinin varoluşsal kodlarına kadar sirayet edebilen en başarılı ideolojinin kapitalizm, en tutarlı öznelliğin de tüketicilik olduğunu bir kez daha öğrenmiş oluyoruz.[137]

Ayşe Böhürler, İngiltere'de yayınlanan *Emel* dergisini örnek alan *Âlâ* dergisi için şöyle yazacaktı:

> *Âlâ* ile *Emel* dergisi arasında hiçbir benzerlik bulamadığım gibi *Âlâ* dergisini de hangi tanım ve kalıba sokabileceğime bir türlü karar veremedim. Derginin çok satması ise bu tanımsızlığın ve kafa karışıklığının dindarlar arasında itibar gördüğünü gösteriyor.
>
> Hıristiyan bir ülkede yayınlanan *Emel* dergisi kimliğini net çizgilerle yansıtırken, Müslüman bir ülkede yayınlanan *Âlâ* dergisi kimliksiz bir dindarlık pazarlıyor. Dergi, demokrasi anlayışımız gibi büyük bir kafa karışıklığının mahsulü sanki.[138]

Yeni Şafak gazetesi yazarı İsmail Kılıçarslan ise en sert eleştiriyi yapacaktı:

> Bu pespayenin belirlediği trendler yüzünden doğmamış çocuğuna "baby shover[139]" yapan, bir pardösüye (pardon trençkota) 11.800 TL bayılan, düğün alışverişini Paris ya da Milano gibi "moda başkentlerinden birinde" yapan abla sayısı azımsanmayacak bir sosyolojik ağırlık taşıyor. Ve bu sosyolojik ağırlığın içinde yüksek bürokrasiden siyaset dünyasına, Gülen cemaatinden iş hayatının önde gelen isimlerine değin bir sürü insanın tesettürlü karısı, kızı var.
>
> Daha önce bu sosyolojik kitlenin "trend belirleyici" ablalarından biri bana telefonda "hocam bizi çok kıskanıyorlar, onun için bizimle bu kadar uğraşıyorlar" diyerek bana "fakirsin, ondan uğraşıyorsun bizimle" demeye getirmişti. Anlayacağınız, şımarıklık ve görgüsüzlük konusunda da memleketin bir takım "Beyazlarından" da hiç geri kalmazlar.
>
> Saf değilim. *Âlâ* denen pespayenin 3 yıldır yayın hayatına devam edebiliyor olması derginin bir "neden" değil, bir "sonuç" olduğunu gösterir. Yani öyle kitleye böyle dergi... "Benim param benim kararım" diyen yeni muhafazakâr görmemişlik biçiminin mevkutesidir *Âlâ*. Ve bize, zikirli ilahi çalıp ağlak kıssalar anlatan radyolar, hocalar ne denli zarar veriyorsa; bu görmemiş kitle de o denli, belki daha da fazla zarar veriyordur.
>
> Bu görmemişlik biçimine "durun" demenin zamanı gelmiş ve geçmektedir bile. Yarın, çok daha geç olacaktır.[140]

---

137 Hilâl Kaplan, "Güzel Ahlâktan Güzel Yaşam Tarzına", *Yeni Şafak*, 10 Temmuz 2011.

138 Ayşe Böhürler, "Mualla Alışverişte", *Yeni Şafak*, 5 Kasım 2011.

139 İngilizce "baby shower" terimi. Bir çocuğun doğumundan önce müstakbel annenin ve arkadaşlarının katıldıkları parti.

140 İsmail Kılıçarslan, "Pek Âlâ Değil, Hatta Gayetle Çirkin!", *Yeni Şafak*, 2 Eylül 2014.

Derginin imtiyaz sahibi Gülsüm Çiçekçi, kendisiyle mülakat yapan *Cumhuriyet* gazetesi muhabiri Esra Açıkgöz'ün "neden size karşı bu kadar tepkililer?" sualine şöyle cevap verecekti:

> En büyük neden bir yere yaslanmamak, bağlı olmamak. Bir gruba, partiye, cemaate ait olmadığımızdan onların söylemiyle züppe, pespaye oluyoruz. Biz bir ihtiyaç var ve buna hizmet ediyoruz diye çıktık yola. Altı ve üstü sadece ve sadece moda dergisiyiz! Bunu anlamak istemeyen anlamayacak; üç yılda bir bunu öğrendik. "Dergi kapansın" diyorlar. Böyle bir faşizm olabilir mi? Altı üstü moda dergisi bu, gerçekten altı üstü moda dergisi![141]

İslamcı köşe yazarlarının dergide lüks ürün reklamlarının yer almasına tepkili olmalarına ise Gülsüm Çiçekçi şu cevabı verecekti:

> Yazarlar biraz sınıf çatışması olsun istiyor, bence. Yok, 10 bin liraya trençkot alıyormuş. Paris'e gidiyormuş... İnsanların harcayacak gücü varsa harcar, bu da kimseyi ilgilendirmez.
> Yaptığı iyilik de kötülük de insanın kendisinde. Onu eleştirmek bence haksızlık. O yazarlar, kendince bir sınıfı temsil ettiğini düşünüyor, ancak o sınıf, o köşe yazarının maaşını almak için ayda 300 küsur saat çalışmalı. Onun sadece telefon faturasıyla çocuğunu okutmaya çalışan adam var.[142]

Bu tarz dergilerin kısa ömürlü olmalarının sebebi sadece tepkiler değildi. *Âlâ* dergisinde stil editörü olarak çalışmış olan Büşra Erdoğan Toraman'a göre sebep değişikti:

> Türkiye'deki muhafazakâr moda dergileri ilk çıktıkları dönemde, çok büyük bir açığı yakaladılar ve gerçekten ciddi rağbet gördüler. Sonrasındaki dönemde ise, okuyucu ile kurdukları o ilk bağı devam ettiremediklerini ve dijital dünyadaki gelişmelerin gerisinde kaldıklarını düşünüyorum.[143]

❖ Muhafazakârların Siber Âlem ile İmtihanları

Günümüzde siber âlemin özellikle genç neslin gündelik hayatlarının ayrılmaz bir parçası olduğunu inkâr etmek mümkün değil. *Hürriyet* gazetesi yazarı Cihan Şensözlü bu durumu şöyle özetlemekte:

141 Esra Açıkgöz, *a.g.m.*

142 Esra Açıkgöz, *a.g.m.*

143 "Büşra Erdoğan Toraman ile Muhafazakâr Moda ve Fenomenlik Üzerine", 25 Mart 2019, https://www.yenikadin.com/busra-erdogan-toraman-ile-muhafazakar-moda-ve-11873493-haberi

> Sosyal medya için hepimizin en yakın arkadaşı oldu desem, abartmış olmam.
> Elimizde telefon her an story atar haldeyiz.
> Sürekli photoshop uygulamalarında kendimizi kusursuz yapıp "like" toplama peşindeyiz.
> Şimdilerde TikTok'ta güller, kalpler toplayarak para kazanma çılgınlığı var. Bazı çocuk ve ergenler, TikTok'ta ciddi takipçi kitlelerine sahip.[144]

Muhafazakâr gençler de bu yeni âlemde yerlerini almış durumdalar. Bu sadece siyasi görüşlü paylaşımlar ve yorumlar ile sınırlı değil. Moda, giyim-kuşam, yeme içme, eş bulma amaçlı arkadaşlık sitelerini de kapsamakta. Çevrimiçi İslamî arkadaşlık siteleri İslamî kurallar çerçevesinde yaşayan ve bu kurallara uyacak bir eşle tanışmak için kuruldular. Doğal olarak muhafazakâr kesim bu web sitelerine yönelmekte.[145] Ancak ultra muhafazakâr kesim buna karşı çıkmakta. Bunlardan biri, *Millî Gazete* yazarı Abdülaziz Kıranşal. Kıranşal, bu tür sitelere karşı şöyle tepki gösterecekti:

> Genç kardeşim! Evlilik, Allah'ın emri ve Efendimizin sünnetidir. İslam dini açısından evlilik büyük bir ibadettir. Böyle önemli bir işe internet sitelerinden başlamak büyük bir yanlıştır. Müslüman genç kız ve Müslüman erkek kısmetini internet sayfalarında aramamalıdır.
> Böyle sitelere kesinlikle fotoğraf verilmemeli, üye olunmamalıdır. Evlilik doğal mecrasında gelişmelidir. Alınan fotoğrafların ve bilgilerin niçin ve kimin tarafından kullanılacağı şüpheli olan bir ortama Müslüman, bilgilerini ve fotoğraflarını emanet edemez.
> Bu konuda, "Biz internetten tanıştık, evlendik ve son derece mutluyuz" tarzında birtakım ifadelerde bulunan örnekler olabilir. Ancak internet aracılığı ile tanışıp arkadaş olan ya da evlenip yuvası yıkılan ve büyük aile faciaları yaşayan ciddi bir kesimin olduğu da unutulmamalıdır.[146]

Bu tip sitelere karşı çıkan bir diğer isim, muhafazakâr cenahın kanaat önderlerinden *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Prof. Dr. Hayrettin Karaman. Karaman, Arapça Whatsapp gruplarından birinde yayınlanan bir annenin oğluna siber âlemle ilgili nasihatlerini kapsayan uzunca bir mesajı tercüme edip yayınlayacaktır. Oldukça uzun olan bu mesaj şöyle başlamakta:

---

144 Cihan Şensözlü, "Dijital Depresyon", *Hürriyet*, 1 Nisan 2021, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/cihan-sensozlu/dijital-depresyon-41776837

145 Aslı Büyükokutan Tözet, "Geleneksel Çöpçatanlık Kurumunun Günümüz Sosyal Medyasına Evrimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Folklor/Edebiyat*, Cilt 23, Sayı 91, 2017/3, s.237-248.

146 Abdülaziz Kıranşal, *Gençler İçin Sosyal Medya İlmihali*, MGV Yayınları, Ankara, 2019, s.125-126.

> Ey Oğul,
> Kesin olan şudur ki Google, Facebook, Twitter, WhatsApp ve bütün elektronik iletişim programları öyle derin bir denizdir ki,
> Orada yetişkinlerin ahlakları batıp zayi oldu,
> Akıllar o denize düşüp boğuldu,
> Genci, kocası buna dâhil. Bu denizin dalgaları bakire kızların utanç duygularını yuttu. O denizde pek çok insan manen helâk oldu. Onunla ayıklamaksızın meşgul olmaktan sakın, arı gibi ol, önce kendine sonra da başkalarına faydalı olacağın sayfaları seç.[147]

Bu eleştiriye katılacak bir diğer isim *Sabah* gazetesi yazarı Hilâl Kaplan'dı. Kaplan bir örtülü genç kızın sosyal medya paylaşımını fark ettiğinde şöyle yazacaktı:

> Tesettür markaları'nın iş yaptığı, başörtülü kadınlara giyim önerilerinde bulunan, milyonlarca genç kıza örnek gösterilen bir 'türbanlı fenomen' poz vermiş.
> Hiç tanımayan birisinin 'saçları bozulmasın diye takmıştır' deyip geçeceği bir bezle başını kapatmış, önden saçları görünüyor. Açıkta kalan boynuna incecik bir fular kondurmuş, boynu görünüyor. Makyaj zaten artık 'verili bir gerçek'... (...) biz kadınlar isterse başını örtüp okuyabilsin, çalışabilsin, mecliste bizi temsil edebilsin diye bu mücadeleyi on yıllar boyunca verdik. Ve sadece beş yıl önce kalkan başörtüsü yasağından sonra karşıma çıkan bu manzara karşısında on yıl sonrasını öngöremedim. Başörtüsü yasakları kalktı diye sevinirken, başörtüsünü kendiliğinden kaldıran, iptal eden bir vasata mı ulaşacaktık?
> "Olmasaydı sonumuz böyle" deyip geçemedim. Baş döndürücü bir hızla gerçekleşen yaygın bir dönüşümün sadece bir semptomu olduğunu ve tek örneğin sen olmadığını bildiğim için de endişelendim.[148]

Sosyal medyada başlayan "falling stars" (kayan yıldızlar)[149] akımı Türkiye'ye de sirayet edecek ve buna Londra 'daki Simit Sarayı dükkânı önündeki pozu ile ilk Seda Sayan katılacaktı. Akabinde başörtülü genç kızlar da takip edecekti.

Bunun üzerine Ahmet Hakan bu genç kızları eleştirecekti:

> Ekonomik sıkıntıların baş gösterdiği şöyle bir ortamda...
> - Pahalı markaları gözümüze sokan...
> - Lüks otomobilleriyle hava atan...

147 Hayrettin Karaman, "İnternet Deryası ve Pazarı", *Yeni Şafak*, 25 Ekim 2020.

148 Hilâl Kaplan, "Başörtülü ablalardan türbanlı fenomenlere", *Sabah*, 18 Eylül 2018.

149 "Falling stars" akımını kendisine ait özel jetten inip zemine kendini atan, bu fotoğrafı instagramda paylaşan ve ünlü arkadaşlarını etiketleyen DJ Smash başlattı. Smash'ın arkadaşları da bu akıma katılınca moda haline geldi ve yaygınlaştı.

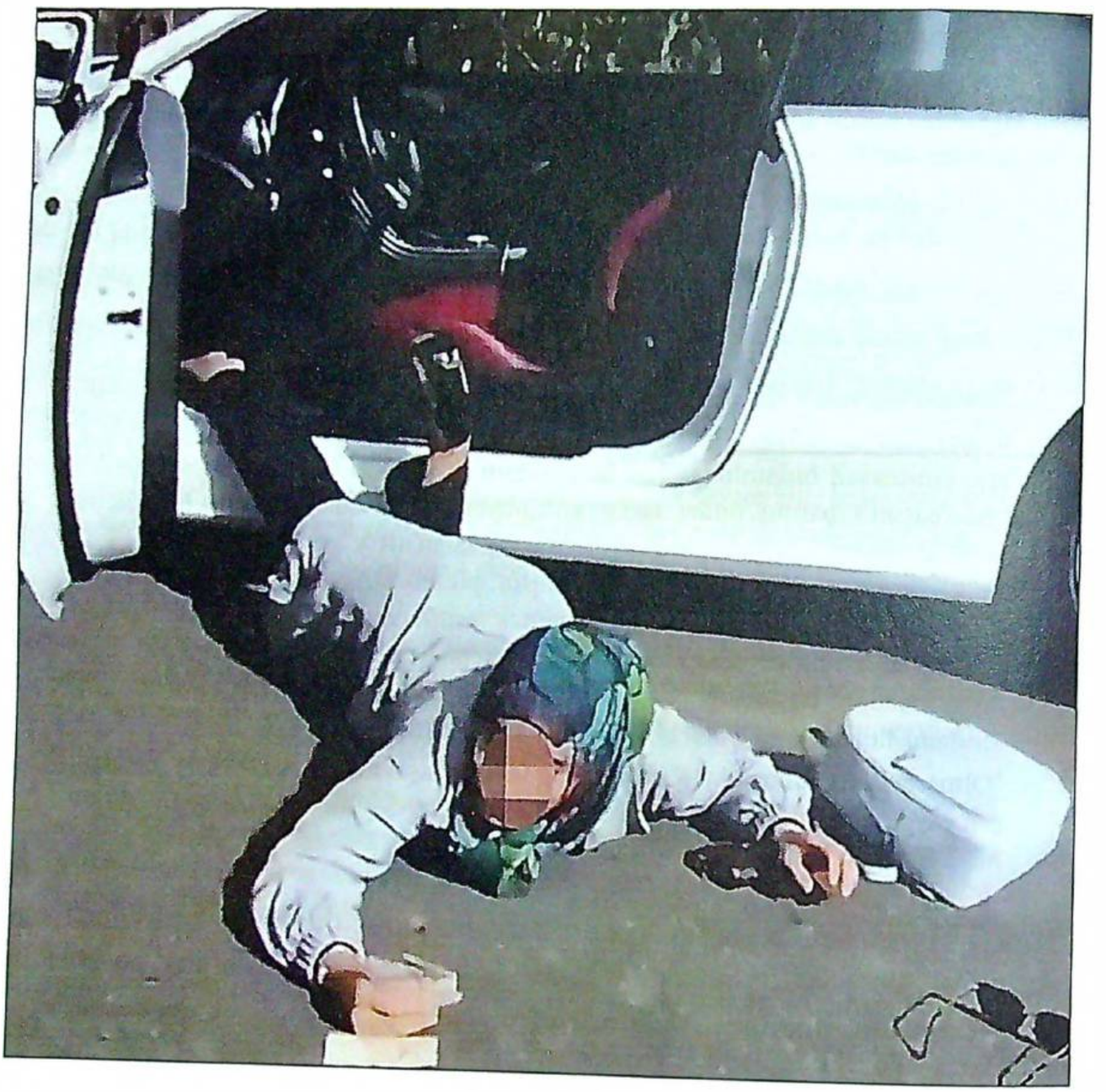

Kaynak:
23 eylül 2018, https://www.abdpost.com/neden-yere-yatip-poz-veriyorlar/17268/

- Tüketim çılgınlığının nesnesi haline gelen...
- Dertsiz, kasavetsiz bir imaj çizen...
- Ve "kayan yıldız" akımına omuz veren...

Şu başörtülü kardeşlerimiz, herkesin olduğu gibi benim de fena halde dikkatimi çekti, çekiyor.

Bugünkü iktidara ideolojik olarak yol göstericilik yapan Necip Fazıl'ın yıllar önce kaleme aldığı "Gençliğe Hitabe" adlı bir metin vardır.

O metinde Necip Fazıl, aynen şöyle der:

"Siz güneşi ceketinizin astarı içinde kaybetmiş marka Müslümanlarısınız!".

Necip Fazıl yaşasaydı...

O metni azıcık günceller ve bu başörtülü hanımlara aynen şöyle seslenirdi:

- Siz güneşi afili otomobilinizin koltuğunda unutmuş...
- Siz güneşi pahalı markaların amblemlerinde unutmuş...
- Siz güneşi lüks mağazaların girişinde unutmuş...

Louis Vuitton Müslümanlarısınız![150]

Yeni Şafak gazetesi yazarı Özlem Albayrak da bu akıma kapılan genç kızlardan yola çıkarak tüketim kültürüne kendini kaptırmış muhafazakârları eleştirecekti:

> Tüketim kültürü öylesine görkemli ve gönül alıcıydı ki, bir süre sonra tüketime dahil olmamak, dindarlar için bir sefalet ve çile hayatı gibi gözükmeye başladı. Ardından dindarlar tarafından, tüketim başta olmak üzere tüm postmodern alışkanlıklara gönüllüce intibak edildi.
>
> Çünkü ortada açık bir karşıtlık olmadığı için, din ve tüketim birbirini değillemez gibi, en azından dinin tüketime karşı keskin bir negatif tutumu yokmuş gibi düşünülmeye başlandı. Oysa vardı; sekülerleşme yoluna döşenmiş ilk iyi niyet taşıydı bu. Ondan sonrası yalapşap kılınan ya da hiç kılınmayan namazlar, rüşvet paralarıyla gidilen umreler, neredeyse süs niyetine örtülen başörtüler oldu... Falling star akımına kapılma konusunda birinciliği kimselere kaptırmayan dindarlar bu yüzden hiç de şaşırtıcı değil. Daha neler göreceğiz kim bilir...[151]

- **Sosyal Medyanın Muhafazakâr Fenomenleri**

Muhafazakâr genç kadınlara yönelik tesettür giyimde yaşanan değişim, stil ve moda arayışlarının bir diğer sonucu bu kesime yönelik sosyal medya fenomenlerinin ortaya çıkması idi. *Hürriyet* gazetesinin bir dönem "başörtülü yazarı" olan Ayşe Baykal, muhafazakâr kesimde sosyal medya fenomenlerinin ortaya çıkışlarını şöyle anlatmakta:

150 Ahmet Hakan, "Necip Fazıl Yaşasaydı bunlara ne derdi ?", *Hürriyet*, 24 Eylül 2018.

151 Özlem Albayrak, "Kayıp giden dindarlıklar", *Yeni Şafak*, 26 Eylül 2018.

> AK Parti'nin iktidar olmasına bağlı olarak muhafazakâr kesimde maddi anlamda müthiş bir yükseliş oldu. Bunun kadın cephesine yansıması ise malum olunacağı üzere kıyafet. Marka giyme ve farklı ve şık olma isteği ön plana çıktı. Tesettür mağazaları ihtiyaca cevap veremedi. Zira talep edilen kıyafetler onlar açısından tesettür giyim değildi. Çok hızlı gelişen bu talebe fiber hızıyla sosyal medya yetişti. Günden güne büyüyen ihtiyacı fark eden girişimciler internet üzerinden kıyafet tasarlayıp satmaya başladılar.
>
> Ciddi anlamda karşılık bulması, bu ticaretin büyümesinde etkili oldu. Maliyetsiz ve üstüne üstlük getirisi yüksek bir kapı oldu sosyal medya. Birçok alanda, özellikle kadınlara istihdam alanı sunduğu da bir gerçek. Muhafazakâr camia, sosyal medyada stil ikonlarını dahi çıkarmış durumda.[152]

Bunlar arasında en tanınanlardan biri, Zehra Özkaymaz nam-ı diğer Zeruj. Zehra Özkaymaz, 2013 yılında başlattığı Zeruj festivalleri ile ismini yaygınlaştıracaktı. Zehra Özkaymaz bu faaliyetlerine nasıl başladığını şöyle anlatmakta:

> İnternetten alışverişlerin başladığı dönemlerde insanların görmeden, bilmeden, dokunmadan alışveriş yapmak istemediğini fark ettim. Dedik ki bu ürünlerin dokunulabilir, görünebilir, denenebilir halde insanlara sunumunu yapalım. Instagram butiklerini bir araya getirelim, buna alışveriş şenliği diyelim ve durumu somut hale getirelim dedik. Bu fikirden yola çıkarak 2013 yılının başlarında Zeruj Festivalleri başladı.
>
> Öncesinde kadınlara özel partiler düzenlerdim; bu ortamdan, üniversite arkadaşlarımdan büyük bir çevrem vardı. O zamanlar Instagram takipçi sayımsa iki bin kişi kadardı. Ama bu sayı önemli değil, asıl mühim olan network'ündür. Yani ulaşabildiğin sayı... Benim zaten çok güzel bir ortaokul, lise, üniversite çevrem vardı. Bunun tabanı da muhabbetten geçiyor, her zaman kurduğumuz muhabbetlerin kalitesine önem verdik. İşimizi de öyle yaptık. Kermes gibi bir iş yapmadık; stantlarımızı kurduk, hep profesyoneldik. İlk festivalimizden beri zamanın fenomenlerini ağırladık, defileler yaptık. Bugün en bilinen markaların çıkış noktası olan işler gerçekleştirdik. Trendsetter işler bizim işimiz... Festivaller büyüyerek devam etti ve artık o günlerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin trafik aplikasyonu kırmızı bölge gösterirdi bizim bulunduğumuz bölgeyi. Bu şekilde her kapı bana yeni kapılar açtı, hepsinin de ortak noktası kaliteli muhabbet ve dürüstlük oldu.[153]

---

152 Ayşe Baykal, "Muhafazakâr Kadınlar ve Sosyal Medya", *Hürriyet*, 13 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/muhafazakar-kadinlar-ve-sosyal-medya-36684008

153 İrem Uluerciyes, "Başarılı, Eğlenceli, Samimi İçimizden Biri Zehra Özkaymaz Nam-ı Diğer Zeruj", 17 Eylül 2019, https://www.aysha.com.tr/basarili-eglenceli-samimi-icimizden-biri-zehra-ozkaymaz-nam-i-diger-zeruj/387036/

Sosyal medyada 415 bin takipçisi olan Zehra Özkaymaz, düzenlediği festivallerden sonra Mayıs 2018'de kadınlara hitap eden, içinde mescidi olan Zeruj Port AVM'yi Zeytinburnu'da açacaktı. AVM'de 126 mağaza mevcut ve bu mağazalar, genellikle muhafazakâr kadınlara hitap etmekte.[154]

Bir diğer fenomen Instagram'da yüz binlerce takipçisi olan Sena Sever. Sena Sever, sosyal medyanın tesettür giyimi nasıl etkilediğini söyle anlatmakta:

> Birçok insan hayallerini gerçekleştirdi ve marka oldu, bu güç ve enerji yayıla yayıla büyüdü. Muhafazakâr camianın ihtiyacı vardı. Önceden bu kadar seçenek ve ölçü yoktu. Genç-yaşlı herkes tek düzeydi baktığınızda. Artık öyle değil ve bu büyüklük tüm camianın kendini tanımasına, kendine fırsat vermesine ve ölçülü giyinerek de aslında şık, tarz olunabileceğini gösterdi.[155]

Beklenilebileceği gibi Sena Sever, muhafazakâr camianın eleştirilerine maruz kalacaktı. *Yeni Şafak* gazetesi yazarı İsmail Kılıçarslan, onu sert bir şekilde eleştirecekti:

> Instagram ünlüsü bir kız var. Adı Sena Sever. Aslında yeni nesil bir meslek malum Instagram ünlüsü olmak. Sena'nın işi de anladığım kadarıyla şu: Bazı markalar, bazı modacılar Sena'ya bir miktar para veriyor, Sena da "tesettür modası" diyebileceğimiz ürünleri Instagram hesabında "aman da ne güzel şeyler bunlar" diyerek teşhir ediyor. Bütün numarası bu... Mankenle reklam kişisi arası biri yani... Bu tip 700-800 bin takipçiye sahip Instagram ünlülerinin "bir kombin post etme" için aldığı bedelin 30 bin liraları bulduğu söyleniyor fakat bilemem tabii. Kimsenin kazancı beni alakadar etmez çünkü.
>
> Fakat bildiğim şudur. Instagram ünlümüz Sena, Cumhur İttifakı %53 oy almasına rağmen Ankara, Antalya gibi illeri kaybedince çok kızmış anlaşılan ve şunu yazmış: "İki kilo soğanı alamıyorsunuz diye vatan millet sattınız. İki kilo soğanı artık rüyanızda görürsünüz."
>
> Eskiler, böyle dangozluklar gördüklerinde "Hoppala yavrum yaz geldi, çarşıya kiraz geldi" derlermiş. Bu örnekte "çarşıya gelen kiraz" şudur: Sena, son derece küstah, son derece şımarık bir şekilde soğanın nasıl devasa bir mesele olduğunu ıskalamıştır. Tabii asıl ıskaladığı şeyin ne olduğunu ise asla anlamayacaktır, o yüzden ben söyleyeyim: "Sena, sen gönderi başına bilmem kaç liralar alıp bir gelir eşitsizliğine sebebiyet verdiğin için, evine ekmek götürme derdiyle gece gündüz çalışan milletin derdi soğan olmuştur. Vatan millet satmakla itham ettiğin insanlar, kahraman olarak gördükleri Recep Tayyip Erdoğan için, üstelik pastadan senin aldığın payı hiç almadan, o payı talep etmeyi akıllarına bile getirmeden ölüme

154 "Sosyal Medya Fenomeni, Türkiye'nin İlk Muhafazakâr AVM'sini Açtı", *Hürriyet*, 13 Mayıs 2018.

155 Ayşe Büşra Ongun, "Instagram'ın Stil İkonu: Sena Sever", 6 Aralık 2019, https://www.gaste24.com/roportaj/instagramin-stil-ikonu-sena-sever-h94531.html

> yürüme cesareti göstermişlerdir. Sen yeni kombininin en güzel nasıl görüneceğini hesaplarken onlar basma etekleri ve dizleri eprimiş pantolonlarıyla 'Ya istiklal ya ölüm' demişlerdir."[156]

Sena Sever, Instagram hesabında yaptığı paylaşımlara karşı aldığı olumsuz yorumları sildiğini belirtecek ve bunun sebebini şöyle izah edecekti:

> Paylaşımlarıma yapılan yorumlarda olumsuz yorum bulmak azımsanacak sayıda, bazı yorumlar hadsizce oluyor, eleştiri dışında görüyorum. Yapılan olumlu veya olumsuz eleştirilere açığım aslında ama bunun bir çizgisi var. Hakarete eğilimli olan, kişisel yaşamıma ve dinime yönelik eleştirileri tabii ki kaldırma ihtiyacı duyuyorum. Hesabımın açık olması insanlara bana ağzına geleni söyleme hakkını doğurmuyor. Ben de böyle önlemler almam gerektiğini düşünüyorum.[157]

Bir diğer fenomen, Esra Seziş Kiğılı. Esra Seziş, "Huzur Sokağı" dizisinde[158] başörtülü bir karakteri (Şükran) oynayan Sinem Öztürk'e stil danışmanlığı yapacaktı. Kendisiyle 2015 yılında yapılan bir mülakatta Esra Seziş, karşılaştığı zorlukları ve hassasiyetleri şöyle anlatmakta:

> İlk olmanın zorluklarını yaşadım. Mesleğimin çok hassas olduğunun farkındayım fakat ben de oldukça önem vererek hassas davranıyorum. Tesettürün sınırlarını geçmeden doğru giyinmenin kurallarını öğretmeye, göstermeye çalışıyorum. Tesettürlü kadın rüküştür algısını yıkmak amacım. Hem kapalı hem şık olunabileceğini savunuyorum.[159]

Muhafazakâr camianın "stil ikonu" Hülya Aslan ise bir mülakatında sosyal medya ile ilgili şu gözlemde bulunmakta:

> *Instagram'da 300.000 üzerinde muhafazakâr giyimle ilgili kişisel veya kurumsal sayfalar var. Sizce bu normal mi?*
>
> Sayı çok fazla tabii ki. 6 yıl öncesine kadar muhafazakâr kadının giyim kuşam alternatifi çok kısıtlıydı ama doğrusunu söylemek gerekirse şu anda da bir zehirlenme yaşıyor. Aynı tarz binlerce sayfa, aynı tarz binlerce ürün ve tasarım bilgisinden uzak firmalar. Çok değil birkaç yıl içinde birçoğu elekten elenecek ve sadece özgün olan, talebi doğru karşılayan markalar hayatta kalabilecek. Acı ama gerçek...
>
> *Sizce, sosyal medya muhafazakâr camiaya ne kattı?*

156 İsmail Kılıçarslan, "Gucci İdeolojisi ya da Soğana Övgü", *Yeni Şafak*, 9 Nisan 2019.

157 Ayşe Baykal, "Sena Sever: İnsanlardan Sadece Saygı Bekliyorum", *Hürriyet*, 16 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/sena-sever-insanlardan-sadece-saygi-bekliyorum-36685503

158 İslami kesimde 1960'lı yıllarda başını örten ilk kadın aktivist olan Şule Yüksel Şenler'in (1938-2019) aynı adı taşıyan romanından esinlenen bu dizi, ATV kanalında 2012 yılında gösterime başladı.

159 "Esra Seziş Kiğılı ile Röportaj", 23 Şubat 2015, http://www.tesettur.guru/esra-sezis-kigili-ile-roportaj

> Muhafazakâr camia çok geniş bir kavram, kendi branşımdan yola çıkarak moda algısını ele alayım. Öncelikle zevklerine farklılık kattı, tek bir hashtagh'le birçok alternatifi görme fırsatı yakaladılar. Bu giyimlerine, yaşamlarına, düğünlerine, sofralarına yansıdı. Tabii bu tüm dünya için geçerli. Öte yandan, minik minik, terzi kızlar çıktı, etekler, tunikler dikerek önce yakın çevrelerine sonra da sosyal medya aracılığıyla müşterilerine satmaya başladılar. Bugün inanamayacağınız kadar iyi satışlar yapıyorlar. Yani özetle sosyal medya, çalışan, giyinmeyi, güzel yaşamayı seven kadının yaşam alanı olmaya başladı...[160]

Bu muhafazakâr sosyal medya fenomenlerinin Mayıs 2021 itibariyle takipçi sayıları şöyle:

Feyza Hakyemez – Instagram 1 milyon

Kübra Koç – Instagram 597 bin

Rümeysa Yağcı – Instagram 221 bin

Sena Sever – Instagram 943 bin

Ebru Sever Türk – Instagram 776 bin

Zehra Özkaymaz, Zeruj – Instagram 665 bin

Hülya Aslan – Instagram 553 bin

Rimel aşkına (asıl adı Hilal)[161] – Instagram 464 bin, YouTube 453 bin

Aslı Afşaroğlu – Instagram 240 bin, YouTube 320 bin

Tuğçe Bozkırlı – Instagram 319 bin, YouTube 141 bin

Ayşenur Yaylayı – Instagram 12 bin, YouTube 48 bin

Türkan Eraslankılıç – Instagram 158 bin

Sena Şura Er – Instagram 240 bin

Sevinç Karhan – Instagram 138 bin

Bir diğer sosyal medya fenomeni, yemek tarifleri paylaşan Şükran Kaymak. Kaymak'ın Instagram'daki hesabında 4,5 milyona yakın takipçisi var.[162]

Akşam gazetesi yazarı Nilay Örnek, Instagram'da fenomen olmuş muhafazakâr genç kadınları şöyle anlatmakta:

---

160 Ayşe Baykal, "Hülya Aslan, Sosyal Medyada Rakibi Olmayan Kadın...", *Hürriyet*, 14 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/hulya-aslan-sosyal-medyada-rakibi-olmayan-kadin-36684445

161 "Makyaj Tutkunlarının Takip Ettiği Türkler (Güzellik Youtuberları)", *Posta*, 7 Ağustos 2017.

162 "Ben Kimim", sukrankaymak.com.tr/ben-kimim

İlk önce bir [Instagram] hesapla başladım.

Tuba Ünsal'ın farklı bir versiyonunu izliyor gibiydim... Ünsal kumsala havlu ve votka koyuyorsa, bu kız havlu yanına, lüks marka bir soda, 'Ted Baker' iPad çantası da koyuyordu.

Yine pek çok ünlü popüler simamız misali, tüm @ işaretleri ve hashtagler birilerine; belirli markalara işaret ediyordu.

"Bugünkü kombinim çok sevgili @bilmemkim'den" gibi... Sonra seksek ya da "Buna 'evet' diyorsan bir sonraki hesaba geç" gibi bir tür oyun başladı. Her 'Bilmemkim'in hesabında, bir ayrı şaşırtıcı dünya... Öyle bir zenginlik ve öyle bir hayat tarzı ki... Bir gün, -türbanı saymazsak- ABD'de bir beyzbol maçına gittiğine iddiaya girebileceğim kıyafetlerle Fenerbahçe maçında, diğer gün Jennifer Lopez konserindeler... Lopez konserinde türban üzeri, Lopez maskeleri takılmış. "Hocanıza şikâyet edeceğim" yorumuna da "Ooo duamızı ettik, hocamızdan iznimizi aldık da geldik" yanıtı verilmiş...

"My sis ile sinema keyfi" başlığı; dev ekran karşısında masaya uzatılmış pofuduk terlikler; masada salep, onlarca çeşit ve marka çikolata.

Ya da *İşte böyle bir pazar* başlığının üzerinde hem yerli, hem yabancı *Elle* ve *Vogue*'lar yanında *Moda ve Zihniyet*, *Allah Beni Böyle Yaratmış* gibi kitaplar, bir de *Aysha*.

Devam edeyim; bir gün bir bakanla, bir gün çok ama çok zengin bir işadamıyla yemekteler.

Bir gün giysiler "İşte Umre kombinim" diye 'etiketleniyor', üç gün sonra 'gece gezmesi' adlı bir fotoğraf yükleniyor; başörtüsüne uygun can alıcı renklerde spor ayakkabılar, her yerinde dev kurukafalar barındıran altın rengi kazak, kürk yelek ve haki bir pantolon...

Sevgililer Günü'nden Anneler Günü'ne her türlü özel gün, pastalarla kutlanıyor. Sevgililer Günü için daha çok yan yana kızlar ya da üzeri kalpli köpüklerle bezenmiş kahve fotoğrafları var... 'Kapanma' partisi, taç giyme merasimleri, bunlar için yaptırılan pastalar; dini vecibeleri canlı yayında eğlenceye dönüştürme hali...

Fotoğraflara yapılan yorumlar ise daha da ilginç. 'Emotion'lar ustalıkla kullanılıyor bir kere; pembe kurdeleler, alkışlar, kalpler, el ele kızlar... İngilizce kısaltmalar da gırla. Herkes kendi kombinini tanıtıyor; yiyip içtiğini, kullandığını daha doğrusu "markaları" yazıyor ya da "tag"liyor; yani etiketliyor. Bu nedenle de yorumların bir kısmı internet alışveriş bloglarını andırıyor...

"Ne güzelsin, ne şahanesin, bayılıyorum, beni de yanına alsana"lardan geçilmiyor! Bir kısmı ise "Allah seni sahibine bağışlasın" tadında; dualar da var... Sık sık 'kız gücünden', 'Voltran'ı[163] oluşturmaktan (evet ifade bu) bahsediliyor.

Her ama her konuda bir 'marka' vuku buluyor.

163 1980'li yıllarda televizyon için yapılmış dev robot konulu çizgi film dizisidir.

> Bir de tabii ki tartışmalar... Çünkü birtakım başörtülü kadınlar 'ikon', bir kısmı da 'ikoncan'. Sadece kendi tasarladığı kıyafetleri modellerle paylaşanlar olduğu gibi, kendini model olarak kullanan da çok. Ama tabii buradaki cesur 'kombinler' her zaman 'hoş' karşılanmıyor.
>
> Katar Emiri'nin eşi Sheikha tarzı bağlanan türban mesela Instagram'da kıyamet kopartabiliyor; çünkü boyun açık kalıyor! İşte bu durumda Hadis-i Şerifler Instagram'a düşüyor.[164]

Muhafazakâr gençliğin sosyal medya platformlarında yer almaları ve görünür olmaları, aynı tesettür modasında olduğu gibi, kimi çevrelerin müdahalesine ve gençleri "doğru yol"a yönlendirme çabasına yol açacaktı. *Millî Gazete* yazarı Abdülaziz Kıranşal, 11 baskı yapan *Gençler İçin Sosyal Medya İlmihali* kitabının tanıtım sayfasında Müslüman gençleri şöyle ikaz edecekti:

> Genç kardeşim! Günümüzde Müslümanlık kalitesi namaz, oruç, hac gibi ibadetlerin yanında internetle baş başa kaldığımız zaman gösterdiğimiz tavırla da yakından ilişkilidir. İnternet ve sosyal medya platformlarında sergilediğimiz davranışlarımız, beğenilerimiz, paylaşımlarımız ve arkadaşlıklarımız da İslami yaşantımızın bir parçasıdır.
>
> Namazlarına özen gösteren bir Müslüman genç olabiliriz, tesettürüne dikkat eden bir Müslüman hanımefendi olabiliriz ancak unutmayalım ki, namazımıza ve tesettürümüze bakacak olan Rabbimiz, internetle baş başa kaldığımız andaki tavırlarımıza da bakacaktır.
>
> Eğer imtihan bekliyorsak bilmeliyiz ki, modern dünyada en büyük imtihanlardan birini internet ve sosyal medya üzerinden yaşayacağız.[165]

Kıranşal, Müslüman gençleri bekleyen tehlikelere karşı da ne yapılması gerektiğini şöyle yazmakta:

> Kültür emperyalizmine karşı ise kendi helal internet sistemini, arama motorlarını, sosyal medya platformlarını, dizi, sinema, çizgi film sektörünü, kendi medya, haberleşme ve iletişim ağlarını kurarak İslam toplumunun akıl, din ve nesil emniyetini sağlayacak olan İslam Kültür İşbirliği teşkilatını hayata geçirmek ve emperyalist sömürüyü durdurmak İslam dünyasının en büyük ve öncelikli görevidir.[166]

---

164 Nilay Örnek, "Kim Bu Süslümanlar Sorusuyla Başladı Her Şey", *Akşam*, 19 Mayıs 2013.

165 Abdülaziz Kıranşal, *Gençler İçin Sosyal Medya İlmihali*, MGV Yayınları, Ankara, Kasım 2019, arka kapak yazısı.

166 Abdülaziz Kıranşal, *a.g.e.*, s.137.

❖ Yeni Yaşam Alanları ve Mekânları

• İslamî Muhafazakâr Yaşam Tarzı: Başakşehir

Muhafazakâr ailelerin İslamî kurallara göre topluca birlikte yaşayabilecekleri yaşam alanlarının, başka bir tabirle sitelerin, ilk örneklerinden biri 1977 yılında MSP'nin yayın organı *Millî Gazete*'nin satışa sunduğu İstanbul, Arnavutköy'deki altı bin dönümlük Selametköy Projesi idi. *Millî Gazete* okurlarına hitap eden projede arazi, noter çekilişiyle hak sahiplerine paylaştırılacaktı. Ancak 432 hak sahibi, ödeme yapmalarına rağmen tapularını alamayacak ve proje akim kalacaktı. Arazi önce Yıldız Holding'e, ardından da Emlak Konut'a satılacaktı.[167]

Benzer bir projenin hayata geçirilmesi için Erdoğan'ın 1994 yılında İBB başkanlığını kazanmasını beklemek lazımdı. Erdoğan, İBB başkanı seçildikten sonra İBB iştiraklerinden KİPTAŞ, adını RP'nin simgesi olan başaktan alan Başakşehir konut projesini başlatacaktı. Başakşehir, İslamî muhafazakâr bir yaşam alanında yaşamak ve erişilebilir fiyatlara düzenli sitelerde konut sahibi olmak isteyen aileler için ideal bir yer olacaktı. 2001 yılından bu yana Başakşehir'de yaşayan avukat Yusuf Taş, buranın gelişimini şöyle anlatmakta:

> Buraya ilk taşındığımda yerleşenlerin büyük bir çoğunluğu daha yeni orta sınıf olma yolunda ilerleyen maaşlı çalışanlar ile devlet dairelerinde ya da İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kuruluş veya şirketlerinde çalışan insanlardı.
> Süreç içerisinde bu insanların orta sınıflığı daha bir belirginleşti. Başakşehir'de birçok insan gayrimenkul hareketliliği üzerinden orta sınıflaştı ya da geliri arttı. Burada bugün çok üst sınıftan insan da kalmadı çünkü tırnak içinde Beyaz Türklerin servetlerine yakın servete sahip olan küçük bir grup zaten buradan Boğaz'a doğru gitti. Geriye kalanlar, 1994'te Refah Partisi'nin belediyeyi almasıyla başlayan süreçte servet sahibi olanlar, yine burada yaşıyorlar. Burası çok güzel bir yer, gelen pek ayrılmıyor.[168]

Sosyolog İrfan Özet, Başakşehir'in gelişimini şöyle anlatmakta:

> İsmini partinin ambleminde yer alan başaktan alan Başakşehir, ilk önce partinin ileri gelenleri ve cemaatler tarafından büyük ilgi görüyor. Ancak, iktidara geçilmesiyle ve yeni lüks konutların inşa edilmesiyle beraber bu kültürel motivasyon, yerini sınıfsal motivasyona bırakıyor. Bu anlamda, Başakşehir'e yerleşmenin gerekçeleri, seküler kesimlerin Zekeriyaköy'e yerleşmeleriyle benzeşmeye başlıyor.

---

167 Ümit Türk, "Selametköy Mağdurlarının Hukuk Mücadelesi Devam Ediyor", *Sözcü*, 24 Kasım 2018.

168 Mahmut Hamsici - Neyran Eldem, "Başakşehir: Beyaz Muhafazakârlar ve Siyaset", 21 Haziran 2019, https://t24.com.tr/video/basaksehir-beyaz-muhafazakarlar-ve-siyaset,20028

> Kentin kalabalığından, karmaşasından, yoksulluğundan uzaklaşmaya dayalı, mutena bir yaşam alanına kaçış refleksleri ön plana çıkıyor. Bunu konutlar arasındaki, gitgide büyüyen, fiyat farkından da anlıyoruz. İlk kurulduğu dönem 1 ve 2. etaplarda bir öğretmenin yaşayabileceği evler varken, iktidar deneyimi ile birlikte ortaya çıkan yeni etaplar ve lüks yaşam projeleri, bunu imkânsız kılıyor.[169]

Başakşehir'in muhafazakâr kesiminin yaşadığı bir alan olduğu sokaklara ve okullara verilen isimlerden belli. Buradaki dört ilkokul muhafazakâr fikir âleminin önde gelen dört şahsiyetinin adlarını taşımakta: Şair Cahit Zarifoğlu (1940-1987), şair Erdem Bayazıt (1939-2008), düşünür Nurettin Topçu (1909-1975) ve gazeteci Ahmet Kabaklı (1924-2001). Başakşehir'deki en büyük caddelerden biri Milli Gençlik Vakfı Başkan Yardımcısı Ali Soylu'nun adını taşımakta. Bir diğer sokak öğrencilik yıllarında İslamcı Akıncılar grubunda yer alan Hayati Üstün'ün, bir başka sokak iktisat hocası Prof. Sabahattin Zaim'in (1926-2007) adını taşımakta. Başakşehir'deki bir meydanın adı da Recep Tayyip Erdoğan Meydanı.[170]

Muhafazakâr çevrelerde evli çiftlerde boşanma, aldatma ve ikinci eş alma durumlarının yaygınlaşması üzerine[171] bir dönem *Bugün* ve *Zaman* gazetesi köşe yazarı olan ve 2017 yılında FETÖ'ye üyelikten tutuklanan Nuh Gönültaş, 2010 yılında *Bugün*'de yayınladığı bir yazıda Başakşehir için "Başakşehir herkesin dilinde ama kimse ortaya çıkıp da gerçeği dile getirmiyor. Başakşehir gizli evlilik yapan muhafazakâr kişilerin çoğunlukla ikinci evlerini kurmayı tercih ettikleri bir yer. Son zamanlarda böyle bir ün kazandı bu bölge" diye yazacaktı.[172]

- **Muhafazakârlar İçin Korunaklı Siteler**

1990'lı yıllarda başta İstanbul olmak üzere ortaya çıkan ve yüksek gelirli kentli, "modern" genç aileleri hedefleyen korunaklı özel yaşam alanları/sitelerine (*gated communities*) benzer, bu kere AKP'li yıllarda varlıklarını arttırmış olan

169 Emre Tansu Keten, "Beyaz Muhafazakârların Seküler Kaçış Yeri: Başakşehir", 14 Nisan 2019, https://t24.com.tr/yazarlar/emre-tansu-keten-sosyal-medya/beyaz-muhafazakarlarin-sekuler-kacis-yeri-basaksehir,22233

170 Ayşe Çavdar, *a.g.e.*, s. 71.

171 Esra Elönü, "Dindar Yaşam Koçlarından İkinci Eş İkna Odası", 10 Mayıs 2013, https://www.haber7.com/yazarlar/feridenin-gunlugu/1024674-dindar-yasam-koclarindan-ikinci-es-ikna-odasi; *Muhafazakâr Çapkınlar* kitabının yazarı Şevket Türküsev ile bir mülakat için bkz. Şermin Sarıbaş, "Yakından Tanıdığı Muhafazakâr Çapkınları Yazdı", *Hürriyet Kelebek*, 3 Ekim 2004; Tuluhan Tekelioğlu, "Sema Maraşlı ile Söyleşi: İslami Çevrede Aldatma Arttı", 6 Aralık 2008, https://www.internethaber.com/islami-cevrede-aldatma-artti-168907h.htm.

172 Nuh Gönültaş, "Muhafazakârların Aşk Semti, Başakşehir", 16 Aralık 2010, https://www.ntv.com.tr/turkiye/muhafazakarlarin-ask-semti-basaksehir,6S4gLHaH2EqhM-jbvOTYtQ.

muhafazakâr aileleri hedefleyen yeni yaşam alanları doğacaktı. Bu yaşam alanları, "modern" ailelerin yaşadıkları alanlara benzer yerleşim merkezleriydi; tek farkları, hedefledikleri muhafazakâr ailelerin yaşam tarzlarını ve hassasiyetlerini dikkate almalarıydı. Başakşehir'e kıyasla daha üst gelir düzeyine sahip ailelerin yaşadıkları bu korunaklı siteler ile ilgili 2006 yılında yayınlanan bir haber, bu durumu şöyle özetlemekte:

> Kapatılan Refah Partisi döneminde yapılmaya başlanan ve adını parti amblemin-den alan Başakşehir ve Hilal Konutları, 'şehrin lüks gettoları' fotoğrafının sağında küçük de olsa görünen kısmı oluşturuyor. Çünkü artık biri 'Başakşehir'de oturu-yorum' dediğinde o kimsenin büyük ihtimalle orta gelir grubundan muhafazakâr bir kimlik taşıdığına hükmediliyor.
>
> Muhafazakâr kesimin ekonomik gelir ve sosyal statü hiyerarşisinde, daha üstte duran 'referans adres'ler de var, Anadolu yakasında bulunan ünlü Erzurum Sitesi, politik kulvarın sağında at koşturan pek çok siyasinin ya da muhafazakâr kesimin önde gelenlerinin ve zenginlerinin oturduğu bir site. Ankara'daki eski Özelif Si-tesi, AK Parti hükümetinin Meclis Lojmanları'nı kullanmama kararından sonra kimi bakanların ve pek çok milletvekilinin taşındığı Birlik Sitesi de sosyal statüyü yansıtan önemli 'referans adres'ler.[173]

İstanbul'da en çok rağbet gören ve üst gelir düzeyine hitap eden korunaklı yaşam alanlarının yer aldığı semtler şunlar:

- Beykoz (Beykoz Konakları)
- Acarkent
- Ömerli (Kasaba evleri)
- Küçük Çamlıca
- Sarıyer (Boğaziçi malikâneleri)
- Beylerbeyi
- Florya
- Altunizade (Hilal Konakları)[174]

Doğan Gürpınar ise Ankara'da "Çukurambar'da yükselen bloklar yüksek fiyatlarıyla yeni İslami zenginler ve siyasetçilerden" ilgi gördüğünü yazmakta ve şöyle devam etmekte:

---

173 "Siteni Söyle, Statünü Söyleyelim", 22 Ocak 2006, https://www.haber7.com/yasam/haber/133795-siteni-soyle-statunu-soyleyelim

174 Oya Doğan, "İslami Sosyete Nasıl Yaşıyor?", *Vatan Pazar Eki*, 24 Eylül 2006.

> Çukurambar, daha doğrusu Muhsin Yazıcıoğlu caddesinin sağ ve solundaki paralel sokaklar, bir İslami kamusal alan yaratırken, Balgat'ta muhafazakâr memur ve bürokrat kesimin mesai çıkışı doldurdukları ve günün yorgunluğunu atarak sosyalleştikleri nargile kafeler de bir başka İslami kamusallık olarak ortaya çıktı. Huqqa'nın Ankara şubesi de Çukurambar'da açılmakta gecikmedi.[175]

Muhafazakâr kesime hitap eden iki diğer mekân Mabeyn ve Kandilli Kulübü. Doğan Gürpınar bu mekânları şöyle anlatmakta:

> İslami zenginlerin rağbet ettiği sosyalleşme mekânı olarak ise İslami zenginlerin villalarına yoğun ilgi gösterdiği Çamlıca'da içki servisi kaldır(t)ılan Mabeyn ve Anadoluhisarı'ndaki Kandilli kulübü temayüz etti.[176]

Semiray Yücebaş, doktora tezinde bu yeni yerleşim alanlarını şöyle anlatmakta:

> Muhafazakâr kesimler açısından ayrıcalıklı yaşam alanlarına kavuşmak birtakım eleştirileri de beraberinde getiriyordu. Bu eleştirilerde İslam anlayışının sosyal yardımlaşma ve insanlar arası ilişkilerdeki anlayış ve hoşgörünün bir arada bulunarak algılanabileceğini içeren yönü ağır basıyordu. Ancak yeni zenginleşen muhafazakârların buna "rasyonel" yanıtları vardı. "Sitelerde oturan yeni zengin dindarlar, kendilerini fakirlerden yalıttıkları eleştirisine 'ben yeterince hayır yapıyorum, zekât, fitre veriyorum, ondan sonra kimse benim neyi nasıl tükettiğime karışamaz' diyerek cevap veriyordu." İslam'ın taleplerine uygun yapılan eleştirilere verilen yanıtlar seküler anlayışlarla şekillenmişti. Ancak eleştiriler bununla da sınırlı değildi. Bazen konut projelerinin ve uydu kentlerin sosyal ayrıştırmayı artırdığını savunan İslami eleştirilerden çok, bu konutların İslami ritüellere uygunluklarının sorgulandığı biçimsel eleştiriler gözlemlenebiliyordu. Örneğin bir yorum haberde yeni konutlarda alaturka tuvalete yer verilmemesinin İslami hacet giderme kurallarına uygun olmadığı savunuluyordu.
>
> *"İslami hacet gidermeye uygun olan ve bildik olan ve alaturka olarak bilinen taşlı tuvaletler artık yeni satılan dairelerde tarih oldu ve tamamen Yahudi ve/veya Hıristiyan anlayışı olan yeni alafranga taşlı wc'ler artık Müslümanların evinde kullanılmaktadır".*[177]
>
> Dolayısıyla konut projelerinin ve uydu kentlerin İslami biçimleri gün geçtikçe önem kazanmaya ve pazarda önemli bir yer etmeye başladı. Konut projelerinde muhafazakârlara hitap eden stiller ve tarzlar yaratıldı. Osmanlılık, eski İstanbul öğeleri muhafazakârların tercih ettiği konut projelerinde kullanılan temalar

175 Doğan Gürpınar, *a.g.e.*, s. 109.

176 Doğan Gürpınar, *a.g.e.*, s. 109.

177 "Lüks Konutlarda WC Aldatması", 17 Ocak 2010, http://www.tevhidhaber.com/luks-konutlarda-wc-aldatmacasi-65012h.htm aktaran Semiray Yücebaş, *Gündelik Yaşam Estetiğinin Muhafazakâr Biçimi: Muhafazakâr Yazılı Basında Yeni Yaşam Tarzları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış doktora tezi), İzmir, 2013, s.153.

olarak ön plana çıktığı görüldü. Örneğin "... Hilal Konakları, aslında daha önce Kemer Country'de denenmiş 'Osmanlı Mahallesi' imajından beslenen bir kapalı site projesinden ibaretti". Muhafazakâr uydu kentler sadece konseptleriyle benzerlerinden ayrışmıyordu. Aynı zamanda seküler yaşam biçimine sahip orta-sınıflara hitap eden uydu kentlerde yer alan kimi içerikleri İslami yaşam biçimlerine uygun hale getirerek farklılaşıyorlardı. Örneğin İstanbul'daki Başakşehir bu farklılaşmayı açık bir şekilde ortaya koyuyordu.

"Başakşehir bir tüketim ve standartlar cenneti. Ancak o standartları özelleştiren kimi detaylar yok değil. Mesela en pahalı olmasına rağmen en çok sevilen ve övünülen market sürekli tasavvuf müziği çalarak rahatlatıyor müşterilerini... Kadınlara özel kafeler, haremlik-selamlıklı fitness salonları, Versace'nin, Armani'nin tesettür giyime uyarlanmış taklitleri..."[178]

Muhafazakârlar açısından siteler ve yeni konut projelerinin dışsal tarzları kadar ev içi dekorasyon da önemli bir hale gelmektedir. Ev içi düzenlemelerde de modern ve gelenekselin bir arada bulunduğu ayrıntılı düzenlemeler muhafazakâr yaşam biçiminin yuva imgesini değişime uğratmaktadır. Bu evlerde geleneksel motifler ile modern ayrıntılar bir arada bulunmakta, ferahlık, ışık ve rahatlık ön plana çıkarılırken özel bir şıklığa ulaşılmaya çalışılmaktadır. Dekorasyon artık önemli bir uğraştı. Muhafazakâr dekoratörler evleri dizayn etmeye başlarken geleneksellik ile estetizasyonu bir arada kullanmaya çalıştılar. Derinlik, ışık, ferahlık gibi estetik kaygılar geleneksellikle birlikte ele alındı. Bir dekoratör gerçekleştirdiği bir işi tanımlarken de bu nitelikleri kullanmaktaydı:

"Gizli spot aydınlatmalar duvar kâğıtlarını ve geleneksel el sanatlarımıza ait eserleri vurgularken mekâna inanılmaz bir derinlik kazandırdı. Aynı zamanda indirekt aydınlatma ile soft ve insanı dinlendiren bir görünüm elde edildi... Tavanda yapılan çıta işleri ile modern bir alanda geleneksel detaylarla sıcak bir ortam oluşturuldu."[179]

Günümüzün tanınmış iç mimarı Şafak Çak, dekorasyonunu üstlendiği muhafazakâr ailelerin evlerinde rastlanan kimi özellikleri şöyle anlatmakta:

- Asansörlü namaz odaları,
- Arabistan'dan getirtilen, gülsuyu pompalayan havalandırma sistemi,
- Kâbe'den 24 saat canlı yayın yapan plazma televizyonlar,
- Koltukların bir amortisör ile havaya kalkıp yok olmaları ve bir anda ibadet yeri haline gelen sohbet odaları,
- "Evinde mutlaka bir parça da olsa bunu tablolatıp Kâbe'nin örtüsünü koymak çok prestijli bir şey",

178 Ayşe Çavdar, "Müslüman Getto Çakma Modernite", *Express*, Aralık 2010, s.48 aktaran Semiray Yücebaş, *a.g.t.*, s.153.

179 Hümeyra Çetinkaya, "Sade ve Gelenekselin Şıklığı", *Alâ*, Sayı 7, 2012, s.59-60, aktaran Semiray Yücebaş, *a.g.t.*, s.152-154.

- "Her gün, büyük villalar için konuşuyorum, 500 kişiye yemek çıkartacak endüstriyel mutfak kurulup fakir semtlere 500 kişinin yemek yiyebileceği alanlar yaratmam istendi."[180]

Bir diğer mülakatta Şafak Çak, tasarımını üstlendiği bir evde evin içine 24 saat Boğaz görüntüsü verdiğini, başka evlerde istenen yerlere (lavabo, musluk, tuvalet) Swarovski kristal taşlarını mıhlayarak yerleştirdiklerini, süpürgelikleri ahşap üzerine Prada marka kumaş geçirerek yaptıklarını, hocanın oturmasına müsait yerler ve minberler yaptıklarını anlatmakta.[181] Şafak Can, varlıklı İslamcı gençlerin rağbet ettikleri yaşam alanları için şu gözlemde bulunmakta:

> En fazla Florya, Yeşilköy ve Alkent 2000'de projem[182] oldu ancak iki senedir bunlara Ataköy Konakları, Levent Loft, İstinyePark, Sapphire ve Pelican Hill eklendi. Şu an genç İslamî burjuvasında şiddetle residence'lara ilgi var. Öyle ki, şu an Fulya, İstinye ve Şişli'deki satılık residence'larda metrekare fiyatları 3-4 bin dolar iken Kiler Grubu'nun yaptığı Sapphire Residences,[183] metrekaresi 8 bin - 12 bin dolar arasında alıcı buluyor. Bu genç kesim tüm dünyada bilhassa Dubai'de yapılmış residence'ları görerek ve özenerek İstanbul'da aynı şekilde bir yaşam alanı yaratmak istiyor.[184]

Şafak Çak, müşterisi olan bu yeni zümreyi şöyle tarif etmekte:

> Eşlerinin başları kapalı, çocukları İstanbul'un en iyi okullarında hatta bazıları Dubai'deki Amerikan kolejlerinde okuyan, bugüne kadar Türkiye'de bir iddiası olmadığını sandığımız ancak içlerine girildiğinde dışarıda gördüğümüz insanlardan hiçbir farkı olmayan hatta kendini daha da hızlı geliştiren ve öğrenen yepyeni bir burjuva kesimi diyebiliriz. Dünyadaki son trendleri takip eden, moda ile yakından ilgili ve yeni olan her şeye açık.[185]

AKP karşıtı tavrı ile temayüz eden *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Nilgün Cerrahoğlu, Şafak Çak ile yapılan mülakatları kınayacak, bu yeni zengin muhafazakâr sınıfı "burjuvazi" olarak nitelemenin yanlış olduğunu, burjuvazinin geçmişi ve görgüsü olan bir sınıf olduğunu, yeni muhafazakâr sınıfın ise olsa olsa "görmemiş" sıfatıyla anılabileceğini yazacaktı:

---

180 Duygu Demirdağ – Özcan Altuntaş, "Yeni Muhafazakârlar", CNN Türk, 12 Kasım 2012, https://www.youtube.com/watch?v=7HKVyJFIOnU

181 Elif Ergu, "İslami Burjuvazinin Mimarı Şafak Çak", *Vatan Pazar*, 12 Nisan 2009.

182 Pelican Hill, Alkent 2000 Mahallesi, Büyükçekmece'dedir.

183 İstanbul Sapphire veya Sapphire of Istanbul olarak anılan bu bina, İstanbul'da Emniyet Evleri Mahallesi'nde bulunmakta. 266 metrelik yüksekliği ile Türkiye'de birinci en uzun binadır.

184 Ece Vahapoğlu, "İslami Burjuva'nın Ev Hâli", *Yeni Aktüel*, Sayı 174/2008-45, 6-12 Kasım 2008.

185 Ece Vahapoğlu, "İslami Burjuva'nın Ev Hâli", *Yeni Aktüel*, Sayı 174/2008-45, 6-12 Kasım 2008.

> AKP'nin yani iktidara gelişinin 2. yılı...
> 2002'de AKP iktidara gelir gelmez, İslamcı kesime görünmez bir el anında "Yürü ya kulum!" demiş; Boğaz manzaralı evlerde soluğu alan çevreler de iki yılda şıp-padanak "burjuva" olmuşlar...
> Dünyada bundan hızlı, daha rekor bir burjuvalaşma süreci var mıdır? Bilemem...
> Bildiğim bir şey varsa o da: "Burjuvazi" sıfatıyla atıf yapılan toplumsal katmanların çok temel, ayırt edici bir özelliği varsa; o da bu sınıfın arkasındaki "birikim"dir.
> Burada "birikim"le kastedilen sadece "para" ve "sermaye" değil; -bizimkilerin tam tersine- bir büyük "geçmiş" ve de "tarih saplantısı", "görgü", "kültür", "deneyim", "süzülmüşlük" gibi özelliklerdir.
> Batı'da yüzyıllar alan bir zaman diliminde şekillenen bu "durmuş oturmuşluk" ve "görmüş geçirmişlik"; burjuvazinin tüm değer yargılarını baştan sona şekillendirir; bu sınıfa alabildiğince "homojen" bir "gusto" ve bir "yeryüzü duruşu" verir...
> Bu yüzyılların sedimantasyonuyla belirlenen öylesine keskin hatlarla çizilmiş/belirlenmiş bir "gusto"dur ki, İtalya'nın Siena'sındaki bir evde de; İspanya'nın Segovia'sında da, Fransa'nın Orleans kentinde de milim şaşmaz ve değişmez...
> Bu evlerin hiçbirinde ev sahibi ne denli zengin olursa olsun; asla ve zinhar... Swarovski taşlı plazma ekran görme şansınız yoktur. Böyle abukluklarla ancak "Yeni Ruslar" tabir edilen Moskovalı yeni zenginlerin evinde; Dubai, Abu Dhabi'de karşılaşabilirsiniz...
> Benim anlayamadığım şu:
> Ruslar; misal sonradan görme karşılığı olarak bu sınıflara damardan çıkıp "yeni Ruslar" diyor, diyebiliyor...
> Biz neden "görmemişe"; "görmemiş" diyemiyoruz da "İslami burjuvazi" filan böyle acayip terimler icat ediyoruz? [186]

Nilgün Cerrahoğlu'nun bu yazısı ile ilgili not edilmesi gereken husus, başka Kemalist yazarların örneklerinde de görüldüğü gibi, çifte standarttır. Nilgün Cerrahoğlu yeni varlıklı muhafazakâr kesimi "görgüsüz" olarak nitelerken, aynı davranış tarzını sergileyen "laik" kesime mensup yeni zenginler için aynı sıfatı kullanmamakta ve aynı hırçınlığı sergilememekte.

Muhafazakârların ve İslamcıların bir arada yaşadıkları sitelerin mahzurları hakkında MÜSİAD yüksek istişare kurulu üyesi iktisatçı Mustafa Özel, görüşlerini şöyle dile getirmekte:

> Benim de birçok arkadaşım sitede oturuyor. Ben de iyice yaşlandım, belki yeterli param olsa gidip bir sitede oturacağım! Biz köy veya mahallelerde yaşadık, Müslüman halkla beraber, zengin fakir aynı camiye gittik, aynı sahada top oyna-

186 Nilgün Cerrahoğlu, *Demokrasi Tarihi AKP Türkiyesi'nin On Yılı*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Kasım 2012, s.42-44.

dık. Sitede de yaşasak, artık etkilenmeyebiliriz. Fakat ya küçük çocuklarımız, ya bebekler? Onlar hayatları boyunca yoksullardan uzak, onlardan korkan, boyuna güvenlik arayan paranoyaklara dönmeyecekler mi? Yoksulların çocuklarıyla aynı mahallede büyüyüp aynı okulda okumadıkları için onların dertleriyle dertlenmeyeceklerdir. Bu özel sitelerde yaşayan Müslümanların çocukları "farklı Müslümanlar" olacaktır. Bugün kapitalizmin merkez ülkelerinde durum budur.

"İslami siteler"in ortaya çıkaracağı İslami problemi ciddiye alalım. İnsanlar zengin, yoksul beraber yaşamalı. Cami Müslümanları cem etmeli. Bir mahallede yaşıyorsunuz o mahallede 5 tane yoksul, 15 tane orta halli, 3 tane de zengin var diyelim. Zenginin daha iyi arabası olabilir, evini daha güzel yaptırabilir. Ama bir şehirdeki zenginler, diğer kapitalist ülkelerde olduğu gibi, kendilerini bir anda orta hallilerden ve özellikle de yoksullardan sıyırıp daha güvenlikli ve daha konforlu yaşamak için, içinde camisi de olan siteler kurdular mı diğer Müslümanlarla irtibatlarını kesmiş olurlar. Hiç olmazsa siteleri camisiz yapalım, namaz vakitlerinde olsun ahaliyle buluşma imkânı yok olmasın![187]

- **İslamî Tatil Köyleri**

İslamî tatil köyleri, bugün son derece olağanlaşmış bir durum. Sadece bu otelleri pazarlayan, rezervasyon alan ve onuncu çalışma yılını doldurmuş bir e-ticaret sitesi de mevcut. Bu e-ticaret sitesi, "muhafazakâr tatil"i şöyle tarif etmekte:

> Dinine ve geleneklerine bağlı olan bir toplumun çok daha muhafazakâr kesimi de mevcut olduğundan her şey farklı yöne kayabiliyor. Tatil hepimizin hakkı ama muhafazakâr kesim halk plajlarında asla rahat edip dilediği gibi İslamî tatil yapamıyor. Dinimizin emrettiği şekilde tatil yapmak da bu açıdan normal şartlarda pek de mümkün olmuyor. Sorun bu olunca işletmeciler de farklı bir boyut kazandırma arayışına düştüler. Muhafazakâr kesim için bir yol aradılar ve muhafazakâr tatil için kolları sıvadılar. Otellerde bay ve bayanlar için ayrı havuzlar ve ayrı alanlar yaptılar. Hatta bunun yanında bir de otelleri de bay ve bayan olarak ayırdılar. Sadece bayların girebileceği ya da sadece bayanların girebileceği tesettür oteller yaptılar.[188]

Benzer hizmet veren bir diğer çevrimiçi tatil rezervasyon sitesi, muhafazakâr kesime hac ve umre gezileri düzenleyen Vizyon Grup bünyesindeki muhafazakarotelim.com.[189]

187 "'İslami siteler' İslami Problemler Çıkaracak", *Yeni Şafak*, 16 Ekim 2011.

188 "Muhafazakâr Tatil", https://www.islamitatilyerleri.net/tr/muhafazakar-tatil

189 Yaşar Kızılbağ, "Hac ve Umrede Yeni Bir Dönem Başlattılar", *Star*, 15 Mart 2015.

Bu tür tatil köylerinin ilk örneği, 1996 yılının yazında Aydın'ın Didim ilçesinde Akbük Koyu'nda hizmete giren Caprice Hotel, günümüzdeki adıyla Caprice Deluxe Wellness & Spa. Caprice Hotel'in alışveriş merkezinde tesettür modasının öncüsü Tekbir Giyim'in satış mağazası var ve burada "haşema"[190] satılıyor.[191]

Günümüzün tanınmış gazetecilerinden Nihal Bengisu Karaca, Caprice Hotel'deki tatilini şöyle anlatmakta:

> 1. Yıl 1999. Esenköy kadınlar plajı kapanalı epey oldu. 28 Şubat sonrasında kadınlara mahsus bütün plajlar kapandı. O çürük çarık kıyıyı özlüyorum. '28 Şubat ve kadın bedenindeki izdüşümü'. Tez konusu olur valla. Yok canım, daha neler...
>
> Caprice'deyiz şimdi. İş toplantısı artı tatil. Kadınlara mahsus, kenarları brandalarla iyice çevrilmiş güvenli ve üzeri açık bir havuzu var otelin. Eşim plaja, ben havuza. Ama kadın havuzu bu kadar kalabalık bir kadın yekûnunu kaldıracak kadar geniş değil. Üstelik çalınan müzikler beni rahatsız ediyor. En iyisi Anna Vissi. Bangır bangır Mustafa Sandal, Kenan Doğulu, Serdar Ortaç, Sibel Can, Mezdeke. İnsanın walkman'inden kendi müziğini dinlemesi imkânsız, kenarda hem güncşlenip hem kitap okumak imkânsız.
>
> Tamam, King of the Convenience[192] beklemiyoruz, tasavvuf müziği de olmaz burada, ama Paco de Lucia[193] gibi, herkesi az çok memnun edebilecek şeyler torbaya mı girdi Allah aşkına?
>
> Başkalarının müziğine mahkûm olmaktan nefret ediyorum.
>
> 2. Ertesi gün ilk 'haşema'mı satın aldım. Otelde market-mağaza karışımı bir yer var, oradan. Hem havuz ortamına katlanamadım, hem de plajda tek başına denize girmekten sıkılan kocam ısrar etti.
>
> O kadar çirkin ki bu haşema, tarife lisan yetmez. Bir kere başlığı Ku-Klux-Klan'ın kukuletalarına benziyor (2007'de daha iyi modelleri var artık, o ayrı). Neyse ki zaten hamileyim, estetik filan düşünecek halde değilim. Yine de başlığını biraz usturuplu bir şekle dönüştürmeyi başardım. Deniz çok iyi, yandaki otellerden de gelen var.
>
> Ayağımdaki paletler ve o garip giysi ile gerçekten berbat görünüyorum ve işte, bir çocuk parmağıyla beni gösterip 'kral çıplak' diyor. Şöyle oluyor: Babasına beni gösteriyor ve "Baba, bu teyze neden böyle giyinmiş?" diye soruyor. Babası da "parmağınla gösterme oğlum, çok ayıp" diyor,

190 "Haşema", spor ve yüzme kıyafetleri imal eden tekstil firmasının adıdır. 1990'lı yıllarda ilk tesettür mayoyu imal ettiği için tesettür mayosu, şirketin adıyla özdeşleşti ve böyle anılmaya başladı.

191 Mücahit Bilici, "İslam'ın Bronzlaşan Yüzü: Caprice Hotel Örnek Olayı", *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri, İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması*, ed. Nilüfer Göle, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s.216-236. Bir başka çalışma için bkz. Toygar Sinan Baykan, "Caprice Gold: Altın Bir Muhafazakâr Fantezi", *Birikim*, 22 Ocak 2012, https://www.birikimdergisi.com/guncel/387/caprice-gold-altin-bir-muhafazakar-fantezi

192 Norveçli folk pop ikilisi.

193 İspanyol gitarist ve besteci.

"O teyzenin kişisel tercihi" diye de ekliyor. Kibar adam. Ama o tercih filan deyince, o garip giysi tümüyle üzerime kalıyor. Bu giysiyi seçmekten başka bir seçeneğim olmadığı için, "Kişisel bir şey değil" gibi bir laf ediyorum. Karı koca sonradan çok gülüyoruz bu olaya, hatta espriye malzeme çıktı diye üzerine abanıyoruz bile denilebilir.

Ertesi gün ben yine aynı kıyafeti giyip sahile iniyorum ama bu kez ortalarda Andersen masallarından fırlamış bir çocuk yok, büyükler de halden anlayan, insanı gıcık eden bir saygı içindeler, malzeme çıkmıyor. Komedi hafiften drama kayıyor. Kocam "Üzülme, zengin olursam sana bir ada alacağım" diyor. Kazandığını aynı gün yemeyi-dağıtmayı erdem addeden E.'nin ağzından ilk ve son kez duyduğum bir şey bu: Zengin olmak.

İslami kesime zengin olma motivasyonu temin etme noktasında kadınların payı sandığımızdan da büyük. Ve tatil, mütedeyyin kesimin modern kapitalizme 'ailece' eklemlendiği en görkemli nokta. Hem kapanalım, hem denize girelim, hem konfor olsun, hem gazoz soğuk gelsin... Adamların eli mahkûm sanki; kapitalizmi dinileştirsinler ki kazanabilsinler; kazanabilsinler ki kapalı karıları mutlu olsun... Oy, oy, oy...[194]

Muhafazakâr kesimin Caprice dışında tercih ettiği diğer tatil köyleri, Antalya'daki yedi yıldızlı Rixos Premium villaları ve haremlik-selamlık yapısıyla Alanya'daki Şah Inn Oteli.[195] İslamî tatil köylerinin laik kesimde yarattığı merakı tatmin etmek için Ayşe Arman da "öteki mahalle"de tatilin nasıl yapıldığını anlamak için arkadaşıyla birlikte tesettür kıyafetine girerek Çeşme yakınlarında bir otele gidecek ve izlenimlerini aktaracaktı.[196]

❖ Yeni Keyif Mekânları

Servetlerini arttıran varlıklı muhafazakâr kesim için İslamî şartlara uygun yeme-içme mekânlarının açılmaları gecikmeyecekti. Bunların ortak özellikleri alkollü içki vermemeleri, 2000'li yılların başından beri revaçta olan aromalı nargile sunmaları ve çoğunda bir mescidin mevcut olmasıydı.[197] Nargile kafelerin çoğalmasındaki bir diğer etken, son yıllarda Körfez ülkelerinden gelen turist sayısının artmasıydı.

Hürriyet gazetesi yazarı Ahmet Hakan, "eski mahallesi"nde rağbette olan mekânların nasıl değiştiklerini şöyle anlatacaktı:

194 Nihal Bengisu Karaca, "Bir Mütesettirin Tatil Güncesi", *Radikal*, 11 Ağustos 2007.

195 Oya Doğan, "İslami Sosyete Nasıl Yaşıyor?", *Vatan Pazar*, 24 Eylül 2006.

196 Ayşe Arman, "Zulmün Adı Haşema", *Hürriyet*, 13 Temmuz 2009.

197 Nargile kafeler konusunda ilk haberlerden biri şudur: "Türkiye'nin En İyi 10 Nargilecisi", *Hürriyet*, 1 Ağustos 2003.

AK Parti'den önce sosyalleşme mekânlarımız şunlardı:

Belediye köşkleri... Kanaat Lokantası... Tophane'deki kahveler... Ziya Şark Sofrası... Eski mahalleden bir arkadaş fısıldadı:

"Sen bayağı geri kaldın... Bu mekânların hepsi demode şimdi... Süper mekânlar açıldı... "

Bilgiyi alır almaz soluğu bu mekânlarda aldım. İşte o mekânlardan bazıları:

MESST: Daha iyi anlaşılsın diye şöyle ifade edeyim: "Messt", muhafazakâr kesimin Sun-Set'i...[198] Nakkaştepe sırtlarında konuşlanmış bir yer, muhteşem bir manzaraya bakıyor. Yemyeşil bir bahçesi var. Yemekleri nefis. Servisi hızlı ve kaliteli... Etraftan huzur, sakinlik, dinginlik yayılıyor. Fiyatlar da gayet ehven. Mescidi var. Genellikle ailecek gidilen bir yer.

ŞAZELİ: Muhafazakârların yeni gözde semti Çamlıca taraflarında... Kocaman bir bahçe ve bahçenin içinde değişik konseptlerde lüks restoranlar... Bahçenin bir tarafında ise büyük, çok büyük bir çay bahçesi... Müşteriler: AK Parti il, ilçe yönetim kurulu üyeleri, belediye meclis üyeleri, il genel meclisi üyeleri, öğrenciler, beyaz yakalılar falan... Hatırı sayılır bir kadın kalabalığı da var. Nargileler gidip geliyor... Çay kahve servisi hiç durmuyor. Kahve çeşitleri bol: "Amerikano" da listede...

ESKİ KAFA: Şair Mevlana İdris, yıllarca önce Fatih'te "At Pazarı" olarak bilinen yerde açtı bu kafeyi... "Eski Kafa" çok tutunca, sokak baştan sona "kafeler sokağı" oldu çıktı. Yani bir tür "Atiye Sokak olayı"... Mevlana İdris bir çığır açtı ve şimdi o sokakta "Beyrut Kafe", "Lena Kafe" gibi şahane kafeler var. Müşteriler: Yazarlar, gazeteciler, muhafazakâr bohem burjuvalar, antikapitalist İslamcılar, öğrenciler, aykırılar...[199]

Çok eşliliği savunmasıyla[200] bir dönem oldukça tartışılan muhafazakâr kadın yazarlardan "yaşam koçu ve aile danışmanı" Sibel Üresin (1976-), muhafazakârların müdavimi oldukları mekânları şöyle anlatmakta:

"Muhafazakâr" kelimesini "tutuculuk" ile eş değer algılayıp tesettürlü hanımlara da bu pencereden bakan anlayış maalesef günümüz toplumunda oldukça yaygın. Benim "muhafazakâr" insan ya da düşünce anlayışım ise; aile ve özel yaşamı esas alan, değişimi sevme ve yeniliklere açık olma hali şeklinde.

Bu tanımı esas aldığımızda ise son dönemlerde mekânlarda da insanlarda olduğu gibi muhafazakâr bir yapılanma görmekteyiz.

Bu yapılanmayı AKP öncesi ve AKP sonrası olarak değerlendirdiğimizde ise AKP öncesi mekânlar başta Fatih merkez olmak üzere Çamlıca, Etiler...vb. ile sınırlı iken son dönemlerde ya da AKP sonrası dönemde özellikle muhafazakâr bohem

198 Burada atıfta bulunulan, Ulus'ta Boğaz'ın panoramik manzaralı Sunset Grill & Bar mekânıdır.

199 Ahmet Hakan, "Bu Kafa Yine Yakar", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2012.

200 "Çok Eş Yasal Olsun", *HaberTürk*, 24 Mayıs 2011.

burjuvaların mekânı olarak kabul edilen mekânların sayısı oldukça arttı. Nedeni ise zengin muhafazakârların da lüks merakının artması ve kendilerine alternatif mekânlar araması.

Dini vecibelerini yerine getirmekten çekinmeyen, kendine güvenen ve kaliteli yaşamı tercih eden hanımları ve beyleri lüks araçlarda ve mekânlarda görmek bence muhafazakârlığı tutuculuk olarak değerlendiren zihniyeti sanırım biraz hayal kırıklığına uğrattı.

Camiadaki marka mekânlar ise başta Huqqa, The Market, Messt, Şazeli. Neden mi? Alkolün belki kola bardaklarında ikram edildiğini düşünen birkaç aydınımızın mekâna kontrol maksatlı geldiklerini biliyorum ama ALKOL yok!

İstanbul'un en lüks semtlerinde güzel bir manzara eşliğinde yemeğinizi yiyebilir ve ardından keyif kahvenizi içebilirsiniz. Namaz kılmak için en yakın camiyi aramanıza gerek yok çünkü mescidimiz var. Muhafazakâr çapkınlık mı yapmak istiyorsunuz, o zaman en doğru adrestesiniz. Yemek çeşidi süper ve servisten de oldukça etkilendim. Ayrıca birçok yazar, siyasetçi, muhafazakâr bohem burjuvalara, öğrencilere, sanatçılara ve de komşu kızına rastlamanız mümkün. Bu mekânlarda gördüğünüz birbirinden şık tesettürlü hanımları "muhafazakâr" hanımlar olarak değerlendirmek sanırım oldukça yanlış bir tutum olur. Çünkü, birçok köşe yazarının kaleme aldığı kısaca "Muhafazakâr tiki" diye tanımlanan daracık taytlar giyip, markalı şallarını savururcasına yürüyen ve bu da yetmezmiş gibi bir de pahalı parfümlerinin kokusuyla sizleri büyüleyen bu hanımları maalesef bu mekânlar da göremezdiniz. Sanırım mekânın "muhafazakâr" olması, içinde bulunan insanların da aynı kalıbın içinde yer alacağı anlamına gelmiyor.

Dolayısıyla bu mekânları tesettürlü hanımların sosyalleştiği mekânlar olarak ifade etmek yerine her iki kesimin de bir arada uyum içerisinde sohbet edebileceği, güvenerek yemek yiyebileceğiniz ve saat sınırı olmadan vakit geçirebileceğiniz alternatif bir mekân olarak değerlendirmek sanırım daha doğru olur.[201]

- **Muhafazakârların Atiye Sokağı: At Pazarı**

Ahmet Hakan'ın Teşvikiye'de barları ve restoranlarıyla ünlenen Atiye Sokağı'na benzettiği Fatih'teki At Pazarı Meydanı ve buradaki kafeler, "muhafazakârların Cihangir"i olarak adlandırılmakta.[202] *Yeni Şafak* gazetesinde yer alan bir yazıda At Pazarı'nın değişimi ve Eski Kafa Kafe'nin bundaki rolü şöyle anlatılmakta:

Belediyenin de sokağı trafiğe kapatıp gerekli çevre düzenlemelerini yapmasıyla At Pazarı Meydanı Cihangir gibi, Tophane gibi bir kimlik kazanmış. Şimdi kafe-

201 Sibel Üresin, "Muhafazakâr (Yobaz) Mekânlar ve İnsanlar!", 5 Eylül 2014, http://www.habername.com/yazi-sibel-uresin-muhafazakar-yobaz-mekanlar-ve-insanlar-10731.htm

202 Özlem, "Muhafazakârların Cihangir'i: At Pazarı'ndan 13 İnsan Tipi", 15 Şubat 2016, https://onedio.com/haber/muhafazakarlarin-cihangir-i-at-pazari-ndan-13-insan-tipi-669136

> lerin müdavimlerinde kimler yok ki. Yazarlar, şairler, sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri, öğrenciler, avukatlar, gazeteciler, televizyon yapımcıları, oyuncular... İsim vermek gerekirse; Elif Çakır, Selahattin Yusuf, Atılgan Bayar, Zeki Demirkubuz, Burhan Kuzu, Sevilay Yükselir, Semih Kaplanoğlu ve meydanda çekimlerinin bir kısmı yapılan Halil İbrahim Sofrası dizisinin oyuncuları, set ekibi... Meydana Başbakan'ın, bakanların, vekillerin yolu düştüğüne dair rivayetler de bolca. (...)
>
> Kimle konuşsak ilk kafenin kendileri olduğunu söylüyor ama Aysel Berk ve Mevlana İdris'in işlettiği Eski Kafa'nın gerek dekorasyonu gerekse verdiği hizmetle buranın tanınmasında ve çıtanın yükselmesinde lokomotif görevi gördüğünü kimse inkâr etmiyor. Tanınan entelektüellerden Mevlana İdris'i takip edenler (ki şu sıralar Eski Kafa'nın duvarında 'beni takip et' yazıyor) meydanın müdavimi oluyorlar. Dolayısıyla burada siyasetten edebiyata, dini konulardan sanata kadar pek çok konu konuşuluyor, kritik ediliyor.[203]

Buranın diğer gözde mekânları Dayı'nın Yeri ve Jena Kafe. Bir diğer gözde mekân ise Kariye Müzesi'nin karşısındaki Kariye Pembe Köşk.

"Özlem" mahlasını kullanan muhafazakâr bir genç kız, At Pazarı'na gelen "insan tipleri"ni şöyle özetlemekte:

1- Ezeli ve ebedi Milli Görüşçü erkekler
2- Sıkılmadan İslam ve kültür tartışan şiir tutkunları
3- "Bir dergi, gazete kuralım, bir internet sitesi açalım"cılar
4- Çok az kişinin sevdiği, kendi çevresinin abi ve ablası edebiyatçılar
5- Gazete köşe yazarları
6- Kendisine eş bakan utangaç erkekler
7- Sabah akşam siyaset konuşan agresif itici erkekler
8- Birbirlerine "Sana da mı Aktroll dediler :)))" şakası yapmaktan sıkılmayan Twitter müptelaları
9- Kadınların tesettürünü "yetersiz" bulan, onların toplum içindeki rahatlığından rahatsız olan erkekler
10- Şehir Üniversitesi entelleri
11- Her sabah Suriye'ye asker sokanlar
12- Nargilesinden taviz vermeyenler
13- At Pazarı'nın methini duyup gelen sekülerler.[204]

---

203 Haber Merkezi, "Fatih At Pazarı Meydanı'yla Kentlileşti", *Yeni Şafak Pazar*, 31 Temmuz 2011.

204 Özlem, "Muhafazakârların Cihangir'i: At Pazarı'ndan 13 İnsan Tipi", 15 Şubat 2016, https://onedio.com/haber/muhafazakarlarin-cihangir-i-at-pazari-ndan-13-insan-tipi-669136

Doğan Gürpınar At Pazarı'nı ve buranın müdavimi gençleri "kendine özgü kültürel kodlarını, adabını geliştiren muhafazakâr bir karşı-elit" olarak tarif etmekte ve şöyle devam etmekte:

> Bu elit ve entelijansiya yeme-içme tercihlerinden "usturuplu" ve "nezih" adab-ı muaşerete, bu kodlar üzerinden kendini ayrıştıran, bir hayli cemaat oldu. İstanbul'da Fatih'te At Pazarı kafeleri İslami entelektüellerin, Jürgen Habermas'ın 18. Yüzyılda Aydınlanma'nın doğduğu mekânlar olarak tasvir ettiği kafelerden üç yüz yıl sonra çay, nargile ve çekirdek eşliğinde güncel meseleleri tartıştıkları mekânlar olarak ortaya çıktılar.[205]

- **Muhafazakârların Reina'sı: Huqqa**

Muhafazakâr gençlerin gidebilecekleri mekânlar sadece Fatih At Pazarı Meydanı ve Üsküdar ile sınırlı değil. Şimdiye kadar sadece Beyaz Türklerin gezindikleri Boğaz'ın eğlence ve yeme içme mekânlarına eklenecek olan iki yeni mekân, muhafazakârların ilgisine mazhar olacaktır. Bu mekânların ilki, Bebek'te açılan ve sahibi Azeri işadamı Elçin Azizov olan Al Fakheer Shisha Lounge idi. Azizov "nargile tutkunu" olduğu için bu mekânı kuracaktı. Al Fakheer'de birbirlerinden perde ile ayrılmış 26 VIP locası mevcuttu. Buralarda divanlara oturup LCD televizyonda istenilen programı izlemek ve nargile içmek mümkündü.[206] Bu mekânların ikincisi ise açılmasıyla birlikte kendinden çokça bahsettirecek olan Huqqa olacaktı.

Ahmet Hakan, bir yazısında Boğaz'da açılan bu iki yeni mekândan söz edecek ve açılışlarını müjdeleyecekti:

> BOĞAZ'da iki yeni mekân açıldı.
> İkisi de muhafazakârlara hitap ediyor:
> - **AL FAKHEER:** Bebek'te Lucca'ya[207] çok yakın bir yerde... Muhafazakâr çiftlerin yeni gözdesi... İçeride locaların bulunması çiftler açısından belli bir mahremiyet sağlıyor... Süper lüks bir nargile salonu diyebiliriz burası için... Mekânda alkol yok ama Fransızların milli içeceği olan şampanyadan yapılmış nargile var... Nargilede çığır açmışlar: Votkalı nargile de var, ananaslı nargile de... Ama alkollü nargileye rağbet gösterilmiyor. Ortam biraz Bahreyn kokuyor, biraz da Beyrut... Fiyatlar el yakmıyor... Daha çok Üsküdar'daki "Şazeli"yi andırıyor... Sahibi Kasımpaşalı... Başbakan'ın Kasımpaşa'dan arkadaşı olduğu söyleniyor.

205 Doğan Gürpınar, *a.g.e.*, s. 108.

206 Demet Cengiz, "Alkolsüz Mojito Dönemi", *Hürriyet*, 20 Mayıs 2013.

207 Bebek'te 2004 yılında açılan "cafe/bistro/bar". Sahibi Cem Mirap'tır. Kaynak: Ayşe Arman, "Lucca Bir Keyif Merkezi", *Hürriyet*, 2 Mayıs 2015.

- HUQQA: "Lucca"yı çağrıştırsın diye mi adı "Huqqa" bilmiyorum. Ama bildiğim bir şey var: Kuruçeşme'de Reina'nın sırasında yeni açılan bu devasa mekânın manzarası muhteşem. Burası o bölgenin alkolsüz ilk restoran kafesi... Kafe bölümü yeni nesil muhafazakâr gençlere sesleniyor... Kafede "tablet menüler" var ve bunlar acayip oyuncaklı... Nargile burada da baş tacı... Ve bir sürpriz: Bu mekân 24 saat açık... Restoranda dünya mutfağından ürünler var... "Risotto"su övülüyor... Çalışanlar güler yüzlü ve ilgili... Henüz çok yeni olmasına ve bazı bölümleri bitmemesine rağmen muhafazakâr bohem burjuvalar, mekânı şimdiden doldurmuş durumdalar.[208]

Ahmet Hakan'dan sonra, bir başka *Hürriyet* yazarı Onur Baştürk de Huqqa'dan söz edecekti:

Akşamüstü Lucca'da buluştuğum arkadaşıma dedim ki, "Hadi Huqqa'ya da uğrayalım."

İşte izlenimler...

- Huqqa'nın girişi, gece kulübü girişi gibi. Kasıntı güvenlik görevlisinden mekân isminin dev ve parlak bir şekilde yazılmasına kadar insanda böyle bir his uyandırıyor.

- Ama mekâna girince dışarıdaki imajla hayli alakasız olduğunu görüyorsunuz. İçerisi gayet aydınlık, rengarenk döşenmiş bir adet güncel kafe. The House Cafe gibi, Kitchenette filan gibi... Tek fark, burada içki satışı yok. Buranın alkolü, nargile. O yüzden mekân biraz dumanlı.

- Yanımdaki arkadaşım mini etekli olduğundan önce biraz çekindi. Tedirgin oldu. Ama onun minisi kimsenin umrunda olmadı. Ne bir köşede nargilelerini tüttüren hepsi de ayrı renkte türban takmış spor giyimli kızların ne de hararetle tavla oynamaya dalmış erkeklerin...

- Evet, itiraf ediyorum: Tavla sesi sinir bozucu! Kendimi lüks bir kıraathanede gibi hissettim. Mekân işletmecisi Enis Ersavaştı da bana hak verdi: "Yakın zamanda tavla sadece mekânın belli bölümlerinde oynanacak."

- Huqqa iki katlı, çok büyük bir mekân. Yakında bahçesi de açılıyormuş. Bir de VIP odalar var. Sazlı sözlü eğlencelere ayrılmış.

Peki buralarda kim eğlenecek? Enis Ersavaştı, "İş adamı da gelebilir Ebru Gündeş de" diyor. Hafta sonu mekân önüne park etmiş Ferrari'lere bakarak şöyle bir genelleme yapmak da mümkün: Muhafazakâr kesimin çok kazananı ve onların oğulları-kızları...

- "Alkol olmaması prensip mi?" diye sordum Enis Bey'e. "Hayır" deyip ekliyor: "Bu arazi Denizcilik İşletmeleri'ne ait. Onlar istemiyor. Sözleşmemiz öyle."

- Huqqa'nın mimarı sürpriz bir isim, Mahmut Anlar. Yatırımcısı ise Cihan Kamer.

- Huqqa menüsü ortaya karışık, belli bir tarz yok: Risotto'lar, nachos'lar, minestrone çorbalar, smoothie gibi içecekler, diyet ve glutensiz yemekler...

208 Ahmet Hakan, "Yeni Muzır Yaramaz Bulundu: İşçi Partisi", *Hürriyet*, 30 Nisan 2013.

- Moskova, Dubai, Beyrut'taki benzerleri örnek alınarak yapılmış Huqqa. Bu yüzden neredeyse 24 saat açıkmış.

- Denilebilir ki, bu yaz Boğaz hattında Reina ve Sortie'den sonra üçüncü ve farklı bir seçenek daha var: Lüks nargile barı Huqqa. Ama halihazırda muhafazakâr kesimin artık yemek yemeye Sortie-Reina ikilisine de gittiği düşünülürse, Huqqa'nın daha çok çalışması gerekiyor.[209]

Huqqa'yı ziyaret eden bir diğer gazeteci, *HaberTürk* muhabiri Işıl Cinmen idi. Cinmen, bu ziyaretini şöyle anlatacaktı:

Şeriatçı bir arkadaşım var. İslami kurallara göre yaşamak istiyor. Hayatını mümkün olduğunca bu şekilde sürdürüyor. Bir oturunca saatlerce konuşuyoruz. Biraz onun sınırları genişliyor, biraz benim duvarlarım kırılıyor. Bazen birbirimize uzaylı gibi bakıyoruz, bazen orta yolda anlaşıyoruz. Bir konu hariç: Nerede buluşacağız? O diyor: Fatih, Çamlıca, Etiler. Ben diyorum ki: Cihangir, Kuruçeşme, Nişantaşı. Hep onun dediği oluyor. Çünkü inancı gereği alkollü içki satan mekânlara girmiyor.

Geçen gün, "Seni bir yere götüreceğim. Hem sen rahat edeceksin, hem ben" dedi. "Yok öyle bir yer" dedim. "Mojiton bile hazır, şaşıracaksın."

Kuruçeşme yoluna girdik. "Hayrola Lucca'ya mı?" diye sordum. "Hayır, Huqqa'ya."

Görkemli bir bina. Üzerine de yazmışlar havalı harflerle HUQQA. Dışarıda lüks otomobiller, kapıda "Rezervasyonunuz?" diye soran kulaklıklı Pentagon hazır. İçeride güzel manzara, masalarda tablet mönüler, tabakta lezzetli risottolar... Buraya kadar klasik bir Kuruçeşme mekânı.

Buradan sonrası Kuruçeşme için de, Türkiye için de yeni. Önümdeki masada dört kadın yemek yiyor.

Hepsi türbanlı, şık. Yanlarındaki masada yine türbanlı bir kız nargile içerek, erkek bir arkadaşıyla tavla oynuyor. Mini etekli, topuklu ayakkabılı kızlar da var, haremlik selamlık oturanlar da...

Ben hariç kimse birbirine garip garip bakmıyor. Hafiften Türk musikisi çalıyor.

Mekânın işletmecisi Enis Ersavaştı: "Kimsenin dışlanmadığı ve herkesin kendini rahat hissedeceği bir mekân yaratmak istedik. Mutfak İslami kurallara tamamen uygun, alkol yok, 24 saat açığız. İsteyen sahur yapmaya gelir, isteyen başka bir mekânda vakit geçirdikten sonra yemek yemeye, kahve içmeye..." diyor. Üst katta "VIP odalar" var. 12 kişilik odalar toplantılar ya da PES turnuvaları[210] yapmak isteyenler için tasarlanmış. Günlük olarak bu bölümleri kiralayabiliyorsunuz.

Alt katta mescit var. Ersavaştı, "Mescit olmasa garip olan bu olurdu. Namaz, inanan insanlar için bir şart. Burada vakit geçirecek olanların 'namazı nerede kılacağım?' diye bir sorunu olmamalı" diyor.

209 Onur Baştürk, "Şampanyalı Lucca'dan Nargileli Huqqa'ya", *Hürriyet*, 3 Mayıs 2013.

210 PES, Pro Evolution Soccer'in kısaltmasıdır. Bir futbol oyunları serisidir.

Ersavaştı mutfak bölümünün İslami kurallara tamamen uygun çalıştığını anlatırken, "Happy Birthday" çalmaya başlıyor. Yan masada doğum günü var. Başörtülü genç bir kızın doğum gününü "happy birthday"le kutlaması benim için çok anlaşılır değil.

Ersavaştı'ya, "İşte bu alkolsüz mojito gibi" diyorum. "Alkolsüz mojito olmaz ki..." "Olur" diyor. "Düşünün arkadaşınız alkol kullanmıyor, siz de 'mojito çok güzel' diye anlatıyorsunuz. Merak ediyor, insani bir merak bu. Ve eğer alkolsüz mojito olmazsa sizin sevdiğiniz içeceğin neye benzediğini asla bilemeyecek, oysa şimdi tam olarak olmasa da bir fikri oluyor."

Arkadaşım lafa giriyor: "Burası bizim inanışlarımızla kavga etmeyen bir yer. 'Tamamen uygun' diyemem çünkü İslam'ı referans alarak yaşayan birinin, iftar mönüsünün 80 lira olduğu bir yerde iftar açması da uygun değil ama son tahlilde inanışlarımızla kavga etmiyor, bir ihtiyacı karşılıyor."

Bu doğru. Muhafazakâr kesimde mekân kültürüne sahip ama tüketim mecraları çok kısıtlı olan bir tüketici kitlesi var. Sayıları da artıyor.

"Kuruçeşme, Ortaköy, Bebek hattı bizim giremediğimiz bir getto gibiydi. Muhafazakâr insanların alışkanlıklarını sürdürerek sosyalleşeceği ve bu sırada iyi servis alıp, güzel yemek yiyebileceği alkolsüz bir mekân yoktu. Oysa Reina'daki manzarayla o kalitede yemek yemek muhafazakârların da hakkı."

Bir de saat mevzusu var. Mekânların kapanış saati noktürnal muhafazakârlar için ciddi bir sıkıntı.

Çünkü Etiler Balkon dışında 12'den sonra muhabbete devam edecekleri bir yer yok. Bu da hayat tarzına doğrudan belirleyici bir müdahale sayılır. Burası 24 saat açık kalarak bir alternatif yaratıyor.

Yan masada bir müşteriyi gözüme kestiriyorum, şen şakrak, başörtülü, güzel bir kız.

Arkadaşım, "Şal, babet, 35" diyerek gülüyor.

O da ne demek?

"Muhafazakâr tiki diyelim. Kafada standart şal, ayakta babetler, çanta kolda 35 derece açıyla taşınıyor."

Ona kendimi tanıtıyorum, "Burası sizin için ne anlama geliyor?" diye soruyorum.

Biraz düşünüyor. "Siz istediğiniz zaman Kuruçeşme'de istediğiniz yere gidebilirsiniz ama ben hiçbir yere gidemem. Başörtülü olduğum için kendimi rahat hissedemem, alkol mevzusu yüzünden zaten birçok yere giremem. Gittiğim yerlerde bana benzeyen insanlar fazla olmaz. Oysa burası birleştiriyor; birbirinden farklı yaşayan insanların birbirini gördüğü, toplumsal olarak karşılaştığı bir yer."[211]

211 Işıl Cinmen, "Muhafazakâr Burjuvazinin Reina'sı", *HaberTürk*, 26 Temmuz 2013, https://www.haberturk.com/gundem/haber/863812-muhafazakar-burjuvazinin-reinasi

AKP ve Erdoğan aleyhtarı tavrı ile bilinen *Sözcü* gazetesi, yeni muhafazakâr hayat tarzını tasvir ettiği yazıda Huqqa'dan şöyle söz edecekti:

> En lüks mekânlarda yemek yiyorlar. Alkollü Reina yerine, hemen yanı başında açılan alkolsüz 'Huqqa'yı tercih ediyorlar. Votka yerine alkolsüz mojita içiyorlar. En çok da romlu (alkol oranı yüksek bir içki) çikolatayı seviyorlar. (...) Huqqa'da masaların birçoğunda türbanlı şık kadınlar var. Alkolsüz mekânda, mescit ve abdesthane de yer alıyor. Eğer kıyafetiniz namaz kılmaya uygun değilse sizin için koyulmuş feraceleri giyebiliyorsunuz. Biz, mekândan ayrılırken saat gece yarısıydı ve masaların biri boşalıp biri doluyordu. Mercedes'inden inen 4 türbanlı kadın ise mekâna yeni giriyordu.[212]

Huqqa'nın sahibi kuyumculuk sektörünün lider firmalarından Atasay Mücevherat'ın yönetim kurulu başkanı Cihan Kamer. Kamer, mekâna gelen müşteri profilinin %70'inin muhafazakâr kesim olduğunu söyleyecekti.[213] Kamer, mekânı neden kurduğunu ise şöyle anlatmakta:

> Florya'da oturuyoruz. Bir oğlum ve bir kızım var. Oğlum Atasay (28) ve kızım Simay (23), alkol ve sigara içmiyor, ama sürekli Yeşilyurt'taki bir nargileciye gidiyorlardı. Oranın işletme ortağı olan Enis'le (Ersavaştı) birlikte ortak bir nargileci açmak istediler. Bu nedenle küçük bir yer arıyorduk. Avukatım, üç ortağıyla ihaleye girip, Denizcilik İşletmeleri'nden restaurant açmak için kiraladılar burayı. Kira pahalı, açılacak yerde alkol yasağı çıkınca bize devrettiler burayı. İlk başta 3-4 milyon liralık nargile içilen bir yer olarak yola çıktık, ama sonunda 19 milyon lira harcadık. Oğlum üniversiteyi bitirince Atasay'ın başına geçti. Kızım da Koç Üniversitesi'ni bitirince burayı da ona verdik. Simay ve işletme ortağımız Enis Ersavaştı'yla, iki yılda çok güzel bir noktaya getirdiler Huqqa'yı.[214]

Cihan Kamer *Radikal* gazetesi yazarı Nazan Özcan'ın "böyle bir mekânı açmayı neden istediniz?" sorusuna şöyle cevap verecekti:

> Alkolsüz oluşu ve mescidinin olması nedeniyle daha çok muhafazakârların mekânı olarak algılandı. Ama Huqqa sadece muhafazakârlara hazırlanmış bir mekân değil. 'Bu gece alkol almak istemiyorum ama gece yarısına kadar da eğlenmek istiyorum' diyenlerin rahatlıkla gelebileceği bir yer. Zaten buranın bir misyonu da bu. Çok rahat giyimi tercih edenler de muhafazakâr giyimi tercih eden insanların da gelmesi ve burada birbirini tanıması.[215]

212 Hande Zeyrek, "Süslü Müslümanlar", *Sözcü*, 22 Ekim 2013.

213 Sinan Özdencik, "12 Milyonluk Restoran", *Sabah*, 19 Mayıs 2013.

214 Ali Eyüboğlu, "Huqqa, Yakında Katar ve Dubai'de", *Milliyet Cadde*, 12 Nisan 2015.

215 Nazan Özcan, "Postmodern Helal Eğlence", 28 Temmuz 2013, http://www.radikal.com.tr/hayat/postmodern-helal-eglence-1143740/

- **Cafeler**

Başörtüsü yasağının tamamen kalkması, mütedeyyin gençliğin muhalefet yapabileceği en önemli konuyu ellerinden aldığı için bu gençlik, kendini daha çok edebiyat ağırlıklı faaliyetlere hasredecekti. Medyascope TV platformu muhabiri Büşra Cebeci, muhafazakâr camianın içinde temayüz eden aktivist Ahmet Vehbi Şafak'a,[216] bu tür edebi faaliyetlerin icra edildiği ve mütedeyyin gençliğin rağbet ettiği Üsküdar'daki cafeler ile Huqqa'nın karşılaştırmasını sorduğunda Şafak, "Üsküdar'daki cafelerde oturanlara sorarsanız Huqqa'dakileri, size oraya gidenlerin dejenere olduklarını söylerler" cevabını verecekti. Huqqa'nın bir çalışanı ise gelenlerin çoğunluğunun turist olup, cuma-cumartesi günleri de edebiyat faaliyetleriyle ilgisi olmayan bir gençliğin geldiğini söyleyecekti:

> Burada bahsettiğin gibi haber yapacak kimseyi bulamazsın. Bol bol Youtuber gelir, evlenme programlarından ünlü olanlar gelir. Bahsettiğin anlamda kişiler, yani gençler cuma ve cumartesi gelirler genellikle ve hepsi baba parası yiyen, çok şımarık tipler olur. İstisnasız söylüyorum, bahsettiğin gibi 'edebiyat konuşayım, politika konuşayım' diyen kimseyi görmedim.[217]

- **Muhafazakâr Tarz "Fine Dining" Restoran**

Muhafazakâr kesimin, aynen seçkin Beyaz Türkler gibi "iyi yemek yeme" arzularına cevap verebilecek "ultralüks *fine dining*" lokantası Sarı Restoran, Mart 2020'de Florya, Menekşe Plajı'nda açılacaktı. Üç katlı bir binada bulunan bu mekânın giriş katı restoranda tadılan lezzetlerin satın alınabileceği bir kasap-şarküteri-market. Her katta özel konuklar için VIP odalar mevcut. Mutfaktaki mermerler Hindistan'dan getirtilmiş. 1,5 tonluk et ızgarası özel yapım. Servisteki tabaklar el yapımı. Ortaklardan Salih Ünlü, "bu tür bir mutfağı satın alma gücüne sahip ama bunu alkolsüz bir ortamda talep eden geniş bir kitle var" diyor. Müşteri profiline uygun olarak yemekleri eşleştirecek şarap servisi yok. Mescit var. Restoran şefi, "Noma gibi dünyaca tanınmış yerlerde" çalışmış olan Aziz Tanrıkulu. *Hürriyet* gazetesi yazarı Savaş Özbey, restoranı şöyle tanıtmakta:

---

216 Şafak hakkında *Patron* adlı bir belgesel mevcuttur: "Patron", https://www.youtube.com/watch?v=oFI4DKrq2Cs

217 Büşra Cebeci, "Kitap Kafeler, Fanzinler ve Nargile: Dindar gençliğin dönüşen sosyal hayatı", 11 Eylül 2019, https://medyascope.tv/2019/09/11/kitap-kafeler-fanzinler-ve-nargile-dindar-gencligin-donusen-sosyal-hayati/

> Ana mönüde bütün bu *fine dining* (yüksek mutfak) yemekleri eşleştirecek şarap yok. Sarı, alkolsüz bir mekân. Bir nevi "muhafazakâr *fine dining*". Alkolsüz olduğu gibi içinde mescit, tuvaletlerinde şık hamamları andıran abdest bölümleri var.
> Ortaklarından Salih Ünlü doğrularcasına şöyle diyor: "Bu tür bir mutfağın müşterisi olmak isteyen, böyle bir satın alma gücüne sahip ama bunu alkolsüz bir ortamda talep eden çok geniş bir kitle var." Mekânın daha açılmadan 2 bin takipçiye ulaşan Instagram sayfası da bunun kanıtı gibi.[218]

Aynı kesimin rahatça yemek yenebilecek alkolsüz mekânları tanıtan kitap ise *Zaman* gazetesinin hafta sonu eklerinde gastronomi yazıları yazan Salih Zengin tarafından hazırlanacaktır.[219]

❖ Alışveriş Merkezleri

Yeni Şafak gazetesi yazarı Recep Yeter, ilki 1987 yılında açılan Galleria'dan başlayarak İstanbul'daki alışveriş merkezlerinin (AVM'ler) serencamını anlattığı yazısında 1980'li ve 1990'lı yıllarda "Zenci Türkler"in sadece "Beyaz Türkler"e hitap eden AVM'lere nasıl gidip "Beyaz Türkler"i rahatsız ettiklerini anlattıktan sonra AVM'lerin 2000'li yıllardaki serencamı ile devam edecek ve "Zenci Türkler"in zenginleşmelerini anlatacaktı:

> Nihayet milenyum gelip çattı ve asıl çatırtı da orada koptu. Beyazlarla Zenciler arasındaki kovalamaca, 2000'li yıllarla birlikte daha bir belirginleşti.
> Milletin 28 Şubat ve 27 Nisan tarihlerine inat verdiği gazla arayı açıp üst üste tek başına iktidara gelen AK Parti, Beyazları daha bir sinirlendirirken, Zencilere de aynı oranda hız verdi. Beyazlar o sinirle Cimol'u (Gmall) açtı.[220] 200 metre yukarıdaki İstiklal Caddesi'ndeki bir sinemada 10 milyona izlenilen filmi, sıcak ve yumuşak koltuklarda 50 milyon liraya izleten elitizmin doruklarındaki "kankilerle takılma ve sinema izleme" merkezi Beyazların yeni sığınağı oldu.
> Zenciler ise AK Parti'yle birlikte havalimanlarındaki alışveriş merkezlerini andıran parlak mermerler, göz alan ışıklandırmalarla tanıştı, marka giymeyi öğrendi. Tofaş otomobiller yerine Galleria'ların, Metrocity'lerin, Capitol'lerin otoparklarına yakışır bineklere binmeye başladı.
> Siz deyin tesadüf, ben diyeyim tevafuk...
> Memleketin "hafif rengi açılmış Zencileri"ne özgü bir merkezin açılma vakti gelince, Cevahir Alışveriş Merkezi'nin kurdelesi de yıllarca süren inşaatının ardından işte böyle bir dönemde kesildi.

218 Savaş Özbey, "Gastronomi Dünyasından Son Durumlar! Muhafazakâr fine dining", *Hürriyet*, 15 Şubat 2020.

219 Salih Zengin, *Sonradan Gurme Salih Zengin'den İstanbul'un En Güzel Alkolsüz Lokantaları*, Hayy Kitap, İstanbul, 2011.

220 Dolmabahçe'de stadyumunun karşısında yaklaşık 2003 yılında açılan alışveriş merkezi.

Gayet "yumuşak" yazılarıyla tanınan yazar Oray Eğin, Cevahir açılırken yazdığı bir yazıyla göremediklerimizi gösterdi. "Hiç boşuna sevinmeyin" dedi, bu bembeyaz yazar. "Hiç sevinmeyin, bu ülkedeki Musevi azınlığın çocukları, henüz açılış gününde G-Mall'e gittikleri gibi, hiçbir zaman Cevahir'e gelmeyecekler."
Musevi azınlığın çocukları gitmese de, Eyüp'ten, Okmeydanı'ndan, Bağcılar'dan ve İstanbul'un diğer kenar semtlerinden gelen insanları taşıyan İETT otobüsleri, yolcularını hep Cevahir'in önünde indirdi.
Ve Cevahir, ilk başta "çok bakan, az alan", zamanla almaya da alışan müşterilerine rağmen tuttu.
Kanyon ve İstinyePark ise Beyazlarla Zenciler arasındaki bu gizli kapaklı savaşın resmen ilan edildiği meydanlara dönüştü.
Her kat ayrı sınıflara ayrıldı. Altta orta direk, orta katta cebinde biraz parası olanlar, üst katta 4x4'ünü mağazanın önüne kadar getirebilenler... En alt katta ise daha önce açılan alışveriş merkezlerindeki mağazalar... Sonra iş çığırından çıktı. Kanyon ve İstinyePark'ı uzak bulan Beyazlar için açılan Ataköy Plus'a kadar muhtelif kenar semtlerde birbiri ardına onlarca AVM boy gösterdi.
Artık yediden yetmişe yoksuldan fakire herkes AVM'lerin yolunu tutar oldu. AVM'lerde dükkân kiralamalarına izin verilmeyen küçük markalar, AVM'lerin tekliflerini reddeder oldu. Ve 20 yıl önce Beyazların Galleria'da başlattığı savaşı Zenciler kazandı.
Kanyon ve İstinyePark'ta lüks markalar üst katlara konuşlandırılmıştı. Neredeyse küçük bir şehri aydınlatacak kadar çok sayıda lamba kullanan yeni nesil mimarlar, yanlışlıkla yolu buraya düşen tüm Zencilere aynı şeyi söylüyordu: Burası Beyazlara ait! Haddini bil!
Bugün artık Beyazlar ile Zenciler arasında kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış net bir savaş yok. Çünkü her köşe başında herkesin bütçesine göre, kültürel donatılarla dolu bir AVM var. Ama bu konu benim zihnimi kurcalamaya devam ediyor. Zenciler renkleri açıldıkça daha şatafatlı olan AVM'lerin yolunu tutuyor çünkü.[221]

❖ Değişimin Diğer Yansımaları

• Muhafazakâr Genç Kadınların Davetleri ve Tepkiler

Varlıklarını arttırmış muhafazakâr genç çiftlerin, ailelerin, genç kızların, akranları Beyaz Türkler gibi eğlenmeleri, davetler vermeleri artık gayet doğal. Günümüzde muhafazakâr genç kadınların evlerde düzenledikleri davetlere ve kına gecelerine profesyonel müzik hizmeti veren bir kadın DJ de var: Fatma Civelek.[222] Ancak bu davranışlar gerek Kemalist ve gerekse muhafazakâr kesimde tepkilere yol açmakta.

221 Recep Yeter, "Galeria Keşke Açılmasa mıydı?", *Yeni Şafak*, 5 Ağustos 2012.

222 "DJ Fatma Civelek", www.djfatmacivelek.com

Kasım-Aralık 2019 aylarında varlıklı muhafazakâr genç ailelerin ve genç kadınların sosyal medyada paylaştıkları davet ve bebek mevlidi görüntüleri[223] ana mecra basın ile AKP'ye karşı şiddetli bir muhalefet sergileyen *Sözcü* gazetesinin çok okunan yazarı Yılmaz Özdil tarafından muhafazakâr kesimi eleştirmek için fırsat olarak değerlendirilecek ve iştahla kullanılacaktı:

> Ve, tesettür sosyetesi kırk günlük bebeğe tek taş yüzük taktı.
> Gırtlağına kadar borca saplanan insanlarımız, bebekleriyle birlikte siyanür içerek canına kıyarken... Ascot yarışlarındaki düşeslere özendikleri için türbanın üstüne tüylü şapka takarak, lale devri saraylarında, şatafatlı sofralarla mevlit yapıyorlar.
> İmam naaparsa cemaat naapar misali...
> Ejder meyveli smoothie'lerin, kaçınılmaz yansımasıdır bu.
> Mahremiyet duygusundan, gösteriş tüketimine savruldular.
> Şatafatta, görgüsüzlükte bedevi kültürüyle yarışıyorlar.
> Maddiyata, dünyevi zevklere kendilerini öylesine kaptırdılar ki, kulaklarından para fışkırdığını herkese seyrettirmek istiyorlar.
> "Biz bu ülkenin Zencileriyiz" diyerek geldiler.
> ANAP'ın papatyalarına dönüştüler.
> Nasıl bir açlıksa artık...
> Helal etiketli şampanyalar var.
> Alkolsüz mojito var.
> Sodalı limonata derse, olmuyor, illa mojito diyecek.
> Alkolsüz bellini var.
> Alkolsüz aperol var.
> Şerbetle iktidara geldiler...
> Chia tohumu eşliğinde ejder meyveli smoothie'lere dönüştüler.
> İslami düğün organizasyonu yapan şirketlerin sayısında patlama yaşanıyor.
> Tahtırevanla düğün yapan var.
> Salona, tavandan sarkıtılan gondola binerek giren var.
> İlahi ekipleri var, helal müzik (!) yapıyorlar.
> "Düğün gecenizi helal çerçevesinde şenlendiriyoruz" diye reklam veriyorlar.
> Sunucusuyla beraber semazen ekipleri var.
> Helal suşili düğün yemekleri, Osmanlı köşklerindeki varaklı dekorlarda, Swarovski kristalleriyle süslü koltuklarda, altın kaplamalı pastalarla bitiyor, videolarını yayınlıyorlar.

223 Bunlardan biri, sosyal medyada çokça bahsedilen "Londra'dan gelen Tubiş'e hoş geldin sürprizi, kuzinlerle" (18 Kasım 2019), diğeri Sağlık Bakanlığı müşaviri Ahmet Emin Söylemez ve eşi Büşra Nur Çalar'ın bebekleri için Ankara Keçiören'deki Ihlamur Kasrı'nda düzenledikleri mevlid töreni (Kasım 2019), bir diğeri de TV8'in Masterchef Türkiye programında yarışmacı olan estetisyen Güzide Mertcan'ın 7 milyon liralık villası konusuydu (1 Aralık 2019).

> Dini düğün palyaço hizmeti var!
> İslami animatör var.
> Helal selülit kremiyle İslami esaslara uygun masaj duydunuz mu siz hiç...
> Taylandlı masöze türban takıyorsunuz, İslami esaslara uygun olmuş oluyor![224]

Bu eleştirilerin dozajı yükselince İslamî kesimden tenkitler gelecekti. Eski AKP Manisa Milletvekili Selçuk Özdağ, bu gösterişli hayat tarzını sosyal medyada paylaşanlar için "bunların hepsi şeklen Müslüman olanların ruhen Müslüman olmadıklarını" gösterdiğini söyleyecekti.[225] *İktibas* dergisi yazarı Ali Dutal da şöyle yazacaktı:

> Müslümanların maddi açıdan seviyelerini yükseltmeleri manevi açıdan çöküşü beraberinde getirmiştir. Bunları sadece son günlerde medyada yer alan kına, mevlit, hoş geldin partilerindeki İslami sınırları aşan şatafatlı kutlamalarda görmüyoruz. Lüks yaşam saplantısı hepimizi sarmıştır. Aslında bu büyük bir bunalımın göstergesidir. (...)
>
> Şunu da belirtmeden geçmeyeceğim. Muhafazakâr kesimin yaşadığı bu bunalımı daha da abartarak insanların gözüne sokan bazı yayın organları var. Bunların derdi yaşanan abartılı kutlamalar değil, bunlar üzerinden Müslümanları aşağılamaktır. (...)
>
> Samimiyetimle ifade ediyorum; bazı medya organlarının "İslamcı Sosyete" nitelendirmelerini ve sürekli gündeme getirmelerini samimiyetten uzak, kasıtlı bulmakla birlikte bunlara alet olanlara daha fazla kızıyorum. Bunlar kadın veya erkek bu durumun vebalini bilseler Müslüman gibi davranırlardı.[226]

Karar gazetesi yazarı Akif Beki de tartışmalara katılacak, Ankara Keçiören'deki Ihlamur Kasrı'nda yapılan bebek mevlidi törenini aktaran Büşra Nur Çalar'ın "esas amacı"nın ne olduğunu açıklayacak ve bu görüntüleri fırsat bilip muhafazakârlar ile alay eden laik kesimi eleştirecekti:

> Muhafazakâr Instagram fenomeni Büşra Nur Çalar, o 'lüks bebek mevlidi' videosuyla para yemediğini, aksine para kazandığını açıkladı, yine de tartışılmaktan kurtulamadı.
>
> Bundan pek şikâyet ettiği söylenemez aslında. Zaten istediği de bu değil miydi?
>
> Meğer Ankara Keçiören'de, Selçuklu mimarisi modasına uydurulmuş Ihlamur

224 Yılmaz Özdil, "Bebeğe Tek Taş Yüzük", *Sözcü*, 21 Kasım 2019.

225 Hülya Karabağlı, "Davutoğlu Kanadından Mevlid Tepkisi: Şeklen Müslüman", 19 Kasım 2019, https://www.medyafaresi.com/haber/davutoglu-kanadindan-satafatli-mevlid-tepkisi-seklen-musluman/927285

226 Ali Dutal, "İslamcı Sosyete Zırvalıkları", 2 Aralık 2019, http://iktibasdergisi.com/2019/12/02/islamci-sosyete-zirvaliklari/

Kasrı adlı taklit bir sarayın etkinlik konseptini pazarlıyormuş. İlahiler, mevlithanlar, ikramlar, süslemeler ve kutlama düzeni, hep tanıtılan konseptin parçası.

Aldığı parayı fazlasıyla hak etmiş görünüyor. Mekânı bütün Türkiye'ye mal ederek meşhur yaptı, duymayan izlemeyen kalmamıştır o görüntüleri.

25 yaşlarındaki genç hanım kardeşimiz Büşra Nur, çektiği o tanıtım klibini elden ele dolaştıran, köpürterek büyütülmesine yardım eden herkese teşekkür borçlu. Muhtemelen de minnet ve şükran duyuyordur. Onlar tepki göstermese kaç kişiye ulaşırdı, hangimiz görebilirdi? Bugün amacına ulaştıysa onlar sayesinde. Mekân da o da, başarılı reklam kampanyasının tadını çıkarıyorlardır eminim. (...)

Parayla tutsa size bu kadarını yaptıramazdı. Siz belki Büşra Nur'u üzdüğünüzü, zekice laf sokuşturmalarla rahatsızlık verdiğinizi zannediyorsunuz. Ama onu daha mutlu edemezdiniz. Bir fenomen başka ne ister; tepkilerinizin sırtından geçiniyor, siz konuştukça o küpünü dolduruyor.

Aynı yerde çalgılı çengili, Hint kınalı bir kadınlar matinesi de hazırlıyormuş Büşra Nur. Kişi başına 150 liradan. Muhtemelen sayenizde onun biletleri de çoktan tükenmiş, yok satıyordur.

Ha, bu arada sattığı konsept rüküş mü, rüküş. İnancı ve dış görünüşündeki iddiasıyla ters düşüyor mu, düşüyor.

İslam, tevazu ve kanaatkarlığı öğütlerken... Şatafatla kibir ve israfı peygambere yazılmış mevlitle yan yana getirmek tutarsızlık mı, hem de dibi.

Ucuzluk akıyor, paçalardan avamlık dökülüyor, gösteriş budalalığıyla görgüsüzlüğün birleşiminden çıkan bir iticiliği var, sirk kaçkını bir tezatlar ve ucubeler şovu gibi, hepsine eyvallah da...

Bebek'te, gösteriş panayırına dönmüş eğlence mekânlarında piyasa yapıp gecenin sonunda kendini "Erik Dalı" ve "Ankara'nın Bağları" eşliğinde kolbastı oynarken bulan üst sınıf mensubu asrilerimiz, tüm bunlara 'ay bir de buram buram avamlık kokuyor' diye burun kıvıracak son kişi bile olamaz.

O avam arabeskliğinden hangimiz tamamen muafsa ilk taşı o atsın. En alafranga, en Avrupaimizde bile var. (...)

'Süslüman sosyeteliği' iğnelemelerinden girip sınıfsal aşağılamalardan çıkan, alaturkalığı hiç beğenmiyor görünen, 'ayol çingenelik dökülüyor bunun üst başından' diye üstünlük taslayanlar önce kendilerine yukarıdan baksın. "Ankara'nın Bağları" çalmaya başlayınca kıpır kıpır oluyor mu içleri, "Erik Dalı Gevrektir"le bir oynama hissi geliyor mu gerdanlarına?[227]

227 Akif Beki, "Süslüman'ı Bırak da Kendine bak", *Karar*, 21 Kasım 2019.

Abdurrahman Dilipak ise şöyle yazacaktı:

> Bizim 'Modern muhafazakârlar'ın geldiği nokta dudaklarınızı uçuklatacak noktaya geldi... Ha! Unutmadan, artık su geçiren oje ve abdeste mani olmayan dudak boyalarımız var. Helal likör, bira, şarap ve şampanyalarımız da var. Yakında rakı, votka da çıkar. Tabii ki, onlar da 'Helal' etiketli satışa sunulacak! Hani biz onlara benzemeyecektik!?
>
> Bakın siyasilerimiz, bürokrasimiz benzer bir akıl tutulması ve ahlak zafiyeti içinde. 'Bebeğin Cinsiyetini Tahmin Partisi' diye bir parti duydunuz mu siz! Yok yok, en ilginci 'After Umre Party'si! 'Umrah Celebrity' veya 'Umrah Mubarak' gibi yapılan, geleneksel kutlama ziyaretleri, törenleri yapılır ama bunlar doğrudan 'Party' dedikleri şey yapıyorlar...
>
> Eskiden Hac ve umreden dönenlerin evinde tebrik ziyaretleri olur, gelenlere tesbih ve seccade hediye edilirdi ama bu işin bir adabı olur. Rock müzik eşliğinde 'Zikir party'si bile var artık: 'Tarikat dance Party'. 'Yatta Happy Birthday Party'[228] gibi rezaletler de yok değil. Hepsi 'tesettürlü' tabii!"
>
> Ramazan İftarı'nı da 'Party'ye dönüştürenler var. Süs, şatafat, müzik, kadınlı erkekli rengarenk giysiler içinde semazenlerle başlıyor ve devam ediyor. Baby Shower Party diye 'Bebek doğmadan önce party'si de çıkmış. 'Bebeğin cinsiyetini tahmin etme party'si de var, yakında 'konuğun cinsiyetini tahmin etme partisi' de yaparlar! 'Kız çocuğa 6. ay kınası'.
>
> 'Kur'an'a geçince', 'Hatim edince', 'Hafız olunca' elbette bir araya gelelim. Hani sünnet düğünü gibi. Bakın bazı yerlerde artık Sünnet düğününde kadın oynatanlar bile var. 'Bekârlığa veda partisi' adı altında fuhşa özendirenler de çıktı. Ama hatim merasiminin arkasından, güya gençleri bu işe özendirelim diye 'Funny zikir dance Party'sine dönerse bu iş, din oyuncak haline getirilir.
>
> 'Bekârlığa Veda Partisi"nin tesettürlüsü için şu adrese bakın bakalım bir. Lüks, israf, ne istersen var. Bunun neresinde din ya da ahlak var!"
>
> Artık bu işler için ajanslar, marka isimler var. Altın kaplamalı pasta sunumlarına kadar, Körfez ülkelerindeki rezillikleri aratmayacak her şey var. Haram para cüzdanda durduğu gibi durmuyor. Bu işin içinde siyasilerin, bürokratların yakınları da var. Bunlar biliniyor. Yat partilerinde artık konken oynayan tesettürlü hanımlar da var![229]

228 Dilipak'ın atıfta bulunduğu eğlence, Twitter'de yer alan Boğaz'da bir yatta düzenlenen doğum günü partisiydi. https://twitter.com/GoraAhmet/status/1119559953574920192

229 Abdurrahman Dilipak, "Parti Değil Party", *Yeni Akit*, 13 Temmuz 2019.

İlahiyatçı Şahin Filiz de bu tür şatafatlı, gösterişli davranışları eleştirecekti:

> Günümüzde Mevlid amacından saptırılmış; Osmanlı'da halka mal olan güzel bir gelenek olmaktan çıkarılıp zenginlik gösterisi, şımarıklık ve yüzeyselliğe evrilmiştir. Ahlaki, insani ve erdeme dönük özünü yitirmiş bir gösteri haline gelen Mevlid, medyaya yansıyan şekliyle sadece zadegânların, bazı siyasi elitlerin ve nüfuz sahibi bir avuç insanın metalaştırdığı araç olmuştur. Kına geceleri, bekârlığa veda partileri, muhafazakâr eğlence tarzları ve Mevlid, siyasetin dalgalarıyla lükse, şatafata ve azgınlığa vardırılan kutlamalar olmaya başlamıştır.[230]

Gerek davet, gerek doğum günü ve gerekse bebek mevlidi görüntüleri Beyaz Türklerin benzeri davetlerinden hiç de farklı değil. Bebek mevlidi, Beyaz Türklerin Amerikan kültüründen esinlendikleri "baby shower"ın bir değişik türü. Beyaz Türklerin bu davetleri gazete eklerinin cemiyet sayfalarını ve cemiyet haberlerini yansıtan magazin basınını her hafta meşgul etmesi kimsenin dikkatini çekmediği halde muhafazakâr kesimdeki benzeri görüntülerin "olay" haline dönüşmesi ise AKP'den ve Erdoğan'dan hazzetmeyen kesimden kaynaklanmakta...

- **VIP Umre Gezileri**

Lüks hayat tarzının bir diğer tezahürü VIP umre gezileri. Bu gezileri organize edenlerden biri, basında adı çokça geçen İçkale Şirketler Grubu'nun onursal başkanı Nadire İçkale (1955-). Gruba ait İçkale Oteli, aynı zamanda Ankara'daki muhafazakâr ailelerin, işadamlarının ve siyasetçilerin bir araya geldikleri bir mekân. Beş çayları ve düğünler burada ve aynı zamanda Sheraton'da yapılıyor.[231] İçkale'nin tur liderliğinde umreye giden 120-200 kişilik hanımlar grubu arasında ünlü astrolog Rezzan Kiraz, ünlü işadamı Erdoğan Demirören'in (1938-2018) eşi Tülin Demirören, Sabancı Holding'in kurucularından Hacı Sabancı'nın (1935-1998) eşi Özcan Sabancı gibi isimler yer alıyordu.[232] Geziye katılanlar beş yıldızlı otellerde kalacaklardı.[233]

---

230 Murat Sökdü, "Muhafazakâr Zenginlerin Dansözlü, Lüks ve Şatafatlı Kutlamalarını İlahiyatçı Şahin Filiz Odatv'ye Değerlendirdi", 23 Kasım 2019, https://odatv4.com/muhafazakar-zenginlerin-dansozlu-luks-ve-satafatli-kutlamalarini-ilahiyatci-sahin-filiz-odatvye-değerlendirdi-23111941.html.

231 Oya Doğan, "İslami Sosyete Nasıl Yaşıyor?", *Vatan Pazar*, 24 Eylül 2006.

232 "Sosyetik İsimler Umreye Gitti", *Yeni Şafak*, 19 Mart 2009.

233 Bülent Cankurt, "Sosyete Yine Umre Yolcusu", *Sabah Günaydın*, 5 Mart 2009.

Varlıklı muhafazakâr ailelere hac ve umre hizmeti veren Vizyon Grubu da genellikle iş âleminin tanınmış büyük isimlerinin rağbet ettiği bir şirket. Örneğin Sabancı, Cıngıllıoğlu, Demirören, Kiğılı aileleri. Vizyon Grup, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun oğlunun kınasını da Cidde'de düzenlemiş. Grupta yer alan Vizyon Turizm lüks hizmet, Şiar Turizm ise beş yıldızlı lüks hizmet vermekte.[234] Vizyon Turizm'in delüks turlarının özellikleri için bir örnek, 2014 yılında düzenledikleri 12 gece, 13 günlük hac ve umre turu. Bu turda 24 saat nöbet sistemi, özel hekim ve duahan bulunuyor. İzin alınması halinde şeytan taşlama alanında, belli bir noktaya kadar özel araç veya helikopterle gidilmekte. Arafat'ta içinde açık büfe olan lüks çadırda hizmet veriliyor. Bu tür bir organizasyon bedeli 23 bin Euro. Raffles Oteli'nde kalmak isteyenler için bedel 28 bin Euro. Kâbe'yi gören odada kalmak isteyenler ise 2000 Euro fark ödemek durumundalar.[235]

Sosyal medyanın günlük hayatın bir parçası haline gelmesiyle birlikte cemiyet hayatının ünlü isimleri de umre ziyaretlerinin fotoğraflarını sosyal medyada paylaşacaklardı.[236] Ayşe Arman, Ülker Grubu'nun patronu Murat Ülker ile yaptığı mülakatta Murat Ülker'in beş vakit namazını kimseye haber vermeden kıldığını (Ayşe Arman'ın tabiriyle "çaktırmadan")[237] yazması üzerine Akif Beki, umre ziyaretleri ile ibadet fotoğraflarını sosyal medyada paylaşanları ironik bir üslupla eleştirecekti:

> Meğer kimselere duyurmadan da kalkıp namaza gidilebiliyor, sonra yine kimseye namazlı niyazlı bir izahatta bulunma ihtiyacı duymadan gelip yerine oturulabiliyormuş. Ne saklıyor ne gösteriyor Murat Ülker...
> Anlıyoruz ki iki türü var namaz kılmanın; isterseniz çaktırmadan, isterseniz çaktırarak.
> Helin Avşar'ın namaza başladığını ben bile biliyorum mesela, kendisini tanımadığım halde.
> Magazin haberlerini izleyenler artık çakıyor hemen kim ehli namaz oldu, kim hâlâ beynamaz... Kim kıbleyi soruyor seccadesini sererken poz vermek için, kim davulla-zurnayla umre yolcusu...
> Galiba çaktırarak namaz kılmak diye buna deniyor.
> Gerçi sanat, cemiyet ve gece âlemi şöhretlerimizin namaz selfie'leri henüz çıkmadı. Fakat umre ziyareti fotoğrafları tüketilir tüketilmez sıra ona da gelecektir. Hâlâ gideri var çünkü; şöyle ihramlı mihramlı bir kare selfie, hangi göze girmek istiyorsanız ibadetinizi o göze sokmaya yetiyor da artıyor bile.

234 Yaşar Kızılbağ, "Hac ve Umrede Yeni Bir Dönem Başlattılar", *Star*, 15 Mart 2015.

235 "200 Türk 23 Bin Euro'luk Paket Aldı, Hacca Gidiyor", *Milliyet*, 14 Eylül 2019.

236 Bülent Cankurt, "Aslı Şen de Umreye Gitmiş", *Sabah Günaydın*, 7 Aralık 2015.

237 Ayşe Arman, "Benim Adım Murat Başka Bir Unvana Gerek Yok", *Hürriyet*, 5 Nisan 2015.

Eskiden dedikodularımız; kimin kimle nerede yakalandığı, hangi magazin figürünün eğlence mekânlarını kaçıncı tavafında 'ex' flörtüyle pişti olduğu üzerineydi.

Devir epey değişti. Bu iş yakında; kimin daha iki rekâtı kıldıracak üç kısa sure ezberlemeden, kimin henüz euzü besmele çekmeyi dahi beceremeden, kimin daha abdest almayı, daha ağız çalkalamayı bile sökemeden namaza başladığını kovalamaya kadar giderse şaşırmayın.

Düşünsenize TV'ler altyazı geçiyor, "Flaş flaş flaş!... Az önce Reina'nın tuvaletinde bozduğu abdestini tazelemeden Bebek Camisi'nde namaza girerken yakalanan ünlü kim? Az sonra..."

Ya da askere uğurlama şamatası gibi umreye uğurlama konvoylarıyla Ortaköy-Bebek sahilinde tura çıkmış şöhret haberleri. Lucca'dan kalkan umre konvoyu, mıntıkada mevzilenmiş cümle magazincileri peşine takarak temiz bir Boğaz havası alır... Ve kulluk vazifesini yerine getirmenin iç huzuruyla geri dönüp geceyi Lucca'da tamamlar.[238]

Akif Beki, 2017 yılında Suudi Dışişleri Bakanlığı'nın Mekke'de Mescid-i Haram ile Medine'deki Mescid-i Nebevi'de video ve fotoğraf çekimini yasaklaması üzerine iki yıl önceki yazısına atıfta bulunup şöyle yazacaktı:

Helin Avşar'ın namaza başladığını, magazinden takibe maruz kaldığımız günlerdi. Kim ehli namaz oldu, kim hâlâ beynamaz diye habersiz bırakılmadığımız günler.

Korkuyla, bir kehanette bulunmuştum o zaman.

Demiştim ki...

Sağlam ederi var; şöyle ihramlı mihramlı bir kare selfie, hangi göze girmek istiyorsanız ibadetinizi o göze sokmaya yetiyor da artıyor bile.

Devir epey değişti. Artık kimin bırak kıbleyi kestirmeyi, bırak üç kısa sure okuyabilmeyi, abdest almayı bile sökemeden namaza başladığını... Kimin takkesiyle seccadesini yanından ayırmadığını kovalıyor medya.

Ya da askere uğurlama şamatası gibi umreye uğurlama konvoylarıyla Ortaköy-Bebek sahilinde tura çıkmış şöhret haberlerini...

Açılmayan kapıları açan, ulaşılmayan yerlere ulaştıran gücü keşfedildi dindar görünmenin.

'Salih amel' dedikleri gösterişsiz ibadetin ecri öbür tarafa kalıyor. Ama göstere göstere yapmanın mükâfatı bu dünyada.

Bir de toplumsal yozlaşmadan, bir de ahlaki aşınmadan, bir de çürümeden, kokuşmadan dert yanmaz mıyız?

Gerçi gece âlemi şöhretlerimizin namaz selfie'leri henüz çıkmadı. Fakat umre ziyareti fotoğrafları tüketilir tüketilmez sıra ona da gelecektir...[239]

238 Akif Beki, "Çaktırarak Namaz Kılma Modası", *Hürriyet*, 7 Nisan 2015.

239 Akif Beki, "Çaktırarak Umreye Gitme Modasının Sonu", *Karar*, 24 Kasım 2017.

- **Sevgililer Günü Kutlamaları**

Batı âleminde gelenek haline gelmiş olan 14 Şubat Sevgililer Günü, 1980'li yıllarda *Erkekçe* dergisinde yazan Hıncal Uluç tarafından 14 Şubat 1981 tarihinde dergi için yazılmış olan bir yazı ile Türkiye'ye tanıtılacaktı.[240] O tarihten bu yana tüketim toplumunun kutlanması gereken günlerinden birine dönüşecekti. Son yıllarda Sevgililer Günü, muhafazakâr kesimin gençleri arasında da kutlanmaya başlandı. *Sabah*, *Star*, *Türkiye*, *Zaman* gibi muhafazakâr kesime hitap eden gazeteler, o güne mahsus özel ilaveler hazırlamaktalar.[241] Murat Bardakçı bu konuda şu gözlemde bulunacaktı:

> 14 Şubat'ı muhafazakâr çevreler de ciddiye almaya başladılar, "Sevgililer Günü" vesilesi ile muhafazakâr gençler de birbirlerine çiçek, hediye, vesaire gönderiyorlar!
>
> Muhafazakâr delikanlının 14 Şubat'ta bir şey yapmaması ne mümkün? Eli mahkûm, eli! Çiçek vesaire almasa yahut o gün beraberce bir tarafa gidip bir şeyler yemeyecek olsalar kız "Herkes bugünü sevgilisine ayırıyor, yoksa beni sevmiyor musun?" diye kıyametleri kopartıyor...
>
> Maddî vaziyeti pek iyi olmayan birçok muhafazakâr gencin yeni tanıştığı ve gönül verdiği kendisi gibi muhafazakâr kıza aşkını ilân edebilmek için "Şu 14 Şubat hele bir geçsin de..." diye beklemesinin sebebi de bu: Zaten kıt olan parasını çiçeğe, bilmem nereye harcamamak!
>
> "Sevgililer Günü muhafazakârına da, diğerine de mübarek olsun" diyeceğim ama ortada bir tuhaflık mevcut: 14 Şubat'ı ciddiye alan muhafazakârlar arasında, 31 Aralık'ın Hıristiyanlar için dinî bir gün olduğunu zannedip yılbaşı kutlamalarına karşı çıkanlar da var...[242]

❖ İsmail Kılıçarslan'ın Eleştirisi

Yeni Şafak gazetesi yazarı ve *Cins* dergisi Genel Yayın Yönetmeni İsmail Kılıçarslan'ın 31 Mart 2019 yerel seçimlerinden sonra Mayıs 2019'da yayınladığı köşe yazısı muhafazakâr kesimde de gözlemlenen tüketim kültürü gerçeğini "içeriden bir göz" olarak eleştirecekti. Yazı son yirmi yıl zarfında muhafazakâr kesimde yaşanan aşırılıkların gerçekçi bir eleştirisi olma vasfını taşıyordu:

---

240 Hıncal Uluç, "Sevgililer Günü'nde Benzersiz Bir Gece...", *Sabah*, 4 Şubat 2007.

241 "Muhafazakâr Gazetelerin 'Sevgililer Günü' İlgisi", 13 Şubat 2015, https://www.dunyabulteni.net/medya/muhafazakar-gazetelerin-sevgililer-gunu-ilgisi-h322250.html

242 Murat Bardakçı, "Sevgililer Günü Garabeti", *Habertürk*, 14 Şubat 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2583925-sevgililer-gunu-garabeti

Kolay olmadı. Seküler orta sınıfın delirmesinden daha acıklı da olmadı aslında.

Öncelikle bir adet muhafazakâr iktidar gerekti. O iktidarın açtığı alanda "yeni bir yaşam kültürü inşa etmek mümkün" cümlesinin dolaşıma girmesi gerekti. Bu cümlenin çeşitli görünür görünmez etkileri oldu. Bu etkiler zamanla büyük bir toplumsallık üretti ve muhafazakâr orta sınıfla seküler orta sınıf el ele vererek tertemiz delirdiler.

Nargile kafelerden babyshower[243] partilerine, instagram tesettürcülerinden çay romantizmine kadar bir dünya "garabet" tam bu boşluktan sızdı hayatımıza. Tıpkıbasım hatlarla, ederinden fazla ödenen tespihlerle, değersiz ebrularla devam etti yoluna.

"Dolandı, kıvrıldı" falan derken Kâbe'nin önünde evlilik teklifleriyle, hayatı "romantik ve dini" bir şeymiş gibi kurgulayan "pempe dindarlar"la, "abdest suyunu şalımla kurulamak istiyorum" cümleleriyle, duvarlarında hat levhaları asılı çikolata kafelerle, moda haftalarıyla, romantik Bosna turlarıyla, ultra romantik Kudüs gezileriyle devam etti o yol.

Çukurambar'da, Başakşehir'de falan başlayan o yaşam kültürü bugün Fatih'inden Üsküdar'ına, Çankırı'sından Samsun'una her yere sirayet etmiş; kendi tüketim kültürünü de, kendi yaşam formasyonunu da üretmiş bir "sosyal gerçeklik" olarak yoluna devam ediyor.

Delirmenin aslan payı burasıdır.

İkincilik şüphe yok ki kendi iktidar alanlarını canlarından çok seven popüler vaizlerin geliştirdiği din diline gider. Ne anlattıklarını bilemediğimiz, sistematik olmaya inanmak yerine "tık almaya" inanan -dahası buna hiç inanmıyormuş gibi yapan- popüler vaizlerin din anlatımları "sağlıklı olanı" yavaş yavaş şehirden kovdu. En dipteki hadis ve fıkıh meselelerini bilen ama "her gün yaşadığı hayatı" nasıl yöneteceğine dair tek bir oryantasyon parçasına sahip olmayan mat bir zihinsel dünya üretti bu vaizler. Günün sonunda geldiğimiz yer felsefenin şirk kabul edildiği, tekfir edilmek için neredeyse hiçbir şey yapmanız gerekmeyen, "Ehli Sünneti yahut Kur'an'ı savunuyorum" ayağıyla kendi "matlaştırıcı iktidar alanı"nı savunan adamlarla dolu bir vasat oldu. Acıklı bir vasat...

Hiç de azımsanmayacak bir katkıları vardır bu delirmede.

Bir pay da medyaya elbet... "Burası cephe, mevzi, kavga yeri" diyerek başlayan cümleler giderek "böyle inceliklere burada yer yok" durağına uğrayıp şöyle finalledi kendini: "Sen şimdi eleştiriyorsun ama bu eleştirin kime yarıyor bir düşün?" (...)

Liste daha uzun aslında... "Abi kariyer havuzunuza cv'mi attım" cümlesini kurabilmek için STK'cılık yapan gençlik STK'larımızdan bugüne mesaj vermekten başkaca numarasını görmediğimiz tarih dizilerimize, düşünür olacak derken sosyal medya fenomeni olan adamlarımızdan 'mizah yapıyorum' adı altında kanalizasyon ifrazatı üreten yapılarımıza, trol çalıştırmayı marifet zanneden bakanları-

243 İngilizce "baby shower" terimi. Bir çocuğun doğumundan önce müstakbel annenin ve arkadaşlarının doğacak olan bebeğin şerefine düzenledikleri parti.

> mızdan kültür ihale etmeyi iş sayan belediyelerimize kadar herkes bu delirmeye ufak-büyük katkılar sağladı.
> Başımıza geleni konuşmanın bile "risk almak" anlamına geldiği tuhaf bir yere geldik. Şundan eminim: Yola çıkarken buraya geleceğimize hiçbirimiz ihtimal vermemiştik.[244]

Ertuğrul Özkök, "yazıyı yazan içeriden biriydi. İktidara en yakın gazetelerden biri olan *Yeni Şafak*'ın en iktidar yanlısı yazarlarından biri" takdimiyle Kılıçarslan'ın yazısının geniş bir özetini köşesinde verecekti.[245] Kılıçarslan ise yazısının AKP'ye muhalif kesim tarafından "İslâmcı yazardan tokat gibi yazı" türünden yorumlarla iktibas edilmesi üzerine bir yazı daha yazmak zorunda kalacak ve "kendi mahallenin dertlerini konuşmak, konuşmaya çalışmak, 'sana ihanet etmek' manasına gelmez. Kendi mahallenin dertlerini, meselelerini ben tartışmaya açmalıyım ki ön alalım, ön alabilelim" cümleleriyle tavrını izah edecekti.[246]

❖ Değişim Şaşırtmamalı

2000'li yıllarda muhafazakâr kesimde görülen bu değişimin şaşırtıcı bir yanı yok. Varlıklarını çok ciddi biçimde arttırmış, küresel firmalar, gruplar inşa etmiş olan muhafazakâr işadamları ve sanayiciler servet artışının ve gücün beraberinde getirdiği bütün insani zaafları da benimsediler. Lükse, tüketime düşkünlük, gösteriş meraklısı olmak gibi zaaflara, Beyaz Türklerde olduğu kadar muhafazakâr kesimde de rastlanmakta. Aynen Özal dönemindeki işadamları ve Semra Özal'ın çevresindeki "papatyalar" sıfatıyla tarihe geçen işadamlarının eşleri gibi... Tek olumlu fark, muhafazakâr köşe yazarlarının bu davranışları sergileyen mahallelerinin sakinlerini eleştirmeleri. Muhafazakâr kesimin bu aşırılıklarına Kemalist veya ulusalcı çizgideki basın ve köşe yazarları tarafından getirilen eleştiriler ise sadece AKP'ye olan muhalif tavırlarından kaynaklanmakta. Bu eleştirileri getiren kesim, aynı aşırılıkları sergileyen seçkin Beyaz Türklere karşı suskun kalarak çifte standartlarını ifşa etmekte.

---

244 İsmail Kılıçarslan, "Muhafazakâr orta sınıf nasıl delirdi?", *Yeni Şafak*, 25 Mayıs 2019.

245 Ertuğrul Özkök, "Yeni muhafazakâr Türk zengini tanıma kılavuzu", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2016.

246 İsmail Kılınçarslan, "Pardon da siz ne sanmıştınız acaba?", *Yeni Şafak*, 1 Haziran 2019.

ALTINCI BÖLÜM

BÜTÜN BUNLAR OLUP BİTERKEN BEYAZ TÜRKLER NE YAPIYORLARDI?

HAYAT KALDIĞI YERDEN DEVAM EDİYOR

AKP'li yıllarda Beyaz Türklerin tedirginliklerine, Erdoğan liderliğindeki Türkiye'nin gitgide otoriterleşmesine ve "tek adam rejimi"ne dönüşmesine rağmen yeme, içme, eğlence ve kültür sanat âleminde şaşırtıcı bir şekilde bu tedirginliğin izlerine pek rastlanmamakta. Yeme-içme, eğlence, turizm sektörleri geçmişe kıyasla, COVİD-19 salgınına kadar, en iyi yıllarını yaşadılar. Salgın sonrası hayat normalleşince de bıraktıkları yerden devam edecekler. Bunun sebebi ise ticaret, sanayi, bankacılık ve finans sektörlerinin büyümeleri, büyüme ile birlikte sektör çalışanlarının gelirlerinin artması. Benzer bir şekilde Beyaz Türklerin yüksek harcama potansiyeline sahip üst tabakasının da gelirlerinin ciddi şekilde artması. Son yıllarda açılmış olan özel müzeler, antika, resim, hat, tesbih vb. sanat eserleri koleksiyonerlerinin sayılarının artması, sanat ve antika eserlerinin satıldıkları müzayede âleminin canlılığı bu değişimin en iyi işaretleri. Böylesi bir ortamda bir yandan aynı kesime hitap eden lüks restoranların sayılarının artması, diğer yandan orta ve ortanın üstü beyaz yakalı çalışanların eğlence ve keyif ihtiyaçlarına cevap verebilecek eğlence ve yeme içme mekânlarının açılmaya devam etmesi tek bir şeye işaret etmekte: Bütün şikâyetlere rağmen siyasete bulaşmamış, fikir âleminde kalem oynatmamış, dolayısıyla iktidarın hışmına uğramamış "işinde gücünde" Beyaz Türkler cephesinde hayat eskisi gibi devam etmekte.

Helin Avşar'ın "Türkiye'nin ilk parti vizörü. Bilmeyenler için söyleyelim. İstanbul gece hayatının nabzını tutan isimlerden biri" olarak takdim ettiği[1] Cihan Şensözlü'nün İstanbul'da ve yaz aylarında Bodrum'da sürekli düzenlediği partilerine oldukça rağbet ve geniş bir katılım var. Bu da siyaset âleminde eksik olmayan gerilime rağmen Beyaz Türkler'in hayat tarzında çok fazla bir şeyin

1 "Helin Avşar – O Bir parti vizörü", *Habertürk Pazar*, 24 Kasım 2013.

değişmediğinin işareti. Cihan Şensözlü 2020 yazında yayınladığı ve Bodrum'da konakladığı The Bodrum Edition otelinin reklamını yaptığı yazısı da Beyaz Türkler cephesinde, COVID-19 salgınına rağmen, keyiflerin yerinde olduğunu göstermekte:

> Geçtiğimiz hafta sonu Bodrum, Yalıkavak'ta konumlanan The Bodrum EDITION'da konaklamaya başladım. Bir hafta boyunca otelden bir gün bile çıkmadım. Otelin 'beach club' kısmı o kadar keyifli ki Bodrum'da tatil yapan neredeyse herkes buraya uğruyor. Sahilindeki yataklı şezlonglar çok revaçta...
>
> Orada güneşlenmek için mutlaka erkenden rezervasyon yaptırmak gerekiyor.
>
> Onun dışında otelin restoran ve dinlenme kısmındaki masa ve localar sosyal mesafe kurallarına göre düzenlenmiş.
>
> Arkadaşlarınızla masadan masaya benim tabirimle "air kiss" (hava öpücüğü) yapmak pek moda bu aralar. Tabii ki şartlar gereği özel partiler yapılmıyor ama öğlen 12'de sahilde müzik başlıyor.
>
> Buranın sahilinde keyifle dinlenirken kendinizi Beverly Hills'in ünlü oteli SLS'de gibi kendinizi hissediyorsunuz.
>
> Bu Amerikan havasını otelin lobisine girdiğiniz andan itibaren personel ve ambiyans olarak hissediyorsunuz.
>
> Bodrum'a yolu düşenlerin EDITION'ı deneyimlemesini öneririm.[2]

Marka ve pazarlama danışmanı Güven Barça'nın 2016 yılında yayınladığı "Beyaz Türk Ölçme Testi", hem eğlenceli hem de Beyaz Türklerin profilini çizmek açısından çok başarılı bir deneme:

> BT Metre (25 yaş üstü içindir)
>
> Demografi Soruları:
>
> Boğaziçi, ODTÜ, İTÜ ve özel üniversite ile Robert, Galatasaray vd kolej mezunları **her biri için** 5 puan
>
> Birinci kuşak akrabalarınızdan (anne, baba, kardeş, eş, çocuk) **her bir** üniversite mezunu için 2 puan
>
> Yurt dışında okuyan her çocuk için 5 puan
>
> Aile büyüklerinin sahip olduğu **her yazlık için** 5 puan
>
> Ailedeki **her** 4x4 arazi aracı için 5 puan
>
> Aile büyükleri geçmişte lojmanda yaşamış olanlar 5 puan
>
> Özel sektörde yönetici, reklamcı veya akademisyen iseniz 8 puan
>
> Nişantaşı ve Bağdat Caddesi 8, Kadıköy, Beşiktaş, Çankaya, Çayyolu, Alsancak, Karşıyaka vb. semt sakinleri 6 puan, diğer sahil kentleri ve Bursa, Eskişehir sakinleri 3 puan

2 Cihan Şensözlü, "Otellerde Amerikan havası", *Hürriyet*, 29 Haziran 2020, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/cihan-sensozlu/otellerde-amerikan-havasi-41552289

Güvenlikli sitede oturuyorsanız 8 puan, yüksek duvarlarla çevrili villada oturuyorsanız 12 puan
Üç büyük takımdan birinin taraftarlığı için 3 puan, NBA takımı için 6.

Alışkanlıklar:
Şimdiye kadar hiç oruç tutmadıysanız 5 puan
Hürriyet okurluğu 5 puan
Son bir ayda metro veya otobüse binmediyseniz 5 puan
Türk dizilerini izlemiyorsanız 5 puan
Düzenli tenis, golf oynayanlar 4 puan, ata binenler 8 puan
Düzenli yoga ya da pilates için 5 puan
Haftada ortalama bir kez boğazda ya da lüks restoranda yemek 5 puan
THY'den vazgeçmeyenler 7 puan, öncelikli tercihi THY olanlar 3 puan
Son on yıl içinde Bodrum'a **her gidiş için** 1 puan
Okuduğunuz **her** Zülfü Livaneli, Elif Şafak, Ayşe Kulin kitabı için 1 puan
Sosyal medyada paylaştığınız her Yılmaz Özdil yazısı için 1 puan
Yılda **her** yurt dışına çıkış 2 puan
Aile büyüklerinden cenaze namazı Teşvikiye'de kılınıp Zincirlikuyu'da toprağa verilen her kişi için 15 puan.

Tavırlar:
Aziz Nesin'in "Türk halkının %60'ı aptaldır" sözünü destekliyorsanız 15 puan
"Bizim milletin aklı üçkâğıda çalışır" sözünü doğru buluyorsanız 5 puan
"Bu Kürtlerin derdi ne, hiç anlamıyorum" diyorsanız 5 puan
"İslam ile bilim çelişir" diye düşünüyorsanız 5 puan
27 Mayıs ihtilalini destekliyorsanız 5 puan
"Türkiye bölgenin lider ülkesi olamaz" diyorsanız 3 puan
Son beş seçimde adayını beğenmeden CHP'ye verilen **her oy için** 2 puan
İçki tüketiminizi **(Hiç) 0–5 (her gün)** arasında puanlayın,
Cem Yılmaz sevginizi de **0–5** arasında puanlayın ve toplayın

Değerlendirme:
100+: Bembeyazsınız. Hiç kafayı takmayın, değişmeye çalışmayın. Memleketin size de ihtiyacı var.
75-100: Beyaz Türk'sünüz ama aşağılara doğru soru işaretleri başlıyor. Bazı ön yargılardan kurtulursanız ülke adına hayırlı olur.
50–75: Beyaz Türk değilsiniz ancak bir sınıf atlama niyeti de var sanki. Atlamayın, devri geçti.
0–50: Alakanız yok. Lütfen bize kızmayın, öyle yetiştirildik. Kötü niyetli değiliz aslında.[3]

3 Güven Borça, "Beyaz Türk Kimdir?", 22 Eylül 2016, https://medium.com/@guvenborca/beyaz-t%C3%BCrk-kimdir-93f43384c02 Vurgulama yazara aittir.

ELİTLERİN SEMTİ: NİŞANTAŞI – ENTELLEKTÜELLERİN SEMTİ: CİHANGİR

❖ Beyaz Türkler Cumhuriyeti'nin Başkenti: Nişantaşı

1980'li yıllarda basının en çok ilgilendiği konulardan biri "Beyoğlu" veya geçmişteki Frankofon tabiriyle "Pera" nostaljisi idi. Pera, medyada varoşlardan gelen kara kalabalıkların tecavüzüne uğramış, yaşlı ancak onca yıldan sonra güzelliğini, zarafetini ve asaletini halen muhafaza etmiş bir kadın gibi resmedilmekteydi. "Pera nostaljisi" 2000'li yıllarda yerini "Nişantaşı" muhabbetine bırakacaktı. Maçka-Teşvikiye-Nişantaşı üçgenini temsilen kısaca "Nişantaşı" olarak söz edilen bu semt; geçmişte Osmanlı döneminin soylu ailelerinin, paşalarının ikamet ettikleri, dönemin en iyi okullarından olup 1934 yılında Işık adını alacak olan Feyziye Mektepleri ile Terakki Okulları'nın yer aldıkları seçkin ve soylu bir semtti. Bu seçkinlik ve soyluluk mirası, 1990'lı ve 2000'li yıllarda şekil ve anlam değiştirerek süregidecektir. 2000'li yıllarda "Nişantaşı" seçkinliğinin yanı sıra adeta "laik ve çağdaş Türkiye Cumhuriyeti"nin simgesi, "model semti" haline dönüşecektir. Özal'lı yılların "first lady"si Semra Özal, 2011 yılında bir mülakatta kendi ailesi ile Özal ailesi arasındaki farkları soran bir suale cevaben vermiş olduğu şu cevaptaki "Nişantaşı" vurgusu bu semte yüklenmiş olan "çağdaşlık", simgesini özetlemekte:

> Ben Nişantaşı'nda yetişmişim. Viskimi de içerim puromu da. Türkiye'de ilk puro içen kadınım. Diğer taraf muhafazakâr. "Ama ben buyum, kimse için değişemem" dedim. Bu bazılarını rahatsız etti, Turgut'a da baskı yaptılar.[1]

1 İzzet Çapa, "Ben olmasam Turgut radikal İslam'a kayabilirdi", *Habertürk*, 2 Ekim 2011.

"Nişantaşı"na yüklenmiş olan bütün bu simgesel anlamlar ileriki yıllarda polemiklere konu olacaktı.

2003 yılında "seçkinlik" kavramı çerçevesinde semtin sakinlerini inceleyen bir yüksek lisans tezi kapsamında bizatihi semt sakinleri ile yapılan bire bir görüşmelerde deneklerin vurgusu, "seçkinlik" ve semtin "Batı'nın önde gelen metropollerindeki seçkin semtlerin bir benzeri" olması olacaktı. Bu "seçkinlik", aynı zamanda deneklerin söylemlerinde "köylüler"in veya "dindarlar"ın da dışlanmalarıyla kendini belli edecekti:

> Zehra (51, kadın)
> Nişantaşı alt yapı olarak Batılı, yüzünü Batı'ya dönmüş bir semt. En azından orada yaşayan insanlar daha ziyade Batı eğitimi almış, en az bir lisan bilen, piyano çalan, yurt dışına seyahatini rahatlıkla yapabilen, birtakım olanakları olan insanlar.[2]

> Kâzım (48, erkek)
> Nişantaşı, Avrupa'da her şehirde, baktığın zaman, şehrin entelektüelini ve de aynı zamanda üst kesimini, modasını bir bütün olarak temsil eden bir mahalle söylersen, İtalya'da şurası; işte Milano'da şu sokaktır, Paris'te şu sokaktır diyeceğiniz bir yer varsa bu da o sokaklardan birisi yani. Şehrin kalburüstünü temsil eden ama yaşamla birlikte. Yaşamla birlikte yaratılmış çok iyi bir sentez. Esnafı da farklı davranıyor insana.[3]

> Sevil (31, kadın)
> Geçenlerde, şu anda sanki burada, dünyanın merkezinde duruyormuşum hissini yaşıyorum diye düşündüm. Taksim Meydanı değilse merkez benim için –ki değil– Yargıcı'nın önü.[4]

> Gündüz (56, erkek)
> Nedense de halk tarafından sevilmemiştir, buradakilerin de işine yaramıştır sevilmemesi. Teşvikiye Camii için bile 'Selaniklilerin camii' derler, Müslümanlar tarafından sevilmez. Onlar da bir zamanlar buraya gelmeye çalıştılar ama tutunmadılar burada. Barınamadılar, oturmaya falan değil alışveriş yapmaya gelmeye kalktılar, promenat yapmaya kalkıştılar başörtüleriyle, ama herkesten tepki aldılar nazarlarla. Geldiklere yere gittiler.[5]

> Kültürlü, eğitimli, eğitimsiz kültür olur mu, hacı ağa olmayan, para yemesini öğrenmeye çalışan, gittiği yerde sandalyeye nasıl oturacağını, hangi eline çatal hangi eline bıçak alacağını bilen insan. Bana ısmarlayacak diye tersine katlanamam![6]

2 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.95.
3 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.99.
4 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.99.
5 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.127.
6 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.124.

Burak (36, erkek)

Bir kere komşum aydın olmalı, insan gibi insan olmalı. Ama tabii ki eğitim düzeyi çok düşük olmamalı. Demokrat olmalı. (...) Yaşıtım ya da daha genç olmalarını isterim, daha yaşlı değil. Yobaz olmamalı, karısı kapalı olmamalı.[7]

Nuri (37, erkek)

Komşularımın benim yaşlarımda olmasını tercih ederim. En azından daha açık fikirli olması açısından, belli kararları daha çabuk almak açısından. Bir kişinin, yurt dışında belli bir süre kalmış, yani oradaki yaşam tarzını filan bilen insanların olmasını tercih ederim. (...) Bir de tabii maddi açıdan da belirli bir yerde olması gerekiyor; en azından buradaki yaşamı sürdürebilmesi için. Yani, çok bir paradan bahsetmiyorum da. O da önemli bir şey yani. Benim aslında en hayır diyeceğim şey, çok bağnaz, dindar insanlardır. Benim kesinlikle yakınında bile durmak istemediğim insanlar onlar. Çok bu konuların istismar edildiğine inanıyorum o yüzden onların kesinlikle ve kesinlikle olmaması gerekir.[8]

Ahu (28, kadın)

Açıkçası kötü gelecek belki ama şöyle değer yargılarım var: Görüntü olarak bana keyifsizlik verebilecek insanları seçmek istemem. Belki kira olarak benim istediğimden daha yüksek bir rakamı verecek bile olsa sakallı, yanında peçeli karısı olan birini kiracı olarak kabul etmek istemem. Neden böyle bir ayrıma gidiyorum bilmiyorum ama, aslında o insanlara saygı da gösteriyorum; ama yine de istemem. Şalvarlıdır istemem. Hem kendime yakın bulmak isterim hem de bu ortama uygun, ortam üzerinde sakil durmamasını isterim. Çok ahlâkçı biri değilim ama bir travestiye kiralamak istemem. Beş çocuğu olan bir aileye kiralamak istemem. Bekâr birini kız, erkek, çalıyordur bir şekilde, bir şey üreteceğine inandığım insanları isterim. Yeni evli bir çift, yaşlı bir karı-koca olabilir. Belli bir düzeni sağlayacak insanları isterim. Ya fikirsel olarak ya da yaptığı işle üretken birini isterim. Hâlâ bir şeyler yapan ve düşünen birini isterim. Mesela bizim apartmanda yaşlı bir karı-koca var onlarla sohbet etmekten çok keyif alıyorum, bana anlatabileceği çok şey var. Biraz böyle bir seçiciliğim var. İki çift laf edebileceğim, keyif alabileceğim insanları isterim.[9]

Semt sakinlerinden dizi yazarı Gülse Birsel için Nişantaşı, soylularda rastlanan damıtılmış nezaketin ta kendisi:

Nişantaşı'nın neşesini, mutluluğunu seviyorum. Dertsiz, aydınlık, herkesin birbirine kibar davrandığı bir mahalle. Ama bir yandan da steril, zevksiz değil, bir tarihi, 50 yıldır oturanları, tanıdık bakkalı çakkalı var. Atiye Sokak şimdilik tatlı ama bence Bodrum Barlar Sokağı kıvamına doğru bir yolculuğa başladı ufaktan, Allah sonunu hayır etsin.

7 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.92.

8 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.93.

9 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.125.

> Nezaket kavramının değerini tamamen unutmak üzereyiz. Ne siyasette, ne günlük hayatta, ne medyada, kibarlık, adap kalmadı, geçmiş olsun. Hâlbuki hoşgörünün, kendini ifade edebilmenin, tahammülün, önemli ayaklarındandır. Nişantaşı'nın o nezaketini seviyorum. Saldırganlık yok. Mahalleye bufalo sürüsü girse, insanlar semtin genel havası yüzünden gülümseyerek bakıp, en fazla belediyeye telefon açar. Demokrasinin, herkesin isteklerini bağıra çağıra, diğerini eze eze ve gerekirse kaba kuvvetle söke söke alacağı bir hayat tarzı olduğunu zannetmeye başladı millet. Öyle değil. O bakımdan oyum Nişantaşı tarzı demokrasiye.[10]

İstanbul'un hatta ve hatta Türkiye'nin en modern görünümlü ve aynı zamanda en pahalı semtlerinden biri olarak resmedilen Nişantaşı, medyanın sürekli ilgisine mazhar olacaktı. İzzeddin Çalışlar, bir yazısında Nişantaşı'nın nasıl değişik şekillerde algılandığını şöyle özetlemekte:

> Kimi onu "Avrupa Yakası'nın en Avrupai semti," olarak tanımlar; kimi "Gün boyu vitrinleri dolaşan alımlı hanımlar ve şık beylere en sık rastlanan yer" diye bilir. "İçeriksiz sosyal insanlar bölgesi!" diye eleştirmeye kalkana da rastlanır; toplumun değer ve karar oluşturucularının kümelendiği yer," olarak kodlayana da... Ama kim ne derse desin, bütün görüşlerin buluştuğu ortak nokta seçkinliktir.[11]

Nişantaşı aynı zamanda bir seyir terası ve/veya alımlı ve varlıklı ünlülerin (*celebrities*) dolaştıkları bir podyum manzarası da arz etmekte. Semtin sakinlerinden Nuri (37, erkek) bu durumu şöyle anlatmakta:

> Nişantaşı bir destinasyon noktası. Cafeleri için gelenler var, buraya gelip gidenleri görmek için gelenler var, yani geldikleri de bir cumartesi günü. Çıktığın zaman sokağa, Abdi İpekçi'den aşağıya yürüdüğünüz zaman, Armani Cafe'de falan bir manken görüyor, bir 'celebrity'yi görüyor. Onlar için, insanlar için bir şey ifade ediyor. Onunla kendini yan yana falan görüyor. O açıdan Nişantaşı'na insanlar geliyor ve burada bir şey yapmak istiyorlar. Yani 'Neredeydiniz?', işte 'Nişantaşı'ndaydık', 'Ooo, yaa!' denildiğini biliyorum. İşte insanların 'Ataköy'e gideceğim' dediğini ben tasavvur edemiyorum ama 'Nişantaşı'na gittim' diyor. O yüzden öyle bir noktası var yani Nişantaşı'nın.[12]

---

10 Berrin Karakaş, "Fazla Yüz Vermeyeceksin Depresyona", *Radikal*, 11 Haziran 2011.

11 İzzet Çalışlar, "Seçkinlik Semti", http://www.nexusartline.com/component/option,com_nexus/act,blog/task,blogsection/categoryid,112/Itemid,110/lang,tr/ "Avrupa Yakası", Gülse Birsel'in yazdığı bir dönemin ünlü bir komedi dizisidir.

12 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.115.

Nişantaşı, medyada, Nuray Mert'in deyimiyle, Batı standartlarına uyum sağlamış, bağımsız bir cumhuriyet olsa AB'ye hemen kabul edilebilecek bir "medeniyet adası" olarak resmedilmekteydi:

> Her tür reklam boşuna. Teşvikiye, Nişantaşı, Maçka arasındaki dar üçgen de çekilmiyor. Bu üçgen zaten bir film platosu gibi. "Saçım sarı, gözüm mavi, güzelliğim Avrupai!" diye uyumsuz bir şarkı[13] var ya, tıpkı onun gibi, burada arka plandaki binalar Avrupai, bakkal, manav Avrupai, sokakta dolaşanlar Avrupai. Uygun bir formül bulunsa, hiç olmazsa bu üçgen AB'ye kolaylıkla girebilir.[14]

Nişantaşı semtinin ilgi odağı olması nedeniyle bol reklamlı *Nişantaşı Postası* gazetesi de yayınlanacaktı.[15] Nuray Mert bu gazeteyi şöyle tanıtacaktı:

> İnanın bu gazete, başlı başına bir olay. Keşke yerimiz müsait olsaydı, gazeteyi çıkaranlarla yapılmış bir röportaj var, onu satır satır birlikte okusaydık. Yer müsait değil, o halde özetleyelim; efendim, bu ihtiyaç Nişantaşı kimliği üzerine inşa edilmiş. Dergi 40 bin basılıyormuş, çünkü Nişantaşılık sadece Nişantaşı'nda oturmakla sınırlı bir şey değilmiş. Bakın aynen şöyle demişler: "Hafta sonralı Boğaz'a gider gibi buraya gelenler var". (Doğru olmasına doğru da, Boğaz'a gitmek yerine Nişantaşı'na gelenlere sopa atmak yerine, gazete çıkarmak enteresan bir yaklaşım.). Sonra Nişantaşı, 'İstanbul'un başkenti', yok, Türkiye'nin 'başsemti'ymiş, dünya çapında seçkin bir yermiş, burada oturan elite ancak birinci hamura baskı gazete sunulurmuş. Gazetenin içindeki konular da tahmin edebileceğiniz gibi birbirinden ilginç, birbirinden elit. Yani insan sayfaları karıştırırken, içimden 'Bizi pisi pisine AB kapısında süründürüyorlar, olur mu, Nişantaşı gibi bir semti yaratmış bir millete bu yapılır mı; Avrupa, Avrupa duy sesimizi!' diye bağırmak geliyor. Efkâr basıyor, insanın yarım şişe martini içesi geliyor.[16]

---

13 Petek Dinçöz'ün "Aşkın Tam Sırası" albümündeki "Sarı Mavi" şarkısı.

14 Beyaz Türk'ün Seyir Defteri, "Bir Medeniyet Adası", *İstanbul Life*, Sayı 89, Ekim 2003, s.66-67.

15 Neşe Mesutoğlu, "Nişantaşı Gazeteleri Güç Kazanıyor", *Milliyet Cadde*, 4 Temmuz 2011.

16 Beyaz Türk'ün Seyir Defteri, "Nişantaşı'nda Bahar", *İstanbul Life*, Şubat 2005, s.52-53.

Nişantaşı Postası

NİŞANTAŞI'NDA MOTOSİKLET TERÖRÜ BİTMİYOR

İstanbul Fashion Week rüzgar gibi geçti

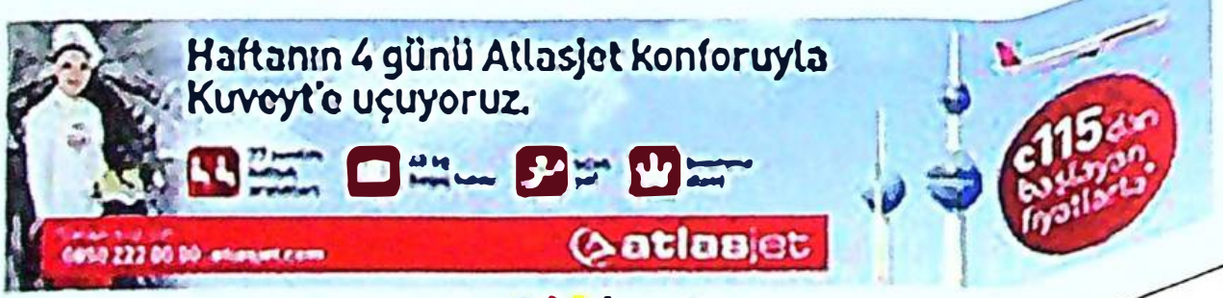

Maçka-Teşvikiye-Nişantaşı bölgesini temsil eden Nişantaşı en lüks yabancı marka ürünlerin satıldığı mağazalar, restoranlar, barlar, lüks oteller ve son yıllarda cafe kültürünün yaygınlaşmasıyla cafeler ile yoğun bir semt. Popüler kültürde ve medyada Beyaz Türklerin yoğun olarak yaşadıkları âdeta bir "kurtarılmış bölge". Alev Alatlı'nın Beyaz Türkleri konu eden *Beyaz Türkler Küstüler* romanının bazı kahramanlarının yaşadıkları semt.

Nişantaşı aynı zamanda "iktidar partisi çevreleri"nin de imrendiği bir semt. Nuray Mert bir yazısında bunu şöyle anlatmakta:

> Nitekim, geçenlerde birisi, Nişantaşı için "ülkenin en güzel semti" tabirini kullanmış, İstanbul'un da değil, ülkenin en güzel semti! Aslında genelde Nişantaşı'na atfedilen değer, Batı dünyasını en çok çağrıştıran yer olması değil mi? Pek çok reklam filmi o nedenle bu semtte çekiliyor, pek çokları, denizleri aşıp kahve içmek için buraya gelmiyor mu? Hadi Batı meftunları için durum bu, peki, muhafazakâr kesim için Nişantaşı'na atfedilen güzellik nereden geliyor, anlamak mümkün değil; daha doğrusu mümkün de anlatmak can acıtıcı olur, geçelim.[17]

Beyaz Türklerin kendi aralarında yaşamak istemeleri, Serdar Turgut'un AKP'nin iktidarını yenileyeceği 12 Haziran 2011 seçimlerinden sonra kaleme alacağı mizahi bir yazısına konu olacaktı:

> Beyaz Türk camiasında bir de gizli örgüt ortaya çıktı. Bu örgütün üyeleri Nişantaşı, Cihangir, Etiler ve Bağdat Caddesi gibi yerlerde ev ev dolaşarak gizli bir planın propagandasını yapmaktalar.
>
> Başbakan Erdoğan'ın çılgın İstanbul projesine el altından destek veren bu örgüt, bu proje esnasında oluşacak yeni adacıklardan bir tanesinin sadece Beyaz Türklere tahsis edilmesini ve bazı semtlerin boşaltılarak nüfusun bu adaya yerleştirilmesini istemektedir.
>
> İlk önce adaya kültürel otonomi ve yerel yönetim özgürlüğüyle başlayacak bu sürecin, o adacığın sonunda bağımsızlığını ilan etmesi ve bunun bağımsız bir Beyaz Türk cumhuriyetine dönüşmesi arzulanıyor. Beyaz Türklerin bir gün Erdoğan'ın başbakan olmadığı bir ülkede yaşama hayallerinin ancak bu yolla gerçekleşebileceği düşünülüyor.
>
> Adayı tahsis etmeyi kabul ettiği takdirde Başbakan Erdoğan'ın, ülkenin geri kalan bazı bölgelerinde var olabilecek Beyaz Türkleri de o adacığa sürdüreceği tahmin ediliyor. Böylece Başbakan'ın Türkiye'yi bazı rahatsız edici unsurlardan tamamen temizleme hayalinin de böylece gerçekleşeceği ve sonunda iki tarafın da birbirlerini görmemekten mutlu olacakları ve hayallerine kavuşmuş insanların iç rahatlığıyla yaşamayı sürdürecekleri söyleniyor.

17 Nuray Mert, "Bazı İslamcılar, Kime, Neden Şikâyet Ediyor?", *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 2015.

> Ancak bu gizli örgüt içinde bu konuda bile fikir ayrılığı çıktı. Bir fraksiyonun oluşacak ada cumhuriyetine her ne şartla olursa olsun Ahmet Hakan'ın sokulmamasını istedikleri ve onun içlerine girmemesi için gerekirse ölümü göze almaya bile kararlı oldukları söyleniyor.[18]

Mustafa Sarıgül'ün Şişli Belediye Başkanlığı döneminde (1999-2014) Nişantaşı, "Paris'in Şanzelize"sine[19] özenerek "Christmas" ile yeni yıl kutlamaları günlerinde kırmızı halıların döşendiği, neon ışıklandırmalarının yapıldığı, Abdi İpekçi Caddesi'nde pop müzik konserli yeni yıl partisinin düzenlendiği bir semt olacaktı. Nuray Mert, Sarıgül dönemindeki Nişantaşı'nı ironik üslubuyla şöyle anlatmakta:

> Sağ olsun Şişli Belediyesi de çağdaş medeniyetin simgesi, Türkiye'nin nazar boncuğu olduğu hissi ile Nişantaşı'na gözü gibi bakıyor, etkinliklere etkinlik katıyor. Şanzelize ortamı eksik kalmasın diye, kafelerin sokaklara taşmasını değil yasaklamak, teşvik ediyor. Sayelerinde etrafta yemek yiyen, kahvesini yudumlayan nadide insanların masalarının ortasından geçmeden sokaklarda yürünmüyor ama olsun, bu da bir hoşluk, bulmuş da bunamış olmamak lazım. Hem bu meraklar bizim aşina olmamız gereken şeyler, arkasında koca bir tarih var, atalarımız da zamanında bu hava hevesiyle Beyoğlu olayına gönül vermiş değiller miydi?[20]

Semt sakinlerinden Yasemin (48, kadın), bu yılbaşı kutlamalarından şöyle söz etmekte:

> Nişantaşı'nın eski farklı havası; şimdi daha Avrupaî oldu. Karlı bir havaydı, Nişantaşı'nın köşesine kar yağıyor, Jingle Bells çalıyor ve bir Noel Baba dans ediyor. Kendimi bir anda Avrupa'da bir şehirde zannettim, süslemeler falan o kadar şık oluyor ki.[21]

Aslında Beyaz Türklerin yoğunlukta gezindikleri, keyif ve alışveriş yaptıkları semt, sadece Nişantaşı değil. Etiler, Bebek, Levent, Bağdat Caddesi de Beyaz Türklerin gezindikleri, alışveriş yaptıkları, yemek yedikleri ve keyif yaptıkları semtler. Ancak Nişantaşı'nın yeri ayrı. MÜSİAD kurucularından işadamı Murat Bey de bunu öyle kabul etmekte:

> Ben Nişantaşı çocuğuyum. Nişantaşı önemli bir yerdir Türkiye'de. Nişantaşı bir mahalle değildir, bir ekoldür. Kafesiyle, yaşantısıyla, bakışıyla, okuduğu kitapla, kılığıyla kıyafetiyle. Ben oralarda büyümüş bir insanım.[22]

---

18 Serdar Turgut, "Beyaz Türklerden Son Haberler", *HaberTürk*, 17 Haziran 2011.

19 Paris'in ünlü Champs-Elysées caddesi.

20 Beyaz Türk'ün Seyir Defteri, "Bir Medeniyet Adası", *İstanbul Life*, Sayı 89, Ekim 2003, s.66-67.

21 A. Zeynep Mağgönül, *a.g.e.*, s.185.

22 Dilek Yalınkaya, *Yeni İslâmî Burjuvazi Türk Modeli*, çev: Melike Işık Durmaz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, 3. Baskı, s.51.

"Yılbaşı için süslenmiş Nişantaşı sokağı."
Habertürk, 22 Ekim 2015.

Nişantaşı kendisine yüklenen simgesel önem nedeniyle âdeta Beyaz Türkler Cumhuriyeti'nin Zenci Türkler tarafından henüz fethedilmemiş başkenti havasında. Nişantaşı'nın sakinleri ise AKP iktidarı altında muhafaza edebildikleri tek değer olan mahallelerinin, İslamcılar tarafından fethedilmesinden endişe etmekteler. Bu nedenle Nişantaşı mağazalarında ve cafelerinde alışveriş yapan ve macchiato yudumlayan başı örtülü genç kadınlara rastlamak, başlarda Nişantaşı sakinlerini ürkütecekti. Ünlü tiyatro oyuncusu Gülriz Sururi (1929-2018), böylesi bir tepkiyi âdeta bir komplo teorisi şeklinde dile getirmekte:

> Bakın, insanlar hür iradeleriyle kapanabilir. Bunu kabul ediyorum. Ancak 10-12 yıl önce bunlar neredeydi? Sistematik olarak geldiler. Nişantaşı kafelerinde oturmaları emredildi, oralarda oturdular. En beklenmedik restoranlara, en beklenmedik kafelere, sinemalara, tiyatrolara her yere yayıldılar.[23]

Modacı Cemil İpekçi de Nişantaşı'nda bir cafede oturan türbanlı bir kadının başı açık dört kadın tarafından hakarete uğradığını söyleyecekti.[24] Basında yer

23 Hazal Özvarış, "Gülriz Sururi: Tesettürlü Kadınlara Nişantaşı Kafelerinde Oturmaları Emredildi", 19 Şubat 2013, https://t24.com.tr/haber/gulriz-sururi-tesetturlu-kadinlara-nisantasi-kafelerinde-oturmalari-emredildi,224024

24 "Türbanlı Hanıma Tükürük Yağmuru", *Vatan*, 7 Ocak 2008, http://www.gazetevatan.com/turbanli-hanima-tukuruk-yagmuru-155629-magazin/?f=mobil

alan bu haberler üzerine Ayşe Arman, başta Nişantaşı'nın mutena cafeleri olmak üzere, Beyaz Türklerin müdavimi oldukları mekânlara tesettür kıyafetiyle girmenin mümkün olup olmadığını test etmek için tesettüre bürünüp bu mekânları ziyaret edecekti.[25]

Tesettür modacıları için Nişantaşı'nda mağaza açmak ve de varlıklarını sürdürebilmek "Beyaz Türklerin müesses nizamı"na karşı büyük bir meydan okumaydı. Bu meydan okumaya Nazlı ve Meral takma adlı iki tesettür modacısı meydan okuyacaklar ancak başarılı olamayacaklardı. Nazlı, 2011 yılında mağazayı açtıktan altı ay sonra iflas edecekti. Tasarladığı kıyafetleri beğendiklerini söyleyen tesettürlü müşterilerin çok azı mağazayı ziyaret edecek, ziyaret edenlerden hiçbiri herhangi bir alışveriş yapmayacaktı. Nişantaşı'nın "laik" sakinleri ve mağazaların alışveriş müdavimlerinin terbiyeli olanları, Nazan'ın örtülü olduğunu gördüklerinde hiçbir şey söylemeden mağazadan ayrılacaklar; terbiyesiz olanları ise Nazan'a Nişantaşı'na ait olmadığını, Fatih'e dönmesi gerektiğini söyleyeceklerdi. 2013 yılında Nişantaşı'nda mağaza açan Meral de bu tür tatsız karşılaşmalara muhatap olacaktı. Nazan, Beyaz Türklerin okuru olduğu *Vogue* ve *Elle* gibi moda dergilerinin hiçbir zaman kendisi hakkında tek bir satır haber yayınlamamalarından ve tesettür modası konusunda hiçbir haber yapmamalarından şikâyet edecekti.[26]

❖ HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ve Nişantaşı

Muhafazakâr kesimin Nişantaşı'nı halktan kopuk Beyaz Türklerin koruma altında yaşadıkları âdeta korunaklı bir yaşam sitesi (*gated community*) olarak gördüğü algısı, 2014 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında kendini belli edecektir. AKP Genel Başkan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, Cumhurbaşkanlığı'na adaylığını koyan HDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş için "Aday olunca söylemi değişti. Sanırsınız Beyaz Türklerin, Nişantaşı'nın adayı" yorumunda bulunacaktı.[27] AKP Adıyaman milletvekili Mehmet Metiner de Demirtaş'tan "Nişantaşı Kürt'ü" olarak söz edecekti.[28] Mehmet Metiner, Selahattin Demirtaş'ın Cumhurbaşkanı Erdoğan'a cevap verirken "Senin Kürt'ün Mehmet Metiner[29], al onu tepe tepe kullan" demesi üzerine Nişantaşı ve Cihangir'e atıfta bulunarak şöyle cevap verecekti:

25 Ayşe Arman, "İsmail Ağa Caddesi'nde Mini Etekli Nişantaşı'nda Türbanlı", *Hürriyet*, 12 Temmuz 2009.

26 Magdalina Craciun, *a.g.e.*, s.160-165.

27 "Beyaz Türklerin Nişantaşı Adayı Gibi", *Milliyet*, 18 Temmuz 2014.

28 "AKP'li Metiner'den Demirtaş'a: Nişantaşı Kürdü", 7 Ağustos 2014, https://t24.com.tr/haber/akpli-metinerden-demirtasa-nisantasi-kurdu,266831

29 Adıyaman doğumlu, gazeteci, 2011. Haziran 2015 ve Kasım 2015'te AKP milletvekiliydi.

> Ben Selahattin Demirtaş'ın kimin Kürt'ü olduğunu biliyorum. Kimin Kürt'ü... Erdoğan'a diktatör diyen üst akıl var ya, Erdoğan'ı devirmek için Gezi'de vandalizm yapanlar var ya, Nişantaşı-Cihangir hattındaki o Beyaz Türkler var ya, liberal sol geçinen sabah akşam Erdoğan'a küfretmeyi marifet bilen aynı şekilde Öcalan'ı da 'Kürtlere ihanet etti' diye suçlayan o bir avuç, eski Türkiye artıklarının Kürt'üdür. Beyaz Türklerin makbul Kürt'üne dönüştüğü için kendini bir şey zannediyor. Ama birilerinin onu liderliğe hazırladığını görmüyor.[30]

Mehmet Metiner, beş yıl sonraki bir yazısında da Beyaz Türklere atıfta bulunacak ve "HDP'yi Erdoğan'ı alaşağı etmek için kullanışlı bir parti olarak görüp destekleyen Türk solcuları ve Beyaz Türkler de var" diye yazacaktı.[31] "Nişantaşı ve Selahattin Demirtaş" konusu, aralıklı olarak gündeme gelmeye devam edecekti.7 Haziran 2015 genel seçimlerinde HDP'nin barajı aşıp Meclis'e girmesi üzerine iktidar yanlısı basında "Beyaz Türkler'in yaşadıkları İstanbul'un müreffeh semtlerinde oyların çoğunluğunun HDP'ye aktığı" yönündeki haberlere *Takvim* gazetesi de alışılagelmiş sansasyonel birinci sayfa manşetleriyle katılacak ve "Nişantaşı ahalisi"ni hedef alacaktı.[32] 2015 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Demirtaş'ın "özerklik" açılımına cevaben HDP için "bunların Türkiye partisi olmadığı ortaya çıktı, ele sazı almakla, Nişantaşı'nda tur atmakla Türkiye partisi olunmuyor" diyecekti.[33] *Takvim* gazetesi de Erdoğan'ın söylemine eklenecek, hem Doğan Medya Grubu'nun yazarlarına, hem de oylarıyla HDP'yi Meclis'e taşımış olduğu ileri sürülen "Nişantaşı ahalisi"ne çıkışacaktı:

> Doğan Medya öncülük etti. Ahmet Hakan, Şirin Payzın, Ertuğrul Özkök ve diğerleri HDP'yi 'Türkiye'nin partisi' diye tanıttı. Nişantaşı, Etiler gibi lüks semtler de PKK'nın siyasi kolunu Meclis'e taşıdı... Beyaz Türk oylarıyla barajı aşan Selahattin Demirtaş ise sonunda ağzındaki baklayı çıkardı; "Özerklik istiyoruz. Devlet kuracağız" dedi. Nişantaşı ahalisi "Kanton mu olacağız" diye çıkıştı... (...)
> Kendilerince Türkiye'yi aydınlığa ulaştırmak için HDP'yi destekleyen Nişantaşı ahalisi ise şoka uğradı. Yılbaşı kutlamaya hazırlanan Beyaz Türkler fena halde kızdı. Seçimlerde "İnadına HDP" diyenler şimdi Selo'yu satmak için yarışa çıktı. HDP'nin çok oy aldığı yerlerde özyönetim istemesi, özellikle sosyetik semtlerde yankılandı. Yılbaşı öncesi herkesin huzuru kaçtı. Beyaz Türkler, "Etiler, Bebek, Cihangir ve Nişantaşı'nda kanton mu ilan edeceksiniz" diyerek HDP'ye çıkıştı.[34]

30 "AK Partili Mehmet Metiner: Ben Selahattin Demirtaş'ın Kimin Kürt'ü Olduğunu Biliyorum", *Hürriyet*, 20 Mart 2015.

31 Mehmet Metiner, "HDP'nin Kapatılmasına Bel Bağlamakla Olmaz", *Star*, 13 Haziran 2020.

32 Bkz. s.219-220.

33 "Erdoğan 'Özerklik'i Hedefe Oturttu, 'Nişantaşı' ile Eleştirdi", *Cumhuriyet*, 29 Aralık 2015.

34 "Biji'm City", *Takvim*, 28 Aralık 2015, https://www.takvim.com.tr/guncel/2015/12/28/bijim-city

❖ Beyaz Türklerin Camisi: Teşvikiye Camii

Teşvikiye Camii, Serdar Turgut'un yerinde gözlemiyle, "Beyaz Türk diye adlandırılan zümrenin en sevdiği cami." Turgut, alışılagelmiş kara mizah üslubuyla kaleme aldığı yazısında "Teşvikiye Camii çok küçük olduğundan kalabalık günlerde cami avlusu, ayakta beklerken aralarında sohbet edenler ve başsağlığı dilemek için kuyruk oluşması nedeniyle cami avlusundan ziyade bir kokteyl salonu görünümüne giriyor" diye yazdıktan sonra "Beyaz Türklerin cenaze kaldırmaları için ideal camilerde olması gereken özellikleri kendine has ironik üslubuyla şöyle sıralayacaktı:

1- Valeli bir otoparkı bulunması...
2- Cami etrafında mutlaka iyi bir şarküteri bulunması... Cenazeye katılanların evlerine dönerken alışverişlerini yapabilmeleri için...
3- Tercihen yabancı şarapların da bulunduğu bir şarapçı dükkânının etrafta olması. Şarküterinin yanında daha sonra iyi şarap içsinler diye...
4- Yakında bir adet Starbucks dükkânı da olsun.
5- CD satan bir dükkân. Bu illa olması gereken bir şart değil ama olursa da iyi olur...[35]

Turgut, bir diğer yazısında ÇYDD eski başkanı Dr. Türkân Saylan'ın (1935-2009) Teşvikiye Camii'nde düzenlenen cenaze töreni ile ilgili şu gözlemde bulunacaktı:

> Cenaze şıklığının (FUNERAL CHIC) farkında mısınız? Güneş gözlüğü defilesi yapılıyor gibiydi. Çok çeşitli şapka modeli de görülebiliyordu. 'Beyaz Türk' şıklığı çiçekler gibi açmıştı cenazede. İtiraf etmeliyim ki benim de Teşvikiye Camii'nde takabileceğim bir güneş gözlüğüm var. Hem de Tom Ford markalı. Türkiye'de 'Beyaz Türk' olarak kabul edilmenin olmazsa olmaz ön koşulu, Teşvikiye Camii'nde takılması için marka bir güneş gözlüğüne sahip olunmasıdır. Ben bazen 'Keşke bugünlerde bir arkadaşım ölse de güneş gözlüğümü etrafa gösterebilecek imkânı bulabilsem' diye bile düşünürüm.[36]

Serdar Turgut, nevi şahsına münhasır kara mizah üslubuyla yazdığı bir diğer yazısında yeniden Teşvikiye Camii'ne değinecekti:

> Bunca yıldır başka insanlara "öteki Türkiye" olarak davranmayı alışkanlık etmiş ve buna alışmış olan bir Nişantaşılı, artık kendisinin öteki haline gelmiş olmasına ve kendisine "Artık bunlar da her yerdeler" tavrıyla bakılmasına tahammül edemeyip dün intihar etmiştir.
>
> Arkasında bıraktığı notta, "Cenazemi mutlaka Teşvikiye Camii'nden kaldırın" demiştir, ancak cenazenin Teşvikiye Camii'nden kaldırılmasının her insanın ulaşa-

35 Serdar Turgut, "Teşvikiye Camii", *Akşam*, 16 Haziran 2007.

36 Serdar Turgut, "Beyaz Türkler Kolbastı Cenaze Şıklığı", *Akşam*, 21 Mayıs 2009.

bileceği bir mertebe olmadığını, bu şerefe layık olmak için ölmeden önce meşhur olmak gerektiğini öne süren bir grup Beyaz Türk, Teşvikiye Camii'nden cenaze kaldırılması ayrıcalığının ucuzlatılmaması, bunun da ayağa düşürülmemesi için bu vatandaşın son isteğinin kabul edilmesine karşı çıkmıştır.

Ölenin ölmeden önce değil sadece öldüğü için meşhur olduğunu görenler ise son arzunun kabul edilmemesi yolunda karar almışlardır. Bu karar bundan sonra sırayla ölmeleri beklenen yaşlı Beyaz Türkler tarafından coşkuyla karşılanmıştır.[37]

Teşvikiye Camii'nin ve temsil ettiği statünün doğru bir tespiti ve tahlili için Oray Eğin'in Taksim'de inşa edilmekte olan Taksim Camii vesilesiyle yazdığı yazının Teşvikiye Camii ile ilgili bölümünü okumak gerekir:

Camiler başlı başına birer sembol elbette. İstanbul'un simgesel önem bakımından en dikkat çeken camii ise Teşvikiye şüphesiz. Kentin en zenginlerinin yaşadığı bir semtin arasına sıkışmış, bir tür meydan işlevi gören caminin en önemli özelliği buradan kaldırılan cenazeler.

Yıllarca Sabetayist cenazelerinin kalktığı cami olarak ünlenen Teşvikiye aynı zamanda bir statü sembolü. Diyelim ki Anadolu yakasında yaşıyor birisi, ama yine de cenazesi Teşvikiye'den kalkıyor. Türkiye'yi yöneten sınıflar, elitler son yolculuklarına Teşvikiye'den uğurlanmayı tercih ediyor. Cenaze töreninin farklılığından değil, Teşvikiye Camii'nin simgesel anlamından dolayı.

Ve, evet, Türkiye'nin yeni bir camiye ihtiyacı var. Çünkü Teşvikiye artık bu yoğunluğu kaldırmıyor. Daha da açık söylemek gerekirse modern bir Beyaz Türk camiidir yapılması gereken, Teşvikiye'ye alternatif.

Geçenlerde, Nişantaşı'nda bir restoran sahibiyle konuşuyorduk, masada biraz da patavatsızca belki şu tespit yapıldı: "İyi bir cenaze olduğunda sizin orası çok güzel oluyor."

Yersiz, belki saygısız bir yorum şüphesiz ama doğruluğu da bir o kadar kesin. "İyi biri"nden kasıt cenazesine çok farklı insanların katıldığı, kuvvetli, medyatik, konumlu biri şüphesiz. Bu cenazeler artık herkesin fark ettiği üzere bir kokteyl olarak geçiyor ve gelenler ölüyü uğurlamaktan çok birbirleriyle sosyalleşmeyi tercih ediyorlar. Ardından da çevredeki çeşitli cafelere yayılıyorlar.

Ufuk Güldemir'in cenazesinin[38] ardından [Beymen] Brasserie bir medya zirvesine ev sahipliği yapmıştı. Erdal İnönü'nün[39] ardından günümüz iktidarının figürleri Saray Muhallebicisi'nde buluştu.

Başkalarını görme telaşından ilgili ilgisiz herkes de bu cenazelere geliyor, kokteyl ruhunu paylaşıyor.

Çığrından çıkan cenaze kalabalığı hafta içleri Nişantaşı'nda hayatın durmasına yol açıyor. Acil bir durum olsa semtte kilitli kalırsınız.'[40]

37 Serdar Turgut, "Beyaz Türklerden Son Haberler", *HaberTürk*, 17 Haziran 2011.

38 Ufuk Güldemir, 10 Haziran 2007'de vefat etti.

39 Erdal İnönü, 31 Ekim 2007'de vefat etti.

40 Oray Eğin, "Yeni Bir Cami İhtiyacı", *Akşam*, 6 Kasım 2007.

❖ Sefahat ve Hazcılık Simgesi Olarak Nişantaşı

Şık ve pahalı cafeleri, restoranları, en lüks yabancı markaları satan mağazaları ile Maçka-Teşvikiye-Nişantaşı üçgenini temsilen kullanılan "Nişantaşı" sadece bir semt adı değil, aynı zamanda bir hazcılık (hedonizm) ve sefahat simgesine de dönüşmüş durumda. Bunun nedeni magazin medyasının, "cemiyet haberleri"nin ve televizyon dizilerinin sürekli bu semti konu etmeleri. Magazin ve cemiyet haberleri yazarları ile fotoğrafçılarının semtte alışverişe çıkan veya cafelerde, restoranlarda zaman geçiren genç, güzel, yakışıklı ve varlıklı ünlüleri (en geniş anlamıyla iş insanları, mankenler, dizi oyuncuları, sanatçılar) resmettikleri haberler seli bu semti sürekli gündemde tutmakta.

Son on yılda Nişantaşı'nın âdeta bir eğlence merkezine dönüşmesi, Teşvikiye'deki Atiye Sokağı'nın Bodrum'un ünlü Barlar Sokağı'nı andırırcasına içkinin sular seller gibi harcandığı bir "barlar sokağı"na dönüşmesi muhafazakâr kesimin nezdindeki olumsuz Nişantaşı imgesini perçinleştirecektir. Semt sakinlerinden gazeteci Çağdaş Ertuna, bu değişimi şöyle anlatmakta:

> İnanması zor ama İstanbul gece hayatı resmen bir gecede değişti. Nişantaşı'nda konutların olduğu küçük bir sokaktı. Bir gece yattık kalktık, ertesi gün Atiye Sokak barlar sokağı olmuştu. Kafelerin sokaklara taşması başta güzeldi. Sonra işin ucu kaçtı.
>
> Cumartesi günü sokağa dev bir sahne kuruldu. Sahnenin boyutlarını ve müzik sistemini görseniz, zannedersiniz Taksim Meydanı'na kuruluyor. Topu topu 15 adımlık sokakta meğer konser olacakmış. Gündüz sokak bandosuyla ve DJ'lerle başlıyor, gece Model ve Metin Arolat konserleriyle devam edecek. Program zengin. Evin salonunda özel konser verdiriyor gibisiniz. Depremin bile hissedilmediği evde camlar zangır zangır yerinden oynuyor, her an aşağı inecekler diye ödüm kopuyor.
>
> Bütün bunların sebebi 'Sokakta hayat var' partisi. Partinin sloganı da ilginç, "Tatil var ama ben bir yere gidemiyorum! Olsun, Nişantaşı Atiye Sokak'ta dolu dolu eğlence var." Dağıtılan flyer'larda sloganı okuyunca kendi kendime "Eyvah yandık!" dediğimi hatırlıyorum. Ben böyle söylendikçe Nişantaşı'na eğlenmeye gelen arkadaşlarım takılıyor, "Sen de yaşlanıyorsun galiba, bırak insanlar eğlensin, söylenme" diyorlar. Ama arkasından kahkahaları patlatıyorlar. Çünkü durum fena, "Bırak eğlensinler"i çoktan aşmışız.
>
> Partiyi bir içki firması düzenliyor. Tabii içki firmaları da haklı, sınırlandıkça, artık nasıl tanıtım yapacaklarını, nerede organizasyon düzenleyeceklerini şaşırdılar. Babylon'da konsere ya da bir müzik festivaline sponsor olsalar 24 yaş altını ıskalayacaklar. Oysa Nişantaşı'nın göbeğinde bir sokak partisiyle her yaşa hitap etmek mümkün.

> Gece sokağın iki ucunu siyah takım elbiseli bodyguardlar tutmuş, sanırsınız sokak girişi değil, gece kulübü kapısı. Neredeyse kimlik soracaklar eve girip çıkarken. Apartmanın kapısında ellerinde bira kutularıyla oturanlar var. Üstlerinden atlamak gerekiyor. Kaçı 24 yaş üstü bilmiyorum.[41]

Bu durumun muhafazakâr kesimde yarattığı tepki Fatih, Çarşamba'daki İsmailağa Cemaati'nin kimi fertlerinin Nişantaşı, Etiler'deki barlara gidip bar sakinlerine içki ve uyuşturucunun zararlarını "tebliğ etmeleri" ile kendini gösterecektir.[42] Teşvikiye sakinlerinden Ahmet Hakan da mizahi bir üslupla kaleme aldığı yazısında bu tepkiyi şöyle aktaracaktı:

> Kafelerin, restoranların önünden hızla geçiyor. Geçerken de kamerasına konuşuyor. Konuşuyor demek yanlış. Hakaretler yağdırıyor.
> O sokaktaki kadınların kıyafetlerini çok ayıp bir üslupla eleştiriyor, o sokaktaki insanların kişisel tercihlerini aşağılıyor, o sokağın müdavimlerinin yaşam tarzını şeytanlaştırıyor, o sokaktaki insanları düşmanlaştırıyor, hatta hedef gösteriyor. Bu zamana kadar hep...
> – "Beyaz Türkler" diye aşağılanan...
> – Başka yaşam tarzlarına saygısız olmakla suçlanan...
> – Kılık kıyafet özgürlüğüne tahammülsüz olmakla suçlanan...
> – "Başörtülüleri aşağılıyorlar" diye eleştirilen...
> Atiye Sokak sakinleri ise...
> Yanlarından kendilerine hakaretler yağdırarak geçen bu "ehlisünnet" kardeşimize dönüp de bakmıyorlar bile.[43]

Nişantaşı'nın temsil ettiği sefahat, hazcılık, kadın-erkek ilişkilerinde serbestlik, Noel ve yeni yıl kutlamaları muhafazakâr kesimin her zaman öfkesine mazhar olacaktır. Gene İsmailağa Cemaati'ne bağlı Ehlisünnet TV (yeni adıyla Ahsen TV) birkaç yıl sonra Nişantaşı'nı ve Atiye Sokağı'nı hedef alan bir sokak röportajı programı yayınlayacaktır.

Ahmet Hakan, bu röportajı şöyle anlatmakta:

> Sakallı, şalvarlı ve de cüppeli bir grup eylemci, son günlerde enteresan bir eylem türü icat etmişler.
> Özellikle geceleri aniden ortaya çıkıyorlar ve önceden belledikleri herhangi bir Nişantaşı kafesine doluşuyorlarmış.

41 Çağdaş Ertuna, "Nişantaşı Barlar Sokağı", *Milliyet Cadde*, 22 Mayıs 2011.

42 *Yeni Aktüel*'den aktaran, "Fatih Çarşamba'dan Etiler'e Tebliğ", 18 Mayıs 2005, https://www.haber7.com/yasam/haber/107412-fatih-carsambadan-etilere-teblig

43 Ahmet Hakan, "Kafede Cihat", *Hürriyet*, 19 Mayıs 2005.

Eylemciler, önce kafe sakinlerinin şaşkın bakışları altında dört bir yana dağılıyor, ardından da liderleri "Sır Kapısı" türünden programlarda rastlanan deruni bir ses tonuyla vaaza başlıyormuş.

"Ölüm de var" tarzında etkileyici cümleler kuruluyor ve kafe ehli, imana davet ediliyormuş.

Hatta bir keresinde 'İçtiğiniz bu kafe lattelerle Afrika'da kaç aç doyurulur biliyor musunuz' filan türünden bir demagojik tez bile ortaya atılmış.

Nişantaşı'nın fazlasıyla apolitik kafe ehli, eylemcilerle tartışarak bu tuhaf tezleri çürütmek yerine, "Eyvah! İşte yıllardır beklenen irtica Nişantaşı'na kadar geldi, şimdi ne yapacağız şekerim" diye bağırışıyorlarmış.

Bazıları da AKP'ye ve Tayyip Erdoğan'a ılımlı yaklaşan arkadaşlarına fırça atıyor, 'Ben sana demedim mi? Bunlar değişmez' diye haykırıyorlarmış.

"Kafe cihat ekibi", vaazın ardından kafe ehlinin toparlanmasına fırsat bırakmadan geldiği gibi aniden gidiyor ve karanlık gecede izini kaybettiriyormuş.[44]

44 Ahmet Hakan, "Ehli Sünnet TV Atiye Sokak'ta", *Hürriyet*, 8 Haziran 2014. Ehlisünnet TV hakkında bir inceleme yazısı için bkz. Halil İbrahim Gürel - Leyla Şimşek-Rathke, "İslamcı Kimliğin Popüler Kültürel Mücadelesi: Ehlisünnet TV Sokak Röportajları", *Moment Dergi, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 2016, s.64-89.

Hal böyle olunca Batı'ya ve Batı'yı temsil eden Beyaz Türklere karşı öfkeli ve tepkili olan muhafazakâr kesim nezdinde Maçka-Teşvikiye-Nişantaşı üçgeni, âdeta gençleri kötü yola sevk edecek bir "ölümcül cazibe" (*"fatal attraction"*) merkezi olarak görülmekte.

Bu hissiyat, yakın tarihte Sakarya Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Ebubekir Sofuoğlu tarafından da dile getirilecekti. Sofuoğlu, 16 Aralık 2020 akşamı Akit TV'de katıldığı tartışma programında Batı (özellikle Fransa) aleyhtarı ve antisemit görüşlerini dile getirdikten sonra "Z" kuşağı gençliğinden söz etmeye başlayacaktı. Sofuoğlu şikâyetlerini dile getirirken bu kuşağın "hedonist merkezli geliştiğini", üniversitelerin bulunduğu şehirlerin iddia edildiği gibi gelişmediklerini, Sakarya Üniversitesi öğrencilerinin yaşadıkları Serdivan ilçesini örnek göstererek ve de genelleyerek, tam aksine "birer fuhuş yuvası"na ve de "Nişantaşı"na dönüştüklerini söyleyecekti.[45] Öğrenci evlerine ve yurtlarına yönelik "fuhuş yuvası" suçlamasından dolayı medyada haklı olarak çok büyük tepki yaratan bu konuşma, aynı zamanda Nişantaşı'nı kavramsallaştıran ve şeytanlaştıran bir konuşma idi. "20 senedir Nişantaşı'nda ikamet eden" Ahmet Hakan, tepkisini şöyle aktaracaktı:

> Aşağı yukarı 20 senedir Nişantaşı'nda ikamet etmekte olan bir vatandaş olarak soruyorum:
> Ne varmış Nişantaşı'nda Ebubekir?
> Benim göremeyip de senin gördüğün nedir Ebubekir?
> Ne olup bittiğini zannediyorsun sen bizim mahallede?
> O kirli muhayyilenden neler geçiyor Ebubekir?
> Nişantaşı dendiğinde "üstleri çıplak altları deri pantolonlular" falan mı geliyor aklına?
> Kafanda kurduğun banal fantezilerin diyarı mı belledin Nişantaşı'nı?[46]

❖ Entelektüel "Beyaz Türkler"in Yaşam Alanı: Cihangir

Bir dönem *HaberTürk* gazetesi yazarı olan Atılgan Bayar'ın tabiriyle Cihangir, "entelektüel Beyaz Türkler"in yaşam alanı. Cihangir semtinin böyle anılmasının nedeni medya, televizyon dizileri ve sol-liberal siyaset âleminin önde gelen isimlerinin burada yaşamaları. Atılgan Bayar bunu "ideolojik kimlik" olarak

45 "İpin Ucunu Bu Sefer Kaçırdın Hoca!", 16 Aralık 2020, https://medyabar.com/haber/5889851/ipin-ucunu-bu-sefer-kacirdin-hoca-serdivani-ornek-gostererek-neredeyse-fuhus-evleri-dedi

46 Ahmet Hakan, "Nişantaşı Dendiğinde Aklına Neler Geliyor Ebubekir?", *Hürriyet*, 19 Aralık 2020.

tanımlamakta ve Cihangir'i "sosyalist entelektüalizmin kalesi" olarak tarif etmekte.[47] Oray Eğin, 1990'ların sonunda bu semtin "Cihangir Cumhuriyeti" olarak anılmaya başladığını yazmakta ve semtin atmosferini şöyle aktarmakta:

> Semtte küçük küçük cafe'ler açılmaya başlamış, kiralar hafiften artmış, bir zamanlar sadece 'marjinaller' yaşıyor diye küçümsenen daireleri entelektüeller birer-ikişer tutmaya başlamıştı.
>
> Cihangir Cumhuriyeti lafı da o aralar yaygınlaşmıştı. Caminin avlusuna denk düşen kahvedeki "Türkiye'de yeni bir sol mümkün mü?" tartışmaları ancak *Radikal İki*'ye yazı yetiştirme telaşıyla bölünüyordu.
>
> Aşk, devrim, eşitlik, özgürlük gibi kavramların patenti de âdeta semte aitmiş gibi pazarlanıyor, sadece kendilerinin okuduğu makalelerle yepyeni bir Türkiye tahayyül ediliyordu.
>
> *Radikal İki*'nin sembolik telif ücreti Savoy Pastanesi ya da Smyrna'da veresiye defterini karşılamaya yetmiyordu, ama bir yandan da yeni gelir kapıları açılıyordu. Semtin entelektüelleri artık "Atıf Yılmaz film çekse de arada biz de yolumuzu buluruz" diye düşünmüyordu. Tomris Giritlioğlu sağ olsun, televizyonu getirdi. Cafe'ler birden senarist türedi, iş Mahsun Kırmızıgül'e Yıldırım Türker'in sahte isimle dizi yazmasına kadar vardı. Şarkı sözleri, danışmanlıklar, dönemin Bilgi Üniversitesi'nde verilen dandik dersler...
>
> O yıllardaki bayram havasını hatırlıyorum; gökkuşağı bayrakları, aşkın ve devrimin partisi sloganıyla ÖDP'nin yüzde beş oy alıp ciddi bir siyasi etki yaratacağına hepimiz inanmıştık. İnanmak istemiştik. Firuzağa Kahvesi'nin müşterileri bile ÖDP'nin aldığı oydan fazla çıktı. Evet, Ufuk Uras'a oy verecek kadar aptalmışız.
>
> Hâlbuki geceleri İstiklal'in ara sokak barlarında şarkılar söyleyen (hep aynı repertuvar), bir yandan *Defter* dergisine sosyalizm yazıları yazıp akademisyenliğe de soyunan ama son tahlilde hiçbirini tam tutturamayan Bülent Somay başka bir masal anlatıyordu bize; "Nancy"yi çalmaktan ve Sting'i analiz etmekten fırsat bulduğunda. (Sting? Analiz?)
>
> Para Cihangir'i de değiştirdi. Oba Sokak'tan Akarsu Caddesi'ne uzanan evlerin içi yapılmaya başlanıyor, artık yurtdışına gidilip yeni şaraplar, içkiler öğreniliyordu. E bunca sene uğranılan Kaktüs de artık etraftaki türkü barlara yenik düşmek üzereydi. Dekorasyon zevkiyle evler biraz şekillenmişti, ama 'üçüncü mekân' artık bir cami avlusu olamazdı. Paper Moon uzak ve kapitalist düzeni temsil ediyordu; Cihangir'e daha uygun bir şıklık abidesi lazımdı.
>
> Belediye Cezayir Yokuşu'nu Fransız Sokağı diye pazarlamaya kalkınca Cihangir'in solcuları da isyanı hemen yanı başında Cezayir diye bir lokanta açmakta buldu. Tuzlu yemekleriyle işletilmesi imkânsız derecede geniş mekân bir süre sonra battı; oysa *Radikal*'e ne çok haber yaptırmışlardı 'burası yıkılıyooo' diye.[48]

47 Atılgan Bayar, "MHP, Beyaz Türklerin Yaşam Alanlarına Girdi", 7 Temmuz 2007, https://www.haberturk.com/yazarlar/atilgan-bayar/213103-mhp-beyaz-turklerin-yasam-alanlarina-girdi

48 Oray Eğin, "Cihangir Entel Kumpanyası Perdeleri Açtı", *Sözcü*, 20 Temmuz 2014.

Cihangir'in sakinlerinden *Radikal İki* eski editörü Tuğrul Eryılmaz, New York'a öykünüp Cihangir'i "Upper (Yukarı) Cihangir" ve "Lower (Aşağı) Cihangir" olarak ikiye ayırmakta:

> Cihangir Caddesi'nin aşağısı, yani Lower Cihangir, Pürtelaş Hasan Efendi Mahallesi oluyor. Cihangir Caddesi'nden Firuzağa Camisi Sıraselviler'e kadar ise Upper Cihangir.
> Çoğunlukla Cihangir Caddesi kafelerinde oturulduğu için Lower-Upper sınıflar iç içe giriyor.[49]

Ertuğrul Özkök ise 1960'larda New York'ta bohem karşı kültürün merkezi olarak öne çıkan Greenwich Village'a göndermede bulunarak Upper Cihangir için "Türkiye entel coğrafyasının Village'ı sayılır yani..." diye yazmakta.[50] Özkök ile Eryılmaz'ın Cihangir ile ilgili tanımlamaları mizahi olsa da bir gerçekliğin ifadesi. O da ana mecranın sol, liberal birçok yazarının Türkiye gerçekliğinden kopuk kendi cemaatleri içinde yaşadıkları ve Amerikan bohem burjuvaların hayat tarzına öykündükleri. Hal böyle olunca *Yeni Şafak* gazetesinin Ali Nur Kutlu müstear adlı yazarının 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin de AKP'nin zaferiyle sona ermesinden bir süre sonra kaleme aldığı yazılarından birindeki şu satırlarında, Beyaz Türklerin korunaklı sitelere kapanmış yabancılar olarak algılanmaları şaşırtıcı değil:

> Erdoğan kaç defadır sandıktan başarıyla çıkıyor? Biliyorum size çıldırtıcı geliyor. Geçenlerde Cihangir'e yolum düştü, yine şişenin dibine vurmuş bütün tayfa, sokaklara serilmişler. Bunalımda mahalle.
> Bu kadar üzülmeyin, bu kadar kahretmeyin kendinizi. Biraz hatayı kendinizde arasanız iyi olmaz mı? Mesela, sakın siz bu ülkeye, millete yabancı olmayasınız Beyaz Türk kardeşim? Yani öyle şeyler yazıyor ki sizin yazarlar, sanki İsviçre kantonlarında yaşıyorlar. Siz de biraz Nişantaşı kafelerinden, barlarından çıksanız Ümraniye'ye, Yenibosna'ya gelseniz iyi olmaz mı? O zaman anlarsınız her gün gazete köşelerinde yapılan sosyolojik analizlerin sadece Anglo-Sakson ülkelerde geçerli olduğunu.[51]

---

49 Ertuğrul Özkök, "Muhafazakâr Cihangir'in Kızı ve Erkeği Nerede Tanışır", *Hürriyet*, 4 Ekim 2020.

50 Ertuğrul Özkök, "Hangisi Fazla: 'Önce Türküm' Diyen mi, 'Elhamdülillah Müslümanım' Diyen mi", *Hürriyet*, 13 Ocak 2021.

51 Ali Nur Kutlu, "Merkez Kim, Çevre Neresi? Bize, Yüzde Yetmiş Derler", *Yeni Şafak*, 20 Nisan 2014.

❖ Bir "Düşman" Simgesi Olarak Nişantaşı ve Cihangir

Nişantaşı semti, muhafazakâr camiada aynı zamanda bir "düşman" simgesi haline gelmiş durumda. Bu durum; bohem burjuvaların, sanatçıların ve sol liberal görüşlü kültür, sanat ve medya âleminin aktörlerinin yaşadıkları Cihangir için de geçerli. "Düşman" imgesi için şu örnekler gösterilebilir:

Radikal tutumu ile tanınan Akit TV'nin sunucularından Ahmet Keser, 2018 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Afrin'deki harekâtı sırasında sivillerin öldüğü iddiasına tepki gösterecek ve de "Sivil öldürecek olsak Cihangir'den başlarız, Nişantaşı, Etiler.. yani bir sürü hain var. Türkiye Büyük Millet Meclisi var" şeklinde konuşacaktı.[52] Aslında bu sözler Ahmet Keser'in ilk "vukuatı" değildi. İki yıl önce, 2016 yılının Aralık ayında, gene aynı programda Adana'nın Aladağ ilçesindeki kız öğrenci yurdunda çıkan yangında 11 çocuk ve bir eğitmenin ölümü üzerine "O çocukları sen yaktın, senin sarıldığın o Cumhuriyet yaktı, burjuva yaktı, Beyaz Türkler yaktı, Nişantaşı'nda oturup, Cihangir'de oturup bu insanların değerlerine küfür eden sen yaktın bu çocukları" demişti.[53]

Cihangir'in muhafazakâr kesim nezdinde "düşman" olarak algılanmasının bir diğer örneğine, 2015 genel seçimleri arifesinde ve sonrasında basında yer alan HDP'nin Beyaz Türklerden aldığı oylar ile barajı geçip TBMM'ye girdiği haberleri üzerine Twitter'da rastlanacaktı. Hava Kuvvetleri'nin PKK kamplarını bombaladığı aynı günlerde Twitter'da yer alan "TSK'dan rica ediyorum üç F-16'yı Cihangir üzerinden gece gece alçak uçuş yaptırsın, vallahi Kandil'i bombalamaktan daha etkili olur:))" mesajı, AKP Genel Başkan Yardımcısı Yasin Aktay tarafından "mizah olsun diye" retweet edilecekti.[54]

Muhafazakâr kesim için Cihangir aynı zamanda kültürel iktidarı elinde tutan ve de Gezi Olayları'nı başlatan sol liberal görüşlü entelijensyanın yoğunlaştığı bir mahalle. Ekim 2018'den bu yana T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nda uzman olarak görev yapan İbrahim Özkahyaoğlu Gezi Olayları sonrasında yayınladığı bir yazısında bu duruma değinecekti:

---

52 "Akit TV Sunucusu: Sivil Öldürecek Olsak Cihangir'den Başlarız", *Hürriyet*, 27 Şubat 2018.

53 "Akit TV Sunucusu: O çocukları, senin sarıldığın cumhuriyet yaktı, Nişantaşı, Cihangir'de oturan Beyaz Türkler yaktı", 1 Aralık 2016, https://t24.com.tr/haber/akit-tv-sunucusu-o-cocuklari-senin-sarildigin-cumhuriyet-yakti-nisantasi-cihangirde-oturan-beyaz-turkler-yakti,374253

54 Aysel Alp, "AK Partili Aktay: Mizah Olsun Diye Yaptım", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2015; Tanıl Bora, "Muhafazakâr ve İslâmcı Söylemde Beyaz Türk Hıncı: Beyaz Türk'e Kahretmek", *21. Yüzyılda Milliyetçilik Terör ve Siyaset*, der: Elçin Aktoprak - A. Celil Kaya, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.273-292.

Bu kitle, Türkiye'de sınırlı bir çevreye hitap eden fakat etkisi tahminlerin çok ötesinde olan kültürel iktidarı elinde bulunduran, daha çok Beyoğlu ve Cihangir'de kümelenmiş popüler isimlerden oluşuyordu. Gazeteciler, reklamcılar, oyuncular, tiyatrocular burada bir cemaat mantığıyla hareket ediyordu. Gezi Parkı olaylarının fitilini ateşleyen, 'mesele'nin ne olduğunu sokağa dökülmeye hazır kitleye duyuran, yalan haber ve provokasyonlarla halkı galeyana getiren de yine bu kültürün mensuplarıydı.[55]

55 İbrahim Özkahyaoğlu, "Kültürel iktidar kimin elinde?", *Genç*, sayı 82, Temmuz 2013, https://gencdergisi.com/5135-kulturel-iktidar-kimin-elinde.html

HAZ VE KEYİF ENDÜSTRİSİ – MEKÂNLAR: RESTORANLAR VE CAFELER

❖ "Sunset, Paper Moon, Frankie. Hangisine Gidelim?"

Zaman içinde geçmişe yolculuk yapıp maziye baktığımızda İstanbul'un nezih sıfatıyla bahsedilen lokantalarının oldukça az olduğu görülür. Mısır Çarşısı'nda Pandeli, Sirkeci'de ve Topkapı Sarayı Müzesi içinde Konyalı, Haziran 1955'te hizmete açılan İstanbul Hilton ile 1956 yılında açılan Divan otellerinin lokantaları, İstiklal Caddesi'nde Abdullah ve Rejans, Bebek'te Süreyya akla gelen ilk isimler. Bunlardan birçoğu artık faal değil.

İki elin parmakları kadar olan bu restoranların sayısı 1970'li yıllarda biraz daha artacaktı. *Milliyet* gazetesi ekonomi yazarı Güngör Uras (1933-2018), 1970'li yılları şöyle hatırlamakta:

> İstanbul'un ilk doğru dürüst lokantalarını ve eğlence merkezlerini zamanın disk jokeyleri (DJ) açtı. 1970'li yılların başında varlıklı, orta yaş ve orta yaş üzeri İstanbullular kışları Uludağ'daki otellere giderdi. İstanbul'da Büyük Kulüp, Anadolu Kulübü ve Moda Kulübü, Yüzme İhtisas Kulübü gibi kulüpler seçkinlerin mekânıydı. Osmanbey'de Batı Kulüp, Harbiye'de Tiffany, Boğaz'da Sait Halim Paşa Yalısı öne çıkan eğlence yerleriydi. Buralarda da disk jokeyler müzik yapardı. Mehmet Tuna, Ahmet Çapa, Cüneyt Kurt, Tevfik Dölen, Celal Çapa daha sonra lokanta sahibi olan o günlerin sevilen, başarılı DJ'leridir.[1]

Ekonominin gelişmesi ve servet sahibi ailelerin, sadece cemiyet sayfalarında adlarına sıkça rastlanan Türk burjuvazisinin belli aileleri ile sınırlı olmaktan çıkması, Turgut Özal döneminde "zenginler kulübü"ne katılan üyelerin sayılarının artması, bu "yeni zenginler"in lüks arayışlarını karşılayacak yeni restoranların, cafelerin ve eğlence yerlerinin sayılarının da artmasına sebep olacaktı.

1 Ali Rıza Kardüz, "25. Yılını Kutlayan 'Şans'lı Bir Lokanta", *Milliyet*, 28 Ekim 2017.

Hürriyet gazetesi yazarı Savaş Özbey şu gözlemde bulunmakta:

> Restoranlar görgü yerleridir. Kimin nasıl giyindiğini, neyi nasıl sipariş verdiğini, nasıl dans ettiğini bu tür yerlerde öğrenirsiniz. Aynı zamanda ofistir restoranlar, birçok iş bağlantısı kurulur. Ve emin olun o sırada yemeklerin lezzeti, belki de ikinci üçüncü önceliktedir. Mesela Yeşilköy'deki Fener Restaurant. Yakın siyasi tarihimizdeki en gizli pazarlıkların kozmik odası...
>
> Aynı zamanda statü satın alma yeridir buralar. Restorana giderken dert sadece lezzet değil; kimlerle, nerede bulunduğumuzun, görmek/görülmek arzumuzun da dışavurumudur. O yüzden restoranlar sadece gastronomi yazarlarının değerlendirmelerine bırakılamayacak kadar önemli; sosyalleşme, görgü, iş ve statü yerleri...[2]

2000'li yılların en önemli, en göze çarpan değişimi yeme-içme kültüründeki değişimdir. Bu sektör "endüstri" sıfatını hak edecek bir şekilde gelişecektir. 1980'li ve 1990'lı yıllarda başlayan, köşe yazarlarının ilânihaye lüks restoranların ve şarap markalarının fahri tanıtım elçiliğini yaptıkları "iyi yemek yeme", "iyi şaraptan anlama" temaları tam bir keyif ve haz kültürüne dönüşecektir. 2000'li yıllar artık televizyon kanallarında yeme-içme mekânlarının tanıtıldığı, chef yarışmalarının yapıldığı, chef'lerin program sundukları, yemek hazırladıkları, gazetelerin hafta sonu eklerinde gastronomi yazarlarının yazılarının yer aldığı, yöresel tatların revaçta olduğu, artizan ekmek kültürünün, serpme kahvaltıların, pastacılığın, gurmeliğin yaygınlaştığı ve nihayet "lüks restoranlarda rafine ve pahalı yemek" anlamını taşıyan "*fine dining*" kavramının gittikçe yerleştirilmeye çalışıldığı bir manzara arz edecekti.

Aslında "*fine dining*" Türk toplumunun yemek kültürüne tamamiyle ters düşen bir yemek kültürü. Ünlü gastronomi yazarı Vedat Milor bir yazısında bunu açıklıkla şöyle ifade etmekte:

> Ülkemizde en sevilmeyen yemek nedir bilmiyorum, en çok tepki duyulan lokanta tipi şüphesiz 'fine dining' diye adlandırılacak lokantalar. Sokakta insanları durdurup "Sen 'fine dining' sever misin" diye sorarsanız belki en sık duyacağınız "Nedir o" ya da "Estağfurullah!" ya da "Küfretmiyorsun değil mi" tipi bir cevap olabilir. Öte yandan Michelin yıldızlı bir 'fine dining' lokantasında çekilen yemek fotoğraflarını gösterirseniz ya insanlar kendileriyle alay ettiğinizi düşünür ya da minik porsiyonlara bakarak "Kim doyar bununla!" gibi bir şey söyler. (...) Lüks 'fine dining' şakaları bitmez. "Kuş gibi porsiyonlar ve kol gibi fiyatlar", "Bununla kim doyar? Buradan çıkıp güzel bir şırdan yiyelim", "Ne yediğimiz belli değil. Bileşimler çok garip", "Çiçek ve böcek mi yiyeceğiz? Ekmek getir masaya ekmek"...

2 İpek İzci, "Restoranlar iletişim ve sosyalliğin son kalelerinden biri", *Hürriyet Pazar*, 5 Eylül 2021.

> Bu tip serzenişler bitmez ve bitmeyecek. Bitmeyecek çünkü insanlar yediklerine ciddi bir bedel ödedikleri zaman elbette ki daha eleştirel oluyorlar. Ama bu madalyonun bir yüzü. Diğer yüzüyse kültürel. 'Fine dining' bir ziyafet en az 2.5 saat sürüyor. Şarap gastronomik bir 'fine dining' deneyiminin ayrılmaz bir parçası. Tek başına ya da erkek erkeğe de olabilir tabii ama genelde masada hanım veya hanımlar oluyor. Özel ve romantik bir akşam için ideal bir ortam. Şarap içmez, masada uzun süre oturmayı sevmez ve lüks, biraz da biçimsel bir ortamdan hoşlanmazsanız 'fine dining' size göre değil. Genel olarak da kadınların sosyal yaşama katılmadıkları, erkeklerle birlikte gülüp eğlenmedikleri, erkeklerin eşlerini nadiren akşam yemeğine çıkardıkları, çıkarsalar bile 'aile salonu' denen ayrı bir salonun bulunduğu ortamlarda 'fine dining'in gelişmesi zor.[3]

Hal böyle olmasına rağmen bu kültürün yerleştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına önayak olanlar, ana mecranın köşe yazarları olacaktı. Bu köşe yazarları, gastronomi eleştirmenleri olsalar söylenecek bir söz olamaz. Ancak değiller. Yazı yazdıkları konular siyasetle ilgili olmasına rağmen sık sık adlarını vermekten sakınmadıkları lüks mekânlarda yedikleri leziz yemeklerden ve içtikleri leziz şaraplardan söz etmekteler. Bu mekânların tipik müşteri profili, yalnız Türkiye'de değil tüm dünyada, "ünlüler" (*celebrities*), varlıklı aileler, büyük şirketlerin patronları, sınırsız harcama yetkisine sahip iş ve medya âleminin üst düzey yöneticileri ve simalarıdır. Hal böyle olmasına rağmen yüksek varlık sahibi okurlara değil, geniş bir mütevazı orta sınıf okur kitlesine hitap eden gazetelerde bu tür yazıların sürekli yer almaları tek bir şeye işaret etmekte: Bu köşe yazarları bütün âlemin, kendileri gibi yaşayan ve benzer zevklere sahip dar bir dost ve ahbap yelpazesinden ibaret olduğunu sanmaktalar ve de narsisizmin ve snobluğun zirvesinde dolaşmaktalar.

Günümüz parasıyla kişi başı asgari 50 ilâ 100 dolar arası, çoğu zaman daha fazla bir harcama gerektiren bu lüks mekânlar sıradan gazete okuru için eşini, nişanlısını, kız arkadaşını götürmeyi arzu ettiği ancak götüremeyeceği pırıltılı birer hayal mekânıdır. Bu tür yazıların yayınlanmaları gereken mecralar halkın, yani "avam"ın, okuduğu gazeteler değil, gelir düzeyi yüksek beyaz yakalı genç bir kitle ile "patronlar"a seslenen dergiler olmasına rağmen, bu köşe yazarları ana mecra basında bu tip yazılarla iktidarlarını sürdürmekte bir sakınca görmüyorlar.

Lüks restoranların hâlihazırda köşe yazarlarına ayrıcalıklı özel fiyatlar uygulayıp uygulamadıklarını bilmiyoruz ancak bildiğimiz, 2000'li yılların başlarında

3 Vedat Milor, "Fine dining: No thanks!", *Hürriyet Pazar*, 6 Haziran 2021.

İzzet Çapa'nın böyle bir uygulama yaptığıdır. Oray Eğin anılarını aktardığı bir yazısında bundan şöyle bahsetmekte:

> O yıllarda İzzet Çapa önemli bir karakterdi hayatımızda; onun lokantalarına gidiyorduk, o da zenginden alıp bize dağıtıyor, hesap istediğimizde önümüze komik rakamlar koyuyordu. Ama böylece lokantalara gidebiliyorduk.[4]

COVİD-19 salgınının yoğun olduğu 2020 yılının yaz aylarında lüks yeme-içme sektörü ayakta kalabilmek için çareyi yüksek varlıklı ve/veya kurumsal müşterileri hedeflemekte bulacaktı. *Hürriyet* gazetesi yazarı Savaş Özbey, bu yeni durumu şöyle anlatmakta:

> Türkiye'de, özellikle de beyaz yakalılar arasında gittikçe yaygınlaşan bir önyargı oluştu: "Korona varsa dışarıda var. Ben ve benim gibi insanlar arasında bulaşmaz."
>
> Neden?
>
> "E çünkü biz dikkatliyiz, diğerleri dikkatsiz..."
>
> Başka?
>
> "E çünkü biz işe gitmek zorunda değiliz; öbürleri otobüse, minibüse, metroya biniyor..."
>
> Çekinme devam et:
>
> "E çünkü biz ne istesek eve sipariş ediyoruz; başkaları markete gidiyor, çarşıya, pazara çıkıyor..."
>
> Anlat anlat:
>
> "E çünkü biz düğünde-nişanda göbek atmıyoruz; gitsek gitsek galaya, açılışa, lansmana gidiyoruz...
>
> Sırf bu mantalite böyle yaygın olduğu için yeme-içme dünyasında da buna paralel uygulamalar ortaya çıkmaya başladı. Mesela Nişantaşı'nın "fine dining" restoranı Alancha "gecede tek rezervasyon" uygulamasına geçti.
>
> İster 2 kişi olun ister 30... Sizden başka rezervasyon kabul etmiyorlar, mekânı kapatmış gibi oluyorsunuz. En az 10 bin lira harcama garantisi vermeniz gerek.
>
> Neye dayanıyor bu?
>
> Tam da bu, "Bize başkasından korona bulaşabilir ama benim tanıdıklarımdan, benim davet ettiklerimden birbirine zarar gelmez" önyargısına.[5]

Yukarıda genel panoraması verilmeye çalışılan bu manzarayı yakından incelemeye aldığımızda karşımıza çıkan ayrıntılar şöyle.

---

4 Oray Eğin, "11 Eylül'de Neredeydin", *HaberTürk*, 11 Eylül 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2800961-11-eylulde-neredeydin

5 Savaş Özbey, "Şevval Şahin'in Partisinin Öğrettikleri", *Hürriyet*, 8 Eylül 2020.

❖ Sahneler, Aktörler, Eleştirmenler

Yeme-içme mekânlarını bir gösteri sahnesi olarak kabul edersek bu sahnenin yıldızları kendilerine "yıldız sanatçı" muamelesi yapılan chefler, gazete sütunlarında ve televizyon ekranlarında arz-ı endam eden yeme-içme, daha rafine tabiriyle, gastronomi yazarları. Seyirciler ise sesleri çıkmayan, otel-restoran-gezi değerlendirme web sitelerinde (tripadvisor, zomato) yorum yazan ve yıldız veren müşteriler.

• Sahneler: Restoranlar

2000'li yıllar, özellikle İstanbul'da yeme içme mekânlarında patlamanın yaşandığı yıllardır. Bunlar arasında üst kesime hitap eden lüks ve dolayısıyla pahalı "*fine dining*" restoranlardan basında sık sık söz edilecektir.[6] Bir fikir vermek açısından İstanbul'un gözde ve lüks bazı restoranlarının 2015 ve 2016 yıllarındaki ciroları şöyle:

Sunset – 32 milyon TL (2015),
Paper Moon – 26 milyon TL (2015)
Nusr'et – 36 milyon TL (2016)[7]
Beymen Brasserie – 16 milyon TL (2014)
Gina – 18 milyon TL (2014)
Lucca – 21 milyon TL
Ulus 29 – 22 milyon TL
Masa – 24 milyon TL

Yeme-içme sektörünün %18'ini temsil eden TURYİD'e göre 2018 yılı itibariyle ev dışında toplam yeme-içme harcaması 90 milyar TL.[8]

6 2000'li yıllarda en çok sözü edilen fine dining restoranlar ve açılış tarihleri şöyle: Mikla, Ekim 2005; Aqua (Four Seasons Bosphorus Oteli içinde) Mayıs 2008; Nicole, 2013; Alancha, Ocak 2015; Spago, Mayıs 2015.

7 Tayfun Topal, "İstanbul'un En Çok Ciro Yapan Mekânları", *Habertürk*, 18 Ocak 2015; *Türkiye'de Yeme-İçme Sektörünün Boyutları Gastronomi Ekonomisi (2018)*, Türkiye Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2018, s.24-25, https://tavakvakfi.org/wp-content/uploads/2019/01/2018-Gastronomi-Ekonomisi-2018-converted.pdf

8 Ertuğrul Özkök, "Hasankeyf Batıyor Mezopotamya'nın Da Vinci'si Yükseliyor", *Hürriyet*, 3 Mart 2019. TCMB enflasyon hesaplayıcısına göre Mart 2020 itibariyle bu meblağ 100 milyar lira eder.

Bu büyük gelişmede birkaç faktör rol oynayacaktır:

a) Yeni ve lüks ürün satan mağazaların yer aldığı AVM'lerin ardı ardına açılmaları,[9]
b) "Nezih" sıfatıyla anılan Teşvikiye-Nişantaşı-Maçka üçgeni ile soylulaşan Balat ve Bomonti bölgelerinde lüks restoranların ve cafelerin açılması,
c) Beş yıldızlı yeni otellerin açılması,[10]
d) Asmalımescit-Tepebaşı-Şişhane ile Tophane-Karaköy semtlerinin soylulaşarak butik ve lüks oteller ile yeni yeme-içme mekânlarının çoğaldığı bölgelere dönüşmesi,
e) Beyaz yakalı orta ve üst düzey profesyonel yöneticiler ile geleneksel patron sınıfının gelirlerinin yükselmesi ile birlikte bu kesimin kaliteli ve nezih mekân arayışlarının artması.

Bu gelişme sadece restoran sektöründe yaşanmayacak, kimi marketlerde (Macro, Eataly, CarrefourSA Maslak Mashattan) "gurme" bölümlerinin açılmasıyla da kendini gösterecekti.

2000'li yıllardan önce haz ve keyif literatüründe pek yer edinmemiş olan "*fine dining*" terimine bu yılların Türkiye'sinde sık sık rastlanacaktır. *Sabah* gazetesi gastronomi yazarı Deniz Erbil bu terimi şöyle tarif etmekte:

> Dünyada bu kategoriye giren restoranlar şık dekorasyonu, etkileyici atmosferi ile gözü okşayan, masalarında en kaliteli sofra örtüleri ve servis takımlarının, yemeklerinde en taze sebze ve meyvelerin, en üst düzey malzemelerin kullanıldığı mekânlar. Başka restoranlardaki meslektaşlarından daha kaliteli ve şık giyimli garsonların da işlerinin erbabı olmaları şart. Bu restoranlar genellikle küçük, fazla masaları yok. Yemeklerin porsiyonları da pek büyük değil; buna karşın tabaktaki sunumu son derece estetik.[11]

Bu kategorideki restoranlar, kimi zaman müşterilerinin belli bir giyim tarzı ile (*dress code*) gelmelerini de şart koşmakta: Takım elbise ve kravat gibi. İyi yemeyi seven Prof. Reha Tanör, San Francisco gezisi sonrasında seyahat izlenimlerini, aralarında yeme-içme eleştirmeni Vedat Milor'un da bulunduğu ahbapları

9 İstanbul'da açılan lüks AVM'ler şunlar: İstinyePark (Eylül 2007), Zorlu Center (Eylül 2013), Emaar (Nisan 2017), Vadi İstanbul (Eylül 2017). Ocak 2020 itibariyle Türkiye genelinde toplam 436, İstanbul'da ise 125 AVM mevcut. Kaynak: Esra Nur Açkı Ulusoy, "Hangi İlde Kaç AVM Var 2020", 8 Ocak 2020, https://emlakkulisi.com/hangi-ilde-kac-avm-var-2020/625834.

10 Four Seasons Bosphorus, Mayıs 2008; Shangri La Bosphorus, Mayıs 2013; Raffles İstanbul, Eylül 2014.

11 Deniz Erbil, "Fiyat Dışında Hiçbir Şey 'Fine Dining'e Uymuyor", *Sabah Cumartesi*, 19 Mart 2011, https://www.sabah.com.tr/cumartesi/2011/03/19/fiyat_disinda_hicbir_sey_fine_dining_e_uymuyor

ile paylaşacaktı. Bu izlenimler arasından Milor'un alıntıladığı şu bölüm, "*fine dining*" restoranların nasıl olmaları gerektiğini anlatan bir tarif:

> Dikkat buyurduysanız gittiğimiz lokantalarda müşteri, yerellik, huzur, ambiyans gibi hususları çok öne çıkarttım. Çünkü lokanta aşevinden öte bir yerdir! Sadece karın doyurmak için gidilmez. Herkes için en lezzetli yemek, anasının yaptıklarıdır. Çok az lokantada bu rütbe lezzetler buluruz. Üstelik benim eşim de çok iyi yemek yapar. Dışarıda hiç yemesem yeridir. Lokanta biraz farklı bir atmosfer yaşamak, biraz sosyalleşmek, biraz değişik bir ortam keyfi tatmak için gidilen bir yerdir. (Görmek ve görülmek için gidenlerden bahsetmiyorum). Bu itibarla iyi yemek esas olmakla birlikte şeflerimizin ve restaurateur'lerimizin müşterinin bu beklentisini de tatmin edecek bir yaklaşım sergilemelerinde büyük yarar görüyorum.[12]

"*Fine dining*" teriminin dolaşımda olmadığı 2000'li yıllar öncesi dönemde İstanbul'da Park Şamdan (1982), Şans (1992), Ulus 29 (Eylül 1993), Sunset (1994), Paper Moon (1996) ve uluslararası beş yıldızlı otellerin restoranları bu kategoriye girmekteydiler.

Bunlar arasında Sunset ve Paper Moon[13] köşe yazarları nezdinde ayrıcalıklı yerlere sahipler. Her iki restoran "patronlar"ın, CEO'ların, iş âleminin ve cemiyet hayatının önde gelen simalarının, üst düzey gazetecilerin, gazete yöneticilerinin ve ünlülerin (*celebrities*) müdavimi oldukları yerler. Bu çevrelere ait olmayan köşe yazarları ise bu mekânlarda yemek yiyerek çok elit, üye olmayanlara kapalı (*exclusive*) bir kulübün üyesi oldukları illüzyonuna kapılmaktalar. Bu nedenle "Beyaz Türklerin kalesi" olarak kabul gören Sunset'te veya Paper Moon'da görülmek, görünen kişi için bir statü simgesi olabiliyor.[14]

- **Sunset Grill & Bar**

1994 yılında İstanbul, Ulus'ta açılan ve muhteşem Boğaz manzarasıyla ünlenen Sunset'in sahibi, Boğaziçi Üniversitesi mezunu Barış Tansever. Sunset, aynen Paper Moon gibi iş ve medya âleminin üst düzey yöneticilerinin, büyük patronların ve ünlülerin müdavimi oldukları bir mekân. *Vatan* gazetesi yazarı Ercan İnan, iş âleminin teveccühünü şöyle özetlemekte:

---

12 Vedat Milor, "İşte Ülkemizde Kapanan Büyük Restoranlar... Sebebi ise Belli!", *Hürriyet*, 14 Kasım 2015.

13 Paper Moon, Akkök Holding A.Ş.'nin bünyesinde yer alan Akmerkez Lokantacılık Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. Akmerkez 1993 yılında açılmış olup günümüzde hisselerinin %47'si yabancı sermayeli Klepierre'a, %13'ü Akkök Holding'e, %11'i Tekfen Holding'e, %7'si Davit Braunştayn'a, %24'ü diğer ortaklara aittir. Kaynak: "Ortaklık Yapısı", http://www.akmgyo.com/kurumsal_ortaklik_yapisi.aspx?l=TR

14 "Beyaz Türklerin Kalesinde Bir Türbanlı", *Vatan*, 26 Şubat 2004.

> Sunset ağırlıklı olarak profesyonellerin, işadamlarının, finansçıların buluşma noktası. Erol Sabancı İstanbul'daysa mutlaka haftada bir gün orada. [Coca Cola CEO'su] Muhtar Kent yabancı dostlarının İstanbul'da olduğunu öğrendiyse bir akşam için mutlaka Sunset'i öneriyor. Önemli iş anlaşmaları burada bağlanıp hatta imza sonrası kutlama yemekleri de yine Sunset'te yapılıyor.[15]

Benzer bir şekilde *Hürriyet* gazetesi ekonomi muhabiri Demet Cengiz de CEO'lar ve patronlarla yaptığı mülakatlardan elde ettiği verilerle iş âleminde en popüler restoranın Paper Moon olduğunu yazmakta.[16]

Sunset restoranı, 1995 yılından bu yana *Sunsetter* dergisini de yayınlamakta. Dergi lüks arabaların, yatların, mücevherlerin, otellerin, saatlerin reklamları ile dolu. Ayrıca restoranın ve yemeklerin tanıtıldığı bir kitap da yayınlamış.[17]

Sunset'in müdavimlerinden biri, *Milliyet* gazetesi başyazarı Güneri Cıvaoğlu. Lüks yaşam tarzını sevmesinden ötürü kadim dostu Ertuğrul Özkök'ün "bu sektörün en büyük senyörü" sıfatıyla andığı[18] Güneri Cıvaoğlu, çok yıldızlı lüks restoranlarda yemeyi, rafine pahalı şarapları tatmayı seven biri. Kendisi ile *Güneş* gazetesinde çalışmış olan Çetin Yetkin anılarında ondan şöyle söz etmekte:

> Güneri, çakmağının yakıtını bile daha kaliteli olduğu savı ile yurt dışından getirten, pahalı ve şık giyinen, hafta sonları yatının bulunduğu limana uçakla gidip yatından gazeteyi yöneten, lüks yaşamdan zevk alan, Jaguar marka otomobili olan, ünlü kişilerle dostluk kurmayı seven biriydi.[19]

Cıvaoğlu İstanbul'daki *fine dining* restoranlardan Sunset'in müdavimlerinden ve de aynı zamanda Sunset'in âdeta fahri reklam yüzü. Her vesileyle Sunset'ten bahsetmekte kusur etmemekte. Örneğin Sunset'in ödül kazanmış olmasını sütununda şöyle ilan etmekte:

> İstanbul'un en iyi Boğaz manzarası olan iki restoranından biri Sunset'tir. Yemyeşil Etiler sırtlarından aşağıda Boğaz'ın mavisi bir başkadır. İnce lezzetlerle bir klasiktir. Şarap otoritesi ünlü *Wine Spectator* yayını tarafından ödüllendirildi. "Best of Award of Excellence" ödülünü alarak dünyanın en iyi şarap menülerine sahip 878 restoran listesine girdi. Petrus'tan La Tâche... Opus One'dan, Château

15 Ercan İnan, "Nankör Sektörde 20 Yıl Devirdi", *Vatan*, 28 Mayıs 2014.

16 Demet Cengiz, *Patron Çıplak*, Pusula Yayınevi, Ankara, Kasım 2013, 6. Baskı, s.33.

17 İzzeddin Çalışlar – Kimya Çulha, *Sunset Grill & Bar Cookbook*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.

18 Ertuğrul Özkök, "Cihangir dizi kanadında 'neşter', 'botoks' ve 'kolajen' savaşı", *Hürriyet*, 5 Mayıs 2021.

19 Çetin Yetkin, *Bab-ı Âli'den Müdafaa-i Hukuk'a Basında 21 Yıl*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2007, s.8.

> d'Yquem'e... Yerkürenin en iyi şarapları... Bunlara enfes şampanyaları ve konyakları da ekleyin. Uzun etiketlerini sıralamayacağım.
> Fakat... Böyle seçkin mutfaklara da Türkiye'nin ihtiyacı var. Düşünün ki... Vietnam'ın, Arap Emirlikleri'nin bile yer aldığı bu listeye Türkiye yeni girmiş oluyor. Türkiye'den Lavanda, Mikla, Şans ve Ulus 29 da bu listede. Olayı geçtiğimiz hafta Sunset'te özel bir menüye eşlik eden şaraplarla kutladık.[20]

Mekânın bir diğer müdavimi, Ertuğrul Özkök. Özkök, *Sunsetter* dergisinin bir sayısında yer alan havyarın gümüş kaşıkla mı, sedef kaşıkla mı, yoksa elle mi yenmesinin daha uygun olduğunu anlatan bir yazısını özetleyip okurlarına aktaracaktı.[21]

- **Paper Moon Vakası**

Vatan gazetesi yazarı Reha Muhtar'a göre Paper Moon "Bembeyaz Türkler'in mekânı" idi.[22] Serdar Turgut da aynı kanaati paylaşmakta. Turgut, Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, DİSK Başkanı Süleyman Çelebi ve CHP milletvekili Bülent Tanla'nın Paper Moon'da birlikte yedikleri yemeği anlatan yazısında Paper Moon'u "Beyaz Türk'ün aşevi olarak fonksiyon gösteren" cümlesi ile tanımlayacak ve mekânın müdavimlerinin siyasi tavırlarını şöyle özetleyecektir:

> Paper Moon'da günün herhangi bir saatinde yüksek sesle 10. Yıl Marşı'nı söylesem tüm masalardakiler anında saygı duruşuna kalkar ve marşa katılırlar.[23]

Mehmet Ağar da DYP genel başkanlığı yaptığı dönemde, Paper Moon'un müdavimlerini siyasi duruşları nedeniyle eleştirecekti:

> Paper Moon'da yemeklerini yerler, chianti'lerini içerler, sonra da gevşerler. Ama bu gevşemelerini siyasi yaşama da taşırlar. Ve Başbakan'a karşı tavır da almamaya başlarlar.
> Ben aslında o dünyayı biliyorum ve o insanlara da önem veriyorum, yaşam biçimlerinden de haberdarım, onların varlığını önemsiyorum ama siyaseten korkak oldukları için eleştiriyorum.[24]

---

20 Güneri Cıvaoğlu, "Lezzetin Kralı Olmak...", *Milliyet*, 16 Eylül 2012.

21 Ertuğurul Özkök, "Lady Gaga Milli Marşı Söylerken Ben O Günkü Soruyu Hatırladım", *Hürriyet*, 22 Ocak 2021.

22 Reha Muhtar, "Şarap İçip Gevşiyorlar mı?", *Vatan*, 15 Eylül 2006; Reha Muhtar, "Papermoon Başbakan'a Karşı mı?", *Vatan*, 16 Eylül 2006.

23 Serdar Turgut, "Papermoon'da Sol Darbe!", *Akşam*, 7 Eylül 2006.

24 Serdar Turgut, "Papermoon Siyasi Literatüre Girdi", *Akşam*, 12 Eylül 2006.

Papermoon'da sol darbe!

İstanbul'un en lüks restoranı Akmerkez Papermoon'da bir masa... Mustafa Sarıgül, DİSK Başkanı Süleyman Çelebi ve CHP'li Bülent Tanla pahalı makarnalar yiyip Deniz Baykal'ı devirme planı yapıyor

KULİS HABER

HEDEF: DENİZ BAYKAL

ŞİŞLİ Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, DİSK Başkanı Süleyman Çelebi ve CHP'nin araştırmacı Milletvekili Bülent Tanla'yı Papermoon'da aynı masada yemek yerken görünce 'Haydola' diye sordum. 'CHP'yi konuşuyoruz' dediler...

10.YIL MARŞI'NA HAZIR MÜŞTERİ

ARDINDAN Sarıgül ekledi: Baykal'ı nasıl devireceğimizi konuşuyoruz. Bence bu iş için en uygun yeri seçmişler. Papermoon'da yüksek sesle 10. Yıl Marşı'nı söylesem, bütün lokanta aynı anda ayağa kalkıp saygı duruşunda marşı söyler.

BAYKAL DUYSUN DİYE YAZDIM

BU nedenle 'Beyaz Türkler'in aşevinde sol darbe konuşulması çok normal. Baykal'ı düşürürler mi bilemiyorum. Ama Sayın Baykal'ın hakkında, nelerin, nerelerde planlandığını bilmesinde hayır var.

SERDAR TURGUT yazdı 5'TE

Siyah saçları ve mavi gözleriyle yıldız adayı

ÜNLÜ oyuncu Tom Cruise ve Katie Holmes'un 4,5 aylık kızı Suri'nin ilk kez bir fotoğrafı yayınlandı. Vanity Fair dergisine kapak olan küçük Suri şimdiden bir yıldız

Sürgün gülleri Nihat ve Tümer

Akşam, 7 Eylül 2006.

Mehmet Ağar'ın bu yazısı üzerine *Vatan* gazetesi yazarı Reha Muhtar, Ağar'ın yanıldığını, Paper Moon'un müdavimi işadamlarının çatışmalara ve savaşlara inanmadıklarından Başbakan'a direnmeyeceklerini, "her şeyi bir co-production (ortak yapım) olarak çözmek yanlısı" olduklarını ve "en önemli kurallarının win win" olduğunu yazacaktı.[25] Reha Muhtar, konuya ayırdığı ikinci yazısında Paper Moon'un müdavimlerini ve mekânın atmosferini şöyle anlatacaktır:

> Her masadan bir şöhret ya da şöhretleri şöhret yapan bir güç merkezi fırlamakta... Sadece zengin olanların bu restoranda kendilerine iyi bir masa bulmaları imkânsız... "Money talks" (Para konuşur) durumu yok yani...
> Money, power, celebrity...

25 Reha Muhtar, "Papermoon Başbakan'a Karşı mı?", *Vatan*, 16 Eylül 2006.

> Anlayacağınız para, güç, şöhret hepsi birden konuşuluyor bu mekânda... Bunlara hatırı sayılır ölçüde sahip değilseniz, Paper Moon'un restoran kısmında masa bulmanız pek mümkün değil... Bar kısmının da havasından geçilmez ama, barı biraz daha rahattır... Daha bir herkese açıktır...
> Restorana girmek için ise mazallah, Beyaz Türk olmanız yetmez... Omo'yla yıllardır yıkanıyor olmalısınız... Bembeyaz Türk olmalısınız...[26]

1996 yılında İstanbul'da, Akmerkez'de açılan restoranın İtalyan şefi ise restoranı ve müdavimlerini şöyle tarif ediyor:

> Büyülü bir ambiyansı var. Gelenlerin neredeyse hepsi birbirini tanıyor. İşadamları iş yemeklerine, kadınlarsa dost sohbetlerine geliyor. Her gün olmasa da haftada beş gün gelenler var. Kimisi haftada beş kez öğlen, kimi de akşam geliyor. Onların masaları, yedikleri belli oluyor. Masalarını kimseye vermiyoruz.[27]

Milliyet gazetesi muhabiri Ersin Süzer ise Paper Moon'un özellikle işadamlarının öğle yemeklerini yedikleri çok revaçta bir mekân olduğunu yazmakta:

> Kapalı alanda sigara içelebiliyorken, buranın barı TÜSİAD gibiydi. Neredeyse tüm işadamları Papermoon'un barında sosyalleşir, tüm iş bağlantıları burada kurulurdu. Yasak sonrası sosyalleşme, yerden ısıtmalı olan bahçeye taşındı. Papermoon'da akşam üzeri buluşmaları, yerini uzun öğle yemeklerine bıraktı. Papermoon'da öğlen yemek yiyerek sosyalleşmek ahali için vazgeçilmez.[28]

Paper Moon ve benzeri restoranların; münhasıran üst kesim Beyaz Türklerin müdavimi oldukları, âdeta herkesin birbirini tanıdığı "*exclusive*" bir şehir kulübü havasında olması nedeniyle muhafazakâr kesimin köşe yazarlarına ve/veya siyasetçilerine bu mekânlarda rastlanması haber değeri taşıyacaktır. Nitekim bir dönemin ekonomiden sorumlu devlet bakanı Ali Babacan'ın türbanlı eşi ve arkadaşları ile Paper Moon'a gitmesi, haber konusu olacaktır.[29] Muhafazakâr kesimin tanınmış köşe yazarlarından Fehmi Koru ile Akif Beki'nin bu lokantalarda görülmesi de "olay" olacaktır. Fehmi Koru, *HaberTürk* gazetesinde yazmaya başlaması vesilesiyle bir mülakatta "sizi bundan sonra Paper Moon'larda, Nişantaşı mekânlarında daha sık görecek miyiz?" sualine, "Paper Moon'a Ertuğrul Özkök'ten daha sık gidiyorum!" cevabını verecek ve mülakatın ilerleyen dakika-

26 Reha Muhtar, "Şarap İçip Gevşiyorlar mı?", *Vatan*, 15 Eylül 2006.

27 "Tekstilciyle Bankacıyı Yakın Oturtmayız", *Sabah Pazar*, 19 Aralık 2010.

28 Ersin Süzer, "İstanbul'un en sosyetik 10 adresi", *Milliyet Cadde*, 19 Şubat 2014.

29 "Beyaz Türklerin Kalesinde Bir Türbanlı", *Vatan*, 26 Şubat 2004.

larında "[Ahmet Hakan'ı] elinden tutup Paper Moon'a ben götürmüştüm!" sözlerini ilave edecektir.[30] Ahmet Hakan'ın buna cevabı gecikmeyecektir:

> Fehmi Koru *HaberTürk*'teki röportajında demiş ki: "Ahmet Hakan'ı Paper Moon'a ilk ben götürdüm."
> Doğrudur. Gerçekten de Paper Moon'a ilk kez beni Fehmi Abi götürmüştür. Zaten başka türlüsü de olamazdı. "Paper Moon" gibi... Demode bir vitrin yerine, görülmek arzusuyla yanıp tutuşan yeniyetme heveskârların akıllarına gelebilecek ilk mekâna, insana "Buraya bir daha gelmemeliyim" dedirten bunaltıcı ve pozcu bir yere... Fehmi Abi'den başka kimse götüremezdi beni.
> Ben bir heveskârım, doğrudur. Ama Fehmi Abi... Benden daha heveskârdır.[31]

Ertuğrul Özkök de Akif Beki'yle olan bir tartışmasında Beki'ye hangi restoranlarda görüldüğü hususunda takılacaktır:

> Sevgili Akif Beki, sana küçük bir dedikodu. Ben görmedim, ama seni de görmüşler. Seni ve arkadaşlarını, "Sunset"te görmüşler. "Paper Moon"da görmüşler. Hatta, Kanyon'daki "Gina"da görmüşler. Vallahi her defasında Twitter yıkılıyor. Hiçbirinde masanızda başörtülü bir kadın yokmuş. Neden acaba?
> Başörtülü hiç mi kadın arkadaşınız, karınız, sevgiliniz, kızınız yok? Yoksa... Var da, onlar mı gelmek istemiyor? Daha da fenası, siz mi getirmek istemiyorsunuz? Ortalıkta dolaşan mod medyan şifresine bakılırsa, en son şıkmış.[32]

Paper Moon'un AKP'li yıllarda "*exclusive*" niteliğini kaybetmesi ve muhafazakâr kesimin gazetecileri ile "yeni zenginler"in de uğrak yeri olması, kimi patronları rahatsız edecektir. Transtürk Holding'in kurucu ortaklarından Faruk Süren, bu rahatsızlığını şöyle dile getirmekte:

> Paper Moon'da bile kaşığı sapından balta gibi tutup karşıdan dikine ağzına sokanlar var. Tarifim anlaşılmıştır umarım. Kol omuzdan bükülerek yüze dik duran kaşık, direk ağza giriyor. Demem o ki; Türkiye'de burjuva yok, zengin köylüler var artık.[33]

30 Kübra Par, "Fehmi Koru İddialara Yanıt Verdi", *HaberTürk*, 15 Temmuz 2014.

31 Ahmet Hakan, "Ahmet Hakan'ın 'Serpme Kahvaltı' İsyanı", *Hürriyet*, 16 Ağustos 2014.

32 Ertuğrul Özkök, "Akif Seni Sunset'te Görmüşler", *Hürriyet*, 8 Nisan 2011.

33 "Süren'den 'Özür Dileyen' Tamburacı, Söyleşinin Arkasında Durdu: Hayal mahsulü denmesi doğruluğunun kanıtı", 15 Mart 2017, http://www.diken.com.tr/surenden-ozur-dileyen-tanburaci-soylesinin-arkasinda-durdu-hayal-mahsulu-denmesi-dogrulugunun-kaniti/

Paper Moon'un "güç", "servet" ve "ün" ile özdeşleşmesinin bir diğer örneği, TFF Başkanı Mehmet Ali Aydınlar'ın bir televizyon programında kendisine sorulan "Kulüp başkanları ve medyanın önemli insanlarıyla akşamları görüşecek misiniz?" sualine "Türk futbolunda Paper Moon ve İstinyePark Masa dönemi bitti. Beni hiçbir akşam dışarıda göremeyeceksiniz" cevabıydı.[34]

Köşe yazarları arasında 1990'lı yılların ikinci yarısından bu yana gastronomi alanında uzmanlaşmış,[35] 2004 yılından bu yana da yeme-içme sektöründe faaliyet gösteren Jüpiter Group'un patronu olan *Habertürk* gazetesi yazarı Tayfun Topal'ın, 2013 yılını 2014 yılına bağlayan yılbaşı gecesini Paper Moon restoranında nasıl karşıladığını anlatan yazısı, müstesna bir elitizm örneği olarak basın tarihinde yerini alacaktı:

> İstanbul'un şehir kulübü Paper Moon'da her sene geleneksel olarak sadece devamlı müşterileri için bir parti yapılıyor. Dışarıdan gelen tanımadıkları birini almıyorlar, herkes rahat etsin diye. Yıllardır bu efsane konuşulur durur. Ancak Paper Moon'da yeni yıla girmek şimdiye kadar hiç kısmet olmamıştı. Her sene yeni yıla şehir dışında bir yerde girerdim. Bu sene de Kartalkaya'ya niyetlendim ancak yeterli derecede kar olmayınca vazgeçtim. İstanbul'da program yapmaya çalışırken önümde birçok alternatif vardı. Yazan çizen biri olarak nerede ne olduğunu daha iyi biliyorum. Düşündüm düşündüm Paper Moon'a gitmeye karar verdim. Karar vermesine verdim ancak yer yok. Paper Moon'un Superman lakaplı müdürü Sezgin Yüce "Ağabey bir bekle sana haber vereceğim" dedi ve yeni yıldan üç dört gün önce "Güzel bir yer ayarladım merak etme" diye mesaj atmış. Düşünün dört gün önceden arıyorum ama yer yok. Rezervasyonları bir ay önceden kapatmışlar. Bizim gibi son dakikacılar dışında herkes yerini belirlemiş. Hatta daha önceden gelip yerine bakanlar bile varmış. Yerimiz hazır artık, "nereyi ayarladın" diye sormuyorum. Kapı önü bile olsa eyvallah diyeceğim. İstanbul'da kalmışken evde oturmak olmaz.
>
> BOĞAZ'A TEPEDEN BAKMAK
>
> Aynı şekilde çok sevdiğim, İstanbul'un en iyi otellerinden biri olan Le Meridien'in residence bölümünde de iki günlük oda rezervasyonu yaptım. Açıldığı günden beri çok sevdiğim otellerin başında geliyor. Sevmem için o kadar çok neden var ki. Bir kere otel yeni ve konumu çok güzel. Bebek'e, Etiler'e 5 dakika mesafede. Boğaz bölgesine inmek isteseniz abartmıyorum 4 dakikada Boğaz'dasın. Bunun yanında evime, ofisime de yakın. Hizmet anlayışı çok iyi. Odalar Boğaz'a bakıyor. Bütün odalar çok geniş. Oda fiyatları Boğaz'daki otellere nazaran daha uygun. Çalışan personelin artık çoğunu tanıyorum. Bunların yanında otelin içindeki res-

34 "Papermoon Dönemi Bitti", 2 Temmuz 2011, http://sampiyl0.gazetevatan.com/-papermoon-donemi-bitti--386599-futbol-sampiyl0-haber/

35 Tayfun Topal, "Geceler Artık Daha Güvenli!", *Habertürk*, 4 Mart 2012.

toranlar, sektördeki restoranlara taş çıkarır. Yemeklerin lezzeti, sunumlar takdire şayan. Özellikle La Torre restoranı deneyin derim. Daha ne olsun. Tercih etmem için birçok neden var. Her şeyden önemlisi otelin tarzını çok beğeniyorum. Yeni yıl öncesi otele yerleştim. Önce bir sauna ve buhar odası, sonra hamamda köpüklü masaj ve odaya çıktım. Akşam için programım olduğundan iki köprüyü birden gören ve alabildiğine Boğaz manzarası olan barına gidemedim; o da bir dahaki sefere artık.

SOSYETE PAPER MOON'A AKIN ETTİ

Biraz dinlendikten sonra 5 dakika mesafedeki Paper Moon'a gittim. Yıllardır gidiyorum ancak bu sefer heyecan başka. İçeriye girer girmez yapılan hazırlıklardan zaten gecenin çok iyi geçeceğini anlıyorsunuz. Sizi kapıda ellerinde masa numarası yazan defterlerle bekleyen kızlar karşılıyor. Herkesi masasına kadar götürüyorlar. Herkes çok şık, kadınlar tuvalet, erkekler çoğunluk takım elbise tercih etmiş. Nereye baksan tanıdık. Onunla selamlaş, bununla selamlaş benim masaya geçmem 20 dakikayı buldu. Benim gördüklerim sadece bahçeye kadar giden yoldaki tanıdıklar. İçeride dört yüz kişi varmış. Kafe bölümüne ilk defa yeni yıl için masa atmışlar. O tarafları görmedim bile. Masaya geçtik küçük bir mönü yapmışlar. Çok kalabalık olduğu için hem mutfakta hem lezzette sorun olsun istememişler. Ama ana yemekten 6 çeşit, ara sıcaktan yine 5-6 çeşit, salata türü veya başlangıç için 10 çeşit tercih var. Ben gittiğimde saat 22.00'yi gösteriyordu. Tabii ki hemen yemek siparişi verdim. O gece porcino mantarlı safranlı risotto tercih ettim. Masadakiler ıstakozlu linguini tercih etti. O kadar kalabalık olmasına rağmen bütün yemekler çok lezzetliydi. Böyle gecelerde kimse memnun kalmaz hele hele ben hiç kalmam. Çünkü kalabalıktan dolayı servis aksar çoğu yerde. Ancak Paper Moon normal zamanda nasıl hizmet verdiyse yılbaşı gecesinin de hakkını verdi. Fiyat olarak belli bir şey yoktu. Ne kadar tüketirsen o kadar ödüyorsun. Gecenin sonunda gelen hesaba baktığımda gayet normaldi, hiç abartılmamıştı. Böyle gecelerde kişi başı bilmem kaç yüz TL deyip işin içinden çıkanlar var. Ne kadar tüketim yapabilirsin ki? Altı üstü bir ana yemek, bir başlangıç bir, iki şişe de içki içersin. Paper Moon bunu bilerek "ne kadar yersen o kadar ödersin kardeşim" diye yola çıkmış. Vallahi helal olsun. İsterlerse ciro rekoru kırabilirlerdi.

MUHTEŞEM BİR GECE

Ancak müşterileri hep tanıdık ve hep Paper Moon'u tercih edenler olduğu için böyle bir uygulama yapılmış. Dediğim gibi kimi ararsan o gece Paper Moon'daydı. Yan masamızda Dinçkök Ailesi'nin en çalışkan kadını Alize Dinçkök Eyüboğlu vardı.[36] Bütün aile aynı masada eğleniyorlardı. Alize Hanım o gece ne kadar samimi bir patron olduğunu gösterdi. Gecenin sonunda bütün personelle dans etti, hepsiyle eğlendi. Tebrik etmek gerekiyor. Bazı patronlar bırak eğlenmeyi tokalaşmaz bile. Bunu çok gördüm. Çevremde öyle kibirli adam da çok var, o yüz-

36 Bu yazının yayınlanmasından sonra Alize Dinçkök, eşinden boşanacaktır. Alize Dinçkök hâlihazırda Akkök Holding A.Ş. yönetim kurulu üyesi, Paper Moon'u işleten Akmerkez Lokantacılık yönetim kurulu başkanıdır.

> den çoğu ile görüşmüyorum. İstanbul'un elit tabakası olarak nitelendireceğimiz herkes oradaydı. Şimdi buradan kimler vardı diyerek tek tek yazmak istemiyorum. Unuttuğum oluyor, sonra bana gönül koyuyorlar. Milyar dolarlık zenginlerin hepsinin yurtdışında yeni yıla girdiğini düşünürüz. O gece gördüklerimden sonra öyle olmadığını anladım. Herkes Paper Moon'da eğleniyordu. Şampanyalar havada uçuşuyordu. Ama ne rahatsızlık duyan vardı ne de kavga gürültü. Gecede sanki bir aile yemeği yeniyor havası hâkimdi, sıcak ve samimi. Gece boyunca bir dakika yerinde durmayan personeli, komisi her şeyi hak ediyor.[37]

Habertürk yazarı Sermet Severöz, "İstanbul sosyetesinin bazı hanımları"nın doğum günlerini Paper Moon'da öğle yemeğinde kutladıklarını yazmakta:

> Sıra adresi çoğunlukla Paper Moon olan, kadın kadına yenecek öğle yemeğine geliyor. Bu yemeğin konseptli masa süslemesi yine ünlü olmak isteyen organizasyon şirketlerine emanet. Çünkü onlar bile markalarıyla naklen yayındalar... Derken moda dergilerinden fırlamışçasına şık ve gerilmiş hanımlarımız teşrif etmeye başlıyor sırayla. Ardından içi limon, nane, elma ve tarçın gibi sebze ve meyvelerle dolu koca bardaklarda bolca su, ama azıcık beyaz şarap içen hanımlarımızın hediye verme seremonisine geliyor sıra. Gucci, Chanel, Louis Vuitton ve Vakko gibi markalara ait paketlerin açılması da yayında. Bu yüzden alınan hediye bir zenginlik göstergesi. Bunu Sacré Coeur bazilikasından bile daha görkemli devasa bir pastanın mumlarının üflenmesi takip ediyor. Bir öğle yemeğiyle bitiyor bu hanımların yaş günü kutlamaları.[38]

Sermet Severöz aynı yazısında "İstanbul Sosyetesi'nin hanımları"nın aynı günün akşamında ise doğum günü kutlamalarını hangi mekânlarda devam ettirdiklerini şöyle anlatmakta:

> Ufak bir saç ve makyaj değişikliği için uğranan kuaförde kıyafetini değiştiriyor hanımlarımız. Şimdi sıra akşam yemeği öncesi içki içilecek mekânda. Bunun da adresi genelde ya Morini'nin terası ya da Lucca'nın bahçesi oluyor. Geldik en yakın aile dostlarıyla yenecek eşli akşam yemeğine... Bu yemeklerin de adresi belli. Ya People, ya Hazine, ya da Frankie![39]

- **Diğer Ünlü ve Gözde Mekânlar**

İstanbul'un bir diğer ünlü mekânı, yukarıdaki alıntıda adı geçen Bebek'teki Lucca. Açıldığı 2004 yılından bu yana ünlülerin müdavimi oldukları "iyi yemek,

37 Tayfun Topal, "Papermoon'da Yılbaşı Gecesi Nasıl Geçti?", *Habertürk*, 5 Ocak 2014.

38 Sermet Severöz, "Canlı Yayın Yaş Günleri", *Habertürk*, 19 Şubat 2018.

39 Sermet Severöz, "Canlı Yayın Yaş Günleri", *Habertürk*, 19 Şubat 2018.

iyi içecek ve hafta sonları sıkı bir eğlence sunan" Bebek'teki Lucca'nın kurucusu Cem Mirap, Ayşe Arman'ın "Beyaz Türklerin mekânı olarak anılmaya itirazınız var mı?", sualine cevaben mekânın müşterilerini şöyle tanımlamakta:

> Lucca'ya gelen kitleyi, Bebek, Etiler ve sahil şeridinde yaşayan, gustosu olan, hayatı dolu dolu yaşayan, iyi yemekten ve içecekten anlayan 25-45 yaş arası insanlar olarak tanımlayabiliriz.[40]

Bu tür mekânları devletin tepe yöneticilerinin veya eşlerinin ziyaret etmeleri halinde ise köşe yazarları, bu ziyaretlere simgesel anlamlar yükleyeceklerdir. Oray Eğin, Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olduğu dönemde eşi Hayrünnisa Gül'ün, Etiler'de açılan kısa ömürlü Fenix restoranına gitmesini şöyle yorumlayacaktı:

> Geçtiğimiz hafta, sessiz sakin bir İstanbul gecesinde Hayrünnisa Gül kimselere görünmeden şehre gelmişti. Belli ki methini duymuş olmalı ki hemen soluğu Etiler'de yeni açılan bir lokantada aldı.
>
> Bu aralar hemen herkes Etiler'deki Fenix'te masa kapmak, orada görünmek için birbiriyle yarışıyor. Hemen her gece dolu ve İstanbul sermayesinin eski ve yeni paraları orada kaynaşıyor. Dekorasyonu da muazzam; zaten bu konuda uluslararası şöhreti olan Zeynep Fadıllıoğlu'nun imzasını taşıyor. Andrew Martin iç mimari ödülü sahibi ve Ağa Han ödülü için finalist olan Fadıllıoğlu tam bir vaha yaratmış Etiler'in ortasında. Hakikaten içeriye girdiğinizde gözlerinizi alamıyorsunuz.
>
> Dekorasyona neredeyse bir profesyonel kadar ilgili Hayrünnisa Gül de Fenix'i detaylı bir şekilde inceledi. Bu ziyaretin bir başka anlamı daha var tabii ki. Bir süredir Ankara'da ciddi bir yol ayrımı göze çarpıyor: Türkiye karpuz gibi ikiye bölündüğünden beri bir taraf kutuplaşmayı artırmak için uğraşıyor, Çankaya Köşkü ise diyaloğa daha açık bir mesaj veriyor. Bu açıdan Beyaz Türklerin bir numaralı mabedi olan Fenix'e Hayrünnisa Gül'ün ziyareti, son günlerin moda tabiriyle söylemek gerekirse, gayet manidar.[41]

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Mabeyn Köşkü'ndeki görüşmelerinin ardından Tarabya Köşkü'ne dönerken yol üzerinde bulunan BigChefs restoranının işletmecisi ile valelerinin davetini reddetmeyip mekâna girip bir kahve içmesine de Cengiz Semercioğlu, simgesel bir anlam yükleyecekti:

> Cumhurbaşkanı Erdoğan, valenin teklifini kırmayarak BigChefs'e girdi ve bir kahve içti önceki gün... Çalışanlarla ve müşterilerle sohbet etti, fotoğraf çektirdi ve mekândan ayrıldı... Erdoğan'ın BigChefs'e gitmesini çok sevdim. Çünkü

40 Ayşe Arman, "Lucca Bir Keyif Merkezi", *Hürriyet*, 2 Mayıs 2015.

41 Oray Eğin, "Etiler'de Bir First Lady", *Sözcü*, 20 Nisan 2014.

> daha çok Beyaz Türklerin tercih ettiği bir mekândır BigChefs... Sadece yemekleri, Erdoğan'a ikram ettikleri özel kahveleri kadar şarapları, kokteylleri ve zengin alkollü içecek mönüsüyle de bilinen bir mekândır... Erdoğan'ın bu tür mekânlara gitmesi sembolik önem taşıyor... Gerilimin azaldığının, diğer yüzde 50'yi dışlamadığının sembolik göstergesi diyebilir miyiz... Başbakanlığı döneminde Rumelikavağı'ndaki Balıkçı Kahraman'a gitmişliği de vardı Erdoğan'ın... 1 Kasım'dan sonra keşke bir gün Nusret'e de gitse, keşke Bebek Balıkçısı'nda da otursa...[42]

2000'li yılların başına kadar sayıca nispeten az olan bu lüks mekânlar, yeni binyılda daha da çoğalacaklardı. Varlıklı işadamları ile aynı gusto ve hassasiyetleri paylaşan Ertuğrul Özkök, Güneri Cıvaoğlu, Oray Eğin gibi köşe yazarları yazılarında artan bir hızla "*fine dining*" restoranlarını konu etmeye başlayacaklardır. Bu köşe yazarları âdeta son derece elit bir kulübün imtiyazlı üyeleri gibi davranarak hem birbirlerini, hem de yemek yedikleri "*fine dining*" mekânları methedeceklerdir.

- **Aktörler ve Okullar**

Yeme-içme mekânlarında değişim daha "rafine", daha "lüks" mekânlara meyledince bu yerlerin baş aktörlerinin de artık "Bolulu Usta" veya "aşçı" sıfatlarıyla anılmaları pek "zarif" olmamakta. Sahnede yer alacak olan başoyuncu ve yardımcı oyuncular alaylı ve/veya Turizm Meslek Yüksek Okulu mezunu olmayıp İngilizceyi sular seller gibi konuşan, Amerika'nın ve/veya Avrupa'nın önde gelen beş yıldızlı otellerinde veya restoranlarında çalışmış, ortalama 40 yaşlarında genç chefler olacaklardır. "Chef" veya "sous chef" olmak ve/veya pastacılık – tatlı (pasta, cupcake, cookie, brownie) sektörüne girmek 2000'li yıllarda 30'lu yaşlardaki iyi eğitimli, çoğu zaman bir Amerikan üniversitesinden mezun, İngilizce bilen gençlerin girmeye can attıkları alanlar olacaktır. Bunlardan kimisi, eski bankacı yeni sivil toplumcu İbrahim Betil'in kızı Senem Betil örneğinde olduğu gibi, uluslararası ilişkiler, işletme yönetimi gibi revaçta meslek dallarında eğitim gördükten sonra finans, bankacılık, uluslararası şirketlerde çalışmak yerine yeni baştan mutfak sanatları okullarına girip pastacılık veya chef'lik eğitimi alacaklardı.

Türkiye'de cheflik mesleğine rağbet fazla olduğu için, bir yandan üniversitelerde gastronomi ve mutfak sanatları dalları kurulacak, diğer yandan bu eğitimi veren özel okullar açılacaktı. Bunlardan ilki, Mehmet Kemal Aksel'in 2004

42 Cengiz Semercioğlu, "Ne Oldu da Dünya Ünlüleri Urla'dan Villa Almaya Başladı?", *Hürriyet*, 8 Kasım 2015, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/cengiz-semercioglu/ne-oldu-da-dunya-unluleri-urladan-villa-almaya-basladi-40011497

yılında kurduğu Mutfak Sanatları Akademisi (MSA). MSA'nın amacı, yiyecek-içecek sektörüne nitelikli işgücü kazandırmak.[43] Bir diğeri, bir Amerikan otel yönetimi okulunun (AHA-IHMS) İstanbul kampusu olan Uluslararası Servis ve Lezzet Akademisi (USLA).

- **Eleştirmenler: Gastronomi Yazarları**

2000'li yıllarda medyada yeni bir sınıfın doğmasına şahit olunacaktır: Gurmeler ve gastronomi yazarları.

Bu kişiler hem hafta sonu ana mecra basında restoran eleştirileri yazacak, hem de televizyonda programlar düzenleyeceklerdi. Bunlar arasında Vedat Milor ve Mehmet Yaşin akla ilk gelen isimler. Daha öncelerinde ise Mr. Gurme mahlasıyla restoran ve yeme-içme yazıları yazan Serdar Turgut, Ahmet Örs ve *Hürriyet Pazar*'da altı yıl boyunca (2004-2020) "simit-havyar" başlığıyla yazılar yazmış olan iktisat profesörü Arman Kırım (1954-2011) vardı. Televizyon kanallarındaki programlara gelince temsili mahiyette şunlar sıralanabilir:

- Mehmet Yaşin-Teoman Hünal[44] ikilisinin sunduğu "Görevimiz Yemek" programı, BeIN Connect kanalı,
- 15 yıl Amerika'da kaldıktan sonra Türkiye'ye dönen şef Berke Kurtbay'ın sunduğu "Yes Chef" programı, BeIN Connect kanalı,
- Elif Edes Tapan'ın[45] sunduğu "Elif'le Lezzet Yolculuğu" programı, BeIN Connect kanalı,
- Şemsa Denizsel'in sunduğu "Şemsa'nın Hikâyesi", BeIN Connect kanalı,
- Los Angeles'te yaşayan Simla-Rüçhan Üner çiftinin sunduğu "Dünyaları Yerim" programı, BeIN Connect kanalı,
- Yerli ve yabancı chefler, 24 Kitchen Türkiye kanalı,
- Arda Türkmen'in sunduğu "Arda'nın Mutfağı" programı, Kanal D,
- Can Oba Restaurant'ın sahibi ve şefi Can Oba'nın sunduğu "Doğanın Tadı" programı, CNN Türk,
- Vedat Milor'un sunduğu "Tadı Damağımda" programı, NTV.

43 "MSA Hakkında", msa.com.tr/MSA-hakkinda

44 Hünal, Haziran 1990'da kurduğu The North Shields Pubs Yat ve Otelcilik Şti.'nin sahibidir.

45 Elif Edes Tapan, Emlakbank Genel Müdürü Engin Civan'a verdiği "rüşvetin belgesi mi olur p..." cevabıyla akıllarda yer eden Özal döneminin ünlü işadamı Selim Edes'in kızı, işadamı Okan Tapan'ın eşidir.

❖ "Hem Köşe Yazarıyız, Hem Gurmeyiz"

• Güneri Cıvaoğlu ve Gurme Kültü

Oray Eğin'in "Türk medyasında çalışanlar için Güneri Cıvaoğlu gazeteciler içinde kendi kültünü yaratabilen tek isim olmalı"[46] şeklinde söz ettiği *Milliyet* gazetesi başyazarı Güneri Cıvaoğlu; iyi yaşamayı seven, lüks zevkleri olan, bunu da yazılarına yansıtmakta hiç tereddüt etmeyen bir gazeteci. Oray Eğin bu durumu "Cıvaoğlu iyi yaşamayı seviyor, hatta bundan kendine bir kimlik de yarattı" satırlarıyla ifade ediyor.[47] Cıvaoğlu'nun yazıları yüksek varlıklı sürülmüş zevklere sahip okurlara hitap eden, parlak kuşe kâğıda basılı yeme-içme-gezi dergilerinde rastlanabilecek türden yazılar. Cıvaoğlu'nun sokakta rastladığımız sıradan insanlardan hoşlanmadığını, kendisi gibi "kültürlü" ve "rafine zevkler"e sahip kimselerle bir arada olmaktan hoşlandığını IPI'nin Fransa'nın Bordeaux şehrinde düzenlediği konferansa katılmak için Paris'e yaptığı uçak yolculuğunu anlatan yazısında fark ediyoruz. Cıvaoğlu yazısında konferans sırasında ikram edilen Fransız mutfağının leziz yemeklerini methettikten sonra Türk ve Fransız toplumlarını mukayese edip "kültürsüz" Türkler için şu yorumlarda bulunacaktı:

> Örtünmek ile iyi giyinmek arasında nasıl bir kültür uçurumu varsa... doymak için tıkınmak ile inceltilmiş lezzet almak için yemek arasında da büyük bir kültür farkı var.
>
> Asker mektubu ya da bakkal pusulasının ötesinde bir şeyler okumak... kahvede pişpirik kartlarının üzerinden dik dik bakarak ya da meyhanede erkek erkeğe kafa çekerken mertlik edebiyatı yaparak maço muhabbeti takılmanın ötesinde çok watlık fikir şimşekleri çaktıran fikirleri üretmek, çarpıştırmak... Bunlar da kültür boyutlarıdır.
>
> Ne yazık ki genelde hâlâ karın doyurmak ve mektup ya da bakkal pusulası okuyabilmek... kahve ve meyhanelerde erkek erkeğe maço muhabbeti takılmak aşamasındayız.
>
> İstanbul-Paris arasında uçarken, tuvalete gidip gelmek için uçağı boydan boya yürüdüm... Bizimkilerden bir tane kitap okuyan vardı... Gerisi silme o sabahki günlük gazetelere dalmışlardı ya da hiçbir şey okumadan yüksek sesle bağıra çağıra laflıyorlardı.
>
> Paris-Bordo arası uçarken kitap okuyanlar ile gazete okuyanlar hemen hemen aynı sayıdaydılar.[48]

---

46 Oray Eğin, *Bunları Kimse Yazmadı İsim İsim Medya*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, Mart 2009, s.152.

47 Oray Eğin, *a.g.e.*, s.153.

48 Güneri Cıvaoğlu, "Lezzet ve ötesi", *Sabah*, 9 Eylül 1990.

Cıvaoğlu, her vesileyle kendinden bahsetmeyi seven bir gazeteci. İstanbul cemiyet hayatının "top figürleri" (*top figures*) ile aynı çevreye mensup olduğunu ima etmekten geri kalmayan biri. 2017 yılında "merkezi İtalya olan küresel prestij dergilerinden" *Gentlemen Türkiye*'nin verdiği "gentleman yazar" ödülü için tertip edilen geceye "gentleman kan grubundan olanlar" ve "Türkiye'ye iz bırakanlar" ile bir araya gelecek ve ödülü "kadim can arkadaşım" sıfatıyla andığı İstanbul cemiyet hayatının ünlü simalarından işadamı Adil Benardete'nin[49] elinden alacaktı.[50]

Güneri Cıvaoğlu, gurmeliğe düşkünlüklerini gizlemeyen meslektaşları arasında apayrı bir yere sahip. Özkök ve Eğin, âdeta Güneri Cıvaoğlu kültünü yaratmış olan meslektaşları zira her vesileyle ondan bahsetmeyi görev edinmişler. Cıvaoğlu'nun Instagram hesabına Boşnak şarkıcı Emina Jahović'le birlikte çekilmiş "karizmatik" bir fotoğrafını koyması üzerine Ertuğrul Özkök şu yorumda bulunacaktır:

> Güneri Cıvaoğlu, Sunset'te, Emina Sandal'la çekilmiş fotoğrafını Instagram'a koymuş.
>
> – **İLK BAKIŞTA:** Eldeki şampanya ve ağızdaki puro, güç ve karizmanın, dominant alfa erkeğin en kült sembolü olarak kendini gösteriyor.
>
> – **GÜLÜMSEMENİN MEKANİĞİ:** Ona atfedilen Jack Nicholson çizgisini derinleştiriyor. Nicholson'un ortadan kaybolduğu bir dönemde sahne tamamen ona kalmış gibi mutlu bir hali var.
>
> – **EMİNA'YA SARILIŞ DİLİ:** Özenli ve güven verici. Mesafesi çok iyi ayarlanmış bir tutuş.
>
> – **KADEHE HÂKİMİYET:** Kadehin üstünden kavramış. Her zaman, "Kadehi avuçlamak yanlış, sapından tutmak gerekir" diyen Ali Esat'ın, "Tutuş yanlış, şampanyayı ısıtacaksın" eleştirisine koz veriyor.
>
> – **GÖZ DİLİ:** Tipik Güneri Cıvaoğlu. Hafif, ama dozu kibre terfi etmeyen hafiflikte bir yukardan süzüş... Yüze calculee (hesaplanmış) bir küçümseme ifadesi veriyor. Ama calculee dediysem çok ince ve zarif hesaplanmış. Ona yakışıyor.
>
> – **GENEL DEĞERLENDİRME:** Hepimizin hayran olduğu, hepimizin paltosundan çıktığı tipik Güneri Bey... Hemingway'in Jack Nicholson olarak sureti...
>
> Kısaca çok sevdim bu fotoğrafı...
>
> Tabii Emina dersen... Her zamanki gibi yıkılıyor...[51]

49 Benardete Benap Tekstil Ticaret A.Ş.'nin sahibidir.

50 Güneri Cıvaoğlu, "Bonjour Istanbul", *Milliyet Cadde*, 27 Mayıs 2017.

51 Ertuğrul Özkök, "Vatan Aşkıyla Vatan Kundaklayan Şaban", *Hürriyet*, 25 Şubat 2017.

Özkök, bu yazısından bir yıl sonra Koç Holding bünyesinde yer alan Otokoç Otomotiv'in kuruluşunun 90'ıncı, Rahmi Koç'un iş hayatına başlamasının 60'ıncı yıl davetine de katılacaktı. Bir diğer davetli Güneri Cıvaoğlu idi. Özkök davetle ilgili izlenimlerini aktardığı yazısında yine kadim dostu Güneri Cıvaoğlu'nu methetmekten geri kalmayacaktı:

> OTOKOÇ davetinde Güneri Cıvaoğlu da vardı. Beyaz tuksedosu içinde, özellikle yeni orta yaş kadınları gözünde epey sükse yaptı. Ben biraz ezik oğlan gibi kaldım. İntikamımı almak için tuksedosuyla ilgili son dedikoduyu anlatayım. Bu tuksedo 30 yıllık. Altına giydiği ayakkabılar da öyleydi. Düşünebiliyor musunuz adam hiç değişmiyor. Ben 2 kilo aldım, veremiyorum. Sabahları bilmem kaç şınav çekiyormuş. Zaten birçok kadının gözünde Jack Nicholson etkisi yaratıyor. Artık yetişmem mümkün değil.[52]

Bu yazılar; *Hürriyet* gazetesinin hitap ettiği okur kitlesinin ezici çoğunluğunun sadece renkli rüyalarında hayal edebilecekleri müreffeh bir hayat tarzının methiyesi değil, aynı zamanda basın camiasındaki dost meslektaşları sayesinde ünlü Amerikalı aktör Jack Nicholson'a benzetilen "Güneri Cıvaoğlu kültü"nün de göklere çıkarılmasıdır.

Oray Eğin, gazetecilerin çoğunlukta olduğu ve kendisinin de katıldığı bir davetin izlenimlerini aktardığı yazısında hem bu Güneri Cıvaoğlu kültünü dile getirecek, hem de çok elit bir çevrenin mensubu olduğunu hissettirecektir:

> Mesleğimin ilk başlarında sınıf atlama açlığımın bir yansıması olarak kendi kendime "Güneri Cıvaoğlu'nun katılmadığı davetlere katılmama kararı" almıştım. Kader bizi sonunda aynı mekânda buluşturdu ve ayaküstü sohbet ederken yerli Jack Nicholson'ımızın hâlâ yerli Jack Nicholson'ımız olduğunu düşünüyordum.[53]

Özkök, Cıvaoğlu ve "İstanbul beyefendisi", yazar, gurme, mimar, seyyah Ali Esad Göksel'in birbirlerinden ayrılmaz bir gurme üçlüsü olduğunu Özkök'ün Paper Moon'da yediği bir yemeği anlatan bir diğer yazısından öğreniyoruz:

> Güneri Cıvaoğlu ve Ali Esat'la birlikte cumartesi akşamı üç gazeteci, misafir İtalyan şef Andrea Sposini'nin yemeklerini tattık...
>
> Yemekten önce Paper Moon'un sürekli şefi Giuseppe Pressani ile de sohbet ettik. Benim çevremdeki Türklerin en beğendiği İtalyan restoranlarının başında Paper Moon geliyor...

52 Ertuğrul Özkök, "Hürriyet Yayın Yönetmeni Bu Mutfaktan mı Çıktı", *Hürriyet*, 21 Haziran 2018.

53 Oray Eğin, "Türkiye'nin MET Gala'sı", *HaberTürk*, 6 Aralık 2019.

> Yani Giuseppe Türk damak tadını iyi biliyor.
> Onun İstanbul'daki gözlemlerine göre "Türkler için İtalyan yemeği deyince akla pizza ve makarna geliyor." Oysa bir İtalyan şef için İtalyan mutfağı bu değil... Misafir şef Napoli bölgesinden. Yani aslında "Margarita pizza"nın icat edildiği yerden. Ama oradan Milano'ya yerleşmiş. Yani kuzeyin daha sofistike mutfağına...
> Bize o akşam oradan harika yemekler yaptı. Peki iyi birer "Beyaz Türk" olarak bizim makarna ve pizza ile ilgili görüşümüz nedir? Güneri Cıvaoğlu "İtalya denince, benim için de önce pasta geliyor" dedi... Benim durumum biraz farklı... İtiraf edeyim, gastronomi söz konusu olunca bir numaralı takiyyeci haline dönüşüyorum. Çünkü iyi bir Türk olarak ben de pasta (hamur işi) ve pizza hastasıyım.
> Ama resmi görüşüm sorulunca hep pizza ve makarnayı biraz küçümseyip, "Daha sofistike İtalyan mutfağını seviyorum" cevabını veriyorum. Fransız deyişiyle biraz "Noblesse oblige" (Asalet böyle davranmayı gerektirir) hali yani...
> Ne de olsa hayat, küçük ikiyüzlülükler, irtifası iyi ayarlanmış yukarıdan bakmalar ve sonradan görme asaletçilik oyunlarıyla daha güzel ve eğlenceli hale geliyor...[54]

Güneri Cıvaoğlu ise bir yazısında Avusturyalı ünlü şef Wolfgang Puck'un Maçka, St. Regis Oteli'nde açtığı Spago restoranının özel tadım menüsünü tanıtacak, yazısını Puck ve diğer davetlilerle birlikte yemek yediği masanın fotoğrafıyla süsleyecektir:

> Şef Wolfgang bir Avusturyalı. 15 yaşından beri mutfaklarda. Paris'ten New York'a pek çok iddialı restoran şeflerinin yanında yetişmiş. Sonra... İlk Spago'yu Hollwood'da 35 yıl önce açmış.
> Şimdi... Hollywood'da bir tane daha, Londra'da, Doha'da, Bahreyn'de Spago'lar hizmet veriyor. İstanbul'daki ise Maçka St. Regis Otel terasındaki deniz, Kız Kulesi ve tarihi yarımada manzaralı terasta. Geride kalan hafta İstanbul Spago'da üst üste özel menü geceleri düzenlendi.
> Bu özel menünün adı "journey (yolculuk)..." 35 yıllık yolculuğuna bir Şef Wolfgang gönderisi. Spago İstanbul'da bu menü seçkin bağların ürünlerinden şişelenen tatlarla, makul bir fiyatla bir yol boyunca konuklara sunulacak.[55]

Cıvaoğlu, Spago'nun "suşi mutfağı" açması üzerine bir diğer yazısını Spago'nun Suşi mutfağına ve şefine ayıracaktır.[56] Cıvaoğlu bir diğer yazısında Fransa'da "Master of Chefs" (Şeflerin Üstadı) sıfatıyla anılan ünlü şef Alain Ducasse'ın Versailles Şatosu'nda açtığı Ore restoranının tanıtımı için düzenlenen özel geceye katılacaktır. Cıvaoğlu yemeğin nefasetini şöyle özetleyecektir:

---

54 Ertuğrul Özkök, "Sayın Bakan Sarin Deposuna Füze Atılır mı", *Hürriyet*, 17 Nisan 2018.

55 Güneri Cıvaoğlu, "Pencere Kenarına Çiçek", *Milliyet*, 5 Kasım 2017.

56 Güneri Cıvaoğlu, "Gecce Dünyaya Açılıyor", *Milliyet*, 27 Ocak 2018.

Dönem giysileri içindeki hizmetlilerin servis yaptığı masada müthiş lezzet tadımları... Ki... Bu lezzetler sunulan P2 kategorisindeki şampanyalara uyum sağlamak üzere seçilmiş. P2 bir "marka" değil. 7 yaşından yukarı yaştaki şampanyalar için kullanılan bir tanım deyimi.[57]

Mey İçki Grubu'nun[58] CEO'su Galip Yorgancıoğlu'nun ithal edip dağıttığı Ketel One votkasının tanıtımı için verdiği davete katılan *HaberTürk* yazarı Serdar Turgut'un bu geceyi anlatırken çizdiği atmosfer, Fortune 500 Türkiye veya Capital 500 listelerinde[59] yer alan şirket patronlarının veya CEO'larının katıldıkları bir yemeği andırmakta ve gene Güneri Cıvaoğlu efsanesini canlı tutmakta:

> Galip Yorgancıoğlu gibi "Kaliteli, iyi nasıl yaşanır?" sorusuna kafa yormuş ve bulduğu cevapları arkadaşlarıyla paylaşan bir insanı tanımış olmaktan dolayı çok şanslı görüyorum kendimi.
>
> Onun sayesinde arada bir İstanbul'da buluşup şıklıklar yaşıyoruz ve ayrıca yine onun sayesinde bir yurtdışı grubumuz oluştu. Güneri Cıvaoğlu, Ertuğrul Özkök, Can Ataklı, Vahap Munyar ve benden oluşan bu grup ne zaman bir araya gelsek, günceli unuturuz, yüksek keyif arayışına gireriz, deneyimler yaşarız ve bunları da paylaşırız.
>
> Ertuğrul Özkök hep söyler; bu ülkede biz gazetecilere iyi yaşamanın yolunu açan, bunun teorisini yapan ve bunu savunan Güneri Cıvaoğlu'dur. Özkök ona "Usta" diye yaklaşır, ben de gayet tabii ki öyle bakıyorum meseleye. Birlikte olduğumuzda hep yeni şeyler öğrenirim bu gruptan ve Türkiye'nin dedirttiğinin aksine keyfe ve şıklıklara "Vaovvv" derim.
>
> Önceki akşam Mey İçki Grubu'nun CEO'su Galip Bey sayesinde Marmara Pera'nın üst katındaki Mikla'da buluştuk. Gündem, Ketel One votkalarının dünyanın en iyisi seçilmesiydi. Bu sadece bir vesileydi tabii ki, önemli olan dostlar birbirlerini görsünler, sohbetler etsinler, hayata dair paylaşsınlardı. Bu defa grupta Özkök yoktu, o Amerika'da gelecek için hazırlanıyor. Palo Alto'da bir dijital gazetecilik konferansına katılıyor.
>
> Buluşma vesilesi votka olunca, yemeğe geçmeden önce o muhteşem votkanın birçok kokteylini içtik. İçimi çok zarif ve rahat olduğundan insanı yanıltabiliyor, çok içebiliyorsunuz. Yanlış anlamayın, bundan şikâyetçi olduğumdan değil, sadece okuyucuyu uyarmak için söylüyorum bunu.
>
> Bu tür yemeklerde mönü başta insanı ürkütebiliyor, ama bu hata oluyor; çünkü sırayla gelen yemekler daima tadımlık oluyor. Hepsini bitirdikten sonra bile şiş-

57 Güneri Cıvaoğlu, "14. Louis sofrasında şarap olmazmış!", *Milliyet*, 30 Ekim 2016.

58 Mey İçki, TEKEL'in alkollü içkiler bölümünün özelleştirilmesi sırasında TEKEL'in imal ettiği rakı ve şarap tesislerini devraldı. Mey İçki, aynı zamanda yabancı alkollü içkilerin ithalatını ve dağıtımını yapmakta.

59 Bu listeler, Türkiye'nin en önemli 500 şirketinin sıralandığı listeler olup yılda bir kere *Fortune Türkiye* ve *Capital* dergileri tarafından ilan edilir. Bu listeler, Amerikan iş dünyasına hitap eden ünlü *Fortune* dergisinin yayınladığı yıllık Fortune 500 listesinin Türkiye muadilleridir.

> kinlik hissetmiyorsunuz. Kayra şarapları içtik yemekte tabii ki, yemek hızımız biraz düşünce arada yine votkaları "digestif" niyetine içtik.
>
> Tüm mönüyü yazmaya yerim yetmez, ama birkaç örnek vereyim de gecenin lezzet havasını hayal edin. Başlangıçlar arasında kuru bonfile ve humus (baş ve işaret parmağınızla bir yuvarlak yapın, üç adet kurutulmuş bonfile bu boydaydı, yanında humus, Antep kuşboku ezmesi), tam buğdaylı mantı (sebzeli mantı, manda yoğurdu, domates, fırınlanmış sarmısak, Antakya sumağı) vardı. Ana yemekte ise benim favorim incikti (Trakya kıvırcık incik. Tütsülenmiş patlıcan, Kayseri sucuklu kuru fasulye), ayrıca levrek de bulunuyordu.
>
> Güzelliklerden bahsettik, ama bazen hata yaparak arada bir Türkiye'den de konuştuk. Neyse bu hatamızı çabuk düzelttik ve şık konulara döndük hemen. Her tabak ve her şarap geldiğinde bir "Vaovvv" çektim içimden ve mutlulukla dolu olarak döndüm eve. Sonuç itibarıyla dostlar arası sohbetten kaynaklanıyordu bu "Vaovvv" dedirten gece.[60]

- **Oray Eğin ve Haz Yazıları**

İyi yaşamayı seven köşe yazarları arasında gazetecilik yüksek lisans eğitimi için 2011 yılında gittiği New York'a eğitiminin sonunda yerleşen Oray Eğin ayrı bir yere sahip.[61] Eğin'in birçok yazısı "çat kapı" New York'ta, "çat kapı" Cenevre'de, Paris'te, Londra'da olabilme imkânına sahip, özel jet sahibi veya özel jet kiralama yahut "first class" veya "business class" uçma imkânına sahip varlıklı Beyaz Türklere hitap eden yazılar. Böyle yazılarından birinde Eğin, lokantalarda yemek yeme konusundaki hayal kırıklığını şöyle dile getirecektir:

> Yalan söylediğimi düşüneceksiniz ama epey bir zamandır hayatımdan genel olarak yemeği ve dışarıda yemek yeme fikrini çıkardım. Artık lokantalara gitmemem, hiç yemek yemediğim anlamına gelmiyor. Ama yemeğin bir ritüele dönüşmesi, sürekli iyi yemek ve yeni lokanta peşinde koşma yarışında havlu attım. Bir: Doyuma ulaştım, artık şaşırmıyorum. İki: Sürekli hayal kırıklıkları yaşamaktan bıktım.

Oray Eğin'in hayal kırıklığının sebebi, yıllar önce Serdar Turgut ile birlikte New York'ta gittiği Per Se restoranında[62] 2017 yılının Ocak ayında kişi başı 325 dolar ödeyerek yediği ve aşırı tuzlu olduğundan ana yemeği mutfağa geri gönderdiği akşam yemeği. Eğin, bu yemeğin serüvenini anlattıktan sonra "birkaç

60 Serdar Turgut, "Vaovvv Dedirten Gece", *HaberTürk*, 22 Şubat 2013, https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/822299-vaovvv-dedirten-gece

61 Ayşe Arman, "New York'ta Fit Değilsen... Seksi Unut!", *Hürriyet Kelebek*, 17 Şubat 2013.

62 Haziran 2020 itibariyle lokantanın "şef'in tadımlık menüsü"nün fiyatı 355.- dolardır. "Menü", https://www.thomaskeller.com/sites/default/files/menus/03.14.2020_dinner_tasting.pdf

gün önce Londra'daki Fat Duck'ta[63] akşam yemeği yemiştim, eğer El Bulli'de[64] masa bulabilseydim büyük üçlemeyi tamamlayacaktım" diye yazacaktı. Eğin, yazısının devamında İtalyan chef "Massimo Botura'nın kendi büyükannesinden uyarladığı 'Tagliatelle al ragu' rüyalarıma giriyor" notunu da ekleyecekti. Eğin yazısını "en iyi lokantalar şahsi listem" başlığıyla Nobu Malibu (Malibu, California) ve River Cafe (Londra) lokantaları hakkında ayrıntılı bilgi vererek ve Nobu Malibu'da çekilmiş bir fotoğrafı ile süsleyerek bitirecekti.[65] Eğin'in bu yazısına cevap veren Serdar Turgut, Per Se restoranının pahalılığını şu satırlarla teyit edecektir:

> Eğer bir gazetecinin yanında çok zengin bir arkadaşı veya harcama yetkisi yüksek olan bir yayın yönetmeni yoksa Per Se'de bilinçli tercihli yemek yemesi için de bir neden yok.[66]

Eğin bir diğer yazısını İstanbul, Etiler'de açılan kısa ömürlü, kendi tabiriyle "Beyaz Türklerin bir numaralı mabedi olan" Fenix restoranına ayıracaktır. Oray Eğin "bu aralar herkes Etiler'deki Fenix'te masa kapmak, orada görünmek için birbiriyle yarışıyor. Hemen her gece dolu ve İstanbul sermayesinin eski ve yeni paraları orada kaynaşıyor" satırlarıyla atmosferin kısa bir tasvirini yaptıktan sonra dekorasyonu yapan Zeynep Fadıllıoğlu'nu övecektir.[67] Eğin, 2019 yılına ait bir diğer yazısında ise Berkeley'deki (California) Chez Panisse[68] restoranından söz edecekti:

> Adlarını kamuoyunun bilmediği ama Türkiye'nin en parlak beyinlerinden oluşan bir WhatsApp grubunun üyesi bir arkadaşım. En iyi üniversitelerde okumuş, her

63 The Fat Duck lokantasında sadece yemek bedeli 325 sterlindir. Bu meblağa içkiler, ekstralar ve servis bedeli dâhil değildir. Kaynak: "Faqs", https://www.thefatduck.co.uk/faqs

64 "Usta aşçı Ferran Adria tarafından, 24 yıl önce, ülkenin kuzeydoğusunda enfes deniz ve orman manzarasına küçük bir koyda kurduğu restoran, yıllardır üç Michelin yıldızı taşıyarak kendi çapında bir rekor kırmıştı. Şef Adria El Bulli'yi yılın altı ayı sadece akşam yemeği için açık tutuyor, diğer yarısını ise kendi deyişiyle 'gıdaları tatlarını moleküler düzeye ayırıp beklenmedik tatlarla birleştirdiği' yaratıcı yemek tarifleri üzerinde çalışarak geçiriyordu. El Bulli'de müşteriler yemek siparişi vermiyor, şefin önlerine getirdiği yemekleri onun verdiği talimatlara göre yiyordu. Her yıl yaklaşık 1 milyon rezervasyon talebi alan 50 masalı El Bulli'de müşteriler, içki ve vergiler hariç kişi başı yaklaşık 400 dolar ödüyordu. Adria son servisini verdikten sonra 'Herkes üzülmem gerektiğini söylüyor ama ben dünyanın en mutlu insanıyım, El Bulli ölmedi, sadece şekil değiştirdi' dedi. Adria restoranı 2014'te El Bulli Yemek Akademisi olarak yeniden açacak." Kaynak: "Efsane Restoran El Bulli Kapandı", *Hürriyet*, 30 Temmuz 2011.

65 Oray Eğin, "1200 TL'ye Değmeyen Bir Akşam Yemeği", *HaberTürk*, 5 Şubat 2017.

66 Serdar Turgut, "Oray ile Düello", *HaberTürk*, 6 Şubat 2017.

67 Oray Eğin, "Etiler'de Bir First Lady", *Sözcü*, 20 Nisan 2014.

68 16-21 Mart 2020 tarihli akşam yemeği menüsü 75 dolardan başlayıp 160 dolara kadar gidiyor. Kaynak: "Menu", https://www.chezpanisse.com/menus/restaurant-menu/

> biri kendi alanında başarılı, kariyer ve beyin olarak hepimizin ilerisindeki parlak isimler bunlar. Kendi aralarında tartıştıkları konular bazen yıllar sonra kitlelere yayılıyor. Yaklaşan yerel seçimlerle ilgili ne düşündüklerini merak ettiğimde California'nın Berkeley şehrindeki Chez Panisse isimli lokantadan yeni çıkmıştım.[69]

Eğin bir diğer yazısında geçmişe gidecek ve 2013 yılında vefat eden piyanist besteci Ferdi Özbeğen'in onuruna vermeyi planladığı ancak gerçekleştiremediği davette "Julia Child'in[70] "boeuf bourgignon" tarifini pişirmeyi" planladığını yazacaktı.[71]

Eğin COVID-19 salgını nedeniyle uzun süre kapalı kalmış olan New York'un ünlü restoranı Balthazar'ın 24 Mart 2021 tarihinden itibaren tekrar hizmete açılmasından sonra restoranda ilk yemek yiyişi vesilesiyle kaleme aldığı yazısında "iki kişilik masamızda bir beş kişi yetecek kadar yemekle bir senenin acısını çıkarttık" yazacaktı. Eğin restoranın New York'un ünlülerinin rağbet ettikleri bir mekân olduğunu, gurme zevklerini saklamaya çekinmeyen, arasında kendisinin de yer aldığı kimi "Türk ünlüleri"ne de bu restoranda rastlanabileceğini belirtecekti: "Fatih Altaylı ve Ertuğrul Özkök ile beni de bir masada görmüş olabilirsiniz bir seferinde". Eğin aynı yazısında hem Balthazar'ın, hem de New York'un bir diğer ünlü restoranı Le Bernardin'in COVİD-19 salgını nedeniyle fiyatlarını arttırdıklarından söz edecek ve pahalı olduklarını kabul edecektir:

> Lokantalar da fiyatlarını artırıyor. Balthazar'da 10 dolar olan patates kızartması 13 dolara çıkmış bu sene; kurdan bağımsız, New York için bile pahalı. Tek kadeh şarap 22 dolara satılıyor. Mönüdeki fiyatlara eklenen birer-ikişer dolarla hesap kabarıyor.
>
> Kentin bir başka lokantası Le Bernardin'de açıldı; şef Eric Ripert tadım mönüsünü 210'dan 270 dolara yükseltti. "Daha lüks olacak," diyor ama içki, bahşiş derken dışarıda yeme-içme sadece belli bir ayrıcalıklı kesimin lüksü olacağa benziyor. Bir senenin bedelini ödeyeceğiz işte.[72]

---

69 Oray Eğin, "Beyaz Türkler Seçimi Bıraktı, Organik Tarıma Daldı", *HaberTürk*, 25 Mart 2019. https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2412919-beyaz-turkler-secimi-birakti-organik-tarima-daldi

70 Julia Child (1912-2004) ünlü bir Amerikalı şef, yazar ve televizyon programcısıdır. Hayatı *Julia & Julia* filmine konu olmuştur.

71 Oray Eğin, "Ferdi Özbeğen'in Beyaz Piyanosunun Arkasında Neler Yaşandı", *Habertürk*, 14 Kasım 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2870164-ferdi-ozbegen-in-beyaz-piyanosunun-arkasinda-neler-yasandi

72 Oray Eğin, "Balthazar'da ilk yemek", *Habertürk*, 2 Nisan 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3025688-balthazarda-ilk-yemek

Oray Eğin bir diğer yazısında Amerika'da Rhode Island'da bulunan Al Forno İtalyan restoranında da yedikten sonra memnuniyetini şöyle ifade edecektir:

> Londra'da River Cafe, Berkeley'deki Chez Panisse'den sonra Al Forno'yu da Top 3 listeme ekleyerek lokanta defterini kapatıyorum. Benim için neredeyse bir ömür süren arayış tamamlanmış oldu, artık hiçbir lokantanın beni bu üçü kadar etkileyemeyeceğini, bu üçlü oligarşiyi hiçbir gücün sarsamayacağını çok iyi biliyorum.[73]

Bu haz tezahürleri karşısında bir nefes alıp temel bir suali tekrar tekrar sormak lazım: Bu tür yazılar kime hitap ediyor? Tabii ki yurtdışına sık sık seyahat etme, çok yıldızlı restoranlarda yemek yeme, çok yıldızlı otellerde kalma imkânına sahip varlıklı, hatta yüksek varlıklı bir kesime.

- **"Medeniyiz ve Batılıyız Çünkü Şaraptan İyi Anlarız"**

Türkiye geleneksel alkollü içkinin rakı olduğu bir ülke. Şarap ise Batı kültüründe egemen olan bir içki. 1980 sonrası Türkiye'sinde değişmeye başlayan hayat tarzı çerçevesinde Batı'nın "seçkin" ve "soylu" yaşam tarzlarına ve ailelerine öykünme, imrenme eğilimine paralel olarak Türkiye'deki şarap üreticileri, medyanın desteğiyle toplumun üst gelir seviyeli kesimine bir şarap kültürü yerleştirmeye çalışacak ve bunda da muvaffak olacaklardır. Artık bir zamanlar karikatürlere ve fıkralara konu olan "şarapçı" tipler yerine basında beş yıldızlı nezih restoranlarda pahalı yemeklerin eşliğinde şarap içen çiftlerin haberleri ve fotoğrafları yer almaya başlayacaktır. Bağ sahibi olmak, şarap üretmek artık burjuvalaşmanın, soylulaşmanın, Batı normlarına uygun bir hayat sürdürmenin vasfı ve karakteristiği haline gelecekti. Köşe yazarları da bu yeni eğilime yazılarıyla destek vereceklerdi.[74] Bu mutlu ortam, AKP'nin iktidara gelmesi ile birlikte gerginleşecektir.

Milliyet gazetesindeki sütununda Ali Rıza Kardüz müstear adıyla "yeme-içme kültür" konulu yazılarıyla tanınan Güngör Uras bu gelişimi ve de yeni yayınlanmaya başlayan *Gusto* dergisini şöyle tanıtacaktı:

> Düşük gelir düzeyindeki insan için önemli olan "karın doyurmak"tır. Ama gelir düzeyi tırmanmaya başlayınca, insanlar "soğan-ekmek" ve de "buz gibi yayla suyu" dışında şeylerin arayışına girer.

73 Oray Eğin, "Mahvedilmeyen tek bir şehir kalacak mı", *Habertürk*, 24 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3113798-mahvedilmeyen-tek-bir-sehir-kalacak-mi

74 Bunlar arasında Mehmet Yalçın, Türkiye'nin ilk "içki yazarı" olarak temayüz edecektir. Bkz. "Mehmet Yalçın", mehmetyalcin.org/biyografi

> Türkiye'de bu arayışları görüyoruz. Önce yemek kültürüne ilgi başladı. Şimdilerde içki kültürüne ilgi uyanıyor. İçkiyi, alkol bağımlılığı ve sarhoşluk ile eşdeğer gören anlayış gevşiyor. Özellikle şaraba ilgi yayılıyor, şaraba ilgi arttıkça insanlar rakı gibi yüksek alkollü içkilerden uzaklaşıyor.
>
> Bu gelişme gazetelerde, dergilerde, TV'de yemek ve içki ile ilgili haberlere, bilgilere daha çok yer ayrılmasına yol açıyor.
>
> Yemek ve içki konusunda uzmanlaşmalar başladı. Bu sektörde ve özellikle içki konusunda en geniş birikime sahip uzmanlardan Mehmet Yalçın, *Gusto* isimli "Türkiye'nin ilk içki kültürü dergisi"ni yayımlamaya başladı.
>
> Aylık derginin temmuz ayında üçüncü sayısı yayımlandı.
>
> *Gusto*'da Mehmet Yalçın, Tuğrul Şavkay, Cevat Erbil, Teoman Hünal, Ahmet Örs değişik konularda yazıyor. Dergide şarap tadımları hakkında bilgi veriliyor. Şarabın sağlık ile ilişkisi anlatılıyor. Lokantalar tanıtılıyor.[75]

AKP'li yıllarda medyanın gündemini en fazla meşgul eden konulardan biri "Batılı/Laik yaşam tarzı"nın âdeta bir simgesi haline gelecek olan restoranlarda alkollü içecek servisi olacaktır. AKP iktidarının ilk on yılında medya, sürekli bu konuyu haberleştirecektir.[76]

Cumhuriyet gazetesi yazarı Nilgün Cerrahoğlu, Eylül 2009'daki bir yazısında "ailesi yüz yılı aşkın süredir Beşiktaş'ta kök salan bu yerleşik İstanbullu okurumuz" tanımlamasıyla takdim ettiği bir okurunun e-postasına yer verecektir. Bu okurun şikâyeti, bir Ramazan akşamı Beşiktaş'ta arkadaşları ile birlikte gittiği bir balıkçı lokantasında keyif çıkarırlarken, çevrenin en eski meyhanesinin Ramazan dolayısıyla kapalı olduğunu fark etmeleri ve bunun diğer içkili lokantalar üzerindeki muhtemel zincirleme etkisinden kaygı duymaları olacaktır. Okur, kendini "çok yalnız" hissettiğini belirttikten sonra Eugène Ionesco'nun "Gergedan" hikâyesine atıfta bulunarak şöyle yazacaktır:

> Şehirde herkes Gergedan olmaya başlayınca, bu dönüşüm önce büyük bir korkuyla karşılanır, sonra halk tarafından büyük tepkiler, lanetlemeler gelmeye başlar. Gergedan'a dönüşüm artınca halk bunu benimsemeye, bunun o kadar da fena bir şey olmadığına karar verir. Sadece (başkarakter) Berenger bu saçmalığa karşı

75 Ali Rıza Kardüz, "Gusto: İçki ve Yemek Kültürü Dergisi", *Milliyet*, 8 Temmuz 2001.

76 İki örnek vermekle yetinelim: (a) Ağustos 2007'de İçişleri Bakanı Osman Güneş'in Bodrum'da bir otelde katıldığı bir resmi toplantıda ikram edilen risottoyu yedikten sonra içine şarap katıldığını öğrenmesi üzerine Muğla valisi ile olan tartışma (Kaynak: "Yemekte Şaraplı Risotto Krizinin Perde Arkası!", *Milliyet*, 19 Ağustos 2007) (b) Mayıs 2008'de Sultanahmet'teki Golden Horn Oteli'nde 14 Alman parlamenter ile birlikte yemeğe giden SPD Berlin Eyaleti milletvekili Dilek Kolat'a içki servisi yapılmaması. Kaynak: Aydın Ulum, "Turiste İçki Var Türk'e Yok", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2008; Ezgi Başaran "Tadını Tim Çıkardı Biz Sadece Seyrettik", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2008; Ertuğrul Özkök, "Demek ki Onun Zihniyeti Böyleymiş", *Hürriyet*, 28 Mayıs 2008.

> çıkar ve halkı uyarır ama nafile! Her geçen gün ('gergedanlaşanların' sayısındaki) artış devam eder. Sıra en yakın dostlarına da gelmiştir. Onlar da malum dönüşüme ayak uydururlar. Sadece sevgilisi Daisy kalmıştır onunla. Ama kısa sürer beraberlikleri; Daisy de bir Gergedan'dır artık. Daisy'nin de gidişiyle, Berenger uzun bir konuşma yapar ve oyun sona erer. Konuşmanın sonundaki bir iki cümleyi kitaptan aktarmak istiyorum.
>
> (Gergedanlara haykırarak) Herkese karşı, kendimi savunacağım, herkese karşı, kendimi savunacağım! Son insanım ben, sonuna kadar da insan kalacağım! Teslim olmuyorum![77]

Cerrahoğlu'nun bu yazısı da mümtaz bir elitizm örneğidir. Okurunun "köklü bir İstanbul ailesi"nin bir ferdi olduğu vurgusu bunun bir kanıtı.

Toplumsal ortamın değişmeye başladığı bir dönemde Türkiye'deki şarap üreticileri faaliyetlerine, AKP iktidara gelmeden önceki yıllarda olduğu devam edecekler ve satışlarını arttırmaya gayret edeceklerdi. Alkollü içeceklerin satışlarına üç yıl sonra getirilecek kısıtlamaların henüz mevcut olmadığı 2010 yılında Kavaklıdere Şarapları şirketinin murahhas azası Ali Başman, bu gerçeği "kişi başı 1 litre olan yıllık şarap tüketimi 2 litreye çıksa, müthiş gelişmeler olur" sözleriyle ifade edecekti.[78] Bunu yapabilmek için sadece reklam yeterli değildi. Aynı zamanda ana mecra basında "hayat tarzı" (*life style*) sözcülüğünü yapan ve Beyaz Türklere seslenen köşe yazarlarını bu pazarlama kampanyasının birer aktörü haline dönüştürmek gerekiyordu. Nitekim de bu köşe yazarları, basın ilkelerini hiçe sayarak yazılarıyla Türk şaraplarının reklam yüzleri olacaklardı. Bunun için de şarap üreticileri İstanbul'un "*fine dining*" restoranlarında verecekleri davetlere, "gurme" olmakla övünen köşe yazarlarını "şarap degüstasyon seansları"na davet edeceklerdi.

Kavaklıdere Şarapları yetkilileri İstanbul'da, Topaz Restaurant'ta Pendore serilerini tanıtmak için Ertuğrul Özkök, Oray Eğin, Ahmet Hakan ve Sedat Ergin'i davet edeceklerdi.[79] Doluca şaraplarının İstanbul'un en seçkin 11 lokantasında organize edeceği "event"de müşteriler, bir hafta boyunca şişe açtırmaksızın istedikleri yerli ve yabancı şarapları özel menüler eşliğinde tadacaklardı.[80] Doluca'nın bu etkinliğinin beşinci yıldönümünde Türk şaraplarının âdeta fahri tanıtıcısı rolüne soyunan Ertuğrul Özkök, "Türk şarapçılığı son on yılda büyük

77 Nilgün Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s.49-50.

78 Vahap Munyar, "Türk Şarabının 'Üç Büyüğü' Aynı Restoranda Buluşur mu?", *Hürriyet*, 3 Mayıs 2010.

79 Vahap Munyar, "Türk Şarabının 'Üç Büyüğü' Aynı Restoranda Buluşur mu?", *Hürriyet*, 3 Mayıs 2010.

80 "İstanbul Kadeh Kaldırıyor", *Hürriyet*, 6 Kasım 2006.

işler başardı" müjdesini verecek ve bütün yazısını Türk şaraplarının tanıtımına ayıracaktı.[81] Güneri Cıvaoğlu da Doluca'nın yeni şaraplarını tanıttığı gece davetini şöyle anlatacaktır:

> Sibel Kutman Amerika'da dans eğitimi almış, Türkiye'ye bu sanat kariyerini sürdürmek üzere dönmüştü. Ama... Yazgısı onu ailenin şarap işlerinin başına getirdi. DOLUCA şarapları onun dokunuşlarıyla daha da lezzet kazandı. Boğaz'a karşı Sunset'te hoş bir gece... Sibel'in getirdiği "satışa yeni çıkacak" şaraplar yudumlanıyor. İlerleyen saatlerde lezzeti paylaşanlar çoğalıyor. Nuray Sert, Tuğçe Tatari,[82] Ertuğrul Özkök, Sedat Ergin, Ahmet Hakan, Oray Eğin... Gerçek bir gurme olarak güzel şarap, güzel yemek ve güzel sohbetin buluştuğu o güzel gece nedeniyle en keyifli olan Sunset'in sahibi Barış Tansever'di.
>
> Önce DOLUCA'nın pembesi, İspanyolca "yaz" mevsimi anlamına gelen VERANO (2009)... Cabernet Sauvignon ve Öküzgözü harmanı... 8-9 derecede içilmesi gerekiyor. Bu yıl 30-35 bin şişe üretilmiş.
>
> Yemek KAV-Tuğra ile başlıyor. Kalecikkarası'ndan üretilmiş gövdeli bir şarap. Boğazkere-Tuğra gelecek yıl satışa çıkacak. Ana yemekle ALÇITEPE (2007)... Shiraz ve Cabernet Sauvignon kupajı.
>
> Enfes... O gece 2 gezi planlandı. Birincisi DOLUCA'nın bağlarına, ikincisi Nuray Sert'in Karadeniz'deki evine...[83]

Güneri Cıvaoğlu'nun mizah ölçüsünü kaçırıp yazısında davette hazır bulunan *Hürriyet* gazetesi yazarı Nuray Mert'ten ısrarla "Nuray Sert" olarak söz etmesi, Nuray Mert'in haklı ve yerinde tepkisine yol açacaktı:

> Güneri Cıvaoğlu, pazar günkü yazısında (*Milliyet*) benim ismimi Nuray Sert şeklinde yazmış. Şaka olsun diye yaptıysa, bu tür lise şakalarından vazgeçmesini, karşılaştığı insanların isimlerini aklında tutamadığı için yanlışlıkla yaptıysa da, birçok yaşıtı gibi emekliye ayrılıp evinde oturmasını tavsiye ederim.[84]

Güneri Cıvaoğlu için şarap Avrupalı olmak, Avrupa kültürünü özümsemek ile eşdeğer anlam taşıyor. Yazılarını takip edenler için Cıvaoğlu'nun snobizmi ve seçkinciliği malum bir özellik. Ancak şarabı bir "medeniyet simgesi"ne dönüştüren şu yazısı, snobizminin ve seçkinciliğinin zirvesi olarak ayrı bir yer işgal etmekte:

> Hoş bir yaz gecesiydi... Davetin birinci bölümü için, IPI (Uluslararası Gazetecilik Enstitüsü) Bordeaux katılımcıları, saat 18.00'de şatonun bahçesinde toplanmıştık.

---

81 Ertuğrul Özkök, "Türk Şarabının Onuncu Yıl Nutku", *Hürriyet*, 19 Kasım 2010.

82 2008 ila Haziran 2013 arası *Akşam* gazetesi yazarı idi. 2016 yılında Demirören Şirketler Grubu ortaklarından Ergin Demirören'in oğlu Bilgin Erdoğan Demirören ile evlendi.

83 Güneri Cıvaoğlu, "Ferhat Şarkısıyla Elif'i Ağlattı...", *Milliyet*, 18 Nisan 2010.

84 Nuray Mert, "Her Zaman Konsensüsle Olmuyor", *Hürriyet*, 19 Nisan 2010.

Bu "şarap başkentinde" rüya gibi bir haftanın sonuydu... Enrico Rothschild, bizleri kapıda karşıladı. Şarap rengi, daracık, yakaları göğüste çapraz kavuşan, uzun kadife bir ceket giymişti... İçinde dantel bir gömlek. Altında daracık siyah bir pantolon. Eski zaman asil giysileri içinde dimdikti, zarifti. Bahçede, Lafite Rothschild şaraplar sunulmaktaydı.

Çevremiz, yemyeşil bir okyanus gibi uzanan asma bağlarıydı. Ufukta, tek bina, tek şato yoktu.

Sadece hemen sağda, birkaç yüz metre ileride bir şato vardı. O da ailenindi. Mouton Rothschild şaraplarını üretiyordu. İki şato dünya pazarlarında kıyasıya rekabet içindeydiler.

Şato büyük değildi. İstanbul'daki ikinci derece tarihi eser köşklerden biraz daha irice... 110 yıl önce alınmış. Babaanne Rothschild, Victoria stili döşemiş. Daha sonra aynı masayı paylaştığımız Sadrettin Ağa Han'ın eşinden dinlediğime göre "sadece bu şatonun porselen ve seramikleri için bir fabrika, 15 yıl özel üretim yapmış.."

Uzanların şaraplarını ve teknesini[85] aldığı iddia edilen Rothschild'lerin şatolarında bir akşam geçirmiştim.

Gece Mavisi Ceket

Güneş battı..

Bizi aşağıdaki kava aldılar. Yeraltında, çapı 300 metre dolaylarında, 360 derece bir anfi. Anfinin her basamağında binlerce şarap fıçısı...

Toprak kokulu serin mahzeni binlerce mum aydınlatıyordu. En aşağıdaki meydana 250-300 IPI'lı konuk için yuvarlak masalar koymuşlar. Anfiyi örümcek ağı gibi saran dehlizler 2 kilometre... 10 binlerce şarap fıçısı yıllanmaya bırakılmış. Dehlizlerde gezintiden sonra, mumların aydınlattığı yuvarlak masalara dağıldık.

Bu kez Enrico Rothschild, filmlerde gördüğümüz o asil ceketlerinden bordo renkli olanını çıkarmış, gece mavisi olanıyla gelmişti.

Bizlere, sadece kendi şatolarının değil, yörenin en iyi 17 tür şarabının sunulacağını söyledi. Yudum şölenini, harikulade lezzetler eşliğinde yaşadık.

Şarap Cumhuriyeti

Bordeaux, bir şarap cumhuriyeti...120 bin hektar üzüm bağı var. Yılda 700 milyon şişe -Türkiye nüfusunun 10 katı- şarap üretiliyor. Sayıları 200'ü bulan köy evi azmanı şatolar, farklı adlar taşısa da bölgeleri belirli... Sözgelişi kırmızı şaraplar Medoc, Grav, Saint-Emilion, Pomerol, Fronsac, Les Côtes bölgelerinde 6 farklı tür üzüm bağlarından üretilmekte. Saint-Emilion bağları ile, son zamanlarda Türkiye'de çok işitilen Petrusların üretildiği Pomerol bağları sırt sırta. Birinden diğerine geçiş bir adım bile değil... Fakat apayrı tat... Bordeaux şarabını "oda ısısı" dedikleri 12 dereceyle 20 derece arasında tutmak gerekiyor... 20 dereceden

85 TMSF tarafından el konulan Uzan ailesi ile Erol Aksoy'a ait nadide şarap, konyak ve şampanyalar Antik A.Ş. tarafından 25 Eylül 2004 tarihinde müzayede ile satılacaktı. Kaynak: "Uzanlar'ın Trilyonluk Şarap Stoku Satışa Hazır", *Hürriyet*, 18 Eylül 2004.

> yukarıları, "oda ısısı" diye zorlamak, şarabın lezzetini azaltıyor... Şarap, ayrı bir kültür. Bir haftalık ziyaretle falan olacak şey değil. Fransa'nın ve yerkürenin hatırı sayılır hemen hemen bütün şarap yörelerini gördüm, oldukça okudum da... Bir şeyler öğrendim sayılır ama, ne kadar bilmediğimi daha çok öğrendim... AB zirvesinden tarih beklerken bu siyaset değil, şarap yazısı oldu... Ama yadırganmamalı. Avrupalı olmak yollarına düştük bir kere... Şarap, yemek, resim, heykel, müzik, felsefe, edebiyat, sinema, tiyatro, mimari de konuşacağız. Avrupa kültürünü paylaşmak gerek. O kültür şarapla sulanır, beslenir. Avrupalı, "İnsan, yolculukta ve şarap masasında belli olur" der. AB yolculuğunda, şarap masalarından uzak kalınmaz. Yani... Avrupalılaşmak, Petrus'u, sadece batık banka patronlarının kavlarına TMSF el koyduğu zaman konuşmak değil...[86]

Özkök bir diğer yazısında, gene şarap tanıtımı yaparken pahalı ve "rafine" zevklerini teşhir etmekten kaçınmayacaktır:

> Bana göre, şarapların en kadınsısı 'Sassicaia'dır.[87] Sevdiğiniz kadına açabileceğiniz en güzel şarap ise 'La Tâche'dır. Böyle şeylerde faturaya bakılmaz ama ben yine de fiyatları vereyim, havaya girip zorda kalmayın, bana da küfür etmeyin. Bir şişe Sassicaia'yı ortalama bir Avrupa restoranında 150 ile 250 Euro arasında açtırabilirsiniz. Ya La Tâche... Paris'te normal bir yılını 900 ile 1200 Euro arasında açtırabilirsiniz. Pazarlık yapılabilir ama etkilemeye çalıştığınız bir kadının önünde bunu yapmak ister misiniz bilmem. Ben yapamam, yapmam...
>
> Türkiye'de ikisini de bulmanız kolay değil. Benim bilebildiğim La Tâche İstanbul'da sadece bir restoranda var. Onun da yanılmıyorsam bir tek şişesi kaldı. Fiyatı mı? Hiç sormayın, ben bile söylemeye utanıyorum.
>
> Sadece şunu söyleyeyim. Aşık bir erkek için açacağı her şişe La Tâche'ın fiyatı makuldür. Biliyorum çok büyük bölümünüz içinizden, "Oha" demesiniz bile "Yok artık" diyeceksiniz. Haklısınız. Bu kadar parası olmayanlara da müjdem var. Artık sevdiğiniz kadına sunabileceğiniz her fiyat grubunda olağanüstü şaraplar var. Yalnız şunu söyleyeceğim. Kadını gerçekten seviyor, önem veriyorsanız, verebileceğinizin biraz üzerine çıkmaktan korkmayın.
>
> Fark yaratın.[88]

Ertuğrul Özkök ve kimi meslektaşlarının şarap tanıtım kampanyalarının fahri reklam yüzü olmaları, ileriki yıllarda başka tanıtım kampanyalarında da devam edecekti. Bu kampanyaları düzenleyen, MEY İçki Grubu CEO'su Galip Yorgancıoğlu idi. Yorgancıoğlu, MEY İçki'nin dağıtımını yaptığı ithal ve yerli alkollü içecekleri toplumun en seçkin kesimine tanıtmak için Ertuğrul Özkök, Güneri Cıvaoğlu, Serdar Turgut ve benzeri haz yazıları ile ünlenen

86 Güneri Cıvaoğlu, "Şarap/AB", *Milliyet*, 14 Aralık 2004.

87 Toscana (İtalya) bölgesinin şarabı olup wine.searcher.com'a göre dünyanın en popüler altıncı şarabıdır.

88 Ertuğrul Özkök, "Bir Kadın İçin Hangi Şarabı Açarsınız", *Hürriyet*, 9 Ekim 2011.

köşe yazarlarını sık sık içki tatma etkinliklerine (*event*) davet edecekti. Güneri Cıvaoğlu benzeri bir davet sonrası yazısına "Galip Yorgancıoğlu ile Türkiye'de ve sınırın ötesinde bu kaçıncı 'yudumlama' safarimiz artık bilmiyorum ama bu kez de yıldız sayısı yüksekti" satırlarıyla son vermesi bu davet/etkinlik sıklığının bir ifadesiydi.[89] Bu etkinliklerden birini Güneri Cıvaoğlu şöyle anlatmakta:

> Ertuğrul Özkök şarap kültürünün adamıdır. Rakı içmez. Bir süre önce Berlin'deydik. İmperial serisinin Berlin'in en gözde mekânında listeye girişini ıslattık. MEY İçki'nin lezzet paletindeki iddialı şarapların daha önce Paris'te listelere girişine de tanık olmuştuk. Palette enfes rakılar da var. Ertuğrul Özkök'ün rakıyla hiç işi olmadığını öğrendik. O güzelim Yeni Rakı, Tekirdağ'lar, Klüp ve son ürün ÂLÂ'dan uzak nasıl kalınır?
>
> Karar verdik "İstanbul'a dönüşte bir rakı sofrası kurulacak, Ertuğrul da bu yeni dünyada yerini alacak..." Berlin grubu bir eksikle (Serdar Turgut) Rumelihisarı'ndaki İskele'de toplandık. Ertuğrul Özkök, Vahap Munyar, Can Ataklı, bizim mahallenin dışından bir kaç dost ve Galip Yorgancıoğlu... Davet sahibi MEY İçki CEO'su Galip Yorgancıoğlu harika bir masa hazırlatmış. Marco Ferreri'nin *La Grande Bouffe*'sini[90] hatırladım. Lokum gibi lakerda dilimleri, tuzda pişmiş alevlerle sunulan balık, ıstakoz... Gerisini saymayayım.
>
> Ben de o gece için dışarıdan toprak güveç çanağında pastırmalı kuru fasulye yaptırmıştım. Parmak yedirten cinsten. ÂLÂ'lar Galip Yorgancıoğlu'ndan. Biz kadehleri devirirken Ertuğrul bir kadehi aşmadı. Gene de başlangıç olarak bu performans ümit verici... Ertuğrul Özkök'e bir de sertifika hazırlanmış.
>
> Benim vermem programlanmış. Sertifikada yazılanları yansıtayım:
>
> ÜSTÂD-I ÂLÂ Sertifikası
>
> Bir şarap duayeni olarak nam salmış. Sn. Ertuğrul Özkök, %100 kuru üzümden üretilen, meşe fıçılarında dinlendirilmiş, 3 kez distile Yeni Rakı ÂLÂ'yı dost sofralarında muhabbetle ve coşkuyla içerek, 500 yıllık bir geleneğin parçası olmaya ve bu üstâd-ı âlâ sertifikasını almaya hak kazanmıştır.[91]

Cıvaoğlu'nun aktardığı bir diğer etkinlik Bodrum, Türkbükü'nde "ünlüler" ile iş âleminin varlıklı patronlarına hitap eden Maça Kızı[92] mekânındaydı:

> Bodrum Türkbükü'nde lacivert kadife bir gece. Maça Kızı'ndayız. Gündem, Mey'in bu yılki "Imperial'i". Her yıl Mey İçki şarap çeşitlerinden sadece biri ve Kayra'nın şarap yapım uzmanı Daniel O'Donnell'e göre "en iyisi" seçiliyor.

89 Güneri Cıvaoğlu, "Kuzey'in Haremi", *Milliyet*, 8 Nisan 2012.

90 1973 yılında gösterime girmiş bir Fransız-İtalyan ortak yapımı filmidir. Filmin konusu ölümüne yemek yemek için toplanmış bir grup arkadaştır.

91 Güneri Cıvaoğlu, "İki Duru İnsan...", *Milliyet*, 17 Nisan 2011.

92 Maça Kızı 1977 yılında Ayla Emiroğlu tarafından kuruldu. 2000 yılında oğlu Salih Erozan Washington'daki ünlü Cities restoranının kapatıp Bodrum'a yerleşti, Maça Kızı'na ortak oldu ve yönetimi üstlendi.

> "Imperial" etiketiyle şişeleniyor. Bu yıl "Imperial," Trakya Cabarnet Sauvignon ve Merlot 2009 üzümlerinden yapıldı. Kayra şaraplarından 100 bin şişeden sadece 1'i "Imperial" etiketli. Imperialler tezgâhlara çıkar çıkmaz tükenir. Bu yıl sadece 17 fıçıdan 4.500 şişe üretildi. Imperial'in Maça Kızı'ndaki tadım gecesi içilen şaraplarla uyumlu bir menü sunuldu. Bu "mahzen/mutfak" sevişmesi Maça Kızı'nın 25 yıllık şefi Aret Sahakyan'la Daniel O'Donnell'in ortak çalışması. Cameo D'oro ve Cameo Rose ile başladık. Terra'nın Sauvignon Blanc, sonra Kayra Vintage Chardonnay 2010...
>
> Terra beyaz Kalecik Karası...
>
> Ne yazık ki, bar sahibi asmalarını söktüğü için bir daha öğretilemeyecek Kayra Vintage Sangiovese 2007...
>
> Final "Imperial." Yemek sonrası Leona Bloom, Muscat yarı tatlıyla, tatlı ve kahve. Çok isim sıraladım ama bunlar da meraklısına. Türkiye'de şarapçılık ciddi bir yükseliş eğrisi çiziyor. Mey İçki'nin CEO'su Galip Yorgancıoğlu, Imperial'i "doğanın cömertliğinin şişelenmiş hali" olarak tanımladı. Mahzenlerde yıllanacak Bordeaux tarzı bir şarap bu.[93]

Yurtdışında yapılan bir kampanya ise MEY İçki'nin ithal ettiği İskoç viskilerinin tanıtımı için olup İskoçya'da asırlık bir şatoda yapılacaktı. Bu tanıtımda Ertuğrul Özkök, Mehmet Yılmaz ve Güneri Cıvaoğlu davetli olarak yer alacaklar, İskoç tarzı kilt etekleri ve kıyafetleriyle çektirdikleri fotoğraflarıyla süslenmiş köşe yazılarında tadını çıkardıkları İskoç viskilerinin reklamlarını yapacaklardı.[94]

1990'lı yıllarda başlayan ve şarap üreticilerinin köşe yazarlarının desteğiyle toplumun bir kesimine şarap içme kültürünü yerleştirmeye, şarap tüketimini arttırmaya yönelik tanıtım faaliyetleri, 2000'li yıllarda da aynı hızla devam edecek ancak önlerindeki en büyük engel, AKP'nin alkollü içki tüketimine karşı olması ve bunu yasal tedbirlerle güçlendirmiş olması olacaktır.

- **Alkollü İçecek Satışlarına Kısıtlama Getiren Kanunun Kabulü**

Başbakan Erdoğan, 25 Nisan 2013 günü Yeşilay'ın düzenlediği Global Alkol Politikaları Sempozyumu'nda yaptığı konuşmada tavrını gayet net belli edecek ve alkollü içecek satışlarına yönelik yasal düzenlemelerin geleceğini ilan edecektir:

> Tek parti iktidarının tepeden inmeci, dayatmacı çağdaşlaşma zihniyeti yüzünden söz konusu kanun[95], tümüyle yürürlükten kaldırıldı. "Çağdaşlaşacağız, modern-

93 Güneri Cıvaoğlu, "Şarap Dostları Çemberinde", *Milliyet*, 22 Temmuz 2012.

94 Ertuğrul Özkök, "Medyada Etek Tadımı", *Hürriyet*, 8 Nisan 2012; Güneri Cıvaoğlu, "Kuzey'in Haremi", *Milliyet*, 8 Nisan 2012.

95 Erdoğan'ın atıfta bulunduğu kanun 14 Eylül 1920'de sarhoşluk veren içkileri yasaklayan Men-i Müskirat Kanunu'dur. Kanun 9 Nisan 1924'de Mustafa Kemal hayatta iken kaldırılmıştır. Dolayısıyla Erdoğan'ın "Tek Parti İktidarı" eleştirisi aslında Mustafa Kemal'e yöneliktir.

> leşeceğiz, uygarlaşacağız, alafrangalaşacağız" denilerek, âdeta taklitçi bir anlayışla alkol tüketimi özendirilmeye ve teşvik edilmeye başlandı. "Bedeli ne olursa olsun' dediler, 'ölenler öldü kalan sağlar bizimdir'" dediler.
>
> Tek parti döneminde alkol teşviki o kadar abartılı bir propagandaya dönüşmüştür ki lokantalara alkolün ne kadar yararlı olduğuna dair afişler asılmıştır.
>
> Bira milli içki olarak halka sunulmuştur. Hâlbuki bizim milli içkimiz ayrandır.
>
> Atatürk Orman Çiftliği'nde çocuklara adeta süt gibi alkollü içki içirildiğine dair fotoğraflar var.
>
> Şunu çok iyi anlamalıyız. Topluma hiç yararı olmayan, tersine zararı olan alkol kullanımının yaşam tarzı olarak savunulacak hiçbir tarafı yoktur.
>
> Alkol, sağlığın bozulmasının ve erken ölümün üç nedeninden biridir.[96]

Kanunun kabulünden önce Başbakan Erdoğan'ın yasa tasarısını savunduğu AKP grup toplantısında sarf ettiği şu sözler, tartışmalara yol açacaktı:

> Bilim bunun zararlı olduğunu çok net ortaya koyuyor. Basit gördüğümüz sigara insanı lime lime doğruyor. İnancı gereği yapıyor diyorlar. Hangi din olursa olsun din doğruyu emrediyorsa din emrediyor diye karşısında mı duracaksınız? İki tane ayyaşın yaptığı yasa muteber oluyor da dinin emrettiği bir yasa sizin için neden reddedilmesi gerekiyor.[97]

Tartışmalar, "iki ayyaş" tabiri üzerinden çıkacaktı. Erdoğan'ın bu kelimeler ile Atatürk'ü ve İnönü'yü kastettiği ileri sürülecek, bunun üzerine AKP genel başkan yardımcısı ve parti sözcüsü Hüseyin Çelik, şu açıklamada bulunmak zorunda kalacaktır:

> Tamamen sözün gelişi olarak söylenmiş bir sözdür. Ahmet'i veya Mehmet'i, şu veya bu şahsı, A veya B devlet adamını kastederek söylenmiş bir söz değildir. Sözün gelişi söylenmiştir. Altında derin manalar, farklı isimler aramanın bir manası yoktur. CHP'liler bundan da bir istismar konusu çıkarma çabası içinde olabilirler. Ben başbakanım adına bunu rahatlıkla söylüyorum, kendisiyle de bu konuyu paylaşmış biri olarak söylüyorum. Bu tamamen sözün gelişi olarak söylenmiştir, herkesin bunu bilmesi gerekiyor.[98]

Kanun'un *Resmî Gazete*'de yayınlanıp yürürlüğe girmesinden önce alkollü içecek üreticileri medyaya verecekleri dikkat çekici son ilanlarıyla müşterilerine veda edeceklerdi.[99] Yeni Rakı'nın reklam metni şöyleydi:

---

96 "Erdoğan Türkiye'nin Milli İçkisini Açıkladı", *Hürriyet*, 26 Nisan 2013.

97 "Erdoğan: İki Ayyaşın Yaptığı Yasa...", *Sözcü*, 28 Mayıs 2013, https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/erdogan-konusuyor-10-301877/

98 "İki Ayyaş Sözüne O Açıklık Getirdi", *Milliyet*, 29 Mayıs 2013.

99 "Reklamlar Bitti. Bize Müsaade!", *Sözcü*, 29 Mayıs 2013.

Adabımızdandır; veda etmez, müsaade isteriz.
Çünkü biliriz; biz bir araya geldikçe, dostluğumuz da
muhabbetimiz de hep yeni kalır.
500 yıldır olduğu gibi...

'HEP YENİ KAL KARDEŞİM.'

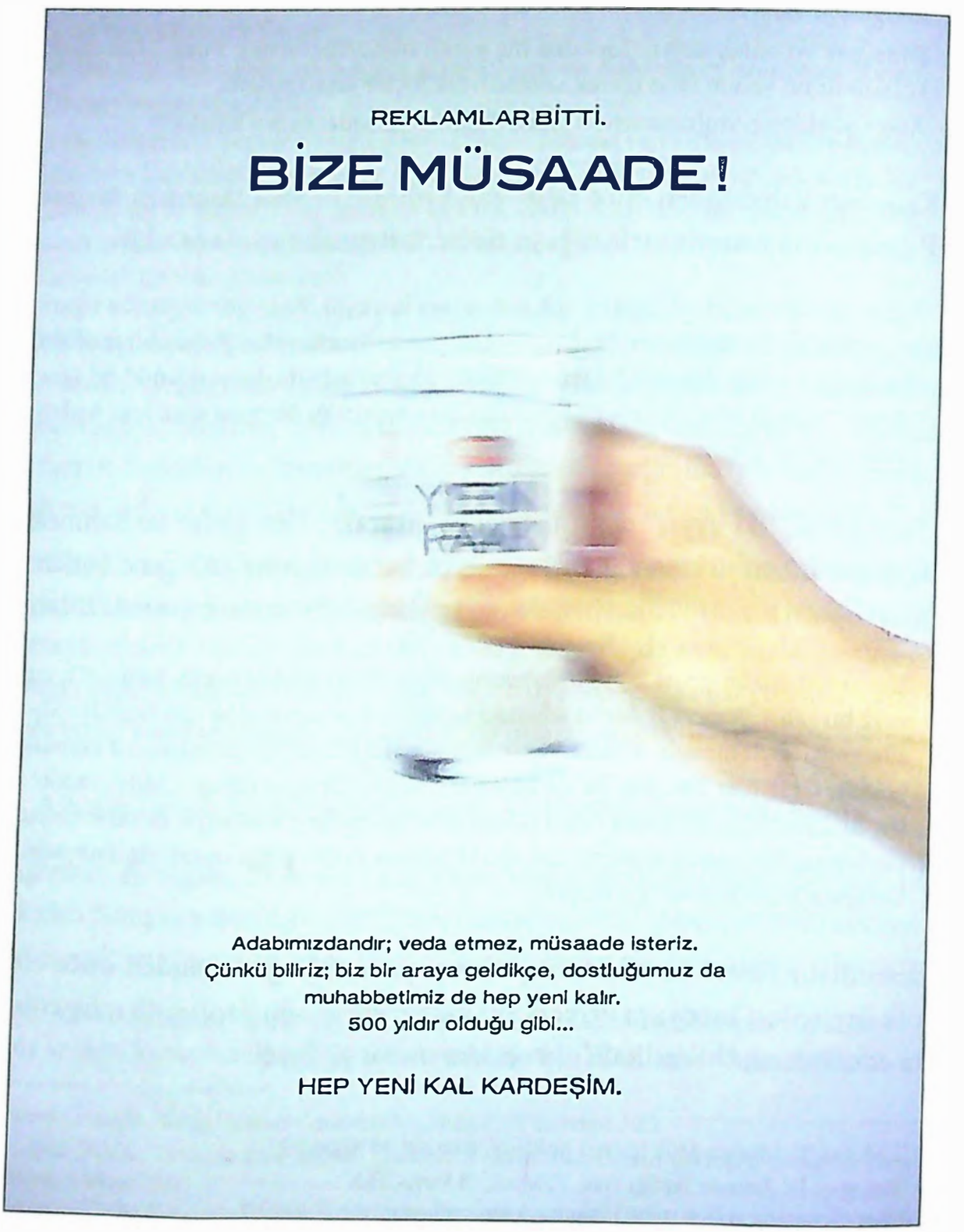

Efes Pilsen birasının ilan metni şöyleydi:

'Görmesek de biliriz'
44 yıldır aynı masada,
aynı muhabbette, aynı duygularda beraberiz.
Biz bizi görmesek de tanır, görmesek de biliriz.

Şarap Üreticileri Derneği'nin metni ise şöyleydi:

7000 yıllık Anadolu şarabı ilk kez bu kadar suskun, bu kadar sessiz kalacak. Bu toprakların binlerce yıllık gururu, artık yeni mucizelere dönüşemeyecek. Aslında Türkiye'de şarap üretimi her geçen gün gelişiyor, adını dünyada daha çok duyuruyordu. Kendi topraklarımızın değerlerine ve geçmişine sahip çıkmak yerel üreticiyi gururlandırıyordu. Hep birlikte ülke için önemli bir ekonomik değer yaratılıyordu. Toprağın zenginliği üreticinin tutkusuyla birleşip Anadolu'nun her bir köşesinde farklı bir üzüme dönüşüyor, dünyaya yeni mucizeler armağan ediyordu. Ama bu toprakların efsane lezzetleri artık konuşamayacak. Üretici artık sesini dünyaya duyuramayacak. Çünkü artık şarabın konuşması yasak! Bu toprakların değerlerinden bu toprakların insanları artık haberdar olamayacak. Siz yine bin bir lezzetin yanında, keyifle ve kararında içmeye devam ediniz. Biz bu topraklarda var olduğumuz sürece tutkumuzla üretmeye ve bu kültürü yaşatmaya devam etmeye kararlıyız. Ama artık Anadolu'nun eşsiz üzümleri; Öküzgözü, Boğazkere, Emir, Narince ve daha nicelerini siz anlatmalısınız. Sofralarınızdaki muhteşem lezzet buluşmalarını herkese daha çok anlatmalısınız. Çünkü Anadolu'nun eşsiz mucizesi artık size emanet...

7000 YILLIK ANADOLU ŞARABI

İlk kez bu kadar suskun, bu kadar sessiz kalacak. Bu toprakların binlerce yıllık gururu, artık yeni mucizelere dönüşemeyecek Aslında Türkiye'de şarap üretimi her geçen gün gelişiyor, adını dünyada daha çok duyuruyordu Kendi topraklarımızın değerlerine ve geçmişine sahip çıkmak yerel üreticiyi gururlandırıyordu. Hep birlikte ülke için önemli bir ekonomik değer yaratılıyordu. Toprağın zenginliği üreticinin tutkusuyla birleşip Anadolu'nun her bir köşesinde farklı bir üzüme dönüşüyor, dünyaya yeni mucizeler armağan ediyordu Ama bu toprakların efsane lezzetleri artık konuşamayacak. Üretici artık sesini dünyaya duyuramayacak. Çünkü artık şarabın konuşması yasak! Bu toprakların değerlerinden bu toprakların insanları artık haberdar olamayacak. Siz yine bin bir lezzetin yanında, keyifle ve kararında içmeye devam edin. Biz bu topraklarda var olduğumuz sürece tutkumuzla üretmeye ve bu kültürü yaşatmaya devam etmeye kararlıyız. Ama artık Anadolu'nun eşsiz üzümleri; Öküzgözü, Boğazkere, Emir, Narince ve daha niceleri siz anlatmalısınız. Sofralarınızdaki muhteşem lezzet buluşmalarını herkese daha çok anlatmalısınız. Çünkü Anadolu'nun eşsiz mucizesi

ARTIK SİZE EMANET...

ŞARAP ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ

Ertuğrul Özkök şarap konusundaki bir uzun "manifestosu"nu; Erdoğan'ın Nisan 2013'te yakında yapılacağını ilan ettiği alkollü içkiler ile ilgili düzenlemeleri kapsayan ve alkollü içkilerin reklamını, tanıtımını ve saat 22.00 ila 06.00 arası perakende satışını yasaklayan 6487 sayılı kanunun[100] Haziran 2013'te kabul edilmesinden iki hafta önce yayınlayacaktır.

Ertuğrul Özkök, Güneri Cıvaoğlu, *Radikal* gazetesi yayın yönetmeni Eyüp Can, tiyatro ve sinema sanatçısı Selçuk Yöntem ve İstanbul'un önde gelen dokuz restoranının "sommelier"leri, Frankie restoranında 11 saat sürecek olan bir yemek zarfında Türk şaraplarını tadacaklardı. Bu etkinliği anlatan Özkök, bu vesileyle AKP iktidarının alkollü içeceklere karşı olmasına değinecek ve yabancı terimler serpiştirerek süslediği yazısında şöyle yazacaktı:

> Alkolik değiliz. Sommelier'ler dâhil hepimiz, normal hayatımızda 'Modere' yani makul içicileriz.
>
> Şarap, onlar için meslek; bizler içinse hayatın yükünü biraz hafifletip daha güzel yaşamamızı sağlayan bir araç. Her biri yerli yabancı, sevdiği şaraplardan birini

100 "Bazı Kanunlar ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", Kanun no. 6487, kabul tarihi 24 Mayıs 2013, *T.C. Resmî Gazete*, 11 Haziran 2013, Sayı 28674, s.1-2. Bu kanundan sonra alkollü içecek üreten şirketlerin yeni pazarlama yöntemleri hakkında bkz. F. Esra Yalçınalp, *Yasaktan Sonra Hayat Var mı: Türkiye Alkol Piyasasında Dark Marketing*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Enstitüsü, Yayınlanmamış İnteraktif Pazarlama Programı Yüksek Lisans Bitirme Projesi. https://www.academia.edu/37503051/YASAKTAN_SONRA_HAYAT_VAR_MI_T%C3%9CRK%C4%B0YE_ALKOL_P%C4%B0YASASINDA_DARK_MARKETING

> getirmiş. Önce Türk beyazlarından başladık. Ben ve çevremdeki çok insan artık Türk şaraplarına döndü.
>
> Sommelier'ler de bizimle aynı fikirde.
>
> Türk şarap sektörü son 10 yılda büyük bir evrim yaptı. Günün iktidarının engellemeleri olmasa iddia ediyorum ki, önümüzdeki 10 yılda Avrupa'nın ilk dördüne girecek. Böyle bir sektör, iktidarın vitrin muhafazakârlığı yüzünden şimdi ayakta kalma mücadelesi veriyor. İçleri buruk...
>
> Dünyadaki rakipleri hükümetlerinden maddi ve manevi teşvikler alırken, onlar bırakın teşviki yok etmeye çalışan bir iktidara karşı mücadele ediyorlar.
>
> Türk sommelier'lerinin hepsi halkın içinden gelmiş insanlar. İnançlılar, hatta muhafazakârlar.
>
> Ama muhafazakârlıklarını, başkalarının hayat tarzına müdahale olarak algılamayan Türkiye'den geliyorlar. Orası 'Öteki Türkiye' değil. "Ötekileştirilen Türkiye"[101]

Özkök'ün sistematik bir şekilde sürdürdüğü, Güneri Cıvaoğlu ve benzeri yazarların aralıklı olarak destek verdikleri "şarap için, hayattan tat alın" kampanyası, başta şarap tüketimini arttırmak için yapılan "yaşam tarzı" havası verilmiş bir propaganda ve reklam kampanyasıydı. Ancak bu tavır, bir süre sonra AKP'nin alkollü içeceklerin tanıtımına getirdiği kısıtlamalar nedeniyle âdeta bir ideolojik tavra dönüşecektir. Özkök ve şürekâsının şarabı metheden yazılarında üstü kapalı bir şekilde verdikleri mesaj şu idi: "Sizler hayat tarzımıza müdahale ediyorsunuz. Ama biz inadına şarap içeceğiz ve bu hayat tarzımızı sürdüreceğiz."

Özkök'ün bu tavrı, 2014 yılında yayınladığı "Beyaz Türk manifestosu" niteliğindeki kitabında yer alan şu anısı okunduğunda anlam kazanmakta:

> 2013 yılının Aralık ayında Beykoz'daki evimi, bugüne kadar hiç olmadığı şekilde ışıklandırdım. Eskimiş küçük ampullerin hepsini attım. Evin sadece üstünü değil, girişini ve bahçedeki ağaçları da ışıklandırdım. Hayatımın her alanını istila etmeye hazırlanan bir muhafazakârlığa, hayatımın her alanında direnmeye karar vermiştim. İçimdeki en baskın kelime "inadına"ydı. "O inadına mı yapıyor, ben de inadına yapacağım" duygusuydu bu. İçimdeki isyankâr uyanmıştı ve bastırmaya da hiç niyetim yoktu.
>
> 2013'teki son şaşkınlığımı işte o günlerde yaşadım. Ayaspaşa'da bir eve davet edilmiştim. "Akşam üzeri güzel bir yeni yıl karşılaması yapacaktık." Güzel bir Pazar akşamıydı... Eski mahallemin en güzel evlerinden birine girerken, kafam çok iyiydi. Ayaspaşa evlerinin çoğu harikadır. Arka tarafları tipik İstanbul sokaklarına bakar, ön taraflarında ise Boğaz'ın eşsiz manzarası... Geniş bir burjuva eviydi. Ev sahipleri kafa dengi harika insanlardı. Güzel Beyaz Türkler... Evin geniş balkonu, Dolmabahçe Camii'nin üstünden Boğaz'a bakıyordu. Hava soğuktu ama tam

101 Ertuğrul Özkök, "11 Saatlik Bir Yemeğin Fotoğrafı", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2013.

inadına dışarda duracak bir ruh halindeydik. Evin girişinin sol tarafında geniş bir oda vardı. Oraya bakınca tuhaf bir manzarayla karşılaştım. Uzun bir masanın üzerine tabaklar dizilmişti. Ancak her tabağın kenarında yan yana üç şarap kadehi vardı. Şarapla ilgilenen herkes ilk bakışta bunun bir "şarap tadımı" düzeni olduğunu anlayabilirdi. "Hayrola" dedim. Tahminim doğruydu. Şarap tadımı yapacaktık. Türkiye'nin son yıllarda yükselen şarap üreticilerinden biri 8-10 kişi için yeni ürünlerini tattıracaktı. Masaya oturduğumuzda, şarap üreticisine kafamdaki soruyu sordum:

"Niye her zamanki gibi bir restoranda iyi bir şefle yapmadınız?" Saf ve salak olduğumu o an anladım.

"Artık yasak Ertuğrul Bey" dedi.

Nasıl yani?

"Çok basit, tanıtım için bile parasız içki vermemiz yasak..."

Tepem attı. "Ne yani, şimdi burada, bir hücre evinde gizli örgüt gibi şarap tadımı mı yapacağız" dedim.

Müstehzi bir ifadeyle yüzüme baktı ve hayatımın en dramatik cevaplarından birini verdi.

"Maalesef öyle..."

Böylece hayatımın ilk illegal şarap tadımı, "underground tasting" başladı. Bir grup insan "yeraltı"na inmiştik ve gizlice şarap tadımı yapıyorduk.

"Keyfini çıkaralım" dedim. "Çıkaralım ama hiç unutmayalım..."

O günlerde Bob Geldof[102] bir konuşma için Türkiye'ye gelmiş ve Gezi Olayları sırasında hükümetin tutumunu ağır bir dille eleştirmişti. O arada ilginç bir şey söylemişti:

"Biz son yıllarda İngiltere'de Türk şarabını keşfettik, içiyorduk. Ama Türk hükümetinin bu tutumu, hepimizde öyle bir duygu yarattı ki, Türkiye'nin şarabına bile uzak duruyoruz."

Evet, yurt dışındaki birçok arkadaşımdan Türk şarapların kalitesindeki olağanüstü gelişmeyle ilgili harika şeyler işitiyordum. Ve biz İstanbul gibi, sokaklarında modern sanatın en güzel eserlerinin dolaştığı bir dünya metropolünde, underground içki tadımı yapıyorduk.

Niye? Çünkü başbakanımız içki içenlerden nefret ediyor... İçimdeki öfke, keskin ve yıkıcı bir mizaha dönüşüyordu. "Arkadaşlar" dedim...

"Hepiniz bu şaraplardan birinin tadını ezberleyin, hafızanıza kazıyın. İlerde bu ülkeye yeniden hürriyet geldiğinde, bunları hatırlayıp yeni nesillere aktaracağız. (...)

2014 yılı başında Doluca şaraplarının genç patronu Sibel Kutman'dan kocaman bir kutu geldi. Üzerinde bir mektup vardı: "Bu yıl yasaklar nedeniyle size şarap hediye edemiyoruz." Şarap yerine içinde 12 tane kutucuk olan büyük bir kutu gön-

102 İrlandalı şarkıcı, şarkı sözü yazarı ve siyasi aktivist. Bob Geldorf, Aralık 2013'te Marka Konferansı için İstanbul'a gelecekti.

dermişti. Kutucukların her birinin içinde esprili bir şey vardı. O kutuya bakarken anladım ki, Beyaz Türklerin ara rejime karşı mizah isyanı başlamıştı.[103]

Sibel Kutman'ın yeni yıl hediyesi gönderdiği tek köşe yazarı Özkök değildi. *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Ali Sirmen de bu halkla ilişkiler kampanyası çerçevesinde dağıtılan hediyelerden nasibini alacaktı. Sirmen, kendisine gönderilen hediyeyi şöyle anlatmakta:

Elime aldım, boyutuna göre hafifti paket. Açtım baktım, Doluca'dan geliyordu. Yönetim kurulu üyesi, zarif Sibel (Kutman Oral) Hanım göndermişti.

Her sene yılbaşında, o dönem ürettiklerinden seçilmiş ürünler gönderirdi.

Açtım baktım, içinden çıkan kartta şunlar yazılıydı:

"88 yıldır gururla ve tutkuyla ürettiğimiz şaraplarımızla birçok anınıza eşlik ettik, yeni başlayan yılların şerefine hep beraber kadehlerimizi kaldırdık.

Ancak 11 Haziran 2013 tarihinde yürürlüğe giren, 'Alkollü içkileri üretenler, ithal edenler ve pazarlayanlar, her ne amaçla olursa olsun, teşvik, hediye, eşantiyon, promosyon veya bedelsiz olarak alkollü içki dağıtamaz' *uygulaması gereğince, bu sene sizlere ne yazık ki şaraplarımızı hediye edemiyoruz.*

Bu uygulama bizi hayatımızdaki özgürlüklerimizi düşünmeye, temel hak ve hürriyetlerimizi yeniden gözden geçirmeye yöneltti. Bu doğrultuda Doluca olarak bu sene sizlerle inandığımız ve savunduğumuz evrensel değerleri paylaşmak istedik...

Kutunun içinden çıkan terazi, beni çocukluğumun bakkallık oynadığım günlerine götürdü.

Çocukluğumuzda ne olduğunu bilmediğimiz özgürlüğün yine de özlemini hissettiğimizi anımsadım hayal meyal. Acı acı güldüm... Acaba tek partinin egemen olduğu o günler daha mı özgürdük?[104]

Doluca şaraplarının halkla ilişkiler kampanyasına büyük bir iştahla alet olan köşe yazarlarının bu tavırlarının, toplumu muhafazakârlaştırma çabalarına karşı bir tepki olarak ortaya çıktığı aşikârdır ve kendi mantığı içinde bir ölçüde "anlaşılabilir"dir. Ancak kabul edilmesi mümkün olmayan tavır, sözüm ona "laik bir hayat tarzı savunması" bahanesi altında bir ticari firmanın reklam kampanyasına köşe yazılarıyla destek verilmesidir. Bu köşe yazarları bir gastronomi dergisi yazarı olsalardı şayet, yazılarında Doluca'nın şaraplarından söz etmek görevleri icabı gayet doğaldı. Ancak öyle değiller ve dolayısıyla bu tür yazılar kabul edilebilir değiller.

103 Ertuğrul Özkök, *Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2014, s.331-333.

104 Ali Sirmen, "Sarhoş Olun", *Cumhuriyet*, 2 Şubat 2014.

Özkök'ün 2014 yılındaki bir mülakatında "İçki içmek 'Beyaz Türk' tarifi içinde mi?" sualine verdiği şu cevap da kendisinin şarap içmeyi ve tanıtmayı bir direniş simgesi haline getirdiğinin ikrarıydı:

> Hayır. Mesela benim karım, annem, kardeşimin kocası içmez. Yasaklamalar yaparak tarifin içine soktular. Ben de inadına kadehimi kaldıracağım.[105]

Özkök'ün alkollü içki yasağı aleyhine ve "alkollü içki üreticileri lobisi" lehine kaleme aldığı yazıları, zaman içinde aktivist üslubunu terk edip daha yumuşak ve diplomatik bir dile bürünecekti. 2020 yılının son günlerinde Pernod-Ricard içki grubunun faaliyetlerini konu eden yazısında grubun Türkiye, Afrika ve Ortadoğu'dan sorumlu CEO'su Selçuk Tümay'ın İç Anadolu'nun muhafazakâr şehirlerinden biri olan Karaman doğumlu olduğunu, 6 kişilik yönetim kurulunun 4 üyesinin kadın olduğunu, Fas'taki şirketin başındaki yöneticinin Müslüman kadın olduğunu yazdıktan sonra "Türkiye ve birçok Müslüman ülkede artık alkollü içki üretim ve pazarlamada çalışan kadın sayısı tahminimizin üzerinde artıyor..." diye ilave edecekti.[106] Özkök'ün "arif olan anlar" üslubunda kaleme aldığı bu yazısında iletmeye çalıştığı mesaj netti: İslam'ın hâkim olduğu Fas'ta bile alkollü içki fabrikasının tepe yöneticisi Müslüman bir kadın olduğuna göre, "iyi bir Müslüman" olmanın şartı içkiyi yasaklamak değildi. Özkök, Pernod-Ricard örneğini bir yıl sonra bir diğer yazısında yeniden tekrarlayacaktır.[107]

- **"San Sebastian, İstanbul'a 4 Saat Yakın Geliyor"**

Türk toplumunun ezici çoğunluğu ne San Sebastian'ın adını, ne de nerede olduğunu bilir. Bir tek buradan sık sık bahseden Ertuğrul Özkök'un sadık okurları, arkadaşları, hayranları ve İspanya'ya sık seyahat edenler bilir. Özkök izah ediyor: "San Sebastian, İspanya'nın gastronomi bölgesidir." Keza Toscana da Türk toplumunun çoğunluğu için aşina bir isim değil. Özkök gene izah ediyor: "Toscana, İtalya'nın şarap bölgesidir."

Başta Özkök olmak üzere birçok köşe yazarı, yakın bir tarihten bu yana Urla'nın restoranlarının tanıtımını üstlenmiş durumdalar.

---

105 Derya Yalçın, "Türkiye'nin Yeni Ezilen Kesimi: Beyaz Türkler", *Posta*, 5 Nisan 2014.

106 Ertuğrul Özkök, "Müslüman Bir Ülkede Kadın İçmeyi mi İçki Yapıp Satmayı mı Daha Çok Sever", *Hürriyet*, 25 Aralık 2020.

107 Ertuğrul Özkök, "Dünya 5'ten, Müslüman kadın Taliban'dan büyük", *Hürriyet*, 1 Ekim 2021.

Özkök'ün Urla aşkının sebebini merak ediyorsanız cevabını bir yazısında bulabilirsiniz: "Tansu artık Urlalı olduğu için ben de Urlalı sayılırım." Tansu, 2010 yılında Urla'da iki dönüm arsa içinde 120 metrekarelik bir ev satın almış. "Tansu kim?" diye sorarsanız demek ki Özkök'ün yazılarının müdavimi ve sıkı takipçisi değilsiniz. Tansu, Özkök'ün eşi. Tıpkı Serdar Turgut'un yazılarında sıklıkla bahsettiği Rana'sı gibi. Tansu'nun Urla'ya yerleşmesinin sebebi de Beyaz Türklerin 2010 yılında Anayasa değişikliği referandumunun kabulüyle AKP'ye yenildiklerini kabul etmelerinden sonra Urla'yı "Beyaz Türklerin başkenti" ilan etmeleri.[108] Özkök, COVİD-19 salgını sırasında yazdığı yazılarından birinde bu ilgiyi şu cümlelerle tarif etmekte:

> Varlıklı "Beyaz Türk" çevrelerinin son günlerdeki en moda güzergâhı hiç şüphesiz Urla... Gün geçmiyor ki, Instagram'da, arkadaş sohbetlerinde Urla'ya gidip oradan paylaşım yapan bir grup tanıdık insan görmeyeyim...[109]

Oray Eğin'e göre ise İstanbul'dan kaçıp İzmir'e yerleşen varlıklı ünlülerin kaçış sebebi ise AKP iktidarı:

> Artık İzmir'e yerleşmek, ya da Alaçatı'da yaz-kış yaşamak bir bohem fantezisi olmanın çok ötesinde, neredeyse bir zorunluluğa dönüştü. Ertuğrul Özkök'ün eşi Tansu'nun bir anda Urla'ya yerleşip Beykoz Konakları'nı, Özkök soyadının sağladığı tüm imkânları bırakmasının altında bu var. Özgürlüğe uyanıp rahat nefes alabilmek her şeyden daha değerli.
>
> İstanbul, iktidarda olan hükümet sayesinde, öylesine yaşanamaz bir yere dönüştü ki, tüm imkânlarına ve güzelliğine rağmen boğucu olmaya başladı. Trafik, inşaat, gündelik terör, son olarak da okullarda yaşanan yerleştirme skandalından sonra eski çekiciliğini iyice yitirdi.
>
> Bu iktidar inşaat arsızlığıyla neredeyse doğal olarak bozulması imkânsız şehrin estetiğini de bitirme yolunda epey başarı kat etti. Sonunda aklı başında insanlara da "Alın, başınıza çalın, sizin olsun" demek kaldı.
>
> Önümüzdeki yıllarda İzmir'e yönelik göçün hızla artacağını kestiriyorum, peki buradan neredeyse Kürt bağımsızlık hareketi gibi Beyaz Türk özerkliği çıkacak mı acaba?
>
> Sonuçta orada bir Yeni Türkiye varsa, bizim de bir Yeni Türkiye'miz olacaktır.[110]

---

108 Ertuğrul Özkök, "Beyaz Türklerin Yeni Başkenti", *Hürriyet*, 5 Ekim 2010. Tansu Özkök, yaklaşık Ekim 2012 yılında Urla'ya taşındı. Urla hayatı ile ilgili bir mülakat için bkz. Ayşe Arman, "Ertuğrul'u Değil, İstanbul'u Terk Ettim", *Hürriyet Kelebek*, 27 Ocak 2013.

109 Ertuğrul Özkök, "Bodrum mu, Urla mı? İşte Benim Cevabım", *Hürriyet*, 23 Ekim 2020.

110 Oray Eğin, "Yeni Türkiye'nin İlk Büyük Şehri...", *Sözcü*, 21 Eylül 2014.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 4 Ağustos 2019 günü İstanbul-İzmir otoyolunun son 192 kilometresini hizmete açması, Özkök'ü mutluluğa boğacaktır:

> Bu demektir ki İstanbul-İzmir arası arabayla 3,5 saate iniyor. Bu da demektir ki Türkiye'nin hem Toscana'sı, hem San Sebastian'ı Urla 15 milyonluk İstanbul'a 4 saat yakına geliyor. Toscana, İtalya'nın şarap bölgesidir... Urla da bağ yolu ile harika bir şarap bölgesi... San Sebastian, İspanya'nın gastronomi bölgesidir... Urla da Od, Yengeç, Vino Locale, Hiç, Beğendik Abi, Ömre Bedel'iyle, balıkçıları, pidecileri, fırınları, ev sarmaları ile giderek Türkiye'nin en önemli gastronomi güzergâhı haline geliyor.[111]

Özkök, her vesileyle Urla'daki Od Urla restoranını ve şefi Osman Sezener'i övmeyi fırsat bilecektir:

> Açık mutfağın önündeki 20 kişilik şef masasında oturduk. Mutfakta çalışan herkes çok genç. Şefi Osman Sezener'i eskiden tanıyordum.
> "Bana modern bir şefin resmini çiz" deseniz çizeceğim insan tipi. Mekân çok modern. Çalışan bütün aşçılar, servis elemanları... Hepsi çok sevecen ve modern gençler. Açık mutfak harika. Her şey önünüzde pişiyor. Ve zerre kadar koku yok. Etrafınıza baktığınız zaman zeytin ağacından başka hiçbir şey görmüyorsunuz. Son yıllarda Avrupa'da epey Michelin yıldızlı restoran gezdim. Bazılarına hayran kaldım. Bazılarında büyük düş kırıklığına uğradım. O tecrübeme dayanarak yazıyorum. Od, İspanya'nın, Fransa veya İtalya'nın herhangi bir yerinde olsa rahatlıkla iki Michelin yıldızı alacak bir restoran. Hem de hiç düş kırıklığına uğramazsınız.[112]

Özkök bir başka yazısında Od Urla Restoran'da katıldığı bir aile yemeğini anlatacak, restoranı ve Şef Osman Sezener'i yeniden övecek, mutfak ekibinin yüzde altmışının genç kızlar olduğunu öğrendiğinde de "morali tavan" yapacaktır:

> Bir şey dikkatimi çekiyor. Mutfakta çalışan ekibin çoğunluğu genç kızlar. Osman Sezener'e, "Personelinin yüzde kaçı kadınlar" diye soruyorum... "Yüzde 60'ı" diyor ve ekliyor: "Hedefim yüzde 80'e çıkarmak..." Moralim birden tavan yapıyor... "İşte benim ülkem" diyorum... Ayasofya kararından sonra bütün dünyada "Türkiye İslamcı mı oluyor" diye soranlara ülkemizin cevabını veriyor: Hayır arkadaş... Türkiye Türkiye'dir... Ve neydiyse öyle kalacak...[113]

111 Ertuğrul Özkök, "Netflix'in Patronu O Gün Bana Ne Demişti", *Hürriyet*, 2 Ağustos 2019.

112 Ertuğrul Özkök, "Hasankeyf Batıyor. Mezopotamya'nın Da Vinci'si Yükseliyor", *Hürriyet*, 3 Mart 2019.

113 Ertuğrul Özkök, "İçimi Açan Güzel Bir Türkiye Fotoğrafı", *Hürriyet*, 17 Temmuz 2020.

Ertuğrul Özkök, Urla Şarapçılık Şirketi'nin yönetim kurulu başkanı Can Ortabaş ile birlikte BeIN Gurme kanalında verilen Yes Chef programının bir bölümünde de Osman Sezener ile birlikte yer alacaktır.[114]

Od Urla'yı methedecek bir diğer *Hürriyet* yazarı, Ege bölge ekinin yönetmeni Deniz Sipahi. Sipahi, restoranın kurucusu Osman Sezener'in babası Ahmet Günter Sezener'in "yakın dostu" olduğunu vurguladığı yazısında hem şef Osman'dan hem de Od Urla'dan sitayişle bahsedecektir.[115] Urla'dan ve köşe yazarları sayesinde ünlenmiş olan Urla'nın Beğendik Abi esnaf lokantasından sitayişle bahsedecek olan bir diğer *Hürriyet* yazarı ise Sahrap Soysal olacaktır.[116]

❖ Biraz da Heyecan ve Turizm: Yarışma Programları, Yöresel Festivaller ve Lezzet Turizmi

Yeme-içme sektörünün büyümesi ile birlikte sektörde turizm ve yarışma etkinliklerine de başlanacaktır. Bunun yarışma hali televizyon kanallarında gösterilen yabancı menşeli programların Türkiye uyarlamaları olan Master Chef Türkiye (TV8, sonra BeIN Connect), The Taste Türkiye (Fox), Chef's Arena (Kanal D) programları.

Bir diğer hali ise gastronomi turizmidir. Bir zamanların ünlü tur şirketi İrem Tur'un sahibi Süha Alnıtemiz (? - 2015) yöneticiliğinde FHS Turizm'in "lezzet ve kültür düşkünleri" için başlattığı "Gezgin Damaklar" adıyla Anadolu şehirlerine yapılan "lezzet seyahatleri" Eylül 2006 tarihinde başlayacaktır. Akabinde bir dönem İstanbul'da yaşamış olan Amerikalı gazeteci Yigal Schleifer ile Amerikalı müteşebbis Ansel Mullins'in 2009 yılında birlikte kurdukları ve başlattıkları, turistleri hedefleyen Culinary Backstreets'in İstanbul içindeki yemek turları başlayacaktır.[117] Lezzet turizminin bir diğer şekli, lezzet festivalleri. İlki 2010 yılında düzenlenen Alaçatı Ot Festivali, 2013 yılından bu yana düzenlenen Adana Portakal Çiçeği Festivali, 2016 yılından bu yana düzenlenen Uluslararası Urfa Festivali.

---

114 28 Mart 2020 tarihli program.

115 Deniz Sipahi, "San Sabastian ve Toscana İzmir Size Rakip Geliyor", *Hürriyet*, 10 Mart 2019.

116 Sahrap Soysal, "Urla'daki Beğendik Abi", *Hürriyet*, 21 Temmuz 2009.

117 Bu girişim aynı zamanda rehberlerde de yayınlanacaktı: *Istanbul Eats: Exploring the Culinary Backstreets* (Boyut Yayınları, İstanbul) ve *İstanbul Arka Sokak Lezzetleri* (Boyut Yayınları, İstanbul, 2011).

❖ Yayınlar

Bir diğer gelişme, "gurme tüketiciler"e hitap eden dergilerin, restoran rehberlerinin yayına başlamaları ve yeme-içme dergilerinde ve yemek kitaplarında yaşanan patlamaydı. Rehberlerden ilki *Alem*, *Top Secret* ve *Şamdan* dergilerini yayınlayan Kenan Erçetingöz'ün 2000 yılında yayınlamaya başladığı "gastronomi dünyasına yön veren" *Gecce Guide* gastronomi rehberi. *Gecce Guide*'ı hazırlamak için aralarında Güneri Cıvaoğlu ve Ertuğrul Özkök'ün de yer aldığı on kişilik Gecce Gurme Kurulu "Swissotel The Bosphorus içerisinde yer alan muhteşem bir İstanbul manzarasına sahip Gabbro"da bir araya gelmekteler.[118]

Yıllar önce Ahmet Örs'ün "neden bizde restoran rehberi yok?" diye yakındığı[119] Avrupa ve Amerika'daki yeme-içme mekânlarını yıldızlar ile derecelendiren rehber uygulaması, 2017 Kasım ayından itibaren *Hürriyet* gazetesi ile sofra ve mutfak takımları imalatçısı Karaca Group işbirliğinde *Hürriyet* gazetesi yazarı Müge Akgün yönetiminde *İncili Gastronomi Rehberi* adıyla yayınlanmaya başlayacaktır.

Sektöre hitap eden yabancı dergilerden ikisinin Türkiye'ye uyarlanmış halleri de yayınlanacaktır. Biri İtalyan *La Cuccina Italiana* (2008'den bu yana), diğeri *Food and Travel Türkiye.*[120] Bir diğeri *Beef & Fish Food and Travel Türkiye* dergisini yayınlayan MC Yayıncılık'a göre derginin okuyucu profilinin %89'u eğitim ve gelir düzeyi yüksek insanları tanımlayan AB grubu yaş dilimi, %72'si 21-44 yaş arası, %65'i İstanbul'da yaşayan, %87'si üniversite mezunu ve üstü, %80'i son bir yılda tatile çıkmış, %86'sı ev sahibi, %83'ü otomobil sahibi olan okurlar.[121]

❖ "Francala Bize Uymaz, Artizan Ekmek İsteriz"

"Artizan" terimi Türkçeye zorla girmiş, Fransızca ve İngilizcedeki "artisan" kelimesinin Türkçe fonetiğe uygun yazılış hali. "Artisan", sözlük anlamı olarak "sanatkâr tarafından yapılan ya da özel bir ustalık gerektiren faaliyetleri" tanımlamak için kullanılıyor. Artizan ekmek de "fabrikasyon olarak verilmeyen, hamuru bir zanaat gibi işleyen insanların elinden çıkan ekmeği" ifade ediyor.[122]

---

118 "Gurme Kurulu", www.geccemekan.com/gurme-kurulu

119 Ahmet Örs, "Neden Bizde Restoran Rehberi Yok?", *Sabah Cumartesi*, 4 Eylül 2004.

120 Eylül 2008-2011 arası Ciner Medya Grubu tarafından yayınlandı. İki yıl aradan sonra 2013 yılından itibaren *La Cuccina Italiana* dergisini yayınlayan MC Yayıncılık tarafından yayınlanmaya başlandı.

121 "Food and Travel", http://www.mcyayincilik.com/FT_Turkiye.pdf

122 Zeynep Kakınç, "Ekmek Artizansa Güzel", *Vatan*, 7 Ocak 2017.

Artizan ekmek dalgası, son yıllarda beslenme uzmanı hekimlerin beyaz ekmek tüketmenin zararlarını tekrarlamaları üzerine başlayacaktı.[123] Ekşi maya ile yapılan artizan ekmeğin doğduğu yer, San Francisco.[124]

Beyaz ekmeğe kıyasla çok daha pahalı olan bu ekmek türünün tüketici kitlesi kentli, gelir düzeyi yüksek, sıhhatli yaşam bilincine sahip Beyaz Türkler. Artizan ekmek türlerinin "haber" kisvesi altında saklanmış tanıtım ve pazarlamasını yapanlar da beslenme ve hayat tarzı köşe yazarları. Artizan ekmek imalatına girişenler genellikle Beyaz Türk profiline uyan, 30'lu 40'lı yaşlarda olan, çoğu profesyonel bir hayatta uzun yıllar çalışmış, sonrasında "bölmeli ofis hayatı"ndan bıkmış ve artizan ekmek üretimine geçmiş beyaz yakalılar. Türkiye'de artizan ekmeği ilk kimin imal ettiği konusu çok net değil. Basında yer alan bilgilere göre sosyal medyada "Alishiro" mahlasıyla tanınan ve Bozcaada'da yaşayan Ali K. Erol'un 2008 yılında "Ali'nin Ada Ekmeği" markası ile kurduğu işletme, bu alanda faaliyet gösteren ilk işletme olarak gözükmekte. Bu ekmeği üreten diğer fırınlar ise 2015, 2017 ve 2018 yıllarında kurulmuşlar.[125]

❖ Serpme Kahvaltı Modası

Artık yaz-kış hafta sonlarının vazgeçilmezi olan serpme kahvaltı veya köy kahvaltısı modasının ne zaman başladığı da kesin olarak belli değil. *BirGün* gazetesi yazarı Murat Tırpan'a göre bu moda, 2010'lu yıllarda başlamış.[126] Serpme kahvaltı, özellikle büyük şehirlerde yaygın. Başta sadece Van'a has 30-35 çeşidi kapsayan bu kahvaltı türü, artık yaz kış demeden her hafta sonu gerçekleşen bir ritüel. Bu moda, yarattığı israf kültürü nedeniyle de hem bazı köşe yazarlarının[127] hem de israf önleme amacıyla kurulan Türkiye İsrafı Önleme Vakfı'nın tepkisine neden olacaktı.[128]

❖ Cafe Kültürü

2000'li yıllarda önce metropol İstanbul'da, ardından üniversite gençliğinin sayıca yüksek olduğu tüm şehirlerde artan bir hızla cafeler açılmaya başlayacaktı.

123 Neslihan Acu, "Ekmek Gerçekleri ve Gerçek Ekmek Kokusu", 2 Nisan 2017, https://journo.com.tr/ekmek-gercekleri-gercek-ekmek-kokusu

124 "The Story of San Francisco Sourdough Bread: How it was Invented", 7 Temmuz 2016, https://avitaltours.com/san-francisco/the-story-of-san-francisco-sourdough-bread/

125 Selçuk Şamiloğlu – Murat Şaka, "Ekmeğinin Peşinde...", *Hürriyet Kelebek*, 6 Nisan 2019.

126 Murat Tırpan, "Serpme Kahvaltı", *BirGün Pazar*, 19 Ocak 2020.

127 Ahmet Hakan, "Ahmet Hakan'ın 'Serpme Kahvaltı' İsyanı", *Hürriyet*, 18 Ağustos 2014.

128 "İsraf Kültürü Serpme Kahvaltı", http://www.israf.org/sayfa/Israf-Kulturu-Serpme-Kahvalti/562

Bunun öncülüğünü Nisan 2003'te İstanbul, Erenköy'de ilk mağazasını açacak olan Amerikan kahve dükkânları zinciri Starbucks yapacaktı. Ardından Kasım 2007'de Caffè Nero, İstinyePark'ta ilk mağazasını açacaktı. Beyaz yakalı genç profesyonellerin yoğun olarak çalıştıkları Teşvikiye, Levent, Maslak bölgelerinde sabahları 08.00-09.00 arası ellerinde Starbucks veya Caffè Nero logolu karton bardaklarıyla işlerine giden gençlere rastlamak artık olağan bir manzara.

Aslında kahve kültürü, Türk toplumuna yabancı bir kültür değil. Osmanlı döneminden beri mevcut. Ancak Osmanlı'dan devralınan "cafe" değil, kahvehane kültürü. Yani kahve, çay, ıhlamur ve 1970'li yıllardan itibaren de oralet içilen, tavla, okey, iskambil oynanan, sohbet edilen, mahalle sakinlerinin ve esnafın gittikleri mekânlar. 1990'lı yıllardan itibaren kendini gösteren ise cafe kültürü. Yani Viyana, Paris, Milano, Roma'da çok yaygın olan, espresso veya macchiato kahve içilip, kruasan yenilip gazete okunan, dostlarla sohbet edilen ve saatlerce güneşlenen tembel kedi misali vakit geçirilen, günümüz moda terimiyle, sosyalleşme, keyif ve sohbet mekânları. Bu kültür; kültür-sanat ve medya âlemi mensuplarının ve aydınların uğrak mekânları olan Beyoğlu'nda Kaktüs ve Cihangir'de Smyrna cafeleri ile başlamıştı.[129] Günümüzdeki cafeler bütün büyük şehirlerde, AVM'lerde ve her yerde mevcutlar. Nişantaşı, Moda, Cihangir gibi semtlerde ise "üçüncü dalga" veya "nitelikli" (*speciality*) cafeler açılmakta.[130]

❖ Yeni Nesil Eğlence Mekânları

Eğlence, yeme-içme, "ünlüler" (*celebrities*) ve "Beyaz Türkler" âlemlerini yakından takip eden *Hürriyet* gazetesi muhabiri Savaş Özbey'in bu konudaki gözlemleri değerli. Özbey 2015 ve 2016 yıllarında yayınladığı yazılarında iki yeni mekâna dikkat çekecektir: Soho House İstanbul ve rezidans-kulüpler..

– Soho House İstanbul

Soho House İstanbul Serdar Bilgili ve Ferit Şahenk'ın ortak yatırımıyla bir zamanlar Amerika Birleşik Devletleri Başkonsolosluğu'nun bulunduğu Tepebaşı'ndaki tarihî Palazzo Corpi binasında 5 Mart 2015 tarihinde faaliyete

129 Oray Eğin, "Bir Cafe'ye Bile Gidemeyecek miyiz yani", *HaberTürk*, 24 Mart 2020.

130 Üçüncü dalga kahve; gastronomik bir kahve anlayışıdır. Birinci dalga suda çözülen ve hızla içilebilen kahvelere, ikinci dalga espresso temelli kahvelere ve bölgesel çekirdekleri satan kahve zincirlerine, üçüncü dalga ise "kahveye bir zanaat ürünü gibi değer biçen" kahvelere ve cafelere verilen addır. Kaynak: Büşra Eser, "3. Dalga Kahve Nedir?", 6 Ocak 2018, https://kahvegibikahve.com/blog/3-dalga-kahve-nedir.

geçecekti. Bu mekân seçkin üyeleriyle tebarüz eden uluslararası Soho House kulübünün İstanbul Şubesi. Soho House'un özelliği çok sınırlı sayıda seçkin üye kabul etme politikası. İstanbul şubesi için sadece 3 bin üye kabul edileceği ilan edilecekti. Yıllık üyelik bedeli ise 1 300 Euro ve üyelik başvuruları tercihan kulübe üye iki kişinin referansı ile yapılmakta. Üyelerin kendileriyle birlikte mekâna getirebilecek misafir sayısı da üç ile sınırlı. Savaş Özbey Soho House İstanbul'un açılmasının "ünlüler" âleminde yarattığı dalgalanmayı şöyle anlatmakta:

> Bu özel kulüp zinciri, gittiği hemen her yerde egoları yerle yeksan ediyor, kapısında beklettiği profillerle, çok canlar yakıyor, nice kalpler kırıyor. 'Zenginler Kulübü' olarak anılıyor ama alakası yok. Forbes listesinde kapı gibi isminiz de yazsa, almayınca almıyor işte üyeliğe. Arıza da tam burada ortaya çıkıyor: 80 milyonluk koca Türkiye'de sadece 3 bin üye kabul edecekler ama kendisini bu ilk üç binin içinde gören/sananların sayısı bundan katbekat fazla. Sonsuza dek bekleme listesinde kalacak ve bu yüzden küplere binecek pek mühim, çok saygıdeğer ve fazla zengin insan var bu ukala şehir ve civar avanelerinde.[131]

Milliyet gazetesi muhabiri Çağdaş Ertuna da açılışın yarattığı heyecanı ve hissiyatı şöyle anlatmakta:

> Sanki bütün İstanbul bu anı bekliyormuş gibiydi. Nasıl bir merak, heyecan, telaş, kaçırma korkusu, "ben de oradaydım" deme isteği... En azından hatırı sayılır bir kitle için perşembe gecesi önemliydi. Açıldı, açılacak derken sonunda sadece kurucu üyelerine ve birer misafirine özel bir davetle hayatımıza girdi Soho House İstanbul. Soho House'un sırrı belli, kendinizi belli bir çevreye ait olma hissinizi tatmin ediyor. Levent Erden'in her zaman söylediği gibi "Artık insanlar sahip olmak değil, ait olmak istiyor."
>
> Çok istediğiniz bir şeye sahip olduğunuz anda artık bir şey ifade etmemeye başlıyor, değerini kaybediyor, mutluluk getirmiyor. Çünkü artık sonsuz takside satın aldığınız eşyalar değil, deneyimler mutluluk veriyor.
>
> Yalnız olmadığınızı bilmek, sizin gibi düşünen, benzer zevkler ve beklentiler içinde olan başkalarının da olduğunu görmek iyi geliyor. İşte o yüzden insanı asıl zenginleştiren, belli bir çevreye ait olduğunu hissetmek. Soho House da bunu başarıyor işte, kendinize benzediğini düşündüğünüz insanlarla bir arada çok güzel bir fanusun içine girip gerçeklerden tamamen kopabileceğiniz başka bir dünya yaratıyor. Amaç, yaratıcı insanları bir araya getirmek. Bunun için de ısrarla hatırlatıyorlar, rahat kıyafet kuralını.[132]

131 Savaş Özbey, "Soho House'a üyelik derdi Beyaz Türk mahallesini fena gerdi", *Hürriyet*, 14 Mart 2015.

132 Çağdaş Ertuna, "Soho House'ın Sırrı Ne?", *Milliyet Cadde*, 6 Mart 2015.

Çağdaş Ertuna'nın kullandığı "bütün İstanbul" tabiri[133] ile vurgu yaptığı kesim İstanbul'un kültür, sanat, medya, spor, iş âleminin önde gelen isimleri ve "ünlüler". Oray Eğin de "herkes orada" tabiriyle benzer bir vurguda bulunacak ancak bunu yaparken de Çağdaş ertuna'nın aksine dürüst bir şekilde bu kesimin varlıklı bir kesimi olduğunu da belirtecekti:

> Hani "Herkes orada" diye bir tabir var ya, işte Soho House tam da bunun karşılığı. Ama o 'herkes'i biraz açmak gerek: Yılda 1300-1800 Euro'yu cebinden ödeyebilecek ayrıcalıklı sınıflar ve onların arkadaşları.[134]

"Tout Istanbul" tabirini kullanan bir diğer gazeteci Ertuğrul Özkök. Özkök ünlü Amerikalı aktör Robert de Niro'nun ortağı olduğu Nobu restoranının İstanbul'da da açılması üzerine Ekim 2021'de yapılacak resmi açılışa ünlü aktörün geleceğini belirterek şöyle yazacaktı:

> Tabii **"Tout İstanbul"**un (Fransızca İstanbul'un bütün krem tabakası diyebilirsiniz) daha şimdiden, konusu o resmi açılış... Kimler davet edilecek... Kimler hangi masada oturacak... De Niro'nun masasında kimler olacak... Herhalde sonbaharın en çok konuşulacak "pandemi sonrası hayata dönüş" gecesi o gece olacak.135

- Rezidans-Kulüpler

Savaş Özbey 2016 yılının sonbaharında kaleme aldığı bir diğer yazısında yeni gözlemlediği bir eğlence eğilimini anlatacaktı: rezidans-kulüpler. Özbey "yaz boyu Alaçatı ve Yalıkavak güneşine maruz kalmış Beyaz Türkler"i "Bronz Türkler" sıfatıyla anacak ve şöyle yazacaktı:

> 20-30 yaş Bronz Türkler arasındaki hızlı komünleşme. Gezi'nin tetiklediği bir süreç. Karaköy-Galata-Maçka-Bomonti yarımayındaki Nef[136] tarzı rezidans-kulüplere; Maslak-Levent-Mecidiyeköy-Beyoğlu hattında Workinton[137] tipi ortak çalışma alanlarına kapanıyorlar. Fakat Sanayi Sitesi, Perşembe Pazarı gibi yerlerde etraflarını saran atölye ve esnaf deniziyle de ciddi bir doku uyuşmazlıkları var. Bu içe kapanma, eğlence anlayışına da yansıyor. 'Sokağa çıkmak' yerine rezidansın

133 Bu terim aynı anlamı taşıyan Fransızca "tout Paris" teriminin Türkçeleşmiş şeklidir. Bu terim ile Paris'in moda mekânlarını ve etkinliklerine katılan varlıklı üst sınıf kast edilmekte. Amerikan popüler kültüründe yaygın olan benzer bir terim "jet set" terimidir.

134 Oray Eğin, "Soho House'ta neler oluyor?", Sözcü, 19 Nisan 2015.

135 Ertuğrul Özkök, "1 Ekim'de Robert de Niro'nun masasına kimler oturacak", *Hürriyet*, 18 Ağustos 2021.

136 NEF 2007 yılında Erden Timur tarafından kurulmuş, Türkiye'de ve yurtdışında lüks rezidanslar inşa eden Timur Gayrimenkul Geliştirme Yapı ve Yatırım A.Ş. nin markasıdır.

137 Workinton, aynı anda çok kişinin kiralayarak kullanabildiği, altyapısı hazır ofisleri kiralayan şirketin adıdır.

lobisi Halloween gibi kostüm gerektiren tematik partilere daha güvenli ve konforlu ortam sağlıyor.[138]

❖ "Gezelim, Keyfimize Bakalım"

Haz ve keyif endüstrisi, sadece restoranlar ve şarap ile sınırlı değil. Yurtiçi ve yurtdışı seyahatler de bir başka keyif alma alanı. Yeni bin yılda bu alanda göze çarpan yenilikler, "tatil seyahati" kavramının değişik medya mecraları sayesinde yaygınlaştırılması. *Hürriyet* gazetesinin pazar günleri verdiği *Hürriyet Seyahat* eki, İz TV'nin gezi programları, Ayhan Sicimoğlu'nun İz TV'deki "Limonata" adlı gezi programı, HaberTürk TV'de yayınlanan "Airport" programı, Tatilbudur ve Setur turizm şirketlerinin ünlülerin tur liderliklerinde düzenledikleri yurtdışı geziler...[139] bütün bunlar insanları keyif almaya ve para harcamaya teşvik edecek kampanyalar.

Geçmişte havayolu ile yurtdışına seyahat etmek münhasıran iş âlemi ile hali vakti yerinde varlıklı bir kesimin faydalanabildiği bir lüks ulaşım imkânı iken, bilet fiyatlarının ucuzlaması, turizm şirketlerinin organize turları ve ödemeleri taksitlendirme imkânı sayesinde artık yurtdışı seyahat demokratikleşti, orta sınıfın erişimine açıldı ve "lüks" olmaktan çıktı. Ancak "business class" veya "first class" uçup havaalanlarındaki "business lounge"dan faydalanmak, toplumun geneli için erişilebilir bir lüks değil. Bu lüksten sadece üst düzey bürokratlar, milletvekilleri, devlet erkânı (VIP), iş âlemi, ünlüler (*celebrities*) kültür-sanat ve medya âlemi faydalanabilmekte.

Bu tür bir lüks seyahat varlıklı bir kesime münhasır olmasına rağmen Oray Eğin[140] ve Ertuğrul Özkök,[141] yeni açılan İstanbul Havalimanı'ndaki THY'nın Business Class yolcularına sunduğu bekleme salonunu (*lounge business*) ballandırarak anlatmakta mahzur görmüyorlar. Oray Eğin, bir diğer yazısında Frankfurt Uluslararası Havaalanı'nda First Class Lounge'un yolculara sunduğu lüks hizmeti ayrıntılarıyla yazacaktır.[142] Serdar Turgut ise arkadaşı Ufuk Güldemir'in cenazesine yetişmek için business class'ta yer olmadığından ister istemez "economy class"ta seyahat edeceği uçuş yolculuğunu, mizahi ve alaycı

138 Savaş Özbey, "Bronz Türk aleminden birinci el yeni terimler", *Hürriyet*, 4 Kasım 2016.

139 Örneğin Setur'un Sunay Akın, Tan Sağtürk, Ayhan Sicimoğlu, İlber Ortaylı ile olan turları.

140 Oray Eğin, "Etiler'de Bir First Lady", *Sözcü*, 20 Nisan 2014; Oray Eğin, "Beyaz Türkler Üzerine Bazı Gözlemler", *HaberTürk*, 20 Kasım 2019.

141 Ertuğrul Özkök, "THY Lounge'ındaki Kıtır Pide Tutkunlarına İki Güzel Haber", *Hürriyet*, 5 Nisan 2019.

142 Oray Eğin, "Yahudilerle Aramı Bozuyorum", *Akşam*, 16 Eylül 2010.

üslubunu sonuna kadar kullanarak adeta bir kâbus gibi anlatacaktır. Turgut'un mizahi üslûp altında kamufle etmeye çalıştığı ancak başaramadığı seçkinciliğini tam olarak anlayabilmek açısından bu uzun yazının bir kısmını alıntılamakta fayda var:

> Cenazeye yetişmek için yurtdışından acele geldim. "Business class"ta hiç yer yoktu. Mecburen halkın arasında oturmak zorunda kaldım. Biliyorsunuz o bölüme "economy class" diyorlar. Bu bilet fiyatlarıyla "economy class" lafı aslında bir oximoron.[143] Orası "economy class" filan değil, uçağın aile salonu bölümü.
>
> "Economy class" bölümüyle ilgili bazı gözlemlerim var, bunu paylaşmak istiyorum.
>
> 1- Bu bölümde seyahat etmek zorunda kalınca Türkiye'de yaşanmakta olan nüfus fazlası felaketinin boyutlarını anlıyorsunuz.
>
> Bir uçağın içine bu kadar fazla çocuk alınması bence illegal olmalı. Halkın çocukları çok yaramaz ve gürültücüler. Yaramaz olanları, zaten az sayıdaki tuvaletleri bir şekilde kısa sürede bozuyor.
>
> Gürültücü olanlar ise, yaramazlar tuvaleti bozarken o arada çığlık atıyorlar.
>
> Yakındaki tuvalet bozulunca o bölümde tutsak ya da sürgünde olarak kabul edebileceğiniz ben, uzaktaki tuvalete gitmek zorunda kaldım.
>
> Uçağın aile salonu bölümünde "yiğit Türk" erkeklerinin ayaklarını koridora yayarak uyumak gibi bir âdetleri var.
>
> Dünyayı kendileri yarattığından ve "Bir Türk dünyaya bedel" olduğu için bunda doğal hakları olduğunu düşünüyorlar.
>
> Siz dünyaya bedel filan olmadığınızdan, her 'Beyaz Türk' gibi ancak kendinize yetebildiğinizden, tuvalete engelli yüz metre koşusuna çıkmış gibi gidiyorsunuz ayak uzatılmış koridordan.
>
> Tuvalete varınca, birkaç toraman çocuğun o tuvaleti de bozmaya çalıştıklarını görüyorsunuz.
>
> Hoşt dahil her türlü kovma girişimi nafile çıkıyor. Onların tuvaleti nihayet bozduklarını sanıp orayı terk etmelerine rağmen bekliyorsunuz.
>
> O arada etrafta tek bir tane bile hostes gözükmüyor. Anladığım kadarıyla onlar uçuş boyunca 'business class'tan sığınma hakkı talep ediyorlar.
>
> 2- Uçağın aile salonu bölümündeki insanlar daha fazla hastalanıyor. Ortalık hapşıran, öksüren insandan geçilmiyordu. Ben bu uçuşta veba kapmış olduğumu bile düşünüyorum.
>
> 3- Uçağın bu bölümünde durmadan bir halk yürüyüşü var. Koridorlar hiçbir zaman boşalmıyor. Yürüyor insanlar durmadan. Üstelik yürüyenlerin bir kısmı da tutundukları yerin koltuğunuz mu yoksa başınız mı olduğuna dikkat etmiyorlar. Bu onlar için bir detay. Durmadan başı tuhaf ve yabancı insanlar tarafından tutulan kişi için ise maalesef bu olay bir detay olarak kalamıyor.

143 "Tezat veya zıtların birleşimi" anlamına gelen İngilizce terim.

4- Uzun arayışlardan sonra hostese ulaşabildim. Hostes çağırma düğmesine bu bölümde basmanız da pek işe yaramıyor. Gelen giden olmuyor. Onlar da haklı. Aile salonunda yaramaz ve toranan çocukların o düğmelere basarak oynamak gibi bir âdetleri var. Aileleri de karışmıyor onlara. Çünkü düğmelere basarken sessiz duruyorlar.[144]

❖ Alışveriş Zevki

Alışveriş yani "*shopping*", günümüz tüketim toplumunun bir zevki. AVM'lerin bolluğu, 2000'li yıllardan bu yana e-ticaretin hızla yükselmesiyle birlikte indirimli satış yapan e-mağazalar, reklam dünyasının insanları gerek televizyon kanallarında gerekse çevrimiçi haber kanallarında sürekli reklam seline tabi tutması "alışveriş"in basit bir satın alma olmadığı, adeta bir kahveyi höpürdeterek içmek veya demli bir çay yudumlamak kadar zevkli bir meşgale olduğu mesajını verecekti.

Böylesi bir ortamda Amerikan tüketim kültürünün tipik örneklerinden biri olan "*Black Friday*" de Türkiye'ye gelecektir.[145] Amerika'da Şükran Günü'nden sonra gelen ilk cuma günü, Noel alışveriş sezonunun başlangıcı olarak kabul edilmekte. O cuma günü mağazalar çok erken saatlerde açılıp geç kapanmakta ve ürünleri yüksek indirimlerle tüketicilere sunmaktalar. Bu ritüelin Türkiye'ye gelmesi gecikmeyecekti. Türkçesi "Kara Cuma" olan "*Black Friday*", İslam dininde cuma gününün kutsiyeti nedeniyle "Efsane Cuma" olarak anılacak ve ilki, Kasım 2015'te gerçekleşecekti. Daha sonraki yıllarda indirim kampanyası yapan firmalar "Muhteşem Cuma", "Şahane Cuma" veya "Beklenen Cuma" sloganlarını da kullanacaklardı.

144 Serdar Turgut, "Ufuk İçin Yazıyorum Bunu", *Akşam*, 13 Haziran 2007.

145 "Black Friday", Amerika'da Kasım ayının dördüncü perşembe günü kutlanan Şükran Günü'nü takip eden cuma günü yapılan indirimli satışları kasteder.

"BAŞARILI OLMAK MI? 'LOSER' OLMAK MI? İŞTE BÜTÜN MESELE BU!"

Türkiye'nin Turgut Özal ile birlikte liberal piyasa ekonomisine adım atmasıyla gelişen tüketim kültürü, daha önce hiç mevcut olmayan yeni mesleklerin yaratılmasına neden olacaktı. AVM'lerin ardı ardına açılmaları, iletişim alanında yaşanan devrim, ithalatın serbestleşmesi, hizmet ve perakende sektörlerinin muazzam bir biçimde büyümeleri... bütün bunlar yepyeni mesleklerin ortaya çıkmasına yol açacaktı. Aynı zamanda da kimi meslekler için kullanılan terimlerin zarifleştirildiği görülecekti. Artık "tezgâhtar" veya "satıcı" yerine, "satış danışmanı" veya "müşteri temsilcisi", "sekreter" yerine "asistan" denmekte.

1990'lı yıllarda başlayan bu değişim, 2000'li yıllarda da tam hızla devam edecektir. Ardı ardına açılan çağrı merkezleri, AVM'ler, kurye ve kargo hizmetleri, özel güvenlik sektörü yepyeni çalışma alanları açacaktı. Ancak buraya kadar tasvir edilen değişimde yer alan çalışan kesim genellikle yabancı dil bilmeyen veya "çat pat" bilen, orta, lise ve açıköğretim mezunu gençlerdi. Başka bir tabirle İngilizceyi ana dilleri gibi konuşup yazabilen, Bilkent, ODTÜ, Boğaziçi, Sabancı, Özyeğin, İstanbul Bilgi, İTÜ gibi İngilizce eğitim yapan "seçkin" üniversitelerden mezun veya Amerika'da eğitim görmüş MBA'lı gençler değillerdi.

2000'li yıllar, sadece 1990'lı yılların devamı değil, aynı zamanda matbaanın ve telefonun icadından bu yana yaşanmış en büyük devrimlerden biri olan dijital çağ devriminin de yaşandığı bir dönemdir. Çağrı merkezindeki "müşteri temsilcisi"nin veya AVM'lerdeki ışıltılı mağazaların birisinde çalışan "satış danışmanı"nın hayali, Amerikan tarzı bir başarı rüyasıdır. Apple'ın bir garajda başlayan inanılması zor hikâyesi, bugün sadece Türk gençlerinin değil, tüm dünya gençliğinin rüyasıdır. Herkes geleceğin Apple'ı, Microsoft'u, Facebook'u olmak istemekte veya ihtiraslarını sınırlayarak "başarılı işadamı" olmayı hayal etmekte.

Hiç kimse Amerikan kültüründen Türkiye'ye ithal edilmiş bir kavram olup "hayata tutunamamış, ezik, mağlup" anlamına gelen "*loser*" olmak istemiyor. Bilgiye ve görüntüye erişmenin saniyeler içinde mümkün olduğu bu yeni dünya, kullanıcıya sürekli yağdırdığı görüntü ve haber akışıyla bu hayalleri canlı tutmakta. Bu bağlamda "başarılı olma" konusunda ün kazanmış kişisel gelişim uzmanı Mümin Sekman'ın ilk baskısı 2005 yılında yayınlanmış *Her Şey Sizinle Başlar: Kişisel Kurtuluş Savaşınızı Başlatın!* kitabının yıllar içinde toplam 1.250.000 nüsha satması da başarıya susamış genç bir kitlenin varlığının ciddi bir kanıtıdır.

Türkiye'nin 2000'li yılların başında tanışacağı yeni bir terim de Amerikan iş âleminden ithal edilen CEO (*Chief Executive Officer*) terimi. 2000'li yıllara kadar önce "Umum Müdür", sonrasında "Genel Müdür", daha sonra da "genel koordinatör" sıfatlarıyla anılan bu makam, 2000'li yılların başından itibaren CEO (İcra Kurulu Başkanı ve Tepe Yönetici) olarak anılmaya başlandı. Medya da büyük bir iştahla bu terimi benimsedi ve yaygınlaştırdı. Artık genç profesyonellerin hayalini "bir gün CEO olmak" süslüyor.[1]

❖ Televizyon Yarışma Programları

Gençlerin hayallerini süsleyen "başarı", gayrimenkul imparatoru, 2016-2020 dönemi ABD başkanı Donald Trump'ın Amerikan NBC televizyonunda sunduğu ve 2004 yılında başlayan "The Apprentice" (Çırak) programının konusu. Program 15 ila 18 beyaz yakalı genç profesyonelin Donald Trump'ın şirketlerinden birini bir yıl boyunca 250.000 dolar yıllık ücretle yönetmek için birbirleriyle yarışmalarıydı.[2] Bu program, 11 Ekim 2004 tarihinden itibaren CNN Türk kanalında da gösterime girecekti.[3] TÜSİAD eski başkanı ve Anadolu Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Tuncay Özilhan, programın Türkiye uyarlamasını "Çırak" adıyla bir yıl sonra Kanal D'de sunmaya başlayacaktı. Bu yerelleştirilmiş programın özgün programa kıyasla farkı, Trump'ın elediği kişiye "*You're fired*" (kovuldun) demesinin yerine Türk örf ve âdetlerine daha uygun olan "seninle çalışamayacağım" denilmesiydi. Yarışma sonunda seçilecek aday, yaklaşık 15 milyar TL[4]

1 CEO teriminin tarihçesi için bkz. "Beyaz Yakalı Generaller", *Milliyet Business*, 20 Temmuz 2003, https://www.sabanci.com/tr/haber-detay/sabanci-holding-ceo-su-celal-metin-milliyet-business-ekinde.

2 "The Apprentice (franchise)", en.wikipedia.org/wiki/The_Apprentice_(franschise)

3 "İkinci Nesil Çırak", *Milliyet*, 24 Şubat 2005.

4 1 Ocak 2005 tarihinde TL'den altı sıfır atıldı. TCMB enflasyon hesaplayıcısına göre 1 Ocak 2005 tarihindeki 15.000 TL, Mart 2020 tarihinde 59.033.- TL etmekte.

maaşla Anadolu Grubu'nda işe alınacaktı.[5] Yarışmayı Ahmet Işık kazanacak, Işık bir yıl boyunca maaş artı prim olarak aylık toplam 150.000 lira alacaktı. Bir yılın sonunda prim kalkacak ve pozisyonunun gerektirdiği maaşı alacaktı. Kasım 2006 itibariyle Işık, Anadolu Grubu'na ait Çelik Motor şirketinde operasyonel kiralama şefi idi.[6] Böylesi bir yarışma, gençlere çok çalışırlarsa "iş dünyası"na adım atıp "*manager*" olmalarının mümkün olduğu mesajını vermekteydi.

❖ Startup Kültürü

"Startup", Amerikan iş âlemi kültüründen ithal olup bütün dünyada yaygınlaşmış, tüm lisanlarda yer etmiş ve artık izaha muhtaç olmayan bir terim. Tam tanımı şöyle olabilir: "Bir startup; tipik olarak yeni ortaya çıkan, hızlı büyüyen bir pazar yeri ihtiyacını yenilikçi bir ürün, proses veya hizmet teklif ederek karşılamayı hedefleyen bir girişimci kuruluşudur." Startuplar, 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başlarında kısaca "dot-com" olarak anılan web temelli şirketlerin kurulmaları ile başlayacaktı.[7]

Türkiye de startuplar ile kısa sürede tanışacaktır. Bunlar arasında İstanbul merkezli beş şirket, çok yüksek meblağlara yabancı gruplara satılmaları nedeniyle ön plana çıkacaktır: Kronolojik sırayla Markafoni, Gittigidiyor, Yemeksepeti, Trendyol ve Peak Games.

Markafoni; Sina Afra, Tolga Tatari ve Ahmet Emre San'ın 2008 yılında kurdukları bir çevrimiçi özel alışveriş (*private shopping*) sitesiydi.[8] Ortaklar, 2011 yılında şirketin %70'ini Güney Afrikalı internet grubu Naspers'e 200 milyon dolara satacak ve yönetimden çekileceklerdi.

Çevrimiçi özel alışveriş sitelerinin yarattığı iş hacmi ve tüketici profili açısından şu anekdot oldukça ilginç:

---

5 Yaprak Aras, "Tuncay Özilhan: İşten Çıkarırken Kovuldun Demem", *Milliyet Pazar*, 2 Ocak 2005; Yurtsan Atakan, "Tuncay Özilhan Geç Kaldınız ve Kovuldunuz", *Hürriyet*, 23 Mart 2005.

6 Kenan Başaran'ın söyleşisi *Referans*, aktaran, "Asıl Şimdi Çırak Oldu", 14 Kasım 2006, https://www.internethaber.com/asil-simdi-cirak-oldu-52509h.htm

7" What is a startup? The Historical Background", 14 Ekim 2016, https://www.growly.io/what-is-a-startup-the-historical-background/

8 "Sadece üye müşterilerin alışveriş yapabildiği ve yalnızca üye olan müşterilere özel fiyatlardan indirimli ürün ve hizmet sunulabilen bir sistem olan private shopping'in özelliği, bu özelliğe uygun firmalar tarafından doğru kullanıldığında sadık müşteri kitlesini artırmakla birlikte yüksek oranlarda satış başarısı elde edilmesine de olanak sağlamaktadır." Kaynak: "Private Shopping - Özel Alışveriş Modeli Nedir?", https://blog.kobisi.com/private-shopping-ozel-alisveris-alisveris-modeli-nedir/

> Birkaç yıl içerisinde öylesine büyük bir kar topu etkisi yarattı ki, Levent-Maslak bölgesindeki plazalar, mesai saatleri içerisinde özel alışveriş sitelerinden gelen kargoların şirket çalışanlarına dağıtımını yasakladı. Çünkü her gün binlerce kargo geliyor, bu da çalışanların çalışma kalitesini düşürüyor, organizasyonel yapıyı zorluyordu.[9]

İkinci startup, 1995 yılında California'da kurulan pazar yeri ve açık arttırma sitesi ebay'ı kopyalayan Gittigidiyor. 2001 yılında kurulan Gittigidiyor, on yıl sonra Nisan 2011'de kopya ettiği ebay şirketine 217 milyon dolara satılacaktı.[10]

Üçüncü startup olan Yemeksepeti, Eylül 2000 tarihinde dört ortak tarafından kurulan, internet üzerinden verilen siparişleri adreslere teslim eden restoran, pastane, büfe ve cafelerin yer aldıkları bir pazar yeri şirketi. Yemeksepeti, Mayıs 2015 tarihinde 589 milyon dolara Delivery Hero şirketine satılacaktı.[11] Yemeksepeti'nin satılmasından sonra kurucu ortaklardan Nevzat Aydın'ın, diğer ortakların aksine şirketten ayrılmayıp yönetimde kalması nedeniyle medyanın ilgisi ona yönelecekti. Şirketin Levent'te altı milyon dolar harcayarak Yemeksepeti Park merkez binasını inşa etmesi[12] Ayşe Arman'ın ilgisini çekecek ve *Hürriyet Pazar Eki*'nde iki tam sayfalık mülakatın yayınlanmasına yol açacaktı. Burada California'nın Silikon Vadisi'ndeki teknoloji şirketlerinde olduğu gibi uyku odaları, bilgisayar oyun salonu, spor salonu, yoga ve pilates alanları, salıncaklar, masa tenisi, satranç, play-station odaları gibi özelliklerin olması Yemeksepeti çalışanlarına Levent'te değil, Facebook veya Google'ın merkezinde çalışıyor illüzyonunu verecekti.[13]

Dördüncü startup, Demet Mutlu ve Begüm Tekin'in 2010 yılında 300 bin dolar sermaye ile kurdukları ve 2018 yılında Çinli Alibaba grubuna 728 milyon dolara sattıkları Trendyol e-ticaret platformu.[14]

---

9 Markafoni'yi satın alan Naspers, yönetimde başarılı olmayıp 1 Haziran 2017 tarihinde Markafoni'yi kapatmaya karar verecekti. Necip Murat, "Markafoni Neden Kapandı?", 1 Haziran 2017, https://pazarlamasyon.com/markafoni-neden-kapandi/

10 Şükrü Andaç, "Yeni Ekonomi Avcısı Gittigidiyor'un e-bay'e Satışından Pişman", *Milliyet*, 12 Eylül 2011.

11 Fırat Demirel, "40 Metrekarelik Bir Odada Başlayan Yemeksepeti'nin Başarı Hikayesi", 5 Mayıs 2015, https://webrazzi.com/2015/05/05/40-metrekarelik-bir-odada-baslayan-yemeksepetinin-basari-hikayesi/

12 Kitabı için bkz. *yemeksepeti.ofis Bir Vizyonun Mimari Anatomisi*, YEM, İstanbul, 2019.

13 Ayşe Arman, "Bu İş Yerinde Uyku Odası Var", *Hürriyet Pazar*, 11 Şubat 2018.

14 "Trendyol'un Sahibi Kimdir? Ne Kadar Para Kazanıyor?", 11 Eylül 2019, https://www.neoldu.com/trendyol-sahibi-kimdir-37420h.htm

Başarılı bir şekilde yabancılara yüksek bir meblağa satılan en son şirket, Sidar Şahin'in 2010 yılında kurduğu elektronik oyun şirketi Peak Games. Bu şirket, 1 Haziran 2020 tarihinde Zynga şirketine (ABD) 1,8 milyar dolara satılacaktır.[15]

Örnek verilen bu beş şirket kadar sözü edilmeyen birçok başka Türk girişimcinin başarılı hikâyelerini aktaran ve 2014 yılında kurulan girişimturkiye.com dijital platformu da mevcut. Türkiye'deki startup şirketlerinin bu başarıları üzerine *Hürriyet* gazetesi, girişimcilerin başarı hikâyelerini yayınlamak için bir sayfasını buna ayıracaktır.[16]

❖ Girişimcilik Kültürü

CNN Türk'teki "Çırak" programı, başarılı Türk startup şirketlerinin haberleri, tüm bunlar, başta gençler olmak üzere, Türk insanını "başarı hikâyesi" yazmaya teşvik eden, cesaretlendiren teşebbüslerdi. Adeta "gece gündüz çalışsan sen de onlar gibi olursun" denmekteydi. Bunun bir sonraki adımı, girişimciliği teşvik eden televizyon programları olacaktı. Bunlardan ilki, 2007-2008 yılında TV8'de başlayan ve daha sonra TRT'de devam eden "Bir Fikrin mi Var?" yarışma programı idi. Yarışmanın tek amacı, girişimcilik ekosistemini geliştirmek ve ülkemizden dünya çapında girişimcilerin çıkmasını sağlamak.[17]

Bir diğer program, Türk Patent Enstitüsü ile Türk Telekom'un ortaklaşa düzenledikleri ve NTV'de gösterilen "Türk Mucit" yarışmasıydı.[18] Bir üçüncü program da Japonya'dan alınmış İngiliz televizyon programı Dragon's Den. Bu program, sermayesi yeterli olmayan girişimcilerin projelerini varlıklı beş yatırımcıdan oluşan bir jüri heyetine sundukları, projenin kabul edilmesi halinde sermaye yatırımı aldıkları bir yarışma programı. Programın Türkiye uyarlaması, Eylül 2010 tarihiyle Bloomberg HT kanalında gösterime girecekti.[19] Bir diğer teşebbüs İstanbul Ticaret Odası, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, İstanbul Kadın Girişimciler Kurulu ve Coca Cola ortaklığı ile sadece kadınların girişim projelerini destekleyen "Fikrim Artık İşim" programı.[20]

---

15 "Türk Oyun Şirketi Peak 1,8 Milyon Dolara ABD Merkezli Zynga'ya Satıldı", *Sözcü*, 1 Haziran 2020.

16 Ahmet Can, "Hürriyet Startup 1 Yaşında!", *Hürriyet*, 30 Kasım 2017.

17 "Yarışmanın Amacı", www.birfikrinmivar.com/yarismanin-amaci

18 "Türk Mucit'in Ödülü Tehlikede", *Yeni Şafak*, 30 Haziran 2007.

19 "Türk Ejderhalar Ava Çıktı", *HaberTürk*, 25 Temmuz 2010.

20 "Fikrim Artık İşim Programı İlk Meyvelerini Verdi", https://kobitek.com/fikrim_artik_isim_programi_ilk_meyvelerini_verdi

Girişimcilik kültürü gelecek vaat eden fikir sahibi gençlere sermaye yatırımı yapacak melek yatırımcı sınıfının da doğmasına yol açacaktır. Bu alandaki en son teşebbüs, 16 Aralık 2020 tarihinde NTV televizyonunda başlayan "Ortak" programı. Programda girişimciler, yatırım alabilme amacıyla projelerini fon yöneticileri Barış Özistek, Rina Ömür Şirinoğlu, Altan Küçükçınar ve Atıl Erkin'den oluşan bir heyete takdim etmekteler.[21]

Şimdiye kadar sözü edilen girişimcilerin ve melek yatırımcıların tamamı "Beyaz Türkler" kesiminden gelmekte. Tespit edilebildiği kadarıyla muhafazakâr kesimde girişimcileri destekleyen üç önde gelen kuruluş var. Biri 1996 yılında kurulan, Konya ve Gebze'de iki şubesi olan Girişimci İşadamları Vakfı ve bu vakfa üye işadamlarının kurdukları Bahariye Melek Yatırım Ağı. Diğeri ilk milli S/İHA araçlarını tasarlayıp imal eden Baykar Makina şirketinin kurucuları Selçuk Bayraktar ve Haluk Bayraktar'ın öncülüğünde kurulan Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı ve onun girişimci merkezi olan T3 Girişim Merkezi. Bu teşebbüs, her yılın eylül ayında düzenlediği Teknofest Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali ile tanınmış durumda. Üçüncüsü de faizsiz bankacılık hizmeti veren Albaraka Türk Katılım Bankası'nın kurduğu Albaraka Startup Garaj Hızlandırma Merkezi.[22]

Yeri gelmişken cevabını bulamadığım bir sual sormak istiyorum:

Girişimcilik kültürü ve bu startup'lar, istisnalar hariç, Beyaz Türk olarak tarif edilebilecek gençler arasında yaygın. Muhafazakâr kesimde neden yaygın değil? Yahut yaygın ise neden medyaya yansıtılmıyor veya yansımıyor? Sina Afra'nın 2014 yılında kurduğu Türk Girişimcilik Vakfı'nın ileri sürdüğü gibi "girişimcilik, Türk kültürünün ve dolayısıyla eğitim sisteminin bir parçası değil" mi?[23]

Girişimcilik kültürünü gençlere aşılama gayretlerinde göze çarpan bir diğer çaba üniversitelerde, çevrimiçi eğitim veren kurumlarda ve KOSGEB'de eğitim müfredatına girişimcilik derslerinin eklenmesiydi.

Türkiye'de özel sektörün tarihçesine bakıldığında Türk Girişimcilik Vakfı'nın bu savını destekleyecek herhangi bir bulgu olmadığı gibi tam aksine Anadolu insanının gayet müteşebbis olduğu, kurduğu şirketlerden ve tesislerden belli.

O zaman niye muhafazakâr kesime ait startup haberlerine rastlanmıyor?

---

21 "Ortak NTV'de Başlıyor", 14 Aralık 2020, https://www.ntv.com.tr/ekonomi/ortak-ntvde-basliyor,v17gsyxG5k2FOrqyEuM2aw

22 https://www.albarakagaraj.com/

23 *Girişimcilik Vakfı 2014 Faaliyet Raporu*, s.2, http://girisimcilikvakfi.org/uploads/document/gv-faliyet-rapor.pdf?0.04

Bu suale gösterilebilecek muhtemel sebeplerden biri Türkiye'de ana mecra medyanın startup kavramına yüklediği anlam profili ile "girişimci genç" profilinin muhafazakâr kesimin müteşebbislerini kapsamaması. Türkiye'de yaygın olan "startup kurucusu" profili, âdeta Amerika'dan klonlanmış bir figür. Bıyıksız, sakalsız, "modern" kıyafetleri ile Batılı akranlarından ayırt edilmesi imkânsız bir fiziğe ve giyiniş tarzına sahip, eşleri, sevgilileri olan, "selamünaleyküm" yerine "hi"ın Türkçeleşmiş hali olan "selam" veya "merhaba" diyen, "eyvallah", "Allah'ın izniyle" veya "Allah'a emanet olun" demeyen, çok çalışan ama boş zamanlarında çok eğlenen ve içki içen "Beyaz Türk" gençler.

Ertuğrul Özkök'ün Silikon Vadisi'nde faaliyette olan İzmirli genç müteşebbis Kaan Günay ile olan buluşmasını anlattığı yazısı da bir "Beyaz Türk" portresi sunmakta. Özkök, İzmirli Kaan Günay'ın Onur Kardeşler ile birlikte Silikon Vadisi'nde kurduğu Firefly şirketi ile taksilerin üzerlerine reklam alan uygulama projesini[24] dinlemek için buluştuktan sonra kaleme aldığı yazısında çizdiği portreyle, âdeta bir Amerikan filminin yakışıklı kahramanını anlatmakta:

> Geçen cumartesi günü İstanbul'un yeni havalimanı... Brad Pitt'i andıran genç bir adam dış hatlar terminalinde karşıdan gelen güzel kıza sarılıyor. Kız, Amerika Birleşik Devletleri'nin tanınmış mankenlerinden biri... Genç adam ise İzmirli... Sonra ikisi birlikte iç hatlar kısmına geçip oradan Çeşme'ye geçiyorlar. Bir akşam önce ben işte bu genç adamla, İstanbul'un Spago restoranında buluşup birçok yerde okuduğum iki arkadaşın heyecan verici hikâyesini dinledim. Çünkü bu iki genç, bugün Silikon Vadisi'nin kalbi sayılan Palo Alto'da en çok konuşulan startup başarı hikâyelerinden birini yazdılar.[25]

Özkök'ün çizdiği bu "girişimci genç" portresinin muhafazakâr bir girişimci ile hiçbir ortak noktası olmadığı apaçık ortada.

Ertuğrul Özkök'ün teknoloji ve startup merkezi Los Angeles'teki Silikon Vadisi'ni ziyareti sonrasındaki yazılarında bu özetlenen tipoloji çok barizdir. Özkök, Silikon Vadisi'ni ve çalışanlarını anlatırken imalı bir şekilde AKP'nin temsil ettiği muhafazakâr iktidara da eleştirel gönderme yapacaktır: "Güzel bir hava var. Burası San Francisco. Hippilerin doğduğu çiçek çocukları şehri. Özgürlüklerin şehri. Türkiye'de ölesiye özlediğimiz özgürlüğü, gökyüzü gibi içimize çekiyoruz." Özkök, konaklama yerlerini web tabanı üzerinden kiralayan airbnb.com şirketini ziyaret ederken de bulunduğu gözlemde muhafazakâr iktidara gönderme yapmaktaydı:

24 "Kaan Günay", www.kaan-gunay.com

25 Ertuğrul Özkök, "Alsancak'ta Yazılan Bir Palo Alto Hikâyesi", *Hürriyet*, 27 Temmuz 2019.

> Silikon Vadisi, 21'inci yüzyılın çalışma mekânlarını ve kültürünü köklü biçimde değiştiriyor. Bu şirkette çalışanlar köpeklerini işyerine getirebiliyor. İçeride her cinsten onlarca köpekle karşılaşıyoruz. İnsanlar hayvanlarla barışık. Hayvanlar da birbirleriyle barışık. Yeni çalışma ekosistemi bu harikulade 'cohabitation'u (birlikte yaşama) sağlamış. Birinde çalışanların fotoğrafları, diğerinde ise çalışanların hayvanlarının fotoğrafları var. 21'inci yüzyılın yeni çalışma mekânını ve kültürünü anlatan binada fotoğraf çektirirken, Yan Yayınlar Koordinatörümüz Çınar Oskay, yan tarafta bir yeri işaret ediyor. Bakıyoruz... Fıçı şeklinde küçük bir bar. Altında şarap şişeleri ve kadehler... Bu işyerinde mesai saatlerinde bir kadeh şarap içmek serbest.
>
> Ya üç-beş kadeh atıp dumanlı kafa olursanız? Eee o da serbest. Ama işveren de sizi işten atmakta serbest.[26]

Özkök'ün diğer bir Türk girişimcisine ayırdığı yazısı iyzico-PayU'un kurucusu Almanya doğumlu Barbaros Özbuğutlu ile ilgili. Özbuğutlu, 2013 yılında bir ortağı ile birlikte kurduğu şirketinin çoğunluk hisselerini 2019 yılında 165 milyon dolara dünyanın en büyük ödeme sistemi şirketlerinden PayU'ya satacaktı. Özkök'ün sayfasında yer alan Özbuğutlu ile mülakattaki şu diyalog oldukça ilgi çekici:

> Ertuğrul Özkök: Sözünü kesiyorum, eğitim olarak ne aldın sen, ne eğitimi yaptın?
>
> "Liseyi bitirdikten sonra bir-iki kere üniversite süreçlerine başladım ama hiçbir zaman bitiremedim.
>
> Yani Bill Gates, Mark Zuckerberg tarzı drop out (üniversiteyi yarıda bırakmış veya atılmış) biri misin?
>
> "Aynen, 'drop out'um."[27]

İngilizce bir terimle süslenen bu diyalogun ilginç yanı, Özkök'ün Amerikan tarzının bir parçası olan Amerikan müteşebbislik kültürüne duyduğu hayranlığını saklayamaması. Bu hayranlık, Özkök'e özgü olmayıp Beyaz Türklerin neredeyse ortak vasıflarından biridir.

❖ Yeni Bir Meslek: İnfluencer

Web 1.0 olarak tanımlanan ve 1990'lı yıllarda yaygınlaşan internet sistemlerinin özelliği, durağan yapısı ve müşteri kullanıcı katılımının çok az olması idi. 2004 yılında web 2.0'ın doğması ile kullanıcıların teknik bir bilgiye sahip

26 Ertuğrul Özkök, "Bu İşyerinde Köpek ve Şarap Serbesttir", *Hürriyet*, 30 Mayıs 2013.

27 Ertuğrul Özkök, "Elimize Değemeyen, Görmediğimiz Para ile 190 Milyar Lira Harcıyoruz", *Hürriyet*, 25 Şubat 2021.

olmadan paylaşımda bulunmaları ve içerik yaratmaları devrim niteliğinde bir süreci başlatacaktır. 2000'li yılların ortasından itibaren bugün her an kullanılan Facebook, Instagram, YouTube, WhatsApp, Vimeo, vs. gibi sosyal ağlar ortaya çıkacaktır. Akıllı telefonların ve cihazların da piyasaya girmesiyle Web 3.0 dönemi başlayacaktır.[28]

Bu sosyal ağların ortaya çıkışları, orta ve yüksek gelir düzeyli kişilere kozmetik, moda, takı, saat gibi tüketim ürünleri pazarlayan yeni pazarlama ve tanıtım mecraları yaratacaktı. Sosyal medya aynı zamanda "internet fenomeni" denilen kişileri öne çıkaracaktı. Bu kişiler, sosyal medya platformlarındaki çevrimiçi yorumları, paylaştıkları fotoğrafları ve haberleriyle takipçileri nezdinde âdeta bir "fenomen" haline gelen isimler.

Sosyal medyanın yarattığı bir diğer yeni sınıf "*influencer*" sıfatıyla tanınan isimler. "Etkileyen kişi" anlamına gelen bu İngilizce sıfat, dijital pazarlama çağının bir terimi. Ünlü kişiler (*celebrities*) ile "internet fenomeni" isimler kıyafet, kozmetik ve benzeri tüketim ürünü paylaşımları ile takipçilerini etkilemek ve böylece bu ürünlerin satışlarını arttırmak için dijital pazarlama ajansları tarafından kullanılmaktalar.

"*Influencer*" figürleri ile ürün pazarlaması yakın bir geçmişe sahiptir. Bunu gerçekleştiren pazarlama ajansları, 2010'lu yılların ortalarından itibaren Türkiye'de faaliyete geçtiler. *İnfluencer*'lerin en çok kullandıkları sosyal medya mecraları YouTube ve Instagram. Bu tür pazarlamada en çok tanıtılan ürünler güzellik, makyaj ürünleri, moda, kolay taşınabilir hızlı tüketilen ürünler, spor faaliyetleri ve gezilerdir.[29]

Oray Eğin, *influencer* pazarının nasıl herkesi cezbettiğini ve gerçeklerini şöyle dile getirmekte:

> Epeydir bir sosyal medya balonu var, birkaç post atıp kolay para kazanan ünlüler, Kim Kardashian seviyesinde yapılan servet, YouTube'da milyonlarca kişi tarafından izlenen video'lar, Şeyma[30] falan gibi lüzumsuz karakterlerin şöhret macerası gazetecilerin de gözünü kamaştırıyor belli ki.
> İşsiz gazeteciler YouTube kanalları açıyor mesela. Eskiden bedava gezilerde köşe yazarlarını ağırlayan PR şirketleri ise şimdi bütçelerini YouTuber'lar ya da

28 Yener Lütfü Mert, "Dijital Pazarlama Ekseninde İnfluencer Marketing Uygulamalar", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı 2, Eylül 2018, s.1299-1328.

29 Yener Lütfü Mert, *a.g.m.*

30 Acun Ilıcalı'nın eski eşi Şeyma Subaşı.

> influencer'lara harcıyor. Apple lansmanına iki kör cahil gönderiliyor, The Rock'la birebir film söyleşisini gazetecilikle hiç ilgisi olmayan bir tip yapıyor mesela. Türk Hava Yolları bile yeni business class kabin tanıtımı için uluslararası bir YouTuber'ı Dubai'dan İstanbul'a yeni koltuklarda uçuruyor, kabinde video'lar çekiliyor falan.
>
> Bir yandan da sosyal medyadan çok para kazanıldığına dair mitolojiler üretiliyor; influencer'ların dünyayı gezdiği, evlerini kapattığı, muazzam otellerde kaldıkları, perdenin önünde uçtuklarına dair masallar anlatılıyor. Oysa sosyal medya bire bin katmaya çok elverişli, bütün bu kuşak da yaşadığından daha fazla gösterme yeteneğine sahip.[31]

Hürriyet gazetesi yazarı Savaş Özbey ise sütununda ismini saklı tuttuğu bir dijital pazarlamacının mektubuna yer vererek kimi *influencer*'ların meseleyi nasıl suiistimal ettiklerini anlatmakta:

> Sektörde bu konuyu suistimal eden o kadar çok kişi var ki.
>
> Önce ürünleri kabul edip sonra "Menajerim paylaşmama izin vermiyor" diyerek paylaşım yapmayanlar mı istersiniz...
>
> "Aynı üründen dört set gönderirseniz paylaşırım" diyenler mi...
>
> "Bana düzenli ürün gönderin" diyerek sürekli bedelsiz ürün talep edenler mi... Hatta bazıları daha da ileri gidip "Ürünü kullanırsam şu kadar, kullanmadan paylaşırsam şu kadar talep ederim" diyebiliyor.
>
> Kurumsal firmalara promosyon ürün göndermek ağırlık vermez.
>
> Ancak bal satışı yapıp üç çocuğuna bakmaya çalışan bir "startup" projesine çok ağır gelir.
>
> 500 liralık bal alıp bunu bir fotoğraf paylaşarak geçiştirmek ve bu şekilde sürekli sistemi kendi lehine manipüle etmek çok büyük insafsızlık.
>
> Size yukarıda saydığımız durumları yaşatanlar çok iyi bildiğiniz sunucular, oyuncular...
>
> İsim paylaşmak istemiyorum, çünkü neredeyse tamamı bunu yapıyor.
>
> Bilin, görün işte:
>
> "Ay bayıldım, ay şahane" diyerek size tanıtım yapan o anlı şanlı insanlar, bunları neyin karşılığında, nasıl yapıyorlar...[32]

Benzer bir şekilde *Hürriyet* yazarı Barbaros Tapan da *"influencer"* fenomenlerinin olumsuz yanlarına dikkat çekmekte:

> Gerçekten bir tüketim çılgınlığı ve bu çılgınlığı alevlendiren sanal fenomen-influencer dünyası var...
>
> Döngü kontrolden çıkmış durumda.

31 Oray Eğin, "Bir Denek Olarak Ayşe Arman", *HaberTürk*, 5 Kasım 2019.

32 Savaş Özbey, "Ünlüler ve Fenomenler 'Hediye' İşini Abarttı mı?", *Hürriyet Kelebek*, 13 Eylül 2020.

> Sosyal medya platformları artık mutlu anlarımızı, sosyal hayatımızı paylaştığımız platformlar olmaktan çıktı, bedavacılığı "influencer" olarak adlandıran fenomenlerle dolup taştı.
>
> Satın almak için "yukarı kaydır" linkleri, hediye yığınları, savurgan paketlemeler, karton kutular, ambalajlar fenomen hikayelerinin ana temaları. Sorsan hepsi doğa dostu, sorsan hepsi duyarlı... (...)
>
> Merak ettiğim bir konu da bu fenomenlerin uzmanlık alanları. Sanırım her konuda engin bilgilere sahipler! Instagram üzerine kurulu hediye trafiğine ya da yaptıkları işbirliğine göre bir anda dermatolog, beslenme uzmanı, makyaj artisti, yaşam koçu, stilist, trend belirleyici hatta seyahat acentesi olabiliyorlar. Bu dallardaki eğitimlerinin ya da ne kadar uzman olduklarının hiç önemi yok. Sahip olunması gereken tek şey; takipçi.[33]

İktisatçı Anıl Aba'ya göre 2020 itibariyle Türkiye'deki *influencer* pazarının hacmi 30-40 milyon lira civarında tahmin edilmekte ancak piyasanın daha büyük olduğu sanılmakta. Anıl Aba'ya göre Türkiye'de, dört ayrı kategoride influencer mevcut:

1) Milyonlarca takipçisi olan celebrity/mega influencerlar [örneğin Burcu Esmersoy, Burak Özçivit],
2) Birkaç yüz bin civarı takipçisi olan makro influencerlar [örneğin Deren Talu, Nazlı Kayı],
3) Takipçi sayısı genelde 5 bin ilâ 50 bin arasında olan mikro influencerlar [örneğin Ceyda Öztekin, Ahmet Fatih Özkul],
4) Takipçi sayısı 500 ilâ 5 bin olan nano-influencerlar, yani "sıradan" insanlar.

Anıl Aba, influencerler'in hangi oranlarda gelir elde ettikleri konusunda ise şu bilgileri vermekte:

> Yerli ajanslardan edindiğim bilgilere göre Türkiye'de mega/celebrity influencerlar kapıyı 50 bin liradan açıyorlar, çok ünlülerde altı haneli rakamlara çıkılabiliyor. Mesela Şeyma Subaşı'nın 100-150 bin liraya paylaşım yaptığı yazılmıştı medyada. Storyler kalıcı paylaşımlardan ucuz oluyor. Makro influencerlarda fiyat 40 bin liraya kadar çıkıyor. Bir celebrity influencer olan Burcu Esmersoy'un, neredeyse her gün yaptığı paylaşımlar için 25 bin lira alarak fiyat kırıp sürümden kazanma yolunu seçtiği iddia ediliyor. İndirimli paket kampanyalar da yapılıyor; dört story bir post 100 bin lira falan gibi. Mikro influencerlarda rakamlar birkaç bin lira civarındayken nano-influencerlar birkaç yüz lira falan alıyor. Bu işe yeni giren nano-influencerların büyük bir kısmı zaten para yerine tanıttığı ürünü "hediye" olarak alarak bu işi yapmaya razı oluyorlar.[34]

33 Barbaros Tapan, "Influencer'lar ve Çevresel Duyarlılık", *Hürriyet*, 14 Ocak 2021.

34 Anıl Aba, "Gösteri Toplumunda 'Influencer' Olmak...", *BirGün Pazar*, 27 Eylül 2020.

PLAZALARIN İNSANLARI

İş dünyasının büyümesi ve profesyonelleşmesi sonunda yeni bir genç profesyonel nesil ortaya çıkacaktı: "Plaza insanları". Bu terim, başta Mecidiyeköy-Levent-Maslak hattında, akabinde İstanbul'un her bir tarafında peyda olan, büyük holdingler ile uluslararası şirketlerin merkezlerinin bulundukları plazalarda (1970'li yılların işhanları) çalışan 30'lu yaş grubunda orta düzey beyaz yakalı profesyoneller için kullanılmakta. Bu genç profesyonellerin kendilerine has bir konuşma dili inşa etmiş olmaları, televizyondaki mizah programlarına bile konu olmuş durumda. Plazalarda ortak çalışma alanları kiralayan, dolayısıyla "âlem"i iyi tanıyan Plazacubes şirketinin blogunda yer alan şu yazıda, plaza insanı ve plaza dili mizahi bir şekilde şöyle özetlenmiş:

> "Tam bir plaza insanıyım, plazalar arasında kendimi doğal ortamımda hissediyorum" mu diyorsunuz? Güne filtre kahve ve kruvasan olmadan start veremiyor musunuz? Diğer beyaz yaka kardeşleriniz gibi "haftaiçi trafiq challange'ıyla eve donush ızdırabı :/" yaşıyor musunuz? Sizlere kariyer basamaklarını koşa koşa tırmandıracak, sizi junior'lıktan senior'lığa ışık hızında çıkaracak, beyaz yaka dünyasında hayatta kalma rehberi niteliğindeki Plaza Dil Kurumu onaylı plaza dili ve edebiyatına giriş dersimizi sizlere sunuyor olacağız.
>
> Plaza dili, günümüzde birçok kurumsal şirket çalışanı arasında Türkçenin yerini almış, arasına Türkçe karşılıklarından çok daha havalı olan İngilizce kelimeler serpiştirilmiş, ek kelimeler ile zenginleştirilmiş (yapacağım yerine yapıyor olacağım), plaza insanı için yeni bir iletişim yolu olmuş gayrı resmi dildir.[1]

Plaza dilinin yaygınlaşması, Eczacıbaşı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Eczacıbaşı'yı Eczacıbaşı şirketler grubunda bu dilin kullanılmasını yasaklamaya zorlayacaktır.[2]

---

1 "Plaza Dili ve Edebiyatı 101", 13 Kasım 2019, https://www.plazacubes.com/blog/plaza-dili-edebiyati-101/

2 Ayşe Arman, "Türkçe Yıkılıyooooo!", *Hürriyet*, 26 Kasım 2016.

❖ "Koşuşturmaktan Biriyle Tanışmaya Vakit Yok"

Dijital çağda beyaz yakalı bekâr genç neslin en çok şikâyetçi olduğu hususlardan biri yalnızlık. Sabah adım attıkları plazalardan akşam çıkıp servislere binip evlerine vardıklarında gün çoktan bitmiş oluyor. Sosyalleşme, karşı cinsten biriyle tanışma sosyal medya üzerinden olmakta. Zaman darlığı çeken bu neslin karşı cinsten biriyle tanışma ihtiyacını, Amerikan kültüründe mevcut bir usul karşılayacaktı: *Speed Dating*.

Amerikan kültüründe yaygın olan "hızlı tanışma/buluşma" anlamına gelen "*speed dating*" ilk kere 1998 yılında Los Angeles'te gerçekleşmiştir. Speed dating'in kısa tanımı şöyle:

> Amerikan filmlerinde bolca gördüğümüz bir sahne vardır ya; tanışmayan kadın ve erkekler uzun bir masada karşılıklı otururlar. Yakalarında numaralar, önlerinde 'Aşk/Arkadaşlık/Hayır' seçeneklerinin bulunduğu kâğıtlar vardır. Dört dakika boyunca sohbet ederler; karşılarındaki insandan 4 dakikada aldıkları intibaya ve enerjiye göre -gizlice- seçeneklerden birini işaretlerler. Sonra ding dong! Zil çalar...
>
> Kadınların masası sabittir, erkekler yer değiştirir; karşınıza yepyeni bir insan oturur. Onunla tanışırsınız, sohbet edersiniz. Gecenin sonunda kâğıtlar organizatörlerde toplanır. Karşılıklı olarak aşk-aşk ya da arkadaşlık-arkadaşlık seçeneğini işaretleyenlerin iletişim bilgileri 24 saat sonra taraflara iletilir. Böylece isterlerse tekrar görüşebilirler.[3]

Bu organizasyonu Şubat 2016'da Türkiye'de başlatan, First Sight Speed Dating şirketinin sahibi Yasemen Aydın. Aydın, Amerika'da sanat alanında eğitim alırken bu sistemle tanışmış. Bu işe niye başladığını şöyle izah ediyor:

> Speed Dating'i başlatma nedenlerimden biri zamansızlıktan şikâyet eden biri olarak yeni insanlarla tanışma olasılığının gerek şehir gerekse iş hayatının bize sunduğu handikaplardan dolayı gün geçtikçe azalmasıydı. Yeni insanlarla facebook, tinder ve happen üzerinden sosyalleşiyorduk, cümleler kısalıyor ve buluştuğumuzda hüsrana uğrama potansiyelimiz oldukça artıyordu.[4]

Katılımcı profili genellikle ilişkisi olmayan, 21-45 yaş arası, iş sahibi kişiler. Şehre yeni taşınan yabancılar, avukat, doktor, banka, finans, tasarım alanlarında çalışanlar ilgi gösteriyor.[5]

---

3 Işıl Cinmen, "60 Dakikada 15 Kişiyle Flört Etti!", *Posta*, 26 Kasım 2016.

4 "Biz Kimiz", http://www.firstsightdate.net/hakkimizda-biz-kimiz/

5 Işıl Cinmen, "60 Dakikada 15 Kişiyle Flört Etti!", *Posta*, 26 Kasım 2016.

❖ "Ofis Hayatı Bizi Tüketti"

İstanbul'daki plazaları dolduran beyaz yakalı genç nesil, belli bir süre sonra "tükenmişlik" hissini yaşayacaktı. Haftanın beş günü yaşanan koşuşma, bitmek tükenmek bilmeyen toplantılar, sunumlar, raporlar, telekonferanslar, pazartesi sendromu,[6] cam tavan sendromu[7] bir müddet sonra bu genç insanlara fazla monoton ve sıkıcı gelecektir. COVİD-19 salgınının iş dünyasında yarattığı değişiklikleri inceleyen ve 24-55 yaş aralığında bankacılık, enerji, tekstil, otomobil, telekomünikasyon, gıda, vb. sektörlerde çalışan beyaz yakalılar ile yapılan görüşmeler sonrasında hazırlanan bir raporda ofis hayatının sıkıcılığı ve baskısı şöyle dile getirilmekte:

> İş dünyası kuralları, yaşamak için çalışmaktan ziyade çalışmak için yaşadıkları hissini yaratmaktadır. Zamanlarını kiraya verdikleri iş hayatının aslında onlara haftanın beş gününün kendilerine hiç ait olmadığını sürekli hatırlattığını düşünmektedirler.
>
> Pandemi öncesi çalışma saatleri çok sıkıntılıydı. 9-6'ydı ama akşam çıktığım saat belli olmuyordu, telefonum susmuyordu, kitap okuyacak zaman bulamıyordum, hafta içi akşamları kimseye söz veremiyordum her şeyi hafta sonuna sıkıştırıyordum. Bunlar yüzünden pandeminin başlarında evden çalışmak bana tatil gibi geldi.
>
> (Orta düzey yönetici uzman, Kadın)
>
> Ofiste kılık kıyafetler ağır, iş yerinde klasik giyinmek zorundasın, mesafeni korumak, belli yerlerde rest çekmek zorundasın. İşi yetiştiremiyorlarsa kırdığım da oluyor.
>
> (Üst düzey yönetici, Kadın, Evden çalışan)[8]

Beyaz yakalı çalışan kesim, şikâyet ettiği bu gerilimi yüksek ortamdan çıkış yolları aramaya başladığında önlerinde kimi zaman birbirlerini tamamlayan ve kesişen iki yol belirecektir: İstanbul'dan ayrılıp Ege'ye veya Güney'e yerleşme ve/veya "home ofis".

---

6 Beyaz yakalı genç neslin çokça yakındığı bir durumdur. Hafta sonu tatilinden sonra pazartesi sabahı işbaşı yapıldığında hissedilen keyifsizlik, yorgunluk gibi hisleri tasvir etmek için kullanılır.

7 Beyaz yakalıların çalışma hayatında belli bir düzeye yükseldikten sonra daha fazla yükselmelerini engelleyen görünmez bir engelin olduğunu söylemek için kullanılan terim.

8 *İş Dünyası ve Çalışma Alanları Yeni Dönem Raporu*, Han Spaces, İstanbul, 2020, s.18. http://resetworkspace.com/is-dunyasi-eski-calisma-duzenini-resetliyor/

❖ "Plazada Çalışmaktan Sıkıldık"

"Ofis" hayatından sıkılanlar için tek çare, esnek çalışma. Yani Amerika'dan ithal moda terimle "home ofis" olarak evden çalışmak veya ortak çalışıma alanları kiralayan mekânlarda bir bölüm kiralamak. Oray Eğin, home ofis çalışmayı şöyle övmekte:

> Bugüne kadar tek bir ayrıcalığa sahip olmak istedim, buna da kavuştum: Her sabah uyanacağım saati kendi kendime belirleme özgürlüğü. Çoğu insanın aksine istediğim saatte uyanıyorum, istediğim saatte uyuyorum ve işimi istediğim saatte yapıyorum. Çalan telefonlar, ofisteki ayaküstü sohbetler, başkalarının çocuklarının ilgilenmediğim hayat maceraları, iş arasında bol bol tüketilen Türk kahvesi ve ince belli bardaktaki çaylarla uğraşmak zorunda kalmadım, çok memnunum.[9]

Home ofis çalışanlar, dijital çağın gençleri. Genellikle sabit bir ofiste bulunması şart olmayan ve "*Location Independent Person*" (LIP) olan yani Türkçesi herhangi bir şehre, ülkeye, mekâna bağlı olmadan yaşayan ve çalışan insanlar.

❖ "Şehirden Yorulduk, Çekip Gitme Zamanı Geldi"

"Şehir bizi yordu", büyük metropollerde yaşayan insanların sık sık telaffuz ettikleri ortak cümle. Bu cümle trafik yoğunluğu, kalabalıklar, koşuşturma, hava kirliliği, yeşil alan eksikliği gibi ortak şikâyetlerin özeti. Bu durumdan şikâyetçi olan varlıklı şehir insanının "doğaya dönüş" özlemini karşılamak için önce şehrin çeperinde yer alan ve ilk örnekleri 1990'lı yıllarda kurulan Göktürk, Zekeriyaköy gibi geniş yeşil alanlı, sosyal tesislere sahip korunaklı yaşam merkezleri (*gated communities*) yaratıldı. İlerleyen yıllarda İstanbul'un çevresi sayılabilecek bu yerleşim yerlerinin hızla çoğalmaları, burada yaşayanları öncesinde çok şikâyet ettikleri kalabalık ve trafik problemiyle gene yüz yüze getirdi. Bu durum, varlıklı kesimin ve yüksek gelirli tek başına yaşayan genç neslin tüm ihtiyaçlarını karşılayan ve şehir merkezinde yer alan rezidansların doğmasına yol açtı.

Rezidanslar, şehir merkezinde yer alan, 7/24 güvenlik, vale ve benzeri sosyal hizmetlerin verildiği çok katlı yüksek binalar. Verdiği hizmet paketi nedeniyle aylık aidatları yüksek olan ve dolayısıyla sadece gelir düzeyi yüksek ünlülere, iş insanlarına ve genç profesyonellere hitap eden bu yaşam biçimi günümüzde, aynen korunaklı yaşam alanları gibi, sakinleri için bir statü göstergesi durumunda.

---

9 Oray Eğin, "Bir Cafe'ye Bile Gidemeyecek miyiz yani", *HaberTürk*, 23 Mart 2020.

Ancak ister korunaklı yaşam alanlarında, ister rezidanslarda yaşayan beyaz yakalı genç profesyonellerin bir kısmı aradıklarını halen bulamayacaklar, şehir ve ofis hayatından alabildiğine sıkılacaklardı. İşte bu "sıkılma" duygusu, kimilerinde "gitme zamanı geldi geçiyor" hissiyatını tetikleyecektir.

Aslında bu trend, Kanadalı avukat Robin Sharma'nın 1997 yılında yayınladığı henüz 25 yaşında iken dava vekilliği mesleğini terk edip yeni bir hayata başlamasını anlatan, 2013 yılı itibariyle üç milyon nüsha satan, Türkçe çevirisi 2005 yılında yayınlanan *The Monk Who Sold His Ferrari (Ferrari'sini Satan Bilge)* kitabıyla başlamıştı. 1970'li yıllarda Katmandu'ya gitmek için beş parasız California'dan veya Londra'dan yola çıkan hippiler, 1980'li ve 1990'lı yıllarda yüksek servet sahibi patronların emeklilik yaşlarında her şeyi bir tarafa atarak gerçekleştirdikleri dünya seyahatleri[10] örneklerine benzer örneklere bugün beyaz yakalı genç profesyoneller arasında rastlanmakta. 2001 yılındaki mali kriz nedeniyle özellikle bankacılık ve finans sektöründe yaşanan tasfiye, "İstanbul'u terk edip köye yerleşme" eğilimini başlatacaktı. İleriki yıllarda bunun değişik şekillerine rastlanacaktı.

Her şeyi terk edip uzaklara, çok uzaklara gitme trendi 2000'li yılların Türkiye'sinde görülmekte. Kurulu ve konforlu bir düzeni yıkıp böylesine radikal bir karar almak kolay olmadığı için bu cesarete sahip olamayıp bu kararı alanları imrenme ve hayranlık duyguları ile birlikte süzen şehirlilere "işte örnek" dercesine hazırlanmış hayat hikâyelerine sık sık basında rastlanmaya başlandı.

"Her şeyi bırakıp giden" kişilerden biri, Türkiye'nin en başarılı startuplarından Yemeksepeti'nin üç kurucu ortağından biri olan İstanbullu Cem Nufusi. Nufusi, Yemeksepeti'nin yüzde yirmisi bir Alman yatırım fonuna satıldıktan sonra, 33 yaşında şirketten ayrılmaya ve dünyayı dolaşmaya karar verecekti.[11]

Bir diğer örnek, "hayatın monoton akışına kapılmış iki mühendis" olan Özcan Bostancı ve İsmail Özgen'in işlerinden istifa edip 13 ayda 26 ülke gezmeleri idi.[12] İş hayatını terk edip dünya seyahatine çıkan bir diğer kişi de "modern kölelik" olarak tarif ettiği büro hayatından nefret eden Çağatay Özdemir (26).[13] Benzer bir şekilde dijital pazarlama yöneticisi Cansu Elter de (30) "tekdüze hayat"ından

10 Örneğin Rahmi Koç'un 2004-2006 yılları arasında *Nazenin IV* yelkenlisiyle yaptığı dünya seyahati. Garanti Bankası'nın genel müdürlük görevini bıraktıktan sonra Atlantik Okyanusu'nu geçen Akın Öngör.

11 Sibel Arna, "Tam Zirveye Ulaşmışken Her Şeyi Bırakıp Giden Adam", *Hürriyet Kelebek*, 22 Şubat 2009.

12 İpek İzci, "İstifa Edip Dünyayı Gezdiler", *Hürriyet*, 13 Ocak 2015.

13 Çağatay Özdemir, "Neden İşimi Bırakıp Dünya Turuna Çıktım", 4 Kasım 2017, http://cagatayozdemir.net/neden-isimi-birakip-dunya-turu-na-ciktim/

kurtulmak için dünya turuna çıkacak,[14] sonrasında Güney Afrika'ya yerleşecektir. Hâlihazırda Off To Blue markalı plaj havluları imal etmekte.[15] Şehir hayatını terk edip Bilecik'e yerleşen ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan, iki yabancı dil bilen Nişantaşılı Elif Sarıkaya ve eşi Tunç Demirkaya da bir başka örnek.[16]

Bir diğer kesim insan ise "sağlıklı yaşam" trendi doğrultusunda doğal gıdaları tüketmek için doğaya dönmeye ve/veya doğal ürün üreten çiftliklerden alışveriş yapmaya veya çiftlik kurmaya başladı.[17]

İz TV'nin "Başka hayat mümkün" başlıklı belgesel dizisi de şehir hayatından sıkılıp Ege'ye veya Güney'e yerleşenlerin hikâyesini anlatan belgeseller göstererek bu trendi körüklemekte.

Şehri terk edip köye yerleşen bir diğer çift, Bodrum Çamovalı köyü yakınlarında Ari işletme sertifikalı çiftliklerinde keçi sütünden yapılmış peynir, yoğurt, kefir, lor peyniri ve benzeri ürünleri imal eden Şirin-Volkan Gökdel çifti. Şirin Gökdel, hikâyelerini şöyle anlatmakta:

> Ben İstanbulluyum. Sainte Pulchérie ve Saint Benoit'dan sonra İstanbul Üniversitesi Fransızca Bölümü'nden mezun oldum. Uzun bir süre büyük tekstil, ihracat firmalarında çalıştım. İstanbul'daki son yıllarımda Fransızca ve İngilizce çevirmenlik yaptım. Sergi, tiyatro ve kitap çevirileriydi bunlar ağırlıklı olarak. 2010'da Bodrum'a gelince yayın dünyasından uzak kaldım. İş bulmakta zorlandım. Para hırsım yoktur, çalışkanlığım ve yabancı dil bilgim sayesinde Bodrum'da yaşamımı sürdürebildim. Volkan İzmirli ama çeyrek asırdır burada, Bodrum'da. Önce üç yıl Tıp okumuş, sonra bakmış bu vicdan meselesinden altından kalkamayacak, İzmir'e dönüp Turizm okumuş ve hemen ardından Bodrum'a taşınmış. Uzun yıllar araba kiralama şirketi varmış. Daha o zamanlarda bile sağlık bilinci, hayvan sevgisi olan, bizi anlayacak, destek olacak bir çevremiz oluşmuştu zaten.
>
> İkimiz de baktık ne uzayacağız ne kısalacağız böyle. Artık cebimizdeki paranın bir değeri kalmamış, alım gücümüz yerlerde. Ben eskiden epey zenginmişim mesela, Volkan da öyle. Kazanınca kazanıyormuşuz, kazandığımızı da özgürce harcayabiliyormuşuz. İstediğimiz de çok bir şey değil aslında; ailemize bakabilelim, bir de arada seyahat edebilelim. Son bir iki yıl emlak danışmanlığı yaptık, bir sürü güzel insanla tanıştık. Herkesin derdi aynı.

14 İsmail Sarı, "Aradığı Aşkı Dünya Turunda Buldu" , *Hürriyet Seyahat*, 12 Haziran 2018.

15 "About", www.offtoblue.com/about.

16 Anadolu Ajansı, "Nişantaşı'ndan Bilecik'e... Köye Yerleşti Keçi Güdüyor", 13 Temmuz 2020, https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-nisantasindan-bilecike-koye-yerlesti-keci-guduyor-41563552/1

17 İkbal Çiğdem Demir, "Çılgın Kalabalıktan Uzakta Doğayla Baş Başa", 13 Temmuz 2019, http://www.nereyegidilir.com/cilgin-kalabaliktan-uzakta-dogayla-basbasa

> Çok sıkıldık, dramatik bir değişiklik gerekiyordu. Volkan sosyaldir, ben hiç değilim. Ama ikimiz de kalabalıktan uzaklaşmak istedik. Bodrum çok yoğundu artık. Bodrum'da önce Dağbelen'e kaçtık, orada hazırlık yaptık hayvanlara ve uzak olmaya. O sıralar Faruk Amca ile görüşüyoruz (Faruk Malhan, Koleksiyon Mobilya'nın kurucusu, tasarımcısı). Faruk Amca çok eski bir aile dostumuz. Onun da üç çocuğu var, beraber büyüdük. Bodrum'da Tasarım Vakfı'nın kurucusu. O 'hayvancılık yapmaz mısınız?' dedi.[18]

Büyük kentleri terk edip doğaya geri dönen ve hayatlarını burada yeniden inşa eden "şehirli çiftçiler"in hikâyelerini içeren hayalimbiciftlik.com web sitesi de mevcut. Siteyi kuranlar, anlattıkları hikâyeleri ve kahramanlarını şöyle tasvir etmekteler:

> Büyükşehirde yaşayan ortalama bir bireyin, gelirinin ne kadarını, "daha iyi hissetmek" için harcadığı üzerine bir araştırma yapılmadı henüz. Doğru veriye ulaşması çok güç bir araştırma konusu bu. Spor salonu, tatil gibi net kalemlerin yanında, kimi zaman, binilen bir taksi bile bu "iyi hissetme" amacına yönelik yapılan bir harcamadır çünkü. (...) Son 20 yılda mutluluk arayışındaki yüz binlerce şehirli, "doğa içinde yaşam" sloganının arkasından banliyölerdeki "yeşil" sitelere yerleşti. Kimi de daha uzağa gitti, hayalindeki toprağı bulmak için, şehri arkasında bırakarak yolculuklara çıktı.
>
> Burada "yeni" olan, kıyıda bir tatil sitesinde geçen emeklilik günleri değil. Yeni olan, emeklilik fikrini kafasından çıkarmış, kendini hiç bilmediği bir mücadelenin içinde bulan, sayıları her geçen gün artan insanlar.[19]

Ege'ye veya Güney'e yerleşenlere kamuoyunun "ünlüler"i de eklenince[20] İstanbul'u terk etmek bir moda haline geliverdi.[21] İzmir'e yerleşen İstanbulluların İstanbul'dan kaçma sebepleri; ortak dertleri olan kalabalık nüfus, trafik, gürültü, pahalılık gibi dertler.[22] İstanbul'dan ayrılıp Ege'ye yerleşen bir diğer grup genç insan, dijital teknoloji alanında çalışanlar. Bunlardan ikisi 2013 yılında Urla'ya yerleşen Açık İnovasyon Derneği ve Opencampus projeleriyle seslerini duyuran Zehra Doruk ve Murat Küçükgirgin. İkili, yeni hayatlarını şöyle anlatmaktalar:

---

18 İkbal Çiğdem Damar, "Çılgın Kalabalıktan Uzakta Doğayla Baş Başa", *Bodrum Life*, Sayı 34, 13 Temmuz 2019, https://www.bodrumlife.com.tr/cilgin-kalabaliktan-uzakta-dogayla-basbasa/

19 "Biz", http://www.hayalimbiciftlik.com/biz/

20 Serkan Boğaç Yılmaz, "Metropol Hayatını Bırakıp Köye Yerleşen Ünlüler", *Milliyet*, 23 Ocak 2017.

21 Rüya Salik, "Metropol Hayatını Bırakıp Köye Yerleşen 15 Ünlü", *Milliyet*, 4 Şubat 2019.

22 Can Pürüzsüz - Dilara Sönmez, "İstanbul'dan Gidenler", 9 Ağustos 2018, https://140journos.com/istanbuldan-gidenler-9f42fd4ad4a4

> Urla'ya geldiğimizden beri kendimize ayıracak vakit bulduk. Bir kere doğayla iç içeyiz. Sakinliğin içerisinde daha verimli olabildiğimizi fark ettik. Stres faktörü olmayınca insan daha da üretken oluyor. Saatlerce bir ekrana bakmak yerine deniz kenarında gün batımını izlemek muhteşem bir duygu bizim için. (...) İstanbul'da çalışan, yazılım, iletişim, pazarlama ve ürün geliştirme ile uğraşan herkese İzmir ya da başka bir Ege kasabasına yerleşmelerini ve mobil çalışma potansiyelini deneyimlemelerini tavsiye ederiz. Ayrıca bu yaklaşımı özellikle İstanbul'da prototip geliştirmek için çalışan girişimci ya da startup'lara özellikle öneriyoruz. Globalleştirmeyi hedefledikleri bir projeleri varsa, ekip olarak 6 ay, 1 yıl gibi bir süreyi sessiz bir Ege kasabasında, sadece geliştirmek istedikleri ürüne odaklanarak çok daha verimli bir şekilde geçirebilirler.[23]

Dijital teknoloji alanında çalışıp 2002 yılında önce İzmir'e, 2017 yılında da Kuşadası'na yerleşen Umut Gökbayrak, bu yeni nesil girişimcilerin bir diğer örneği. Gökbayrak haftanın iki günü İstanbul'da, beş gün Kuşadası'nda yaşıyor ve Kuşadası'na yerleşme kararını şöyle açıklamakta:

> İstanbul'a İzmir'den taşındığım 2002 yılından beri, kendimi asla bu şehrin bir parçası hissedemedim ve ilk günden beri acaba nasıl bir çıkış yapabilirim diye düşünerek tam 15 yılım geçti. Ebeveyn olduğumuz 2015 yılı ise eşim ve benim için birer dönüm noktası oldu. Kızımızın İstanbul'da gerçek hayattan kopuk site duvarları arasında değil, ayağını toprağa basarak düşe kalka büyüyebileceği, ama aynı zamanda günümüz dünyasının gerekliliklerinden de kopmayacağı bir yer arayışına girdik. Kısa bir arayışın ardından, o aradığımız yerin Kuşadası olduğuna kanaat getirdik ve bir yıl kadar önce düğmeye bastık.[24]

"İzmir'e kaçış" eğilimini, İzmirli gazeteciler de teyit edeceklerdi. *Ege'de Son Söz* yazarı Nedim Atilla ve *Dünya* gazetesinin İzmirli muhabiri Kezban Karaboğa "İzmir'e taşınmak isteyen Beyaz Türkler arasında 'İzmir'e kaçalım' hevesi gerçek oluyor" diye yazacaklardı. Nedim Atilla'ya göre 2015 yılında İzmir'e yerleşenler arasında 16129 kişi ile İstanbul'dan gelenler ilk sıradaydı.[25]

Hürriyet gazetesinin bölge eki *Hürriyet Ege*'nin yayın yönetmeni Deniz Sipahi'nin hazırladığı "İzmir'e gelmek için 35 neden" yazısı da bu trendi teşvik etmekte.[26] *Hürriyet Daily News* yazarı Nazlan Ertan da İzmir'e yerleşme ruh halini şöyle tasvir etmekte:

---

23 Savaş Önemli, "Tersine Göç Hikayeleri: Urla'dan Yükselen İnovasyon Ateşi", 9 Ekim 2018, https://www.cnnturk.com/yazarlar/guncel/savas-onemli/urladan-yukselen-inovasyon-atesi

24 Savaş Önemli, "Tersine Göç Hikayeleri – Bölüm 2", 16 Ekim 2018, https://www.cnnturk.com/yazarlar/guncel/savas-onemli/tersine-goc-hikayeleri-bolum-2

25 Nedim Atilla, "Yeni İzmirlilere Küçük Notlar...", *Ege'de Son Söz*, 1 Ekim 2016.

26 Ertuğrul Özkök, "Urla'ya Gelmek İçin 35 Neden ve 3 Bonus", *Hürriyet*, 1 Mayıs 2016.

> Bahar yerini yaza bırakırken, sabahın erken saatlerinde kalktığınızda benliğinizi Almanca tabirle 'wanderlust', Fransızca tabirle 'la vie ailleurs' ya da bizim söylediğimiz şekliyle 'buralardan kaçıp gitmeliyim' duygusu sarar. Sonra gözünüze şimdilerde gündemde olan "İzmir'e taşınmak için 35 neden" makalesi çarpar. Son üç on yılın trend belirleyicisi Ertuğrul Özkök tarafından gönülden kabul edilen bu 35 maddeyi okuduktan sonra (bu sayı şehrin plaka numarasına da bir gönderme) gözümüzün önüne yüksek yerlerdeki yöneticilerin mutluluklarını bağlarında üzüm bulduğu başarılı ikinci kariyer hikâyeleri gelir. Bekâr bir kadınsanız eğer, medeni, geçinmesi kolay ve tatlı dilli bir "Ege erkeği" bulmayı umuyorsunuz. Bu şehirde sizin için mutlaka profesyonel ve kişisel bir neşe kaynağı vardır, değil mi?[27]

İzmir'e yerleşen İstanbulluların bir araya geldikleri Artimprojects katılımcılarından İstanbul'da çalışıp akabinde doğduğu şehir İzmir'e dönen Serkan Polat, her iki şehirdeki hayat tarzı farklılıklarını şöyle özetlemekte:

> İzmir'de kariyer kovalıyorsanız yanlış yerdesiniz. Kendinize vakit ayırmak ve kafa dinlemek istiyorsanız doğru yerdesiniz. İstanbul'da ben hep koşturma halindeydim. Kendime hiç vakit ayıramadığımı fark etmiştim. Kariyerim için hayatımdan ödün vermek mi, yoksa hayatı dolu dolu yaşamak mı diye sordum bir gün kendime. Her gün metrobüste gelip giderken sorgulardım bunu. Tartıda İzmir çok net bir şekilde geldi. İstiklal Caddesi'nde çalışıyordum ama iş dışında İstiklal Caddesi'nde hiç vakit geçiremediğimi fark ettim. Çünkü işten çıktıktan sonra eve gitmem, erkenden uyuyup sabah tekrar işe dönmem gerekiyordu. İzmir'de bu böyle değil.
>
> Zaman daha geniş, olasılıklar çok farklı. Buradaki şirketlerin iş yoğunluğu İstanbul'dakiler gibi de değil. Ekstra mesailer çok fazla olmuyor. Böylece akşamları kendinize daha fazla vakit ayırabiliyorsunuz. Ulaşım problemi olmadığı için de eve giderken yol üzerinde bir mekâna uğrayıp biraz takılabiliyorsunuz. Üstelik Çeşme, Bodrum, Foça ayağınızın dibinde, hafta sonu bu merkezlerde zaman geçirme şansınız oluyor. Yaşam konforu burada ciddi şekilde daha yüksek diyebilirim.[28]

Plazalarda çalışmaktan ve İstanbul'un koşuşturmalı hayatından yorulup bıkan orta düzey beyaz yakalı yöneticiler doğaya dönerlerken iş dünyası ile medya, sanat ve kültür âleminde çalışıp "iyi para kazanmış olanlar"ın ne yaptıklarını anlamak için Oray Eğin'in Ekim 2005'de yayınladığı bir yazısına göz atmak gerekli:

---

27 Nedim Atilla, "Yeni İzmirlilere Küçük Notlar", *Ege'de Son Söz*, 1 Ekim 2016, http://www.egedesonsoz.com/yazar/Yeni-Izmirlilere-kucuk-notlar-/10109/.
Yazının özgün hali şudur: Nazlan Ertan, "White Turks who want to move to Izmir should think again", *Hürriyet Daily News*, 21 Mayıs 2016.

28 Nuray Pehlivan, "İstanbul'dan İzmir'e Göçenler Kolonisinde Son Durum", 4 Aralık 2018, https://www.gazeteduvar.com.tr/hayat/2018/02/04/istanbuldan-izmire-gocenler-kolonisinde-son-durum/

> Öylesine garip bir şehirde yaşıyoruz ki, yakında bohem hayatın merkezi olacak herhalde. Bakıyorum, çevremde giderek herkes daha az çalışmaya başladı. Zamanında hiç vakti olmayan insanlar aniden işten ayrılıyorlar, uzun uzun kahvaltı sofralarında oturuyorlar, birileri aniden spora başlıyor, bütün vakitlerini ağırlık kaldırmakla geçiriyor büyük bir disiplin içinde. Yıllarca çalışıp çalışıp sonunda can sıkıntısından patlayıp kendilerine yeni bir hayat kuranların sayısı hiç de azımsanacak gibi değil. Gerçi yıllarını mesai peşinde geçirenler işsiz kalmamak için yeni yeni uğraşlarla da doldurmuyor değiller boş geçirmekten korktukları saatlerini. Bu yeni yaşam tercihlerinde çok onurlu, çok saygı duyulası, takdire şayan bir taraf olduğunu düşünüyorum. İstanbul'un giderek sanatçılarıyla, işsizleri, aylakları, yazarlarıyla falan çok daha renkli bir metropol olacağının işareti bunlar.
>
> Bir de nedir sahiden oturup ofisten dünyayı sadece pencerelerinin ardından izlemek, Türkiye'ye televizyondan bakmak, dışarıda akan bir şeylere sadece seyirci olmak, kulaktan dolma bilmek şehri. Yaşasın işsizlik devrimi: Bu kadar zaman çalıştınız da ne oldu? (...)
>
> Bırak başarıyı, kariyeri otur şöyle bir şey yapmadan, koşturmadan, televizyona çıkmadan, gazetelere görünmeden, şık giyinmeden. Ol biraz Berlinli işte; hiç kimsenin çalışmadığı bir şehirde sen de çalışma, al işsizlik maaşını, git üniversite yemekhanesinde doyur karnını dön hayatına. Ol Danimarkalı gibi, haftada iki gün işe gidince "Çok yoruldum bu hafta çok çalıştım" deyiver. Üniversiteden mezun olunca ayır iki yılını evini dekore etmeye, sonra da film çekme hayalleriyle dolaş.
>
> Ey orta sınıf, size değil lafım. Değil burası Danimarka, Almanya herhalde biliyoruz. Ama bu ülkede de bir şekilde kendilerini ufak bir ülke GSMH'si kadar zengin edenler dolu. Onların hırslarını dizginlesek fena mı olur, ne olur otursalar onlar da bizim gibi aylak aylak, işsiz işsiz, mutlu mutlu.[29]

❖ Doğaseverliğin Bir Diğer Tezahürü: Hayvanseverlik

Doğaya dönüş veya doğaseverlik, çevrecilik, yeşil hareketi, doğayı koruma hareketi,[30] hayvanseverlik şekillerinde tezahür etmekte. Hayvanseverlik, özellikle kedi ve köpek sevgisi ile son yıllarda İstanbul'un Adalar'ındaki faytonlara sürülen atların hakları şeklinde devam edecektir. Kedi, köpek sevgisinin başlangıcı, Bekir Coşkun'un 1999 yılından itibaren *Hürriyet Cumartesi* ekinde köpeği Pako'nun ağzından yazdığı, akabinde derleyip çok satan *Pako'ya Mektuplar* (2001) kitabına dönüştürdüğü köşe yazıları. TBMM eski başkanı Bülent Arınç bile hayvan hakları kanun tasarısının kabulünde Bekir Coşkun'un bu yazılarının rolü olduğunu belirtecekti.[31]

29 Oray Eğin, "İşsizliğe Övgü", *Akşam*, 15 Ekim 2005.

30 Güven İslamoğlu'nun 2011 yılından itibaren CNN Türk'te sunduğu "Yeşil Doğa" ve "Seyirci Kalmayın" programları.

31 "Pako Evimizin Büyük Oğluydu", *Milliyet Cumartesi*, 31 Temmuz 2004.

İleriki yıllarda *Hürriyet* gazetesi de köşe yazarlarına kedi-köpek yazarlarını da ekleyecektir (önce Tarkan Özvardar, sonra Ocak 2020'den itibaren Serhat Demirel). Yazılarında sık sık kedisi Sekter'den bahseden *Hürriyet* gazetesi genel yayın yönetmeni Ahmet Hakan da Bekir Coşkun'un bıraktığı yerden misyonu devam ettirmekte.

Kedilerin ve köpeklerin kişilerin hayatlarında yer etmesinde önemli bir etken, 1980'li senelerin sonunda ve 1990'lı senelerde ortaya çıkan korunaklı yerleşim merkezleri. Geniş alanlara sahip villalar veya bloklardan oluşan bu yerleşim merkezlerindeki yeşil alanların kedi ve köpek beslenmesine uygun olması hayvanseverliği hızlandıracaktır. Bu merkezlerde oturan ailelerin aile fotoğraflarında, Batılı akranlarında olduğu gibi, çoğu zaman bir köpek de yer almaktadır.

2000'Lİ YILLARIN FELSEFESİ: "SAĞLIKLI VE İYİ YAŞAM"

❖ İlk Adımlar

2000'li yılların başında başta Amerika olmak üzere Batı âleminde başlayan, "sağlıklı ve iyi yaşam" olarak tercüme edilebilecek "*wellness*" kavramı, 2020 yılında 4,5 trilyon dolarlık küresel bir pazar ekonomisine dönüşmüş durumda.[1] Küresel bir ekonomide Türkiye'nin bunun dışında kalması imkânsızdı.

1980'li yıllarda ithalat rejiminin serbestleşmesi ile birlikte önce spor âletlerinin ithalatı, akabinde spor salonlarının açılışları başlayacaktı. Bu salonlardan ilki, Vakko'nun Taksim'de kurduğu Gym idi. Bu mekân, 1995 yılında adını ve donanımını yenileyerek Vakkorama Gym olarak devam edecekti.[2] Benzer bir şekilde Alarko grubuna ait Hillside City Club, 1990 yılında Etiler Alkent yerleşim merkezindeki spor merkezinin yönetimini üstlenerek sektöre adım atacaktır.[3] 1990'lı yılların bir diğer gözde spor mekânı, artık faal olmayan Kuruçeşme'deki Planet Health Club idi. Ertuğrul Özkök de bu mekânın müdavimlerindendi.[4] O tarihte *Hürriyet* gazetesinde "Mr. Gurme" mahlasıyla yemek yazıları yazan Serdar Turgut, bu mekândan ve yanındaki Mia Mensa restoranından şöyle söz etmekteydi:

> Mia Mensa son zamanlarda çok popüler olan mekânlardan bir tanesi. Yeri çok önemli Mia Mensa'nın. Kuruçeşme'deki Planet Healt Club'un bulunduğu avluda yer alıyor. Planet son zamanlarda belirli çevrelerde belirgin bir 'kültürel akım' haline

1 "2020 Global Wellness Trends", https://www.globalwellnesssummit.com/2020-global-wellness-trends/

2 "Vakkorama'da Step", *Milliyet*, 11 Kasım 1995.

3 "Sektöre Fitness Koçu Yetiştirecek", *Hürriyet*, 2 Haziran 2010.

4 Gönül Soyoğlu, "İnsanları Provoke Etmeyi Seviyorum!", 11 Mayıs 2010, http://mobil.egedesonsoz.com/default.asp?page=roportaj&ropid=187

> geldi. Belirli bir hayat tarzı anlayışını çağrıştırıyor 'Planet' kültürü. 'Eğlenmeyi seven', boş zamanı fazla olan, arada spor da yapmaya ilgi duyan genç erkek ve bayanların öğleden sonra mekânı oldu Planet. Sabahki ciddi sporcular olan iş adamları ve kadınlar çekildikten sonra bu spor mekânını bir hayat tarzı olarak benimseyen kişiler gelmeye başlıyor yavaş yavaş. Bu hayat tarzının içinde avlunun solunda deniz kenarında bulunan kafe ve sağ tarafı kaplamış olan Mia Mensa da var.
>
> Spor salonunda yeni başlayan arkadaşlıklar ilk önce kafe'de ilerletiliyor, sonra grup yeterince büyürse akşam yemeğine de tabii ki spor sonrasında Mia Mensa'ya gidiliyor.[5]

Oray Eğin de, Serdar Turgut gibi İstanbul'da cafe kültürünün başlangıcını anlatırken Planet'ten söz edecekti:

> Taksim'deki Vakkorama hem cafe'si, hem spor salonu, hem de içindeki özel radyoyla başta Mustafa Sandal olmak üzere kimleri yaratmadı ki? Bugünlerde ülkenin en varlıklı işadamlarından biri olan Muzaffer Yıldırım[6] da yolu buradan geçenlerden. 2000'lerin başında ise Kuruçeşme'deki Planet ve hemen önünde yer alan tabakların sabunla yıkanmayıp şöyle bir sudan geçirildiği cafe bu sosyalleşmenin yerini almıştı.[7]

Böylece gelişen "iyi yaşam" sektörü, 2000'li yılların Türkiye'sinde tam bir patlama yaşayacaktır. Sektör artık spor, veya yeni adıyla "*fitness*" salonları, turizm tesisleri, beslenme uzmanları, sağlıklı yaşam koçları, koçların eğitim programları ve köşe yazarları ile tam bir endüstriye dönüşmüş durumda. Osman Müftüoğlu *(Hürriyet)*, Mehmet Öz *(Hürriyet)*, Jan Klod Kayuka *(Milliyet)*, Sevda Sarıkaya *(Star, Hürriyet)*, Bengi Semerci *(Sabah)* medyanın doktor yazarları. Yaşam koçu ve sağlıklı beslenme uzmanları arasında Ender Saraç, Dilara Koçak, Taylan Kümeli ve nihayet Canan Karatay bilinen isimler. Bunlar arasında kendisinden en çok söz edilen, çarpıcı beyanları ile aniden "gündem" olan Canan Karatay.

❖ Canan Karatay Fenomeni

Canan Karatay hakkında son derece ayrıntılı bir makale yazmış olan avukat Yunus Bakihan Çamurdan, Karatay'ın Hayy Kitap'ın sahibi ve yayın yönetmeni Tevfik Rauf Baysal ile tanışıp ilk baskısı 2011 yılında yayınlanan *Karatay Diyeti* kitabı ile başlayan medyatik serüvenini şöyle anlatmakta:

---

5 Mr. Gurme, "Mia Mensa", *Hürriyet*, 4 Temmuz 1999.

6 Yapımcı, oyuncu, işadamı, 2001 yılında kurulan sinema salonları ile spor salonları işleten MARS Entertainment Group'un ortaklarından ve CEO'su.

7 Oray Eğin, "Bir Cafe'ye Bile Gidemeyecek miyiz yani", *HaberTürk*, 24 Mart 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2622782-bir-cafeye-bile-gidemeyecek-miyiz-yani

Bu yıllardaki Karatay'ı ömrünü tıp alanında geçirmiş, ilerleyen yaşlarını kendi branşındaki bazı yanlış algı ve uygulamalara karşı mücadeleye adamış, idealist bir hekim olarak görüyoruz. Özellikle kolesterol konusundaki görüşleri zincir e-postalar, sosyal medya paylaşımları sayesinde sınırlı bir çevrede de olsa bilinir hale gelmiş durumdaydı. Baysal ile işbirliği ise hayatının bundan sonraki yönünü belirleyecekti.

Karatay'ın görüşlerinin Baysal'ın ölçütlerine göre daha okunabilir, doğrudan uygulanabilir, gündelik hayatta rahatça yer edinebilecek, hem de paket halinde, her şeye cevap verebilecek hale getirilmesi gerekiyordu. Çözüm ise belliydi: Diyet kitabı. Nasıl ki Ahmet Aydın, Loren Cordain'in Paleo diyetini alıp, eğip büküp, Türkiye'ye "uyarlayıp" Taş Devri Diyeti adıyla kendisine mal ettiyse, Karatay da taraftarı olduğu ketojenik, düşük karbonhidrat diyetlerinden alıp devşirip, bir güzel "uyarladı" ve Baysal'ın yayımladığı, *Karatay Diyeti* adı verilen kitabıyla tanındı.

Kitap çok sattı satmasına da 2011 Türkiye'sinde kimsenin sırf kitap satmakla tanınmayacağını Baysal çok iyi biliyordu. Ayrıca, Karatay'ın tıp bilgisinin ötesinde, kitabın sınırlarını rahatça aşabilecek potansiyelinin farkına varmıştı. Kadın oluşu, rahatlığı, fazlasıyla "yalın" üslubu, aykırı ve uç beyanları, huysuzlukla sevimlilik arasında giden tarzı Karatay'ı kısa sürede kadın programlarının aranan konuğu haline getirdi. Karatay tanındıkça kitabı daha çok sattı ve Hayy Kitap'ı hobi olarak başlayan butik tarzda bir yayınevi konumundan alıp "A sınıfı yayınevleri" arasına yerleştirdi. Bir başka deyişle, Hayy Kitap Karatay'la birlikte uçuşa geçti.

Onu televizyonlarda görerek hayranı olan insanların da kendilerince haklı gerekçeleri vardı. Yıllar yılı aynı ekranlara, benzeri reklam-tanıtım bağlantıları üzerinden çıkan "zayıflama uzmanı" doktorların, diyetisyenlerin dediklerinden çok farklı şeyler söyleyen birisiyle karşılaşmışlardı. Beslenme denilen olgunun, diyet kavramının sağlıklı yaşanın bir parçası olduğunu, "bir kibrit kutusu peynir", "iki haftada on kilo", "salatalık diyeti" şarlatanlıklarıyla pek ilgisi bulunmadığını gördüler. Karatay'ın kitabını da alıp, bu yeni anlayışı kendilerinin, yakınlarının hayatlarında uyguladılar ve olumlu sonuçlar aldılar.

Zamanla Karatay'ın sadık, bundan sonra adeta ne dese inanmaya hazır bir takipçi kitlesi oluştu. Doktorlara karşı zaten zayıf olan güvenlerini Karatay'ın etkisi altında tamamen yitiren ve hekim tavsiyelerini bir yana bırakan hastaların başına neler geldiği ise herhalde haber değeri taşımadığı için medyanın ilgisini çekmedi. Böylece, hani şeyh uçmaz, mürit uçurur misali, uçuşa geçme sırası artık Karatay'a gelmişti. Hem de ne uçuş. Nasıl ki herkes Karatay hakkında konuşuyordu, Karatay her şey hakkında konuşabilirdi. O da konuştu.

Karatay konuştukça "araziyi" daha iyi tanıdı. Şöhretin kapılarını, diyetisyenlere ve hekimlere olan haklı güvensizliği belki de yine haklı şekilde kullanarak araladığı gibi, ilaç şirketlerine, gıda üreticilerine karşı güvensizliği kullanmayı da öğrendi. O zaman çok iyi anladı ki kendisini takip edenlerin kaygıları arasında sağlıklı yaşam aslında küçük bir yer tutuyor. Onlara istediklerini vermekte tereddüt etmedi. Muktedirlere, tekellere, yabancılara, bilgi sahiplerine, kısacası, yaşattıkları hayal kırıklıkları nedeniyle içten içe nefret ettikleri ama laf etmeye güçlerinin yetmedi-

ği, dillerinin dönmediği tüm odaklara, onların adına taarruz eden cesur ve bilgili, hafif çatlak profesör rolünü kendisi de çok sevdi.

Karatay söylüyor da ne söylüyor? Esasen üç başlıkta toplamak mümkün: 1. Bugün dünyada genel kabul gören ama nispeten yeni yaklaşımlar (kolesterolün çok boyutlu işlevi, yaşam tarzı olarak diyet anlayışı, şeker tüketiminin riski gibi), 2. Dünyada popüler, özellikle ABD kaynaklı sahtebilim inançları (aşı karşıtlığı, şeker yükleme testi, GDO fobisi gibi), 3. Tamamen Karatay'ait yerli ve milli dokunuşlar ("Başbakanımız haklı, milli içkimiz ayrandır", "çocuklarınıza Türk kahvesi içirin", "lahmacun en sağlıklı besindir" gibi). Dikkatle bakarsak, yalnızca üçüncü başlıktakiler Karatay'ın buluşları. Ancak, Karatay asıl diğer ikisinin kendi dâhiyane keşifleri olduğu yönünde bir imaj oluşturmakta kararlı.

Karatay'ın böyle sakarca manevraları konuyu az çok yakından takip edenlerde bir gülümseme yaratıyor elbette. Ancak, öyle konular var ki tebessüm etmek mümkün değil. En son harlandırdığı aşı karşıtlığı bunlardan birisi. Anlaşılan o ki sevdiği rolü ömrü oldukça, gücü yettikçe oynamak istiyor. Hekim sorumluluğunu da bunun önünde bir engel, bir sınır olarak görmüyor. Ve hekim bir arkadaşım dert yanıyor. Karatay'ın kuyuya attığı taş sayesinde, bazı anneleri bebeklerine aşı yaptırmaya ikna edememeye başlamışlar. Kim bu anneler? Üniversite mezunu, görece ileri yaşta, meslek sahibi, yabancı dil bilen, internetle fazlasıyla haşır neşir anneler. Karatay'ın birinci derece etki alanı işte bu profil. Bazılarının Karatay'ın etkisini küçümsedikleri için sandığı gibi "cahil cühela takımı" değil hiç de.[8]

❖ Kişisel Gelişim ve Yaşam Koçları

"Sağlıklı ve iyi yaşam" sektörünün bir diğer alt sektörü, kişisel gelişim alanı ve "yaşam koçları".[9] Bu sektör hem muazzam bir yayın patlaması yaşadı, hem de onlarca "yaşam koçu" ortaya çıktı. Bunlar arasında ünlülerin yaşam koçu Dr. Said Sözühikmet,[10] Üstün Dökmen, Mümin Sekman, Nil Gün ve Brezilyalı manken sevgilisi Adriana Lima ile medyada kendinden çokça bahsettiren Metin Hara sık sık karşımıza çıkan isimler. Pazar oldukça büyük. 2017 yılında yapılan bir araştırmaya göre yılda 20-25 milyon kişisel gelişim kitabı satılmakta. Bu da 30 milyon dolarlık bir pazara tekabül ediyor. Bunlara DVD'ler, seminerler, motivasyon zirveleri, vs. eklendiğinde yaklaşık 100 milyon dolarlık bir sektör ortaya çıkmış durumda.[11]

8 Yunus Bakihan Çamurdan, "Beyaz Türklerin Ak Saçlı Afyonu", 20 Ocak 2018, https://gazete.red/beyaz-turklerin-ak-sacli-afyonu/

9 "Koç", antrenör, eğitmen anlamına gelen İngilizce "coach" kelimesinin Türkçe fonetiğe uygun yazılışıdır.

10 Sona Bahar, "Gizemli Yaşam Koçu", *Sabah Pazar*, 2 Nisan 2017.

11 "Kişisel Gelişim Pazarı 4.0", 9 Haziran 2017, §http://www.isfikirleri-girisimcilik.com/kisisel-gelisim-pazari-4-0

Bu arada "yeni orta yaş" tartışmasını başlatan *Hürriyet* gazetesi yazarı Dr. Osman Müftüoğlu ("Osman Hoca") ve Ertuğrul Özkök'ün sayısız yazıları ile COVİD-19 salgını nedeniyle 65+ yaş dilimine uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması nedeniyle Özkök'ün yazdığı çok sayıda "evde yürüyüş" yazılarını da unutmamak gerek.

Ertuğrul Özkök ve Osman Müftüoğlu ikilisi bir yandan Dünya Sağlık Örgütü'nün 65-80 yaş aralığını "orta yaş" olarak kabul etmesini,[12] diğer yandan zinde olmayı (moda tabirle "fit olma") tartışmaktalar.[13] Ertuğrul Özkök'ün birçok yazısında konu ettiği erkeklerin "fit olma" kaygısının sebebini Doğan Gürpınar şöyle izah etmekte:

> Artık erkekler de fazla kilolarından ve biçimsiz görüntülerinden rahatsız olmaya ve üzerlerinde baskı hissetmeye başladılar. Yurtdışından fit, sabahın köründe eşofmanla koşusunu yapan Amerikalı ve Avrupalı fit hemcinslerinden hissedilen rekabet ve "hedef kitlesi" kadınların da maddi olarak güçlenmeleriyle kazandıkları özgüvenle artık erkekleri bu estetik yargılarla değerlendirir olması erkekleri de vücutlarına özen göstermeye, iş çıkışı gymlere gitmeye zorladı.[14]

12 Ertuğrul Özkök, "Hocam, artık 70'inde bir orta yaş erkeğiyim, kaç yaşında gibi yapayım?", *Hürriyet*, 12 Ağustos 2017.

13 Ertuğrul Özkök, "O kadın sadece bu karede gördüğümüz kadın değil", *Hürriyet*, 30 Eylül 2020.

14 Doğan Gürpınar, *a.g.e.*, s. 172.

SON SÖZ

İlk başlarda "Beyaz Türkler Zenci Türklere karşı" şeklinde başlayan ve AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından bu yana "Zenci Türkler Beyaz Türklere karşı" şeklinde gelişen tartışmalar, Türkiye'nin Batılılaşma ve modernleşme serüveniyle ve buna direnenlerle doğrudan ilgilidir.[1]

Cumhuriyet'in kurucu atalarının inşa etmeye çalıştıkları "çağdaş Türkiye"nin en önemli vasfı laik bir toplum olmaktı. Din işleri, artık Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sorumluluğuna bırakılmıştı. Murat Sevinç'in yerinde tabiriyle "tadında bırakılmış, aşırıya kaçmamış", "1924 Anayasası'nın kurduğu Diyanet'in salık verdiği ve örgütlediği dindarlık" makbul bir dindarlık idi.[2] Tek Parti döneminde tavizsiz bir şekilde uygulanan toplumu laikleştirme gayretleri, çok partili düzene geçildikten sonra artık geçmişte olduğu gibi sert ve tavizsiz bir şekilde uygulanamayacaktır. Sebebi de çok basittir: Laik toplum yaratma gayretiyle bastırılmış ve yeraltına itilmiş olan dindarlık ve İslamî gelenekler, halk arasında capcanlı idi ve çoğunluğu kırsal alanda yaşayan seçmenlerin oyuna talip olan ve birbirleriyle rekabet içinde olan siyasi partilerin bu gerçekliği göz ardı etmeleri artık imkânsızdı.

1946'dan itibaren aslına rücu eden dindar ve muhafazakâr kesim, seçimlerde sağ partilere oy verecekti. Necmettin Erbakan'ın 1969 yılında TOBB'un başkanlığından polis zoru ile ayrılmak zorunda kalmasının ardından MNP'yi kurması, hem nihai merhalesi AKP olacak olan Türkiye'deki siyasal İslam hareketinin, hem de 1990'lı ve 2000'li yıllarda çokça söz edilecek olan "Beyaz Türkler – Zenci Türkler" geriliminin başlangıcı olacaktır. Erbakan'ın başlattığı siyasal İslam

1 Şerif Mardin, "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma", *Türk Modernleşmesi Makaleler IV*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.21-79, aktaran Ceylan Nur Akgün, *a.g.e.*, s.19.

2 Murat Sevinç, "Kapı Eşiğinde Çıkarılan Ayakkabılar", 27 Haziran 2019, https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/06/27/kapi-esiginde-cikarilan-ayakkabilar/

hareketinin dayandığı taban; taşradan büyük şehirlere göç etmiş olan küçük ve orta ölçekteki esnaf, tüccar, atölye sahipleri, yoksullar ve dindarlar idi. Bunlar, Erdoğan'ın iktidara gelmesinden sonra "Zenci Türkler" sıfatıyla kendilerinden çokça bahsedilecek insanlardı.

"Beyaz Türkler" terimi, Ufuk Güldemir'in Washington'da yaşadığı yıllarda Amerikan toplumunda siyaseti ve kültürel hayatı şekillendiren seçkin bir sınıfı tanımlamak için kullanılan WASP teriminin farkına varmasıyla Türk toplumundaki karşılığı olarak ortaya attığı bir terimdir. Güldemir gibi popüler bir gazetecinin bunu kullanması, birçoğu yakın dostu olan meslektaşlarının büyük bir iştahla terimi benimsemeleri ve yazılarında binlerce kere tekrarlamaları sayesinde "Beyaz Türkler" terimi önce popüler sonra siyasi kültüre yerleşecektir. "Beyaz Türkler" terimi, WASP'ın tam karşılığı olmamasına rağmen köşe yazarlarının iştahlı ve ısrarlı kullanımları ve tekrarları sayesinde kısa sürede WASP'ın Türk toplumundaki muadili olarak kullanılmaya başlandı. Varlıklı, Batı kültürünü özümsemiş, yabancı dilde eğitim veren üniversitelerden mezun olmuş, şehirli, rafine zevkleri olan seçkin, Avrupai bir insan profilini tanımlayan bir anlama dönüştü. Bu terimi ilânihaye tekrarlayan köşe yazarlarının unuttukları gerçek ise "Beyaz Türk" sıfatıyla andıkları yakın mazinin ve günümüz iş âleminin önde gelen isimlerinin çok fazla değil, sadece bir veya iki nesil öncesine kadar taşradan İstanbul'a gelip burada zenginleşmiş olan müteşebbisler olduklarıydı. Dücane Cündioğlu, bu gerçeği şöyle ifade etmekte:

> Burjuvaziyi aşağılayacak bir aristokrasimiz yok. Babalarının gecekondularını beş katlı apartmanlara dönüştürenler, köklerini unutmuş görünüyorlar. Vehbi Koç'la Sakıp Sabancı'nın Türkçelerini hatırlayınız, ya da mesela Aydın Doğan'ın Türkçesine dikkat ediniz.[3]

1990'lı yıllardan itibaren "basın"ın "medya"ya, "Babıâli"nin "İkitelli"ye dönüşümü sırasında ünlü yayın yönetmenlerinin ve köşe yazarlarının yıllık gelirleri çok ciddi bir şekilde artacak, bunun doğal sonucu olarak hayat standartları da fevkalâde yükselecekti. Bu köşe yazarları yüksek gelirleri sayesinde yeni yaşam tarzlarını, "*life style*" ve "hayatın nimetlerinden haz alma" üsluplu yazılarıyla sütunlarına yansıtmaya başlayacaklar; imrendikleri ve öykündükleri varlıklı "Beyaz Türk" işadamları sınıfına ait oldukları illüzyonuna kapılacaklar; sütunlarında bu hayat tarzının nimetlerini övecekler ve de yazılarıyla "halk"ı terbiye

3 Berrin Karakaş, "Müslüman Elitler Güç ve İktidara Tapınıyor", *Sabah Pazar*, 4 Ekim 2009. https://www.sabah.com.tr/pazar/roportaj/2009/10/04/musluman_elitler_guc_ve_iktidara tapin

etmeye uğraşacaklardır. Bu köşe yazarlarının en belirgin ortak özellikleri, sıradan fanilere tepeden bakan ve çoğu zaman küstahlığa kayan üslupları ve snob oluşları idi.

AKP'nin iktidara geleceği 2002 yılına kadar seçkin bir sınıfı tanımlamak için kullanılan "Beyaz Türkler" terimi; aynı zamanda toplumun beyazlaşmamış, başka bir tabirle, "Batı kültüründen nasibini almamış", dolayısıyla "medenileşmemiş" kesimine üstten bakan, onları küçümseyen ve bu kesimi "adam edilmeye muhtaç bir sınıf" olarak gören kişiler anlamını da içeriyordu. Bu terimi en çok kullanan kimi köşe yazarları, yazılarıyla bu algıyı destekleyeceklerdi. "Kara kalabalıklar", küçümsenen bu kesimi tarif eden terimlerden yalnızca biriydi.

AKP'nin beklenmedik bir şekilde "kara kalabalıklar"ın oyları ile iktidara gelmesi, oyun planını bozacaktır. Artık "kara" sıfatıyla anılan "kalabalıklar"ı temsil eden AKP iktidarda idi. Genel Başkanı Erdoğan da "Beyaz Türkler"in yaşadıkları mutena semtlerin kibar ve uslu çocuğu değil, İstanbul'un ötekilerinin yani "Zenci Türkler"nin yaşadığı Kasımpaşa'nın bir çocuğudur. AKP sadece iktidarda değil, aynı zamanda 1923'ten bu yana TSK'nın koruması ve vesayeti altında olan müesses nizamı da değiştirmeye kararlı idi. Böylesi yeni bir düzende "Beyaz Türkler" terimi evrilecek, siyasi anlamı ağır basan bir terime dönüşecek, eskinin İslamcıları, günümüzün muhafazakârları ve dönemsel müttefikleri liberalleri tarafından, en hafifi ve yaygını "eski rejimin dayatmacı laik Kemalist seçkinleri" olmak üzere, birçok olumsuz anlamda kullanılmaya başlanacaktı.

Doğan Gürpınar'ın yerinde tespitiyle "eski Türkiye"ye karşı sunulan "yeni Türkiye"de "ana kurucu ötekisi", Beyaz Türkler olacaktır.[4] Buna paralel olarak da Erdoğan'ın öncülüğünde mağduriyet ifade eden "Zenci Türkler" terimi popüler ve siyasi kültürde dolaşıma çıkacak ve medyada yıllar boyunca gündem konusu olacak olan Beyaz Türkler-Zenci Türkler tartışması başlayacaktı.

Sorulması gereken soru, Erdoğan'ın "Beyaz Türkler" ve "Zenci Türkler" terimlerini ne maksatla kullandığıdır. Çağlar Ezikoğlu'nun ileri sürdüğü gibi toplumu kutuplaştırma amacıyla mı,[5] yoksa gerçekten onu iktidara taşıyan tabanın hissiyatını sahici bir üslupla dile getirmek amacıyla mı?

Erdoğan'ın İslamî geleneklerin hâkim olduğu muhafazakâr bir toplum düzeni kurmayı istediği, bunun da Kemalist, laik müesses nizamın Cumhuriyet'in

4 Doğan Gürpınar, *Kültür Savaşları,* Liber Plus Yayınları, İstanbul, Haziran 2016, s.371.

5 Çağlar Ezikoğlu, "Erdoğan'ın En Önemli Silahı: Kutuplaştırma", *Cumhuriyet Akademi*, 22 Mart 2017, s.4.

kuruluşundan bu yana yerleştirmeye, muhafaza ve konsolide etmeye çalıştığı düzenle tamamen zıt olduğu izaha muhtaç değildir. Bunun en son örneği Ayasofya Camii'nin ibadete açılmasıdır. Hal böyle olunca "CeHaPe zihniyeti" olarak Erdoğan'ın sık sık atıfta bulunduğu siyasi duruşun geçmişte laik düzene uyum sağlayamayan halk kesiminde "mazlumlar" yarattığı da aşikârdır. Bunun en bilinen örneği "türban meselesi"dir. Bir belagat ustası olan Erdoğan'ın yerleştirmeye ve konsolide etmeye çalıştığı yeni toplumsal düzen için sürekli "Zenci Türkler"e göndermelerde bulunarak "mazlumiyet" temasına başvurmasının ana nedeni ise Bekir Coşkun, Mine Kırıkkanat ve Yılmaz Özdil gibi bizatihi sert çekirdek Kemalist yazarlardır. Bu köşe yazarları, AKP'nin seçmen tabanına hakaret eden ve aşağılayan yazıları ve popüler siyasi kültüre mal ettikleri aşağılayıcı ve alaycı terimleri ile Erdoğan'ın "mazlumiyet" söylemine meşru bir görüntü verecek paha biçilmez malzemeler temin etmişlerdir.

Diğer yandan "Zenci Türk" deyiminin akla getirdiği ilk referans, ABD'deki siyahlara karşı uygulanmış olan ayrımcılık ve siyahların 1960'lı yıllarda başlattıkları ve başarıya ulaşmış olan eşitlik mücadelesidir. Ancak ABD'de görevli siyaset ve strateji uzmanı öğretim üyesi Burak Kadercan'ın haklı olarak dikkat çektiği husus, ABD'nin yanlış bir referans olduğudur:

> "Eski Türkiye" kesinlikle mükemmel değildi. Fakat diğer Orta Doğu ülkelerinden kendini ayırdığı bir özelliği vardı: Belli yetenekte, hayata belli imkânlarla doğmuş bir zümreye dünya seviyesinde eğitim vermek. "Belli imkân" da zengin olmak değildi. Örnek: #AzizSancar…
>
> Eski Türkiye'de belirli tedrisattan geçmiş bir kesim, belirli yerlere gelebiliyordu. AKP'nin ilk hedeflerinden birisi de bu kesimdi. Monşer, #BeyazTürk söylemleri tesadüf değil, etkileri de düşünülenden çok daha büyük. Seküler kesim bunu ilk başta kavrayamadı.
>
> Seküler kesim "Monşer", "Beyaz Türk" söylemlerinin ne kadar büyük bir siyasi karşılığı olduğunu anlayamadı. Ya hakaret olarak aldılar, ya da "Ben Beyaz Türk değilim ki" dediler. Yanlış. 1) Söylemlerin hedefi sekülerler değil, AKP'lilerdi; 2) Beyaz Türk ile "hepinizi" kastettiler.
>
> Beyaz Türklerin anlayamadıkları kendileri ile halkın diğer kesimi arasındaki uçurumdu. Eski Türkiye'nin bürokratik ve düşünsel elitleri Beyaz Türklerin yansımasıydı. Çoğu da (hepsi değil) geldiği yere torpil ile değil, eğitim/yetenek/başarı ile gelmişlerdi.
>
> AKP çok basit bir popülist strateji güttü: bakın, sizden farklı bir kesim var, sizi "yok" sayıyorlar, sizi "aşağı" görüyorlar, devletin, eğitimin, ekonominin, hepsinin başında bunlar var, biz Zenci Türkleriz, biz de sizin sesiniziz, el verin, güç verin, özgürleşelim…

> Beyaz-Zenci Türk söyleminde aslında ilgili referans Amerika değildi. Siyahî nüfus ABD'de azınlık, kölelik tarihi var. Asıl ilgili örnek Güney Afrika. Beyaz bir azınlık çoğunluğa hükmediyor, devlet eğitim, düşünsel hayat, hepsi bunların elinde. Bu açıdan bakarsanız AKP'lilerin çoğunun gözünde Erdoğan bir Martin Luther King değil, bir Nelson Mandela.[6]

Bu tartışma özünde İslamî/muhafazakâr kesimin, gelenekleri doğrultusunda inşa etmeye giriştiği yeni toplumsal nizamın Kemalist müesses nizamın laiklik ilkesiyle uyuşup uyuşmayacağı meselesiydi. Beyaz Türklerin veya 2008'den itibaren tedavüle giren ve eşanlamda kullanılan "endişeli modernler"in, "Türkiye İran mı olacak? Türkiye Malezyalaşıyor mu?" şeklinde formüle edilebilecek endişeleri, AKP'nin yerleştirmeye çalıştığı bu yaşam tarzını toplumun geneline dayatıp dayatmayacağı endişesinden başka bir şey değildi.

AKP'nin demokratik seçimler veya en kötüsü 28 Şubat benzeri bir "post-modern darbe" yöntemiyle iktidardan uzaklaştırılabileceğini ummak isteyen Kemalistler ve ulusalcılar bunun gerçekleşmeyeceğini, AKP'nin seçimleri arka arkaya kazanıp iktidarını sağlamlaştırdığını, Erdoğan'ın hocası Erbakan gibi yumuşak ve taviz veren bir lider olmadığını, gitgide otoriterleşip "Beyaz Türklerin Türkiye"sini kaale almadığını fark ettiklerinde hayal kırıklıkları ve umutsuzlukları daha da artacaktı. İşte o zaman Ertuğrul Özkök Beyaz Türklerin hissiyatını yansıtan yazılarıyla bir süre onların sözcülüğünü üstlenecek, bu sözcülüğün gitgide otoriterleşen bir siyaset ortamında bir etkisi olmadığını fark edince bu aktivist tavrını terk edecek ve yeni düzeni kabullenecektir.

Özkök'ün öne sürdüğü veya ummak istediği çözüm "Beyazlar" ile geçmişin "Zenciler"inin veya günümüzün "AK Türkleri"nin bir arada yaşamaları, birbirlerinden etkilenmeleri ve dolayısıyla toplumun melezleşmesi. Ancak AKP iktidarı altında dönüşen Türkiye'de Ertuğrul Özkök'ün çokça vazettiği "melezleşme"nin yaşandığını söylemek zor. Evet hükümette, bürokraside, kamuda örtülü genç kadınlar başı açık çalışma arkadaşlarıyla birlikte sorunsuz çalışıyorlar. Üniversitelerde örtülü ve örtüsüz genç kız öğrenciler arasında hiçbir sorun yok. Bir zamanlar büyük bir "mesele"ye dönüşmüş olan "başörtüsü meselesi" artık mazide kalmış bir problem.

Ancak bütün bunlara rağmen birbiriyle hiçbir şekilde iç içe geçmeyen iki ayrı hayat tarzından bahsediyoruz. Bir yandan içki içildiği, kadınlar-erkekler arası serbest ilişkilerin yaşandığı, kadınlar için örtünme gereksiniminin olmadığı,

6 6 Eylül 2018 tarihli tweet mesajı, https://twitter.com/BurakKadercan/status/1037682393849716736

hali vakti yerinde işadamları ve gazetecilerin belli bir yaştan sonra "parmak arası terlik" ile gezindiği veya Harley-Davidson motosiklet ile dolaştığı[7] bir kesim. *Hürriyet* gazetesi yazarı Savaş Özbey'in renkli tarifiyle akşamları Tepebaşı, Galatasaray ve Cihangir'de sokak partilerinde eğlenen azami 35-40 yaşında bir genç kitle:

> Üstünde tişörtü olan sayısı, olmayandan daha az. Şort üstü bikinililer, mini üstü büstiyerliler, yelekliler, dövmeliler, dövmesizler, Cihangirliler, Cihangir'e parası yetmeyen Kadıköylü, Beşiktaşlı genç beyaz yakalılar, ekspatlar, fenomenler, DJ'ler, modeller, LGBTİ bireyler, 'cool' çocuklar, onlardan daha 'cool' kızlar, mısırcılar... Ve nereden duyup öğrenmişlerse turistler...
>
> Panayır yeri gibi. "Bu insanlar nereden gelmiş, İstanbul'da mı yaşıyorlar?" diyeceğiniz bir profil. Bir ara Şokopop'u da (Ekim Acun) gördüm sanki.
>
> Yok yok, plaj değil, sokak arası burası. Beyoğlu'nun göbeğinde Hayriye Caddesi.[8]

Diğer yandan muhafazakâr değerlere sıkı sıkıya bağlı bir diğer kesim. Kızlı-erkekli öğrencilerin aynı evlerde kalmalarına, kürtaja, doğum kontrolüne karşı çıkan, "en az üç çocuk" hedefi olan,[9] eşcinselliği günah sayan,[10] bir yerli TV dizi-

---

7 Ertuğrul Özkök, "Kırmızı Rujla 120k Yeni Süper Kadınlar", *Hürriyet*, 16 Mart 2021.

8 Savaş Özbey, "Burası neresi?", *Hürriyet*, 3 Temmuz 2021; Onur Baştürk, "Ama iyi eğlendik!", *Hürriyet*, 5 Temmuz 2021.

9 Erdoğan başbakan iken Dünya Kadınlar Günü nedeniyle Uşak'ta katılacağı toplantıda şöyle konuşacaktı: "Sizinle bir başbakan olarak değil, dertli kardeşiniz olarak konuşuyorum. Biz genç nüfusumuzu aynen korumalıyız. Bir ekonomide aslolan insandır. Bunlar Türk milletinin kökünü kazımak istiyor. Yaptıkları aynen budur. Genç nüfusumuzun azalmaması için en az üç çocuk yapın." Kaynak: Arzu Çetik – Turan Gültekin – Yavuz Kuşdemir, "Erdoğan: En Az Üç Çocuk Doğurun", *Hürriyet*, 7 Mart 2008.

10 Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın bu konudaki beyanatı şöyle: "Ey insanlar! İslam zinayı en büyük haramlardan kabul ediyor. Lûtîliği, eşcinselliği lanetliyor. Nedir bunun hikmeti? Hastalıkları beraberinde getirmesi ve nesli çürütmesidir, bunun hikmeti. Yılda yüz binlerce insan gayri meşru ve nikahsız hayatın İslamî literatürdeki ismi zina olan bu büyük haramın sebep olduğu HIV virüsüne maruz kalıyor. Geliniz bu tür kötülüklerden insanları korumak için birlikte mücadele edelim." Kaynak: "Erdoğan: Diyanet İşleri Başkanımıza Yapılan Saldırı Devlete Yapılan Saldırıdır", *Sabah*, 24 Şubat 2020, https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29501/diyanet-isleri-baskani-erbas-cuma-hutbesinde-tum-insanliga-cagrida-bulundu
Erdoğan, Ali Erbaş'ın bu konuşması üzerine başlayan tartışmalara "Başkanımız bir açıklama yaptı. Sadece inancının, ilminin ve yürüttüğü görevinin gereğini yerine getirmiştir. Söyledikleri de sonuna kadar doğrudur" sözleriyle onay vermişti. Kaynak: "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Diyanet İşleri Başkanı'na Sahip Çıktı", 27 Nisan 2020, https://www.haberler.com/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-diyanet-isleri-13167006-haberi/.
Kızılay Başkanı Kerem Kınık da Onur Haftası vesilesiyle benzeri bir tepkide bulunacak, ("Kızılay Başkanı Kerem Kınık'tan LGBT Tepkisi: İnsanlık Onurunu Çiğnetmeyeceğiz", *Yeni Şafak*, 29 Haziran 2020), Erdoğan da Kınık'a destek verecekti: "İnsanlık tarihi boyunca hep lanetlenmiş sapkınlıkları normalleştirerek, özellikle genç dimağları zehirlemenin peşindeler. İnancımıza ve kültürümüze aykırı bu tür marjinal akımları destekleyenler bizim gözümüzde aynı sapkınlığın ortaklarıdır. Halkın lanetlediği ve tavır aldığı hiçbir yanlışın bu ülkede kök salma imkânı yoktur. Milletimin tüm fertlerini Rabbimizin yasakladığı her

sinde eşcinsel bir karakterin yer alma ihtimali nedeniyle Netflix'in kontrol altına alınmasını isteyen,[11] zinayı haram sayan, evli olmayan çiftlerin birlikte aynı evde yaşamalarına %71 oranında karşı çıkan,[12] kadına yönelik şiddetin ve ev içi şiddetin önlenmesini amaçlayan İstanbul Sözleşmesi'nin "Batı'nın Türk aile yapısını yıkmaya, ahlaki yozlaşmaya ve eşcinsel evlilikleri meşrulaştırma"ya yönelik bir çabası olarak algılayıp feshini talep eden ve bunda da başarılı olan[13] bir diğer kesim.[14]

Dahası Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kimi beyanatları, AKP için "milli değerler"in ne olduğunu bir daha hatırlatmakta. Bunun en iyi örneği, yakın bir tarihte cereyan etmiş olan LGBTİ tartışmalarıdır.[15] AKP'yi iktidara getirecek olan 3 Kasım 2002 genel seçimlerinden önce bir televizyon programında kendisine yöneltilen bir suale karşılık "Eşcinsellerin de kendi hak ve özgürlükleri çerçevesinde yasal güvence altına alınması şart. Zaman zaman bazı televizyon ekranlarında onların da muhatap oldukları muameleleri insani bulmuyoruz" cevabını veren Erdoğan'ın[16], 2021 yılının başında bir keresinde "LGBT yok böyle bir şey, bu ülke

türlü sapkınlığı sergileyenlere ve onları destekleyenlere karşı dikkatli olmaya, tavır almaya davet ediyorum." "Çoklu Baro Teklifi Bugün Meclis'te", *Milliyet*, 30 Haziran 2020, https://www.milliyet.com.tr/siyaset/coklu-baro-teklifi-bugun-mecliste-6247464
Muhafazakâr görüşlü eşcinseller hakkında bir araştırma için bkz. A. Çağlar Deniz – Evrim Viyan Arık, "Muhafazakâr Eşcinseller: AK LBGTİ", *Öteki Muhafazakârlık*, ed: A. Çağlar Deniz, Phoenix Yayınları, Ankara, 2016, s.305-350.

11 "Mahir Ünal, Erdoğan'ın Netflix'i Hedef Almasının Nedenini Açıkladı: Yerli dizideki 'eşcinsel karakter'", *BirGün*, 7 Temmuz 2020, https://www.birgun.net/haber/mahir-unal-erdogan-in-netflix-i-hedef-almasinin-nedenini-acikladi-yerli-dizideki-escinsel-karakter-307496

12 "Tabu Anketi: Evlenmeden Aynı Evde Yaşamaya Yüzde 71 Karşı Çıkıldı", 1 Ocak 2021, https://www.gazeteduvar.com.tr/tabu-anketi-evlenmeden-ayni-evde-yasamaya-yuzde-71-karsi-cikildi-galeri-1508963

13 T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı konuya ilişkin açıklamasında şöyle demekte: "Başlangıçta kadın haklarının güçlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlayan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmiştir. Türkiye'nin sözleşmeden çekilme kararı alması da bu nedene dayanmaktadır".
Kaynak: "Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin Açıklama", 21 Mart 2021, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama

14 H. Bahadır Türk, *Muktedir Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, 3. Baskı, s.320-325.

15 Erdoğan ve İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Boğaziçi Üniversitesi'ne rektör olarak atanan Melih Bulu'ya karşı öğrencilerin tepkileri ve protestolar sırasında açtıkları bir sergide Kâbe üzerine şahmeran temalı figür ve LGBTİ bayrak teması içeren bir resmin yer alması üzerine bu tepkileri vereceklerdi.

16 Söz konusu program Ekim 2002'de Sabancı Üniversitesi'nde düzenlenen ve *Milliyet* yazarı Abbas Güçlü'nün sunduğu "Genç Bakış" programıydı. Kaynak: "Gençlerden Kaçış Yok", *Milliyet*, 11 Ekim 2002.

millidir, manevidir ve bu değerlerle geleceğe yürümektedir",[17] bir diğer keresinde de "Bu lezbiyenlerin mezbiyenlerin söylediklerine takılmayalım, biz analarımıza bakalım. Ailenin direği annedir anne. Bu annelerimizle birlikte geleceğe emin adımlarla yürüyeceğiz"[18] demesi, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun da benzeri bir söylemde bulunması,[19] bir yandan AKP'nin zaten inandırıcılığını yitirmiş olan "her kesimi kucaklayan demokrat" yaklaşımının samimi olmadığını bir daha göstermekte ve malum "takiyye" suçlamasını meşrulaştırmakta, diğer yandan da muhafazakâr kesim ile kentli Beyaz Türkler arasında mevcut olan hayat tarzı farkı uçurumunu gözler önüne sermekte.

Oray Eğin birbirlerine zıt bu iki yaşam tarzını Netflix'te gösterilen ve eşcinsel karakter olduğu iddiasıyla tartışmalara yol açan "Aşk 101" dizisi üzerinden şöyle özetlemekte:

> Aşk 101'de bir tane başörtülü karakter yok; anne, teyze, Trabzon'dan nişan için gelen akrabalar arasında bile yok. Cuma namazına giden, tespih çeken, kafalarını tokuşturarak selamlaşan erkekler, bozkurt işareti, "Allah'a emanet ol" ifadesi, bıyık da yok. Onun yerine banklarda öpüşen, sahillerde bira içen, küfürlü konuşan, cinsel uyanışını yaşamış, rahat rahat seksten bahseden gençler, evli olmadan aynı evde yaşayan çiftler, tek gecelik ilişkilerin kabulü, rock konserleri, içinde "cigara" geçen şarkılar, yemek sofralarında şarap ve içeriye ayakkabıyla girilen evler var. Çoktandır televizyonda böyle bir Türkiye'yi görmüyoruz. Aksine bu kentli yaşam -veya Eski Türkiye- özenle ekrandan ayıklandı, yerini de üst akıl, tuhaf komplo teorileri, mafya ve Osmanlıcılık aldı. Bir şeyin ekranda gözükmüyor olması ortadan kaybolduğu anlamına gelmiyor ama. Bugünün liseleri dizideki kuşaktan da ileri, onlar için bile tabu olabilecek konuları çoktan aştılar.[20]

Bu iki değişik ve zıt kesimin müteşebbisleri, işadamları, sanayicileri sadece mesleki ve profesyonel ilişkiler çerçevesinde birbirleriyle bir araya gelmekteler, görüşmekteler. Ancak bu ilişkiler sosyal ilişkilere dönüşmemekte ve özel hayata yansımamakta. Dahası "laik" kesime ait bir şirkette başı örtülü genç kadın çalışanlara rastlamak imkânsız olduğu gibi muhafazakâr kesime mensup şirketlerde

17 "Erdoğan'dan Boğaziçili Öğrencilere: Siz Talebe misiniz, Rektörün Odasını Basmaya Kalkışan Terörist misiniz?", 3 Şubat 2021, https://t24.com.tr/haber/erdogan-yonumuzu-2023-e-girerken-gece-gunduz-milletimizin-gonlune-girmenin-yolunu-bulacagiz,930766

18 "Erdoğan: Lezbiyenlerin Mezbiyenlerin Laflarına Bakmayalım", *Sözcü*, 5 Şubat 2021.

19 İrvin Cemil Schick, "Süleyman Soylu, LGBT ve Milli Değerlerimiz", 4 Şubat 2021, https://bianet.org/bianet/yasam/238687-suleyman-soylu-lgbt-ve-milli-degerlerimiz

20 Oray Eğin, "Osman'ın Suçu Ne?", *HaberTürk*, 22 Temmuz 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2751627-osmanin-sucu-ne

de "seküler" giyimli genç kadın çalışanlara rastlamak istisnalar hariç imkânsız. İş âlemindeki bu durumun en iyi örneği Koç Holding Grubu Şeref Başkanı Rahmi Koç'un Ayşe Arman'la yaptığı uzun mülakatta, Koç Holding Grubu şirketlerindeki giyim-kuşam kurallarını (*dress code*) izah ederken, "sakallı, bıyıklı adam katiyen almam. Kirli sakal da sevmem. Her gün tıraş olacak bir kere" demesidir.[21] Rahmi Koç'un bu sözlerine Başbakan Erdoğan'dan cevap gelmesi gecikmeyecekti. Erdoğan, Koç'un adını anmadan şu eleştiriyi yapacaktı:

> "Ben işyerime sakallı ve bıyıklı adam asla almam" diyenlerden yana olmadık. Bugün dünyanın neresinde böyle bir ilkel anlayış var? Kendi insanları arasında böyle bir ayrımcılığı yapmanın sosyolojik anlamda bir tanımı olabilir mi? İnsana bakışın böyle bir tanımı olabilir mi? Düşünebiliyor musunuz, bu ülkede birçok şeylerin konuşulduğu zaman güya kendilerine saygı duyulduğunu zannediyorlar. İşte bu insanların bu ülkede primi yoktur, karşılığı yoktur. Bunlar ancak kendi lobilerinde kalırlar. Zira bu insanlar asla benim vatandaşlarım arasında kendilerine o arzu ettikleri sevgiyi saygıyı bulmazlar. Bunlar ancak kendi lobilerinde kalırlar. Eğer bunu ben söylüyorsam ve burada bana "Taraf" deniyorsa, evet ben bu anlamda tarafım. Niye? Çünkü benim vatandaşlarımın arasında böyle bir ayrımı yapma hakkına kimse sahip olmamalı.[22]

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu sözlerinden 13 yıl sonra bu kez oğlu Bilal Erdoğan Türkiye Girişimci Buluşması Zirvesi'nin kapanış konuşmasında şu benzeri serzenişte bulunacaktı:

> Umudum şu; Türkiye'de bir yandan kutuplaşma edebiyatı yapanlar, başka başka kesimlerin birbiriyle çatışmasını gözleyenler, insanları ötekileştirmekten vazgeçsinler. Biraz da plazalarında muhafazakâr insanların neden olmadığı konuşulsun arkadaşlar. Türkiye'de birileri, birilerinin ötekileştirilmesinden bahsederken, Türkiye'nin o büyük firmaları, Türkiye'nin o büyük zenginleri kendi plaza ve binalarında neden bir başörtülünün asla çalışamadığının hesabını versinler. O zaman kutuplaştırmayı kimin yapıp, yapmadığı daha iyi ortaya çıkacaktır.[23]

Günümüzde Beyaz Türkler, kerhen de olsa, muhafazakârların iktidarını kabullenmiş durumda. Her iki kesim iç içe değil, yan yana yaşamakta. "Hayat tarzına müdahale" tartışmalarına da artık rastlanmamakta. Diğer yandan "Beyaz

21 Ayşe Arman, "Tek Erkek Evlat Olmanın Psikolojisiyle Büyüdüm", *Hürriyet*, 29 Haziran 2008.

22 "Erdoğan 'Sakallı ve Bıyıklı' İstemeyen Koç'u 'İlkel' Buldu", *Hürriyet*, 5 Temmuz 2008.

23 "Bilal Erdoğan: Türkiye'nin o büyük zenginleri kendi plazalarında neden bir başörtülünün asla çalışamadığının hesabını versinler", 4 Kasım 2021, https://t24.com.tr/haber/bilal-erdogan-turkiye-nin-o-buyuk-zenginleri-kendi-plazalarinda-neden-bir-basortulunun-asla-calisamadiginin-hesabini-versinler,990968

Türkler"in haz alma kültürü, Özkök'ün vurgulamaya çalıştığı kutuplaşma atmosferine rağmen, olanca hızıyla devam etmekte. Benzer bir şekilde muhafazakâr kesim de geliri ve maddi varlıkları arttıkça aynı haz kültüründen nasibini almakta. "Zenci Türkler" teriminin kullanımı ise azalmış durumda. Bunun sebebi gayet basit. Muhafazakâr kesim ve AKP artık mağdur değil, muktedirdir. Dolayısıyla bir zamanlar mağduriyeti ifade eden "Zenci Türk" terimini, geçmiş zaman fiiliyle bile olsa, dile getirmek anlamsız ve yersiz.

"Beyaz Türkler" terimi, Ertuğrul Özkök'ün öncülüğünde 2010 yılından bu yana "yeni mağdur kesim", "yeni öteki Türkiye" anlamı yüklenmiş bir şekilde sık sık kullanılmaya başlanacaktır. "Beyaz Türkler" terimine "mağduriyet" anlamının yüklenmesi ise, başta Cumhurbaşkanı Erdoğan olmak üzere, muhafazakâr/İslamcı basının köşe yazarları ile kanaat önderlerinin "Beyaz Türkler" terimini "milletine yabancı", Alev Alatlı'nın tabiriyle "kafa kâğıdında 'doğum yeri Türkiye'dir' diye yazmakla birlikte bambaşka bir kültürün ürünü olan"[24] bir sınıf (*expat*) anlamında kullanmaları ve satır aralarında "sizin miadınız doldu. Kenara çekilin, memleketin asıl sahibi bizleriz" mesajı vermeleri nedeniyle olacaktır. Bu tavrın, Beyaz Türklerin sözcülüğünü yapan ve sıradan halka tepeden bakan üslubun zıttı olmasına rağmen anti-entelektüalizmi ve Beyaz Türkleri dışlayan ve yabancılaştıran söylemi ile bir diğer kibri ve tepeden bakmayı içerdiğini de not etmek gerekir.

Günümüzde muhafazakâr görüşlü köşe yazarlarının, medyanın, siyaset ve fikir âlemi önderlerinin "Beyaz Türkler"e yönelik kızgınlık ve öfkelerinin emarelerine pek rastlanmamakta. Sebebi de aşikâr. AKP iktidarının ilk yıllarında geçerli olan öfkeli tepki 19 yılın sonunda azalmıştır zira AKP toplumun her kesiminde, kamuda ve medyada mevzilerini sağlamlaştırmış durumda. Bu tavra rastlandığında ise artık yadırgatıcı olmakta. Bu tür yadırgatıcı bir yazının iyi bir örneği, *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Ali Saydam'ın COVİD-19 aşısı ile ilgili bir yazısı. Ali Saydam, Kadir Has Üniversitesi'nin yakın tarihte yaptığı bir kamuoyu araştırmasında yer alan "yerli aşı olur musunuz?" sualine deneklerin büyük çoğunluğunun "olurum" cevabını vermesinden yola çıkarak şöyle yazmakta:

> Ülkemizde "Beyaz Türkler" denen kesiminin çok önemli bir özelliği var... Kısmi körlükten muzdaripler... Körlüklerinin kökeni gözleri mi, değer yargıları mı yoksa vicdanları mı söylemek zor... Ancak kesin olan bir şey var ki içinde yaşadıkları toplumu sezemiyor, göremiyor ve anlamıyorlar...

24 Alev Alatlı, *Beyaz Türkler Küstüler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2013, s.248.

> Üstelik tüm Türkiye'yi kendilerinden ibaret sandıkları için araştırmalara da pek kulak asmıyorlar... O nedenle Batı hayranlığı genlerine işlemiş bu kesim önyargılarla ve bilimsel olmayan gerekçelerle "Ay ben yerli aşıya hayatta güvenmem; ille de Alman aşısı" diye gezinirken kendilerine çok sayıda taraftar bulacaklarını da zannediyorlar. (...)
> Temelde ülkelerin aşı üretebilecek bilimsel ve teknolojik altyapısına olan 'güveni ölçen' araştırmanın sonuçları böyle... Ülkemiz halkının geneli, yerli aşıya, Beyaz Türklerin anlayamayacağı kadar çok güveniyor yani... Yaşadığı ülkeden bihaber bu arkadaşların BionTech için aracılara 1000 euro ödemeye gönüllü oldukları konuşuluyor...
> Aşı çalışmaları bu kadar ilerlemiş ve hız kazanmışken, 'Beyaz Türkler' için de bir 'hakikat aşısı' üretilse hiç de fena olmayacak aslında...[25]

Ali Saydam kurucusu olduğu Bersay İletişim Danışmanlığı'nın onursal başkanı, üniversitelerde iletişim dersleri veren ve özgeçmişi itibariyle tereddütsüz "Beyaz Türk" profiline uyan bir kamusal figür. Böylesine bir şahsiyetin hiçbir somut veriye dayanmadan, sağda solda dolaşan mesajları ve/veya dedikoduları mesnet alıp "Beyaz Türkler"e yönelik böylesine genellemeci bir yazı yazmasının nedeni, "yandaş basın"ın meşrebine uyma ile izah edilebilir.

Bugün Beyaz Türklerin, istemeye istemeye olsa bile, muhafazakârlara alıştıkları ve bu Yeni Türkiye'yi kabullendikleri görülmekte veyahut kabullenmese bile itirazlarını veya öfkelerini kamusal alanda dile getir(e)memekte oldukları dikkati çekmekte. Siyaset yazıları yazmayı bırakmış ve "renkli magazin haberleri" üslubunda çok parçalı yazılar yazmaya başlamış olan Ertuğrul Özkök'ün Efes Ultra Maratonu'nu anlatan yazısı, bu bastırılmış öfkenin bir örneğidir. İzmir doğumlu olması hasebiyle her fırsatta "memleketi" Ege'ye sevgisini belli eden Özkök, maratonu kazanacak olan genç kadının yarışın sonuna doğru duraklayıp dudaklarına ruj sürüp yarışa devam etmesinden yola çıkarak kendi cenahına moral verecektir:

> Evet arkadaşlar... O kadar üzülmeyin... Türkiye'nin bütün sorunlarına rağmen kasabalarında köylerinde başka yeni bir Türkiye de doğuyor. Ve emin olun bu "Öteki Türkiye" çok güzel.[26]

Günlük hayatta ve siyasette hal böyle olmasına rağmen, kültür ve sanat alanında böyle değil. Kültürel iktidar hâlâ Beyaz Türklerin elinde. İktidarın bunu

25 Ali Saydam, "Beyaz Türklere 1000 Euro'ya Biontech", *Yeni Şafak*, 15 Aralık 2020.

26 Ertuğrul Özkök, "Kırmızı rujla 120k yeni süper kadınlar", *Hürriyet* 16 Mart 2021.

kırmaya gücü yetmemekte ve bu durum, muhafazakâr kesimi aşırı derecede rahatsız etmekte. Oray Eğin'in anlattığı sanat etkinlikleri davetlerinde adları geçen kişilerin tamamı, tereddütsüz "Beyaz Türk" sıfatını hak eden kişiler. Onlar arasında muhafazakâr kesimin seçkinlerine rastlamak pek mümkün değil. Keza bunun tersi de geçerli. Muhafazakâr kesimin kültürel etkinliklerinde de Beyaz Türklere rastlamak ya fevkalâde nadir veya "hiç" seviyesinde.

2000'li yılları karakterize eden bir diğer unsur, AKP ve Erdoğan iktidarı altında mizah unsurunun yok olmuş olmasıdır. Süleyman Demirel, Tansu Çiller, Turgut Özal, Mesut Yılmaz hatta Necmettin Erbakan gibi siyasi liderler zamanında altın yıllarını yaşamış olan mizah âleminin yazarları, çizerleri, yayıncıları; eleştiriye hiç tahammülü olmayan, mizah duygusundan yoksun otoriter Erdoğan'lı yıllarda davalar ile boğuşmak zorundalar.[27] Siyaset âlemindeki bu asık suratlılık, sadece Erdoğan ve AKP ile sınırlı değil, muhalefete ve medya âlemine de sirayet etmiş durumda. Gülen, gülümseyen, mizah yapan tek bir siyasetçiye rastlamak mümkün değil. Bu asık suratlılıktan toplum da, resmi makamlar da yeterince etkilenmiş gözükmekte. Bunun en çarpıcı örneği "Tik Tok" isimli çok popüler sosyal medya hesabında bir genç kız ile erkek arkadaşının COVID-19 salgını sırasındaki seyahat yasağı nedeniyle Türk pasaportu ile yurtdışına çıkılamayacağını mizahi bir şekilde konu eden video paylaşımıdır. Gençlerin "T.C. pasaportunun en işe yaradığı yerler" açıklamasıyla pasaportu fırın eldiveni, kitap ayracı ve bardak altlığı olarak kullandıkları video "Devletin egemenlik alâmetlerinin alenen aşağılanması" suçundan soruşturma konusu olacak, iki genç gözaltına alınacak, akabinde yurtdışına çıkış yasağı ve imza atma şeklindeki adli kontrol ile serbest bırakılacaklardı.[28]

"Beyaz Türkler-Zenci Türkler" ayrışması bir diğer bakışla keyif yapmayı, hayatın tadını çıkarmayı ve eğlenmeyi seven bir kesim ile muhafazakâr, İslamî ilkelere bağlı, ciddi, hatta ve hatta liderleri gibi zaman zaman asık yüzlü bir kesim arasındaki gerginliktir. Muhafazakâr kesimin gençleri ve ortanın üstü aileleri; neşeli Beyaz Türk akranları gibi hoş vakit geçirmeye, eğlenmeye ve neden

27 "Dava Konusu Olmuş Erdoğan Karikatürleri", 19 Temmuz 2018, https://tr.euronews.com/2018/07/18/dava-konusu-olmus-erdogan-karikaturleri ve "Dava Konusu Olmuş Recep Tayyip Erdoğan Karikatürleri", https://tr.wikipedia.org/wiki/Dava_konusu_olmu%C5%9F_Recep_Tayyip_Erdo%C4%9Fan_karikat%C3%BCrleri

28 "Türk pasaportunu aşağıladığı gerekçesiyle gözaltına alınan şüphelilere adli kontrol", 28 Nisan 2021, https://www.haberturk.com/turk-pasaportunu-asagiladigi-gerekcesiyle-gozaltina-alinan-supheliliere-adli-kontrol-3054532

olmasın, lüks yaşamaya meyl etmeleri halinde çifte kıskaç altına alınmaktalar. Bir yandan Ahmet Hakan'ın tabiriyle "can sıkıcı, din zabitleri"[29] müdahale edip bu gençlere İslam'ın kurallarına göre yaşamalarını ihtar etmekte, diğer yandan AKP'yi eleştirmek için en ufak fırsatı kollayan ulusalcı ve Kemalist basın ezkaza eğlenceye ve lükse meyletmiş olan muhafazakârlar ile alay etmek ve onları yerden yere vurmak için sosyal medyada paylaşabilecekleri görüntülerini kollamakta, tetikte beklemekte. Bu hazin durumda kaybeden taraf ise muhafazakâr gençlik ile muhafazakâr orta ve üst sınıf olmakta.[30]

2008 yılından beri "Beyaz Türkler", "Zenci Türkler" terimleri ve bu terimlerin temsil ettikleri kesin ayrışma, yerini farklılıkların ve nüansların yer aldığı yeni bir terminolojiye bırakmış durumda. Konda'nın ilkini Nisan 2008'de hazırladığı hayat tarzları raporlarında[31] artık "siyah" ve "beyaz" sıfatlarıyla anılan bir ayrışma yok. Yerine çok değişik hayat tarzı kümeleri kullanılmakta. Bu yeni kümeler içinde "Beyaz Türkler" terimine en yakın olan ve eşanlamda kullanılan "endişeli modernler" terimi. Toplumun eski terminoloji ile "Zenci" kesimi ise "mazbut modernler", "muhafazakâr modernler", "ortadakiler", "mahallenin gençleri", "dinî muhafazakârlar", "kırsal gelenekselciler", "hayata tutunanlar", "uzaktakiler" olarak sekiz ayrı kümeye ayrılmış durumda.[32]

Konda "endişeli modernler" kümesini şöyle şematize etmekte:

> Nüfusun yüzde 9,4'ünü oluşturuyor. En metropollü küme, üçte biri İstanbul'da, çok genç, yarısı 25 altı, en eğitimli küme, yarısı üniversite mezunu, üst düzey çalışan ve öğrenci çok. Yarıdan fazlası bekâr, yüzde 90'ı modern, yüzde 80'i içki içiyor, yüzde 85'i kültürel etkinliğe gitmiş. Örtünen yok denecek kadar az.[33]

Bekir Ağırdır, Ayşe Arman ile yaptığı mülakatta "muhafazakâr modernler için bu kümenin siyasetin kutuplaştırma ortamından hazzetmediğini" söyleyerek şu yorumu yapmakta:

---

29 Ahmet Hakan, "Meraklısına Notlar: Ahmet Nasıl Değişti", *Hürriyet*, 17 Ağustos 2005.

30 Bunun tipik bir örneği, AKP yanlısı SETA Vakfı'nın şu yayınıdır. Sertaş Timur Temir, *Türkiye'de Mizahi Dergileri Kültürel Hegemonya ve Muhalefet*, SETA, Ankara, 2016.

31 2008 yılında *Hürriyet* gazetesi için hazırlanan araştırma: *Biz Kimiz? Hayat Tarzları Araştırması, 5-6 Nisan 2008*, Konda, İstanbul, Kasım 2009.

32 *KONDA Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Raporu Hayat Tarzları 2018 Araştırması*, İstanbul, Kasım 2019, s.129.

33 *KONDA Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Raporu Hayat Tarzları 2018 Araştırması*, İstanbul, Kasım 2019, s.129.

> Ben gündelik hayat pratiklerinde, "selam mesafesinde" olmak diyorum, buna. Yani aynı kentte, aynı okulda, aynı mahallede, aynı kulelerde, plazalarda çalışmaya başladıkça, birbirini gördükçe, onun da aynı umutları-kaygıları-beklentileri olduğuna tanık oldukça, "ortak alan" çoğalıyor. Türkiye'de temel meselemiz bu olmalı: Temas alanlarını çoğaltmak. İlişki ve diyalog platformlarını çoğaltmak. Ama iktidar, kutuplaşmadan var olan bir zeminden belli bir oy devşirdiği için, bu zemin sürsün istiyor. Aslında CHP de farklı davranmıyor.[34]

Günümüz Türkiye'sinde muhafazakârlar ve "endişeli modernler" apayrı mahallelerde, semtlerde, işyerlerinde, korunaklı yerleşim merkezlerinde (*gated communities*) yaşıyorlar. Oray Eğin 1980'li ve 1990'lı yılların çok seyredilen "Bizimkiler" televizyon dizisinin karakterlerini incelediği ve "Eski Türkiye" ile "Yeni Türkiye"yi karşılaştırdığı yazısında bu iki değişik hayat tarzını şematize edip şöyle özetlemekte:

> Siyasi çeşitlilik de vardı, bugünkü gibi her iki kişiden biri tek partiye oy vermiyordu.
>
> Mahallelerin yaşam tarzına etkileri bugün, eskiye kıyasla daha belirleyici bana kalırsa.
>
> İstanbul'da bir yanda Beyaz Türkler belli semtlerin, sitelerin, rezidansların dışına çıkmaz oldu.
>
> Dönüşen sermaye ise lüks villalarda korunaklı hayatlar yaşıyor. Şık iftar davetleri sonrası yapılan sohbetlerde barkovizyona yansıyan 'hayır işi' görüntülerini topluca izlemeler, Faruk Malhan'ın[35] tasarladığı ince belli bardaklarda içilen çaylar, nargilecilerin önüne çekilen gençlerin CLS model Mercedes'leri, büyük paralara satılan kapalı devre kermes davetiyeleri, kurban bağışları gibi bambaşka bir hayat var eski Türkiye'nin sakinlerinin görmediği.[36]

Ertuğrul Özkök'ün arzuladığı "melezleşme"nin vuku bulduğunu söylemek imkânsız zira birbirlerine tamamen zıt, ortak alanı olmayan yaşam tarzlarından bahsediyoruz. Melezleşme ancak muhafazakârların sekülerleşmeleri, çocuklarının, torunlarının, Konda'nın tabiriyle, "muhafazakâr modernler"e dönüşmeleri, akabinde "endişeli" ve "muhafazakâr" modernlerin sosyal alanlarda birbirleriyle buluşmaları halinde gerçekleşecektir. Aksi takdirde Türkiye hâlihazırda olduğu gibi "benim mahallem", "senin mahallen" olarak ayrı ayrı yaşamaya devam edecektir.

---

34 Ayşe Arman, "Modern Muhafazakârların Erdoğan'a Desteği Yarı Yarıya Düştü", 24 Aralık 2019, https://www.armanayse.com/modern-muhafazakarlarin-erdogana-destegi-yari-yariya-dustu/

35 Malhan Koleksiyon firmasının kurucusudur.

36 "Oray Eğin, "Birinci Cumhuriyet Apartmanı, No. 14", *Akşam*, 27 Eylül 2011.

Uzun vadede dikkate alınması gereken bir diğer parametre AKP yıllarında ortaya çıkan "yeni zenginler"in zamanla burjuvalaşmaları, bir-iki nesil sonunda da çocuklarının "rafine burjuvalar"a dönüşmeleri ve bu gençlerin kendilerini güçlü hissetmeleri ile birlikte de liberalleşmeleri ihtimalidir.[37] Uzun zaman alacak olan bu sürecin sonunda bu dönüşüm gerçekleştiği takdirde özlenen melezleşme belki gerçekleşebilecektir.

Ancak bu melezleşme hâlihazırda özgürlüklere yapılan baskıların ve sınırlamaların sona ermesi, yargının adil ve tarafsız bir şekilde işlemesi, insanların haksız bir şekilde hapsedilmemeleri, iktidarın sadece kendi mahallesinin değil, bütün mahallelerin iktidarı olması halinde gerçekleşebilir. "Melezleşme"nin günümüzün kutuplaşmış Türkiye'sinin otoriter atmosferi altında gerçekleşmesi mümkün değildir. İnsan haklarının, özgürlüklerin savunulması sadece mağdur kesim tarafından değil; Beyaz'ı, Zenci'si, endişelisi, endişesizi, muhafazakârı, liberali ezcümle toplumun tamamı tarafından savunulduğu, yargılamanın tarafsız olduğu, insanların saçma iddianameler ile yıllar boyunca hapsedilmedikleri bir ortamda gerçekleşir. Aksi takdirde bölünmüşlük ve mahallelere ayrılmışlık süregidecektir.

37 Baskın Oran, "Türk Teriminin Öyküsü", *21. Yüzyılda Milliyetçilik Teori ve Siyaset*, der: Elçin Aktoprak – A. Celil Kaya, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.249-269.

ÖNEMLİ OLAYLAR ZAMAN DİZİNİ

	TÜRKİYE	DÜNYA
Mayıs 2000	Biletix Türkiye bilet satış sistemi kuruldu.	
Eylül 2000	Yemeksepeti e-ticaret sitesi kuruldu.	
8 Ocak 2001	*Yeni Binyıl* gazetesi yayınına son verdi.	
Şubat 2001	Gittigidiyor e-ticaret sitesi kuruldu.	
23 Mart 2001	Ufuk Güldemir HaberTürk TV kanalını kurdu.	
Mayıs 2001	*Gusto* dergisi yayınlanmaya başladı.	
14 Ağustos 2001	AKP kuruldu.	
3 Kasım 2002	Erken Genel Seçimler. AKP iktidar oldu.	
2 Aralık 2002	YSK, Siirt seçimini iptal etti.	
13 Aralık 2002	Erdoğan'ın siyaset yasağını kaldıran Anayasa değişikliği teklifi, TBMM'de kabul edildi.	
19 Aralık 2002	Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, değişikliği veto ederek TBMM'ye iade etti.	
26 Aralık 2002	Anayasa değişikliği teklifi, TBMM'de tekrar kabul edildi. Cumhurbaşkanı Sezer teklifi onayladı. Erdoğan'ın milletvekili ve başbakan olmasının yolu açıldı.	
9 Mart 2003	Tekrarlanan Siirt seçiminde Erdoğan milletvekili seçildi.	
Nisan 2003	Starbucks'un ilk dükkânı İstanbul'da açıldı.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
11 Mayıs 2003	*The New York Times Magazine* mülakatında Erdoğan'ın "Zenci Türk" sözüne yer verildi.	
2004	Mutfak Sanatları Akademisi kuruldu.	
4 Şubat 2004		Facebook kuruldu.
Ekim 2004		Web 2.0 terimi ilk kere Tim O'Reilly tarafından kullanıldı.
Kasım 2004		Vimeo kuruldu
2005	TUSKON kuruldu.	
2005	TÜMSİAD kuruldu.	
10 Ocak 2005	Halk TV kanalı kuruldu.	
14 Şubat 2005		YouTube kuruldu.
4 Nisan 2005	Ciner Grubu *Sabah* gazetesi ile ATV kanalını TMSF'den satın aldı.	
15 Ekim 2005	Cevahir AVM açıldı.	
21 Mart 2006		Twitter kuruldu.
Eylül 2006	Lezzet turları başladı.	
12 Ekim 2006	Nobel Edebiyat Ödülü Orhan Pamuk'a verildi.	
6-12 Kasım 2006	Doluca şaraplarının düzenlediği "İstanbul Kadeh Kaldırıyor" haftası düzenlendi.	
Kasım 2006		YouTube Google'a satıldı.
14 Nisan 2007	İlk Cumhuriyet Mitingi, Ankara'da düzenlendi.	
27 Nisan 2007	TBMM'de Cumhurbaşkanlığı Seçimi 1. turu yapıldı.	
27 Nisan 2007	Genelkurmay Başkanlığı web sitesinde saat 23.20'de e-muhtıra yer aldı.	
28 Nisan 2007	Hükümetin e-muhtıra'ya karşı çıkan basın bildirisi açıklandı.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
29 Nisan 2007	İkinci Cumhuriyet Mitingi, İstanbul'da yapıldı.	
1 Mayıs 2007	Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanlığı seçimi için en az 367 milletvekili olması gerektiği kararını verdi ve birinci tur oylamayı iptal etti.	
3 Mayıs 2007	TBMM, erken genel seçim kararı aldı.	
5 Mayıs 2007	Erdoğan, Genelkurmay Başkanı Org. Yaşar Büyükanıt ile Dolmabahçe Sarayı'nda görüştü. Görüşmenin içeriği açıklanmadı.	
5 Mayıs 2007	Üçüncü ve dördüncü Cumhuriyet Mitingleri, Manisa ve Çanakkale'de yapıldı.	
13 Mayıs 2007	Beşinci ve son Cumhuriyet Mitingi, İzmir'de yapıldı.	
15 Mayıs 2007	Ruşen Çakır'ın Şerif Mardin ile yaptığı ve Mardin'in "mahalle baskısı" terimini kullandığı mülakat, *Vatan* gazetesi kitap ekinde yayınlandı.	
16 Mayıs 2007	10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresi doldu.	
10 Haziran 2007	Ciner Holding, HaberTürk TV kanalını satın aldı.	
27 Haziran 2007	*Sözcü* gazetesi kuruldu.	
29 Haziran 2007		IPhone piyasaya sunuldu.
22 Temmuz 2007	Erken genel seçimler. AKP kazandı.	
28 Ağustos 2007	Abdullah Gül, cumhurbaşkanlığı seçiminin üçüncü turunda yeterli oyu alıp 11. cumhurbaşkanı seçildi.	
21 Eylül 2007	İstinyePark AVM'si açıldı.	
10 Ekim 2007	Caffè Nero'nun ilk dükkânı İstinyepark'ta açıldı.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
21 Ekim 2007	Cumhurbaşkanının 5 yılda bir halk tarafından seçimi için referandum yapıldı. %68,95 evet oyu ile kabul edildi.	
15 Kasım 2007	*Taraf* gazetesi yayın hayatına başladı.	
5 Aralık 2007	Ahmet Çalık, TMSF tarafından yapılan ihalede Ciner Holding'e bağlı Merkez Medya Grubu'nu satın aldı. *Sabah*, *Takvim*, *Yeni Asır* ve *Fot*omaç gazeteleri ile ATV televizyon kanalı Turkuvaz Medya Grubu'na geçti.	
14 Aralık 2007	Fazıl Say'ın *Süddeutsche Zeitun*g gazetesiyle mülakatı yayınlandı.	
2008	Markafoni e-ticaret sitesi kuruldu.	
14 Mart 2008	Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, laikliğe aykırı fiillerin odağı iddiasıyla AKP'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu.	
9 Temmuz 2008	HAYTAP kuruldu.	
10 Temmuz 2008		Iphone AppStore açıldı.
30 Temmuz 2008	Anayasa Mahkemesi, AKP'nin temelli kapatılmamasına ancak Hazine yardımının belli bir oranda kesilmesine karar verdi.	
Eylül 2008	*Food and Travel Türkiye* dergisi yayına başladı.	
Eylül 2008	*La Cuccina Italiana* dergisi yayına başladı.	
Kasım 2008		Android işletim sistemi doğdu.
24 Şubat 2009		Whatsapp kuruldu.
1 Mart 2009	*HaberTürk* gazetesi matbu yayına başladı.	
29 Mart 2009	Yerel seçimler. AKP oyların %38,39'unu alarak birinci parti seçildi.	
20 Temmuz 2009	YÖK Genel Kurulu, 2010 yılında uygulanmaya başlanacak üniversitelere giriş sınavlarında meslek lisesi mezunlarına ayrı bir katsayı uygulamayacağını açıkladı.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
1 Eylül 2009	T24 internet gazetesi yayına başladı.	
2010	Trendyol e-ticaret sitesi kuruldu.	
12 Eylül 2010	27 maddelik Anayasa değişikliği referandumu halk oylamasına sunuldu ve kabul edildi.	
Ekim 2010		Instagram kuruldu.
15 Ekim 2010	Ethem Sancak, *Star* gazetesi ile Kanal 24'ü AKP Erzincan eski milletvekili Tevhit Karakaya'ya sattı.	
Nisan 2011	Gittigidiyor satıldı.	
21 Nisan 2011	Doğan Medya Grubu, *Milliyet* ve *Va*tan gazetelerini Demirören-Karacan ortaklığına (DK Gazetecilik A.Ş.) sattı.	
Mayıs 2011	Teşvikiye, Atiye Sokak araç trafiğine kapandı.	
11 Mayıs 2011	İstanbul'da gerçekleşen Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu toplantısında imzaya açılan ve resmî adı Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi olan İstanbul Sözleşmesi'ni Türkiye imzaladı.	
12 Haziran 2011	Milletvekilliği genel seçimleri. AKP, oyların yüzde 49,83'ünü alarak birinci parti oldu.	
7 Temmuz 2011	Markafoni satıldı.	
29 Ağustos 2011	Genelkurmay'ın web sitesinden e-muhtıra kaldırıldı.	
3 Şubat 2012	Karacan Grubu, DK Gazetecilik A.Ş.'deki hisselerini Demirören Grubu'na sattı.	
14 Mart 2012	İstanbul Sözleşmesi TBMM'de onaylandı.	
9 Nisan 2012		Instagram Facebook'a satıldı.
Kasım 2012	Barış İçin Akademisyenler Grubu kuruldu.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
12 Nisan 2013	Huqqa açıldı.	
19 Mayıs 2013	Genç Siviller'in "19 Mayıs'ı stadyumlardan kurtaralım" çağrısı	
27 Mayıs 2013	İş makineleri Gezi Parkı'na girdi.	
1 Haziran 2013	Protestocular Gezi Parkı'na yerleştiler.	
11 Haziran 2013	Alkollü içkilerin reklam ve tanıtımlarını ve saat 22.00'den sonra satışlarını yasaklayan 6487 sayılı kanun *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.	
15 Haziran 2013	Emniyet güçleri Gezi Parkı'ndaki protestocuları dağıttı.	
1 Ekim 2013	Kamu personeli için başörtüsü yasağı kalktı.	
Ekim 2013	Zorlu Center açıldı.	
7 Ekim 2013	Hakim ve savcılar için başörtüsü yasağı kalktı.	
31 Ekim 2013	AKP'li dört kadın milletvekili Meclis Genel Kurulu'na başörtülü geldi.	
17 Aralık 2013	Cumhuriyet savcıları Celal Kara ve Mehmet Yörgeç'in talimatlarıyla mali suçlar operasyonu başladı, 89 kişi gözaltına alındı.	
20 Aralık 2013	Çalık Holding, *Sabah* gazetesini ve ATV televizyon kanalını Orhan Cemal Kalyoncu'un sahibi olduğu Zirve Holding'e sattı.	
25 Aralık 2013	Savcı Muammer Akkaş, 96 kişiye yönelik mali suçlar soruşturması başlattı.	
19 Şubat 2014		WhatsApp Facebook'a satıldı.
24 Şubat 2014	*Daily Sabah* gazetesi yayın hayatına başladı.	
30 Mart 2014	Yerel Seçimler. AKP oyların %43,16'sını aldı.	
Nisan 2014	PASSO bilet satış sistemi kuruldu.	
24 Haziran 2014	*Radikal* gazetesi matbu yayınına son verdi.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
10 Ağustos 2014	Recep Tayyip Erdoğan, %51,8 oyla 12. cumhurbaşkanı seçildi.	
Eylül 2014	Hotel Raffles Istanbul açıldı.	
2 Eylül 2014	25 Aralık 2013 mali suçlar soruşturması takipsizlik kararıyla sonuçlandı.	
17 Ekim 2014	17 Aralık soruşturması takipsizlik kararıyla sonuçlandı.	
13 Aralık 2014	Uniq İstanbul açıldı.	
Aralık 2014	İlk Necip Fazıl Ödülleri verildi.	
5 Mart 2015	Soho House İstanbul açıldı	
Mayıs 2015	Yemeksepeti satıldı.	
7 Haziran 2015	Genel Seçimler. AKP kazandı.	
28 Haziran 2015	Polis LGBTİ'nin Onur Yürüyüşü'nü engelledi.	
24 Ağustos 2015	Güvenoyu alabilecek bir hükümetin kurulamaması nedeniyle erken genel seçim kararı alındı.	
10 Eylül 2015	Bomontiada açıldı.	
10 Kasım 2015	Ankara Tren Garı'na intihar saldırısı. 107 kişi öldü.	
1 Kasım 2015	Erken Genel Seçimler. AKP kazandı.	
25-29 Kasım 2015	"Efsane Cuma" günleri ilk kere başladı.	
Ocak 2016	Babylon Bomontiada'ya taşındı.	
11 Ocak 2016	Barış İçin Akademisyenler "Bu Suça Ortak Olmayacağız" metnini açıkladı.	
Şubat 2016	Speed dating şirketinin ilk toplantısı düzenlendi.	
30 Mart 2016	*Radikal* internet gazeteciliğine son verdi.	
26 Haziran 2016	İstanbul Valiliği LGBT'nin Onur Yürüyüşü'nü yasakladı.	
15 Temmuz 2016	Darbe teşebbüsü.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
23 Temmuz 2016	TUSKON kapatıldı.	
27 Temmuz 2016	Aralarında *Taraf, Zaman* ve *Today's Zaman* gazeteleri de olan 45 gazete, 15 dergi, 3 haber ajansı, 16 televizyon kanalı ve 29 yayınevi ve dağıtım şirketi kapatıldı.	
8 Ağustos 2016	Gazete Duvar internet gazetesi yayına başladı.	
28 Ağustos 2016	Emniyet mensupları için başörtüsü yasağı kalktı.	
24 Kasım 2016	*Hürriyet* gazetesinin Startup sayfası yayına başladı.	
1 Ocak 2017	İstanbul'da Reina'ya terör saldırısı. 39 kişi öldü.	
22 Şubat 2017	TSK mensubu kadın subay, astsubay ve öğrenciler için başörtüsü yasağı kalktı.	
16 Nisan 2017	Parlamenter sistemin kaldırılarak yerine başkanlık sisteminin getirilmesini, başbakanlık makamının ortadan kaldırılmasını öngören Anayasa Değişikliği Referandumu halkoyuna sunuldu. %51,41 "evet" oyuyla kabul edildi.	
29 Nisan 2017	Vikipedi'ye erişim engellendi.	
15 Haziran 2017	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu öncülüğünde Adalet Yürüyüşü Ankara'dan yola çıktı.	
9 Temmuz 2017	Adalet Yürüyüşü İstanbul'da sona erdi.	
Eylül 2017	Tik Tok (sosyal medya uygulaması) kuruldu.	
18 Ekim 2017	Osman Kavala gözaltına alındı.	
1 Kasım 2007	Osman Kavala tutuklandı.	
21 Mart 2018	Doğan Holding *Hürriyet, Hürriyet Daily News, Posta, Fanat*ik gazeteleri ile Kanal D ve CNN Türk televizyon kanallarını Demirören Grubu'na sattı.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
13 Nisan 2018	Doğan Holding'in sahip olduğu Doğan Müzik Kitap Mağazacılık A.Ş. (D&R mağaza zinciri) Turkuvaz Medya Grubu'na satıldı.	
11 Mayıs 2018	Türkiye'nin ilk muhafazakâr ve kadın AVM'si Zeruj Port açıldı.	
24 Haziran 2018	Türkiye cumhurbaşkanlığı seçimi ve genel seçimler.	
28 Haziran 2018	Trendyol e-ticaret sitesi satıldı.	
5 Temmuz 2018	*HaberTürk* gazetesinin matbu son sayısı yayınlandı.	
22 Ağustos 2018	Çinli TikTok sosyal medya platformu musical.ly ile birleşip uluslararası alanda tanınır oldu.	
1 Kasım 2018	*Vatan* gazetesi yayınına son verdi.	
31 Mart 2019	Yerel seçimler.	
23 Haziran 2019	İstanbul'da yerel seçimler tekrarlandı.	
31 Aralık 2019	Çin Halk Cumhuriyeti, Wuhan'da ilk COVİD-19 vakaları tespit edildi.	
15 Ocak 2020	Vikipedi'ye erişim serbest bırakıldı.	
11 Mart 2020	Türkiye'de ilk COVİD-19 vakası tespit edildi.	
1 Haziran 2020	Peak Games elektronik oyun şirketi ABD'li Zynga'ya satıldı.	
30 Haziran 2020	İstanbul Şehir Üniversitesi'nin faaliyet izni kaldırıldı.	
10 Temmuz 2020	Ayasofya Camii'nin müze statüsünden çıkarılıp ibadete açılmasına karar verildi.	
24 Temmuz 2020	Ayasofya-ı Kebir Camii'nde ilk cuma namazı kılındı.	
28 Ekim 2020	*Charlie Hebdo* dergisinde Erdoğan ile alay eden karikatür yayımlandı.	
1 Ocak 2021	Türkiye'de ilk COVID-19 İngiltere mütasyonu vakası tesbit edildi.	

	TÜRKİYE	DÜNYA
2 Ocak 2021	Prof. Dr. Melih Bulu Boğaziçi Üniversitesi'ne rektör atandı.	
4 Ocak 2021	Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri ve öğretim üyelerinin protestoları başladı.	
15 Ocak 2021	Haftalık *Oksijen* gazetesi yayına başladı.	
20 Mart 2021	İstanbul Sözleşmesi feshedildi.	
25 Haziran 2021	Kanal İstanbul'un temeli atıldı.	
1 Temmuz 2021	COVID-19 salgını ile ilgili kısıtlamalar kalktı.	
14 Temmuz 2021	Melih Bulu Boğaziçi Rektörlüğü görevinden alındı. Yerine Prof. Dr. Mehmet Naci İnci atandı.	
22 Ağustos 2021	Mandarın Oriental Bosphorous Oteli açıldı.	
29 Ekim 2021	Atatürk Kültür Merkezi yenilenerek hizmete açıldı.	
6 Kasım 2021	Ertuğrul Özkök ayrılışından önceki son yazısını *Hürriyet*'te yayınladı.	

KAYNAKÇA

1- KİTAPLAR

- Akçaoğlu, Aksu; *Zarif ve Dinen Makbul Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, 4. Baskı.
- Akpınar, A. Metin; *Almanya Tatlı Vatan: Yeşil Sermayenin Romanı*, Berfin Yayınları, İstanbul, 2007.
- Akyol, Mustafa; *Beyaz Türkler, Zenci Türkler ve Dağ Türkleri*, Ufuk Kitapları, İstanbul, Nisan 2011.
- Alatlı, Alev; *Beyaz Türkler Küstüler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2013.
- Apaydın, Emre Safa; *"Başörtülü" Tüketim ve Ataerkil Roller Âlâ Dergisi'nde Yeniden Üretilen Ataerkil Kadın Rolleri*, Altkitap, E-kitap Yayınevi, Ekim 2013.
- Ardıç, Engin; *Burjuvazi Şeyediyor Haa...*, Kelebek Yayınları, İstanbul, Kasım 1999.
- Aslandaş, Alper Sedat – Bıçakçı, Baskın; *Popüler Siyasi Deyimler Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- Avcı, Hanefi; *Haliç'te Yaşayan Simonlar: Dün Devlet Bugün Cemaat*, Angora Yayınları, Ankara, 2010.
- Ayan, Vahdet Mesut; *AKP Devrinde Medya Âlemi*, Yordam Kitap, İstanbul, Haziran 2019.
- Bali, Rıfat N.; *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- Bali, Rıfat N.; *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a – Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Bali, Rıfat N.; *Toplu Makaleler V: Sosyal, Kültürel, Siyasi Yönleriyle Türk Yahudileri*, Libra Kitap, İstanbul, 2019.
- Başaran, Murat – Sefa, İsmail; *Beyaz Türklerin Günah Defteri*, Marcel Yayınları, İstanbul, Temmuz 2015.
- Bradlee, Ben; *A Good Life Newspapering and Other Adventures*, Simon and Schuster, New York, 1995.
- Bulut, Faik; *Tarikat Sermayesinin Yükselişi*, Doruk Yayınları, İstanbul, 1995.
- Bulut, Faik; *Yeşil Sermaye Nereye? Tarikat Sermayesi: 2*, Su Yayınları, İstanbul, 1999.
- Cabas, Mirgün; *2001 Eski Türkiye'nin Son Yılı*, Can Yayınları, İstanbul, 2017.

- Cengiz, Demet; *Patron Çıplak*, Pusula Yayınevi, Ankara, Kasım 2013, 6. Baskı.
- Cerrahoğlu, Nilgün; *Demokrasi Tramvayı – AKP Türkiye'sinin On Yılı*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, Kasım 2012.
- Crăciun, Magdalena; *Islam, Faith and Fashion The Islamic Fashion Industry in Turkey*, Bloomsbury Academic, Londra, New York, 2019.
- Çağlayan, Ercan; *Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Çalışlar, İzzeddin – Çulha, Kimya; *Sunset Grill & Bar Cookbook*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.
- Çelebi, Tamara; *Geyikli Köşk*, çev: Kahraman Türel, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2016.
- Duna, Cem; *Sıra Dışı*, der: Rahime Sezgin, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020.
- *Dün Döndür - Mehmet Barlas Kitabı*, söyleşi: Göksan Göktaş, Turkuvaz Kitap, İstanbul, Ocak 2019.
- Eğin, Oray; *Bunları Kimse Yazmadı İsim İsim Medya*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, Mart 2009.
- Eğin, Oray; *İmha Planı Medya Nasıl Çökertildi*, Destek Yayınları, İstanbul, 2004.
- Evsen, Yüksel; *Zenci Bir Türk*, Saklı Kitap, İstanbul, Mayıs 2012.
- Fırat, Gökçe, *Silivri Defterleri 1- 31 Mart'tan 23 Haziran'a Beyaz Türklerin Köleliğe İsyanı*, İleri Yayınları, İstanbul, 2019.
- Güldemir, Ufuk; *Texas Malatya*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1992.
- Gürpınar, Deniz; *Ulusalcılık, İdeolojik Önderlik ve Takipçileri*, Kitap Yayınevi, İstanbul, Eylül 2011.
- Gürpınar, Doğan, *Kültür Savaşları*, Liber Plus Yayınları, İstanbul, Haziran 2016.
- Kaplan, Sefa; *Recep Tayyip Erdoğan, Geleceği Etkileyen Siyasi Liderler*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2007.
- Kıranşal, Abdülaziz; *Gençler İçin Sosyal Medya İlmihali*, MGV Yayınları, Ankara, 2019.
- Kozanoğlu, Can; *Cilalı İmaj Devri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Kozanoğlu, Can; *Pop Çağ Ateşi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- Kozanoğlu, Can; *Yeni Şehir Notları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- Kozanoğlu, Hayri; *Yuppieler, Prensler ve Bizim Kuşak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.
- Kulin, Ayşe, *Hazan*, Everest Yayınları, İstanbul, 2021.
- Küçükkaya, Aykut; Şef: *Yimpaş'la Kurulan Para Diktatörlüğü*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2007.
- Küçükkaya, İsmail; *Fikri Hür, Vicdanı Hür*, Nemesis Kitap, İstanbul, 2020.
- Loccatelli, Giovanna; *L'Oro Della Turchia*, Lexis, Torino, 2020.
- Mağgönül, A. Zeynep; *'Seçkin' Semtin 'Seçkin' Sakinleri Teşvikiye-Nişantaşı*, Kitabevi, İstanbul, 2006.

- *Mustafa Oğuz Anlatıyor: Türkiye'nin Neşeli Günleri Yorma Birader*, nehir söyleşi: Selin Olgun, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.
- Özet, İrfan; *Fatih-Başakşehir Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.
- Özkök, Ertuğrul; *Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2014.
- Özkök, Ertuğrul; *Kırk7*, Destek Yayınları, İstanbul, Mayıs 2013
- Sekman, Mümin; *Türk Usulü Başarı*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2001.
- Sever, Ahmet; *İçimde Kalmasın Tanıklığımdır*; Destek Yayınları, İstanbul, Mayıs 2018.
- Seymen, Serkan; *Sabah Grubunun Öyküsü Amiral Battı - Can Ataklı'nın Tanıklığıyla*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.
- Şahin, Haluk; *Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar*, Say Yayınları, İstanbul, 2011.
- Şahin, Haluk; *Liberaller, Ulusalcılar, İslamcılar ve Öteki*, söyleşi: Devrim Sevimay, Say Yayınları, İstanbul, 2008.
- Şama, Ekrem; *Allah Dostu Erbakan*, Gonca Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Şüyum, Faruk (Haz.); *Bugünden Geçmişe, Geçmişten Geleceğe Taner Timur*, TÜYAP, İstanbul, 2013.
- Temir, Sertaş Timur; *Türkiye'de Mizah Dergileri Kültürel Hegemonya ve Muhalefet*, SETA, Ankara, 2016.
- Timur, Taner; *AKP'nin Önlenebilir Karşı Devrimi*, Yordam Kitap, İstanbul, Şubat 2015, genişletilmiş 2. Basım.
- Tokdoğan, Nagehan; *Yeni Osmanlıcılık Hınç, Nostalji, Narsisizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, 3. Baskı.
- Toprak, Binnaz; *Türkiye'de Farklı Olmak, Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler*, Araştırma Grubu: Binnaz Toprak, İrfan Bozan, Tan Morgül, Nedim Şener, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.
- Turgut, Serdar; *Öteki Türkiye*, Parantez Yayınları, İstanbul, 2000.
- Türk, H. Bahadır; *Muktedir Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Ulagay, Osman; *AKP Gerçeği ve Laik Darbe Fiyaskosu*, Doğan Kitap, İstanbul, Şubat 2008.
- Üstel, Prof. Dr. Füsun - Caymaz, Doç. Dr. Birol; *Seçkinler ve Sosyal Mesafe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi, Açık Toplum Vakfı, Nisan 2009.
- Vural, Fatih; *Bir Can Paker Kitabı Geriye Bakmak Yok*, Alfa Yayınları, İstanbul, Temmuz 2013.
- Yalınkaya, Dilek; *Yeni İslâmî Burjuvazi Türk Modeli*, çev: Melike Işık Durmaz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, 3. Baskı.
- Yanardağ, Merdan; *Liberal İhanet Siyasal İslam'a Biat Edenler*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, Nisan 2020, 9. Baskı.

- Yetkin, Çetin, *Bab-ı Âli'den Müdafaa-i Hukuk'a Basında 21 Yıl,* Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2007.
- Zengin, Salih; *Sonradan Gurme Salih Zengin'den İstanbul'un En Güzel Alkolsüz Lokantaları*, Hayy Kitap, İstanbul, 2011.

2- MAKALELER

- Arat-Koç, Sedef; "Culturalizing politics, hyper-politicizing 'culture': 'White' vs. 'Black Turks' and the making of authoritarian populism in Turkey", *Dialect Anthropology*, Sayı 42, 2018, s. 391-408.
- Baltacı, Ali; "Muhafazakâr Tüketim: Türkiye'de Muhafazakârlığın Tüketim Eksenli Dönüşüm Dinamikleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 24, Sayı 42, Temmuz-Aralık 2019, s. 111-135.
- Bardakoğlu, Ali; "Köpek", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 26, 2002, s. 251-252.
- Bilgin, Oğuzhan; "Kemalizm ve İslamcılık Sarkacında Türk Muhafazakârlığının Kuramsal ve Toplumsal Dönüşümü: Başörtülü Kadınlar ve Gösterişçi Tüketim Tartışmaları", *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 6, Sayı 12, 2019, s. 1-23.
- Bilici, Mücahit; "Black Turks, White Turks: On the Three Requirements of Turkish Citizenship", *Insight Turkey*, Cilt 2, Sayı 3, 2009, s. 23-33.
- Bilici, Mücahit; "İslam'ın Bronzlaşan Yüzü: Caprice Hotel Örneği Olayı", *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri, İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması*, ed. Nilüfer Göle, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s. 216-236.
- Bora, Tanıl; "Beyaz Türkler Tartışması: Kirli Beyaz", *Birikim*, Sayı 260, Aralık 2010, s. 25-37.
- Bora, Tanıl; "Kültürel İktidar Tartışmaları: Kültürle Kahretmek", *Birikim*, Sayı 347, Mart 2018, s. 54-63.
- Bora, Tanıl; "Muhafazakâr ve İslamcı Söylemde Beyaz Türk Hıncı: Beyaz Türk'e Kahretmek", *21. Yüzyılda Milliyetçilik, Terör ve Siyaset*, derl. Elçin Aktoprak – A. Celil Kaya, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 273-292.
- Bora, Tanıl; "Notes on the White Turks Debate", *Turkey Between Nationalism and Globalisation*, ed: Riva Kastoryano, Routledge, Oxon, New York, 2013, s. 87-104.
- Deniz, A. Çağlar – Arık, Evrim Viyan; "Muhafazakâr Eşcinseller: AK LBGTİ", *Öteki Muhafazakârlık*, ed: A. Çağlar Deniz, Phoenix Yayınları, Ankara, 2016, s. 305-350.
- Durur, Elif Küçük – Şimşek, Dr. Can; "Modern Tesettürlü Kadının Dönüşümü: Âlâ Dergisi Örneği", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 10, Sayı 31, Eylül 2017, s. 377-397.
- Erkilet, Alev; "Mahremiyetin Dönüşümü: Değer, Taklit ve Gösteriş Tüketimi Bağlamında 'İslami' Moda Dergileri", *Birey ve Toplum*, Cilt 2, Sayı 4, Güz 2012, s. 27-39.
- Ferguson, Michael; "White Turks, Black Turks and Negroes: The Politics of Polarization", *The Making of a Protest Movement in Turkey*, ed: Umut Özkırımlı, Palgrave McMillan, Londra, 2014, s. 77-88.

- Gürel, Halil İbrahim – Şimşek-Rathke, Leyla; "İslamcı Kimliğin Popüler Kültürel Mücadelesi: Ehlisünnet TV Sokak Röportajları", *Moment Dergi, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 2016, s. 64-89.
- Kıvanç, Ümit; "İslamcılar & Para-Pul: Bir Dönüşümün Hikâyesi", *Birikim*, Sayı 99, Temmuz 1997, s. 39-58.
- Korkin, Erhan; "Merkez-Çevre Ayrımından Beyaz-Zenci Türk Ayrımına Türk Siyasal Hayatında Sosyal Bölünme", *Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2020, s. 250-265.
- Lewis, Reina; "Marketing Muslim Lifestyle: A New Media Genre", *Journal of Middle East Women's Studies*, Cilt 6, Sayı 3, Güz 2010, s. 58-90.
- Mardin, Şerif; "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma", *Türk Modernleşmesi Makaleler IV*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 21-79.
- Mert, Yener Lütfü; "Dijital Pazarlama Ekseninde İnfluencer Marketing Uygulamalar", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı 2, Eylül 2018, s. 1299-1328.
- Meşe, İlknur; "İslami Bir Moda Dergisi Örneğinde Moda ve Tesettür: Ne türden bir birliktelik?", *Fe Dergi Feminist Eleştiri*, Cilt 7, Sayı 1, 2015, s. 146-158.
- Meşe, İlknur; "Tüketim, Din ve Kadın Bağlamında İslami Moda Dergileri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Haziran 2016, s. 95-110.
- Oran, Baskın; "Türk Teriminin Öyküsü", *21. Yüzyılda Milliyetçilik Teori ve Siyaset*, der: Elçin Aktoprak – A. Celil Kaya, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 249-269.
- Paksoy, Alaaddin Faruk; "Beyaz Türkler: Medyanın Ürettiği ve Dönüştürdüğü Bir Kavram", *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 29, Haziran 2018, s. 35-53.
- Ramm, Christoph; "Beyond 'Black Turks' and 'White Turks' – The Turkish Elites' Ongoing Mission to Civilize a Colourful Society", *Asiatische Studien-Études Asiatiques*, Cilt 70, Sayı 4, 2016, s. 1355-1385.
- Sağır, Adem; "Dindar Burjuvazinin Muhafazakâr Moda Akımı: Âlâ Dergisi", *Öteki Muhafazakârlık*, ed: A. Çağlar Deniz, Phoenix Yayınları, Ankara, 2016, s. 263-304.
- Toksoy, N. Gamze – Erdoğan, Esra Kaya; "Geçmişle Bugünün Mübadelesi, Gelenekle Müzakeresi Bağlamında İslâmi Modanın Dergisi *Âlâ*", *Toplum ve Bilim*, Sayı 130, 2014, s. 155-175.
- Tözet, Aslı Büyükokutan; "Geleneksel Çöpçatanlık Kurumunun Günümüz Sosyal Medyasına Evrimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Folklor/Edebiyat*, Cilt 23, Sayı 91, 2017/3, s. 237-248.
- Uslu, Cennet; "Türkiye'nin Dönüşümü, Cepheleşme ve Liberallerin Ayrışması", *Liberal Düşünce*, Yıl 20, Sayı 17, Kış 2015, s. 7-40.
- Yörükoğlu, Ilgın; "Whiteness as an Act of Belonging: White Turks Phenomenon in the Post 9/11 World", *Glocalism Journal of Culture, Politics and Innovation*, Sayı 2, 2017, s. 1-22.
- Yumul, Arus; "Bitmemiş Bir Proje Olarak Beden", *Toplum ve Bilim*, Sayı 84, 2000, s. 37-49.

2- SÜRELİ YAYINLAR / HABERLER

- "200 Türk 23 Bin Euro'luk Paket Aldı, Hacca Gidiyor", *Milliyet*, 14 Eylül 2019.
- Aba, Anıl; "Gösteri Toplumunda 'Influencer' Olmak...", *BirGün Pazar*, 27 Eylül 2020.
- Abay, Muhsin; "Bihruz Bey ve Beyaz Türkler", *Türkiye*, 1 Mayıs 2006.
- Açıkgöz, Esra; "Âlâ Sadece Bir Moda Dergisi", *Cumhuriyet Pazar*, Sayı 1485, 7 Eylül 2014, s. 8.
- "AK Parti mi, AKP mi?", *Habertürk*, 5 Haziran 2009.
- "AK Partili Mehmet Metiner: Ben Selahattin Demirtaş'ın Kimin Kürt'ü Olduğunu Biliyorum", *Hürriyet*, 20 Mart 2015.
- Akgündüz, İlker; "Beyaz Türklerin Kazananı CHP ile AKP", *Vatan*, 13 Kasım 2015.
- Akgüngör, İlker; "Göz Kamaştırıyorlar", *Vatan*, 23 Eylül 2015.
- "Akit TV Sunucusu: Sivil Öldürecek Olsak Cihangir'den Başlarız", *Hürriyet*, 27 Şubat 2018.
- Aköz, Emre; "Başbakan'ın Karşısında Sarhoş Oldum mu?", *Sabah*, 19 Kasım 2008.
- Aköz, Emre; "Endişe! Yanlış Bilgi Vermenin Mazereti Olamaz!", *Sabah*, 26 Ekim 2010.
- "AKP mi, AK Parti mi?", *Cumhuriyet*, 5 Haziran 2009.
- "AKP'yi Liberaller Meşrulaştırdı", *Türkiye'de Yeniçağ*, 29 Haziran 2010.
- Akpek, Ayça; "Kebap-Çiğ Köfte ve Suşi", *Cumhuriyet Cumartesi*, 4 Ağustos 2007.
- Aksoy, Ergun; "Beyazlara Her Şey Mubah", *Radikal*, 11 Şubat 1999.
- Akyol, Mustafa; "Görgüsüzlüğün de Bir Sınırı Var!", *Zaman*, 2 Ağustos 2005.
- Akyol, Mustafa; "It is an honor to be boycotted by CHP", *Turkish Daily News*, 16 Ağustos 2007.
- Akyol, Taha; "Beyaz Türkler, Zenci Türkler", *Milliyet*, 25 Nisan 2006.
- Akyol, Taha; "Mitingler ve Orta Sınıf", *Milliyet*, 1 Mayıs 2007.
- Albayrak, Özlem; "BMW ile Başörtülü", *Yeni Şafak*, 3 Ocak 2012.
- Albayrak, Özlem; "Büfeci İslamcılar", *Yeni Şafak*, 24 Ağustos 2006.
- Albayrak, Özlem; "Süslüman!", *Yeni Şafak*, 1 Haziran 2013.
- Albayrak, Özlem, "Kayıp giden dindarlıklar", *Yeni Şafak*, 26 Eylül 2018.
- Alçı, Nagehan; "Beşiktaş'ta Kazanan Kayseri'de Neden Kaybediyor?", *Milliyet*, 6 Nisan 2014.
- Alçı, Nagehan; "Türkiye'yi ve CHP'yi Kilitleyen Yüzde 7", *HaberTürk*, 18 Haziran 2018.
- Aldoğan, Yazgülü; "Kapının Önünde Ayakkabılar", *Cumhuriyet*, 24 Mart 2020.
- Alp, Aysel; "AK Partili Aktay: Mizah Olsun Diye Yaptım", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2015.
- Altaylı, Fatih; "En Beyaz Türk, Michael Jackson Kadar Beyazdır", *HaberTürk*, 24 Şubat 2013.
- Altun, Fahrettin; "Kemalistlerin Bozulan Kimyası", *Akşam*, 18 Kasım 2014.
- Anadolu Ajansı; "Babuşçu'dan İlginç Değerlendirme", *Hürriyet*, 1 Nisan 2013.

- Andaç, Şükrü; "Yeni Ekonomi Avcısı Gittigidiyor'un e-bay'e Satışından Pişman", *Milliyet*, 12 Eylül 2011.
- ANKA, Ankara, "Sosyetenin AKP'ye bakışı yumuşamış!", *Milliyet*, 6 Mart 2004.
- ANKA; "Ahmet Hakan 'Faşist Cesaretine' Tazminat Ödeyecek", *Milliyet*, 31 Aralık 2008.
- Aras, Yaprak; "Tuncay Özilhan: İşten Çıkarırken Kovuldun Demem", *Milliyet Pazar*, 2 Ocak 2005.
- Ardıç, Engin; "Dizginlemek", *Sabah*, 12 Nisan 2020.
- Ardıç, Engin; "El Vatandaş", *Sabah*, 14 Temmuz 2016.
- Ardıç, Engin; "Gri Türkler", *Akşam*, 29 Nisan 2006.
- Ardıç, Engin; "Kumarsız ve Mangalsız", *Sabah*, 13 Nisan 2020.
- Ardıç, Engin; "Lan Oğlum Geberecen", *Sabah*, 11 Ekim 2020.
- Ardıç, Engin; "Varoş Enstitüsü", *Sabah*, 6 Şubat 2021.
- Arman, Ayşe; "Ayşe Baykal ve İkizi Hanife Baykal: Şimdi de bizim mahallenin kızları erkeklerden intikam alıyor", *Hürriyet*, 22 Kasım 2014.
- Arman, Ayşe; "Benim Adım Murat Başka Bir Unvana Gerek Yok", *Hürriyet*, 5 Nisan 2015.
- Arman, Ayşe; "Bu İş Yerinde Uyku Odası Var", *Hürriyet Pazar*, 11 Şubat 2018.
- Arman, Ayşe; "Ertuğrul'u Değil, İstanbul'u Terk Ettim", *Hürriyet Kelebek*, 27 Ocak 2013.
- Arman, Ayşe; "Evdeki Kıyafet Dışarıda Ofsayt", *Hürriyet*, 15 Temmuz 2009.
- Arman, Ayşe; "Hayatta Bildiğim Her Şeyi Kadınlardan Öğrendim", *Hürriyet*, 22 Eylül 2014.
- Arman, Ayşe; "Her Banyo Sonrasında 80 Tırnak Kesiyorum, Yakında 90 Olacak!", *Hürriyet*, 19 Ocak 2012.
- Arman, Ayşe; "Hürriyet'te Yazmak İstemem Diyen Gazeteci Kafasızdır", Hürriyet, 24 Kasım 2008.
- Arman, Ayşe; "İsmail Ağa Caddesi'nde Mini Etekli Nişantaşı'nda Türbanlı", *Hürriyet*, 12 Temmuz 2009.
- Arman, Ayşe; "Lucca Bir Keyif Merkezi", *Hürriyet*, 2 Mayıs 2015.
- Arman, Ayşe; "New York'ta Fit Değilsen... Seksi Unut!", *Hürriyet Kelebek*, 17 Şubat 2013.
- Arman, Ayşe; "Siz Benden Daha Şansızsınız, Ne Zaman Öleceğinizi Bilmiyorsunuz", *Hürriyet*, 8 Ekim 2006.
- Arman, Ayşe; "Tek Erkek Evlat Olmanın Psikolojisiyle Büyüdüm", *Hürriyet*, 29 Haziran 2008.
- Arman, Ayşe; "Türkçe Yıkılıyooooo!", *Hürriyet*, 26 Kasım 2016.
- Arman, Ayşe; "Uludağ'da Bir Başı Örtülü", *Hürriyet*, 16 Şubat 2002.
- Arman, Ayşe; "Zulmün Adı Haşema", *Hürriyet*, 13 Temmuz 2009.
- Arna, Sibel; "Bırakalım Oynasınlar, Bırakalım Emsinler", *Hürriyet*, 19 Haziran 2010.
- Arna, Sibel; "Biz mi Tatile Çıkıyoruz, Dadılar mı?", *Hürriyet Cumartesi*, 12 Haziran 2010.

- Arna, Sibel; "Tam Zirveye Ulaşmışken Her Şeyi Bırakıp Giden Adam", *Hürriyet Kelebek*, 22 Şubat 2009.
- Arslan, Güliz - Barış, Aslı - Gence, Hakan; "Beyaz Türklerin Yeni Türkiye'si", *Hürriyet Kelebek*, 20 Haziran 2015.
- Atakan, Yurtsan; "Tuncay Özilhan Geç Kaldınız ve Kovuldunuz", *Hürriyet*, 23 Mart 2005.
- Atay, Ayça; "İslami Burjuvazi Geliyor", *Milliyet*, 8 Haziran 2003.
- Atay, Tayfun; "İslamofobi, Etnofobi, Ümmet, Asabiyet ve İnsanlık", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 2017.
- Atik, Fuat; "Beyaz Türkler Tarih mi Oluyor?" *Yeni Şafak*, 15 Ağustos 2013.
- Atilla, Nedim; "Yeni İzmirlilere Küçük Notlar...", *Ege'de Son Söz*, 1 Ekim 2016.
- Aydın, Hande; "Son Bayram", *Hürriyet*, 30 Ekim 2020.
- Aydın, Şakir; "Beyaz Türklerin Selo Pişmanlığı", *Akşam*, 3 Ocak 2016.
- "Aynısının Başına Gelmesini Dilerim", *HaberTürk*, 8 Ocak 2010.
- Aytekin, Eraydın; "Monşer Geldiler, Monşer Gidiyorlar", *Milliyet*, 14 Şubat 2009.
- Babaoğlu, Haşmet; "Özkök'ün Vedası!", *Sabah*, 30 Aralık 2009.

  Babaoğlu, Haşmet; "Kandan Korktukça Şiddeti Çoğalan Dünya Ve Kurban!", *Sabah*, 17 Kasım 2010.
- Bahar, Sona; "Gizemli Yaşam Koçu", *Sabah Pazar*, 2 Nisan 2017.
- "Bahçeli'den Olay Yaratacak Sözler: Viski İçen, HDP'ye Oy Veren Şerefsizler...", *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 2015.
- "Bakanlar Yuhalandı!", *Sözcü*, 28 Ekim 2012.
- Baran, Tuğçe; "Terlikli Davet, Terlikli Zirve, Terlikli Yemek... Terlikli Sopa?", *Vatan*, 27 Temmuz 2007.
- Barbarosoğlu, Fatma; "Başörtülü Yazar Avı", *Yeni Şafak*, 29 Ağustos 2006.
- Barbarosoğlu, Fatma; "Kadın Meselesini Kadın Bakış Açısının Dışında Düşünmemek", *Yeni Şafak*, 18 Ağustos 2006.
- Barbarosoğlu, Fatma; "Yaza Merhaba Diyen Muhafazakâr Kadınlar, Sözüm Size Değer mi?" *Yeni Şafak*, 27 Nisan 2015.
- Bardakçı, Murat; "Beyaz Türkler", *HaberTürk*, 31 Mart 2014.
- Bardakçı, Murat; "Erdoğan'ı Yakan Mısralar Örnek'in", *Hürriyet*, 23 Eylül 2002.
- Barlas, Mehmet; "Beyaz Türkler de Rengârenk Olmaya Başladı", *Sabah*, 19 Eylül 2015.
- Barlas, Mehmet; "Beyaz Türklerin Tarihi Yanılgıları Hiç Bitmez ki", *Sabah*, 6 Ekim 2017.
- Barlas, Mehmet; "Bütün Renkler Aynı Hızla Kirlenirken Beyaz Birinci Olur", *Sabah*, 4 Eylül 2015.
- Barlas, Mehmet; "Erdoğan Dans Etmeyi de Bilseydi", *Sabah*, 11 Ekim 2005.
- Barlas, Mehmet; "Her Değişimde 'Beyaz Türkler' de Nitelik ve Nicelik Değiştirir", *Hürriyet*, 19 Aralık 2007.

- Barlas, Mehmet, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın varlığı Beyaz Türkleri mutsuz ediyor", *Sabah*, 24 Temmuz 2021.
- Başaran, Ezgi; "Nurjuvazi 'Hazır Güç Bizdeyken Ortalığı Dağıtmayalım' Diyor", *Radikal*, 15 Temmuz 2013.
- Başaran, Ezgi; "Tadını Tim Çıkardı Biz Sadece Seyrettik", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2008.
- "Başbakan Erdoğan: İllegal Paçavralar Astılar", *Radikal*, 11 Haziran 2013.
- "Başbakan Tayyip Erdoğan: Buldular Bir Monşer Halkın Karşısına Çıkardılar", *Hürriyet*, 18 Temmuz 2014.
- "Başbakan'a 'Elçiler Monşer' Şikâyeti", *Milliyet*, 28 Mayıs 2006.
- "Başkan Erdoğan'dan Deniz Çakır Tepkisi", *Sabah*, 8 Ocak 2019.
- "Başlıksız", *Hürriyet*, 24 Temmuz 2005.
- "Başörtüye Saygıyı Artık Öğrenin", *Yeni Akit*, 1 Ocak 2012.
- Baştürk, Onur, "Ama iyi eğlendik!", *Hürriyet*, 5 Temmuz 2021.
- Baştürk, Onur; "Şampanyalı Lucca'dan Nargileli Huqqa'ya", *Hürriyet*, 3 Mayıs 2013.
- Baştürk, Onur; "Şevvallerin Öyle Konuşmasının Nedeni", Hürriyet, 10 Ekim 2020.
- Batum, Süheyl; "Beyaz Türklermiş, Kara Türklermiş (!)", *Cumhuriyet*, 4 Ekim 2010.
- Bayer, Yalçın; "Vurun Kahpeye", *Hürriyet*, 17 Ağustos 2006.
- Baykal, Ayşe; "Esra Seziş Kiğılı: Muhafazakâr Hanımlar Bilinçli Tüketici", *Hürriyet Kelebek*, 11 Nisan 2017.
- Baykal, Ayşe; "Muhafazakâr Kadınlar ve Sosyal Medya", *Hürriyet*, 13 Haziran 2016.
- Beki, Akif; "Başörtülüler Cipe de Binsin mi?", *Radikal*, 7 Nisan 2011.
- Beki, Akif; "Cosby Ailesi'nde Bir Akşam Oturması", *Radikal*, 14 Aralık 2010.
- Beki, Akif; "Çaktırarak Namaz Kılma Modası", *Hürriyet*, 7 Nisan 2015.
- Beki, Akif; "Çaktırarak Umreye Gitme Modasının Sonu", *Karar*, 24 Kasım 2017.
- Beki, Akif; "Süslüman'ı Bırak da Kendine bak", *Karar*, 21 Kasım 2019.
- Berkan, İsmet; "Kırıkkanat'ın Yazılarını Neden Yayınlamıyoruz?", *Radikal*, 20 Ağustos 2005.
- "Beyaz Türklerin Kafası İşte Bu Kadar Karışık", *Radikal*, 10 Temmuz 2007.
- "Beyaz Türklerin Kalesinde Bir Türbanlı", *Vatan*, 26 Şubat 2004.
- "Beyaz Türklerin Nişantaşı Adayı Gibi", *Milliyet*, 18 Temmuz 2014.
- Beyaz Türk'ün Seyir Defteri; "AK Parti'ye Karşı Beyaz Parti", *Akşam Pazar*, 6 Şubat 2005, s. 3.
- Beyaz Türk'ün Seyir Defteri; "Bir Medeniyet Adası", *İstanbul Life*, Sayı 89, Ekim 2003, s. 66-67.
- Beyaz Türk'ün Seyir Defteri; "Nişantaşı'nda Bahar", *İstanbul Life*, Şubat 2005, s. 52-53.
- "Biden'a Türk Usulü Ağırlama" *Hürriyet*, 5 Aralık 2011.
- "Biji Etiler!", *Takvim*, 9 Haziran 2015.

- Bildirici, Faruk; "Kimin İcadı Bu Laflar?", *Hürriyet*, 17 Eylül 2000.
- Bilefsky, Dan; "A Fashion Magazine Unshy About Baring A Bit of Pretty", *The New York Times*, 29 Mart 2012.
- Bilgehan, Zeynep; "Beyaz Türkler Kopuk Bir Kuşak Olarak Yetiştiler", *Hürriyet*, 17 Mart 2013.
- Bilgin, Oğuzhan; "Kültürel İktidarın Adı Var!", *Star*, 26 Kasım 2016.
- Bilgin, Oğuzhan; "Türkiye'de Kültürel Apartheid Rejimi", *Star*, 1 Temmuz 2017.
- Bilici, Mücahit; "İki Türkiye ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi", *Yeni Şafak*, 21 Mart 2007
- Bir, Ali Atıf; "Zeki Yamani'ye Sahip Çıkıyorum..", *Hürriyet*, 9 Ağustos 2005.
- "BMW Başörtülü Binince Bozuluyor", *Yeni Şafak*, 28 Aralık 2011.
- Boland, Vincent; "AKP yet to win over wary business elite", *The Financial Times*, 8 Temmuz 2007.
- "Borusan'a Örtü Tepkisi", *Yeni Akit*, 29 Aralık 2011.
- Böhürler, Ayşe; "Mualla Alışverişte", *Yeni Şafak*, 5 Kasım 2011.
- Böhürler, Ayşe; "Muhafazakâr Âlem", *Yeni Şafak*, 3 Ekim 2015.
- "BMW'lerini İade Ettiler", *Yeni Şafak*, 30 Aralık 2011.
- Bulaç, Ali; "Beyaz Seçkinler", *Yeni Şafak*, 12 Mart 1997.
- Bulut, Burcu; "İlber Ortaylı: Siz Aslında Beyaz Değilsiniz", *Akşam*, 23 Ekim 2010.
- Bumin, Kürşat; "Gazete Yönetimi Ne Düşünüyor Acaba?", *Yeni Şafak*, 13 Ağustos 2005.
- Bursalı, Orhan; "Ne Yapmalı?", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 2008.
- Can, Ahmet; "Hürriyet Startup 1 Yaşında!", *Hürriyet*, 30 Kasım 2017.
- Can, Eyüp; "Beyaz Türk'ü Bırak Türdeş Getto'ya Bak", *Radikal*, 22 Kasım 2010.
- Can, Kemal; "Tekkeden Holdinge Yeşil Sermaye", *Milliyet*, 11-18 Mart 1997.
- Cankurt, Bülent; "Aslı Şen de Umreye Gitmiş", *Sabah Günaydın*, 7 Aralık 2015.
- Cankurt, Bülent; "Sosyete Yine Umre Yolcusu", *Sabah Günaydın*, 5 Mart 2009.
- Cantürk, Bülent; "Tülin Şalin, Biden'i Dumura Uğratmış!", *Sabah Günaydın*, 8 Aralık 2011.
- Cengiz, Demet; "Alkolsüz Mojito Dönemi", *Hürriyet*, 20 Mayıs 2013.
- Cerrahoğlu, Nilgün; "Büyükada'da Üç İstila: Erdoğan, Araplar, Martılar", *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 2014.
- "CHP'den Çankaya Boykotu", *Hürriyet*, 15 Ağustos 2007.
- Cıvaoğlu, Güneri, "Lezzet ve Ötesi", *Sabah*, 9 Mayıs 1990.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Beyaz Türklerden Bugüne", *Sabah*, 10 Kasım 1998.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Şarap/AB", *Milliyet*, 14 Aralık 2004.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Tecrit Saatlerim", *Milliyet*, 30 Ekim 2005.
- Cıvaoğlu, Güneri "İşadamları ve AKP", *Milliyet*, 19 Temmuz 2007.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Ferhat Şarkısıyla Elif'i Ağlattı...", *Milliyet*, 18 Nisan 2010.
- Cıvaoğlu, Güneri; "İki Duru İnsan...", *Milliyet*, 17 Nisan 2011.

- Cıvaoğlu, Güneri; "Joe Biden'le Boğaz'da...", *Milliyet*, 6 Aralık 2011.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Kuzey'in Haremi", *Milliyet*, 8 Nisan 2012.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Şarap Dostları Çemberinde", *Milliyet*, 22 Temmuz 2012.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Lezzetin Kralı Olmak...", *Milliyet*, 16 Eylül 2012.
- Cıvaoğlu, Güneri, "14.Louis sofrasında şarap olmamış !", *Milliyet*, 30 Ekim 2016.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Bonjour Istanbul", *Milliyet Cadde*, 27 Mayıs 2017.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Pencere Kenarına Çiçek", *Milliyet*, 5 Kasım 2017.
- Cıvaoğlu, Güneri; "Gecce Dünyaya Açılıyor", *Milliyet*, 27 Ocak 2018.
- "Cihat Çağrısı Yapan Veliaht!", *HaberTürk*, 2 Mart 2011.
- Cingi, Sibel; "Muhafazakâr Vogue", *Radikal*, 9 Ekim 2011.
- Cinmen, Işıl; "60 Dakikada 15 Kişiyle Flört Etti!", *Posta*, 26 Kasım 2016.
- Coşkun, Bekir; "Başbakan ve Göbeğini Kaşıyan Adam...", *Hürriyet*, 15 Nisan 2008.
- Coşkun, Bekir; "Çankaya'ya Çıkan Yollara Otururuz", *Hürriyet*, 14 Kasım 2006.
- Coşkun, Bekir; "Dükkân", *Hürriyet*, 18 Ağustos 2007.
- Coşkun, Bekir; "Göbeğini Kaşıyan Adam", *Hürriyet*, 3 Mayıs 2007.
- Coşkun, Bekir; "Göbeğini Kaşıyan Adam – 2", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2007.
- Coşkun, Bekir; "Halkı Aşağılamak", *Hürriyet*, 18 Şubat 2009.
- Cömert, Yusuf Ziya; "Bitsin Artık Şu Yobazlıklar", *Yeni Şafak*, 29 Aralık 2011
- Cömert, Yusuf Ziya; "Ben Gidiyordum, BMW Geldi Arkamdan Korna Çaldı", *Yeni Şafak*, 2 Ocak 2012.
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Sosyal ve Kültürel İktidarımız Konusunda Sıkıntılarımız Var", *Hürriyet*, 28 Mayıs 2017.
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Muharrem İnce'ye 'Beyaz Türk' Yanıtı", *Sabah*, 14 Haziran 2018.
- Çakır, Ruşen; "Erdoğan: Demokrasi Tramvayında İhtiraslı Bir Yolcu", *Vatan*, 6 Kasım 2012.
- Çakır, Ruşen; "Süslüman Taşlamak", *Vatan*, 23 Mayıs 2013.
- Çakmak, Seda; "Moda Yayıncılığının Usta Terzisi Hayyat-ı Mahir", *Star*, 10 Aralık 2013.
- Çamlık, Fehmi; "Yeşil Hortumcular", *Akşam*, 11-14 Ocak 2003.
- Çandar, Cengiz; "Cumhurbaşkanı Profili Açısından İhsanoğlu", *Radikal*, 18 Haziran 2014.
- Çapa, İzzet, "Ben olmasam Turgut radikal İslam'a kayabilirdi", *Habertürk*, 2 Ekim 2011.
- Çavdar, Ayşe; "Müslüman Getto Çakma Modernite", *Express*, Aralık 2010, s. 48.
- Çelik, Sadık; "Oscarlar Amerika'ya", *Cumhuriyet*, 2 Mart 2013.
- Çetik, Arzu – Gültekin, Turan – Kuşdemir, Yavuz; "Erdoğan: En Az Üç Çocuk Doğurun", *Hürriyet*, 7 Mart 2008.
- "Çırağan Sarayı'nda Yılın Düğünü", *Yeni Şafak*, 18 Haziran 2001.
- "Çok Eş Yasal Olsun", *HaberTürk*, 24 Mayıs 2011.

- Çölaşan, Emin; "Bekir Tiksintisi!", *Sözcü*, 22 Ekim 2020.
- "Dağdaki Çobanla Benim Oyum Eşit Olamaz", *Hürriyet*, 29 Mart 2008.
- Dağlar, Ali; "O Aptal Benim", *Hürriyet Kelebek*, 29 Nisan 2012.
- Demir, Metehan; " 'Post-modern Darbe' Tanımının 10 Yıllık Sırrı", *Sabah*, 28 Şubat 2007.
- Demirkaya, Ünal; "Ahmet Güneştekin'in Merakla Beklenen Sergisi Açıldı", *Sözcü*, 6 Aralık 2019.
- Diler, Ergün, "Beyaz Türkler Toplandı!", *Takvim*, 17 Nisan 2014.
- Dilipak, Abdurrahman; "Parti Değil Party", *Yeni Akit*, 13 Temmuz 2019.
- Doğan, Oya; "İslami Sosyete Nasıl Yaşıyor?", *Vatan Pazar*, 24 Eylül 2006.
- Durmaz, Sayit; "Beyaz Müslümanlar", *Akşam*, 22 Nisan 2008.
- "Durmuş Yılmaz: O Fotoğraf ve Kapıdaki Ayakkabılar Gururum", *Vatan*, 2 Mart 2008.
- "Durmuş Yılmaz'ın Ailesini Tartışmak Bize Yakışmadı", *Radikal*, 24 Nisan 2006.
- Dündar, Can; "Halife Tatilde", *Milliyet Pazar*, 20 Ağustos 2006.
- "Efsane Restoran El Bulli Kapandı", *Hürriyet*, 30 Temmuz 2011.
- "Egomun Bana Allah'ı Unutturması İmkânsız", *Sabah*, 5 Eylül 2005.
- Eğin, Oray, "Soho House'ta neler oluyor?", *Sözcü*, 19 Nisan 2015.
- Eğin, Oray; "1200 TL'ye Değmeyen Bir Akşam Yemeği", *HaberTürk*, 5 Şubat 2017.
- Eğin, Oray; "Başbakan Kazandı... Kılıçdaroğlu Kazandı.... Ya Sonra?", *Akşam*, 13 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Ben Köyümü Özledim", *Akşam*, 15 Eylül 2007.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türk Köşe Yazarlarına Mahalle Baskısı", *Akşam*, 2 Eylül 2008.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türkiye'nin Kısa Tarihi", *Akşam*, 1 Mayıs 2006.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türkler Azalıyor mu, Çoğalıyor mu?", *Sözcü*, 28 Aralık 2014.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türkler Lozan Kapsamına Alınsın", *Akşam*, 18 Aralık 2007.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türkler Partileşmeli", *Sözcü*, 27 Temmuz 2014.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türkler Üzerine Bazı Gözlemler", *HaberTürk*, 20 Kasım 2019.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türklerin Tatil Planı", *Akşam*, 8 Haziran 2007.
- Eğin, Oray; "Beyaz Türklerle İslamcılar Birlikte Yaşamalı mı?", *Sözcü*, 8 Haziran 2014.
- Eğin, Oray; "Bir Denek Olarak Ayşe Arman", *HaberTürk*, 5 Kasım 2019.
- Eğin, Oray; "Bir Haftalığına Türkiye'ye Geldim ve...", *Sözcü*, 25 Eylül 2016.
- Eğin, Oray; "Birinci Cumhuriyet Apartmanı, No. 14", *Akşam*, 27 Eylül 2011.
- Eğin, Oray; "Birinci Cumhuriyet Çökerken", *HaberTürk*, 30 Ocak 2017.
- Eğin, Oray; "Bizim Çocukların Darbesinin Hesabını 'Bizim Çocuklar' Sorabilir mi?", *Akşam*, 9 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Bu Ayrıntılar Gözden Kaçmasın", *Akşam*, 14 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Bu Sefer Ertuğrul Özkök'e Çakıyorum", *Sözcü*, 3 Şubat 2014.
- Eğin, Oray; "Cihangir Entel Kumpanyası Perdeleri Açtı", *Sözcü*, 20 Temmuz 2014.

- Eğin, Oray; "Diğer Partiler Kapatılırken Erdoğan Ne Yapıyordu?", *Akşam*, 17 Mart 2008.
- Eğin, Oray; "Etiler'de Bir First Lady", *Sözcü*, 20 Nisan 2014.
- Eğin, Oray; "Ey, 12 Eylül'le Hesaplaşılacağını Düşünenler...", *Akşam*, 7 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Farklı Bir Ülke Var mı?", *Akşam*, 15 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Festivalde Neden Türbanlı Yok?", *Akşam*, 10 Nisan 2007.
- Eğin, Oray; "Hani Herkes Arkadaş...", *HaberTürk*, 5 Ağustos 2019.
- Eğin, Oray; "Hürriyet Bu Hatayı Hep Yapıyor", *Akşam*, 11 Nisan 2007.
- Eğin, Oray; "İlber Ortaylı Yanılıyor", *Akşam*, 25 Ekim 2010.
- Eğin, Oray; "İrtica Tehlikesine Karşı Ahmet Hakan Modeli", *Akşam*, 11 Eylül 2006.
- Eğin, Oray; "İslamcı Basından Entelektüel Çıkmıyor", *Akşam*, 30 Ağustos 2006.
- Eğin, Oray; "İslamcılar Beyaz Türkleri Anlayamıyor", *Akşam*, 9 Eylül 2006.
- Eğin, Oray; "İstanbullu Kültürünün Ölümü", *Akşam*, 22 Mart 2007.
- Eğin, Oray; "İşsizliğe Övgü", *Akşam*, 15 Ekim 2005.
- Eğin, Oray; "Kapıdaki Ayakkabılar", *Akşam*, 28 Nisan 2006.
- Eğin, Oray; "Köşe Yazarlığında Hangi Numaralar Artık Tutmuyor", *Akşam*, 30 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Mademki Business'tasın Bizim Gibi Olacaksın", *Akşam*, 7 Eylül 2006.
- Eğin, Oray; "Masadaki Dördüncü Kişi", *HaberTürk*, 2 Eylül 2019.
- Eğin, Oray; "Medyanın Çöküş Yılları", *Habertürk*, 29 Ocak 2018.
- Eğin, Oray; "Murat Belge'ye Giriş – Bölüm 2", *Akşam*, 2 Haziran 2009.
- Eğin, Oray; "Nasıl Tayyipçi Oldum?", *Sözcü*, 18 Eylül 2016.
- Eğin, Oray; "Nusret, New York'ta Ne Yapacak?", *HaberTürk*, 25 Ocak 2018.
- Eğin, Oray; "Ommmmmm", *HaberTürk*, 10 Eylül 2019.
- Eğin, Oray; "Onu Rahat Bırakmayacaklar", *Akşam*, 15 Eylül 2006.
- Eğin, Oray; "Solcu ve Fakir: 50 yıllık gazetecinin banka hesabında sadece 3 bin TL var", *HaberTürk*, 24 Aralık 2018.
- Eğin, Oray; "Su Yeni Şaraptır", *Akşam*, 21 Ekim 2008.
- Eğin, Oray; "Tophane Baskınının Hasan Cemal'le Ne İlgisi Var?", *Akşam*, 23 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Tuğrul Eryılmaz Anlatıyor: 'Ben Tuğrul'a biraz daha edepsizlik ederdim' ", *HaberTürk*, 25 Aralık 2018.
- Eğin, Oray; "Türkiye'nin MET Galası", *HaberTürk*, 6 Aralık 2019.
- Eğin, Oray; "Türkiye'nin Seçimi, İnsanların Seçimi", *Akşam*, 13 Haziran 2011
- Eğin, Oray; "Türkiye'yi Türkiye'nin Dışından Okumak", *Akşam*, 14 Haziran 2011.
- Eğin, Oray; "Yahudilerle Aramı Bozuyorum", *Akşam*, 16 Eylül 2010.
- Eğin, Oray; "Yeni Bir Camii İhtiyacı", *Akşam*, 6 Kasım 2007.
- Eğin, Oray; "Yeni Türkiye'nin İlk Büyük Şehri...", *Sözcü*, 21 Eylül 2014.
- Eğin, Oray; "Yılmaz Özdil'in Kitabını Nereden Almalıyım?", *HaberTürk*, 4 Aralık 2018.
- Eğin, Oray; "Yuhalamadan Çıkacak Mesaj", *Akşam*, 8 Eylül 2010.

- Eğin, Oray, "Refik'in Anadol'u", *Habertürk*, 9 Nisan 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3033765-refikin-anadolu
- "Endişeli Karikatürist İstifasını Verdi!", *BirGün*, 25 Aralık 2012.
- Eraslan, Sibel, "Etkileşim Mühendisi Can Paker: Geriye Bakmak yok", *Star*, 20 Eylül 2013.
- Erdemol, Mustafa K.; "Bu Bir Sülale Hastalığı", *BirGün*, 20 Ocak 2017.
- "Erdoğan: Bal Gibi de Getiririz", *Hürriyet*, 20 Mart 2006.
- "Erdoğan: Bunlar Monşer", *Sözcü*, 6 Temmuz 2014.
- "Erdoğan: 'Kimse Benden Daha İyi Bir Beyaz Türk Olamaz' Demişti", *Hürriyet*, 20 Ocak 2021.
- "Erdoğan: Lezbiyenlerin Mezbiyenlerin Laflarına Bakmayalım", *Sözcü*, 5 Şubat 2021.
- "Erdoğan 'Özerklik'i Hedefe Oturttu, 'Nişantaşı' ile Eleştirdi", *Cumhuriyet*, 29 Aralık 2015.
- "Erdoğan 'Sakallı ve Bıyıklı' İstemeyen Koç'u 'İlkel' Buldu", *Hürriyet*, 5 Temmuz 2008.
- "Erdoğan Türkiye'nin Milli İçkisini Açıkladı", *Hürriyet*, 26 Nisan 2013.
- "Erdoğan'dan Öymen'e Horon Tepelim mi?", *Milliyet*, 12 Ekim 2005.
- "Erdoğan'dan Say'a Yanıt: Bu Topraklarda Kalır...", *Radikal*, 17 Aralık 2007.
- "Erdoğan'dan Vals Eleştirisi", *Sözcü*, 29 Ekim 2015.
- Ergu, Elif; "İslami Burjuvazinin Mimarı Şafak Çak", *Vatan Pazar*, 12 Nisan 2009.
- Ergülen, Haydar; "Önemsiz Günler ve Haftalar - 10", *BirGün Pazar*, 2 Ağustos 2020.
- Erol, Reşat Nuri; "Büyük Türkiye ve Adil Düzen", *Millî Gazete*, 8 Mart 2017.
- Ertan, Nazlan; "White Turks who want to move to Izmir should think again", *Hürriyet Daily News*, 21 Mayıs 2016.
- Ertuna, Çağdaş, "Soho House'ın Sırrı Ne?", *Milliyet Cadde*, 6 Mart 2015.
- Ertuna, Çağdaş; "Nişantaşı Barlar Sokağı", *Milliyet Cadde*, 22 Mayıs 2011.
- Ertuna, Çağdaş; "Ship A Hoy'un Geri Dönüşü", *Milliyet Cadde*, 6 Temmuz 2016.
- Esayan, Markar; "Beyaz Türklerin Halk ile Entegrasyonu...", *Yeni Şafak*, 2 Haziran 2014.
- Esayan, Markar; "Evet Birlikte Yaşamak Zorundayız", *Akşam*, 29 Temmuz 2019.
- Esayan, Markar; "Gezi'deki Tuzaklar ve Fırsatlar: Bir Demokrasi Sınavı", *Akşam*, 12 Haziran 2013.
- Esayan, Markar; "Kim Bu Beyaz Türkler...", *Yeni Şafak*, 4 Haziran 2014.
- Esayan, Markar; "Yeni Şafak ve Yeni Akit'e Neden Saldırdılar?", *Yeni Şafak*, 14 Şubat 2016.
- "Ev Sahibinden Terlikli Zirveye Cevap", *Hürriyet*, 25 Temmuz 2007.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Beyaz Türkler Çok Rahatsız", *Millî Gazete*, 19 Haziran 2006.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Beyaz Türkler ve Gri Türkler", *Millî Gazete*, 15 Mayıs 2006.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Beyaz Türkler... Yeşil Türkler", *Millî Gazete*, 7 Haziran 2006.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Bu Gazete ve TV'lerle Türkiye Selamete ve Huzura Kavuşmaz", *Millî Gazete*, 1 Temmuz 2013.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Devlet ve Vatan Hepimizindir", *Millî Gazete*, 6 Haziran 2006.

- Eygi, Mehmed Şevket; "Gizli Hesaplar", *Millî Gazete*, 5 Haziran 2006.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Kurbağalar ve Bülbüller", *Vahdet*, 28 Aralık 2014.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Müslüman ve Süslüman", *Millî Gazete*, 30 Eylül 2015.
- Eygi, Mehmed Şevket; "Öldürülmek... Öldürtmek", *Millî Gazete*, 25 Mayıs 2006.
- Eyüboğlu, Ali; "Huqqa, Yakında Katar ve Dubai'de", *Milliyet Cadde*, 12 Nisan 2015.
- Ezikoğlu, Çağlar; "Erdoğan'ın En Önemli Silahı: Kutuplaştırma", *Cumhuriyet Akademi*, 22 Mart 2017, s. 4.
- "Fatih Altaylı Sordu Ertuğrul Özkök Yanıtladı: 'Türkiye Silahsız Bir İç Savaş Yaşıyor'", *HaberTürk*, 29 Mart 2014.
- "Fazıl Say O Eleştirilere İlk Kez Yanıt Verdi: Can Acıtıcıydı, Yıpratıcıydı, Kırıcıydı", *Sözcü*, 8 Eylül 2019.
- "Fazıl Say'ın 'Yavşak Arabesk' Yorumu Tartışılıyor", *Habertürk*, 19 Temmuz 2010.
- "Fazıl Türkiye'yi Nişantaşı'ndan İbaret Sanıyor", *Hürriyet*, 17 Aralık 2007.
- "Fazilet Partisi'nden Zenci Benzetmesi", *Milliyet*, 20 Eylül 1998.
- Ferhangil, Ayşe; "Bize Süslüman Demeyin Lütfen", *Cumhuriyet Yaşam*, 4 Mayıs 2015, s. 2.
- "Fikri İktidar İçin Yeni Sanat Vakfı", *Milliyet*, 7 Kasım 2020.
- Göktürk, Gülay; "Çevre Kirliliği", *Bugün*, 25 Nisan 2006.
- Gönensin, Okay; "Beyaz Türklerin Son Dramı", *Vatan*, 3 Ekim 2016.
- Güçer, Deniz; "Marka Başörtü Takınca...", *Vatan*, 19 Kasım 2010.
- Güçer, Deniz – Öztürk, Işıl; "Merkez'deki First Lady", *Akşam*, 20 Nisan 2006.
- Güçlü, Abbas, "Gençlerden Kaçış Yok", *Milliyet,* 11 Ekim 2002.
- Güldemir, Ufuk; "Acıdır Ayının Ölümü", *Hürriyet Pazar*, 23 Mayıs 2009.
- Güldemir, Ufuk; "Aman Avcı Sen Vur Beni", *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1986.
- Güldemir, Ufuk; "Halife Neden Mayoyla Denize Girerdi de Bunlar Girmiyor?", *Haber-Türk*, 14 Eylül 2006.
- Gürsel, Kadri; "Yetmez Ama Evet Ne Demektir?", *Milliyet*, 6 Eylül 2010.
- Haber Merkezi; "Erbakan'ın Kravatlarını Versace Değil Ben Tasarladım", *Yeni Şafak Pazar*, 1 Ocak 2012.
- Haber Merkezi; "Fatih At Pazarı Meydanı'yla Kentlileşti", *Yeni Şafak Pazar*, 31 Temmuz 2011.
- Haber Merkezi; "Pucca'nın 'Ayakkabı Kokusu' Tweetine Tepki Yağıyor", *Yeni Şafak*, 25 Haziran 2018.
- Hakan, Ahmet, "Necip Fazıl Yaşasaydı bunlara ne derdi ?", *Hürriyet*, 24 Eylül 2018.
- Hakan, Ahmet; "Ahmet Hakan'ın 'Serpme Kahvaltı' İsyanı", *Hürriyet*, 16 Ağustos 2014.
- Hakan, Ahmet; "Bekir Coşkun'a Mektup", *Hürriyet*, 27 Temmuz 2007.
- Hakan, Ahmet; "Beyaz Türklerin Arasındaydım", *Hürriyet*, 19 Eylül 2010.
- Hakan, Ahmet; "Bu Kafa Yine Yakar", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2012.

- Hakan, Ahmet; "Burjuvazi Üzerine Tezlerim", *Hürriyet*, 26 Ağustos 2012.
- Hakan, Ahmet; "Cevap Ver Şems Ethem", *Hürriyet*, 14 Haziran 2015.
- Hakan, Ahmet; "Ehli Sünnet TV Atiye Sokak'ta", *Hürriyet*, 8 Haziran 2014.

  Hakan, Ahmet, "Etoburların tutarsızlıkları", *Hürriyet*, 18 Kasım 2010.
- Hakan, Ahmet; "Kafede Cihat", *Hürriyet*, 19 Mayıs 2005.
- Hakan, Ahmet; "Kaybedenler İçin Öneriler", *Hürriyet*, 23 Temmuz 2007.
- Hakan, Ahmet; "Kumpasta Zekeriya'yla Maklubede Ariyana'yla", *Hürriyet*, 13 Şubat 2021.
- Hakan, Ahmet; "Madem Ustasın", *Hürriyet*, 14 Mayıs 2011.
- Hakan, Ahmet; "Meraklısına Notlar: Ahmet Nasıl Değişti", Hürriyet, 17 Ağustos 2005.
- Hakan, Ahmet; "Nişantaşı Dendiğinde Aklına Neler Geliyor Ebubekir?", *Hürriyet*, 19 Aralık 2020.
- Hakan, Ahmet; "Ozan Güven'i Koruma ve Kollama Kanunu mu Var?", *Hürriyet*, 2 Temmuz 2020.
- Hakan, Ahmet; "Özür Dilemek Bu Kadar Zor mu?", *Hürriyet*, 29 Temmuz 2005.
- Hakan, Ahmet; "Sevimsizlik Abidesi O Sözü Hatırladım: 'Yetmez Ama Evet'", *Hürriyet*, 19 Haziran 2020.
- Hakan, Ahmet; "Sıktı Artık Şu 'Zenci-Beyaz' Metaforu", *Hürriyet*, 17 Şubat 2006.
- Hakan, Ahmet; "Vurun Kahpeye ile Hesaplaşmak", *Hürriyet*, 7 Ağustos 2005.
- Hakan, Ahmet; "Yeni Muzır Yaramaz Bulundu: İşçi Partisi", *Hürriyet*, 30 Nisan 2013.
- Hakan, Ahmet; "Özenti bir tanımlama: Türk, sünni, beyaz", *Hürriyet*, 5 Temmuz 2021.
- Halkin, Hillel; "When Kemal Atatürk Recited Shema Yisrael", *Forward*, 28 Ocak 1994.
- "Helin Avşar – O Bir parti vizörü", *Habertürk Pazar*, 24 Kasım 2013.
- "Hiç Çekinmeden Türkiye'ye Dönerdim Ama...", *Radikal*, 30 Ekim 2014.
- "Hoca'nın Derneği Kavgalı Kuruldu", *Hürriyet*, 8 Kasım 1998.
- Ilıcak, Nazlı; "Çarpık Bir Eğitim ve Beyaz Türkler", *Sabah*, 17 Eylül 2010.
- Ilıcak, Nazlı; "Terlikli Zirve ve Yaban", *Sabah*, 7 Aralık 2011.
- "İki Ayyaş Sözüne O Açıklık Getirdi", *Milliyet*, 29 Mayıs 2013.
- "İkinci Nesil Çırak", *Milliyet*, 24 Şubat 2005.
- "İlber Ortaylı 'Beyaz Türk de Ezber Bozdu", *Akşam*, 2-3 Ekim 2010.
- İnan, Ercan; "Nankör Sektörde 20 Yıl Devirdi", *Vatan*, 28 Mayıs 2014.
- "İnce: Erdoğan Beyaz Türk, Ben Türkiye'nin Zencisiyim", *Cumhuriyet*, 10 Haziran 2018.
- İnce, Özdemir; "Süslüman Düğünleri", *Hürriyet*, 2 Temmuz 2001.
- "İslami Siteler İslam Problemleri Çıkaracak", *Yeni Şafak*, 16 Ekim 2011.
- "İstanbul Kadeh Kaldırıyor", *Hürriyet*, 6 Kasım 2006.
- "İşte Süslümanlar", *Sözcü*, 22 Eylül 2015.
- İzci, İpek; "İstifa Edip Dünyayı Gezdiler", *Hürriyet*, 13 Ocak 2015.
- Kahraman, Hasan Bülent; "İki Ateş Arasında 1-2-3", *Sabah*, 21, 23, 25 Aralık 2015.

- Kahraman, Hasan Bülent; "Siyasal Endişenin Kimliği: Beyaz Türkler", *Sabah Pazar Eki*, 7 Kasım 2010.
- Kakınç, Zeynep; "Ekmek Artizansa Güzel", *Vatan*, 7 Ocak 2017.
- Kalçık, Tuba; "Kırıkkanatgiller Familyası", *Sabah Günaydın*, 2 Kasım 2018.
- Kalyoncu, Cemal A.; "Öyle Bir Silin ki İzi Kalmasın!", *Aksiyon*, Sayı 557, 8 Ağustos 2005.
- Kaplan, Hilâl; "AKP Çocukları", *Sabah*, 2 Aralık 2019.
- Kaplan, Hilâl; "Aşk ile Hülooooog", *Yeni Şafak*, 30 Mart 2014.
- Kaplan, Hilâl; "BDP, 'Beyaz Türk' Siyaseti Yapıyor", *Sabah*, 20 Eylül 2013.
- Kaplan, Hilâl; "Ekmel Bey'in Yabancı Dilleri", *Yeni Şafak*, 9 Temmuz 2014.
- Kaplan, Hilâl; "Güzel Ahlâktan Güzel Yaşam Tarzına", *Yeni Şafak*, 10 Temmuz 2011.
- Kaplan, Hilâl; "Sakarya Ayağa Kalkarken", *Yeni Şafak*, 2 Temmuz 2014.
- Kaplan, Hilal, "Başörtülü ablalardan türbanlı fenomenlere", *Sabah*, 18 Eylül 2018.
- Hilâl Kaplan, "Ahlaksızlar", *Sabah*, 5 Ocak 2021.
- Karaca, Nihal Bengisu; "Bir Mütesettirin Tatil Güncesi", *Radikal*, 11 Ağustos 2007.
- Karadaş, Düzgün; " 'Endişeli Modern' Toprak: Zaman Beni Haklı Çıkardı", *HaberTürk*, 3 Nisan 2012.
- Karahan, Ömer; "Bu Ne Had Bilmezlik Deniz Çakır", *Sabah*, 4 Ocak 2019.
- Karahasanoğlu, Ali; "Zenciler Kazandı, Beyaz Türkler Kaybetti", *Yeni Akit*, 11 Ağustos 2014.

  Karakaş, Berrin; "Boynu Uzatmadan Ölünıe, Gökten Koç Gelmez Önüne", *Radikal*, 20 Kasım 2010
- Karakaş, Berrin; "Fazla Yüz Vermeyeceksin Depresyona", *Radikal*, 11 Haziran 2011.
- Karakaya, Hasan; "Cüneyt Özdemir ve Bir Çapulcu... Katranı Kaynatsan da Olmaz Şeker!", *Yeni Akit*, 28 Mart 2014.
- Karaman, Hayrettin; "Evde Köpek", *Yeni Şafak*, 11 Ekim 2020.
- Karaman, Hayrettin; "İnternet Deryası ve Pazarı", *Yeni Şafak*, 25 Ekim 2020.
- Karataş, Nilgün; "Eğer AKP'nin Desteği Yüzde 50'yi Bulduysa Memleket Kayboldu Demektir", *Hürriyet*, 7 Mayıs 2007.
- Kardüz, Ali Rıza; "25. Yılını Kutlayan 'Şans'lı Bir Lokanta", *Milliyet*, 28 Ekim 2017.
- Kardüz, Ali Rıza; "Gusto: İçki ve Yemek Kültürü Dergisi", *Milliyet*, 8 Temmuz 2001.
- Kavrukoğlu, Deniz; "Kamçatka'da Bir Ayı Avcısı", *Cumhuriyet*, 9 Haziran 2004.
- Kayayerli, Damla; "*Âlâ*: Bir Tesettür Dergisi", *Sabah Cumartesi*, 20 Ağustos 2011.
- Kekeç, Ahmet; "Bacaksız Oryantalistler...", *Star*, 28 Mart 2014.
- Kekeç, Ahmet; "Böylesi de Yaşanıyor Bu Toplumda", *Yeni Şafak*, 30 Temmuz 2005.
- Keleş, Hüseyin; "Adalet Ağaoğlu: 12 Eylül Referandumunda Evet Dediğim İçin Pişmanım, Enayilik Etmişim, Osman Can'a Kandık", *Özgür Düşünce*, 29 Şubat 2016.
- Keten, Emre Tansu; "İslamcı Popüler Kültürde Kültürel İktidar Söylemi", *Cumhuriyet Akademi*, 8 Mart 2017.

- Keten, Emre Tansu; "Kültürel İktidar Torbası", *Cumhuriyet Pazar*, 28 Ocak 2018.
- Keten, Emre Tansu; "Yabancı, Elit, Cahil", *Birikim*, Sayı 347, Mart 2018, s. 72-77.
- Kılıçarslan, İsmail; "Pek Âlâ Değil, Hatta Gayetle Çirkin!", *Yeni Şafak*, 2 Eylül 2014.
- Kılıçarslan, İsmail; "Gucci İdeolojisi ya da Soğana Övgü", *Yeni Şafak*, 9 Nisan 2019.
- Kılıçarslan, İsmail, "Muhafazakâr orta sınıf nasıl delirdi?", *Yeni Şafak*, 25 Mayıs 2019.
- Kılıçarslan, İsmail, "Pardon da siz ne sanmıştınız acaba?", *Yeni Şafak*, 1 Haziran 2019.
- Kılıçarslan, İsmail, "Peki seküler orta sınıf nasıl delirdi?", *Yeni Şafak*, 28 Mayıs 2019.
- Kılıçbay, Barış – Binark, Mutlu; "Consumer Culture, Islam and the Politics of Lifestyle Fashion for Veiling in Contemporary Turkey", *European Journal of Communication*, Cilt 17, Sayı 4, 2002, s. 495-511.
- "Kılıçdaroğlu'ndan Erdoğan'a Boykot Çağrısı: Uçakları Sat, Çantayı da Yak!", *Sözcü*, 27 Ekim 2020.
- Kırıkkanat, Mine G.; "Halkımız Eğleniyor", *Radikal*, 27 Temmuz 2005.
- Kırıkkanat, Mine G.; "Halkımız Öğren(em)iyor", *Radikal*, 31 Temmuz 2005.
- Kırıkkanat, Mine G.; "Halkımız Temizleniyor", *Radikal*, 29 Temmuz 2005.
- Kırıkkanat, Mine G.; "İlerleyelim Beyler", *Radikal*, 3 Ağustos 2005.
- Kıvanç, Taha; "Beyazlaştırılmış Türkler", *Yeni Şafak*, 8 Ekim 2010.
- "Kızılay Başkanı Kerem Kınık'tan LGBT Tepkisi: İnsanlık Onurunu Çiğnetmeyeceğiz", *Yeni Şafak*, 29 Haziran 2020.
- Kızılbağ, Yaşar; "Hac ve Umrede Yeni Bir Dönem Başlattılar", *Star*, 15 Mart 2015.
- Kızılkaya, Muhsin; "Kapının Önünde Ayakkabılar!", *HaberTürk*, 8 Nisan 2020.
- Koçak, Cemil; "Yine 'Kara Kalabalık'lar Ortaya Çıktı", *Star*, 22 Mart 2014.
- Koçal, Ece – Kılıç, Ecevit; "Beyaz Türkler Kime Oy Verdi?", *Sabah Pazar*, 29 Temmuz 2007.
- Konuralp, Okan; "Beyaz İmam Hatipli Tartışması", *Hürriyet*, 7 Temmuz 2007.
- Konuralp, Okan – Aksu, Fatma; "Terlikli Zirvesi Erdoğan", *Hürriyet*, 25 Temmuz 2007.
- Koru, Fehmi; "İslam'la Yeniden Tanışırken", *Yeni Şafak*, 10 Eylül 2006.
- Kozanoğlu, Can; "Beyaz Türk Ne Demek ?", *Haftalık*, Sayı 65, 8-14 Temmuz 2004, s. 83.
- Kömürcüler, Güneş; "A scary rise in the number of Turks moving abroad", *Hürriyet Daily News*, 14 Nisan 2017
- Köser, Mutlu; " 'Plajda Don' Yazısı Mahkemelik Oldu", *Hürriyet*, 10 Kasım 2005.
- Kutlu, Ali Nur; "Beyaz Türklere Mektup", *Yeni Şafak*, 23 Nisan 2014.
- Kutlu, Ali Nur; "Beyaz Türklere Mektup: Cumhurbaşkanı Adayınız Kimdir?", *Yeni Şafak*, 25 Haziran 2014.
- Kutlu, Ali Nur; "Merkez Kim, Çevre Neresi? Anadolu İnsanı mı, Beyaz Türkler mi?", *Yeni Şafak*, 16 Nisan 2014.
- Kutlu, Ali Nur; "Merkez Kim, Çevre Neresi? Bize, Yüzde Yetmiş Derler", *Yeni Şafak*, 20 Nisan 2014.

- Küçük, Mustafa; "Başbakan: Yüzde 50'yi Evinde Zor Tutuyorum", *Hürriyet*, 4 Haziran 2013.
- Kütahyalı, Rasim Ozan; "AK Parti Beyannamesi ve Beyaz Türkler", *Sabah*, 5 Ekim 2015.
- Landler, Mark; "In Turkey to Strenghten Ties, Biden Refuses to Ignore a Host's Economic Boast", *The New York Times*, 3 Aralık 2011.
- Livaneli, Zülfü; "Deniz Bey, O Fotoğrafı Çıkarıp Bakmanın Zamanı Geldi!", *Vatan*, 24 Temmuz 2007.
- "Makyaj Tutkunlarının Takip Ettiği Türkler (Güzellik Youtuberları)", *Posta*, 7 Ağustos 2017.
- "Medyadan: Kırılan Kemikten Zevk Almak", *Hürriyet*, 23 Mayıs 2004.
- Mengi, Ruhat; "Türbanlı Kayak, Demokrasiye Kıyak!", *Vatan*, 19 Şubat 2002.
- Mert, Nuray; "AKP'nin Sınıfsal Öfkesi", *Radikal*, 18 Eylül 2008.
- Mert, Nuray; "Bazı İslamcılar Kime, Neden Şikâyet Ediyor?", *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 2015.
- Mert, Nuray; "Beyaz Türkler Tartışması", *Hürriyet*, 20 Kasım 2010.
- Mert, Nuray; "Beyaz Türklerin Kurban Bayramı ile İmtihanı", *Hürriyet*, 16 Kasım 2010.
- Mert, Nuray; "Her Zaman Konsensüsle Olmuyor", *Hürriyet*, 19 Nisan 2010.
- Mert, Nuray; "İnsanları Seveceksin", *Radikal*, 2 Ağustos 2005.
- Mert, Nuray; "Kültürel Hegemonya Meselesi - 2", *Cumhuriyet*, 9 Kasım 2015.
- Mert, Nuray; "Sıratı Müstakim Üzre Marka Ayakkabı ile Yürümek!", *Radikal*, 21 Temmuz 2009.
- Mesutoğlu, Neşe; "Nişantaşı Gazeteleri Güç Kazanıyor", *Milliyet Cadde*, 4 Temmuz 2011.
- Metiner, Mehmet; "HDP'nin Kapatılmasına Bel Bağlamakla Olmaz", *Star*, 13 Haziran 2020.
- Mezararkalı, Tuğba; "Kayak Bahane, Uludağ Şahane", *Yeni Şafak Pazar* eki, 6 Ocak 2008.
- Milor, Vedat; "İşte Ülkemizde Kapanan Büyük Restoranlar... Sebebi ise Belli!", *Hürriyet*, 14 Kasım 2015.
- Milor, Vedat; "Fine dining: No thanks!", *Hürriyet Pazar*, 6 Haziran 2021.
- Minay, Can; "*Mustafa Kemal* Türkiye Yayıncılık Tarihine Geçti", *Sözcü*, 24 Aralık 2018.
- Miraç, Zeynep; "Umut Duasından ve Sabırdan Vazgeçin", *Hürriyet Kelebek*, 13 Nisan 2014.
- Miş, Nebi; "Toplumsal Hafıza ve Beyaz Türk Öfkesi", *Sabah*, 29 Mart 2014.
- Miyasoğlu, Mustafa; "X İlişkiler ve Çalıntı Polemikler", *Anadolu'da Vakit*, 24 Nisan 2006.
- Mr. Gurme; "Mia Mensa", *Hürriyet*, 4 Temmuz 1999.
- Muhtar, Reha; "Kendini Beyaz Türk Zannedenler Züppedirler!...", *Vatan*, 9 Ekim 2010.
- Muhtar, Reha; "Papermoon Başbakan'a Karşı mı?", *Vatan*, 16 Eylül 2006.
- Muhtar, Reha; "Şarap İçip Gevşiyorlar mı?", *Vatan*, 15 Eylül 2006.
- Munyar, Vahap; "Türk Şarabının 'Üç Büyüğü' Aynı Restoranda Buluşur mu?", *Hürriyet*, 3 Mayıs 2010.

- Muradoğlu, Abdullah; "Beyaz Türkler ve Cumhuriyet", *Yeni Şafak*, 30 Nisan 2006.
- Muradoğlu, Abdullah; "Kundakçılar'ın Sosyolojisi", *Yeni Şafak*, 19 Mart 2008.
- Münir, Metin; "Beyaz Türkler, Yeşil Türkler", *Milliyet*, 9 Ağustos 2006.
- Ocaktan, Mehmet; "Beyaz Türklerin 'Son Kalesi' Kandil", *Star*, 10 Ağustos 2012.
- Oflaz, Lütfü; "Başı Kapalı Bedeni Çıplak!", *Star*, 27 Aralık 2016.
- Oğhan, Şehriban; "Medyada Örtülü Rekabet", *Hürriyet Kelebek*, 30 Aralık 2012.
- Oğur, Yıldıray; "Nefret Etme Ne Olur...", *Türkiye*, 2 Haziran 2014.
- "Okur Temsilcisi'ne Mektuplar – Ayı Avı Yazısına Tepkiler", *Hürriyet*, 31 Mayıs 2004.
- "Onlar Geldi, Ben Gidiyorum", *Hürriyet*, 14 Aralık 2007.
- Oruç, Merve Yılmaz; "Mimarlık Sanat Yönümü Besledi", *Star Cumartesi*, 13 Temmuz 2019.
- "Osman Bey Tanımıyor Ama Dünya Ona 'Dahi Çocuk' Diyor!", *Vatan*, 30 Aralık 2007.
- Ovadya, Silvyo; "La Islas de Prens", *Şalom*, 17 Temmuz 2019.
- Ovadya, Silvyo; "Un viyaje a Bodrum", Şalom, 4 Eylül 2019.
- Ovadya, Silvyo, "Ni tyempo para enfasyarse", *Şalom*, 15 Nisan 2020.
- Öğün, Süleyman Seyfi; "Ben, Biz ve Hüseyin Sermet", *Yeni Şafak*, 10 Haziran 2019.
- "Ömer Lekesiz: Kültürel Hegemonya Sarsıldı", *Star*, 8 Aralık 2015.
- Önal, Ayşe; "Hükümetteyiz Ama İktidar Değiliz", *Akşam*, 9 Haziran 2003.
- Öncel, Naci Cem; "Beyaz Türklerin Kısa Tarihi II", *Hürriyet*, 27 Nisan 2014.
- Örnek, Nilay; "Kim Bu Süslümanlar Sorusuyla Başladı Her Şey", *Akşam*, 19 Mayıs 2013.
- Örs, Ahmet; "Neden Bizde Restoran Rehberi Yok?", *Sabah Cumartesi*, 4 Eylül 2004.
- Özalp, Hüseyin; "Elif'e Sosyete Düğünü", *Sabah*, 2 Haziran 2001.
- Özbey, Savaş, "Soho House'a üyelik derdi Beyaz Türk mahallesini fena gerdi", *Hürriyet*, 14 Mart 2015.
- Özbey, Savaş, "Bronz Türk aleminden birinci el yeni terimler", *Hürriyet*, 4 Kasım 2016.
- Özbey, Savaş; "Bas Bas Paraları Leyla'ya", *Hürriyet Cumartesi*, 20 Mart 2021.
- Özbey, Savaş; "Buradan Çıkınca Lança Giderim", *Hürriyet Kelebek*, 9 Ekim 2020.
- Özbey, Savaş, "Burası neresi?", *Hürriyet*, 3 Temmuz 2021.
- Özbey, Savaş; "Gastronomi Dünyasından Son Durumlar! Muhafazakâr fine dining", *Hürriyet*, 15 Şubat 2020.
- Özbey, Savaş; "İvana Sert'in 15 Bin Liralık Nafaka Davası", *Hürriyet*, 13 Ekim 2020.
- Özbey, Savaş; "Şevval Şahin'in Partisinin Öğrettikleri", *Hürriyet*, 8 Eylül 2020.
- Özbey, Savaş; "Ünlüler ve Fenomenler 'Hediye' İşini Abarttı mı?", *Hürriyet Kelebek*, 13 Eylül 2020.
- Özdemir, Cüneyt; "AKP Mitinginde Bir Çapulcu!", *Radikal*, 26 Mart 2014.
- Özdemir, Cüneyt; "Beyaz Türkler Küstüler", *Radikal*, 9 Nisan 2013.
- Özdemir, Cüneyt; "Kutluğ Ataman'ı Yedirtmeyiz!", *Radikal*, 16 Ağustos 2013.
- Özdemir, Sadi; "AKP, Beyaz Türklerin Ablukası Altında", *Hürriyet*, 25 Ağustos 2005.

- Özdemir, Sadi; "Saflar Yeniden Tutuluyor", *Hürriyet*, 27 Ocak 2014.
- Özdencik, Sinan; "12 Milyonluk Restoran", *Sabah*, 19 Mayıs 2013.
- Özdil, Yılmaz; "Bebeğe Tek Taş Yüzük", *Sözcü*, 21 Kasım 2019.
- Özdil, Yılmaz; "Bidon Kafa...", *Hürriyet*, 13 Ağustos 2007.
- Özdil, Yılmaz; "Bidon Kafa (2)", *Hürriyet*, 18 Ağustos 2010.
- Özdil, Yılmaz; "Bir Lira...", *Sözcü*, 10 Ocak 2019.
- Özgentürk, Işıl; "Çok Çok Beyaz Türkler Ülkeyi Yeni Tanıyor", *Cumhuriyet*, 23 Haziran 2009.
- Özkan, Fadime; "Erol Yarar: Türkiye'nin Gerçek Burjuva Sınıfı Biziz", *Star*, 20 Temmuz 2009.
- Özkan, Fadime; "Hasan Bülent Kahraman: Beyaz Türkler Sıkıştı, Çıkışı AK Parti Bulacak", *Star*, 28 Aralık 2015.
- Özkök, Ertuğrul; "11 Saatlik Bir Yemeğin Fotoğrafı", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2013.
- Özkök, Ertuğrul, "Yeni muhafazakâr Türk zengini tanıma kılavuzu", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2016.
- Özkök, Ertuğrul, "Hocam, artık 70'inde bir orta yaş erkeğiyim, kaç yaşında gibi yapayım?", *Hürriyet*, 12 Ağustos 2017.
- Özkök, Ertuğrul, "O kadın sadece bu karede gördüğümüz kadın değil", *Hürriyet*, 30 Eylül 2020.
- Ertuğrul Özkök, "1 Ekim'de Robert de Niro'nun masasına kimler oturacak", *Hürriyet*, 18 Ağustos 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "1,5 Milyarlık Mucizeyi Yazan 35 Üniversiteden 100 Genç", *Hürriyet*, 3 Haziran 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "60 Gün Sonra İlk Temasta Zorlandığım Üç Hareket", *Hürriyet*, 12 Mayıs 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Akif Seni Sunset'te Görmüşler", *Hürriyet*, 8 Nisan 2011.
- Özkök, Ertuğrul; "Alsancak'ta Yazılan Bir Palo Alto Hikâyesi", *Hürriyet*, 27 Temmuz 2019.
- Özkök, Ertuğrul; "Arkadaş Siz Orada Kaç Kişisiniz 'Biz' Burada Kaç", *Hürriyet*, 15 Aralık 2018.
- Özkök, Ertuğrul; "Başkan Sertleşerek Fiziki 10 Puana Çıkardı", *Hürriyet*, 9 Haziran 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Başkanın Tweet'lerinin Yanına Konan 'Yalan Olabilir' İşareti", *Hürriyet*, 28 Mayıs 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Ben 'Beyaz Türklerin' Yazarıyım", *Hürriyet*, 16 Eylül 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Ben Türk'ün Zencisini Severim", *Hürriyet*, 23 Kasım 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Benim Fikriyatım İktidarda Olsaydı", *Hürriyet*, 22 Ekim 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Muhafazakârlar Fransa'ya Boykottan Ne Kadar Etkilenecek", *Hürriyet*, 30 Ekim 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Türklere Açık Mektup Yazsam 'Irkçısın' Derler mi?", *Hürriyet*, 25 Haziran 2020.

- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Türklere İlhak Artacak", *Hürriyet*, 17 Kasım 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Türklere Şaşırtıcı Bir Teklif", *Hürriyet*, 30 Eylül 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Türklerin Tarihi Görevi", *Hürriyet*, 5 Kasım 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Türklerin Tasfiyesi mi", *Hürriyet*, 21 Nisan 2006.
- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Türklerin Yeni Başkenti", *Hürriyet*, 5 Ekim 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Beyaz Zenci Diasporası", *Hürriyet*, 13 Eylül 2007.
- Özkök, Ertuğrul; "Bir Arkadaşım Daha Genel Yayın Yönetmeni Masasından Kalkıyor", *Hürriyet*, 29 Ocak 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Bir Beyaz Türk Yılana Sarılır mı", *Hürriyet*, 15 Haziran 2012.
- Özkök, Ertuğrul; "Bir Hafta Sonra Ne Oldu Bir Bakın", *Hürriyet*, 26 Temmuz 2007.
- Özkök, Ertuğrul; "Bir Kadın İçin Hangi Şarabı Açarsınız", *Hürriyet*, 9 Ekim 2011.
- Özkök, Ertuğrul; "Bir Örümcek Kafalının Hezeyanları", *Hürriyet*, 22 Nisan 2007.
- Özkök, Ertuğrul; "Birinci Beyaz Türk Kongresi", *Hürriyet*, 16 Ekim 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Black Hoca Efendi!", *Hürriyet*, 15 Nisan 2011.
- Özkök, Ertuğrul; "Bodrum mu, Urla mı? İşte Benim Cevabım", *Hürriyet*, 23 Ekim 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Bu Haberi Niye Arşivden Çıkardınız?", *Hürriyet*, 2 Ağustos 2013
- Özkök, Ertuğrul; "Bu İşyerinde Köpek ve Şarap Serbesttir", *Hürriyet*, 30 Mayıs 2013.
- Özkök, Ertuğrul; "Bu Temel Üzerinde İslamcı İnşaat Olmaz", *Hürriyet*, 9 Kasım 2002.
- Özkök, Ertuğrul; "Cumhuriyet Mitingleri Dosyasını Açıyorum", *Hürriyet*, 2 Nisan 2009.
- Özkök, Ertuğrul; "Demek ki Onun Zihniyeti Böyleymiş", *Hürriyet*, 28 Mayıs 2008.
- Özkök, Ertuğrul, "Dünya 5'ten, Müslüman kadın Taliban'dan büyük", *Hürriyet*, 1 Ekim 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Elimize Değemeyen, Görmediğimiz Para ile 190 Milyar Lira Harcıyoruz", *Hürriyet*, 25 Şubat 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Sokaktaki bu yürüyüş teşhir midir yoksa narsist bir cazibe dansı mı", *Hürriyet*, 20 Haziran 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Gizli Koleksiyoncu Selçuk'un Elindeki Gerçek Miro mu Acaba", *Hürriyet*, 18 Mart 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Göbeğini Kaşıyan Adam", *Hürriyet*, 3 Nisan 2009.
- Özkök, Ertuğrul; "Hangisi Fazla: 'Önce Türküm' Diyen mi, 'Elhamdülillah Müslümanım' Diyen mi", *Hürriyet*, 13 Ocak 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Hasankeyf Batıyor Mezopotamya'nın Da Vinci'si Yükseliyor", *Hürriyet*, 3 Mart 2019.
- Özkök, Ertuğrul; "Hocam Çaresi Kolay, İkna Odaları Kurdur", *Hürriyet*, 13 Ekim 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Hürriyet 3.0 Dönemi Silikon'da Açılıyor", *Hürriyet*, 29 Mayıs 2013.
- Özkök, Ertuğrul; "Hürriyet Yayın Yönetmeni Bu Mutfaktan mı Çıktı", *Hürriyet*, 21 Haziran 2018.

- Özkök, Ertuğrul; "Hürriyet'in İlk Başörtülü Yazarı", *Hürriyet*, 28 Ağustos 2014.
- Özkök, Ertuğrul; "İçimi Açan Güzel Bir Türkiye Fotoğrafı", *Hürriyet*, 17 Temmuz 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Kadınların Yüzde Kaçı Başını Örtüyor, Türbanlı Kadın Oranı Artıyor mu?", *Hürriyet*, 4 Ekim 2018.
- Özkök, Ertuğrul; "Kandil'de Bir 'Gone Girl' ", *Hürriyet*, 25 Şubat 2015.
- Özkök, Ertuğrul; "Kapıdaki Çirkin Görüntü", *Hürriyet*, 11 Ekim 2006.
- Özkök, Ertuğrul; "Kardeşiniz Bir Zenci Türk'tür", *Hürriyet*, 14 Mayıs 2003.
- Özkök, Ertuğrul; "Kırmızı Rujla 120k Yeni Süper Kadınlar", *Hürriyet*, 16 Mart 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Lady Gaga Milli Marşı Söylerken Ben O Günkü Soruyu Hatırladım", *Hürriyet*, 22 Ocak 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Medyada Etek Tadımı", *Hürriyet*, 8 Nisan 2012
- Özkök, Ertuğrul; "Mine mi Haklı, Ahmet mi", *Hürriyet*, 3 Ağustos 2005.
- Özkök, Ertuğrul; "Muhafazakâr Cihangir'in Kızı ve Erkeği Nerede Tanışır", *Hürriyet*, 4 Ekim 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Müslüman Bir Ülkede Kadın İçmeyi mi İçki Yapıp Satmayı mı Daha Çok Sever", *Hürriyet*, 25 Aralık 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Netflix'in Patronu O Gün Bana Ne Demişti", *Hürriyet*, 2 Ağustos 2019.
- Özkök, Ertuğrul; "Sayın Bakan, Sarin Deposuna Füze Atılır mı?", *Hürriyet*, 17 Nisan 2018.
- Özkök, Ertuğrul; "THY Lounge'undaki Kıtır Pide Tutkunlarına İki Güzel Haber", *Hürriyet*, 5 Nisan 2019.
- Özkök, Ertuğrul; "Turnusol Sosyolojisi", *Hürriyet*, 15 Aralık 2007.
- Özkök, Ertuğrul; "Türbanlı Beyaz Türkler", *Hürriyet*, 7 Mayıs 2006.
- Özkök, Ertuğrul; "Türk Şarabının Onuncu Yıl Nutku", *Hürriyet*, 19 Kasım 2010.
- Özkök, Ertuğrul; "Türkiye'nin Çaresiz Ev Kadını Hangi Okula Rüşvet Verirdi", *Hürriyet*, 14 Nisan 2021.

  Özkök, Ertuğrul; "Türkiye'nin 'Amalfi' Sahili Tam Burası mı", *Hürriyet*, 4
- Özkök, Ertuğrul; "Uçağa Binen Son 2 Kişi", *Hürriyet*, 5 Eylül 2006.
- Özkök, Ertuğrul; "Ulan Hepimiz Ordaydık be", *Hürriyet*, 31 Ocak 2014.
- Özkök, Ertuğrul; "Urla'ya Gelmek İçin 35 Neden ve 3 Bonus", *Hürriyet*, 1 Mayıs 2016.
- Özkök, Ertuğrul; "Urla'ya Giderken Pantolonumu Unuttum: Teşhis Alzheimer mı", *Hürriyet*, 14 Mart 2021.
- Özkök, Ertuğrul; "Vatan Aşkıyla Vatan Kundaklayan Şabanı", *Hürriyet*, 25 Şubat 2017.
- Özkök, Ertuğrul; "Yeni Başkandan Sonra Dışişleri Bakanı da Maçakızı'ndan Çıktı", *Hürriyet*, 24 Kasım 2020.
- Özkök, Ertuğrul; "Cihangir dizi kanadında 'neşter', 'botoks' ve 'kolajen' savaşı", *Hürriyet*, 5 Mayıs 2021.

- Özkök, Ertuğrul; "Otuz yaş altı dünyanın en önemli 30 müzisyeninden biri", *Hürriyet*, 14 Temmuz 2021.
- Özşahin, Dr. Lütfü; "Siz Hangi Türklerdensiniz?", *Millî Gazete*, 17 Haziran 2006.
- "Özür Dileriz Bir Daha Olmaz", *Yeni Şafak*, 3 Ocak 2012.
- Özyurt, Olkan; "Beyaz Türk'tüm İstifa Ediyorum", *Sabah Pazar Eki*, 25 Eylül 2016.
- Pakkan, Şükran; "Gül'ün WASP'ını Anlayan Gelsin!", *Milliyet*, 14 Kasım 2002.
- Pakkan, Şükran; "Saadet'ten AKP'lilere: Beyaz İmam Hatipliler", *Milliyet*, 5 Temmuz 2007.
- "Pako Evimizin Büyük Oğluydu", *Milliyet Cumartesi*, 31 Temmuz 2004.
- Palavar, Murat; "BMW: Üzgünüz", *Yeni Şafak*, 2 Ocak 2012
- Pamir, Balçiçek; "Erol Evgin: Demokrasi Bize Fazla", *HaberTürk*, 20 Haziran 2016.
- Par, Kübra; "Erdoğan Halkın Adamı", *HaberTürk*, 21 Nisan 2014.
- Par, Kübra; "Fehmi Koru İddialara Yanıt Verdi", *HaberTürk*, 15 Temmuz 2014.
- Pınar, Ali; "Piyano Virtüözü Hüseyin Sermet: Hep Aşırı Uçlarda Oldum", *Hürriyet Kelebek*, 6 Şubat 2015.
- Pulur, Hasan; "Ayı Vurmanın Dayanılmaz Duygusu", *Milliyet*, 26 Mayıs 2004.
- Pulur, Hasan; "Cipli Tesettür", *Milliyet*, 19 Ekim 2011.
- "Reklamlar Bitti. Bize Müsaade!", *Sözcü*, 29 Mayıs 2013.
- Salik, Rüya; "Metropol Hayatını Bırakıp Köye Yerleşen 15 Ünlü", *Milliyet*, 4 Şubat 2019.
- Sarı, İsmail; "Aradığı Aşkı Dünya Turunda Buldu" , *Hürriyet Seyahat*, 12 Haziran 2018.
- Sarıbaş, Şermin; "Yakından Tanıdığı Muhafazakâr Çapkınları Yazdı", *Hürriyet Kelebek*, 3 Ekim 2004.
- "Say Bombası", *Milliyet*, 15 Aralık 2007.
- Saydam, Ali; "Beyaz Türklere 1000 Euro'ya Biontech", *Yeni Şafak*, 15 Aralık 2020.
- "Sektöre Fitness Koçu Yetiştirecek", *Hürriyet*, 2 Haziran 2010.
- Selvi, Abdülkadir; "O Fotoğraf Eksi 20'de Çekildi", *Hürriyet*, 5 Ocak 2021.
- Semerci, Yavuz; "Ak Türkler", *HaberTürk*, 23 Kasım 2010.
- Semercioğlu, Cengiz; "İlk 3 Dakika Sinemalarda", *Hürriyet*, 28 Ocak 2008.
- Semercioğlu, Cengiz; "Nedir Bu Özkök'ten Çektiğim", *Hürriyet*, 26 Ağustos 2008.
- Severöz, Sermet; "Canlı Yayın Yaş Günleri", *Habertürk*, 19 Şubat 2018.
- Sevimay, Devrim; "AKP İki Yasa Çıkarsın Hemen Destek Verelim", *Vatan*, 10 Ekim 2005.
- Sipahi, Deniz; "San Sabastian ve Toscana İzmir Size Rakip Geliyor", *Hürriyet*, 10 Mart 2019.
- Sirmen, Ali; "Beyaz Türk Kim?", *Cumhuriyet*, 19 Haziran 2018.
- Sirmen, Ali; "Sarhoş Olun", *Cumhuriyet*, 2 Şubat 2014.
- Sontag, Deborah; "The Erdogan Experiment", *The New York Times Magazine*, 11 Mayıs 2003.
- "Sosyal Medya Fenomeni, Türkiye'nin İlk Muhafazakâr AVM'sini Açtı", *Hürriyet*, 13 Mayıs 2018.

- "Sosyetik İsimler Umreye Gitti", *Yeni Şafak*, 19 Mart 2009.
- Soysal, Sahrap; "Urla'daki Beğendik Abi", *Hürriyet*, 21 Temmuz 2009.
- Sözen, Prof. Dr. Edibe – Yavuz, Doç. Dr. Hakan; "Toplumsal Barışı 'Kurumsal İletişimsizlik' Engelliyor", *Zaman*, 12 Mayıs 2006.
- Steinvorth, Daniel; "The Vogue of the Veiled Turkish Women's Magazine Targets the Chaste", *Der Spiegel*, 25 Ocak 2012.
- Süzer, Ersin, "İstanbul'un en sosyetik 10 adresi", *Milliyet Cadde*, 19 Şubat 2014.
- Şahin, Haluk; "Vurun Mine'ye", *Radikal*, 5 Ağustos 2005.
- Şamiloğlu, Selçuk – Şaka, Murat; "Ekmeğinin Peşinde...", *Hürriyet Kelebek*, 6 Nisan 2019.
- "Şarabın Tadı Hariç Her Şeyini Bilirim", *Yeni Şafak*, 22 Kasım 2005.
- Tabak, Seda; "TUSKON Tarih Oldu", *Sabah*, 24 Temmuz 2016.
- Tapan, Barbaros; "Influencer'lar ve Çevresel Duyarlılık", *Hürriyet*, 14 Ocak 2021.
- "Tekstilciyle Bankacıyı Yakın Oturtmayız", *Sabah Pazar*, 19 Aralık 2010.
- Temelkuran, Ece; "AKP de Olmadı!", *Milliyet*, 30 Mayıs 2004.
- Tezcan, Gülcan; "Beyaz Türkler Küsmedi Faşist Oldu, Ataman Gezi'yi Topa Tuttu", *Star*, 13 Ağustos 2013.
- Tezkan, Mehmet; "Günah Çıkarma Sezonu Açıldı", *Milliyet*, 26 Şubat 2013.
- Tezkan, Mehmet; "Paltolu, Türbanlı Kayakçı Fotoğrafı", *Vatan*, 9 Ocak 2008.
- Tırpan, Murat; "Serpme Kahvaltı", *BirGün Pazar*, 19 Ocak 2020.
- Tonguç, Saffet Emre; "(Büyük)ada Sahillerinde Bekliyorum", *Hürriyet Seyahat Eki*, 3 Haziran 2015.
- Topal, Tayfun; "Geceler Artık Daha Güvenli!", *Habertürk*, 4 Mart 2012.
- Topal, Tayfun; "İstanbul'un En Çok Ciro Yapan Mekânları", *Habertürk*, 18 Ocak 2015.
- Topal, Tayfun; "Papermoon'da Yılbaşı Gecesi Nasıl Geçti?", *Habertürk*, 5 Ocak 2014.
- "Topbaş ile Yola Devam", *Cumhuriyet*, 22 Aralık 2008.
- Toprak, Binnaz; "Neden Endişeliyim?", *Radikal*, 17 Ekim 2010.
- Traynor, Ian; "Customers flock to Allah's tailor in Turkey's fashion battleground", *The Guardian*, 2 Haziran 2006.
- Tuna, Salih; "Başörtüsünün İmajını Bozan Araba", *Yeni Şafak*, 29 Aralık 2011.
- Tunç, Halit; "İzmir'in Beyaz Türkleri, AK Parti'nin Garibanlarına Karşı", *Star*, 28 Temmuz 2007.
- Turan, Orhan; "Başörtüsü BMW'nin Kimyasını Bozdu", *Yeni Şafak*, 28 Aralık 2011.
- Turgut, Serdar; "AKP Bile Beyaz Türklere Muhtaçtır", *HaberTürk*, 28 Aralık 2010.
- Turgut, Serdar; "Bana Artık 'Beyaz Türk' Demesinler", *Habertürk*, 20 Eylül 2016.
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türk Nasıl Olabilsin ki?", *HaberTürk*, 28 Ekim 2010.
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türk Tasfiye Operasyonu", *Akşam*, 25 Temmuz 2006.
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türkler Kaça Bölündü?", *Habertürk*, 1 Nisan 2011.

- Turgut, Serdar; "Beyaz Türkler Kolbastı Cenaze Şıklığı", *Akşam*, 21 Mayıs 2009.
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türkler Neye Tepkili?", *HaberTürk*, 1 Kasım 2012.
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türkler One Minute Dedi", *Akşam*, 30 Mart 2009.
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türklerden Son Haberler", *HaberTürk*, 17 Haziran 2011.
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türk'ün Siyasetle Kavgası", *Akşam*, 27 Aralık 2005.
- Turgut, Serdar; "Biz Beyaz Türkler", *Hürriyet*, 22 Mart 1995.
- Turgut, Serdar; "Can Çekişen Beyaz Türklerin Son Kalesi", *Akşam*, 3 Haziran 2004.
- Turgut, Serdar; "İstanbul Metrosu İçin Kurallarım", *Hürriyet*, 2 Ekim 2000.
- Turgut, Serdar; "Kötü Geziden Birkaç Mutlu Anı", *Akşam*, 21 Ekim 2008.
- Turgut, Serdar; "Medya Notları", *Akşam*, 9 Eylül 2006.
- Turgut, Serdar; "Mine Kırıkkanat'ı Rahatlatacak Mütevazı Bir Öneri", *Akşam*, 5 Ağustos 2005.
- Turgut, Serdar; "Oray ile Düello", *HaberTürk*, 6 Şubat 2017.
- Turgut, Serdar; "Orhan Pamuk ve Ahmet Ertegün", *Akşam*, 25 Ekim 2006.
- Turgut, Serdar; "Papermoon Siyasi Literatüre Girdi", *Akşam*, 12 Eylül 2006.
- Turgut, Serdar; "Papermoon'da Sol Darbe!", *Akşam*, 7 Eylül 2006.
- Turgut, Serdar; "Piknikte Beslenme", *Akşam*, 7 Haziran 2006.
- Turgut, Serdar; "Tekrar Yayınlanmayı Hak Eden Yazılar (1)", *Hürriyet*, 7 Kasım 2002.
- Turgut, Serdar; "Tekrar Yayınlanmayı Hak Eden Yazı (2)", *Hürriyet*, 8 Kasım 2002.
- Turgut, Serdar; "Teşvikiye Camii", *Akşam*, 16 Haziran 2007.
- Turgut, Serdar; "Tüketim Ciddi İştir", *Akşam*, 14 Mart 2007.
- Turgut, Serdar; "Ufuk İçin Yazıyorum Bunu", *Akşam*, 13 Haziran 2007.
- Turgut, Serdar; "Yeni Öteki Türkiye", *Akşam*, 18 Mart 2009.
- Turgut, Serdar; "Yeni 'Öteki Türkiye' ve 'Ak Türkler'in Zaferi", *Akşam*, 26 Şubat 2009.
- Tümer, Günay; "Asli Günah", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 3, 1991, s. 496-497.
- "Türk Ejderhalar Ava Çıktı", *HaberTürk*, 25 Temmuz 2010.
- Türk, Eylem; "Asansörlü Namaz Odası, Küfeki Taşından Lavabo", *Milliyet*, 23 Kasım 2008.
- "Türk Mucit'in Ödülü Tehlikede", *Yeni Şafak*, 30 Haziran 2007.
- "Türk Oyun Şirketi Peak 1,8 Milyon Dolara ABD Merkezli Zynga'ya Satıldı", *Sözcü*, 1 Haziran 2020.
- Türk, Ümit; "Selametköy Mağdurlarının Hukuk Mücadelesi Devam Ediyor", *Sözcü*, 24 Kasım 2018.
- Türker, Yıldırım; "Avcının Ölümü", *Radikal*, 29 Ekim 2006; Esra Arsan, "Büyük Türk Gazetecisi", *Radikal*, 29 Ekim 2006;
- Türker, Yıldırım; "Irkçı Vatandaş İşbaşında", *Radikal*, 1 Ağustos 2005.
- "Türkiye'nin En İyi 10 Nargilecisi", *Hürriyet*, 1 Ağustos 2003.
- "U2 Önce Yuhalandı Sonra Alkışlandı", Hürriyet, 9 Eylül 2010.

- Uğur, Aydın; "Endişeli Nurjuvazi", *Radikal*, 3 Temmuz 2013.
- Uluç, Hıncal; "Telefon!", *Sabah*, 16 Mayıs 2013.
- Uluç, Hıncal; "Sevgililer Günü'nde Benzersiz Bir Gece...", *Sabah*, 4 Şubat 2007.
- Uluengin, Hadi; "Ayakkabı Kokusu", *Hürriyet*, 22 Nisan 2006.
- Uluengin, Hadi; "Köylüm", *Hürriyet*, 4 Ağustos 2005.
- Ulum, Aydın; "Turiste İçki Var Türk'e Yok", *Hürriyet*, 26 Mayıs 2008.
- Ulus, Çağdaş; "Mahalle Baskısı Asena'lı Partiyi İptal Ettirdi", *Vatan*, 10 Haziran 2014.
- "Uzanlar'ın Trilyonluk Şarap Stoku Satışa Hazır", *Hürriyet*, 18 Eylül 2004.
- Ülsever, Cüneyt; "AKP ve Liberaller", *Hürriyet*, 21 Şubat 2008.
- "Üst Kimlik, Alt Kimlik", *Hürriyet*, 28 Kasım 2005.
- Üstel, Aziz; "Her Şey Değişir, CHP Değişmez - 2 Beyaz Türklerin Partisi!", *Star*, 9 Mayıs 2018.
- Vahapoğlu, Ece; "İslami Burjuva'nın Ev Hâli", *Yeni Aktüel*, Sayı 174/2008-45, 6-12 Kasım 2008.
- Vakkasoğlu, Vehbi; "Cemal Öğüt", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 34, 2007, s. 23.
- "Vakkorama'da Step", *Milliyet*, 11 Kasım 1995.
- "Ve Popüler Kültür Osmanlı'yı Keşfetti", *Sabah Pazar*, 6 Eylül 2006.
- Yalçın, Derya; "Türkiye'nin Yeni Ezilen Kesimi 'Beyaz Türkler'", *Posta*, 5 Nisan 2014.
- Yalçın, Mehmet; "Başbakan'lı Olay Yemeğin 'Dil Çözen' Viskisi", *Milliyet*, 30 Kasım 2008
- Yalçın, Nurten; "Çeyrek Asır Sonra Yeniden", *Platin*, Yıl 4, Sayı 2001/04, Nisan 2001, s. 18-19.
- Yalçın, Soner; "Yedi İstifa", Sözcü, 20 Şubat 2019.
- "Yemekte Şaraplı Risotto Krizinin Perde Arkası!", *Milliyet*, 19 Ağustos 2007.
- Yengin, Aylin; "Mine Kırıkkanat ve Daniel Colagrossi: Farklılıklarından Bir Birikim İnşa Eden İkili", *Şalom Dergi*, Sayı 7, Kasım 2011, s. 46-54.
- Yeter, Recep; "Bir Lokma Bir Hırka Bize Yutturulmuş Zokadır", *Yeni Şafak*, 27 Eylül 2009.
- Yeter, Recep; "Galeria Keşke Açılmasa mıydı?", *Yeni Şafak*, 5 Ağustos 2012.
- "Yetmez Ama Evet Sloganı Kimin?", *Taraf*, 9 Kasım 2013.
- Yıldırım, Ergün; "Beyaz Muhafazakâr Sosyoloji ve AK Parti", *Yeni Şafak*, 28 Kasım 2018.
- Yıldırım, Ergün; "Bu Ülkeden Beyaz Türkler Geçti", *Yeni Şafak*, 1 Kasım 2015.
- Yıldırımkaya, Gülin; "Çukurova Medyadan Çekilmeyecek", *HaberTürk*, 27 Kasım 2008.
- Yıldız, Şenay; "Beyaz Türkleri Paçozluk Küstürdü", *Akşam*, 12 Eylül 2011.
- Yıldızoğlu, Ergin; "Çok 'Kritik' Bir Genel Seçimler" *Cumhuriyet*, 27 Nisan 2011.
- Yılmaz, Serkan Boğaç; "Metropol Hayatını Bırakıp Köye Yerleşen Ünlüler", *Milliyet*, 23 Ocak 2017.
- Yılmaz, Turan; "Barbarlığın İşaretleri", *Hürriyet*, 29 Ekim 2020.
- Zeyrek, Hande; "Süslü Müslümanlar", *Sözcü*, 22 Ekim 2013.

3- İNTERNET KAYNAKLARI

- "2007 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi", https://tr.wikipedia.org/wiki/2007_T%C3%BCrkiye_cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_se%C3%A7imi
- *2019/20 State of the Global Islamic Economy Report Driving the Islamic Economy Revolution 4.0*, Dinar Standard, Salaam Gateway, http://www.siicex.gob.pe/siicex/documentosportal/alertas/documento/doc/661967144radC8C6E.pdf
- "2020 Global Wellness Trends", https://www.globalwellnesssummit.com/2020-global-wellness-trends/
- "2020 hedeflerimiz ekonomi ve demokraside dünyanın en ileri ülkelerinden biri hâline gelme kararlılığımızdır", https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99617/-2023-hedeflerimiz-ekonomi-ve-demokraside-dunyanin-en-ileri-ulkelerinden-biri-h-line-gelme-kararliligimizdir-
- "About", www.offtoblue.com/about.
- Acemoğlu, Daron – Robinson, James; "Black Turks, White Turks", 20 Şubat 2013, http://whynationsfail.com/blog/2013/2/20/black-turks-white-turks.html
- Acu, Neslihan; "Ekmek Gerçekleri ve Gerçek Ekmek Kokusu", 2 Nisan 2017, https://journo.com.tr/ekmek-gercekleri-gercek-ekmek-kokusu
- "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kapatılma Davası" , https://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet_ve_Kalk%C4%B1nma_Partisinin_kapat%C4%B1lma_davas%C4%B1#Gerek%C3%A7eli_karar
- Ağırdır, Bekir; "Endişeli Modernler", 21 Ekim 2010, https://t24.com.tr/yazarlar/bilinmeyen/endiseli-modernler,2658
- "Ahmed Chalabi", en.wikipedia.org/wiki/Ahmed_Chalabi
- Akdaş, Neslihan; "Tuğçe Tatari: Bana Beyaz Türk Diyenler Emeğime Haksızlık Ediyor!", 3 Mayıs 2015, https://www.medyatava.com/haber/tugce-tatari-bana-beyaz-turk-diyenler-emegime-haksizlik-ediyor_120614
- "Akit TV Sunucusu: O çocukları, senin sarıldığın cumhuriyet yaktı, Nişantaşı, Cihangir'de oturan Beyaz Türkler yaktı", 1 Aralık 2016, https://t24.com.tr/haber/akit-tv-sunucusu-o-cocuklari-senin-sarildigin-cumhuriyet-yakti-nisantasi-cihangirde-oturan-beyaz-turkler-yakti,374253
- "AKP'li Burhan Kuzu: HDP Barajı Beyaz Türklerin Verdiği Oyla Geçti" dedi, 8 Haziran 2015, https://haber.sol.org.tr/turkiye/akpli-kuzu-hdp-baraji-beyaz-turklerin-oyu-ile-gecti-119081
- "AKP'li Metiner'den Demirtaş'a: Nişantaşı Kürdü", 7 Ağustos 2014, https://t24.com.tr/haber/akpli-metinerden-demirtasa-nisantasi-kurdu,266831
- Akyol, Mustafa; "Nasıl Mutlu Olunmaz", 12 Temmuz 2005, http://mustafaakyol.org/index.php/blog/turkce-yazilar/106-nasl-mutlu-olunmaz-20

- "Âlâ Dergisinden Skanıdal Kapak", 28 Ağustos 2014, https://www.timeturk.com/tr/2014/08/28/ala-dergisinden-skandal-kapak.html
- Aladağ, Aras; "Murat Belge'yi ve Sol Liberalleri Hatırlayan Kim Var?", 2 Ekim 2018, https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/10/02/murat-belgeyi-ve-sol-liberalleri-hatirlayan-kim-var
- Alp, Helin; "Kırıkkanat'tan Faşistliğe Cevap", *Vatan*, 4 Ağustos 2005, https://www.haber7.com/medya/haber/105181-kirikkanattan-fasistlige-cevap
- Altaylı, Fatih; "Ayhan Sicimoğlu'nun Tabiriyle 'Hastası Oldum' ", 7 Şubat 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/2964642-ayhan-sicimoglu-nun-tabiriyle-hastasi-oldum
- Fatih Altaylı, "İnside information", 7 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/3096371-inside-information
- Fatih Altaylı, "Bilime inanın sayın Bakan, kiralık trole değil", 9 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/3098666-bilime-inanin-sayin-bakan-kiralik-trole-degil
- Anadolu Ajansı; "Erdoğan: Monşer İthal Ettiler", 24 Temmuz 2014, https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-monser-ithal-ettiler,P0I3psL-7UaWPF0LeCCjfQ
- Anadolu Ajansı; "Nişantaşı'ndan Bilecik'e... Köye Yerleşti Keçi Güdüyor", 13 Temmuz 2020, https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-nisantasindan-bilecike-koye-yerlesti-keci-guduyor-41563552/1
- " 'Arap Turist Görmek İstemiyorum' Diyen Leman Sam'a Suç Duyurusu", 10 Temmuz 2014, https://t24.com.tr/haber/arap-turist-gormek-istemiyorum-diyen-leman-sama-suc-duyurusu,263896
- Arman, Ayşe; "Modern Muhafazakârların Erdoğan'a Desteği Yarıya Düştü", 24 Aralık 2019, https://www.armanayse.com/modern-muhafazakarlarin-erdogana-destegi-yari-yariya-dustu/
- Arpacık, Cihat; "Bölüm I - AK Parti 'Kültür İktidarı'nı Neden Kuramadı? Yusuf Kaplan: Kültürel iktidar tartışması abartılıyor, siyaset kurucu bir kaynak olamaz", 14 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/31161/k%C3%BClt%C3%BCr/b%C3%B6l%C3%BCm-i-ak-parti-k%C3%BClt%C3%BCr-iktidar%C4%B1n%C4%B1-neden-kuramad%C4%B1-yusuf-kaplan-k%C3%BClt%C3%BCrel-iktidar
- Arpacık, Cihat; "Bölüm II - AK Parti "Kültür İktidarı"nı Neden Kuramadı? Murat Belge: Hükümetler demiryolu yapar, liman yapar ama kültür yapmaz", 15 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/30881/k%C3%BClt%C3%BCr/b%C3%B6l%C3%BCm-ii-ak-parti-k%C3%BClt%C3%BCr-iktidar%C4%B1n%C4%B1-neden-kuramad%C4%B1-murat-belge-h%C3%BCk%C3%BCmetler

- Arpacık, Cihat; "Bölüm III - AK Parti 'Kültür İktidarı'nı Neden Kuramadı? Müfid Yüksel: İmam Hatipliler eziklik duygusunu aşamadı" , 14 Mayıs 2019, https://www.indyturk.com/node/31191/k%C3%BClt%C3%BCr/b%C3%B6l%C3%BCm-iii-ak-parti-k%C3%BClt%C3%BCr-iktidar%C4%B1n%C4%B1-neden-kuramad%C4%B1-m%C3%BCfid-y%C3%BCksel-imam-hatipliler
- Arpacık, Cihat; "Her eleştirilerinde kendilerini 2010 referandumundaki tavırları hatırlatılan "Yetmez ama evetçiler" konuştu: Aynı şartlarda bir daha referandum yapılsa yine desteklerim", 4 Ağustos 2020, https://www.indyturk.com/node/221881/haber/her-ele%C5%9Ftirilerinde-kendilerine-2010-referandumundaki-tav%C4%B1rlar%C4%B1-hat%C4%B1rlat%C4%B1lan
- "Asıl Şimdi Çırak Oldu", 14 Kasım 2006, https://www.internethaber.com/asil-simdi-cirak-oldu-52509h.htm
- Atilla, Nedim; "Yeni İzmirlilere Küçük Notlar", *Ege'de Son Söz*, 1 Ekim 2016, http://www.egedesonsoz.com/yazar/Yeni-Izmirlilere-kucuk-notlar-/10109/.
- Aydın, Orhan; "Süslüiman", 3 Aralık 2019, https://haber.sol.org.tr/yazarlar/orhan-aydin/susluman-275444
- "Aziz Babuşçu'dan Yorumlara Açıklama", 5 Nisan 2013, https://www.cnnturk.com/2013/guncel/04/05/aziz.babuscudan.yorumlara.aciklama/703096.0/index.html
- Aydın, M. Kemal; "Cumhuriyet Gazetesi Reklamı: Korku Satmak", 10 Mayıs 2006, https://www.birikimdergisi.com/guncel/939/cumhuriyet-gazetesi-reklami-korku-satmak
- Arslan, Yasin; "Soylu'nun Askerleri..." 2 Ocak 2021, https://onedio.com/haber/soylu-nun-askerlerle-yer-sofrasindaki-fotografi-sosyal-medyanin-gundeminde-gercekten-masa-mi-yoktu-949849
- Balıkçıoğlu, Efe Murat; "Türkiye'de Kültürel İktidar Sağda mı?", 2 Mayıs 2019, https://t24.com.tr/k24/yazi/turkiye-de-kulturel-iktidar-sagda-mi,2271
- Bardakçı, Murat; "Sevgililer Günü Garabeti", *Habertürk*, 14 Şubat 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2583925-sevgililer-gunu-garabeti
- Barokas, Yakup; "Ah Taksim, Vah Taksim...", 9 Mayıs 2018, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2018/05/09/Ah-Taksim-vah-Taksim%E2%80%A6
- Barokas, Yakup; "İstanbul Ziyaretimin Satır Başları...", 22 Ocak 2019, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2019/01/22/%C4%B0stanbul-ziyaretimin-sat%C4%B1r-ba%C5%9Flar%C4%B1%E2%80%A6
- Barokas, Yakup; "İstanbul'a Yabancılaşmak...', 30 Temmuz 2019, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2019/07/30/%C4%B0stanbul%E2%80%99a-yabanc%C4%B1la%C5%9Fmak%E2%80%A6

- "Başakşehir: Beyaz Muhafazakârlar ve Siyaset", BBC Türkçe, 20 Haziran 2019, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48716768
- "Başbakan Erdoğan kentsel dönüşüm projeleri, yıkım ve anahtar teslim törenine katıldı (Kanal 7)", 24 Şubat 2013, http://www.zeytinburnu.istanbul/Gorsel-Medya?Page=52
- "Başbakanın Referandumda Verdiği Sözler Meğer Yalanmış", 16 Ekim 2012, https://t24.com.tr/haber/agaoglu-basbakanin-referandumda-verdigi-sozler-meger-yalanmis,215300
- Bayar, Atılgan; "MHP, Beyaz Türklerin Yaşam Alanlarına Girdi", 7 Temmuz 2007, https://www.haberturk.com/yazarlar/atilgan-bayar/213103-mhp-beyaz-turklerin-yasam-alanlarina-girdi
- Baykal, Ayşe; "Bir Haber Bir Veda", 16 Ocak 2020, https://odatv4.com/bu-haber-bir-veda-06012011.html
- Baykal, Ayşe; "Hülya Aslan, Sosyal Medyada Rakibi Olmayan Kadın...", *Hürriyet*, 14 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/hulya-aslan-sosyal-medyada-rakibi-olmayan-kadin-36684445
- Baykal, Ayşe; "Muhafazakâr Kadınlar ve Sosyal Medya", *Hürriyet*, 13 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/muhafazakar-kadinlar-ve-sosyal-medya-36684008
- Baykal, Ayşe; "Sena Sever: İnsanlardan Sadece Saygı Bekliyorum", *Hürriyet*, 16 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/sena-sever-insanlardan-sadece-saygi-bekliyorum-36685503
- Baykal, Ayşe; "Tayyip Bey'in Aramasını ve Destek Olmasını Beklerdim", 15 Kasım 2018, https://odatv4.com/tayyip-beyin-aramasini-ve-destek-olmasini-beklerdim-15111829.html
- Baykal, Ayşe; "Türbanlı Fenomenler Günah Keçisi mi? Tesettürün Modası Var mı?", *Hürriyet*, 24 Eylül 2018, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-baykal/turbanli-fenomenler-gunah-kecisi-mi-tesetturun-modasi-var-mi-40965637
- Baykal, Ayşe; "Zeruj, Türkiye'de İlk Muhafazakâr Festivali Düzenleyen Sıra Dışı Kadın", *Hürriyet*, 15 Haziran 2016, https://www.hurriyet.com.tr/zeruj-turkiye-de-ilk-muhafazakar-festivali-duzenleyen-sira-disi-kadin-36685050
- Baykan, Toygar Sinan; "Caprice Gold: Altın Bir Muhafazakâr Fantezi", *Birikim*, 22 Ocak 2012, https://www.birikimdergisi.com/guncel/387/caprice-gold-altin-bir-muhafazakar-fantezi
- "Ben Kimim", sukrankaymak.com.tr/ben-kimim
- "Beyaz Türk – Zenci Türk Ayrımı Yaptılar", 18 Mayıs 2015, https://t24.com.tr/haber/beyaz-turk-zenci-turk-ayrimi-yaptilar,296935
- "Beyaz Yakalı Generaller", *Milliyet Business*, 20 Temmuz 2003, https://www.sabanci.com/tr/haber-detay/sabanci-holding-ceo-su-celal-metin-milliyet-business-ekinde.

- "Bilal Erdoğan: Türkiye'nin o büyük zenginleri kendi plazalarında neden bir başörtülünün asla çalışamadığının hesabını versinler", 4 Kasım 2021, https://t24.com.tr/haber/bilal-erdogan-turkiye-nin-o-buyuk-zenginleri-kendi-plazalarinda-neden-bir-basortulunun-asla-calisamadiginin-hesabini-versinler,990968
- "Biz", http://www.hayalimbiciftlik.com/biz/
- "Biz Kimiz", http://askon.org.tr/kurumsal-otobiyografi/
- "Biz Kimiz", http://www.firstsightdate.net/hakkimizda-biz-kimiz/
- "Biji'm City", *Takvim*, 28 Aralık 2015, https://www.takvim.com.tr/guncel/2015/12/28/bijim-city
- Bolbol, Rasim; "Millete 'g.t kılı' diyen Bekir'e pamuğu tıkadılar", *Yeni Akit*, 22 Ekim 2020. https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/rasim-bolbol/millete-gt-kili-diyen-bekire-pamugu-tikadilar-33902.html
- Bonzon, Ariane; "En Turquie, les intellectuels libéraux ont-ils joué les "idiots utiles" des islamistes?", 4 Ocak 2014, http://www.slate.fr/story/81795/akp-erdogan-intellectuels-idiots-utiles
- Bonzon, Ariane; "Türkiye'de Liberal Entelektüeller İslamcıların 'Faydalı Aptallar'ını mı Oynadılar?", çev: Hayri Koray, 9 Ocak 2014, https://t24.com.tr/haber/turkiyede-liberal-entelektueller-islamcilarin-faydali-aptallarini-mi-oynadilar,247993
- Borça, Güven; "Beyaz Türk Kimdir?", 22 Eylül 2016, https://medium.com/@guvenborca/beyaz-t%C3%BCrk-kimdir-93f43384c02
- Bozan, İrfan, "Gezi'nin Ardından Ümidimi Kestim", 29 Mayıs 2014, http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/gezinin-ardindan-umidimi-kestim
- Budka, Alper; "Yetmez Ama Evet Diyenler Anlatıyor...", 18 Ağustos 2020, https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/08/18/yetmez-ama-evet-diyenler-anlatiyor/
- "Büşra Erdoğan Toraman ile Muhafazakâr Moda ve Fenomenlik Üzerine", 25 Mart 2019, https://www.yenikadin.com/busra-erdogan-toraman-ile-muhafazakar-moda-ve-11873493-haberi
- Cebeci, Büşra; "Kitap Kafeler, Fanzinler ve Nargile: Dindar gençliğin dönüşen sosyal hayatı", 11 Eylül 2019, https://medyascope.tv/2019/09/11/kitap-kafeler-fanzinler-ve-nargile-dindar-gencligin-donusen-sosyal-hayati/
- Cemal, Hasan; "Erdoğan'ın 'Monşer Kompleksi' Dışişleri'ne Darbe Vuruyor", 17 Temmuz 2013, https://t24.com.tr/yazarlar/hasan-cemal/erdoganin-monser-kompleksi-disislerine-darbe-vuruyor,7064
- Cinmen, Işıl; "Muhafazakâr Burjuvazinin Reina'sı", *HaberTürk*, 26 Temmuz 2013, https://www.haberturk.com/gundem/haber/863812-muhafazakar-burjuvazinin-reinasi

- Coşkun, Özlem; "Yeni Türkiye Ne Demek?", 4 Aralık 2015, https://www.dw.com/tr/yeni-t%C3%BCrkiye-ne-demek/a-18893916
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu Açılış Töreni'ne Katıldı", 3 Aralık 2020, https://tccb.gov.tr/haberler/410/123028/cumhurbaskani-erdogan-cumhurbaskanligi-senfoni-orkestrasi-konser-salonu-acilis-toreni-ne-katildi
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Diyanet İşleri Başkanı'na Sahip Çıktı", 27 Nisan 2020, https://www.haberler.com/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-diyanet-isleri-13167006-haberi/
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan Fazıl Say'ın Konserine Gitti", 18 Ocak 2019, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46920463
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan, İbn Haldun Üniversitesi Külliyesi Açılış Töreni'ne Katıldı", 19 Ekim 2020, https://tccb.gov.tr/haberler/410/122413/cumhurbaskani-erdogan-ibn-haldun-universitesi-kulliyesi-acilis-toreni-ne-katildi
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan Muhtarlara Seslendi: Büyük Devlet Olma Vizyonu Yerelden Başlar", 27 Ocak 2015, https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2745/cumhurbaskani-erdogan-muhtarlara-seslendi-buyuk-devlet-olma-vizyonu-yerelden-baslar
- Çakır, Ruşen; "AKP Neden Sosyal ve Kültürel Alanda İktidar Olamadı?", 31 Mayıs 2017, https://medyascope.tv/2017/05/31/akp-neden-sosyal-ve-kulturel-alanda-iktidar-olamadi/
- Çalışlar, İzzet; "Seçkinlik Semti", http://www.nexusartline.com/component/option,com_nexus/act,blog/task,blogsection/categoryid,112/Itemid,110/lang,tr/
- Çamurdan, Yunus Bakihan; "Beyaz Türklerin Ak Saçlı Afyonu", 20 Ocak 2018, https://gazete.red/beyaz-turklerin-ak-sacli-afyonu/
- "Çapulcu", tr.wikipedia.org/wiki/Capulcu
- Çavdar, Ayşe; "Nagehan Tokdoğan: Erdoğan Yoksa AKP'nin Olmadığı Bir Noktadayız", 6 Aralık 2018, https://artigercek.com/haberler/erdogan-yoksa-akp-nin-olmadigi-bir-noktadayiz
- Çelenk, Sevilay; "Karşı Mahalleye Sabah Ziyaretleri", 20 Eylül 2018, https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/09/20/karsi-mahalleye-sabah-ziyaretleri
- "Çoklu Baro Teklifi Bugün Meclis'te", *Milliyet*, 30 Haziran 2020, https://www.milliyet.com.tr/siyaset/coklu-baro-teklifi-bugun-mecliste-6247464
- Damar, İkbal Çiğdem; "Çılgın Kalabalıktan Uzakta Doğayla Baş Başa", *Bodrum Life*, Sayı 34, 13 Temmuz 2019, https://www.bodrumlife.com.tr/cilgin-kalabaliktan-uzakta-dogayla-basbasa/
- "Dava Konusu Olmuş Erdoğan Karikatürleri", 19 Temmuz 2018, https://tr.euronews.com/2018/07/18/dava-konusu-olmus-erdogan-karikaturleri

- "Dava Konusu Olmuş Recep Tayyip Erdoğan Karikatürleri", https://tr.wikipedia.org/wiki/Dava_konusu_olmu%C5%9F_Recep_Tayyip_Erdo%C4%9Fan_karikat%C3%BCrleri
- Demirel, Fırat; "40 Metrekarelik Bir Odada Başlayan Yemeksepeti'nin Başarı Hikayesi", 5 Mayıs 2015, https://webrazzi.com/2015/05/05/40-metrekarelik-bir-odada-baslayan-yemeksepetinin-basari-hikayesi/
- Deveci, Nihan; "Burgazada", 16 Mayıs 2018, http://www.senveben.biz.tr/2018/05/burgazada/
- "DJ Fatma Civelek", www.djfatmacivelek.com
- Doğan, Zülfikar; "Başbakan-TÜSİAD Kavgası Neyin Alameti?", 27 Aralık 2005, https://www.dw.com/tr/ba%C5%9Fbakan-t%C3%BCsiad-kavgas%C4%B1-neyin-alameti/a-2521162
- Doğan, Zülfikar; "Plan B for worried Turks: Move Abroad", 23 Mayıs 2017, https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/05/turkey-greece-increasing--number-of-turks-leaving-country.html
- Doukhi, Noura, "Osman Kavala, l'anti-thèse de Recep Tayyip Erdoğan", 26 Ekim 2021, https://www.lorientlejour.com/article/1279241/osman-kavala-lantithese-de-recep-tayyip-erdogan.html
- "Dragoman", en.wikipedia.org/Dragoman
- Dumansızoğlu, Nil; "Kerim Türe: Dünya Markası Olacağız", 18 Ağustos 2019, https://startup.capital.com.tr/soylesi/kerim-ture-dunya-markasi-olacagiz.html
- Dutal, Ali; "İslamcı Sosyete Zırvalıkları", 2 Aralık 2019, http://iktibasdergisi.com/2019/12/02/islamci-sosyete-zirvaliklari/
- Eğin, Oray; "11 Eylül'de Neredeydin", *HaberTürk*, 11 Eylül 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2800961-11-eylulde-neredeydin
- Eğin, Oray; "Beyaz Türkler Seçimi Bıraktı, Organik Tarıma Daldı", *HaberTürk*, 25 Mart 2019, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2412919-beyaz-turkler-secimi-birakti-organik-tarima-daldi
- Eğin, Oray; "Bir Cafe'ye Bile Gidemeyecek miyiz yani", *HaberTürk*, 24 Mart 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2622782-bir-cafeye-bile-gidemeyecek-miyiz-yani
- Eğin, Oray; "Clubhouse çukuru: Brek... brek... arkadaş arıyorum arkadaş...", *HaberTürk*, 1 Şubat 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2957653-clubhouse-cukuru-brek-brek-arkadas-ariyorum-arkadas
- Eğin, Oray; "Ferdi Özbeğen'in Beyaz Piyanosunun Arkasında Neler Yaşandı", *Habertürk*, 14 Kasım 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2870164-ferdi-ozbegen-in-beyaz-piyanosunun-arkasinda-neler-yasandi

- Eğin, Oray; "İptal Kültürü", *HaberTürk*, 8 Eylül 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2797002-iptal-kulturu
- Eğin, Oray; "Murat Belge'ye Giriş – Bölüm 1", *Akşam*, 2 Haziran 2009, https://www.haberturk.com/medya/haber/150621-cihangiri-cok-sevmistim
- Eğin, Oray; "O Gün Zülfü Livaneli'yle Birlikteydim! Virüs bana da bulaştı mı?", *HaberTürk*, 29 Mart 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2628351-o-gun-zulfu-livaneliyle-birlikteydim-virus-bana-da-bulasti-mi
- Eğin, Oray; "Osman'ın Suçu Ne?", *HaberTürk*, 22 Temmuz 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2751627-osmanin-sucu-ne
- Eğin, Oray; "Peki Woodward Bildiğini Neden Bu Kadar Zaman Yazmadı", *HaberTürk*, 10 Eylül 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2798875-peki-woodward-bildigini-neden-bu-kadar-zaman-yazmadi
- Eğin, Oray; "Toplum Hazır", *Habertürk*, 19 Haziran 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2717492-toplum-hazir
- Eğin, Oray; "Trump'un Hala Kazanma İhtimali Var", *Habertürk*, 13 Ağustos 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2771537-trumpin-hala-kazanma-ihtimali-var
- Oray Eğin, "Türkiye'nin en iyi lokantası, Türkiye'nin en kötü lokantası", 18 Ağustos 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3165564-turkiyenin-en-iyi-lokantasi-turkiyenin-en-kotu-lokantasi
- Eğin, Oray; "Ucuz Sataşmalar ve Diğer Notlar", *HaberTürk*, 9 Ekim 2020. https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/2829407-ucuz-satasmalar-ve-diger-notlar
- Eğin, Oray, "Balthazar'da ilk yemek", *Habertürk*, 2 Nisan 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3025688-balthazarda-ilk-yemek
- Eğin, Oray, "Bana friends'ini söyle", 31 Mayıs 2021, *HaberTürk*, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3089270-bana-friendsini-soyle
- Eğin, Oray "Amalfi mandalinası", *HaberTürk*, 16 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3105808-amalfi-mandalinasi
- Oray Eğin, "Mahvedilmeyen tek bir şehir kalacak mı", *Habertürk*, 24 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3113798-mahvedilmeyen-tek-bir-sehir-kalacak-mi
- Eğin, Oray, "Sevda çok yakında sinemalarda", 4 Eylül 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3181582-sevda-cok-yakinda-sinemalarda
- Ekşigil, Adnan; "Boğaziçi Üniversitesi ve Elitizm", 20 Ocak 2021, https://birikimdergisi.com/guncel/10443/bogazici-universitesi-ve-elitizm

- Elönü, Esra; "Dindar Yaşam Koçlarından İkinci Eş İkna Odası", 10 Mayıs 2013, https://www.haber7.com/yazarlar/feridenin-gunlugu/1024674-dindar-yasam-koclarindan-ikinci-es-ikna-odasi.
- "e-muhtıra", https://tr.wikipedia.org/wiki/E-muht%C4%B1ra
- "Ensar Vakfı Tecavüz Skandalı", https://tr.wikipedia.org/wiki/Ensar_Vakf%C4%B1_tecav%C3%BCz_skandal%C4%B1
- "Erbakan Beyaz Türklere Direnemedi", 28 Şubat 2011, https://www.haberler.com/erbakan-beyaz-turklere-direnemedi-2563648-haberi/
- Erbil, Deniz; "Fiyat Dışında Hiçbir Şey 'Fine Dining'e Uymuyor", *Sabah Cumartesi*, 19 Mart 2011, https://www.sabah.com.tr/cumartesi/2011/03/19/fiyat_disinda_hicbir_sey_fine_dining_e_uymuyor
- Erdem, Pınar; "Cüneyt Özdemir: Engin Ardıç'ın Mine Kırıkkanat'tan Farkı Yok", 15 Nisan 2020, https://www.gazeteciler.com/haber/cuneyt-ozdemir-engin-ardicin-mine-kirikkanattan-farki-yok/404535
- "Erdoğan Dev-Sol'a Neden Teşekkür Etti", 12 Eylül 2010 https://odatv4.com/erdogan-dev-sola-neden-tesekkur-etti-1209101200.html
- "Erdoğan: Diyanet İşleri Başkanımıza Yapılan Saldırı Devlete Yapılan Saldırıdır", *Sabah*, 24 Şubat 2020, https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29501/diyanet-isleri-baskani-erbas-cuma-hutbesinde-tum-insanliga-cagrida-bulundu
- "Erdoğan: İki Ayyaşın Yaptığı Yasa...", *Sözcü*, 28 Mayıs 2013, https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/erdogan-konusuyor-10-301877/
- "Erdoğan: Yeni Türkiye Kavramını İlk Kez Atatürk Zikretti", 10 Kasım 2016, https://tr.sputniknews.com/turkiye/201611101025740218-erdogan-turkiye-osmanli/.
- "Erdoğan'dan Atilla İlhan'a Monşer Eleştirisi", 16 Temmuz 2014, CNN Türk, https://www.cnnturk.com/haber/yasam/diger/erdogandan-attila-ilhana-monser-elestirisi
- "Erdoğan'dan Boğaziçili Öğrencilere: Siz Talebe misiniz, Rektörün Odasını Basmaya Kalkışan Terörist misiniz?, 3 Şubat 2021, https://t24.com.tr/haber/erdogan-yonumuzu-2023-e-girerken-gece-gunduz-milletimizin-gonlune-girmenin-yolunu-bulacagiz,930766
- Erdoğan, Recep Tayyip, "2023 hedeflerimiz, ekonomi ve demokraside dünyanın en ileri ülkelerinden biri hâline gelme kararlılığımızdır", 10 Kasım 2018, https://t24.com.tr/haber/erdogan-yonumuzu-2023-e-girerken-gece-gunduz-milletimizin-gonlune-girmenin-yolunu-bulacagiz,930766
- Eser, Büşra; "3. Dalga Kahve Nedir?", 6 Ocak 2018, https://kahvegibikahve.com/blog/3-dalga-kahve-nedir

- "Eski Başbakanlardan Merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan Anıldı", 4 Temmuz 2013, http://bagcilar.bel.tr/icerik/174/9651/eski-basbakanlardan-merhum-prof-dr-necmettin-erbakan-anildi.aspx
- "Esra Seziş Kiğılı ile Röportaj", 23 Şubat 2015, http://www.tesettur.guru/esra-sezis-kigili-ile-roportaj
- "Faqs", https://www.thefatduck.co.uk/faqs
- "Fatih Çarşamba'dan Etiler'e Tebliğ", 18 Mayıs 2005, https://www.haber7.com/yasam/haber/107412-fatih-carsambadan-etilere-teblig
- "Fikrim Artık İşim Programı İlk Meyvelerini Verdi", https://kobitek.com/fikrim_artik_isim_programi_ilk_meyvelerini_verdi
- "Food and Travel", http://www.mcyayincilik.com/FT_Turkiye.pdf
- "Geçmişten Bugüne Cumhuriyet Gazetesi Reklamlarının Perspektifinde Türkiye", https://bigumigu.com/haber/gecmisten-bugune-cumhuriyet-gazetesi-reklamlarinin-perspektifinden-turkiye/
- Genç, Nihat; "Beyaz Türkler Neredesiniz!", 2 Haziran 2020, https://www.veryansintv.com/beyaz-turkler-neredesiniz
- *Girişimcilik Vakfı 2014 Faaliyet Raporu*, http://girisimcilikvakfi.org/uploads/document/gv-faliyet-rapor.pdf?0.04
- "Göbeğini Kaşıyan Adam Artık Konuşuyor", 4 Ekim 2007, https://www.dunyabulteni.net/arsiv/gobegini-kasiyan-adam-artik-konusuyor-h24942.html
- Gönültaş, Nuh; "Muhafazakârların Aşk Semti, Başakşehir", 16 Aralık 2010, https://www.ntv.com.tr/turkiye/muhafazakarlarin-ask-semti-basaksehir,6S4gLHaH2EqhM-jbvOTYtQ.
- Görmüş, Alper; "AK Parti'nin 'Toplum'dan Kendi 'Cemaat'ine Dönüşümünün Yıldönümü", 2 Nisan 2018, https://serbestiyet.com/yazarlar/ak-partinin-toplumdan-kendi-cemaatine-donusunun-yildonumu-10350/
- "Gurme Kurulu", www.geccemekan.com/gurme-kurulu
- Günal, Asena; "Polis Marifetiyle Kültürel Hegemonya", 16 Kasım 2017, http://red-thread.org/wp-content/uploads/2018/11/9424558.pdf
- Gürpınar, Doğan; "I am Delighted to...: Akademisyen Pornosu Üzerine", 18 Nisan 2020, https://daktilo1984.com/yazilar/i-am-delighted-to-akademisyen-pornosu-uzerine/
- Güzey, Mustafa; "Vebal Taşıyoruz", 21 Aralık 2014, http://www.konyayenigun.com/roportaj/vebal-tasiyoruz-h93262.html
- "Hakkımızda", http://www.ikradergim.com/hakkimizda.html

- Hamsici, Mahmut; "2010 Referandumu: 'Evet', 'Hayır' ve 'Boykot' Cepheleri Ne Demişti?", 5 Nisan 2017, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39462061
- http://www.harunkaraca.com/m/haber/genel-baskandan/9371-basbakanimiz-sayin-recep-tayyip-erdoganin-11-haziran-2013-tarihli-grup-konusmasinin-tam-metni
- Hermann, Von Rainer; "Der Paukenschlag des Pianisten", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18 Aralık 2007, https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/tuerkei-der-paukenschlag-des-pianisten-1491548.html
- https://eksisozluk.com/kanadaya-goc-eden-bir-ciftin-veda-yazisi—5183425
- Eğin, Oray; "Böyle de Olunmaz ki", *Habertürk*, 22 Mayıs 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/oray-egin/3080236-boyle-de-olmaz-ki
- İnan, Kemal; "Beyaz Türkler", 11 Ekim 2014, http://serbestiyet.com/yazarlar/kemal-inan/beyaz-turkler-132203
- "İnce'den Erdoğan'a 'Seçmen Profili' Eleştirisi", 27 Kasım 2018, t24.com.tr/haber/inceden-erdogana-secmen-profili-elestirisi,758287
- "İpin Ucunu Bu Sefer Kaçırdın Hoca!", 16 Aralık 2020, https://medyabar.com/haber/5889851/ipin-ucunu-bu-sefer-kacirdin-hoca-serdivani-ornek-gostererek-neredeyse-fuhus-evleri-dedi
- "İskender Pala'dan Muhafazakâr Sanat Manifestosu", 10 Nisan 2012, https://t24.com.tr/haber/iskender-paladan-muhafazakar-sanat-protestosu,201406
- "İslami Kalvinistler Orta Anadolu'da Değişim ve Muhafazakârlık" https://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_70.pdf
- "İsraf Kültürü Serpme Kahvaltı", http://www.israf.org/sayfa/Israf-Kulturu-Serpme-Kahvalti/562
- İş Dünyası ve Çalışma Alanları Yeni Dönem Raporu, Han Spaces, İstanbul, 2020, http://resetworkspace.com/is-dunyasi-eski-calisma-duzenini-resetliyor/
- İzci, İpek, "Restoranlar iletişim ve sosyalliğin son kalelerinden biri", *Hürriyet Pazar*, 5 Eylül 2021. "Kaan Günay", www.kaan-gunay.com
- Kabacaoğlu, Tûba; "Canım, Ciğerim, Karaciğerim!", *Aksiyon*, Sayı 659, 23 Temmuz 2007, http://www.aksiyon.com.tr/yazdir.php?id=27968
- Karabacak, Zaliha İnci – Sezgin, A. Aslı; "The Reflection of Cultural Heritage of Ottoman Empire to Everyday Life as a Popular Culture Product", *Turkish Studies*, Cilt 8/3, Kış 2013, s. 299-305, https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=4525
- Karabağlı, Hülya; "Davutoğlu Kanadından Mevlid Tepkisi: Şeklen Müslüman", 19 Kasım 2019, https://www.medyafaresi.com/haber/davutoglu-kanadindan-satafatli-mevlid-tepkisi-seklen-musluman/927285
- Karaburç, Harun; "Cins Dergisinin İlk Sayısı Çıktı: Kültürel iktidara kafa tutmaya geldik", 14 Ekim 2015, https://t24.com.tr/haber/cins-dergisinin-ilk-sayisi-cikti-kulturel-iktidara-kafa-tutmaya-geldik,311751

- Karakaş, Berrin; "Müslüman Elitler Güç ve İktidara Tapınıyor", *Sabah Pazar*, 4 Ekim 2009, https://www.sabah.com.tr/pazar/roportaj/2009/10/04/musluman_elitler_guc_ve_iktidara tapin
- Kentel, Ferhat; "Taze Irkçılar...", 28 Temmuz 2005, www.gazetem.net
- Keskin Kalem; "Fatih Portakal'ın Çiftliğinden Beslenmelisiniz!", 15 Kasım 2016, https://www.medyaradar.com/keskin-kalem-tavsiye-etti-fatih-portakalin-ciftliginden-beslenmelisiniz-haberi-519213
- Keskin Kalem; "Medyanın Dehası mı, Yoksa Emek Hırsızı mıydı?", 16 Kasım 2016, https://www.medyaradar.com/keskin-kalem-by-haberturku-yazdi-medyanin-dehasi-mi-yoksa-emek-hirsizi-miydi-haberi-520453
- Keten, Emre Tansu; "Beyaz Muhafazakârların Seküler Kaçış Yeri: Başakşehir", 14 Nisan 2019, https://t24.com.tr/yazarlar/emre-tansu-keten-sosyal-medya/beyaz-muhafazakarlarin-sekuler-kacis-yeri-basaksehir,22233
- Keten, Emre Tansu; "Gencebay ve Koçyiğitli Kurul AKP'nin Kültürel İktidar Talebinin Yansıması", 15 Ekim 2018, https://gazetekarinca.com/2018/10/gencebay-ve-kocyigitli-kurul-akpnin-kulturel-iktidar-talebinin-yansimasi/
- Keten, Emre Tansu; "Sosyal Medya Çağının Günah Keçisi: Tiktok", 3 Kasım 2019, https://t24.com.tr/yazarlar/emre-tansu-keten-sosyal-medya/sosyal-medya-caginin-gunah-kecisi-tiktok,24340
- "Kılıçdaroğlu'ndan *Sabah* Yazarları Barlas ve Ardıç'a Gönderme", 13 Nisan 2020, https://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-ndan-sabah-yazarlari-barlas-ve-ardic-a-gonderme-sarayin-beslemeleri-bu-kibir-abideleri-guclerini-nereden-aliyor,872505
- Kızılkaya, Emre-Ütücü, Burak, *Türkiye Dijital Medya Raporu,* Uluslararası Basın Enstitüsü, Mart 2021, https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/ipi-turkiye-dijital-medya-raporu/
- "Kişisel Gelişim Pazarı 4.0", 9 Haziran 2017, http://www.isfikirleri-girisimcilik.com/kisisel-gelisim-pazari-4-0
- KONDA; "Biz Kimiz? Hayat Tarzları Araştırması", 2008, https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/2008_04_KONDA_Hayat_Tarzlari.pdf
- KONDA; "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Raporu Hayat Tarzları 2018 Araştırması," İstanbul, Kasım 2019, https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2019/11/KONDA_ToplumsalCinsiyetRaporu.pdf
- Kuzuloğlu, M. Serdar, "Seneler sonra Büyükada", 26 Ağustos 2012, https://www.mserdark.com/seneler-sonra-buyukada/
- Zülfü Livaneli, "Erdoğan Sebep midir, Sonuç mu?", 3 Kasım 2014, https://www.livaneli.gen.tr/erdogan-sebep-midir-sonuc-mu/
- "Lüks Konutlarda WC Aldatması", 17 Ocak 2010, http://www.tevhidhaber.com/luks-konutlarda-wc-aldatmacasi-65012h.htm

- "Mahir Ünal, Erdoğan'ın Netflix'i Hedef Almasının Nedenini Açıkladı: Yerli dizideki 'eşcinsel karakter'", *BirGün*, 7 Temmuz 2020, https://www.birgun.net/haber/mahir-unal-erdogan-in-netflix-i-hedef-almasinin-nedenini-acikladi-yerli-dizideki-escinsel-karakter-307496
- "Mehmet Yalçın", mehmetyalcin.org/biyografi
- "Menu", https://www.chezpanisse.com/menus/restaurant-menu/
- "Menü", https://www.thomaskeller.com/sites/default/files/menus/03.14.2020_dinner_tasting.pdf
- "Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Resim Heykel Müzesi Restorasyon Sonrası Açılış Töreni'nde Yaptıkları Konuşma", 15 Ocak 2021, https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/123580/milli-saraylar-idaresi-baskanligi-resim-heykel-muzesi-restorasyon-sonrasi-acilis-toreni-nde-yaptiklari-konusma
- "Mine Kırıkkanat'ın Dili Uzadı! Hesap günü gelecek, sizi mağdur edeceğiz", *Yeni Akit*, 27 Ekim 2018, https://www.yeniakit.com.tr/haber/mine-kirikkanatin-dili-uzadi-hesap-gunu-gelecek-sizi-magdur-edecegiz-536459.html
- "Modanisa.com'a 5,5 Milyon Dolarlık Yatırım", 25 Şubat 2015, https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2015/02/25/modanisa-com-a-5-5-milyon-dolarlik-yatirim
- "MSA Hakkında", msa.com.tr/MSA-hakkinda
- "Muhafazakâr Gazetelerin 'Sevgililer Günü' İlgisi", 13 Şubat 2015, https://www.dunyabulteni.net/medya/muhafazakar-gazetelerin-sevgililer-gunu-ilgisi-h322250.html
- "Muhafazakâr Tatil", https://www.islamitatilyerleri.net/tr/muhafazakar-tatil
- "Muhafazakâr 'Yaşam Ağacı': Şems-i Tûba", http://www.darunnisa.com/semsi-tuba-dergisi-icerigi-yazarlari-tanitimi-muhafazakar-tesetturlu-yasam/
- "Muhtarlarla İftar Programı'nda (Yedinci Muhtarlar Toplantısı) Yaptıkları Konuşma", 24 Haziran 2015, https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/32961/muhtarlarla-iftar-programinda-yedinci-muhtarlar-toplantisi-yaptiklari-konusma
- "Murat Belge de Erdoğan Tarafından Kandırılmış", https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/murat-belge-de-erdogan-konusunda-kandirilmis-968893/
- Murat, Necip; "Markafoni Neden Kapandı?", 1 Haziran 2017, https://pazarlamasyon.com/markafoni-neden-kapandi/
- Nora J.Artan'ın facebook paylaşımı, 14 Temmuz 2016, https://www.facebook.com/norajartan/posts/10209750573741126

- "Ockham'ın Usturası", https://tr.wikipedia.org/wiki/Ockham%27%C4%B1n_usturas%C4%B1
- Ongun, Ayşe Büşra; "Instagram'ın Stil İkonu: Sena Sever", 6 Aralık 2019, https://www.gaste24.com/roportaj/instagramin-stil-ikonu-sena-sever-h94531.html
- "Oray Eğin'in Doğum Günü Partisine Ünlü Yağıyor", 25 Eylül 2012, https://www.medyatava.com/haber/oray-eginin-dogum-gunu-partisine-unlu-yagiyor-magazin-basini-evin-kapisina-kamp-kurdu_29744
- "Ortak NTV'de Başlıyor", 14 Aralık 2020, https://www.ntv.com.tr/ekonomi/ortak-ntvde-basliyor,v17gsyxG5k2FOrqyEuM2aw
- "Ortaklık Yapısı", http://www.akmgyo.com/kurumsal_ortaklik_yapisi.aspx?l=TR
- "Oya Baydar, 80 Yaş Zor Zamanlar Günlükleri'ni Anlattı", 11 Şubat 2021, https://t24.com.tr/haber/80-yas-zor-zamanlar-gunlukleri-oya-baydar-t-24-te,932451
- Önal, Heval Deniz – Dirim, Cansu; "2010 Anayasa Referandumu'nu Yeniden Düşünmek: Yetmez Ama Evet", 25 Temmuz 2016, https://140journos.com/2010-anayasa-referandumunu-yeniden-dusunmek-yetmez-ama-evet-b9f978e9444a
- Öncel, Naci Cem; "Beyaz Türklerin Kısa Tarihi", *Hürriyet*, 21 Nisan 2014, https://www.hurriyet.com.tr/beyaz-turklerin-kisa-tarihi-i-26258240
- Öncel, Naci Cem; "Türban Yasaklarından İçki Yasaklarına Gri Türkler", *Hürriyet*, 2 Haziran 2013, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turban-yasaklarindan-icki-yasaklarina-gri-turkler-23417227
- Önder, Ergun – Pürüzsüz, Can; "Erdoğan Sözlüğü", 15 Şubat 2017, https://140journos.com/erdogan-sozlugu-5a68b82c39cb
- Önemli, Savaş; "Tersine Göç Hikayeleri: Urla'dan Yükselen İnovasyon Ateşi", 9 Ekim 2018, https://www.cnnturk.com/yazarlar/guncel/savas-onemli/urladan-yukselen-inovasyon-atesi
- Önemli, Savaş; "Tersine Göç Hikayeleri – Bölüm 2", 16 Ekim 2018, https://www.cnnturk.com/yazarlar/guncel/savas-onemli/tersine-goc-hikayeleri-bolum-2
- Özaltınlı, Gürbüz, "Kutuplaşma", 31 Mayıs 2014, https://serbestiyet.com/yazarlar/kutuplasma-34101/
- Özcan, Nazan; "Postmodern Helal Eğlence", 28 Temmuz 2013, http://www.radikal.com.tr/hayat/postmodern-helal-eglence-1143740/
- Özdemir, Çağatay; "Neden İşimi Bırakıp Dünya Turuna Çıktım", 4 Kasım 2017, http://cagatayozdemir.net/neden-isimi-birakip-dunya-turu-na-ciktim/
- Özer, Özgür; "Dördüncü Yılında Gezi Direnişi", 2 Haziran 2017, https://duzensiz.org/gezinin-dorduncu-yili-8794429aa211

- Özer, Özgür; "İlk Günah, Apartheid ve Türk Aydınlanmasının Sonu", 21 Temmuz 2017, https://duzensiz.org/ilk-gunah-apartheid-turk-aydinlanmasi-ab7ce0dc5f89
- Özer, Özgür; "Sol Liberalizmin Evrensel Değerleri ve Bir İntikam Yöntemi Olarak Yetmez Ama Evet", 12 Şubat 2018, https://duzensiz.org/sol-liberalizm-evrensel-deger-f2937e94a55d
- Özhan, Taha; "Beyaz Türkler 'Rasyonel Ahmaklar' mı?", *Anlayış*, Sayı 51, Ağustos 2007, http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=51&makaleid=584
- Özkahyaoğlu, İbrahim, "Kültürel iktidar kimin elinde?", *Genç*, sayı 82, Temmuz 2013, https://gencdergisi.com/5135-kulturel-iktidar-kimin-elinde.html
- Özlem; "Muhafazakârların Cihangir'i: At Pazarı'ndan 13 İnsan Tipi", 15 Şubat 2016, https://onedio.com/haber/muhafazakarlarin-cihangir-i-at-pazari-ndan-13-insan-tipi-669136
- Öztop, Tekin; "AKP Mitinginde Bir Çapulcu", Mart 2014, https://sarapvepeynir.blogspot.com/2014/03/akp-mitinginde-bir-capulcu.html?spref=fb&m=1
- Özvarış, Hazal; "Gülriz Sururi: Tesettürlü Kadınlara Nişantaşı Kafelerinde Oturmaları Emredildi", 19 Şubat 2013, https://t24.com.tr/haber/gulriz-sururi-tesetturlu-kadinlara-nisantasi-kafelerinde-oturmalari-emredildi,224024
- Parlakdemir, Hüseyin; "Bu Fetvayı Kimden Aldın Müslüman", 22 Ekim 2010, https://www.antoloji.com/bu-fetvayi-kimden-aldin-musluman-2-siiri/
- "Papermoon Dönemi Bitti", 2 Temmuz 2011, http://sampiy10.gazetevatan.com/-papermoon-donemi-bitti--386599-futbol-sampiy10-haber/
- Pehlivan, Nuray; "İstanbul'dan İzmir'e Göçenler Kolonisinde Son Durum", 4 Aralık 2018, https://www.gazeteduvar.com.tr/hayat/2018/02/04/istanbuldan-izmire-gocenler-kolonisinde-son-durum/
- "Plaza Dili ve Edebiyatı 101", 13 Kasım 2019, https://www.plazacubes.com/blog/plaza-dili-edebiyati-101/
- Poyrazlar, Elçin; "İslâm'ı Kurtarmak Gibi Bir Misyonumuz Yok", 24 Ekim 2013, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/10/131023_ala_elcinpoyrazlar
- "Private Shopping – Özel Alışveriş Modeli Nedir?", https://blog.kobisi.com/private-shopping-ozel-alisveris-alisveris-modeli-nedir/
- Pürüzsüz, Can – Sönmez, Dilara; "İstanbul'dan Gidenler", 9 Ağustos 2018, https://140journos.com/istanbuldan-gidenler-9f42fd4ad4a4
- "Roni Margulies'i Yeşile Boyadılar", 28 Ağustos 2009, https://odatv4.com/roni-marguliesi-yesile-boyadilar-2808091200.html

- "Rutkay Aziz: Biz 'en yüce değer emek' diye büyüdük, en yüce değer paraya dönüştü", *Posta Cumartesi eki*, 5 Ocak 2019, https://www.posta.com.tr/rutkay-aziz-biz-en-yuce-deger-emek-diye-buyuduk-en-yuce-deger-paraya-donustu-2079860
- "Sabah yazarı Hilâl Kaplan'dan Prof.Dr. Bulu'ya destek: Boğaziçi sadece elitistlerin değil, milletindir, Allah muvaffak etsin", 3 Ocak 2021, https://t24.com.tr/haber/sabah-yazari-hilal-kaplan-dan-prof-dr-bulu-ya-destek-bogazici-sadece-elitistlerin-degil-milletindir-allah-muvaffak-etsin,924371
- Schick, İrvin Cemil; "Süleyman Soylu, LGBT ve Milli Değerlerimiz", 4 Şubat 2021, https://bianet.org/bianet/yasam/238687-suleyman-soylu-lgbt-ve-milli-degerlerimiz
- Sekman, Mümin; "Türk'üm, Doğruyum, Haluk'um!", 30 Ekim 2017, https://www.muminsekman.com/turkum-dogruyum-halukum.html
- Semercioğlu, Cengiz; "Ne Oldu da Dünya Ünlüleri Urla'dan Villa Almaya Başladı?", *Hürriyet*, 8 Kasım 2015, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/cengiz-semercioglu/ne-oldu-da-dunya-unluleri-urladan-villa-almaya-basladi-40011497
- Sevinç, Murat; "Kapı Eşiğinde Çıkarılan Ayakkabılar", 27 Haziran 2019, https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/06/27/kapi-esiginde-cikarilan-ayakkabilar/
- "Siteni Söyle, Statünü Söyleyelim", 22 Ocak 2006, https://www.haber7.com/yasam/haber/133795-siteni-soyle-statunu-soyleyelim
- Soyoğlu, Gönül; "İnsanları Provoke Etmeyi Seviyorum!", 11 Mayıs 2010, http://mobil.egedesonsoz.com/default.asp?page=roportaj&ropid=187
- Sökdü, Murat; "Muhafazakâr Zenginlerin Dansözlü, Lüks ve Şatafatlı Kutlamalarını İlahiyatçı Şahin Filiz Odatv'ye Değerlendirdi", 23 Kasım 2019, https://odatv4.com/muhafazakar-zenginlerin-dansozlu-luks-ve-satafatli-kutlamalarini-ilahiyatci-sahin-filiz-odatvye-değerlendirdi-23111941.html.
- Sun, Gizem; "Türkiye TikTok Uygulamasını Dünyada En Çok Kullanan 3'üncü Ülke Oldu", 13 Şubat 2019, https://tr.euronews.com/2019/02/12/turkiye-tiktok-uygulamasini-dunyada-en-cok-kullanan-3-uncu-ulke-oldu
- Suna, Ümmet; "AKP ve Kültürel Hegemonya", 31 Aralık 2018, https://www.avrupa-postasi.com/akp-ve-kulturel-hegemonya-makale,2276.html
- "Süren'den 'Özür Dileyen' Tamburacı, Söyleşinin Arkasında Durdu: Hayal mahsulü denmesi doğruluğunun kanıtı", 15 Mart 2017, http://www.diken.com.tr/surenden-ozur-dileyen-tanburaci-soylesinin-arkasinda-durdu-hayal-mahsulu-denmesi-dogrulugunun-kaniti/

- Şen, Necdet; "Beyaz Türk", 7 Şubat 2002, http://derkenar.com/necdet-sen+beyaz-turk
- Şensözlü, Cihan, "Otellerde Amerikan havası", *Hürriyet,* 29 Haziran 2020, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/cihan-sensozlu/otellerde-amerikan-havasi-41552289
- "Tabu Anketi: Evlenmeden Aynı Evde Yaşamaya Yüzde 71 Karşı Çıkıldı", 1 Ocak 2021, https://www.gazeteduvar.com.tr/tabu-anketi-evlenmeden-ayni-evde-yasamaya-yuzde-71-karsi-cikildi-galeri-1508963
- "Takvim fikri takipte: "Biji Etiler" analizinden sonra Biji şampanya", 12 Haziran 2015, http://www.diken.com.tr/takvim-fikri-takipte-biji-etiler-analizinden-sonra-biji-sampanya/
- "Takvim yine "photoshop'u fazla kaçırdı: Victoria'nın yerine Kandil'in melekleri", 23 Haziran 2015, http://www.diken.com.tr/takvim-yine-photoshopu-fazla-kacirdi-victorianin-yerine-kandilin-melekleri/
- Tekelioğlu, Tuluhan; "Sema Maraşlı ile Söyleşi: İslami Çevrede Aldatma Arttı", 6 Aralık 2008, https://www.internethaber.com/islami-cevrede-aldatma-artti-168907h.htm.
- "The Apprentice (franchise)", en.wikipedia.org/wiki/The_Apprentice_(franschise)
- "The Story of San Francisco Sourdough Bread: How it was Invented", 7 Temmuz 2016, https://avitaltours.com/san-francisco/the-story-of-san-francisco-sourdough-bread/
- "Toplum, Yaşam Tarzlarını ve Tutumlarını Daha İyi Tanımak İçin Kümeler", 10 Mayıs 2019, https://www.ipsos.com/tr-tr/toplumu-yasam-tarzlarini-ve-tutumlarini-daha-iyi-tanimak-icin-toplumsal-kumeler
- "Trendyol'un Sahibi Kimdir? Ne Kadar Para Kazanıyor?", 11 Eylül 2019, https://www.neoldu.com/trendyol-sahibi-kimdir-37420h.htm
- Turgut, Serdar; "Beyaz Türklerden Son Haberler", *HaberTürk*, 17 Haziran 2011. https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/640523-beyaz-turklerden-son-haberler
- Turgut, Serdar; "Ertuğrul Özkök Olmak", *HaberTürk*, 8 Eylül 2020, https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/2796509-ertugrul-ozkok-olmak
- Turgut, Serdar; "Vaovvv Dedirten Gece", *HaberTürk*, 22 Şubat 2013, https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/822299-vaovvv-dedirten-gece
- Turgut, Serdar, "Beyaz Türklerin New York Özlemi Maalesef Yine Depreşti!", *Habertürk,* 7 Haziran 2021, https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/3096248-beyaz-turklerin-new-york-ozlemi-maalesef-yine-depresti
- "Türbanlı Hanıma Tükürük Yağmuru", *Vatan*, 7 Ocak 2008, http://www.gazetevatan.com/turbanli-hanima-tukuruk-yagmuru-155629-magazin/?f=-mobil

- *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2014, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/914_1.pdf
- "Türkiye'de Medya", https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_medya
- *Türkiye'de Yeme-İçme Sektörünün Boyutları Gastronomi Ekonomisi (2018)*, Türkiye Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2018, https://tavakvakfi.org/wp-content/uploads/2019/01/2018-Gastronomi-Ekonomisi-2018-converted.pdf
- "Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin Açıklama", 21 Mart 2021, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama
- Uluerciyes, İrem; "Başarılı, Eğlenceli, Samimi İçimizden Biri Zehra Özkaymaz Nam-ı Diğer Zeruj", 17 Eylül 2019, https://www.aysha.com.tr/basarili-eglenceli-samimi-icimizden-biri-zehra-ozkaymaz-nam-i-diger-zeruj/387036/
- Ulusoy, Esra Nur Açkı; "Hangi İlde Kaç AVM Var 2020", 8 Ocak 2020, https://emlakkulisi.com/hangi-ilde-kac-avm-var-2020/625834.
- "Useful idiot", https://en.wikipedia.org/wiki/Useful_idiot#cite_note-oed-1
- Uzun, Merve; "Hayyat Dergi İmtiyaz Sahibi Dyt. Zeynep Hasoğlu ile Röportajımız", 26 Ağustos 2014, http://www.tesetturgiyim.com/hayyat-dergi-imtiyaz-sahibi-dyt-zeynep-hasoglu-ile-roportajimiz.html
- Uzun, Merve; "Röportaj: Hülya Aslan", 26 Ağustos 2014, http://www.tesetturgiyim.com/roportaj-hulya-aslan.html
- Üresin, Sibel; "Muhafazakâr (Yobaz) Mekânlar ve İnsanlar!", 5 Eylül 2014, http://www.habername.com/yazi-sibel-uresin-muhafazakar-yobaz-mekanlar-ve-insanlar-10731.htm
- "Vikipedi'ye Türkiye'den Erişimin Engellenmesi", https://tr.wikipedia.org/wiki/Vikipedi%27ye_T%C3%BCrkiye%27den_eri%C5%9Fimin_engellenmesi
- "Westminster Debate, "The Fundemental Sociological Conflict of Turkey's Political Regime", 30 Mart 2017, http://ceftus.org/2017/03/31/westminster-debate-can-paker/
- "What is a startup? The Historical Background", 14 Ekim 2016, https://www.growly.io/what-is-a-startup-the-historical-background/
- Yaka, Belkıs Ersan, "Ayşe Kulin: İçimden kitap yazmak gelmiyor", 27 Ocak 2017, https://narliderelife.com/2017/01/27/ayse-kulin-icimden-kitap-yazmak-gelmiyor/
- Yalçınalp, F. Esra; *Yasaktan Sonra Hayat Var mı: Türkiye Alkol Piyasasında Dark Marketing*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Enstitüsü, Yayınlanmamış İnteraktif Pazarlama Programı Yüksek Lisans Bitirme Projesi, https://www.academia.edu/37503051/YASAKTAN_SONRA_HAYAT_VAR_MI_T%C3%9CRK%C4%B0YE_ALKOL_P%C4%B0YASASINDA_DARK_MARKETING

- Yanarocak, Sara; "İstanbul'a Kısa Bir Ziyaret", 14 Haziran 2018, https://www.turkisrael.org.il/single-post/2018/06/14/%C4%B0STANBUL%E2%80%99A-KISA-B%C4%B0R-Z%C4%B0YARET
- "Yandaş, AKP Yanlısı ve Muhalif Gazete ve Televizyonlar", 26 Mart 2020, http://www.aynahaber.org/yandas-akp-yanlisi-ve-muhalif-gazete-ve-televizyonlar/517/
- "Yarışmanın Amacı", www.birfikrinmivar.com/yarismanin-amaci
- Yaşartürk, Özge; "Yeni Bir Şeyler Lazım Dostlar", 7 Ağustos 2014, http://yenibirseylerlazimdostlar.blogspot.com/2014/08/favori-adam-en-ada-gibi-a-da-burgazada.html
- "Yetmez Ama Evet, Döneminin En Doğru Politikasıydı", 9 Ağustos 2020, https://marksist.org/icerik/Haber/14296/Yetmez-ama-evet-donemin-en-dogru-politikasiydi
- "Yetmez Ama Evet'çilere Neden Yumurta Atıldı?", 5 Eylül 2010, https://odatv4.com/yetmez-ama-evetcilere-neden-yumurta-atildi--0509101200.html
- "Yetmez Ama Evetçilerin Listesi", http://yetmezamaevetciler.blogspot.com/

- TWİTTER MESAJLARI

- 10 Ağustos 2009, https://twitter.com/manzanas_verdes/status/3230070366
- 25 Haziran 2011, https://twitter.com/kafakiran/status/84677536142999553
- 12 Temmuz 2011, https://twitter.com/hurizathande/status/90699653225517056
- 6 Ocak 2013, https://twitter.com/evvel_fanzin/status/287992986334285824
- 8 Ekim 2014, https://twitter.com/birkadindiyorki/status/519825810786881536
- 5 Ocak 2018, Mine G. Kırıkkanat, https://twitter.com/mkirikkanat/status/949028264537919488
- 5 Temmuz 2018, Fahrettin Altun, https://twitter.com/fahrettinaltun/status/1014818523980468224
- 22 Ağustos 2018, Ayşe Yucer, https://twitter.com/yucer_ayse/status/1032337422212915200
- 6 Eylül 2018, Burak Kadercan, https://twitter.com/BurakKadercan/status/1037682393849716736
- 23 Eylül 2018, Esra Ekici, https://twitter.com/esra_ekici/status/1043771869562834949
- 13 Temmuz 2019, https://twitter.com/siduseba/status/1149935405313208320
- 23 Temmuz 2019, Betsy Penso, https://twitter.com/betsypenso/status/1153394218691440640
- 22 Temmuz 2019, Henri Çiprut, (Musyu Avramachi mahlaslı), https://twitter.com/MusyuAvramachi/status/1153395481978056704

- VİDEOLAR

- "Başbakan Erdoğan'ın AK Parti 4. Olağan Büyük Kongresi Konuşması", 30 Eylül 2012, https://www.youtube.com/watch?v=2lBYT4PrpyA
- "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bu Ülkede Zenci Türklerden Bahsediliyorsa O Zenciler Biziz", 13 Haziran 2018, https://www.youtube.com/watch?v=JqBBMNYXTZY
- Demirdağ, Duygu – Altuntaş, Özcan; "Yeni Muhafazakârlar", CNN Türk, 12 Kasım 2012, https://www.youtube.com/watch?v=7HKVyJFIOnU
- Hamsici, Mahmut – Eldem, Neyran; "Başakşehir: Beyaz Muhafazakârlar ve Siyaset", 21 Haziran 2019, https://t24.com.tr/video/basaksehir-beyaz-muhafazakarlar-ve-siyaset,20028
- Özdemir, Cüneyt – Öztop, Tekin; "AKP Mitinginde Bir Çapulcu" 26 Mart 2014 tarihli CNN Türk'teki 5N1K programı, https://www.youtube.com/watch?v=J-9p0bCn8z4
- "Patron", https://www.youtube.com/watch?v=oFI4DKrq2Cs

4- YAYIMLANMAMIŞ TEZLER

- Akgün, Ceylan Nur; *Beyaz Türkler Kimdir? Kavramın Oluşum Sürecinin ve İçeriğinin Tarihsel Olarak İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), Ankara, Aralık 2015.
- Balkanlıoğlu, Elif; *Türkiye'de Muhafazakâr Kadın Modernleşmesi ve İslami Moda Dergilerindeki Yeni Muhafazakâr Kadın*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), İstanbul, 2014.
- Behar, David; *Le Voyage Initiatique: Activation et Devenir des Habitudes d'Héritiers Migrants Issus de la Grande Bourgeoisie Turque*, Université de Lille, (doktora tezi), Lille, 2016.
- Çavdar, Ayşe; *Loss of Modesty: The Adventure of Muslim Family From Mahalle to Gated Community,* Europa-Universitaet Viadrina, Frankfurt (Oder), (yayımlanmış doktora tezi), 15 Kasım 2013. Yayımlanmış halinin künyesi şudur: *The Loss of Modesty The Adventure of Muslim Family from Neighborhood to Gated Community,* LAP Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2015.
- Coşkun, Kübra Parmaksızoğlu; *Bobos in Turkey: Manifestations of the Bourgeois Bohemian Lifestyle in Istanbul*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), İstanbul, 2009.
- Çınar, Seda Nur; *Muhafazakârlaşan Türkiye Ekseninde Muhafazakâr Kadın Dergileri (Alâ ve Cosmopolitan Dergilerinin Karşılaştırılması)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yüksek lisans tezi), 2016.
- Deniz, Mehmet Baki, *Who Rules Turkey Between 1980 and 2008? Business Power and The Rise of Authoritarian Populism,* Binghamton Üniversitesi, doktora tezi, 2019.

- Karazehir, Ayşe; *Popüler Kültür ve Tesettür Modası: Tekbir Tesettür Markası Örneği*, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), Çanakkale, 2019.
- Kaymak, Aydın; *Tüketim Kültürü Bağlamında İslami Moda Dergileri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma Örneği*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), Malatya, 2017.
- Özelge, E. Gözde; *İslam ve Kapitalizm İlişkisi: Türkiye'de 1980 Sonrası Tüketim Kültürü ve Tesettür Modası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, (yüksek lisans tezi), Ankara, 2008.
- Özgüçlü, Burcu; *"Imagined Privacies", A Case Study on New Familiar Strangers. Conservative Women's Magazines*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), İstanbul, 2016.
- Sümer, Beyza; *White vs. Black Turks: The Civilising Process in Turkey in the 1990's*, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yüksek lisans tezi), Ankara, Aralık 2003.
- Yücebaş, Semiray; *Gündelik Yaşam Estetiğinin Muhafazakâr Biçimi: Muhafazakâr Yazılı Basında Yeni Yaşam Tarzları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (doktora tezi), İzmir, 2013.

DİZİN

11 Eylül 2001 (Saldırıları), 295.
12 Eylül 1980 (İhtilali), 19, 27, 29-31, 149, 158, 213.
12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği (Referandumu), 21, 113, 148, 152, 238, 565.
15 Temmuz 2016 (Darbe girişimi), 93, 165, 225, 227, 228, 230, 240, 272, 274, 347, 567.
24 Kitchen Türkiye (Televizyon kanalı), 476.
27 Mayıs 1960 (Darbesi), 143, 435.
27 Nisan 2007 (Bildirisi/e-muhtırası), 108, 113, 419, 562.
28 Şubat 1997 (Süreci), 47, 49, 51, 73, 113, 132, 162, 164, 231, 247, 300, 301, 341, 342, 376, 383, 408, 419- 549.

A
A Hedonist in the Cellar, 290.
AB bkz. Avrupa Birliği
Aba, Anıl. 525.
Abay, Muhsin, 13, 103, 104.
ABD bkz. Amerika Birleşik Devletleri
Abdi İpekçi Caddesi, 444.
Abdülmecid (Halife), 314, 315.
Abercrombie & Fitch, 192.
Abu Dhabi, 406.
Acarkent, 402.
Acemoğlu, Daron, 66.
Açık İnovasyon Derneği, 533.
Açıkgöz, Esra, 387, 389.
Adalar, 40-45, 536..
Adalet Partisi (AP), 36, 176.
Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP / AK Parti), 59, 89, 116, 117, 123, 180, 190, 240, 254, 255, 268, 273, 280, 419.
Adana Portakal Çiçeği Festivali, 505.
Adana, 456.
Adıyaman, 446.
Adidas (Spor malzemeleri), 290.
Afrika (-lı, -lılar), 78, 127, 206, 452, 502, 517, 532, 549.
Afrin, 456.
Afşaroğlu, Aslı, 397.
Ağa Han, 474, 489.
Ağaoğlu, Adalet, 150, 157, 168.
Ağar, Mehmet, 467, 468.
Ağırdır, Bekir, 188-190, 347, 348, 557.
Ahmet Mithat Efendi, 103.
Ahsen TV, 451.
AİHM, 156.
Akarcalı, Bülent 229.
Akaretler, 209.
Akbank, 100.
Akbük, 296, 408.
Akçaoğlu, Aksu, 376, 377.
Akdeniz, 88, 180, 318.
Akdoğan, Yalçın, 446.
Akfen Holding, 332.

Akgün, Müge, 506.
Akit TV, 453, 456.
Akmerkez (AVM ve Residences), 163.
Aköz, Emre, 162, 190.
AKP / AK Parti bkz. Adalet ve Kalkınma Partisi
Akpek, Ayça, 353, 354.
Aksel, Mehmet Kemal, 475.
Aksiyon, 78, 298, 306.
Aksoy, Ece bkz. Kuruçeşme Ece Bar
Aksoy, Erol, 234, 489.
Aksoy, Yeşim, 292.
Aksu, Sezen, 55, 293.
Akşam, 13, 19, 23, 27, 59, 64-67, 71-73, 75, 96, 97, 100-102, 104, 114, 132, 143, 148, 149, 151, 154, 156, 157, 164, 175, 176, 183, 191, 193, 203, 214, 224, 235, 237, 239, 297, 280, 286, 289-291, 294-296, 299, 300, 306, 308, 309, 316, 317, 319, 328, 340, 355, 357, 397, 399, 448, 449, 467, 488, 511, 513, 536, 558.
Akşemsettin, 345.
Aktay, Yasin, 456.
Akyol, Mustafa, 36, 45, 49, 128, 306.
Akyol, Taha, 36, 102, 103, 108, 110.
Al Fakheer Shisha Lounge, 413.
Âlâ, 372, 376-381-383, 387-389.
Alaçatı Ot Festivali, 505.
Aladağ, 165, 456.
Alanya, 409.
Alarko Holding, 156, 539.
Alatlı, Alev, 200, 253, 294, 443, 554.
Alaton, İshak, 156.
Albaraka Startup Garaj Hızlandırma Merkezi, 520.
Albaraka Türk Katılım Bankası, 520.
Albayrak, Özlem, 197, 316, 374, 375, 393.
Alçı, Nagehan, 38, 209, 232.
Aldoğan, Yazgülü, 94.
Alem, 324, 506.
Alevi (-ler), 85, 131, 228, 247.
Alibaba Group, 518.
Aliyev, İlham, 271.
Alkent 2000, 405.
Allen, Woody, 74, 172.
Alman (-lar), 37, 55, 130, 290, 370, 486, 531, 555.
Almanca, 212, 535.
Almanya, 30, 75, 181, 277, 522, 536.
Alnıtemiz, Süha, 505.
Alsancak, 434, 521.
Altan, Ahmet, 86, 160, 163, 227.
Altan, Çetin, 124, 163, 340.
Altaylı, Fatih, 38, 51, 170, 171, 199, 238, 287, 484, 293.
Altıkulaç, Tayyar, 114.
Altındağ, 309.
Altınok, Melih, 229.
Altınöz, Mehmet, 352.
Altuğ, Emre, 54, 55.
Altun, Fahrettin, 214, 267.
Altunizade, 402.
Amerika Birleşik Devletleri (ABD), 53, 75, 254, 330, 331, 485, 508, 521.
Amerikalı, 44, 210, 240, 266, 510.
Amerikan, 240, 273.
Amsterdam, 186.
Anadol, Refik, 325.
Anadolu (-lu, -lular), 75, 76, 78, 215, 216, 273, 301, 339, 340, 344, 466.
Anadolu Ajansı, 576, 599.
Anadolu Grubu, 516, 517.
Anadolu Kaplanları, 343.
Anadolu Kültür A.Ş., 272, 273.
Anadolu'da Vakit, 67.
ANAP, 20, 36, 46, 47, 50, 123, 421.
Anayasa Mahkemesi, 50, 113, 142, 143, 150, 168, 563, 564.

Anglo-Sakson, 17, 27, 75, 248, 455.
Anıtkabir, 213.
Ankara Palas, 68.
Ankara Üniversitesi, 60, 145, 268.
Anlar, Mahmut, 414.
Anneanne Ben Aslında Diyarbakır'da Değildim, 180.
Anneler Günü, 360, 384, 398
Antalya, 466.
Apple, 515, 524.
Araba Sevdası, 103.
Arabistan, 134.
Arafat, 425.
Arap (-lar), 38-46, 89, 90, 100, 160, 245, 246, 285, 296, 306, 315, 342, 356, 467.
Arapça, 39, 99, 111, 212, 275, 313, 390.
Aras, Ömer, 332.
Ardıç, Engin, 46, 102, 309-313.
Arıklı, Ercan, 234.
Arınç, Bülent, 536.
Arman, Ayşe, 190, 248, 289, 295, 298, 299, 317, 324, 348, 349, 353, 354, 359, 409, 413, 425, 446, 474, 482, 503, 518, 524, 527, 553, 557, 558.
Armani, 79.
Arna, Sibel, 531.
Arnavutköy, 400.
Arolat, Metin, 450.
Artan, Nora J., 225.
Arter Reklam Ajansı, 265.
ASKON, 346.
Aslan, Hülya, 397.
Asmalı Konak (TV dizisi), 316.
Asmalımescit, 192, 464.
Aston Martin, 287.
Aşk 101 (TV dizisi), 552.
Aşkın, Yücel, 65.
At Pazarı, 410-413.
Ataklı, Can, 31, 481, 491.
Ataköy (Konakları), 405.
Ataköy Plus (AVM), 420.
Ataman, Kutluğ, 229.
Atasay Mücevherat, 417.
Ataşehir, 186.
Atatürk Havalimanı, 303.
Atatürk Kültür Merkezi (AKM), 39, 41, 570.
Atatürk Orman Çiftliği, 493.
Atatürk, Mustafa Kemal, 79, 81, 215, 216, 229, 260, 492.
Atatürkçü (-lük/-ler), 82, 129, 229, 268.
Atay, Mehmet Volkan 377, 378, 380.
Atay, Mustafa, 377
Atik, Fuat, 197, 203.
Atilla, Nedim, 534, 535.
Atiye Sokak, 410, 411, 450, 451, 565.
Atlantic Records, 280.
Autoban (Mimarlık Şirketi), 323.
Avar, Banu, 242.
Avcı, Hanefi, 157.
Avcılar, 42.
Avrupa (-lı/-lar), 330.
Avrupa Birliği (AB) , 15, 64, 65, 163, 167, 193, 312, 342.
Avşar, Helin 425, 426, 433.
Avusturya, 38.
Ayaspaşa, 499.
Ayaz, Melike Topuz, 383
Aybar, Mehmet Ali, 340.
Aydın, Ahmet, 541.
Aydın, Gülden, 314.
Aydın, Nevzat, 518.
Aydın, Orhan, 361, 362.
Aydın, Yasemen, 528.
Aydınlar, Mehmet Ali, 471.
Aydınlık, 361.
Azerbaycan, 271.
Azeri, 413.
Aziz, Rutkay, 111, 133.
Azizov, Elçin, 413.

B
Babacan, Ali, 102, 469.
Babaoğlu, Haşmet, 229, 302, 326, 330.
Babuşçu, Aziz, 21, 166.
Babylon, 450, 567.
Bağcılar, 125, 420.
Bağdat Caddesi, 137, 218, 230, 434, 443, 444.
Bağdat, Hayko, 149.
Bağış, Egemen, 243.
Bahariye Melek Yatırım Ağı, 520.
Bahçeli, Devlet, 216, 314.
Bahreyn, 39, 413, 480.
Balat, 464.
Balenciaga, 300.
Balıkçı Kahraman Restaurant, 475.
Balıkçıoğlu, Efe Murat, 269, 274, 275.
Balkanlar, 81, 301.
Balkanlıoğlu, Elif, 358, 359.
Balthazar Restoran, 484.
Bangladeş, 345.
Baran, Tuğçe, 106.
Baraz, Rüya, 324.
Baraz, Yahşi, 324.
Barbarosoğlu, Fatma, 316, 372, 374.
Barça, Güven, 434.
Bardakçı, Murat, 184, 268, 277, 427.
Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), 148, 203, 208, 247.
Barlas, Canan, 286.
Barlas, Mehmet, 68, 132, 163, 187, 188, 228, 240, 311.
Barokas, Yakup, 39, 40.
Baron, Marty, 332.
Barselona, 228.
Başakkent, 232.
Başakşehir, 46, 95, 232, 249, 400-402, 404, 428.
Başman, Ali, 487.
Başman, Cevza, 332.
Baştürk, Onur, 329, 330, 414, 415, 550.
Batı (-lı/-lar), 20, 37, 40, 41, 46, 57, 58, 62, 68, 76, 77, 80-82, 84, 94, 110, 136, 138, 141, 142, 145, 152, 153, 158, 159, 167, 173, 174, 184, 200, 201, 212, 214, 223, 229, 235, 236, 245-247, 250, 252, 253, 259, 261, 264, 265, 267, 271, 273, 275, 280, 281, 301, 302, 306, 313, 323, 332, 343, 345, 348, 382, 406, 427, 438, 441, 443, 453, 463, 485, 486, 504, 521, 537, 539, 545, 546, 547, 551, 555.
Batı Kulüp, 459.
Batu, İnal, 331.
Batu, Pelin, 331.
Batum, Süheyl, 171.
Bayar, Atılgan, 412, 453, 454.
Baydar, Oya, 169.
Baydar, Yavuz, 292.
Baykal, Ayşe, 299, 358, 372-374, 393, 394, 396, 397.
Baykar Makina, 520.
Bayraktar, Haluk, 520.
Bayraktar, Selçuk, 520.
Bayraktar, Sümeyye Erdoğan, 373.
Bayrampaşa, 44.
Baysal, Tevfik Rauf, 540, 541.
Bayülgen, Hakan, 197.
Bebek, 13, 54, 64, 72, 104, 218, 221, 224, 229, 235, 316, 324, 413, 416, 423, 444, 447, 459, 471, 473, 474.
Bebek Balıkçısı, 475.
Bebek Camii, 427.
Beef & Fish Food and Travel Türkiye, 506.
Beethoven, Ludvig van, 133, 281.
Beğendik Abi Esnaf Lokantası, 504, 505.
BeIN Connect (TV kanalı), 476, 505.
BeIN Gurme (TV kanalı), 505.
Beki, Akif, 299, 421.
Belbüke Kalekol Üs Bölgesi, 107.
Belge, Murat, 165, 169, 204, 277, 296, 319, 328.

Belgrad Ormanları, 303.
Benardete, Adil, 478.
Benardete, Monik, 182, 478.
Berberoğlu, Enis, 325.
Berk, Aysel, 412.
Berkan, İsmet, 306, 307.
Berkeley, 483-485.
Berlin (-li), 149, 234, 290, 486, 491, 536.
Bermuda Şeytan Üçgeni, 295.
Bersay İletişim Danışmanlığı, 555.
Beşiktaş, 209, 251, 301, 434, 486.
Beverly Hills, 291, 434.
Beyaz Müslümanların Büyük Sırrı – Efendi 2, 79.
Beyaz Türkler Küstüler, 23, 73, 200, 294, 443, 554.
Beyaz Türkler, 21-23, 27-33, 36-38, 41, 45-49, 51, 54-56, 58, 60, 62, 64-85, 90, 93, 94, 96, 98-104, 107, 108, 110, 111, 114-117, 119, 120, 123, 126, 128, 131, 132, 138, 140, 142-144, 148, 151-154, 156, 159, 162-164, 170-188, 191, 193, 194, 197, 199-203, 205, 208-214, 216, 218, 221-224, 226-252, 254, 259, 260, 266, 267, 273, 279-281, 286, 289, 291, 294-296, 301, 302, 312, 314-317, 319, 342, 343, 346 349, 351, 353-355, 369, 373, 400, 413, 418-420, 425, 430, 433-435, 441, 443-449, 451, 453-456, 465, 467, 469, 474, 475, 480, 482, 484, 487, 499, 501-503, 507-510, 512, 520-522, 534, 542, 545-549, 552, 554-558.
Beyaz Türklerin Günah Defteri, 82.
Beykoz, 402, 499, 503.
Beylerbeyi, 402.
Beymen Brasserie, 449, 463.
Beymen, 79.
Beyoğlu, 39, 40, 43, 53, 324, 437, 444, 457, 508, 510, 550.
Beyrut Kafe, 410.
Beyrut, 55, 413, 415
Biden, Joe/Joseph R., 106, 107, 330, 331.
BigChefs Restaurant, 474, 475.
Bild, 332.
Bildirici, Faruk, 27, 29, 288.
Bilecik, 599.
Bilgili, Serdar, 508.
Bilgin, Oğuzhan, 205, 259, 376.
Bilici, Mücahit, 23, 301, 302, 341, 408.
BionTech aşısı, 555.
Bir Başkadır (TV dizisi), 23.
Bir Beyaz Türk'ün Hafıza Defteri, 170, 181.
Bir, Ali Atıf, 299.
Bir, Çevik (Orgeneral), 47, 51.
Birand, Mehmet Ali, 157, 163.
Birer, Burak, 377.
Birer, İbrahim, 380.
Biret, İdil, 183.
BirGün, 86, 169, 228, 285, 507, 525, 551.
Birinci Dünya Savaşı, 45, 82, 342.
Birleşik Arap Emirlikleri, 43.
Birsel, Gülse, 286, 439, 440.
Birsel, Murat, 286.
Bizim Aile, 376.
Blinken, Antony, 331.
Bloomberg HT (TV kanalı), 519.
BMW, 576, 580, 581, 594, 595.
Bodrum, 332.
Boğaz / Boğaziçi, 13, 40, 54, 55, 104, 107, 141, 208, 216, 247, 255, 330, 331, 367, 400, 402, 405, 406, 410, 413, 415, 424, 427, 434, 441, 459, 465, 466, 471, 488, 499, 515, 570.
Boğaziçi Üniversitesi, 23, 189, 254, 255, 327, 331, 465, 551, 570.
Boland, Vincent, 116.
Bolat, Ömer, 68, 343.
Bomonti, 464, 510.
Bomontiada, 567.
Bonzon, Ariane, 167.

Bora, Tanıl, 23, 253, 263, 456.
Boran, Behice, 340.
Bordeaux, 477.
Borders zincir mağazaları, 290.
Borusan Holding / Otomotiv, 121, 195-198.
Bostancı, Özcan, 531.
Boşnak, 478.
Botura, Massimo, 483.
Bouchon Bakery, 289.
Bourdain, Anthony, 210.
Bozcaada, 507.
Bozkırlı, Tuğçe, 397.
Böhürler, Ayşe, 383, 388.
Bradlee, Ben, 325, 326.
Brezilya, 542.
Brûlé, Tyler, 318.
Bugün, 102.
Bulaç, Ali, 49, 50, 115, 116, 299.
Bulu, Melih, 255, 551, 570.
Burgazada, 604.
Burj al Arab Oteli, 352.
Bursa, 352, 383, 434.
Büfeci İslamı, 235, 314-317.
Bülbülderesi Mezarlığı, 83.
Büyük Kulüp, 459.
Büyükada, 41.
Büyükanıt, Yaşar (Orgeneral), 129, 563.
Büyükçekmece, 42, 405.
Büyükhanlı, Volkan, 332.

C

Cabas, Mirgün, 160-162.
Caddebostan, 303, 304.
Caffè Nero, 508, 563.
California, 32, 483, 484, 518, 531.
Can, Eyüp, 185, 186, 189, 498.
Can, Osman, 150, 168.
Can, Sibel, 374, 408.
Capital, 177, 481.
Capitol (AVM), 419.
Caprice Hotel, 341, 408, 409.
Caymaz, Birol, 139.
Cebeci, Büşra, 418.
CeHaPe zihniyeti, 247, 249, 251-254, 267, 548.
Cemal, Hasan, 145, 149, 151, 156, 157, 159, 227, 292.
Cemile Sultan Korusu, 372.
Cenevre, 482.
Cengiz, Demet, 413, 466.
Cerrahoğlu, Nilgün, 42, 159, 194, 366-368, 405, 406, 486, 487.
Cevahir Alışveriş Merkezi, 419, 420, 562.
Cezayir Yokuşu, 454.
Charlie Hebdo, 569.
Chef's Arena, 505.
Cherokee, 367.
Chez Panisse Restaurant, 484, 485.
Child, Julia, 484.
Cıvaoğlu, Güneri, 29-31, 116, 117, 330-332, 466, 467, 475, 477-481, 488, 490-492, 498, 499, 506.
Cidde, 426.
Cihangir, 53, 466, 550.
Cinmen, Işıl, 415, 416, 528.
Cins, 48.
Civelek, Fatma, 419.
Civelek, Zafer, 323
Clubhouse, 328, 329.
CNN Türk (TV kanalı), 103, 119, 144, 161, 206, 298, 405, 476, 516, 519, 536, 568.
Coca Cola, 466, 519.
Cordain, Loren, 541.
Cosmopolitan, 353, 377, 378, 381.
Coşkun, Bekir, 108, 114, 118, 120, 123-125, 127, 129, 146, 147, 161, 197, 205-207, 288, 536, 537, 548.
Côte d'Azur, 303.

COVİD-19, 15, 20, 169, 433, 462, 484, 503, 529, 543, 554, 569.
Cömert, Yusuf Ziya, 114, 197.
Culinary Backstreets, 505.
Cumhur İttifakı, 395.
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 59, 68, 84, 105, 114, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 127, 128, 134, 142, 144, 146, 148, 152, 171, 175-178, 199, 208, 209, 211, 213, 218, 221, 223, 230, 232, 246-247, 249-254, 274, 311, 312, 435, 467, 493, 558, 568.
Cumhuriyet Mitingleri, 108, 111.
Cumhuriyet, 13, 20, 27, 29, 42, 46, 78, 94, 111, 112, 124, 142, 146, 167, 171, 194, 199, 207, 216, 231, 232, 261, 271, 279, 285, 298, 320, 321, 331, 360, 366, 389, 405, 443, 447, 486, 501.
Cündioğlu, Dücane, 546.

Ç
Çak, Şafak, 404, 405.
Çakır, Elif, 298, 412
Çakır, Ruşen, 159, 161, 162, 273, 274, 351, 352, 359, 360, 563.
Çalar, Büşra Nur, 421-423.
Çalışlar, İzzeddin, 440, 466.
Çalışlar, Oral, 157.
Çamlıca, 303, 402, 403, 410, 415.
Çamovalı köyü, 532.
Çamurdan, Yunus Bakihan, 540, 542.
Çanakkale, 618.
Çandar, Cengiz, 47, 151, 159, 168, 212, 330.
Çankaya Köşkü, 139, 368, 474.
Çapa, Ahmet, 459.
Çapa, Celal, 324, 459.
Çapa, İzzet, 292, 319, 437, 462.
Çarmıklı, Banu Hakan, 332.
Çarmıklı, Osman, 323.
Çarşamba, 137, 239, 387, 451.
Çayyolu, 434.
Çelebi, Ahmet, 323.
Çelebi, Süleyman, 467
Çelebi, Tamara, 323.
Çelenk, Sevilay. 268, 271.
Çelik Motor Şirketi, 517.
Çelik, Hüseyin, 150, 517.
Çelik, Sadık, 199.
Çeliktepe, 95.
Çeşme, 62, 137, 154, 156, 409, 521, 535.
Çetin, Sinan, 286, 288, 366.
Çetinkaya, Burcu, 195, 196.
Çevik, İlnur, 51.
Çırağan Sarayı, 352.
Çiçek, Cemil, 113.
Çiçekçi, Gülsüm, 382, 387, 389.
Çiftçi, Figen, 332.
Çiller, Tansu, 132, 556.
Çin (-li), 57, 367, 518, 569.
Çongar, Yasemin, 86.
Çölaşan, Emin, 51, 120, 161, 207.
ÇYDD, 448.

D
D&R mağazaları, 377.
Dadaloğlu, 215.
Dağ, İhsan, 139.
Dağbelen, 533.
Danimarka (-lı), 331, 536.
Darüşşafaka Cemiyeti, 184.
Davos, 144, 212, 253, 368.
Davran, Cem, 43.
Davutoğlu, Ahmet, 192, 422.
Dayı'nın Yeri, 412.
Defter, 454.
Delivery Hero Şirketi, 518.
Demircan, Ahmet Misbah, 265, 324.
Demirci, Latif, 19.
Demirel, Serhat, 537.

Demirel, Süleyman, 556.
Demirkaya, Tunç, 532.
Demirkıran, Afif, 47.
Demirkubuz, Zeki, 412.
Demirören Grubu, 317, 488, 565, 568.
Demirören, Erdoğan 425, 488.
Demirören, Revna, 332.
Demirören, Tülin, 425.
Demirtaş, Selahattin, 211, 213, 224, 267, 446, 447.
Demokrat Parti (DP), 20, 176.
Demokratik Sol Parti (DSP), 47, 114.
Demokratik Toplum Partisi (DTP), 47.
Dengir, Mir Mehmet Fırat, 130.
Denizcilik İşletmeleri, 414, 417.
Derviş, Kemal, 94-96, 101.
Deveci, Nihan, 42.
Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (DSİP), 156.
Didim, 408.
Diekmann, Kai, 332.
Digitürk, 366.
Diler, Ergün, 208.
Dilipak, Abdurrahman, 424.
Dink, Hrant, 163.
Dire Straits, 266.
Diriliş Ertuğrul, 270, 271.
DİSK, 467.
Dişli, Şaban, 163.
Diyanet İşleri Başkanlığı, 381, 545.
Diyarbakır, 180, 202.
Doğan Medya Grubu, 317, 447, 565.
Doğan, Aydın, 546.
Doğan, Nihat, 135.
Doğan, Oya, 352, 369, 402, 409, 425.
Doğmuş, Üryan, 210.
Doğru Yol Partisi (DYP), 20, 36, 46, 47, 50.
Doğulu, Kenan, 408.
Doha, 480.
Dolmabahçe, 419.
Doluca Şarapları, 487, 488, 500, 501, 562.
Doruk, Zehra, 533.
Dökmen, Üstün, 542.
Dölen, Tevfik, 459.
Dönme (-ler), 79-83, 193, 253.
DP bkz. Demokrat Parti
Dragon's Den, 519.
Dubai, 585.
Ducasse, Alain, 480.
Duke, David, 128.
Duna, Cem, 58, 59, 152, 204.
Dutal, Ali, 422.
Dündar, Can, 314.
Dündar, Uğur, 134, 157, 315.
Dünya Bankası, 94, 102.
Dünya Ekonomik Forumu, 143, 144, 212.
Dünya Kadınlar Günü, 550.
Dünya Sağlık Örgütü, 543.
Dünya, 323, 534.
Düzensiz.org platformu, 158.

E

EBRD, 356.
Ecevit, Bülent, 67, 123.
Eczacıbaşı Holding, 527.
Eczacıbaşı, Bülent, 527.
Eczacıbaşı, Filiz Sarper, 323.
Eczacıbaşı, Oya, 324.
Edirne, 192.
Efendi – Beyaz Türklerin Büyük Sırrı, 79, 80, 82, 317.
Efes Pilsen, 495.
Efes Ultra Maratonu, 555.
Efruz Bey, 103.
Ege, 36, 85, 87, 88, 135, 175, 180, 318, 505, 529, 532-535, 555.
Ege'de Son Söz, 534, 535.
Eğin, Oray, 13, 22, 27, 28, 53, 54, 71-74, 100-102, 110, 111, 114, 120, 123, 132, 133,

142, 143, 149-151, 154, 156, 157, 159, 162, 164, 175, 176, 183, 191, 193, 209-211, 227, 228, 233-235, 237-240, 259, 260, 279, 280, 286-294, 296, 298, 300, 316, 317, 319-325, 327-330, 332, 340, 353, 355, 420, 449, 454, 462, 474, 475, 477, 479, 482-485, 487, 488, 503, 508, 510, 511, 523, 524, 530, 535, 536, 540, 552, 556, 558.
Ehlisünnet TV, 451, 452.
Ekinci, Heves, 332.
Ekiz, Safiye, 373.
El Bulli Restaurant, 483.
El Kaide, 295, 323.
Elazığ, 248, 342.
Elle, 378, 398, 446.
Elter, Cansu, 531.
Emek Sineması, 39.
Emel The Muslim Life Style Magazine, 377.
Eminönü, 42, 43, 83.
Emlak Konut, 400.
En Noir, 291.
Enda, 381.
Enderun Eğitim Vakfı, 352.
Ensar Vakfı, 226, 263.
Eraslankılıç, Türkan, 397.
Erbakan, Fatih, 352
Erbakan, Necmettin, 47, 346, 352, 368, 556.
Erbil, Cevat, 486.
Erbil, Deniz, 464.
Ercan, Fikret, 292.
Erçetingöz, Kenan, 506.
Erdem, Aynur, 387.
Erdem, Eren, 267.
Erdem, Tarhan, 124, 190.
Erdoğan, Bilal, 553.
Erdoğan, Emine, 252, 354, 361, 368.
Erdoğan, Recep Tayyip, 21, 38, 42, 51, 60, 62, 64-70, 74, 77, 89, 93, 102, 103, 105, 106, 113, 115, 118-120, 123, 125, 127, 128, 130, 133, 134, 142-146, 148, 154, 156, 159, 162-170, 177, 187, 190-192, 194, 199-204, 208, 211-216, 227-233, 239-244, 246-251, 253-255, 259, 263-265, 267-269, 271, 273, 277, 280, 292, 340, 341, 348, 354, 377, 395, 400, 401, 417, 433, 443, 446, 447, 452, 455, 474, 492, 493, 498, 504, 546, 547, 549-552, 554, 556, 558, 561, 562, 563, 567, 569.
Erenköy, 508.
Ergenekon (Davası), 77, 140, 164, 167, 292.
Ergin, Sedat, 330, 331, 487, 488.
Ergun, Uğur, 28.
Ergülen, Haydar, 169.
Ergün, Halil, 151.
Erkekçe, 234, 428.
Erkilet, Alev, 384, 387.
Erkin, Atıl, 520.
Ermeni (-ler), 171, 313.
Erol, Ali K., 507.
Erozan, Sahir, 331, 332, 491.
Ersavaştı, Enis, 414, 416.
Ersoy, Arif, 340.
Ersoy, Pervin, 332.
Ertan, Nazlan, 534, 535.
Ertegün, Ahmet, 280.
Ertuna, Çağdaş, 163, 450, 451, 509, 510.
Eryılmaz, Tuğrul, 321, 322, 325, 327, 455.
Erzincan, 342, 565.
Erzurum, 301.
Es, Merve, 382.
Esayan, Markar, 81, 82, 141, 142, 203, 239, 241-243.
Esenköy, 408.
Eski Kafa (Kafe), 410-412.
Eski Türkiye, 21, 226, 548, 552, 558.
Eskişehir, 137, 323, 324, 357, 383, 434.
Esmersoy, Burcu, 525.
Ethem, İbrahim, 345.

Etiler, 123, 217.
Etiyopya, 303.
Evliyazade ailesi, 79.
Eygi, Mehmed Şevket, 75, 81, 83, 359, 375, 376.
Eyilik, Hatice Begüm, 332.
Eyüboğlu, Alize Dinçkök, 472.
Eyüp Sultan, 246.
Eyüp, 420.
Ezikoğlu, Çağlar, 547.

F
Facebook, 44, 133, 225, 291, 391, 515, 518, 523, 562, 565, 566.
Fadıllıoğlu, Zeynep, 474, 483.
Falih Rıfkı (Atay), 67, 124.
Falling star akımı, 391, 393.
Farsça, 275.
Fas (-lı), 39, 502.
Fat Duck Restaurant, 483.
Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, 270
Fatih Sultan Mehmet, 345.
Fatih, 46, 137, 210, 246, 410-413, 415, 429, 446, 451.
Fazilet Partisi (FP), 50.
Felâtun Bey ile Rakım Efendi, 103.
Fener, Mustafa 265.
Fenerbahçe Spor Klübü, 398.
Fenerbahçe, 303.
Fenix Restaurant, 474, 483.
Fereli, Melih, 229.
Ferhangil, Ayşe, 372, 373.
Ferreri, Marco, 491.
Ferry, Bryan, 227.
FETÖ, 227, 228, 347, 401.
Feyziye Mektepleri, 437.
FHS Turizm, 505.
Fırat, Gökçe, 179, 180, 202.
Fırat, Önder, 55.
Filistin (-li), 81, 212.
Filiz, Şahin, 424.
Fincan Restoran, 292.
Fincher, David, 266.
Firefly Şirketi, 521.
Firuzağa Kahvesi, 454.
Florya, 402, 405, 417, 418.
Foça, 535.
Food and Travel Türkiye, 506, 564.
Fortune 500 Türkiye listesi, 481.
Frankfurt Kitap Fuarı, 268.
Frankfurt Uluslararası Havaalanı, 511.
Frankie Restaurant, 459, 473, 498.
Fransa, 477, 480.
Fransız (-lar), 273, 477.
Fransızca, 332, 510.
French Laundry Restaurant, 289.
Fulya, 405.

G
G-20 Zirvesi, 361.
G-Mall, 419, 420.
Galatasaray (Adası/Lisesi), 550.
Galleria (AVM), 419, 420.
Garih, Tal, 332.
Gates, Bill, 522.
Gazeteport.com, 78, 79.
Gazi Üniversitesi, 259.
Gaziantep (-li), 341.
Gazze (-li), 144, 212.
Gebze, 520.
Gecce Guide, 506.
Geldof, Bob, 500.
Gencebay, Orhan, 268.
Genç, Nihat, 171, 172.
Gençler İçin Sosyal Medya İlmihali, 390, 399.
Genelkurmay Başkanlığı, 113, 562.
Gentlemen Türkiye, 478.
Georgetown, 290, 291.
Gere, Richard, 291.

Geyikli Köşk, 323.
Gezi Parkı/Olayları, 84, 168, 201-205, 208, 211, 224, 225, 229, 241, 243, 260, 262, 272, 274, 295, 447, 456, 457, 500, 540, 566.
Gina Restaurant, 463, 470.
Girişimci İşadamları Vakfı, 520.
Giritlioğlu, Tomris, 321, 454.
Gittigidiyor, 517, 518, 561, 565.
Global Alkol Politikaları Sempozyumu, 492.
Goebbels, Joseph, 277.
Goldman Sachs, 356.
Google, 324, 391, 518, 562.
Gökbayrak, Umut, 534.
Gökdel, Şirin, 532.
Gökdel, Volkan, 532.
Gökmen, Yavuz, 124.
Göksel, Ali Esad, 479.
Göktürk, 530.
Göktürk, Gülay, 102.
Göle, Nilüfer, 36, 80, 341, 408.
Gönensin, Okay, 229, 230, 321.
Gönültaş, Nuh, 401.
Görmüş, Alper, 166.
Graham, Lindsay, 134.
Greenwich Village, 455.
Gusto, 485.
Gül, Abdullah, 60, 108, 111, 128-130, 139, 142, 165, 474, 563.
Gül, Hayrünnisa, 138, 368, 474.
Güldemir, Ufuk, 27-29, 72-74, 80, 84, 144, 175, 183, 297, 298, 314-317, 449, 511, 546, 561.
Gülen, Fethullah, 162, 227, 236, 295, 298, 342, 343, 347, 388.
Gülistan, 376.
Gülman, Feryal, 332.
Gülşen, Rahşan, 295.
Gültepe, 95, 309.
Gümrük Birliği, 132.
Gümüşsuyu, 100.
Gün, Nil, 542.
Günal, Asena, 273.
Günay, Kaan, 521.
Günaydın, 271.
Gündeş, Ebru, 414.
Gündoğan, 151.
Güneştekin, Ahmet, 324, 332.
Güney Amerika, 180.
Güney, Yılmaz, 269.
Güneydoğu Anadolu, 32, 87.
Gürel, Aykut, 54.
Gürel, Lale, 356.
Güreli, Hüsnü, 323.
Gürpınar, Doğan, 28, 29, 82, 153, 158, 203, 259, 260, 268, 269, 334, 402, 403, 413, 543, 547.
Gürsel, Kadri, 152.
Gürses, Kemal Gökhan, 19, 86.
Gürsoy Grup, 265.
Gürsoy, Hasan, 265.
Güven, Ozan, 586.
Güzel, Sami, 356.

H

Habermas, Jürgen, 78, 413.
Habertürk, 22, 38, 287, 437, 485.
Hacamat, 262.
Hakan, Ahmet, 73, 75, 119, 123-125, 153, 154, 169, 170, 191, 206, 221, 298-300, 302, 305, 307, 313, 322, 328, 347, 348, 391, 393, 409-411, 413, 414, 444, 447, 451-453, 470, 487, 488, 507, 537, 557.
Hakko, Cem, 323.
Hakyemez, Feyza 397.
Halk TV, 271, 562.
Halkalı, 186.
Halkların Demokratik Partisi (HDP), 209, 211, 216, 218, 219, 221, 223, 224, 267, 446, 447, 456.

Hamas, 144.
Hanefi (-ler), 38.
Hara, Metin, 542.
Harbiye, 459.
Harley-Davidson, 550.
Harper's Bazaar, 286.
Harvard, 78, 327.
Hasoğlu, Zeynep, 380, 381.
Hatipoğlu, Yasin 114.
Hayyat-ı Mahir, 380, 381.
Hesna, 381, 387.
Hey Girl, 382.
Hıristiyan (-lar, -lık), 254.
Hilal Konutları, 402.
Hillside City Club, 539.
Hindistan, 418.
Hint, 423.
Hollywood, 326, 480.
Huqqa, 403, 411, 413-415, 417, 418, 566.
Huzur Sokağı, 340, 396.
Hünal, Teoman, 476, 486.
Hürriyet, 483, 486-490, 492, 493, 499, 502-511, 517-519, 521, 522, 524, 525, 527, 534, 537, 539, 540, 543, 550, 553, 555, 557, 568, 570.
Hüseyin (Mekke Şerifi), 45.
Hyatt Oteli, 295.

I-İ

Ihlamur Kasrı, 421, 422.
Ilıcak, Nazlı, 102, 106, 107, 141, 162, 187, 242.
IPSOS Pazar Araştırma ve Danışmanlık Hizmetleri A.Ş., 87.
Irak, 39, 220, 323.
Işık Lisesi, 344, 345.
Işık, Ahmet, 517.
Işık, Selen Pınar, 232.
IŞİD, 16, 295.
İBB bkz. İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İbn Haldun Üniversitesi, 264, 265.
İç Anadolu, 87, 154, 176, 502.
İçkale, Nadire, 366, 425.
İçkale Şirketler Grubu, 425.
İdris, Mevlana, 410, 412.
İETT, 420.
İGDAŞ, 138.
İhsanoğlu, Ekmeleddin, 211-213, 426.
İkinci Cumhuriyet, 126, 163, 313, 563.
İkinci Dünya Savaşı, 28.
İkitelli, 31, 546.
İkra, 381, 382.
İKSV, 16, 279, 323.
İktibas, 421.
İlkadım, 352.
İmam Hatip (Liseleri), 16, 17, 114-116, 187, 213, 214, 226, 276, 340, 375.
IMF, 102.
İnan, Ercan 465, 466.
İnce, Muharrem, 123, 230-232.
İnce, Özdemir, 360.
İncedayı, Cevdet Kerim, 124.
İncili Gastronomi Rehberi, 506.
İngiliz, 118, 246, 266, 273, 314, 356, 519.
İngilizce, 20, 22, 28, 37, 94, 181, 212, 242, 254, 321, 324-332, 384, 388, 398, 429, 475, 512, 515, 522, 523, 527, 532, 542.
İngiltere, 30, 181, 201, 227, 228, 377, 388, 500, 569.
İnönü, Erdal, 449.
İnönü, İsmet /İsmet Paşa, 124, 493.
Instagram, 372, 394-399, 419, 422, 478, 503, 523, 525, 565.
Ionesco, Eugène, 486.
İpekçi ailesi, 234.
İpekçi, Abdi 440.
İpekçi, Cemil, 131, 445.
İran, 138, 163, 190, 549.
İrlanda (-lı), 82, 227, 243, 290, 500.

İSKİ, 205.
İskoç viskileri, 492.
İslam/İslamiyet, 16, 20, 41, 45, 68, 71, 72, 77, 82, 118, 129, 146, 157, 158, 164, 168, 174, 191, 194, 210, 211, 214, 235, 245, 250, 269, 274, 275, 278, 280, 304, 314, 315-317, 339-341, 345, 346, 356, 357-359, 368, 370, 376, 387, 390, 399, 403, 408, 412, 416, 423, 435, 437, 502, 513, 545, 550, 557.
İslamcı (-lar), 20, 28, 38, 47, 59, 60, 62, 72, 73, 75, 81, 83, 125, 130, 132, 157-162, 167, 172, 204, 238, 239, 253, 261- 263, 273-275, 278-280, 298-301, 313, 316, 317, 341, 346, 353, 354, 359, 360, 368, 375, 376, 389, 401, 405, 406, 410, 422, 443, 445, 452, 504, 547, 554.
İsmailağa Cemaati, 451.
İspanya, 227, 228, 406, 502, 504.
İspanyol, 408, 488.
İsrail, 38, 39, 84, 114, 144, 212, 253.
İstanbul Bilgi Üniversitesi, 136, 139, 342, 377, 498.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), 16, 51, 200, 243, 394, 400.
İstanbul Kadın Girişimciler Kurulu, 519.
İstanbul Kalkınma Ajansı, 43.
İstanbul Life, 19, 23, 441, 444.
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 88.
İstanbul Sözleşmesi, 551, 565, 570.
İstanbul Şehir Üniversitesi, 412, 569.
İstanbul Ticaret Odası, 519.
İstanbul Üniversitesi, 358, 377, 381, 532.
İstiklal Caddesi, 39, 267, 419, 459, 535.
İstiklal Marşı, 151, 212.
İstinyePark, 405, 420, 464, 471, 508, 563.
İsviçre, 13, 247, 304, 354, 455.
İtalya, 406, 438, 478, 480, 490, 502, 504.
İtalyan, 23, 127, 266, 469, 479, 480, 483, 485, 491, 506.
İttihat ve Terakki Cemiyeti, 81.
İTÜ, 16, 434, 515.
İz TV, 511, 532.
İzdiham, 262.
İzmir, 38, 80, 114, 119, 124, 126, 134, 137, 138, 216, 237, 266, 301, 314, 340, 403, 503, 505, 532-535, 555, 563.
İzmit, 42.
İznik, 323.
J
Japonya, 35, 205, 519.
Jena Kafe, 412.
Joseph, Sarah, 377.
Jön Türkler, 131.
Jüpiter Group, 471.
K
Kabataş, 42.
Kâbe, 551.
Kaçan, Hasan, 265.
Kadercan, Burak, 548.
Kadıköy, 42, 43, 230, 251, 303, 304, 351, 343, 550.
Kadın Kimliği, 376.
Kadın ve Aile, 376.
Kadınlar Günü, 384, 550.
Kadifekale, 137.
Kadir Has Üniversitesi, 554.
Kafa, 262.
Kafkas (-lar), 81, 301.
Kâğıthane, 39.
Kahire, 212, 213, 275.
Kahraman, Hasan Bülent, 176, 177, 223, 224.
Kaktüs, 322, 354, 508.
Kalçık, Tuba, 271, 272.
Kalın, İbrahim, 265.
Kalyon İnşaat, 265.
Kalyoncu, Mehmet, 265.
Kamçatka, 587.
Kamer, Cihan, 414, 417.

Kanaat Lokantası, 410.
Kanada (-lı), 201, 225, 531.
Kanadoğlu, Sabih, 108.
Kanal 7 (TV kanalı), 199, 298, 299.
Kanal D (TV kanalı), 157, 476, 505, 516, 568.
Kandil, 104, 180, 220, 221.
Kandilli, 13, 104, 372, 403.
Kanyon (AVM), 420, 470.
Kapalıçarşı, 339.
Kaplan, Hilâl, 203, 207, 212, 213, 255, 369, 387, 388, 391.
Kaplan, Yusuf, 599.
Kaplanoğlu, Semih, 412.
Karaboğa, Kezban, 534.
Karaburun, 314.
Karaca Group, 506.
Karaca, Işın, 54.
Karaca, Nihal Bengisu, 298, 408, 409.
Karacaoğlan, 215.
Karadeniz, 87, 88, 135, 241, 488.
Karaduman, Mustafa, 357.
Karagülle, Derya, 332.
Karahasanoğlu, Ali, 213, 214.
Karakaya, Hasan, 206, 207.
Karakaya, Tevhit, 565.
Karaköy, 42, 83, 464, 510.
Karaman, Hayrettin, 146, 390, 391.
Karar, 239, 299, 422, 423, 427.
Karatay Diyeti, 540, 541.
Karatay, Canan, 540-542.
Kardeşler, Onur, 521.
Kardüz, Ali Rıza, bkz. Uras, Güngör
Karhan, Sevinç, 397.
Kariye Müzesi, 412.
Kariye Pembe Köşk, 412.
Karşıyaka, 434.
Kartal, 42.
Kartalkaya, 351, 471.
Kasımpaşa, 413, 547.
Katmandu, 531.
Kavaklıdere Şarapları, 292, 487.
Kavala, Osman, 272, 273, 568.
Kaya, Pelin, 329.
Kayı, Nazlı, 525.
Kayıkçı, Büşra, 280.
Kaymak, Özgür, 44, 45.
Kaymak, Şükran, 397.
Kayseri, 209, 301, 341, 342, 355, 482.
Kayuka, Jan Klod (Dr.), 540.
Keçiören, 421, 422.
Kekeç, Ahmet, 206, 306.
Keller, Thomas, 289, 328.
Kemalist (-ler), 22, 36, 41, 46, 48, 60, 66, 68, 69, 73, 82, 108, 113, 119, 120, 126-130, 133, 134, 139, 140, 153, 159, 160, 171, 192, 207, 210, 213, 214, 223, 226, 241, 243, 247, 250, 254, 263, 271, 301, 302, 313, 360, 373, 376, 406, 420, 430, 547-549, 557.
Kemer Country, 404.
Kennedy, Jackie, 94.
Kent, Muhtar, 466.
Kenya, 308.
Keser, Ahmet, 456.
Ketel One Votkası, 481.
Keten, Emre Tansu, 46, 261-263, 268, 278, 333, 334, 401.
Kılıç, Haşim 143.
Kılıç, Merve Sena, 195.
Kılıç, Yekta, 232.
Kılıçarslan, İsmail, 48, 263, 388, 395, 396, 428, 430.
Kılıçdaroğlu, Kemal, 154, 163, 177, 178, 192, 252, 311, 568.
Kıpçak, Cihan, 210.
Kıraç, İnan, 38, 324.
Kıranşal, Abdülaziz, 390, 399.
Kırıkkale Üniversitesi, 113, 157.
Kırıkkanat, Mine G., 35, 43, 46, 303-305.

Kırım, Arman, 476.
Kırmızıgül, Mahsun, 324, 454.
Kısakürek, Necip Fazıl, 268.
Kıvanç, Taha bkz. Koru, Fehmi
Kız Kulesi, 480.
Kızılcahamam, 144.
Kızılkaya, Muhsin, 96, 324.
Kızıltaş, Ekrem 47.
Kiğılı ailesi, 426.
Kiğılı, Esra Seziş 372, 396.
Kiler Grubu, 405.
Kilner, Scott Frederic, 331.
King of the Convenience, 408.
King, Martin Luther, 474.
Kings of Leon, 266.
KİPTAŞ, 16, 185, 400.
Kiraz Halkla İlişkiler, 292.
Kiraz, Rezzan, 425.
Kitchenette Restaurant, 414.
Kocabıyık, Asım, 121.
Koç Holding Grubu, 30, 187, 324, 479, 553.
Koç Üniversitesi, 417.
Koç Vakfı, 229.
Koç, Kübra 397.
Koç, Rahmi, 479, 531, 553.
Koç, Vehbi, 229, 330.
Koçak, Dilara, 540.
Koçyiğit, Hülya, 268.
Koleksiyon Mobilya, 533.
Koloğlu, Sina 108.
Komsomolskaya Pravda, 361.
Komünizmle Mücadele Derneği, 340.
Konda Araştırma ve Danışmanlık Şirketi, 85, 188, 190.
Kongar, Emre, 296.
Konya (-lı), 136, 137, 341, 342, 377, 459, 520.
Korkmaz, Sezgin Baran, 38.
Koru, Fehmi (Taha Kıvanç), 173, 174, 315, 469, 470.
Kozanoğlu, Can, 23, 36, 160.
Kozanoğlu, Hayri, 23.
Körfez ülkeleri, 46, 409, 424.
Köy Enstitüleri, 58, 312.
Kreuzberg, 234.
Ku Klux Klan, 128.
Kucuroğlu, Ayşe, 324.
Kulin, Ayşe, 237, 238, 268, 435, 615.
Kurban Bayramı, 589.
Kurt, Cüneyt, 459.
Kurtbay, Berke, 476.
Kuruçeşme Ece Bar, 54, 55, 319.
Kuruçeşme İskele Restoran, 55.
Kuruçeşme, 98, 360, 414-416, 539, 540.
Kuşadası, 534.
Kuştepe, 309.
Kutan, Recai, 50, 114.
Kutlu, Ali Nur, 212, 245-247, 249, 455.
Kutman, Sibel, 488, 500, 501.
Kuveyt (-li), 39.
Kuzguncuk, 331.
Kuzu, Burhan, 64, 216, 412.
Kuzuloğlu, Serdar, 41.
Küçük İskender, 269.
Küçük, Yalçın, 80, 81, 84.
Küçükçınar, Altan, 520.
Küçükgirgin, Murat, 533.
Küçükkaya, İsmail, 21, 59, 60, 123, 294.
Kümeli, Taylan, 540.
Kürt (-ler), 576.
Kütahyalı, Rasim Ozan, 221.

L

Le Bernardin Restaurant, 484.
La Cuccina Italiana, 506, 564.
La Torre Restaurant, 472.
Ladino, 312.
LÂHASÜMÜT (Laik Hanefi Sünni Müslüman Türk), 38.

Laila, 55, 98.
Lale Devri, 39.
Larkin, Maurice, 109.
LAST (Laik yaşam tarzına sahip Sünni Türk), 38, 221, 232.
Latife Hanım, 368.
Lavanda Restaurant, 467.
Le Méridien Oteli, 471.
Lekesiz, Ömer, 261.
Lena Kafe, 410.
Lennon, John, 248.
Levanten (-ler), 342.
Levent Loft, 405.
Levent, 30, 34, 175, 444, 505, 510, 518, 527.
LGBTİ, 550, 551, 567.
Liberal Düşünce Topluluğu, 157.
Lima, Adriana, 542.
Lipton çayları, 349.
Livaneli, Zülfü, 105, 214, 216, 270, 324, 327, 328, 435.
Londra, 32, 55, 183, 190, 206, 228, 325, 377, 391, 421, 480, 482, 483, 485, 531.
Lopez, Jennifer, 383.
Los Angeles, 289, 325, 476, 521, 528.
Lozan, 582.
Lucca Restaurant, 72, 413-415, 427, 463, 473, 474.
Lucia, Paco de, 408.
Lübnan, 39.

M
Mabeyn Köşkü, 474.
Machler, Bettina, 323.
Maça Kızı Hotel, 491.
Maçka, 281, 437, 441, 443, 450, 453, 464, 480, 510.
Madrid, 228.
Mağden, Perihan, 322.
Malatya, 27, 28, 144.
Malezya, 549.
Malhan, Faruk, 533, 558.
Mandela, Nelson, 549.
Manisa, 422, 563.
Mansur, Lale, 151.
Mardin, Şerif, 28, 545, 563.
Margulies, Roni, 149, 150, 156.
Markafoni, 517, 518, 564, 565.
Marksist (-ler), 164, 322.
Marksizm, 158.
Marmara Pera, 481.
Marmara Üniversitesi, 261.
Marmara, 87, 88
Marmaris, 137, 216.
Martin, Andrew, 474.
Maslak, 387, 364, 508, 510, 518, 527.
Master Chef Türkiye Yarışması, 505.
Mayruk, Yıldırım, 54.
Mclerney, Jay, 290.
McLuhan, Marshall, 227.
Mecidiyeköy, 324.
Medine, 427.
Medyascope TV, 273, 418.
Mehter Marşı, 278.
Mekke, 45.
Mekteb-i Sultani, 143.
Mektup, 376.
Memecan, Salih, 19, 162.
Menderes, Adnan, 31, 48, 79, 99, 143, 145, 232, 262.
Menekşe Plajı, 418.
Mengi, Ruhat, 242, 349.
Menzil Cemaati, 347.
Meral, Rıza, 347.
Mercedes, 367, 417, 558.
Merkez Bankası, 96, 101-104.
Mermerci, Derin, 54.
Mermerci, Tansa, 323.
Mersin (-li), 341.

Mert, Nuray, 19, 22, 23, 94, 153, 171, 172, 183, 261, 278, 279, 281, 302, 306, 307, 345, 441, 443, 444, 488.
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii, 83.
Mescid-i Haram, 427.
Mescid-i Nebevi, 427.
Messt (Restaurant), 410, 411.
Meşe, İlknur, 357, 383, 384.
Metiner, Mehmet, 447.
Metrocity (AVM), 419.
Mey İçki Grubu, 481, 491, 492.
Mezdeke, 408.
MGK, 47, 49, 51, 231, 286, 300.
Mısır (-lı), 67, 212, 246.
Mısır Çarşısı, 459.
Mia Mensa Restaurant, 589.
Miami, 55, 331.
Microsoft, 515.
Middleton, Kate, 367.
Mikla Restaurant, 463, 467, 481.
Milano, 480.
Millî Gazete, 47, 75, 83, 84, 114, 212, 285, 359, 375, 390, 399, 400.
Milli Görüş, 20, 47, 50, 75, 88, 158, 164, 275, 276, 339, 346, 412.
Milli Mücadele, 342.
Milli Nizam Partisi (MNP), 275.
Milli Selamet Partisi (MSP), 276.
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), 60, 85, 121, 123, 148, 175, 208, 211, 213, 216, 247, 273, 454.
Milor, Vedat, 460, 461, 464, 465, 476.
Mimar Sinan, 215.
Mirap, Cem, 413, 474.
Misvak, 262.
Miş, Nebi, 203.
MIT, 66.
Miyasoğlu, Mustafa, 67.
MNP bkz. Milli Nizam Partisi
Moda Kulübü, 459.
Modanisa, 356.
Molu Mücevher, 352.
Molu, Beyza, 352.
Molu, İlhan, 352.
Monocle, 318.
Morova, Murat, 322.
Moskova, 55, 406, 415.
Most Production, 320.
Mozart, 133.
MSP bkz. Milli Selamet Partisi
Muhtar, Reha, 187.
Muhteşem Yüzyıl, 270.
Mullins, Ansel, 505.
Mungan, Murathan, 319, 322, 328.
Munyar, Vahap, 481, 487, 491.
Muradoğlu, Abdullah, 67, 143.
Musevi (-ler) bkz. Yahudi (-ler)
Musical.ly, 333.
Muş, 135.
Mutfak Sanatları Akademisi, 476, 562.
Mutlu, Demet, 518.
Müftüoğlu, Emel, 54.
Müftüoğlu, Osman, 540, 543.
Münir, Metin, 75.
MÜSİAD, 16, 68, 340, 343, 344, 346, 347, 406, 444.
Müslüman (-lar), 75, 502.

N

Nadi, Berin, 331.
Nadi, Nadir, 331.
Nakkaştepe, 410.
Napoli, 480.
Naspers, 517, 518.
Nazi (-ler), 171, 277.
NBA, 435.
NBC (TV kanalı), 516.
Nesin, Aziz, 435.

Neslişah Sultan, 182, 183.
Netflix, 23, 504, 551, 552.
New York, 22, 328.
Nicholson, Jack, 478, 479.
Nike (Spor malzemeleri), 290.
Niro, Robert de 510.
Nişantaşı Postası, 441.
Nişantaşı, 40, 95, 120, 123, 129, 131, 137, 153, 206, 209, 220, 221, 223, 224, 227, 247, 281, 286, 328, 354, 369, 415, 434, 437-441, 443-447, 449-453, 455, 456, 462, 469, 508, 532.
Nobel, 66, 268, 280, 292, 562.
Nobu Malibu Restaurant, 510.
Norveç, 106, 408.
NTV (TV kanalı), 160, 161, 229, 476, 519, 520.
Nufusi, Cem, 531.
Nun, 383.
Nusr'et Restaurant, 463, 475.

O
O'Donnell, Daniel, 491, 492.
Oba, Can, 476.
Ocaktan, Mehmet, 221.
Od Urla Restaurant, 504, 505.
ODTÜ, 23, 141, 434, 515.
Odunpazarı, 323.
Off To Blue (Plaj havluları), 532.
Oflaz, Lütfü, 371, 372.
Oğur, Yıldıray, 168, 243.
Oğuz, Mustafa, 320.
Okan, Cihan, 54.
Okkır, Kuddusi, 292.
Okmeydanı, 420.
Olçok, Cevat, 265.
One Minute olayı (29 Ocak 2009), 144, 148, 212.
Ono, Yoko, 248.
Oran, Baskın, 38, 559.
Orleans, 406.
Ortabaş, Can, 505.
Ortaç, Serdar, 408.
Ortadoğu, 40, 81, 133, 144, 192, 236, 502.
Ortaköy, 42, 55, 127, 229, 416, 427.
Ortaylı, İlber, 175, 181, 183, 184, 296, 353-355, 511.
Osmanbey, 459.
Osmanlı (-lar / Devleti), 28, 45, 57, 67, 78, 82, 83, 103, 142, 145, 153, 159, 171, 182, 250, 261, 264, 269, 270, 271, 274, 275, 278, 313, 331, 344, 347, 348, 355, 377, 403, 404, 421, 425, 437, 508, 552.
Ot, 262.
Ovadya, Silvyo, 40, 43, 44, 312.
Oy ve Ötesi Derneği, 211.
Oyvat, Cem, 84.

Ö
Öğrenci Kolektifi, 150.
Öğün, Süleyman Seyfi, 281.
Öğüt, Cemal, 275.
Ökten, Celaleddin, 275.
Ölçer, Nazan, 323.
Ömer Seyfeddin, 103.
Ömerli, 402.
Önal, Ayşe, 66, 67.
Öncel, Naci Cem, 30, 31, 77, 201.
ÖNDER, 114.
Önder, Sırrı Süreyya, 209.
Örnek, Nilay. 397, 399.
Örs, Ahmet, 476, 486, 506.
Öymen, Onur, 68, 144.
Öz, Mehmet 540.
Özal, Semra, 437.
Özal, Turgut, 29-31, 48, 64, 72, 94, 95, 101, 132, 145, 199, 301, 317, 341, 344, 430, 437, 459, 476, 515, 556.

Özalp, Pelin Akın, 332.
Özaltınlı, Gürbüz, 244, 245.
Özbeğen, Ferdi 484.
Özbey, Savaş, 13, 53, 54, 55, 325, 418, 419, 460, 462, 508, 509, 510, 511, 524, 550.
Özbuğutlu, Barbaros, 522.
Özcan, Nazan, 417.
Özçelik, İsmet, 361.
Özçivit, Burak, 525.
Özdağ, Selçuk, 422.
Özdemir, Cüneyt, 73, 206, 207, 229, 311.
Özdemir, Çağatay, 531.
Özdemir, Seyhan, 323.
Özdemir, Sinan, 383.
Özderici, Aynur, 332.
Özdil, Yılmaz, 120, 127, 133, 134, 161, 205, 206, 260, 288, 311, 421, 422, 435, 548.
Özel, Mustafa, 346, 406.
Özel, Sevgi, 20.
Özelge, E. Gözde, 340, 341.
Özelif Sitesi, 402.
Özer, Özgür, 59, 158, 159, 200, 203, 204, 254.
Özet, İrfan, 95, 340, 400.
Özgen, İsmail, 531.
Özgentürk, Işıl, 78, 320.
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), 150, 454.
Özhan, Taha, 117.
Özilhan, Tuncay, 516, 517.
Özistek, Barış, 520.
Özkan, Fadime, 223, 224, 344, 345.
Özkan, Tuncay, 120.
Özkaymaz, Zehra, 358, 394, 395, 397.
Özkök, Ertuğrul, 19, 22, 29, 31, 62, 66, 71, 73, 74, 84, 89, 90, 93, 96, 98, 99, 103-107, 119, 120, 126, 133, 147, 148, 159, 170-173, 175-178, 180, 181, 183, 186, 193, 194, 199, 202, 207, 210, 228, 238, 245, 246, 254, 265, 266, 280, 281, 286, 289, 292, 295, 296, 299, 302, 306, 317-319, 325, 326, 327, 330-332, 353, 354, 373, 381, 383, 430, 447, 455, 463, 466, 467, 469, 470, 475, 478-481, 484, 486-488, 490-492, 498, 499, 501-506, 510, 511, 521, 522, 534, 535, 539, 543, 549, 550, 554, 555, 558.
Özkul, Ahmet Fatih, 525.
Özşahin, Lütfü, 83, 84.
Öztekin, Ceyda, 525.
Öztop, Tekin, 205-207.
Öztürk, Mustafa, 269.
Öztürk, Selami, 304.
Öztürk, Sinem, 396.
Özvardar, Tarkan, 537.
Özyurt, Olkan, 93, 94, 229.
Özyürek, Mustafa, 128.

P

Paker, Can, 59, 141, 228, 229.
Pakistan (-lı), 297.
Pala, İskender, 267, 270.
Palandöken, 351.
Palo Alto, 591.
Palu, 248.
Pamuk, Orhan, 157, 280, 286, 292, 322, 562.
Pandeli Restaurant, 459.
Panisse Restaurant, 483-485.
Paper Moon Restaurant, 469.
Paris, 477.
Park Şamdan Restaurant, 465.
Pasha, 55.
Payzın, Şirin, 447.
Peak Games (Oyun şirketi), 327, 517, 519, 569.
Peker, Sedat, 287.
Pelican Hill, 405.
Pendik, 58.
PER SE Restaurant, 289.

Peres, Shimon, 144, 212, 253.
Pernod-Ricard (Alkollü içecek grubu), 502.
Pilevneli Gallery Mecidiyeköy, 324.
Pir Sultan Abdal, 215.
Pirhasan, Barış, 319.
Pitt, Brad, 521.
PKK, 141, 180, 221, 224, 447, 456.
Planet Health Club, 539, 540.
Plantu (karikatürist), 63.
Plazacubes, 527.
PODEM, 228.
Polat, Serkan, 535.
Polimeks Holding, 323.
Porsche, 367.
Portakal, Fatih, 298.
Portekiz, 190.
Posta, 171, 373, 397, 502, 528, 568.
Pressani, Guiseppe, 479.
Pretty Woman, 291.
Protestan, 75.
Pu-Yi (Çin İmparatoru), 57.
Puck, Wolfgang, 480.
Pulur, Hasan, 298, 347.

R
Radikal, 35, 46, 47, 50, 54, 73, 102, 116, 130, 157, 162, 185, 186, 189, 206, 212, 229, 239, 240, 278, 281, 285, 298, 299, 302-307, 313, 343, 345, 369, 379, 383, 409, 417, 440, 454, 498, 566.
Radikal İki, 320, 321, 325, 454, 455.
Raffles Oteli, 425, 567.
Rage, 332.
Ramm, Christoph, 23, 37.
Recaizade Mahmut Ekrem, 103.
Refah Partisi (RP), 46, 47, 50, 114, 224, 300, 400.
Referans, 285, 517.
Reina, 55, 127, 413-417, 427, 568.
Resim Heykel Müzesi, 265.
Resmî Gazete, 493, 498, 566.
Ricciardone, Francis J., 208.
Ripert, Eric, 484.
Rixos Premium Oteli, 409.
Rize, 249.
Robert Kolej, 89.
Roberts, Julia, 291.
Robinson, James, 66.
Rolling Stones, 266.
Roma, 182, 200, 508.
Rothschild, Enrico, 489.
RP bkz. Refah Partisi
Rumeli, 217, 466.
Rumelihisarı, 491.
Rumelikavağı, 475.
Rumen, 162.
Rusya, 344.

S
S/İHA, 520.
Saadet Partisi (SP), 114, 115.
Sabah, 30, 31, 46, 47, 51, 68, 93, 102, 107, 123, 132, 134, 141, 162, 187, 188, 190, 203, 221, 223, 228, 229, 231, 240, 255, 271, 286, 297-299, 302, 310-313, 326, 347, 352, 369, 391, 417, 428, 464, 477, 540, 550, 562, 564, 566.
Sabancı Holding, 187, 425.
Sabancı Üniversitesi, 551.
Sabancı, Erol, 466.
Sabancı, Güler, 323, 327.
Sabancı, Hacı, 425.
Sabancı, Özcan, 425.
Sabancı, Pınar, 332.
Sabancı, Sakıp, 199, 323, 546.
Sabetaycı (-lar) bkz. Dönme (-ler)
Saddam Hüseyin, 323.
Sadri, İbrahim, 259.

Safran Restaurant, 322.
Saint Benoit Okulu, 532.
Sainte Pulchérie Okulu, 532.
Sait Halim Paşa Yalısı, 459.
Saint-Laurent, Yves, 54.
Sakarya Üniversitesi, 280, 453.
Sakıp Sabancı Müzesi, 323.
Sam, Leman 599.
Samsun, 98, 144, 213, 429.
San Francisco, 326, 464, 507, 521.
San Sebastian, 502, 504.
San, Ahmet Emre, 517.
Sanberk, Özdem, 330.
Sancar, Aziz, 548.
Sandal, Emina Jahović, 478.
Sandal, Mustafa, 408, 540.
Sapphire Residences, 405.
Saraç, Ender, 77, 540.
Saraç, Faruk, 352.
Saray Muhallebicisi, 72, 449.
Sarı Restoran, 418.
Sarıgül, Mustafa, 209, 444, 467.
Sarıkaya, Elif, 532.
Sarıkaya, Sevda, 540.
Sarıyer, 402.
Sarper, Ferit 323.
Savoy Pastanesi, 454.
Say, Fazıl, 130-135, 564.
Saydam, Ali, 554, 555.
Saylan, Türkan, 448.
Schleifer, Yigal, 505.
Schlosshotel, 290.
Scorsese, Martin, 266.
Segovia, 406.
Sekman, Mümin, 36, 37, 48, 49, 75-77, 516, 542.
Selametköy Projesi, 400.
Selanik (-li), 80, 81, 438.
Selçuk, İlhan, 292.
Selvi, Abdülkadir, 107, 299.
Semerci, Bengi, 540.
Semerci, Yavuz, 78, 79.
Semercioğlu, Cengiz, 294, 351, 474, 475.
Semerkand Aile, 376.
Serbestiyet Platformu, 244.
Serdivan, 453.
Sermet, Hüseyin, 281.
SETA Vakfı, 117, 203, 557.
Sever, Ahmet, 165, 168.
Sever, Sena, 397.
Severöz, Sermet, 473.
Sevgililer Günü, 360, 384, 398, 428.
Sevigen, Mehmet, 105, 106.
Sevinç, Murat 545.
Sevindi, Nevval. 381.
Sex and the City, 380.
Sezener, Osman, 504, 505.
Sezer, Ahmet Necdet, 108, 111, 286, 561, 563.
Sharma, Robin 531.
Sheraton (Oteli), 295, 352, 387, 425.
Ship-a-Hoy, 163.
Sınav, Osman, 319.
Sialom, Cana, 332.
Siena, 406.
Siirt, 47, 69, 107, 277, 561.
Silikon Vadisi, 518, 521, 522.
Simavi, Aliye, 54.
Simavi, Çiğdem, 332.
Simavi, Erol, 67.
Simavi, Harun, 285.
Simavi, Sedat, 285.
Sina, Afra, 517, 520.
Sinirlioğlu, Feridun, 331.
Sipahi, Deniz, 505, 534.
Sirkeci, 13, 104, 459.
Sirmen, Ali, 232, 501.
Sivas (-lı), 146, 248, 331.
Siyah Türkler, 36, 37, 66, 76, 84, 299, 354.

Siyonist (-ler), 81, 253.
Smyrna, 322, 454, 508.
Sofuoğlu, Ebubekir, 280, 453.
Soho House İstanbul, 508, 509, 567.
Solak, Saffet, 340.
Somay, Bülent, 454.
Sontag, Deborah, 51, 65.
Sortie, 55, 98, 415.
Soylu, Ali, 401.
Soylu, Süleyman, 107, 551, 552.
Soysal, Sahrap, 505.
Sözcü, 69, 80, 134, 135, 157, 159, 207, 210-212, 228, 238, 242, 243, 252, 260, 285, 291, 292, 322-324, 360-362, 383, 400, 417, 421, 422, 454, 474, 483, 493, 503.
Sözen, Edibe, 68.
Sözühikmet, Said, 542.
SP bkz. Saadet Partisi
Speed Dating, 528.
Sposini, Andrea, 479.
St. Petersburg, 361.
St. Regis Oteli, 480.
Star, 114, 141, 205, 206, 221, 223, 224, 229, 251, 259, 261, 268, 280, 299, 344, 345, 371, 372, 380, 381, 407, 426, 427, 447, 540.
Starbucks, 448, 508, 561.
STC Ventures, 356.
Stolichnaya votkası, 292.
Students for Liberty, 158.
Subaşı, Şeyma, 310, 329, 523, 525.
Sula, Yusuf Ziyaettin, 114.
Sular İdaresi, 39.
Sultangazi, 43, 46.
Sunset Bar & Grill Restaurant, 466.
Sunsetter dergisi, 466, 467.
Suriçi Grubu Derneği, 166.
Suriye (-li), 38-40, 44-46, 87, 138, 246, 412.
Sururi, Gülriz, 129, 445.
Susurluk Kazası, 300.
Suudi Arabistan, 134, 427.
Süddeutsche Zeitung, 130, 564.
Sünni (-ler), 38, 75, 191, 232.
Süren, Faruk, 470.
Swarovski (Kristal), 405, 406, 421.

Ş

Şafak, Ahmet Vehbi, 418.
Şafak, Elif, 267, 435.
Şah Inn Oteli, 409.
Şahenk, Ferit, 508.
Şahin, Fatma, 243.
Şahin, Haluk, 125, 131, 158, 285, 301, 313.
Şahin, Sidar, 327, 519.
Şahin, Şevval, 325, 329, 462.
Şahin, Tülin, 331.
Şalom, 38-40, 44, 307, 312.
Şam, 16, 45, 275.
Şamdan, 506.
Şanlıurfa, 192.
Şansal, Barbaros, 54.
Şarap Üreticileri Derneği, 248, 496, 497.
Şaşkınbakkal, 303.
Şavkay, Tuğrul, 486.
Şazeli, 411, 413.
Şebnem, 376.
Şehsuvaroğlu, Lütfü, 346.
Şemsî-*Tubâ,* 381.
Şen, Mustafa, 115.
Şen, Necdet, 57, 58.
Şener, Abdüllatif, 248.
Şener, Sani, 323.
Şeni, Nora, 273.
Şenler, Şule Yüksel, 340, 396.
Şensözlü, Cihan, 389, 390, 433, 434.
Şırnak, 107.
Şiar Turizm, 425.
Şirinoğlu, Rina Ömür, 520.

Şişhane,464.
Şişli, 137, 251, 281, 405, 444, 467.
Şura, Sena, 397.

T
T24, 285, 325, 565.
T3 Girişim Merkezi, 520.
Tabanca, Erol, 323.
Tahir, Kemal, 102.
Taksim (Meydanı/Camii), 39, 41, 295, 438, 449, 450.
Takunyalı Führer, 157.
Takvim, 208, 218-220, 447, 564.
Talu, Deren, 525.
Tamer, Rauf, 29, 30.
Tan, Namık, 331.
Tanbay, Zeynep, 151.
Tanla, Bülent, 467.
Tanör, Reha, 464.
Tanrıkulu, Aziz, 418.
Tansever, Barış, 465, 488.
Tanzimat (Fermanı), 67, 125, 275.
Tapan, Barbaros, 524, 525.
Tapan, Elif Edes, 476.
Tarabya Köşkü, 474.
Taraf, 86, 149, 150, 156, 158, 165, 168, 190, 299, 564, 568.
Taş, Yusuf, 249, 400.
Taşlıtarla, 309.
Tatar, Ali, 292.
Tatari, Tolga, 517.
Tatari, Tuğçe, 180, 181, 488.
TAV Havalimanları Holding, 332.
TBMM, 64, 69, 108, 113, 120, 148, 152, 456, 536, 561-563, 565.
Tek Parti dönemi, 492.
Tekbir Giyim Sanayi, 356, 357, 408.
Tekin, Begüm, 518.
Tekirdağ, 301, 491.
Teknofest Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali, 520.
Televole kültürü, 49, 315, 374.
Temelkuran, Ece, 64.
Tempo, 298.
Tepebaşı, 464, 508, 550.
Terakki Okulları, 437.
TESEV, 228.
Teşvikiye Camii, 438, 448, 449.
Teşvikiye, 40, 123, 209, 221, 369, 411, 435, 438, 441, 448-451, 508, 565.
Texas Malatya, 27, 28, 144.
Tezkan, Mehmet, 153, 199, 350.
TFF, 471.
The Financial Times, 580.
The Guardian, 595.
The House Cafe, 414.
The Market, 411.
The New York Times Magazine, 594.
The Taste Türkiye (TV programı), 505.
The Washington Post, 325, 332.
The Weeknd, 266.
THY bkz. Türk Hava Yolları
Tırpan, Murat, 507.
Tiffany (Gece kulübü), 459.
Tiffany and Co., 291.
Tiftik, Hakan, 332.
Tiftik, Yelda, 332.
TikTok, 333, 334, 390, 569.
Time Warner, 289, 290.
Timur, Erden, 510.
Tınıur, Taner, 60, 145, 159, 160.
TMSF, 234, 489, 490, 562, 564.
Tofaş Türk Otomobil Fabrikası, 419.
Tokar, Feyyaz, 30.
Tokdoğan, Nagehan, 144, 250-253, 269-271.
Toker, Metin, 124.
TOKİ, 17, 185, 186.
Tonguç, Saffet Emre 41.

Top Secret, 506.
Topağacı, 281.
Topal, Tayfun, 463, 471, 473.
Topaz Restaurant, 487.
Topbaş, Füsun, 332.
Topbaş, Kadir, 146, 208, 209, 243.
Tophane, 151, 410, 411, 464.
Toprak, Binnaz, 190.
Toraman, Büşra Erdoğan, 389.
Toscana, 490, 502, 504, 505.
Tower Palace, 375.
Tönbekici, Mutlu, 106.
Transtürk Holding, 470.
Trendyol, 517, 518, 565, 569.
TRT, 519.
Trump, Donald, 123, 332, 516.
Truva Sonatı, 133, 134.
TSK bkz. Türk Silahlı Kuvvetleri
Tuna, Mehmet, 459.
Tunus (-lu), 39.
Tur, İrem, 505.
Turgut, Serdar, 21, 22, 29, 32, 33, 35, 49, 56, 57, 62, 64, 65, 71, 72, 80, 84, 102, 108, 148, 151, 178, 179, 184, 185, 193, 234-237, 240, 243, 244, 280, 286, 289, 290, 295, 306, 308, 309, 318, 319, 443, 444, 448, 449, 467, 476, 481-483, 490, 491, 503, 511, 513, 539, 540.
Turkish Daily News, 51, 128.
TURYİD, 17, 463.
TUSKON, 346, 347, 562, 568.
Tutis, Mehmet, 78, 79.
Tümay, Selçuk, 502.
TÜMSİAD, 17, 346, 347, 562.
Türe, Kerim, 356.
TÜRGEV, 264.
Türk Girişimcilik Vakfı, 520.
Türk Hava Yolları, 192, 326, 435, 511, 524.
Türk Patent Enstitüsü, 519.
Türk Silahlı Kuvvetleri, 47, 51, 73, 113, 158, 228, 301, 456, 547, 568.
Türk Telekom, 519.
Türk, Ebru Sever, 397.
Türkali, Deniz, 319, 322, 328.
Türkbükü, 163, 491.
Türker, Yıldırım, 307, 454.
Türkiye İsrafı Önleme Vakfı, 507.
Türkiye İş Bankası, 67, 466.
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 17, 519.
Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı, 520.
Türkiye, 168, 243, 428.
Türkmen, Arda, 476.
Türköne, Mümtaz'er, 165.
TÜSİAD, 22, 58, 59, 65, 152, 340, 343, 344, 469, 516.
TV8 (TV kanalı), 421, 505, 519.
Twitter, 42-44, 205, 217, 218, 232, 248, 267, 334, 364, 391, 412, 424, 456, 470, 562.

U

U2 grubu, 243.
Uğur, Agâh, 197.
Uğur, Aydın, 342, 343.
Ulagay, Osman, 120, 121, 126-129, 131.
Uluç, Hıncal, 288, 296, 297, 427.
Uludağ, 349, 350, 459.
Uluengin, Hadi, 98-100, 149, 306.
Ulus 29 Restaurant, 463, 465, 467.
Ulus, 217.
Uluslararası Servis ve Lezzet Akademisi (USLA), 476.
Uluslararası Urfa Festivali, 505.
Unilever Türkiye, 349.
Uras, Elif, 323.
Uras, Güngör (Kardüz, Ali Rıza), 323, 450, 459, 485, 486.
Uras, Nuran, 323
Uras, Ufuk, 319, 328, 454.

Urla Şarapçılık Şirketi, 505.
Urla, 174, 503-505.
Uslu, Cennet, 113, 157, 158.
Uşaklıgil, Bülend, 28.
Uşaklıgil, Emine 28.
Uşaklıgil, Halit Ziya, 28.
Uyanoğlu, Beyza 332.
Uzakdoğu, 37.
Uzunkaya, Musa, 144.

Ü
Ülker Grubu, 426.
Ülker, Murat 426.
Ülsever, Cüneyt, 164.
Ümit, Ahmet, 270.
Ümraniye, 248, 304, 455.
Üner, Rüçhan, 476.
Üner, Simla, 476.
Ünlü, Salih, 418, 419.
Ünsal, Tuba, 398.
Ürdün (-lü), 39, 138.
Üresin, Sibel, 410, 411.
Üsküdar, 83, 94, 246, 301, 413, 418, 429.
Üstel, Aziz, 251.
Üstel, Füsun, 136-139.
Üstün, Hayati, 401.

V
Vakko, 79, 473, 539.
Vakkorama Gym, 539, 540.
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 65.
Van, 107, 248, 342, 507.
Vatan, 359, 360, 383, 387, 445, 465-469, 563, 565, 569.
Venedik, 352.
Vergin, Nur, 51.
Versace, 585.
Vietnam, 467.
Vikipedi, 333.
Vimeo (Video kanalı), 562.
Vissi, Anna, 408.
Viyana (-lı), 81, 182, 508.
Vizyon Grup, 407, 426.
Vogue, 353, 378, 379, 398, 446.

W
Wanda, 356.
Washington, 325, 330, 491.
WASP, 546.
Weymouth, Lally, 332.
WhatsApp, 390, 564.
Wine Spectator, 466.
Woodward, Bob, 332.
WOW Otel, 357.

Y
Yaban, 107.
Yağcı, Rümeysa, 397.
Yağmurdereli, Osman, 130.
Yahudi / Musevi (-ler), 38, 40, 43, 44, 75, 96, 156, 171, 212, 306, 315, 420.
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), 67, 107.
Yalçın, Mehmet, 162, 485, 486.
Yalçın, Rabia, 346, 351, 359.
Yalçın, Soner, 79, 80, 82, 285, 316, 317.
Yalçınkaya, Abdurrahman, 142.
Yalıkavak, 163, 434, 510.
Yalınkaya, Dilek, 339, 341, 347, 444.
Yalman, Alp, 332.
Yalova, 42.
Yanarocak, Sara, 38, 39.
Yarar, Ali, 344.
Yarar, Erol, 344-346.
Yargıtay, 108, 142, 564.
Yassıada, 99.
Yaşam & Stil Aysha, 381.
Yaşartürk, Özge, 42.
Yaşin, Mehmet, 476.

Yavuz, Hakan, 68.
Yaylayı, Ayşenur, 397.
Yazıcıoğlu, Muhsin, 403.
Yemeksepeti, 517, 518, 531, 561, 567.
Yeni Akit, 82, 197, 206, 207, 213, 214, 272, 424.
Yeni Aktüel, 298, 405, 451.
Yeni Binyıl, 285, 561.
Yeni Demokrasi Hareketi, 286.
Yeni Hayat, 286.
Yeni Rakı, 491, 493, 494.
Yeni Sanat Vakfı, 265.
Yeni Şafak, 48, 50, 67, 82, 88, 89, 141-143, 146, 173, 174, 195-198, 203, 207, 212, 213, 221, 223, 232, 242, 243, 245-249, 261, 263, 281, 299, 301, 302, 306, 315, 316, 345, 346, 349, 351, 352, 372, 374, 375, 383, 387, 388, 390, 391, 393, 395, 396, 407, 411, 412, 419, 420, 425, 428, 430, 455, 519, 550, 554, 555.
Yeni Türkiye, 21, 22, 170, 178, 190, 555, 558.
Yeni Yüzyıl, 286.
Yenibosna, 248, 455.
Yenikapı, 205, 206.
Yes Chef (TV programı), 476, 505.
Yeşilada, Atilla, 203.
Yeşilay, 290, 492.
Yeşilköy, 357, 405, 460.
Yeşilyurt, 417.
Yeter, Recep, 345, 419, 420.
Yetkin, Çetin, 466.
Yetmez Ama Evet, 149-152, 159, 165, 168-170.
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 270.
Yıldırım, Aziz, 287.
Yıldırım, Binali, 71, 98, 243.
Yıldırım, Ergün, 88, 89, 221, 223.
Yıldırım, Muzaffer, 540.
Yıldırım, Semiha, 71, 98.
Yıldız Holding, 400.
Yılmaz, Atıf, 454.
Yılmaz, Cem, 435.
Yılmaz, Duriye, 96, 100, 105, 234.
Yılmaz, Durmuş, 96, 102-104, 107.
Yılmaz, Mehmet, 492.
Yılmaz, Mesut, 47, 314, 556.
Yorgancıoğlu, Galip 481, 490-492.
YouTube, 287, 327, 397, 418, 523, 524, 562.
Yozgat (-lı), 239, 300, 328.
Yozgatspor, 328
Yöntem, Selçuk, 498.
Yunanistan, 13, 227, 228, 230.
Yusuf, Selahattin, 412.
Yüce, Sezgin, 471.
Yücebaş, Semiray, 403, 404.
Yüksel, Levent, 54.
Yüksel, Müfid, 600.
Yükselir, Sevilay, 412.
Yüzme İhtisas Kulübü, 459.

Z

Zaman, 68, 115, 139, 140, 165, 267, 298, 299, 301, 306, 401, 419, 428, 568.
Zaza Gakkoş, 248.
Zekeriyaköy, 292, 400, 530.
Zenci Türkler, 66, 67, 70, 71, 84, 85, 90, 102, 103, 146, 171, 199, 231, 234, 301, 303, 342, 419, 420, 445, 545-549, 554, 556, 557, 562.
Zengin, Salih, 419.
Zeyrek, Hande, 360, 361, 417.
Zeytinburnu, 199, 395.
Zihni Kulüp, 55.
Zincirlikuyu, 435.
Ziya Şark Sofrası, 410.
Zuckerberg, Mark, 291, 327, 522.
Zynga (Oyun şirketi), 327, 519, 569.